
AZIONALE
8
2 - B
34
VITT. EMANUELE
ROMA

THESAVRVS SAPIENTIAE DIVINÆ,

IN GENTIVM OMNIVM SALVTE PROCVRANDA.

SCHISMATICORVM, HÆRE-
ticorum, Iudæorum, Sarracenorum, cæterorumq;
Infidelium errores demonſtrans.

IMPIISSIMARVM SECTARVM, MAXIME
ORIENTALIVM, ritus ad hiſtoriæ fidem
XII. libris enarrans,
Errores ad VERITATIS lucem confutans.

Auctore R. P. THOMA à IESV *Bratienſi Hiſpano, Ordinis Carmelitarum Diſcalceatorum in Belgio ſuperiore.*

ANTVERPIÆ,
Sumptibus Viduæ & hæredum Petri Belleri,
ſub ſcuto Burgundiæ. 1613.
Superiorum Permiſſu.

ILL^MO ET REVEREN^MO
DOMINO
D. GVIDONI BENTIVOLIO
ARCHIEPISC. RHODIENSI
S. D. N.

ad Seren^mos Belgij & Burgundiæ PRINCIPES
cum potestate Legati à latere

NVNTIO

F. THOMAS A IESV
felicitatem atque salutem in DEO
ex animo precatur.

E GENTIVM SALVTE qualis quantaque & fuerit olim, & pręsentibus posterisque esse debeat cura, Illustriss. Domine, vt non longè petitâ dissertatione asseram; præ reliquis, solam hanc Christiano homine dignam

 esse,

esse, non vereor affirmare. Si enim operis æstimationem facimus, æternę gloriæ caussa suscipitur; si cuius negotium geratur perpendimus, Domini voluntas perficitur. *Omnes* enim *homines Deus vult saluos fieri.* Hoc desiderium Dei Filium, vt iam morti damnatũ hominum genus nascendo eriperet, è cęlo descẽdere; hoc æterni Patris imaginẽ gloriosam, vt vitæ exules ad filiorum hæreditatẽ moriendo reuocaret, crucis subire tormẽtum voluit. At si Christianę vitæ exemplar Christus est, si æterni Patris ideò sinum reliquerit, vt errãtem ouẽ reduceret; nõne pro imbecillitate nostra, tam arduam nos componere ad imitationem, proximique saluationem ante omnia ponere, debemus? Si iterum omnibus hoc incumbit, quàm singulariter id nos præstare debeamus, qui tanti Imperatoris in verba peculiariter iurauimus, spontaneoque obligamur Sacramẽto, palã constat. Huius ego officij communis memor, atque ad præcipuum Ordinis nostri decretum actionem collineans, Dei viribus

nixus,

nixus, animarum salutē, errantiū directionē, atque adeò infideliū conuersionē alligare prçceptis, iuuare remedijs, promouere consilijs ausus sum.

Sed audeo hunc quoque laborem Illustris. nomini tuo inscribere, publicis, priuatisque eū causis commēdare, & quasi de manu in tutelam tradere.

Sine auctoritatis enim sacro robore, in publicum egredi cum scriptionis hæc nouitas nō posset; à nemine potius, quā à tua Ill.ma D.ne cui totius tamque difficilis Prouinciç religiosa curatio incūbit, illud peti debuit. Te Opt. Max. in terris Dei Vicarius prçsidere hic iussit, tuam Sollicitudinem, Prudētiam, Pietatem in periculosi limitis confinio excubare, & vt sic dicam, prçtendere voluit. Patronum itaq; fidei sanctæ adhibeo, cū potestatis vestræ lateralis subsidium imploro. Sed hoc quā vltro semper Benignitas vestra prçstitit: Vix Ordinis nostri, primū in hac vrbe, dein regione, reformatio inter ignotos apparuerat,

cum tua nos beneuolentia suscepit, gratia produxit, confirmauit munificentia. Dignas sanè stirpe, loco dignissimas virtutes egentibus, sed (absit dicto inuidia) Dei seruis exhibuisti. Non alio censu censemur; solus Christi famulatus, non ad sæculi gloriam, sed futuri temporis nos præparat ad messem.

Insuper priuatim quid Illustriss. D. T. mihi exhibuerit cum expendo, gratitudinis, quia non aliud à me expectari possit, hoc prçstari debere officium sentio. Amas me, diligis supra meritum; nec Parentis adfectum negas, cum filij obedientiam libens exhibeam. Denique si studiorum aut huius laboris mei patronum requiro, inuitat (vt non prætercam Illustriss. maiorum tuorum memoriam, atque singularem BENTIVOLIÆ familiæ erga studiosos semper adfectum) tua quoque Illustriss. Domine, erga virtutes easdē inclinatio. In te enim illorum Prudentia, Magnanimitas, Munificentia, Æquitas, cæteræque heroicç dotes reuixere. Et ne quicquam deesset,

esset, quam illi in alijs magni fecerunt, Eruditionis egregiam laudem tibi vindicas. Addis iudicij acrimoniam, in agendis rebus dexteritatem, in omnibus moderationem. Talem igitur te, magnorum munerum æquissimus dispensator Deus, ad gratiam gloriamq́ue augeat, promoueatq́ue. Talē Ecclesiæ Dei, bonorum studijs, optimorū votis atque animarum multarum saluti diu seruet incolumem. Vale Ill.me & Reu.me D.ne in Christo Iesu, & argumentū quod tui est muneris amanter suscipe, fortiter protege. Perge quoq; quod semper facis, fidei culturā fouere, promouere augmentum.

FACVL-

FACVLTAS REVERENDI ADMODVM Patris Ferdinandi à S. Maria, Vicarij Generalis Carmelitarum Excalceatorum Congregationis Italiæ.

FRater Ferdinandus à Sancta Maria, Vicarius Generalis congregationis Sancti Heliæ Fratrum Discalceatorum Ordinis B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo, librum inscriptum *De conuersione omnium gentium procuranda, à R.P.F. Thoma à Iesu prædictæ Congregationis Priore Bruxellensi compositum* probo vt typis mandetur, cum licentia aliorum Superiorum. Datum Romæ in Conuentu nostro Sanctę Mariæ de Scala die 19. Februarij, 1611.

Frater Ferdinandus à S. Maria, Vicarius Generalis.

FACVLTAS REVERENDISSIMI AC Illustrissimi Domini Archiepiscopi Mechliniensis.

LIbrum hunc me vidisse testor, & nihil in eo inuenisse vel fidei orthodoxæ, vel pijs moribus cōtrarium: authorem autem habeo virum doctum & valde pium: quare librum existimo non sine vera vtilitate boni publici imprimendum.

Matthias Archiepiscopus Mechliniensis.

EGo Frater Franciscus de Biuero Ordinis Prædicatorum, in Sacra Theologia Præsentatus, vidi, & perlegi librum, cui titulus est. *De Conuersione omnium gentium procuranda, à Reuerendo admodum Patre Fratre Thoma de Iesu, Priore Bruxellensi Ordinis Carmelitarum excalceatorum compositum, & elaboratum*; in quo nihil planè inueni quod fidei orthodoxæ, Ecclesiasticis decretis, vel bonis moribus aduersum, seu suspectum esse videatur: quin potius omnia adeo docta, incorrupta, & pia existimo, vt omnium iudicio magnam auctoris doctrinam, & pietatem, fideique catholicæ augmentum, & zelum perspicuum sit, redolere. vnde non immerito iudico, & approbo opus hoc dignum, vt typis mandetur; existimans Ecclesiæ catholicæ emolumento fore, vtpote ad eius propagationem apprime spectans. Datum in isto Conuentu Sancti Dominici Bruxellensis octaua die Martij, 1613.

Frater Franciscus de Biuero.

Ad Christianum Piumque Lectorem Prologus.

ONVERTENTVR *ad Dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.* Sic diuino plenus spiritu, per vniuersum orbem, futuram Ecclesiæ propagationem prospiciens, Dauid Propheta cecinit: qui maiestatem quoque imperiumque Christi describens dicit. *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum; coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent.* Et mox: *Replebitur maiestate eius omnis terra, fiat fiat.* Eandem Ecclesiæ gloriam, ingentem que dilatationem cùm mentis oculis contemplaretur Isaias, quamuis longè positam, sibi tamen propius factam, multis in locis prædixit; quin in ipso statim initio propheticæ visionis, postquam cecinit Iudaicæ Reipublicæ interitũ, protinus de Ecclesia subdit: *Erit in nouissimis diebus præparatus mons Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eam omnes gentes, & ibunt populi multi dicentes: Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.* Vides, vt ad montem Domini confluant omnes gentes, & ex eis multæ inuitent alias. Montem autem Domini esse Ecclesiam nemo est qui possit iure dubitare.

Psal. 134.
Psalm. 71.
Isaie 2.

Neque vllum tempus excipit Isaias, quo hæc Ecclesiæ felicissima propagatio non eueniat: nam sic alibi: *Multiplicabitur*, inquit, *eius imperiũ, & pacis non erit finis.* De Ecclesia rursus, quę Christi Domini ante aduentum, quasi terra inaccessa, incultaque erat, ad quam nemini patebat aditus, nullo mitescebat cultu, *Lætabitur*, ait, *deserta, & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium, germinans germinabit, & exultabit lætabunda, & laudans.* Explicat alibi eadem elegantissimè idem Isa. *Deserta*, scribit, *tua, & solitudines tuæ, & terra ruinæ tuæ nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longè fugabuntur, qui absorbebant te. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ: Angustus est mihi locus, fac spatium mihi vt habitem. & dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? Ego sterilis, & non pariens, transmigrata, & captiua; & istos quis enutriuit? Ego destituta, & sola; & isti vbi erant? Hæc dicit Dominus Deus: Ecce eleuabo ad*

Isaie 9.
Isaia 35.
Isaia 49.

gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum, & afferam filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt. Attendite, nam mysticis Prophetæ verbis, hic inest sensus. Quoties Ecclesia accessione nouę sobolis spoliatur, toties destituitur, deseriturque: si ad eam adducantur gentes, & populorum noua agmina confluant, tunc quasi læta mater insigni fœcunditate ditatur, spatia noua requirit; quę tamen, mirum dictu, simul cum ipso propaginis augmento nunquam desunt. Audiamus eundem, qui sic inducit Deum loquentem, & verba facientem ad Ecclesiam quasi virum ad vxorem: *Lauda sterilis, quæ non paris, decanta laudem & hinni quæ non pariebas, quoniam multi filij desertæ magis quam eius quæ habet virum, dicit Dominus: Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida.* Intellextin' fore, vt quoties Ecclesia ad sterilitatem adducitur non parit, & deseritur dum magis pariat, amplificetur, dilatetur. Denique sic admirabundus compellit, & excitat ad lætitiam, atque admirationem suis verbis Ecclesiam: *Surge,* inquit, *& illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est, quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos, super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui, leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filij tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere surgent, tunc videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi.* Hæc Isaias, qui multis deinde prosequitur hoc argumentum.

Isaia 45. *Isaia 60.*

Isaiæ alij etiam Prophetæ consonant. Daniel enim ait fore vt lapis ille qui Christum significat, vniuersam terram non modo contegat, sed impleat, fiatque mons magnus, illique detur principatus, honor, regnum, & seruiant ei populi omnes, tribus, & linguæ. Ob id Abacuc: Deus, inquit, *ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan. Operuit cœlos gloria eius, & laudis eius plena est terra.* Et Sophon. sic Deum facit loquentem: *Tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes nomen Domini, & seruiant ei humero vno.* Zachar. autem Christi potentiam enarrans. *Potestas eius,* ait, *à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsque ad finem terræ.* Deinde idem sic Deũ inducit verba facientem: *Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus & in omni loco sacrificatur nomini meo oblatio munda.*

Abac *Sophon.* *Zach.*

Nec solùm vicinas orbis partes Ecclesia Dei, sed & loca longinqua, & Insulas procul positas complexura erat. & hinc Isa. populos à nobis disiunctissimos inuitat, exclamans: *Cantate Domino canticum nouum, laus eius ab extremis terræ: qui descenditis in mare, & plenitudo eius Insulæ, & habitationes earum.* Et mox: *Ponent Domino gloriam & laudem eius in Insulis nunciabunt.* Et alibi contemplatus procul aduenientes ad Ecclesiam gentes, admi-

Isa. 42.

admirationis plenus ait; *Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone, mari, & isti de terra Australi*. Et ob id Christus de seipso verba faciens apud eundem vatem. *Me enim*, ait, *Insulæ expectant, & naues maris in principio*. Et rursus. *Audite Insulæ, & attendite populi de longè, Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei*. Idem de Apostolis suis loquens in remotissimas oras mittendis. *Et ponam*, inquit, *in eis signum, & mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittas. In Italiam & Græciam, ad Insulas longè, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam*. Hæc apud Isa. In quibus manifestè prædixit Ecclesiam Dei speciatim in remotissimas Insulas fore propagandam. Isa. 49. Isa. vlt.

Et quidem non vno in loco, sed in quatuor orbis partibus, Occidente, Oriente, Austro, & Aquilone ad terminos soluetur Orbis terrarũ. *Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum*. Hinc Deus ad eundem Christum: *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*. Isa. similiter cap. 52. eadem prædixit his verbis: *Et videbunt omnes fines terræ salutare Dei*. Necesse est igitur vt Christi nomen speciatim colatur etiam in extremis terræ confinibus. Psal 71. Psalm. 2. Isaie 52.

Ecce quomodo Christi Prophetæ in Christi regni dilatatione paulatim ascendunt. Audiamus nunc ipsum Christum enucleatiùs rem omnem explanantem Marc. vltimo Apostolos alloquens: *Prædicate Euangelium omni creaturæ*. Et alibi: *Eritis mihi testes in omni Iudæa, Hierusalem, & Samaria, & vsque ad extremum terræ*. Marc. vlt. Act. 1.

Quæ omnia si attentè considerentur, nihil magis à Prophetis prædicatum, nihil æquè à Christo quàm animarum cultura commendatum inueniemus. Imo nouissimum mandatum quod Christus ascensurus in cœlum Discipulis suis reliquit, illud fuit: *Eritis mihi testes*; & illud: *Prædicate Euangelium omni creaturæ*; vt magis commendatam, ac animis eorum impressam animarum conuersionem relinqueret: *Quod si hæredibus sunt tam dulcia, tam grata*; (vt in eodem proposito philosophatur Chrysostomus tom. 9. in primam Canon. Ioannis;) *tam magni ponderis verba Patris ituri in sepulchrum; hæredibus Christi qualia debent esse verba nouissima?* D. quoque August. serm. 6. lib. 17. homil. *Teneatur*, inquit, *vera promissio in Hierusalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & vsque ad fines terræ. His dictis, nubes suscepit eum, fratres: pro magno audiri solent verba promissa ascendentis in cœlum. Existimemus Dominum nostrum testamentum scripsisse*. Imo & hanc fuisse tempore mortis Christi, Resurrectionis, & in cęlos Ascensionis solam curam, vel saltem præcipuam, diserte Augustinus in hoc & alijs plurimis locis disseruit; vbi curam hanc adducẽdi animas ad ouile Christi, notã esse singularẽ ad verã Christi Ecclesiã discernendã agnouit. Chrysost. August.

ñ 2 Sed

Sed quoniam nemo venit ad fidem nisi per Euangelij prædicationem (clamante Apostolo) *Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicãte? Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur?* & postea concludit: *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbũ Christi*. ideo in hoc opere illud potissimũ curauimus, Catholicorũ excitare animos, ardentesque faces in eorũ corda immittere, vt huic Infidelium culturæ studeant.

Iure quidem Clementissimus Deus, ac Redemptor noster de Christianorum ignauia, & ingrati animi significatione conqueri posset, quandoquidẽ salutem aliorum, pro quibus nobilissimus eius sanguis effusus est, adeo negligant, vt vix vnquam de illis à Dæmonis tyrannide liberandis serio cogitent.

Et quamuis hic neglectus in alias etiã Orbis Christiani partes permanarit (nemo enim à lege proximi iuuãdi excipi potest) tamẽ in Ecclesiasticis ac Religiosis prȩsertim, quos Christi charitas acrius vrgere deberet, suam magis deformitatem ostendit.

Turpe quippe videtur, viros amore singulari Deo fœderatos, qui facile norunt, quam ardenter ille pro sua immensa bonitate hominũ salutem sitiat, cum ad Infidelium conuersionem seipsos gloriose deuouere, ac plurimos populos Ecclesiæ conciliare possent; ita torpescere, sic operis arduitatem perhorrescere, vt alios quoque bene animatos à tanta Christi gloria dehortentur.

Adeone vili pretio tot hominum millia, quæ in dies singulos Tartarus exsorbet, empta sunt, vt delicati Christi milites nullam tantæ iacturȩ curam gerere, sed in medijs Christianorum vrbibus eleganter dicendo, populi auram captare debeant?

Quorsum tot, tantique studiorum labores ad doctrinam molliter tradendam exhausti? Quid vexatæ Christi Ecclesiȩ conferunt innumeri Concionatores ad apposite dicendum enitentes, cum vel modicus hinc vel nullus interdum prouentus existat? Nonne salubrius, gloriosiusque foret Apostolicos viros ȩmulari, & in eas potissimum gentes doctrinam, laboremque conferre, vt felicior salutis, ac Diuinæ glorię prouentus referretur? vt sic per vastissima regna, quibus Dȩmon potitur, Christiana Religio propagaretur, & ab interitu sempiterno tot homines vindicarentur.

At res tota iacet, & prodigiosum videtur operis tam Deo accepti, ac necessarij meminisse: animas innumeras Infernus deglutit, & nemo miserorum vicem dolet! Sed vt à iustissima querela ad institutũ reuertar; nõ solum in hoc opere Christianorum animos, & pręcipuè Religiosorum, ad tuendam Christi causam, animarumque salutem

curandam

curandam excitare, sed & arma tam in his quæ ad doctrinam pro Infidelium errorum confutatione, quàm quæ ad prudentiam pro adiuuandis his, atque ad fidem alliciendis, non absque aliquo labore subministrare conabimur.

Et quamuis pro conuincendis omnium infidelium erroribus, ijsque iuuandis, vt fidei Catholicæ lumine illustrati, veritatis viæ insistant, varia sint ab auctoribus conscripta volumina: tamē quia multi, maxime vero illi qui orbem peragraturi missionum studio incumbunt, nec tanta librorum copia, nec otio abundant, vt ex tam varijs auctoribus, tamque prolixis disputationibus breui tempore ea, quibus pro temporum personarumque oportunitate opus habent, pòssint decerpere; illud certe desiderari videbatur, vt in vnum veluti corpus omnia præsidia & arma quæ ad fidem tuendam propugnandamque faciunt, & argumenta ad infidelium sectas extirpandas, aduersariorūque obiectiones refellendo modus denique secure & inoffenso pede inter illos conuersandi, eaque agendi dexteritate & prudentia vt ad fidem amplectendam suauiter alliciantur, accuratè redigerentur. Ex quo huius culturę studiosi, tanquam ex promptuario, sine magni laboris ac sumptus dispendio, quicquid in hūc finem exposci videtur, deproment. Ego itaque non meo quidem arbitrio, sed superiorum meorum iussu huic operi manum admoui, vt qui Hęreticorū, Schismaticorum, Iudæorum, Mahometanorum, Ethnicorumque salutem moliuntur, in promptu habeant, quicquid ad opus Euangelicū, tam in his, quæ ad fidei doctrinam, quàm quę ad prudentiam agendi, & casuum moralium resolutionem, qui in hac functione offerri possunt, videtur requiri.

Vt autem pręsenti operi maiorem lucem, & auctoritatem afferrem, complures Romæ Bibliothecas, fama celebres, sedulo nullis laboribus parcens euolui, Illustrissimi pręsertim Domini Cardinalis Sanctæ Seuerinæ, qui animarum conuersioni à Gregorio XIII. & Clemente VIII. Sanctissimis Pontificibus Pręfectus, eximio salutis animarum zelo exardescens, plurima pro hac functione congessit. Multos insuper ego de Infidelium ad orthodoxæ fideí cognitionem conuersione scriptos manu codices frequēti lectione percurri; inde optimam huius tam ardui muneris methodum conduxi: erroresque, qui hac ętate nostra grassantur, præcipue Schismaticorū, & similium qui Catholicæ Ecclesię limites, vel transilierunt, vel penitus deseruerunt, diligenter notaui; & quod maius est, cum schismaticis, & alijs in Ecclesiæ gremium reuertentibus Romæ vberius & sępius egi, eo fine vt de vniuersis attentius, enucleatius, certius, & commodius instrue-

rer; vt de ijs, quæ ad hoc commune Ecclesiæ catholicæ bonum animarumque salutem promouendam conducere maxime existimabã, certior fierem.

Nec me ab huius argumenti tractatione deterrere debuit, Antoniũ Posseuinum virum & doctrina, & pietate insignẽ in sua Bibliotheca idem fere argumentum illustrasse: nulla enim disciplina est, cuius omnes vel pleræque disputationes non sint ab alijs prioris æui auctoribus discussæ: nec propterea, qui illos secuti sunt, in eisdem illustrandis, suum ingenium exercere, & cum præcedentium studijs suas cogitationes, & labores coniungere, inutile iudicarunt. *Nunquid* (vt S. Hieronymus in præfatione commentarij Epist. ad Ephesios ait) *Aut Tertullianus Beatum Martyrem Cyprianum, aut Cyprianus Lactantium, aut Lactantius Hilarium à scribendo deterruit? Stamina & fila* (vt idem ait) *nonnumquam ponunt priores, vt posteri vestem inde conficiant.* Diuus quoque Augustinus q. de Trinit. cap. 3. *Vtile est* (inquit) *plures libros à pluribus diuerso stylo etiam de eisdem quæstionibus fieri, vt ad plurimos res ipsa perueniat, ad alios quidem sic, ad alios autem sic.* Vix autem iudico aliquem posse conqueri de nobis, neminem enim scienter fraudauimus, sed omnium honorifice mentionem fecimus, à quibus aliquid ad nos boni accessit. Fateor, in minutis auctorum interdum nomina, ne ad fastidium ingererentur, suppressa esse. De omnibus æquus & Christianus lector benigniter iudicet; & si quid boni à pijs auctoribus, à nobis hic legerit, id acceptum nobiscum illi referat, à quo omne bonum descendit, cui omnis gloria & honor in ęternum.

ORDO ET MATERIES Librorum.

AD maiorem faciliorem que scriptionis cognitionem, opus vniuersum in XII. libros distinximus.

In primo de extrema salutis animarum necessitate differitur, & quàm Deo gratum sit salutis animarum studium, tum ex dignitate, tum ex vtilitate, ac huius functionis iucunditate ostenditur: denique ad amplectendum eam omnes quodammodo Christianos obligari non obscurę probatur.

In secundo, qui in tres alias partes similiter diuiditur, ostenditur in prima summo Ecclesiæ Pastori onus vocandi, ac trahẽdi Infideles ad fidei agnitionem incumbere. Secunda vero & Tertia parte Religiosis omnibus, quantumuis solitudini, & contemplationi vacent,

præ-

præcipuè verò Mendicantibus, valde esse consentaneum,& expedientissimum conatus Ecclesiæ in hac Infidelium cultura iuuare, ipsosque præ alijs huic functioni esse aptisimos: quæ multis demonstrauimus argumentis,& exemplis tum Monachalium, tum Mendicantiũ ordinum,ac potissimum ex fructu,qui è Religiosis omnibus in Ecclesiæ arua emanauit.

Tertius liber media ad propagandam fidem & procurandam animarum conuersionem spectantia,& de eligendis,formandisq; ministris huic Diuinæ functioni destinatis formam,& modum præscribit.

In quarto, qui in duas sectiones subdiuiditur, agitur primo de ingressu,& progressu Ministrorũ inter Infideles, de forma proponendi Euãgelium,& de rationibus quibus fidei nostræ mysteria confirmari debent. Secundo,de Ministrorum cõuersatione cum vitæ integritate coniuncta,de virtutibus,quibus potisimum splendere debent Apostolorum munere fungentes,ac demum de alijs medijs agendi cum Infidelibus,vt ad fidei Christianæ lumen reducantur.

Quintus liber aliqua dubia,quæ Euangelij Ministris in terris Infidelium laborantibus obuia esse possunt,breuisimè explorat.

Sextus liber vnionem schismaticorum præcipue Græcorum, & Ruthenorum cum Ecclesia Catholica procurandam suadet, vbi tria præstantur. Primum enim agitur de Græcis, & Ruthenis, quorum pręcipuè recensentur,ac confutantur errores. Deinde ostẽditur, qua ratione,& prudentia cum Græcis agendum sit,vt Ecclesiæ Catholicæ vnionem amplectantur. Demum quibus in rebus liceat cum Græcis communicare,& de alijs dubijs,quæ inter schismaticos agentibus occurrere possent,differitur. Quæ tria,nempe errorum confutatio, & modus agendi vt ad fidem alliciantur , cum casuum resolutione qui speciatim ad illam sectam pertinent, in alijs libris circa alias sectas obseruamus.

In Septimo de reductione schismaticorum Orientalium ad fidem Catholicam late tractauimus,vbi primo de erroribus ac ritibus principalioribus Orientalium,qui nunc inter illas vigent nationes,nempe Armenorum,Iacobitarum,Cophtorum,Abyssinorum,Maronitarum, Nestorianorum,& Georgianorum: tandem de medijs generalibus,& specialibus adiuuandi Orientales nationes, & cum illis agendi,differitur.

Octauo libro de reductione Hæreticorum ad fidem Catholicam,& pręcipue de notis Ecclesiæ Catholicæ,quibus ostẽditur Ecclesiã Romanam veram esse Dei Ecclesiam, Christi sanguine comparatam; deinde de modo agendi,& conuersandi inter Hæreticos, ac demum

quibus

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBER PRIMVS.

Pro iuuandis Infidelibus, vbi de necessitate, dignitate, & vtilitate huius præstantissimæ functionis agitur.

RIORI igitur hac parte, ostensa totius Orbis facie, simul & extrema animarum salutis necessitas detegitur. Deinde quam gratum sit Deo ipsi studiũ ac labor pro iuuandis animabus, maximè Infideliũ, quantaque honestatis eminentia, & dignitas in eo resplendeant, ostenditur, tum ex ipsius animæ rationalis nobilitate ac præstantia, tum ex doctrina & exemplo Christi, & aliorum Sanctorum, tum etiam inter alia præcipue ex virtutum omnium influxu in hoc opere, ac denique ex eminentia, & præstantia inter alia opera. Differitur deinde de varijs huius functionis vtilitatibus, & quod ad amplectendã eam omnes Christiani, vnusquisque pro captu suo, teneantur.

CAPVT I.

De Extrema fere totius Orbis animarum salutis necessitate.

EA est calamitas Orbis terrarum hac nostra tempestate, vt nemo sit adeò ferus, qui nõ mitescat, si vicem ætatis huius ad mundi occasum

& mortem ſempiternam inclinare conſideret, vt cũ innumeras nationes Infernus abſorbeat, rarò, rariſque in locis pietas Chriſtiana ita colatur, vt firma ſpes ſalutis æternæ exiſtat. Quapropter pios animos precor, ſequẽtem totius orbis geographico more partitionẽ attente conſiderare, ac ex ipſius conſideratione ad miſericordiam commoueri, ac ſimul ad Infideliũ conuerſionem procurandam excitari. Nam cum inter vniuerſas mortaliũ calamitates ignoratio Chriſti primũ locum obtineat; his, qui pro carneis oculis Catholicę fidei lumine vtũtur, nullũ omnino miſeriæ genus luctuo ſius videri debet, quàm immẽſa hominũ à Chriſto aberrantiũ, ac innumerabiliũ paruulorũ multitudo, qui Euangelico carentes pane, ſempiterna morte damnantur. Hoc autem clarius ex proxima diuiſione conſtabit.

Prima igitur Orbis terrarum calamitas, ſeu extrema animarum ſalutis neceſsitas præ foribus penè in tota Europa adeſt. Nam cũ hæc mundi pars fuerit Chriſtiani cultus feraciſsima, mirũ quantã in ſterilitatẽ deuenerit. Græcia quippe omnis, cũ Inſulis, Regionibuſque quamplurimis, quæ ritu Gręco gaudent; deinde Septẽtrio ferè totus, eiuſque latera in Orientẽ, & Occidentem patentia, paucis vrbibus exceptis, hæreſeos ignibus flagrant. Sunt in hac orbis parte multa Regna, quæ hæreticis Principibus parent, vt Angliæ, Hyberniæ, Scotiæ, Saxoniæ, Suetię, Daciæ, Dinamarcæ, & alia, in quibus, vna excepta Anglia, vix vlli verbi Dei inueniantur Miniſtri. Alia vero ſunt hæreſibus infecta, quæ Principibus Catholicis obediunt, vt Poloniæ, Germaniæ, Hungariæ, Galliæ, vbi Sectarij cũ Catholicis promiſcuè verſantur: & ob id merito timendum, ne hęreſis, quod ſincerũ eſt inficiat, & cum veræ fidei detrimento ex prauo Catholicorũ, maximè Sacerdotum, ac Miniſtrorum exemplo, vires acquirat, & hęretici in ſua perfidia magis in dies firmentur. In Europa igitur ſola Pontificum Sede inſignis Italia, ac Hiſpania diuino munere, ab hęreſium, vel ſchiſmatum contagio ſeruatur. Quare cum tot nefarię, ac peſtilentes hęreſes ab Orco in terrarũ Orbem reuocatę, per plurimas totius Europę florentiſsimas Prouincias, ac Regna graſſentur, verè nunc oraculũ illud Ioannis impleri cernimus: Et quintus Angelus tuba cecinit, & vidi ſtellam de cello cecidiſſe in terram, & data eſt ei clauis abyſsi, & aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ, & obſcuratus eſt Sol, & aër, de fumo putei. Et de fumo putei exierunt locuſtæ in terram, & data eſt illis poteſtas ſicut habent ſcorpiones &c. Hæc enim rectè in hereſibus Luthero inuentore in orbem effuſis, ſortiri effectum docta, & eleganti oratione R. P. Bellarminus iam pridẽ probauit, & res ipſa loquitur. Etenim Satanicã nouorum hominum in hæreſibus recentibus excogitandis, veteribus reuocandis, vtriuſque diſſeminandis, fucandis, ac propugnandis ſolertiam, aſtutiã, audaciã, ac rabiem ſi intueamur, cælũ ab ijs miſceri terræ, omnia ſacris

ſacris ardere bellis, ac prælijs cruētiſsimis decertari deprehēdemus: Quæ magnā videter habere vim ad viros, qui aliquo Religionis, ac priſtinæ pietatis tāgūtur ſenſu, excitandū, vt cōatu ſimili pro domo Dei in acie cōtra hoſtes fidei ſtare, & conſilijs, verbis, ſcriptis pugnare operæpretiū ducāt.

Iā quoque Aphrica, quæ olim Catholica fide claruit, hodie extrema prę mitur neceſsitate; nā à freto Herculeo vſque ad Aethiopes Mahumetanis, vel Ethnicis erroribus, aut Schiſmaticorū proteruie deſeruit: cōplectitur enim inter alia Barbariā, Numidiā, Lybiā, Nigritarum Regionem, magnā Imperij Turcici partem verſus Aegyptum, & Mauritaniam: Continet etiam Aphrica Aethiopiam interiorem, maximè Presbyteri Ioannis latiſsimum imperium, quod inter vtrunque Tropicū à mari rubro ad Aethiopicum ferè Oceanum pertingit: & hi quamuis Chriſtiani cenſeantur, inculti tamen ſunt, & nimis rudes, ac erroribus Alexandrini Patriarchæ, cui parent, infecti, in tenebris iacent.

Aſiæ verò, triū Orbis partiū facilè maximæ, maior eſt quàm aliarū indigentia: nam cū hæc latiſsimè pateat, cōplectaturque quatuor ampliſsima Imperia, videlicet Turcicū, Perſicū, Tartaricum, & Chinicum, ferè omnia miſerrima cæcitate Mahumetana, vel Ethnica laborāt. Quod ſi vel in interiori Continente, vt in Armenia, vel in maritimis locis, quæ hoc ſæculo Luſitani Reges in India Orientali obtinuerunt, aliquot Vrbes fidem Chriſtianam colunt, id certè cum vaſtiſsimis Regnis Aſiaticis comparatū, adeo exiguū eſt, vt dolorē patū lenire poſsit, præterquā quod ea loca remotiſſima tenuiter in Chriſtiano cultu proficiunt, aut fortaſſe nōnulla deficiūt.

Denique America, quam Orbis quartam partē Geographi conſtituunt, in extrema calamitate verſatur. Nam & quod ad fidem Chriſtianam pertinet, parū culta eſt: & in Europeis hominibus Indi auaritiæ potius quā Chriſtiani zeli exempla conſpiciunt: ſuntq; præterea tàm in Occidentalibus, quam Orientalibus Indijs quamplurimę Prouinciæ, quibus Euāgelium nondum delatum eſt. Sunt autem hę regiones vltra fretum Magalanicū in maxima terræ ſpacia excurrētes, vltra Peruanā Regionē vſq; ad fretū Magalanicū ad vtraſque ripas maximi fluuij Maragon mille circiter leucarū longitudinis. Campeſtria quæ adiacent nouo Regno Granatenſi mille circiter leucarū, eſtque ibidem Regio illa ampliſsimis Indorū ciuitatibus celebris Lagnana dicta. Maximus item terrę tractus, quam Floridam vocant, nouus Mexicus. Præterea trecentæ inſulæ, quas Lucaias appellant, quarum aliquæ Italiam magnitudine ſuperant, duodecim autem tantū Regi Hiſpaniarū parēt. Vndecim etiam Inſularū Philippinarū millia; ex quibus aliquę tota Hiſpania maiores ſūt, quarū vix triginta Imperio Regis Hiſpaniarū ſunt ſubiectæ, quarū omniū incolæ facillimo negotio fidei lumine illuſtrarentur, ſi proborū paſtorū nō tā ſua, quā quæ Ieſu

Christi sunt, animarumque salutem quærentium instructionibus, atque integræ vitæ exemplis sedulò informarentur.

In Occidentali vero India, quæ iam diu Ministrorum cultura gaudet, calamitas hæc magis est conspicua: in hac enim cum indifferenter omnes Baptismi lauacro abluti sint, plurimi tamen Idola colunt: idque non tàm proprio, quam aliquorum Parochorum vitio, quorum praua cupiditate, ac moribus dissolutis, pręfati incolæ scandalizati Christianam fidem blasphemant.

Ac denique nostra, & parentum nostrorum ætate, tàm magna Orbis pars reperta est, vt meritò distare vltimum iudicium videatur, vsque dũ tot gentibus salutis via aperiatur, ostẽdatque se Deus fidelem in omnibus *Matth. 24.* verbis suis, dicens. *Math.* 24. Et prædicabitur hoc Euangelium Regni in vniuerso Orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Illud perspicuum est hoc sæculo, ab anno propemodum quingentesimo supra millesimũ, plus terrarum, atque hominum esse detectũ, in quibus Euangelii lux maxima ex parte desideratur, quàm totis mille superioribus annis. Multæ præterea sunt regiones, ęque amplissimæ, in quibus nõ est fides Christiana audita, neque proposita, vbi innumeræ animæ omni etiam salutis spe destitutæ, in sempiternum pereunt. Profectò tot, & tantæ Regiones non sunt frustra repertæ, sed Diuina agi prouidentia credendum est, vt primum innotuerint, mox adeantur, & tandem salutis nuncium accipiant.

Hac igitur inspecta breui Orbis terrarum descriptione, quæ saxa ipsa emollire deberet, quis adeo durus existat, qui mundum pereuntem suis oculis intueatur, illique non succurrat, cum posit auxilum ferre? Hanc mortalium salutis vniuersalem, ac incredibilem necessitatem, magna ex parte, non tàm in tabulis depictam, quam factis ipsis expressam, cum cognouisset vir ille Apostolicus Franciscus Xauerus, in hæc verba ad suos in Europa cõmorantes scripsit. *Mihi vero persæpe venit in mentem, circum Europæ Academias, ac præcipue Parisiensiũ, cursare, ac insani ritu passim vociferari, eosque qui doctrinæ plus habent quam charitatis, his compellere verbis: Heu quam ingens animarum numerus vestro vitio exclusus cælo deturbatur ad inferos.* Nec mirum, virum piissimum ita tot animarum pereuntium zelo angi, ac stimulari; cum & salus paucorum hominum adeò pręriosa sit Christo, vt si oporteret iterum pro eis pati, id libentissimè faceret: quemadmodum Carpo significauit reuelatione quadam, quam Sanctus Dionysius Areopagita veram existimauit. Cum ergo viri pii, & religiosi, tot millibus opem ferre possint, quomodo in vtramque aurem dormientes torpescere possunt in salute proximorum procuranda? Profecto non videntur sententiæ Iesu-Christi Saluatoris nostri subscribere, qui proximos ab interitu sempiterno,

no, cum posſint, & ex fraterna charitate teneantur, non vindicant. Ferant igitur opem quicunque Dei amantes, & hominum ſalutis ſtudioſi apud benignum Redemptorem haberi volunt, & quibus poſſunt modis, ſacrificiis, lachrymis, tùm conſilio, opera, ſudoribus, & ſanguine ipſo, ſi opus ſit, chariſsimam Chriſto Ieſu tot gentium ſalutem proſequantur. Ferant etiam apud Dominum meſsis, quem in terris Chriſtus, ſuum Vicariũ pro meſſe colligenda cõſtituit, illumque deprecentur, vt mittat operarios in meſſem, ſic enim propoſita vniuerſi Orbis neceſsitate olim D. Bernard. lib. 2. de Conſ. *cap. 6.* Eugenium Pontif. vrgebat, vt meſsi congregandę ſedulò ſtuderet: *Exi inquit in agrum Domini tui, exi inquam in mundum: Ager eſt enim mundus, iſque creditus tibi. Exi in illum, non tanquam Dominus, ſed tanquam Villicus, videre, & procurare, vnde exacturus es rationem. Exi dixerim quibuſdã tuæ paſsibus intentæ ſolicitudinis, & ſolicitæ intentionis. Neque enim ipſi, qui iuſsi ſunt ire in Orbem vniuerſum, Orbem circuierunt præſentia corporis, ſed mentis prouidentia. Et tu leua oculos quoſdam conſiderationis tuæ, & vide Regiones, ſi non ſunt magis ſiccæ ad ignem, quam albæ ad meſſem. Nonne ſi exis, & cernis iſta, pudebit otioſam iacere ſecurim?* hæc Bernar. *Bern. ad Eugen.*

CAPVT II.

De excellentia, & dignitate huius functionis, pro iuuandis infidelibus.

DE neceſsitate quidem extrema Euangelicæ prędicationis in Vniuerſo ferè Orbe, vel certè in maiori eius parte, dictum eſt à nobis toto ſuperiori capite, nunc dignitatem, prętantiam, amplitudinem huius altiſſimę functionis, iuuãdis animabus deſtinatę, opus eſt vt attingamus. Omnis quidem virtus cultores ſuos euehit tàm altè, vt reliqui homines eos cum admiratione ſuſpicere, & velut inuiti amare, & colere cogantur, ſed hoc multo magis efficiunt præſtantes, excellenteſque virtutes, & quæ ſint inter cæteras maximè difficiles, & arduæ: ex quo genere cum ſine vlla controuerſia ſit feruens in proximos charitas (maximè verò in Infideles, qui quantò à nobis remotiores, tantò neceſſe eſt vt charitatis flamma ſit maior) non eſt dubitandum, quin præ ſe ferat dignitatem, ac ſplendorem maximum.

Hanc igitur zeli animarum prętantiam, Dei aſpirante gratia, ex quatuor capitibus breuiter conuincemus. Primò, ex dignitate ipſius hominis: ſicut enim in artibus earum dignitatem ex nobilitatẽ materiæ, quam Philoſophi

losophi obiectum appellant, conijcimus, in hac functione, quam artem artium meritò Sancti Patres appellarunt, ex materiæ præstantia, hoc est à nobilitate, & excellentia, à Deo animabus nostris collata, eius nobilitatem, ac splendorē expendemus. Secundò, ex imitatione Christi, & Sanctorum. Deinde ex influxu virtutum omnium, qui in altissima hac functione reperitur. Quartò ex præstantia huius studij supra alias virtutes.

CAPVT III.

De dignitate, ac præstantia animæ rationalis

EX omnibus creaturis corporalibus, quæ à Deo conditę sunt, nullũ est homine dignius opus, aut quod maioribus laudibus, etiã ab Ethnicis celebretur. Sic Cic. *primo de Legib.* dignitatem hominis considerans; hunc dixit, *animal, prouidũ, sagax, multiplex, acutũ, memor, plenũ rationis, & cõsilij, præclaraque conditione generatum à supremo Deo, cum quo ait, primã homini rationis esse societatem.* Alij verò appellarunt creaturarum internuntium, superis familiarem, Regem inferiorum, indaginẽ rationis, lumen intelligentiæ, interpretem naturæ, animal sanctum, liberum, stabile, fluxui æui interstitium, mundi copulam & Hymenæum, ab Angelis paulò diminutum; cui status ab opifice Deo rectus concessus sit, vt mẽs eò spectet, ac ratio, quò vultus ipse collineat: cætero quin positum in mundi medio, vt cõmodius omnia circũspiciens, omnium item rerũ disquirat causas; animusque virtutibus excultus, atque in Deum rectè tendens, gloria, & honore in perpetuas æternitates coronetur.

Cicero Li. 1 de leg.

At altius Seneca, licet fidei lumine orbatus, sed tamen ex latenti lumine coactus, hominis nobilitatẽ ex Diuino consortio, his pænè verbis Lucillum alloquens, *Epist. 14.* commendauit. *Apud te est Deus, tecum est, in te, manet in vnoquoque nostrum sacer quidam spiritus, qui bona opera nostra obseruat, qui nobiscum agit, qua nos cum eo ratione agimus: nec sanè quisquam sine illo potest esse bonus.* Et alibi: *Admiratus es* (ait) *homines ire ad Deos: admirari potius debes Deũ venire ad homines, quodque vicinus est, vt in eis maneat, nec enim sine ipso aliquid est boni.*

Senec. Epist. 14.

Quæ etsi magnam omnino esse hominis dignitatem, ac gloriam declarent, alia tamen sunt argumenta, quę si rectè perpendantur, tantã esse hominis nobilitatem, ac eminentiam agnoscemus, vt nihil sit eo pręstantius. Primum sit, animã à Deo ipso fuisse homini inspiratam; non enim cũ materia quasi commixta est, & ex illius gremio educta, sed extrinsecus aduenieus corpori infusa legitur. Cæteris quidẽ animantibus præcepit Deus, vt

vt ab aquis producerentur. Producant genus (inquit) aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terrã &c. Item. Producat terra animã viuentẽ in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas. Simile quid de homine, aut eius anima minime protulit, sed & quod primum hominem per se efformauerit, & quod eius animam independenter à corpore, & absque vllo respectu eius causalitatis creauerit, creatáq; veluti hospitẽ in idẽ corpus exceperit, apertè significatur. Et consonat illud Aristotelis 2. li. de generatione animalum *cap.* 3 hinc, vt videtur, depromtum, mentem videlicet extrinsecus aduenire, diuináque, & separabilẽ esse. *Arist. Lib. 2 de anim. c. 3*

Secundum nobilitatis animæ rationalis argumentũ est, quod quasi ex pectore diuino, intimisque precordijs afflata dicitur Gen. 2. Non quidem quod sit pars aliqua diuinæ essentiæ (circa quod aliqui turpiter errarunt) ab antiquis Patribus grauissimè reprehensi, sed quod, & genere essendi immortali, & vi potentiarũ, atque operationum spiritualium, intimè, ac reconditè diuinã naturã participet. Vnde diuus Ambros. de bono mortis citans hunc locum, iure hominem exhortatur, vt cum illo puro, ac perpetuo, & immortali bono maneat, ipsi adhereat, & cum ipso sit, de quo cognationẽ ducit; illudque iam olim à D. Paulo *act.* 17. inculcatum repetit; *Act. 17* Cuius & genus sumus. Et D. Bernard. *Serm.* 2. de Natiuitate Domini. *Spiritus sanè*, inquit, *non communem, sed propriam habet conditionem, nec in massa creatur, sed singulari quadam excellentia inspiratur. Agnosce, o homo, dignitatem tuam, agnosce gloriam conditionis humanæ &c.* *Bern serm. 2 de Natiu. Domini.*

Tertium est. Quod anima rationalis verè spiritus sit, ab omni concretione materiæ immunis, quamuis eam informet, ita vt vnus homo ex spiritu & materia simul constans, omnia corpora, omnes animas rationales, omnesque spiritus completos, Angelicos videlicet, veluti clausula omniũ operũ Diuinę creationis in se contineat; idcircò & spiraculũ dicitur anima rationalis, & à Deo inspirata, vt aliqui ex Patribus adnotarunt.

Quartum autem, & maximum inter cætera nobilitatis huius animæ nostrę illud est argumentũ, illã fuisse ad Dei imaginem, & similitudinem conditam, ex qua imagine homini à Deo impressa, facile est videre, quantum honoris, ac dignitatis in ipsum proueniat, ideo enim Deus homini imaginem suam impressit, vt illum ad suæ authoritatis, maiestatis, ac Diuinitatis, non solum similitudinẽ, sed & participationẽ promoueret; quo igitur dignitas hominis altius ascendere poterit? Sed nũc singula expẽdamus. Primum fecit Deus hominem ad imaginem suam, vt eum ad summã dignitatem, excellentiamque eueheret, & sic non solum res omnes corporales eum reuererentur, vt qui tam expressam, & illustrem Dei, omnium Conditoris, & Dominatoris imaginem in se gereret. Sic Deus dixit Noè, *Gen. 9. Terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes*

volu-

volucres cœlis &c. Et ne cæli, atque astra inseruire homini, aut etiam Angeli ministrare ei dedignarentur. Denique ne Dæmones hominem lędere auderent, neuè propter hominis rebellionem aduersus Deum omnes creaturæ in ipsum insurgerent, sua hominem imagine Deus insignire, & munire voluit.

Non solū igitur ob hanc causam, sed etiam vt ipse non esset sui iuris, & possessionis, sed potius vt clare agnosceretur hominem esse quid Dei proprium, & peculiare, obsignauit eum sigillo suæ imaginis, tàm altè, ac tenaciter impressæ, vt salua hominis natura, signaculum illud auferri nullo modo posset. Homo igitur gestat imaginem Dei, vt filius sui Patris, cui debet amorem, ac pietatem, vt mancipium Domini sui, quem timere, ac reuereri debet; vt miles sui Ducis, & Imperatoris, cui fidē, & obediētiam præstare oportet. Denique vt minister, & dispensator bonorum hæri, & Domini sui, cui rectum vsum creaturarum, quæ dispensationi eius commissæ sunt, exhibere debet.

Deinde quemadmodum, quia nullum animalium simile inueniebatur Adę, cum quo societatem, & amicitiam, ac familiaritatem habere posset; creauit Deus Euam tanquam eius sociam; ita creatis rebus omnibus corporeis, cum nulla esset Dei similis, & cum qua Deus familiaritatem, & societatem inire posset, fecit hominem sibi similem, vt esset quem Deus amaret, & à quo vicissim amaretur amore amicitię. Et de alijs quidem rebus cum eas Deus à se factas cerneret; approbasse eas dicitur. *Vidit Deus* (inquit scriptura) *cuncta quæ fecerat, & erant valde bona:* De homine autē multò aliter locutus est Deus per Salomonem *Prouerb. 8.* dicens. *Deliciæ meæ esse cum filijs hominum.*

Gen. 1.

Prouerb. 8.

Tertia causa, quare homo factus est ad imaginem Dei, illa est, vt posset esse homo ęternitatis, infinitatis, & diuinitatis quodammodo capax, nullumquè esset tantum bonum, vt non id auderet homo petere à Deo, & impetraturum se à Deo speraret. Quemadmodum igitur vas rotunda figura prędítum non potest omni ex parte repleri, nisi à corpore similiter rotundo; ita nec animus hominis ad imaginem Dei factus, nisi à solo Deo, cuius similis est, repleri, & satiari potest.

Ac denique quemadmodum Rex condita a se Ciuitate, in medio eius, loco celebri, imaginem suam collocat ex materia quapiam eximia, & pretiosa confectam, vt manifestum sit omnibus eam intuentibus, quis fuerit eius Ciuitatis conditor: ita Deus, fabricato a se mundo, effigiem suam posuit in medio eius, id est in homine, qui est mediū quoddā inter res a Deo conditas, vt ex eius aspecta dignitate, in aperto, & manifesto sit omnibus, qualis fuerit huius mundi fabricator, & opifex.

Bern. de inter. domo. Cap 67.

Hęc igitur admirans D. Bernardus de interiori domo, *cap. 67.* Animā ipsam

ipsam his verbis alloquitur. *Intellige dignitatem tuam nobilis creatura, quoniam non solum insignita es Dei imagine, verum etiam decorata similitudine.* Et infra. *Quid maius his tibi facere potuit, quam vt ad similitudinem suam cōderet factor tuus. Attende igitur diligenter primæ conditionis tuæ excellentiam, & venerandæ Trinitatis imaginem in te ipsa agnosce.* In quo verò præcipuè hæc hominis ad Deū imago consistat, luculenter, *cap.67.* vt supra declarat idem Bern. *Considera*, inquit, *nobilitatem tuam, quod sicut Deus vbique est totus, omnia viuificās, omnīa mouens, & gubernans: & sicut Deus est, viuit, & sapit; ita tu secundum modum tuum, es, viuis, & sapis: & sicut in Deo tres sunt personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sic tu habes tres vires, scilicet, intellectum, memoriam, & voluntatem*, Hęc Bernard.

Ex quibus illud constitutum, nihil homini excellentius, aut gloriosius contingere posse, quàm hanc Dei imaginem prę se ferre, quę illum ita euehit, vt omnibus etiam rebus creatis, tanquam paruulis, quidam Deus dominetur.

Hanc igitur hominibus quasi infinitam à Deo collatam dignitatem, etsi nos minus intelligere posśimus; sufficeret Christi Domini, ac Saluatoris nostri iudicium, qui eam tanti æstimauit. Vt enim homo rusticus in gemmis dignoscendis, videns artificem peritum gemmam aliquam non tam magno pretio emere, quam pro ea comparanda se ipsum etiam vendere, imò vitam profundere paratum esse, meritò iudicat gemmam tanti esse quanti ab illo fit. Sic nos omni quidem re, sed in hac præcipue dijudicanda, nulla alia ratione magis quam illius exemplo moueri debemus, quem scimus esse Sapientiam ipsam: is vero quantopere animarum salutem æstimauerit, sitiuerit, accomplexus fuerit, res ipsa loquitur: cū quicquid Christus egerit, quicquid dixerit, quicquid molitus est per triginta trium annorum spatium, omnia in hunc finem destinauerit. quę omnia breuiter, ac veluti in fasciculum colligit D. Bernard. in serm. de quadruplici debito. *Bern. in serm de quadrup. debito.* *Primum quidem (ait) illarum infantilium necessitatum: deinde laborum, quos pertulit in prædicando: fatigationum in discurrendo: tentationum in ieiunando: vigiliarū in orando; lachrymarum in compatiendo: insidiarum in colloquendo: postremo periculorum in falsis fratribus, conuitiorum, sputorum, colaphorum, flagellorum, irrisionum, subsannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis triginta, & tribus annis, operatus & passus est in medio terræ. O quam indebita miseratio: quam gratuita, & sic probata dilectio: quam inopinata dignatio*: sic Bernard.

Vide igitur merito inquit Chrysost. *tom.* 3. in oratione de Beato Phylogonio, *Chrysost. tom 2. in orat de B. Phylo.* *quam multa propter hunc gregem passus sit Christus, homo factus est, serui formam assumpsit, consputus est, alapis cæsus est, postremo ne mortem quidem recusauit, & quidem ignominiosissimam. Quin & ipsum sanguinem suum effudit. Itaque si quis voluerit illi commendatus esse, curam habeat ouium illius, publicam quærat vtilitatem*

tatem, fratrum suorum saluti prospiciat. Nullum enim officium hoc Deo charius est.

Chrys. tom. 1 in Genes. homil. 3. Idem, videlicet Chrysost. *tom. 1. homil. 3.* in Gen. *Etenim ipse, cum Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & omnia alia humana sustinuit, & crucē quoque suscepit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret.* Et hoc quoque Paulus clamat dicēs. Galat 3. *Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictus. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentiæ, ob misericordiam ineffabilem, hæc omnia propter nos, & salutem nostram suscepit, cur non & nos erga fratres iusti sumus, agnoscentesque eos vt membra nostra, & eripientes ex Diaboli faucibus, in viā veritatis inducimus?* ita Chrysost.

2. Corinth. 6 Sed & apertius Paulus 2. *Corinth. 6.* dignitatem, de qua tractamus, cōmendauit his verbis: *Empti enim istis pretio magno.* Hoc autem pretium magnum est ipse Christus, *totus* (vt ait S. Bernardus) *serm. 3.* Circuncis. *Nobis datus, totus in nostros vsus expensus.* Verè enim nullus vnquam homo ad seruiendum traditus, ita illi propius fuit ac verbum illud æternum, pro vniuersis hominib. tributus, concessus, & donatus fuit: Vnde Paul. *ad Tit. 2. Qui dedit semetipsum pro nobis.* Quare hoc emptionis genus, quo suam Christus dedit animam, & talem animam, suumque corpus, ac insuper Diuinā personam, satis declarant, quanto ęstimauerit prætio salutem animarum, & quanti fecerit hanc suæ diuinitatis preclaram effigiem.

Bern. serm. 3 de Circuncis.

Tit. 2.

Siquidem imaginem, quam Deus fecit per creationem, Christus Dominus polit, & ornat, imò & reficit per redemptionem, ac denique absoluit, & consumat per glorificationem. Magna est propterea dignitas animarum, cum tantopere à Deo ęstimentur, & honorentur.

Bern. Ser. 1. de aduentu. Quæ meritò considerans D. Bernard. *Serm. 1.* Aduentus, clamat. *Mira quærentis Dei dignatio, magna dignitas hominis sic quæsiti, in qua si gloriari voluerit, non erit insipiens: non quod aliquid esse videatur tanquam à se ipso, sed quod tanti eum fecerit ipse, à quo creatus est. Omnes enim diuitiæ, omnis gloria mundi, & quicquid in eo conspicitur, minus est hac gloria, imò neque est aliquid in comparatione eius.* Hæc Bernardus.

Idem cap. 3. Meditat. Idem etiam, nec minus doctè prędictas animæ dignitates complectēs, *cap. 3.* Meditat. exclamans inquit. *O Anima Dei insignita imagine, decorata similitudine, redempta sanguine, deputata cum Angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis particeps, quid tibi cum carne?* Et infra *Totus quidem iste mundus ad vnius animæ pretium æstimari non potest: non enim pro toto mundo animam suā Deus dare voluit, quam pro anima humana dedit. Sublimius ergo est animæ pretium, quæ nō nisi sanguine Christi redimi potuit. Nónne Dei filius cum esset in sinu Patris, à Regalibus sedibus pro ea descendit vt eam à potestate Diaboli liberaret? Fleuit ipsam, nec solū fleuit, sed etiam morti se obtulit, vt pretiosi sanguinis sui pretio eam redimeret. Aspice mortalis, pro te datur hostia talis. Agnosce homo, quam nobilis est anima tua, & quam grauia fuerint eius vulnera &c.*

Egregiè

Egregiè etiam Chrysost. in cap. 1. *Epist. ad Corinth.* *Nihil est enim quod animæ possit æquiparari, nec vniuersus quidem mundus.* Hanc igitur animæ nobilitatem, siue splendorem, sanguine Christi expiatæ, cùm semel Catherinæ Senensi datum diuinitus esset animo intueri, ita exarsit zelo animarum, vt dixerit, *tanta est animarum dignitas, & pulchritudo, vt ad eas lucrandas nullus par labor esse possit*; idque gloriosissimis factis à se in hūc finem gestis, maximisque laboribus, periculisque susceptis ita esse vt dicebat, opere ipso ostēdit. *Chrys. est. in cap. 1. Epist. ad Corinth.*

Quare non mirum si Deus ita arctè hominibus proximorum salutis curam commendet, ac in Ecclesia eius sponsa, non ob aliam causam certissimò constat Hyerarchiam vniuersam, vt sunt Sacerdotia, bona, dignitates, neque ad alium finem, quam ad animas Deo, vitęque ęternæ lucrādas esse institutam. Neque verò in oculis Domini omnium bonorum temporalium, ac Regnorum euersionem tanti esse, quanti vnius animæ amissio sit, quæ in deserto errare sinatur; nec omni conatu, omniumque bonorum ac vitæ ipsius dispendio ad ouile reuocetur.

Quod si vnius animę pretio vniuersus Orbis comparari nequit, ac ex alia parte in tot animarum millia, vt ex typo Orbis terrarū à nobis in præcedenti cap. ostenso constat, oculos conuertamus, quæ luce Euangelica destituta in ęternū pereunt (ita vt & meritò Christus cum clamor valido lamentatus sit, quando seminis parabolam prædicauit, in qua ex quatuor diuini seminis partibus tres in Dæmonū prędam cedere vidit:) Quid ergo superest viris Religiosis, nisi vt lachrymas, Christique conatus imitentur, ac non solum impensissimè Dominum messis exorent, vt mittat diuinitus operarios in messem suam, sed etiam vt relicta vna oue, quæ Ecclesię angustum regnum repræsentat, nonaginta alias in deserto infidelitatis aberrantes sedulò quærant.

CAPVT IV.

Exemplo, & doctrina Christi zelum animarum maximè commendari.

HActenus eam dignitatem huius ministerij commendauimus, quæ ex animæ nobilitate, & pręstantia, tanquam ex nobilissima, prætiosissimaque materia profecta est: nunc verò illa dignitas declaranda est, quæ huic functioni accrescit, tùm ex Christi exemplo, eiusque similitudine, tùm etiam ex eius doctrina. In qua re duo breuiter erunt attingenda; primum, quanto studio Christus proximorum curam, maximè verò Infidelium verbo commendauerit. Deinde quantum nos suo exemplo ad

sui imitationem instruxerit.

Audiamus igitur ipsius veritatis testimonium, ac breuem, diuinam tamen, & dignam ipso Deo sententiam. *Hoc est*(inquit, *Io.15.*) *præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos:* Quæ verba exponens Greg. Papa *homil. 27* in Euangelia. *Cum cuncta sacra eloquia,* inquit, *plena sint Dominicis præceptis, quid est quod de sola dilectione, quasi de singulari mandato, Dominus dicit. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem: nisi quia omne mandatū de sola dilectione est, & omnia vnum præceptum sunt? quia quicquid præcipitur, in sola charitate solidatur. Vt enim multi arboris rami ex vna radice prodeunt, sic multæ virtutes ex vna charitate generantur. Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non maneat in radice charitatis. Præcepta ergo Dominica, & multa sunt & vnum: multa per diuersitatem operis, vnum in radice dilectionis.* Sic Gregor.

Ioa. 15
Greg. homil. 27. in Euangelia.

Multa his similia commemorari possent, tùm ex Sacra Scriptura, tùm ex Patribus, sed nō opus est ea, quæ notissima sunt repetere: solum Chrysost. egregium adijciam testimonium: *Nouissima*(inquit in primam Canonicam, *Ioan. Tom.9.*) *Verba Christi ituri in cælum sunt ista* (nempè hoc est præceptum meum &c.) *Considerate languentem in lecto hominem, in domo sua iacentem, & maceratum ægritudine, proximum morti, anhelantem iam animam inter dentes quodammodo habentem, qui fortè solicitus de aliqua re chara sibi, quam multum diligit, veniat sibi in mentem, & vocet hæredes suos, & dicat: Rogo vos facite hoc, teneat quodammodo violenter animam, ne antea exeat quam verba illa formentur, cum illa verba nouissima dictauerit efflat animam, tollitur cadauer in sepulchrum, hæredes ipsius quomodo meminerunt nouissima verba morientis? quomodo, si quis existat qui dicat eis, nolite facere, quid ergo illi dicant? ergo non facio quod mihi Pater efflans animam nouissimè mandauit? quod vltimum sonuit in aures meas proficiscente hinc patre meo? quæuis alia verba aliter possum habere, nouissima verba me plus tenent, non enim vidi amplius, nō audiui loquentem. Fratres cogitate visceribus Christianis, si hæredibus sunt tàm dulcia, tàm grata, tàm magni ponderis verba patris ituri in sepulchrū hæredibus Christi qualia debent esse verba nouissima?*

Chrysost. tom in Canonic. Ioan. tom. 9.

Quare nihil est, quo Christus vberius laudare posset Christianam charitatem, quàm insinuando se hoc tantum præcipere: Et rectè sanè, quia in charitate non vna aut altera virtus, sed omnium virtutum copia, tanquā in fęcundissima radice continentur.

At non solum Christus Dominus hoc generali præcepto contentus est (ne forte Christiani, qui ad omne ignauiæ genus propensius inclinamur, dilectionem hanc intra Ecclesiæ tantum terminos exhibendam existimaremus) sed & infidelium curam maximè Ecclesiæ commendauit. *Alias*(inquit) *Ioan.16. oues habeo quas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus Pastor.*

Ioan. 16

Imò hanc fuisse tempore mortis Christi, Resurrectionis, ac in cœlos Ascensionis curam, hancque solum, vel saltem pręcipuam suæ Ecclesiæ qua à cæte-

à cęteris profanis, & vanis conuenticulis Hęreticorum discerneretur, notam esse voluit, vt disertè Augustinus plurimis in locis disseruit. Illud verò inter omnia illustrius est testimonium, quod reddidit sermone 6. *lib.* 17. *Homil.* Vbi curam adducendi animas ad ouile Christi pręcipuam, ad veram Christi Ecclesiam discernendam notam esse agnouit. Explicans enim illa verba Act. 2. *Eritis mihi testes in Hierusalem &c. Apostoli* (inquit) *quærunt tempus iudicij, & Dominus respondet locū Ecclesiæ. Non respondit quod quæsierunt, sed nostros prauidebat dolores. Eritis, inquit, mihi testes in Hierusalem. Parum est, non pro hoc tantum pretium dedisti vt hoc solum emeres in Hierusalem. Dic adhuc & vsque in fines terræ. Venisti ad fines. Quare cōtentiones non finis? Nemo mihi dicat iā: Ecce hic est; nō, sed, Ecce hic est. Sileat humana præsumptio, audiatur Diuina prædicatio. Teneatur vera promissio in Hierusalē & in tota Iudæa, & Samaria, & vsque ad fines terræ. His dictis nubes suscepit eū: iā nō opus erat vt aliquid adderetur, ne aliunde cogitaretur. Fratres pro magno audiri solent verba nouissima ascendentis in cælum. Existimemus Dominum nostrum Testamentum scripsisse, & in testamento suo nouissima verba posuisse; præuidit enim malorum filiorum futura litigia, præuidit homines partes sibi facere conantes de possessione aliena.* (Et infra, postquam commendauit charitatē Dei, & proximi, demonstrans veræ Ecclesiæ signa, addit.) *Videte ergo fratres, quid maximè diligatis, quid fortiter teneatis. Glorificatus Dominus resurgendo commendat Ecclesiam; Spiritum sanctum mittens de cælis commendat Ecclesiam. Resurgens enim quid dicit Discipulis suis? Hæc dicebam vobis cùm essem apud vos, quia oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & Phropetis, & Psalmis de me; Et tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas, & dixit eis quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die. Vbi est Ecclesiæ commendatio? Et prædicare in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum? & hoc vbi? per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem, hac resurrectione glorificatus. Quid ascensione glorificandus? quod audistis: eritis mihi testes in Hierusalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & vsque in fines terræ. Quid ipso aduentu Spiritus sancti? Venit Spiritus sanctus, quos primum impleuit linguis omnium gentium loquebantur. Vnusquisque homo loquēs omnibus linguis, quid aliud significauit, quàm vnitatem in omnibus linguis? hoc tenentes, in hoc firmati, in hoc roborati, in hoc inconcussa charitate defixi. Laudemus pueri Dominum, & dicamus hallelui&a. Sed in vna parte? & vnde & quousque? A solis Ortu, vsque ad Occasum laudabile nomen Domini.* Hæc August.

August. ser. 6. lib. 17. homil. — *Act. 2.* — *Luc. 24.* — *Act. 1.*

Deinde, si ad Christi Domini Saluatoris nostri exemplum, ad cuius formam, & exemplar omnes Christianorum actiones, omnia studia, & exercitationes sunt dirigendæ, maxime elucet in omni eius vita, operatione, & doctrina hic animarum zelus, quo eius viscera transfigenda prædixerūt Prophetę. Quanta verò fuerint in Christo domino charitatis indicia, quāta erga proximorum salutem curandam solicitudo, nemo est qui dignè possit explicare; zelo animarū ita exarsit, vt coarctaretur, vt ipse ait, do-

nec Baptismo sanguinis pro earum salute ablutus, seipsum Patri hostiam viuentem immolaret; passionem, & mortem probrosissimam obiuit spōtè, libensque & gaudens sustinuit, quod optauit ardenter, vt opprobria exprobrātium Deo in ipsum reciderent omnia, fieretque vnus pro omniū gloria opprobrium hominum, & abiectio plebis. Quàm vero constanter in amore ingratissimæ, & pessimæ gentis perseuerauerit, quàm ardenter nec amatus, & capitalissimo odio habitus, ab inimicis, ciuibus, & popularibus suis, inimicos ipse dilexerit, quàm facilis ad ignoscendū fuerit suismet hostibus, & interfectoribus immanissimis, efferatissimis in ipso feruore tanti sceleris mortis suæ, locupletissimè testatur vel vna eius oratio illa, Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciunt. Et nos breuiter præcedenti cap. nonnulla attigimus.

Quare cum summa dignitas Christiani sit se quàm simillimum Christo efficere, illumque imitari, meritò Patres Christianos omnes ad hanc animarum functionem proposito Christi exemplo, veluti earum actionum mensura perfectissima, vrgent vt iam non sibi suisque commodis, & vtilitatibus, sed proximorum saluti viuant. D. Ioa. Chrysost. *tom.* 4. homil. 25. in cap. 19. epist. 1. ad Corinth. in illa verba. *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Hæc perfectæ charitatis regula est, hic certissimus terminus, hoc supremum omnium cacumen, quærere, quæ communem omnium comprehendant vtilitatem, quod ipse significans addidit, sicut ego Christi. Nihil enim potest nos adeò imitatores Christi facere vt proximorum cura.*

Chrysost. in epist. ad Cor. cap. 19 hom. 25

Idem etiam Chrysost. Homil. 34. in Matthæum. *Etenim vt scias quantum bonum sit cum salute nostra & alios lucrari, audi Prophetam ex persona Dei dicentem. Qui educit pratiosum à vili quasi os meū erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatē ais, manuduxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit, pro virili humano me imitatur.*

Idē homil. 24 in Matt.

Denique D. August. proposito Christi exemplo ad charitatis vincula fidelium excitat animos; explicans enim locum Ioan. *Omnis qui natus est ex Deo, non facit peccatum, ait. Accipere calicem salutarem, & inuocare nomen Domini, hoc est satiari charitate, & ita satiari vt non solum non oderis fratrem, sed paratus sis mori pro fratre. Hanc charitatem docuit Christus in cruce moriens. Hanc didicit Paulus dicens: Ego libentissimè impendar pro animabus vestris: Hanc imitatus est Stephanus, orans pro lapidantibus ipsum: propter eos volebat Paulus viuere pro quibus paratus erat mori. Et Petro dixit Christus post resurrectionem: Petre amas me? Pasce oues meas: quasi dicat, hæc est perfecta mei dilectio, vt pro fratribus facias, quod ego pro te feci. Qui non diligit fratrem suum, non est ex Deo. Dilectio sola discernit inter filios Dei, & filios diaboli.* Hæc Augustinus.

1. Ioan 3. 2 Cor. 12 Ioan. 21

Cumque nihil homini excellentius, aut gloriosius contingere possit, quàm ad hanc Christi imitationem, & similitudinē pertingere, ac omnes

prę

præterea Christianos imitatores Christi esse oporteat, idque eos & professio, & nomen ipsum monet; multò vero exactius strictiorique vinculo ad hoc astricti tenẽtur Religiosi, quorum instituta ita ex Christi vita desumpta sunt vt pictores solent cum vultum ex vultu exprimunt. Quare si horum paupertas ideo perfecta, quia eius paupertatem imitantur qui non habuit vbi caput reclinaret, & castitas illius castitatem, qui fuit cãdor lucis æternæ, & obedientia quoque, quia ab illo deprompta est qui factus est obediens vsque ad mortem; non dubium horum charitatem tantò fore perfectiorem, quantò plus ad illius exemplar accesserit, qui propter nimiam charitatem qua dilexit nos venit in mundum vt peccatores saluos faceret.

CAPVT V.

Exempla Sanctorum, qui ardenti animarum zelo flagrarunt.

TAnta est insignium sanctitate virorum multitudo. qui hoc ardentissimo animarum zelo ad imitationẽ sui capitis exarserunt, vt & sola eorum authoritas satis esse posſit ad permouendos Religiosorum, aliorũquè Christianorum pios animos ad eam ardenter indefesſèque sectandam.

Illud certè præ aliis huius studii in procuranda fidelium, siue infidelium salute perfectionem maximè commendat, quod hoc studiũ, siue functionis genus, Apostolica vita à Sanctis Patribus appelletur, & re vera sit, ac perinde ea summum perfectionis fastigiũ attingat necesse est. Neq; enim dubitari potest quin Apostoli, qui in Euangelica perfectione principem locum obtinuerunt, vt potè qui primitias Spiritus sancti acceperunt, vt prędicat Paulus *ad Rom.* 8. quod à Christo Domino fuerint electi in eum finẽ, ac in totius Orbis regiones pro fide propaganda misſi. Omnes igitur huic animarum zelo mancipati Apostolos Duces habent, eorumque profesſioni nomina dederunt. *Rom. 8.*

Aliorum etiam Sanctorum tàm veteris, quàm noui Testamenti proferamus exempla. Nam & amor zelusque animarum frequens, ac ardens fuit in viris sanctis vtriusque Testamẽti. D. Chrysost. *tom.* 4. homil. 25. in cap. 10. Epist. prima ad Corinth. vberrimè tractat hoc argumentum. *Antiquis* (inquit) *magnis & generosis illis viris, hæc maxima cura erat, vt summa cum diligentia aliorum vitam disquirerent, & manifestè cognosces nullum eorum vnquã ad propriam respexisse vtilitatem, sed proximi vnumquemque. Quamobrem maiorem in modum claruerunt. Etenim Moyses multa & magna operatus est miracula, sed nihil* *Chrysost. 1 ad Corinth. cap. 10. hom. 25. tom. 4.*

hil tàm magnum eum fecit, vt beata illa vox, quam ad Deum habuit, cum inquit. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo. Huiusmodi erat & Dauid; idcircò dicebat: Ego Pastor peccaui, & ego malè feci, & hi qui Ouile sunt quid fecerunt? fiat manus tua super me, & super domum patris mei. Eodem modo Abraham non suam, sed mulierum quæsiuit vtilitatem, ideo se periculis exponebat, & Deum pro his, qui nihil ipsi conferebant, deprecabatur. Illi quidẽ tantopere claruerunt: qui autem sibi tantum consulunt, considera quantum acceperint detrimentum. Fratris igitur filius, cum audiuit si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam, optione accepta suam quæsiuit vtilitatem, quam non modo non inuenit, sed ipsa quoque regio est incẽsa, quæ autem Abrahæ obtigit, incolumis seruata est. Ad hæc Ionas non alijs, sed sibi ipsi prospiciens, penè periclitatus est & Ciuitas conseruata, ipse verò agitatus, iactatus, & obrutus est fluctibus, sed cum multitudini salutis inuigilauit, suam inuenit. Ita & Iacob in ouibus proprium non quærens lucrum plurimas lucratus est, Ioseph autem fratrum studens vtilitati suam est consequutus. Qui missus à Patre non dixit. Quid? non audisti quod pro visionibus & somnijs discerpere me aggrediebantur, & somniorũ, & amoris erga me tui pœnas dabam? quid non contra me molientur cum in eorum ero potestate? Nihil huiusmodi causatus est, nec cogitauit quidem, sed rebus omnibus fratrum salutem præposuit: idcircò omnia postmodum bona adeptus est, quæ eum clarissimum, gloriosissimumque reddiderunt.

Præterea Moyses, nihil enim prohibet iterum eius meminisse & contemplari, quomodo res suas contempsit, & alienas prosecutus est. Moyses inquam in Regia domo educatus, cum Christi opprobrium maiores Aegyptiis thesauris diuitias arbitraretur, omnibus abiectis cum Hebræis malorum particeps esse non recusauit. Quamobrẽ ipse nõ solũ nõ seruiuit, sed & ipsos à seruitute liberauit. Magna quidẽ hæc, & Angelo digna vita. Verum Paulus maximè in hoc excelluit. Alij namque omnes suis omissis bonis proximorum malis communicare non recusarunt, Paulus autem longe maiora aggressus est. Non enim simpliciter voluit aliorum calamitatibus participare, sed maximas ipse subijt, vt cæteri benè haberent.

Hieron. epist. 12. ad Gaud. tom. 1 Diuus Hieronymus Epistola. 12. quæ est ad Gaudentium, Tom. 1. de hoc ardenti zelo ita scripsit. *Legimus Aaron Pontificem, isse obuiam furentibus flammis, & accenso thuribulo, Dei iram cohibuisse: Stetit inter mortem, & vitam Sacerdos*
Exod. 32. *magnus, nec vltra vestigia eius procedere ignis ausus est. Moysi loquitur Deus: Dimitte me, & delebo populum istum. Quis nunc in terra est, qui obuiare flammis velit, & cum Apostolo Roman. 9. dicere: Optabam ego anathema esse pro fratribus meis? Pereunt cũ*
Rom. 9. *Pastoribus greges, quia sicut populus, sic Sacerdos. Moyses compassionis loquebatur af-*
Exod. 32. *fectu: Si dimittis populo huic, dimitte, sin autem, dele me de libro vitæ: Vult perire cum pereuntibus, nec propria salute contentus est, gloria quippe Regis multitudo populi.*

Idem sic habet Epistola quadragesima sexta ad Rusticum, tomo primo. *Quod ignotus ad ignotum audeo scribere, sanctæ ancillæ Christi Hedibiæ fecit deprecatio, quia nequaquam propria salute contenta, tuam & ante quæsiuisti in patria, & nunc in*

in Sanctis locis quærit, imitari cupiens Andreæ, & Philippi Apostolorum beneuolentiã,
quorum vterque inuentus à Christo fratrem Simeonem, & amicum Nathanael inue-
nire desiderat. Optauerat, & quondam Lothcum filiabus saluare coniugem suam, & de
incendio Sodomæ penè semiustus erumpens educere, eam, quæ pristinis vitijs tenebatur
astricta, & ardens fides pro vna muliere perdita, totam Segor liberat ciuitatem. Et Io-
seph fratres pascit in Aegypto: sponsusque audit à sponsa, vbi pascis, vbi cubas in meri- Cant. 2.
die. Samuel quondam plangebat Saulem, quia peccati vulnera non curabat. Et Pau-
lus lugebat Corinthios, qui fornicationis maculas lachrymis delere nolebant: Vnde & Ezech. 2.
Ezechiel 2. librum deuorat scriptum intus, & foris carmine, & planctu, & væ, carmine
super laude iustorum, planctu super pœnitentibus, væ super his, de quibus scriptum est Prouerb. 16.
Prouerb. 18. Cùm venerit impius in profundum malorum, contemnit, in quibus omni-
bus in Andrea, & Philippo, in Loth, Ioseph, & Samuele, & Ezechiele contemplatur
Hieronymus dilectionem Sanctorum erga proximos suos quos imitata est Hedibia de-
precans Hieronymum, vt Rusticum conetur educere à peccato suo.

Gregorius Papa exponens locum Iob, qui habetur in cap. 30. ipsius lib. Gregorius
20. Moral. *Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt,* ait. *Hæc sunt ver-* Iob 30.
ba sancti viri Iob, omniumque perfectorum, & in virtute fortium, qui dum infirmi ad
iniquitatem prosiliunt, illi zeli sui igne cruciantur.

D. Augustinus libro 2. contra Gaudentiũ Donatist. *Torquet Diabolus ho-* Aug. contra
mines iustos sceleribus impiorum hominum. Hanc persecutionem Loth iustus patieba- Gauden.
tur in Sodomis, cùm Angeli hospites eius, cum homines putarentur, à Sodomitis appete-
rentur ad stuprum; etiam antequam domum iusti ingrederentur, quod sine magno cor-
dis cruciatu videre non poterat, vnde inter suas persecutiones inter hanc commemorat
Apostolus, cùm dicit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego 2. Corint. 11
non vror? Vnde quanto maior in nobis est charitas, tantò maiori cum dolore animi
nos videmus separari homines a membris Christi. Vnde quanto vos Donatistæ hæretici
in hoc vestro errore vitam finitis, multo amarius nos dolemus, dici non potest, quanto
nos mærore cruciatis, plus quippe impius Absalon Patrem suum Dauid extinctus, quam
rebellis afflixit; viuum namque eum comprehẽdi cupiebat, vt qui malitia grassabatur,
pœnitentia sanaretur. Erat ergo ille persecutor Patris, non solùm contra legitimũ pa-
tris Regnum arma capiendo, atque bellando, sed multo amplius persecutus est cor pa-
rentum in illa impietate moriendo, vnde si Catholicorum domus Donatistæ non diripuis-
sent, si Catholicorum membra non præcidissent, si denique Catholicos crudeliter non oc-
cidissent, hanc solam nos à vobis grauissimam persecutionem perpeti verissimè dicere-
mus, quia videmus vos offensatos, & tabescimus: quia infirmatos, & infirmamur: quia
scandalizatos, & vrimur: quia perditos, & lugemus: hæc mala vestra, quæ vos in æ-
ternũ interitũ mittũt, amarius nos persequũtur; quã illa quæ à vobis nostris corporibus
inferuntur. denique in illa persequutione, qua in nos sæuitis, cum laude gaudemus; in
hac autem, qua vos peritis, si gauisi fuerimus, vobiscũ perimus. Hactenus August.

Et Diuus Bernardus in sermone 7. quadragesimæ, cuititulus est de pe- Bern. in ser. 7. quadrag.

regrino mortuo, & crucifixo, inter varias expositiones, quas adhibet illi loco Pauli ad Gal. 6. *Mihi absit gloriari &c. per quem mihi mundus crucifixus est &c.* Hæc est vna, vt mundus crucifixus dicatur Apostolo, & ipse mundo, quia crucifixum mundum videbat obligationibus vitiorum, & ipse crucifigebatur ei per compassionis affectum. Crucifixus Paulo mundus est reputatione, ipse vero mundo crucifixus est cōpassione: itaque tāta prospiciens flagitia, & mala in mundo, illis tàm dire cruciatur, & torquetur, ac si cruci, & patibulo affixus esset, in quo amor ingens Pauli ad proximos indicatur. Idem etiam Bernardus inter alias expositiones, quas sermone 28. adhibet illi loco Canticorum: Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decolorauit me sol: hæc est vna, vt nigredinem se contraxisse sponsa fateatur, propter animarum zelum, videns eas legem Dei præuaricari, ob earum amorem sit à Sole decolorata, exemplo illius, qui dicebat *Psal. 68.* Zelus domus tuæ comedit me, & illud: Tabescere me fecit zelus meus. Et item *Psal. 118.* Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Vel, decolorari à Sole est ignoscere charitate fraterna, flere cum flentibus, cum infirmantibus infirmari, vri ad scandala singulorum. Sic Bernardus.

Psal. 68.
Psal. 118.

Chrys. homi. 16. in epist. ad Rom.

Ac denique Sanctus Chrysost. qui pluribus locis, cum de S. Pauli charitate aduersus proximos loquitur, ita efferuescit spiritu, adeò alta admiratione tantæ charitatis suspenditur, & arbripitur animo, vt vix apud se sit, vix seipsum capiat, præsertim cum illud explicat: *Optabam anathema esse a Christo* (*hoc est*, inquit, *carcere æterna remuneratione, & Christi præsenti conspectu*) *pro fratribus meis, qui sunt Israëlitiæ*, sic exponit homilia 16. in Commentarijs Epistolæ ad Romanos, & alibi: Optabat, inquit, in gehennam mitti, & iudicium subire perpetuum pro eorum salute, à quibus fuetat sæpè lapidatus, qui eum interficere contenderant, vt hi tantarum ei authores afflictionum per fidem corpori Christi iungerentur. Quis ita dilexit Christum? Si tamen hac dilectione, & amore maius est aliquid nuncupandum. Sed & verba ipsius Chrysostomi audiamus, Homil. enim 16. in Epist. ad Romanos, cap. 9. *Tomo* 4. in illa verba, *Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis. Quid ais, ò Paule? à Christo, illo inquam Christo, qui a te desideratur? à quo te nec cælorum regnum, nec gehenna separabat, neque ea, quæ cogitari possunt? nec alia totidem: ab hoc nunc precaris anathema esse? quid accidit? num desiderium illud excussisti, ac deposuisti? haud quaquam* (*inquit*) *sed pro fratribus meis, nec id vtcunque volo, sed opto, multumque desidero, vt fratres mei salui fiant, optarim anathema esse: ergo ipse, ipse ego, qui omnium magister sum effectus, qui merita infinita coëgi, qui coronas infinitas expecto, qui sic illum amo, vt meus erga illū amor mihi sit rebus omnibus antiquior, qui quotidie propter illū vror, vnum enim per omnia considerabat, nempè quomodo pulchrum hunc amorē expleret.*

Chrys. ibid. cap. 9. tom. 4

Idem

Idem explicans caput primum ipsius, sermone quarto in Epist. ad Philip. 1. Vbi multa de dilectione proximorum docet Apostolus, qualia sunt: *Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Christi, coarctor autem, e duobus desiderium habens dissolui, & esse cũ Christo; multo magis melius, permanere autem in carne necessarium propter vos, & hoc confidens scio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum.* quæ verba exponens Chrysost. ait. *Quid dicis Paule? cum hinc abiens in ipsum cœlum migraturus sis, atque cũ Christo futurus? ignoras quid eligere debeas? & non solum istud, sed quod huius est vitæ, eligis, nempè vt in carne maneas: quamobrem? non acerbam vitam ducebas in vigiliis, in naufragiis, in fame, ac siti, ac nuditate, in curis, & sollicitudinibus? Cum infirmis eras: in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in ieiuniis; quinquies quadragenas plagas vna minus accepisti, ter virgis es cæsus, semel lapidatus (2. Corinth. 6.) noctem, ac diem in profundo maris egisti, in periculis fluminum, periculis latronum, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in falsis fratribus; & adhuc infœlicem hanc vitam desideras? si namque nihil tibi horum obtigisset, sed quicquid agebas, cum voluptate etiam, & liberè patrasses; nunquid oportebat incertitudinem futuri euentus metuentem ad portum quendam confugere? quis mercator nauem habens multis rerum copiis plenam, cum liceat ad portum iam appellare, tutoque quiescere, adhuc tamẽ in mari nauigare mallet? quis athleta cupiet amplius certare, cum iam liceat coronari? quis pugilum eliget denuo certamen ingressus de suo ipsius capite periclitari, cum iam si vellet, coronã posset accipere? quis est ille miles, qui cum liceat iam cum celebritate, & trophæis à bello liberari, cumque Rege requiescere in ipsis regiis palatiis, sustineat adhuc in bello & sudare, & in aciem collocari? quomodo ergo cupis & in hac vita consistere, qui dicebas, 1. Corinth. 2. timeo ne dum aliis prædicauero, ipse reprobus efficiar? etsi ob nullam aliam causam; ob hanc certè liberationem desiderare oportebat. Papæ? quis est hic Apostoli animus? nihil par illi vnquam, vel fuit, vel erit: futura metiris, innumeris malis obnoxius es, & apud Christum esse non vis? nõ (inquit) quia quos lucrifeci, seruos expeditiores opto constituere & solidiores, & vt agricolationem illam, quam plantaui frugiferam reddam, à Christo volo exulare; non audisti me, non quod mihi est vtile, sed quæ sunt proximorum quærentem? qui anathema esse volui à Christo pro fratribus, quomodo non multo amplius istud eligam, cum mihi ipsi libenter ex mora, ac dilatione dãnum inferam, quo aliqua possit illis obtingere salus.* Ac denique Homil. 3. de Laudibus Pauli tom. 3. idem Pater varias charitatis formas, ac veluti personas in Apostolo recenset dicẽs: *Nemo ita dilexit inimicos, nemo erga insidiatores suos tàm beneficus fuit, nullus pro afflictoribus suis tanta perpessus est, vt enim aliquis indulgentissimus pater afficitur erga filium phrenesi comprehensum, cuius quanto magis conuitiis, ictibusque pulsatur, tãto eum potius miseratur, & deflet. Ita Paulus maiora addebat fomenta pietatis erga eos à quibus affligebatur: vnde pro eis qui eum quinquies verberauerunt, qui eum catenis onerauerunt, qui ipsius sitiebant cruorem, testi-*

Chrysost. ser. 4. in epist. ad Philip. 1.

Chrysosto. Laudib. Pauli homil. 3. tom. 3.

Roman 10. *monium (inquit Roman. 10.) illis perhibeo, quoniam æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. In quantum poterat, laborabat vmbram eis excusationis aliquam obtendere, & quia sermone illis fidem persuadere non poterat ad orationes se conuertebat assiduas, tres (ait ibid.) voluntas quidem cordis mei & obsecratio ad Deum fit pro illis in salutem, quæ vtique omnia sunt verba amantis, & valdè eorum vtilitatibus prouidentis. & item: Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis & iterum, quoniam Corinthum fornicarium ab Ecclesiæ corpore separabat (ait 2. Co-*
2. Corint. 2. *rinth. 2.) ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis per multas lachrymas non vt contristemini, sed vt sciatis, quoniam charitatem habeo abundantius in vos (1.*
1. Corint. 9. *Corinth. 9.) factus sum Iudæis tanquã Iudæus; his qui sine lege erant, factus sum quasi sine lege essem: factus sũ infirmus infirmis, quasi vniuersũ mundũ genuisset, sic perturbabatur, sic currebat, sic omnes in Regnũ Dei festinabat inducere docendo, orando, minãdo, pollicẽdo, per sermonẽ, & per discipulos, per se ipsũ conabatur erigere laborantes, stantes vero firmare, torpentes animare, humi iacentes attollere &c. Pro vno seruulo Onesimo ad Philemonem integram scribit Epistolam omni affectu plenam, millies se ipsum tradidit in mortem, & ait. Ego autem libentissime impendam, & superimpen-*
2. Corint. 2. *dar ego ipse pro animabus vestris. (sic 2. Corinth. 2.) Cumque celsus in omni consisteret arce virtutum, omnem tamen flammam præcipuo charitatis ardore vincebat. Vt enim missum in ignem ferrum totum ignis efficitur, sic Paulus charitate succensus, totus factus est charitas, qui quasi communis totius mundi esset Pater, ita in amore omnium ipsos eorum imitabatur parentes, ac superabat, & pecunias, & verba & corpus, & animam pro his, quos diligebat, impendens.* Sic Chrysost.

Bernardus Diuus autem Bernardus in sermone Sancti Martini, *Domine* (inquit) *si*
2. ad Tim. 2 *adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem (2. ad Timoth. 4.) Bonum certamen certasti, cursum consummasti, fidem seruasti, reposita est tibi corona iustitiæ, & adhuc dicis, propter bonum proximi non recuso laborem, fiat voluntas tua. Obtulisti planè Isaac, vnicum illum, quem diligis, quod in te est, iugulasti, immolasti. Singulare gaudium tuum, pia deuotione paratus iterum redire in pericula, innouare certamina, denuo laborem subire, prolongare tentationem propter proximum & à Christo peregrinari diutius ab illa tanta, & tam optata fœlicitate. Angeli in ministerium mittuntur propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, sed tamen semper curantes bonum proximorum diuinæ astant præsentiæ. Hanc paratus est Martinus propter fratres dilatare. Magnum est Petre, quod Dominum secuturus omnia reliquisti; sed audio te in monte dicentem: Bonum est nos hic esse, non est hoc, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem (Psal. 107.) Paratum cor tuum, ò Martine, paratum cor tuum, siue dis-*
Psal. 107. *solui, & esse cum Christo; siue manere in corpore, mille subditus laboribus, si id amor proximi efflagitat.*

Ac demum de S. Ioan. Chrysost. tanti Magistri nempe S. Pauli Discipulo, aliquid etiam proferamus, vt intelligamus quantus fuerit illius in proximos charitatis ardor: Sic enim de semetipso scribit: *Vellem si fieri posset,*

set, vestris oculis ostēdere, quam in vos habeo charitatem: Nihil enim est mihi vobis iucundius & desiderabilius, ne hæc ipsa quidem lux: Millies enim optarem ipse esse cæcus, si per hoc liceret vestras animas conuertere, adeo ipsa luce est mihi salus vestra iucundior. Quid enim me iuuant solares radij, quando, quæ propter vos accipitur, animi ægritudo oculis meis magnas offundit tenebras? Lux enim tunc est bona, quando apparet in lætitia: (& paulo post) *Implere gaudium meum liceat vobis salutem assequi, me autem propter vos reddere rationem, vobis dari salutē, me vero accusari, quod meum munus non impleuerim: Non enim curo, vt pro me salui sitis, sed vt salui sitis quacunque ratione.*

Et de Sancto Francisco Sanctus Bonauentura in vita Sancti Francisci cap. 5. sic scripsit: *Non se Christi reputabat amicum, nisi animas foueret, quas ille redemit: saluti animarum nihil præferendum esse ducebat, eo magis probans, quod vnigenitus Dei pro animabus dignatus fuerit in Cruce pendere.* *Bonauentura in vita S. Francisci.*

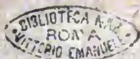
Ac denique Beatus Pater Ignatius, (authore Patre Ribdeneyra, libro quinto, cap. secūdo de eius vita,) aiebat, se, si quid ad animarum salutem pertineret, paratissimum esse nudis pedibus, cornibusque onustum per plateas incedere, nullumque recusare habitum, aut ridiculum, ac probrosum vestimenti genus, quod esse vtile hominibus posset, quod re ipsa comprobauit, si quando sese occasio obtulit: Etenim contemptus huius, ac despicientiæ rerum omnium, præ animarum lucro, est origo Dei amor, & proximi.

Plenæ etiam sunt sacræ literę, & historiæ Ecclesiasticæ Apostolicis exēplis innumerabilium hominum, qui & vitam salutis aliorum causa libentissimè profuderunt, & ipsas etiam grauissimę ignominię notas subierūt, eandem ob causam, vt sine culpa, sic laudabiliter; vt propterea necesse non sit longum facere in ijs recensendis.

CAPVT VI.

In studium in fideles iuuandi omnes fere, ac in heroico gradu influunt Virtutes.

ALterum caput, ex quo huius functionis pro iuuandis Infidelibus perfectio ducitur, est magnitudo, & præstantia earum actionum, quæ hoc studium comitantur, quæ non modò naturæ vires superant, sed etiam tāto interuallo anteuertunt, vt sine vberrima gratiæ copia sustineri, neque adiri possint: quare nihil est, quo vberius laudari possit, quam ex hoc, quod non vna, aut altera virtus, sed omnium planè virtutum agmen,

ac omnes ferè in gradu heroioco,& perfectissimo in eum confluant;Et vt ab ipso limine incipiam, hoc est ab ipsis virtutibus, quę in primo quasi diuinæ vocationis ad animarum conuersionem conceptu,cum ipsa vocatione in animo a Deo ingenerantur, mirum est quantam in hoc etiam quasi vestibulo,desiderium ipsum Deo cooperandi in hac animarum functione operum segetem, & per se meliorum,& prętereà difficiliorum, ac plurimorum offerat sic a Deo vocatis.

Primum enim vocatio ipsa,& multo magis studium animarum executioni mandatum, Apostolicam mentem, animumque efformat intrepidum, omnibusque imbuit virtutibus. Atque vt ab his incipiam, quæ Theologicæ vocantur, apertum est, Misionum studium constare non posse non solum sine fide,sed sine magna, & excellenti fide: nam quisquis hoc facit, vt propter verba labiorum Domini, ea quæ habet, quæ videt, & quæ diligit, profuturis, nempè patriã, fratrum carnaliũ, consanguineorum, parentum, amicorum, diuitiarum, cæterarumque commoditatum omnium emolumenta commutet, ac ingrediatur vias duras, sine dubio ad maximum, & altissimum fidei gradũ peruenit. Magna est deinde fidei firmitas, admiranda, quæ hominem non solum intrepidum, sed alacrem reddit ad quælibet tormenta quamuis immanissima, cruciatus etiam acerbissimos,ad omne denique ignominiosæ mortis genus pro eiusdem fidei confessione obeunda. Ac denique heroicæ, atque Apostolicæ fidei gradus est,pro eadem fide inter gentes propaganda, barbaras, efferatasque gentes,vel cum aperto capitis discrimine adire,atque comtemptis Oceani fluctibus,piratarum latrocinijs,& incommodis alijs ferè infinitæ nauigationis vsque ad vltimas mundi oras pro eiusdem fidei dilatatione penetrare,ac demum pro eadem fide sincera,integraque conseruãda,qualem Christus,& Apostoli tradiderunt, eaque sarta tecta ab omni periculo,& labe hæreticorum tuenda,quoduis vitæ discrimen subire.

Idem quoque de Spe,siue in Deum fiducia dicere licet; nam cum huius virtutis proprior sit actio,certissima expectatio vitę ęternæ; ideo autem certissima est hæc expectatio,quia fide nititur,& promissioni eius,qui nõ mentitur Dei. Hanc igitur,missionum studium,tàm certo repræsentat,& Christi Athletæ ob oculos ponit, ac si manu teneret: quia vt de fide diximus,ob hanc spem contemnunt homines omnia huius vitæ commoda, ac se immensis obijciunt difficultatibus, atque periculis. Ad hoc idem etiam Spei caput referuntur auxilia Dei,quę nobis calamitate oppressis minimè defutura speramus. At cum inter Infideles omnibus humanis præsidijs Euangelici viri destituntur,ac sæpè varijs tribulationibus circumueniũtur, opus est,vt in Deo spem omnem collocent,ac cum Propheta clamẽt: Quoniam

niam tu es Domine spes mea: Nam tribulatio, vt testatur Apostolus, patientiam operatur, patientia probationem, probatio verò spem: nam & calamitates, afflictiones, fortunasquè aduersas infligit Deus, vt animum terrenis, humanisquè subsidijs destitutū, spe viua in Deum fulti, ad Diuina auxilia procuranda conuertamus.

Ad hanc etiam virtutem spectat actio illa, quæ tantopere in operarijs huius Euangelicæ functionis relucet, nempè fiducia in Deum; hac enim armati aduersus barbarorum, infestissimorumque hominum rabiem, ac inter maxima pericula intrepidi incedunt: ac demum hac in Deum fiducia per tot maris, terręquè discrimina, per tot gentes, linguis, moribusque dissonas, ad vltimas vniuersi Orbis transeunt Regiones.

Et quia oratio est tribulationum comes, & diuinæ spei soboles, eam huic functioni coniunctam esse oportet.

Sequitur deinde Charitas, quæ virtus inter omnes prima est, & non tàm spectat ad hanc functionem, quàm est ipsissima functio: Quis enim ignorat ipsam intrinsecè ei inesse, & dici charitatem in proximum, quæ sine Dei Charitate consistere nequit. Sed cum & charitatis duplex sit munus, alterum in Deum, in proximos alterum; in Deum quidem, quia cum solus Dei amor animam impellat in arctissimam semitam laboribus, periculis, ac immensis penè incommodis refertam, illū oportet esse maximū. Deinde cum inter omnia charitatis opera maximum, ac pręstantissimum sit martyrium, quia malum istud, quod in eo tolleratur, omnium acerbissimum, nempè ipsa mors, & bonum quod relinquitur, quod est ipsa vita, omnium suauissimum, ac negotiatio illa cælestis occasionem martyrio offerat, desideriumque illud sufferēdi animo inserat, & sępè potius martyrium voluntati, quam voluntas martyrio deficiat; (quamuis ex sentētia Theologorum ad martyrij rationem mors ipsa necessaria sit) hæc tamen perfectio Tyranno deficiente non deficit: nam & incommoditates corporis, animique cruciatus assidui, non vnum tantum martyrium, sed plura in hac functione inueniuntur; neque in solo martyrij desiderio charitatis resplendet amplitudo, sed & quotidiana huius functionis exercitia omnia nihil aliud spectant, nisi vt hunc Dei amorem assiduis incrementis prouehant.

Ab hoc fonte charitatis erga Deum in proximos amor emanat, quo salutem proximorum non solum precibus, & desiderijs promouent, qui iuuandis Infidelibus vacant, sed omnia huius functionis studia in hunc finē diriguntur vt opera ipsa declarant, quæ non tantum ad propriam, sed & ad aliorum vtilitatem referuntur. Ob hanc enim proximi dilectionem ad remotissimas, & ferocissimas nationes belluinis moribus præditas penetrare non dubitant, tot, tantasquè difficultates vincunt, vt charitatis gradum

dum supremum attigisse non dubitem: ex quo satis apparet huic functioni, non tàm annexam esse charitatem, quam eam esse ipsissimum, ac perfectissimum charitatis actum.

Ex charitate vero Dei etiam ardens orationis studium promanat; est enim, amantis eum, quem amat, aspectu, colloquio, & consuetudine velle semper frui si posset; oratio autem conuersatio est cum Deo. Quapropter sancti viri, quo magis Dei, & proximi amatores, eò studiosiores orationis extiterunt, exemplo Apostolorum, qui in vocatione gentium laborantes, alia alijs omnia demandantes duo tantum sibi sumpserunt, vt orationi, & ministerio verbi instantes essent. His enim duabus functionibus oratione ad Deum, & prędicatione ad homines Apostolica cura definita est: Quare vniuersæ Apostolicę curæ, negotijque gerendi caput Oratio feruens, adsiduaque esse debet: quia cum animarum conuersio gratiæ res ita sit, quæ impetrari precibus potest, præueniri meritis non potest, oportet vt nihil magis coniunctum sit cum ministerio animarum, quam orationis studium: ita vt qui velit in hac vinea fructuosè operari, illud nõ intermittendum sibi suadeat, in quo lachrymis, fletibus, ieiunijs, vigilijs crebris, atque omni carnis maceratione Deum sibi propitium reddat, atque ab ipso toto mentis affectu, plenaque fiducia postulet, tùm vt ipsum in medio tot periculorum protegat, tum vt Euangelium crescat, atque multiplicetur.

Neque timendum est Sancti Euangelij operarijs per vniuersum Orbẽ peregrinantibus, qui sępè in vita actiua, laboriosisque negotijs versantur, ideo orationis studium impediri, quia cum negotia, quæ ab illis geruntur spiritualia sint, & ób Dei & proximi amoré suscepta, non ideo in his occupati à Deo seiunguntur, quin pótius ei magis adhęrent, quoniam & illi Deo, & Deus illis in huiusmodi functione cooperatur. Quinimò huiusmodi peregrinis Deus per Isaiam dulcedinem contemplationis promittit

Isai. 56. dicens cap. 56. *Filios aduenæ, qui adhærent Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius, & sint ei in seruos; Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in monte orationis meæ, holocausta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo &c.* Qui sunt isti aduenæ, qui colunt nomen Domini, &c. nisi qui pro eius gloria, & sui nominis exaltatione, tanquam peregrini, non habẽtes hic Ciuitatem permanentem per totum orbem excurrunt?

Cæteræ verò morales virtutes non minus resplendent in salute proximi procuranda: nam si de Iustitia disseram, cum huius officium sit vnicuique quod suũ est tribuere, ac in primis reddere, quæ Dei sunt, Deo, & quæ proximi, proximo; in hoc vno ferè tota hæc animarum functio perficitur.

Iam verò, quod attinet ad Prudentiam, diuina ea quidem est, qua animi eorum, qui iuuandis infidelibus vacant, mouentur: Nam cum prudentia sit

Et cognitio rerum appetendarum, & fugiendarum, demonſtrans nobis quid agendum, quid vero vitandum ſit, vt recta via, & conſilio ad finem perueniamus; ea, quæ docet mundana deſpicere, honores & diuitias contemnere, Deum & proximum tantum quærere, Diuina & non humana prudentia cenſeri debet.

Temperantiæ vero, ac omnium virtutum, quæ illam vt partes ornant, propria ſedes eſt hæc Apoſtolica functio, in qua & victus tenuis ferè ſemper eſt, iſque aut precario quæſitus, aut eleemoſynę nomine vltro oblatus, nec ciborum delectum quęrens, ſed quę apponũtur, Chriſto authore, cum gratiarum actione accipiens. Lectuli deinde mollitiem non requirit, nam & quiçunque locus ad cubandum aptus videtur, ac ſæpè nuda humus cubile præbet. Omitto nunc cęteras corporis aſperitates ſpontaneè aſſumptas: his verò quantum fręnentur, ac moderentur libidinis impetus, ac delectationes aliæ, experientia docet, ac perinde quanta occaſio ſit, vt Caſtitas etiam in hoc miniſterio reſplendeat, aperte colligitur.

Humilitas vero, quæ annexa eſt Temperantię, & quæ potiſsima inter morales virtutes reputatur, luculentiſsimè etiam in hac functione reſplēdet: aliud quippe nihil eſt hoc animarum lucrandarum officium, quàm abdicatio, & contemptus omnium huius mundi vanitatum, in quo quis omnium ſe ſeruum conſtituit, ac humillimis miniſterijs exponit, quod prorſus alienum eſt ab omni famæ, ac nominis celebritate.

Tandem ſupereſt Fortitudo, quæ potiſsimum locum vendicat in hac functione: nam præter eam vim, qua caro ab Apoſtolicis viris vincitur, propriis voluntatibus reſiſtitur, & delectatio vitæ præſentis contēnitur, aduerſa ſuperantur, quæ fortis, & inuicti animi actiones ſunt. Aliæ etiam actiones præſtantiſsimæ reputantur, vt ſunt aperta vitæ diſcrimina ad ſingula penè momenta ſubire, & ſæpè apud homines (ob belluinos ipſorum mores) vix homines dicendos, verſari. His igitur, & alijs innumeris periculis, & incommodis, quæ paſsim obuia ſunt, non terreri, ſed potius incredibili animi magnitudine obiecta contemnere, & ſuperare, ingentis fortitudinis eſt argumentum. Vt nunc omittā patientiæ occaſiones, quas frequentiſsimè opus conuerſionum Euangelicis Miniſtris ſuppeditat, in quibus ingens eſt meriti, ac præmiorum ſemen.

Huius verò Patientiæ, cæterarumque virtutum agmen in Beato Apoſtolo Paulo, qui Apoſtolicæ vitæ appoſitiſsimū fuit exemplar, elegāter deſcripſit S. Ioan. Chryſoſt. Homil. 2. de laudibus Pauli: Corinthijs inquit *Chryſ. ho. 2.* ſcribens: *Placeo mihi in periculis, & infirmitatibus meis. Itaque cum inter medias* *de lau. pauli.* *inimicorū verſaretur inſidias, ouans tamen de omni eorum impugnatione referebat victorias: & vbique caſus verberibus, affectus iniurijs, atque maledictis, quaſi triumphales pompas ageret, crebra trophæa ſtrueret, orabat, gratiasque referebat Deo, dicens;*

2. Corint. 2. *Deo autem gratias, qui semper triumphat nos. Itaque ad confusiones, & iniurias, quas ob prædicandũ Christum sesustinebat, magis quam ad honorum oblectamenta preparabat, mortem potius, quam vitam appetens, paupertatem quam opulentiam, & multò amplius laborem desiderans, quam alij requiem post laborem ac mærorem magis eligens quàm alij voluptatem, studiosius pro inimicis orans, quam alij aduersus inimicos.* (Et postea) *Non dico quia nihil præsentium desiderabat, sed nec ipsorum aliquid futurorum. Non enim mihi dicas vrbes, gentes, exercitus, prouincias, pecunias, potestates, hæc enim ille quasi arenam vilia reputabat: sed ea ipsa penè, quæ promittuntur in cœlis & tunc eius ardentem amorem in Christum videbis: hic siquidem præ illius dulcedine non Angelorum, non Archangelorum admiratus est dignitatem, neque quicquam horũ simile concupiuit. Quod enim erat maius, omnibus Christi amore fruebatur, cum hoc beatiorem se cunctis putabat, sine hoc autem, neque dominationem, neque principatũ socius esse cupiebat, sed cum hac dilectione magis esse extremus optabat, imo etiam ex numero punitorum, quàm sine hac inter summos, & honore sublimes: hoc enim erat illi maximum, & singulare tormentum, ab hac charitate discedere, hæc illi erat gehenna, hæc sola pœna, hæc intoleranda supplicia: sicut etiam perfrui charitate Christi, hoc illi vita, hoc mundus, hoc Angelus, hoc præsentia, hoc futurum, hoc Regnum, hoc promissio hoc bona videbantur innumera; præter hoc vero nihil in tristium parte ponebat. Horũ enim, quæ habentur, nihil asperum, nihil etiam suaue reputabat: sic despiciebat vniuersa, quæ cernimus, vt solet herba iam putrefacta contemni. Tyrannos vero ipsos, ac populos spirantes furorem, velut esse quosdam culices existimabat. Mortem vero & cruciatus, & mille supplicia quasi ludum putabat esse puerorum, dummodo propter Christum aliquid sustineret. Tunc enim, tunc amplectebatur libenter, & decorabatur vinctus catenis magis, quàm diademate coronatus; etenim coarctatus carcere habitabat cœlum, ac libentius verbera excipiebat, & vulnera, quàm alij brauia diripiunt, & dolores non minus, quàm præmia diligebat, cum ipsos vtique dolores loco duceret præmiorum.* Hæc Sanctus Chrysost.

Quales igitur, quantæque virtutes, & quam hæroicæ, ac diuinissimę in hac D. Pauli pro animabus legatione resplendent? quibus sine dubio & præditi fuêre alij Apostoli Christi, & qui eos postea imitati sunt, innumeri viri Apostolici.

Quare cum studium animarum, maximè Infidelium, tot tantisque abundet virtutibus, quid aliud esse dicemus, quàm auream coronam ex omni gemmarum, & margaritarum genere compositam; sic enim cui missionum desiderium à Deo inspiratur, eodem ferme tempore hæc eadem corona tot bonis, totque operibus virtutum prętiosissimis ornata capiti imponitur: nam cum ad Dei prouidentiam spectet, eius, cuius excitat mentem, actiones iuuare, mediaque proportionata ad optatum finem consequendum conferre, cùm Deus aliquem ad hanc Apostolicam culturam vocat, opus est, vt omnes virtutes, quæ ad perfectè exequendam

stiam hanc functionem sunt necessariæ, impertiatur.

CAPVT VII.

De præstantia huius functionis inter cætera virtutum opera.

QVantum deinde excellant opera charitatis proximis exhibita, alijs quantumuis magnis, inter alios Patres (egregie vt solet) passim docet Chrysost. Tom. 1. homil. 3. in Genes. *Nam vt anima* (inquit) *corpore melior est, ita his qui indigentibus pecunias, & facultates suppeditant, maioribus præmijs digni sunt hi, qui admonendo, & continue docendo, in viam rectam supinos, & de fide inducunt, monstrando eis virtutum diuinarum fragrantiam, & vitiorum maleolentiam. Hæc omnia cùm scimus, præ omnibus alijs huius vitæ curis, de salute animarum loquamur proximi, eandem illis sollicitudinem ingerentes. Magnæ enim bonitatis est animam, cui hæc continuo intonantur, posse reduci ex abysso malorum, in quorum medio versamur, & compesci seditionem, quæ perpetuo animam nostram infestat.* Chry. tom. 1 ho. 3. in Gen.

Idem tom. 4. homil. 25. in cap. 10. Epist. 1. ad Corinth. *Licet ieiunando, humi dormiendo corpus maceraueris, nullam autem proximi curam habueris, nihil egregium feceris, sed adhuc longe ab huiusmodi abfueris imitatione. Propterea inquit Paulus: Per omnia omnibus placebo. Siue præter legem aliquid, siue laboriosum, siue periculosum facere oporteat, omnia in proximorum vtilitatem perpetior. Cùm igitur omnium diligentia supremus sim, humilitate omnium abiectissimus effectus sum. Etenim nullum valde magnum potest esse officium, quando nullum in proximos lucrum conferatur, quod ostendit, qui totum reddidit talentum, & supplicio affectus est, quoniam id non auxit. Tu igitur mi frater quamuis fame conficiaris, quamuis humi iaceas, quamuis cinerem comedas, quamuis super lachrymis madeas, & nihil cuiquam proficias, nihil magnum facis.* Idem tom. 4 ho 2. in ep. 1 ad Cor.

Quantum etiam alijs præstent opera Charitatis in proximos, idem eleganter docuit, Tomo 5. oratione 5. contra Iudæos. *Quid huic poterit æquiparari? quod neque ieiunium, neque humi peractæ cubationes, neque peruigilia, neque aliud quippiam potest efficere, efficit fratris procurata salus. Cogita quàm multa tuum os frequenter peccauerit, quàm multa verba obscena protulerit, quam multa conuitia, quam multa maledicta euomuerit, & omnino suscipies collapsi curam. Nam hoc vno omnem illam delere maculam poteris: Et quid dico delere? facies vt sit os tuum sicut os Dei. Quid huic honori possit æquiparari? Non enim ego ista polliceor, ipse Deus hoc dixit: si vnumquempiam eduxeris* (inquit) *vt os meum erit os tuum, purum sanctumque.* Chryso. to. 5 orat. 5. cōtra Iudæos.

Chryſ tom. 2 ho 78 in ca. 24. Matt. Et *tom.* 2. homil. 78. in cap. 24. Matth. *Ponatur, inquit, quempiam ieiunare & martyrium comprobare, ac cremari, alium vero ad ædificationem proximi martyriũ differre, nec differre modo, ſed etiam abſque martyrio diſcedere: vter igitur poſt hanc peregrinationem maior erit? non eſt nobis multis in hoc loco rationibus opus, cum Beatus Paulus magna voce ſententiam iam protulerit dicens: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto, melius mihi autem in carne adhuc permanere propter vos.*

Phi lipen. 1.

Idem in c. 2. ep. 2. ad Cor. Et in cap. 1. Epiſt. 2. ad Corinth. *Nihil eſt enim quod anima poſſit æquiparari, nec vniuerſus quidem mundus. Itaque etſi immenſas pecunias pauperibus eroges, plus tamen efficies ſi vnam conuerteris animam &c. Magnum ſanè, & laudabile eſt miſereri pauperum, ſed magis errantem ab errore reuocare.*

Idem to. 4 homil. 4. Idem tom. 4. homil. 4. anteponit omnibus alijs gratijs. *Iam verò vide, vt malum aliquid cum demonſtraſſet Paulus, quia videlicet præſtantius ſit animæ mederi peccatis emortuæ, quam cadauera excitare rurſus ad vitam.*

Hom. 23 Et homil. 23. *Paulum propterea admiramur, non propter mortuos quos excitauit, nec propter leproſos quos mundauit, ſed quoniam dicebat: Quis infirmatur? &c. nam etſi decies millia ſigna ad hæc adieceris, nihil dices quod ei poſſis conferre: nam ipſe quoque dicit magnam ſibi repoſitam eſſe mercedem, non quoniam fecit ſigna, ſed quia infirmis fuit tanquam infirmus &c. Et quando ſe præponit Apoſtolis, non dicit plura quam ipſi feci ſigna, ſed pluſquam ipſi laboraui.*

Chryſ to. 5 hom. 53 Ac denique idem ipſe Chryſoſt. *tom.* 5. homil. 53. *Siue quis ſigna faciat, ſiue virginitatem, ſiue ieiunium, ſiue humi ſtratum excolat, ſiue ipſos Angelos virtute præueniat, omnium enim ſceleſtiſsimus hunc habens defectum, & adultero, lenone, ac latrone; & fure iniquior &c. Orationis enim indiget huiuſmodi morbus & plurimæ ſupplicationis: Nam ſi fratrem nõ diligens ſiue pecunias eroget, ſiue martyrio effulgeat, nihil amplius efficit &c. Et hic gentilibus eſt peior.* Ex his igitur clare cõſtat ſtudium ſalutis proximorum procurandæ quantum excellat alias etiam heroicas virtutum functiones, ac perinde quantum negligentia in hac re à Deo puniatur.

CAPVT VIII.

De vtilitate huius functionis pro iuuandis Infidelibus.

CVm animarum cura præcipuè, quæ in Infidelium procuranda ſalute verſatur, per ſe tota ad charitatis ſtudium referatur; non dubium quin prȩter ſummam dignitatem, & ſplendorẽ, de qua hactenus diximus, ingentes etiam contineat vtilitates: nam cum omnes præ ſe ferat virtutes, haſque in heroico gradu contineat, non mirum ſi omnia in hac cultura labo-

laborantibus præsidia conferat, ac ad omnia perfectæ vitæ munera informet, & vt nunc cætera beneficia vtilitatesque prætermittam, quæ in nos manant ex hac Infidelium cura, breuiter tria enumerabo. Primum est, peculiaris Dei cura, & patrocinium in fidei propagatione laborantibus: Nam cum hic sit Dei mos, vt qui maximè humanis destituuntur auxilijs eos pręcipuè in suam fidem recipiat, eorumque curam suscipiat, cum de eo scriptum sit (*Psal.9.*) *Tibi derelictus est pauper orphano tu eris adiutor.* Et illud *Dominus custodit aduenas, pupillos & viduas suscipiet.* Hoc igitur eodem nomine peregrinantibus pro Infidelium salute Dei patrocinium non deerit: ipsi enim aduenæ, quia peregrini, & pauperes, quia sacculum, neque perã portant, pupilli ac orphani qui non modò Patrem, ac matrem dereliquerunt sed etiã res omnes creatas, amicos, hominũ fauores, ac temporalia cõmoda pro animarum dilectione contempserũt, itaque verissimi sunt orphani & omnibus auxilijs humanis destituti: Quare eis maximè conuenit, quod per Dauidem dicitur (*Psal.90.*) *Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur:* & consequenter alijs etiam gaudeat priuilegijs, quæ in illo psalmo commemorantur: nempè vt illos diuina prouidentia scapulis suis obumbret, & scuto suo eos circundet: Nec timeant à timore nocturno, idest à clandestinis inimici insidijs, neque à sagitta volante per diem, hoc est ab eiusdem congressibus manifestis. Ac demum necesse est, vt illius promissionis Christi partem percipiant (*Matth. 26*) *Ecce ego vobiscũ sum vsque ad consummationem sæculi.* quod non solum Apostolis, sed etiam suis successoribus à Domino promissum fuit. Si enim Saluator semper cum eis fore pollicetur omnia vno verbo quæ optari possunt, pollicetur, lumẽ in obscuritate, robur in infirmitate, solatium in mœrore, victoriam in tentationibus, constantiam ac firmitatem animi in periculis. Denique quod bonum & præsidium non habeant qui secum habeant, qui est ipsa omnis potentia, & in quo sunt omnia bona?

Psal. 9 *Psal. 90* *Matth. 26*

Ex hac igitur Diuina protectione promanat singularis solicitudo & cura, quam Deus gerit primo circa animas pro eius amore laborantes, idque tum promouendo eas ad virtutum opera, simulque cum ipsis cooperando; tùm non permittendo tentari supra suas vires, ac in eo ipso quod permittit, præstando eis gratiam vt superiores & victores euadant. Secũdo circa corporum curam resplendet etiam hæc diuina protectio, de qua verè dici potest: Nullum vnquam Patremfamilias liberis, quos ipse genuisset alendis & sustentandis tantum sollicitudinis impendisse, quantum Deus alendis Apostolicis viris, necessaria eis vitæ præsidia assiduè prouidendo, ita vt illos nullatenus sollicitos esse velit hac de re, sed quod primũ quærant Regnum Dei & hæc omnia adijcientur illis. Hæc igitur vtilitas maxima est, siue vt melius dicam, hæc est Apostolicæ vitæ gloria, vt cum

Propheta verè dicere possint eius sectatores: *Anima nostra sustinet Dominum quia adiutor & protector noster est, in eo lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperabimus.* Et ille vicissim vnicuique illorum dicat, quod olim Abrahæ *Noli timere; ego protector tuus & merces tua magna nimis.* Nam, & horum vtrumque coniunctum est, & vtrumque, si cui alij in hac vita, præcipuè viris Apostolicis conuenit: vt quoniam nullam mercedem, aut nullum bonum expetunt præter Deum, ideo eorum protector, & propugnator sit idem Deus.

Psal. 32.

Gen. 15.

Secundò, ex vberiori etiá virtutũ exercitatione in hac functione, miro modo animæ diuitiæ, ac vtilitates augentur: nam cum virtutes labore, studio & ipso vsu acquirantur, status ille earum exercitationi erit vtilior, ac salubrior, qui commodiorem afferat materiam virtutis exercendæ: Hunc autem sine vlla dubitatione tenere possumus esse, hanc Apostolicam functionem, in qua omnes virtutes assiduè vigent & in perpetua fermè actione continentur, vt non obscurè constabit ex his, quæ superius ostendimus, de communi omnium virtutum influxu in hanc vitam. Deinde cum in ea actus virtutum heroicos passim exerceri opus sit, habitus autẽ virtutum gignatur ex actionibus frequentibus, consurgent etiam in anima virtutes perfectissimæ.

Et hoc deinde virtutum vsu, & exercitatione vberius etiam resultare meritum necesse est, quod inter pręcipuas huius vitæ vtilitates primum locum vendicat. Nam cum vnam ob hanc causam huius peregrinationis cursus institutus sit, & ad hoc vnum tota hominum vita dirigatur: vt negociationem ac mercaturam cœlestium operum exerceant, & vt mercatores huius sęculi omni studio id agunt, vt quam maximè ditescant, ob id relictis alijs studijs, vt venandi, equitandi, aut similium rerum; nullas lucri occasiones oblatas prętermittunt: imò iucundi eis videntur labores omnes & vigiliæ, quæ modò rem augeant; ita & multo magis sperandum est in hac spirituali mercatura, cuius fructus sunt ęterni & materia, de qua Euangelici Ministri tractant, & in qua quotidie versantur, nihil aliud cõtineat, quàm Dei ipsius & animarum negotium, & dum his procurandis immorantur, Dei causam agant non suam: Immo postquam huic functioni se manciparunt, etiamsi nolint, vt ita dicam, coguntur Dei, & animarũ rem procurare, quæ omnia vberiorem apud Deum merendi præbent materiam.

Crescit etiam meritum, ac huius functionis præmium ex nimia difficultate, quàm ex natura sua præsefert hæc infidelium cultura: dubitari enim nequit, quin sensibus ipsis primo aspectu, acerba, aspera, & dura repræsentetur, sed ex hac acerbitate, & difficultate crescit ipsa meriti, & pręmij corona. Illud tamen experientia compertum est, quod quid est difficultatis,

cultatis, ita molliri & temperari à Deo, vt appareat quatenus valet ad meritum, non appareat quantum attinet ad laborem: Qua in re ita vtrumque Deus coniunxit, vt res quidem grauissima, maximeque ardua, ita ab eo conditur, & mitigatur, vt eadem sit suauissima, & iucundissima.

Ex varijs etiam aliis vtilitatibus luculenter, vt solet ac frequenter Sanctus Ioannes Chrysost. charitatem in proximos commendat, præcipuè verò, quia cum ad nostram vtilitatem sit quoddam medium præstantissimum, nunquam ea neglecta, nostram propriam attingemus. In primis tom. 4. homil. 25. in cap. 10. epist. 1. ad Corint. *Ita enim* (inquit) *tibi vtilitatem comparabis, si proximi inuigilabis vtilitati. Itaque si piger in fratris cura fueris intellige nulla te prorsus ratione salutem consecuturum: Igitur tua ipsius gratia proximi tui rebus adsis: sufficientia itaque sunt, quæ iam diximus, quod persuadeant, nulla alia ratione vtilitatem nos inuenire posse. Quod si hoc à confessis exemplis cognoscere volueris, considera si quando domum aliquam exuri contingat, inde nonnulli ex vicinis sibi cauentes minimè se periculis obijciant, sed domi inclusi timeant ne quis ingrediatur qui aliquid ex rebus suis auferat, quantam iacturam facient? etenim ignis quoque eos comprehendet, & omnes eorum comburet facultates. Ita qui cum proximi vtilitatem non respexerunt, suam perdiderunt. Siquidem Deus cum inuicem omnes colligare vellet, talem rebus vtilitatem imposuit, vt in proximi vtilitate alterius etiam colligata sit, & vniuersus mundus hoc pacto constitutus est. Propterea si in mari tempestate exorta gubernator omissa multorũ salute, suam tantum quæreret, & seipsum, & alios quam primum obrueret: & vniuscuiusque artis, si sua tantũ quæratur vtilitas, nunquam neque vita constaret, neque ars, quæ sui ipsius quæreret vtilitatem: propterea agricola non tantum frumentum seminat, quantum sibi sat sit; nam iam pridẽ & alios, & se perdidisset; sed quod multis sufficiat, terræ mandat: Et miles, non vt suæ dumtaxat consulat saluti, se periculis obijcit, sed vt Ciuitates in securitate constituat: Et mercator non eas tantum merces transportat, quæ sibi ipsi satis sint, sed multis alijs. Quod si quis hoc in loco diceret non alterius, sed suam vnumquemque considerare vtilitatem, & idcircò ita facere, vt pecunias sibi, & securitatem, & gloriam comparet, atque ita dum suam quærit, proximi quoque quærere vtilitatem: Idem ego dico, hoc est, quod iam dudum audire volebam, & hac gratia omnem hunc sermonem fecimus; vt ostenderemus tunc sibi vnumquemque consulere, cum proximo consulit. Nam cum aliter homines proximi commodum non essent curaturi, nisi in hac constituti necessitate, propterea ita Deus ea coniunxit, & non permittit, vt in propriam prius quisquam veniat vtilitatem, nisi per alienam transeat. Hoc igitur humanũ est, vt hoc pacto proximo vsui simus. Verum oportet non hinc, sed Diuina voluntate ad hoc adduci: siquidem nemo salutem consequi potest, nisi ita se habeat. Sed quamuis summam complectaris Philosophiam, proximi autem iacturam contempseris; nullã apud Deum fiduciam habere poteris: Vnde hoc constat? ex Beati Pauli verbis: Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero,*

Chrys. tom. 4. hom. 25. in c. 10. epi. 1. ad Corinth.

1. Corin. 13.

habuero, nihil mihi prodest. Vides quantum à nobis Paulus requirit? At qui pascit, non suam, sed proximi quærit vtilitatem. Sed non sufficit hoc inquit: Cum charitate hoc fieri vult, & misericordia plurima. Propterea legem hanc statuit Deus, vt nos in vinculum charitatis adduceret. Hæc Chrysost. Cæteras verò vtilitates ex testimonijs sequenti capite adducendis colligemus.

CAPVT IX.

Ad omnes Christianos spectat proximorum etiam Infidelium saluti consulere.

QVamquam non omnes fideles fide Christiana præditi, ad alios instituendos sint idonei, multi tamen sunt, qui id commodè possunt, & si nolunt, inducendi sunt, vt pro sua virili parte Ecclesiæ Sanctæ, animarumque saluti deseruiant. Et vt omittam eos, qui ex officij munere, vel ex sua vocatione tenentur huic studio operam dare, quales sunt Pastores, & Religiosi post ipsos, alij profectò sunt, qui licet ad hoc non vocati, idonei tamen sunt, quibus quippe maior fides, & doctrina insit, quàm alijs idiotis, & vulgaribus. Hos Sancti Patres, præcipuè tamen Sanct. Ioan. Chrysost. passim hortatur, vt maiori illa luce præditi, non seipsos solum, sed & alios etiam Infideles erudiant, & ad fidem alliciant.

Chrys. hom. 24. in Matt. Homil. 24. in Matt. Omnes Christianos exhortans ait: *Scitote quia mercenarij sumus conducti: si ergo mercenarij sumus, cognoscere debemus, quæ sunt opera nostra; mercenarius enim sine opere non potest esse: Opera autem nostra sunt opera Iustitiæ, non vt agros nostros colamus, & vineas: non vt diuitias congregemus, & acquiramus honores, sed vt proximis prosimus. Et quamuis hæc sine peccato facere possimus tamen non sunt opera nostra, sed diaria nostra. Sicut ergo nemo sic conducit mercenarium, vt hoc solum faciat, quod manducet: sic & nos ideo vocati non sumus à Christo, vt hæc sola operemur, quæ ad nostrum pertinent vsum, sed ad gloriam Dei. Et sicut mercenarius, qui hoc solū facit, quod manducat, sine causa ambulat in domo: & sic nos si sola hæc fecimus, quæ ad nostram pertinent vtilitatem, sine causa viuimus super terram: & sicut mercenarius prius aspicit opus suum, deinde diaria sua: & sic nos si mercenarij Christi sumus, primum debemus aspicere, quæ ad gloriam Dei pertinent, proximique profectum, (quia charitas, & verus amor erga Deum non quærunt, quæ sua sunt sed ad libitum amati cuncta desiderant perficere) deinde quæ ad nostram vtilitatem.*

Idem tom. 1 homil. 3. in Genes. Idem tom. 1. homil. 3. in Genes. *Ne omittamus proponere eis,* (hoc est Gentilibus) *doctrinas scripturarum, sed omne impendamus studium, vt ab errore liberati, ad veritatem reducantur, nam licet in erroribus deprehensi sint, cognati tamen nostri sunt, & congruit, vt magnam eorum curam habeamus, nunquam torpescentes, sed sum-*

summa diligentia faciente: ea quæ nobis sunt, vtilem eis medicinam adhibemus, si fortè, vel tardè ad veram sanitatem redeant: nihil enim ita gratum est Deo, & ita curæ, vt animarum salus. Talem igitur habentes Dominum, tàm misericordem, tàm benignum, tam mansuetum cùm nostræ, tum fratrum nostrorum curam geramus salutis: nam & hoc nostræ salutis argumentum erit, & occasio, si non solum pro nobis ipsis solliciti, sed & proximo vtiles fuerimus, ipsum ad viā veritatis manuducentes.

Idem eodem tom. homil. 8. in Genes. Auditores ad Hæreticorum excitat conuersionem dicens: *Operam date, vt pia scita in eis* (loquitur de Arianis) *plantentur, & roborentur: volo enim, & precor omnes vos in Doctorum ordine esse, & non solum auditores nostrorum esse dictorum, sed & alijs doctrinam nostram afferre, piscarique errantes, vt ij redeant in viam veritatis: sicut & Paulus inquit: Vnus alterum ædificet, & cum timore, & tremore salutem vestram operemini. Sic Deus nostram multitudinem augebit, & vos vberius superna fruemini gratia, magnam membrorum vestrorum curam gerentes. Neque enim Deus vult, vt Christianus se ipso tantum contentus sit, sed vt alios ædificet, non per doctrinam solum, sed & per vitam, & conuersationem.* *Hom. 8. in Genes.*

Et homil. etiam 10. in Genes. tomo primo, *fortè prolixius, quam oportebat sermonem produximus: verum hoc non absque ratione, neque temere factum est; sed vt absentes ex vobis discant quantum sibimetipsis damni fecerint, ob corporalem cibum, semetipsos à spirituali cibo subducentes. Cæterum ne valdè contristentur, fraterna illos beneuolentia prosequamini, recensentes eis, quæ à nobis dicta sunt. Hoc enim germanæ charitatis argumentum: nam si inter magna charitatis indicia habent, qui ita de sensibilibus edulijs hoc faciunt: multo magis, qui in spiritualibus hoc agunt, magnū nostrum præconium celebrant, reditque ad nos quicquid est vtilitatis: nam cuius studium est docere proximum, is non tantum illi benefacit, quantum sibi ipsi magnam mercedem parat, dum duplicem percipit mercedem, retributionemque à Deo maiorem assequitur. Denique is, qui fratrem docere tentat, dum illi commemorat, & dicta secum repetit, & melius tenet: Igitur cogitantes tantum lucrum vestrum, ne inuideatis fratribus vestris sed à vobis discant, quæ nunc à nobis dicuntur. Vt autem plenius doceantur, ducite illos ad nos, persuadentes ipsis, quod nihil obest spirituali mensæ, si præcedat corporalis cibi sumptio, sed haberi debet omne tempus spirituali sermoni idoneum.* *Chrys. hom. 10. in Genes. tom. 1.*

Præcipuè verò tom. 5. oratione 5. in Iudæos, idem pro Iudæorum conuersione prosequitur argumentum: *Tu quoque imitare Samaritanum illum, qui in Euangelio tantam erga vulneratū præstitit sollicitudinē. Etenim illic præterijt Leuita, præterijt Pharisæus, ac neuter deflexit ad iacentē, sed inclementer, crudeliterque relicto seminece abierūt. Samaritanus autē quispiā, qui nulla ex parte illi coniunctus erat, nō prætercurrit, sed misertus est accurrēs, instillauit oleū, & vinū, imposuit asino, duxit ad diuersoriū, pecuniā partim dedit præsētē, partim pollicitus est pro eius, qui nihil ad ipsū pertinebat curatione, nec dixit apud sese; Quæ mihi cura est istius? Sa-* *Tom. 5.* *Lucæ. 10*

maritanus sum, nihil mihi cum illo, procul absumus à Ciuitate; & ille ne ingredi quidem potest. Ne dixeris apud temetipsum: homo sum mundanus, vxorem, & liberos habeo, & ista Sacerdotum sunt, ista Monachorum: Neque enim Samaritanus ille hæc dicebat, vbi nunc Sacerdotes? Vbi nunc Pharisæi? Vbi Iudæorum Doctores? sed perinde quasi venatum quempiam maximum nactus esset, ita lucrum arripuit. Et tu igitur cũ videris aliquem curatione egentem, vel corporis, vel animi, ne dicito apud temetipsum; Quare ille, & ille eum non curauerunt, sed à morbo libera, ne petas ab illis causam negligentiæ: Si inueneris aurum iacens, non dicis apud temetipsum, quare ille, aut ille hoc non sustulerunt, sed festinas ante alios rapere: Itidem & de fratribus collapsis cogita, putatóque te thesaurum reperisse, nimirum occasionem illis medendi. Etenim si instillaueris illi velut oleum sermonis doctrinam, si obligaueris humanitate, temperantiaque vulneratum si sanaueris, ille te faciet ditiorem quouis thesauro. Qui enim eduxerit pretiosum ex indignitate, tanquam os meum erit, inquit, ille.

Ac oratione 3. in Iudæos: *Quotque prius rogauimus, idem & nunc rogamus, vt fratres vestros reducatis ad salutem, multam solicitudinem habeatis pro membris neglectis: propter vos enim tantum laborem suscipimus, non vt vulgari more loquamur, neque vt plausum, strepitumque referamus, sed vt auulsos ad viam veritatis reducamus. Ac ne quis mihi dicat, nihil mihi est cum eo negotij, vtinam contingat mihi mea ipsius negotia rectè gerere: Nemo suum ipsius negotium rectè gerere potest neglecta proximi salute: propter hoc, & Paulus ait: Nemo quod suum est quærat, sed quisque quod alterius, sciens quod sua cuiusque vtilitas in proximi vtilitate sita est. Sanus es tu, sed oculus tuus infirmatur: hoc est, est ægrotus. Itaque si verè sollicitus fueris, pro ægrotante magis dolebis, & imitaberis in hoc quoque Beatum illum, qui dicit: Quis infir-*
2. Corin. 11 *matur, & ego non infirmor? Quis offenditur, & ego non vror? Etenim si cum duos obolos dederimus, paulumque pecuniæ insumpserimus in pauperes gaudemus: si poterimus animas seruare, quanto maiorem voluptatis fructum capiemus? Quantum autem in futuro sæculo recipiemus gaudiũ? nã ibi quoque quoties cõueniemus, multã capiemus voluptatẽ ex cõgressu reminiscẽtes beneficiorũ, quæ vicissim malij in alios præstitimus. Deinde cũ illos conspexerimus ad tribunal illud metuẽdũ, multæ fiduciæ participes erimus.*

Et infra in eodem sermone, non solum homines, & viros huic operi studere, sed & fœminas suadet, dicens: *Vt igitur, & fratres seruemus, & nobisipsis veniam pro peccatis, imo potius multam fiduciam reponamus: Denique curemus & illud, vt à cæteris omnibus nomen Dei glorificetur, cum vxoribus, liberis, & famulis ad hunc venatum, & indaginem egressi extrahamus à Diaboli laqueis captos ab illo, iuxta ipsius voluntatem: nec prius desistamus quam quicquid per nos præstari poterit, præstiterimus, siue pareant, siue non pareant. Quin potius impossibile est, vt Christiani cũ sint, non pareant. Sed ne, vel hanc excusationem habeatis, illud dico: si postquam multa verba exhauseris, & quicquid per te præstari poterit expleueris, videris illum non obtemperare, adducito ad Sacerdotes, & omnes per Dei gratiam potientur venatu, totumque tuum erit, qui illum adduxeris. Expedit vt hæc, & vxores dicant viris, & viri*

viri vxoribus, & filij parentibus, & patres filijs, & amici amicis. Discant hæc & Iudæi & ij, qui nobis quidem coniuncti videntur, sed cum illis sentiunt, quod nobis aliquod studium est, ac sollicitudo, vigilantiaque pro fratribus nostris ad illos vltrò currentibus. Et omnes ante nos illos corrigent, qui cum nostræ professionis sint, tamen illo commeant. Quin potius nemo posthac ausurus est ad illos confugere, sed erit corpus Ecclesiæ purum. Deus autem, qui vlut omnes homines fieri saluos, & ad agnitionem veritatis peruenire, & vos ad istum venatum corroboret, & illos ab hoc errore liberet. ita Chrysost.

CAPVT X.

De iucunditate, quam ex conuersione animarum Euangelij ministri consequuntur.

NEc vtilitatem solam, aut dignitatem hi, qui animarum lucris se consecrant; sed & iucunditatem, & oblectationem non paruam ex hac functione consequuntur: Nam licet prima specie aspera, & odiosa videatur, solatia tamen, & gaudia passim inueniuntur in ea, vt nullum bonum, nullamuè perfectionem ei deesse appareat. Nam, si vt Saluator noster testatus est (*Luc.* 15.) Gaudium est in cælo super vno peccatore pœnitentiã agente, non eadem quoque causa erit lætandi in terris, seu cum hominem ad pœnitentiam conuerti, seu cum totis conatibus ad perfectionem aspirare cernimus? Plurimæ enim sese offerunt lætitiæ rationes: ac in primis Dei honor; proximi salus, quem sicut nos ipsos diligere iubemur: tum etiã maximum, ac gratissimum quoddam indicium diuinę bonitatis, clementię, & patientiæ, in perdita ouicula, nõ solũ tolerãda, sed etiã super humeros reportãda; cuius quidẽ clemẽtiæ nos ipsi testes, & spectatores sumus. *Luc.* 15.

Præterea illud quoque accedit, quod tàm præclari doni ac muneris aliqua ex parte nos ipsos etiam participes esse sentiamus, vt cũ Paulo dicere, & quodammodo gloriari nobis liceat: (1. *Cor.* 3.) Ego plantaui. Est autem maximè naturale, vt in eo quisque delectetur, idque diligat, in quod aliquid studii, atque operis impendit, eoque magis, quo ea res præclarior, ac præstantior est. Quid aut maius, aut præclarius, quam alios homines Christianos, ac Beatos efficere, quod non modo est proprium Dei opus, sed & primum inter omnia eius opera locum obtinet? Quemadmodum etiam exultabat Paulus in Philippensibus, Gaudium meum inquit, (*ad Phil.* 4.) & corona mea. Quo modo in Corinthiis, quos gloriam suam in die Domini appellat? 2. *Cor.* 1. & 1. ad Thessalonicenses 2. Quæ est, ait, nostra spes, & gaudiũ, aut corona gloriæ? nónne vos ante Dominũ nostrum Iesũ Christũ estis in aduẽtu eius? Vos enim estis gloria nostra, & gaudiũ. 1. *Corint.* 3. *Phil.* 4. 2. *Corint.* 1

Nec minus lætandi occasionem excitant labor, sollicitudo, & cura, quæ sæpè comitari solent huiusmodi fructus, de quo Apostolus, *ad Galat.* 4. Filioli *Gala.* 4

lioli quós iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Parturienti se comparat mulieri, quod significat moram, & laborem, & etiam cruciatum, qui in eiusmodi opera sæpè intercurrit. Itaque dubitandum non est, quin in hunc etiam partum conueniat illud, quod est à Domino dictum, Ioan. 16. Mulier cum parit, tristitiam habet, cum autem peperit, iam non meminit pressuræ, quia natus est homo in mundum. Hic vero maior est etiam lætitia, quia non natus est homo in mundum, sed verius in cœlum: vita enim corporis breuis est, ac miseriis plena; vita autem animi sempiterna, ac omni ineffabili gaudio referta.

Ioan. 6.

Quæ omnia confirmari possunt ex ipsa Dei natura, & innata bonitate, ac prouidentia: quæ cum tanta fuerit, vt eum è cælo in flagella, in spinas, in crucem impulerit, idque pro animarum salute, ad eius etiam bonitatem, & prouidentiam spectare videtur, vt in hac sibi gratissima functione laborantes solatiis, ac lætitia repleat, vt mediante delectatione opus ipsum perficiatur. Hanc igitur spiritualium gaudiorum abundantiam, Apostolorum exempla testantur: nam simul ac fuerunt verbi Dei ministerio accincti, ibant à conspectu Concilii gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro Christi Iesu nomine contumeliam pati. Legimus & innumera alia, & Martyrum & Confessorum exempla, qui pro fidei confessione, ac propagatione, tormenta ingenti cum gaudio perpessi fuerunt. Nec similia hac nostra ætate desiderantur, Beatus enim Franciscus Xauierus legitur sæpissimè in immenso illo Orientis tractu pro animarum salute laborans, solitarius manu pectori admota, oculis in cælum elatis, propter harum cõsolationum abundantiam, huiusmodi voces edere solitus fuisse: Sufficit Domine, sufficit: quasi ipse quoque vt Ephren consolationem diuinam, ferre non posset amplius. Quin etiam cum iter faceret, quod ille semper pedester faciebat, adeò mentem suspensam & in Deum absorptam gerebat, vt sæpè de via aberrans in vepres, dumeta, & lapides impingeret, nec aduertẽs: quam sanè ob causam semper ei plantæ, ac tibiæ sanguine, & tabo fluebant, cum tamen ille ne sentiret quidem. Et quamuis hæc grandia videantur; sunt etiam alia & communia & quotidiana, quæ ex corde puro ex orationis studio ex virtutum exercitatione, & aliorum reparata salute proueniunt, quæ viris Religiosis sincerè ob Dei honorem, in hac Infidelium cultura laborantibus, certa, & perpetua sunt.

CAPVT XI.

De aliquibus impedimentis remouendis.

ALiqui, qui nondum alte gustarunt quàm suauis sit cibus, pro animabus seruandis labores, & tribulationes magnas, vsque ad sanguinis

uinis effusionem perferre, propriam commoditatẽ animarum saluti præponentes, multa excogitarunt impedimenta, quibus benè currentium conatus aut retardare, aut penitus impedire, maximè in Infidelium, tam Occidentalium, quàm Orientalium Indiarumconuersione conabantur. Quę ad quatuor præcipuè capita reducuntur a Doctissimo Patre Iosepho Acosta in tractatu aureo, ac omni eruditione pleno de procuranda Indorũ salute, primo ad Diuinæ gratiæ subtractionem, quasi credant, illas gentes occulto Dei iudicio in suis tenebris relictas: secundò ad naturæ, morumque illarum gentium absurditatem, siue incapacitatem: tertiò, linguarum illius tractus difficultatem, ac demum locorum atque habitationis incõmoda: quibus certè difficultatibus, incommodis, & periculis sæpè milites Christi ab incepta vocatione deterrentur. At quoniam apte idem Acosta horum retundit tela, maximè lib. 1. de procur. Indorum salute; propterea rogo, vt qui sese vocari ad sanctam illam; Deoque gratissimam marium traiectionem senserit, nimirum vt Deo Indos, Aethiopes, seu alias nationes Barbaras vocanti cooperentur, eum attentè versent, ac perlegant. Et quoniam omnia impedimenta reducũtur, vel ad locorum incommoditatem, addiscendæ linguæ laborem, ac ipsorum Barbarorũ ineptiam, & stupiditatem: quæ quidem quod non tam à natura ipsis insita, quam educatione, vsuque acquisita sit, præter ea, quæ Iosephus Acosta in huius rei cõfirmationẽ affert, legẽdus est Thomas Bozius sig. 28. de gẽtibus efferis ad humanitatẽ disciplina Christi perductis, & sig. 93. a c. 199. vbi de gentibus Septẽtrionalibus agens illas olim (ait) ita incredibilis fuisse ferocitatis, vt feræ ipsę, ac forsan ipsis Indis, Aethiopibusuè deterioris naturæ viderẽtur.

Deinde isti nimium sibi ipsis indulgentes breuiter exemplo ipsius Iosephi Acostę cõuincantur: Iá illud, inquit multũ mouere nos debet, quod videmus ad gẽtes profũdi sermones, & ignota linguę homines penetrare lucri spe, nec deterreri barbarie immensa, sed vniuersa mercium causa lustrare, non Aethiopum innumerabiles linguas, nõ Synarũ, nõ Tartarorũ, non Brasiliensium, non extremi Oceani littora recusare, & quicquid inter Mendocinum promontorium, & fretum Magalanicum situm est infinitis terræ, ac maris, spatiis, idque vtroque ex latere, & Boreali, & Australi magno studio obire: Denique & si quẽ tellus extremo refuso summouet Oceano; vel si quẽ extẽsa plagarũ quatuor in medio dirimit plaga solis iniqui, hũc perscrutãtur, huius linguæ, vel balbutientes se accommodant, vt aurũ, argẽtũ, ligna pretiosa, mercesque exquisitas ad suos euehãt, quęstũque vndique augeãt, tã lõgã & periculosã peregrinationẽ auidissimè suscipiũt, vt profectò admirabile sit omnes penè portus Oceani, omnes sinus Orbis terrarũ stationibus nauiũ Hispanicis teneri, omnes Indorũ Satrapas cũ nostris mercatoribus, & nautis cõmerciũ habere. At nos qui pretio-

sissimas merces quærimus, animas, Dei imagine insignes, qui lucra non incerta, aut breuia, sed ęterna in cęlis speramus; linguæ difficultatem, locorum asperitatem causamur: vt appareat verè prudentiores esse filios huius sæculi in generatione sua filijs lucis. Superest, vt charitas ardens in Christum, industria, & labore perficiat, quod deest naturæ. Qua in re Patris Francisci Xauieri admirabile extat exemplum, qui in perdiscenda Malauarica lingua tantum operæ, & sudoris posuit, tantundemque in Iaponen. atque alijs longè inter se diuersis, vt si Apostolico dono linguarum præditus esset, non posset maiore gloria Christi nomen in tanto terrarum Orbe vulgare. Certe enim charitas omnia potest, & cum linguæ cessarint, vna charitas pro omnibus est. Hactenus Acosta.

Igitur vt iam huic primæ parti, in qua necessitatem, dignitatem, ac huius in lucrandis animabus studij vtilitates breuiter exposui, finem imponam, quis tot, ac tanta lucra, tot opes, ac virtutum omnium præstantiam in eo inesse conspiciat, qui non meritò thesaurum illum, in Euangelico agro abscondito illud non iudicet? est enim verissimus thesaurus Euangelicus ardens in proximos dilectio, quæ ingentes diuitias continet, immensamque bonorum abundantiam: non enim vnum, aut alterum bonũ, sed omnia simul congesta, & accumulata. Quod si illi, qui mercaturam exercent, vt ditescant, traiectis immensis maribus, peragratis varijs Orbis regionibus, ac hominibus ignotæ linguæ, magno cum labore, & quidem multis iacturis exposito, & longo tempore, diuturno studio, magnaque cõtentione diuitijs inhiant, sæpè etiam in naufragia incidunt, vt vna hora omnia auferat, quæ plures fortassis anni corraserant: nos, qui thesaurum cęlestem in agro animarum reconditum, ac fodinas quærimus animarum, in quibus non chrysoliti, aut vniones, sed veriores gemmę, & margaritæ, ac multò illis prætiosiores congregatæ sunt, quarum vsus non in terra tantum, sed in cęlo quoque maximus est, cur torpescere debeamus? Est tamen thesaurus absconditus, quia pauci eum cognoscunt, paucisque conceditur. Vbi autem absconditus? nempe in agro, in hoc inquam remoto à delitijs, & temporalibus commoditatibus, à strepitu ambitionum à negociationibus, à consanguineis, amicis: In agro deinde, qui locus & arari, & seri, & magno denique studio coli solet. Omnia igitur relinquenda, si agrum hunc possidere, ac in eius cultura laborare velimus: ac quod primum est, thesauro in tam fœlici agro abscondito frui.

LIBRI PRIMI FINIS.

LIBER SECVNDVS,

AD QVEM POTISSIMVM

Pertineat Infidelium salutem procurare.

PRIMA PARS.

Ad Romanum Pontificem tanquam ad summum Ecclesiæ Pastorem, Petrique in Apostolatu successorem pertinere, Prędicatores pro fide propaganda mittere in vniuersum orbem.

CAPVT I.

EMINI dubium est, modo Catholicè sapiat, Sancti Euangelij Ecclesięque Christi per totum orbem propagationem, ad Romani summique Pontificis authoritatem spectare. Id enim & authoritas tam scripturæ, quam Patrum, & ratio ipsa, ac demum innumera summorum Pontificum exemplaria testantur.

Inprimis enim cum Dominus Ioan. vlt. illis verbis *Pasce oues meas*, Petro eiusque successoribus ouile dominicum commiserit, vt Patres omnes fatentur, non solum illi oues iam congregatas illius loci aut temporis pascere sed omnes tam illius quam futuri temporis dispersas ac dissipatas (quin potius nondum oues) quærere vt oues fiant, atque vt intra septa Euangelij cum reliquo grege pascantur euocare commisit, de quibus sane Christus Ioan. 10. affirmauit. *Alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili, quas oportet me adducere, & vocem meā audient, & fiet vnum ouile & vnus Pastor.* Quibus sane verbis Dominus locutus est de populo Gentili, & Iudaico nondum ad fidem conuerso, qui etsi secundum pręsentem iustitiam ab Ecclesia sit alienus, secundum tamen ęternam electionem ad eandem est vocatus. Cū igitur has oues etiam cōmisisset Petro his verbis, Pasce oues meas, & ipse Dominus fateatur oportere illas adduci, constat hoc Petro & eius successoribus.

Ioan. vlt.

Ioan. 10.

Chrysost lib 2 de Sacerdot.

soribus diuinitus fuisse commissum: Nam vt Chrysost. ait lib. 2. de Sacerdotio. *Quamobrem ille*(idest Christus (*Sanguinē suū effudit, certè vt errantes oues in vnum congregaret , quarum curam tum Petro tum eius successoribus committebat.*

Accedit quia cum sint multa Prophetarum vaticinia Ecclesiam Christi Deique sponsam , ad agnitionem diuinæ veritatis adducturam omnes gētes vt manifeste Esaias docuit cap. 54. Vbi introducit Deum sic loquentem Ecclesiæ suę. *Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos , & clauos tuos consolida, ad dextram enim & ad leuam penetrabis, & semen tuum gentes hæreditabit.* Similiter cap. vlt. Esaiæ prædicitur fore vt Ecclesia mittat operarios in omnem Regionem , qui Asiam, Africam , Europamque percurrant quousque ad Insulas vltimas peruenerint, nullumque sic hominum genus tam remotum , nec sit loquela nec sermo gentium adeo Barbarus vbi non audiantur & retonent verba eorum; *& Ponam in eis inquit*(diuinus vates) *signum , & mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittam , in Italiam & Græciam, ad insulas longè, ad eos qui non audierunt, & non viderunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino.* Frequēs est sermo apud etiam de vocatione gentium ad ecclesiam, apudque alios Prophetas generale est vaticinium. Hæc autem magnifica iam pridē adeo facta promissio de vocatione gentium ad ecclesiam nusquā re ipsa adimpleta est vsque ad Euangelij promulgationem , quo opore per Petrum eiusque successores gentes erant conuocandæ, & ad veri luminis agnitionē adducendę vt expresse demonstrant ea quæ Lucas actorum 10. narrat, ait enim Petrum dum commoraretur in Ioppe a sensibus abstractum vidisse vas quoddam instar magni lintei, è quatuor capitibus cœlitus demitti , in quo erant omnia quadrupedia terræ, & ferę(sic est in Græco θηρία) & serpentia, & volatilia terræ, dictumque Petro : macta & commede, qui respondit se id nequaquam facturum, quando illa essent immunda. Tum diuinitus illi dictum, immunda non esse quæ Deus effecerit pura . Hoc vero ter accidit Petro, donec in cælum vas est receptum. Et quidem vita huiusmodi gentes quæ immundę ab Hebreis habebantur, ad verum Dei cultum & Sacra Christiana vocatus esse scribit ibidem Lucas. Futurum erat nāque vt omnes ad Ecclesiam è quatuor mundi partibus(ait Augustinus) venirent: nam Petrus Ecclesiam refert, cuius personam sustinent, & adhuc sustinent eius succesores. Occidendique erant & manducandi ab ipso Petro, eiusque successoribus, occidendi inquam, vt Augustinus ipse interpretatur, id est, vt interficerent in eis vitam præteritam, qua non nouerant Christum, & transirent in corpus eius , tanquam in nouam vitam societatis Ecclesia salutem Gentium esuriret. Hactenus Augustin.

Hac igitur visione Petro , eiusque successoribus non solum fuit demonstratum

monstratum Gentes ad Ecclesiam esse traducendas, sed & ipsum debere tanquam ex suo officio eas vocare, & adducere, id enim manifestè significatur illis verbis: *Surge Petre, occide & mãduca.* Nam capitis est manducare, & per manducationem traijcere cibum in stomachum, & illum sibi incorporare, significans hac metaphora Petro conuenire, vt ipse tanquã caput Ecclesiæ Infideles conuertat, & efficiat Ecclesiæ membra. Hac igitur voce Petri successores cœlitus quotidie admonentur, etsi nõ exteriori, interna tamen inspiratione: *Surge, Petre, occide & manduca*, hoc, est fac vt gentium ritus, idola, & infidelitatis fibræ exstirpentur, istaque animalia immunda per prædicationem Euãgelij, susceptamque fidem omnibus errorum sordibus expurgata, manduca, & in Ecclesiæ stomachum, qui animarum salutem summè famet immitte. Adiungamus his quod cum Ecclesia debeat crescere, donec in toto mundo Euãgelij lumen resplendeat, fintque vnum ouile & vnus Pastor; Deusque velit omnes homines saluos fieri, & ad veritatis agnitionem venire; præceptumque sit Apostolis, *Ite prædicate Euangelium omni creaturæ*, non tantum pro ipsis sed & pro eorum successoribus, ac deinceps ecclesia Romana sit, quæ inter alias merito Apostolica functione gloriatur, & summus Pontifex Apostolicus, & sedes eius Apostolica ab omnibus simpliciter, & per antonomasiam vocetur, quia Apostolorum retinet non solum doctrinam, sed etiam in Apostolico officio hereditariã successionẽ; nemo est qui dubitare possit, ad prouidentiã diuinã spectare, vnũ seligere, cui onus hoc, nempe adducendi oues ad Euãgelij caulas, prędicandi Gentibus fidẽ, & Apostolici muneris functio incũberet, & qui proposito sibi diuinæ voluntatis & ordinationis fine, seligeret animarum salutis media. Hic autem non est alius nisi summus Pontifex ecclesiæ caput, vicarius Christi, Petri successor, & totius orbis Pater. Neque enim ob id solum Apostolicam Romanam sedem vocari existimãdum est, quod Apostolorum fuerit, nam fuit & Ephesina, & Hierosolymitana, & aliæ non paucæ, verum etiam, quia Apostolorum munus pro Christo legatione fungendi, & vsque ad vltimos terrę terminos illius fidem immobili firmitate testificandi propriè ac præcipuè ad Romanos Põtifices spectat; quorum muneris est cum ipsis per se orbem vniuersum adire non liceat, eam curam alijs demandare, idoneosque verbi ministros ad seminandum sanctum Euangelium mittere.

Neque enim aliud Luc. 5, per Dominum intrantem in nauim Simonis quam Christi fidelium ecclesia, cuius magister & caput constitutus est Petrus, denotatur: vt optime docet D. Ambrosius Ser. 11. *Sali.* (inquit) *Petro ibidem dicitur duc in altum; & laxate retia in capturam*, vbi Petrus tanquam summus piscator & Archinauta iubetur alios ad piscandum ducere. Non autem de simplici piscium captura sed mysticè verba hæc intelligenda es-

se, testis est ipsemet Dominus apertissime dicens Petro, *Noli timere, ex hoc enim eris capiens homines*: & idem fere significatur Io. 21. Vbi dicente Petro, *Vado piscari*, alij dixerunt *venimus & nos tecum*. Postea inquit scriptura *ascendit Simon Petrus & traxit rete in terram*. Quid igitur aliud his de piscatione Petri parabolicis loquendi formulis demonstratur, quam Petrum eiusque successores esse, qui homines ab erroribus, mundanisque illecebris ad fidē & ecclesiam militantem deberent adducere, adductosque bene eos regendo tandem ad triumphantem dirigere, sedulo conari?

Summum verò Pontificē Petro succedere in hoc piscandi genere quis vnquam potuit dubitare? Nam quid clarius Ecclesia Sancta & Apostolica innuit, cum in die desponsationis sibi vt spōsum Pontificem vices Christi gerentem annulum piscatoris ipsi præbēs, matrimonio spirituali cōiungit, nisi vt sedulo perpendat se Petri piscatoris non piscium, sed animarum, sedem vicesque repręsentare? Piscatoris enim & Apostoli officium ex Euāgelij mente vnum idemque reputatur: quod etiam luce clarius ex illis Christi Domini verbis colligere est, ex hoc enim *eris homines capiens*: nec minus ex illis Matth. c. 4. cum Dominus eundem Petrum & Andreā vocauit dicens: *Venite post me faciam vos fieri piscatores hominum*. Idest Apostolos, quorum sit, Euangelicam veritatem gentibus disseminare, retiaque in capturā animarum lauare: vt optime D. Bernard. in epist. 1. ad Eugenium, munus Apostolicum ipsi Pontifici (vtpote successori) incumbere hac eadē figura piscationis sequentibus verbis demonstrauit. *Quis mihi det antequā moriar videre Ecclesiam Dei, sicut erat in diebus antiquis: quando Apostoli laxabant retia in capturam: non in capturam argenti vel auri, sed in capturam animarum: Quā cupio illius te hæreditare vocem cuius adeptus es sedem?* Et infra eod. cap. *Hoc vehementer expectat, & omnino expetit à te mater tua: hoc filij matris tuæ pusilli cum maioribus desiderant: hoc suspirant, vt omnis plantatio quam non plantauit Pater cælestis tuis manibus eradicetur. Ad hoc enim constitutus es super gentes & regna, vt euellas & destruas, & ædifices, & plantes.* Annulus itaque piscatoris idem sonat quod annulus successoris Petri in Apostolatu & piscatione vniuersæ orbis animarum: Ornatur inquam dextera Pontificum in die desponsationis cum Ecclesia, hoc annulo; vt ad summum istum dignitatis gradum euecti, hoc altissimum & Apostolicum munus præ oculis semper versarent. Annulus enim memorię symbolum est, atque ita hoc annulo Ecclesia Christi nomine Pontificem, vt Petri Apostoli successorem commonefacit Apostolici muneris esse retia tendere, omniumque gentium salutem procurare: atque vt huius obligationis recordatio semper Pontificum mentibus sit quā firmissimè impressa, ecclesiæ vsu receptum est omnes Bullas annulo piscatoris sigillari.

Hanc sollicitudinem & curam ad Pontificem summum spectare inter alios

alios Patres oratione vberrima ac disertissima alloquens Eugeniũ Papã. idem D.Bernard. in lib. de consideratione multis in locis docuit: *Recordare* inquit lib. 3. cap. 2. *illius vocis, sapientibus & insipientibus debitor sum ad Roman. 1. ergo si te agnoscis sapientibus & insipientibus non dominatorem, sed debitorem, curandum summopere tibi, & tota vigilantia considerandum quo modo & qui non sapiunt, sapiant, & qui sapiunt non desipiant. At nullum genus insipientiæ infidelitate (vt sic loquar) insipientius est. Ergo & Infidelibus debitor est, Iudæis, Græcis, & Gentibus. Interest proinde tua dare operam quã possis maximam, vt increduli conuertantur ad fidem, & conuersi non auertantur.*

Et infra: magis ipsius Pontificis hac in re conscientiam stimulat dicẽs: *Esto; de Iudæis excusat te tempus: habent terminum suum qui præuenire non poterit: Plenitudinem gentium præire oportet, sed de ipsis gentibus quid respondes? Imo quid tua consideratio respondet tibi percunctanti sic? Quid visum est Patribus ponere metã* Roman 11.
Euangelio; verbum suspendere fidei donec infidelitas durat? Qua ratione putamus subsistit velociter currens sermo? Quis primus inhibuit hunc salutarem cursum? Et illis causa forte quam nescimus, aut necessitas potuit obsistere. Nobis quæ dissimulandi est Psal. 147.
ratio? Qua fiducia qua conscientia Christum vel non offerimus eis qui non habent. An veritatem Dei in iniustitia detinemus, Rom. 1.
& quidem quandoque perueniat gentium plenitudo necesse est. Expectamus, vt in eas incidat fides? Cui crederes casu contigit? Quomodo credent sine Prædicante? Rom. 11.
Petrus ad Cornelium, Philippus ad Eunuchũ missi sunt. Rom. 10.
Et si exemplum recentius quærimus Augustinus à Beato Gregorio destinatus est formam Act. 8. 10.
fidei tradere Angelis.

Idem lib. 2. cap. 5. *Disce sarculo tibi opus esse non sceptro vt opus facias Prophetæ. Et quidem ille non regnaturus ascendit, sed extirpaturus. Putasne & tu inuenias aliquid elaborandum in agro Domini tui? Et plurimum, Non plane totũ quiuere emũdare Prophetæ: aliquid filijs suis Apostolis quod agerent reliquerunt, aliquid ipsi parentes tui tibi. Sed nec tu ad omne sufficies. Aliquid profecto tuo relicturus es successori & ille alijs; & alij alijs vsque in finem. Circa vndecimam denique horam operarij otij arguuntur, & mittuntur in vineam. Antecessores tui Apostoli audierunt, quia Messis quidem multa, operarij autem pauci.* Luc. 10.
Paternam tibi vindicato hæreditatem. Nam si filius & hæres, vt probes te hæredem euigila ad curam; & non otio torpeas, ne & tibi dicatur quid hic stas tota die otiosus?

Lib. etiam 2. cap. 6. *Exi in agrum Domini tui, exi inquam in mundum: Ager est enim mundus isque creditus tibi. Exi in illum, non tanquam Dominus sed tanquam villicus, videre & procurare vnde exigendus es rationem. Exi dixerim quibusdam tuæ passibus intentæ solicitudinis & solicitæ intentionis. Neque enim ipsi qui visi sunt ire in orbem vniuersum, orbem circuiuerunt præsentia corporis, sed mẽtis prouidentia. Et tu leua oculos quosdam considerationis tuæ, & vide Regiones, si non sunt* Marc. 16.
magis siccæ ad ignem, quam albæ ad messem, Nonne si exis & cernis ista pudebit otiosam iacere securim? pudebit sine causa falcem Apostolicam accepisse?

Et lib. 4. cap. 3. *Pastorem te populo huic certe aut nega, aut exhibe. Non negabis, ne cuius sedem tenes, te neget hæredem.*

Et infra eod. cap. *Salutare mandatum: si amas me pasce oues meas: nempe in pompa Pontificia non affectãda pro debito. Ad ea te potius incito, quorum te scio debitorem. Etsi purpuratus, etsi deauratus incedens: non est tamen quod horreas operam, curamue Pastoralem, Pastoris hæres: non est quod erubescas Euangelium. Quamquam si volens Euangelizes inter Apostolos quidem etiam gloria est tibi. Euangelizare pascere est. Fac opus Euangelistæ, & Pastoris opus implesti.*

Et lib. 4. cap. 10. *De cætero te esse considera sanctimoniæ speculum, assertorem veritatis, fidei defensorem, Doctorem gentium, Pastorem plebium, Magistrum insipientium, sal terræ, orbis lumen, Sacerdotem altissimum, vicarium Christi.* Hactenus ex D. Bernardo,

Idé etiá ex alijs Patribus probari potest, qui Petro, eiusque successoribus vniuersi orbis curam à Domino fuisse commendatá passim fatentur.

D. Chrysost. in illa verba Ioan. 10. *Pasce oues meas.* Nam cum magna (ait) Dominus Petro cõmunicasset, orbem terrarũ demandasset. &c. S. Leo Papa Serm. 3. de assumptione sua ad Pontificatum, de toto mundo inquit, vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis præponatur. Idem Leo Serm. 1. de natali Apostolorum Petri, & Pauli. Idem repetit. Chrysost. Hom. 11. in Matth.

Cyrillus Hierosolymitanus, Euthymius, S. Prosper, Arator, & alij quã plurimi Patres apud doctissimũ Bellar. Tom. 1. de Rõ. Põtifi. lib. 1. ca. 25.

CAPVT II.

Romanorum Pontificum cura Euangelium in vniuersum orbem fuit propagatum.

HAnc curam circa gentium totius orbis conuersionem, ab initio nascentis Ecclesiæ & agnouerunt & præstiterunt Romani Pontifices, vt docte inter alios prosequitur Thomas Bozius lib. 4. de signis Ecclesiæ, signo. 6. in primis D. Petrus præcipuas totius orbis Ecclesias quibus aliæ minores obedirent, fidemque edocerentur (vt ait Tertullianus lib. de præscriptionibus) fundauit. Idcirco ad ortum, Antiochiæ, Euodium Episcopũ creauit, cui totius Orientis Episcopi parebant olim. Ad meridiem Marcũ discipulũ suũ trãsmisit Alexãdriã, cuius ciuitatis Episcopus Aegypto, Arabię, Aethiopię, & Africæ Cyrenensi præerat. Ad Occasum præcipuas Galliarum, Hispaniarũ, Africæ, Italiæ, & adiacentiũ Insularum Ecclesias constituit, vt post alios Innocentius primus testatur. Ad Septentrionem primarias in Ponto, Cappadocia, Bithynia, Græcia, Illyrio, Dalmatia, Germania Ecclesias constituit, Romanam verò voluit esse in medio positam,

veluti

veluti cunctarum principem ac matrem; vt lux veritatis, ait Leo Magnus, quæ in omnium gentium reuelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. Iam populos (adijcit idem) qui ex circũcisione crediderant, erudierat. Antiochenã Ecclesiã, vbi primũ Christiani nominis dignitas est orta fundauerat. Iam Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, atque Bithyniam legibus Euãgelicæ prædicationis impleuerat: nec vt dubius de prouectu operis aut de spatio tuæ (alloquitur ipsum Petrum) ignarus ætatis trophæum crucis Christi Romanis arcibus inferebas, qua te diuinis præordinationibus anteibat, & honor potestatis & gloria passionis. Hæc magnus ille Leo Attilæ terror. Sed vt ordine, & via nostra procedat oratio, recenseamus omnium Gentium sindigillatim cõuersiones ad Christum à Romanis Pontificibus factas, & incipiamus ab extremis Europæ partibus, cuncta tempora propagatæ Christianæ Religionis percurrentes.

CAPVT III.

Europa à summis Pontificibus ad fidem conuersa.

IOannes Vasæus, diligẽtissimus antiquitatis indagator tradit anno 44. Romæ à Petro, & Paulo fuisse creatos Episcopos, & in Hispaniã missos Cætilium ad Elibertinos, Euphrasium ad Illiturgitanos, Secundum ad Abulenses, Indallentium ad Vrcitanos, Ctesiphonem ad Abderitanos, Hesychiũ ad Carthesanos. Similiter sũt qui anno quinquagesimo referãt ab eodẽ Petro missum in Hispaniã Saturninũ postea Tholosę Episcopũ, qui Pompelonam, siue Pompeiopolim veniens, septem dierum spatio quadraginta hominum millia ad Christum perduxit, in his Firminum Pompelone Episcopum qui anno centissimo quinquagesimo sexto, cum plurimos Christo conciliasset in Hispanijs & Gallijs, denique ob eundem Christum capite est truncatus.

Conterminæ sunt Hispanijs Galliæ, quarũ Episcopi scribentes ad Leonem fatentur à Romana sede manasse fontẽ Religionis in Gallijs. Saturninum Tholosę Episcopũ supra ostendinus a Petro in Hispanias missum. Et Eusebius Cęsariensis tradit ab eodem Petro Episcopũ Galliarum constitutum fuisse Crescentem atque illuc eade causa missum: eius meminit Paulus in epistola ad Thimotheum, & abijsse in Galatiam dicit. Galatiam vero Galliam intelligit, quod Galatę a Gallis haberent originem, & ita intelligit Hieronymus & Epiphanius. Tradunt alij Eutropium Petri discipulum passim per Gallias Christi doctrinam disseminasse, missosque ab eodẽ Petro ad Carnutẽses Aduentinũ, Sabininũ & Potentianũ; à Cle-

mente autē Dionysium, Rusticum, & Eleutherium. Amplius Baiocensibus Exuperius, Ebroicensibus Taurinus Episcopi à Clemēte Papa dati, à quo & Nicasius missus ad Rotomagenses, & maris Oceani tractus.

At Belgarum, Heluetiorum, Allobrogumque oras à Clemente veritatis lumine illustratas quidam scriptis prodiderunt; eumque dicunt Patruum Clementis Papæ fuisse. Iam Treuirenses, Colonienses, Aquisgranenses, Tungros, Hasbanos, Traiectēses ad Mosam, Eburonēses siue Leodiēses, Namurcumque Christo adiunxere Maternus, Eucharius, Valeriusque à Petro eo missi. Veluti Metenses Clemens Romanus, qui Romam rediens Cælestinum, Felicem, Patientē, ministros ibi reliquit diuinę prædicationis ac magistros. Hi totum illum tractum qui modo Lotharingia dicitur Christo conciliarunt.

Quintius autem Romanus Zenonis Senatoris filius à Marcellino Papa baptizatus vna cū Piatone, Dionysio, Ruffino, Valerio, Eugenio, Crispino, Crispiniano, Luciano, Marcello, Regulo, Fusiano, Victorico Religionē Christianam propagauit in Ambianis & Veromāduis. Tullenses autē Māsuetus S. Petri discipulus: Virdunenses Sanctinus Dionysij ad Christi cultum perduxerunt, scriptisque nonnulli mandarunt Chrisolium Armenum, vna cum Piatone ciue Beneuentano Roma profectum Tornaci ad fluuium Lisam prædicasse Christi doctrinam: Demochares hæc tradit. Addit idem posterioribus temporibus Eleutherium creatum Episcopum Tornacensium à Felice tertio.

Britannia & Anglia Papir. masso. lib. 2. in vita Carol. Simpl. Polyd. Vir. lib. 2. hist. Angli.

Gallijs adiacet angusto mari diuisa Britannia: ad hanc dicitur appulisse primus Ioseph ab Arimathia Ciuitate, Christianæque Religionis in ea semina sparsisse. Sed anno centesimo octuagesimo secundo Lucius Britānorum Rex petijt ab Eleutherio Papa, vt mitteret qui plenè insulam totam Christo possent conciliare, missique Fugatius, & Damianus, institutique tres Archiepiscopi, & Episcopi viginti octo & Christi cultus late disseminatus: ita vt Origines, Tertullianus, & Irenęus scribāt suis tēporibus Britanniam eiusque incolas Christianos fuisse. Cælestinus deinde Papa misit ad eos Palladium, quod Prosper testatur, vt hæresim Pelagianam profligaret; sed cum succedentibus temporibus Angli in Insulā traiecissent; eamque occupassent, ideoque nomē Christianum in ijs locis fere esset deletum, Gregorius Magnus eò misit Augustinum, qui cunctos ad Christum traduxit.

Surius in vita Sanctorū tom. 8. Aug. Bic. A. & 5.

Veniamus in Germaniam. In Noricis primus dicitur Christi doctrinā docuisse Valentinus authoritate Pontificis Romani: Augustæ autē Vindelicorum Narcissus Episcopus vna cū Felice Diacono. Conon Papa siue Cuno sedit anno sexcētesimo octuagesimo sexto. Is Chilianum misit in Germaniam, qui Herbipoli, dum Christi nomen prędicaret, est obtruncatus.

catus. Odoacre Rege legitur Seuerinus inter Germanos Christianę Re- *Germaniæ*
ligioni propagandæ operam dedisse: sed Gregorio secundo sedente, sub *conuersio.*
annũ septingentesimum decimum sextũ, certas ac firmas in interiori tota
Germania sedes fixit Religio Christiana. Is enim Moguntiæ Episcopum
creauit Bonifaciũ, totiusque Germaniæ illi ad veritatis agnitionẽ perdu-
cẽdę prouinciam cõmisit. Bonifacius socios asciuit Burchardum, Lullum *Sur. in vita*
VVillibaldũ, VVinibaldũ, VVittam, Gregoriũque qui Thuringinis Cat- *Bonif.*
tisque Christi cultum tradiderunt. Ecgbertus similiter, Archiepiscopus
Eboracensis misit ea de causa in Germaniã duodecim Monachos VVille-
brordũ, Switbertum, Accam, VVigherum, VVillibaldum, VVinibaldum,
Lebuinũ, duos Eualdos, VVerenfridum, Marcellinum; atq; ex his aliqui
diuersis Germaniæ locis Episcopi cõstituti à Pontifice Romano, vt è vita
Switberti constat.

Morauia Christi cultum est cõplexa, missis eo legatis Cyrillo, & Me- *Morauiæ*
thodio à Nicolao primo. Hi & sacris aquis abluerunt Boriuorium Bohe- *con.*
morum Ducem, primusque Bohemiæ datus præsul de consensu Ioannis
noni Dethmarus. cui succedens Adelbertus latè Christi cultum dissemi-
nauit; & ad Prussos siue Prutenos se conferẽs pro Christi doctrina est oc-
cisus. Cyrillus Christo adiunxit Triballos, Morauos, atque vniuersam *Bohemiæ*
gentem quæ Vistula, Danubio, & Vago flumine circumdatur. *con.*

Non prætermittamus Illyrium, & Dalmatiam, & sunt qui opinentur *Surius tom.*
à Tito Euangelium in Dalmatia annunciatum; nam eo concessisse narrat *4.2.*
Paulus: sed quando Dalmatia antiquitus parebat Episcopo Aquileiensi; *Iul. li. 1. c. 5.*
primumque tradunt fuisse Hermogaram à Marco Petri discipulo crea- *Pannoniæ* *Illyrij con.*
tum; inde Christiana Religio necesse est fuerit disseminata. Habemus è *Dalmatiæ*
Simeone Metaphraste Eleutherium virum sanctissimum Illyrij Episco- *con.*
pum ordinatum ab Anicleto Papa, & in eas oras missum: sed cum in Il- *2. Tim. 3.*
lyrium & Dalmatiam se effudissent Sclaui, ij Christi nomen venerari cę- *Blon. Dec.*
perunt, vna cum Rascijs Bosnensibus, Seruijs, & Croatis industria Cy- *11. lib. 10.*
rilli & Methodij quos à Nicolao primo illuc missos ostendimus.

Apollinaris S. Petri discipulus in Mysia Christi cultum propagauit. *Croni. l. 3.*
Legimus Concilio Nicęno interfuisse Episcopos Mysię, Daciæ, & Go- *c. 1.*
thiæ. *Rheg. in vita Caro. Mag.*

Stanislaus Orichouius scribit à Ioanne decimotertio missos qui do- *Mysiæ, Da-*
cerent Vandalos, & Lechitas sacra Christiana. *ciæ con.*

Irruperunt deinde in Mysiam Bulgari, & Gazari qui Christo se dedi-
derunt opera Cyrilli & Methodij, quos miserat Nicolaus magnus cuius
adhuc extant nonnulla responsa ad consulta Bulgarorum. Sed cum con- *Ioan. Dubia.*
tinenter bella cum Constantinopolitanis Imperatoribus gererent: factũ *lib. 2. hist.*
est vt ab eis deuicti ritus Gręcos sequerentur. *Bohem.*

Cumani

Cumani Tartari, iidem videntur cum Chunnis. Ad eos missi anno millesimo ducentesimo vicesimo primo, nonnulli è familia S. Dominici, è quibus ob eam rem duo cęsi, ceteri ad Christum perduxerunt Bathum, & aliquos Tartarorum Duces Ludouicus Hungarię & Polonię Rex eos similiter ad fidem reuocauit. *Polonia con.* Poloni agnouere Christum, Micislao Principe: missusque à Ioanne decimotertio Ægidius Cardinalis Tusculanus, qui Religionem in ijs locis stabiliret, cui dum propagandæ operam darent Benedictus, Ioannes, Isacius, & Matthæus, occisi fuerunt anno millesimo centesimo tricesimo, teste Theodorico.

Liuonia con. *Crant. lib. 7. c. 13.* *Arnol. lib. c 8. hist. Slau.* Liuonia cum suo Principe complexa est Christi cultum opera Meinardi, quem Prouinciæ illius Episcopum creauit Alexander tertius. Ab Innocētio deinde tertio magis est confirmata. Post Meinardum duo Alberti, quorum alter alteri successit, Episcopi, maximè laborarunt in Christi cultu per eas oras propagando.

Noruegia conuersio & Borealium Regionum. Botthnia, & Philandia valdè Aquilonares, Erico Rege Suetiæ, & Henrico Episcopo Vpsalensi aduitentibus, Christi nomen agnouerunt, teste Olao: id verò maximè perfectum laboribus Nicolai Angli, qui creatus Papa, dictus est Hadrianus quartus, à quo Noruegia tota Christo est addicta.

Nunc pedem referamus ab extremis Boreæ regionibus ad Græciam. *Græcia con.* Hæc maximè exculta per Paulum & Andream Apostolos, vt constat ex eorum gestis. An verò hi senserint eadem cum Petro, quid attinet dubitare? An deinde cum Pontificibus Romanis, liquet è Concilio Nicæno, & Sardicensi, quo tempore iam passim Christi nomen in Gręcia ab omnib⁹ colebatur. Ex actis Petri, quæ Metaphrastes recitat, euidenter apparet in singulis Græciæ primarijs vrbibus à Petro Episcopos primarios, quibus ceteri obedirent, & à quibus, vt ait Tertullianus, fidem mutuarentur, esse constitutos. Id ita esse, sit illud argumento: Paulus diu, multumq; ac sæpe Corinthi fuit, neque ad vllum duas ita lōgas epistolas scripsit, vt ad Corinthios: & tamen Dionysius Episcopus Corinthiorum scriptor vetustissimus ait apud Eusebium, scribens ad Romanos: *Petrus & Paulus ambo, cum & nostram Corinthi, & vestram Romæ Ecclesiam fundassent, & eiusdem doctrinæ præceptis tum nostros animos tum vestros imbuissent, eodem tempore pariter martyrium subierunt.* *Euseb. lib. 2. c. 24. hist. Eccles.* *Iren. lib. 2.* Testis est Irenæus, & Eusebius, nutantes in fide Corinthios literis Clementis Papæ confirmatos. Quod si Petrus Ecclesiam Corinthi fundauit vnà cum Paulo, verisimilius erit multò ceteras, vt Metaphrastes tradit, ab eodem esse fundatas. Denique, vt quod ad Europam spectat finem faciamus, quid in Occidente Petrus egerit, non alijs verbis explicabo, quam Eusebij Cęsariensis: sic igitur ille: *Lib. 2. c. 13.* *E vestigio sub ipso Claudij imperio benigna & propitia Dei totius huius vniuersitatis Rectoris erga humanum*

manum genus prouidentia fortem ac præpotentem, & reliquorum omnium Apostolorum propter virtutũ amplitudinem (nota hæc hæreticè) *facilè principem Petrum Romam versus ad eiusmodi pestiferam vitæ humanæ corruptelam delendam quasi manu deduxit: qui quidem vtpote strenuus & generosus Dux, diuinis armis obtectus, munitusq́, eximiam & pretiosam tanquam mercaturam veri luminis mente sola comprehensi ab Oriente ad Occasum vsque deportauit, ipsamq́, regni cœlorum prædicationem, cœlestem scilicet lucem, & salutarem animorum doctrinam palam diuulgauit.* Hæc Eusebius: vt sciamus à Petro Occidentem Europamque Christo primum fuisse conciliatam. Contigisse id volunt nonnulli anno quadragesimo quarto, qui fuit tertius Claudij, & vndecimus à Christo crucifixo, quintus à Pauli conuersione. Atque hæc quidem generatim: speciatim verò liquet ex ijs, quæ suprà ostendimus, nullas Europæ partes splendore Religionis Christianæ illustratas, nisi studio illorum, qui studiosissimi essent Pontificum Romanorum, vel ab ijs ad hanc rem nominatim missi fuissent.

CAPVT IV.

Propagatio sancti Euangelij in Asia à Romanis Pontificibus facta.

NVnc ad Asiam sermonem conuertamus, & inspiciamus an sit verum quod Petrus ipse de se asseruit, se ab antiquis diebus electum cui gentes crederent, & audirent, & ab Ecclesia nostra cunctos populos (vt cecinit Isaias & Michęas) ad montem Domini, domumque Iacob inuitatos, & perductos tentoriaque diuinæ Religionis in omnibus orbis regionibus explicata.

Diximus porrò à Petro fuisse Antiochiæ Episcopum constitutum Euodium, teste Eusebio, qui id anno quadragesimo quarto contigisse in Annalibus tradit. Idcirco Ignatius Ecclesiæ Antiochenæ primordia refert ad Petrum & Paulum. Iam verò Episcopus Antiochenus Orienti toti præerat, vt scribit Hieronymus aduersus Ioannem Hierosolymitanum, & Theodoretus in historia sua. Quod adeò est verum, vt ipsa Hierosolyma, & episcopus eius subesset Episcopo Cæsariensi, vt idem Hieronymus eodem loco scribit, & apparet è Concilio Niceno, cui primas deberi ante Hierosolymitanum manifestè habetur in eodem Concilio. Cæsareæ autem fuit Episcopus à Petro constitutus Cornelius Centurio, vt omnes norunt. Igitur opera Petri & Episcoporum, qui ab ipso originem ducũt,

Antiochia Metropolis Orientis.

Lib. 5. c. 11.

Asiæ conu. per Episcopos à Petro in primis constitutos. Religio Christiana in Oriẽte propagata. In Asia verò minore ab ipso Petro Christi cultũ propagatũ, creatosque suis locis Episcopos Metaphrastes latè describit: quod esse verum colligimus ex Epistola ipsius prima data ad aduenas Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, Bithyniç, cùm Romæ esset vnà cum Marco discipulo suo, per Siluanum, vt apparet ex Epistolç fine. Neque suspicetur aliquis illam ad Iudæos dumtaxat scriptam, quod opinati sunt nonnulli: manifestè namque dicit in illa, eos aliquando fuisse non populum Dei, & multis in locis è gentibus fuisse illos ait, & idolis addictos. Quo verò sensu aduenas vocauerit, explicat idem, cùm dicit: *Obsecro vos tãquam aduenas, & peregrinos abstinere à carnalibus desiderijs*. Ideo Epistola secunda, quam se ad eosdem mittere capite tertio profitetur, ad omnes generatim datur. In prima autem Episcopos in primis alloqui palam fit ex vltimo capite, in quo longius quàm ceteros nominatim monet, & obtestatur tanquam Episcopus & Compresbyter, siue consenior, per principem Pastorum, vt ait, Christum. Quocirca siue spectes Asiam, quæ magis ad Meridiem, siue quç magis ad Septentrionem, siue quç magis ad occasum vergit, à Petro omnes Episcopi primarij primarijs vrbibus olim dati. Pontus, & Asia minor maximè ad Boream; Antiochia magis ad Austrum, Cæsarea verò ad Occasum spectat.

In lib. can. Apostolica. Cobila deinde sextus Imperator missis ad Clementem quartum Legatis, petijt vt mitterentur qui sacra eum mysteria docerent: Quod petijt, impetrauit. Quod autem diximus ad Clementem quartum missos ab Imperatore Tartarorum Legatos, sciendum à Clemente quinto fuisse ordinatum Ioannem à Monte Coruino è familia Minorum Archiepiscopum Cambulẽsem in Oriente, nouemque ex eadem familia fratres Episcopos, vt vocant suffraganeos fuisse consecratos, palliumque datum, cautumque qui succederet illi morienti propter distantiam loci. Rursus Ioannes vigesimus secundus quemdam ex Ordine Prædicatorum Archiepiscopum Sultonensem creauit, adiecitque ex eodem Ordine septem suffraganeos Episcopos. Imperante similiter Constantino magno Armenij Christo se adiunxerunt vnà cum Teridate eorum Rege: id est perfectum studio & innocentia Gregorij, qui postea Episcopus est illis datus.

Persia conu. In Persia post Apostolos, Cyriacus Diaconus Romanus Christum prædicans, Saporem Regem, cum pluribus alijs Principibus ad Christi cultum perduxit; missus autem fuit ad illum Regem Roma à Marcello Papa.

CAPVT

CAPVT V.

Indiæ Orientalis maxima pars summorum Pontificum cura ad fidem reducta.

QVis verò ignorat in Indijs Orientalibus quanti fiant indies singulos rei Christianę progressus per nostros? Infiniti laboris esset, & à pręsenti instituto alienissimum, cunctas vrbes, Regiones, ac populos, in quibus quotidie amplissima capit incrementa Christi pietas, enumerare. Indias namque Orientales latissimas esse nemo ignorat. Aliquid tamen adferamus. Et quamuis plurimi operę plurimum posuerint, vt Christi nomen ab omnibus per ea loca agnosceretur & coleretur, in quibus Henricus postea Septensis Episcopus, magnę sanctimonię vir, cum socijs quinque ex Ordine S. Francisci: pręcipua tamen laus omnium consensu Francisco Xauerio Societatis IESV debetur. Is enim à Paulo III. Legatus à Latere constitutus, ab eodem in regionem illam Orientalem destinatus, soluens Vlyssipona anno millesimo quingentesimo quadragesimo primo, cunctas oras, quas Oceanus ab Indico mari vsque ad extremos Chinas (id est totius orbis ambitus dimidium) circumfluit, Euangelij prędicatione illustrauit, ac repleuit, obijtque anno millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo, Indicæ peregrinationis vndecimo, in Insula Santiano Chinis adiacente.

Insula Iaponis est nobilissima & maxima: distat eius extremum littus ad Austrum spectans ad æquinoctiali gradibus triginta quinque, & initio longitudinis recta ducto ab Insulis Canarijs abest gradibus centum & octuaginta, soluentibus verò ab Vlyssiponę portu leucis omnino sex mille. In hac insula Franciscus ille Xauerius altissima Religionis Catholicæ fundamenta iecit anno millesimo quingentesimo quadragesimo nono. Vidimus nos ipsi anno superiore magna nostra lætitia Legatos illinc missos Romam à Francisco Bungi Rege potentissimo, & à Rege Fuinghæ Mancium, à Protasio Rege Arimæ, & Bartholomeo Rege Omuræ Michaelem, qui nomine illorum Regum Pontifici Romano obedientiam præstarent. Maxima verò in illis locis quotidie Christiana Religio per Catholicos incrementa capit, plurimique Principes, & innumera hominum multitudo Ecclesiæ Christianæ in dies singulos aggregatur. Ob eam rem Pontifex Romanus tria Seminaria instituit in diuersis insulæ locis & annuos sex mille aureos ad iuuenes Christiana disciplina informandos

attribui iussit. Atque hoc anno, qui est millesimus quingentesimus octuagesimus octauus, Sixtus Quintus primum Bungo Episcopum dedit.

CAPVT VI.

In Indijs Occidentibus summorum Pontificum iussu Euangelium promulgatum.

ANNO millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo Christophorus Columbus natione Genuensis, diuino, vt exitus ostendit, impulsu afflatus, acceptis à Regibus Hispaniæ Ferdinando & Isabella nauibus tribus, Hispali soluens, post longam multorum mensium nauigationem tandem peruenit ad insulam quandam; quam quod Sancti Dominici die festo inuenissent, eiusdem nomine nobilitarunt. Inde aditus patefactus ad amplissimas regiones, quæ procul dubio conficiunt tertiam totius orbis partem, in quibus longè lateque varijs temporibus per nostros Christi cultus est disseminatus, & hodie maximè viget, floret, & vberrimos fruges producit. Primus Euangelij præco fuit Buil Catalanus ex Ordine Sancti Benedicti, quem Papa Alexander Sacerdotibus duodecim præfecit, suasque in ijs regionibus illi partes mandauit.

CAPVT VII.

De Africæ ad fidem conuersione.

Alexandria Metropolis à Petro constituta, 1. Pet. 5.

PERVAGATI sumus orbem ferè totum. Reliqua est Africa sola: percurramus & ipsam, & videamus per quosnam fuerit Euangelij lumine illustrata. Diximus Marcum Petri discipulum fixisse Alexandriæ sedem, quæ secunda erat antiquitus à Romano, vt nemo qui legerit historias sacras ignorat. Illi parebat Ægyptus, Arabia, Æthiopia, Libya, Cyrenensis. Igitur hoc Marcus Petri filius: ita namque ab ipso Petro appellatur. Africæ reliquum obediebat Episcopo Carthaginensi. Hic Simeon Metaphrastes narrat à Petro Episcopum fuisse constitutum Crescentem. Ob id Cyprianus Ecclesiam Romanam vocat non modò Africanæ, sed Catholicæ radicem ac matricem. Hactenus Bozius.

Igitur

Igitur cum Pontifici Romanæ onus hoc incumbat, iure optimo, ipsum adire solent Reges aut nationes Infidelium ad fidem conuerti cupientes, tanquam ad Ecclesiæ solem, ac limpidissimum doctrinę fontem ab ipso illuminari, ac veritatis diuinę radijs illustrari poscentes. Sic enim olim ad Symmachũ Papam Orientales literas dedisse constat. Quotidie etiam hoc tempore varij gentium Legati ad Romanam Sedem accedunt S. Euangelij Ministros idoneos postulaturi. Vidit nuper Roma & exhilarata est tẽpore Sanctissimi Domini nostri Pauli. V. in vrbe Legatum à Rege Congi hanc ob rem à longissima regione missum.

CAPVT VIII.

Cura & solicitudo conuersionis Infidelium spectat etiã ad Principes Christianos tam seculares quàm Ecclesiasticos.

AD Principes omnes Christianos etsi non ita arctè, vt ad Pontificem summũ, spectat vt quoad possint Ecclesiæ regnum amplificent, & non solum conatibus vniuersis euitantur, vt Religionis cultus vbi coaluit altas mittat radices, sed & vt protendatur eò, quò forte antea nunquam pertigerat, ac deinde vt suo labore & industria his qui iacẽt in vmbra mortis, candissimum fidei Catholicæ lumen perferatur. Profecto Hispaniæ Reges, pij ac magnanimi ea potissimum de causa à Deo prosperis successibus foueri videntur, quod Religionis ardore non regnum dumtaxat suũ quo potiebantur mirificè excoluerunt, sed & victis Oceani fluctibus ad extremos Indos tam Orientales quã Occidentales Christi nomen, cultũque perduxerunt, nec non ad Iaponias, ac Chinas felici ausu aditum aperuerunt. Emanueli Christianissimo Lusitaniæ Regi, Ioannique eius filio debetur hæc laus, vt Christi Euangelio ad remotissimas illas oras & antiquis inuias tutus ac facillimus fuerit aditus apertus, ita vt Christiana in amplissimis illis regionibus Religio longe lateque potuerit disseminari. Ferdiãndi vero Catholicissimi Regis, & Isabellę Reginę industria & labore aditus est patefactus ad vastissimas Occidentalium Indiarũ prouincias, in quibus Euangelium, Christique nomen mirificè est propagatum. Quare non immerito Catholicorum nomine Hispani Reges gloriantur, vtpote qui pijssimum hoc & plane Apostolicum munus ex summorum Pontificum commissione exercent, & non modò propagandæ fidei zelus omnes Principes in rem hanc deberet impellere, sed & ipsamet politica

ratio, quæ vniuersos orbis Principes mouet ad suam ditionē tuendam, vrgere deberet viros Christianos ad infidelium conuersionem. Quomodò enim constabit integritas fidei, aut Catholicorum modicus numerus, si à tot Infidelibus impugnetur, ac minuatur? Certe fatendum est(vt luctuosis constat historijs) plurimos Christiana cultura destitutos in Indijs, Aethiopia, & Europa, ipsa à fide Catholica vel sponte deficere, vel ab alijs ad eam defectionem peruerti. Tantundem ergo diminuitur populus Christianus, quantum hostes augentur. Atque idcircò politicè quoque agendo, nisi in conuersionem Infidelium Catholici Principes incumbant, iusto Dei iudicio eorum potentia viresque minuentur. Sane ante annos circiter centum, Septentrionalia Regna aliæque Prouincię, vel vrbes Italiæ finitimæ, nondum à castris Ecclesiæ defecerant. Cur ergo timendum non sit, ne serpant errores, & quod reliquum est inficiant?

Sed & Principes Christiani ad opus conuersionem incendi deberent quamuis nullos Infidelium paterentur incursus. Omnes quippe Principes non modo suos Principatus tueri, sed amplificare conantur, vt plures populos habeant vel subditos, vel fœderatos. Cum ergo Iesu Christi regnum esse debeat omniū amplissimum, quomodo Redemptoris nostri desiderio satisfiet, si ij quibus regni sui administrationem commisit, non studeant Catholicam fidem, per quam ille regnaturus est, infidelibus nuntiare? Et quidem vis rationis huius efficacissima est, si Christi gloria spectetur: verum etsi illa nō adeo purè spectaretur, pōdus immensū haberet. Interest enim Principum Ecclesiasticorum, & secularium in vltimis terrarum oris, & Reges & nationes multas tributarias vel confœderatas habere: quod certè bonum multiplex fidei prædicationem subsequitur. Etsi omnes Principes caritate imperante, idque alijs poscentibus titulis, huic conuersionum operi accingi oporteret; Hispaniæ tamen Reges, non caritatis tantum, sed & Iustitiæ obligatione tenentur nihil prætermittere, quod ad Indos Christo lucrandos, fidemque in illis vastissimis regionibus promulgandam pertineat. Nam & summi Pontifices Catholicis Hispanię Regibus noui orbis gentes adire, easque ad fidem conuertere curam detulere: vt hoc tanquā proprium & peculiare munus agnoscerēt & curarent. Cum enim classibus vsque adeo crebris, & magnis, apparatu quoque ingenti opus sit, propter immensam Oceani nauigationem, & terrarum regiones plerumque incommodas, & egentes, non potuit vllo modò nisi Regiæ potentiæ res tanta committi. Cur verò Hispanię Regibus potius aut solis, (si modò absit inuidia) non est ab æquitate alienum, cum & illorum auspicijs, atque ope primum inuenta vtraque India sit, & nauigationi Oceani oportunissima Hispania sit. Denique primi illi eam prouinciam & petiuerunt, & studiose curarunt. Neque est cur de Summorum

Ponti-

Pontificum voluntate conqueratur quispiam, si onus vt reuera est, idque grauissimè premens, cogitetur. Eiusmodi prædicationem consequitur, vt qui ex Infidelibus barbaris, Christianam Religionem profiteri velint, ad curam Principum Christianorũ, tutelamque pertineant. Id cum literæ Alexandri VI. copiosè doceant, quarũ concessionẽ ad hunc modum rectè viri doctissimi intelligunt, nõ est, cur in hac causa diutius hæreamus. Neque enim posset aliter Fides in tot populis recens, & tenera permanere ac crescere, nisi Christianorum Principum patrocinio, fide, potẽtia aduersus inimicorum Christi defenderetur iniurias. Barbari naturâ efferati & insolentes fœdera, atque amicitias parum curare soliti, rationem facilè contemnentes, quonam modo frẹnari, tenerique possint, nisi nostrorum vim pertimescant? Quare Hispanorum Principum est Indos tueri, eorumque ẹternam salutem idoneis ministris procurare, atque eos ad Euangelij gratiam prouocare, de fide instruere, instructos moribus informare, ac denique nihil prætermittere, quod ad illos lucrifaciendos pertineat, & quod officij sui hanc esse propriam obligationem agnoscant.

Maximè verò omnes Christiani Principes tenentur siue Ecclesiastici siue seculares sint, quorũcunque Infideliũ, qui ad ipsos quoquomodo pertineant, curam in Spiritualibus gerere, ac prædicatores mittere, à quibus ad verẹ fidei agnitionem perducantur; potissimum autem cura hæc exercenda est circa Infideles, qui in eorum terris Christianis commiscentur. Negligentiam verò Prælatorum hac in re adeò sentit D. Gregorius, vt ad Ianuariũ Episcopũ scribat his verbis: *Rusticos, quos habet Ecclesia tua, nunc vsque in Infidelitate remanere negligentia fraternitatis vestræ permisit. Et quid vos admoneo, vt extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab Infidelitate corrigere negligitis? Vnde necesse esse, vos per omnia in eorum conuersionem vigilare. Nam si cuiuslibet Episcopi in Sardinia Insula paganum rusticum inuenire potuero, in eundem Episcopum fortiter vindicabo. Iam vero si rusticus tantæ fuerit perfidiæ & obstinationis inuentus vt ad Deum venire minimè consentiat, tanto pensionis onere grauandus est, vt ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitudinem festinare.* Ex qua sanè tanti Patris auctoritate, & diligentiam discimus conuersioni infidelium adhibendam, & modum, si se duriores præbuerint, rusticitate magis animi quam electione rationis, cuiusmodi barbari pẹnè omnes sunt, iudicij vix sententiam sequentes, sed impetu aut consuetudine impulsi, vt hi certè seueritate quadam salutari compellantur intrare.

Neque solis Episcopis hanc curã exercere ex officio incũbit, sed & alios Principes siue nobiles seculares tangit: vt optimè idẽ Pontifex lib. 3. Registri Epis. 23. scribit in hunc modum; *Cognoui penè omnes vos rusticos in vestris possessionibus idololatriæ deditos habere, & valde hac de re contristatus sum.* Et post pauca: *Vnde magnifici filij exhortor, vt omni cura omnique solicitudine animarum ve-*

strarum

strarum zelum habere debeatis, & quas rationes omnipotẽti Deo de subiectis reddituri estis aspicite. Ad hoc quippe illi vobis commissi sunt, quatenus & ipsi vestræ vtilitati valeant ad terrena deseruire, & vos per vestram prouidentiam eorum animabus ea, quæ sunt æterna, prospicere. Si igitur impendunt illi quod debent, vos eis cur non soluitis quod debetis? id est, vt assiduè illos magnitudo vestra commoneat, ab idolatriæ errore compescat, quatenus eis ad fidem ductis omnipotentem Dominum erga se placabilem faciat. Hæc Gregorius.

An verò possit Princeps siue secularis siue Ecclesiasticus subditos sibi infideles cogere, vt fidem recipiant, an verò tantum vt Euangelium audiant, dicemus infra suo loco. Nunc verò vt omnes agnoscant ab Alex. diuisionem factam inter Reges Lusitaniæ, & Hispaniæ, quibus Oriẽtales & Occidentales Indias partitus est non sine diuino consilio, ac Spiritus Sancti afflatu factam fuisse: ac ob hanc causam tum in regnis ipsis vberrimos fructus, tum ipsis Regibus diuitias magnas Imperijsque dilatationẽ incredibilẽ attulisse; ex eo maxime probat Thomas Bozius de signis Ecclesię; Nam cũ Galli, qui in Indijs occidẽtalibus, nouas Gallias siue Frãciam nouam sibi armis pararunt; nihil inde profecerunt. Angli quoque, qui nescio in quas terras earundem Indiarum appulerunt, nihil promouerunt? non enim adfuit illis Pontificis Romani benedictio, nec liberalitas, ex quo factum credo, vt quamuis armis & opibus in his nauigationibus non essent inferiores Hispanis, nihil tamen profecerint. Non etiam adfuerunt illis auxilia Monachorũ Religiosorumque hominum sanctitate perexcellentium, qui missiones Apostolicæ sedis decreto exequerentur. Hæc Bozius.

Sed vt curę quam Reges Hispaniæ & Lusitaniæ in Indorum conuersione pręstiterunt, ac eorum successores in hac re pręstare tenentur, vestigia aliqua ostendamus, libuit hic Ioannis Lusitani Reges epistolam ad Castrium Orientalis Indiæ Prætorem ex Mapheo lib. 12. referre.

Ioannes Rex, Ioanni Castrio Indiæ Prætori amico salutem.

Quod non ignoras, Idololatria tam graue piaculum est, vt ea in meis regnis ferenda vllo pacto non sit. Delatum est autem ad nos, in Ioannis finibus tum publicè, tum priuatim coli sacella Idolorum: præterea ludos ritusque ethnicos celebrari palam. Ac proinde tibi etiam atque etiam mando ac planè iubeo idola omnia per idoneos administros inuestigata & vndique sublata comminuas, comburasq́;, & cũ grauibus edicas minis, ne cui prorsus vllum eiusmodi simulacrũ aut signum ex ære, ligno, agilla, gypso, aliœue metallo, materia, massa fundere, ducere, sculpere, fingere, exprimere, figurare, aut aliũde importatum habere, seu sacra, ludosue ethnico more facere aut Brachmanas Cõcionatores magistrosue, teterrimos Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat. Qui secus faxit pœnis in edicto propositis nulla remissione mulctator. Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modò spe futuræ beatitudinis, sed etiam

præsen-

præsentibus interdum præmijs inuitandæ sunt; curabis enixè, vti redemptura vecti-galium, curationes publicæ, & alia munera quæstuosa, in homines ethnicos in hunc diē cōferri solita, in ipsos Christi Neophytos primo quoque tēpore transferātur. Ad classes meas deducendas audio promiscuū cogi vulgus Indorū. Placet excipi Christianos. Quod si necessitas eorū quoq; operas interdū exegerit; videbis omnino post hac, vti quotidiana illis merces ac iusta soluatur. Atque hoc toto de genere Michaëlis Vasci sententiā exquires: quē nos virū & publicæ rei benè peritū, & Christianæ Religionis apprimè studiosū animaduertimus. Ad hæc, certis auctoribus magno mihi meo dolore cōpertū est, ab Lusitanis hominibus vili pretio coëmpta mancipia, quæ apud Christianos dominos per facili negotio ad baptismū adduci possint, Mahometanis ac barbaris mercatoribus, ad nō dubiū animorū interitū, vberioris quæstus causa venūdari. Id piaculū ne admittatur in posterū, neu seruitia vlla nisi Christiano emptori aut licitatori addicantur, item grauicauebis edicto. Fœneratorū licentiā, quā certo capite Goanarū legū illi dedicimus, fac Imperio atque authoritate coerceas: idque caput è Legū serie quā primū expungas. In oppido Bazainio templum diuo Iosepho extruitor, idoneum.q; stipendium alendo vicario, & beneficiarijs aliquot, de meo assignator. Annua porro tria pardaum millia in impuras Mahumetis ædes, & nefarium cultum, ab eius sectatoribus impendi ante hac solita; Euangelij præconibus & conuersionis adiutoribus in posterum numerantor. In agro Cialensi Neophytis à Michaële Vasao institutis, & si qui præterea ad Christum accesserint è meis vectigalibus trecenti quotannis oryzæ modij ab Antistite diuiduntor. Ages etiam cum ipso Cocini Rege, vti ritus quosdam Ethnicos ab ipsius auguribus in piperis venditione adhiberi solitos (quando quidem nihil ipsius ea res interest) è nostro commercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos ex eius ditione, qui relictis Idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunis omnibus illicò spoliari: Ab eiusmodi immanitate & tu omnibus neruis amicum Regem niteris auertere: & nos ipsi quoque in eandem sententiam ad ipsum literas dabimus.

Qui ex Ethnicis ad Christum sese conuertunt, eos audio tanquam sceleratos & sacros à parentibus, cognatis, amicisque tecto eijci, bonis euerti, ac summa protinus in solitudine atque egestate versari. Horum tu inopiæ subleuandæ, communicata cum Vasao re, annuam è meis redditibus pecuniæ summā decernes distribuendam a Sacerdote qui eiusmodi Neophytorum instructioni præfuerit. Ceilano insula, regius, vti fertur, adolescentulus, impias auunculine an parentius? effugiens manus, Goā Baptismi gratia se contulit. Huius in persona quando ad aliorum conuersionem haud leue momentum est, dabis operam vti doctrina quidem ac moribus in Diui Pauli Collegio cum alumnis ceteris imbuatur: quod verò ad victum cultumque attinet, lauto separatim hospitio, mea impensa copiosè ac liberaliter habeatur. Significauit is ipse mihi per litteras ad Ceilani regnum sibi ius actionemque competere: videbis quidnam hoc sit: totamque rem probè exploratam & cognitam ad me perscribes. Quod autem Tyrannus in suos populares, qui Euangelio credidere tam crudeliter sæuijt, feras quidem illas, veruntamen

debitas, tanto sceleri pœnas ab eo per te quam primùm exigi volo: & grauem audaciæ mercedem statui: quo intelligant omnes nihil esse mihi antiquius, quam vt omni ex parte integri incolumesque seruentur, qui à dæmonum castris ad Christiana transierint. Ab Ethnicis artificibus, Christi domini, virginis Matris, & Sanctorum imagines pingi, atque adeo circumferri venales, minimè decorum est nomini Christiano. Tu ergò cum proscriptionis aut virgarũ minis edices, ne cui profano tabulas eiusmodi pingere, aut vendere quoquomodo in posterum liceat. Paroeciale Cocini templum, itemque Colani, dudum inchoata, patere imbribus putrifacienda, turpissimum est. Vtrumque tu architectis ac fabris adhibitis, quamprimum tegendum ac perficiendum curabis. Placet etiam in vico Noroa templum Diuo Thomæ Apostolo fieri; Calapore cœptam Sanctæ Crucis ædem absolui; Itemque in Ciorano Insula templum excitari. Præterea, locis idoneis auditoria, scholas institui, ad quæ statis diebus non Christiana modò plebs Catechismi causa, verum etiam Ethnici ad audiendum Euangelium vel inuiti conueniant. Quando quidem in ista mea ditione mihi primum omnium & maximum est obsequiũ Dei & Christianæ Religionis amplificatio, cupio vehementer è Talsetanis quoque & Bardesijs finibus, quibus mihi nuper Idalcan cessit, idolorum cultum, ac profanas gentium superstitiones prorsus euelli. Id quod citra tumultum ac vim hoc præsertim initio fiat. Expedit, rationibus ac disputationibus quam lenissimè populos edoceri, quanto in errore, ac veritatis ignoratione versentur: quamque vel peruersum vel impium sit, cultum vni debitum Deo, simulacris lapidibusque ab homine tribui. Porrò ad eas pellendas tenebras cùm alios viros adhibebis virtute & eruditione præstantes, tum verò tu ipse primarios gentis euocare, alloqui, monere non desines, atque omni ratione ad Christum allicere. Qui sese dederint; hosce, in fidem receptos, non tueberis modo, sed etiam pro suo quemque captu fouebis ornabisque. Hæc omnia scito maiorem in modũ nobis esse cordi: quæ singula te pro tua industria & probitate sedulò curaturum esse cõfidimus. Almerini 8. Idus Martias. MDXLVI.

DE

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM LIBRI II.

PARS SECVNDA.

Religioſorum omnium inſtituto congruere, pro Hæreticis, aut Infidelibus iuuandis ſtudium.

Eligioſis Ordinibus, quantumuis ſolitudini, ac contemplationi vacent (exceptis forſan illis, qui Eremiticam vitam profitentur) valde eſſe conſentaneum, immo expedientiſsimum, Eccleſię conatus in animarum conuerſione adiuuare, oſtenditur tam ex regulis ac inſtitutis Religioſorum omnium, in quibus animarum ſtudia non interdicuntur, quàm ex multis alijs argumentis. Immo verò Religioſos omnes præ alijs huic functioni eſſe aptiſsimos, tum ex fructu à Religioſis Ordinibus in Eccleſia Dei percepto, tū ex alijs capitibus pleniſsimè comprobatur.

CAPVT I.

Religioſis omnibus cuiuſcunque Ordinis ſint, valde conſentaneum eſſe proximorum ſaluti, ac peculiariter Infidelium conuerſioni ſtudere.

QVamuis ad Petrum, eiuſque Succeſſores, quibus vniuerſalis Eccleſia à Chriſto commiſſa eſt, ſingulari quadam ratione, & debito pertineat, ex non ouibus oues facere, vt ouile vnum in Eccleſia conſurgat; quia tamen Romani Pontifices per ſeipſos id præſtare non poſſunt, decre-

uerunt viros idoneos sibi coadiutores eligere, qui ipsorum auctoritate officium hoc prædicandi gentibus Euangelium obirent: nam etsi Episcoporum, qui hac in parte Apostolis successerunt, munus hoc esse videatur; tamen neque Episcopi omnia præstare possunt, & ipsi etiam suarum diœceseon limitibus conclusi sunt. Quare Religiosos Ordines Pontifices sibi in hac functione tanti oneris socios assumpserunt, qui Apostolica auctoritate freti, totum terrarum orbem doctrinę luce illustrarent, ac vitæ pietate, & ardore inflammarent. Et quamuis in Ecclesia olim fuerit concertatio maxima, an Religiosis etiam Mendicantibus munus prædicandi, Sacramentaque administrandi competeret: surrexit enim Guilielmus quidam oppidi Amatoris, eique amentia, & scelere pares alij Doctores Parisienses, qui tùm in voce, tùm iustis voluminibus editis, nec literis studere, nec ad populum concionari, nec pænitentium confessiones excipere, licitum esse Religiosis affirmarunt; ea potissimum ratione ducti, quia Monachis potius plangendi, ac contemplandi, quàm docendi officia competerent. Repugnarunt tamen acerrimè his, qui Dei gloriæ, animarumque saluti aduersabantur, duo vtriusque illius temporis lumina, B. Thomas, & D Bonauentura: & hic quidem pauperum Apologiam, ille verò opusculum edidit contra impugnantes Religionem.

Sed antequam D. Thomæ argumenta proponam, illud est præclarum inter alia, ac primo loco ad horum impietatem improbandam præmittendum, quod, etiam olim, antequam Monachi Sacerdotum munere fungerentur, ipsorum illa erant propria, iugis scilicet oratio, psalmodia, vigiliæ, ieiunia, & aliæ exercitationes, diuinorum contemplatio, atque ipsa viuendi ratio victu, vestitu, & loco à reliquorum hominum communione, iuxta nominis etymologiam distincta: Monachi enim appellati sunt ab indiuidua illa, & singulari vita, & à rebus alijs separata, quã profitebantur. Vnde apud Dionys. Areopag. vniuersus ille consecrationis ritus, quem ipse c. 6. Ecclesiast. Hierarchiæ affert, secessionem hanc, & separationem, ac transformationem, in vitam vnificam, & Dei contemplatiuam designat. Extant hac de re plurima Patrum decreta apud Gratianum, & apud Iuonem. Ex Concilio quidem Nicæno Canone sexagesimo primo inter Arabicos legitur, vt Monachorum conuersatio iuxta eorum nomen à reliquis sit discreta. In Chalcedonensi auté c. 4. Monachorum vita, oratione, ieiunio, quiete, & clausura definitur. Hieronymus verò ad Riparium, ad Paulinum, ad Heliodorum, ad Rusticum, & ad Desiderium, solitudinem, orationem sine intermissione, vigilias, laborem manuum, Diuinorum contemplationem, ac vitam pænitentem ex Apostolico instituto prorsus ab alijs seiunctam, & pro illorum nominis ratione singu-

singularem, propria illorum esse docet: ac proinde omnes ferè Monachi olim solitariam, & eremiticam vitam ducebant.

At verò postquam Monachi ad Presbyterorum, ac Sacerdotũ gradum ascenderunt, iam ipsorum Religiosorum Sacerdotum illa propria officia sunt, ex ipsa Christi institutione, vt saluti hominum procurandæ, tanquã coadiutores Dei incumbant, disciplina morum, & doctrina fidei alios ædificent, verbi ministerio, Sacramentorum administratione, vita exẽplari, & oratione populo prosint. Denique (sicut à Dionysio traditum est) vt purgent, illuminent, & perficiant alios, quæ actiones propriæ sunt Ecclesiasticæ Hierarchiæ, quam Christus secundum exemplaris sui cœlestis formam in terris instituit, hoc est, vt legatione inter homines pro Christo fungerentur, & opus illud promouerent, quod Christi atque Apostolorum est; quodque solum toti Ecclesiasticæ Hierarchiæ fuit demandatũ, quam institutam à Christo Domino accepimus, ad retinendam doctrinæ ab eo traditæ puritatem, atque ad excitandos, & iuuandos homines, vt æternam salutem consequantur. Quæ cuncta adhuc clariora sunt ex Euãgelicis, & Apostolicis libris, atque ex ipsa Patrum canonica institutione, vno ordine dicentium, ordinem vniuersum Sacerdotum vni huic operi consecratum fuisse, vt ab omnibus alijs curis liberum, & immune esset, ne qua re impediri, vel retardari posset ab eo ministerio, quod principem locum in Ecclesia Dei tenet, vt grauissimè, & eleganter multi Patres affirmarunt. In primis S. Greg. Nazian. in Apolog. *Presbyteri* (inquit) *officium, cœlestem quandam vitam requirit, primo purgari, deinde purgare; sapientia instrui, & sic alios sapientes reddere; lumen fieri, & alios illustrare; accedere ad Deũ, & alios adducere; sanctificari, & alijs sanctitatem adferre.* Sanctus Ioan. Chrysost. Hom. 11. in Marcum: *Sacerdotalis officij est posse docere populum.* S. Hieronymus ad Rusticum Monachum, epist. 4. *sic* (inquit) *viue in monasterio, vt Clericus esse merearis.* & infra: *Multo tempore disce, quæ postmodum doceas. Quod si populus, vel Episcopus in Clericum te elegerit, age ea, quæ Clerici sunt.* Sic Hieronymus; quibus clarè innuit Monachos Clericos omnia Ecclesiastica munera Clericorum propria debere exercere. Quis verò primus fuerit, qui in Occidente Monachismo inseruerit Clericatum, prædicatur à S. Ambros. libro 10. epist. 82. S. Eusebius Episc. Vercellensis: quod & ipsum præstantissimum vitæ genus S. Martinus Episcopus Turonensis transuexit in Gallias; & S. Augustinus in Africam, & ante ipsos in Orientem Basilius Magnus, qui omnes admirabili quadam connexione duo hæc perfectissimæ vitæ genera, Clericorum, & Monachorum, eorumq. functiones in vnum pariter coniungentes, tanquam splendidissimis luminaribus sibi ipsis, alijsque lucentibus Christi Ecclesiam exornarunt. Ex quibus, alijsq; innumeris Patrum testimonijs, quid addat Presbyterium ad Monachis-

mum, quæ, & quales virtutes requirantur in eo, qui tractaturus est de æterna animarum salute, non obscurè constat: ob quam causam Religionū Institutores monastico instituto Sacerdotalis officij dignitatem, ac curā adiunxere, atque ex eo proximorum saluti procurandæ, quasi quodā debito se astrinxerunt.

Quare Gregorius Nazianzenus in Oratione funebri ad Basilium, ex hoc maximè Basilium commendat, quod pietatis Gymnasia, siue Monasteria extruxerit, vt & Monachi contemplationi, & aliorum saluti iugiter studeant. Hoc igitur Basilij studium & inceptum in posteriorū Religionum institutione magnos progressus fecit. Nam Monasticæ disciplinæ, & sacerdotij virtutes, & vtilitates ita vnius vitæ cōmunione permixtæ sunt, vt verè illius solidæ virtutes, atque vtilitates Sacerdotij ministerijs, & exercitatione extra vmbram, & solitudinem positæ illustriores fiant, & quàm maximè fructuosæ. Quippe Sacerdotij ministeria Religiosis virtutibus adiuta tranquillitatem animi, & puritatem non impediunt, sed potius perficiunt, & oratione, ac diuinorum contemplatione quasi accensa feruentius, & cum vberiori animarum fructu exercentur. Vnde item fit, vt aliorum vtilitas cum propria vtilitate coniuncta semper sit; nam in omni ministerio, & actione ad renouationem spiritus perpetua veteris hominis mortificatione, ad augmenta virtutum, ad maiorem Dei gloriam, Religiosorum Ordinum auctores, & Duces semper aspirarunt.

Nam postquam Basilius sanctissimis legibus Religiosos, tam in ordine ad propriam salutem tuendam, quàm ad proximorum iuuandam, procurandamque Euangelica lux in Occidentem illata, caliginem Europæ discussit, surrexit almificus Monachorum Pater Benedictus, cuius Regulas plurimi sunt amplexi. Bernardus quoque ac ceteri Ordines, præcipuè verò illi quatuor, qui Mendicantium vocantur, illuxère mundo, minantemque ruinam Ecclesiam indefesso labore sustentarunt, instaurarunt, atque in varias nationes propagarunt; idemque alij Ordines executi sunt, qui veluti nouæ cohortes prodierunt in campum, animasque, quam plurimas à laqueis Diaboli in Euangelij lucem, ac libertatem reuocarunt, vt latiùs sequentibus exemplis demonstrabitur.

Conuenientissimè igitur Religiosi, postquam Sacerdotales functiones Monachatui sunt annexæ, prædicandi, ac docēdi munus exercent. Quare merito sententiam Gulielmi D. Thom. Opusc. 19. cap. 4. in primis censet erroneam, & in proœmio eiusdem Opusc. asserit Diabolum inuidum Diuinę glorię & humanæ salutis per ministros suos (loquitur de Guilielmo, eiusque complicibus) gloriam Dei, & animarum salutem niti impedire. Et Secunda Secundæ Quæst. 187. art. 1. Stultam, inquit, esse opinionē dicen-

dicentium, quod status Religionis impedimentum adferat talia exsequendi. Ecce, qua ratione D. Thomas errorem, & stultitiam censet asserere, Religioni alicui esse contrarium saluti proximorum prædicationẽ verbi Dei, aut confessionum auditione consulere: loquitur autem D. Tho. vt luce clarius constat ex contextu, de omnibus Religionibus, tam de ijs, quæ sunt institutæ ad vacandum contemplationi, vt sunt Monachales omnes, quam de illis, quæ actioni & contemplationi vacant, vt ipse docet in cap. primo eiusdem Opusc.

Hanc verò sententiam tribus inter alia conuincit argumentis. Primum affert, illudque egregium 2.2.q. 187. art. 1. vbi quærens D. Tho. an liceat Religiosis prędicare, & docere: Respondet, non solum non impediri ratione status Religiosos ab hoc munere, sed potius esse magis idoneos exercitio sanctitatis, quod assumpserunt: *Stultum autem est* (inquit) *dicere, vt per hoc, quod quis in sanctitate magis promoueatur, efficiatur minus idoneus ad spiritualia officia exercenda: & ideo stulta est quorundam opinio dicentium, quod ipse status Religionis impedimentum afferat talia exequendi, quorum errorem excludit Bonifacius Papa in cap. sunt nonnulli. 16. 1. vbi sic dicitur: Sunt nonnulli nullo dogmate fulti, audacissimo quidem zelo magis amaritudinis, quam dilectionis inflammati, asserentes, Monachos, qui mundo mortui sunt, & Deo viuunt, Sacerdotalis officij potentia indignos: sed omnino labuntur quod ostendit; primo quidem, quia non contrariatur Regulæ: subdit quippe, Neque enim D. Benedictus Monachorum Præceptor almificus huiusmodi rei aliquo modo fuit interdictor: & similiter nec in alijs Regulis hoc prohibetur. Secundò, prædictum errorem improbat ex idoneitate Monachorum, cùm in fine capituli subdit: Quanto quisque excellentior est, tanto illis, scilicet spiritualibus operibus, potentior.* Hactenus D. Thomas. Vbi clarissimè probat, non solum non repugnare instituto Religionum prædicare, & docere, sed etiam Religiones, quãtò sanctiores, eò aptiores animarum saluti procurandæ. Sed vt perfectius vis huius rationis à Diuo Thoma adductæ expendatur, ante omnia animaduertere oportet, D. Thomam prædicto ar. 1. quærere, An liceat Religiosis prædicare, & docere? & affirmantem partem, damnata contraria sentẽtia, vt stulta, & erronea, sequitur; eo fundamẽto Bonifacij Papæ potissimum ductus, quia Religiosi sunt capaces dignitatis Sacerdotalis, cui annexa est potestas, prædicta munera exercendi, vt iam dixi, ac proinde non solùm apti ad prædicandum, sed quãtò sanctiores alijs, tantò aptiores huic sacræ functioni, maximè cum à nulla Regula Religionũ prohibeatur id ipsum. Præterea secundò, dicto Opusc. 19. art. 2. id egregiè confirmat D. Thom. *quia consilium non potest esse* (inquit) *de eo, quod contrariatur consilio, vel præcepto: sed docere cadit sub præcepto, vel consilio, vt patet Matth. vlt. Euntes docete omnes gentes, &c. Gal. 6. Vos qui spiritales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, non ergo de non docendo potest esse consilium.* Et confirmat, Mat. vlt. 1.

mat,

mat D. Thom. *Consilia, quæ Dominus proposuit, immediatè ab Apostolis seruari voluit, vt eorum exemplo alij ad obeunda consilia prouocarentur: vnde Paulus 1. Corint.*
1. Cor. 7. *7. consilium de virginitate proponens (dixit) Volo omnes homines esse sicut meipsum: sed obseruatio huius, quod dicunt Consilium scilicet abstinere à docendo, ad Apostolos non pertinebat, cum ipsi ad docendum in vniuersum Orbem mitterentur: non ergo abstinere à docendo sub Consilio cadit.* Hactenus D. Thomas. Igitur maioris perfectionis esse non potest, abstinere à doctrina, & prędicatione: tũ etiã si non potest esse consilium, neque pręceptum de non prædicando, aut docendo, non poterit doctrina, aut prædicatio verbi Dei esse contraria alicui instituto.

Et quanquam Doctor Angelicus scriptis ipsis, Deus autem multò grauius, & acerbius factis illorum temeritatem, qui animarum saluti aduersabantur, patefecit. Guilielmus enim ab Alex. IV. Rom. Pontif. Romam euocatus, in publico Cardinalium consessu conuictus, damnatusq. est, atque non solum eius liber igni traditus, sed & ipse quoque eius auctor Canonicatu, ac redditibus Ecclesiasticis exutus, atque insuper à Ludouico Rege à tota Gallia relegatus. Stant hodie in compendio priuilegiorum Ordinis Prędicatorum antiquo, varia Alexandri IV. cõtra Guilielmum, eiusq; librum, & sectatores decreta, quæ etiam habentur in Conuentibus Parisiensibus authentica.

CAPVT II.

Religiosi omnes præ alijs aptissimi sunt animarum conuersioni procurandæ

ILlud inter cetera maximè pios Religiosorum animos ad opus conuersionis suscipiendum mouere debet, quod eorum status, vitæ & instituti ratio præ omnibus alijs magis idoneus, & aptior huic animarum culturæ censetur, idque propter multas rationes, siue causas, quarum aliquas adducit Angelicus Pater D. Thomas Opusc. 19. c. 2. ex quibus tres præcipuas desumemus: *Prima, quia conuenientißimè doctrinam Euangelicam docet, qui non solum præcepta, sed etiam consilia seruat: secundum illud: Cœpit Iesus facere, & docere: huiusmodi sunt omnes Religiosi, conuenientißimè igitur omnes prædicant. Secunda: Illi maximè sunt idonei ad docendum, qui maximè diuina per contemplationem capere poßunt: vnde Gregorius in 6. Moral. Quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos refundant loquentes: sed ad vacandum contemplationi præcipuè Religiosi sunt deputati: ergò per hoc quod sunt Religiosi redduntur magis apti ad do-*

ad docendum. Sic D.Thom. vt suprà, qui etiam Secunda Secundæ, Questione 187. articulo primo, tertiam non contemnendam adiungit rationē: *quia quantò aliquis est sanctior, tantò est aptior prædicationi verbi Dei, nisi aliunde prohibeatur; sed prædicare, & docere, neque interdicitur in Regula Sancti Benedicti, neque in alijs Religionum Regulis, vt determinat Bonifacius Papa in c. nonnulli sunt, 16. quæst. 1.* Concludit igitur eò quempiam magis esse idoneum, ac alijs aptiorem animarum profectibus, quantò ille vitæ sanctitate fuerit sublimior.

Accedunt tres aliæ causæ, quæ statum Religiosum ministerio conuersionum aptissimū efficiunt, quas fusius Hieronymus Platus vir aliàs pius, & doctus in libro de bono status Religio. prosequitur. Prima ducitur ex ipsa Dei natura, & more: si quis enim Dei rationem, atque ordinem in hominum salute propaganda ab ipso Ecclesiæ ortu attentiùs inspexerit, facilè inueniet, hoc semper fuisse eius consilium, vt ad tantum hoc opus eos maximè administros, adiutoresq. adhiberet, qui essent maximè humanis omnibus præsidijs destituti, vt non glorietur omnis caro, id est, ne tantæ rei perfectæ laus, euacuata Christi Cruce, in hominum sapientiam, aut potentiam transferretur: quare non sapientes, non nobiles, sed piscatores, & publicanos, quos dirigeret, elegit: non igitur putandum est mutatum esse Deum, eiusúe sapientiam, ac aliam nunc in hominum conuersione formulam, quàm antea secuturum. Quare nunc etiam quęrit Deus operarios pauperes, humiles, ac terrenis rebus omnibus vacuos (quales sunt Religiosi) qui vineam Domini in siti, fame, frigore, & nuditate, sicut olim Apostoli, excolant.

Secunda causa: quia cum ad cohortandum multò maius pondus habeant exempla, quàm verba, nulli dubium est, quin multò certius, faciliusque credituri sint homines illi, quem non verbis tātum, sed factis ipsis viderint res humanas contempsisse. Nam cùm maior hominum pars voluptatibus, ceterisque terrenis bonis rapiatur, quem viderint hæc despexisse, seipsum vincere, ac suas cupiditates rationi subigere; magni æstimant, ac rerum hæc despicientia admirabilitatem tantam præ se fert, vt nihil sit ad persuadendum aptius, nihil grauius ad voluntates commouēdas. Quare Religiosi, qui hanc paupertatem, rerum abrenuntiationem profitentur, aptissimi sunt huiusmodi ministerio.

Tertia, & vltima causa ab ipsis operarijs ducta sit: Nemini dubiū, quin ad hoc opus multò melius parati sint, qui nihil omninò in hoc mundo possident; primum: quia liberi sunt, expediti, & alacres ad currendū, quocunque eos spiritus Domini impulerit; propterea quod non liberorum, non agrorum, non rei familiaris procuratione eorum cogitationes illigātur: ex quibus duo magna damna consequi solent, nam & tempus eri-

piũt, quod in alijs melioribus studijs vtilius impenderetur, & ipse animus frequenter rebus ipsis, quas tractat, nimium adhæreſcit; quod vtrumque Euãgelico operario, & indignum, ac turpe, & maximè etiam incommodum est. Itaque benè, & sapienter Ambrosius in Lucam: *Qualis, inquit, debeat esse, qui euangelizat regnum Dei, præceptis Euangelicis designatur, vt sine virga, sine pera, sine calceamento, sine pane, sine pecunia, hoc est subsidij sæcularis adminicula non requirens, fideque tutus, putet sibi, quo minus ea requirat, magis posse suppetere.*

Restant etiam duo alia in Religiosis, quæ ad hunc fructum in animarum conuersione assequendum maximè conferunt. Primum professio ipsa castitatis, quę ita Deo placet, vt eius possessores Deus mira efficacia, & fortitudine contra dęmones muniat; vt optimè prædicauit summus Sacerdos Ioachim (*Iudith* 15.) qui in communi gratulatione post tantam victoriam à Iudith contra Holofernē reportatam, sic eam celebrauit: *eòquod castitatem amaueris; ideo manus Domini confortauit te, & eris benedicta in æternũ.* Sed de castimoniæ in sancti Euangelij Ministris, necessitate, & fructibus alibi dicturi, nunc breuitatis causa sermonem ad alteram partem, quæ Religiosos ad hoc conuersionum opus maximè iuuat, transferamus. Ea est caritas, & coniunctio animorum inter seipsos: nam cum orbis ad Deum conuersio difficillimi negotij sit, ac perspicuum sit, nullam rem magnam effici sine multorum adiumentis, cùm nemo solus omnia habere possit; fit vt in animarum conuersione, ex Religiosorum coniunctione, ac mutua caritate vberrimi eliciantur fructus. Nam, vt pręclarè dictum est à Sancto Basilio, Constit. Mon. cap. 19. *Veluti milites testudine, quam vocant, facta, sese inuicem ita muniunt, vt sint impenetrabiles, sic ipsi propter coniunctionem qua nexi sunt, sese mutuo (vt ipse ait) consepiant, & inter se protegant*; ex quo non solum fit, vt inimicorum ictus repellant, sed etiam inimicos ipsos facilè fundere, & fugare etiam ab alijs possint. Quod si hoc verissimum est, nullum hominum genus reperiri ita huic animarum functioni aptũ, & idoneum, esseque huiusmodi ministerium Monachorum instituto cõsentaneum, restat, vt sit etiam hæc functio illis facilior, & iucundior. Id enim perpetuũ est in omnibus rebus, vt quæque res eo maximè gaudeat, quod eius naturæ est maximè aptum, ac proinde quantò impedimenta sunt remotiora, eò maiori facilitate sit prædita, quæ omnia Religiosorũ animos in opus Missionum maximè deberent inflammare, præcipuè si experientia ipsa clamante fructus in Ecclesia Dei, ex Religiosis Ordinibus in fidei propagatione considerentur: ad quorum enarrationem iam gradum faciamus.

Iudith. 15.

CAPVT III.

Religiosis omnibus conuenientissimum esse animarum saluti, & conuersioni studere, ostenditur ex fructu à Religiosis in fidei propagatione facto.

NON leuis momenti, imò grauissimum, validissimumque argumentum produci potest, quo & dignitas ministerij huius amplius extollatur, & conuincantur illi, qui contra institutum Religiosos agere, si in Missionibus occupentur, ausi sunt affirmare, ex fructu, magnaque vtilitate, quam Religiosi viri omnium ferè Ordinum in Ecclesia Dei, ex quo instituti sunt, verbi Dei prædicatione effecerunt. Ex quo facilè erit conuincere eos non temerè, aut inordinatè contra suum institutum hoc munus suscepisse, sed potius diuino consilio, ac conuenientissimè egisse. Tũ quia ad Ecclesiæ culturam, & propagationem homines sui instituti desertores tantopere non contulissent; nec Deus hominum ita deuiantium à suo instituto adiuuaret actiones, aut mentem excitaret ad similia opera perficienda: tum quia ferè omnes viri fuerunt doctissimi, atque vt plurimum sanctissimi, de quibus sine temeritate iudicari, aut suspicio nequit haberi; vel ipsos institutum proprium ignorasse; aut illud scienter non obseruasse, & contempsisse. Et quemadmodum Ecclesiam sanctam illud maximè commendat, quod tam multi claræ admirationis viri, strenuissimi Martyres, Confessores integerrimi in ea fuerint; sic mihi videtur optimum argumentum in studij Missionum commendatione, quod tanta præstantium virorum Religiosorum multitudo illud fuerit amplexa, vt vel sola eorum auctoritas satis esse possit ad illud omni laude commendandum. Est autem eiusmodi hæc multitudo, vt si ratiocinando summam eorum deducamus, qui in Religionibus sanctitatis gloria floruere, sine vlla dubitatione maximam partem, immo omnem ferè, inueniamus huic animarum scholæ fuisse addictos. Quod si in eis hoc efficit ardens animarum zelus, vt tantam sanctitatis excellentiam adipiscantur, quid hoc ministerio melius, aut vtilius Religiosis? hoc enim magnopere Missionum opus commendat, (vt nunc eius alias laudes prætermittam) quod tales, & tanti viri eam viuendi formulam sustinuissent, quorum vestigijs insistere non possit non esse tutum, & laudabile: quantacunque enim est eorum auctoritas, ea tota huius ministerij dignitatem extollit. Primum, quia

nunquam hi tale institutum adamassent, nisi meritò adamandum cognouissent: Deinde quod ad illius dignitatem, & commendationem, ipsi quoque aliquid splendoris & dignitatis suis exemplis contulerunt.

Et in primis, vt nunc prætercam Mendicantium Ordinum tàm Religiosos quàm fundatores, à Monachalium Religionum institutoribus incipiam, quorum facta tacita est, immo expressa institu i interpretatio, aliorumque subditorum ad sui imitationem cohortatio. De magno illo Monachorum Patre Benedicto, vt latius apud D. Gregor. in eius vita habetur, in Casino monte simulacra, quæ adhuc à Gentilibus colebantur, cõminuisse, ipsosque oppidanos Christianis præceptis imbuisse legimus. De Basilio Magno Gregorius Nazianzenus in eius vita scripsit, cum sua Monasteria propè ciuitates erigi curasse, vt non sibi tantum vtiles, sed & alijs prodesse possent: *Quamobrem* (inquit Gregorius) *Monachorum Cœnobia haud procul ab his, qui in hominum societate viuunt, ædificari iussit, nec omnino separauit; vt & propinquitate, cum opus charitatis exposceret, adesse possent, distantes alioquin proprijs terminis, ne quies illorum, aut pax interrumpi per multitudinem posset; vt & sic, nec ipsi Monachi actionis merito, quod ex impendenda alijs pietate esset, priuarentur; neque rursum eorum actio per tumultus inutilis efficeretur.* Hactenus Gregorius.

Et ipse etiam Basilius in Regulis fusioribus, q. 7. communem vitam solitariæ præferendam censet: *quod hæc quidem* (vt verbis Basilij vtar) *suorum tantum bonorum procurationem propositam habet: hoc autem apertè charitatis legi aduersatur, quæ non quærit, quæ sua sunt: quam perfectè obseruasse Apostolum videmus, qui non suam vtilitatem quærebat, sed multorum, vt salui fierent.*

Et paulò pòst idem Basilius inertem, & infructuosam appellare non veretur eam vitam, in qua scilicet Dei contemplationem nulla actio subsequatur tuendis hominum commodis directa. Hæc Basilius.

Quis verò D. Bernardi, Claræuallensis instituti auctoris, beneficia, qui non solum concionibus, & scriptis, sed quàm plurimis exemplis proximos, Ecclesiamque adiuuit, poterit referre? Petrum Abailardum in Concilio Senensi, Gilbertum Porretanum in Remensi, Henricumque, & alios Hæreticos, qui Galliam vniuersam suis dogmatibus inficiebant, solus ipse conuicit, ac repressit: Franciamque aliqua ex parte prædictis hæresibus iam infectam, ad Ecclesiæ Catholicæ vnitatem reduxit. Quid de peregrinationibus eius, fidei, & sanctæ Matris Ecclesiæ, ac proximorum salutis causa susceptis dicemus? Modò enim ad Galliæ Regem, modò ad Imperatorem, aliosque Principes viros pro arduis Ecclesiæ negotijs, ac rebus publicis, animarumque salutem concernentibus missus est à Summis Pontificibus, ac denique fructus, qui ex eius concionibus ad populum prouenerint, quàm innumerabiles ex vitijs ad frugem se receperint, à Satanæ

tanæ

tanæ faucibus erepti, nec cogitari quidem poteſt. Vt omittam nunc præclariora, quæ fecit in illo tetro ſchiſmate aduerſus Petrum Leonem Antipapam pro Innocentio Papa ſecundo legenda in eius vita. Ecce tres monaſticæ vitæ auctores, fonteſque clariſsimos, à quibus ferè omne inſtitutum Monaſticum, tam in Oriente, quàm in Occidente manauit, qui tam exemplis, quàm verbis, Reguliſque ſcriptis Monachorum inſtituto valdè conſentaneum eſſe decreuerunt animarum ſaluti conuerſionique conſulere.

Deinde, quę à Religioſis Monachis ferè ab Apoſtolorum tempore geſta ſunt in proximorum ſalute tuenda, & procuranda, immenſum eſſet recenſere: qui enim hiſtorias conſuluerunt, facilè compererint maxima, & egregia opera, quæ à Monachis in integris prouincijs, & regnis ipſis, Chriſto adiungendis patrata ſunt, quàm ſæpe Euangelij lumen, vbi nullum antea erat, intulerint: vbi obſcuratum, inſtaurarint: quoties fidem, & Religionem, vel iam labefactatam, vel penitus perditam reſtituerint, ac redintegrarint. Quare ita Monachorum zelus olim in his enituit, vt poſt Apoſtolos, & Apoſtolica illa tempora, in propaganda per ſingulas prouincias fide, vix aliorum nomen inueniatur, quã Monachorũ: & quia longum eſſet omnes percenſere, aliquos quaſi exempli cauſa, & per tranſennam attingamus.

CAPVT IV.

Exempla Ordinum Monachalium.

ET in primis Carmelitæ Monachi, antequam Mendicantibus annumerarentur, erumpente Euangelij luce, admirabili cum animi magnitudine Euangelium Apoſtolorum tempore, per Samariam, Palæſtinam, aliaſque orbis partes propagarunt. Nam a monte Carmeli diſcedentes, ab Apoſtolis primum baptizati, poſtea eorum coadiutores in prædicatione ſancti Euangelij effecti ſunt, vt Ioſephus Antiochenus lib. 12. Speculi perfectæ militiæ primitiuę Eccleſiæ ſcripſit: *Perfectorum* (inquit) *militum Chriſti* (id eſt Apoſtolorum) *coadiutores ſurrexerunt ſtrenuiſsimi viri, ſolitarij, contẽplationi dediti, ſanctorum Prophetarum Heliæ, & Heliſei imitatores, qui de monte Carmelo deſcendentes, per Galileam, Samariam, Palæſtinamq́, fidem Chriſti conſtantiſsimè ſparſerunt*. Hactenus Ioſephus.

Idem etiam de Carmelitis poſt Ioſephum docuit Sanctus Ioannes Patriarcha Hieroſolymitanus in lib. de inſtit. Monach. & c. 27. poſtquam docuit Carmelitas ab Apoſtolis eſſe baptizatos, & in fide inſtructos, ad-

dit: *Denique eorum multi ea, quæ ab Apostolis hauserant, ceteris effundentes, fidem Christi per Phœniciam, & Palæstinam prædicabant, dilatantes dogma fidei, & moribus vitæ Monasticam conuersationem Ecclesiæ Dei insignissimam demonstrantes.* Sic Ioan. Patriar. Hiero.

Nec dissentit ab hac sententia Chronica Romana antiqua apud Speculum Ordinis lib. 5. in fin. in qua scriptum habetur: *Tempore quo beatus Petrus Antiochiæ Cathedræ præsidebat, Carmelitæ in circumquaque regione adiacente, diuersis locis Catholicè pro fide insistebant.*

Quibus subscribit Ricardus Armachanus Archiepiscopus in Sermone de Conceptione Beatæ Mariæ, vbi de Carmelitis agens, inquit: *Insuper, vt fide dignæ historiæ referunt, in principio nascentis Ecclesiæ in partibus illis prædicãdo Euãgelium solidissimè laborarunt.* Hæc, & alia de antiquis Carmelitis reperies apud doctiss. Vbalden. de Sacramentalibus, tit. 9. cap. 89.

Sed si ad alia tempora descendamus, aliorum Monachorum in Ecclesia Dei vberrimi fructus conspicientur. Primum enim de Monachis ex S. Benedicti familia (vt author est vir grauissimus Trithemius de viris illustribus sui Ordinis, & Hier. Platus, ex quo quę sequuntur decerpsimus) B. Remigius, qui anno ferè 530. Clodoueum Regem, & Franciam vniuersam ab Idolorum cultu ad fidem Christianam traduxit, ab ineunte ætate Monachus fuit, ac postea Remensis Archiepiscopus.

Item Martinus Monachus, anno 540. Sueuos ab Arriano errore sanauit. De Anglia notissimum est, vt ab Augustino informata, quem Gregorius Pontifex cum aliis sex Monachis, nempe Sancto Mellito, S. Petro, S. Iusto, S. Paulino, S. Laurentio, & S. Ioanne eò legarat, ad Deum sese cõuerterit, vnà cum Rege Etelberto, anno 603.

Nec prætercam ipsum Pontificem Magnum Greg. vt in eius vita lib. 1. refert Io. Diaconus, qui cum Monachus adhuc esset, & Anglicos pueros forma pulcerrimos venales Romæ conspiceret, agnosceretq; illos esse infidelitatis tenebris immersos, tactus dolore cordis intrinsecus, mox à Benedicto Pontifice vehementer cępit expetere, vt sibi licentiam in illam regionem ad prædicandum Sãctum Euangelium proficiscendi concederet, qua obtenta profectus est: postea verò tota acclamante Roma ab eodem Pontifice post triduum itineris coactus est ad proprium Monasterium reuerti.

Anno autem 622. Lambertus Leodiensis Monachus Taxandriã Germaniæ Prouinciã, eodemque tẽpore Kilianus Monachus Francorum gẽtem ad fideliũ numerum aggregarunt, atque hic quidem in eo opere etiã martyrium subijt.

Beda lib. 6. Hist. Angl. c. 5. VVilfridus ex Hierpuensi Monasterio in Anglia, postea Eboracẽsis Episcopus, anno circiter 683. cum Romam peteret, tempestate in Hollan-

diam

diã, & Frisiam eiectus est; ne hiemem illic infructuosè degeret, aggressus est Euangelium, quod nullus adhuc ibi auditus fuerat prædicare. Ideóque in patriam reuersus, cum ab improbo Rege Egfrido in sua sede hęrere non sineretur; diuertit ad Australes Saxones, adhuc in infidelitatis tenebris iacentes, iisque fidei lumen importauit, & simul toti insulæ, quæ Vetula dicitur. Ceterum, quod hic opus in Frisia cœperat, id deinde continuauit VVillibrodus, ex Monasterio Ripensi in Anglia, qui Traiectensis Episcopus etiam creatus est.

Eodem tempore Svvitbertus Lindissæ in celebri Cœnobio Angliæ educatus, vnà cum vndecim alijs ad Apostolicum numerum repræsentandum ad Saxones se contulit, ex quibus innumerabiles in Christi fide instituisse fertur: idemque postea Verdensi Ecclesiæ Præpositus fuit, nec tamen à laboribus suis vnquam cessauit. *Beda ibid & Molanus in Natall. SS. Belgij.*

Insignis quoque in hoc genere fuit Bonifacius, qui adhuc meritò tanquam Germaniæ Apostolus colitur. Hic patria Scotus, cum adhuc quinquēnis à parentibus ipsis oblatus diù vitam in sacris claustris sanctissimè egisset, à Gregorio Secundo Pontifice in Germaniam missus, Hassiam Christo adiunxit, anno fermè 717. quam ob causam ad eos, quos docuerat, regendos Moguntino Archiepiscopatu ornatus est: quamquam maius ornamentum etiam postea ex martyrio accepit.

VVillehadus item, & Lugderus ex Monasterio Sancti VVillibrodi in Gallia, in Franconiam Germaniæ prouinciam profecti, annum circiter 800. & plurimos illic filios Christo Domino pepererunt, ipsiq; plurimos ea de causa labores pertulerunt. Paulò post etiam, annos videlicet decē, Anscharius cũ tribus socijs ex Monasterio Corbeiensi in Gallia Belgica, plures regiones Euangelij causa peragrauerũt, Daciam, Suetiam, Gotthiam, Groenlandiam, in quibus omnibus vix credi posset, quantum fructus reliquerint.

Ex quo eodem Monasterio prodijt etiam Stephanus, qui primum Anschario in Suetica messe successit. Deinde in Helinguensem Prouinciam se contulit, quam totam ab erroribus ad viam veritatis adduxit, atque ibidem tandem ab impijs quibusdam mactatus, ad martyrij palmam euolauit.

Quò etiam referri debet Abbas Floriacensis Monasterij Albus dictus, quod à Sancto Mauro in pago Flori Comitis ædificatum fertur: is enim in Vasconia Galliæ parte Religionis propagādæ causa strenuè laborauit, vir eloquentia insignis, nec minus sanctitate præstans, ad extremum etiã martyrio gloriosissimus. Vixit autem anno ferè 970. Religiosam vitam diu professus vna cum Gaudentio fratre, Monacho item Sancti Alexij Romæ, in Pannoniam abiit, ad disseminandam Christi fidem, vbi in Geisam

sam

ſam Regem incidit, diuino iam antea oraculo monitum de eius aduentu. Itaque ab illo cum honore exceptus totam eam gentem, antea feram, & durã, Chriſti cultu imbuit. Mox ad Sarmatas digreſſus Ruſsis, Lituanis, Moſchis, Pruſsianis, ſed plerumq; Polonis, eorumq; Regi Boliſlao Euangelium promulgauit. Denique in Pruſsia, cum ab impijs ad ſtipitem alligatus, ſeptemque lanceis confixus palpitaret, egiſſe Deo gratias dicitur, quod ſe martyrij, quod tàm diu iam optarat, compotem feciſſet.

At Bruno ex Ducali familia, nempe Lotharij Saxoniæ Ducis filius, monaſticam vitã Romæ profeſſus in Cœnobio Beati Alexij à Ioanne XIX. ad Ruthenos miſſus annum circiter 1025 multos populos ad ſalutis viam reuocauit, qua in cauſa ne quid ad laudem deeſſet, martyrij quoque gloria ornatus eſt.

Eodem quoque tempore Bonifacius Romualdi diſcipulus in Ruſsiam profectus, Ruſsianum Regem, eiuſq; regnum præter fratrem, conuertit, à quo impiè cæſus, vineam à ſe plantatam etiam ſanguine irrigauit.

Anno vero 1050. Humbertus ex Ordine Sancti Benedicti Conſtantinopolim à Pontifice legatus ad Græcorum ſchiſma confutandum, cum Niceta congreſſus coram Conſtantino Imperatore, ita eum diſputando conuicit, vt librum, quem conſcripſerat, cõburere coëgerit. Otho etiã ex Monaſterio Babenbergenſi quę eſt Germaniæ ciuitas, anno 1125. à Caliſto Secundo in Pomeraniam miſſus, Barciſlaum Principem conuertit cum ſuis: quin idem etiam loca omnia maritima, Daciæ, Poloniæque finitima, cum magna animarum conuerſione peragrauit. Denique complures Saxoniæ ciuitates obiens, magnos vbique ad ſalutem motus effecit Huic ſimilis fuit Vicelinus, qui non multò poſt hunc vnà cum quatuor ſocijs ex Gallia ad VVandalos profectus, triginta totis annis incredibili labore vniuerſam illam regionem, in qua innumeri fermè erant populi, Chriſtianis imbuit præceptis, & in ijs inſignia complura fundauit Cœnobia.

Andreas Abbas in vita B. Othonis Grant in VVandalia lib. 4. c. 18.

Ac denique non ſolum Benedictus Aſiam, Africam, ac pręcipuè Europam ſuis ſeminibus impleuit, regna, & prouincias ſua prædicatione cõuertens; verum etiam Americam, nunquam antea cognitam, bonorũ ſuorum operum radijs illuſtrauit. Nam, vt refert Genebrard. in Chronol. ſua lib. 4. & alij quamplures Hiſtoriographi, primus noui orbis Apoſtolus electus ab Alexandro VI. Summo Pontifice. Beceil Monachus Benedictinus natione Catalanus fuit, qui electis duodecim eiuſdẽ familiæ ſocijs, Vicarius Generalis Summi Pontificis apud illas nationes fuit deſignatus, ac benedictione Pontificali accepta, ad hanc nouam Euangelij prædicationem ex Hiſpania, anno 1495. diſceſsit, illiſque prouincijs omnium primus lumen fidei intulit. Multa præterea ſimilia commemorari poſſent ex

Monachorum

Monachorum Ordine profecta, præcipuè tamen Orientalium Monachorum sub regula Beati Basilij militantium, quorum ope, & doctrina conuersa Grçcia, aliæ etiam Orientales nationes in fide, & moribus sustentantur: quibus breuitatis causa omissis, ad alia exempla efficaciora gradũ faciamus.

CAPVT V.

Exemplis Eremiticam vitam degentium, idem comprobatur.

EREMI, solitudinisque professores, qui licet procul à negotijs ad spirituale otium confugerint: tamen si proximorum spiritualis vtilitas requirat, contra officium agere, si non, contemplationis studijs relictis, ad proximos iuuandos accurrant, docet Augustinus in Epist. 91. ad Caprariæ insulæ Monachos: qua eos hortatur, ne suam quietem necessitatibus Ecclesiæ præponant, vbi inquit: *Parturienti si nulli boni administrare vellent, ne ipsi quidem quomodo nascerentur, inuenturi fuissent.*

Imò, quod magis miror, ipse Chrysostomus acriter inuehitur in sacros Eremi cultores, si proximorum salutis obliuiscantur, Hom. 6. in primam epist. ad Corinth. tom. 4. *Nonnulli* (ait) *ciuitates, fora, hominum consuetudines, & aliorum eruditiones reliquerunt, montesq́; petierunt. Quid si quispiam secessus causam dixerit, inueniet omni carentem venia excusationem, siquidem ne peream inquit, neue in virtute fiam obtusior secedo: At quantò melius obtusiorem te fieri, alios lucrari, quam morantem in solitudine pereuntes fratres despicere.* Et in Serm. 3. de B. Philogono, tomo 3. *Neque prorsus alia res est, quæ perinde declaret, doceatq́; quis sit fidelis, & amans Christi, quam si fratrum curam agat, & pro illorum salute gerat sollicitudinem. Hæc omnes audiant, & Monachi, qui montium occuparunt cacumina, &c. quò pro viribus Ecclesiarum Præfectos adiuuent, &c. & quibuscunque possint rationibus auxilientur.* Hæc Chrysost.

Itaque veteres illi tam magni tamque sancti Patres sæpè hac vna de causa solitudinem, quam multis annis coluerant, reliquerũt: & tempore, quo persecutiones Ecclesiam Dei oppugnarunt, non defuerunt hi quin naufraganti Ecclesiæ opem ferrent: imo tanquam generosi quidam catuli ex antris exilientes, & è latebris emergentes, statuerunt non se amplius solos seruare, ac relicta contemplatiua vita, omnemque quietem, vt athletæ insuperabiles à se remouentes, alacriter prodierunt ad certanda pro fide Christi bona certamina, sicut de magno Antonio memoriæ proditũ

est, qui relicta solitudine, Alexandriam veniens breuissimo temporis spatio miram Arianis intulit cladem.

Magnus quoque Athanasius in Epistola ad Dracontium Monachum contentiosè reluctantem ad animarum ministerium suscipiendum, his monet post multa: *Nosti enim Serapionem Monachum esse, & quot Monachorum præfectum. Neque à te ignoratur, quot Monachorum pater fuerit Apollonius. Nosti Agathonem, neque ignotum habes Aristonem. Memor es Ammonij cum Serapione peregre profecti. Fortassis etiam audiuisti de Cue in superiori Thebaide. Poteris etiā rescíscere de Paulo, qui est apud Latos, & alijs multis, & tamē illi Episcopi constituti nō contradixerunt, sed habentes pro exemplari Eliseū, & conscij quid Elias egerit, & eruditi quid discipuli Christi Apostoliq; fecerint, susceperunt hanc curam, neque ministerium hoc aspernati sunt, neque propterea se ipsis deteriores facti sunt, sed mercedem expectant laboris proficientes ipsi, aliosq; proficere adhortantes. Quot ab Idolis cōuerterūt? Quot à furiosa & dæmoniaca consuetudine suis admonitionibus cōpescuerunt? Quot adduxerunt Christo seruos? adeo vt qui ista signa conspiciant, admirentur. An quæso non ingens signum puellam inducere, vt virgo maneat, & adolescentiorem adhuc vt sit continens, & idololatram, vt cognoscat Dominum?*

In Græco est μονίτου.

Et post pauca, vt probet, quod non sit impedimentum cura Episcopalis monasticæ obseruantiæ, quędam alia subdit, quę ego libenter addam; quia si Episcopalis solicitudo cum obseruantia non pugnat, multò minus simplex Missionum ministerium: Prosequitur igitur magnus Athanasius: *Quapropter cum istiusmodi* (inquit) *habeas exempla dilectissime Draconti, ne dicas, nec dicentibus credas, Episcopatum esse causam peccati, aut quod inde nascantur occasiones delinquendi. Licebit tibi in Episcopatu esurire, sitire cum Paulo, licebit vinum non bibere, sicut Timotheus fecit, & ieiunare frequenter, vt Paulus solitus, ita vt secundum illum ieiunans, alios sermonibus nutrias; & sitiens abstinendo à potu, alijs docendo potum præbeas. Ne igitur talia obijciant Consiliarij tui: nouimus enim Episcopos ieiunantes, & Monachos comedentes*, &c. Hæc & alia plura id genus Athanasius ad Dracontium, quem tandem persuasisse constat.

Abbatem *Appolonium*, qui Thebaidem olim incolebat, Paladius commendat, (idem etiam refert Nicephorus lib. 9. c. 14.) quod relicta solitudine persecutionis tempore, addens animum Christi confessoribus multos effecit martyres.

Et vt nunc prætermittam *Romualdum* Eremiticæ vitę authorem, quem magno ardore animarum salutis flagrasse eius gesta testantur, Theodoretus in libro eo, quem Religiosam historiam inscripsit, commemorat de Iuliano, cum Arianorum impietas latè serperet, ab Acatio Episcopo his rationibus à spelūca adductum esse, *vt relinqueret illam,* (verba sunt Theodoreti) *in solitudine versandi rationem; veniret autem, vt ferret auxilium tot millibus, quæ fraude interibant, & rumore sui aduetus flammam extingueret Arianam.*

Cucurrit

Cucurrit diuinus Acacius, & sumpto, vt iussus erat, magno Acacio, accessit ad maximum lumen Ecclesiæ, & cum eum salutasset, Dic mihi, inquit, ô Pater, quanam de causa totum hũc laborem tam lubenter toleras? Cum is autem respondisset, & corpore, & anima, vitaq; & omnibus, quæ ad vitam pertinent, est mihi Dei cultus pretiosior. Conor autem quoad eius à me fieri potest, illi à sorde nudum offerre ministerium & ei perpetuo placere. Ostendam tibi, inquit Acacius, rationem, per quam ei plus quam nunc seruies. Idq; dicam, non sola vtens ratiocinatione, sed qui id ab eius doctrina didicerim. Cum enim Petrum aliquando rogasset, an eum plus quàm alij amaret, & didicisset id, quod sciebat vel ante Petri vocem: Tu enim, inquit, nosti Domine, quod amo te; Ostendit quidnam agens eum magis coleret. Si enim, inquit, amas me, pasce oues meas, & pasce agnos meos. Hoc quoque tibi, ô Pater, est faciendum. Periculum enim est, ne oues à lupis intereant, eas autem valde amat, qui à te valde amatur. Est autem proprium amantium illa facere, quæ cum fiunt, eis, qui amãtur, grata sunt. Et alioquin non paruum est periculum, multorumq;, & magnorum illorum sudorum detrimentum, si pati potueris, negligere, tacitus præterire, veritatem quidem grauiter oppugnari. Hoc cum primum audisset senex, quietem quidem valere iubens ad tempus, neque ciuitatis strepitus, quod eis non esset assuetus, refugiens, accurrit Antiochiam.

Eodem quoque modo narrat idem Theodoretus in vita Eusebij, Ammianum Eusebio persuasisse, cum eum monuisset, vt videret, ne plus se ipsum quam Deum diligeret, his verbis: Dic enim mihi, ad illum dicebat, ô optimè, Cuinam placere existimans, laboriosam hanc sordidamq;, & squallidam vitam es persecutus? Cum autem, vt par est, is vtique dixisset, Deo, qui est virtutis legislator & magister. Quoniam ergò eum amas, inquit Ammianus, ego tibi modum ostendam, per quem & amorem magis accendes, & ei, quem amas, seruies. Nam quod omnis tua cura & industria in te ipsum conuertatur, non effugiet, vt sentio, crimen in te nimij amoris. Lex enim Diuina iubet proximum amare, vt te ipsum. Multos autem opum participes sumere, hoc est proprium veri muneris charitatis. Hanc autem D. Paulus appellauit legis plenitudinem. Rursus quoque clamat: Tota lex & Prophetæ in hoc sermone in summam rediguntur, nempe, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Porrò autem Dominus quoque in sacris Euangelijs Petro, qui confessus est eum plus alijs amare, præcepit pascere oues suas. Eos autem qui hoc non fecerunt reprehendens, clamat per Prophetam, ô Pastores, Non se ipsos Pastores pascunt, sed oues. Et ideò magnum quoque Eliam, qui hanc vitam persequebatur, iussit versari in medio impiorum, & secundum Eliam tantopere celebratum Ioannem, qui amplectebatur solitudinem, transmisit ad ripas Iordanis illic baptizare iubens & prædicare. Quoniam tu ergò quoque es Dei, qui te fecit, ardens amator, multos quoque tecum alios effice amatores. Hoc enim est valdè gratum communi Domino.

Optimè autem Aphraates vir sanctissimus, quem scribit idem Theodoretus in Valentis Imperatoris furore aduersus Ecclesiam, eremo, in qua

diu vixerat relicta, tanquam bonum militem ad locum certaminis venisse, seque pugnantibus vltro miscuisse. Quin etiam cum aliquando tyranno in via occurrisset, cauillari eum cœpisse, quid ageret Monachus inter hominum turbas, illum autem intrepidè sic respondisse: *Dic Imperator, si puella essem, quam pudor in conclaui retineret; vidissem autem in patris mei domum ignem conijci eamq; conflagrare, num intus sedens otiosè incendia spectare deberem? Atque si hoc facerem me quoque ipsum flamma absumeret, quod statim accurrerem, aquam afferrem, & omni ope igni resisterem, hoc ipsum nunc ago, qui flammæ à te in Dei domum, qui vetustissimus est Pater, iniectæ pro mea parte remedium afferre coner.* Hæc tũ Aphraates. Neque verò nunc meliora multò sunt tempora, minoresue pestes vbique hoc tempore infert Satanas, quam tunc Valens.

Sed verè diuersa sunt tempora, diuersusque Christianorum zelus: nam & antiquitus maiores nostri, cum hæresis aliqua oriretur, causaque fidei ageretur, ita animis omnes commouebantur, vt non sibi satisfacerent, nisi vniuersas Ecclesiæ vires in vnum colligerent, ac tanquam in agmen accincti omnes vnà ad resistendum occurrerent. Et vt hæresim propulsarent, Episcopi, relictis gregibus, altaribus, sedibus, longè positas regiones non sine magno sumptu & periculo adire non dubitabant. Vnà autem omnium ordinum, & nationum Doctores, nec non & interiorum solitudinum cultores, tam Archimandritæ, quàm alij, (vt de sancto Antonio contra Arianos, & alijs quam plurimis in Actis Conciliorum Generaliũ legitur,) literis & sermonibus tanquam ad commune restinguendum incendium accurrebant. Quod si priscis illis temporibus vnus aliquis error totum Christianum orbem vsque adeò commouebat, vt ab antris deserti, viros solitarios, in communia castra conuenire compelleret; quid nunc facere oporteat, cum non vno aliquo errore, sed ipsa hæresum colluuione oppetatur, & exerceatur Ecclesia? Quis, qualiscunque sit ille Ecclesiæ Catholicæ filius, qui piæ matri tàm grauiter laboranti opem ferre recuset? Immo etsi Ecclesiæ tam ingens periculum non immineret, sed tantum vtilitas maior, ac spiritualis profectus animarum expectaretur; sufficeret, vt & Monachi, & solitarij prætermissa contemplatione, ac clausura Ecclesiæ conatus adiuuarent: vt optimè docuit Innocentius Papa in c. licèt de Regularibus, his verbis: *Sicut maius bonum minori bono præponitur, ita communis vtilitas speciali vtilitati præferenda est. Et in hoc casu rectè præponitur doctrina silentio, solicitudo contemplationi, & labor quieti.* Quæ sententia latius confirmatur à D Thoma Opusc. 19. c. 4. dicente: *Nec valet quod dicunt aliqui, quod hoc posset fieri, quando necessitas immineret, quæ nunc non apparet; cum magistrorum iam sæcularium copia habeatur. Quia vtilitas communis non solum debet procurari, vt fit quocunque modo, sed vt fit optimo modo, quo fieri potest. Quantò autem*

tem Doctores magis multiplicantur, tantò vtilitas communis, quæ ex doctrina prouenit, magis crescit: quia vni manifestatur, quod alteri nondum notum est. Vnde dicitur Sap. 6. Multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum. *Quo zelo Moyses ductus dixit Num. 11.* Quis tribuat, vt omnis populus prophetizet? *Glo. Fidelis Prædicator optat si fieri valeat, vt veritatem, quàm solus loqui non sufficit, ora cunctorum soneut.* Et infrà: *Prophetizare omnes voluit, qui bonum, quod habuit, non inuidit.* Sap. 6. Num. 11.

Quis ergò cum tot exempla Sanctorum, tum illas monasticæ vitæ columnas Basilium, Benedictum, Romualdum ac Bernardum, & eorũ instituti sectatores, sanctissimosque Eremi Patres, & sacratissimos cultores animarum saluti deditos videat, sine temeritatis nota audeat tot, ac tãtos Patres instituti sui desertores iudicare? aut quis non professioni Monasticæ conuenientissimum proximos iuuare pronunciabit?

CAPVT VI.

Missiones expedientissimæ sunt omnium Religiosorum instituto, illudque mirificè perficiunt.

RELigiones ex hoc esse perfectissimas, quòd sine mixto, tàm ex contẽplatione, quàm actione gaudeant manifestum est. Nam cum primũ apud nos locum obtinere Deus debeat, qui & summum bonum est, & à quo omnia in nos bona promanarunt: secundo a loco homini homo esse debet, inter quos vna naturæ coniunctio est, qua maior altera affinitas nõ est, atq; ideò maxima in terris officia sunt, quæ ad Dei gloriam, hominumque salutem propagandã conferuntur. Quare rectè S. Tho. 2. 2. q. 188. art. 6. negociosæ, & occupatæ vitæ munera duplici modo distinguit; alia enim sola exteriori functione compleri, cuiusmodi est seruire hospitibus, vel ægrotis, vel militare, atque hæc quidem non paulò minora esse contemplatione: alia verò esse, quæ quasi fluunt ex abundantia quadam contemplationis, qua videlicet cum mens diuino amore incensa fuerit, agitur in opera externa, vt est concionari, vel docere rudes, & alia similia. Hæc verò maiora, & nobiliora esse non solum illa actione, sed etiam ipsa contemplatione, si sola, ac simplex sit, & si in se tantum ipsa vertatur ac nihil ex ea in alios vtilitatis sequatur. Docuit hoc D. Thomas his verbis: *Opus vitæ actiuæ aliud est, quod ex plenitudine contemplationis deriuatur, sicut doctrina & prædicatio, vnde & Gregor. dicit in sua Homil. super Ezechielem: Quod de perfectis viris post contemplationem suam redeuntibus, dicitur Psalm. 144.* Psal. 144.
Memoriam suauitatis tuæ eructabunt: *& hoc præfertur simplici contẽplationi:*

 sicut

sicut enim maius est illuminare quàm lucere solum, ita magis est contemplata alijs tradere, quàm solum contemplari. Sic enim summum gradum in Religionibus tenent, ordinantur ad docendum, & prædicandum: secundum autem gradum tenent hi, qui ordinantur ad contemplationem: igitur firmior perfectio est sortiri finem ex contemplatione, & actione temperatum. Quare maior perfectio erit Religiosorum, ac proinde eis magis expediens, in contemplatione, & actione exerceri, quam vel in sola actione, vel contemplatione: quia etsi Religiones quàm plurimæ vt Monachales, ad solam, veluti ad præcipuum scopum, contemplationem destinentur: quia tamen, vt iam suprà ostendimus, ex regula propria, à prædicationis functione non arcentur; non poterit obesse, sed prodesse quam plurimum omnium Religiosorum perfectioni, in huius altissimi ministerij studio occupari.

Neque timendum est huic vitæ mixtæ, ne in actionem multiplicem dilabatur, ac iterum reprehẽdatur à Domino de nimia solicitudine, & turbatione erga plurima: nam cum interior oratio siue meditatio cũ actione exteriori coniungitur, tàm benè inter se nectuntur, vt actio à cõtemplatione iuuetur, & contemplatio ab actione non impediatur. Verè enim D. Aug. Epist. 116. animi gaudium, lætitiam ac tranquillitatem non solùm in solitudine ac secessu, sed & in actu quoq; humano ait permanere, si ex illo aditu siue contemplatione ad operationẽ procedatur: ac proinde qui hominibus virtutem suam, & Euangelij lucem communicare instituerunt, non modò de virtutibus nihil perdere videntur, sed & eam potiùs multum augere: quasi enim quandam necessitatem inijciũt Deo, vt ipsis primò largiatur, quod per ipsos in alios effundi velit. Quare non potest non esse expedientissimum Religiosis omnibus in iuuandis Infidelibus has duas amplecti sorores.

Rem verò hanc potius practicè quàm theoricè, ac veluti ab experiẽtia ipsa probandam aggrediamur. Ostendamus igitur ad proprij cuiuslibet Religionis instituti obseruantiam Missionum opus esse oportunissimũ, expedientissimumque medium, idque inprimis hac comparatione. Statuamus in hoc loco Religiosos duos, quorum alter de simplici tantum Regulæ obseruatione, suaque salute cogitet, alter Missiones meditetur. Rogamus igitur (quamuis experientia luce meridiana clarior est) vter ex his duobus chorum ardentius frequentabit? vter mortificationes ex his duobus, increpationes, morbos patientius feret? vter noua patientiæ genera studiosius inquiret? vter labores & tentationes constantius patietur? Res per se perspicua est, & quia non omnes capiunt verbum hoc, rationem discriminis proferamus. Manifestum est eum, qui nil, nisi domesticum cogitat, (vt experimenta quotidiana cõuincunt) ijs ad passionem, mortificationem, & virtutum acquisitionem medijs vti mediocribus, ita

vt

vt rarò admodum in eximiam sanctitatem ijs medijs, eo modo, quo exerceri solent, perueniatur. Disciplina quippe domestica nihil arduum post aliquantum temporis repræsentat, ad cuius victoriam animus se solitæ altius erigat: immò cõsuetudine lentescit, & timendum est, ne ijs, quibus præstare consueuit, satis contentus regrediatur, cum progrediendi signa non præferat. Ex hoc efficitur, vt animus vilescat, & satis crebrò cœptæ disciplinæ tenorem languidus omittat, seque ad laxitatem cum aliorum scandalo conuertat; proptereaque illæ Religiones, quæ hanc mediocritatem amplectantur, cum degeneres otio, austeritatem diuturnam sustinere nolint, ad mollia relabantur, & rixis, ambitionibus, aliisque peccatis, vt plurimum, deformentur: tantumque abest, vt ignaui Religiosi, qui prætexunt reformationem propriam prius quærendam, postmodum proximis vacandum, se ipsos promoueant, vt dolendum sit, quàm miserè proprijs passionibus succumbant. Hæc diximus ratione Religiosi illius, qui de Missionibus neutiquam cogitat, at non ij Religiosi, qui Missiones animo pertractant, & suam primo salutem, & mox totius Religionis bonũ magnopere promouent. Vt enim actiones, & labores communes proferamus, quàm strenuè ad horas Canonicas, ad verbera, ad increpationes, ad nouos labores se offerunt, qui eas actiones tàm perfectè obire cogitãt, vt eorum obseruationem in exteris regionibus condere, ac pro ijs si oportuerit, occumbere meditantur? Quis hic non deprehendat quandam animi magnitudinem, quæ communi Monasticæ disciplinæ modo minimè contenta, largiores vigilias, inediam grauiorem, acriora verbera, sęuiores increpationes ferre contendat? Hæc quippe omnia, aliaque grauiora in opere Missionum futura nouit, eoque ipso quod animus ea complexus est, in quibusdam eorum præludiis, domi se exercere cupit, ne ad pugnam imparatus accedat. Hinc longè maior quàm sine Missionũ studiis totius Religionis profectus existit: si enim Religiosi maiora, & austeriora quærunt, quam quæ regula præcipit, quomodo non facillimè, exactissimeque domesticam disciplinam obseruabunt? Quomodo nõ omnia hæc leuia existimabunt, ac perfectiora mortificationum, ac virtutum exercitia quærent, vbi rixæ, vbi pręlationum ambitio, vbi cibi intemperantia; ceteraque mala, quæ Religiones labefactãt? Profectò ijs, qui Missiones cupiunt, longè alius affectus est, totosque ignominijs, laboribus, ipsique morti constanter ferendæ seipsos exponunt.

Accedit ad hoc quædam spiritus alacritas, similis affectui, quem Regius vates expressit in hæc verba: *Exultauit vt gigas ad currendam vitam suam.* Omnes enim actus expeditè, & celeriter obeunt Religiosi Missionum cupidi, velut ad cursum accincti, quæ regularium actuum insignis perfectio est. Quid hic de fluminis impetu, qui lætificat Ciuitatem Dei dicemus?

mus? Deuotionis impetu inquam, qui sępe foras erumpit, ac alios non ità generosos inflammat. Nunquam enim religiosa cœnobia, tàm euidenter flammescere vidimus, ac cum de Missionibus ageretur.

Tamen ne deuotionis sensu, qui à sapientibus non magni æstimatur, niti videamur, si rem Theologico more perpendamus, quis non considerat actus omnes Cęnobiticos ex Missionũ cogitatione, ac proposito, insigne meriti argumentum acquirere, ex nobilissimo scilicet diuinę caritatis fine, quem qui de Missionibus non cogitant, vix, aut leuiter attingũt. Sed & Philosophica & Theologica Gymnasia in finem hunc directa eximij meriti seminaria sunt, subest puritas intentionis, quæ maior, ac verior elaboratur, & doctrina grauior, sanctior, permanentiorque acquiritur: obuersantur quippe animo exercendæ doctrinæ occasiones, quarum qui de Missionibus non agunt, neque meminisci solent, & timendum est, ne vanitas pro pietate subintret: multos enim Religiosos in vrbibus clarissimis eleganter dicendo consenescere videmus: quos eò molestissimos studiorum labores intendisse infelicitatis argumentum est. Vtinam vniuersi Scholastici, dum studijs vacant, de doctrina cum sanguine pro Christo disseminanda cogitarent.

Ab exemplis etiam Sanctorum, tam antiquorum, quàm recentium, aliã non contemnendam ponamus rationem. Nam nihil in viris Christianis dignius, quàm Sanctorum vestigijs insistere: quorum studium non in eo tantum laudatur, quod salutem ipsi æternam consecuti sunt, sed etiã quod alios eiusdem salutis fecere consortes. Habet enim hoc zelus Dei, vt omnes velit & curet eiusdem Dei esse participes, quod in viris certè laudabile est, ac in fęminis etiam non minus commendatur. Quod ex Beatæ Theresię Virginis Carmelitarum Discalceatorum fundatricis spiritu satis patere potest. Illa quippe florentem Carmeli reformationem in hęreticorum conuersionem peculiari intuitu destinauit. Quantò ergò congruentius sit viros pios, qui per seipsos ęam conuersionem Dei auxilio operari possunt, hoc ipsum meditari & exsequi.

Tertia ratio petitur ex Religionum reformatione. Cum enim constet non modò Religiones laxatas, verùm & reformatas, quę sibi tantum viuunt, breui tempore in ambitiones & discordias degenerare occasione otij & inertię, quę sunt vitia Religiosorum, nihil Apostolicum cogitantium: profectò ad augendum & conseruandum Religionum spiritum magnopere conducit opus conuersionis Infidelium. Sic enim exercentur ingenia vtilibus studijs, & animi ornantur veris virtutibus, incenduntur desiderio patiendi, & in ipsa claustri disciplina proficiunt; qui certè fructus feliciter nunc etiam prouenirent, si Religiosi à Principibus Ecclesię de opere Missionum admonerentur.

Denique

Denique recentioribus antiquisque constat historijs viros aliquos insignes, qui catalogo Sanctorum digni censentur, in ipsa Infidelium conuersione eximiam vitæ sanctimoniam comparasse, vel illustri martyrio, vel præclara laborum plurimorum perpessione, quæ legationem Apostolicã miro modo condecorat. Verisimile autem est tantis luminibus Ordines Religiosorum, Ecclesiamque hac ætate cariturum fuisse, nisi conuersioni Infidelium viros illos destinasset. Nunc ergò quis non videat ex hoc capite ornamentum perfectissimum, non solum ipsis Ordinibus, sed etiam toti Ecclesiæ corpori accedere: quod cum sanguine clarissimorum Martyrum fides propagetur, & vincat perfidiam. Quod verò spectat ad viros alios planè sanctissimos, qui martyrio coronati non sunt, subest validissimum argumentum ad Missiones persuadendas, quod in ipsa conuersionis legatione tantos in vitæ sanctitate progressus fecerunt, vt numero Sanctorum digni existimentur: quod viris peritis compertum est. Cum itaque Apostolico isto labore Ecclesia mirificè, & Martyribus, & Confessoribus decoretur, profectò à summis Ecclesiæ Principibus, & ab ipsis Religionum Prælatis Infidelium conuersio, vt suo conuenientissima instituto, sollicitè debet procurari.

Recenseamus igitur in huius argumenti confirmationem primo loco, breuiter tamen, viros, qui ex Ordinibus Mendicantibus prodierunt, (vt nunc omittam eos, qui in hac spiritali militia sanctissimos Monachales Ordines habuere, quorum aliquos retulimus suprà) Apostolis adnumerãdos, ac moribus reuera Apostolicis, & diuinis excellentes, qui prædicatione sancti Euangelij sanctiores effecti, Ecclesiæ augmentum, suæ familiæ honorem, & præcipuè Deo gloriam, ac laudem reportarunt. Enumerabimus deinde Martyres, qui ex eisdem Ordinibus prodiere. Si enim res ipsa attentè expendatur, omnes ferè sanctitatis excellentissimæ viri, qui in Ordinibus Mendicantibus floruere, aut martyrij palmã sunt consecuti, huic animarum lucrandarum studio maximè Infidelium fuerunt addicti. Ex quibus clarissimè conuincitur, eorum instituto expedientissimum esse Missionum frequentem vsum. Et vt nunc omittam D. *Franciscum* in Ægypto peregrinantem, D. *Dominicum* cum Hæreticis assiduò congredientem, S. Patrem nostrum *Angelum* totum pęnè orbem animarum lucrandarum studio perambulantem: quę ne antiquiora videantur, ad nostra sęcula deueniamus.

In primis *Martinus Valentinus* illustrissimę sanctitatis vir, Ordinis S. Frãcisci, duodecim assumptis socijs, in Indias Occidentales profectus est; illum Indi tanquam Apostolum diuinitus ad ipsos missum coluerũt: summis enim vita functus miraculis coruscauit. Nec minoris sanctitatis fuit vnus è duodecim socijs *Torinius Mitolinia*. Eximię fuit sanctitatis similiter

& alter *Ioannes è S. Francisco* qui solis precibus, ac nullo planè studio assecutus est linguę Mexicanę cognitionem, aliaque innumera patrauit miracula. *Andreas ex Olmo*, qui quadraginta trium annorum spatio Indis Christo reconciliandis insumpto, quot, & quanta perpessus fuerit, quæ inquã, discrimina diuino beneficio superauerit, incredibile est. Item *Franciscus Colmenarius* 35. annos Indis ad ouile Christi perducẽdis impẽdit, in quibus nihil non duri, & acerbi tolerauit, per quem vita functum Deus quam plurima dignatus est miracula operari. *Franciscus Soto*, quẽ aliquando concionantem Indi ingenti luce circumfulgentem viderunt. Insuper *Martinus Iesus*, supra cuius sepulcrum sæpè visus est homo maximo splendore circumfusus. Hos igitur paucos ex hac familia retulisse satis erit ex plurimis, qui virtutibus diuinissimis florentes, miraculisque editis clari prodierunt, innumerosque ad Christum populos perduxerunt: de quibus qui plura desiderat, legat historiam Francisci Gonzagæ Episcopi Zephaleni, & Marcum Vlisiponensem, Episcopum Porti in Lusitania.

Sunt porrò ex Ordinibus alijs quamplurimi, vt D. Augustini, Dominici, Carmelitarum, è Societate Iesu, qui magno Ecclesiæ emolumento, & proprij instituti perfectione, vitam cælestem degentes in terris mirabilia magna in conuersione animarum patrarũt, vt latius prosequitur Thomas Bosius tom. 1. de sig. Ecclesiæ, sig. 9. de propag. fidei cap. 2. & 3. & sig. 57. de sanctitate Ecclesiæ cap. 21.

Nullus autem fuit ex hisce Ordinibus, qui Martyres non protulerit, in nostræ fidei, & sanctitatis propriæ confirmationem. Ex sola Franciscanorum familia Franciscus Gonzaga numerat 114. eorum tãtum, qui hoc sæculo floruerunt: quibus si adiungantur alij ad alia sæcula attinentes, de quibus Bosius sig 27. vt suprà, numerum 200. excedent. Ex Religione verò Societatis Iesu, qui hactenus ab Ethnicis, Mahumetanis, & Hæreticis pro Catholica fide interempti sunt, propè centesimum numerum attingunt. D. verò Benedicti ad certum numerum non ita facilè redigi poterunt. Aliorum autem Ordinum nominatim numerum scire penitus impossibile est. Præcipuè tamen Sancti Dominici, è quo sanctitate florentissimi viri prodierunt quamplurimi, qui & superioribus sæculis, & nostro durissimam mortem perpessi, martyrij coronam sunt adepti.

Quocirca efficacissimum euidentissimumque argumentum elici potest, Missiones omnibus Religionibus expedientissimas esse, cùm earum occasione viri egregij, qui tot, ac tanta pericula pro fidei dilatatione adierũt, qui acerbissima, & asperrima sunt pro eadem causa passi, qui vastissima, & sęuissima maria transmiserunt, qui regiones incultas, incognitas, & horrentes peragrarunt, & qui inter efferatissimos populos, belluas inhumanitate morum superantes, versati, nullis tecti præsidijs, nisi diuina ope

ope eosdem populos ad veræ fidei cognitionem perduxere: sic denique, qui pro eiusdem fidei veritate ac propagatione vitæ periculum subire nõ dubitarunt. Vnde si omnium Ordinum viri sanctitate præclari computẽtur, maiorem eorum excellentioremq́ue partem animarum saluti, & præcipuè Infidelium operá dedisse inuenietur, aut pro fidei dilatatione martyrij palmam arripuisse. Maxima verò tunc erit huius argumenti vis, si expendamus, in nulla Religione vigesimam Religiosorum partem, in alijs verò, nec cẽtesimam in Missionibus occupari, & ex hac minima seminis portione maiores Deo, & Ecclesiæ fructus referri, quàm ex alia quantumuis maxima Religiosorum quantitate, & numero regularibus exercitijs occupato. Quæ cùm ita se habeant, quàm gratos Domino ac Saluatori nostro, quam fructuosos, quam salutares proximo, ac toti Ecclesiæ, quam ipsi Domino gloriosos futuros meritò speramus, qui huic operi alacriter se accingant? Quare cùm Deus tot, ac tantis signis manifestauerit Religiosis omnibus expedientissimum esse huiusmodi operi Missionum insudare, id sine magna temeritatis, aut cæcitatis nota inficiari non possumus.

CAPVT VII.

Occasione contemplationis quantumuis sublimis, aut strictioris clausuræ Monachos non excusari à Missionibus adiuuandis.

ILlud semper fuit consilium Principis tenebrarum, (qui Dei gloriæ, animarumq́ue saluti aduersatur) eos ministros, quos multis profuturos timet, à tam salubri opere, sub maioris boni, aut saltem sub propriæ quietis, ac pacis interioris, contemplationis, aut strictoris clausuræ prætextu deterrere. At contemplationis studium quantumuis ardens, & sublime ad tempus esse ob proximorum salutem prætermittendum: nec hoc prætextu Monachos Eremitásue solitudinis sectatores excusari, præter exempla quamplurimis firmata rationibus, hactenus commemorata, Sanctorum etiam Patrum proferamus testimonia, in quibus omnes vno ore contemplationem ab actione, hoc est proximorum cura seiunctam, vel sterilem, vel minus fructuosam iudicarunt.

D. enim Hieronymus lib. 3. in c. 31. Prouerb. tom. 8. in enarratione illorum verborum; *Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria*

ancillis suis, inquit: *Sicut totius labentis sæculi cursus perenni diei, ac noctis alternatione variatur, & dies quidem ad operandum, nox ad quiescendum naturaliter cōdita est; sic totum præsentis Ecclesiæ tempus gemino quodam quietis & operis statu discernitur. Quasi enim nocte quiescit, cū aliqui fideliū eius intermissa ad tempus solicitudine externa, sibimet vacare, seq; ipsos spiritualiter incipiunt iuuare, vel lectionibus sacris, vel orationibus, ac lacrymis sese, vel alios huiusmodi studijs secretius exercendo. Surgit autē de nocte, cū in ijsdē suis fidelibus ad agendā etiā proximiorū curā se solicitè accingit. Quod fraternæ administrationis opus duobus modis exercere consueuit, quia & eos, qui foris errabant, ad fidei gratiam conuocat; & illos qui fidei sacramentis iam sunt imbuti, vt bonis operibus amplius insistāt, excitare non desinit. Vnde bene dicitur:* Deditque prædam domesticis suis; *cum eos quos ab antiquo hoste eripere potuit, docendo, societati illorum, qui in fide præcessere, conciliat.* Dat & ancillis cibaria; *cum humiles quosque & debito timore sua iussa seruantes, ne pio labore flauescant, supernæ mercedis commemoratione reficit:* De nocte surrexit, *cum ad operandum se post quietem præparauit: & ideo aptè dicitur, quod lucerna sanctæ Ecclesiæ non extinguatur in nocte, quia & cum negotio quiescit actionis, vacat liberius luci supernæ contemplationis.*

Sanctus quoque Augustinus in Psal. 119. explicans visionem scalę Iacob, in qua Angeli ascendebant, & descendebant, *Multi, inquit, Sancti ascēdunt ad Deum per contemplationem, & descendunt ad nos bonum nobis procurantes. In quadam altitudine cordis habitabat Paulus cum diceret,* Siue enim mente excessimus Deo: *Iā quod mēte excesserat Deo excesserat. Excedente enim mente omnē humanā fragilitatem, omnem sæculi temporalitatem, omnia quæcunque nascendo, & nascendo euanescunt transeuntia, hic habitabat corde in quadam ineffabili contemplatione quantum poterat. Et si semper manere vellet in eo quod videbat, & loqui non poterat, te non leuaret, vbi & tu posses videre. Quid autem fecit? Descendit: Ideo enim ait:* Siue temperantes sumus vobis (idest) *si loquimur, vt capere possitis. In illis scalis ascēdentes sunt, & descēdētes. Ascendentes sunt, qui proficiunt ad intellectū spiritualiū: Descendētes, quis quamuis quantum homines possunt, fruantur intelligentia spiritualium, tamen descendunt ad paruulos, vt talia eis dicant, qualia possunt capere.* Taliter Augustinus.

Item D. Greg. Homil. 5. in c. 18. Ezechi. *Cum verò* (inquit) *ab actiua vita ad contemplatiuam surgimus, quia diu mens stare in contemplatione non valet, sed omne, quod de æternitate per speculum & in ænigmate conspicit, quasi furtim hoc & per transitum videt, ipsa sua infirmitate ab immensitate tantæ celsitudinis animus repulsus, in semetipso relabitur; Et necesse est, vt ad actiuam redeat, seq; ipsum continuè in vsu bonæ operationis exerceat; vt cum mens surgere ad cælestia contemplanda non valet, quæque potest bona agere non recuset. Sicq; fit vt ipsis suis bonis actibus, ad superiora rursus in contemplationem surgat, & amoris pastum de pabulo contemplatæ veritatis accipiat. In qua, quia diu se tenere ipsa corruptionis infirmitas non potest,*

ad

ad bona rursus opera rediens, suauitatis Dei memoria pascitur, & foris pijs actibus, intus verò sanctis desiderijs nutritur. Hinc etenim de perfectis viris post contemplationem suam redeuntibus dicitur: Memoriam suauitatis tuæ eructabunt. *Ostensa ergò animalia vadunt, & non reuertuntur, atque vadunt, & redeunt, quia sancti viri ab actiua vita, quam apprehenderunt, ad iniquitates non currunt, & à contemplatiua, quam tenere iugiter non possunt, in actiuam relabuntur.*

Ac demum D. Bernardus Serm. 41. in Cant. *Docemur sanè ex hoc intermittenda plerumque dulcia oscula, propter lactentia vbera, nec quemquam sibi, sed omnes illi, qui mortuus est pro omnibus, esse viuendum. Væ qui benè de Deo & sentire & eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem, si conuertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum, si alta sapientes, humilibus non consentirant. Paueant quod in Propheta legitur, dicente Domino: Dedi eis aurum meum & argentum meum, ipsi autem de argento & auro meo operati sunt Baal.* Idem quoque Sermon. 50. in Cant. *Orantem,* inquit, *hominem cum Deo loqui, quis dubitet? quoties tamen inde caritate iubente abducimur, & euellimur propter eos, qui nostra indigent opera, vel loquela? quoties piè cedit negotiorum tumultibus pia quies? quoties bona conscientia ponitur codex, vt operi manuum insudetur? quoties pro administrandis terrenis iustissimè ipsis supersedemus celebrandis Missarum solemnijs? Ordo præposterus, sed necessitas non habet legem,* Et Serm. 57. super Cant. *Hoc vera & casta contemplatio habet, vt mentem, quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat Zelo, & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligat, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libentissimè intermittat.* Et Serm. 9. super illa verba Cant. 1. Meliora sunt vbera tua vino, ait: *Quod enim postulas, te quidem delectat, sed vbera quibus paruulos alis, quos & paris, meliora, hoc est necessariora sunt vino contemplationis: aliud siquidem est, quod vnius lætificat cor hominis, & aliud quod lætificat multos. Nam etsi Rachel formosior, sed Lia fæcundior est. Noli ergo nimis insistere osculis contemplationis, quia meliora sunt vbera prædicationis.* Hæc Bernardus.

D. Thom. Opusc. 18. c. 23. *Quantò contemplatio melior est actione, tantò plus pro Deo videtur facere, qui dilectæ contemplationis detrimentum aliquod patitur, vt saluti proximorum propter Deum intendat: intendere autem saluti proximorum cum aliquo detrimento contemplationis ad Dei amorem, & proximi, ad maiorem perfectionem charitatis videtur pertinere, quam si aliquis in tantum dulcedini contemplationis inhæret, quod nullo modo eam deserere vellet, & propter salutem aliorum, propter quam Apostolus non solum prolongationem præsentis vitæ, sed & à contemplatione cælestis patriæ retardari ad tempus voluit, propter proximorum salutem, vt patet per illud quod dicitur ad Philipp. 1.* Coarctor nimis desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo enim melius est; permanere autem in carne necessarium propter vos.

Denique si peregrinationes, & acta virorum Religiosorum perpendamus,

mus, quantopere nimirum diuinam gloriam propagarunt, dum gentium remotissimarum salutem paucissimi, paucissimorum annorum spatio, in Indijs Orientalibus, Occidentalibus, & in alijs regionibus Meridionalibus, & Septentrionalibus promouerunt, apertissimè inueniemus plurimos alios viros probos, qui sibi solis etiam diuina contemplando vixerunt, nec sibi, nec Ecclesiæ tam fructuosam sobolem attulisse.

Iam verò si contemplatio, quæ optima, ac sublimior est portio, ad tempus relinquenda sit ob animarum curam, vt Patres censuerunt; quid de materiali clausura erit iudicandum? Sufficiant exempla quę de Monachis, ac Eremitis attulimus, nam in hoc casu, vt optimè philosophatur Innoc. 3. c. *licèt de regul.* rectè præponitur doctrina silentio, sollicitudo cōtemplationi, & labor quieti: Cuius rei eam rationem reddit D. Thom. Opusc. 19. c. 2. *Quia cum minora bona pro maioribus intermitti possunt, vt dicit Gloss. super illud. Luc. 9.* Tu autem vade, & annuncia Regnum Dei, *sed bonum commune præfertur bono priuato. Cum ergo Monachus in claustro, ordinem suum seruans priuato bono insistat, scilicet tantum suæ saluti, doctrinæ autem officium, quo plurimi erudiuntur in commune bonum totius Ecclesiæ redundet: non est inconueniens si Monachus extra claustrum viuat, ad doctrinæ effectum assumptus, de licentia eius, ad quem spectat. Nec valet quod dicunt, quod hoc posset fieri, quando necessitas immineret, quæ nunc non apparet, cum magistrorum iam secularium copia habeatur; quia vtilitas communis, non solum debet procurari, vt sit quocunque modo, sed vt sit optimo modo, quo fieri potest.*

Lucæ 9.

DE

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM

LIBRI II.

PARS TERTIA.

Cura Infideles iuuandi præcipuè spectat ad Ordines Mendicantes.

VAMQVAM Deus omnipotens, cuius natura bonitas, vt inquit S. Leo, cuius opus misericordia est, vniuersum hominum genus ad eam salutem, cuius causâ conditum est, facilè per se adducere posset, tamen vt illam suauitatem, qua sua prouidentia in rebus omnibus delectatur, in hac quoque re, (id est animarum conuersione) omniũ maxima, retineret, ministrorum etiam operam adhibere decreuit, qui vt ait Apostolus 1. Cor. 7. adiutores Dei essent.

Hos verò inter alios ad tantam gloriam à Deo electos coadiutores in hac tertia parte ostendere conabimur fuisse Ordines Mendicantes, quod ex duplici capite deducemus; alterum ex antiqua horum Sanctissimorũ Ordinum in Ecclesia Dei institutione, alterum ex fructu, qui tanquam ex vberrimis fontibus in Ecclesiæ arua emanauit: ac demum Guilielmi harũ familiarũ acerrimi impugnatoris obiectionibus quibusdã satisfaciemus.

CAPVT I.

Ordines mendicantes ex vi suæ institutionis fuisse ab Ecclesia destinatos, vt proximorum, tam Fidelium quam Infidelium spirituali saluti consulerent.

IN primitiua Ecclesiâ olim fuit duplex Euangelizantium genus, quod vsque ad nostra tempora productum est. Alij certas plebes moderan-

das instituendasque cura propria, ac perpetua suscipiebant: qui vel Episcoporum, vel Parochorum munere fungebantur. hos D. Petrus alloquens 1. Petri 5 *Seniores*, inquit, *pascite, qui in vobis est gregem Dei, non turpis lucri gratia, neque dominantes Clero*, &c. Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.* Fuit etiam alterum in Ecclesia Dei ministrorum genus, qui nō firmas sedes tenerent, sed prout temporum opportunitas, & Fratrum necessitas postularet, duo potissimum munera exsequebantur. Primùm quod varias Ecclesias obirent, ac in eis proprios Pastores iuuarent, infirmos confirmarent, ab omni ratione rem Christi promouerent. Secundum, quod in alienigenarum gentium fines pertransirent, ac luce Euangelicæ doctrinæ Infideles illustrantes, ad ouile Christi reducerent. Oportebat enim, vt in hac militiæ Christianæ ordinatissima, ac fortissima acie, præter militares copias certa sede dispositas, quibus nihil æquè curæ est, quàm vt locum suum non deserant, essent etiam auxiliares copiæ, leuisque armaturæ equites, quorum munus sit, huc illucque discurrere, & vbi discrimē sit, promptè adesse, labantemque iam militem confirmare, ac præterea aliquando in hostes relictis proprijs cohortibus irruere, illosque vel occidere, vel vinctos & captiuos Duci exercitus tradere. Sic igitur duo hi militum ordines in Ecclesia ab initio sunt pro eius conseruatione & propugnatione constituti; vnus eorum, qui certo loco decertent: alter, qui per omnia discurrant, & operam proprijs Catholicorum agminibus deferant, & aduersarios, id est Infideles, verbi Dei gladio transfigentes, captiuos in obsequium fidei trahant. Hoc verò duplici militię genere vsi sunt Apostoli. Act. 15. *Paulus, & Barnabas inter se dixerunt, reuertentes visitemus omnes Ecclesias, in quibus prædicauimus.* Ipsi etiam Apostoli (quorum Principi Petro dictum est, *occide & manduca*) verbi diuini prędicatione, ac virtute miraculorum illam cōfirmantes, vniuersum ferè orbem captiuum in obsequium Christi, seu vt melius dicam, à seruitute Dæmonum, in libertatē Christi traduxerunt. Et quamuis Episcoporum hoc videatur esse, vti verè successorum Apostolorū; Episcopi tamen hæc omnia præstare nequeūt. Quamobrem singulari prouidentia, ac non sine diuino consilio à Summis Pontificibus factum est, vt Religiosorum Ordines, maximè tamen eorū, qui Mendicantium functione gaudent, specialiter deputarentur, qui Episcoporum, Parochorum, ac præcipuè Sedis Apostolicæ conatus in tuenda Catholica fide, & Ethnicorum procuranda salute, ipsius Sedis auctoritate fulti adiuuarent, atque hoc Apostolicum munus, tum inter Christianos, tùm inter Infideles oppidatim per varia regna, & regiones discurrendo obirent. Quare meritò à Gregorio Magno emanauit decretum, vt habetur 16. quæst. 1. c. ex authoritate, vbi *Ex auctoritate*, inquit, *huius decreti*

Sacerdo-

Sacerdotibus, Monachis, Apostolorum figuram tenentibus, liceat prædicare. Hæc Gregorius: qui Apostolorum munere fungi voluit Monachos, non quia in potestate, aut iurisdictione Apostolis succedant, hoc enim munus potius ad dignitatẽ spectat Episcoporum: sed quia suis discursibus, & missionibus animarum profectibus more Apostolorum student. Vnde Apostoli, ac Religiosi, qui his per vniuersum orbem Missionibus illos imitātur, *Nubes* in sacra scriptura meritò appellantur, quia aquas Euāgelii portant populis effundendas, vt irrigentur terrę populorum, & de hac cęlesti pluuia virtutum fruges spirituali operatione multiplicentur.

Quare nulli dubium esse potest, si Catholicè sapiat, omnibus Religionibus Mendicantibus non solum conforme, sed & præcipuam esse sui instituti partem, saluti animarum studere. esseque à Sede Apostolica in hūc finem ordinatas, à Deoque diuinitus institutas, & vocatas, ad fidei pietatisque propagationem, morum instructionem, ac communis boni conseruationẽ. Quare Cōciliū Viennense, *vt refertur in Clement. dudum*. parag. *Ceterum de sepulturis*, Episcoporum coadiutores, siue cooperatores in prædicationis officio, ac in aliis spiritualibus functionibus Mendicantes Ordines constituit. Quam verò ob causam Apostolica Sedes Religiones instituerit Mendicantes, & quale sit earum munus aptissimè declarat D. Bonauentura in tractatu, Quare Fratres Minores prædicant, tom. I. vbi instruit Rectores Ecclesiæ Deū imitari debere, qui etsi omnia per se possit, dignatur tamen in quibusdam operibus suis habere coadiutores, & Vicarios, in hoc præbens exemplum Ecclesiæ Rectoribus sollicitudinis suæ onus impartiendi, ne per ipsorum absentiam, & insufficientiam salus fidelium negligatur: *Prædictis ergò* (inquit Bonauentura) *de causis in his nouissimis temporibus, de quibus prædixit Apostolus 2. Tim. 3. quod instabunt tempora periculosa, ex multiplicatione peccatorum, & numerositate rudium populorum, & seductione hæreticorum, & raritate bonorum, & difficultate regendi, & insufficientia Prælatorum, & perplexitate casuum emergentium, & aliorum periculorum Ecclesiæ imminentium, ex varijs euentibus prouidit Sedes Apostolica, ad obuiandum præfatis periculis, remedium quibuscunque animabus pereuntibus administrando, quod diuina ordinatione Religiosos quosdam Ordines instituit, qui officio Prædicationis, & Confessionis sibi commisso, subueniant indigentiæ populorum, & insufficientiæ Clericorum, & obsistant versutijs hæreticorum, & hoc in solatium, & subleuamen oneris, non in præiudicium plebanorum.* 2. Tim. 3.

Et infra: *Temperatissimè quippe*, ait, *sic diposuit Diuina sapientia, & instituit Sedes Apostolica, vt per Ordines prænotatos in Prædicatione, & Confessione defectus Clericorum suppleantur, & animæ saluentur.*

Et post pauca: *Quod autem quandoque Religiosi ad saluandos Fideles in Ecclesia essent vocandi, ostenditur in Euangelio*, Luc. 5. *Cum Dominus dixit Petro, Duc* Luc. 5.

M in al-

in altum, & laxate retia vestra in capturam: *concluserant autem piscium multitudinem copiosissimam, rumpebatur autem rete eorum, & annuerunt sociis, qui erãt in alia naui, vt venirẽt, & adiuuarent eos, & impleuerunt ambas nauiculas. Mare est seculum: Nauicula Petri est Ecclesia fidelium: Rete est Euangelica doctrina: per iussum Domini tanta pisciũ multitudo cõcluditur, quod rete rumpitur, quia tot ad fidem veniunt, quod eam etiam hæresibus scindunt. Sed cùm Petrus, cum suis trahere nõ valent, annuerũt sociis in alia naui, vt venirent, & adiuuarent eos, qui Prælati Ecclesiæ cum Clero non sufficientes, tantam plebis multitudinem trahere ad littus vitæ perpetuæ, annuerunt, admittendo, sociis Religiosis scilicet, Ioanni & Iacobo, actiuis, & contemplatiuis, vt venirent, compatiendo animarum periculis, & adiuuarent tàm eos, qui trahunt, quàm qui trahuntur, illorum insufficientiam, istorum indigentiam releuando.*

Deinde & subdit: *Quod autẽ prioribus temporibus in Ecclesia non erant vocati, vel missi à Sede Apostolica Religiosi, ad officia Prædicationis, & Confessionis, vt nunc, ista fuit ratio: Cum morbus adhuc paruus est, paucioribus indiget remediis & leuioribus; sed cũ cœpit inualescere, & latius se diffundere, ne desperabiliter æger periclitaretur, necesse est plura, & efficatiora remedia adhiberi: ita etiam cum status mundi modò deterior sit, quàm olim, expedit plures nunc esse subleuantes, iuxta illud, Luc. 10* Messis multa, operarij pauci, (*idonei, & fideles.*) Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in vineam suam. Ac demum concludit Seraphicus Doctor: *Cum igitur iam sit Ecclesia quasi nauis tempestate concussa, in qua remigantibus pauore trementibus, procellæ tumentes penè operiunt nauem, missi sunt Fratres à summo Gubernatore fulti auctoritate Sedis Apostolicæ, vt in nauiculis suis, discurrentes per mundum, quos ex naufragio peccati periclitantes inuenerint, rapiant ex vndis, & ad littus salutis reportent.* Hactenus D. Bonauentura.

Ex qua doctrina colligit D. Bonauentura, in eodem Opusculo, prædictas Religiones astringi ex caritate saluti proximorum subuenire. Et doctissimus Pater Dominicus Bagnez, 2. 2. q. 33. artic. 3. dub. 3. Ordines Mendicantium teneri, sub præcepto habere specialem curam, vt Religiosi se exerceant in doctrina, Prædicationibus, & Confessionibus, cuius eã reddit rationem. *Quia finis prædictorum Ordinum est salus animarum: & ideò Prælati tenentur ad media procuranda, nec non & subditi tenentur ex officio, & professione sua disponere se, vt sint idonei ad exercenda potissimum sui Ordinis munia, sub peccato mortali, & ex consequenti tenentur peculiari obligatione, ad studium litterarum, quoniam hæc est dispositio idonea.*

Immò & D. Thom. in Opusc. 18. c. 23. agens de Ordinibus Mendicantibus inquit: *Huiusmodi statum perfectionis magis habent Religiosi, qui ex voto sui Ordinis ad hoc obligantur, quod Episcopis subministrent in his quæ ad curam animarum pertinent prædicando, & audiendo Confessionem:* vbi illa verba (*ex voto*) idẽ sonant, ac ex professione, sicut omnes tenentur Mendicantes. Ex quo etiam

etiam secundo fit, quod cum Religio nostra, inter Mendicantes Ordines à Summis Pōtificibus fuerit annumerata, vt constat ex innumeris priuilegijs, *& ex c. vnic. de Religiosis domibus*, nullus restat dubitandi locus, illā esse à prædictis Pontificibus, & maioribus nostris destinatam in adiutorium Episcoporum, vt eorum ministerium in saluandis animabus Religiosi nostri sua doctrina, & exemplo adiuuēt. Sed de hoc latius egimus in Stimulo Misionum.

CAPVT II.

Exempla Ordinum Mendicantium, qui in propaganda fide Catholica, miros in Ecclesia Dei fecere progressus.

MVlta commemorauimus suprà ex Monachorum familia circa animarum culturam præclarissima exempla. Superest, vt ad Mendicantium Ordines deueniamus, quos & Episcoporum, & Apostolicæ Sedis in hac causa cooperatores fuisse præstantissimos à tempore suæ institutionis vsque ad nostra secula, nemo est qui dubitet. Et in primis de Patribus Dominicanis, quantum animarū conuersioni insudauerint, quantumque à suo ortu, & origine totius orbis salutem procurauerint, & in quātas regiones ob hāc causam fuerint sparsi, facilè erit colligere ex Bulla Innocentij IV. & Nicolai IV. Fratribus Prædicatoribus, in conuersione animarum laborantibus concessa, cuius inicio habentur hæc verba: *Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filijs Fratribus de Ordine Prædicatorū, in terras Sarracenorum, Paganorum, Græcorum, Bulgarorum, Cumanorum, AEthiopum, Syrorum, Iberorum, Alanorum, Gazarorum, Gothorum, Zicocorum, Ruthenorum, Iacobitarum, Nubianorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum, Mostelitarū, Tartarorum, Hungarorum, Maioris Hungariæ, Christianorū captiuorum, apud Tartaros, aliarumque Infidelium nationum Orientis, seu quarumcunque aliarum partiū proficiscentibus salutem*, &c. Hæc Innoc.

Quos fructus Ordo iste tulerit ex tam copioso, tamq; vniuersali Verbi Dei semine, non facilè erit dinumerare. Nam cum aliqui Religiosi ad aliquas prædictarum regiones fuissent destinati, multas peragrarunt Barbarorum prouincias, in quibus nulla adhuc Christi notitia erat, idque eo fructu, vt ita scriptum sit, iniri non posse numerum animarum, ad rectam fidem per eos traductarū; præsertim verò in Cumanorum gente. Vnde Benedictus, qui ceteris præerat Fratribus, ad Magistrum Generalem scri-

bens (quę adhuc extant literæ) narrat multa hominum millia non solum ex plebe, sed etiam ex prima nobilitate Baptismum suscepisse. Quare hoc sufficiat quasi specimen eorum fructuum, quos hic Ordo in Ecclesia tulit, fertque indies, quibus recensendis iusta iam volumina scripta sunt.

Ex Fräciscana autẽ familia, præter alia anno ferè Domini 1270 missus est Constantinopolim, ad tractandam illius Gręcæ Ecclesiæ reconciliationem *Hieronymus Esculus*, is qui postea ad summum Pontificatum euect⁹, Nicolaus IIII. est appellatus, & quidẽ felici successu, quippè qui Imperatori, & genti illi veritatis legem persuaserit, secumque quadraginta ex proceribus, ad Pontificis pedes, & ad Concilium, quod eo tempore Lugduni habebatur, cum magno omnium gaudio perduxerit. Iidem etiã ad Tartaros, non semel adierunt, primum ab Innocẽtio IV. missi anno 1245. quo tempore cum magnus hominum numerus Euangelium admisisset, paulò pòst multò plures illuc operarii destinati, Monasteria multa instituta, denique res Christiana feliciter prorsus administrata est. Iterum deinde anno 1341. à Benedict. X. Põtifi. duo ex eisdẽ missi tanquam Apostolici Legati, cum aliis sociis adiunctis, qui item accepta ab Imperatore illo promulgandi Euangelii facultate, multa denuò & templa, & Monasteria, cũ diuini cultus propagatione, multaque animarum conuersione, instruxerunt. Anno autem 1332. non parua horum manus in Armeniam ipsam penetrauit, inter quos pręcipuum fuisse ferunt *Gonzalum Lauratum* virum doctissimum, qui cum concionibus, tum pluribus libris in illam linguam conuersis, multum profecit. Eodem etiam ferme tempore, & *Paschalem*, inter Medos, & *Gentilem* inter Persas versatos esse accepimus: & illius quidem extat Epistola, qua narrat se, cum munera, & vxores, quas Barbari illi offerebant, aliasque blanditias constanter repulisset, tentatum deinde esse contumeliis, bis etiam lapidatum, faciem & plantas igne adustas, quibus tamen rebus ita se nunquam territum, vt nec habitum deposuerit, nec à prædicando destiterit. Atque etiam circa idem tempus Bosina, vrbs Dalmatiæ, *Gerardi* Generalis Ministri opera, conuersa est ab hęresi, cum illac fortè iter habuisset; qui deinde etiam pluribus eò missis, finitima loca, quæ erant eadem labe infecta, expugnauit, & ad Christi ouile reduxit.

Odoricus autem *Forolimiensis*, eodem ipse fermè quoque tempore, tum, vt honores fugeret, qui illi ab omnibus habebãur, tũ feruenti animarũ zelo adductus, impetrata à Superiorib. facultate, cõtulit se inter infideles, vbi per varias excurrens prouincias, versus Orientem, & Meridiem, eo in opere annis septem, & decem positis; viginti millia animarum solus baptizasse, & salutari doctrina instituisse dicitur. At verò circiter annum. 1370. *Guilielmus Petrus* Cataium missus Euangelizandi causa, plures quã sexaginta

ginta, ex suis adduxit. In Hungaria auté cum Rex ille finitimas quasdam prouincias recenter subiecisset, destinatis eò Franciscanis octo, non pluribus diebus, quam quinquaginta, ducenta hominum millia, ad Christum adduxerunt: quo successu impulsus Rex optimus, ad Ordinis Generalem diligenter scripsit, vt duo millia ad se Fratrũ mitteret, quoniam nulli opus esset defuturum: legiturque adhuc huius Generalis Epistola, qua suos ad tam optabiles, & gloriosos labores piè, & feruẽter inuitat. Nec tacendus *Ioannes Capistranus*, qui annum circiter 1450. vna excursione duodecim infidelium millia, & multos præterea schismaticos Ecclesiæ aggregauit.

Quanti verò in Indiis Orientalibus, & Occidentalibus fuerint ab initio, & fiant quotidiè fidei Christianæ progressus, per Ordines omnes Mendicantes, immensi laboris esset enumerare. In eis sunt multæ familiæ, ex ordine SS. Augustini, Dominici, Francisci, & Carmelitarum Excalceatorum, quę huic vni rei Christianę scilicet fidei propagationi dát operam. Primos omnium, qui ex Mendicantibus tantam hanc prouinciam aggressi sunt, Franciscanos fuisse legimus, atque eosdem etiam in iis inueniendis. cum antea ne quidem de nomine auditũ esset, magnopere contulisse. Cum enim Christophorus Columbus de ea nauigatione instituenda, apud Ferdinandum in Hispania Regem ageret, nec ei, vt in re tá noua atque incerta, multum fidei haberetur; Patres duo Franciscani valdè eum iuuisse dicuntur, tum ipsum animando, tum etiam Regem impellendo, vt eam occasionem omnino tentaret. Itaque cum impetrata classe Columbus Mexicana regna feliciter aperuisset, atque in Hispaniam, tá lætæ rei nuncius reuersus esset, statim aliquot eius familię Patres, ea in loca nauigarunt anno circiter à Christo nato 1493. Atque eodem pænè tempore, ad Orientalem Indiá Emmanuelis Lusitani Regis auspiciis à Vasco Gama patefactam, anno videlicet, 1500. missi sunt Euangelii causa viri octo, ex eadem familia, tùm doctrina, tùm pietate prǽstantes. Ab his initiis, hic Ordo per eas regiones diffusus, multiplicatis breui tempore domiciliis, tredecim Prouincias instituere, in quibus magnam Christianæ rei operam nauarunt, & adhuc nauant. Ad eosdem labores paulò post, id est anno 1505. nauigauere etiam Dominicani, qui item illic multa pręclarè gessere, deinde Augustiniani, & Carmelitæ.

Sed quamuis plurimum Ordines alii, vt Christi nomen ab omnibus in vniuerso orbe colatur, laborauerint, inferior tamen laus Societatis Iesu Religiosis non debetur, quæ tum in Gallia, Belgio, Germania, Polonia, totoque illo Septemtrionis tractu hæresum peste laborante, impigrè se vbique offert Catholicis confirmandis, hæreticis reducendis, aut etiam confutandis, tum etiam versus omnes orbis partes, ac præcipuè in vtraque India infidelium culturam exercet: ac primum in Orientali India,

Ioannis Lusitani Regis rogatu, per Franciscum Xauerium, Apostolicum sanè virum introducta est, ac in celebri insula, Goa nuncupata, Societas Iesu habet frequentissimũ Collegium, in quo morari solét Socii amplius centum: ibi instituuntur pueri quam plurimi, è diuersis regionibus oriundi, Brachmanes, Persæ, Arabes, Aethiopes, Cafres, Canarii, Cazarates, Bacanii, Malauares, Bengalæ, Canaræ, Peguæ, Patanes, Chinguolæ, Iai, Malai Manacarabi, Macazareti, Malucii, Sionii, Mauri, Chinenses, & alii, qui in terras suas dimissi optimis instructi moribus, ac disciplinis Euangelium longè lateque disseminare solent. Eadem Societas in Occidentali India Euangelium Christi latissimè propagauit, ac in vtraque India innumeros habet operarios.

CAPVT III.

Non sufficere Religiosis Mendicantibus præparationem animi ad iuuandos proximos.

At non desunt, qui dicant non opus esse ad caritatis perfectionem animarum studium actu suscipi, sed sufficere in affectu, & desiderio habere, vt constat multos viros sanctissimos Eremi cultores, hac caritatis affectione sine illa actuali, quæ proximis tenetur consulere, viros euasisse perfectissimos; ex quo inferunt sufficere Religiosis etiam Mendicantibus, habere animi promptitudinem, hoc est, paratos esse iuuare Episcopos, vel summum Pontificem tempore instantis necessitatis, vel ipsis requirentibus, aut præcipientibus.

Et quamuis forsan, si rem istam subtilius discuteremus, & vt dici solet, in Scholis Metaphysicæ, posset defendi, inter occasiones consulendi proximorum saluti assiduas & graues, sufficere caritatem in affectu, siue, vt ipsi vocant, in animi pręparatione; quemadmodum inter opes, & delicias sanctitas, inter honores humilitas, inter epulas castimonia: illud tamen certissimum est, in praxi similem animi præparationẽ nec sufficere, neque caritatis metam attingere. Proh dolor, pereunt innumeræ animæ, & cum effectu detruduntur in infernum, & sufficiet caritas in affectu, aut sola animi promptitudo eas adiuuandi?

Quæ rogo fuit causa, cur sancti, & Religiosi viri cum probè intelligerent in quo sita esset caritatis perfectio, tamen ita caritatem proximi in actu sunt amplexati, ac si nihil ea esset quæ in affectu tantum consistebat? Ac deinde illud etiam maximum est in hoc genere, quod cum Christi Domini

mini vita perfectissima fuerit nostræ vitæ, & salutis forma, & ille non sola animi præparatione, sed etiam operibus ipsis, ac toto suæ vitæ cursu nihil aliud, quam animarum salutem curauerit, consequens esse videtur, vt qui in hoc vtroque eius in se effinxerit similitudinem, ei plus laudis debeatur, quam qui tantum in altero.

Hæc fuit etiam S. Bernardi sententia in Homil. *Ecce nos reliquimus omnia &c.* asserentis antiquis Patribus satis fuisse spiritum Domini solo spiritu sequi: *At* inquit, *vbi Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, iam nobis in eo tradita est imago vitæ, & perfectionis exemplar, quod oporteat etiam corporaliter imitari, vt vtroque sequentes vestigio, non vlterius cum Patriacha Iacob altero femore claudicemus. Neque id dicimus tanquam saluari quis vel hoc tēpore nequeat, si secus egerit; sed vt gradum agnoscat proprium, & locum perfectionis, aut discipulatus officium non vsurpet.* Hæc Bernardus. Clarius tamen ipse Serm. 50. in Cantica, de hoc duplici caritatis genere edisserens in proximis iuuandis, non sufficere affectualem, sed actualem prærequiri his verbis ostendit: *Ordinauit in me charitatem. Quàm putas harum? vtramque, sed ordine opposito. Nam actualis inferiora præfert, affectualis superiora. Etenim in benè affecta mente non dubium (verbi causa) quin dilectioni hominis Dei dilectio præponatur, & in hominibus ipsis perfectior infirmioribus, cœlum terræ, æternitas tempori, anima carni. Attamen in benè ordinata actione, sæpè, aut etiam semper ordo oppositus inuenitur. Nam & circa proximi curam, plus vrgemur & pluries occupamur, & infirmioribus Fratribus diligentiori sedulitate assistimus & paci terræ magis, quam gloriæ cæli, iure humanitatis, & ipsa necessitate intendimus, & temporalium inquietudine curarum, vix aliquid sentire de æternis permittimur, & languoribus nostri corporis, postposita animæ cura, penè continuè inseruimus, & ipsis denique infirmioribus membris nostris abundantiorem honorem iuxta sententiam Apostoli circumdamus, pro hoc quodammodo facientes verbum Domini, de quo habes:* Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. *Orantem denique hominem cum Deo loqui, quis dubitet? quoties tamen inde caritate iubente abducimur, & auellimur propter eos, qui nostra indigent opera, vel loquela, quoties piè cedit negociorum tumultibus pia quies? Quoties bona conscientia ponitur codex, vt operi manuum insudetur? Quoties pro administrandis terrenis, iustissimè ipsis supersedemus celebrandis Missarum solemnijs? Ordo præposterus, sed necessitas non habet legem. Agit ergo suum actualis caritas ordinem, iuxta Patris familias iussionem, incipiens à nouissimis.* Hæc Bernar. Præterea excusatio hæc friuola omnino videtur: nam vel loquitur de præparatione animi, quam debent habere subditi respectu Prælatorum Ordinis, ita vt ipsi non se immisceant Ecclesiasticis functionibus, nisi à Prælatis suis ad munus cōcionandi, aut confessiones audiendi, aut alio modo erudiendi populos vocati; & hoc verissimum tutissimumque consilium iudico. Quamuis forsan sæpè laudabilius erit se ipsos pro infidelibus iuuandis Prælatis semel, atque

atque iterum offerre, exemplo D. Gregorij, antequam ad Pontificiam ascenderet dignitatem, S. Bonifacij Episcopi, & Martyris Ordinis Camaldulensium; S. Ludouici Beltrandi, qui omnes alioque quàm plurimi sanctissimi viri à suis Prælatis ardentissimè efflagitarunt, ac impetrarunt mitti in remotissimas orbis regiones, pro Infidelium salute procuranda: immò nullus ferè Religiosorum Ordinum alumnus à Prælatis, nisi ipsemet postularit, huic altissimo deputatur ministerio. Nec verò si quis præsentit se à spiritu diuino, semel atque iterum ad Missiones excitari, trepidandum illi est timore, vbi nulla est timendi occasio, nempè in appetenda sollicitèque procuranda illa re, quæ à Christo Domino commendata, ab Apostolis, ac tot sanctissimis viris tanto studio exculta, immò ipso vsu, & experientia Religiosis vtilissima, & iucundissima semper inuenta: si enim nihil aliud, quàm Dei gloriam, animarumque salutem sitiamus, nihil trepidandum, quin Dei spiritus, qui nostras mentes excitat, nostras quoque actiones iuuabit. Quod si res optatum exitum non sortiatur, in re tam magna voluisse sat erit.

Verum vt eò quò digressi sumus reuertamur: vel est sermo de præparatione animi respectu Prælatorum Ecclesiasticorum, quales sunt Episcopi, & summus Ecclesiæ Pastor; sic falsum est, Ordinũ Mendicantium Prælatis, animi præparationem sufficere, quo ad populorum vel instructionem vel reductionem, quasi animarum culturæ, nisi requisiti, operam dare non teneantur.

Primò, quia Pontifices, cùm Ordines Mendicantes elegerunt, non in eum finem id præstitisse constat, vt coadiutores tantum in animi præparatione essent, sed vt re ipsa, cùm animarum necessitas vel vtilitas id postularet, manus operi admouerent.

Secundo, quia expressè D. Thom. 2.2. q. *188*. art. 4. ad 2. asserit, subuenire Prælatis in animarum ministerio, huiusmodi Religionũ propriũ esse.

Tertio quia Mendicantes, vt notũ est, instituti sunt varijsque, ab Apostolica Sede condecorati priuilegijs, vt prædicando, docendo, alijsue modis conuenientibus spiritualem proximorum salutem procurarent. Qua igitur ratione animarum saluti consuletur, si dicti Religiosi animi solum præparatione succurrere contendant, aut quando vnquam aliqua ex his sacris Religionibus, sola animi præparatione in animabus subueniendis contenta fuit? Nunquid D. Dominicus, aut Franciscus, B. Angelus, Ignatius, alijq; Mendicantiũ Ordinũ Patres, & Coryphęi, eorũque sectatores, quorũ gloriosa gesta nulla delebit obliuio, pro animarũ salute procurãdâ, animi tantum præparationem sibi præfixere, an verò pro eis lucrandis & instaurandis, labores, sudores, miras vexationes, ac sanguinis ipsius effusionem, non sine magno Ecclesiæ fructu pertulere?

Quarto

Quarto: Quia tunc animi promptitudo apud Deum pro facto reputatur, cùm quis opus bonum non exsequitur, eò quod non poſsit, vel occaſio deſit: vt ſunt Anachoretæ, qui in animi promptitudine habent obedientiam, patiētiam, ac miſericordiæ opera, quia parati ſunt data occaſione illa exercere: tamen ſi ipſis offerretur occaſio, nullatenus talis animi prōptitudo, niſi facto ipſo comprobata, ſufficeret. Quomodo ergò Religioſis Mendicantibus, ætate, quâ Eccleſia tot laborat hæreſibus, tot impiorum opprimitur afflictionibus; tēpore inquam, quo immenſus Infideliū numerus, vt ſunt Indi, Æthiopes &c. Euāgelicæ doctrinæ panem exigere conſpicitur, mera animi promptitudo ſufficere poſsit?

Quinto: Quia hęc animi promptitudo reſpectu Summorū Pontificū, ad quos tanquam ad ſummos Paſtores ſpectat Infidelium curare conuerſionem, competere debet, non Religioſis tantum Mendicantibus, Monachalibus, & Clericis, verùm omnibus etiam laicis ad Infidelium reductionē aptis: quare ad maiora Mendicantes Ordines ex vi ſuæ profeſsionis vocatos eſſe palam ſit.

Sexto: Quia miniſteria Eccleſiaſtica, docendi v.g. prædicandi, &c: quæ lucrum temporale pręſeferūt, etiā exigui momenti, nunquam à Religioſis prętermittūtur, immo ſæpius inter eos contētio exoriri ſolet, & ęmulatio non modica, quiſnam huic vel illi populo concionari debeat, quantumuis non niſi fructus temporalis inde ſperetur. Quinimo varijs etiam diſcurſibus, neglectâ Clauſura, ſępius Religioſi vicos & caſtella peruagātur, vt modicum vini, frumēti, vel paleæ, aliarumque rerum ſibi comparent, & in hūc finem velut in ſcopum, prædicationem, doctrinam, ſacramentorumque adminiſtrationem, quandoque imprudenter ex his aliqui iaculātur, & proh dolor, cæleſtia ac diuina, in humana & terrena lucrā conuertunt. Cum verò de animarum ſalute pro quibus Chriſtus Dominus, ſpinas, flagella, clauos & vulnera, atque adeo ipſam crucem ſuſtinuit, agitur, tunc paſsim animi pręparationem in Euāgelium pacis ſufficere contenditur.

CAPVT IV.

Religiosi Ordinum Mendicantium non solum Fidelibus, sed & Infidelibus tenentur opem ferre.

ALiud insuper Dæmonis telum, aduersus Fidei propagationem, animarumque salutem aliqui in nos contorquent (quod meritò fidei arietem, vel vt clarius dicam, contra fidem appellare possumus) asserentes sufficere Fratribus Mendicantibus, si fidelium tantum saluti consulát, cum in aliquibus villis, aut regionibus inter Christianos adhuc commorentur homines fidei Christianæ ignari; ac ipsis etiam ciuitatibus tot esse ciuium inueterata vitia, & mores corruptos, vt Deo forsan inuisum sacrificium videatur, ac præposterus caritatis ordo, domesticis in fidei tenebris relictis, neglectaque spirituali cura domesticorum, eos, qui foris sunt, magno cum labore, ac non sine animarum nostrarum periculo immensis traiectis spaciis quæritare.

Quorsum, inquiunt, immo clamant, Missiones aggredimini, tantum terræ pelagique immensi ad ignotas terras traijcitis, si Christianorum curam deseritis, & extraneis consulitis, propriis ac domesticis derelictis; cũ iniquitas maxima sit, posthabitis domesticis, extraneis vacare, & certos pro incertis relinquere fructus? Hanc friuolam excusationem, fidei propagationi omnino contrariam, de medio tollendam esse duobus, aut tribus propositis argumentis facilè conuincemus. Primum erit, Ecclesiã vsque in finem mundi crescere oportere, ac Euangelium pacis incessanter vsque ad sæculi consummationem prædicandum. Secundum, hanc propagandæ Ecclesiæ curam potissimum ad Summum Pontificem pertinere ac proinde Mendicantes Ordines, qui Sedi Apostolicæ sunt auxiliatores, teneri in hac fidei propagandæ cura ad hanc præclarissimam Sedem spectante cooperari. Tertium, Fidei dilatationem non esse huic curæ postponendam, eique semper studendum, etiam domesticis ouibus relictis, dummodo illis auxilia sufficientia conferantur.

Ad rem igitur redeamus. In primis constat Ecclesiam dilatandam esse, donec in toto mũdo Euãgelii lumen resplendeat, sintque vnum ouile, & vnus pastor: hoc autem à Domino fuisse præceptum eleganter docet D. Augustinus variis in locis, præcipuè Epist. 8. ad Hesychiũ, & Epist. 48. ad Vincẽtium, vbi contra hæreticos quosdam acerrimè pugnat, qui obicem fidei

fidei Christianæ per vniuersum orbem propagationi ponentes, iudicarũt Euangeliũ non debere prędicari vltra certos terminos ab ipsis præscriptos. Quãtum deinde erret, qui Euangelicam tubam solum intra Catholicæ Ecclesiæ claustra resonare vellent, pulcrè docuit D. Bernar. in Epist. ad Eugenium. Quare cùm præceptum sit Domini non tantum Apostolis, sed etiam eorum successoribus, operarios pro excolenda vinea incessanter mittere, nemini dubium esse debet, hoc onus efformandi, mittendique ministros Summis Pontificibus incumbere, quibus vniuersalis Ecclesia commissa est: vnde cũ Mendicãtes Ordines, etiã suo modo Apostolis successerint, vt in princ. huius 2. partis ex decreto Gregorii Papæ commemorauimus, sintque in hac parte Apostolicæ Sedi coadiutores idonei, pro virili tenentur in gentium procuranda salute Summorum Pontificum conatus adiuuare, vsque dum ouile vnum in Ecclesia consurgat.

Prętererea Christi Domini, ac Sãctorum omnium exemplo facilè edocemur normam in Missionibus seruandam. Nam in primis Saluator noster, ac Dominus Iesus Christus, cum Iudæa ferè tota tempore mortis suæ, ac in cœlos ascensionis esset inculta, ac sceleribus immanissimis obruta, vno tantum Apostolo, B. nimirum Iacobo relicto, ceteros in vniuersum terrarum orbem ire præcepit dicens: *Eritis mihi testes in omni Iudæa, & Hierusalem, & vsque ad extremum terræ.* Nonne Apostoli, omissa etiam inculta maxima plebis portione, relictis ibi discipulis, ad alia regna migrabant? Nunquid non Petrus Antiochiam deseruit, & Paulus Orientales prouincias, vt Romam venirent? Illis in locis Petri aut Pauli doctrina opus non erat? vel tunc infideles omnes ad fidem conuersi, ac moribus perfecti, integrique erant, cum ab illis prouinciis præclarissimi Apostoli Romam profecti sunt; aut ab inclita vrbe Romana, cum Apostolorum Princeps discipulos, versus omnes orbis partes Euangelii disseminandi gratia emisit, Christo nomen collumque subdiderat? Ac denique, vt nunc aliorum Apostolorum similia prætercam exempla, cum D. Benedictus ab Italia Maurum in Galliam; ac D. Franciscus in varias mũdi regiones discipulos sparsit; Beatus Ignatius à Roma in nouum orbem, aliasque Septemtrionales partes Xauerium, aliosque discipulos transmisit, num Italia viris illis Apostolicis, pro fidelium instructione, atque ædificatione non indigebat? Quid Summos etiã Ecclesię Põtifices damnabimus, qui diuino afflati spiritu, quotidie operarios in remotissimas prouincias, pro infideliũ salute curanda transmittunt, cùm non deesset messis multa tum Romę, tum in aliis Ecclesiæ regnis? Act. 1.

Demum, nusquam Ecclesia esset propagata, nec Euangelium vniuerso fuisset orbe cognitum. Nam si primum oporteret domesticorum morbos curare, ac rudes omnes Christianos instruere, errantes ad viam veritatis

N 2 reduce-

reducere, cum hoc moraliter sit ferè impossibile, non relinqueretur tempus, neque occasio propagandi Euangelium gentibus. Sufficit igitur, si populo Christiano auxilia ad salutem sufficientia conferantur, ipso verò renuente ad veritatis viam reduci, ad gentes conuerti, quemadmodum Apostoli Iudæis prędixerunt: maximè quia domestici fidei nunquam remanēt destituti ministris necessariis: habent enim Episcopos, Parochos, ac Religiosos innumeros, quorum ope facilè possunt veritatis viam edoceri.

Immo modicus fructus, qui ex Christiano populo, quasi ex vinea senescente colligitur, mouere deberet Ecclesiæ Principes, ac Religiosorum Prælatos, vt eò sua studia conuerterent, vnde maiorem prouentum sperarent. Nimis enim exploratum est plurimos verbi Dei, ac Sacramentorum ministros in florentissimis vrbibus Christianis parum proficere, experientia ipsa clamante, integros ferè populos, in eisdem semper vitiis iacere, quantumuis ministris æternæ salutis abundent. Cur ergò non fiat delectus, & numero idoneo relicto, operarii multi destinentur, ad regiones, & nationes Infidelium, vbi felicius proficiant? Et quidem ratio hęc ipsos potissimum prædicatores, & Sacramentorum Ministros exstimulare debet, ne post labores studiorum, & scientię diuinę acquisitionem, vires consumant, aut eleganter dicendo, aut cum exiguo fructu laborando. Si enim rectè sentiant, prospiciēt profectò in Euangelii prędicatione, quæ apud Infideles fit, se Apostolis similiores futuros, cum ibi stimuli multi vanitatis non pugnent, & ipsum Iesum Christum veracius per sudores, & labores imitentur.

CAPVT V.

Proponuntur & refelluntur argumenta Guilielmi & aliorum.

GVilielmi argumenta contra Ordines, tam Mendicantes, quàm alios, quibus conabatur ostendere, Monachos non esse idoneos doctrinæ, nec verbi Dei prædicationi, immò hęc eorum instituto esse contraria, latissimè refert D. Thom. Opusc. 19. c. 2. & 4. & 2. 2. q. 187. art. primo: breuiter tamen ea, quę principaliora sunt, adducemus. Primum erat ex D. Hieronymo: *Monachus non docentis, sed plangentis habet officium.* Secundum ex D. Gregorio: *Nemo potest Ecclesiasticis deseruire Officiis, & in Monastica regula ordinatè persistere:* sed Monachi tenentur in sua regula ordinatè persistere, ergò

ergò non possunt Ecclesiasticis officiis deseruire, qualia sunt prædicare, & docere. Tertio, Quia est contra doctrinam Apostoli. 2. ad Cor. 10. *Nos autem non in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nos Deus.* Vnde dicunt, quod quicunque Religiosus vltra illum modum egreditur, qui sibi ab auctore Regulæ suæ est statutus, seipsum superextendit. Quarto, Quia Monachus tenetur Ordinem suum seruare, sed extra claustra, non potest eum commodè seruare, ergò non conuenit ei prædicare, &c. Hæc sunt motiua Guilielmi, iã pridem à Sede Apostolica, ob ea plurimis decretis damnati. 2. Cor. 10.

Ad 1. Respondet D. Thom. dicto c. 2. ibi Hieronymum solùm affirmare, Monacho, in quantum Monachus est, competere pœnitentiam agere, non docere, sicut aliqui olim vsurpabant; qui ex hoc ipso, quod Monachi erant, docere volebant. Ad secundùm ex Gregorio, quod nemo potest Ecclesiasticis officiis deseruire, respondet D. Thom. vt supra; *Non esse intelligendum de his, quæ ad substantiã Religionis pertinent, vt etiam per apparatum ibi patet, quia hæc benè seruare possunt Ecclesiasticis officijs deseruientes: sed intelligitur, quantum ad alias obseruantias, sicut silentium, & vigilias, & huiusmodi: quod etiam patet ex hoc, quòd sequitur in prædicto. cap. vt ipse districtionem Monasterij teneat, qui quotidie in Ministerio Ecclesiastico cogitur deseruire. A quibus obseruantijs regularibus non est inconueniens si aliqui abstineant, vt communi vtilitati vacent docendo, sicut patet in illis, qui ad Prælationis officium assumũtur, cum etiam in claustris manentes, in talibus quoque dispensationem accipiant propter aliquam causam. Et propterea aliqui Religiosi sunt, qui in claustris suis manentes, districtionem Ordinis sui seruantes, scholastico insistunt officio, quod ex institutione sui Ordinis habent.*

Ad tertium respondet ibidem his verbis: *Ille se extendit super mensuram suam, vt patet per gloss. ibidem, qui se extendit, vltrà quam concedatur ei: Illud autem intelligitur concessum, quod nulla lege prohibitum inuenitur. Vnde si Religiosus aliquid faciat, quod non sit sibi per regulam suam prohibitum, non superextendet se super mensuram, quamuis de illo faciendo in Regula nulla mentio fiat: alias non liceret Religiosis aliquibus, qui habent Regulas latiores, assumere sibi perfectioris vitæ consuetudines & statuta, quod est contra Apostolum ad Philip. 3. Qui ea quæ retro sunt obliuiscens, ad ea quæ sunt priora se extendebat. Et præterea aliqui Religiosi sunt, qui doctrinã ex institutione sui Ordinis habent, & patet, quod contra eos dicta obiectio non procedit.* Philip. 3.

Ad quartum, ex sanctissimi Doctoris doctrina modo allata facilè respondetur: vbi docuimus nõ solum imminente necessitate, sed etiam postulante id animarum communi vtilitate licitè prætermitti Ordinis obseruantiam, maximè illam, quæ non ad instituti substantiam spectat.

Et vt alia, quæ ad Mendicatiũ Ordinũ functiones, & priuilegia spectãt, breuiter ex mente D. Thomæ d. opusc. 19. & 2. 2. q. 187. adiiciam, quæro

cum D. Thoma cur Mendicãtes Religiosi in mediis opidis, ac ciuitatibus sua ferè cœnobia extruant, ac promiscue ciuium tumultibus exposita; cum tamen Monachi longè ab hominum cœtu, & frequentia remoti in agris, montibus, & solitudinibus sua Monasteria exædificauerint? Respondeo cum S. Thoma locis citatis, ideò Mendicantes in ciuitatibus habitare, vt iuuent alios, & ipsi pariter eorum largitionibus adiuuentur, cum Christi causa omnia reliquerint. Monachorum verò non fuit proprium, alios docẽdo iuuare; aut se fundis, possessionibus, ac bonis stabilibus in communi abdicare.

Prętereà quæritur, Cur Mendicantes viribus alioquin prędıti, manibus minimè laborent; cum ex Augustino per totum librum, de opere Monachorum, ex Basilii item, & Benedicti Regula, & cap. de præsentium 16. q. 1. manifestè constet, olim Monachos manibus laborare consueuisse? Respondeo cum S. Thom. Opusc. 19. c. 5. non idem iuris esse de Mendicantibus, quod de Monachis. Illi enim sunt instituti ad docendum, concionandum, conferendum Sacramenta, & proinde ad diligentem literis operam nauandam. Porrò qui spiritualia seminant, meritò, ait Apostolus, temporalia metunt, & qui altari seruiunt, ex altari viuunt, Monachi vero minimè.

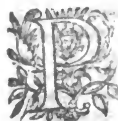
Ac denique, Cur Religiosi Mendicãtes in studia literarum incumbant, cum olim Monachi solum quieti, silentio, solitudini, & contemplationi operam dederint? Respondet itidem S. Thomas locis citatis, & cap. 11. Mendicantium Ordines sese literis applicuisse, cum instituti fuerint, non tanquam Monastici Ordines ad solitariam vitam agendam tantummodo, sed ad salutem animarum procurandam, propagandam, augendam, & conseruandam.

DE

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM

LIBER TERTIVS.

De eligendis atque efformandis Ministris, & de alijs medijs ad propagandam fidem animarumque conuersionem procurandam spectantibus.

Eto mihi, homini aliàs inscio atque inexperto, veniam dari, vt Superioribus meis magna cũ animi demissione possim ea media pro animarum salute suggerere, quæ me vel ex rerum vsu, vel ex colloquio cum sapientissimis viris, aut etiam ex eorum scriptis discere cõtigit. At cum in hoc negotio nonnulla sint, quæ vel praxis, vel ratio ipsa ostendit magis quàm prima facie fortasse videantur fore difficilia, si executioni mandentur; de his solum quæ magnum momentum habitura sint, ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidem, auctoritatemq; propagandam, salutéq; multorum populorum ac gentium vtiliter, nec magno sumptu, comparandam dicemus.

CAPVT I.

De erigenda Congregatione pro fide propaganda.

PRimum itaque illud est, vt Romæ paucorum, sed zelo insignium atq; prudentiũ virorum Congregatio instituatur, in qua seriò diebus statutis agatur de ratione omnium populorum adiuuandorum, hortatorijs, atque consolatorijs Epistolis, libris Orthodoxis, hisque vt breuioribus ac pijs, ita ad disseminationem aptioribus, plurimis libris Catechismi S.

Tri-

Tridentinæ Synodi: quia iam vt varias in linguas est conuersus, ita in multo plures facilè conuerti posset. Ceterum huius Congregationis scopus is esset, qui primarius S. Ecclesiæ, Apostolicique totius muneris fuit, vt populi nutantes roborarentur, versantesque in ipsis hæresibus Catholici animarentur ad fidem, pietatemque propugnandam, ceterosque deinceps iuuandos. Reliquis autem fidei Catholicæ propugnatoribus, quales sunt Episcopi, Cōcionatores, Parochi, Magistratus, Gymnasiarchæ, & animus adderetur, & instructiones variæ mitterentur. Hæc verò omnia Pontificis Maximi nomine fierent, nulla temporariæ iurisdictionis, aut censurarum mentione, vt cum hoc labore sanctam hanc Sedem nullum se aut imperium aut lucrum aliud quam animarum aucupari ostenderet, tum magis fortius Catholica Religio vbique stabiliretur.

Hac enim ratione Summus Pontifex paternum suum & vniuersalem amorem, zelumque lucrandi animas, prisco ritu, circularibus Epistolis testaretur, & misellis ouiculis per vastas gētilitatis solitudines, aut hæresum præcipitia errantibus pastoritia voce Pastor optimus ipse met acclamaret. Hac etiam ratione in ipsis quoque vinculis vsi sunt Apostoli populos assiduè, qui vel in medio perfidarum nationum viuerent, de sua salute obnixè monentes. Hac summi Pontifices, quamuis in summa vniuersæ Ecclesiæ perturbatione, ipsique deportati ad insulas, siue inter compedes, aut Martyrum sepulcra latentes: hac ceteri, qui pace Ecclesiæ data, illis succeßere, quales S. Innocentius, Leo, Gregorius, horum nominum primi, quiue alij Ecclesiæ columnæ, & quasi firmamenta fuerunt sunt vsi. Quod si Summus etiam Pontifex Imperatorem, Reges, Principes, Prælatos, maxime verò Religionum Generales, aut Capitula, ad iuuandas conuersiones crebrius hortaretur; haberent hæc non leue pondus ad propagandam Christianam Religionem, restaurandumque diuinum cultum; ac denique hæresibus ostium præcluderetur, cùm synceræ caritatis officia potius, quàm vllæ aliæ industriæ vel sumptus aut labores humani, amorem & obedientiam in subditis stabilem certissimè operentur.

Huius Congregationis quatuor aut quinque esse possent Secretarij idonei, vel rerum & linguarum vsu, vel doctrina, vel (quod caput est) pietatis affectu præstantes: quorum munus esset cuncta ordine Congregationi proponere, constituta exsequi, Orthodoxos & pios libellos pro ratione vniuscuiusque prouinciæ varijs linguis conscriptos habere; Regesta literarum, Episcoporum etiam, Parochorum, Concionatorum, Familiarum, illustrium Catholicorum siue aliorum, à quibus posset huic negotio aliquod auxilium adferri, Catologos asseruare.

Horum alteri Septemtrionalium regionum cura demandari posset,

Angliæ,

Angliç, Scotię, Hiberniç, Galliç, Germaniç, Daniæ, Suetiæ.

Tertio Dalmatiæ, Bosſinę, Græciæ, inſularumque adiacentium, atque item Thraciç.

Quarto Cypri, Aſię minoris, Tripolis, Syrię, Hieroſolymæ, Alexādriæ, Algerij. Alteri Poloniç, Lituaniç, Moſcouię, Ruſciæ, Hungariæ, Tranſiluaniæ.

Quinto Indiarum Occidentalium, & Orientalium. Ad eas enim omnes prouincias iuuandas, fidemque ac pietatem, & libros diſſeminandos plures aditus patent.

Primò per eorundem Ordinum Generales, quorum in Dalmatia, Boſſina, Peræ, Hieroſolymæ, & alibi monaſteria exſtant.

Secundò per Epiſcopos Latinos, qui Cathari, Epidauri, quique in Creta & Corſica ſunt.

Tertiò per mercatores, qui varias Orientis merces Venetias, atque ad alios portus tranſuehunt ex Andro, alijſque Ægei maris inſulis, quique in patriam libros Italica etiam lingua cōſcriptos referunt, quæ & apud Gręcos & frequentioribus Orientis partibus in vſu eſt.

Quartò per Chij, Andri, atque aliarum inſularum viros nobiles, qui adhuc Sanctæ Romanæ Eccleſiæ fidem amplectuntur ac retinent.

Quintò per Conſules mercatorum diuerſarum nationum Europæ, quibus in Orientis emporijs Latini Sacerdotes non deſunt, in oppido Pera, Tripoli, Syriæ, & Alexandrię Aegypti.

Sextò per mercatores Genuenſes, & Maſſilienſes, qui circiter octingenti prope Algeriam ſolent coralia piſcari.

Septimò per alios mercatores, qui fide publica accepta ſępè ad Orientales, alioue tutò commeant, quique pios libros, ſacras imagines ferre, ſanctáque Religionē noſtram liberè colere permittuntur, dum tributum Turcis pendát, nec de rebus ad regna ſpectantibus, vel contra Mahometis Legem loquantur, cùm interea innumerabiles propè populi, & captiui Chriſtiani cæleſtis doctrinæ cibum, ſacramentaque ſitiant, atque illud morti appropinquantes ſolatium perneceſſarium exoptent, vt de moriendi ratione edocti, ad Deum, propter quem creati redemptique ſunt, ex ea captiuitate tandem liberi migrent, quod ſacrificij genus ſanctiſsimum atque acceptiſsimum Deo eſt.

Inchoato igitur hoc opere, in nomine Domini, ab interiori animarum lucro atque à voluntatum acquiſitione, in quibus in primis regnum Dei ſitum eſt, certiſsimum eſt non irritum fore Domini verbum, qui quærentibus ipſum reliqua omnia ſemper adijcit, & in Orientis & Occidentis Indijs ſuæ omnipotentis prouidentiæ indicia manifeſtiſsima præbuit paucíſsimis, qui ſua ſtudia laboreſque, Deo adſpirante, eò conuerterunt, in tā

ingenti vinea laborantibus.

Quod si vna Gebennensis ciuitas dissеminandi libros, literasque scriptitandi, paucissimorum annorum spatio, regna, orbemque pænè ipsum Christianum, Satana vires suppeditante aut infecit erroribus, aut euertit; sanè è contra multò magis sperandum est à dextra Dei, vt si debita huic rei diligentia adhibeatur, multa instaurentur, innumerabilesque animæ ad fidem Orthodoxam reuocentur, reliquæ stent, pro quibus vt Christi sanguis effusus est, atque hæc Apostolica Sedes omnes labores libenter impendit, ita exstantibus tot adhuc Catholicorum reliquijs, præcipua nunc ab hac sancta Sede sollicitudo requiritur, vt quæ iustissimè nomen, ita officium sibi à Deo commissum Catholicæ potestatis ostenderet.

Quod si tot Romæ præclara ingenia sunt, quæ alijs negotijs, causis, litibusque expediendis, totius vitę tempus minus vtiliter impendunt, cum tamen diuinæ dispositionis in Ecclesiastica Hierarchia scopus hic nõ adeò primarius sit, quantò facilius duodecim ex tot millibus hominum, reperientur, qui sanctissimo huic operi, quique sanctæ Sedis Apostolicæ proprius est scopũ incumbat: cùm post orationẽ, & reliqua pietatis opera, hac vna ratione ipsi quoque antiqui Pontifices Maximi, quanquam nullo Ecclesiæ patrimonio, aut temporario auxilio, vel Regum ope, suam in toto terrarum orbe auctoritatem vniuersalem conseruarint: cum (sicut antea dictum est) regnum Dei præcipuè in mentibus voluntatibusque hominũ consistat; quæ nulla ratione alia quam caritate atque diligentia rectè conciliari aut retineri diutius in officio possunt.

CAPVT II.

De eligendis efformandisque ministris pro fide Catholica propaganda.

VErè enim Apostolicos homines postulat Apostolicum munus, qui crucem Iesu Christi semper in corpore circumferentes, illam verbis & factis annunciẽt, & in illius obsequium orbem vniuersum redigãt: quare tam excellẽti oportet verbi Dei ministros præditos esse sanctitate, vt Apostolica verè debeant ornari. Quin & ipse Dominus Apostolos electurus, eosque in orbem missurus, orationem profundam peruigil antè effudit cum Patre rem tantam cõmunicans. Vocatos præterea ad se quibus verbis, quam grauibus officij admonet? qua disciplina mittit? quibus præceptis imbuit? quanta integritatis, quanta mortificationis, quanta patiẽtiæ

tiæ commendatio? Quid obsecro hoc tali apparatu talis magister agebat aliud, quàm vt informaret Ecclesiæ Doctores, & Pastores, ne cui manus citò inponerent, nè Euangelicæ prædicationis munus nisi selectissimis & probatissimis committendum putarent? Idem mox à mortuis resurgens non patitur suos illos, quamuis iam feruentes & accensos amore ipsius, quamuis Scripturarum sensu donatos, ad Euangelizandum prodire; sed domi se potius continere iubet, & magna meditatione exspectare, donec induantur virtute ex alto. Quin etiam S. Paulus iam ad tertium cælum raptus, & mira operatus, non prius cum Barnaba destinatur ad gentes, quàm Sanctis fratribus ieiunantibus & ministrantibus, Spiritus Sanctus eos sibi ad opus hoc segregari iubet. Diuturnam profectò vitæ immaculatę probationem Apostolicum hocce munus efflagitat.

Tum, quia fidei prædicatio est res magna, ac maior omni æstimatione, pænè innumeris plena difficultatibus & periculis, tam animæ, quàm corporis, quæ in disseminando verbo Dei occurrunt: semper enim fidei prædicatio fuit difficillima, fructificatio Euangelij laboriosissima: quare exposcit ministros generoso animo, ac virtutibus Apostolicis præditos. Nã, vt nũc alia prætermittã, quæ arduã hanc ostendũt prouinciam, ac impedimenta, quæ illam ferè sępè insuperabilem reddunt, profectò generalis ratio doctrinę Christianæ satis per se ipsam difficultatē hanc manifestat. Etenim ratione omni superiora docet, nęc probat: mores ab omni cupiditate & gloria alienos instituit, vitijs omnibus funditus euersis, quibus est humana natura plenissima, & diuturna consuetudine effirmatissima. Pręmia pollicetur, quæ non videntur; ea quæ videntur contemnere iubet: sensum hominis ad ea transfert, quę sentiri nequeunt: vitam non humanam agere homines vult. Quis igitur facile ac suaue putet, belluas in Angelos transformare, idque voluntate ipsorum adnitente; quibus vis ista affertur? Verè opus hoc non hominis, non alterius cuiuspiam quã Dei vnius. Ipse sibi proprium vult: *Hoc est opus Dei*, inquit, *vt credatis in eum.* Ioan. 6.

Tum præterea, quia animarum conuersio ad Deum, earumque omnis profectus & incrementum à nullo existere potest, nisi à Deo. Sic enim scriptum est: *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Et Dominus ipse; *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.* Ioan. 6. Quid ergò faciunt homines in aliorum hominum conuersione? Hoc vnum, quod à Deo tanquam instrumenta adhibentur, vt calamus solet ad scribendum, serra ad secandum. Itaque vt instrumentum, si se per se mouere velit, nihil efficiet, si verò ab artifice moueatur, omnia efficiet, sic homo in his diuinis & supernaturalibus operibus tantum efficiet, quantum cum Deo coniunctus fuerit, & ab illo mouebitur: quare quantò quis Deo coniunctior, tantò aptior animarum saluti procurandæ. Solet enim Deus per instrumenta

apta, hoc eſt homines, qui ſibi ipſis abnegandis enixius ſtudeant, vti in magnis fidei negotijs, ac per eos breui tempore ſæpè efficaciùs agit, fineq; attingit, quam diuturno tempore per plerosque alios homines, qui ſibi vel mundo melius alijs ſapere videntur. Quod & in Apoſtolis alijſque multis perſpicuum fuit, qui humana ſapientia, alijſque mundi dotibus præſidijſque deſtituti, mundum vniuerſum Chriſti fide & agnitione repleuerunt. Magnus quoque Antonius, vir ſimplex, Alexandriam veniens, breuiſsimo temporis ſpatio, magnam Arrianæ hæreſi cladem intulit, quã tam fortaſsè perdocti aut prudentes multi, licet Catholici, longiſsimo vitæ ſpatio non intuliſſent.

Quanta denique per miniſtros idoneos Deus in animarum conuerſione operetur, omiſsis alijs antiquorum exemplis, duo tantum Apoſtolicorum virorum exempla, ferè noſtra ætate recentia, commemorabo. Ac primus occurrit *S. Vincentius* ex Prædicatorum familia, cuius quidem opera, (vt optimè narrat Hieronymus Platus de bono ſtatus Religioſi lib. 2. cap. 31.) tam longè lateque peruagata eſt, vt mirum fuerit, tam multas regiones potuiſſe vnius hominis paſsibus percurri, quot ille Euangelizando peragrauit. Primum enim in Hiſpania Valentiæ regnum, Catalauniam, Aragoniam, Nauarram: denique, excepta Galitia, & Luſitania, quibus ob certas cauſas abſtinuit, ſingulas prouincias, ſingulas vrbes, ſingula ferè oppida obijt. Hinc Galliam ingreſſus, regnum Occitanum, Delphinatum, Franciam, Burgundiam, Normandiam, Prouinciam, Aruerniam, Vaſconiam, Britanniam, & Flandriam ipſam, ac totam Sabaudiam; poſtea in Italiam deſcendens, Pedemontum, Inſubriam, Liguriam, & omnia eius littora adijt poſtremò etiam ad Baleares inſulas nauigauit. Deinde ab Henrico Angliæ Rege humaniſsimis litteris ac nuncijs, & naui ad hoc ipſum miſſa, inuitatus, eam prius inſulam totam, mox Scotiam, poſtremò etiam Hyberniam luſtrauit, & quidem, vt ante dixi, non metropoles tantum, aut maiores ciuitates, ſed vbique villas ipſas & ignobiles pagos Chriſti exemplo circumiens. Itaque quis præter Deum numerare poſsit, quot ille animas ex vitiorum cœno, ex ipſis inferni portis reuocarit, quæ vitia ex totis ciuitatibus & prouincijs eradicarit, quantam vbique lucem diuinarum rerum reliquerit? Illud quidem conſtat ex Iudæorum ſecta, contra quorum perfidiam, cum eo tempore abundaret, illius zelus exarſerat, ſupra viginti & quinque millia. Saracenorum octo millia ab eo ad Chriſtum adducta fuiſſe; Chriſtianorum verò perditorum, qui ſe ad bonam frugem receperunt, pluſquam centum millia. Sic enim ſcribitur, quocunque is pedem intuliſſet, ſtatim illic ſequi conſueuiſſe generalem pœnitentiam priorum delictorum generalemque morum reformationem, aleam, blaſphemias, periuria, aliaque flagitia, immo verò

etiam

etiam ineptias, & ludos ita cessare solitos, vt ne eorum quidem esset recordatio: denique tantam fuisse omnium contritionem, religionem, modestiam, nec solum dum ipse adesset, sed aliquamdiu postea, vt prisca illa Apostolorum ætas rediisse videretur. Atque hæc de Vincentio.

Alter qui huic adiungendus visus est, *Franciscus Xauerius*, ex Societate IESV, vir planè Apostolicus, vt eius egregia facta confirmant. Is enim, vt breuiter collegit Petrus de Ribadeneira in Catalogo Scriptorum Societatis, à Paulo III. Pontifice Maximo, Ioannis III. Lusitaniæ Regis rogatu, in orientis Solis Indiam ablegatus est: vbi incredibile est, quos labores tulerit, quas molestias deuorarit, quot populos Euangelij luce perfuderit, quàm multos filios Christo pepererit, quàm turbulentis tempestatibus iactatus, quantis miraculis & viuus & mortuus nobilitatus sit. Goënsi in ciuitate (quæ Regia, & Lusitanici in Oriente caput imperij est) Religionem Christianam, Collegio Societatis exædificato, stabiliuit. In Commorini ora CXL. Ecclesias constituit. Malacam & ad pietatem erudiuit, & precibus tutatus est. Malucas insulas perlustrauit. Truculentos Mori insulæ habitatores ac barbaros mansuefecit. In Iaponiam primus cœlestis doctrinæ lumen inuexit. Multos Reges idololatras Christi iugo subiecit. Denique in latissimi Chinensis regni (quod Christi armis expugnare parabat) aditu sanctissimè vitam profudit, secunda die mensis Decembris anno salutis M.D.LII. ætatis LV.

His alijsque exemplis, quæ longissimum esset recensere, Prælati ad quos eligendi mittendique ministros munus spectat, erudiuntur expendere, quantum oporteat (immo hanc esse huius negotij summam) vt ministri tales eligantur, qui zelum Dei habeant, ac sua non solum libenter impendant, sed etiam se ipsos superimpendant pro animarum salute, ac qui verè possint dicere, Non vestra sed vos quęrimus. Quare eorum, qui mittendi sunt, examinanda est doctrina, explorandi mores, perspiciendus zelus, & desiderium labores pro Christo tolerandi, ac præcipuè vocatio consideranda, an fortuito, an pro libidine, aut etiam auaritia (vt in aliquibus Religiosis Indias petentibus contingere solet,) an vero cęlesti vocatione ducantur: nihil enim æquè nocet huic operi, atque mercenariorum & sua quærentium turba. Quid enim in Apostolica functione præstabunt homines animales spiritum vix habentes, aut quæ fidei propagatio, quæ morum instructio speranda erit, si Sacerdotes mercedem, non animas quærant? Pauci certè numero, virtute præstantes, spiritu feruentes, parati pro fratribus animas ponere opus Domini potius promouent. Etenim si tales operarij populis nationum diuino dono contingerent, messis lętissima foret expectanda. Verum obsequendum est diuino pręcepto, & assiduis ardentibusque precibus rogandus est Dominus messis, vt mittat

operarios in messem suam, qui non verbo & lingua tantum diligant, sed opere & veritate se ipsos idoneos noui testamenti ministros prębeant. Atque id quidem, vt pater misericordiarum, & Deus totius consolationis Ecclesiæ Catholicæ largiatur plena fiducia sperandum est, quia sine illo nihil possumus facere, qui quos vult ponit, vt eant, & fructum plurimum permanentemque afferant. Sed quod nostra interest, quales esse oporteat tanti operis ministros, in quo rei benè gerendæ spes omnes sitas esse monstrauimus, ipso Deo nostro adiuuante, accuratè deinceps persequemur, maximè lib. 4. Interim verò, qua ratione sint ministri efformandi, ac eorum magna comparanda copia præmittemus.

CAPVT III.

De instituendis Seminarijs pro Ministris efformandis, & accingendis ad fidei propagationem.

CVm ea semper fuerit Sedis Apostolicæ pro salute animarū cura, atq; in omnes vniuersi terrarū orbis homines caritas, vt illos, licet lōgissimis locorum interuallis distantes, ad Catholicæ Religionis cultum alliciendos, & sibi adiungendos perpetuò duxerit: ęquum existimauit Seminaria pro alendis, instruendis, formandisque Ministris erigere: quorum proprium munus esset, procuratio salutis animarū, ac dispensatio Euangelicæ gratiæ. Hanc enim methodum & rationem inijt diuina sapientia, quæ cælitus descendit, & nostram carnem assumens duobus Seminarijs vniuersam propagauit Ecclesiam: quorum alterum non plus duodecim; alterum septuaginta alumnis constabat: horum autē eam curam Domin⁹ gessit, vt vsque ad mortem illos semper excoluerit, ac deinceps Spiritum sanctum ijs de cælo miserit. Oportet enim, vt qui prædicandi Euangeliū gentibus munus suscipere decreuerit, primum præparare animam virtutibus & disciplina scientiarum. Diu disce quod doceas: cum à Salomone præceptum sit: *Præpara foris opus tuum & diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam.* Quamobrem ad Apostolos dicitur, vt sedeāt in ciuitate quoadusque induātur virtute ex alto, ne quis diuinę ac cælestis prædicationis maximè inter gentes onus assumere sibi ausit, donec vires roburque conceperit, ad sustinendum illud Spiritus sancti ope atque dono, & sacrarum literarum cognitione: tunc demum præparato in sua domo conuiuio, in publicum procedat, multos inuitet, laxet retia in capturam, seminet semen suum, & Euangelicæ veritatis sale omnia condiat, sed tamen

Act. 2.

men calceamenta habeat in pedibus, ne terram attingat, vt tota eius conuersatio in cælis sit.

Igitur vt tales verbi Dei Prædicatores Catholica Ecclesia haberet, à Summis Pontificibus Romæ Collegia quædam siue Seminaria instituta sunt, vbi Ministri pro fide tuenda & propaganda literarum disciplinis, & sacrę scripturæ documētis erudirentur: quibus meritò à Domino diceretur: *Vos estis sal terræ*; & qui condimento vniuerso orbi esse valerēt, quorū etiam doctrina non tantum vniuersis hæresibus, verum ipsi Antichristo resisteret: vt meritò dici posset de illis in laudem Ecclesiæ, mille clypei pēdent ex ea, omnis armatura fortium. Horum verò Seminariorum auctor maxima ex parte extitit Gregorius XIII. qui maximo ęre tria & viginti Collegia siue Seminaria in diuersis orbis partibus extruxit, & annuo reditu locupletauit. Romæ vero pro Infidelium conuersione erexit Germanicū, Britannicum, Neophytorum, Græcorum, Maronitarum, eo potissimum fine, vt Ecclesiæ ruinæ restaurentur, hæreses arceantur, ac fides Catholica per vniuersum orbem dilatetur. Ex quibus certè Seminarijs prodijt adolescentium Doctorum & Religiosorum, atque adeò Martyrum haud mediocris numerus, qui Ecclesiæ imperterrito animo inseruierunt, atque in ciuitatibus quamplurimis, prouincijsque hæreticorum ardenti zelo fidem iam collapsam restaurarunt.

Horum autem Seminariorum pro efformandis Ministris triplex genus esse potest. Primū ex alumnis diuersarū nationū, qualia sunt ferè omnia, quæ Romæ, alijsque Christianitatis partibus erecta sunt: ex quibus vt maior vniuersaliorque fructus percipiatur, aliqua alia oporteret seruari: primum vt non modò pro alumnis Pontificijs recipiantur ij, qui Ecclesiastici futuri sunt, verùm etiam qui apti ad alios status. Indiget enim non modò Ecclesia bonis Clericis, sed etiam egregio politico Magistratu, Consulibus, Consiliarijs Principū, Iurisperitis, Medicis, Ludimoderatoribus, ac probis omnino Patribusfamilias. Secundo, vt qui recepti sunt, pro vsu Ecclesiæ frequentius applicentur ad curam animarum, quàm ad beneficia non curata: illi enim non sibi solum, verùm etiam alijs prosunt: hi verò vix prosunt alijs: immo etiam haud rarò officiunt sibi ipsis: tantū enim abest, vt vnus atque alter alumnus integrum Capitulum reforment, vt etiam cum vlulantibus lupis vlulare aliorum importunitate cogantur. Tertiò, vt hæreticorum filij & cognati procliuius etiam recipiantur, quā reliqui: sunt enim illi ordinariè ardentioribus animis post conuersionem, & pro defendenda Religione Catholica maiore aguntur zelo. Quartò, ne facilè aperiatur locus Catholicorum liberis seu nobilibus seu obscuris, qui alias in scholis Patrum Societatis IESV, vel alijs, proprijs sumptibus, possent erudiri. Sunt enim huiusmodi homines posteà ferè minus

grati,

operarios in messem suam, qui non verbo & lingua tantum diligant, sed opere & veritate se ipsos idoneos noui testamenti ministros prębeant. Atque id quidem, vt pater misericordiarum, & Deus totius consolationis Ecclesiæ Catholicæ largiatur plena fiducia sperandum est, quia sine illo nihil possumus facere, qui quos vult ponit, vt eant, & fructum plurimum permanentemque afferant. Sed quod nostra interest, quales esse oporteat tanti operis ministros, in quo rei benè gerendæ spes omnes sitas esse monstrauimus, ipso Deo nostro adiuuante, accuratè deinceps persequemur, maximè lib. 4. Interim verò, qua ratione sint ministri efformandi, ac eorum magna comparanda copia præmittemus.

CAPVT III.

De instituendis Seminarijs pro Ministris efformandis, & accingendis ad fidei propagationem.

CVm ea semper fuerit Sedis Apostolicæ pro salute animarũ cura, atq; in omnes vniuersi terrarũ orbis homines caritas, vt illos, licet lõgissimis locorum interuallis distantes, ad Catholicæ Religionis cultum alliciendos, & sibi adiungendos perpetuò duxerit: ęquum existimauit Seminaria pro alendis, instruendis, formandisque Ministris erigere: quorum proprium munus esset, procuratio salutis animarũ, ac dispensatio Euangelicæ gratiæ. Hanc enim methodum & rationem inijt diuina sapientia, quæ cælitus descendit, & nostram carnem assumens duobus Seminarijs vniuersam propagauit Ecclesiam: quorum alterum non plus duodecim; alterum septuaginta alumnis constabat: horum autẽ eam curam Domin⁹ gessit, vt vsque ad mortem illos semper excoluerit, ac deinceps Spiritum sanctum ijs de cælo miserit. Oportet enim, vt qui prædicandi Euangeliũ gentibus munus suscipere decreuerit, primum præparare animam virtutibus & disciplina scientiarum. Diu disce quod doceas: cum à Salomone præceptum sit: *Præpara foris opus tuum & diligenter exerce agrum tuum, & postea*
Act. 2. *ædifices domum tuam.* Quamobrem ad Apostolos dicitur, vt sedeãt in ciuitate quoadusque induãtur virtute ex alto, ne quis diuinę ac cælestis prædicationis maximè inter gentes onus assumere sibi ausit, donec vires roburque conceperit, ad sustinendum illud Spiritus sancti ope atque dono, & sacrarum literarum cognitione: tunc demum præparato in sua domo conuiuio, in publicum procedat, multos inuitet, laxet retia in capturam, seminet semen suum, & Euangelicæ veritatis sale omnia condiat, sed tamen

men calceamenta habeat in pedibus, ne terram attingat, vt tota eius conuersatio in cælis sit.

Igitur vt tales verbi Dei Prædicatores Catholica Ecclesia haberet, à Summis Pontificibus Romæ Collegia quædam siue Seminaria instituta sunt, vbi Ministri pro fide tuenda & propaganda literarum disciplinis, & sacræ scripturæ documétis erudirentur: quibus meritò à Domino diceretur: *Vos estis sal terræ*; & qui condimento vniuerso orbi esse valerét, quorũ etiam doctrina non tantum vniuersis hæresibus, verum ipsi Antichristo resisteret: vt meritò dici posſit de illis in laudem Ecclesiæ, mille clypei pédent ex ea, omnis armatura fortium. Horum verò Seminariorum auctor maxima ex parte extitit Gregorius XIII. qui maximo ære tria & viginti Collegia siue Seminaria in diuersis orbis partibus extruxit, & annuo reditu locupletauit. Romæ vero pro Infidelium conuersione erexit Germanicũ, Britannicum, Neophytorum, Græcorum, Maronitarum, eo potiſsimum fine, vt Ecclesiæ ruinæ restaurentur, hæreses arceantur, ac fides Catholica per vniuersum orbem dilatetur. Ex quibus certè Seminarijs prodijt adolescentium Doctorum & Religiosorum, atque adeò Martyrum haud mediocris numerus, qui Ecclesiæ imperterrito animo inseruierunt, atque in ciuitatibus quamplurimis, prouincijsque hæreticorum ardenti zelo fidem iam collapsam restaurarunt.

Horum autem Seminariorum pro efformandis Ministris triplex genus esse potest. Primũ ex alumnis diuersarũ nationũ, qualia sunt ferè omnia, quæ Romæ, alijsque Christianitatis partibus erecta sunt: ex quibus vt maior vniuersaliorque fructus percipiatur, aliqua alia oporteret seruari: primum vt non modò pro alumnis Pontificijs recipiantur ij, qui Ecclesiastici futuri sunt, verùm etiam qui apti ad alios status. Indiget enim non modò Ecclesia bonis Clericis, sed etiam egregio politico Magistratu, Consulibus, Consiliarijs Principũ, Iurisperitis, Medicis, Ludimoderatoribus, ac probis omnino Patribusfamilias. Secundo, vt qui recepti sunt, pro vsu Ecclesiæ frequentius applicentur ad curam animarum, quàm ad beneficia non curata: illi enim non sibi solum, verùm etiam alijs prosunt: hi verò vix prosunt alijs: immo etiam haud rarò officiunt sibi ipsis: tantũ enim abest, vt vnus atque alter alumnus integrum Capitulum reforment, vt etiam cum vlulantibus lupis vlulare aliorum importunitate cogantur. Tertiò, vt hæreticorum filij & cognati procliuius etiam recipiantur, quã reliqui: sunt enim illi ordinariè ardentioribus animis post conuersionem, & pro defendenda Religione Catholica maiore aguntur zelo. Quartò, ne facilè aperiatur locus Catholicorum liberis seu nobilibus seu obscuris, qui alias in scholis Patrum Societatis IESV, vel alijs, proprijs sumptibus, possent erudiri. Sunt enim huiusmodi homines posteà ferè minus

grati,

grati, & minoris frugis. Nec videtur vlla ratio, cur pauperibus bolus panis ex ore eripiatur, & detur ijs, qui tali auxilio opus non habeant. Quinto, ne omnes, qui ad Seminarium Romanum pertinent, in ipsa vrbe Roma nutriantur, ob varias causas: vident enim & audiunt aliqua scandala, tam in Ecclesiastica, quam in ciuili vita, quæ omnino ipsis decet esse ignota: atque ad propriam patriam reuersi, reddunt se apud populares peregrinis moribus odiosos: facilè dediscunt patrios mores, assuefiunt deinde Italicæ pronunciationi & gestibus, quæ omnia etsi natiuos Italos non dedecent, Septemtrionalibus gentibus alijsque inuisa sunt: acproinde primò quidem risum, deinde contemptum mouent, atque abeunt demum in communem fabulam. Estque alicui tali Romanisco (vt vocant) perdifficile amissam semel æstimationem recuperare, etiamsi mores ad communem vulgatumque stylum reformare impendio sategerit. Assuescunt etiã potui vini, vt vel ob hoc auersentur propriam patriam. Huc accedit, quod tam longinquo orbis interiectu necesse sit multos ineptos recipi, multos etiam idoneos excludi. Item quòd cum Romæ in vmbra scholastica continuò educentur, ægrè deinceps assuescant domi suæ perpetuò in palæstra versari, multa quidem & subtilissima argumenta vetera gerentes in scriptis, sed recentia ignorantes, quæ etiam à fęminis & rusticis proponi solent, & consueuerunt doctissimo cuiuis negotium facescere. Sextò, vt ex Collegiorũ redditibus aliqui saltem ad tempus transferantur in aliquas Septemtrionales prouincias, in quibus maior fructus speratur. Etenim cum totum hæreseos fundamentum sit extremum odium Romani Pontificis, maximopere videtur esse necessarium, vt summus Ecclesiæ pastor suam erga omnes exteras nationes, quacunque potest ope & ratione, manifestam faciat caritatem, & clementiam, quæ alias tantò est occultior quantò remotior. Septimò, vt ex eisdem redditibus non modò alatur iuuentus, verum etiam subeniatur viris maturis, ad rectam fidem conuersis, vel conuertendis, quales potissimum sunt ministri & pædagogi hæreticorum. Et sanè vnusquispiam talis vir quoniam doctrina sua & exẽplo statim prodesse posset Ecclesiæ, maioris fieri debet, quàm multi alij alumni, qui tam in spem quam in metum, ancipiti prorsus cura, enutriuntur, de quibus incertum est, qualesnam futuri sint olim, bonine, an mali.

Tum etiam, quod minores sumptus hoc modo pluribus sufficerent: nam vni quatuor, alteri tres, vel duo, quibusdam etiam vnus coronatus quouis mense, iuxta cuiusuis qualitatem & necessitatem diuiderentur: adeò vt cum octo millibus aureorum, qui Romæ quinquaginta alumnis (vt fertur) vix satis sunt, posset in Germania hac, qua dixi, ratione, ducentis circiter capitibus satisfieri. Vtuntur hac arte (vt ab alijs accepi) Duces

Duces Saxoniæ, qui præter Seminaria è ruderibus monasteriorum excitata, sat magnam alunt copiam huiusmodi, vt ipsi vocant, stipendiariorum, magno cum fructu suæ superstitionis, & metuendo Catholicæ Religionis detrimento.

At dicet quispiam, necesse esse exteros maximè de nouo ad fidem conuersos Romæ commorari, vt discant Romanas cæremonias. Sed hæc obiectio facilè dissoluitur: nam si cæremoniæ Romanæ à Iesuitis, alijsque discuntur in Germania, & alijs remotissimis locis, cur non ibidem discentur ab alumnis Seminariorum?

Secundum genus Seminariorum addi potest, quod & à viris prudentibus, animarumque zelo præstantibus Summis Pontificibus non semel propositum fuit, nempe vt quędam Seminaria diuersorum Religiosorum eligerentur, præcipuè illorum Ordinum, qui facilius & fructuosius pro suorum institutorum ratione (quales sunt Mendicantes, maximè obseruantes & reformati) possent in hoc negotium incumbere. Neque enim difficile valde apparet, vt ex duobus tribusúe primarijs Religiosorum Ordinibus, triginta, quadragintáue Religiosi Romam euocentur, qui omnes quartum votum emitterent, se per totius vitę suę spatium curaturos Infidelium conuersionem, iturosque in vnamquamque orbis partem à Summo Pontifice, vel à suis Pręlatis missos, qui deinde ad iuuandas diuersas nationes, rationem hic facilius prope sanctam ipsam Apostolicā Sedem assequantur, modumque tradendæ Christianæ doctrinæ, catechismi docendi, Sacramenta ministrandi, Confessionum nodos soluendi, breui tempore addiscant, vt deinde vtiliores & suis Ordinibus, vbi alios eiusmodi docere possint; & populis remittantur. Quæ eò dicuntur, quod ad illud tempus, quod versandis scholasticorum libris adhibetur, maximi momenti putetur, si dumtaxat (quantum in hoc negotio temporis impendendum necessarium sit) reliquum ijs rebus, de quibus dictum est, vtilius impendatur.

Ita ex his aliqui non ita multò pòst mitti in Hungariam possent, vbi Latinè pænè omnes loquuntur, aut in Bossinam, Peram, & aliò, vbi ipsi Turcæ & eleemosinis alunt, & reuerentur Franciscanorum Ordinis fratres. Ac verò ex ijsdem prouincijs maximo cum fructu euocarentur adolescentes, qui in his Romanis monasterijs non adeò difficili sumptu sine rumore instituerentur, qui deinde edocti, & in pietate diligenter instituti, vberiorem suo tēpore messem percepturi, Sedis Apostolicæ fideliores filij essent.

Tertium genus Seminariorum forsan alijs fructuosius euaderet, si pro singulis nationibus, aut saltem pro pręcipuis sectis, singula Seminaria deputarentur, in quibus efformarentur Ministri, qui essent illius sectæ ad-

P fidem

fidẽ reducẽdæ deputati, ac illius bonum curarent nõ aliter ac patroni, tutores, aut protectores prouinciarum solent. Quare oporteret maximè, vt pro Græcis & Ruthenis schismaticis ad vnionem fidei perducendis, vnũ Seminariũ, alterũ pro Oriẽtalibus Schismaticis, pro Iudæis, ac Saracenis singula: pro hæreticis & gentilibus varia, secundum locorum, nationum ac temporis oportunitatem instituerentur. Hac etenim via Ecclesia, cuius præcipua cura est operarios idoneos efformandi, & mittendi in vineã, prouideret errantibus ouiculis vigilantissimos Pastores. Quantò verò huiusmodi Seminaria alijs sint præstantiora, ex sequentibus luce clarius constabit. Nam ad hoc munus operarij fideles, & quàm fieri poterit maximè idonei cuiuis nationi, ac conuenientissimi selegentur: verbi gratia, qui Græcanicæ nationi deputandi, statim vt sedulam Græcis litteris operam dent curabitur, erroresque scrutentur, ac originem eorum, authores qui contra ipsos scripserunt gnauiter euoluendo, vt validis confutationibus possint armari, discutient. Præterea Græcorum annales, atq; ipsamet cum gente commercia familiaritatemque inibunt: ac demum, quod maximi est ponderis & momenti, pro eiusdem nationis tam spiritualibus, quàm temporalibus necessitatibus apud Sedem Apostolicam intercedent: habebuntque Græci Romam venientes tutissimos patronos, qui eos foueant, instruant, ac ceterorum ad ipsos spectantium veluti benigni patres curam gerãt. Operarij verò, qui ex huiusmodi officinis prodierint, in Græcorum vinea iam laborantes, maiori studio ac feruore incepto operi incumbent, dum quotidie auxiliares copias recenter aduentantes, qui manipulos colligant, fructusque conseruent ac tueantur, conspexerint: tum denique, quo nihil maius excogitari potest, habebit Græcia Romæ plures Angelos custodes, qui pro ipsa non solum apud Romanum Pontificem, sed etiam apud ipsum Deum continuas preces in promotionem salutis animarum effundant. Solet Apostolica Sedes pro singulis nationibus, aut pro aliquibus saltem Cardinalem protectorem meritò designare, qui Angeli custodis munere apud ipsam fungatur. At quantũ huic protectioni prẹferatur hæc forma seminarij res ipsa loquitur: quantum præterea excelleret seminarium, quod nunc erectum est pro Græcis adolescentibus, prætermissis alijs, ex eo maximè constat: nam alumni, qui nunc in seminario Græcorum (& idem etiam fit in alijs) instruuntur ac educantur, non omnes huius vineæ excultores futuri sperantur: multi enim ad Clericatus dignitatem non promouentur, promoti verò non omnes eo animarum zelo feruntur, quem vrgens suę nationis necessitas exposcit: ac denique cum viros Apostolicos, heroicis virtutibus ornatos, doctrina excellentes, prudentia insignes, animarum studium & cura prẹrequirat, quid conferent adolescentes tãto muneri, viris Religiosis, ętate maturis,

maturis, moribus probatis, zelo ardentibus comparati?

Quod si ratione expensarum res forsan difficilior appareret, quã reuera sit, non esset de erectione horum Seminariorum desperandum: Nam si singula Seminaria singulis ordinibus à Summo Pontifice commendarentur, dubium non est, quin Religiosorum Ordines singuli partem oneris assumerent, atque inflammati desiderio Apostolicę sedi, animarumque saluti inseruiendi, vnusquisque vnum aut alterum Seminarium pro natione sibi deputata erigeret, proprijs sumptibus aleret, ac demum illarum gentium patrociniũ assumeret; sanctaque æmulatione, ordinibus inter se certantibus, ferueret opus, ac zelus cresceret animarum.

Præterea cũ in Ecclesia Dei innumerę sint Religiones, pro salute proximorum procuranda, institutæ, oporteret aliquam de nouo fundari, cuius scopus ac finis particularis, præter orationem & contemplationem, esset fidei per vniuersum orbem propagatio, & infidelium omnium ad Ecclesiæ vnitatem fideique veritatẽ reductio: nam licet plurimæ sint, quæ animarum conuersioni studeant, diuisa tamen sunt eorum pijssima studia, ac partim fidelibus, partim verò infidelibus impenduntur. Nulla verò est in Ecclesia Dei hucusque congregatio erecta, quę solum animarum conuersioni procurandæ destinetur. Quamobrem foret opus Deo longè acceptissimum, si huic functioni Religio aliqua à sancta sede Apostolica, institueretur, quæ vnicè conuersioni Infidelium inuigilaret, atque inter ipsos vt plurimum versaretur.

Illud denique in electione huiusmodi Ministrorum occurrit considerandum, viros Religiosos hominibus alijs huic muneri esse aptiores, vt antea lib. 1. plenius disputauimus, tum ratione status ipsorum, qui sanctissimus est, & quò quis sanctior, eò etiam aptior esse iudicatur: tum quia precibus, exemplo, doctrina, opere, ac sexcentis alijs modis ceteros operarios in excolenda vinea Domini antecellunt. Desiderat enim Deus, Euangelio suo disseminando, pauperes, humanisque omnibus præsidijs destitutos operarios. Deinde homines maiorem his fidem præbent moremque gerunt, qui doctrinam cum vitæ integritate coniungunt. Denique Religiosi alijs sunt expeditiores mutuis inter se auxilijs refocillati: quæ omnia non parum conducunt animarum profectibus. Quare par est, vt per Religiosos viros, qui Christum & animas sitiũt, negotium hoc passim peragatur. Hanc enim teri semitam ita voluit Deus, vt per Religiosas familias, quæ Christiani orbis fuere seminaria ab Apostolorum ferè temporibus, maximè vero hac nostra ætate, vt supra demonstrauimus, ferè totius orbis conuersio procuretur. Religiosi quippe sunt præcipui, qui hodiernis temporibus, pro animarum profectu, tuendaque Ecclesia, contra dęmones bella gerunt, qui fidem per vniuersum

orbem vſque ad extremos Indos propagarunt. Quæ quidem omnia apertiſsimè expreſſa mihi videntur, in præclara quadam viſione, quæ Innocentio III. Pontifici contigit. Cum enim Dei ſapientia Franciſcani Ordinis initia in ipſo Franciſco, & vndecim Socijs ponere iam cœpiſſet, iſque tãtus fetus proximus eſſet partui, ita diuinitus oſtenſus eſſe dicitur Innocentio Pontifici, vt videre ſibi viſus ſit Lateranẽſem Baſilicam, quæ tum ſedes erat Pontificum, conuulſis fundamentis collabentem; pauperẽ verò quendam accurere, qui eam humeris ſuppoſitis ſuſtineret. Quod viſum, cum paulò pòſt Franciſcus illum vna cum ſuis adijſſet, nouam vitæ regulam approbandam deferens, eo conſpecto, eaque regula accuratius expenſa, nihil dubitauit Pontifex, quin ad ipſum ipſiuſque familiam pertineret, idque exitus ipſe demonſtrauit. Nam non modò ætas illa, quã primùm hic ordo prodijt, mirabiliter eius operâ adiuta & illuminata eſt, ſed totis his trecentis, & ſeptuaginta ſex annis, quibus deinceps ſtetit, hoc ſemper egit, vt Dei Eccleſiam quaſi fulciret. Hæc autem laus cum Franciſcanæ familiæ non falſo, nec temere ſed vero ac ſolido cæleſtis illius viſionis teſtimonio tribuatur: eadem mihi videtur ſine vlla dubitatione tribui poſſe ac debere Dominicanæ, quæ in hanc eandem curam pari induſtria incubuit: eadem etiam alijs Ordinibus, quos deinceps tanquam varijs horis operarios in hanc Dominus vineã miſit. Quæ quidem ſi de ſingulis verè dicuntur, vt ad Eccleſiæ culturam, dignitatem, propugnationem, tantopere contulerint, quantò verius de vniuerſis ſimul coniunctis: vt nos latius in ſuperioribus ſumus proſecuti, atque quidem res ita aperta eſt, & ante omnium oculos, atque inter manus verſata, vt opus non ſit in ea comprobanda amplius immorari. Vtinam quotannis ex Religioſis Ordinibus ſanctiores viri à Sede Apoſtolica ſeligerentur, qui in vineam Domini excolendam mitterentur, reliqui autem ij mercenarij ſiue Religioſi ſiue ſeculares, qui in exſilium potius, vel ad mercaturam exercendã, quam ad lucrifaciendas animas miſsi videntur, omnino reuocarentur: cũ magis deſtruat vnus, quam plures ædificent Cum experientia teſte conſpiciamus paucíſsimos Religioſos, exiguo annorum ſpatio, in Indorum conuerſione magna & mirabilia, Deo adiuuante, præſtitiſſe.

CAPVT IV.

De apparatu faciendo, ad Miſsiones aggrediendas.

MIſsionum opus arduum ſanè, & quod omnes humanas vires ſuperat: quare oportet id ipſum aggreſſuros paratos inſtructoſque omnino

nino esse, ad immensos labores sufferendos ac superandos: minus enim iacula feriunt quæ prouidentur. Et vt optimè Chrysost. Orat. 5. in Iudæos tom. 5. ferè in principio: *Ne vobis*, inquit, *mirum videatur, si ante tempus munimus & armamus animas vestras. Quandoquidem & inter agricolas, qui vigilantes & industrij sunt, cum habent vicinum torrentem, qui vexat læditq; segetem, non cum suo tempore torrens inundat videl. bieme; sed tempus illud præuertentes, & ripas obsepiunt, & aggeres erigunt, & fossas agunt, denique modis omnibus sese præparant aduersus torrentis futuram violentiam: dum enim tranquillus est & stagnans, atque angustus, facilè est illi admoliri manus: verum posteaquam increuit, multoq; aquarum impetu fertur violentus, non perinde facilè est exundantibus obsistere. Eoq; multò ante tempore præueniunt illius irruptionem, vndequaque præparantes quicquid agros possit tutos reddere. Eundem ad modum & milites, & nautæ, & agricolæ, & messores facere consueuerunt. Siquidem & milites priusquam veniat pugnandi tempus, & thoracem abstergunt, & scutum si quid desit circumspiciunt, & frenos apparant, & equos omni diligentia nutriunt, ceteraq; omnia rectè & diligenter curant. Similiter & nautæ, priusquā nauim in portum detrahant, & clauum apparant, & instaurant latera, & remos dolant, & vela consarcinant: denique quicquid præterea ad totius nauis armaturam pertinet, diligenter accurant. Quin & messores consimili modo multis ante diebus, & falces acuunt, & aream præparant, boues item & currum, breuiter quicquid ipsis ad messem & trituram conducibile iudicant. Immò videas omnes homines, si quid rerum agendum est, prius ad eas apparatum facere, vt cum aduenerit rei agendæ tempus, facilè conficiant quod est opus. Hos igitur & nos imitantes præmunimus multis ante diebus animas vestras.* Hactenus Chryso. Ante omnia igitur oportet Ministros attentè considerare quāta sit hæc res, quàm ardua, & quàm honorifica ipsis Religiosis, vt ipsi ad hoc tam magnum Apostolicum ac præclarum munus adhibeantur, & eligantur à Deo. Sæpius item recogitent barbarorum, atque aliorum Infidelium veram ad fidem conuersionē difficilem esse, Euangelijque prædicationem inter infideles fuisse semper difficillimam, & eius fructificationem existimatione nostra longè laboriosiorem. Verè hoc non opus hominis est, nec alterius cuiusquam quam Dei, quod ipse sibi proprium vult, hoc est enim opus Dei vt credatis in eū, neminemque venire dicet ad se, nisi cum pater traxerit eum: fidemque demum Dei esse, cordaque hominum in manu Domini: quibus testimonijs Spiritus sanctus certissimos nos esse voluit, neque industriæ, neque laboris nostri, aut diligentiæ esse vocationem gentium ad Euangelium, sed tantum solius miserantis & præuenientis Dei. *Ioan. 6. Ephes 2. Prou. 21.*

Quare sedulus operarius animam assiduis orationibus præparet, atq; in his potissimum studiū collocet, spē omnem in cælesti gratia fundās, & diuinæ misericordiæ fores continuè pulsans. Inter omnes verò virtutes futuræ Euangelicæ functioni necessarias, præcipuum locum vindicat Hu-

militas Christiana, quæ vt eleganter prosequitur Pater Acosta, in libello illo aureo, de procurãda Indorũ salute, neq; magna sapit, neq; sibi pollicetur illustria, neq; labore frangitur, nec fructus etiã tenuissimos dedignatur, nec prius de manipulis & horreis cogitat, sed de semente & aratro, hiemẽ & glaciẽ non horrescens, & quamquã fructũ desideratũ nõ consequatur, indignè non fert ❧ cogitans vnumquemque secundum proprium laborem, mercedem accepturum. Quare Ministri humilitate præditi, periculo rei facto, etsi plurimæ difficultates sese præsentẽt, nec desperatione nec labore vincuntur, quamuis frugem vel nullam vel exiguam, sudores verò magnos & diuturnos ferant. Neque suis tantum sacrificijs & precibus verus humilis quantumuis assiduis & feruentibus confidit; sed aliorum etiam Christi seruorum preces & auxilia studiosissimè efflagitare debet, vt sic certius orationes exaudiantur: Curet deinde per aliquot dies sibi ipsi attendere, orationis tantum studio vacans, vt sic virtutibus orationibusque armatus, ad prælianda bella Domini incedat.

De alijs verò prærequisitis pro apparatu comparando, quæ propè infinita sunt, plura possemus notare: sed quia hęc potius pendẽt ex qualitate, circunstantijsque Missionum, oportebit expendere, an in remotissimas regiones, an in vicinas parandum sit iter; ad quas præterea nationes & sectas destinentur: pro varietate enim tam Regionum, quàm sectarum componendus est apparatus, pręparanda sarcina, aptandaque instrumenta, vt sunt libri, ceteraque omnia, quę tam ad viaticum spectant, quàm alia quæ agentibus iam in terris infidelium conducere queant, quæ potius ex prudentia Ministrorum, quàm ex scriptis regulis pendent. Illud tamen summopere iuuabit, si prius illarum gentium, quas Deo lucrari parant, linguę, morum, errorum, & rituum plenam notitiam antea comparauerint.

DE

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM

LIBER QVARTVS.

De ingressu & progressu ministrorum inter Infideles, ac de ratione agendi & iuuandi omnes gentes.

HACTENVS de his, ad quos pertinet sancti Euangelij propagandi cura, & de medijs, quibus id potissimum fieri debeat, de electione ministrorum & profectione ad sancti Euangelij promulgationem plura diximus: nunc de ingressu, progressu, & modo conuersandi inter infideles, ac de annunciatione Euangelicæ pacis restat pertractandum. Et quia Euangelici Prædicatoris munus duabus potissimum functionibus comprehenditur; nempe & fidei veritatis propositione, & eiusdem veritatis confirmatione: quæ quamuis multiplex sit; ad tria tamen potissimum capita referenda erit. Primum, testimonia quibus constant fidei nostræ mysteria esse euidenter credibilia. Secundum, signa & miracula à Ministris diuina virtute in confirmationem verbi Dei patranda. Tertium, morum integritas, assiduæ preces, innocentia vitæ, ac virtutum omnium exemplum.

Quare in duas potissimum partes præsens tractatus siue liber diuidetur. In prima de forma & methodo proponendi Infidelibus Euangelium, & de alijs obseruandis in ipso conuersionum ingressu, ac de doctrina in eius confirmationem adducenda, & de signis & miraculis differemus. In secunda de vitæ puritate ac de ministrorum exemplo, quę sunt potissima fidei nostrę argumenta, ac de modo iuuandi omnes gentes, vt ad ouile Christi adducantur.

LIBRI IIII.

PARS PRIMA.

De forma & methodo proponendi S. Euangelium; & testimonijs quibus fidei nostræ mysteria confirmantur.

CAPVT I.

Conueniensne sit in ingressu ad Infidelium conuersionem humanis præsidijs pro conuersione Infidelium vti.

QVamuis in Ecclesia facultas nō sit, vi & armis compellēdi Infideles, vt ad Euangelij receptionem, fideique nostræ veritatem conuertantur; saltem secundum Doctorum sententiam, possent compelli, vt auditum prę̄stent Euangelio, vt infrà Parte III. libri huius dicemus. &, quod sine controuersia esse videtur, possunt Ministri, qui inter Barbaros versantur, suæ vitæ indemnitati consulere, & præsidijs illis, quæ defensionis sunt propria, vt sunt præsidia militaria, & alia quæ Barbaros ipsos, quorum natura est maxime inconstans, & infida, in officio terrore ac metu contineat, muniri. Sed an expediat his præsidijs expeditionibusque viro Euangelico vti, non paruam continet difficultatem. Nam inprimis veterem & Apostolicam Euangelizandi rationem non posse exactè seruari inter Barbaros, ac proinde non esse deserenda humana præsidia affirmat vir alias valdè doctus & pius, ac in cōuersione animarum versatissimus, cos. Acosta lib. 2. c. 8. qui quamuis munus Euangelicum Euangelicè atque Apostolico more prę̄dicandi laudet, alijsque Euangelizandi modis superiorem commendet, tamen hanc Euangelium promulgandi methodum non posse seruari inter Barbaros Principibus Christianis non subiectos, nisi ministri humanis præsidijs & copijs, quibus seruētur illæsi, adiuuentur. Probat verò suam sententiam non contemnēdis rationibus, quas placuit hic ex ipso referre. Prima ea est, quia licet instituto isto Apostolico,

ſtolico, vbi teneri commodè poteſt, nihil prius, neque melius ſit; vbi autẽ non poteſt, vt ferè in omni Barbaria ſedes habet, non eſt prudentiæ, ſpecie iuſtitiæ ſanctioris, committere, vt ſalutem ipſe abijcias, & alienam nihilò amplius compares. Quare Apoſtolica illa regula & norma inter has nationes ſeruari non poteſt: idque potiſsimum duabus de cauſis: Vna, atque ea quidem ſatis nota eſt, quod hæ gentes, ſicut beſtiarum moribus vtuntur, ita humanitatis parum admittant, ſine fœdere, ſine miſericordia, prout quiduis collibitum eſt ita temere agentes: in hoſpites & externos nullum gentium ius ſeruantes, cum ne inter ſe quidem naturæ leges ſciãt. Quamobrem qui horum ſe rationi & arbitrio commiſerit, poterit is cum apris & crocodilis amicitiam inire. Neque verò ab iſtis martyrium expectandum eſt, quæ fortaſſe ſpes tantum diſcrimen leuaret: non enim pro fide, pro Chriſto, pro Religione moriendum eſt, ſed vt vel ſuauiores epulas de te præbeas, quod Braſilienſibus, & toti Septemtrionali oræ huius orbis vulgare eſt, vel ſpolium præbeas Barbaris elegans, vel denique quia viſus es nunquam, & quid in te liceat ſibi experiri iuuat. Apoſtoli prædicabant Chriſtum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus ſtultitiam, alijs ſapientiam, alijs ſigna quærentibus: ſed vtrique tamen ratione agebant, oderant verò illos propter nomen Chriſti, atque ita beatos potius faciebat perſecutio, per quam etiam miro modo Dei gratia dilatabatur. At Barbari, excepto hoc quod homines ſimus, nihil cogitant, immo illud quoque diu addubitaſſe non pauci comperti ſunt.

Altera cauſa in nobis eſt, cur Apoſtolica prædicatio inſtitui omnino Apoſtolicè non poſsit, quod miraculorum nulla facultas ſit, quæ Apoſtoli plurima perpetrabant: quorum ſplendore & potentia freti, auctoritatem dicendi apud quoſuis quicquid placebat facile vindicabant: habebantur homines dijs ſimiles, atque ita cetera eorum, paupertas, abiectio, ignobilitas, ineruditio ſecularis, ornamento potius erant quàm cõtemptui & faſtidio, diuinam eorum vim admirantibus, & prudenter iam inde colligentibus gentibus, quàm eſſent homines affectibus ſuperiores, & toti pænè cæleſtes. Quod de Sergio Paulo Proconſule, viro prudenti, Diuinæ literæ commendandum memoriæ putarunt. At noſtri nunc temporis, cum talium operum maieſtate ſeſe Barbaris admirandos, & timendos non præbeant, nihil reſtat, niſi vt reliqua vitæ inopia, impotentia penitus contemnatur, neque à generoſo & excelſo animo, ſed à miſera & aduerſa fortuna profecta intelligatur, atque adeò cum ſordidi illiberaleſque iſti maxima ex parte ſint, omnium rerum penuria noſtros conſequatur neceſſe eſt. Etſi enim ob cibum Euangelizare non expedit, at ſine cibo tamen Euangelizari non poteſt. Non ſolum ergò ſignorum vis noſtris temporibus deeſt, verum pro eis etiam ſcelera vbique feruent: quo grauiſsimo incommodo

[Margin notes: Act. 10. 14. & 28. — Act. 13.]

Q modo

modo interclusa ferè videtur via ad primam illam penitus Apostolicam Euangelizandi rationem: vt maiores societatis nostræ sapiēter edixerint, specie Euangelicæ perfectionis non esse temerè Barbarorum arbitrio Prędicatores Euangelij obijciendos. Quam diu enim porcorum & canum socordiam atque impudentiam agnoscimus, nobis quoque à Christo Do-
Matth.7. mino præceptum existimare debemus, Ne pretiosas margaritas frustra mittamus ante eos, qui & eas conculcent pedibus suis, & cōuersi disrumpant nos. Hactenus Iosep. Acosta.

Huic sententiæ aliud non contemnendum adijciam argumentum: quia si diuinam vocationem gentium ad Euangelium, mirabilemque Dei prouidentiam, profundaque iudicia spectes; inuenies trinam legationē Deū ad homines destinasse, vt ad veritatē amplectendam adducerentur. Prima
Luca.c.4. qua tantum vocarentur. Secunda qua adducerentur. Tertia qua compellerentur. Sic enim Lucas per similitudinem à Christo dictum refert: ab homine quodam cœnam magnam fuisse aliquando paratam, missumque seruum, vt diceret inuitatis vt venirent, quia iam essent omnia parata. At alius inuitatorum respondit: *Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam; rogo te habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa; rogo te habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideò non possum venire.* Hæc Lucas de primis Legatis, primāque legationē à Christo narratam
Math.22. tradit. Addit Matth. de inuitatis primo loco: *Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in villam suam, alius ad negotiationem suam, reliqui verò tenuerunt seruos eius* (Dei scilicet) *& contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cùm audisset, iratus est; & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorū succendit.* Prosequitur Lucas, narrans deinde dictum seruo: *Exi cito in plateas, & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus, Domine factum est vt imperasti, & adhuc locus est.* En secunda legatio: & ait dominus, iterū seruo suo: *Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea*: Atque hæc tertia legatio. Quibus omnibus tria tempora, tria hominum genera, ac tres modi, quibus homines Deus ad suam cœnam admittit, quam se suis in regno cælesti parare Christus alibi dixit, continentur. Et quidem patet à Christo tres legationes describi, quarū quælibet aliam vel sequatur, vel præcedat. Ad primam pertinent homines diuites, qui habitant medijs in ciuitatibus, in suis ędibus, & contemptores aut homicidæ nunciorum, alijque id genus homines: modus quo admittuntur est tantum, vt vocentur. Ad secundam spectant inopes, cæci, claudi, debiles, qui habitant in plateis & vicis ciuitatum, atque hi non vocantur, sed adducuntur. En modus admissionis. Tertia continentur, qui intra vrbes in vijs ac sepibus degunt, in agris scilicet & siluis; modusque quo participes sunt cœnę est, vt compellantur: atque hæc est similitu-

do

do posita à Christo. Huius igitur similitudinis explicatio clarissima est: nam prima legatione designatur tempus, quo imperium Romanum florebat, in quo tot Martyrum millia, florente Romano imperio, sunt trucidata. Ad secundam verò legationem spectantes fuere pagani, qui vocati, in pagis habitantes, (hoc enim sonat nomen paganus) & gentes in Romani imperij cõfinibus, quasi in suburbibus, plateis & vicis apertis degẽtes. Sed iam ad tertiam legationem accedamus, qua populi omnium maximè barbari & efferi ad Christum, cultumque diuinum vocati sunt, ac non tam beneficijs adducti, quàm veluti quibusdam modis licitis compulsi. At populi hi, qui compelli videntur (vi quidem licita) certè populi barbari designãtur, rudes & inculti, habitantes in siluis, ac locis horridis. Quæ profectò legatio cùm vltima sit, atque suo modo per vim gentes ad illam spectantes adducendæ sint, manifestè apparet ipsam legationem designare in quibus Euangelicæ prædicationis munus, absque humanis præsidijs, exerceri nequit.

At hisce etiam temporibus apud quascunque nationes quantumuis barbaras eam esse seruandam propagandæ fidei rationem, quam S. Apostoli & primi Ecclesiæ fundatores præmonstrarunt, meritò viri docti & pij existimant. Constat enim Apostolos non inferendo Regibus bella, nõ præsidijs militaribus stipatos, non inuadendo Principum ciuitates, non occupando per vim alienas terras, non mortem minitando, non tormenta inferendo, Ecclesiam plantasse, ac per orbem terrarum longè lateque propagasse, sed obediendo, patiendo supplicia, martyria, mortes tolerando, sanguinem suum fundendo, sancta stabiliaque Ecclesiæ Christi initia dedisse. Christus enim non armis, aut humana virtute, sed humilitate subijcere sibi orbem voluit: hancque vim & efficaciam Deus sanguini Martyrum, Sanctorumque afflictionibus dedit, vt semina essent multorum bonorum. Et sicut granum frumenti cadens in terram, si mortuum fuerit, multũ fructum afferet: ita ex morte Martyrum magna sementis fiebat nouorum Christianorum copia. Plenæ sunt historiæ ad vnius Martyris mortem multa gentilium millia quandoque in Christianæ Religionis lucem concessisse, atque inter eos credentes aliquando etiam carnifices ipsos fuisse. Persecutionibus namque crescit Ecclesia, non tollitur. Admirabilis pugnandi ratio, & nouum genus potentiæ, sustinendo cædere hostem: patiendo affligere hostem: moriendo prosternere hostem: iacendo triumphare de hoste.

Tum secundò, quia non est existimandum Deum esse mutatum, Deiq; sapientiam aliam nunc formam in hominum conuersione sequi, quam antea sequi solita fuerit: nam neque in Deum cadere potest mutatio, & eædem causæ circumstantiæque nunc conspiciuntur. At si quis Dei more

prouidentiamque, quam semper gessit ab ipsius Ecclesiæ initio, consideret; facile comperturus est hoc semper fuisse eius consilium, vt ad hoc tantum opus eos maximè coadiutores eligeret, qui maximè præsidijs omnibus humanis essent destituti: *Ne glorietur*, vt inquit Apostolus, *omnis caro, & sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis*: id est ne rei adeò perfectæ laus Christi cruce, vt idem ait, euacuata, in homines, aut hominum vires præsidiaq; transferretur, & quod omnino diuinum est, humano auxilio aut potentiæ tribuatur. Si ergò Deus sic hominum salutem procurandam decreuit, profectò planè constabit militaria præsidia, quæ prudentia, potentia, vel astutia nituntur, aliasve ingeniosas machinationes, fauores Principum muneribus aut alijs vijs aucupandi, Apostolicis moribus parum cõgruere, ne dicam dissentire.

1. Cor. 2.

Tertio, opus conuersionis animarum, ac denique Catholicæ Ecclesiæ fundatio, non solum labores & sudores, mirasque vexationes, verum etiã ipsius sanguinis effusionem ferè semper requisiuit. At humana præsidia non solum laboribus, paupertati, sudoribus, vexationibus, sed & potissimum martyrio, quo fideles Deo pro fidei veritate tuenda omnibus Deo acceptissimum offerunt sacrificium, viam præcludunt.

Quarto, scriptum est: *Mitto vos sicut agnos inter lupos.* Agni autem hoc in loco ij sunt, qui coram tondentibus obmutescunt, qui nullius præsidio fouentur. At quomodo obmutescent, qui armorum strepitu præsidioque ad ipsius prædicationis opus se indigere credunt? Certe agnus Dei dum exueretur, coram tondente se obmutuit. Sed si apertius volumus testimonium, Christi vitam institutionemque perspiciamus: Christus enim ad Iudæos missus sine humanis auxilijs, prorsusque inops, prædicationem S. Euangelij executus est: & exemplo suo & doctrina monstrauit humana præsidia in conuersione animarum non requirenda, cum Petro dixit: *An putas me non posse modò rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum, sed quomodo complebuntur Scripturæ?* Prædicatio igitur Euangelij militari custodia munita, à Christi schola discrepare videtur: ac proinde incredibile apparet eo prædicationis genere insignem aliquem prouentum exspectari posse, licet fortuitò aliqui per insinuationem conuertantur, non enim possunt tunc Ministri Euangelij ea spiritus vi & efficacia pollere, qua in prælijs Infidelium pugnandum esset, vt sincera fidei veritas, & verbi Dei virtus omni gladio penetrabilior dura Infidelium corda emolliret. Nec huiusmodi prædicatio erit Deo gloriosa, cum in ea functione humana præsidia, versutiæ, hominumque sagacitates adhibitæ fuerint: quæ Diuinæ virtutis splendorẽ potius obumbrant. Quare benè & sapienter dixit Ambros. lib. 6. in Lucam: *Qualis debeat esse qui Euãgelizat regnum Dei, præceptis Euãgelicis designat, vt sine virga, sine pera, sine calceamentis,*

Matt. 16.

mentis, sine pane, sine pecunia, hoc est subsidij sæcularis adminicula non requirens, fideq; tutus putet sibi quo minus ea requirat magis posse suppetere. Nihil igitur difficultatis tempestate hac obtendi potest, quò minus Apostolorum vestigiis insistentes, conuincamus non esse impossibile castum & sublime Missionum genus, quod à Christo institutum fuit, dum eo modo se Apostolos mittere pronunciauit, quo ipse à Patre missus fuit, vbi non sacculus, aut pera, non armatura, vel aliud quoduis præsidium, sed sola cęlestis gratia euidenter enituit.

Neque obstat, quod Christus Apostolique omnes miraculis orbem flexerint, vel subiugarint, ætasque nostra eiusmodi viros non sit adepta: quasi prudentiæ genus sit, quod cęlesti virtute vacuum est, humanis consiliis explere: non obstat, inquam: nam præterquam quod maior verarum virtutum quam miraculorum gloria in orbis conuersione resplenduit, compertum est etiam hoc ipso sæculo apertis miraculis Deum præsentissimum non modò viris Apostolicis, verum & militibus fidei Catholicæ causam vtcunque agentibus affuisse, quemadmodum historiis Occiduarum Indiarum, & Orientalium nationum consignatum est. Cum ergò nemo possit Apostolicarum virtutum excusationem prætexere, & vbi pro fidei causa opus fuerit, prodigia quoque diuina ætate hac nostra in promptu sint; efficitur certè, vt qui aliam Missionum rationem humanis consilijs innitentem exercet, ab institutione Christi palam exorbitet.

Nec similiter obstare debet, quod contra obijcitur, Missiones inter Barbaros nulla alia ratione posse perfici, nisi coniunctis humanis præsidiis. Nam & Apostoli, talibus suppetiis prorsus destituti, ad barbarissimas nationes, promulgandi Euangelij causa, sunt destinati. Sanctus enim Andreas Scythis prędicauit, vt scribit Origenes in Genes. lib. 3. cap. 1. Sophronius in Catalogo addit non tantum Scythis, sed & Sogdianis, Saccis, atque etiam Æthiopibus verbum Dei prędicasse. Philippus in Asia superiore Scythis, vt Niceph. hist. lib. 2. cap. 39. Metaphr. in actis ipsius: Ioannes in Asia, vt Hieron. Chrysost. & ceteri testantur. Parthis etiam Euangelium annuntiasse, vetus illa inscriptio eius epistolę ad Parthos significat: & Indis, vt declarant literę Patrum Societatis IESV, qui nuper in illis regionibus sacrum Euangelium restituerunt, datę anno Domini 1555. Thomas Parthis, vt Euseb. hist. lib. 3. cap. 1. Ruffin hist. lib. 1. cap. 9. Medis item, Hircanis, & Brachmanis, vt Chrysost. Homil. in 12. Apost. & alij Patres affirmant. Addit his Indos Hieronym. Osorius Siluensis, grauissimus Indicarum rerum nostri temporis scriptor, lib. 3. Pręterea non tantum Brachmanis, sed & Taprobanę insulę Euangelium annuntiasse, scribit Niceph. hist. lib. 2. cap. 50. ante eum idem affirmare videtur Theodoretus de legibus, Bartholomeus Indis, lato secum volu-

mine Euangelij Matthæi prędicauit, teste Euseb hist. lib. 5. cap. 10. Mattheus Æthiopibus, vt idem Euseb. hist. lib. 3. c. 1. Socrat. lib. 1. c. 15. & alij retulerunt. Matthiam denique, præter ea quæ de ipso leguntur in Actib. Apostolorum, non tantum in Iudæa, sed & in vlteriori Æthiopia Euangelium prædicasse, scribit Sophronius apud Hier. de Script. Ecclesiast.

Agamus igitur de ceteris nationibus, non tantum ab Apostolis, sed ab alijs etiam verbi Dei præconibus, ad fidem conuersis. Nónne maxima fuit quondam barbaries priscorum Germanorum, ac Saxonum antiquorum, de quibus Fortunatus Poëta:

Aspera gens Saxo, viuens quasi more ferino.

Quod si descendamus ad alias etiam gentes Septemtrionales, vt fuerunt Sarmatæ, Pannonij, ac Hungari, de quibus antiqui auctores, præcipuè Regino sic scribit: *Viuunt Hungari non hominum sed beluarum more: carnibus, vt fama est, crudis vescuntur, sanguinem bibunt, corda hominum, quos capiunt, particulatim diuidentes, veluti pro remedio deuorant, nulla ratione flectuntur aut miseratione afficiuntur.* Quid verò referam de priscis Polonis, de Erulis, Russianis, alijsque Borealibus nationibus, quàm fuerint atroces, & beluis simillimi? Qui plura scire desiderat, legat proprios illorum scriptores. Ac denique innumerę aliæ barbarorum regiones, per prædicatores sancti Euangelij humanis præsidijs prorsus destitutos, ad fidem humanitatemque, ac vitæ ciuilis rationem sunt perductæ. Si verò his nationibus Indorum, aliorumque nostri sæculi barbarorum perfidiam, ac mores feritatemque comparemus; longè sunt illis inferiores: quare in illis ad fidem conuertendis, non videtur recedendum ab antiqua Apostolicaque Missionum forma; sed, reiectis humanis præsidijs, in vno Deo spes tota casto corde erit collocanda.

CAPVT II.

De forma & methodo proponendi Euangelium Infidelibus, ac de munere principali Ministrorum in hac parte.

ALiter fidei mysteria Gẽtilibus, aliter Iudæis hæreticisve sunt proponenda: at nec tam his quam illis certa nequit præscribi forma diuina mysteria edocendi. Deinde aliter cũ sapientibus, aliter verò cũ insipientibus & barbaris agendum: vt vno verbo dicam, methodus ac modus in fidei veritatibus euangelizandis vt plurimum pendent ex circumstantijs temporum

temporum, personarum, nationum, loci, ac proinde hoc ministrorũ prudentiæ relinquendum.

Illud tamen frequentius obseruetur, vt prius contrarij errores destruantur, ac postea veritas Catholica statuatur: hoc enim & ordo naturæ postulare videtur, vt prius gramina herbæque infructuosæ eradicẽtur, antequam semina terræ mandentur. Quare etsi in disputationibus contra Infideles de fidei mysterijs non ad hoc conari debeamus, vt fidei veritates rationibus necessarijs & euidentibus demonstremus: hoc enim sublimitati & excellentiæ fidei derogat, quæ non solum humanas mentes, sed etiam Angelicas excedit: possumus tamen duo in desputationibus intẽdere: vt optimè adnotauit D. Thom. lib. 1. con. gent. c. 9. *Primum contrariorum errores destruere, ac fidem nostram non esse impossibilem nec contra rationem naturalem defendere. Hoc enim est quod D. Petrus monet, vt simus parati reddere rationem de fide nostra. Alterum verò est fidei nostræ mysteria ostendere esse euidenter credibilia, & digna, vt eis omnes teneantur, auditis tantis motiuis, assensum præbere.*

Illud præterea notatione dignum videtur, dogmata fidei Christianæ ita omnem nostri intellectus capacitatem excedere, vt nulla ratione naturali lumine possint inuestigari: tum ob nostri intellectus debilitatẽ, tum ob naturæ diuinæ magnitudinem, ac maiestatem: vt sol qui etsi natura sua lucidissimus sit, tamen quia noster aspectus est imbecillis pati non potest solis fulgorem. Conuenienter tamen imò & necessariò vt fide tenenda hominibus proponuntur, vt ea quæ de Deo naturali illustratione consequi non possumus fidei ministerio, Dei ope & beneficio obtineamus. Hanc verò doctrinam D. Thom. 1. cont. gentiles c. 5. hac inter alias ratione demonstrat: *Nullus* (inquit) *desiderio & studio in aliquid tendit, nisi sit ei præcognitum. Qui ergò ad altius bonum, quàm experiri in præsenti vita possit humana fragilitas, homines per diuinam prouidentiam ordinantur, vt in sequentibus inuestigabitur; oportuit mentem euocari in aliquid altius, quam ratio nostra in præsenti possit pertingere, vt sic disceret aliquid desiderare, & studio tendere in aliquid, quod totum statum præsentis vitæ excedit. Et hæc præcipuè Christianæ Religioni competit, quia singulariter bona spiritualia promittit: vnde & in ea plurima humanum sensum excedentia proponuntur. Lex autem vetus quæ temporalia promissa habebat, pauca proposuit, quæ humanæ rationis inquisitionem excederent. Secundum etiam hũc modum Philosophis cura fuit, (vt patet 7. & 10. Ethicorum) ad hoc, vt homines à sensibilium delectationibus ad honestatem perducerent: ostendere esse bona his sensibilibus potiora: quorum gustu multò suauius, qui vacant actiuis vel contemplatiuis virtutibus, delectantur.*

☞ *Est etiam necessarium huiusmodi veritatem ad credendum hominibus proponi, ad Dei cognitionem veriorem habendam. Tunc enim solùm verè Deum cognoscimus, quando ipsum esse credimus super omne id, quod de Deo cogitari ab homine possibile est.*

est, eò quod naturalem hominis cognitionem diuina substantia excedit, vt supra ostensum est. Per hoc ergò, quod homini de Deo aliqua proponuntur, quæ rationem excedũt, firmatur in homine opinio, quod Deus sit aliquid supra id, quod cogitari potest. Hactenus D. Thom. Quibus illud in confirmationem adiungi potest: quia veritas fidei est maximè nostro intellectui consentanea: & quantumuis eam ratio naturalis non assequatur, non capiat, non demonstret, conuincitur tamen ad eam credendam hisce rationibus. Prima, qua intellectus noster probè nouit, se esse satis infirmum: at Deum esse substantiam immensam, vt non magis eam posſit capere, quàm vniuersam pelagi aquam intra vasculum exiguum concludi liceat.

Quin etiam experimento docemur, plurima fieri, quę reuera mira esse agnoscimus, admiramur, suspicimus, causam eorum ignoramus, quo pacto fiant nescimus. Item multa sunt in stirpibus, gemmis, metallis, & animantibus vires, & facultates, quæ nostram notitiam effugiunt: quid ergò mirum, si multa diuina sint, quæ nos omnino lateant? Et sicut vires rerum abditas, & occultas credimus, etsi nos fugiunt: sic multa diuina oportet nos credere, licet nostræ mentis captum exsuperent. Atqui licet multa diuina assequamur, intelligimus tamen esse creditu dignisſima, atque à ratione non abhorrentia, non absurda, non incommoda. Addo mentem nostram, naturali ratione ductã, cognoscere Deum esse primam & summam veritatem, quæ nec falli, nec fallere, nec mentiri potest, & omne dictum à Deo esse verisſimum, atque certisſimum, quamuis homo id intelligendo non consequatur, sed ſimul etiam intelligit, quæ Christianorũ lex de Deo supernaturalia præcepta tradit, ac docet, tametsi naturali ratione non probantur, dignisſima esse creditu, esse admodum consona, nihil cum recta ratione pugnare: ergò natura duce mens credit prudenter ac sapiẽter, credibilia esse, quæ lex Christiana præscribit.

Nemo item est, qui non probè norit, homines non posse viuere, quin multa credant, quamuis ea clarè non videant. Et adeò verum est hoc, vt licet certò experiamur, homines sæpe alios deludere, labi, errare, mentiri, plurima tamen vera esse arbitremur solùm quia ijs, qui ea dixerunt, fidem habemus. Si ergò viuere non posſumus, quin multa solo hominum testimonio, & auctoritate credamus, quid mirum si plurima diuina sint, quæ ratione non comprobata, diuino tamen testimonio patefacta credamus? Quare multa sunt, quæ etsi ratio naturalis non probet, conuenienter hominibus credenda proponuntur, quibus ipsi fidem tenentur adhibere, maximè si testimonijs grauisſimis confirmentur.

Est autem deinde considerandum, in fide duo esse perpendenda. Primũ est, assẽsus hominis in ea quæ sunt fidei, & quæ à Deo credenda nobis media prædicatione proponuntur. Secundum ipsa res, siue mysteria fidei propo-

proposita. Vt igitur quis assensum præbeat, duo itidem desiderantur: primum doctrina fidei, congruenter exterius proposita, miraculisque visis, vel persuasione hominis congruentibus testimonijs, confirmata. Alterum est, Deus interius hominem permouens, tam intellectum illustrans, quàm voluntatem alliciens, vt rebus propositis assentiatur: & hæc est potissima causa, & origo nostræ fidei. Nam experientia constat, non sufficere fidei externam prædicationem: videntium enim idem miraculum, & audientium, vel legentium vnam doctrinam quidam credunt, quidam non credunt: quare oportet vt alia causa potentior accedat, Deus scilicet interius mouens. Adhuc tamen sine fidei propositione nihil fit, quomodo enim credent sine prædicante? Quare cùm à fidei propositione, & simul à confirmatione, qua ostendatur fidei nostræ credibilitas, pendeat sufficiens fidei propositio, imò & totum negotium conuersionis, quantũ est ex parte ministrorum, eorum scopus inter infideles esse debet fidei veritates proponere, easque firmissimis argumentis ornatas corroboratasque demõstrare, ita vt sufficienti propositione omnibus constet, fidei nostræ mysteria esse vera, à Deo reuelata, fide dignissima, & necessariò credenda ad salutem. Nec sufficit infidelibus ostendere, probabilia esse nostræ Religionis mysteria, vt credantur tanquam à Deo reuelata. Vnde D. Tho. 2. 2. quæst. 2. art. 4. neminem putat crediturum prudenter, nisi putet esse euidenter credibilẽ doctrinã fidei: cuius ea ratio reddi potest: quia quãdo alicui proponitur sermo, si aliàs nõ sit manifestus vt credatur, indiget vt ab eo confirmetur: vnde cùm res fidei sint supra humanam rationem, necessarium est adhibere aliquã testimonia, quibus sermo prædicantium confirmetur: manifesteque ostendatur huiusmodi sermonem processisse à Deo. Vnde Dominus discipulos ad prædicandum mittens, dixit: *Infirmos curate, mortuos suscitate, &c.* Et alibi: *Illi autem prædicarunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Miracula igitur voluit Deus per suos Apostolos, & per alios verbi prædicatores, sæpissimè fieri in confirmationem Euangelij, vt manifestè ostenderetur, huiusmodi doctrinam processisse à Deo, dum prædicantes ea mirabilia præstiterunt, quæ solus potest facere Deus. Vnde Augustinus libro de spiritu & litera c. 34. *Nec enim* (inquit) *anima rationalis credere potest, si nulla sit vocatio vel suasio cui credat.* Quare non sufficit reuelatio mysteriorũ fidei, nisi adsint motiua, quæ moraliter necessaria sunt, vt infideles persuasi de fidei nostræ credibilitate, ei præbeant assensum. Quam ob causam sancti Euangelij ministris maximè enitendum est, vt dum fidei mysteria proponunt, tam ex miraculis iã factis, quàm ex alijs grauissimis argumẽtis, (quę in prõptu semper habere debent, ad ostendendam euidenter fidei nostræ credibilitatem) ea confirmare nitantur.

Matt. 10.
Mar. vlt.
D. August.

CAPVT III.

Fidei Christianæ mysteria esse euidenter credibilia demonstratur tam secundum se, quàm comparata cum alijs sectis.

PRimò se offert considerandum, fidem Christianam esse quasi Solem quendam, qui radios lucis clarissimos ex omni parte diffundit, vt clarissimè per eos cognosci possit. Habet enim plurimas notas siue testimonia ac signa, quæ eam discernunt ab omni falsa religione Paganorũ, Iudæorum, & Hæreticorum. Et licet non efficiant euidenter verum, ipsam esse veram Dei Ecclesiam, tamen efficiunt id euidenter credibile. Nam euidenter verum dicitur, quod vel in se, vel in suis principijs videtur: euidenter verò credibile illud, quod non videtur nec in se, nec in suis principijs, habet tamen tot, & tam grauia testimonia, vt quilibet vir sapiens meritò id credere debeat: vt si iudex videat hominem à latrone occidi vel vulnerari letaliter, & postea mori, habet euidentiam clarissimam veritatis, quod ille latro sit homicida: si autem cædem fieri non videat, sed habeat viginti testes, viros grauissimos, qui dicunt se vidisse, habet euidentiam credibilitatis. Dicimus ergò hæc testimonia siue motiua, quæ afferemus, non facere euidentiam veritatis simpliciter: quia alioquin nulli inuenirentur, qui id negarent: sicuti nemo inuenitur, qui neget sententias, quas Mathematici demonstrant veras esse: sed tamen efficiunt euidentiam credibilitatis, iuxta illud: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Psal. 92. Apud eos autem, qui admittunt Scripturas diuinas & historias, ac veterum Patrum scripta, faciunt etiam euidentiam veritatis: tametsi enim articulorum fidei veritas non potest nobis esse euidens absolutè, potest tamen esse euidens ex hypothesi, id est, supposita veritate Scripturarum: quod enim Scriptura euidenter deducitur, est euidenter verum suppositis Scripturis. Illud denique præmittendum duximus, quod etsi singula argumenta non probent euidenter mysteria fidei esse digna vt credantur, omnia tamen simul, & quasi in agmen redacta, euidentiam faciunt credibilitatis fidei nostræ, vt apertè sequentibus motiuis ostendemus.

Primum motiuum desumitur ex auctore nostræ doctrinæ ac fidei, qui est Christus, quem & extitisse ita certum est, & euidens, sicut extitisse Augustum Cæsarem, & illum fuisse primum doctorem ipsimet aduersarij concedunt, qui propterea fideles maximè persecuti sunt, quod in crucifixum

fixum crediderunt: & non docuisse falsa, vel ex ignorantia, vel ex malitia manifestissimum etiam est ex ipsa doctrina, prædicatione, responsis, & Prophetijs Christi, & ex eius demum vitæ innocentia, cuius testimoniũ, præter testes fide dignissimos, Ioannem Baptistam, cuius sanctitatem nõ negant Iudæi, aut Apostolos, quos incredibile est aut malitia fuisse mentitos, cùm nulla spe temporalis commodi aut honoris Christi vitam prædicarint, aut ex ignorantia, cùm magna ex parte ea prædicarent, quæ suis oculis viderant, habemus testes ipsos inimicos: vulgatum enim est illud Iosephi lib. 18. Antiquitatum, & Tiberij apud Tertullian. lib. contra Celsum, & Porphyrij lib. de Responsis, vbi ait: *Deos gentium pronunciasse Christum fuisse sapientem, & pium.* Hoc argumento vtuntur Chrysostomus Oratione 2. & 3. contra Iudæos, & Augustinus lib. De cathechizandis rudibus c. 24. *Iosephus. Tiberius. Porphyrius.*

Secundum motiuum ex Prophetijs: nam hæ non possunt esse nisi à Deo, vt patet tum ex illo Isaiæ: *Annunciate nobis, quæ ventura sunt, & dicemus, quod dij estis.* Vnde & dæmones ad persuadendam deitatem conati sæpè fuerunt prædicere futura: vnde dabant responsa & oracula, vel manifesta, quando res erant futuræ in causis naturalibus, vel amphilogicè, & æquiuocè, quando erant futuræ, & dependentes à causis liberis. Tum ratione, quia nullo modo naturaliter deueniri potest in cognitionem futuri contingentis, consequentis nimirum libertatem humanæ vel diuinæ voluntatis. Non enim ex aliquo obiecto naturali: nam hoc maximò esset ipsamet voluntas, quę tamen si sit diuina, est nobis inintelligibilis: si humanæ, vt patet experientia, ipsa ignorat, quid volitura sit. Neque ex ipsa potentia intellectiua, nam huius obiectum naturale est dependens à sensibus & causis naturalibus. Hoc argumento vtuntur Iustinus in Quæstionibus ad ortodoxos q. 2. & 146. Tertullian. in apologetico c. 20. Chrysostom. Homil. 18. in Ioan. August. de consensu Euangel. à c. 28. vsque ad finem. *Isaia 41.*

Quod verò de nostra fide & mysterijs sint particulares prophetię, quarum fuit certissimus euentus, patet tum ex veteri, tum ex nouo testamẽto, nam in illo plures sunt, de Christi incarnatione, natiuitate, morte, &c. in hoc verò sæpè legimus Christum, & Apostolos multa prædixisse de Ecclesiæ propagatione, gentium conuersione, persecutione Christianorum, quæ quotidie videmus impleri, vel impleta esse, & quę nondum sunt impleta. Ex his, quæ iam completa sunt, certò colligere possumus implẽda esse, vt asserit August. 12. de Ciuit. c. 10.

Tertium motiuum est ex antiquitate nostræ doctrinæ: quo motiuo vtuntur multi Patres, & præsertim August. Epist. contra fundamentum Manichæi cùm ait: *Nam si de fide vnius Dei, quam habemus, loquamur, hæc antiquitate præcedit, & idololatriam, & omnes sectas Philosophorum, atque Gentilium:*

vt probant Iustinus in suo adhortatorio ad gentes, Lactantius lib. 2. Diuin. instit. c. 14. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. contra Iul. August. 18. de Ciuit. cap. 18.

Si verò loquamur de sacris litteris in quibus habetur hæc fides, quam nos habemus, illæ longè antecesserunt omnia profanorum monumenta, vt ostendunt Iosephus lib. 1. contra Appionem, Iustinus Apologia 2. Tertull. in Apologet. cap. 19. & alij.

Si demum de Christi, & Apostolorum doctrina loquamur, illam apud nos semper, & omnino illæsam permansisse, probatur tum ex continua successione Episcoporum à D. Petro vsque ad nos. Quo argumento fidem, & Ecclesiam nostram esse antiquissimam, & Apostolicam, & veram probant Irenæus lib. 3. c. 3. Tertull. lib. de præscript. c. 6. & 11. & Hieron. contra Luciferian. circa finem. Tum ex perpetuo nomine Christi, & Apostolorum, quod sibi retinuit nostra fides, & religio, ita vt licet hæretici tam antiqui quam moderni conati sunt varia nomina Catholicis imponere, nunquam tamẽ potuerunt illos appellare ex particulari auctore, sed ad summum ex particulari illo dogmate, quod illi impugnabant. Sic Mõtanistæ vocarunt Catholicos Phisicos, idest, animales, eò quod nolebant seruare tres quadragesimas, quas illi ieiunabant: & Caluinistę Papistas?

Quartum motiuum est ex sanctitate doctrinæ nostræ. Quo argumẽto vtuntur Tertulian. in Apologetico c. 39. & Iustin. Apologia 2. Nam fides nostra ea docet, quæ rationi congua sunt, & ad mores conformandos respectu Dei, proximi, & sui ipsius, & ad rectè vitam instituendam valde conferunt; iuxta illud Psal. *Lex Domini immaculata conuertens animas.*

Psal. 116.

Quintum motiuum est ex admirabili ac diuino modo promulgandi fidem: qui satis expressè declarat illam non nisi à Deo esse posse. Consistit autem admirabilis ille modus in his. Primò quod fides promulgata est à paucissimis hominibus, iisque indoctis, & rudibus nulla nobilitate claris, & pauperibus. Secundò quod illi ea docebant, quæ magna ex parte hominum voluntatibus repugnabant, quæque erant ab omnium sensibus remota, & ad intelligendum, & faciendum perdifficilia. Tertiò quod adducebant homines ad hanc fidem, non spe alicuius commodi, vel lucri temporalis, sed sola spe bonorum ęternorũ, quæ non videntur. Quartò quod hanc doctrinã eorum prædicatione plurimi sapientissimi, eloquentissimi, nobilissimi, ac ditissimi, vna vi veritatis Domino cooperante, victi ac superati, relictis patrijs religionibus, quàm libentissimè receperint. Hoc argumento, cuius maximam vim voluit Apostolus à Corinthijs intelligi: *Videte fratres vocationem vestram, quia non multi sapientes, non multi nobiles &c.*

Corinth. 2.

vtun-

vtūtur Patres Iustinus Apolog.2.Chrysost.Homil.34.in Matth.Aug.lib.22.de Ciuit.c.5.Damas. c.4. de fid.c.4

Sextum motiuum sumitur ex miraculis: quorum vis fuit maximè inductiua ad recipiendam fidem, vt patet Ioan.5. vbi Christus Dominus, *Ego*, inquit, *maius testimonium habeo ipso Ioanne Baptista: opera, quæ ego facio, ipsa perhibent testimonium de me.* Vnde & Nicodemus Ioan.3. *Scimus*, inquit, *quia à Deo venisti: nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi sit à Deo.* Et propterea Deus, Exod.4. Moysi dicenti fore vt populus Hebræus non crederet se à Deo profectum fuisse, dedit potestatem miracula faciendi: & vt Ioanni Baptistæ fides adhiberetur in testimonio, quod de Christo Domino præbuit, voluit Deus, vt in ejus natiuitate plura miracula contingerēt. Et Christus Dominus, præcipiens Apostolis Euangelij prædicationem, subdit dicens: *Euntes prædicate &c. signa autem eos qui crediderunt hæc sequentur.* Est autem miraculum apertissimum motiuum ad confirmandam fidem, siue illa considerentur per ordinem ad credentes, quia cum naturale sit homini ex effectibus causas inuestigare (hac enim methodo omnes scientiæ traditæ sunt) ex miraculis, tanquam ex effectibus supernaturalibus causæ supernaturales puta veritates fidei colligi possunt; siue considerētur secundum se, quia euidens est miraculum à solo Deo fieri posse, & Deum non effecturum illud in confirmationem falsitatis. &c. Ideò hoc argumento præter Patres, Chrysostomum tom.3. in 2. Cor. Tertullian. in Apologetico cap.27. Arnobium lib.1. Augustin. 10. de Ciui. cap.12. lib.16.17. vsus est ipse Christus: *Si mihi non vultis credere, operibus credite &c.*

Ioan.3.

Exod.4.

Ioan.10.

Multipliciter autem ex Apostolorū, & Christi miraculis ostendebatur, doctrinam, quam prædicabant, esse à Deo reuelatam. Primò ex multitudine illorum: Secundò ex magnitudine, & varietate: Tertiò ex modo operandi: aliquando ex cerimonijs, vt cū visum restituit luti contactu: aliquando ex solo imperio, sine vlla vel cœli & astrorum influentia, vel applicatione actiuorum suis passiuis; quale illud: *Adolescens tibi dico, surge, volo, mundare & imperabat ventis, &c.* 4. Ex circumstantia virtutum moralium: sic Marci. 8. ex misericordia pauit turbam propter gloriam Dei: Ioan. 17. *Pater manifestaui nomen tuum hominibus super terram.* Similiter in Apostolis videntur quædam & mirabiliora: nam sola Petri vmbra sanabat. &c.

Obijcies, miracula, quæ circumferuntur de Christo & Apostolis, verè non fuisse facta, quod historici gentiles eorum temporum nullam illorum fecerint mentionem.

Secundò, dato quod facta fuerint, fuisse præstigiosa & falsa, cùm similia fieri possint artibus magicis, & facta narrentur à gentilibus, quæ tamē nos negamus à Deo processisse.

Tertiò, licet fuerint vera miracula, nihil tamen illa valere ad confirmā-

dam nostrã fidem: nam interdum vera miracula facta etiam fuerunt ab ijs qui falsam fidem profitebantur, vt à gẽtilibus & hęreticis, vt referunt Valerius Max. lib. 8. Lactan. lib. 2. Sozomenus lib. 1. cap. 14. & Augustinus li. 21. de Ciuit.

Ad primam Respondeo, Christi miracula nõ solũ narrari à nostris, sed etiam ab alienis, vt à Iosepho, à Lentulo Epistola ad Senatũ Romanum, quæ exstat apud Eusebium lib. 2. hist. Et de Christianorum miraculis cõstat in historijs gentilium, & Annalibus Imperatorum, vbi habetur Imperatores aliquos ob beneficia miraculosè recepta, propter Christianorum orationes, gratos illis fuisse, vt de legione Christianorum, quæ sub M. Aurelio pluuiam, & victoriam miraculosè obtinuit, refert Niceph. lib. 4. cap. 12. Quod si perpauci gentiles de Christo, & Apostolorum miraculis scripserint, id fuit factum, primò instinctu dęmonis. Secundò, quia metuebant Imperatores, qui puniebant Christianos, vt sacrilegos, & eorum fautores. Tertiò, quia non intelligebant vim horum miraculorum: nam illa tribuebant artibus magicis. Quartò, non est mirum, quod hostes nostri ea non referunt, quæ faciunt in nostræ fidei confirmationem.

Ad secundam Respondeo cum Aug. lib. 10. de Ciuit. cap. 6. Euseb. lib. 4. & 5. hist. & Tertullian. in Apologetico cap. 21. & 23. Christum verè suscitasse mortuos, illuminasse cæcos, prædixisse futura, & internas animi cogitationes penetrasse, euidentissimum fuisse, vt Pharisæi nunquam ausi fuerint obijcere falsitatem, præterquam quod satis constare potest id ex multitudine, magnitudine, & circumstantijs horum miraculorum: nam hęc omnia satis apertè indicant ea non potuisse fieri arte dæmonis.

Ad tertiam Dico primò ex quatuor potissimum differentijs inter miracula gentilium, & hæreticorum, & nostra, illa reddi suspecta, hæc verò nostra dignosci quàm verissima. Nam primò illa, vt ait Augustinus libro de vtilitate credendi cap. 16. fiebant ad ostentationẽ non ad vtilitatẽ; hæc semper habebant coniunctam vtilitatem, & propterea sibi hominum beneuolentiam conciliabant. Secundò ex eod. 22. de Ciuit. cap. 9. & 10. fiebant opera dæmonum ad inducendos homines, vt adorarent vel ipsos dęmones; at hæc ad adorandum vnum Deum. Tertiò illa non potuerunt fieri ad cõfirmationẽ erroris, licet daremus posse dæmones vera miracula facere: nam spectat ad prouidentiam Dei, non permittere tantum malum; hæc verò fiebant in confirmationẽ nostræ fidei. Quartò à nostris fiebant miracula per solam inuocationem nominis Iesu, & vbique, aut vbicumque opus erat, & occasione data, & in quacumque re, vt videre est in Vitis Sanctorum ab alijs sanctissimis viris conscriptis. At inter gentiles paucissima leguntur miracula, & casu, & non ad libitum eorum, qui ea faciebant, & multis etiam alijs adhibitis, & requisitis, quæ illa poterant

suspecta

suspecta reddere.

Dico secundò plura miracula apud hæreticos, & gentiles ab illis fuisse cōficta, vt ait Iust. in Oratione Parænet. plura itidē non excessisse virtutē rerum naturaliū, ac proinde potuisse arte dæmonis: plura denique fuisse delusiones potius quasdam, quàm vera miracula, ita vt si voluissent homines non temere credere, potuissent aperta falsitatis indicia reperire, quę tamen permisit Deus fieri apud gentiles. Primò, quia non erant in aliquod præiudicium fidei, cùm non fierent in confirmationem erroris. Secundò ad manifestandam Dei prouidentiam. Tertiò ad probationem bonorū, & pœnam malorum: nam iustum est, vt qui se dæmonum cultui tradiderūt, permittantur à Deo per hęc à dęmonibus illudi, cū pręsertim sufficienter Deus pręmunierit suos aduersus hęc, vt patet in miraculis Antichristi, quę quia magnam habebunt veritatis speciem, pręmonuit nos Christus de eorum falsitate, quę prędictio nos confirmauit in fide.

Dico tertiò, quandocunque peruentū est in fidei controuersia ad miracula, semper nostros fuisse victores, vt patet ex cōflictu Moysis & Aaron cū Magis Pharaonis; Eliæ cū Prophetis Baal; D. Petri cū Simone Mago, vt narrat Hegesippus; Eugenij Episc. Catholici cū Cirola Episc. Arriano, vt asserit Gregorius Turonensis lib. 3. hist. c. 3. Quo factum est, vt nostri sæpè prouocarent gentiles ad huiusmodi miracula, vt asserūt Arnob. lib. 1. & Tertull. in Apolog. c. 23. *Exod. 8.* *3. Reg. 18.*

Dico quartò, plura fuisse apud gentiles vera miracula virtute diuina facta, quoniam non fiebant in confirmationem erroris, sed vt manifestaretur vel particularis Dei prouidentia, vel innocentia alicuius hominis, vt est illud de Claudia, quæ nauim, quā nemo poterat mouere, suo cingulo traxit, & de virgine Vestali, quæ aquam cribro portauit.

Septimum motiuum, quo vtuntur Chrysostom. Hom. 26. in Matth. Hieron. in c. 9. Matth. Lactantius lib. 3. Instit. diuin. c. 23. sumitur ex efficacia nostræ doctrinæ, tum in dæmonis illius hostis acerrimi viribus frangendis, qui vel in idolis tacebat, vel per ea, & per obsessos vim Euangelicę veritatis confiteri cogebatur, vt videre est apud Ruffinum lib. 10. cap. 10. & 19. & apud Victorem lib. 1. de persecutione Vandalica: tum in aduersariorum audacia coërcenda, quippe in disputationibus illi resistere non poterant: tum denique in rebus difficillimis persuadendis, & audientium animis interius permouendis, vt de Christi Domini sermonibus pluribus in locis testatum habetur. Nam Ioan. 7. ministri à Iudæis missi ad Christū apprehendendum, id facere destiterunt dicentes: *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo.* Et Matt. 15. ac Marc. 8. legimus quòd turbæ, relictis domibus, & oblitę necessarij cibi, integros dies, immo & triduum illum fuisse secutas. *Ioan. 7.* *Matt. 15.* *Marc. 8.*

Octauum

Octauum motiuum est ex constantia ipsius, quæ inter tot aduersa, puta inter persecutiones varias, multiplices, & maximas cùm ab hæreticis tum gentilibus excitatas, semper illæsa permansit; cùm è contra secta gentilium, & idololatria, maximè post Christi aduentum, ferè iam defecerit, & plurimę hæreses sint iam extinctæ, & paulatim extinguantur: quod est certissimum signum nostræ fidei, doctrinam non nisi à Deo promanasse,
Act. 5. vt benè argumentatur Gamaliel Act. 5. dicens: *Si opus hoc non est ex Deo dissoluetur*. Hoc argumento vtuntur Tertull. contra Scapulam, & Apologetico cap. vltimo Iustinus in Dialogo cum Triphone, Augustinus lib. 22. de Ciuitat. cap. 6.

Nonum motiuum sumitur ex testimonio infinitorum hominum pro confessione fidei ex omni genere, sexu, ætate, qualitate (puta, in doctrina, nobilitate, potentia, sanctitate,) clarissimorum, summa constantia, & patientia morientium, multis signis & miraculis in eorum morte contingentibus, & admirabili conuersione ad nostram fidem ob eorum mortem constanter toleratam, & innumera signa ipsorum sanctitatis tunc visa: tum infinitorum gentilium, tum eorum, quibus erat cura demandata, Christianos occidendi, nisi fidem desererent. Hoc argumento vtuntur inter alios Iustin. Martyr in Apolog. ad Senatum Romanum, vbi testatur se maximè motum fuisse ad Christi fidem amplectendam, & Lactant. 5. Instit. c. 13. & 14. Quod argumentum optimum est, sumptum cum circumstantijs prædictis: nam constat multos pro tuenda hęresi mortuos esse. Sic Tertullianus lib. de fuga in persecutione & Euseb. lib. 5. hist. c. 18. referunt Montanistas gloriari solitos de numero suorum Martyrum, & idem de Messalianis refert Epiphanius hęresi 80. de Donatistis Augustinus Epistola 68. Verùm illi, & pauci fuerunt, si comparentur cum nostris Martyribus, vt ostendunt Victor de persecutione Vandalica, Euseb. lib. 5. & 7. cap. 19. Nec fuere ex omni genere, sexu, & ętate, nec in illis elucebat sanctitas, quæ in nostris, qui pro illis orabant sæpè à quibus torquebantur, & illos conuertebant ad fidem: neque in eorum morte signa & prodigia fiebant: neque demum propterea crescebat numerus eorum, qui hęresim illam sectarentur. Cum tamen ob nostrorum Martyrum mortes incredibiliter augeretur numerus fidelium. Quod notauit Tertull. in Apol. c. vltimo, dicens sanguinem Martyrum esse semen Christianorum.

Decimũ motiuum, ex infelici exitu eorum, qui nostram fidẽ sunt persecuti, & felici eorum qui illi fauerunt: quod patet multis exemplis, tam gentilium, quàm hæresiarcharum, quæ legi possunt apud Medinam lib. 2. De recta in Deũ fide. Hoc argumento vtuntur Tertull. lib. contra Scapulam, & Chrysostomus Oratione 3. contra Iudęos.

Vndecimum motiuum, ex testimonijs eorum, qui Christi fidem non

receperunt, tum de auctore nostræ fidei, tum de ipsa fide, & ijs qui illam profitentur. Nam Iosephus lib. 18. Antiquitatum testimonium perhibuit de Christo. De eodem etiam Sibyllę apud Lactantium lib. 1. c. 5. 6. & 7. De Christianis verò refert Iustinus in 2. Apolog. trium Imperatorum in eorũ commendationem. Plinius etiam Secundus ex Tertull. in Apolog. c. 2. de ea rescripsit Epistolam ad Traianum Imperatorem. Hoc argumentũ asserit Aug. de Ciuit. 47. maximum habere pondus ad nostram Religionẽ confirmandam.

Duodecimum motiuum, ex fidelium generali prudentia, sapientia, optima gubernatione, sanctitate. Vnde legimus quosdam barbaros, auditis moribus Christianorum, Doctores Christianos postulasse. Ita Socrates lib 4. c. 27 & Theodoretus lib. 4. c. vlt. Ex admirabili prudentia, in magna differentia graduum, & officiorũ, & pulcerrimo ordine totius Religionis Christianæ: cum enim quæ à Deo sunt, ordinata sint, valde credibile est, Religionẽ nostram, vbi talis ac tãtus viget ordo, à Deo esse. De hac re legendus est Nazianzenus Oratione de moderatione in disputationibus habenda.

Decimum tertium motiuum, ex motiuis internis, puta bonis cogitationibus, & illustrationibus, & pijs affectibus ad id, quod honestũ est & rationi consentaneum, & internis consolationibus, quas fideles supra naturæ ordinem in se ipsis experiuntur, & varijs demum prouidentiæ modis, quibus Deus hominem ad fidẽ conducit: quæ motiua ex D. Tho. 2. 2. q. 2. art. 6. maius pondus habent, quam cetera motiua.

Ex his motiuis sic possumus vna vel altera demonstratione nostrã cõfirmare Conclusionem. Prior sit hæc: Illa doctrina est euidenter credibilis, cuius auctor est ineffabilis veritatis, & singularis sanctitatis, quæ multò ante fuit à sanctissimis viris prædicta, quę nihil contra bonos mores, & rectam rationẽ continet, sed mirabiliter confert ad vitam rectè instituendam, cùm sit summæ sanctitatis, integritatis, & efficacię, quæ in sui propagatione diuinitus probata fuit, & innumeris, ac veris miraculis cõfirmata, quæ mirabiliter inter innumerabiles Gentilium, Iudæorum, & Hæreticorum persecutiones illæsa permansit, & incredibiliter creuit, pro cuius confessione, ac defensione infinitus hominum numerus cuiuscumque generis, ętatis, sexus, & conditionis, tam alacriter mortem subijt, cuius persecutores tam grauibus supplicijs multati sunt, cuius sanctitati, & integritati ipsimet aduersarij vel inuiti perhibere testimonium coacti sunt, quam denique qui recipiebant super naturæ ordinem ad illam se varijs illustratonibus affici, & allici sentiebant, quamque complexi sũt tot viri sanctitate, sapientia, doctrina, & omni virtutum genere clarissimi; sed doctrina nostræ fidei est huiusmodi, vt patet percurrenti per mo-

tiua prædicta, ergò, &c.

Altera demonstratio, quæ præcedentem confirmat, est desumpta ex diuina prouidentia: nam euidens est naturaliter Deum habere prouidentiam actionum humanarum, & gubernare homines in ijs præsertim, quæ spectant ad felicitatem æternam, & honestatem morum, & verum Dei cultum, ergò in his rebus grauissimis ad illam pertinet non permitere homines tot signis decipi, & præsertim eos, qui toto corde Deum quærunt, cum res fidei proponantur, vt credẽdæ, quia releuatæ, & iustificatę à Deo, ad cuius bonitatem, veritatem, & sapientiam spectat; non permittere, vt falsa tam manifestè sua auctoritate confirmentur, sed de facto permisit Deus doctrinam Catholicam tantis argumentis confirmari, ergo euidẽs est eam esse veram, & à Deo.

Ex his manifestè sequitur quod doctrina nostræ fidei cõparata cũ doctrina Gentiliũ, Iudæorũ, & Hæreticorũ omnium maximè est euidenter credibilis, & credenda. Prior pars probatur primo, ijsdem locis Scripturę. Secundò ratione: Euidẽter credibile est, esse aliquam religionem in mũdo: nam est contra Dei prouidentiam permittere totum genus humanum carere vero Dei cultu & cognitione: at si est aliqua religio euidẽter credibile est, non esse sectam Gentilium vel Hęreticorũ, ergò euidenter credibile est, esse illam, quàm nos profitemur. Consequentia patet à sufficienti partium enumeratione. Minor verò probatur: quia si comparetur cum sectis Gentilium, hæ continent multa falsa contra rationes, & lumen naturale, quod obseruarunt Iustinus in Adhortatorio ad hæreses, Tertull. in Apolog. August. primis 12. libris de Ciuitate Dei. Præterea continent multa inter se pugnantia, vt patet in Alcorano, vt fusè ostendemus infra: illarumque auctores fuerunt homines improbi: si verò comparetur cum Iudæorum lege, non dubium, quin illam in multis excedat. Primò nonnulla ex signis adductis in hunc finem facta sunt, vt reiecta Iudęorũ lege Euangelium induceretur. Secundò licet Iudæorũ lex sancta sit, & à Deo tradita, Iudæi tamen post Christi aduentum multa falsa, & absurda docuerunt, vt videre est apud Sixtum Senensem lib. 2. Biblioth. quorũ saltẽ aliqua, vt vsurã esse licitam, omnes amplectuntur. Tertiò in prophetijs, quas non negant Iudæi esse à Deo, reperiuntur ea, quæ sunt in nostra doctrina prædicta, quę nos facta videmus, & ipsi vel inuiti experiũtur. Quo argumento vsus est Christus, Ioan. 5. *Scrutamini Scripturas*: & Luc. vlt. incipiens à Moyse. Si demũ comparetur, cum quacũque secta hæreticorum euidens est, has esse incredibiles. Nam primò earũ auctores fuere viri pessimi, vt patet ex miserrimo & turpissimo eorũ exitu. Secũdò in qualibet earũ est mira doctrinæ incõstantia, instabilitas, & contradictio, quod auctores earum vel pugnantia dicerent, vel quædam docerent, quæ postea mutabant

Ioan. 5.

mutabant, vel quia paulò pòst eorum hæreses in plures sectas diuiderentur, ob dissensionem discipulorum, tum inter se, tum à suo præceptore, vt contigit in Arriana hæresi, cuius nouem mutationes breui tempore factas refert Niceph. lib. 12. c. 20. 21.

Tertiò, quia nulla est hæresis, quæ non aliquid contra bonos mores, rectam rationem, rectamque existimationem de Deo doceat, vt notarunt Irenæus lib. 1. & 2. contra Hæreses Epiphan. Hęresi 26. 27. & August. lib. de Hęresibus. Et id euidentissimũ est in hæresibus nostri temporis, nam negant liberum arbitriũ, Deum faciunt auctorem mali, negant iustos obligari præceptis. Quartò nullus hæreticus donum prophetiæ verè habuit, nullus in confirmationem suæ doctrinæ vera miracula edidit, sed cùm fingerent se velle ea facere, statim eorum doli detegebantur, quod apertissimum est signum falsitatis doctrinæ, cum, vt ait Chrysostomus Hom. 14 in Matt. & S. Thom. 2. 2 q. 178. art. 2. ad tertium, vera miracula veram fidem comitentur: contrà verò professores Catholicę fidei quàmplurimi, & viri sanctissimi donum prophetiæ habuerint, & in confessione nostræ doctrinæ multa miracula ediderint. Quintò quælibet hæresum incœpit post prædicationem Apostolorum, multæque ex illis iam extinctæ sunt, vel paulatim extinguuntur, cum tamẽ vera fides debeat esse perpetua in aliqua saltem hominum congregatione, & ab eo tempore, quo prædicari à Christo & Apostolis cœpta est, vsque ad finem mundi illæsa permanere, qualis est, quá nos profitemur, vt patet cùm ex perpetua conseruatione eiusdem nominis, tum ex continua successione Episcoporum à D. Petro vsque ad nos. Quo argumento contra hæreticos vtuntur Patres citati in tertio motiuo ad probandum fidem & Ecclesiam nostram esse antiquissimam, Apostolicam, & veram.

Obijciunt hæretici, non esse bonum argumentum ex hac successione Episcoporum ab Apostolis: nam licet continuata fuerit vsque ad tempus illorum Patrum, non tamen vsque ad nos. Sed contra, nam eo modo, quo illi Patres vsque ad sua tempora ostenderunt illam continuasse, eodem nos modo vsque ad nostra.

Obijciunt hæretici, neque hinc posse sumi argumentum verę Religionis: nam licet isti Episcopi sint continuati ab Apostolis, iam diu tamen fidem amiserunt, sicut patet in Ecclesia Græcorum, qui à fide defecerunt.

Respondeo tamen, ex hac successione Episcoporum in Ecclesia pręsertim Romana optimè probari conseruationem fidei, & Ecclesię: nam cũ Christus promiserit Petro & successoribus, quod non deficiet eius fides, etiam perpetuitatẽ fidei promisit Ecclesiæ Catholicæ maximè Romanæ, quæ est caput cęterarum. Cum ergò videamus continuari Ecclesiá, quam Christus fundauit, idem dicendum est de fide: & si alicubi dicendum est

veram fidem perseuerare, sine dubio dicendum est ibi conseruari, vbi non est interrupta posita successio: quo argumēto vtuntur Hilar. 6. de Trinit. Hieronym. & alij supra citati.

Posterior pars probatur: nam euidens est doctrinam illam, quæ nihil continet rationi contrarium, habetque tot, & tanta motiua suæ credibilitatis, & est ad salutem necessaria, nō solum esse credibilem, sed etiam secundum rectam rationem credendam. Sed euidens est illa esse in nostra doctrina, ergò præterea euidens est prudentis esse præsertim posito præcepto de actu fidei, credere id, quod est euidenter credibile: sed mysteria nostræ fidei sunt huiusmodi, ergò. Dixi doctrinā nostræ fidei esse euidenter credibilem, & credendam: nam argumenta posita hoc tantum efficere possunt, non autem necessariò efficiunt, vt actu credantur: nam hoc positum est in voluntate hominis cum diuino auxilio, quod quibus datur misericorditer datur, quibus non datur, iustè negatur, vel non iniustè aufertur, licet semper adsit auxilium, quo quis potest credere. Non tamen huiusmodi argumenta sunt superflua. Nam primò suauiter disponunt hominis mentem ad credendum. Secundò per illa refelluntur argumenta contraria. Tertiò per illa iustè condemnabuntur, qui illis propositis credere noluerunt, iuxta illud Ioan. 15. *Si non venissem, peccatum non haberent.* Matth. 11. *Veh tibi corozaim, &c.* Secundò sequitur omnes fideles, singulos pro sui ingenij captu, & conditione credibilium, habere euidentiam credibilitatis articulorum fidei. Est S. Thom. 2. 2. q. 1. art. 4. ad 2. Et probatur, quia præceptum de actu fidei non obligat, nisi post sufficientem propositionem credibilium: sed hæc non est. qua solum ostenduntur probabilia esse, quæ proponuntur credenda: sed quia euidenter ostenduntur credibilia esse, tamque à Deo releuata, vt supra docui, ergò. Confirmatur: nam in rebus grauissimis, & difficillimis si quis simpliciter crederet absque eo quod haberet sufficiens argumentum, leuiter, & irrationabiliter diceretur credere: at sufficiens argumentum non æstimatur illud, quod tantum ostendit probabilitatem rei, quia semper potest quis rationabiliter de opposito dubitare, ergò erit illud, quod euidenter ostendit credibilitatem rei. Dixi tamen pro conditione credibilium: quia non est in omnibus credendis requirenda eadem euidentia credibilitatis: nam irrationabile est requiri eandem ad credendam rem leuem atque grauem. Dixi pro cuiusque ingenij captu: nam non in omnibus hominibus requiritur eadem euidentia ad rem eandem credendam: nam alia requiruntur in homine simplici, vel in puero perueniente ad vsum rationis, alia in homine docto: in isto enim argumenta maiora & fortiora; illis verò sufficiunt minora, vt auctoritas parentum, vel prælatorum, vel sapientum hominum, & doctorum consensus vniuersalis Ecclesiæ, & quod doctrina, quę prę-

Ioan. 15.

ponitur

ponitur credenda, nihil continet contra rationem, & bonos mores, & alia huiusmodi quę sunt omnibus communia. Quod si aliquid horum alicui desit, supplet Deus interius per gratiam cùm id spectet ad eius prouidentiam.

CAPVT IV.

Breuis compendiosa tamen & accurata testimoniorum credibilitatis nostræ fidei collectio, ex D. Tho. 1. contra Gent. cap. 6.

HViusmodi autem (inquit D. Tho.) veritati, cui ratio humana experimentum non pręb et, fidem adhibentes non leuiter credunt, quasi indoctas fabulas secuti (vt 2. Petri 1. dicitur.) Hęc enim diuinę sapientię secreta ipsa diuina sapientia, quę omnia plenissimè nouit, dignata est hominibus reuelare, quod sui pręsentiam, & doctrinę & inspirationis veritatem conuenientibus argumentis ostendit: dum ad confirmandum ea, quę naturalem cognitionem excedunt, opera visibiliter ostendit, quod totius naturę superat facultatem: videlicet in mirabili curatione languorum, mortuorum suscitatione, cęlestium corporum mirabili immutatione, & quod est mirabilius, humanarum mentium inspiratione: vt idiotę & simplices, dono spiritus sancti repleti, summam sapiētiam & facundiā in instanti consequerentur. *2. Petri 1.*

Quibus inspectis, prædictæ probationis efficacia, non armorum violentia, non voluptatum permissione, & quod est mirabilissimum, inter persecutorum tyrannidem, innumerabilis turba non modò simplicium, sed etiam sapientissimorum hominum, ad fidem Christianam cōuocauit. In qua omnē humanū intellectum excedentia prædicantur: voluptates carnis cohibentur: & omnia quæ in mundo sunt, contemptui docentur. Quibus animos mortalium assentire, & maximum miraculum est: & manifestum diuinæ inspirationis opus, vt contemptis visibilibus, sola inuisibilia cupiantur. Hoc autem non subitò neque casu, sed diuina dispositione factum esse manifestum est ex hoc, quod hoc se facturum Deus, multis ante Prophetarum prædixit oraculis: quorum libri penes nos in veneratione habentur: vtpote nostræ fidei testimonium adhibentes.

Huius quidem confirmationis modus tangitur Hebr. 2. *Quę* (scilicet humana salus) *cum initium accepisset, enarrari per Dominum: ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis, & portentis, & varijs Spiritus sancti distributionibus.* *Hebr. 2.*

stributionibus. Hæc autem tam mirabilis mundi conuersio ad fidem Christianam, indicium certissimum est preteritorum signorum, vt ea vlterius iterari necesse non sit, cùm in suo effectu appareant euidenter. Etenim omnibus signis mirabilius, si ad credendum tam ardua, & operandum tam difficilia, & ad sperandum tam alta, mundus absque mirabilibus signis inductus fuisset à simplicibus, & ignobilibus hominibus: quamuis nō cesset Deus etiam nostris temporibus ad confirmationem fidei per sanctos suos miracula operari.

Hi verò, qui sectas errorum introduxerunt, processerunt via contraria, vt patet in Mahumete, qui carnalibus voluptatibus permissis, ad quorum desiderium carnalis concupiscentia instigat, populos illexit. Præcepta etiam tradidit permissis conformia, voluptati carnali habenas relaxās, in quibus in promptu est à carnalibus hominibus obediri. Documenta quoque veritatis non attulit, nisi quod de facili à quolibet mediocriter sapiente naturali ingenio cognosci possint: quin potius vera quæ docuit, multis fabulis & falsissimis doctrinis immiscuit. Signa etiam non adhibuit supernaturaliter facta, quibus solum diuinę inspirationi conueniens testimonium adhibetur: dum operatio visibilis, quę non potest esse nisi diuina, ostendit Doctorem veritatis visibiliter inspiratum: scilicet, dum dixit se in armorum potentia missum, quę signa & latronibus & tyrannis non desunt. Et etiam non aliqui sapientes in rebus diuinis & humanis rebus exercitati, à principio crediderunt. Sed homines bestiales, in desertis morantes, omnis doctrinę diuinę prorsus ignari, per quorum multitudinem alios armorum violentia in suam legem coëgit. Nulla etiam diuina oracula pręcedentium Prophetarum ei testimonium perhibent: quin potius quasi omnia & veteris & noui testamenti documenta fabulosa narratione deprauat: vt patet per eius legem inspicienti. Vnde astuto consilio libros veteris & noui testamenti sui sequacibus non reliquit legendos: ne per eos falsitatis argueretur. Et sic patet quod eius dictis fidem adhibentes leuiter credunt. Hactenus D. Thomas.

Tria sunt potissimum fundamenta, si attentè expendantur, quibus D. Thom. nostræ fidei veritates confirmat. Primum, miracula ab Apostolis in fidei confirmationem edita. Secundum, mundi conuersio considerata, & expensa cum mirabilibus circumstantijs, nempe à quibus fuerit facta hęc conuersio, & qui fuerint conuersi, quibus medijs, & quomodo, quibus superatis difficultatibus, & alijs innumeris impedimentis. Tertium desumitur ex pręedictionibus Prophetarum.

Verum hæc dicet aliquis valere quidē satis aduersus Iudæos, qui Prophetarum libris & oraculis fidem habent, contra Ethnicos verò Prophetis Hebræorum minimè credentes, infirmą esse & inualida. Sed non ita

est,

est vaticinia enim Prophetarum multis sæculis ante Dominum edita, literisque consignata, cũ in Domino nostro perfectè impleta cernantur, veram esse ipsius fidem & doctrinam, apud omnes etiam gentiles apertè demonstrant. Nec potest gentibus ea suspicio incidere, ne forte libri Prophetarum à Christianis suo ipsorum arbitrio, ex vsu suo fuerint conficti, quippe eos Christiani à Iudæis, Christiani nominis infestissimis hostibus, acceperunt: penes quos illi hodieque sunt, & fuere olim per annos plus mille & quingentos ante Christi aduentum. Quin imò ob eam maximè causam diuino consilio factũ esse testantur D. Hier. super c. 16. Isaię, Aug. l. 18. de Ciuit Dei c. 46. Theod. Orat. 10. de Prouidẽtia, Iudæos per omnes gentes vsquequaque dispersos esse, vt quæ à Christianis prædicantibus Euangelium Prophetarum vaticinia proferrentur, ea gentes in Iudęorũ libris legentes, non esse Christianorum figmenta intelligerent: quin Euangelium tot tamque manifestis antiquorum vatum oraculis confirmatũ, proniori assensu studioque amplecterentur. Quapropter mihi quidem vehementer probatur sententia illa D. Augustini, quę est in 46. c. lib. 11. de Ciuit. Dei: *Nihil est* (inquit) *firmius ad conuincendos quoslibet alienos, si de Euangelij veritate contenderint, nostrosq; fulciendos, si rectè sapuerint, quàm vt diuina prædicta, de Christo ea proferãtur quæ in Iudæorum scripta sunt codicibus, quibus auulsis de proprijs sedibus, & propter hoc testimonium toto orbe dispersis, Christi vsquequaque creuit Ecclesia: Nec vero solos Iudæos testes huius rei habemus, sed etiam idipsum gentes testificantur: Namque annis circiter 300. ante ortum Domini nostri in terris, flagitante Philadelpho, secundo post Alexandrum Magnum Aegypti Regẽ, (id quod in Iudæorum & Gentium historijs est proditum) ex Hebræo sermone sacri libri veteris testamenti, per duos & sexaginta interpretes Hebreæ gentis sapientissimos in Græcum sermonem sunt conuersi: quorum librorum & fama & notitia per omnes gentes peruagata est.*

Obijcies etiam de miraculis, quare nunc miracula non fiant, cum ea sint pręcipua nostræ fidei testimonia. Sed de hac re sequenti Cap. dicemus.

CAPVT V.

De confirmatione doctrinæ Euangelicę ex signis & miraculis: & quare nunc miracula non ita frequenter fiant.

MVlta fuisse facta signa & miracula & à Prophetis, & ab Apostolis, vt Christiana firmaretur doctrina, nemo est qui dubitat. Atque esse

necessaria miracula, vt mundus Christianæ prædicationi fidem adhiberet; meritò censuit D. August. 22. de Ciuitate Dei c. 8. quorum omnium miraculorum finis non alter fuit, quam ad conciliandam auctoritatem ministris, & vt Christianæ doctrinæ fides adhiberetur. Quare prudenter admodum illos omnes fecisse constat, qui propter miracula, quæ à Christo vel Apostolis fieri cernebant, eorum dictis fidem adhibebant. Vnde multi solent quærere & admirari, quare cum miracula sint adeò efficacia, nostra ætate in prędicatione S. Euangelij apud infideles miracula non cernantur, quæ Christus suis promisisse videtur maximè Euangelij prædicatoribus Marci vlt. *In nomine meo dæmonia eijcient*, &c. Nulla enim est ita facilis ac certa via, ad conuersionem gentium, quàm vitę innocentia, signorum splendore decorata.

Huius autem dubitationis triplex potest esse solutio. Prima, multa fuisse facta miracula, etiam post tempora Apostolorum, & nostra etiam ætate in nouo orbe quamplurima, etiam per milites, de quibus præclarè Thomas Bozius De signis Ecclesiæ lib. 5. sig. *11.* c. 2. & lib. *12.* sig. 57. vbi miracula à viris sanctissimis hac nostra ætate edita recenset: Inprimis, inquit, cum Christophorus Columbus in Indias Occidentales nobis antea ignotas primùm simul cum suis socijs peruenit, in omnibus earum locis hoc miraculum commune erat. Nam cum passim dæmones ederent responsa; vbi Eucharistiæ Sacramentum per nostros in aliquo loco reponebatur, continuò dæmones obmutescebant: & cum crebris terræmotibus terræ conquassarentur, & frequentibus tempestatibus miserè etiam deformarentur; nunc nostra religione recepta, non ita contingit. Hoc vniuersis his regionibus commune: speciatim verò accidit, vt Christophorus Columbus in insula, quam vocant Hispañolam, siue S. Dominici, altissimam è ligno crucem defigeret. Indigenæ sæpius eam prosternere ad terram, & conuellere conati, nihil profecere: contactu illius ac fragmentis morbi passim curabantur.

Nouissimè vero *B. Aloysius Bertrandus* Ordinis Prędicatorum, maximè nostram Religionem in ijs locis amplificauit, datumque est illi diuinitus, vt mortuos ad vitam reuocaret, & innumeros ęgrotos restitueret sanitati. Accidit aliquando, vt alicuius vici incolę ad eum confluerent, nomen Christo dare parati. Interrogati quid eos ad hoc adduceret, responderunt in publico quodam vniuersalique eorum conuentu astitisse dæmonem, quem cuncti specie horribili viderent, ac dixisse. Quid me astantibus duobus Christianis inuocatis? (aderant forte duo ab Aloysio ad Christum perducti:) abripite eos hinc. Vbi hæc dixit, homo quidam, qui se diceret ab Aloysio missum, processit repente in medium conuentum, & in conspectu omnium disputatione inita, dęmona conuicit: quibus actis euanuere

nuere ex oculis aſtantium. Venit fortè in manus Principis cuiuſdam, qui non longè aberat à finibus regni Peruani, effigies Chriſti crucifixi. Ille acceptam conſpuere, ac multis modis irridere cœpit, in conſpectu plurimorum. Ibi mirabiliter imago quaſi verè ſpiraret, cœpit ex oculis lumen emittere, caput motare, & aſpectu minari, Regem, cunctoſque terrere. Quocirca pauore perculſi omnes, & tremore correpti, partim cecidere ad terram partim cum ſe viderent obrigeſcere, neque poſſe loco recedere, exclamare cœperunt, factique pœnitentes, miſericordiam ſuppliciter implorare: ob id priſtino ſtatui protinus reſtituti, magnum Chriſtianorum Deum palam confiteri altiſsima voce, rem cunctis enarrare. At Princeps vnà cum multis è numero ſuorum ſe Cuzcum contulit, & factum diuulgans Chriſto ſe deuouit.

Martinus de Valentia, illuſtriſsimę vir ſanctitatis fuit. Hic ex Ordine S. Franciſci cum duodecim Socijs venit in Occidentales Indias, anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto, & incredibile eſt, quot ipſe cum ſuis Indos ad Chriſti cultum perduxerit. Nemo ex illis duodecim fuit, quin anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo pluſquam centum millia Indorum baptizaſſet. Hic verò eminentiſsimæ fuit ſanctitatis, virtutumque omnium diuinarum ſublimiſsimum culmen eſt aſſecutus. Viſus eſt aliquando, cum in Salmaticenſi Minorum monaſterio diuerſaretur, orans extenſis in modum crucis brachijs, in aëra ſublatus. Cũ ſæpè è ſuperiori loco verba faceret de Chriſti paſsione ad populum, rapiebatur extra omnes ſenſus, immobiliſq; erectus ac rigens diu perſiſtebat. Antonius è Naua, & Ferdinandus Corteſius in Thalmanalio oppido, cũ cellam, in qua morabatur, de improuiſo aliquando aperuiſſent, inuenerunt orantem in aëra ſublatum, & à ſenſibus abſtractum. Bernardinus è Sahagunt, cùm cuperet hæc proprijs ipſe oculis intueri, acceſsit in Thalmanalio ad ea loca, in quæ ſolitudinem petens precaturus Martinus conferre ſe ſolebat, obſeruato tempore, quo ſe in illa iam Sanctus receperat: vbi propior eſt factus, mirificum ſplendorem conſpicatus, progredi vltra non potuit, quod nimia lux aciem luminum perſtrinxiſſet, mentemq; obturbaſſet. Allatus eſt aliquando ad virum ſanctum puer ægrotans, vt eum baptizaret: verum priuſquam perfici id poſſet, ille vita deceſsit. Acceptum Sanctus in altari collocauit, ſupplicationi ſe dedit, ad vitam paulò pòſt reduxit, baptizauit, ac ſuis reſtituit. Tlaxcalæ præ nimia ſiccitate cuncta exuſta iam conſpiciebantur: venere ciues ad virum diuinum, opem petentes: ſupplicatione indicta, proceſsit ille ad locum quendam, in quo crux fuerat collocata. Vix eò peruenerat in precibus totus, cum pluuia copioſa cælitus defluxit. Idem rurſus contigit in oppido Tlaelpano. Plurimis porrò ægrotis ſanitatem reſtituit. Illud autem nullo modo

prætereundum. Ioannes ex Oueto, qui Tecamacalci decessit, Custos in ciuitate Angelorum, cum sensu odoratus esset priuatus, Sanctique cadauer tumulo recluso inspexisset, incredibilem protinus odoris fragrátiá sensit, & ex illo odoratum recepit. Obijt anno millesimo quingentesimo trigesimo quarto, cum diem mortis prędixisset, genibus in nuda humo in morem supplicantis positis, & in contemplatione cęlestiũ defixus. Corpus eius triginta tres annos integrum incorruptumque omnino permásit, & eius videndi copia pluribus ad illud inuisendum properantibus fiebat. Innumera porrò miracula quotidie ex illo prodibant. Post annum millesimum quingentesimum sexagesimum septimũ, cum capsam in qua repositum iacuerat, aperuissent, nihil in illa inuentum. Facta est diligentissima inquisitio, an ab aliquo fuisset asportatum, & subreptũ: nihil potuit inueniri, quamuis Apostolicæ literæ in eam rem scriptę fuerint, anno millesimo quingentesimo octuagesimo. Indi in maxima illum, veluti Apostolum, diuinitus ad ipsos missum, veneratione habuerunt, & quæcumque ad illum spectantia colligere potuerunt, veluti cælestes quasdam reliquias asseruarunt, & coluerunt summo honore; vbi verò morbis aut etiam peste tentati sunt, illa corporibus admouebant, ac sanitatem plerumque mirabiliter protinus ijdem recipiebant. Quocirca data fuit opera diligens, vt omnes eius reliquiæ vestium ceterarumq; rerum colligerentur. Collectæ loco decenti sunt repositæ, & miracula innumera ab illis indies emanant.

Deinde *Ioannes è S. Francisco*, solis precibus, ac nullo prorsus studio, assecutus est linguę Mexicanæ cognitionem, ita vt maximè cunctis fuerit admirationi, cum repente auditus fuit ea lingua innumeris præsentibus cõcionari. Hic aliquando plurima idola Indorum, multitudine ingenti vidente, à pueris Christianis confringi iussit. Eadem verò die dæmon apparuit Indo cuidam, qui aberat passibus millibus sexaginta: apparuit autem facie deturpata, membrisque mutilatis, inquiens: En vt à Ioanne malè habitus sum, remque, vti gesta erat, explicauit, efflagitans, vt aduersus Ioanné suam contumeliam vlcisceretur, se ipsi opem laturum: docuitque rationem, qua flagitium perpetraret. Aggressus est rem Indus, expectatumque Ioannem per insidias adortus, prægrandi fuste percussit, aufugiensq; irrito euentu, & à prosequentibus nonnullis comprehensus, rem detexit, & Christo se dedit. Idem Ioannes idolorum sacerdotem baptizauit, cui mox duo dæmones, assumpta parentum ipsius defunctorum effigie, apparuerũt, affirmantes se in amœnissimis deliciarum locis degere, eò deducturos ipsum, si velit sequi & imperata facere. Sequitur ille, perueniunt ad siluam, suadent vt laqueo faucibus iniecto se ex arbore suspẽdat, ac prefocet. Aggresso iam rem misero astitit Ioannes, siue ipse re-

uera, siue eius species. Increpat, dolos detegit. Agnito scelere, Indus Dei nomen ex animo implorare cœpit, ac protinus dæmones cum suis spectris euanuere. Ipse Mexicum reuersus, Ioannique occurrens, accedit ad pedes, veniam criminis suppliciter petens. Idem Ioannes defunctum filiolum, diu rogatus à matre, vt id faceret, ad vitam precibus reuocauit: aliaq; multa mirabiliter egit, ac prædixit. Obijt anno millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto.

Hos igitur paucos retulisse sit satis ex ijs plurimis, qui virtutibus diuinissimis florentes, miraculisque editis clari prodierunt ex Ordine S. Francisci, & innumeros ad Christum populos belluinis antea moribus viuentes traduxerunt in latissimis Indiarum occidentalium terris. Illorũ verò gesta quædam breuissimis adumbrauimus. Si quis ea latius cognoscere cupit, legat historiam Franciscanam ad finem, quam dedit in lucem Franciscus Gonzaga Episcopus Cephalenus, & illius Ordinis antea summus Prefectus.

Innumera verò etiam sunt, quæ in Indijs item orientalibus per viros Religiosos miracula patrata sunt; ex quibus pauca attingamus. Xauerius in ora Comorinensi duos iam vita functos ad lucem multis præsentibus, quorum precibus ad id est coactus, reuocauit. In insula Iaponis muto cuidam, & pedibus capto vsum linguæ & ingressum, surdo auditum, alteri item surdo mutoque sanitatem diuinitus reddidit. Non est numerus ægrotorum, qui precibus eius quamuis essent à medicis desperati, cõtinuò mirandum in modum sunt liberati, & nunc etiã cadauer ipsius Goæ miracula innumera edit. Plurima dum viueret in publicis etiam cõcionibus longissimè posita, vti erant, præsignificauit. Plura alia tam ab hoc sanctissimo viro, quàm ab alijs verbi Dei prçconibus, quæ humanas vires excedunt patrata prætermittamus. Hæc attigisse sufficiat, vt persuasum omnibus sit, si merita, & Apostolicæ virtutes non desint; nec miracula etiam Apostolis digna defutura. Si enim Deus quotidie ad amicorum suorum sanctitatem propalandam mirabilia operari non dedignatur; quid non erit expectandum facturum ad fidem Catholicam confirmandam ac propagandam?

Quod si fortè hodie miracula non ita frequenter, vt olim, fiant, hanc huius rei primò eam reddimus rationem: Quia etsi certum sit per peccatores effici posse miracula, tamen non dubium, quin frequentissimum sit, & veluti lege stabilitum, vt quò quis fide & sanctitate magis excellat, eò aptius instrumentum sit, per quod Spiritus sanctus tam præclara opera perpetret. Quare non mirum si rara illa & admiranda signa non ita frequenter cernantur, vbi caritas refrigescit, vnusquisque quærens quæ sua sunt, & non quæ Iesu Christi. Nec enim dubium, si illa piorum prisca fi-

T 2 des,

des, si pietas, ac denique si spiritus ille Apostolicus rediret, quin etiam opera Apostolorum expectaremus. Præterea de parcitate signorum eam reddit causam D. Tho. lib. 1. contra Gent. c. 6. dicens: *Hæc autem tam mirabilis mundi conuersio ad fidem Christianam, indicium certissimum est præteritorum signorum, vt ea vlterius iterari necesse non sit, cum in suo effectu appareant euidenter, quamuis non cesset Dominus etiam nostris temporibus ad confirmationem fidei per sanctos suos miracula operari.* Hactenus D. Thomas: cuius sententiam mirificè confirmat Ioan. Chrysost. in Epist. 1. Cor. c. 2. demonstrans signa Euangelicę prædicationis patrata, non illo tantum sęculo, sed futuris fidem peperisse: quare fides iam satis fundata, miraculis nouis non indiget confirmari, præcipuè cum vitæ integritas & exemplum, vt infra suo loco dicemus, efficacissimum sit, ad persuadendam fidem argumentum. Tertia huius caritatis signorum causa assignatur à Ios. Acosta viro alias doctissimo lib. 2. de procuranda Indorum salute cap. 9. quòd priscis temporibus omnino necessaria fuerint, nostris nō item: etenim fides mysteriorū sublimium omnem humanā rationem superantium astruenda tunc erat apud homines maximè ratione sua cuncta metientes, Gręcos, inquā, atque Romanos, cęterosque huius sæculi sapientia illa ætate florentes. His quomodo per homines paucos ignobiles & imperitos persuaderi posset doctrina omnibus humani ingenij viribus validissimè obsistens, quā proinde stultitiam Dei Apostolus vocat, nisi diuina quædam ac insuperabilis euicisset auctoritas, cōtestāte Deo signis, & prodigijs & varijs charismatibus? Quod etiā Paulus Apostolus sæpè commendat: *Sermo meus* (inquit)

1. Corint. 1.

Heb. 2. 1. Cor. 2. *& prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Et Rom. 1. *Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri, per quē accepimus gratiam, & Apostolatum, ad obediendum fidei in omnibus gentibus.* Ita Christiana Religio, vbi humana præsidia prorsus aberant, diuinis est fundata miraculis: At nostrorum temporum longè alia ratio est; nam & ij quibus fides annunciatur, omnibus rebus inferiores sunt, ratione, cultu, auctoritate, & ij qui annunciant antiquitate, Religionis suæ, multitudine suorum, ingenio, elegātia, ceterisque copijs ad persuadendum superiores sunt, & abundant: neque barbarorum ingenia ea sunt, quæ fidei difficultatibus terreantur, cum à maioribus suis obseruent ipsi longè incredibiliora. Ac reuera si Christus annuncietur, vt opus est, obsequentes & ad credendum faciles sese exhibent. Denique quid magnis signis opus est, vbi potius desideratur auctior intelligentia, quæ altitudinem doctrinæ nostræ aliqua curiositate disquireret? Vnum illud his gentibus potentissimum & ad fidem efficiacissimum, ac pænè singulare miraculum necessārium

Heb 2 & 1. Corint. 2.

Rom. 1.

rium eſt, mores cum fide congruentes: hoc & abunde ſufficit, & omnibus conceſſum eſt modo velint.

Verum quia hoc eſt præclariſsimum inter alia fidei noſtræ teſtimouiũ, de illo in ſequentibus agenus: ſed prius reddamus rationem, quare tot motiuis & miraculis interuenientibus adhuc, multi in ſua perſeuerent infidelitate.

CAPVT V.

Rationes aliquæ quare multi fidei veritatibus etiam ſufficienter propoſitis aſſenſum non præbeant.

GVilielmus Pariſienſis lib. 1. de Fide cap. 2. ſeptem reddit rationes, cur multi fidei veritatibus alias euidenter credibilbus aſſenſum nõ prę-beant. Prima, inquit, eſt ignorantia menſuræ, & capacitatis intellectus humani. Qui enim intellectum ſuum omnia capere exiſtimat, credit ex neceſsitate non eſſe, quicquid in intellectu ſuo non inuenit. Quemadmodum ſi quis crederet intra circulum vel velũ Lunæ eſſe omnia, neceſſe haberet credere non eſſe, quicquid intra ipſum non inueniret. Hæc igitur eſt cauſa, propter quam quicquid intellectus eorum non capit, non eſſe credunt Tu ergò aduerte hoc & crede intellectum humanum menſuratum, & limitatum in ſua capacitate, ab ipſo creatore ſuo Deo, qui poſuit ei terminos, quæ, quot & quanta capiat capacitate ſua naturali, multa apud ſe ſecreta reſeruans, reuelanda cum voluerit, & quando voluerit. Similis error huic, & ſimilis ignorantia inuenitur in hominibus, qui crederent nullo modo eſſe poſſe ſcientiam de magnitudinibus Solis, & Lunę, atque ſtellarum, & de ſimilibus: pro eo quod non eſt in intellectu eorum.

Secunda cauſa errorum iſtorum eſt auerſio intellectus ab eis, quæ credenda ſunt. Quemadmodum enim, qui auerſos habet oculos ab eis, quæ videnda ſunt, & conuerſos ad alia videnda, videre non poteſt in iſta auerſione: ſic qui intellectum habent auerſum ab eis, quæ credenda ſunt, & conuerſum ad contraria credenda, credere non poſſunt in iſta auerſione. Hi ſunt, qui tanto amore amplectuntur opiniones ſuas & ſectas, vt de contrarijs ne quidē cogitare velint, tantoq; odio auerſi ſunt, & contrarij cõtrarijs errorũ ſuorum, vt ea nec reſpicere vllatenus velint. Tu autem ſcias quia idē eſt cogitare, quod corde ſiue intellectu intueri, atque reſpi-

 cere,

cere, & quia amor conuersio est ad amatũ, & odiũ auersio est ab eo, quod oditur; quod ipsę cõuersiones, & auersiones corporales indicant & ostẽdũt, velut vmbræ & similitudines quædã interiorũ siue spiritualium conuersionũ & auersionum. Manifestum igitur est, propter quid huiusmodi homines ea, quæ credenda sunt, credere, seu videre nõ possunt: non enim datum est hominibus videre post tergum suum, neque videre sine intuitu & aspectu.

Tertia causa erroris est, ipsa rerum subtilitas, quæ turbido, & grosso intellectu visibiles non sunt. Quemadmodum enim visus adeò turbidus & grossus, vt ab eo pilus videri nõ possit, est & visus quo pilus & pilo gracilius videri potest: sic & intellectibus hominum similem differentiã & comparationem esse contingit. Quemadmodum igitur homines grossi & turbidi pilum non videntes vbi est, & contendunt & curant ipsum ibi non esse, propter eius subtilitatem & gracilitatem ipsum non videntes, & ipsum videntibus credere nolentes: sic ea, quæ ex fide, quam diximus, credenda sunt, propter sui subtilitatem, grossities, & turbiditas intellectus vulgarium, & indoctorum hominum non capiens, ea non esse & credit, & contendit & deierat.

Quarta causa est, remotio, siue distantia, hoc est longinquitas à rebus credendis: & hæc longiquitas est imperitia, & inexercitatio in illis: sicuti dicit Aristoteles, Imperiti veluti longè distantes speculantur. Qui enim in sensibilibus versantur, aut in alijs quæ lõgè sunt à credẽdis, versantur, & commorantur assiduè longè sunt indubitanter ab illis, & propter hoc illa videre non possũt, qui nec studio, nec exercitatione ad illa appropinquauerunt.

Quinta verò causa est stultitia, qua volunt intelligere intellectu naturali per se id, quod per se capi nõ potest. Quemadmodum si quis visu humano vellet videre, quicquid aquilino visu videri potest, aut altitudinem staturæ suæ longè desuper eminentẽ cõtingere, & quæ in ea sunt manu capere: sic breuior intellectus credendorum altitudinem non attingit, & intellectus naturalis ad ea, quæ supra ipsum sunt, per se nullatenus extendit se.

Sexta causa est inquisitio probationum; probationes enim velut scalę sunt quibus attingitur ad probata. Quia verò ad ea quæ fidei sunt scala huiusmodi non pertingit, cum non habent aliquas probationes inde quales vellent; ideò deest illis scala, vel omnino, vel saltem eius altitudinis, quæ huiusmodi res attingat. Hi tanquam deficiente scala altitudine ascẽdenda incomparabili breuiori, ad ea nullatenus ascendunt, eò quod solas probationes scalam, qua illuc contingat, ascendere opinantur.

Septima causa est peccatum siue negligentia, qua diuinum adiutorium

ad

ad ipsa credenda non quæritur, seu quodcunque aliud, quod viam gratiæ obstruit & cōcludit: meritò enim & iustissimè fit, quod Dei iudicio, Dei adiutorium non obtinet, qui illud obtinere non curat; meritoque gratiæ lumen diuinæ cor illius ad illustrandum non ingreditur, qui obicem illi ponit peccati, meritò enim radijs Solis domus illius non illuminatur, qui radijs eius fenestras & ostia aliosque introitus omnes claudat & obstruat. Scito etiā quod quemadmodum homines proprijs manibus lumē Solis visibilis ab oculis suis quandoque prohibent & abscondūt: sic peccatores malis operibus suis, Solis inuisibilis radios, hoc est dona gratiarū & virtutum à cordibus suis declinant, & auertunt. Quod enim sunt manus interpositæ inter Solē & oculos ad obtenebrādos eos hæc, sunt opera mala inter solem intelligentiæ, atque iustitiæ & oculos cordis ad eos obstruendos.

Accende autem & alias similitudines, siue exempla, vt melius innotescat tibi erroneorū stultitia. Quia enim sensus humanus in huiusmodi reb⁹ tanquam cœcus est: & omnino inscius, qui eo duce ambulare volunt in his, sibi cœcum ducem eligunt, & propter hoc non est mirum, si in præcipitia & profunda errorum corruunt. Similiter qui ipsum de his rebus cōsulunt, cum horum omnino inscius sit, suum in rebus periculosissimis habent consiliarium. Meritò igitur pernitiosè errant, & pericula errorum non effugiunt. Assimilatur etiam stultitia huiusmodi hominum vespertilionibus, qui Solem videre contendunt, & ipsum totis viribus fugiunt, dum neque ortum eius exspectant, neque ante occasum euigilant. sic & illi Solem intelligentiæ & iustitiæ Domini ex omni parte effugiunt oriturum, siquidem nec expectant, dum nec miraculis, nec sacrorum eloquiorum testimonijs, nec sacrorum Doctorum suasionibus, quibus omnibus velut quibusdam radijs illucescere possent, eisdem attendere nolunt: immò ab ipsis tanquam à vitijs fugiunt, sicut & omnes aues lucifugæ, quibus & ipsi congruentissima similitudine comparātur. Sol iste luminosissimus, à tempore infidelitatis eis occidit, & propter hoc frustra eum videre cōtendunt præter occasum suum: qui non est nisi casus eorum, donec eis oriatur cuius tamen ortum, vt diximus, fugiunt.

Amplius, sicut cum terra vel nube vel Luna interposita, inter aspicientē & Solem non contingit aspicientem ad solem videre, nisi interpositum: sic & omnes huiusmodi erronei, cum inter eos & veritatem salutarē interposita sint infidelitatis suę mendacia, non est possibile eos videre nisi illa. Interpositis autē prohibentibus, non peruenit aspectus eorū ad ipsam veritatem; sicut dicit Salomon Prouerb. 18. *Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde eius.* Et quoniam impossibile est ab intellectu materiali atque possibili aliquid videri seu cognosci, nisi per radia-

ctione

tione sua super illud, & apparitione formæ suæ in illo, quoniam ipse est velut speculum intelligibile ac noscibile formarum intelligibilium, hoc est, in quo resultare, & pingi quodammodo habent omnes formæ intelligibiles resultatione & pictura Soli conuenientibus; manifestum est consequenter, quia nec in quassato intellectu, nec in declinato, nec per interpositionem prohibito, quemadmodum nec in speculo, quod est dispositionum seu comparationum istarum manifestum est tibi, quia in intellectu hæretico, cum loco tersionis & puritatis habeat crassitudinem & immunditiam, loco directæ oppositionis ad veritatem salutarem habeat declinationem ab ea & auersionem, loco liberæ viæ, seu transitus habeat interpositum, prohibens ab eo irradiationem ab ipsa veritate salutari: manifestum est tibi, inquam, quia impossibile in huiusmodi intellectu fieri descriptionem, seu apparitionem huiusmodi veritatis. Et quoniam non solum Sol in lumine suo, & ex lumine videtur, quod infundit hominibus videntibus, sed etiam omnis res alia, & quantum ad sensus exteriores, & quantum ad intellectum materialem: quantò fortius necesse est, vt Sol intelligentiæ atque iustitiæ non videatur, nisi in lumine, & ex lumine, quod ipse infundit videntibus, & hoc infusione gratuita, ac liberali, non irrationali, seu naturali, qualis est effusio luminis à Sole, & caloris ab igne, quorum potentiæ irrationales, atque seruiles nominantur. Irrationales quidem, quia absque discretione & distinctione, æquè bonis & malis, & ad bona & ad mala operantur, æquè enim illuminat Sol, æquè fundit lumen suum rapientibus, & occidentibus, ceteraque mala perpetrantibus, vt piè agentibus. Seruiles verò, quia nulla non operatur per modum seruientis; cuius non est vel aliud, vel aliter facere quam acceperit in mandatis. non enim habet ignis in potestate, vt alicubi ab adustione caueat, vel vt nunquam aliquid magis aut minus calefaciat, sed totum facit ex necessitate, nihil autem ex propria libertate. Vtrumque autem ab altissimo Deo longè est in vltimo elongationis, & propter hoc omnia bona, quæ ex ipso nobis sunt, dona sunt largitatis ipsius, & beneficia pietatis. Hactenus Guilielmus Parisiensis.

CAPVT

CAPVT VII.

An oporteat cum Infidelibus Collationibus ac Disputationibus publicis de rebus fidei agere?

RES est non parui momenti, ac magna consideratione digna, An cum hæreticis & alijs infidelibus publicis Disputationibus agendum sit, vt eorum confutentur errores, fideique veritas ostendatur, vt sic ipsi conuicti, ad fidem vi rationum & argumentorum compellantur? Res est maximè anceps, & quæ pro vtraque parte non contemnendis nititur fundamentis. Inprimis rem hanc potius priuatis colloquijs, placida institutione, ac præcipuè oratione ad Deum cum morum puritate ac vitæ exemplo coniuncta perficiendam, res ipsæ in Ecclesia gestæ testantur: quibus compertum est eos, qui ab hæreticis ad Catholicam fidem ac Religionem aliquando conuertuntur, potius ex Spiritus sancti tacito instinctu, & mansueta Catholicorum institutione, quàm argutis disputationibus, excitari ac permoueri. Eius rei manifestum exemplum ostendit Deus, in magno Ecclesiæ doctore D. Augustino: qui de sua ex hæresi Manichæorum, ad fidem conuersione, inter alia scripsit, matrem suam Monicam nihil non consilij auxilijque à Deo & hominibus passim & continuò multisque cum lachrymis flagitasse, vt ipse filius eius, Manichæorum hæresi adhęrescens, ad Ecclesiæ Catholicę fidem Religionemq; conuerteretur. Tandem quoque solicitè vehementerque rogasse Episcopum, vt cum ipso filio suo dignaretur colloqui, eiusque errores refellere, & docere eum meliora. *Noluit autem Episcopus* (verba sunt D. Augustini) *prudenter sanè, quantum sensi postea. Respondit enim me adhuc esse indocilem, eò quod inflatus essem nouitate hæresis illius, & nonnullis quæstiunculis iã multos peritos agitassem, sicut illa* (mater) *indicauerat illi. Sed sine illum ibi, addebat* Episcopus, *& tantum roga pro eo* Dominum: *ipse legendo reperiet, quis ille sit error, & quanta impietas. Simul etiam narrauit, se quoque paruulum, à matre sua seducta datum fuisse Manichæis, & omnes pænè non legisse tantum, verum etiam scriptitasse libros eorum, sibiq; apparuisse, nullo contradisputante & conuincente, quàm esset illa secta fugienda, itaq; fugisse. Quæ cum ille dixisset, atque illa* (mater) *nollet acquiescere, sed instaret magis deprecando, & vbertim flendo, vt me videret, & mecum dissereret: ille iam stomachans tædio, Vade, inquit, à me, ita viuas: fieri enim non potest, vt filius istarum lacrymarum pereat.* Hæc ille.

Nec minus in hanc rem facit conuersio cuiusdam gentilis Philosophi, qui vnà cum alijs ad Nicænum Concilium accesserat, vt Christianorum Religioni illuderet. Nam cùm is dicendi arrogantia se inaniter iactitaret, & Sacerdotes petulanter irrideret; senex quidam simplex Spiridion nuncupatus, ex illustrium Confessorum numero, superbiam eius non tulit. Qui tametsi ineptæ subtilitatis, & præstigiarum penitus expers erat, tamen cum eo disputare cœpit. At cum hæc res petulantibus, qui Confessorem hominem simplicem esse cognoscebant, risum moueret quidem, & modestis inijceret timorem, qui verebantur, ne cum viro dicendi perito congressus haberetur pro ludibrio: tamen cum facultas (cui, cùm talis & tam prouectæ ætatis esset, pudor erat resistere) data esset, liberè quæ vellet loquendi, In nomine Iesu Christi, inquit, Philosophe audito: Vnus est Deus cæli & terræ, & omnium rerum tam oculis subiectarum, quàm eorum aciem fugientium opifex; qui hæc omnia & virtute verbi fabricatus est, & sacrato Spiritus sancti afflatu stabiliuit. Quare hoc verbum, quod nos filium Dei nuncupamus, misertum humani erroris, & belluinæ viuendi rationis, ex Virgine nasci, cum hominibus vnà versari, proque ijsdē mortem oppetere voluit. Estque iterum venturus, de ijs rebus quas quisque gesserit in vita, dicturus sententiam. Ista ita se habere, sine vlla alia curiosa indagatione pro certo credimus. Noli ergò in his, quæ fide dumtaxat rectè intelliguntur, curiosè refutandis, laborem frustra consumere, quærereque qui ista fieri, vel non fieri possint. Quod si credis, mihi quidem sciscitanti responde.

Quibus obstupefactus Philosophus, Credo, inquit: & gratijs illi actis, quod ipsum deuicisset, non solum eadem cum sene ipso sentire, verùm etiam consilium dare cœpit illis, qui perinde erga fidem Christianam, atque ipse antea, affecti erant, vt iam doctrinæ Christianæ assentirentur: atque iusiurandum adiecit, se non modò non sine numine diuino mutatum esse, sed etiam vi ac virtute quadam inexplicabili ad Christianam Religionem conuersum. Moxque sermonem conuertens ad discipulos suos, vel ad eos qui audiendi gratia aduenerant: Audite, inquit, ô eruditi viri: donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti. Vbi verò pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideò si quis vestrum potuit in his quæ dicta sunt sentire, quæ sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus.

Simile est huic quod Alexander Episcopus Constantinopolitanus, vir spectatę virtutis & dignitatis, à Philosophis prouocatus, vni eorū, cū quo se disputaturum acceperat, dixit: In nomine Iesu Christi præcipio tibi ne loquaris. Quod vt primū dixerat, homo è vestigio obstructo ore cōticuit.

Hæc

Hæc & alia olim sic gesta sunt: nec mirum. Nam cùm fides in Deum & Christum Dominum nostrum, sit donum Dei, oportet primùm Deum in homine infideli aut hæretico operari displicentiam erroris, & desiderium cognoscendæ veritatis, priusquam humana industria erudiendo, suadendoque aliquid efficiat. Vnde Apostolus Paulus Titum suum de hæreticorum conuersione docens, non meminit contentiosarum disputationum: sed ait, hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, cum sit proprio iudicio cōdemnatus.

Præterea non opus est ad horum confirmationem, vt exempla plura longè petantur, cùm ferè omnia colloquia & disputationes publicæ, quæ nostra ætate habitæ sunt, absque vlla ferè eorum emendatione & conuersione, quin potius, cum inflato ipsi sint corde, victoriam iactitarunt: id enim hæreticorum superbiam dum taxat cum insigni arrogantia coniunctam redarguit, qua licet maxime victi, non solum victoriam victoribus non tribuunt, sed eam quoque sibi arrogare non vereantur. Et quis audiuit vnquam in vlla disputatione aut colloquio, hæreticos, quam diu quidē tales esse non desierunt, ingenuè professos fuisse, se ab Orthodoxis esse cōuictos?

Disputauit cū Pharisæis & Sadducæis Christus, sed ab aduersarijs pro victoriæ laude calumnias & blasphemias reportauit. Ioan. 8. & alibi passim. Certauit cum Simone Mago Petrus, eumque non solùm non validissimè conuicit, sed etiam contriuit, at victi tamen vocem victus Simon edidisse nullam legitur. Disseruit de fidei mysterijs in Areopago Paulus, Acto. 17. Sed quis victoriam ei cesserit, nisi qui in eius etiam sententiam, deposita infidelitate, concessit Dionysius Areopagita cum paucis? *Alij vero cum audissent resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dicebant, audiemus te de hoc iterum.* Disputauit quoque cum Pharisæis cœcus ille, iam non cœcus, sed corpore simul & animo à Christo illustratus, & sanè conuicit. Sed quam ab hostibus palmam reportauit? *Tu in peccatis,* inquiunt, *natus es totus, & tu doces nos?* Ioan. 9. Conuicti sunt vtique in quatuor illis vniuersalibus ac celeberrimis Concilijs hæretici sufficienter: in Nicæno Arrius: in Constantinopolitano Macedonius: in Ephesino Nestorius: in Chalcedonensi Eutyches, cum suis quisque asseclis, sed victos se vsque adeò confessi non sunt, vt contra victores etiam insolentius insurgerent. Disputauit cum Donatistis Augustinus, alijs Catholicis Episcopis associatus, eosque ita conuicit, vt etiā cognitor seu arbiter ab Imperatore designatus, apertè contra Donatistas sententiam protulerit, vt videre est in Breuiculo Collationum cum Donatistis, quem de hoc ipso Colloquio conscripsit Augustinus: sed tantum aberat, vt Donatistæ se conuictos faterentur,

Ioan. 8.

Acto. 17.

Ioan. 9.

Nec minus in hanc rem facit conuersio cuiusdam gentilis Philosophi, qui vnà cum alijs ad Nicænum Concilium accesserat, vt Christianorum Religioni illuderet. Nam cùm is dicendi arrogantia se inaniter iactitaret, & Sacerdotes petulanter irrideret; senex quidam simplex Spiridion nuncupatus, ex illustrium Confessorum numero, superbiam eius non tulit. Qui tametsi ineptæ subtilitatis, & præstigiarum penitus expers erat, tamen cum eo disputare cœpit. At cum hæc res petulantibus, qui Confessorem hominem simplicem esse cognoscebant, risum moueret quidem, & modestis inijceret timorem, qui verebantur, ne cum viro dicendi perito congressus haberetur pro ludibrio: tamen cum facultas (cui, cùm talis & tam prouectæ ætatis esset, pudor erat resistere) data esset, liberè quæ vellet loquendi, In nomine Iesu Christi, inquit, Philosophe audito: Vnus est Deus cæli & terræ, & omnium rerum tam oculis subiectarum, quàm eorum aciem fugientium opifex; qui hæc omnia & virtute verbi fabricatus est, & sacrato Spiritus sancti afflatu stabiliuit. Quare hoc verbum, quod nos filium Dei nuncupamus, misertum humani erroris, & belluinæ viuendi rationis, ex Virgine nasci, cum hominibus vnà versari, proque ijsdē mortem oppetere voluit. Estque iterum venturus, de ijs rebus quas quisque gesserit in vita, dicturus sententiam. Ista ita se habere, sine vlla alia curiosa indagatione pro certo credimus. Noli ergò in his, quæ fide dumtaxat rectè intelliguntur, curiosè refutandis, laborem frustra consumere, quærereque qui ista fieri, vel non fieri posint. Quod si credis, mihi quidem sciscitanti responde.

Quibus obstupefactus Philosophus, Credo, inquit: & gratijs illi actis, quod ipsum deuicisset, non solum eadem cum sene ipso sentire, verùm etiam consilium dare cœpit illis, qui perinde erga fidem Christianam, atque ipse antea, affecti erant, vt iam doctrinæ Christianæ assentirentur: atque iusiurandum adiecit, se non modò non sine numine diuino mutatum esse, sed etiam vi ac virtute quadam inexplicabili ad Christianam Religionem conuersum. Moxque sermonem conuertens ad discipulos suos, vel ad eos qui audiendi gratia aduenerant: Audite, inquit, ô eruditi viri: donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti. Vbi verò pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideò si quis vestrum potuit in his quæ dicta sunt sentire, quæ sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus.

Simile est huic quod Alexander Episcopus Constantinopolitanus, vir spectatę virtutis & dignitatis, à Philosophis prouocatus, vni eorū, cū quo se disputaturum acceperat, dixit: In nomine Iesu Christi præcipio tibi ne loquaris. Quod vt primū dixerat, homo è vestigio obstructo ore cōticuit.

Hæc

Hæc & alia olim sic gesta sunt: nec mirum. Nam cùm fides in Deum & Christum Dominum nostrum, sit donum Dei, oportet primùm Deum in homine infideli aut hæretico operari displicentiam erroris, & desiderium cognoscendæ veritatis, priusquam humana industria erudiendo, suadendoque aliquid efficiat. Vnde Apostolus Paulus Titum suum de hæreticorum conuersione docens, non meminit contentiosarum disputationum: sed ait, hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, cum sit proprio iudicio cōdemnatus.

Præterea non opus est ad horum confirmationem, vt exempla plura longè petantur, cùm ferè omnia colloquia & disputationes publicæ, quæ nostra ætate habitæ sunt, absque vlla ferè eorum emendatione & conuersione, quin potius, cum inflato ipsi sint corde, victoriam iactitarunt: id enim hæreticorum superbiam dum taxat cum insigni arrogantia coniunctam redarguit, qua licet maxime victi, non solum victoriam victoribus non tribunt, sed eam quoque sibi arrogare non vereantur. Et quis audiuit vnquam in vlla disputatione aut colloquio, hæreticos, quam diu quidē tales esse non desierunt, ingenuè professos fuisse, se ab Orthodoxis esse cōuictos?

Disputauit cū Pharisæis & Sadducæis Christus, sed ab aduersarijs pro victoriꝗ laude calumnias & blasphemias reportauit. Ioan. 8. & alibi passim. Certauit cum Simone Mago Petrus, eumque non solùm non validissimè conuicit, sed etiam contriuit, at victi tamen vocem victus Simon edidisse nullam legitur. Disseruit de fidei mysterijs in Areopago Paulus, Acto. 17. Sed quis victoriam ei cesit, nisi qui in eius etiam sententiam, deposita infidelitate, concesit Dionysius Areopagita cum paucis? *Alij vero cum audissent resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dicebant, audiemus te de hoc iterum.* Disputauit quoque cum Pharisæis cœcus ille, iam non cœcus, sed corpore simul & animo à Christo illustratus, & sanè conuicit. Sed quam ab hostibus palmam reportauit? *Tu in peccatis,* inquiunt, *natus es totus, & tu doces nos?* Ioan. 9. Conuicti sunt vtique in quatuor illis vniuersalibus ac celeberrimis Concilijs hæretici sufficienter: in Nicæno Arrius: in Constantinopolitano Macedonius: in Ephesino Nestorius: in Chalcedonensi Eutyches, cum suis quisque asseclis, sed victos se vsque adeò confessi non sunt, vt contra victores etiam insolentius insurgerent. Disputauit cum Donatistis Augustinus, alijs Catholicis Episcopis associatus, eosque ita conuicit, vt etiā cognitor seu arbiter ab Imperatore designatus, apertè contra Donatistas sententiam protulerit, vt videre est in Breuiculo Collationum cum Donatistis, quem de hoc ipso Colloquio conscripsit Augustinus: sed tantum aberat, vt Donatistꝗ se conuictos faterentur,

Ioan. 8. *Acto. 17.* *Ioan. 9.*

rentur, vt ipſum quoque cognitorem aperta calumnia impetere non ſint veriti; quaſi verò à Catholicorum parte corruptus, iniuſtè contra ſe pro Catholicis ſententiam tulerit, vt videre eſt apud Auguſtinum ibid. & Epiſt. 152. Diſputauit quoque idem Auguſtinus cum Felice Manichæo, ſed nec iſte Auguſtino prius palmam conceſsit, quàm à ſuo errore deceſſit, vt videre eſt in actis ab Auguſtino editis.

Diſputauit quoque cum hæreſiarcha Chonarum Theodorus Studites, vir ſanctiſsimus & doctiſsimus: ſed finita diſputatione, quid de illo aduerſarius? Ita putabam, inquit, hunc penitus nil ſcire: ſed & elinguem eum reddidi; vt videre eſt ex Epiſtola, quam ipſe Theodorus ſcripſit ad Naucratium, relata ab Illuſtriſsimo Cardinale Baronio tom. 9. Annalium Eccleſ.

Collocuti ſunt anno 1465. Doctores Catholici (inprimis Decanus Capituli Pragenſis) de controuerſia illa vnius ſpeciei, cũ Rochizanno, & alijs VVicleffiſtis hæreticis, quos etiam de errore egregiè conuicerunt. Sed quid in fine Colloquij Rochizannus. Tunc Rochizannus locutus eſt ſermonem longiſsimum, omnia priora replicans, gloriando ſe victorem eſſe iam altera vice, contra Raguſium, & iam contra Doctores, &c. vt videre eſt ex actis eius Colloquij.

Sed quid antiqua memoramus, cum eius rei luculẽtiſsima præſens ætas præbeat documenta? Diſputauit anno 1519. Lipſiæ cũ Luthero & Carolſtadio, doctiſsimus Eckius. Diſputauit quoque feliciſsimo euentu inuictus ille diſputator Badæ apud Heluetios, anno 1526. cum Oecolampadio. Diſputarunt anno 1546. Ratisbonæ Maluẽda & Billikius Theologi Cæſarei, viri doctiſsimi, cũ Bucero & Brentio: ibidemq́; anno 1601. Iacobus Gretſerus & Adamus Tannerus Societ. Ieſu Theologi celeberrimi, alijq́; cum Aegidio Hunnio, Iacobo Hailbronnerõ, ceteriſq́; Auguſtanæ confeſſionis Pſeudo-Theologis ſunt congreſsi. Diſputauit anno 1589. cum Iacobo Andreæ, & Iacobo Heerbrando, Ioannes Piſtorius, vir doctiſsimus & diſertiſsimus. Denique Illuſtriſsimus Cardinalis Perronius, corã Hẽrico IV. Galliarum Rege, colloquium habuit cum Pleſsio Mornæo Caluiniano. Omnes iſti, inquam, cum aduerſarijs & hæreticis noſtri temporis, nec niſi conuictis, aut egregiè confuſis diſputarunt: & quando tamen aduerſarij vnquam ſe conuictos eſſe confeſsi ſunt? quando victoriam impudenter ſibi arrogare non ſunt auſi? Cuius fortè cauſam eam poſſumus deſignare, quam Ambroſius lib. 5. in Lucam ſignificauit, dicens: *Aduerte cæleſte conſilium. Non ſapientes aliquot, non diuites, non nobiles, ſed piſcatores & publicanos, quos dirigeret, elegit, ne traduxiſſe potentia, ne redemiſſe diuitijs, ne potentia nobilitatiſq́; auctoritate traxiſſe aliquos ad ſuam gratiam videretur, vt veritatis ratio, non diſputationis gratia prævaleret.* Hęc Ambroſius.

At ſi

At si oculos conuertamus ad initia progressusque Ecclesiæ nascentis, pro contraria sententia non deerũt grauissima testimonia: nam in primis D. Paulus disputauit in Synagoga publicè cum Iudæis, & in foro per omnes dies ad eos, qui aderant, Actorum 17. & 18. & 20. Idem quoque de B. Stephano, & Apolline ex eisdem Apostolorum actibus accepimus. Publicas etiam disputationes cum hæreticis vel gentilibus plurimos ex antiquis Patribus inijsse, passim eorum gesta & historiæ tradunt. *Act. 17. 18. 20.*

Deinde B. Augustinus, vt Possidonius refert, cũ quodã etiam Felice, de numero eorum, quos Electos dicunt ijdem Manichæi, quique Hipponem venerat, eundem seminaturus errorem, publicè in Hipponensi Ecclesia Notarijs excipientibus disputauit, populo astante: Et post secundam vel tertiam collationem ille Manichæus, frustrata vanitate & errore illius sectæ, ad nostram conuersus est fidem atque Ecclesiam, sicut eadem relecta docere poterit scriptura. Hactenus Possidonius. Imò ipse Augustinus sic ait contra Iul. Pelag. lib. 3. c. 1. *Donatistas ad collationem nobiscum venire per Imperialia iussa compulimus, in qua collatione victi sunt Donatistæ.* D. Cyrillus Alexandrinus contra Nestorium, publicè in Concilio Ephesino disseruit, illumque superauit. Gregorius Magnus cum Eutyche Constantinopolis congressus est, eumque ab errore reuocauit.

Diuus Bernardus publico congressu coram Concilio Remensi disseruit cum Gilberto Porretano, qui de hæresi conuictus Ecclesiæ, decretis adhęsit. Idem Bernardus prouocauit Petrum Abaylardum ad publicam disputationẽ, eumque ad maximas angustias redegit. Ac denique anno Redemptoris nostri 645. habita est famosa illa ac celeberrima coram Episcopis Africanis inter Pyrrhum Patriarcham Constantinopolitanum hæreticum, & Maximum Abbatem eundemque Martyrem Orthodoxum, ex qua idem Pyrrhus Princeps Monothelitarum hæreticorum conuictus, erroris diu defensi pęnitens, recantãs palinodiam, oblatoque fidei Catholicæ libello Theodoro Romano Pontifici, receptus est vnà cum titulo Patriarchatus in Ecclesiam Catholicam. In hac igitur celeberrima disputatione post multiplices Pyrrhi (vt eleganter Cardinalis Baronius tom. 8. anno Domini 645. describit) obiectiones ingestas, & à Maximo quàm disertissimè confutatas, post nexus solutos, & defensiones ac responsiones singulas quoque conuictas, post denique inanes tergiuersationes elusas, acuminatasque cauillationes retusas, cùm deficerent verba, dare manus omni penitus destitutus defensione Pyrrhus compellitur, & credere cogitur veritati. Magnum sanè tunc (vt idem refert Baronius) vidit primum Africa, deinde Roma spectaculum: Africa quidem, dum quem paulò ante aspexerat magnis animis Patriarchali ostentatione insultantem Catholicæ fidei & veritati, pro hęresi, ore rotundo in defensores fidei

Catholicæ declamantem, in se ora omnium conuertentem, iamque post se tertiam orbis partem ducere captiuam tentantem, eundem viderit ab extorre monacho appetitum, vt nouum Goliath à puero Dauide, non in hasta vel ense, sed in nomine Domini pugnaturo conuentum, tanta corona Patrum, & magistratuum & Africani populi circumdatum, post longam concertationem fateri se superatum, abijcere clypeum, dare manus, & pedes conijcere sponte in compedes illos optabiles sapientiæ, eiusque vinculis alligari, de quibus Ecclesiasticus: *Inijce pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum. Subijce humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis eius. Et erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis, & bases virtutis, & torques illius in stolam gloriæ, (decor enim vitæ est in illa) & vincula illius alligatura salutaris*. Ita planè, cùm &, victo Pyrrho, omnes vt vincenti fuerint adgratulati, eundemque laudibus, ac benedictionibus prosecuti, quod reuera cedens veritati, perfidiam superasset, impietatem subegisset, contriuissetque Satanam pedibus suis, qui solus lugeat se esse victum, hæresi debellata, & eius defensore in offensorem mutato. Hactenus Baronius, qui in fine octaui tomi meritò hanc Maximi cum Pyrrho disputationem inseruit.

Eccl. 6.

Magna igitur opus est consideratione, ac, vt verius dicam, opus est diuinæ prudentiæ, discernere, quando cum infidelibus publicis colloquijs & collationibus congrediendum sit, quando verò abstinendum: inspiciẽdaque sunt personarum merita, studia, sapientia, ac præcipuè morum integritas, ac vitæ sanctitas, quibus viri sapientes diuina ope nixi, promerentur de inimicis palmam reportare.

DE

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBRI IIII. PARS II.

De Ministrorum progressu ac conuersatione cum vitæ integritate coniuncta inter infideles, & ratione agendi cum eis, vt ad fidem alliciantur.

REGNVM Dei non esse in sermone, sed in virtute docuit Apostolus 1. Cor. 4. non quia doctrina opus non sit ad fidei nostræ veritatum ostensionem: quo modo enim credent, vt ipse alibi scripsit sine prædicatione? sed vt ostendat pro infidelium conuersione prodesse plus vitam puram, quàm orationem cultam. Mores enim corrupti doctrinam sanam euertunt & immanem reddunt. Sergius quidem Paulus Proconsul, prudentissimè credit, vt Act. 13. legimus, admirans super doctrina Domini, cum verbis vidit facta succedere. Nunc verò cum rarò fiant prodigia, quibus Euangelicæ voces confirmentur (neque verò illis opus est vt iam diximus) quid restat ad plenã Euangelij prędicationem, nisi integritas ac vitę puritas? Hoc vnum à Ministris munus postulat Apostolicum, hoc prærequirit animarũ salus, hoc mysteria fidei nostræ credibilia certaq; esse hominibus quantumuis barbaris facile demonstrantur. Quare qui ad exteras nationes pro Christo legatione Apostolica functuri sunt, ea vitæ sanctitate niteant opus est, quæ, (ipsis quoque silentibus) Religionis Christianæ puritatem repræsentent. Nihil enim ad errores & vitia conuellenda efficacius est, quàm vitæ inculpatæ sanctitas, quæ genere suo cum diuina sit, omnem intellectum sua luce perstringit, omnia colla, quantumuis erecta domat. Eloquentia omnis euanescit, miracula prosunt, sed non adeò præualent, quod arte dæmonum similia quædam effingi queant. Sola verò sanctitas nequit satis simulari, quod ipsa simulatio veræ sanctitati non tam similis, quam contraria sit. Vera sanctitas illustrissimam totius orbis partem

tem flexit, & potentissimos Reges Christianæ mansuetudinis vim admiratos in sua castra perduxit. Quapropter Euangelici Ministri hanc præ alijs munimentis armaturam exquirant, quæ quamuis vniuersarum virtutum complexione constet, ad opus tamen Missionũ selectas quasdam pro rei magnitudine requirit. Igitur cum vitę innocentia & splendor firmissimum sit fidei testimonium, ac efficacissimum medium ad infideles omnes iuuandos, restat vt in hac secunda huius libri Parte de vitæ ac morum integritate in ministro Euangelico agenti inter infideles prærequisita dicamus, & quam huic instituto necessaria sit demonstremus. Vitę verò ac morum integritatem appello iustitiam Christianam, quę omnium virtutum officijs constat. Potissimum verò de illis virtutibus dicemus, quæ magis conferunt, vt quis idoneus sancti Euangelij Minister euadat. Efflagitat enim Apostolicum munus in Euangelij Ministris admirabilem vitę puritatem ac sanctimoniam, nempe vt caritate ardentes, benefici, ac misericordes, prudentes in rebus agendis, continentes, paupertatem amantes, benigni ac mansueti, ac inter omnia patientes, & longanimi: aliter verò nec hominibus neque Deo, neque sibi ipsis satisfacient; cùm animarum conuersio ad Deum, earumque omnis profectus atque incrementum ab ipso etiam proueniat, sic enim scriptum est: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. Et
Ioan. 6. Ioan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum.* Quid ergò faciunt homines in aliorum hominum conuersione? hoc vnum quod à Deo tanquam instrumenta libera adhibentur: sicut calamus solet ad scribendum, serra ad secandum. Quare sicut instrumentum, si se ipsum mouere velit, nihil efficiet; si verò cum artifice coniunctum ab eo moueatur, omnia efficiet: sic homo in his diuinis & supernaturalibus operibus tantum præstabit, quantum cum Deo oratione continua, integritate vitę, strictissimoque caritatis vinculo fuerit coniunctus, ab ipsoque motus. Hanc verò vitę integritatem, ac pręrequisita alia in Ministris Euangelicis, vt muneri suo satisfaciant, ad quatuor capita reducamus, nempe ad orationis præsidium, ad vitę integritatem, ad morum exemplum, ac denique ad doctrinam & scientiam.

CAPVT

CAPVT I.

De oratione continua & fiducia in Deum.

QVamuis in omni negotio aggrediendo orationis præsidium primũ præcipuumque sit: tamen vbi de conuersione animarum agitur, multò magis: tum, quia cum fides donum sit Dei, & corda hominum in manu Domini sint posita, nulliusque industriæ diligentiæque nostræ sit vocatio gentium ad Euangelium, sed solius miserentis & præuenientis Dei; ad orationes & preces assiduas atque feruentes studium omne Ministrorum conuerti debet, spem omnem & fiduciam in cælesti gratia collocantium, & diuinæ misericordiæ fores diutissimè pulsantium: tum quia non de quauis conuersione res est, sed de prima, de maxima, de difficillima, quando vocatur infidelis ad fidem, quando non affectum solũ, sed ipsum quoque sensum iubetur exuere, & sese penitus abnegare, vt in obsequium Christi captiuo intellectu eat. Tã est profectò orationis singulare præsidium, vt qui cetera omnia adhibeat, hanc si omittat, nihil acturus sit, in hasta & clypeo veniens, non in Domino fiduciam habẽs: *Neque enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos, sed dextera tua, Domine, & illuminatio vultus tui, qua complacuisti in eis,* ait Propheta. Quare in hac re nihil oratione magis necessarium, nihil omnino potentius. Hæc enim vna impetrat gratiam, donaque omnia, si cum fiducia in Deum coniuncta sit. Apostoli, cum de totius orbis conuersione curarent, reiectis ceteris beneficentiæ officijs, *Nos* (inquiunt) *orationi & ministerio verbi instantes erimus*: adeò inter se duo illa cohærere intelligebant. Nunquam Petrus & Ioannes, nunquam Paulus ante preces ad Deum fusas, de Christo ad populum verba fecerunt. Et rectè Dionysius de Diuinis nominibus c.3. monet ante omnem actum, Theologię præsertim, orationem præire oportere. Ipse mediator Dei & hominum Christus Iesus non ante ad prædicandum Apostolos mittit, quam in oratione peruigil pernoctarit. Neque enim tam sermonis & diligentiæ suæ fructum quàm orationum exspectare debet fidelis Dei minister.

Psal. 43. *Act. 6.* *Luca 6.*

Longè plus sine vlla dubitatione Paulus orationibus egit, quàm concionibus, plus lacrymis & gemitibus, quàm exhortationibus. Similiter Petrus & Ioannes, ceterique militiæ Christianæ duces. Orationi Stephani Saulum donatum vult Martyr Cyprianus Sermone de bono patientiæ. Sicut Monicæ matris lacrymis regenerationem suam magis acceptam fert Augustinus lib. Confession. quam Ambrosij concionibus. Ac denique

vir Apostolicus Franciscus Xauerius millia hominum Christo peperisse legitur, non tam humana facundia, quàm feruentissimis precibus, lacrymis, gemitibus, & suspirijs, quibus per integras noctes peruigil multò fortius Deum pulsabat. Atque in nouo orbe inuenti sunt ministri, qui simplici quidem sermone, & imperito, spiritu tamen Dei feruentes, plus in conuersione barbarorum effecerint, quàm multi præclari magistri. Sed quia immensum esset exempla narrare; vnus Paulus Apostolus pro omnibus esse potest, cuius in orando pro verbi Dei efficacia incredibile studium nullus hominum fide dignum putaret, nisi id apertè ex eius constaret Epistolis: nam ad Rom. 1. testem sibi Deum aduocat, quod sine intermissione semper in orationibus suis memoriam eorum faceret. Pro Corinthijs, pro Ephesijs, pro Philippensibus, Colossensibus, & Thessalonicens. idem etiam demonstrat studium, ita vt omni stupore dignum sit, fidemque omnem propemodum superans, tot Ecclesiarum, tot domorum, tot hominum memoriam perpetuo in vno Paulo hærere, quos semper, quos sine intermissione, quos in cunctis orationibus etiam iurisiurandi religione interposita, sibi scribit esse prę sentes.

Ac denique, vt ab Apostolorum exemplis non discedam, quis neget, quod etsi Dei gratia factum fuerit, vt ad prædicationem Petri tot millia Iudæorum pœnitentiam egerint, & in Christum crediderint, & Pauli exhortatione tot millia gentium, idolorum vanitate reiecta, Deum verum coluerint? Id tamen misericordia diuina præueniente, precibus ipsorum Apostolorum, & monitis tribui debet. Videtur enim quodammodo Deus vim pati, & ad benefaciendum sollicitari, pulsari sæpè, precesque & sacrificia sibi offerri: & vt minorum misereatur, in quibus non suppetunt merita maiorum, nempe sacerdotum & ministrorum studio prouocari. Neque suis tantum sacrificijs & precibus, quamuis assiduis, quamuis feruentibus contentus esse debebit fidelis Dei minister, sed aliorum etiam Christi seruorum auxilia studiosissimè efflagitare, vt ex multarum personis facierum gratiæ agantur pro eo, & consensus fratrum super omni re quam petierint in nomine Christi obtineat apud Patrem misericordiarū. Paulus tantorum apud Deum meritorum vir per omnes Epistolas pro se orari obnixè contendit, vt sermo Dei currat, & clarificetur, vt liberetur ab importunis & malis hominibus, vt detur ipsi fiducia in apertione oris sui, vt loquatur Dei verbum, ita vt oportet eum loqui. Atque hęc & alia huius generis cogitans Christi seruus, maximam atque optimam ministerij sui spem, in efficacibus & frequentibus, & suis & suorum orationibus collocabit. Nam, vt optimè Augustin. Epist. 97. plus nos proficere alternis & communibus orationibus, quàm singularibus & priuatis credendum est.

His

His igitur duabus functionibus, oratione ad Deum, & oratione ad homines, Apostolica cura definita est, quas si quis seiungat tam fieri nequit, vt optatam fratrum salutem acquirat, quàm si longum pelagus enauigare contendens, vel nulla vela suspendat, vel plenis velis nauem statione non soluat. Qui velit igitur in infidelium conuersione fructuosè operari, orandi studium nunquam sibi prætermittendum persuadeat, se ipsum verò iuge sacrificium offerens, lacrymis, ieiunijs, vigilijsque crebris, atque omni corporis maceratione Deum sibi propitium reddat; vt Euangelium crescat, atque fructificet in vniuerso mundo.

Opinor sanè in illo genere dæmoniorum multa versari inter infideles, quæ non nisi ieiunijs & orationibus eijciantur. Inter omnia verò venerabilis illa Agni immaculati victima principem locum obtinet, quam Patri quotidie immolet toto cordis affectu, plenaque fiducia, fidentissimè postulans, vt eos, ad quos legatione fungitur, filij sui cohæredes & concorporales esse dignetur, pro quibus ille sanguis effusus est: fieri non potest, vt tali oblatione tam benè munitæ preces, ab eo, qui diues est in misericordia, & propter nimiam charitatem suam, cum & ipsi essemus mortui conuiuificauit nos Christo, repulsam ferant.

CAPVT II.

De Charitate feruenti erga infidelium conuersionem.

NON vulgaris diuinæ charitatis modus, sed charitas vltra modum exquiritur; vt qui de missionibus cogitant, animis Apostolicis mũdum amplectantur vniuersum, more illius, qui cùm abesset, aiebat: Os nostrum patet ad vos, O Corinthij, cor nostrum dilatatũ est: Nulla enim totius orbis gens, quantumuis fera esse debet, cui non & ora, & corda virorum Apostolicorum charitatis igne patefacta & velut eliquata dehiscant.

Et quidem cum in eo charitatis lex posita sit, vt æternæ felicitatis consortium ijs, qui eius participes fieri possunt, efficaciter optemus: salus vniuersorum hominum impensissimè à Christi ministris cupienda, & votis ardentissimis efflagitanda est. Qua de re, qui mittendi sunt, sæpissimè, ac seriò admodum cogitare, & se ad opus tam gloriosum frequentissimis actibus excitare, studiorumque laborem eò dirigere debent.

Cum verò ad charitatis mensuram de proximorum interitu mœror & dolor accrescant, funestissimum tot hominũ interitum lacrymis prosequantur; & ad maturandam eorum, qui nondum interiere, salutem celerrimis

rimis desiderijs. & pęnis vltrò susceptis indefessè contendant.

Ex diuinæ charitatis visceribus zelus erumpit: quo Fratres mittendi adeò flagrare debent, vt ægrè ferāt Iesu Christi dulcissimi Dei, ac Redēptoris nostri tot hostes esse, qui cum intemerata eius sponsa, Romana scilicet Ecclesia, bellum perenne gerant. Dolendum est quippe in vniuerso terrarum orbe præter Italiam, & Hispaniam vix vnam vel alteram vrbem in vastissimis regionibus diuino munere à communi ethnicismi, hæresis, au schismatis diluuio præseruatam reperiri. Dolendum prętererea in paucissimis ijs regnis, quæ vniuersalis eluuio non obruit, veros Dei amicos, velut sidera quædam, rarò admodum intermicare: communis enim Christianorum viuendi ratio sic sceleribus deformata est, vt modicam sempiternæ salutis spem generet. Tā lata est via, quę ducit ad interitum.

Cum ergò veris Dei amicis exploratū sit, à quot & quàm sęuis hostibus pusillus Christi grex obsideatur, ardentissimè optare debent eos hostes non ferro, sed ligno, hac mitissima crucis disciplina, subiugare, & Ecclesię fęderatos efficere. Frequens autem rei tātę meditatio zelum procul dubio excitabit, & tantę calamitatis, quę orbem peruasit, sensum augebit. Huius ardentis animarum zeli exemplar clarissimum extitit Paulus Apostolus, de quo sic scribit Chrysostomus. 2. Cor. 11. *Quis, inquit, in-*
2. Cor. 11. *firmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? non dixit, & ego non molestia afficior: sed ego non vror, Vrendi verbo, ostendere volens summum dolorem. Et rursus scribens in alia Epistola dicit: Sine nobis regnauistis, & vtinam regnauissetis. Et rursus; Nunc viuimus si vos statis in Domino; vnde quantopere studebat vt res fratrum se rectè haberent, qui nec viuere quidem se existimabat, si illi non essent salui. Homo qui fuerat raptus ad tertium cælum & delatus in paradisum, & qui fuit particeps mysteriorum ineffabilium, & tantam apud Deum assecutus erat fiduciam, illorum bonorum sensum non valde accipiebat, nisi etiam vidisset fratres secum esse saluos. Sciebat enim apertè charitate nihil esse maius, neque quod sit cum ea conferendum, nec ipsum quidem martyrium, quod est summa bonorum. Nam charitas quidem absque martyrio facit Christi discipulos, martyrium autem sine charitate non potest hoc facere.* Hæc S. Chrysostom. qui pluribus locis, cum de S. Pauli charitate aduersus proximos loquitur, ita efferuescit spiritu, adeò alta admiratione tantæ charitatis suspenditur, & abripitur animo, vt vix seipsum ca-
Rom. 9. piat: præsertim cùm illud explicat. *Optabam anathema fieri, à Christo, (hoc est,* inquit, *carere æterna remuneratione, & Christi præsenti conspectu) pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israëlitæ:* Sic exponit in Commentarijs Epistola ad Romanos: *Optabat in gehennam mitti, & iudicium subire perpetuum, pro eorum salute, à quibus fuit sæpè lapidatus, qui eum interficere contenderant, vt hi tantarum ei auctores afflictionum, per fidem corpori Christi iungerentur. Quis ita dilexit Christum? si tamen hoc dilectione & non amore maius:*

ius est aliquid nuncupandum. Quæ tamen omnia anathemata optabat Apostolus, modò nulla sua culpa contingerent.

Ad hanc igitur ardentem proximorum charitatem in ministris sancti Euangelij primò maximè spectat, vt eorum animus paratus ac promptus sit, pro animarum salute quælibet aduersa perferendi, exemplo Christi Domini, & plurimorum aliorum Christi militum charitate feruentium, de quibus fusè primo lib. disseruimus.

Secundò huius proximorum charitatis proprium est, progredi in eorum amore, quamuis ipsi non vicem ferant, minusque officio nostro proficiant ij, quos in Domino diligimus, & quorum causa laboramus: exemplo Apostoli, qui sic scribit 2. Cor. 12. *Ego autem libentißimè impendar, & superimpendar ipse pro animabus vestris licet plus vos diligens minus diligar. Considera,* ait Chrysost. *quot gradus commemorat: licebat accipere, ipse autem non accipiebat; ecce primum opus bonum: & quamuis inopia premeretur; ecce secundum: Et illis prædicans; en tertium: Et impendit; ecce quartum: & non simpliciter adiecit, sed cum incremento; ecce quintum: & non solum pecuniam, sed & seipsum; en sextum: & his qui non valde diligebant; ecce septimum: & his qui valde diligebantur; ecce octauum. Hoc sane & nos imitemur.* Hæc S. Pater. 2. Cor. 12.

Tertiò ardentis charitatis circa proximos, est eorum commiseratio calamitatis, perinde ac nostri, vt manifestè testimonio illo Pauli suprà adducto demonstratur: *Quis infirmatur & ego non infirmor?* Ac denique omnes iniurias criminaque alterius nobis illata, ex animo condonare, idque non semel aut iterum, sed quotiescunque ille peccauerit in nos.

Hæc sunt perfectæ charitatis proximorum indicia, quibus præditi esse debent Euangelizantes Christum Dominum, in quo hæc & plurima alia multò maiora charitatis signa præclara inuenta sunt: zelo animarum ita exarsit, vt coarctaretur, vti ipse ait, donec baptismo sanguinis sui pro earum salute ablutus, seipsum patri hostiam viuentem immolaret. Passionem & mortem probrissimam obiuit, spontè libensque & gaudens sustinuit, quod optauit ardenter, vt opprobria exprobrantium Deo in ipsum recciderent omnia, fieretque vnus pro omnium gloria, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Quàm verò constanter in amore ingratissimæ & pessimæ gentis perseuerauerit, quàm ardenter nec amatus, & capitalissimo odio habitus ab inimicis ciuibus, & popularibus suis, inimicos ipse dilexerit, quàm facilis ad ignoscendum suismet hostibus, & interfectoribus immanissimis, efferatissimis, fuerit in ipso feruore tanti sceleris mortis suæ, locupletissimè testatur vel vna eius oratio: *Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciunt.*

CAPVT III.

De beneficentia erga infideles exercenda.

NIhil æquè iuuat ad barbarorum fidem beneuolentiamque conciliãdã, quã erga ipsos beneficentia, quę à charitate ortũ habet: dici enim non potest, quàm sit ad persuadendum efficax charitas, & viscera digna Apostolo, iuncta simul cum beneficentia: beneficentiam enim appello, qua fratrum saluti fortunisque consulimus. Hanc in omni rectore aduersus subditos magnopere necessariam esse eleganter Gregorius ostendit: *Egentis* (inquit) *mentem doctrinæ sermo non penetrat, si hunc apud eius animum manus misericordiæ non commendat. Tunc autem verbi semen facilè germinat, quando hoc in audientis pectore pietas prædicantis rigat. Nam quasi iure, vt diximus, à percipienda prædicatione gregis animus frangitur, si cura exterioris subsidij à Pastore negligatur.* Quare si lucra animarum sitimus, compendiaria via beneficentia est: ea enim facilè animos expugnat ac deuincit, quicquid vult copiose perorat, atque persuadet. Nã ideò Christi Apostolorumque signa tam ad fidem astruendam fuere potentia, quod omnia pęnè hominum vtilitati impenderentur. Inde facilè ac libenter conciliati animi hominum salutis consilia ab optimè de se meritis hauriebant: mortuos, inquit, suscitate, leprosos mundate, infirmos curate, dæmones eijcite, & ad cumulum omnium quod gratis accipistis, gratis date. Hoc extremum si sinceritate Euangelio digna in Dei præconibus gentes cernerent, quamuis barbaræ, quamuis feræ, breui profectò mansuescerent, omnique illa feritate deposita, lenissimo Christi iugo victa colla submitterent. Et canes, & pisces, & ipsi immanes leones beneficia sentiunt, & ea gratitudinis suæ argumenta historicis conscribenda dederunt, quæ homines nisi flectant, saxeos planè monstrent. Habemus etiam in hoc exemplũ, quod Apostolus Paulus in procurandis proximorum subsidijs etiam terrenis edidit: *In carnalibus*, ait S. Chrysost. Hom. 3. de laudibus Pauli, *non in spiritualibus solum plurima sollicitudinis ac prouidentiæ suæ documenta præstabat. Audi quomodo pro vna muliere ad vniuersũm scribat populum: Commendo autem vobis Phœben sororem meam, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris, vt eam suscipiatis in Domino dignam sanctis, & assistatis ei, in negotio quocunque vestri indiguerit. Et iterum: Nostis ait domum Stephanæ, vt & vos subditi sitis huiusmodi. Et rursus. Cognoscite, quæ huiusmodi sunt.* Post confirmans idem exemplo Elisæi Prophetæ, addit: *nec de viatico illorum quos euocabat curam gerere dedignatus est. Tito scribẽs ait: Zenam legisperitum, & Apollo sollicitè præmitte, vt nil illis desit, &c.*

Tit. 3.

Qui

Qui autem pro vno seruulo fugitiuo Onesimo, & qui ex rebus Domini multa subtraxerat, integram omniq; affectu epistolam plenam ad Philem. sine cunctatione composuit, qualis circa alios fuerit perpende. Vnum enim ille pudore dignum putauit, aliquid scilicet pro cuiuslibet salute negligere. Propter hoc agebat omnia, nec omnino quicquam pro his, qui saluandi erant, cunctabatur impendere, non verba, non pecunias, non corpus ipsum. Quoniam, inquit, libenter impẽdam, & superimpendar ipse pro animabus vestris. Hæc enim expeditissima ad conciliandos Euãgelio homines via est. Sentiant Infideles, sentiant Cathecumeni, sentiant Neophyti, patrẽ & aduocatum. Pro ijs sępè interpellet apud Ducem & Magistratum, hos à militum iniurijs tueatur, horum egestati consulat, vel propria mendicitate. Si quid acerbius designandum erit in aliquem, huius ipse administer non sit. Thesaurizet potius filijs parens, ac non solum sua, sed & se libenter impendat, & superimpendat pro animabus eorum, licet plus diligens minus ipse diligatur, neque datum requirat, sed fructum.

Præterea in Christianis non solum barbarissimæ nationis, sed & Iaponenses, & Chinenses nihil ita suspiciunt atque admirantur, quàm beneficentiam, & liberalitatem: præsertim cùm eam ad se redundare perspexerint: quia inter illos, maximè verò inter Indos, stipem vilem, aut pusillum frumenti, qui vltro alteri præbeat vix inuenitur: sunt enim in ægrotos parum misericordes, in senes, & egentes illiberales, in oppressos laboribus & ærumnis, inhumani. In contrarijs igitur ministerijs resplendeat Christiana charitas, quæ in beneficentia sita est: quæ excolenda & verbis & factis à ministro Christi. Quare eius studium in conuersione infideliũ inter alia sit, operari bonum ad omnes, neque pigeat Euangelij ministrum ægrotos visitare, xenio aliquo recreare, famelicum cibario saltem pane pascere, nudum operire, pauperem, cui non est adiutor, à diuitum calumnijs & potentia eripere, pro afflictis Principem Magistratumve conuenire, cælibes matrimonio honestè quæsito collocare, rem familiarem consilio augere, morientibus sedulò & benignè astare, sepulturam curare, eos qui quæruntur ad mortem eripere, lites & dissidia componere: omni denique officij genere cumulatè prosequi: siquidem certissimè sciat Christo Christianæque Religioni honorem maximum ad spiritualem fratrum salutem viam apertam, sibi præmium copiosum parari: si verum illud est quod veritas ipsa dixit Matth. 25. *Quod minimis istis fecistis, mihi fecistis.* *Matt. 25.*

CAPVT

CAPVT IV.

Oportere Ministros ante omnia sibi ipsis attendere.

PRimum, & ante omnia præ oculis habendum est, ne zelus alios promouendi, siue ad fidem conuertendi, adeò feruens & ardens sit, vt sui iura à Ministris neglecta alijs existiment se commodè posse consulere: nã & charitas, quæ tanta ac tam preclara virtus est, ordinata esse debet, idque adeò necessarium esse, vt si ordinata non sit, nec charitas quidem sit, sed aliquis alius effectus charitatem simulans. Ordo autem præcipuus hic est, vt in ijs quæ spiritualia sunt, & quæ ad gratiam Dei nostramque salutem attinent, prius quisque se ipsum, suamque vtilitatẽ ac profectum amet & curet, quam proximi vllius. Idque ita præcipit Deus: quod tum Theologi omnes vno consensu docẽt, tum Beatus Thomas 2.2.q.24. hoc etiam argumento solido ac graui confirmat: quoniam, inquit, charitas fundatur in communicatione bonorum spiritualium: atqui post Deum, qui est fundamentum, quisque sibi primus est, qui particeps sit huius boni, proximos autem diligimus, vt socios in tali participatione. Quamobrem sicut vnitas potior est, quam vnio; ita quod homo tali bono fruatur, potior est ratio diligendi, quam quod alius ei socius sit in fruendo. Quo quidem posito, illud etiam verè ac necessariò concluditur, non posse charitatis habitũ inclinare, vt pro alijs quicunque sint, etiam ad omne hominum genus saluandum, non dico vel minimum committatur peccatum, sed ne ipsius quidem charitatis vllum detrimentum admittatur, non magis quam ex glacie ignis existat: atque, hoc etiam à Theologis pęnè omnibus traditur, Habemus etiam de hoc manifestam Saluatoris sententiam Matt.16. *Quid prodest*, inquit, *homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentũ patiatur?* Quam sententiam ne quis de lucro temporali intelligendam putet, certè eam S. Bernardus ad hũc ipsum spiritualem proximorũ profectũ disertè applicat, 10. de Consideratione: *Si totus* (inquit) *vis esse omnium, instar illius, qui omnia omnibus factus est, laudo humanitatem; sed si plena sit. Quomodo autem plena te excluso? Et tu homo es, ergò vt integra & plena sit humanitas, colligat & te intra se sinus, qui omnes recipit; alioquin quid tibi prodest, iuxta verbum Domini, Si vniuersos lucreris, te vnum perdas? Quare cum omnes te habeant, esto etiã tu ex habentibus vnus. Quid solus fraudaris munere tui? Vsquequo vadens spiritus & non rediens? Vsquequo non recipis te, & ipse inter alios vice tua? Sapientibus & insipientibus debitor es, & soli negas te tibi? Stultus, & sapiens, seruus & liber, diues & pauper, vir & fœmina, senex & iuuenis, Clericus & laicus, iustus & impius, omnes pariter*

Matt 16.

viter participant te: omnes de fonte publico bibunt pectore tuo, & tu seorsim sitiens stabis? si maledictus, qui partem suam facit deteriorem, quid ille qui se penitus reddit expertem? Hæc Bernardus. Eademque ferè repetit lib. 20. *In acquisitione,* inquit, *salutis, nemo tibi germanior vnico matris tuæ. Quæ autem stultitia est, cum nostro dispendio, aliorum lucris seruire velle? Quare illud potius audiendum & semper ob oculos habendum est Spiritus sancti consilium: quo hoc ipsum ita monemur Eccl. 29. Recupera proximum tuum secundum virtutem tuam, & attende tibi ne incidas, id est, ne cadas ipse; qui namque lapsus sit primum, ipse male habet, deinde ne alios quidem iacentes subleuare potest. Meminisse etiam oportet virginum illarum, quarum ideo ipsius ore Domini laudata est prudentia: quia dum ab alijs virginibus rogarentur, vt de oleo, quod habebant, ipsis impertirentur, responderunt: Ne forte nobis & vobis non sufficiat; ite potius ad vendentes, & emite vobis.* Sic enim dictũ hoc huic ipsi rei, de qua agimus, scitè applicat S. Bernardus in Canticis, ac tum alia multa addit in hanc sententiam Serm. 18. *Si sapis,* inquit, *Sacerdos concham te exhibeas, & non canalem: hæc enim penè simul, & recipit, & refundit: illa verò donec impleatur, expectat, & sic, quod superabundat, sine suo damno communicat, sciens maledictum qui partem suam facit deteriorem. Et ne meum consilium contemptibile ducas, audi sapientiorem me. Stultus, ait Salomon, profert totum spiritum suum simul, sapiens reseruat in posterum. Verum canales multos habemus hodie in Ecclesia, conchas verò perpaucas. Tantæ caritatis sunt, per quos nobis cælestia fluenta emanant, vt ante effundere, quàm infundi velint, loqui quam audire paratiores, & prompti docere, quod ipsi non didicerunt, & alijs præesse gestientes, qui se ipsos regere nesciunt.* Eccl. 29. Matt. 25.

Præter Bernardũ verò id docuerũt rectè alij Patres. Greg. Nazianzen. in Apologetico: *Presbyteri officiũ cælestem quandam vitam requirit, primo purgari, deinde purgare; sapientia instrui, & sic alios sapientes reddere; lumen fieri & alios illustrare; accedere ad Deũ, & alios adducere; sanctificari, & alijs sanctitatem afferre.* Hoc verò ita certum est, vt ne pluribus quidem confirmari opus sit: tum quia animarum conuersio, eorumque omnis profectus, & incrementum, etsi à Deo tota sit, maximè tamen pendet à Ministrorum probitate, vitæque integritate: qua neglecta, necesse est, vt cetera etiam corruant. Tum etiam, quia versantibus inter gẽtes humana ad virtutem adiumenta sunt rarissima, impedimenta autem & occasiones libidinis, auaritiæque incentiua complurima. Quare oportet eos salutis suæ minimè esse negligentes, & quotidie spiritum interioremque hominem renouantes, radices altas in virtutibus mittere, vt ingruentium ventorum tempestati viriliter resistant, memores semper magni Apostoli Pauli, qui cum talis tantusque esset assiduè castigabat, tamẽ & in seruitutem redigebat corpus suum, ne cum alijs prædicasset, ipse reprobus efficeretur. Quam curã necesse est vt vnusquisque sui ipsius diligentem gerat: ad quam non modicum iuuabit, si orationis mentalis quotidiana exercitia non prætermittat: si conscien-

ciæ puritati studeat, cui examen quotidianum valde necessarium, & præsentaneum adiumentum est, simul cum passionum mortificatione, sui ipsius abnegatione, ac rerum humanarum contemptu, Christi virtutum accurata imitatione, feruenti salutis animarum zelo, ac in primis ardenti in Deum, ac Dominum nostrum Iesum Christum amore, eiusque vnius gloriæ purgatissima intentione.

CAPVT V.

De prudentia Ministris sancti Euangelij in iuuandis infidelibus, & conuersatione cum illis necessaria.

PRudentia, quam alio nomine sancti Patres discretionem siue virtutum omnium lucernam appellant, rebus agendis modum & formam præscribit, vt recto tramite in suum finem perueniant. Hæc autem virtus præter charitatem, quę mater est omnium virtutum, in viro Euangelico maximè desideratur. Quare Dominus illa duo in Euangelio copulauit, *fidelis seruus & prudens*, vt rem laudabilē, (vt inquit auctor operis imperfecti Homil. 51.) sed rarissimam proponere, vt quis fidelis inueniatur & prudens, Et infra: quantò ergò rarior inuenitur fidelis & prudens, tantò qui inuentus fuerit beatior est. Matt. 5.

Ad hanc igitur virtutem in conuersione infidelium exercendam, primum spectat, vt operarij prudentes se gerāt in ratione agendi, & conuersandi cum infidelibus: curentque ante omnia scire, quomodo eorum ingenia sint tractanda, secundum vniuscuiusque gentis naturam & mores, vt ad fidei veritatem alliciantur: similiter quomodo vniuscuiusque nationis amorem ac beneuolentiam sibi possit conciliare: quæ vt commodius assequatur, proderunt sequentia.

Primùm maximè studeat operarius, vt à Christiana Religione alieni ad eam blandimentis adducantur. Sic docuit magnus Gregorius in Registro lib. 11. in distinct. 6. c. 15. *Qui syncera intentione, ait, extraneos à Christiana Religione ad fidem cupiunt rectam ducere; blandimentis, non asperitatibus debent studere, ne quos reddita ad plānum ratio poterat reuocare, pellat procul aduersitas*. Ac deinde secundum sacrorum Canonum sanctiones consultius agitur, si pagani ad veritatis cognitionem, & diuinum amorem pijs monitis informando, & prædicando, quàm violentiam inferendo à fidelibus inducantur. Et quemadmodum nihil ita fidei susceptioni aduersatur, atque vis

omnis

omnis & violentia, (non enim est fides nisi volentium, cum scriptum sit Psal.53 *Voluntariè sacrificabo tibi*) ita nihil æquè commendatur in Euangelicis viris, ac mansuetudo & suauitas: *Omnem*, inquit Apostolus ad Tit.3. *ostendentes mansuetudinem ad omnes homines*. Quare cùm voluntarium ac li- Tit 3. berum sit vnicuiq́ue obedire Euangelio credendo, suauiter ac beneuolè ducendus est, non perurgendus auditor. Vnde Dominus Matth.10. *Ecce* Matt.10. *ego mitto vos sicut agnos in medio luporum*; factumque est Domini virtute ac magnificentia, vt ab agnis lupi superarentur. Quando enim orbis vi Euágelio cederet, tacendo, tollerando, benè merendo, de inimicis triumpharunt Christi milites non terrendo, non minitando. Quod si non receperint Euangelium, iubebunt ne ignem de cęlo descendere? *Nescitis*, inquit Dominus Luc.9. *cuius Spiritus estis? Filius hominis non venit perdere, sed saluare:* Luca 9. *quod si non receperint vos in ista ciuitate, ite in aliam*. Ecce quàm benignè, quàm dulciter monet Dominus Euangelium esse seminandum. Nam vt rectè Gregorius in Pastorali, *Plerumq; agros, quos fortis pigmentorum potio curare non valuit, ad salutem pristinam tepens aqua reuocauit: & nonnulla vulnera quæ curari incisione nequeunt, fomentis olei sanantur: & durus Adamas incisionem ferri minimè recipit, sed leni hircorum sanguine mollescit.*

Neque hic sistit mansuetudo ab operario Christi in infidelium salute exercenda, quin æmula charitatis, cuius filia est, iniuriam ab eis acceptam amore beneficijsq́ue compensat: & si aliter non potest, saltem commiseratione, oratione & lacrymis. Sic Moyses, qui vel post mille iniurias, pro populo deprecabatur: sic Paulus, qui cum multis à Iudæis quotidie afflictionibus premeretur, anathema tamen pro ipsorum conuersione esse cupiebat: ac denique Stephanus cum lapidaretur, vt hoc peccatum lapidantibus remitteretur orabat. Hæc igitur animi mansuetudo, morum suauitas, ac beneuolentia infidelibus simul cum beneficentiæ opere exhibita plurimum valet, ad eorum animos conciliandos, alliciendosq́ue ad fidem catholicam amplectendam, præcipuè si exemplo vitæ, ac morum sanctitate confirmentur: vulgatum enim est illud: si vis amari ama, & amoris amor merces. Oportet enim vt omnes veræ charitatis significationes infidelibus ostendantur. Sed & præmijs, & honoribus, ac aliarum rerum temporalium promissionibus, nec non imminutione tributi, onerum ciuilium, & publicorum immunitate, & exemptione, pensionum & prouisionum promissione, (vt plenius infra disputabimus) ad fidem Christianam inuitari possunt: exemplo sancti Gregorij l.4. Regist. qui mandauit Cypriano Rectori patrimonij Siciliæ, vt mitteret epistolas ad Iudæos, qui erant in possessionibus dicti patrimonij, quibus promitteret quod quicunque ex ipsis ad verum Dominum Deum nostrum Iesum Christum conuersus fuisset, onus possessionis eius aliqua ex parte imminueretur:

quod ita quoque inquit fieri volo, vt si quis ex eis conuersus fuerit, si solidi pensionem habet. Et taxat portionem minutionis oneris.

Præterea magnæ prudentiæ est, in animarum conuersione tractanda accommodare se naturæ, & captui eorum quos conuertere nitantur: illisque in omnibus quæ essentialiter non repugnant æternæ saluti, in principio secũdare, ne propter accidẽtale aliquod, amittant essentiale: qui enim vehementer emungit, elicit sanguinem. Hoc pacto illorum captabunt beneuolentiam & amorem: quo obtento, omnia facili negotio subsequẽtur. Cum enim amor vincat omnia, & Christi iugum suaue sit, & amoris plenum, nihil magis necessarium est in conuersione cuiusque, siue peccatoris ad Deum, siue hæretici ad sanctam Ecclesiam, siue Infidelis ad fidem, quã amor erga Magistrum & Patrem spiritualem. Prou. 23. *Fili præbe mihi cor tuum*, hoc est, amorẽ quo omnia ad me trahã: quicquid enim à te voluero, hoc solo obtinebo. Et sic præponens Iesus Christus Redemptor noster D. Petrum suæ sanctæ Ecclesiæ, nihil aliud ab eo petit, nisi solum amorem, & hunc triplici interrogatione (vt ostenderet maximam ipsius necessitatẽ) Ioan. 21. *Simon Ioannis diligis me?* qui enim amat, amabitur, quasi diceret: si me amas Petre, & proximũ amabis, consequenterque ab eo amaberis, & sic omnia ad me trahes, erisque bonus Pastor. Hũc D. Paulus verus Christi imitator, omnibus neruis imprimere cordibus fidelium contendebat, experientiaque doctus, nihil tam sedulò ab ipsis exposcebat verbis, & operibus, quã amorem erga seipsum, & alios præpositos. Fortis enim est vt mors dilectio, & sicut nihil morti resistit, sic nec amori. Igitur primum quod requiritur est res gentis ingenio accommodare, & omnium se seruum facere, vt omnes lucrifaciat, cum D. Paulo, qui dicebat: *Factus sum Iudæis tanquam Iudæus,* 2. Cor 21. *vt Iudæos lucrarer: ijs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, vt eos qui sub lege sunt lucrifacerem: ijs qui sine lege erant, quasi sine lege essem, vt lucrifacerem eos qui sine lege erant: Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* Et Apostoli in primordijs Ecclesiæ secundarunt Iudæis præcipientes fidelibus in Gentibus conuersis, in illorum gratiam vt abstinerent à sanguine, & suffocato vt omnes lucrifacerent, quæ postea successu temporis perierunt.

Quare prudentiæ est, mores Infidelium maximè Euangelio non repugnantes in initio permittere: nam cum perdifficile sit dediscere natales, atque consuetudinem inueteratam, atque inde ad mores insitatos sensui, ac libidini penitus iniucundos traduci, ideo Infideles paulatim disciplina Christiana sunt imbuendi, ac omnes sacrilegæ superstitiones, ritus sensim amputandi, attamẽ si inter illos mores à Religione & iustitia non discrepantes inueniantur, non facile immutandi: sed permittendũ vt patrias ac gẽtilitias consuetudines retineant: sicuti Indici senatus Regio

gio decreto cauetur. Multa etiam Iudæis legi assuetis, Apostolica Ecclesia condonauit, vsque dum prorsus exuti Mosem, Christum induerent. Multa de Ethnicismo tolerauit antiquitas; in ipsis primęuis Christianis, magna alioquin miracula edentibus. Vix victimarum cruor elui poterat; vt oportuerit Apostolum sępius ea de re admonere Corinthios. Scribit Gregorius Papa ad Augustinum primum Anglorum Episcopum, mores gẽtilicios, & patrios paulatim debere emendari, & patienter toleranda esse, quæ non possunt ita facilè corrigi. Lectio omnium pęnè nationaliũ Conciliorum indicat peculiarem Sãctorum Patrum curam in relegãdis paulatim ritibus maiorum. In Africa multa vsque ad sua tempora perdurasse Augustinus testatur, vt latiori sermone infra ostendemus. Qua in re (vt satis prudẽter notauit Iosephus Acosta. li. 3. c. 24.) valde peccatur à multis, vel propter ignorãtiã municipalium obseruationum, vel ob nimium, & præmaturum communicandi nostra feruorem. Hic non morabor Plutarchi Philosophi ad Traianum in Politica insigne præceptum de gubernanda Republica, apponere. Vertere se ad mores ciuium cognoscendos oportet, atque eorũ penitus exploranda atque tractanda ingenia. Etenim statim mores & ingenia conari mutare populi, nouisq; ea legibus moderari exemplo velle, non modò non facile, verum ne tutum quidẽ omnino est, vt res quæ multo tempore, & ingentibus viribus indiget. Simile ducit ex vino perpulcrè, quod initio bibentis arbitrio regitur, mox sensim calefaciens hominem, commutat & vertit ad se. Quamobrẽ multa dissimulanda sunt, nonnulla etiam laudanda; quæ tenacius hærent, & perniciosius lędũt, ea dexteritate quadam in bona similia commutanda. Cuius rei authorem luculentum habemus Gregorium Magnum lib. 10. Regist. Epist. 71. qui rogatus ab Augustino Anglorum Archiepiscopo in simili causa ita scribit Mellito: *Dicite Augustino Episcopo quod diu mecum de causa Anglorũ cogitans, tractaui videlicet quia fana idolorum destrui in eadem gente minimè debeant, sed ipsa quæ in eis sunt idola destruantur, vt dum gens, ipsa eadem fana sua non videt destrui, de corde errorẽ deponat, & Deum verum cognoscens, & adorans, ad loca quæ consueuit, familiarius recurrat. Et qui boues solent multos sacrificio Dæmonum occidere, debet his etiam de hac re aliqua solemnitas immutari: vt die dedicationis, vel natalitijs Martyrum tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quæ ex fanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciãt, & religiosis conuiuijs solemnitatem celebrent. Nec diabolo iam animalia immolent, sed ad laudem Dei, in esu suo animalia occidant, & donatori omnium de satietate suas gratias agant: vt dum eis aliqua exterius gaudia reseruantur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant; nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse, non dubium est, quia is qui locum summum ascendere nititur gradibus, vel passibus, non saltibus eleuatur: cuius etiam documenti exẽplum profert in Israëlitico populo Ægyptorum sacrificijs assuefacto, quem Deus ab*

quod ita quoque inquit fieri volo, vt si quis ex eis conuersus fuerit; si solidi pensionem habet. Et taxat portionem minutionis oneris.

Præterea magnæ prudentiæ est, in animarum conuersione tractanda accommodare se naturæ, & captui eorum quos conuertere nitantur: illisque in omnibus quæ essentialiter non repugnant æternæ saluti, in principio secūdare, ne propter accidētale aliquod, amittant essentiale: qui enim vehementer emungit, elicit sanguinem. Hoc pacto illorum captabunt beneuolentiam & amorem: quo obtento, omnia facili negotio subsequētur. Cum enim amor vincat omnia, & Christi iugum suaue sit, & amoris plenum, nihil magis necessarium est in conuersione cuiusque, siue peccatoris ad Deum, siue hæretici ad sanctam Ecclesiam, siue Infidelis ad fidem, quā amor erga Magistrum & Patrem spiritualem. *Fili præbe mihi cor tuum*, hoc

Prou. 23.

est, amorē quo omnia ad me trahā: quicquid enim à te voluero, hoc solo obtinebo. Et sic præponens Iesus Christus Redemptor noster D. Petrum suæ sanctæ Ecclesiæ, nihil aliud ab eo petit, nisi solum amorem, & hunc triplici interrogatione (vt ostenderet maximam ipsius necessitatē) *Simon Ioannis diligis me?* qui enim amat, amabitur, quasi diceret: Si me amas Petre, & proximū amabis, consequenterque ab eo amaberis, & sic omnia ad me trahes, erisque bonus Pastor. Hūc D. Paulus verus Christi imitator, omnibus neruis imprimere cordibus fidelium contendebat, experientiaque doctus, nihil tam sedulò ab ipsis exposcebat verbis, & operibus, quā amorem erga seipsum, & alios præpositos. Fortis enim est vt mors dilectio, & sicut nihil morti resistit, sic nec amori. Igitur primum quod requiritur est res gentis ingenio accommodare, & omnium se seruum facere, vt omnes lucrifaciat, cum D. Paulo, qui dicebat: *Factus sum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer: ijs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, vt eos qui sub lege sunt lucrifacerem: ijs qui sine lege erant, quasi sine lege essem, vt lucrifacerem eos qui sine lege erant: Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* Et Apostoli in primordijs Ecclesiæ secundarunt Iudæis præcipientes fidelibus in Gentibus conuersis, in illorum gratiam vt abstinerent à sanguine, & suffocato vt omnes lucrifacerent, quæ postea successu temporis perierunt.

Ioan. 21.

2. Cor 21.

Quare prudentiæ est, mores Infidelium maximè Euangelio non repugnantes in initio permittere: nam cum perdifficile sit dediscere natales, atque consuetudinem inueteratam, atque inde ad mores insolitos sensui, ac libidini penitus iniucundos traduci, ideo Infideles paulatim disciplina Christiana sunt imbuendi, ac omnes sacrilegæ superstitiones, ritus sensim amputandi, attamē si inter illos mores à Religione & iustitia non discrepantes inueniantur, non facile immutandi: sed permittendū vt patrias ac gētilitias consuetudines retineant; sicuti Indici senatus Regio

gio decreto cauetur. Multa etiam Iudæis legi assuetis, Apostolica Ecclesia condonauit, vsque dum prorsus exuti Mosem, Christum induerent. Multa de Ethnicismo tolerauit antiquitas, in ipsis primæuis Christianis, magna alioquin miracula edentibus. Vix victimarum cruor elui poterat; vt oportuerit Apostolum sæpius ea de re admonere Corinthios. Scribit Gregorius Papa ad Augustinum primum Anglorum Episcopum, mores gentilicios, & patrios paulatim debere emendari, & patienter toleranda esse, quæ non possunt ita facilè corrigi. Lectio omnium penè nationaliũ Conciliorum indicat peculiarem Sãctorum Patrum curam in relegãdis paulatim ritibus maiorum. In Africa multa vsque ad sua tempora perdurasse Augustinus testatur, vt latiori sermone infra ostendemus. Qua in re (vt satis prudẽter notauit Iosephus Acosta. li. 3. c. 24.) valde peccatur à multis, vel propter ignorãtiã municipalium obseruationum, vel ob nimium, & præmaturum communicandi nostra feruorem. Hic non morabor Plutarchi Philosophi ad Traianum in Politica insigne præceptum de gubernanda Republica, apponere. Vertere se ad mores ciuium cognoscendos oportet, atque eorũ penitus exploranda atque tractanda ingenia. Etenim statim mores & ingenia conari mutare populi, nouisq; ea legibus moderari exemplo velle, non modò non facile, verum ne tutum quidẽ omnino est, vt res quæ multo tempore, & ingentibus viribus indiget. Simile ducit ex vino perpulcrè, quod initio bibentis arbitrio regitur, mox sensim calefaciens hominem, commutat & vertit ad se. Quamobrẽ multa dissimulanda sunt, nonnulla etiam laudanda; quæ tenacius hærent, & perniciosius lędũt, ea dexteritate quadam in bona similia commutanda. Cuius rei authorem luculentum habemus Gregorium Magnum lib. 10. Regist. Epist. 71. qui rogatus ab Augustino Anglorum Archiepiscopo in simili causa ita scribit Mellito: *Dicite Augustino Episcopo quod diu mecum de causa Anglorũ cogitans, tractaui videlicet quia fana idolorum destrui in eadem gente minimè debeant, sed ipsa quæ in eis sunt idola destruantur, vt dum gens, ipsa eadem fana sua non videt destrui, de corde errorẽ deponat, & Deum verum cognoscens, & adorans, ad loca quæ consueuit, familiariùs recurrat. Et qui boues solent multos sacrificio Dæmonum occidere, debet his etiam de hac re aliqua solemnitas immutari: vt die dedicationis, vel natalitijs Martyrum tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quæ ex fanis commutatæ sunt, de ramis arborum faciãt, & religiosis conuiuijs solemnitatem celebrent. Nec diabolo iam animalia immolent, sed ad laudem Dei, in esu suo animalia occidant, & donatori omnium de satietate suas gratias agant: vt dum eis aliqua exterius gaudia reseruantur, ad interiora gaudia consentire facilius valeant; nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse, non dubium est, quia is qui locum summum ascendere nititur gradibus, vel paßibus, non saltibus eleuatur: cuius etiam documenti exẽplum profert in Israëlitico populo Ægyptiorum sacrificijs assuefacto, quem Deus ab*

idolorum cultu reuocans, sacrificia vni Deo de pecudibus offerri imperauit. Quæ eò sunt fusius repetita quò magis perspicua res fiat, non solū præcepto Gregorij, verum etiam exemplo de bobus conuiuio mactandis quos idolis suis sacrificare consueuissent. Hactenus Acosta.

Quartò prudentiam non exiguam postulat Christiana, & ingeniosa quædam industria in proximorū salute procuranda: quod exemplo sancti Gregorij potius quàm verbis in quo sita sit hæc diuina prudentia clarius innotescet. Ponderans S. Gregorius tertia parte Pastoralis exemplum Moysis Num. 10. cum enim præmisisset B. Pater: persuadere elatis vtilia melius possumus, si profectum eorum nobis potius, quam illis profuturum dicamus, & eam magis nobis quam illis impendi postulamus adiungit: *Vnde Moyses qui regente se Deo deserti iter aerea columna duce peragebat, cum Obab cognatum suum à Gentilitatis conuersatione vellet educere, & omnipotēti Domino subiugare: Proficiscimur ad locum quem Deus daturus est nobis: Veni nobiscū, & benefaciemus tibi, quia Dominus bona promisit Israëli: cui cū respondisset ille: Non veniam tecum, sed reuertar ad terram meam in qua natus sum; ilico adiunxit: Noli nos relinquere, tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris Dux noster. Neque Moysi mentem ignorantia itineris angustiabat, quam ad Prophetiæ scientiam cognitio diuinitatis expanderat, quem columna exterius præibat, quē de cunctis interius per conuersationem cum Deo sedulam, locutio familiaris instruebat: sed videlicet vir prouidus elato auditori colloquens solatium petiuit, vt daret. Ducem eum requirebat in via, vt Dux ei fieri ad vitam potuisset*. Hæc sanctus Gregorius.

Num. 10.

Eandem prudentiam exhibuit Dominus cum Samaritanam ad aquæ viuæ fontem traducturus, primus petit: *Mulier da mihi bibere*. Et cum Zacheum ex auaritiæ cordibus discipulum Euangelij facere deliberans ait: *Zachee festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me prandere manere*.

Ioan. 4.
Lucæ 19.

Ac denique ad prudentiam omnium rerum magistram spectat in congressu siue conuersatione cum infidelibus in procuranda eorum salute, non tam disputationibus argumentisque agere, quàm vitæ exemplo colloquijsque familiaribus eos allicere, eorumque animos sibi conciliare, & ad fidei veritatem perducere: vt nos latius infra dicemus.

CAPVT

CAPVT VI.

Quod Minister castitate resplendere debeat, & de euitandis occasionibus.

DVo sunt inter alia, quæ fidei prædicationi vehementissimè obstant, nempe impudicitia, & auaritia, quorum periculum esse solet, versantibus inter infideles commune ac frequens: incontinentiæ propter miram solitudinem ac libertatem, cum perpetua quadam esca libidinis, ex fęminarum aspectu, & colloquio familiari; maxime inter Indos, & alios barbaros, vbi mira est ipsarum fęminarum facilitas, & rarus pudor: auaritiæ verò & quæstus in ditioribus prouincijs non parua se offert occasio. Et vt ab impudicitia incipiam, nihil est viro Euangelico, qui vitam totam supra humanam, & penitus cœlestem ducere debet, ita ignominiæ ac dedecori quam impudicitia, quæ quantum omnium offendat oculos, quamque reddat virum Ecclesiasticum infamem & aspernabilem dici non potest: quam ob causam etsi sint alia grauiora crimina, nulla tamen ab antiquis Patribus grauius reprehensa in homine Ecclesiastico: vt qui priscos Canones legerit, merito miretur ob semel admissum stuprum irrecuperabiliter de omni sacerdotali gradu, & ministerio Ecclesiastico depelli conuictum. Idcirco Apostolus Paulus, & toties & tantopere discipulos Timotheum, & Titum, in quibus Ecclesiæ Magistros informat, castitatis cuiusdam perfectè admonet 1. Tim. 5. *In omni castitate*, inquit. Et rursus ibidem: *Te ipsum castum custodi.* Et Tit. 2. *Te ipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate*: vt enim nihil contemptum ita ingenerat præceptoris, vt turpitudo ista & sordes: ita nihil est quod magis admirabilem reddat, atque perfecta quædam atque omni suspicione libera pudicitia. *Admirantur*, inquit 1. Pet. 4. *non concurrentibus vobis, in eandem luxuriæ confusionem*. Virtutis cuiusdam cęlestis id esse, homines opinantur: quod barbari vbi intuentur, adeo suspiciunt, vt vix credant.

1. Tim. 5.
Tit. 2.
1. Petri 4.

Ad castitatis igitur donum tuendum & conseruandum præter continuas ad Deum preces, quantum fieri potest, fugiendæ sunt occasiones, atque vitandæ: tum quia sępè qui inter barbaros versantur humanis ad virtutem auxilijs sunt destituti: quia cum societas bonorum magnum præsidium virtuti sit, socius enim exemplo suo excitat, sermone recreat, consilio instruit, orationibus adiuuat, authoritate continet, quæ omnia solitariè viuenti desunt. Quare periculo ferè immenso, vt optimè Acosta

lib. 1.

lib.1.c.92. obseruauit, expositus est, nisi alias diuinitus magna ope adiuuemur, qui solitarius inter barbaros versatur: Tum etiam pudicitiæ ingens occasio, vbi hominum timor nullus, fęminarum mira lasciuia & procacitas, pudor penitus ignotus, & occasio frequentissima. Quare etsi timor Dei potentissimus sit, ad resistendum peccato: tamen vbi pudore pariter ac metu destituitur, facillimè nostra labetur miseria: maximè cum apud barbaras fęminas, vt Iof. Acosta affirmat, pudor tam deest vt nihil hac parte à pecude distet: imò verò cum pecudes pudore non superent, libidine superant.

Quare vt à tantis periculis, & occasionibus Ministri liberentur, danda est opera, ne minus quam duo simul incedant. Etenim Christus Dominus discipulos ad prædicandum binos misit, cum possent tamen singuli plures populos obire. Sed præceptor noster tum consolationi, tum cautioni suorum ipsa societate consulendum putauit: tum etiam ædificationi securitatique externorum. Quam formam tenuere postea Apostoli, cùm Petrum & Ioannem mitterent Actorum 8. cùm Barnabam & Paulum: cùm
Act. 8. Iudam & Sylam, Actorum 13. & rursus Actorum 15. Barnabam & Mar-
Act 23. cum, Paulum & Sylam: atque ita penè perpetuò.

CAPVT VII.

De abdicatione rerum temporalium viro Euangelico necessaria.

QVemadmodum verò impudicitiæ fæditas despicabilem reddit prædicatorem, ita auaritiæ sordes faciunt odiosum: nec quicquam magis audientium animos à verbo Dei auertit, dum pietatem quæstum pu-
Sap. 15. tant: & sicut scriptum est Sap. 15. vitæ conuersationem compositam esse ad lucrum. Quam professionis Euangelicæ pestem Christus Dominus à
Matt. 10. prædicaturis discipulis diligētissimè amolitur Matt. 10. *Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam, dignus enim est operarius cibo suo: gratis accepistis gratis date.* Quā diligenter, quā expressè, & minutim inculcatum? cibum solum suo Euangelistæ Dominus permittit, & quidem vt prædica-
Matt. 6. tionis non sit causa, sed fructus. *Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius,*
1. Thes. 2. *& hæc omnia adijcietur vobis.* Mat. 6. Sed ne ipsum quidem cibum Paulus ex-
1. Cor. 9. cellētissimus Prædicator admittit 1. Thes. 2. Sed laborat manibus suis, ne quem grauet, vt sine sumptu ponat Euangelium. Et 1. Cor. 9. gloriæ ducit

cit quod nemini onerosus sit, cùm possit oneri esse, vt Christi Apostolus. Animaduertebat sapiẽs architectus fabricam Euangelij quauis commodi specie etiam necessarij impediri, vel certè retardari: vnde eligebat potius mori, quàm gloriam suam, id est, fructum Euangelij copiosum perdere. Quare præ omnibus Apostolis non solum amplius laborauit, sed multò etiam vberius fructificauit. Ingenerat reuera exspoliatio hæc Euangelica animis hominum admirabilem quandam vim amoris, vt quem tuis commodis insudantem videas, oblitum sui rem propriam negligentem, hunc totis visceribus complectaris, tanquam syncerè & paternè tua curantem. Quare cupiditatem omnem & turpe lucrum Principes Apostolorum Petrus & Paulus, in Ministris Ecclesiæ grauissime detestantur 1. Pet. 5. Si qua ergo plaga dolenda est in hac causa, auaritia est. 1. Pet. 5.

Denique his duobus, continentia, inquam, & pecuniæ contemptu, ita debet esse præditus Christi Minister, vt nec de ipso suspicio fingi possit. Multa quidem alia Apostolis crimina obiecta ab aduersarijs fidei Chrysost. dicit; ceterum cupiditatis aut impudicitiæ, etiam ab inimicis & mẽdacibus nunquam fuisse incusatos, quod in his omnes vellent, nollent, testimonium veritati dare cogerentur: id quod in Christo Rege nostro aduertere est: cũ tamẽ inuidissimè ac iniquissimè oppugnaretur, ac proscinderetur ab impijs. Vnde quidam Religiosus in India diutissimè versatus sapienter dicebat, non solum veritatem in hac parte, sed etiam opinionem studiosè esse quærendam; vt hypocritam agere interdum minimè pæniteat. Vt enim virginalis fama, sic sacerdotale decus sinistra suspicione, facile violatur. Ita ergo se comportet Minister Euangelij, vt omni momento spectaculũ se esse Deo, & Angelis, & hominibus cogitet. 1. Cor. 4.

CAPVT VIII.

De patientia, labore, & longanimitate in conuersione animarum maximè prerequisitis.

INprimis Euangelij Minister sibi persuadeat semper fidei prædicationẽ fuisse difficillimam, & fructificationem Euangelij laboriosiorem longè expectatione nostra. Vt enim omittam dicere, quanta præcesserint, quanta consecuta sint, quę semen Dei ne susciperetur vrgerent, ne susceptum maturesceret impedirent, profectò generalis ratio doctrinæ Christianæ satis per se ipsam verticem formidabilem monstrat. Etenim ratione omni superiora docet, nec probat: mores ab omni cupiditate, & gloria

alienos instituit, vitijs omnibus funditus euersis, quibus est natura humana plenissima, & diuturna cõsuetudine obfirmatissima. Pręmia pollicetur, quæ non videntur, ea quæ videntur contênere iubet: sensum hominis ad ea transfert, quæ sentiri nequeunt: vitam non humanam agere homines vult. Quis igitur facile ac suaue potest belluas in Angelos transformare, idque voluntate ipsorum adnitente, quibus vis ista affertur? Verè opus hoc non hominis, non alterius cuiusquam, quã Dei vnius. Ipse sibi propriũ vult. *Hoc est opus Dei*, inquit Ioan. 6. *vt credatis in eum. Et nemo venit ad me, nisi quẽ pater traxerit*. Quare huc debent animũ aduertere operarij, se non proprium, sed Dei negotium agere, curam omnem Deo ipsi lætè ac promptè laborantes, ac rei exitum ipsi animarum saluatori relinquentes. Nihil imprimis aduertant, magnum nihil gloria dignum sine patientia peractum esse. Certè fides vbi nunc firmiores altioresque radices egit, ibi initia habuit longè difficillima. Quare sementis Euangelicæ fruges nõ tantũ ex præsentibus metiendi sunt, præsertim cùm Dominus dicat Ioannis 4. *Alius est qui seminat alius qui metit*: contingere enim potest vt sementis iaciẽdi præsens tempus sit, messis verò colligendæ futurum. Quare qui laborant, consolari debent, quamuis pro diligentia seminandi salutis verbum ilicò laborum suorum emolumenta non videant, nec appareant statim fidei ac charitatis fructus assurgere.

Ioan. 6.

Ioan. 4.

Pro consolatione verò & perseuerantia Ministrorum, placuit hic quędam Antonij Posseuini l. 4. Biblioth. documenta ponere, quibus Christi milites admoniti, patienter laborum suorum fructum expectent, nec animo frangantur, si nõ statim omnia pro votis succedant, discantque certare vsque ad mortem, difficultates superare, & in rebus aduersis diuino auxilio freti constanter sperare victoriam: est enim hoc seruorũ Dei proprium & quamuis apud se ipsos humiles & abiecti sint, in diuinis tamen negotijs mirè fortes sunt atque constantes, diuinoque auxilio nixi audent alta expectare, ingentia conari, nihilque arduum, nihilq; magnum ducẽtes, immensa quadam magnitudine animi maxima quæque moliuntur.

Carinitia bonarum rerum parua. 1. Cor. 1.

Initia, inquit Posseuinus, bonarũ omniũ artium, sicuti & semina rerũ naturalium solent esse minima. Ex ipsarum enim progressu sensim altitudo diuinæ bonitatis innotescit: ideò enim nec multos nobiles, neque multos potentes, sed infirma mundi elegit.

Temporis necessitas in rebus arduis & c.

Secundò rerum quarumlibet arduarum, (vti naturaliũ quoque) progressui temporis spacium necessarium esse. Ita enim rebus paulatim crescentibus ipsius D. Maiestatis lux, atque cognitio suauiter mentibus illabitur. Quam quidem vnico intuitu perfectæ iam rei, complecti animo non possemus, sicut succedentibus sensim crementis noui lucis radij aciẽ oculorum nostrorum commodius illustrant: præterquam quod ea, quę

ex

ex illius omnipotentis caritatis officina prodeunt, si illico absoluta prodirent, non ipsi Deo, sed alienæ fortassis causæ adscriberemus, *Quasi manus nostra esset excelsa & non Deus faceret hæc omnia*. Hęc verò quia triticum in terra diu latet, aut super terram aliquos menses sine spica dumtaxat herbescit, idcirco de maturitate desperamus, alioquin nec parentes plantarẽt earum arborum semina, quæ non sibi ipsis sed posteris fructum solent adferre. *Deut. 32.* *Nota.*

Tertiò accedit, quod vt agẽs non agit, nisi in passum benè dispositum, ita materia pręparanda prius est, quàm introducatur forma. Neque enim penitus medicus esse censetur, qui ante fortiora pharmaca, serapia, & leuiora medicamenta non adhiberet. *Materiam omnem esse præparandã.*

Quartò rerum ad conuertendas animas, ac denique ad Ecclesiam vel fundandam, vel (vbi religio concidit) instaurandam spectantium firmitas, non solum diuturni temporis spatium, verum etiam labores, sudores, miras vexationes, & sanguinis ipsius effusionem ferè semper requisiuit. Nam ita se magis diuina vis exerit dum (quasi ex allisis lapidibus ignis) claritas veritatis erumpit, vt varij aduersarij, atq; certamina, varias virtutem amantibus coronas pariant.

Quintò certissimum est ac passim in diuinis Scripturis patet,[a] Dei voluntatem esse, vt homines salui fiant, Deumque nolle aliud[b] quam nostram sanctificationem. Itaque quicquid nobis præter peccatum accidit, ad quod humana voluntas cogi nullo modo potest, id nullam habet rationem mali: proinde labores, persecutiones, verbera, reuera malum non sunt: alioquin hęc omnia filius Dei non eligisset. Quamobrem & nos eadem in diuino negotio procurando alacriter sustinere debemus, certissimi Deum manum suppositurum esse, ne vltra id tentemur[c] quod ferre nõ possumus, quin cum tentatione prouentum quoque daturum. *1. Tim. 2.* *2. Pet 3.* *1. Thess 4.* *1. Cor. 10.*

Sextò sacræ literæ docent vt reliquorum, ita proborum & innocentiũ hominum peculiarem à Deo curam haberi. *Qui vos tetigerit*, inquit, *tãget pupillã oculi mei*. Et: *Qui habitat in adiutorio altissimi in protectione Dei cœli commorabitur*. Hinc fit, vt apud Deum anima vnius eum timentis magis ęstimetur, quàm mille filij impij. Itaque qui nihil in tota sua vita ageret aliud quàm vt hominem vnum accuratè vias Domini doceret, is sanè tanquam Angelus Dei operam suam vtilissimè poneret. Cum autem aliquis amicus Dei efficitur, nihil non obtinere potest à Deo: *Qui voluntatem timentium se facit*. Qui enim apud Principem aliquem gratiosissimus est, multò plura vnico verbo, & momento ab eodem, quam reliqui plurimi, ne multis quidem supplicibus libellis, ac diuturno studio assequuntur. Notissimum autem est illud exemplũ ancillę Iudęæ, cuius vnius opera vti voluit Deus, vt à lepra Naaman Syrus liberaretur, ac Deus verus inter ipsam perfi- *Peculiaris cura Dei erga bonos.* *Zach. 2.* *Psal. 91.* *Psal. 144.* *4. Reg. 5.* *Luca 4.*

 diam

diam agnosceretur & coleretur.

Desideria seruiendi Deo ad exitum perducuntur. Septimò firmissimè quilibet sibi persuadeat, bona & syncera Deo inseruiendi desideria nunquam sine diuino numine nobis immitti. Ea verò si sedula caritate foueantur, ad exitum tandem à Deo perduci, cuius opera cum perfecta sint, is etiam cum dat velle, largietur haud dubiè & perficere.

§. 1. *Exemplis idem probatur.*

1.Pet.3. 2.Pet.2. Octauò, exẽpla veteris Testamenti hæc omnia comprobant, illudque ingens fidei & patientiæ Noë, qui centum totos annos arcę ædificandæ, ac tantum octo animabus humanis asseruandis impendit. Vnde postea factũ est, vt ex inuicta patientia paucissimæ illæ animæ totum postea terrarum orbem instaurarent. Quare non parum sciat se profecisse, qui paucissimos cum Deo coniũgit, eosque in tuto collocat. *Exod 13. Genes.17.* Trita verò sunt reliqua, sed tamen expendenda, quæ in Moyse, qui greges pascebat; in Abrahamo, in cuius semine benedictæ sunt omnes gentes; & in alijs inter summas quasque difficultates, Deo nunquam suos deserente, euenerunt.

In Christum esse respiciendum. Nonò, Christus Iesus æterna Patris sapientia, totius boni & veritatis fons, se ipsum euidentissimum constituit exemplar, ex quo rationem expectandi, patiendi, & lucrãdi animas, petere debemus. Spinas certè, flagella, clauos, vulnera, & ipsam crucem ostendit: quibus ipsius regnũ fundatum est, vt & nos aliqua ratione tanto exemplo excitemur; & inde pręsidium vt precemur, sic assequamur.

Rom.9. Decimò, cum hoc *Opus non currentis sit, sed volentis ac miserentis Dei*, expectanda ita patris hora est, & temporis plenitudo, vt cum in eius manu omnia sint posita, nos item ipsos in ipsius manu ponamus, diuinæ eius voluntati oratione primum, deinde reliquis rationibus sincerissimè cooperantes, qui maior est corde nostro, vt inquit Apostolus, & idem Euangelista. *Apostolorum exempla.*

Vndecimò, Apostoli & reliqui antiquissimi viri sancti, hanc ipsam Domini semitam in Euangelio enunciando triuerunt. *S. Iacobus Apostolus in Hispania quid fecerit.* Ac cum S. Iacobus octo solum animas in regno Gallæciæ Christo Domino adiunxisset, vtilissimum tamen laborem impẽdit. Per illos enim denique Gallęcia, magnaque pars Hispaniæ conuersa est, & diuinitus factum est, vt cum viuentem Apostolum audire noluissent, ad eius demortui memoriam, & sacrũ eius corpus visitandum, voti causa, reliquiasque deinceps è toto terrarũ orbe, Compostellam accurreretur; cuius præsidium per tot sæcula implorarunt, atque adeò etiam nunc implorant. Ita B. Apollinaris duodecim annos in Rauennæ suburbijs demoratus, terque ad eã ciuitatem rediens, licet denique martyrium subijt, operi tamen inchoato constantissimam

operam

operam nauauit. Quare quod viuens efficere non potuerat, decedens ex hac vita consecutus est. Sic Rauennates per tot sæcula insignem venerantur Doctorem & Patronum, quem non vno supplicio maiores illorum excruciarunt. Alij verò, qui varijs & pluribus cruciatibus plures annos fuerunt attriti, sic tamen perseuerarunt in orando, vt denique feritate deposita ciuitates patientiam eorum admiratæ, fidem Christi receperint. Quæ quidem omnia possent nostram socordiam & veternum excutere, si ij essemus quales esse deberemus, aut adeo haberi volumus. Cum verò in primitiua Ecclesia fundanda Christus Dominus voluerit, vt trecentos ferme annos quicũque Pont. Max. fuere, horum plerique omnes pro eius fide martyriũ, aut varias persecutiones subirent; sanè intelligitur non esse ignaui, aut commoda vel studia quærentis propria, salutis animarum procurationem. Illud autem crebro memoria repetendum est, qui sibi colligendis & abnegandis enixius vacarunt, ijs Deum fuisse vsum in magnis negotijs fidei. Perspicax enim diuinæ maiestatis oculus aptiora instrumenta cognoscit, & deligit, perque eos in momento temporis sæpè efficacius agit, quàm diuturno tempore per plerosque homines, qui vel sibi, vel mundo melius alijs sapere videntur. Quod cum in multis, tum in S. Antonio perspicuum fuit, qui Alexandriam veniens, breuissimo temporis spatio, miram Arianis intulit cladem, quam tam fortasis perdocti, aut prudentes multi (licet Catholici) longissimo vitæ spatio non intulissent.

Pont. Max. ferè per 300. annos fuere Martyres.

S. Antonius infert cladẽ Arianis.

Duodecimò, qui sibi blandientes existimant, si sibi ipsis à labore temperent, fore, vt & diutius viuant, & ideo animarum conuersioni diutius operam sint daturi, ij non intelligũt si Apostoli ipsi, quibus pęne solis pòst Dominum Iesum ædificium Ecclesiæ nitebatur, id spectassent, neque sanguinem nec vitam profudissent: quod tamen efficacissimum fuit antidotũ perfidiæ tollendæ, ac fidei stabiliendæ, addo item maiori operariorum numero ad gloriam Dei propagandam excitando.

Non esse cessandum à labore ob spẽ vitæ longioris.

Decimotertiò, si peregrinationes & acta virorum Religiosorum cogitemus, quantopere nempe diuinam gloriam propagarunt, dum gẽtium remotissimarum salutem paucissimi paucissimorum annorum spatio in Indijs Orientalibus, Occidentalibus, Meridionalibus & Septẽtrionalibus promouerunt; intelligemus plurimos (probos alioquin homines qui sibi diutissimè vixerunt) ne minimá quidem fructus partem, pr̨ illis Ecclesiæ Dei attulisse.

§. 2. *Lucra animarum vnde aut impediuntur aut retardantur.*

Debita media necessaria ad D. ædificium.

His rationibus atque exemplis vbi erimus pr̨muniti, declinanda erũt lucrandarum animarum impedimenta, qų pęnè ad sequentia redigũtur.

 Primum,

Primum, quod per sapientię diuinæ vias nolunt plures incedere, quę omnino vult vt in multa patientia, paupertate, nuditate, quotiescunq; occasio id ferat, cælestia feramus. Cum enim incommodis in Dei obsequiū tolerandis, aut suorum iudiciorum abnegationi nolunt assuescere, minus amantur à Deo, minus ad eius negotia adhibentur, qui magis semetipsos, quàm Deum, ac magis ea, quæ sunt priuatæ voluntatis, & amoris proprij, quam animarum salutem diligunt.

Cibus è mensa hoc est Cruce Christi sumēdus.

Secundò, huius potissima causa est, quod nunquam altè gustarunt, quam suauis sit cibus, qui de mensa Crucis Christi Domini, hoc est in multa tribulatione sumptus, in corde coquitur, vbi, &c. ex caritate animæ quasi esuriuntur, & manducantur.

Tertiò, aut quoniam proprij nominis honorem (quasi soli magni ij sint concionatores, qui frequentiores habent auditores, aut multa verba effundunt) tanquam scopum ac pręmium suorum laborum stultissimè sibi pręfixerunt.

Quartò, aut in studijs curiosis, & inutilibus pro eorum curiositate potius quam pro ratione, tempus, quæ pretiosissima res est, insumunt. Id interim, quod præ manibus habent, & ad quod missi sunt, fallaci corpore omittentes.

Quintò, aut forsan quoniam declinantes alias confusiones, indirectè nec sincerè, vel quæsiuerunt, vel saltem amarunt ipsarum missionum occasiones, in quibus dum propriæ voluntatis radix virescit, diuina virtus crescit, & Christi Domini voluntati ponitur obex.

Implicatio in secularia desideria.

Sextò, aut se negotijs sæcularibus, falso boni protextu, implicantes, nō intelligunt quid sibi temporis in rebus eiusmodi pereat, vel quantum admoueant obicem spiritualium negotiorum progressui, non cogitantes, quam circumspectè cauendum sit, ne cælum cum terra misceant, qui cum se cęlestibus rebus prorsus addixerint, proni, & præcipites ruunt in mundanas, & terrenas.

Nouitas in fide ac pietate insinuanda damnum affert.

Septimò, aut superiorum, & meliorum concilia sic spernunt, vt de suo capite nouam insinuandæ fidei, & pietatis rationem inuehere, aut inuectā sequi, vel hæreticis quoque Principibus præstito aliquo iuramento temere, vel callido potius astu, quam prudenti simplicitate docere, quæ fidei sunt audent. *In operibus autem* (vt Basilius inquit) *contra præscriptum superiorum factis maius peccatum est, quàm bonitas eorumdem operum sit*; Quæ tamen vix vlla esse potest, dum insinuari fides tentatur, alia, quam decet, ratione. Sed & æquum est (ait D. Bernardus) *vt qui Deo non obedit, huic inferior pars, id est caro non obtemperet.* Ac nullo alio vitio magis præcipitem Diabolus Monachum pertrahit, ac perducit ad mortem, quàm cum eum neglectis consilijs seniorum, suo iudicio persuaserit, definitionique confidere: sicut

ſicut Moyſes Abbas monuit apud Caſsianum. Collat. 2. c. 11.

Octauò, aut quod ea in corporis parte, in qua poſiti ſunt, manere nolunt; vel præpoſterè tractant, quæ eſſent ordinatè tradenda; vel denique ea docere alios volunt, quæ ipſi nondum percepere; nec vero in animam inducunt, eos qui illa rectè nouerunt, cum vera humilitate conſulere. Præpoſterus ordo.

Nonò, aut verentur, quin ſi quos ad Chriſtum Dominum, & eius Eccleſiam adiunxerint, hi demum Sacerdotes Catholicos non ſint habituri, qui eos excolant. *Potens autem eſt Deus ſuſcitare ex lapidibus filios Iſraël*. Quare nec deſtitere Patres antiqui aliquibus conuertendis operam ſuam impendere, licet nulla tum ſpes affulgeret præſentium operariorum; qui verò conuerſi ſunt, ipſi per ſe diuina tantum gratia nixi à gentilium erroribus diu abſtinuerunt, ac non paucos poſt annos, à Dei bonitate ad illos miſsi ſunt alij Sacerdotes, qui eos iterum Sacramentis muniuerunt. Matth. 3.

Decimò, aut quod omiſſa ſpirituali cura ſuorũ domeſticorũ ſalutis, alijs vacant, cum qui eam deſerit infideli ſit deterior: certos autem pro incertis relinquere, ne ordinatę caritatis, neque ſynceri iudicij, ac proinde nec diuinæ voluntatis eſt argumentum. Suorum cura præponenda alijs.

11. Aut ſuæ quieti & commodis priuatis eorum vitam prętexunt, qui ſeſe (niſi ad Cartuſianorum, aut ſimilium inſtitutum vocati ſint) contẽplationi dedidere. Ita enim quoniam in eos, qui proximorum ſaluti vacant, turbationes plerumque cadunt, ſtudium interioris pacis obtendunt, ſemetipſos potius quam alios fallentes. Interea verò meditari nolũt eos, qui reuera ſe totos vitæ contemplatiuæ addixerunt, omnia mundana reliquiſſe: ſub aliorum obedientia humiliter, ac diu vixiſſe, incommoda pęnæ incredibilia volenti animo ſubijſſe: omnem quietem, vti athletas inſuperabiles, abs ſe annouiſſe. Quo verò tempore hæreſis, & aliæ perſecutiones Eccleſiam Dei oppugnarunt, non defuiſſe eos, qui vita contemplatiua relicta cucurrerunt, ad certanda pro fide Chriſti bona certamina, ſicuti de Aphraate, & Iſaaco memoriæ proditum eſt. Interim autem, dum orationi vacabant, maximam vitæ partem nullo pænè cibo traducentes etiam in vinea Domini (oblata occaſione) ſtrenuè laborarunt. Quod ipſi quoque Magdalenæ (*meliorem licet partem elegerit*) ſcimus contigiſse. Quieti propria negotiũ pro ſalute animarum proponendũ. Luc. 10.

12. Aut quod ſeſe fruſtra tempus terere exiſtimant, ſi inter mercatores verſantur, quoniam hi ab illicitis commercijs abſtinere nolentes, viam ſibi ſalutis præcludũt. Nam & inter tales aliqui reperiuntur, qui pietatis ſtudio incenſi, exemplo alijs relinqui poſsint, multa verò alia peccata queunt impediri, quia his ſublatis radix vſurarum auaritia ope diuina poteſt euelli. Ac vt illa euelli non poſſet, minor certè pęna futura eſt ijs, qui reliqua peccata demiſerunt, præterquam quod iuſtificatur diuina Iuſtitia, quando miſericordiæ vijs illi noluerunt inſiſtere.

13. Aut

Peccatum mortale impedit progressum salutis animarum.

13. Aut quoniam diuinā gratiā, qua erant ornati, cum aliquò mitterentur, aliquo peccato commiſſo amiſerunt: quod niſi celeri contritione, & Sacramentali confeſsione (cum primum Sacerdotem legitimum adire poſſunt) eluāt, cæciores in dies fiunt, & in alia peccata grauiora prolabuntur.

Inuidentia Caritatis fraternæ maximum malum.

14. Aut denique quoniam alijs proſperè negotium diuinum agentibus, non ſolum haud congaudent, verum etiam inuident; quæ fraternæ gratiæ inuidentia, cum aduerſus Spiritum ſanctum horribile peccatum ſit, ſanè fontem diuinæ gratiæ in illis citiſsimè exſiccat.

§. 3. *Impedimenta ſuperioris capitis quomodo tollenda.*

Et verò non ſatis eſt impedimēta hæc noſſe, ſed quibus rationibus ſint ſubmouenda intelligendum eſt.

Peccatorum noſtrorum conſideratio ingens.

Primò id autē fit peccatorum propriorum, & pronitatum ad malum ſedula & aſsidua conſideratione, atque amoris proprij diligentiſsima extirpatione. Vtrumque autem certè aſſequimur, ſi nos nihil ex nobis eſſe, nos item (vt aiebat S. Catharina Senenſis) nunquā Deum rogaſſe vt nos crearet meminerimus.

Secundò, ſi ex innumeris tentationibus, quibus à Deo ſapientiſsimè permittimur oppugnari, cogitemus nos quidem (ſi poſſemus) illas libenter à nobis amolituros: at quando hoc efficere non poſſumus, ſanè quid ipſi ſimus, facilè cognoſcimus.

Tertiò, diuinæ bonitatis accuratiſsima perpenſione; quam in bonæ voluntatis largitione cognoſcimus: atque item quod ſępiſsime nobis ſubtrahi occaſiones, ne ruamus in deteriora peccata; quod beneficiū infinitā meditandi & ex animo gratias Deo agendi materiam prębet.

Quartò, contritionis aſſequendæ vigilantiſsimo ſtudio, & non dilata confeſsione ſynceriſsima peccatorum, cum obfirmato propoſito ea relinquendi, & fructus pęnitentiæ dignos faciēdi; quam ad rem multum facit id quod in vita B. Catharinæ filiæ S. Brigittæ de confeſsione integrè facienda ſcriptum eſt.

Obedientia amor.

Quintò, obedientiæ amore, & obſequio erga eandem obedientiam re ipſa promptiſsimè impenſo.

Sextò, ſedulo ſtudio aſſequendi idiomatis eorum inter quos verſantur, quod ſane docendo pueros Catecismo facilè fit.

§. 4. *Ecquid praſtandum ni lucra animarum ſucceſſerint.*

Quod ſi ne his quidem rationibus lucra animarum ſucceſſerint, tum cogitandum eſt nos eſſe verè indignos, quibus Deus vtatur ad aliorum animas conuertendas, tum quoniam ſępiſsimè erga noſtram ipſorum ſalutem

lutem frigidissimi fuimus, tum quod diligentissimè æternum aliorum, & nostrorum interitum peccando procurauimus.

Deinde nos nisi (tanquam Iosue) possimus triginta & vnum Reges debellare, posse saltem exploratores esse, aut immittere, qui populo Dei referant quanta viderint in terra promissionis, vel munus ipsorum exploratorum à nobis posse præstari, vt alios fortiores excitemus ad prælia Domini prelianda: quemadmodum Eremita ille siue peregrinus fecit, qui ex oriente veniens, auctor fuit, vt Pontifex Maximus in Gallia sacrũ bellum ad Hierosolymam recuperandam indiceret. *Iosue 12. Num. 13.* *Petrus Eremita auctor belli sacri.*

Quod si ne exploratores quidem esse possimus, saltem ipsas sarcinas custodiamus, Deique operarijs humilem operam prestemus, cum scriptum sit, *equam futuram esse portionem eorum qui ad sarcinas remanent, & eorum qui ad prælium proficiscuntur.* *1. Reg. 30.*

Ita quoque, nisi ob scelera nostra olim patrata idonei simus Dei templo ædificando, quoniam scilicet (quod Dauid Regi à Deo obiectum est) etiam ipsi nos sanguinum viri fuimus, saltem aut occasionem prebeamus, aut materiã paremus alijs, vt suo tempore per alios id fiat. Qua in re dignum illud est, quod perpendatur, quod quidem Paulus Orosius lib. de arbitrij libertate scriptum reliquit; ait autem: *Aedificari voluit Deus templum nomini suo, & hoc vt non nisi innocens, & benè inmaculatus extrueret. Duo ad hoc reges cunctis viribus eliguntur, vtriq; ad adiutorium diuina custodia promittitur: Ad Dauid siquidem dicit Deus:* Veritas mea & misericordia mea cum eo. *De Salomone verò testatur:* Ipsum elegi mihi in filium, & ego ero ei in Patrem. *Ex his duobus templum Domini vnus præparat alter ædificat: præparat senex, perficit puer. Dignum est enim, vt sanctum Domini templum sanctus ædificet. Præparat (vt dixi) senex, sed quasi postquam peccare cessauit: perficit puer, sed tamen penè, cum adhuc peccare non cœperit. Ille autem peccauit, hic postea ille: multũ peccãdo ædificare non meruit, iste multum peccando, quod ædificauerat dereliquit; & inter hæc mirabiliter ordinatio sancta disponit, vt inter duas ætates, quod perpetuum in homine esse non poterat, pro captu temporis inueniret.* Hec ille. *1. Par. 28.* *Psal 88.* *2. Reg. 7.* *Cur potius Salomon quam Dauid templum ædificauerit.*

Et verò notandum quod ipse quoque inquit Orosius his verbis: *At si vis apertius excipere testimonium, quia cum vtique possit Deus, tamen pro ipsa ordinatione non faciat; dicit ad Petrum:* An putas me modo nõ posse, rogare Patrẽ meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? sed quomodo complebuntur Scripturæ? Quia sic oportet fieri. *Vides ergò quia operator temporis temperat virtutes, & ratio dispositionis miscet potẽtiæ patientiam. Deinde ait Dominus.* Reconde gladium in theca: Fieri enim non potest, vt calicem quem dedit Pater, non bibam. *Et tamen Deus nihil non potest: nec est quicquam, quod non faciat nisi forte quod nolit non oporteat, non proponat.* *Lib. de libero arbitrio.*

idolorum cultu reuocans, sacrificia vni Deo de pecudibus offerri imperauit. Quæ eò sunt fusius repetita quò magis perspicua res fiat, non solũ præcepto Gregorij, verum etiam exemplo de bobus conuiuio mactandis quos idolis suis sacrificare consueuissent. Hactenus Acosta.

Quartò prudentiam non exiguam postulat Christiana, & ingeniosa quædam industria in proximorũ salute procuranda: quod exemplo sancti Gregorij potius quàm verbis in quo sita sit hæc diuina prudentia clarius innotescet. Ponderans S. Gregorius tertia parte Pastoralis exem-

Num. 10. plum Moysis Num. 10. cum enim pręmisisset B. Pater: persuadere elatis vtilia melius possumus, si profectum eorum nobis potius, quam illis profuturum dicamus, & eam magis nobis quam illis impendi postulamus adiungit: *Vnde Moyses qui regente se Deo deserti iter aerea columna duce peragebat, cum Obab cognatum suum à Gentilitatis conuersatione vellet educere, & omnipotẽti Domino subiugare: Proficiscimur ad locum quem Deus daturus est nobis: Veni nobiscũ, & benefaciemus tibi, quia Dominus bona promisit Israëli: cui cũ respondisset ille: Non veniam tecum, sed reuertar ad terram meam in qua natus sum; ilico adiunxit: Noli nos relinquere, tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris Dux noster. Neque Moysi mentem ignorantia itineris angustiabat, quam ad Prophetiæ scientiam cognitio diuinitatis expanderat, quem columna exterius præibat, quẽ de cunctis interius per conuersationem cum Deo sedulam, locutio familiaris instruebat: sed videlicet vir prouidus elato auditori colloquens solatium petiuit, vt daret. Ducem eum requirebat in via, vt Dux ei fieri ad vitam potuisset*. Hæc sanctus Gregorius.

Eandem prudentiam exhibuit Dominus cum Samaritanam ad aquæ

Ioan. 4. viuæ fontem traducturus, primus petit: *Mulier da mihi bibere*. Et cum Zacheum ex auaritiæ cordibus discipulum Euangelij facere deliberans ait:

Luca 19. *Zachee festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me prandere manere*.

Ac denique ad prudentiam omnium rerum magistram spectat in congressu siue conuersatione cum infidelibus in procuranda eorum salute, non tam disputationibus argumentisque agere, quàm vitæ exemplo colloquijsque familiaribus eos allicere, eorumque animos sibi conciliare, & ad fidei veritatem perducere: vt nos latius infra dicemus.

CAPVT

CAPVT VI.

Quod Minister castitate resplendere debeat, & de euitandis occasionibus.

DVo sunt inter alia, quæ fidei prædicationi vehementissimè obstant, nempe impudicitia, & auaritia, quorum periculum esse solet, versantibus inter insideles commune ac frequens: incontinentiæ propter miram solitudinem ac libertatem, cum perpetua quadam esca libidinis, ex fęminarum aspectu, & colloquio familiari; maxime inter Indos, & alios barbaros, vbi mira est ipsarum fęminarum facilitas, & rarus pudor: auaritiæ verò & quæstus in ditioribus prouincijs non parua se offert occasio. Et vt ab impudicitia incipiam, nihil est viro Euangelico, qui vitam totam supra humanam, & penitus cœlestem ducere debet, ita ignominiæ ac dedecori quam impudicitia, quæ quantum omnium offendat oculos, quamque reddat virum Ecclesiasticum infamem & aspernabilem dici non potest: quam ob causam etsi sint alia grauiora crimina, nulla tamen ab antiquis Patribus grauius reprehensa in homine Ecclesiastico: vt qui priscos Canones legerit, merito miretur ob semel admissum stuprum irrecuperabiliter de omni sacerdotali gradu, & ministerio Ecclesiastico depelli conuictum. Idcirco Apostolus Paulus, & toties & tantopere discipulos Timotheum, & Titum, in quibus Ecclesiæ Magistros informat, castitatis cuiusdam perfectè admonet 1. Tim. 5. *In omni castitate*, inquit. Et rursus ibidem: *Te ipsum castum custodi*. Et Tit. 2. *Te ipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate*: vt enim nihil contemptũm ita ingenerat præceptoris, vt turpitudo ista & sordes: ita nihil est quod magis admirabilem reddat, atque perfecta quædam atque omni suspicione libera pudicitia. *Admirantur*, inquit 1. Pet. 4. *non concurrentibus vobis, in eandem luxuriæ confusionem*. Virtutis cuiusdam cęlestis id esse, homines opinantur: quod barbari vbi intuentur, adeo suspiciunt, vt vix credant.

1. Tim. 5.
Tit. 2.
1. Petri 4.

Ad castitatis igitur donum tuendum & conseruandum præter continuas ad Deum preces, quantum fieri potest, fugiendæ sunt occasiones, atque vitandæ: tum quia sępè qui inter barbaros versantur humanis ad virtutem auxilijs sunt destituti: quia cum societas bonorum magnum præsidium virtuti sit, socius enim exemplo suo excitat, sermone recreat, consilio instruit, orationibus adiuuat, authoritate continet, quæ omnia solitariè viuenti desunt. Quare periculo ferè immenso, vt optimè Acosta

lib.4.c.92.obseruauit,expositus est,nisi alias diuinitus magna ope adiuuemur,qui solitarius inter barbaros versatur: Tum etiam pudicitiæ ingens occasio,vbi hominum timor nullus,fęminarum mira lasciuia & procacitas, pudor penitus ignotus, & occasio frequentissima. Quare etsi timor Dei potentissimus sit, ad resistendum peccato: tamen vbi pudore pariter ac metu destituitur, facillimè nostra labetur miseria: maximè cum apud barbaras fęminas, vt Ios. Acosta affirmat, pudor tam deest vt nihil hac parte à pecude distet: imò verò cum pecudes pudore non superent,libidine superant.

Quare vt à tantis periculis,& occasionibus Ministri liberentur,danda est opera,ne minus quam duo simul incedant. Etenim Christus Dominus discipulos ad prædicandum binos misit,cum possent tamen singuli plures populos obire. Sed præceptor noster tum consolationi,tum cautioni suorum ipsa societate consulendum putauit: tum etiam ædificationi securitatique externorum. Quam formam tenuere postea Apostoli, cùm Petrum & Ioannem mitterent Actorum 8.cùm Barnabam & Paulum:cùm

Act. 8. Iudam & Sylam,Actorum 13. & rursus Actorum 15. Barnabam & Mar-

Act 23. cum,Paulum & Sylam: atque ita pænè perpetuò.

CAPVT VII.

De abdicatione rerum temporalium viro Euangelico necessaria.

QVemadmodum verò impudicitiæ fœditas despicabilem reddit prædicatorem, ita auaritiæ sordes faciunt odiosum:nec quicquam magis audientium animos à verbo Dei auertit,dum pietatem quæstum pu-

Sap. 15. tant:& sicut scriptum est Sap.15. vitæ conuersationem compositam esse ad lucrum. Quam professionis Euangelicæ pestem Christus Dominus à

Matt. 10. prædicaturis discipulis diligētissimè amolitur Matt.10. *Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam, dignus enim est operarius cibo suo: gratis accepistis gratis date.* Quā diligenter,quā expressè,& minutim inculcatum? cibum solum suo Euangelistæ Dominus permittit,& quidem vt prædica-

Matt. 6. tionis non sit causa,sed fructus. *Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius,*

1. Thes. 2. *& hæc omnia adijcietur vobis.* Mat.6. Sed ne ipsum quidem cibum Paulus ex-

1. Cor. 9. cellētissimus Prædicator admittit 1. Thes.2. Sed laborat manibus suis,ne quem grauet,vt sine sumptu ponat Euangelium. Et 1.Cor.9. gloriæ ducit

cit quod nemini onerosus fit, cùm posit oneri esse, vt Christi Apostolus. Animaduertebat sapiés architectus fabricam Euangelij quatis commodi specie etiam necessarij impediri, vel certè retardari: vnde eligebat potius mori, quàm gloriam suam, id est, fructum Euangelij copiosum perdere. Quare præ omnibus Apostolis non solum amplius laborauit, sed multò etiam vberius fructificauit. Ingenerat reuera exspoliatio hæc Euangelica animis hominum admirabilem quandam vim amoris, vt quem tuis commodis insudantem videas, oblitum sui rem propriam negligentem, hunc totis visceribus complectaris, tanquam syncerè & paternè tua curantem. Quare cupiditatem omnem & turpe lucrum Principes Apostolorum Petrus & Paulus, in Ministris Ecclesiæ grauissime detestantur 1. Pet. 5. Si qua ergo plaga dolenda est in hac causa, auaritia est. 1. Pet. 5.

Denique his duobus, continentia, inquam, & pecuniæ contemptu, ita debet esse præditus Christi Minister, vt nec de ipso suspicio fingi posit. Multa quidem alia Apostolis crimina obiecta ab aduersarijs fidei Chrysost. dicit; ceterum cupiditatis aut impudicitiæ, etiam ab inimicis & mēdacibus nunquam fuisse incusatos, quod in his omnes vellent, nollent, testimonium veritati dare cogerentur: id quod in Christo Rege nostro aduertere est: cū tamē inuidissimè ac iniquissimè oppugnaretur, ac proscinderetur ab impijs. Vnde quidam Religiosus in India diutissimè versatus sapienter dicebat, non solum veritatem in hac parte, sed etiam opinionem studiosè esse quærendam; vt hypocritam agere interdum minimè pæniteat. Vt enim virginalis fama, sic sacerdotale decus sinistra suspicione, facile violatur. Ita ergo se comportet Minister Euangelij, vt omni momento spectaculū se esse Deo, & Angelis, & hominibus cogitet. 1. Cor. 4.

CAPVT VIII.

De patientia, labore, & longanimitate in conuersione animarum maximè prærequisitis.

INprimis Euangelij Minister sibi persuadeat semper fidei prædicationē fuisse difficillimam, & fructificationem Euangelij laboriosiorem longè expectatione nostra. Vt enim omittam dicere, quanta præcesserint, quanta consecuta sint, quę semen Dei ne susciperetur vrgerent, ne susceptum maturesceret impedirent, profectò generalis ratio doctrinæ Christianæ satis per se ipsam verticem formidabilem monstrat. Etenim ratione omni superiora docet, nec probat: mores ab omni cupiditate, & gloria

alienos instituit, vitijs omnibus funditus euersis, quibus est natura humana plenissima, & diuturna cõsuetudine obfirmatissima. Prēmia pollicetur, quæ non videntur, ea quæ videntur contẽnere iubet: sensum hominis ad ea transfert, quæ sentiri nequeunt: vitam non humanam agere homines vult. Quis igitur facile ac suaue putet belluas in Angelos transformare, idque voluntate ipsorum adnitente, quibus vis ista affertur? Verè opus hoc non hominis, non alterius cuiusquam, quã Dei vnius. Ipse sibi propriũ vult. *Hoc est opus Dei*, inquit Ioan. 6. *vt credatis in eum. Et nemo venit ad me, nisi quẽ pater traxerit.* Quare huc debent animũ aduertere operarij, se non proprium, sed Dei negotium agere, curam omnem Deo ipsi lætè ac promptè laborantes, ac rei exitum ipsi animarum saluatori relinquentes. Nihil imprimis aduertant, magnum nihil gloria dignum sine patientia peractum esse. Certè fides vbi nunc firmiores altioresque radices egit, ibi initia habuit longè difficillima. Quare sementis Euangelicæ fruges nõ tantũ ex præsentibus metiendi sunt, præsertim cùm Dominus dicat Ioannis 4. *Alius est qui seminat alius qui metit*: contingere enim potest vt sementis iaciẽdi præsens tempus sit, messis verò colligendæ futurum. Quare qui laborant, consolari debent, quamuis pro diligentia seminandi salutis verbum ilicò laborum suorum emolumenta non videant, nec appareant statim fidei ac charitatis fructus assurgere.

Ioan. 6.

Ioan. 4.

Pro consolatione verò & perseuerantia Ministrorum, placuit hic quędam Antonij Posseuini l. 4. Biblioth. documenta ponere, quibus Christi milites admoniti, patienter laborum suorum fructum expectent, nec animo frangantur, si nõ statim omnia pro votis succedant, discantque certare vsque ad mortem, difficultates superare, & in rebus aduersis diuino auxilio freti constanter sperare victoriam: est enim hoc seruorũ Dei proprium & quamuis apud se ipsos humiles & abiecti sint, in diuinis tamen negotijs mirè fortes sunt atque constantes, diuinoque auxilio nixi audent alta expectare, ingentia conari, nihilque arduum, nihilq; magnum ducẽtes, immensa quadam magnitudine animi maxima quæque moliuntur.

Cur initia bonarum rerum parua.
1. Cor. 1.

Initia, inquit Posseuinus, bonarũ omniũ artium, sicuti & semina rerũ naturalium solent esse minima. Ex ipsarum enim progressu sensim altitudo diuinæ bonitatis innotescit: ideò enim nec multos nobiles, neque multos potentes, sed infirma mundi elegit.

Temporis necessitas in rebus arduis & c.

Secundò rerum quarumlibet arduarum, (vti naturaliũ quoque) progressui temporis spacium necessarium esse. Ita enim rebus paulatim crescentibus ipsius D. Maiestatis lux, atque cognitio suauiter mentibus illabitur. Quam quidem vnico intuitu perfectæ iam rei, complecti animo non possemus, sicut succedentibus sensim crementis noui lucis radij aciẽ oculorum nostrorum commodius illustrant: præterquam quod ea, quę

ex

ex illius omnipotentis caritatis officina prodeunt, si illico absoluta prodirent, non ipsi Deo, sed alienæ fortasis causæ adscriberemus, *Quasi manus nostra esset excelsa & non Deus faceret hæc omnia.* Hęc verò quia triticum in terra diu latet, aut super terram aliquos menses sine spica dumtaxat herbescit, idcirco de maturitate desperamus, alioquin nec parentes plantarēt earum arborum semina, quæ non sibi ipsis sed posteris fructum solent adferre. *Deut. 32.* *Nota.*

Tertiò accedit, quod vt agēs non agit, nisi in passum benè dispositum, ita materia pręparanda prius est, quàm introducatur forma. Neque enim penitus medicus esse censetur, qui ante fortiora pharmaca, serapia, & leuiora medicamenta non adhiberet. *Materiam omnem esse præparandā.*

Quartò rerum ad conuertendas animas, ac denique ad Ecclesiam vel fundandam, vel (vbi religio concidit) instaurandam spectantium firmitas, non solum diuturni temporis spatium, verum etiam labores, sudores, miras vexationes, & sanguinis ipsius effusionem ferè semper requisiuit. Nam ita se magis diuina vis exerit dum (quasi ex allisis lapidibus ignis) claritas veritatis erumpit, vt varij aduersarij, atq; certamina, varias virtutem amantibus coronas pariant.

Quintò certissimum est ac passim in diuinis Scripturis patet, [a] Dei voluntatem esse, vt homines salui fiant, Deumque nolle aliud [b] quam nostram sanctificationem. Itaque quicquid nobis præter peccatum accidit, ad quod humana voluntas cogi nullo modo potest, id nullam habet rationem mali: proinde labores, persecutiones, verbera, reuera malum non sunt: alioquin hęc omnia filius Dei non eligisset. Quamobrem & nos eadem in diuino negotio procurando alacriter sustinere debemus, certissimi Deum manum suppositurum esse, ne vltra id tentemur [c] quod ferre nō possumus, quin cum tentatione prouentum quoque daturum. *1. Tim. 2.* *2. Pet 3.* *1. Thess 4.* *1. Cor. 10.*

Sextò sacræ literæ docent vt reliquorum, ita proborum & innocentiū hominum peculiarem à Deo curam haberi. *Qui vos tetigerit*, inquit, *tāget pupillā oculi mei.* Et: *Qui habitat in adiutorio altissimi in protectione Dei cæli commorabitur.* Hinc fit, vt apud Deum anima vnius eum timentis magis ęstimetur, quàm mille filij impij. Itaque qui nihil in tota sua vita ageret aliud quàm vt hominem vnum accuratè vias Domini doceret, is sanè tanquam Angelus Dei operam suam vtilissimè poneret. Cum autem aliquis amicus Dei efficitur, nihil non obtinere potest à Deo: *Qui voluntatem timentium se facit.* Qui enim apud Principem aliquem gratiosissimus est, multò plura vnico verbo, & momento ab eodem, quam reliqui plurimi, ne multis quidem supplicibus libellis, ac diuturno studio assequuntur. Notissimum autem est illud exemplū ancillę Iudeæ, cuius vnius opera vti voluit Deus, vt à lepra Naaman Syrus liberaretur, ac Deus verus inter ipsam perfi- *Peculiaris cura Dei erga bonos.* *Zach. 2.* *Psal. 91.* *Psal. 144.* *4. Reg. 5.* *Luca 4.*

diam agnoſceretur & coleretur.

Deſideria ſeruiendi Deo ad exitum perducuntur. Septimò firmiſsimè quilibet ſibi perſuadeat, bona & ſyncera Deo inſeruiendi deſideria nunquam ſine diuino numine nobis immitti. Ea verò ſi ſedula caritate foueantur, ad exitum tandem à Deo perduci, cuius opera cum perfecta ſint, is etiam cum dat velle, largietur haud dubiè & perficere.

§. 1. *Exemplis idem probatur.*

1. Pet. 3. 2. Pet. 2. Octauò, exẽpla veteris Teſtamenti hæc omnia comprobant, illudque ingens fidei & patientiæ Noë, qui centum totos annos arcę ædificandæ, ac tantum octo animabus humanis aſſeruandis impendit. Vnde poſtea factũ eſt, vt ex inuicta patientia paucißimæ illæ animæ totum poſtea terrarum orbem inſtaurarent. Quare non parum ſciat ſe profeciſſe, qui pauciſsimos cum Deo coniũgit, eoſque in tuto collocat. *Exod 13. Geneſ. 17.* Trita verò ſunt reliqua, ſed tamen expendenda, quæ in Moyſe, qui greges paſcebat; in Abrahamo, in cuius ſemine benedictæ ſunt omnes gentes; & in alijs inter ſummas quaſque difficultates, Deo nunquam ſuos deſerente, euenerunt.

In Chriſtum eſſe reſpiciendum. Nonò, Chriſtus Ieſus æterna Patris ſapientia, totius boni & veritatis fons, ſe ipſum euidentiſsimum conſtituit exemplar, ex quo rationem expectandi, patiendi, & lucrãdi animas, petere debemus. Spinas certè, flagella, clauos, vulnera, & ipſam crucem oſtendit: quibus ipſius regnũ fundatum eſt, vt & nos aliqua ratione tanto exemplo excitemur; & inde pręſidium vt precemur, ſic aſſequamur.

Rom. 9. Decimò, cum hoc *Opus non currentis ſit, ſed volentis ac miſerentis Dei*, expectanda ita patris hora eſt, & temporis plenitudo, vt cum in eius manu omnia ſint poſita, nos item ipſos in ipſius manu ponamus, diuinæ eius voluntati oratione primum, deinde reliquis rationibus ſinceriſsimè cooperantes, qui maior eſt corde noſtro, vt inquit Apoſtolus, & idem Euangeliſta. *Apoſtolorum exempla.*

S. Iacobus Apoſtolus in Hiſpania quid fecerit. Vndecimò, Apoſtoli & reliqui antiquiſsimi viri ſancti, hanc ipſam Domini ſemitam in Euangelio enunciando triuerunt. Ac cum S. Iacobus octo ſolum animas in regno Gallæciæ Chriſto Domino adiunxiſſet, vtiliſsimum tamen laborem impẽdit. Per illos enim denique Gallęcia, magnaque pars Hiſpaniæ conuerſa eſt, & diuinitus factum eſt, vt cum viuentem Apoſtolum audire noluiſſent, ad eius demortui memoriam, & ſacrũ eius corpus viſitandum, voti cauſa, reliquiaſque deinceps è toto terrarũ orbe, Compoſtellam accurreretur; cuius præſidium per tot ſæcula implorarunt, atque adeò etiam nunc implorant. Ita B. Apollinaris duodecim annos in Rauennæ ſuburbijs demoratus, terque ad eã ciuitatem rediens, licet denique martyrium ſubijt, operi tamen inchoato conſtantiſsimam

operam

operam nauauit. Quare quod viuens efficere non potuerat, decedens ex hac vita consecutus est. Sic Rauennates per tot sæcula insignem venerantur Doctorem & Patronum, quem non vno supplicio maiores illorum excruciarunt. Alij verò, qui varijs & pluribus cruciatibus plures annos fuerunt attriti, sic tamen perseuerarunt in orando, vt denique feritate deposita ciuitates patientiam eorum admiratæ, fidem Christi receperint. Quæ quidem omnia possent nostram socordiam & veternum excutere, si ij essemus quales esse deberemus, aut adeo haberi volumus. Cum verò in primitiua Ecclesia fundanda Christus Dominus voluerit, vt trecentos ferme annos quicũque Pont. Max. fuere, horum plerique omnes pro eius fide martyriũ, aut varias persecutiones subirent; sanè intelligitur non esse ignaui, aut commoda vel studia quærentis propria, salutis animarum procurationem. Illud autem crebro memoria repetendum est, qui sibi colligendis & abnegandis enixius vacarunt, ijs Deum fuisse vsum in magnis negotijs fidei. Perspicax enim diuinæ maiestatis oculus aptiora instrumenta cognoscit, & deligit, perque eos in momento temporis sæpè efficacius agit, quàm diuturno tempore per plerosque homines, qui vel sibi, vel mundo melius alijs sapere videntur. Quod cum in multis, tum in S. Antonio perspicuum fuit, qui Alexandriam veniens, breuissimo temporis spatio, miram Arianis intulit cladem, quam tam fortassis perdocti, aut prudentes multi (licet Catholici) longissimo vitæ spatio non intulissent.

Pont. Max. ferè per 300. annos fuere Martyres.

S. Antonius infert cladẽ Arianis.

Duodecimò, qui sibi blandientes existimant, si sibi ipsis à labore temperent, fore, vt & diutius viuant, & ideo animarum conuersioni diutius operam sint daturi, ij non intelligũt si Apostoli ipsi, quibus pęne solis pòst Dominum Iesum ædificium Ecclesiæ nitebatur, id spectassent, neque sanguinem nec vitam profudissent: quod tamen efficacissimum fuit antidotũ perfidiæ tollendæ, ac fidei stabiliendæ, addo item maiori operariorum numero ad gloriam Dei propagandam excitando.

Non esse cessandum à labore ob spẽ vitæ longioris.

Decimotertiò, si peregrinationes & acta virorum Religiosorum cogitemus, quantopere nempe diuinam gloriam propagarunt, dum gẽtium remotissimarum salutem paucissimi paucissimorum annorum spatio in Indijs Orientalibus, Occidentalibus, Meridionalibus & Septẽtrionalibus promouerunt; intelligemus plurimos (probos alioquin homines qui sibi diutissimè vixerunt) ne minimã quidem fructus partem, prę illis Ecclesiæ Dei attulisse.

§. 2. *Lucra animarum vnde aut impediuntur aut retardantur.*

Debita media necessaria ad D. ædificium.

His rationibus atque exemplis vbi erimus pręmuniti, declinanda erũt lucrandarum animarum impedimenta, quę pęnè ad sequentia redigũtur.

Primum, quod per sapientię diuinæ vias nolunt plures incedere, quę omnino vult vt in multa patientia, paupertate, nuditate, quotiescunq; occasio id ferat, cælestia feramus. Cum enim incommodis in Dei obsequiũ tolerandis, aut suorum iudiciorum abnegationi nolunt assuescere, minus amantur à Deo, minus ad eius negotia adhibentur, qui magis semetipsos, quàm Deum, ac magis ea, quæ sunt priuatæ voluntatis, & amoris proprij, quam animarum salutem diligunt.

Cibus è mensa hoc est Cruce Christi sumēdus.

Secundò, huius potissima causa est, quod nunquam altè gustarunt, quam suauis sit cibus, qui de mensa Crucis Christi Domini, hoc est in multa tribulatione sumptus, in corde coquitur, vbi, &c. ex caritate animæ quasi esuriuntur, & manducantur.

Tertiò, aut quoniam proprij nominis honorem (quasi soli magni ij sint concionatores, qui frequentiores habent auditores, aut multa verba effundunt) tanquam scopum ac pręmium suorum laborum stultissimè sibi pręfixerunt.

Quartò, aut in studijs curiosis, & inutilibus pro eorum curiositate potius quam pro ratione, tempus, quæ pretiosissima res est, insumunt. Id interim, quod præ manibus habent, & ad quod missi sunt, fallaci corpore omittentes.

Quintò, aut forsan quoniam declinantes alias confusiones, indirectè nec sincerè, vel quæsiuerunt, vel saltem amarunt ipsarum missionum occasiones, in quibus dum propriæ voluntatis radix virescit, diuina virtus crescit, & Christi Domini voluntati ponitur obex.

Implicatio in secularia desideria.

Sextò, aut se negotijs sæcularibus, falso boni protextu, implicantes, nō intelligunt quid sibi temporis in rebus eiusmodi pereat, vel quantum admoueant obicem spiritualium negotiorum progressui, non cogitantes, quam circumspectè cauendum sit, ne cælum cum terra misceant, qui cum se cęlestibus rebus prorsus addixerint, proni, & præcipites ruunt in mundanas, & terrenas.

Nouitas in fide ac pietate insinuanda damnum affert.

Septimò, aut superiorum, & meliorum concilia sic spernunt, vt de suo capite nouam insinuandæ fidei, & pietatis rationem inuehere, aut inuectã sequi, vel hæreticis quoque Principibus præstito aliquo iuramento temere, vel callido potius astu, quam prudenti simplicitate docere, quæ fidei sunt audent. *In operibus autem* (vt Basilius inquit) *contra præscriptum superiorum factis maius peccatum est, quàm bonitas eorumdem operum sit*; Quæ tamen vix vlla esse potest, dum insinuari fides tentatur, alia, quam decet, ratione. Sed & æquum est (ait D. Bernardus) *vt qui Deo non obedit, huic inferior pars, id est caro non obtemperet.* Ac nullo alio vitio magis præcipitem Diabolus Monachum pertrahit, ac perducit ad mortem, quàm cum eum neglectis consilijs seniorum, suo iudicio persuaserit, definitionique confidere: sicut

ſicut Moyſes Abbas monuit apud Caſsianum. Collat. 2. c. 11.

Octauò, aut quod ea in corporis parte, in qua poſiti ſunt, manere nolunt; vel præpoſterè tractant, quæ eſſent ordinatè tradenda; vel denique ea docere alios volunt, quæ ipſi nondum percepere; nec vero in animam inducunt, eos qui illa rectè nouerunt, cum vera humilitate conſulere. *Præpoſterus ordo.*

Nonò, aut verentur, quin ſi quos ad Chriſtum Dominum, & eius Eccleſiam adiunxerint, hi demum Sacerdotes Catholicos non ſint habituri, qui eos excolant. *Potens autem eſt Deus ſuſcitare ex lapidibus filios Iſraël*. Quare nec deſtitere Patres antiqui aliquibus conuertendis operam ſuam impendere, licet nulla tum ſpes affulgeret præſentium operariorum; qui verò conuerſi ſunt, ipſi per ſe diuina tantum gratia nixi à gentilium erroribus diu abſtinuerunt, ac non paucos poſt annos, à Dei bonitate ad illos miſsi ſunt alij Sacerdotes, qui eos iterum Sacramentis muniuerunt. *Matth. 3.*

Decimò, aut quod omiſſa ſpirituali cura ſuorũ domeſticorũ ſalutis, alijs vacant, cum qui eam deſerit infideli ſit deterior: certos autem pro incertis relinquere, ne ordinatę caritatis, neque ſynceri iudicij, ac proinde nec diuinæ voluntatis eſt argumentum. *Suorum cura præponenda alijs.*

11. Aut ſuæ quieti & commodis priuatis eorum vitam prętexunt, qui ſeſe (niſi ad Cartuſianorum, aut ſimilium inſtitutum vocati ſint) contéplationi dedidere. Ita enim quoniam in eos, qui proximorum ſaluti vacant, turbationes plerumque cadunt, ſtudium interioris pacis obtendunt, ſemetipſos potius quam alios fallentes. Interea verò meditari nolũt eos, qui reuera ſe totos vitæ contemplatiuæ addixerunt, omnia mundana reliquiſſe: ſub aliorum obedientia humiliter, ac diu vixiſſe, incommoda pęnæ incredibilia volenti animo ſubijſſe: omnem quietem, vti athletas inſuperabiles; abs ſe annouiſſe. Quo verò tempore hæreſis, & aliæ perſecutiones Eccleſiam Dei oppugnarunt, non defuiſſe eos, qui vita contemplatiua relicta cucurrerunt, ad certanda pro fide Chriſti bona certamina, ſicuti de Aphraate, & Iſaaco memoriæ proditum eſt. Interim autem, dum orationi vacabant, maximam vitæ partem nullo pænè cibo traducentes etiam in vinea Domini (oblata occaſione) ſtrenuè laborarunt. Quod ipſi quoque Magdalenæ (*meliorem licet partem elegerit*) ſcimus contigiſse. *Quieti propria negotiũ pro ſalute animarum proponendũ.* *Luca 10.*

12. Aut quod ſeſe fruſtra tempus terere exiſtimant, ſi inter mercatores verſantur, quoniam hi ab illicitis commercijs abſtinere nolentes, viam ſibi ſalutis præcludũt. Nam & inter tales aliqui reperiuntur, qui pietatis ſtudio incenſi, exemplo alijs relinqui poſsint, multa verò alia peccata queunt impediri, quia his ſublatis radix vſurarum auaritia ope diuina poteſt euelli. Ac vt illa euelli non poſset, minor certè pęna futura eſt ijs, qui reliqua peccata demiſerunt, præterquam quod iuſtificatur diuina Iuſtitia, quando miſericordiæ vijs illi noluerunt inſiſtere.

13. Aut

lutem frigidissimi fuimus, tum quod diligentissimè æternum aliorum, & nostrorum interitum peccando procurauimus.

Deinde nos nisi (tanquam Iosue) possimus triginta & vnum Reges debellare, posse saltem exploratores esse, aut immittere, qui populo Dei referant quanta viderint in terra promissionis, vel munus ipsorum exploratorum à nobis posse præstari, vt alios fortiores excitemus ad prælia Domini prelianda: quemadmodum Eremita ille siue peregrinus fecit, qui ex oriente veniens, auctor fuit, vt Pontifex Maximus in Gallia sacrũ bellum ad Hierosolymam recuperandam indiceret.

Iosue 12. Num. 13.

Petrus Eremita auctor belli sacri.

Quod si ne exploratores quidem esse possimus, saltem ipsas sarcinas custodiamus, Deique operarijs humilem operam prestemus, cum scriptum sit, *æquam futuram esse portionem eorum qui ad sarcinas remanent, & eorum qui ad prælium proficiscuntur.* *1. Reg. 30.*

Ita quoque, nisi ob scelera nostra olim patrata idonei simus Dei templo ædificando, quoniam scilicet (quod Dauid Regi à Deo obiectum est) etiam ipsi nos sanguinum viri fuimus, saltem aut occasionem præbeamus, aut materiã paremus alijs, vt suo tempore per alios id fiat. Qua in re dignum illud est, quod perpendatur, quod quidem Paulus Orosius lib. de arbitrij libertate scriptum reliquit; ait autem: *Ædificari voluit Deus templum nomini suo, & hoc vt non nisi innocens, & benè inmaculatus extrueret. Duo ad hoc reges cunctis viribus eliguntur, vtriq; ad adiutorium diuina custodia promittitur: Ad Dauid siquidem dicit Deus:* Veritas mea & misericordia mea cum eo. *De Salomone verò testatur:* Ipsum elegi mihi in filium, & ego ero ei in Patrem. *Ex his duobus templum Domini vnus præparat alter ædificat: præparat senex, perficit puer. Dignum est enim, vt sanctum Domini templum sanctus ædificet. Præparat (vt dixi) senex, sed quasi postquam peccare cessauit: perficit puer, sed tamen penè, cum adhuc peccare non cœperit. Ille autem peccauit, hic postea ille: multũ peccãdo ædificare non meruit, iste multum peccando, quod ædificauerat dereliquit; & inter hæc mirabiliter ordinatio sancta disponit, vt inter duas ætates, quod perpetuum in homine esse non poterat, pro captu temporis inueniret.* Hæc ille.

1. Par. 28.

Psal 88. 2. Reg. 1.

Cur potius Salomon quam Dauid templum ædificauerit.

Et verò notandum quod ipse quoque inquit Orosius his verbis: *At si vis apertius excipere testimonium, quia cum vtique possit Deus, tamen pro ipsa ordinatione non faciat; dicit ad Petrum:* An putas me modo nõ posse, rogare Patrẽ meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? sed quomodo complebuntur Scripturæ? Quia sic oportet fieri. *Vides ergò quia operator temporis temperat virtutes, & ratio dispositionis miscet potẽtiæ patientiam. Deinde ait Dominus.* Reconde gladium in theca: Fieri enim non potest, vt calicem quem dedit Pater, non bibam. *Et tamen Deus nihil non potest: nec est quicquam, quod non faciat nisi forte quod nolit non oporteat, non proponat.*

Lib. de libero arbitrio.

§. 5. *Exemplo, & monitis idem fulcitur.*

Ex B. Ignatio fundat. Soc Iesu dictum dignissimum.

Atqui cautio, quam B. Ignatius huic negotio adhibebat, magni momẽti est. Quærenti enim, vnde inter tot difficultates, ardua quæque ipsi succederent, respondit se in difficilioribus quibusque negotijs, ita rẽ totis viribus Deo commendare consueuisse, ac si nulla humana industria, nulla alicuius cooperatio ad ea perficienda præter Deum ipsum esset adhibenda. Cum verò id faceret, tum ita cooperari se solitum ad eadem ad exitũ perducenda, ac si nihil Deus in illa conferret: quippe qui sciret Deum inprimis esse cognoscendum auctorem omnis boni, ac sine quo nihil effici possit: & tamen quando diuina sapientia cooperationem exigit suarũ creaturarum, in eandem toto pectore esse incumbendum: quam ob rem arduarum quarumcunque rerum ad Dei gloriam spectantium aiebat semper exitum se fuisse consecutum.

Origenes qui multis causa salutis fuit miserè heu periyt.

Sed & vbi res, è voto successerint, tum tantò magis salutem animarum cum timore operari debebimus, memores eorum, quę de Origene illo doctissimo scribit Nicephorus. Ille enim (ait) cũ plures, atque ipsum suum genitorem Martyres pręmisisset in cælum, summosque labores in conuertendis animabus pertulisset, ita vt è domo in domum, per foramina quædam ad fidẽ piorum fouendam, inter summa pericula penetraret, tandem quia humilitatem & se ipsum non custodiuit, in multos errores

1. Cor. 10.

miserrimè cecidit. *Itaque qui stat videat ne cadat:* & qui mittitur caueat ne exeat extra se.

Applicatio potentiarũ.

Porrò sicut ordinatè, & instanter operari debemus, quęcunque diuino auxilio manus nostra potest efficere, ita applicandæ omnes potentię sunt ei rei, quæ tanti momenti est, quanti est salus animarum. Qua de re procurandum seriò esset, vt quæ scripta sunt de applicatione potentiarũ animæ nostræ in spiritualibus exercitijs, ea altissimè perciperemus. Interea verò non desit humilis, assidua, & fidelis oratio, qua petamus à Deo, vt nostris iniquitatibus parcẽs, nõ desistat tamẽ pro sua ineffabili misericordia, meliores in vineam suam operarios mittere, totque innocentium & puerorum necessitates potius, quàm nostra peccata respiciat. Quæ oratio quotidie habita non redibit vacua.

Denique eorum auxilium Sanctorum apud Christum Dominum implorandum est, qui in ijs regionibus, in quibus versamur, fidei fundamenta Deo fauente iecerunt. Quorum Sanctorum vitas meditatè perlegere multum refert: cũ quibus initijs Respubl. & cultus diuinus institutus est, ad eadem initia referenda sit eiusdem instauratio.

Horum autem ex legantur, qui duriora & longiora tormenta perpessi sunt, qualia Clemens Ancyranus pertulit, qui vicies octies Martyr fuit, cũ

viginti

viginti & octo annorum spatio mira perpessus fuerit.

Quod si laboris, solicitudinis, & periculorum aliquem tędeat, vbi ista susceperit, cogitet, num reuera credat ignem purgatorium esse, atque an multa centena annorum horridarum pęnarum, cum momento laborum huius vitę libenter vellet commutare, tũc enim se alacrius operi accinget.

Singulis porrò diebus non cesset illud Apostolicum orare, Domine adauge nobis fidem. Sed inprimis hæc, quæ æterna Patris sapientia pronunciauit, scribantur in corde: *Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis: Ego sum vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: Quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardebit. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint; quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis: in hoc clarificatus est Pater meus, vt fructum plurimum efferatis, & efficiamini mei discipuli.* Ioan. 15.

Quin & illud huc facit. Mater Dei loquitur (inquit B. Brigitta) Qui conducit operarium ad laborandum, dicendo ei: Porta arenam de littore, & inquire in quolibet onere, si fortè ibi inuenire poteris granam auri, nõ minor erit merces eius, si nihil inueniret, quàm si reperiret multum. Sic etiam est cũ illo, qui verbo, & opere ex diuina charitate laborat, ad profectum animarum; non enim erit minor merces illi, si nullos conuerterit, quam si multos: sicut magister dixit exemplum: si inquit bellator, qui ad præceptum Domini sui egrediens ad bellum, & habens velle fortiter dimicandi, rediret sauciatus, nullum habens captiuum, nõ minorem mercedem obtineret, amisso bello propter voluntatem bonam, quàm si victoriã fuisset consecutus: sic est etiam cum amicis Dei: Nam pro quolibet verbo, & opere quod faciunt propter Deum, & vt animæ emendentur, nec non & pro qualibet hora tribulationis, quam patiuntur propter Deum, coronabuntur, siue multi conuertantur, siue nullus. Hactenus Antonius Posseuinus.

CAPVT IX.

De exemplo vitæ maximè in prædicatore Euangelico necessario.

IN Euangelico ministerio & orationis præsidium & vitæ innocentiam ac integritatem necessariam esse diximus: restat nũc vt de exemplo vitæ dicamus. Nulla alia maior ad cohortãdum vis & efficacia, quã exem-

multos iam superasse, & in eo iam stare conspiciamus. Docet hęc Gregor. 9. Mor. 35. Qui verba illa Iob: *Instauras testes tuos contra me*, ita interpretatur, vt hi testes sint homines iusti, qui ipsa vita Dei præcepta, & eorum præmia contestantur; vt qui præceptis non accendimur, saltem exemplis excitemur, atque in appetitu rectitudinis, nil sibi mens nostra difficile æstimet, quod perfectè peragi ab alijs videt. Quare exemplum non modò difficultatis metum tollit; sed etiam ad ea agenda, occultis quibusdam stimulis incitat: vt præclarè S. Leo Serm. de S. Laurentio: *Facilis*, inquit, *ad exhortandum fit oratio, efficax ad suadendum, validiora tamen sunt exempla quàm verba, & plenius est opere docere, quàm voce.* Nam etsi exempla omnia, etiam scripta & antiqua multum valent, vt experientia ipsa compertum est: sine vlla dubitatione multò magis poterunt recentia & viua, maximeque domestica, quibus ipsi assiduò intersumus. Manifestum est enim, quàm nos vehementius ea mouent, quæ nos ipsi spectamus, quàm quæ ab alijs audimus: quò acrior est oculorum sensus, quàm aurium: præsertim cùm scriptura, vt diserta sit, non ita rem repræsentare, eiusque omnes circumstantias, in quibus præcipuus est animorum motus, exprimere possit. *S. Leo.*

Habet etiam exemplum robur ad promouendum non vtcunque, sed & id quidem suauissimè omnino, & placidissimè: & præ se fert quandam auctoritatem, quæ ad animos excitandos maximi est momenti. Nam quemadmodum frustra de rerum omnium contemptu, ac de alijs Euangelicis virtutibus disseritur, cum auditor conspicit ipsum concionantem vel diuitijs abundare, vel honoribus, aut externa gloria, ita quis dubitat quin multò certius credit, si hominem illum res humanas contemnere, qui eum contemptum ipsis factis & re ipsa præ se fert, quàm eum, qui si modo ita affectus est, tamen eum contemptum animo inclusum tenet? Est etiam auctoritas quædam in hoc vitæ genere: nam cum maior mortalium pars, tum voluptatibus, quæ sunt quædam blandissimæ dominæ, tum ceteris præsentibus bonis capiantur: quos deinde perspiciunt in vitijs tam facilè obsistere, quibus & se ipsos, & alios captiuos teneri sciant, eos verò suspiciunt, ac tum tacitis cogitationibus tantam præstantiam admirantur, tum etiam apud alios maximis efferunt laudibus, eaque mirifica quædam res multitudini videtur: ac meritò iudicat eos omnino se ipsos, suas cupiditates subegisse, mundum omnem cum suis præmijs despexisse, magno excelsoque animo esse, & in ijs diuinas quasdam inesse virtutes, & pro dijs eos habent. Cuius verò vita despicitur, necesse est vt etiam prædicatio contemnatur. Non ergò alijs proderit sine vitæ puritate, & splendore operarius. *Exempla mouent.*

Quare cum hæc rerum despicentia, vitæque exemplum Ministrum ita faciat admirabilem, certò statuendum est, hoc esse ad persuadendum om-

nibus insistebat. Ex quo quidem admirationi barbaris fuit. Quibus sùscitantibus, cur tátopere sese affligeret, ita se suum Deum colere respondit, qui Christus esset. Nihil ex hoc amplius admirati barbari, quam nouitatē nominis, mulierculam in honore habuerunt. Mos gentis erat paruulos cùm ægrotarent per vicinas domos à matribus circumferri remedia exquirentibus. Mater quædam cùm puerum aliquandiu circumtulisset, nec salutare quicquam inuenisset, captiuam adiens, eius opem petijt. Illa se humani nihil scire testata est, sed Deum quem coleret Christum, desperatam ab hominibus salutem posse conferre. Paruulumque cilicio suo super imponens, & oratiouem ad Deum fundēs, sanum matri reddidit. Impleuit vrbem facti rumor, & ad Reginam perlatus est, quæ dolore quodá afflicta, ad captiuam se ferri curauit, cum illa regiam domum ingredi recusasset. Reddita est Regina sanitati, atque admonita, vt in Christū crederet, & eum coleret, qui salutem prębuisset. Rogauit Regina virum, vt Christianus efficeretur: quod quanquam ille promisisset, segnis tamen erat, nec sæpius ab vxore commonitus baptizari curabat, non tam fidei hostis, quàm dubius. Contigit eum in altissimas siluas ire venatum, quò cum peruenisset, coorta subito tempestate, ita tenebrę cuncta operuere, vt nec ipse comites cerneret, nec cerneretur ab illis. Ignarus quid ageret, promissionis coniugi factæ recordatus est, Christumque rogauit, vt si De⁹ esset, ex tantis eum periculis eriperet. Nec mora, dies reddita mundo est, & Rex ad vrbem incolumis perductus, qui Reginæ, quæ gesta erant, miraculi loco exposuit. Vocatur captiua, audit consilium eius: illa reijcienda idola, & Christum colendum dicit, eique supplicandum, & Basilicam faciendam. Conuocato populo Rex Euangelium prædicat, & nondum sacris initiatus fit suæ gentis Apostolus. Credunt viri per Regem, fęminæ per Reginam. Constituitur templum magni operis: & eleuato pertinaciter murorum ambitu, columnæ collocantur. Sed prima, ac secunda erecta, tertia nullis machinis erigi potest, nullisque viribus, cùm ad noctem vsque laboratum esset. Recedentibus cunctis, sola captiua apud templum in oratione perseuerat. Postera die, prima luce redeunte populo columna reperta est supra basim in aëre suspensa, quantum esset vnius pedis spatium. Magnificauerunt omnes Deum, veramque captiuæ fidem recognouerunt. Quibus mirantibus, ac stupentibus, sensim supra basim suam nullo contingente deposita est, & summa cum libratione descendit. Mox reliquæ columnæ magna facilitate erectæ & collocatæ sunt: perfectum templum: & populi fide confirmata, suadente captiua, totius gentis legatio ad Imperatorem Constantinum mittitur, res gesta exponitur, & sacerdotes petuntur, qui cœptū erga se munus impleant. Ferunt Constantinum non minus hoc nuntio lætatū, quàm si gentes Romano imperio incognitas

ſpecie determinare, cùm præcipuè res penſanda ſit, ex qualitatibus nationum, & gentium, quibus Miniſtri deſtinantur Alius enim ſciētiæ gradus in cõuertendis Iudęis, ſiue Hęreticis, aut Schiſmaticis, alius verò in Gentilibus prærequiritur. Nam ad agēdum cum illis, linguarum peritia, ac in Theologia & Scriptura ſacra, non mediocriter eſſe verſatum requiritur: quamuis ſæpè non tam diſputationibus, quàm vitæ integritate, exemplo, & oratione plus emolumenti, quàm ex diſputationū congreſſu ſuccedat.

In Gentium verò prædicatione panis, qui in Europa abundat, nobiſ-que præ copia pænè vileſcit, admirabiles paruulis illis eſurientibus epulas præberet, cùm apud has gentes non tam ſcientiarum notitia, quàm charitatis zelus deſideretur. Requiritur tamen, vt primum quis ſymbolum, myſteriaque fidei præcipua norit exponere, pro captu audientium: mox præcepta diuina qui aut ſeruentur, aut violentur: tum quæ ad Sacramentorum intelligentiam vſumque pertineant: ac modò probatæ ille vitæ laude floreret, nō magnopere ego ſcholarum apparatum, reconditáque illam doctrinam, in eo deſiderarem: quippe cuius munus magis prudentia quadam, atque ingenij morumque barbarorum peritia conſtet, quàm ſubtiliori literatura. Vt enim Magiſtri Nouitiorum in Religioſis domibus (vt prudenter conſiderauit P. Acoſta lib. 4. c. 10) eliguntur, virtute, prudentiaque præſtātes, ipſoque vſu rerum ſpiritualium: propterea quod ea ars artium cum ſit, non tam paginis euoluendis, quàm internis ſpiritus motionibus diſcernendis paratur: tametſi cum fundamentum iſtud iacitur, vitæ purioris, ac ſenſus exercitati, ad diſcretionem boni & mali, Sanctorum Patrum lectiò, vt Gregorij, Baſilij, Bernandi, diuinæque Scripturæ præſertim meditatio plurimum adiuuet: ita planè in moderatione barbarorum, qui nouitij quidam ſunt Religionis Chriſtianæ, & quidem quibus omnia diuina, & Eccleſiaſtica valdè noua, valde inuſitata occurrant, exoptanda eſſet eximia quædam vitæ ſanctitas in Miniſtro Dei, cum pari prudentię ac dexteritatis laude coniuncta. Scientię verò is modus, eaque menſura, quę communiter opportuna eſt; vt ſciat quę forma Catechiſmi ſeruanda, quis ordò Sacramentorum tenendus: quantum ſibi liceat, in abſolutione, quę ſint reſeruata crimina. At barbarorum ritus, & auitas ſuperſtitiones, non niſi longo rerum vſu deijcerè poteſt.

Notandum verò, quod ſi in pleriſque mediocris quędam doctrina ſufficiat, oportere tamen eſſe inter Miniſtros aliquos pręſtantes Theologos, quos ceteri conſulant, & à quibus veluti à fonte veritatis doctrinā hauriant. Nam & ad veteres pellendos errores, & ad nouam fundandam tuendamque Eccleſiam Theologię doctrina magnopere eſt neceſſaria: in exordijs enim rerum omnium, maximè Religionis, pręcipua quadam ſapientia, & induſtria opus eſt; quemadmodum in nouis plerumque ſtirpi- *Theologiæ neceſſitas.*

 bus

bus videmus accidere, ne error in principio ſit quaſi originalis, & in ceteros traducatur, maximumque eum in fine eſſe contingat. Præcipuè cum in nouis regionibus nouiſque plantationibus, noua negotia, noui mores, leges, contractuſque occurrant, alięque magnę difficultates ſe offerant; quibus niſi ſacrę doctrinę lux & cognitio adſit, in magnis ignorantię tenebris maximoque periculo ſalutis ęternę homines verſentur neceſſe eſt.

CAPVT XI.

De peritia linguarum Miniſtris S. Euangelij neceſſaria.

COpiam ſermonis, loquendique facultatem ei, qui docẽdi partes ſuſcipiat, adeſſe oportere nemo dubitat: quamobrem Apoſtolos ſuos, non ante ad docendas gentes Chriſtus miſit, quàm gentium linguis Spiritus dono loquerentur. *Fides* enim, ſine qua ſaluus eſſe nemo poteſt, *ex auditu eſt, auditus autem per verbum* Dei. Hic ergò ſita eſt ſalus gentium in verbo Dei: quod ſanè ad homines peruenire non poteſt, niſi vocibus hominum deferatur: quas qui non percipit, verbi Dei vim ſentiet nunquam. Qua vna in re vel maximè ſudare oportebit ſeruum Chriſti, ſi hominum amet ſalutem. Quamquam enim duri atque moleſti labores ſunt alienę linguæ diſcendę, barbaricæ præſertim: tamen & glorioſa victoria eſt, & dulciſsimi fructus, & Dei charitatis illuſtre teſtimonium.

Rom. 10.

Igitur ſi quis ſalutis animarum ſtudio inflammatus eſt, vt optimè Ioſephus Acoſta proſequitur, ſibi is ſeriò perſuadeat, nihil præclarum ſperare oportere, niſi ſermonis primum callendi indefeſſa cura ſit. Si enim is, qui ſupplet idiotæ locum, ad tuam benedictionẽ, quam non intelligit, nõ poteſt dicere Amẽ: quamuis tu benè gratias agas, ſed ille nihil ędificatur: quonam modo concionanti tibi, quamuis mirabiliter, quamuis diuinè de Chriſto, populus ignotę linguę, & profundi ſermonis reſpõdebit in corde ſuo Amen, hoc eſt, animi prębebit aſſenſum? Quomodo, quamuis tu rectè loquaris, ędificabitur ad fidẽ & dilectionẽ frater, cũ voces tantũ ſparguntur in ventum, ac more Babylonicę confuſionis, qui ſermonibus diſsidẽt, nequaquam ſenſu, animiſque conſpirant? Quare nihil cõmodius aut certius eſt, quam vt homines probati, atque integri, ſermonis barbari curam ſuſcipiant, familiariſsimam conſuetudinem habeant, copiamque ad diſcendum ſibi parent, tum arte, tum exercitatione diuturna. Neque enim

alia

alia via orbis terrarum reliquus ad gratiam Christi peruenit, quam verbi Dei forti instantique prędicatione. Sicut in Actis Apostolorum sępè legimus, & Ecclesiasticæ omnes historiæ tradunt. Neque verò alius aditus, aut alia via infidelibus ad Christum aperienda est, quàm asiduę, efficacis, ipsisque accommodatę prędicationis verbi Dei. Nam pręter documenta diuina plurima, eademque grauissima attestatur nobis copiosissimè id ipsum rei experientia. Si enim quem barbari nacti fuerunt linguę suę peritum Concionatorem, attentissimè eum audiunt, magnopere delectantur facundia, ipso dicętis impetu rapiuntur, atque ore hiantes, oculis immotis hęrent suspensi: sibique inuicem dicunt, nunquam se Christi legem talem cogitasse, aut audiuisse: quidam concionis vi cor ipsum scindi affirmant. Quod si qui populi aliquid vel intelligentiæ, vel probitatis prę se ferunt, prę ceteris inueniuntur sine vlla exceptione, ij esse maximè, qui Sacerdotes aut habuerunt, aut habent veteranos, sermonis sui peritos. Perditissimi verò omnium, qui nouos & imperitos Magistros ab Europa recentes sortiti sunt, quorum infantiam egregiè rident, elinguesque contemnunt.

Itaque elaborandum est Ministris, atque studio & tolerantia sermonis facultas paranda: id enim quamuis difficile ac negotiosum sit, non tamen fieri nequit. Et quamuis linguarum lectiones, siue Grammaticę perutiles sint, verum hæc omnia instar vmbratilis pugnæ, & palæstra potius quàm acies. Ad rem ergo veniendum est, & frequenti collocutione cum infidelibus iam agendum, vbi audiendo ac loquendo sermo familiaris fiat. Inde ad conciones progrediendum, vt pudore, metuque deposito, sæpè & audacter errandum, vt aliquãdo non erretur. Initio quidem memoriter & res & verba discenda, mox etiam sequentur verba res ipsas. Ista quidem, dicet opinor aliquis, præcipere in promptu est; exsequi verò perquam remotum. Ita sanè habet, attamen & labor omnia vincit, & laborem facit iucundum propẽsio animi. Ac certè nulla in hac causa terribilior difficultas est, quàm auersæ voluntates hominum. Quamobrem si Sacerdotes Ministriue multum in animarum conuersionibus proficere cupiunt; illud modis omnibus curent, vt recentes ab Europa, antequam feruor ille, & sitis animarum intepescat, nulla alia re occupentur, ac detineãtur, quàm accuratissimo studio discendæ linguæ illius gentis, ad quam appulerint, & postquam didicerint, exercendæ. Hoc nisi fiat, vix aliquid proficietur, quod experimento compertum habemus. Sapienter ergò & religiose, vt refert Ios. Acosta lib. 4. c. 9. Dominicanæ familiæ Patres in Indijs Occidẽtalibus inuiolabili statuto venientibus ab Hispania, totum primum annũ, nihil aliud quàm studium sermonis iniungunt. Anno integro exacto, ad fructificandum mittunt: quod vtinam omnes sequeremur exemplum; fieret

ret paucis annis sine dubio plus quam effectum est plurimis.

Ratio parandę gentium lingua. Præterea est perquam necessarium, vt regionis, in qua degunt, sermone loquantur omnes. Sunt enim necessaria omnia ista præsidia, vt facultas paretur verbi diuini gentibus annuntiandi. At si quis vel per occupationes vrgentes, vel per minus felicem ingenij sortem, tanta consequi nequeat; non debet continuò sibi ab hoc Dei opere vacandum esse existimare, silentioque vitam agere. Potest enim multis modis facultatis suæ exiguitatem adiuuare. Primum, si doctus ipse cùm sit, & virtutis probatæ, socio vtatur sermonis perito, quem ipse sententiam seorsim doceat, & quid, quoque modo dicendum sit, instruat: eumque, vt Moyses Aaron, interpretem habeat: vt per illum potius ipse loquatur. Non quidem vt alter alterius verbis reddendo verba, loquatur interpretis more, (quod frigidum est, tametsi ne id quidem contemnendum) sed summam potius edoctus, ante concionem, oratoris partes impleat, si socius contingat idoneus & fidelis.

Præterea non esset vtilitatis exiguæ, si aliquot ipse Conciones, & breuem aliquam Catechismi expositionem memoriter disceret, atque ea idētidem repeteret apud barbaros. Neque enim verendum est, ne eos repetitione offendat: neque tam isti indigent magnis & exquisitis rationibus, quàm quibusdam facilioribus, accommodatis, iisque sæpius repetitis. Nā & gloriosissimus Dei pręco S. Frācifcus, eo modo instituisse Fratres suos simpliciores prædicatione perhibetur. Et B. Franciscus Xauerius apud Indos ea industria multum in conuersione gentium profecit. At id quidē Ministris non difficile, infidelibus autem percommodum foret, vt in missionibus loca subinde mutentur, doctrina verò eadem vbique repetenda sit, vt paruulis lac Euangelij præbeatur. Edidit nuper Summus Pontifex Paulus V. pro diligentia in linguarum peritia collocandā Breue Apostolicum, quod hoc loco inserendum censui.

PAVLVS

PAVLVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

D perpetuam rei memoriam. Apostolicæ seruitutis onere, infirmitati nostræ à Domino, inscrutabili consilio eius, imposito, assiduè admonemur, sapientibus, & insipientibus constitutos nos esse debitores; vt scilicet per ministerium nostri Apostolatus, qui sapiunt, quod sanctus docet Bernardus, non desipiant, qui non sapiunt, sapiant, & qui desipuerunt, resipiscant: quibus verbis instrui nos satis perspicimus, vt fideles in fide, & charitate conseruare, infideles ab infidelitatis tenebris educere, & hæreticos, ac peccatores à peruersitate erroris, ac seruitute peccati liberare, aspirante gratia DEI, à quo omnis sapientia, pastorali sollicitudine procuremus. Cùm verò præceptum Domini lucidum illuminet oculos, ac testimonium eius fidele sapientiam prę̨stet paruulis, omni vigilantia procurare debemus, vt Prædicatores, & Doctores verbi DEI ad opus DEI operandum instructi reddantur in dies magis, & partes suas, quantum cum Domino fieri potest, ad gloriam eius, & vtilitatem animarum quotidie meliùs, & feliciùs adimpleant. Cui rei plurimùm conducere satis constat Linguarum cognitionem, Hebraicæ pręsertim, Græcæ, Latinæ, & Arabicæ: hęc enim conuersione Infidelium oportunissima esse dignoscitur, quando magna eorum pars aut Arabicè loquitur, aut intelligit: ac si vnquam reliquarum trium Linguarum notitia in Ecclesia DEI vtilis fuit, diebus nostris profectò vtilissima est: hostis enim humani generis Linguarum scientia, singulari dono DEI hominibus tradita, ad ipsius Largitoris contumeliam, & fidei suę catholicę detrimentum, nunc vt cum maximè abutitur. Quamobrem fel. rec. Clementis Papę VIII. Prædecessoris nostri, quantum conditio temporis patitur, vestigijs insistentes, Motu proprio, & ex certa scientia, maturaque deliberatione nostra, deque Apostolicæ, nobis attributæ potestatis, plenitudine, hac nostra perpetuò valitura Constitutione sancimus, statuimus, & ordinamus, vt in cuiuscunque Ordinis, & Instituti Regularium, tam mendicantium, quam non mendicantium, etiã quomodolibet exemptorum, & Apostolicæ Sedi immediatè subiectorũ, studijs omnibus, trium Linguarum huiusmodi, Hebraicæ videlicet, Græcæ, & Latinæ, in maioribus verò, ac celebrioribus etiam Arabicæ Doctores, Regulares quidem, & eiusdem Ordinis, si in illo harum Linguarum sufficientem notitiam habentes sint, sin minus, seculares, aut alterius Or-

dinis Regulares, qui illas actu, & diligenter doceant, habeantur, si studia in Vrbibus, & locis existunt, vbi Linguarum prædictarum peritos conducendi facultas est: studijs verò Locorum, vbi huiusmodi Doctores desunt, cum primùm in alijs studijs vbi Linguæ huiusmodi docebuntur, Scholares tantùm profecerint, vt docendis alijs idonei sint, de ijsdem Scholaribus prouideatur. Quod, vt citius, & facilius fieri possit, & sperati fructus ex Linguarum huiusmodi studio appareant, omnibus, & singulis Regularium Superioribus sub indignationis nostræ pœna eadem auctoritate, tenore pręsentiũ præcipimus, & mandamus, & si ipsi negligentes fuerint, eorumdem Ordinum Regularium apud Nos, & Sedem Apostolicam Protectoribus iniungimus, eorũ conscientias desuper onerantes, vt omni cura, & sollicitudine quantò citius prouideant, vt Scholæ Linguarum huiusmodi quamprimum instituantur, ac Doctores prædicti deputentur, earumdemque Linguarum Lectionibus Scholares assignentur, qui illis sedulam, & assiduam operam nauent. Hi verò Scholares vt alacrius huic studio incumbant, volumus, & decernimus, vt in promotione ad Doctoratus gradus, & ad alios sui ordinis honores illi, ceteris paribus, præferantur, qui in cognitione trium saltem Linguarum prædictarum profecerint, ita, vt ad illas docendas apti sint. Nõ obstant. Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac quibusuis statutis, & consuetudinibus, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis, quibusuis Vniuersitatibus, illarumque Rectoribus, ac Ordinibus prædictis, & illorum Superioribus, & personis, sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatorijs, alijsque efficacioribus, & insolitis clausulis, ac irritantibus, & alijs decretis in genere, vel in specie, ac alias in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & innouatis: Quibus omnibus, & singulis eorum omnium, & singulorum tenores præsentibus pro plenè, & sufficienter expressis, & ad verbum insertis habentes, hac vice dumtaxat specialiter, & expressè derogamus, ceterisque contrarijs quibuscunque. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostrorum Sanctionis, statuti, ordinationis, pręcepti, mandati, iniunctionis, onerationis, voluntatis, decreti, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Dat. Romæ apud Sanctum Marcum, Prid. Kal. Augusti, Anno Incarnationis Dominicæ M. D C. X. Pontificatus Nostri Anno Sexto.

CAPVT

CAPVT XII.

Epilogus de vitæ puritate, exemplo, alijsque prærequisitis in Euangelico operario.

VT summam omnium ferè, quæ hactenus ex Ministrorum probitate diximus, quasi ad Epilogum redigamus, placuit hic ex B. Francisco Xauerio, Apostolico viro, quid ipse in prædicatoribus sancti Euangelij desideraret; ex eius vita per Horatium Tursellinum conscripta in memoriam reuocare. Is igitur lib. 6. eius vitæ c. vltimo sic scribit: *Horat. Tursell. in vita B. Xauerij.*

Socios Ethnicis conuertendis, Neophytisque erudiendis, operam daturos, non modò lectissimos requirebat, sed huic rei maximè debitos; vt nihil quamuis speciosum ac præclarum tanto præferrent negotio, quo nihil superis gratius, mortalibus vtilius reperiretur. Nec magnificus solum hortator erat, sed etiam auctor, plus rebus ostendens, quàm verbis præcipiens. Namque gentilium conuersione, atque institutione in omni vita ipsemet nihil habuit antiquius. Quin etiam Socios, qui ex India, aut ex Lusitania ad eum venissent, ita vocabat in diuini huius Ministerij societatem, vt spectatissimo cuique eam prouinciam præmium daret laborum. Primarios quippe viros potissimum tãto muneri præficiebat, auctoritatem sequens Apostolorum, qui *Cum audissent recepisse Samariam verbum Dei, miserunt ad eos Petrũ & Ioannẽ,* Apostolorũ scilicet Principes. Quocirca censebat ad Apostolicum munus deligendos viros egregia diuque spectata fide, virtute, constantia, sanctitate: tum quia tales vtique viros res ipsa postularet, tum verò, quoniam vsu doctus senserat, eam prouinciam esse grauissimis Sathanæ tentationibus, molestijs, ærumnis expositam. Proinde in eiusmodi Dominicæ vineæ operarijs prudentiam magis ac sanctitatem, quàm scientiam doctrinamque expetebat, ratus ad tot tantasque difficultates superandas necessariam profectò esse virtutem; ad Ethnicorum autem conuersionem plus momenti sanctimoniam facere quàm doctrinam. Quod si virtutem decoraret eruditio, tum verò aiebat egregios perfectosque Euangelij præcones exsistere, Iaponiæ maximè oportunis, ceterisque locis vbi, aeria barbarorum ingenia subtilibus interrogationibus Christianam Religionem solerter explorent. Ceterum in omnibus Ethnicorum cultoribus requirebat ingenium, facultatem, ac studium peregrinæ linguæ addiscẽdæ, haud dubius sine sermonis commercio in barbaris ad Christum aggregandis, nouisque Christianis instituendis nihil admodum

B. Franc. Xauerius quales ad gentium conuersionẽ procurãdam requireret.

Act. 8.

Idem sanctitatem quã doctrinam expetebat.

Notitiam peregrinæ linguæ requirebat.

admodum profici posse. Itaque Apostolos, priusquam gentes docere aggrederentur, diuinitus imbutos omnium facultate linguarum. Præcipuè optabat omnes ingenti animorum seruandorum cupiditate flagrare, nũquã vt eius rei prętermitterent occasionem, sed auidè arriperent vrgerẽtque. In Neophytorum verò salutem atque institutionem strenuè iubebat insisti, infantes baptismo expiari, pueros erudiri Catechismo, & ante omnia baptizandis infantibus incuriam vitari, obliuionemq; percipiens, vt quãtum humana ope prouideri posset, nemo prorsus periret sine baptismo, vnico puerilis ætatis auxilio. Suadebat quoque vt verbis, rebusque, Neophytos conciliantes sibi, studerent ab eis parentũ loco diligi, colique: sic enim natura comparatum esse, vt amor omnia æqui, bonique consulat, nihilque sit amanti difficile. Quocirca in nouis Christianis excolendis, non fortius, quàm perseuerantius eorum perferrent vitia, infirmitatem sustinerent, frugemque sementis factæ, laborumque (quamuis serę spei) fructum velut boni Christi Domini agricolę exspectarent: haud
Psal. 125. ignari, *Qui seminant in lacrymis in exultatione messuros.* Quod si talibus initio Christianis non vterentur quales expeterẽt, ita se cum eis gererent, vt cũ improbis filijs boni parẽtes: Deique benignitate freti, qui hominũ mentes suo demũ tẽpore ad bonã perducit frugem, non diffiderent eos aliquando tales fore, quales optarent. Proinde nunquam desinerẽt illos omni studio colere, pręsertim cùm Deus communis omnium parens, quamuis lęsus à nobis, benignè tamen omnibus facere non desistat. Iam cùm veteribus Christianis multum temporis esse conterendum negabat, ne fraudarentur noui. Quod si officiosi illorum congressus vitari nequirent, & sermones inferendos de rebus diuinis, atque ad animarum salutem pertinentibus; vt aut pijs exculti monitis paulatim fierent meliores, aut certè colloquiorum seueritatem auersati, nostrum nos negotium agere finerent in instituẽdis Neophytis. Exiguos verò fructus cũ hominũ approbatione maximis fructibus cum aliqua vel minima offensiuncula potiores ducebat: paruos quippe fructus cum virtutis exemplo perceptos, & diuturnos esse, & semper augeri; contraque ingentes offensione hominum vitiatos paulatim corrumpi atque interire. Itaque eos iubebat aduersus omnes
Hebr. 12. facilitatem ac submissionem adhibere, *Pacem*, vt ait Apostolus, *cum omnibus hominibus habentes*; contentionesque maximè cum Religiosis viris ac Sacerdotibus omni ope vitantes. Et simul pręcipiebat, vt facilitatis magis, quàm grauitatis memores hilari lętoque vultu exciperent omnes, neminemque omnino aspernarentur, vt *omnes Christo lucrifacerent*. Dictitabat etiam quod boni virtus non pariat, humanas artes haud quaquam parituras sine virtute. Proinde cauerent diligenter, ne peruulgata hominũ via dignitatem atque honorem aut expetere viderentur; neu suis dictis,
factisve

factisve, ad humanam potius, quàm ad diuinam tenderet gratiam. Veram vtique auctoritatem, egregiæ virtutis comitem, non hominũ donum esse, sed Dei. Itaque si quando homines ipsi per se humanis artibus (omisso cęlesti præsidio, germanaque virtute) quærant auctoritatem; diuino consilio fieri, vt eam parare dum student, funditus perdant: ne scilicet vilia sint hominibus dona cælestia, sed haud secus, quam par est, exspectentur è cęlo: nam quibus in diuinarum rerum procuratione hominum gratia, quã Dei potior sit, eos non tam diuinum honorem spectare, quàm suum: verum sacrilegam illam ambitionem demum in ipsorum ignominiam exitiumque erupturam. Itaque sibi quisque prima esset cura, suumque animum summa vi excoleret; deinde in alienorum culturam animorum verteret curas. Neque enim alienæ saluti consulturum, qui suam negligeret: neque memorem fore aliorum, qui obliuisceretur sui. Contraque facilè euenire, vt cui sua salus cordi esset, eius cura in aliorum quoque redundaret salutem. Quocirca nullum diem rerum diuinarum meditatione, & conscientiæ examine vacuum sinerent prętererire, & quotidie ecquid in diuino obsequio deliquissent, ecqua in re suo officio aut diuinis defuissent conatibus, reputarent: secumque cum suis mentibus circumspicerent, quàm multa per eos Deus ipsorum vitio efficere desineret potius, quàm quid per ipsos efficeret. Alterum enim modestię, absolutęque virtutis incitamentum esse, alterum superbię, vecordięque, diuina facta sibi vendicantis; qua enimvero non aliam pestem perniciosiorem pijs hominibus reperiri. Puerilis porro ætatis educationem præcipuum opus existimans, monebat, vt Christianam doctrinam puerorum gregibus, quoad eius fieri posset, per se ipsi traderent, nec intermisso tam frugifero opere, neque alijs commisso. Ceterum neminem puerorum offenderent, irritarentve, sed ad veniam faciles in leuioribus noxis conniuerent, *Remittentes minas*, vt monet Apostolus; quo scilicet timida ætas alacrius salubrem capesceret disciplinã. Aduersus Magistratus Præpositosq; Ecclesiasticos moderatione tẽderẽt modestiaque: neq. vllis, quãuis ingentibus eorũ delictis atque iniurijs lacessiti, cũ eis vllo modo susciperẽt simultates. Ferendo enim & dissimulãdo magis quã obsistendo superiores vinci; si minus vt suam ipsi corrigant vitam, at certè vt rem Christianam minus impediant. Quocirca eos quasi suorum conatuum, ac laborum patronos, in fructus emolumentique partem vocarent, quicquid boni perceptum esset, id illis, secũdum Deum, acceptum referentes. Ita demum Christi vineæ operarios plus adiutorum defensorumque (si forte verbo, aut facto ab alijs violarẽtur) aut certè minus aduersariorum habituros. Iam auctor erat humilitatis benignitatisque ministeria, non minus sæpè quàm libenter, exsequẽdi; in valetudinarijs, publicisque eius custodijs ægros ac vinctos officijs *Ephes. 6.*

pietatis, corrogataque stipe, subleuandi; sed ita vt simul corporibus animisque curandis opera præberetur, inimicitias sedando, odia restinguendo, tollendo lites, dissidentes ad pacem atque amicitiam adducendo. His quippe charitatis officijs diuinũ amorem in animis nostris accẽdi, aliorũ animos ad similia excitari facta; Dei seruis ad rei Christianæ propagationem plurimum accedere fidei auctoritatisque. Præcipuè verò temere obloquentium rumores contemnerent, qui sæpè timidorum conatus frangunt atque debilitant. Extat de ea re egregium pręceptum P. Gaspari traditum, quod tale est: Si tibi pia ministeria obeunti, vt fit, obtrectent improbi, de illorum vocibus non magnopere laborabis; ne quis animaduertat, te homuncionum vocibus à Dei obsequio absterreri, id vero laborabis. Nam quicunque talibus in rebus falsam infamiam, sermonesque hominum extimescunt, mundi verius quàm Christi milites sunt, vtpotè quos humanus respectus magis moueat, quam diuinus. Ad vltimum illud tibi antiquissimum esse volo, vt memor te Societatis IESV membrum esse, omnibus in factis, dictisque tali capite & corpore dignus existas. Hisce ex monitis facilè apparet, non modò quàm sedulo serioque Franciscus socios exemplis pariter & præceptis, ad omnem prudentiæ ac sanctitatis excoleret laudem: verum etiam quàm valde omnibus in rebus Xauerij & Ignatij sensus inter sese cõgruerent, quippe cùm eodem tẽpore (etsi infinito propemodum locorum interuallo disiuncti) Ignatius in Italia Socijs pręciperet, Franciscus in India. Sed videlicet vnus atque idẽ spiritus illa vtrique dictitabat, vtrobique Societatem ad certam formans disciplinam, cælestemque ambobus prudentiam inspirans. Nihilò autem prudentior Xauerius in pręcipiendo quàm in regendo fuit. Quippe vbicunque locorum esset, à Præpositis Societatis subinde omnibus de rebus certior fieri volebat; cunctisque incommodis non secus medebatur ac si adesset præsens. Nam decedens imperabat eis, vt ad se certis temporibus literas mitterent, quibus literis Sociorum tum veterum, tum recentium numerum, genera, facultates, exponerent: nimirum quibus virtutibus præditi, quibus doctrinis & artibus exculti, quibus addicti ministerijs, quas ad res maximè nati aptique viderẽtur, quæ in vnoquoque cupiditas conseruandorum animorum emineret, quos quisque ferret fructus, quibus vrgeretur angoribus, quibus molestijs, ac morbis tentaretur, premereturque. Demum (adeò in rebus etiam minimis attentus erat ac diligẽs) de domesticis famulis, ac seruis, de ære alieno, talibusque rebus fieri se iubebat certiorem. Deque singulis vel personis vel rebus, vtcunque res posceret, per literas pręcipiebat. Nec mandasse contentus, quid facto opus foret, simul imperabat Præpositis, vt ad se quam primum scriberent, an sibi quisque mandata curasset, vt scilicet hoc illis imperium curam acueret

ret exſequendi mandata. Ceterum etſi vltimas Orientis terras perluſtrás in barbararum gentium conuerſionem incumberet totus: tamen immẽſa Oce. ni ſpacia remenſus Socios ſuę fidei creditos identidem reuiſebat, ratus ſibi pro ſuo duplice munere partiendas curas, vt ſic adeſſet alienis, vt nõ deeſſet ſuis. Singulari vtique induſtria ac virtute perfecit, vt ſi ſpectes quantum Chriſti cultum propagauerit, nullum ſpatium de Societate cogitandi habuiſſe: ſin autem quantopere Societatis res curarit conſideres, nihil aliud aut egiſſe, aut agere potuiſſe videatur. Hactenus Turſellinus.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM,

LIBER V.

Continens Dubia aliqua præcipua, quæ Euangelij Miniſtris in terris infidelium agentibus obuia eſſe poſſunt.

T inoffenſo pede calceati in Euangelium pacis altiſsimã animarum culturam exerceant, poſt ſalutares inſtructiones, ac formam inter infideles cõuerſandi traditam, antequam aduerſus vniuſcuiuſque ſectæ errores ſingularia aggrediamur certamina, illud prærequiri videbatur, quotidiana dubia, quæ agentibus inter infideles paſsim obuia eſſe ſolent, diſſoluere: id tamen breuiter, & in genere tantũ, excuſſuri poſtea ſpeciatim in ſingulis ſectis, quicquid dubitationis circa illas occurrere poſſet.

Libri V.

Pars Prima.

Quibus medijs liceat infideles ad fidei veritatem adducere.

Dubium Primum.

An infideles tam Principibus Christianis non subditi, quàm eorum subditi cogi queant ad fidem Christianam recipiendam?

REspondeo, Non solum infideles, qui Principibus Christianis non subduntur, sed etiam eorum iurisdictioni subiecti, cogi nequeunt ad fidem Christianam recipiendam. Conclusio est certissima & communi consensu Catholicorum recepta. Nam Principibus Christianis non incumbit cura infidelium, dicente Apostolo: *De his qui foris sunt nihil ad nos.*
1. Cor. 5. Præterea, quia cùm credendi actus sit voluntarius ac liber, quempiam ad fidem cogi minimè patitur: nec solùm Christiana fide ab omni vi, atque coactione debet esse aliena, sed etiam absque metu mortis, carceris, suppliciorum, seruitutis, aut similium malorum suscipienda est. Neque enim vsquam legimus cuiquam hæc mala ideò illata fuisse, vt ad fidem, & Christianam Religionem traheretur. Idem omninò censendum est etiam de infidelibus, qui Christianorum Principum ditionibus subduntur, vt colligitur ex cap. de Iudæis, & cap. Qui sincera, dist. 45. Et docet D. Thom. 2.2. q. 10. art. 8. cuius sententia communi calculo recipitur ab omnibus.

Dubium II.

An infideles muneribus donis, officijs, & obsequijs ad fidem allici possint?

PRima sententia asserit esse simoniam: quia si detur aliquid pretio æstimabile alicui, pacto expresso, vt ingrediatur Religionem, est simonia teste D. Thom. 2.2. q. 189. art. 9. in corpore, & probat ex cap. Quam pio 1. quæ-

1. quæstione secunda, vbi Bonifac. 8. prohibet omnem pactionem circa res spirituales, ergò nec licebit promittere munera aliqua infidelibus, ea pactione, vt ingrediantur Religionsm Christianam.

Secunda sententia est asserentium non esse simoniam: pro qua sententia plures adducit auctores Thomas Sanchez lib. primo de Matrim. Disput. 36. Tenet etiam Azor. tom. 1. Instit. Moral. lib. 8. cap. 24. *Thom. Sanchez.* *Azorius.*

Pro conciliatione tamen harum opinionum oportet scire, aliud esse donare alicui aliquid, sub conditione, si voluerit conuerti ad fidem: aliud verò cum pacto expresso, pro eo vt veniat ad fidem. Nam priori euentu non obligatur ad suscipiendam fidē, sed est conditionalis quædam donatio, subsistente conditione honesta, nec simoniç crimen contrahitur, quoniam temporale commodum pro re spirituali non datur, sed officijs pagani voluntatem, & animum conciliamus, vt consulat suæ saluti, & ad id, quod alioqui iure diuino præstare deberet, nobis deuincimus, & ad suç salutis studium, & amorem inducimus. Prçterea, quia hic non interuenit, nec emptio, neque venditio, quia nullum emolumentum est ex parte dantis, sed tantum ex parte recipientis. In secundo verò casu pecunia datur vt pretium rei spiritualis: qua ratione si detur pecunia est manifesta simonia, datur enim pretium pro re spirituali, quo pacto docuit D. Tho. esse simoniam dare aliquid ex pacto pro eo vt alter ingrediatur Religionem. Nam per pactum intelligit factum onerosum, & materia contractus est res pretio existimabilis, & cedit in fauorem dantis: quare non potest sine labe simoniç offerri pro re spirituali.

Hac præmissa distinctione, cōstituo licitum esse munera, & obsequia, aut officia alia infidelibus ea conditione promittere, si ad fidem conuertantur. Hæc sententia probatur primo. Quia sæpè in Scriptura Deus promittit bona temporalia sub conditione, si benè operentur illi, quibus fit promissio vt videre est Gen. 17.

Secundò Apostolus & Sancti alij miracula edebant, & à periculis sæpè homines eruebant, & infirmitatibus, ea conditione, vt fierent Christiani. Beatus Laurētius tyranno aiebat, Si credideris in Dominum Iesum Christum thesauros tibi ostendam, &c. *Gen. 17.* *B. Laurent.*

Tertiò, quia licitum est legatum sub conditione, vt omnes fatentur, si fœmina ingrediatur Religionem: ergò in simili casu, &c.

Quartò, licitū est donare vitā infidelibus, ea cōditione, vt baptizentur; quod esse vsu receptum testatur Medina C. de restit. q. 27. Et vita temporale quid est, & datur cum pacto recipiendi baptismum: ergò aliquid tēporale potest dari alicui infideli, etiam extra mortis periculum, si fidem suscipiat. *Medina.*

Quintò, quia allicere ad fidem in primis licitum est: & quod volens fi-

dem suscipere commodum aliquod temporale recipiat, non pugnat cum ratione, si tamen ipse non accipiat, vt pretium. Quare ergo qui offert cõmittet simoniam?

Vlt. quia simonia non est, nisi vbi est & interuenit emptio, & venditio: hic autem nulla est emptio, aut venditio, & qui offert pecuniam infideli, vt conuertatur nihil recipit, & tamen in emptione & venditione vtrique contrahentes aliquid accipiunt. Ex quo infertur posse fidelem fęminam, remoto quolibet iure humano, cũ pagano conuenire, ea conditione, si fiat christianus, & Principem etiam infidelibus subditis vectigalia minuere, si ad fidem Catholicam redeant.

Ex his facilè constat solutio argumenti allati ex cap. Quæ pio. nam ibi agitur de pacto, non verò de conditione.

DVBIVM III.

An infideles compelli posſint ad audiendum Euangelium?

PRobabilis sẽtẽtia tenet, apud Principes christianos esse ius compellendi paganos sibi non subditos ad audiendum Christi Euangelium. Quidam negant, ea ratione ducti: Quia sicut liberum est eis omnino credere, ac fidem suscipere, ita & sacrum Euangelium audire. Ita Greg. de Valent. 2. 2. q. 10. Disput. prima punct. 6. *Greg. de Valentia.*

Contrariam verò vt probabiliorem tenent alij, quia non est idem credere Euangelio, & audire Euangelium: non enim consequens est, vt qui ad audiendum compellitur, eo ipso ad credendum compellatur: cum quilibet etiam audito Euangelio sit liber, vt præstet assensum fidei, maximè (vt cum iudicio aduertit Azor. lib. 8. Instit. Moral. cap. 24. tom. primo) *Azor.* si viri probatæ vitæ, & exspectatæ virtutis mitterentur ad Christi Euangelium paganis annũciandum: hi enim iure naturali digni essent, vt audirentur, ne iure vllus paganorum Princeps aut prohiberet, quò minus pagani, qui vellent, Euangelium audirent, aut idoneos Christi nuncios, aut prçcones, & interpretes impediret: alioquin enim his, aut illis iniuriam manifestam inferret. Ita Couarr. in regul. Peccatum parte 2. §. 10. num. *Couarr.* tertio, vbi id colligit ex S. Thoma, Caietan. & alijs. Infideles verò, qui Christianis Principibus subduntur, non dubium, quin posſint compelli, vt Euangelio prçstent auditum: atque huic sententiæ fidem faciunt Põtificię Cõstitutiones, quibus præcipitur Iudæis; vt certo quodam hebdomadæ

domadæ die conuocati, aliquem Theologum Doctorem, aliumve idoneũ virum audiant: idque in praxi hodie Romæ seruatur.

DVBIVM IV.

An infideles compelli possint ad falsum Deorum cultum abijciendum, & legem naturalem obseruandam?

DVę sunt opiniones. Prima affirmat, quam probant Innoc. Hostien. Io. Andr. Panormit. Aluar. Pelag. de planctu Eccl. lib. 1. artic. 37. S. Antoni. Syluest. quos citat Couarr. in regula Peccatum part. 2. §. 10. num. 4. Idem censuit Maior in 2. Sent. distin. 44. q. 3. Alfons. à Castro lib. 2. de iusta Hæretic. punit. cap. 14. Horum potissimum fundamẽtũ est, quia quisque ex rationis præscripto viuere debet, ergò si naturæ iura labefactet, corripi, ac puniri potest.

Innocent. Hostiensis. Ioan. Andr. Panormit. Alua. Pelag. Ant. Syluest. Couarr. Maior. Alph. à Castro.

Contraria sententia cõmuniter in scholis recepta est, nempe non esse licitũ Principibus Christianis infideles vlla vi inuadere, propterea quod infideles sint, & Barbari, aut peccata committant contra legem naturæ. Ita docent Caiet. 2. 2. q. 66. art. 8. Victor. in Relect. de Indis part. 1. Couar. vt suprà. Latissimè etiam eam probat Greg. de Valent. 2. 2. Disp. 1. q. 10. punct. 7. Præcipua tamen ea ducitur ratione, quia neque titulo charitatis, neque titulo iustitiæ vindicatiuæ possunt id Christiani Principes facere.

Caietan. Victor. Greg. de Valentia.

In hac verò controuersia placet sententia Azorij lib. 8. c. 24. tom. 1. qui prę missa distinct. respondet. Aut enim pagani, inquit, id ius naturæ non seruant, quod debitum Deo cultum & honorem tribuendum prę scribit; aut id quod cuique homini reddẽdum quod suum est, iubet. Si loquamur de priori iure naturæ, nequeũt pagani iustè puniri, eò quod diuinum cultum & honorem despiciant. Si verò de posteriore, quo ius naturæ dissoluunt, puniri iure queunt: vt si furta, latrocinia, adulteria, homicidia, falsa testimonia, incestus, stupra aut perpetrent ipsi, aut liberam concedant facultatem huiusmodi mala perpetrandi, aut passim in alijs, quos iure suo ab ijs malis coercere possunt ac debent, sine vlla pœna, supplicioque permittant. His enim legibus naturæ violatis, planè consequitur, vt innocentes multis damnis, incommodis, & malis afficiantur. Iure autem naturali innocẽtũ iniurias propulsare & possumus, & debemus. Item quia eiusmodi mala communi Reipublicæ saluti, paci, & bono officiunt &

Azorij sententia probatur.

noccent.

nocent. Ex his clarè fit paganos eo ſolum, quia infideles ſint non poſſe à Principibus Chriſtianis puniri, aut debellari: quæ communis eſt Theologorum ſententia.

Illud tamen occurrit animaduertendum, ſi Princeps paganus iura naturæ peruertat, aut paſsim à ſuis populis peruerti impunè ſinat, illiſque inferat iniuriam, tunc poterit Reſpublica ſeipſam tueri, ac Chriſtianos Principes ad ſui auxilium vocare, atq; ipſos poſſe paganos Principes debellare.

Principum Chriſt. ius in paganos.

Petes, quibus caſibus Principes Chriſtiani ius habeant agendi cōtra paganos? Reſpondetur cum Couarruuia loc. cit. nu. 3. primò in eo ne aditum prçcludant idoneis Euangelij nuncijs ad eos deſtinatis, eos excludēdo, aut indignè & contumelioſè tractando. Deinde ne in Chriſtum eiuſve Religionem & fidem probra, & maledicta conijciant. Prçterea ne eos impediant, neve remorentur, qui ſe ad Chriſtum conuertendi deſiderio tenentur. Item ne eos perſequantur, qui Chriſti Euangelium audire cupiunt, ſtudent, aut annunciandum ſibi & audiendum curant. Inſuper ne quouis modo ad Chriſtum conuerſos infeſtent, opprimant, vexent. Tū etiā, ne vi, metu, minis, mendacijs, fraudibus alios inducant ad ſimulacra Deorum veneranda, ad thus eis adolendum, aut ad legem naturæ peruertendam, aut ad ſuſceptam Chriſti fidem deſerendam: non tamen ſi exemplo, verbis, monitis, precibus muneribus ad id eos alliciant, & inuitent. Poſtremò ne ſuos, vel alios vanis ſuis Dijs immolent. Item ne eos permoueant, ac incitent ad immolandos homines, vt Dijs ſuis inſeruiant, vel ad eos mactandos, vt veſci queant eorum carnibus more ferarum. Sed quid ſi ſontes homines alioqui capitis pçna damnati, Dijs immolari apud eos Ethnicos ſoleant, aut mactari, vt eorum carnes edantur? Reſpondetur nihil hoc referre: ſontes enim iure quidem capite puniuntur, nefariè tamen, & impiè Dijs immolantur, aut ob humanarum carnium eſum necantur.

De infidelibus verò, qui in ditione Chriſtianorum Principum verſantur, quando, & quatenus compelli poſsint ad Deorum ſuorum cultum abijciendum, ad legem naturæ ſeruandam, ad ritus ſuperiſtitioſos reſpuēdos, & ad omnem dæmonum impietatem ſacrilegam deteſtandam difficultate non caret: ſed vera ſententia tenet poſſe Principes Chriſtianos ritus ſuperſtitioſos infidelium gētilium, & aliorum è mediò tollere, quia ſunt contra legem naturæ, cuius cuſtodiendç curam debent magiſtratus gerere, cuius rei exemplum extat in l. nemo C. de paganis, & templis; & ſacrificijs eorum, qua Conſtantinus iuſsit eorum templa claudi, & ſacrificia aboleri, ob quç laudatur ab Auguſtino Epiſtola 48. & Ambroſ. Epiſtola 30. & in Conc, 8. Carthaginienſi Can, 15. decretum eſt, vt Patres peterent

terent ab Imperatore, vt quæcunque residuæ essent superstitiones gentilium omnino delerentur.

Ex quibus perspicuò constat, posse paganos legibus Principis Christiani, cuius ditioni & imperio subijciuntur, compelli, vt vnum Deum revereantur, idolorum cultum abijciant, leges & iura naturæ custodiant, nihil denique in contemptum Christianorum, & rerum sacrarũ audeant perpetrare. Nã hoc ipso quod Christiani Principis ditioni subiecti sunt, quemadmodũ cogi possunt eas leges seruare, quæ ad commune Reipublicæ bonum, videlicet salutem, tranquillitatem, & pacem pertinent (quoniam interdici eis potest ne noctu arma deferant, ne tributa denegent, ne pacta perfringant, ne promissa violent, ne frumenta extrahant, ne furta, adulteria, homicidia committant:) sic etiam adstringi possunt ad germanum, & verum cultum vni Deo bonorum omnium auctori, quod & natura ipsa edocemur, deferendum, ad idola è medio tollenda, ad iura naturæ conseruanda. Ceterùm Christiani prohibentur in paganos irruere, aut eorum bona diripere priuata auctoritate l. Christianis C. de paganis, quę lex lata est ab Imperatorib. Honorio, & Theodosio. Quamuis Christiani Principes simile ius habeant in paganos sibi subiectos; Ecclesia tamen aliquando aliquos eorum ritus iure permittit, vt rectè docet D. Tho. 2. 2. q. 10. art. 11. eam scilicet ob causam vt plura, vel maiora aut grauiora mala vitentur, qualia forent, si pagani grauiter offenderentur, si dissidia, & odia inde oritura probabiliter timerentur, vel si ad fidem Christianam suscipiendam aditus difficilior redderetur. D. Thom.

DVBIVM V.

An infideles vel hæretici eijci è regno Catholicorum possint ea conditione, vt, si velint remanere, fiant Christiani?

PRobabile valde est posse Principes Christianos ex sua ditione Iudęos, aut paganos expellere, datis inducijs, vt, si intra tale tempus baptizentur, possint remanere. Id sub nostrã ferme ætatem in Hispania à Rege Catholico Ferdinãdo huius nominis V. factũ fuisse legimus (vt tradit Simancas de Cathol. Instit. tit. 35. num. 7.) ex multorũ hominum doctissimorum consilio, & sententia. Iussit enim Saracenos, & Iudæos quoq; ab Hispanijs discedere, quò vellent, intra quadrimestre temporis spatiũ, vt vel ad fidem, & Religionem Christianam conuerterentur, vel bonis Simanca l.

omnibus

omnibus suis venditis ab Hispania discederent, eis tamen, qui sacro baptismate intingi cuperent remanere concessit. In hoc enim vis simpliciter non infertur, sed libera optio datur, vt vel Christianorum prouincias deserant intra certum tempus, vel Christiani fiant.

DVBIVM VI.

An filij infidelium paruuli inuitis eorum parentibus posſint baptizari?

PAruuli infidelium filij in triplici sunt differētia: aut enim sunt filij hæreticorum, aut Saracenorum, vel Ethnicorū, qui ad Christianam ditionem minimè pertinent, aut eorum, qui ad Principum Christianorum ditionem attinent, de quibus singulis suo ordine breuiter dicemus.

Conclusio prima. Ius est penes Ecclesiam hæreticorum infantes, inuitis ipsorum parentibus, baptizare, quia hæretici eo ipso, quod sunt baptizati, Ecclesiasticæ iurisdictioni subduntur; casu quo ipsi abutantur patria potestate, quam habent in filios, æquissimo iure potest Ecclesia eos compellere, vt filios suos baptizent; ac ipsis renuentibus eos subtrahere & sacro baptismatis fonte abluere. Imò Ecclesia eorum hæreticorū filios ereptos, ac baptismate renatos in Christo potest apud se retinere. Quinimò nec debet, nec potest illos parentibus restituere, quoniam haud dubiè à parentibus seducti, corrumpentur breui. Vnde merito hæretici, patria illa potestate, quam in filios habent, priuantur, & filij sui iuris effecti curæ Ecclesiæ relinquuntur.

Conclusio secunda. Filij infidelium, qui sub Christianorum imperio non degunt, nulla ratione possunt sine peccato, eorum inuitis parentibus, baptizari. Ita tenet communis omnium sententia, quam habet S. Thom. 2.2.q.10.art.12.&3.p.q.68.art.10. Ratio est, quia nunquam Ecclesia hactenus hoc iure & potestate vsa est, cum tot inprimis Christiani Imperatores, & tam pij Pontifices præcesserint.

D.Thom.

Conclusio tertia. Filij nati ex vno parente Christiano, altero verò infideli iure possunt baptismo donari, annuēte parēte Christiano, etiāsi alter renuat, vt apertè constat exc. ex litteris de conuers. infidelium, & ex alijs iuribus, etiamsi is, qui renuit, sit pater, dummodo parens fidelis diligentē curam suscipiat filij instituendi, caueatq; ne ab alio infideli seducatur. Tenet hoc Azor. tom.1.lib. 8.c.25.

Azor.

Sed quid si vterque parens tam fidelis, quam infidelis filium prohibeant

ant baptizari, poterit ne Ecclesia contra voluntatem eorum illum baptizare? Respondetur posse, quia cum parens fidelis teneatur illum baptizare, atque Ecclesia habeat ius eum cogendi, si renuat, tunc eo ipso Ecclesiæ curæ & prouidentiæ relinquitur.

Conclusio quarta. Si parentes infideles longissimè absint, & distent à filijs paruulis, licet Christianis, in quorum manus filij deuenerint, eos baptizare. Ita tenet Azor. l. 8. Instit. moral. c. 25. tom. 1. Quia perinde est, ac si essent omni parētum auxilio destituti, & ob id eorū curam Deus demandauit his, ad quos aliqua tandem ratione peruenerint. Quare illi siue bello capti, siue furto siue violentia sublati, siue emptionis iure acquisiti siue expositi, siue alio modo ad Christianum hominem transierint, baptizari, & in fide Christiana instrui debēt. Nam quamuis verisimilius sit esse contra voluntatem parentum, tamen cum non sint sub eorum cura, sed sub Christianorū potestate, ad eos attinet de eorum curare salute. Si verò parētes nō lōgè absint, & consuli facilè queant, si filij non sint serui Christianorum effecti, requirendus est eorum consensus, quia nondū sub eorum patria potestate esse desierunt.

Conclusio quinta. Infantes eorum infidelium, qui sunt Christianorum mancipia, non possunt baptizari inuitis eorum parentibus. Docuit id D. Thom. eiusque discipuli 3. p. q. 68. art. 10. & 2. 2. q. 10. art. 12. & alij quamplurimi auctores, ea ratione ducti, quod infantes in his, quæ pertinent ad salutem animæ, paterna cura dirigi, & gubernari debēt, nec Ecclesia vnquam huiusmodi filios inuitis parentibus baptizare consueuit. Contrariam opinionem sequutus est Scotus in 4. Dist. 4. q. 9. & alij cum eo. Probabilior verò & verior est prima sententia. *D. Thom.* *Scotus.*

Conclusio sexta. Si infidelium infantes inuitis parentibus baptizentur, baptisma, etiamsi iniuria fuerit collatum, erit firmum & validum. Ita Caiet. 3. p. q. 68. art. 10. Siluest. verbo Baptismus 4. q. 7. Sot. 4. dist. 5. q. p. art. 10. Estque communis Theologorum sententia. Hancque fuisse mentem D. Thomę colligunt: nam ideo probat ille huiusmodi infantes inuitis parentibus non debere baptizari, quia eorum curę, & potestati subtrahi deberēt, ne paternis suasionibus & fallacijs à fide deficerēt, & sacramento fieret iniuria: at si sacramentum collatum esset irritum, nulla efficeretur iniuria. *Caietan.* *Syluest.* *Sotus.*

Conclusio. 7. Si infantulus iam iam moreretur, secundum probabilem sententiam, posset inuitis parentibus baptizari. Ita Sot. vt suprà. Ego, inquit, in eo casu puerulum baptizarem, quoniam cum vitam animæ, & corporis periclitetur: magno beneficio afficitur, si in Christo renascatur, & parentibus iniuria non fit, cm breui eum sint amissuri. Nec fit iniuria sacramento, cum non sit iam locus deceptioni, & parentum peruersioni.

 Con-

Conclusio octaua. Filij infidelium, cũ ad rationis vsum peruenerint, parentibus ipsis adhuc renuẽtibus, iure possunt ablui baptismate. S. Tho. 3. p. q. 108. art. 10. Quia sunt iam facti sui iuris in his, quæ ad suam salutem spiritualem spectant. Si verò sit dubium an sint compotes rationis, tunc non poterunt baptizari, quia in dubijs melior est conditio possidentis, & cum parentes fruantur possessione in filios, his inuitis non sunt baptismo abluendi.

Petes quos nam parentum nomine intelligi oporteat cum disserimus an inuitis parentibus? &c. Respondetur, nomine parentũ intelligi quoque tutores datos infantibus parentibus destitutis: ad eos enim parentũ officium, & cura transiuit. sic Palud. in 4. dist. 4. q. 4. art. 3. Quamuis Sotus 4. dist 5. q. 1. art. 10. affirmet non esse ita magnam iniuriam, si inuitis tutoribus filij infidelium baptismati donarentur.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM.

LIBRI V. PARS II.

Quando Fideles teneantur fidem Christianam exterius profiteri.

DVBIVM I.

An confessio fidei externa sit necessaria ad salutem ex præcepto, & quando obliget. An & quando fugere liceat tempore persecutionis?

CONfessionem fidei externam esse pro aliquo tempore ex præcepto necessariam, certum est ex fide contra quosdam veteres hæreticos aduersus

aduersus quos manifestè militat Christi Domini sententia Matt.10. *Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Et Luc.9. cùm omnes ad tolerandas persecutiones animasset illis verbis, *Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam, & qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet illam*; paulò pòst subiungit: *Nam qui me erubuerit & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua*, &c. Et ad Rom.10. *Si confitearis in ore tuo Dominum nostrum Iesum Christum, & corde credideris, quia illum Deus suscitauit à mortuis, saluus eris: corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Quod testimonium expendens S. August. lib. de Fid. & Symbol. cap.1. ait: *Fides officium à nobis exigit & cordis, & linguæ, ait enim Apostolus, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Oportet nos esse & iustitiæ memores & salutis quãdo quidem in sempiterna iustitia regnaturi à præsenti sæculo maligno salui fieri non possumus, nisi & nos ad salutem proximorum nitentes ore etiam profiteamur fidem, quam corde gestamus.* Vnde rectè docuit D. Thom. 2.2.q.3.art.2. confessioné fidei externam esse necessariam ad salutem ex præcepto, non negatiuo, cum sit actus virtutis, sed affirmatiuo: ac proinde non pro omni tempore, sed pro aliquo obligat. Quando verò hoc præceptum, & quo modo obliget, An & quando fugere liceat tempore persecutionis, oportet, vt per singulas Conclusiones sigillatim examinemus. Matt. 10. Luca 9. Rom. 10.

Conclusio prima. Aliquando licitum est fugere. Et probatur primò ex Doctoribus, qui asserunt in persecutione fidei fugam esse licitam, & virtuti tribuendam, & qui moriuntur in fuga, eos esse ferè Martyres, eò quod exsilij ærumnæ minores non sint ipsa morte. Ita Athanas. in Apolog. pro sua fuga. Cypr. lib.3. Epist.5. & 10. & in Serm. de lapsis, vbi ait: *Primum gradum victoriæ esse, confiteri Christum, dum quis est comprehensus, secundum verò esse fugam in persecutione*: Et Nazian. Orat. in laudem Basilij, commendat eius parentes, quod in persecutione fugerint. Idem docent August. Epist.18. Bernard. Epist.1.

Probatur secundò Sanctorum exemplis, qui fugerunt. In veteri namq; Testamento Iacob fugit ab Esau: Moyses à Pharaone: Dauid à Saule, & Absalone: Elias ab Achab. In nouo verò Testamento, Christus ab Herode, Paulus ab Areta Rege, Athanasius à Constantio, &c.

Probatur tertiò ratione: quia hoc non est negare fidem, sed potius confiteri: ideo enim quis fugit, ait Cyprianus, quia vult fidem retinere. Præterea, quia aliquando non fugere in persecutione potest esse sine vlla vel exigua vtilitate illius vel aliorum, vt si reseruaretur ad meliora, si propterea cessasset persecutio, vel diminueretur, vel latens posset alios magis iuuare.

Conclusio secunda. Quandoque præceptum est fugere, vti constat ex illo Matt. 10. vbi Christus fugam Apostolis præcepit, & in persona illorũ omnibus alijs in persecutione, vt ait Augu. Athanasius, Nazian. loc. cit. Et quia, si quis multum de sua constãtia diffideret, teneretur fugere: ad quod similiter teneretur, quãdo ex sua permansione non speraretur proximorum vtilitas, sed maius potius incommodum timeretur, maiorque fidelium perturbatio: quia tunc esset prodigere vitam sine causa, dareque infidelibus maioris peccati occasionem.

Matt. 10.

Conclusio tertia. Aliquando etiam licet non fugere. Quod probatur, quia non fugere, non est se occidere, sed tantum non tueri vitam, quod est licitum propter vtilitatem propriam & proximorum, vt patet exemplo Martyrum.

Conclusio quarta. Quandoque tempore persecutionis tenetur quis nõ fugere, cum nimirum id exigit proximorum necessitas spiritualis. Conclusio est manifesta, postulat enim id charitatis præceptum.

DVBIVM II.

Quando, & quibus licitum sit fugere, & quando non?

NOtandum pro clariori huius Dubij notitia, personas omnes, de quibus potest esse controuersia, ad tria genera reduci, nimirum, ad Pastores, ad Clerum, & ad Laicos.

August. epist. 180.

Conclusio prima est. Quo ad Pastores, siuę Episcopos, illis ex mẽte D. Augustini epist. 180. licitum esse fugere tempore persecutionis, in duobus casibus: quorum primus est, quando non manet plebs, vel populus, sed omnes vel occisi sunt, vel dispersi, quia tunc cessat ratio obligans ad manendum. Secundus est, quando persecutio non est communis Pastori & plebi, sed tantum est contra Pastorem, & illo recedente sunt alij, qui possunt prouidere plebi, præsertim cum duæ hę considerationes concurrunt, scilicet, vt vita illius Ecclesiæ vniuersali valde sit vtilis, cumque non fugit propria sponte, sed aliorum consilio & rogatu: hę enim duæ conditiones fugam magis rationabilem efficiunt, magisque necessariam, & ipsum Pastorem tutiorem in conscientia reddunt.

Ex quibus colligitur, quod si persecutio communis sit Pastori & clero, non licere Pastori fugere, quamuis alij adessent, qui plebi necessaria ministrare possent, quia Pastor tenetur ex proprio officio saluti plebis prouidere, ad quod non obligantur, qui Pastores non sunt. Neque est maior ratio cur teneantur alij, quàm Pastor: imò è contra cum Pastor manet, maiora

maiora bona posset illis præstare: & ex fuga Pastoris oriri solent in subditis multa scandala, & querelæ. Quod verum est, nisi Episcopus vel Pastor sit vir adeò insignis, vtilis, ac necessarius Ecclesiæ vniuersali, & è cõtra optimè sit pro illo tempore illi plebi prouisum, sitque exigua manendi vtilitas: nam in hoc casu poterit Pastor fugere, extra quem, & prædictos duos casus non licet fugere: patet id ex Ioan. 10. *Bonus Pastor non fugit*. Et 1. Ioan. 3. *Sicut Christus posuit animam*. Quæritur, num liceat Pastori fugere, quandò persecutio fidei facta non est ab infidelibus, sed quando est persecutio plebis contra Pastorem. Respond. Gloss. 3. q. 1. cap. Accusantes. & Abul. q. 111. in cap. 1. Matth. quod si non omnes subditi sint mali, & persequantur Pastorem, debet manere propter vtilitatem aliorum: quod si omnes sint mali, sed ex præsentia Pastoris speratur correctio, debet etiam manere. Ioan. 10. Ioan. 8.

Conclusio secunda. Prædicatores Euangelici, qui ex charitate inter infideles versantur, tenẽtur ex vi præcepti charitatis non deserere persecutionis tempore fideles, dũ in periculo propriæ salutis versantur: hoc enim interest inter ipsos & Pastores, quod hi ex iustitia proprijs debent consulere ouibus, illi verò ex charitate tantum. Si verò, vt inquit S. August. locis cit. persecutio fit in totum Clerum, siue sit cõmunis etiã plebi, siue nõ, tunc partem Cleri debere manere, alteram fugere, & sic non peccat totus Clerus, & sufficienter prouidetur saluti plebis. Quod si non possit facilè iudicari, quisnam debeat fugere, & quis manere, respondet S. August. id sorte decidendum esse.

Conclusio tertia. Quod ad Laicos spectat Resp. primò eos in omnibus casibus, in quibus licet Pastoribus & Clericis fugere, multò magis posse fugere. Resp secundò, Communiter in persecutione omnibus Laicis licere fugere. Ratio est, quia non tenentur communiter animas suas ponere pro alijs. Dixi, Communiter, nam ex aliqua causa ad id tenentur, verbi gratia, si obligẽtur ex charitate, quod dixi, verum est, siue antequam Laici comprehendantur, siue postquam comprehensi sunt: nam non videtur habere maiorem obligationem manendi post comprehensionem, quàm antea. Et id videtur patere exemplo S. Petri, qui miraculosè liberatus ab Angelo fugit, postquam missus fuit in carcerem. Resp. tertiò. Cum Laicis licet fugere, melius aliquando faciunt fugiendo, aliquando verò nõ fugiendo: nam aliquando possunt manere sine periculo, saltem probabili propriæ salutis spiritualis, & cum magna ędificatione, & vtilitate aliorũ: è contra verò non fugiendo, probabiliter se exponunt periculo propriæ salutis, & temerè faciunt, maximè si diffidunt de propria constantia, & nihil aut parum sæpè iuuant proximo.

Ex his colligitur, eos qui in regionibus hæreticorum sunt, in periculo

culo peccandi contra professionem fidei, ob tormenta & pericula, quæ illis inferuntur, si habeant firmum propositum, quod ope diuina nunquam negaturi sint fidem, sed illã confessuri quando fuerit necesse, non teneri patriam deserere: si verò careant prædicto proposito & animi constantia, vel experientia comperiant, se peccatores in tali occasione contra fidei confessionem, teneri potius recedere à patria, & bonorum temporalium detrimentum pati, quàm spiritualium.

DVBIVM III.

An qui rogatur à Tyranno, sit ne Christianus vel Catholicus, eo ipso debeat confiteri se esse Christianum, vel Catholicum?

PRo cuius solutione sciendum est plurimum inter se hęc tria differre: nempe aliquem confiteri expressè se esse Catholicum. Deinde simulare, vel occultare fidem Catholicam, siue Christianam. Tertiò sectam vel superstitiosam impietatem profiteri.

S. Thom. Hoc supposito vt certissimum constituamus, in duobus casibus, vt habet S. Tho. 2.2. q. 3. art. 2. & cum eo communiter omnes Doctores, confessionem fidei esse necessariam, scilicet cum alioqui subtraheretur honos debitus Deo, aut vtilitas proximi. Declarat autem D. Tho. posse hoc cõtingere, si, dum quis de fide interrogatus taceret, crederetur non habere fidem, aut certè putaretur fides esse falsa, aut alij etiam propterea auerterentur à fide. Id autem probat D. Tho. in Respons. ad primum. Quia tunc alicuius virtutis actus est necessarius, seu debitus ex pręcepto, quando necessarius est ad finẽ charitatis erga Deum, aut proximum: sed in illis duobus casibus confessio fidei est necessaria ad charitatis finem, ergo necessaria est ex pręcepto illis duobus casibus.

S. Thom. explicatus. Greg. de Valentia. Quid verò intelligat D. Tho. hoc loco, per *subtrahere honorem debitum Deo, aut vtilitatem proximo non confitendo fidem*, eruditè explanat Gregorius de Valent. 2.2. Disp. 1. q. 3. punct. 2. nempe honorem debitum subtrahere Deo esse vel Deum affici ignominia, vel etiam in aliquo casu negligi magnum aliquem honorem Dei, qui ex fidei confessione potuisset ad illũ peruenire; & ideo illud verbum (*subtrahendi*) accipiẽdum esse vel cõtrariè, vel etiam priuatiuè in casu, quo opportunitas suppetebat augendi maximè Dei honorem: quando autem timendum sit ne hoc contingat ex omissione confessionis fidei, iudicio prudentum decernendum erit. Præterea quid

quid intelligat D. Tho. per illa verba; *subtrahi proximis vtilitatem, non confitendo fidem*, idē auctor declarat, esse illam; aut priuari magno commodo spirituali, quando per confessionē alicuius facile non credētes traherentur ad fidem (in casu quo alias non potest illis oportunè prouideri) aut etiam fideles peruerti, nisi quis fidem sua confessione tueatur, & confirmet. Quando autem hoc accidat, similiter iudicio prudentum est relinquendū. Quocirca meritò Caiet. d. q. 3. art. 2. reijcitur à recentioribus, asserens debere aliquem confiteri fidem, quotiescunque de illa interrogaretur: nam ex eo quod aliquis interrogatus taceat, vel potest sequi, vt interrogans decipiatur, quam proximi deceptionem in multis casibus, cum bona causa subest, licet negligere; vel certè illud etiam sequitur, vt non redundet in Deum honor ille, qualis potuisset ipsi inde accedere: sed non semper tenetur quis procurare qualemcunque honorem Dei.

Ex qua doctrina inferunt communiter Doctores, seu potius declarant prędictos casus, quibus quis tenetur exterius fidē profiteri. Primum cùm honor Dei aufertur. Hoc autem contingere existimant, cum aliquis interrogatus legitimè auctoritate publica, etiamsi non sit Superior, de sua Religione, se esse Christianum aut Catholicum neget: nam tunc graue peccatū committit, tametsi mortis metu, & verbotenus se talem esse negauerit. Et idem censendum est, si interrogatus publicè, & legitimè sit Catholicus an nō, tacuerit, ti aut talem se tacendo esse dissimulet. Grauiter enim delinquit: quoniam tunc temporis fidem suam clarè & palam prodere & confiteri debet: alioquin enim tanquam hęreticus, & infidelis iudicabitur, & cum id negotij publicè transigeretur, pios Christianorū animos offenderet. Nam in his casibus obligat confessionis fidei pręceptum. Dixi si legitimè, & auctoritate publica interrogaretur. Nam si secretò vel priuatim ab aliquo interrogaretur sit ne Christianus an non, non peccat, si tacendo fidem simulet, aut occultet, aut si rogantem verbis ambiguis, aut aliò spectantibus eludat, quia is, qui rogat, nullum rogandi ius habet, ac proinde, qui respondet minimè obligatur ad veritatem fatendam.

Posterior casus est, cùm impeditur vtilitas proximi: cum enim aliquis videt ex sua taciturnitate alios fideles trahi in errorem, quia putant fidē Christi non esse veram; ille tunc tenetur etiam cum vitæ periculo veram fidem manifestare. Idem etiam præstare teneretur, quando aliquos videret errore teneri, qui fidem amplecterentur, si illis fieret manifestatio. Cū verò nec de fide auctoritate legitima examinatur, nec aliqua speratur vtilitas proximi, temerarium est huiusmodi se periculis confessionis fidei inter infideles exponere: solum enim confert ad turbandum illos.

Extra hos casus non est obligatio confessionis fidei externa: vnde licet

fugere persecutionẽ Tyrãnorũ, vt iã dixi. Sed hæc fuga licita est, dũmodo nõ auferatur honor Dei, aut vtilitas proximi, nimirũ, quia iudicat fidẽ nõ esse veram, aut propter id multi à fide auertuntur: tunc enim non liceret. Quamuis autem non semper sit necessaria fidei exterior confessio; tamen semper est necessarium non manifestare aliquam sectam: non enim idem est non ostendere se esse Christianum, & ostendere se esse infidelem: illud enim non semper est illicitum, sed tantum in duobus casibus præmissis: hoc autem semper est malum. Si quis verò negaret se esse Hispanum, vel Italum, etiamsi istę nationes apud infideles crederetur profiteri Christianam fidem, minimè ageret contra pręceptum confessionis fidei, quia solum negat se esse virum illius nationis, vel gentis de qua rogatur.

DVBIVM IV.

An ab hæreticis rogatus quis, sitne Sacerdos vel Religiosus, an non: vel an audiret rem diuinam, si negauerit, peccet contra fidei confessionem?

Responsio est negatiua. Nam etiamsi quis neget prędicta, non eo ipso negat se esse Christianum, vel Catholicum: quia licet simulare vel occultare Clerici vel Religiosi personam sine mendacio in verbis, ne quis prodatur à capite & vitæ periculo periclitetur, & ob eandem causam deponere potest Clericalẽ Religiosam vestem, & aliquando precationes solitas prætermittere, si eas commodè recitare nequit absque probabili vitæ periculo, quia leges humanæ vt plurimum non obligant conscientias subditorum cum graui vitæ discrimine, vt optimè in hoc casu docuit Azor. I. tom. lib. 8. cap. 27. Moral. Instit.

DVBIVM V.

An in hospitijs hæreticorum liceat Catholicis carnes edere temporibus ab Ecclesia interdictis, ne se prodant & in vitæ discrimen veniant?

Ratio Dubij ea esse potest, si supponamus in huiusmodi hospitijs eos, qui carnibus vescuntur, hæreticos cẽseri: nam tunc, qui carnes edit, facto

facto ipso se hæreticum esse profitetur: at sectam aliquam verbis vel factis profiteri est per se malum. Respondeo in hoc casu in primis si simulet aliquam honestam causam, vt abstineat à carnibus sibi ab hospite oblatis, non peccat, quia tunc solum Religio Catholica simulatur, aut celatur: Si verò non sit locus conueniens excusationi in carnibus edendis ob vitæ periculum declinandum, non videtur peccatum committere. Nam carnium esus per se non est infidelitatis, aut hęreticæ prauitatis professio, sed res ex natura sua indifferens: ex accidenti verò hæretici talem esum iudicant signum suæ falsæ Religionis: Catholicus autem nulla lege compellitur cum probabili suæ vitæ discrimine vt se abstineat ab huiusmodi signis, quæ hæretici malo animo sibi constituunt, vt signa suæ perfidiæ. In hanc sententiam inclinat Azor. vt supra, quam secluso scandalo probabilem existimo.

DVBIVM VI.

An Catholico per hæreticorum, vel paganorum prouincias transeunti liceat salutis causa sese occultare eorum vestes inducendo, aut lingua & sermone illorum vtendo?

Sciendum est vestem, vel signum, quo nationes vel gentes vtuntur aliquando symbolum esse nationis, aliquando sectæ & Religionis.

Caiet.q.3.art.3.secunda secundę, docet nunquam licere Christianum, etiam metu mortis, vti veste vel signo infidelium, quandocunque lege vel consuetudine receptum est, vt qui certam sectam profitentur, vtantur eo genere vestis vel signi, vt qui in terris Turcarũ ligaret caput tobalia alba. *Caietan.*

Alij verò dissentiunt, iudicantes id esse licitum facere imminente mortis periculo, seclusa aliorum offensione. Ita sentit Bañez 2.2.q.3.art.2. & Tolet.lib.4.c.2. nu.8. asserit duram valde esse contrariam sententiam, licet fateatur esse communem. Azor. vero lib.8.cap.27. dub.4. 1. tomo & aliqui recentiores sequuntur Dominicum Bañez. *Dominic. Banez. Toletus. Azorius.*

Mihi verò in hac re distinguendum videtur: Nam vel signa illa infidelium ita sunt instituta, vt ferè ex natura sua dicant ordinem ad aliquam sectam (vt verbi gratia imago Mahumeti, vel idolum Martis, aut Iouis,) quæ tantum repræsentant rem, cuius sunt imagines, & nihil aliud præ se ferunt quam falsum illorum Deorum cultum. Et tunc non dubium, quin huiusmodi imagines qui in capite vel in pectore aut alia in parte honoris

gratia gestaret, peccaret contra præceptum confessionis fidei, cùm apertè ipso facto personis siue falsis dijs illo simulacro repræsentatis honorem exterius deferret, quamuis mente & animo alienus esset ab earum personarum cultu.

Vel signa illa etiamsi ab infidelibus sint instituta in ordine ad cultum, & professionem suę sectæ, sunt aliàs ex natura sua indifferentia ad alios etiam vsus honestos, vt sunt vestes, quæ etsi propriæ sint alicuius sectæ, tamen primus earum vsus & finis est tegere corpus, vsibusque humanis in hac parte inseruire, quamuis per accidens ex institutione talis nationis signa sint talis sectæ: & tunc posset licitè quis similibus vestibus, alijsque signis indifferentibus vti, licet infideles possint interpretari illas vestes gerentem, aut similibus signis vtentem esse suæ sectæ professorem. Nam hoc potius ex eorum deceptione (quam ego non teneor vitare) sequitur, quàm ex meo facto, quia ego vtor re media & per se indifferenti, meisque vsibus deseruienti. Ex qua resolutione multorum casuum decisio ad hanc materiam spectantium elici poterit.

In primis sequitur posse Catholicum inter hæreticos conuersantem (si sine scandalo proprio, vel aliorum id fieri potest) metu mortis adire templa hæreticorum, eorum interesse conuentibus, atque concionibus, quia id natura sua indifferens est: nam multis de causis potest quis hæreticorũ templa ingredi, & conuentibus atque concionibus eorum interesse: nempe vt facilius, validius & commodius eorum confutet errores, vel alijs iustis occasionibus (nisi ex accidenti id fiat cum aliorum scandalo:) Imò, vt auctor est Azor. vt suprà Dub. 5. posset id etiam facere, vt obediat Principi etiamsi hæreticus sit, cum timet honoris, rei familiaris, aut vitæ amissionem. Nam in eo solum obedientiæ officium suo Principi præstat; maximè si publicè inter fideles asseueret se id solum efficere, vt suo Principi pareat, non autem vt sectam hæreticam profiteatur: ea enim publica attestatione Catholicorum offensioni, & periculo consulit, & iniquam Principis vexationem iure declinat. An vero hęc sentẽtia in praxi sit tuta, aliorum iudicio relinquo.

Secũdo licet inferre non peccare seruum Christianum captiuum apud paganos, si domino suo in idolorum templo genua flectat, incuruatusque ante eum persistat; quia tum seruus tantummodo suo officio & munere fungitur: Quemadmodum ancilla Christiana caudam domine suæ gestare solita, tuta conscientia vna cum domina templum ingreditur, & genua flectente domina coram idolis, ipsa quoque se prosternit, non vt illis honorem deferat, sed vt reuerentię debitæ dominæ suæ satisfaciat.

Tertio infertur, posse Catholicum, iubente Principe infideli, Christianos omnes in sua ditione existentes gestare signum aliquod, quo ab hæreticis

ticis distinguantur, illud licere non gestare, si periculum mortis vel rei familiaris immineat. Ita communiter omnes ferè moderni asserunt contra Caietanum, 2.2.q.3.art.2. quià lex illa non obligat cum tanto periculo, ac ex consequenti: si Turcarum Imperator præcipiat, solos verbi gratia Mahometanos tale gestare signum vel vestem, vt Christiani non gestantes cognoscantur, ac morte afficiantur, possent etiam ipsi Christiani tali signo vti, dummodo non sit sectæ expressę protestatiuum, in sensu superius explanato.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIVM.

LIBRI V. PARS III.

De Confessione fidei externa proprio sanguine testificata. Vbi dubia aliqua de Martyrio expediuntur.

DVBIVM I.

Quid sit Martyrium, & quę eius conditiones?

ETsi Martyrium, si attendamus vim Græci vocabuli, idem sit quod testimonium; & Martyr idem quod testis, vsu tamē loquendi in Ecclesia recepto Martyrium non est qualecunque testimonium, sed Christianę veritatis, & iustitiæ. Atque hinc definitur: *Martyrium est morte ipsa pro Deo obita in testificationem, seu confessionem constantem Christianæ fidei veritatis, vel in seipsa, vel in aliquo pio opere relucentis.* Ita D. Tho. 2.2.q.124.art.1. *Martyrium quid*

Vt autem huiusmodi mors sit verè Martyrium, quatuor conditiones requiruntur, quę omnes ferè colliguntur ex proposita definitione. Prima conditio, vt re ipsa separatio animæ, & corporis sequatur, sicut ex communi doctrina docet D. Thom. vt supra art. 4. Vnde si quis citra realem mortem ipsam grauia tormenta patiatur, huiusmodi tolerantia non propriè, sed per quandam similitudinem Martyrium dici poterit, vt ibi

ait D.Tho.ad primum: quo sensu interpretatur illud dictum Hieronymi siue Sophronij in Serm.de Assumpt.B. Mariæ, *Rectè dixerim, quod Dei genitrix virgo Martyr fuit, licet in pace vitam finierit.* Neq; obstat illud Domini ad

Matt.22. Iacobum & Ioannem (qui Martyrium re ipsa non fuit perpessus) *Calicem quidem meum bibetis.* Nam Ioannes etiam nihilominus calicem bibit, eo ipso quod promptissima voluntate mortem sibi imminentem acceptauit, quamuis reipsa illa in tormentis non fuerit subsecuta, neque ideo Martyr adeò propriè fuerit.

Ob hanc etiam causam lato modo habentur pro Martyribus, qui post perpessa Martyrij tormenta diutius viuunt in exsilio. D.Tho.d.art.quar-

Cyprian. to. Nam, vt rectè Cyprianus, *in Dei seruis apud quos cogitatur, & Martyrium mēte concipitur, animus ad bonum deditus Deo iudice coronatur: Aliud enim est Martyrio animum deesse, aliud animo defuisse Martyrium.*

Isidorus. Idem docet vbiq; Cyprianus, Martyrum eximius laudator, & Isidor. lib.1.Sent.cap.23. Martyris nomen non tantum illis tribuit, qui extremam mortem pro Christo passi sunt, sed etiam illis, qui à confessione nominis Christi nulla tormentorum atrocitate abduci potuerunt. Ter-

Tertull. tullianus autem hos designatos Martyres appellat; illos vero absolutè Martyres.

Secunda conditio. Vt mors sequuta non sit contra voluntatem patiētis: non tamen requiritur, vt sit expressè, & actu voluntaria, sicut patet in Innocentibus, qui sine huiusmodi voluntate verum Martyrium sunt consecuti, vt communis tenet Doctorum sententia, & constat ex traditione, & sensu Ecclesiæ celebrantis festum eorum tanquam verè Martyrum.

Ex quo etiam facto licet colligere nullum infantem ratione infantiæ esse Martyrij incapacem: nam si pro Christo interficiatur, eadem est causa in illis, ac in Innocentibus. Nec valet si dicas fuisse speciale priuilegium in Innocentibus, quia si tale interfuit priuilegiū, certū est illud non fuisse factum personis, sed causæ: hoc est quia mortui sunt pro Christo, vt optimè

Cyprian. Cyprianus Sermone de stella & Magis: *sufficit causa testimonio, licet nondum*

S. Leo Papa. *eloquio distinguatur.* Et Leo Papa, *vt diceretur nullum hominem incapacem esse diuini Sacramenti.*

Richard. Imò & Richard.in 4.dist.4.art.2.q.3. extendit ad illos infantes, qui in vtero materno simul cum matribus occisi sunt: quam sententiam sequitur Pater Sa in Summa verb. *Martyrium.* Ita tamen censeo limitandam, si Tyrannus etiam intendat occidere fœtum in odium fidei.

Multò magis erunt censendi Martyres illi, qui degentes inter infideles, vel hæreticos, parati sunt ad subeundum Martyrium propter Catholicæ fidei confessionem, si aliquando ipsis repente mors in odium fidei inferatur,

tur, etiamsi ipsi antea nesciuerint, nec se ad illud mortis genus præparauerint, nec quicquam de illo in particulari cogitauerint, nec denique ante aduertere potuerint se mori pro Christo. Nam sufficit voluntas siue desiderium præcedens moriendi pro Christo, cuius virtute mors illata in odium Christi etiam illo dormiente est voluntaria.

Tertia conditio. Vt mors non obeatur, quasi ex consequenti, vt fit, quando quis intendit aliquid aliud, & præter eius intentionem etiam implicitam sequitur: & ob defectum huius conditionis mors militum in bello etiamsi propter fidei defensionem occumbant, minimè est Martyrium, quia potius quærunt inferre, quàm sufferre tormenta.

Quarta conditio. Vt mors subeatur propter iustam causam, id est ob fidei defensionem, vel in se, vel vt relucet in opere pio virtutis. Quare illi soli sunt veri Martyres, qui propter fidei confessionem, & actum Religionis eiusdem tormenta patiuntur. Per actus Religionis intelliguntur omnes virtutes Christianæ, orationes, ieiunia, eleemosynæ, sacramentorum administratio, & participatio, prædicatio, & auditus prædicationis verbi Dei, celebratio, & auditio sanctæ Missę, & virtutes alię: leguntur enim in historijs Sanctorum Martyrum varię causę Martyrij. Deinde notam est sanctum Ioannem Baptistam ob reprehensionem Herodis, & multas virgines ob virginitatis custodiam Martyrij palmas fuisse consecutas. Ita D. Thom. d. q. 124. artic. 5. & in epistola ad Rom. cap. 8. lect. septima.

Huc pertinet illud vulgatum D. August. Concione 2. in Psal. 34. *Martyrem facit causa non pœna.* Et colligit ex illo Matth. 5. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.* Ex quibus etiam sequitur Martyres nō esse eos, qui ob hæresim, aut schisma ab Ecclesia Catholica iustis pœnis afficiuntur. Nec pro Martyribus habendi hæretici, aut schismatici etiam ab infidelibus propter nomen Christianum occisi, quia sunt extra gremium Ecclesię, vt luculenter docet Cyprian. Epist. 73. ad Iubaian. & de oratione Dominica & vnitate Ecclesię: *Cum Deo* (inquit) *manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt, ardeant licet flammis, vel ignibus traditi, &c.* Plura huius, & aliorum S. Patrum testimonia in hanc sententiam habet Baronius in Prolegomenis ad Martyrolog. Roman. c. 10. *August. in Psal. Matt. 5.* *Cyprian.*

Denique à Martyrij palma reijciendi sunt, qui non zelo fidei Christianę, sed ad purganda sua flagitia vitam finierunt; neque illi, qui intrepidè sanguinem fuderunt, opinionem vulgi sectantes vt eorum reliquię à Christianis venerarentur. Docet Hieron. Comment. in epist. ad Galat. lib. 3. cap. 5.

Prędictis igitur conditionibus concurrentibus mors pro iusta causa obita Martyrium reputatur: nec est semper necessarium, vt mors sit ab alio

alio illata: nam quędam fuerunt etiam sanctæ Martyres, quæ ex peculiari Dei instinctu sibi ipsis mortem concurrentibus prędictis conditionibus intulerunt, vt patet ex Aug. li. primo de Ciuit. Dei cap. 26. vbi ait earũ sanctarũ Martyria in Catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequẽtari. Idem docet S. Ambr. l. 3. de virginibus, ad Marcellinam sororem, de Pelagis & filiarum morte: Euseb. Cesarien. li. 8. Eccles. Histor. de virginibus Antioch. & Sophronia, quę se occidit, ne vim à Maxentio pateretur. Hieronym. sup. Ion. exponens illud cap. primi. *Tollite me & mittite me in mare*; sic inquit: *Non est nostrum mortem arripere, sed illatam ab alijs libenter accipere: Vnde in persecutionibus non licet propria perire manu absq; eo vbi castitas periclitatur, sed percutienti colla submittere.* Ita Hieron. Id tamen nulla ratione ordinariè licet nisi diuinitus fuissent iussæ vt optimè prosequitur D. August. vt supra. *Quid si hoc fecerunt* (inquit) *non humanitus deceptæ sed diuinitus iussæ, sicut de Sampsone. Cum autem Deus iubet, seque iubere sine vllis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimẽ vocet? Quis obsequium pietatis accuset?* Hactenus August. rarissimè tamen credendum esse huic inspirationi.

August. Ambr. Euseb. Ces. Hieron.

DVBIVM II.

Quando currat obligatio subeundi Martyrium?

PRimò omnes Christiani obligantur ex præcepto diuino ad Martyriũ, saltẽ in pręparatione animi, quia omnes potius debent velle mortem sustinere, quam negare, aut deserere fidem Catholicam, aut aliàs peccare mortaliter.

Secundò obligantur sub pręcepto omnes Christiani ad perferendum Martyrium actu, quando currit pręceptum tuendæ, aut confitendæ fidei, vt patet ex illo Rom. 10. *Corde creditur ad iustitiam, ore autẽ confessio fit ad salutem*: docet D. Dho. d. q. 124. art. 3. ad primum.

Rom. 10.

DVBIVM III.

An Martyrium aliquando cadat sub consilio?

MArtyrium aliquando esse opus consilij si fiat cum debitis circumstantijs, docuit expresse D. Tho. 2. 2. q. 124. art. 4. Pro eius tamen sententiæ maiori claritate, sciẽdum, nemini absolutè licere vltrò, sine aliqua rationabili causa, & Deo grata, se offerre Martyrio. Ita D. Tho. vt supra

pra

pra art. 2. *Martyrium* (inquit) *oblatum debet tolerari patienter, sed non debet quæri, quia non debet dari occasio agendi iniustè.* Vnde D. Cyprianus fugit Martyriũ, vt constat ex lib. 1. Epist. & Athanas. vt patet ex Homil. super Matth. cap. 10. & ex Apologia de fuga sua. Hinc eleganter Cyprianus Epist. 83. ait: *Dominus confiteri nos magis voluit, quam profiteri, quare temeritate non caret temere procurare Martyrium*. Huc etiam pertinet quod scribit Nauarr. in Manual. cap. 11. num. 14. *Peccat mortaliter, qui Deum tentat, temere se Martyrio offerens, ipsosq́; infideles irritans, & occasionem illis suggerens ad eum occidendum sine aliqua causa, quæ vi præcepti, aut consilij ad ipsum obliget & dirigat.* Quare olim pro veris Martyribus habiti non sunt, qui non diuini spiritus impulsu, sed temeritate quadam nulla à persecutore facta interrogatione se sacros habere codices, quos non essent daturi, profiterentur. Baron. Annal. tom. 2. anno Christi 302. D. Thom. Cyprian. Athanas.

Præterea non dubium, quin si temeritas absit, quod Martyrium etiam de consilio cum debitis circunstantijs pro Dei gloria susceptum sit opus laudabile. Ità docet S. Tho. 2. 2. vt supra art. 3. ad primum. Imò est praxis Ecclesiæ sanctæ multorum Martyria colere, qui zelo fidei non citati, neque interrogati vltrò se Martyrio obtulerunt.

Non tamen caret difficultate has circunstantias explanare, nempe quãdo Martyrium non vrgente præcepto aliquo laudabiliter suscipiatur, quando verò temere. Diuus Thomas vt suprà expressè docet Martyrium esse consilij Euangelici, cùm ex zelo fidei, & charitate fraterna sponte quis se offert Martyrio, vt multi Sancti fecerunt, non tamen explicat circumstantias quando Martyrium propter gloriam Dei liberè, nemine impellente susceptum, sit laudabile. Neminem legi hactenus exrepsse de re hac disserentem.

D. Isidorus lib. primo Sent. cap. 23. præ alijs elegantissimè explanat quando Martyrium prudenter sit declinandum, quando verò amplectendum his verbis: *Vir sanctus vltrò se pro agone certaminis debet offerre iustitiæ, sed tamen agonis fructum videns vberrimum non debet declinare laboris periculum. Quod si maior est labor, quàm animarum lucrum, declinandus est labor, quem minimum comitatur augmentum. Vtrumq́; enim fecit Apostolus, qui & periculis se vltrò dedit, vbi maximum animarum lucrum vidit, & sapienter se periculo abstulit, in quo potiorem laborem, quàm lucrum esse perspexit. Vltro se Paulus apud Ephesum periculis obtulit, quia potius periculum lucrum vidit. Damasci autem ideo periculo subtraxit seipsum, quia nullum periculi ipsius arbitratus est fructum. Disce quomodo ad Martyrium se offerat quisque vltro, vel quomodo iuxta sententiam Dei cingatur ab altero, & quo non vult ipse ducatur.* Isidorus.

Nos verò maioris claritatis gratia duo vt verissima constituamus. Primum nulla ratione licere Martyrium directè procurare, aut quærere,

 hoc

hoc est nullus sine alia causa, quàm sufferendi. Martyrium etiam propter Dei gloriam debet se offerre persecutorum gladijs. Hoc est quod voluit D. Thomas, cum inquit, *Martyrium debet tolerari patienter, non tamen debet quæri*; quia non debet dari occasio agendi iniustè, idque sonant sententiæ aliorum Patrum.

Dices, nō licet procurare directè Martyrium: quia nō licet desiderare, nec gaudere de illo. Resp. quamuis non liceat directè Martyrium procurare, licitum tamen est desiderio flagrare Martyrij, vt quamplurimorum Sanctorum monemur exemplis. Ratio est, quia directe quęrere & procurare Martyrium non potest fieri sine hoc, quod alijs demus proximam occasionem iniustæ occisionis: cum verò desideramus vel complacemus in spe vel desiderio martyrij, desiderium pręcisè fertur tātum in opus bonum, & honestum, quale est mori pro Christi fide, & ita appetimus passionem ex parte nostra, non verò actionem ex parte tyrannorum. Hęc autem adinuicem licet in re sint coniuncta, voluntate tamen & desiderio separari possunt, sicut etiam Dominus desiderio patiendi ante eius passionem ferebatur, vt ipse aiebat, Baptismo habeo baptizari, &c. non tamen desiderabat iniustam Iudæorum occisionem; quia potest etiam quis desiderare iniurias, & opprobria ab hominibus illata pro Christo pati sine hoc, quod desiderio feratur vt alij peccent inferendo ei iniurias.

Secundum & tanquam certum constituimus, licere indirectè vltro se offerre Martyrio, atque hac ratione Martyrij palmam quærere. Exempli causa: Aggreditur quis coram Tyranno opus aliquod bonum, ad quod nō tenetur sub præcepto, cùm sit tantum de consilio, ex quo opere pręscit sibi à Tyranno mortem inferendam, vt si ex pręedicatione Euangelica inter infideles (casu quo ipse non astringatur eiusmodi prædicationi) vel ex auditione, aut celebratione Missæ in terris hæreticorum, præcognoscat sibi imminere capitis periculum, tunc non dubium, quin liceat opus illud bonum quando ex illo operatur aliqua vtilitas proximorum etiam cum periculo vitæ perficere, quia tunc iste non præbet occasionem proximam iniustæ occisionis, sed potius hoc sequitur ex malitia infidelium, aut hæreticorum.

Oportebit tamen cum iudicio considerare, quando erit laudabile indirectè se offerre Martyrio, quando verò Deo acceptius Martyrij declinare occasiones: hoc enim pendet ex prudentia & arbitrio boni viri, qui expensis prudenter, & maturè postquam Deum assiduè orauerit, omnibus circunstantijs, maximè, vtilitatis, quæ effusione proprij sanguinis cōsequetur, an (inquam) maior futura sit vtilitas animarum, vt si probabiliter fructus aliquis tam pro adducendis infidelibus ad Christianam Religionem, quàm confirmandis, & stabiliendis Catholicis in fidei confessione

ne ſperetur. Et hoc eſt quod voluit D. Iſidorus d. cap. 23. vt ſupra: cuius verba ſi rectè conſiderentur duo aptiſsimè explicant. Primum, quando vltrò ſe quis debeat offerre labori: non enim dixit Martyrio (hoc enim directè non licet) ſed labori, id eſt operi aliquo bono cum labore coniuncto ad quod ſequatur Martyrium. Secundum, quando declinandus ſit ille labor, qui anſam præbet Martyrio, quando verò ſit amplectendus, licet Scholiaſtes ibi non fuerit aſſecutus mentem Iſidori. Hæc ſub iudicio doctiorum.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM.

LIBRI V. PARS IV.

De communicatione in genere cum infidelibus.

DVBIVM VNICVM.

An & quatenus liceat communicare cum infidelibus tam in conuerſatione quam in alijs?

INFIDELES alij nunquam in Eccleſiæ gremio fuerunt, vt Gentiles, & Iudæi: Alij fuerunt aliquando in ea, & in illos habet quoddam ius Eccleſia ratione baptiſmalis characteris, vt hæretici & ſchiſmatici. Præterea communicatio, aut contingere poteſt in actionibus non ſpectantibus propriè ad infidelitatem, vt in politica conuerſatione & conuictu &c. aut eſt in ipſius actionibus infidelitatis, quæ ſpectant ad cultum ſuperſtitioſum, idque vel directè, vt ſimul cum infidelibus ſacrificando idolis; aut indirectè aliquo modo, vt ſuppeditando infidelibus materiam ad cultum ſuperſtitioſum.

Conclusio prima. Nullatenus licet cum infidelibus communicare in aliquo opere infidelitatis directè: nam omnia huiusmodi opera sunt per se mala.

Conclusio secunda. Certum est non licere extra casus necessitatis communicare vllo modo cum infidelibus hæreticis, apostatis, cum sint ab Ecclesia excommunicati, quod tantum intelligi debet, de hæreticis nominatim excommunicatis iuxta tenorem Extrauag. Ad euitanda: de qua nos infra lib. septimo latius dicemus, agentes de communicatione cum hæreticis.

Conclusio tertia. Cum infidelibus alijs, qui nec sunt hæretici, nec apostatæ, licitè possunt politicè communicare illi, qui sunt in fide solidi, quoniam tales infideles non sunt excommunicati ab Ecclesia cum sint extra illam, & aliunde nullum tunc imminet periculum ex illorum conuersatione. Qui autem infirmi sunt, non debent cum huiusmodi infidelibus communicare: nam exponerent se periculo, vt docet D. Thom. 2.2. quæst. 10. artic. 9.

Conclusio quarta. Licet Catholicis vendere infidelibus ea, quibus constat eos abusuros ad superstitiosum cultum, iusta & rationabili causa, vt verbi gratia vendendo Iudæis agnum instante festo Paschatis, aut idolum alicui gentili. Ita docet Gregor. de Val. secunda secundæ, quæst. 10. punct. quinto, secutus Syluest. ver. *Infidelitas* quæst. quarta. Vbi rectè distinguit de causa, qua inducitur quis, vt rem suppeditet infideli: nam vel illa est rationabilis propter necessitatem aliquam, & tunc licitum erit suppeditare quamcumque rem quocumque modo destinatam ad malum vsum, quoniam non tenetur quis cum notabili detrimento suo, consulere spirituali indemnitati alterius, sed potest commoditatem suam spectando negligere lapsum alterius spiritualem, quando non tenetur illum vitare. Si verò quis non habeat causam rationabilem suppeditandi, vel vendendi rem infideli, qua is est abusurus, peccabit suppeditando, quoniam ex charitate tenetur quilibet quantum in se est impedire peccatum proximi, si hoc potest absque notabili detrimento. Ita docent hi auctores, & existimant distinctionem hanc rationabilis, aut irrationabilis causæ pro regula habendam in huiusmodi, & similibus casibus, quando præbemus materiam peccandi sine intentione, vt possimus discernere quando sit peccatum ex parte nostra, & quando non. Caietanus verò secunda secundæ quæst. 169. artic. secundo ad quartum, alia vsus est distinctione. Aut enim, inquit, quæ venduntur paganis, per se ad superstitiosos eorum ritus, aut ceremonias spectant, vt idolum, vestis sacerdotalis, superstitiosa fana siue synagogæ superstitiosis vsibus destinata: aut sunt res mediæ, & indifferentes, vt sunt herbæ, flores, animalia, &c. Prioris generis res non licet

Greg. de Valent. Syluester.

licet vendere infidelibus: posterioris verò generis licitè ex mente Caiet. vendi possunt. Hęc circa communicationem cum infidelibus in genere dicta sufficiunt; cetera quæ peculiariter spectant ad communicationem tam cum hęreticis, schismaticis, Iudęis, & Saracenis, quam cum gentibus habendam suis proprijs locis latius prosequemur.

Interim tamen illud animaduertere oportet, ad Missam audiendam non debere admitti infideles, ethnicos, Iudæos, Hæreticos, Excommunicatos, Interdictos, Schismaticos, Incestuosos, Simoniacos, Infames, cap. Cleros distinct. 21. & alibi sæpè in iure Canonico habetur expresse. Possunt tamen hi omnes ad prædicationem verbi Dei audiendam cum ceteris admitti, si non sint denunciati vt vitentur iux. cap. Episcopus nullum de consecrat. distinct. prima cap. Iudęi quorum de consecrat. distinction. quarta iunctis gloss. quę conciliant capitula quę videntur contraria; de quo Nauar. Manu. cap. 25. numero 56. & cap. 27. numero 36. ad quintum dubium.

Est tamen inter infideles, & fideles excommunicatos, aut interdictos denunciatos specialiter differentia: nam propter infideles aduenientes non deseritur Missa iam incępta. Propter excomunicatum autem vel interdictum denunciatum adstantem Missa cępta est relinquenda, si ante initium sacri Canonis, seu ante consecrationem fiat, donec talis exeat Ecclesiam monentibus ceteris adstantibus. Quod si nollet exire, eijciatur ab eis, sed si metuatur seditio & sanguinis effusio Missa, relinquetur à Sacerdote, omnesque abibunt.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM,

LIBER VI.

De vnione Schiſmaticorum omnium cum Eccleſia Catholica procuranda.

PROLOGVS.

VEMADMODVM diuinę charitatis vnio, quæ membra Eccleſiæ viuo ſuo capiti Chriſto coaptat & adſtringit, Deo gratiſsima eſt: ita vehementer diſplicet membrorum diuiſio, quæ ſpiritum pacis & dilectionis extinguit. Quamobrem qui inter veros Eccleſiæ filios rem Deo acceptiſsimam facere cupiunt, in conuerſionem Schiſmaticorum, qui ab Eccleſiæ Romanæ corpore ſeipſos diuiſerunt ſeriò incumbere deberent: quod ſubiectis rationibus perſuaderi videtur.

Prima: Negari planè non poteſt, quin Eccleſia Latina Græcæ, & alijs Orientis prouincijs, vbi ſchiſma grauatur, plurimùm debeat, cùm ab eis pretioſiſsima bona, antequam ſcinderetur, receperit. Floruerunt quippe ibi Patres ſanctitate ac doctrina celeberrimi, quorum monimentis erudimur, & ad pietatem incendimur. Quis ergo non videat, dolendum eſſe, quod pars Eccleſiæ nobilium germinum productrix ſe à ſummorum Pontificum obedientia ſubtraxerit? eoque dolore vnà cum gratitudinis ſtimulo ad ſchiſmaticorum reductionem non excitetur?

Secunda: Clariſsima concilia in Eccleſia Græca ac Orientali celebrata ſunt: & profectò pios animos intimè mouet diuiſio eius partis, in qua vnio tot ſanctorum facta, & ad commune totius orbis bonum deriuata fuit. Quocirca pro parte illa reſarcienda Ieſu Chriſti famuli ſtrenuè laborare deberent.

Tertia: Ipſa gentis ruditas ſumma commiſeratione digna eſt, præſertim ſi cum vitiorum colluuie coniungatur. Et quidem eò amplius adiuuanda eſſet, quò ſaluti propinquior eſt, cùm minus quàm infideles, à

Chriſto

Christo recedat. Ordo enim diuinæ charitatis exposcit, vt eò plus dilectionis impendatur, quò quis nobis coniunctior est.

Quarta: Notum est ex schismaticis aliquos hac ætate nostra misisse Legatos, qui summis Pontificibus obedientiæ obsequium redderent, pro his qui Romam venire nequibant. Et licet postea ad vomitum redierint, fortasse non prorsus tota defectionis causa in eorum fragilitatem refundenda est, cum probabile sit multos ex ipsis in Ecclesię obedientia fuisse perseueraturos, si ministros Latinos nacti fuissent.

Denique charitas ipsa validissimam rationem producit, vt quò quis Deo coniunctior est, eò fortius omnem diuisionem à proximorum animis depellat. In ea verò missione, quæ ad Schismaticos instituitur (vt admistos Schismaticis hæreticos pręteream) pro charitate pugnatur, quodam scilicet prælij genere, quod veros Christi amicos decet: qui ferre non possunt Christi vestem discindi. Atque vtinam Ecclesię Principes in adunando grege diuiso plurimum auctoritatis & operæ, igne charitatis incensi, ponerent, vt fieret Christi vestis contexta per totum, & antiquæ sanctitatis forma rediret.

Schismaticorum autem reductionem in duo præcipua capita diuidemus. Primum erit de Græcorum ac Ruthenorum procuranda salute. Deinde de Orientalibus omnibus iuuandis, quorum maximus est numerus, Deo dante, dicemus.

LIBRI VI.

PARS PRIMA.

De vnione Græcorum ac Ruthenorum cum Ecclesia Catholica.

DVM stetit in Oriente syncerior fides atque simplicitas, ingens fuit Græciæ splendor, tum ob Christiani orbis imperium, quod aliquando in Græcia floruit, tum ob disciplinas ferè omnes, quæ à Græcis ad omnes ferè alias nationes promanarunt. At vbi Græci in superbiam elati, Romanam Sedem omnium Ecclesiarum matrem aspernari cœperunt, diuinitus factum est, vt & imperij splendorem, &, quod maius est, in varios errores prolapsi Orthodoxam fidem amitterent. Pertentatum igitur *Græci quando in schisma lapsi.*

tur

tur fuit sæpè ab Ecclesia Latina, tam in Synodis generalibus quàm alijs modis, vt tanta atque adeò præcipua Reipublicæ Christianæ portio, veterum Patrum suorum vestigia terens, ita nobiscum modò sentiret, quemadmodum Apostolorum sæculis vna erat atque consentiens. At cum quaterdecies suos Græcia errores agnouerit, adhuc super cordibus eorum manet velamen, vt id quo sæpè conuicti sunt, vt iudicio suo condemnati, confiteri iam nolint. Talis est schismaticis natura & conditio: nam cũ pietatis speciem præ se ferat, eaque contenta sit (quo etiam fuco nostri temporis hæretici populos deceperunt) caputque, à quo vitę spiritualis sensum & motum accipiat, non habeat, vix rationis vllius vim extrinsecus admittit, & si quid veritate cogente admittit, hoc vix diu retinet. Et quamuis nullum fuerit sæculum, in quo non plura & maxima Romana Ecclesia contulerit beneficia in Græcos & Orientales, vt latissimè ac satis eleganter Thomas Bozius lib. 5. de Signis Ecclesię c. 4. & 5. recenset: id tamen inficiari non possumus, non omnem fuisse adhibitam diligentiam, vt res incepta ad optatum finem perduceretur. Nam si cùm primum absoluta Florentina Synodus, libelli ea de re pro populi captu, & communi lingua per Oriẽtem semel atque iterum fuissent sparsi, illarum saluti aliter esset consultum, fęcundioremque segetem habuisset Ecclesia, quæ, vt ita dicam, non potest consolari, quia non est.

Ecclesia Romana benefica in Orientales.

Synodus Florent.

Sed & pręter Eugenium IV. si Innocentius III. Gregor. X. Alexander VI. alijque Pontifices hoc negotium aggressi non sola Synodorum conuocatione, vel vnius hominis epistolæve missione contenti fuissent, sed rem hanc sedulo Apostolorum more vrsissent, forsan Ecclesia suo fœtu non esset orbata, ac tam insignes nationes ad pristinam gloriam redijssent.

Verum etsi ex ista tantorum Pontificum diligentia pro Græcorum aliorumque Orientalium conuersione adhibita non tantus extiterit fructus, quantus optandus erat: tamen minimè cessandum erit à solicitudine, vt vinculo Religionis Catholicæ Ecclesiæ iungantur. At verò vt hoc fiat, non est opus vnius diei aut legationis: etenim Arca, in qua pauci salui facti sunt, non nisi 100. annorum spatio, id est, longanimi, & non intermissa perseuerantia perfici potuit. Proinde huic rei seriò ac cum magna animi longanimitate enixè connitendum est, vt fructus subsequatur, & vt Græci vera Religione imbuantur: tum quia inter alios ab Ecclesia Catholica dissidentes Græcis tanquam coniunctioribus ac domesticis fidei, ac tanquam genti olim florentissimæ, & cuius antiqui Patres Ecclesiam illustrarunt, maior quàm alijs cura pro recuperanda eorum salute debeatur. Quare meritò alloquens cœli incolas ciuesque domesticos Dei exclamat quidam Doctor, Afferte, inquit, opem gratiamque diuinam tum nobis, tum

tum verò mortalibus cunctis, vt ad Ecclesię, cuius admirandas & diuinas explicauimus virtutes, conuolent omnes complexum. Videte quibus Oriens, vnde Christianæ Religionis lumen effulserat, nunc tenebris inuoluatur, quibus miserijs opprimatur. Item Græcia sapientiæ quondam parens, imperij summi sedes, vt altissima circumfundatur caligine, vt durissima seruitute, postquam discessit ab Ecclesia, olim cœperit astringi, nunc autem penitus conteratur? Quomodo sedet quasi vidua domina gentium, Regina prouinciarum? Euanuit ab illa decor omnis, è sublimi missus est ignis in eius ossa. Tetendit arcum suum Deus, quasi inimicus firmauit dexteram suam, quasi hostis occidit omnes quod pulcrum visu erat in tabernaculis eius. Non est qui consoletur ipsam ex omnibus caris eius, omnes amici spreuerunt eam, non despectam tamen ab Ecclesia matre, quæ toties eam tutata est, atque adhuc tutatur sola aduersus inimicos eius. In suam domum vocat illam, domum luminis, domum sapientiæ, & omnium bonorum. Si ignoras te, ô pulcerrima nationum, abi post vestigia gregum tuorum, & pasce illos iuxta tabernacula pastoris illius, cui dicit adhuc Christus, *Pasce oues meas.* Vide vt ille brachio suo congreget agnos, in sinu tollat, at fętos Romæ, & vbicunque potest, ille gestet? Meministi quoties aduersus lupum, qui nunc te tuosque discerpit, dilaniat, deuorat, cum maximis suorum copijs, vt te ab amicis tuis desertam defenderet, adcurrerit, aduolarit. Reuertere in te tandem, reuertere, & exemplo filij prodigi, vide quot in domo matris tuæ abundent, tu autem fame peris. Prætendite, ô beatæ mentes, quæ in cœlo degitis, pereuntibus lumen, conciliate illis gratiam diuinam, robur cœleste inspirate, misereminí errantium, misereminí pereuntium: tum quia Græcorum schismati & vestigijs non contemnenda mundi pars inhæret: huius enim sectæ & religionis sunt Moscouitæ, Rutheni, & aliæ nationes: latissimæ namque patent eorum ritus & fines: nam ab ortu Solis gaudent Constantinopolitano ac alijs tribus Patriarchatibus; à Septemtrione vniuerso Moscouię Patriarchatu & Lituaniæ parte, hoc est alba Russia & rubra; à Meridie Cypro & Creta, in qua 14. millia pagorum numerantur: occupantque alias quamplurimas gentes, præcipuè verò Georgianos, quos Iberos appellant Cosmographi, qui omnes, exceptis paucis, qui Romanam Ecclesiam venerantur vt matrem, ijsdem errorum tenebris implicantur. *Ioan. 21.*

Pro Græcorum igitur aliorumque Schismaticorum salute procuranda quatuor præstabimus. Primò de erroribus, qui Græcis attribuuntur, de schismatis origine ac confutatione dicemus. Secundò de ratione iuuandi Græcos, aliosque schismaticos, eosque ad fidem alliciendi. Tertiò in quibus rebus communicatio cum Schismaticis, Catholicis à sacris Canonibus sit permissa.

CAPVT I.

De erroribus, qui Græcis attribuuntur, & de eorum confutatione.

Græcorum errores præcipui.

PRæcipui Græcorum errores, qui illis à Concilio Florentino & alijs imputantur, quinarium numerum non excedunt.

Primò, negant Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio.

Secundò, asserunt Sacramentum Eucharistiæ confici non posse in azymo pane, sed præcisè in fermentato, adeoque tenaciter inhærent his duobus erroribus, vt inter alia peruersa dogmata, propter quæ ab Ecclesia Romana desciuere, hæc duo omnino præcipua, & veluti totius dissensionis capita fuerint.

Tertiò, docent nullum esse purgatorium locum, in quo animæ corporibus emigrantes purgentur à sordibus, quas in corpore contraxerant, antequam in ęterna tabernacula recipiantur, & ex consequenti nihil prodesse defunctis sacrificia, eleemosynas, & huiusmodi opera pia quæ à viuis pro illis offeruntur.

Quartò, quòd Sancti post hanc vitam ante diem iudicij Deum facie ad faciem non videant, neque eius visione fruantur, nec peccatores ante eundem diem inferni supplicijs afficiantur.

Quintò errant, negantes Summum Pontificem Romanæ sedis Apostolicæ caput esse totius Ecclesiæ, ac B. Petri Apostolorum Principis successorem. Concedunt ipsi quinque esse totius Ecclesiæ primarios, & præcipuos Patriarchas, Romanum, Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Ierosolymitanum, & inter hos quidem Romanum ordinis quidem & dignitatis primatum habere, ita vt in Concilijs & alijs conuentibus primum locum in sedendo, sententiam dicendo, suffragium ferendo, & subscribendo tenere debeat, sic tamen vt nihil iuris & potestatis in alios quatuor, præcipuè vero Constantinopolitanum habeat.

Guido Carmelit. Gab. Palæot. Lucianus Cypr. Dominic.

Guido Carmelita & post ipsum Gabriel Palæottus de sectis hæreticorũ, verbo *Græci*, multos alios errores Græcis attribuunt: licet Lucianus natione Cyprius, ordinisque Prædicatorum Theologus pius & doctus apud Posseuinum tom. 1. Biblioth. lib. 5. c. 8. magnam prædictorum errorum partem fuisse Græcis impositam contendat, vt nos etiam obiter hic adnotauimus.

Ex mente igitur prædictorum auctorum errant Græci primo affirmantes

mantes simplicem fornicationem non esse peccatum contra illud Chrysost. Matth. 5. *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidium, adulterium, fornicationes, furta, &c.* quamuis Lucianus vt suprà excuset Græcos ab hoc errore.

Secundò errant Græci, cùm dicunt eos, qui sunt aliquibus peccatis implicati, cum Eucharistiam suscipiunt, non recipere corpus Domini contra illud Apost. *Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, &c.* quibus verbis satis ostenditur quod peccatores verè illud sumant, licet indignè, & quod iudicium accipiant, non dijudicantes corpus Domini: licet Lucianus falsò hunc errorem Græcis imponi affirmet. *1. Cor. 10.*

Tertiò primas nuptias admittunt, secundas damnant: in quo clarè Euangelio contradicunt Matth. 10. & 19. Si enim alter coniugum mortuus sit, alter solutus est, vt iterum possit nubere. Sed Lucianus negat damnari secundas nuptias à Græcis: fatetur tamen solere Græcos Sacerdotes in primis benedicere, sed non in secundis. *Matt. 10. & 19.*

Quartò docent nuptiarum fœdus posse pro coniugum arbitrio dissolui, & fieri diuortium. Lucianus tamen apud Posseuin. vt suprà affirmat nunquam inter Græcos permissum fuisse diuortium, quo liceret nouas quærere nuptias.

Quintò errant, affirmantes Latinos contra Apostolorum præceptum non seruare abstinentiam à sanguine & suffocato, non aduertentes illud Apostolorum decretum contra idolorum cultores latum fuisse, qui immolatum & idolatitum edebant. Quare tantum illud seruandum erit sicut & à Catholicis seruatur, vbicunque inter gentes quæ idola adorant immolatitia sunt. Porro illo Apostolorum decreto tantum immolatitia & non alia prohiberi docent grauissimi Orientalium Patres B. Cyrillus Hierosolymitanus in 4. Catechesi, D. Grego. Nazianz. Serm. in sanctum Pascha, Iustin. Martyr q. 45. Origenes lib. 8. contra Celsum, & alij. *B. Cyrillus. Greg. Naz. Iust. Mart. Origenes.*

Sextò asserunt Eucharistiæ Sacramentum, in die cœnæ Domini confectum, esse excellentioris virtutis & efficaciæ, quàm alio quolibet die confectũ. Hunc tamen errorẽ falsò imponi Græcis Lucianus quoq; defendit.

Septimò errant Græci cum Sacramentum extremæ vnctionis infirmis quandoque ad corporis quoque salutem prodesse negant: id enim apertè pugnat contra illud Iacobi, qui de hoc Sacramento loquens ait: *Et oratio fidei saluabit*, vel (vt textus Græcus habet) *sanauit infirmum.* *Iacobi 5.*

Octauò, affirmare etiam Græcos refert Prateolus vt suprà, nõ esse peccatum dare aliquid ad vsuram, contra illud Lucæ 6. *Mutuum date nihil inde sperantes.* Et quod deterius est, non esse necessariam rei furto sublatæ restitutionem, vt quis possit assequi vitam æternam: non animaduertentes, nõ tolli peccatum, nisi restituatur ablatum. Si quid aliquem defraudaui (inquit) Zachæus, reddo quadruplum. Hanc tamen esse calumniam apertam *Lucæ 6.* *Lucæ 19.*

in Græcos docet Lucianus, nam apud illos asserit hæc verè peccata cẽseri, atque ab eorum sacerdotibus adigi pœnitentes, vt reddant quod debent.

Nonò, mortua Sacerdotis vxore, credunt Sacerdotem nõ amplius esse Sacerdotem, quasi ab vxore & non à Christo per Episcopum sacerdotiũ suscepisset, vel character sacerdotalis esset delebilis. Hunc tamen errorem Lucianus Græcis imponi apertissimè docet vt suprà.

Decimò, errant Græci existimantes, non licere Christi imaginẽ sculpi, sed tantum depingi, non animaduertentes sculptilia à Deo fuisse prohibita, vt Iudæorum animos pronos ad idololatriam, ab eadem auerteret: Orta vero iam Euangelij luce, seclusoque idololatriæ periculo, licet hominibus Dei, Sanctorumque aliorum memoriam omnibus pijs modis siue per imagines depictas siue sculptas excitare, & ad mentem reuocare. Hi sunt errores qui Græcis solent attribui.

Eman. Cal. Georg. Prot. Theo. Gaza. Georg Trap. Bessarion. Georg. Scholar. Aduersus Græcorum errores scripserunt inprimis ipsius Ecclesiæ Græcæ viri doctissimi Emanuel Caleta Patriarcha Constantinopolitanus, Georgius Protosingilus, Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Bessarion Cardinalis Nicænus, qui & postea fuit Patriarcha Constantinopolitanus. Et præcipuè Georgius Scholarius (deinde vocatus Gennadius cum Patriarcha Constantinopolitanus nominaretur) qui cum Synodo Florentinæ cum alijs Græcis adfuisset (vbi omnes de suis erroribus conuicti ad Ecclesiæ vnitatem redacti sunt, postea verò retrorsum abientes omnes ad vomitum reuersi sunt) eleganter Græcorum errores confutauit, eorumque calumnijs contra Ecclesiam Latinam obiectis doctè & piè respondit: cuius opera versa in Latinam linguam habentur Tom. 4. Bibliothecæ S. Patrum.

Ansel. Cant. Rab. Maur. Hugo Ether. Ex Latinis verò D. Anselmus Archiepiscopus Cantuar. in Opusc. de azymo, Rabanus Maurus de institutione Clericorum li. 1. c. 31. de Sacramento corporis & sanguinis Domini, Hugo Etherianus aduersus errores Græcorum ad Alexandrum tertium Pontificem Maximum libris tribus, qui habentur tom. 9. Bibliothecæ Sanctorum Patrum, & *Chrisol. Mediol. Archiep.* Chrisolamus Mediolanensis Archiepiscopus de Spiritu sancto, *S. Thomas,* S. Tho. de Aquino Opusc. 1. & 2. contra Græcorum errores, & omnes eius expositiones in *Card. Turre.* primam partem in quæst. celebri de processione Spiritus sancti, Cardinalis Turrecrem. in expositione decreti de vnione facta in Synodo Florentina, *Ant. Posseui.* & nouissimè licet breuiter Antonius Posseuinus vir pius & doctus *Azorius.* in sua Moscouia, Azorius 2. Tom. Institut. Moral. lib. 4. cap. 14. Et potissimum vt alios nunc omittam sacra synodus Florentina, vbi Patres doctissimè Græcorum errores confutarunt, eosque ad pœnitentiam, & obedientiam Ecclesiæ Romanæ præstandam persuaserunt, factaque vnionis Bulla ab Eugenio IV. Pontifice Maximo Græci discessere, cum tamen neque

neque ab ipsis, neque à Latinis tunc fuissent apud Græcorum nationes, neque Concilij Florentini decreta, nec vnionis Bulla publicata, quod causa fuit, vt Græci sicut & antea, in suis erroribus permanerent.

CAPVT II.

De origine errorum & schismatis Græcorum.

DICAM nunc breuiter de origine schismatis Græcorum. Dum Orthodoxa fides in Oriente vigebat, Græci primatum visibilis huius ac militantis Ecclesiæ Petro Apostolo eiusque successoribus fuisse à Christo Domino collatum, facilè credebant & confitebantur, vt latius probat Cardinalis Bellarm. lib. 2. de Roman. Pontif. in Controuersia de summo Pontifice. Quare in conciliorum cõfirmatione necessariam Romani Põtificis auctoritatem agnoscebant, & cum vel ab hæreticis vel ab ipsis Imperatoribus Patriarchæ siue Episcopi aliqua afficiebantur iniuria, ad Romanam Sedem vt defenderentur confugiebant.

Quinimò ex toto orbe terrarum ad eandem veluti ad Petri Sedem Episcopi de rebus fidei alijsque grauissimis quæstionibus scribebant: atque ad eiusdem Pontificis maximi iussu vel cogebant Concilia, vel coacta petebant, vt confirmarentur. At cum Constantinus Magnus Imperij sui sede Bizantium translata, Romam Christi vicario cessisset; Græci terreni Imperatoris præsentia inflati anno Domini 381. Episcopum Constantinopolitanum, qui antea nec Patriarchatus munere fungebatur, tribus Orientis Patriarchis anteponere, & secundum à Romano Pontifice facere voluere, sicut ex Concilij Constantinopolitani Canon. 5. patet. Nec hoc quidem contenti anno Domini 451. eundem Constantinopolitanum Episcopum Romano Pontifici parem efficere conati sunt, vt ex act. 16. Chalcedonensis Synodi constat. Prope verò annum 600. Episcopum Cõstantinopolitanum Oecumenicum, id est, orbis terræ Episcopum siue vniuersalem Pastorem ausi sunt nominare. Ac deniqne anno 1054. (vt superbia ascendit semper) apertum schisma prodire cœpit, adeo vt solum antea semina iacta viderentur: Imperante enim illo tempore Constantino Monomacho, Patriarcha Constantinopolitanus nomine Michael, cupiens re ipsa vniuersalis fieri Patriarcha, cuius dignitatis nomen iam dudum sibi vsurpauerant eius prędecessores, proclamare cępit Romanum Pontificem, omnesque alios Latinos esse excommunicatos, ob hanc caussam quia Spiritum sanctum à Patre filioque procedere assererent, & cõtra decretũ Concilij Nicæni in Symbolo illud *filioq;* addidissent. Romano

autem Pontifice de prima sede eiecto, ad se primam sedem iure pertinere, quia post Romanum primus esset, aiebat. Hæc fuerunt Græcorũ schismatis semina: sed quia excæcati tumore superbię ordinem à Christo institutum & honorem Petri successoribus debitum, arripere & perturbare conati sunt, ipsi potius perturbati atque confusi sunt, Turcarum mancipia effecti, bonis litteris, & libris, corporibusque Sanctorum Patrum ipsis ademptis, & ad vnam veram Romanam Ecclesiam translatis. Qui plurr desiderat de Græcorum schismatis origine, legat Azorium 2. tomo Institut. Moral. lib. 4. c. 18. per totum.

CAPVT III.

De processione Spiritus sancti Disputatio, in qua ostenditur Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere.

Cvm Græci negent Spiritum sanctum à Filio procedere, & conquerantur Latinos ad symbolum Nicænum addidisse illam particulam (*Filioq;*) duo nobis erunt tractanda. Primò probabimus ex scriptura sacra, Concilijs, & Patribus (potissimum Græcis) Spiritum sanctum à filio quoque procedere. Secundo meritò potuisse, & debuisse Latinos particulam illam (*filioq;*) symbolo addere.

De origine huius erroris & schismatis aliqua licet breuiter attigimus supra, nunc breuitati etiam consulentes, scire oportet olim in symbolo Nicæno & Constantinopolitano nullam mentionem fieri de processione Spiritus sancti à filio, quia cum in Ecclesia non essent circa hoc exortæ hæreses, non opus fuit in symbolo id explicare: postea verò cùm Orthodoxi omnes vnanimi consensu docerent spiritum sanctum à filio etiam procedere, pertinaciter id negantibus Græcis, addita fuit maioris charitatis gratia, ab Ecclesia symbolo Nicæno & Constantinopolitano illa particula *filioq;*. Quando vero fuerit à Latinis facta illa additio *filioq;* licet id clarè non constet, verisimilius creditur fuisse factam circa annum sexcentesimum. Nam in Concilio Toletano octauo celebrato circa annum sexcentesimum quinquagesimum tertium, recitatur symbolum cum hac additione: & cum ante hoc tempus, non inueniatur cum illa, vt constat ex Concilio Toletano tertio anno quingentesimo octuagesimo nono celebrato; signum euidens est, illo medio tempore, fuisse à Romano Pontifice, additionem factam, vt creditur in Concilio ingenti Latinorum Pa-
trum

trum propter dissensiones quasdam exortas inter Galliam & Hispaniam: quamuis non constet quale fuerit illud Concil. vt notauit D. Thom. 1. p. q. 36. art. 2. vnde quamuis certò non posit explorari, neque locus neque tempus huius additionis, certum tamen est, vel in aliquo Concilio generali, vel authoritate alicuius summi Pontificis additam esse.

Ex scripturis ostenditur Spiritum sanctum procedere à Filio.

PRimò Ioan. 16. *Omnia, quæ habet Pater mea sunt*, inquit Christus. Item Ioan. 17. *Omnia tua mea sunt*: id est, quicquid habet, Pater habet etiam Filius, excepta sola Paternitatis relatione, vt Augustinus exponit: sed Pater habet esse principium Spiritus sancti non vt Pater, sed vt spirator: ergo & Filius id ipsum habet. Deinde si Pater & Filius non haberent omnia communia, excepta relatione opposita, distinguerentur plusquam relatione, & proinde substantia. Nam Pater vt spirator non est relatiuum ad Filium: ergo si vt spirator distinguitur à Filio, distinguitur per spirationem non vt relatio est, sed vt forma quædam in Patre subsistens, & proinde Pater & Filius in substantia differunt, quæ fuit Arianorum hæresis. *Ioan. 16.* *Ioan. 17.*

Secundò Ioan. 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis*. Quid accipiet à Filio Spiritus sanctus nisi scientiam? nam paulò ante dixerat vers. 13. *Non à seipso loquetur, sed quæcunque audiet loquetur*; & de scientia exponunt Chrysostomus, Cyrillus, & Augustinus. Quomodo autem potest Spiritus sanctus accipere à Filio scientiam, nisi accipiendo ab illo essentiam? Quicquid enim aliud dicatur, fiet Spiritus sanctus creatura. *Ioan. 16.*

Theophil. & Euthymius duas insinuant solutiones. Prima Spiritum sanctum accipere de scientia Filij, quia nihil docet contrarium ijs, quæ docuit Filius. Secunda illud, *de meo*, significare de meo thesauro, qui est Pater, ac si diceret: Accipiet vnde ego accepi.

Sed prima solutio non quadrat: non enim solum Christus dicit. Accipiet de meo, sed etiam dicit, Non loquetur à semetipso, vbi apertè indicat scientiam spiritus sancti non esse illi à seipso sed à Patre, & Filio: Deinde ipse Christus rationem reddit quare dixerit accipiet de meo, quia omnia, quę habet Pater, inquit, mea sunt. Quę ratio non videtur quid valeat, nisi admodum extorqueatur textus, si sensus non sit, accipere de Filio spiritum sanctum vt accipit à Patre. Secunda solutio etiam non satisfacit: Nam thesaurus scientiæ in Deo non est persona Patris præcisè vt persona, sed essentia diuina, quę est communis Patri & Filio. Thesaurus enim,

&

& scientia perfectionem absolutam significant, perfectio autem absoluta ad essentiam spectat. Quare Paulus ad Coloss. 2. *In Christo*, inquit, *omnes thesauri sunt scientiæ & sapientiæ Dei*. Spiritus ergo accipiens de hoc thesauro accipit de re communi Patri, & Filio.

Coloss. 2.

Quæres, quare dixerit *de meo*, & non potius *meam essentiam*, aut *sapientiam*, &c. & cur ait in futuro *accipiet*; & non in præsenti; *accipit*. Respondeo *de meo*, dixisse; quia Spiritus sanctus non accipit Filiationem, sed essentiam, & proinde non totum id, quod est in Filio accipit. Dixit autem *accipiet* in futuro, quia acceptio illa est æterna, & continet in se virtute omnia tempora, Scriptura autem tempora exprimit prout res de qua agitur postulat; hoc autem loco describitur Spiritus sanctus tanquam legatus à Patre, & Filio mittendus ad Apostolos; legati vero tunc instruuntur, cũ mittuntur, ideo dicit, *quæcunque audiet, & de meo accipiet.*

Ioan. 16. *Ioan. 15.*

Tertiò Ioan. 16. *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: Si autem abiero mittam eum ad vos.* Item cap. 15. *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre.* Missio autem tantùm esse potest aut per imperium quomodo mittuntur serui à Dominis, aut per Concilium, quomodo dicuntur mitti, qui instruuntur à sapientioribus; aut per modum causæ, cuius gratia, quomodo mittit ad bellum, cuius meritis fit bellum: aut per modum consensus, qua ratione mittit, qui consentit mitti, vel quia res tantum mittuntur eius, qui dicitur missus, sicut qui diceretur mitti quando mittuntur insignia eius. Denique aut per naturalem productionem, quomodo arbores dicuntur emittere flores.

Primò & secundò modo Spiritus sanctus non potest dici à Filio mitti, cum non sit inferior, aut potentia, aut sapientia Filio. Neque tertiò & quarto, tum quia hoc non est nisi impropriè mitti, tum quia etiam dici posset Patrem mitti à Filio, quia filius est etiam causa suis meritis, & cõsentit vt ad nos veniat Pater. Quintò quidem contendunt Græci Spiritũ sanctum mitti à Filio, scilicet quod Spiritus sancti dona nobis largiatur Filius: sed aberrant, tum quod non solum dona dentur Spiritus sancti, sed etiam ipse Spiritus sanctus ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ecce distinctionem inter dona ipsa, & Spiritum sanctum. Deinde si mittere Spiritum sanctum sit tantum mittere dona, Pater mitteretur etiam à Filio, & Spiritu sancto: quia quælibet persona est auctor omnium donorum. Denique pari ratione dici posset, mitti Filium à Patre, nihil aliud esse, quàm mitti Filij dona, & sic eluderetur Incarnationis mysterium.

Ioan. 20.

Quartò Ioan. 20. *Insufflauit, et dixit: Accipite Spiritum sanctum*, hac enim ceremonia voluisse Christum declarare Spiritum sanctum ab illo procedere, docent August. lib. 3. in Maxim. cap. 14. Cyrill. 12. in Ioan. c. 56.

Quintò

Quintò eodem modo in scriptura dicitur Spiritus sanctus Patris spiritus & Filij spiritus; *Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*. Rom. 8. *Si quis spiritum Christi non habet*. At dicitur spiritus Patris, quia à Patre procedit: ergo similiter dicetur spiritus Filij, quia ab ipso procedit. Matt. 10. Rom. 8.

Nec respondere possunt dici Filij spiritum, quia simul cum Filio à Patre procedit, vel quia est Filio similis. Nam sicut non obstante relatione spiritus sancti ad spirantem diceretur Filij spiritus sanctus, eo tantùm quod procedant ambo à Patre, vel quia similes in natura: pari ratione dici posset Christus spiritus sancti Filius, & verbum non obstante relatione ad Patrem, & dicentem, quia simul etiam ambo à Patre procedunt, & item in natura similes.

Idem probatur ex Concilijs.

EAdem fidei veritas definita est in cōcilijs. Et inprimis Concilium Ephesinum in Epistola totius Concilij ad Nestorium his verbis definiuit: *De Spiritu quoque cum dicit: Ille me clarificabit: hoc rectissimè sentientes vnum Christum Dominum, & filium non velut alterius egentem gloria, confitemur à Spiritu S. gloriam consecutum, quia eius spiritus nec melior, nec superior ipso est. Sed quia humana opera faciens ad demonstrationem suæ deitatis virtute proprij Spiritus vtebatur, ab ipso glorificari dicitur, quod virtus sua, vel disciplina quælibet vnumquemque clarificet. Quamuis enim in sua sit substantia spiritus eius, & intelligatur in persona proprietas, iuxta id quod spiritus est, & non Filius, attamen alienus ab illo non est: Nam spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christus est. Vnde & ab isto similiter, sicut ex Deo Patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per Sanctorum manus Apostolorum miracula gloriosa perficiens Dominum clarificauit Iesum Christum postquam ascendit in cœlum. Nam creditus est Christus natura Deus existens per suum Spiritum virtutes efficiens, ideoque dicebat De meo accipiet, et annunciabit vobis. Nequaquam verò participatione alterius idem Spiritus sapiens, aut potens dicitur, quia per omnia perfectus est, & nullo prorsus indigens bono: nam paternæ virtutis, & sapientiæ, id est filij, spiritus creditur; & ideo ipsa re, & subsistente virtute virtus, & sapientia comprobatur*. Hactenus Concilium. Cum enim Nestorius Christum hominem distinctum suppositum astrueret à filio Dei, nec beatam Virginem Dei genitricem confiteri vellet: cumque illum errorem etiam inde probare contenderet, quod Christus homo fuerit à spiritu S. clarificatus, vt ipsemet & Ioan. 16. prædixerat ea sententia, *Ille me clarificabit*, &c. explicat Conc. quanā ratione Christus à spiritu S. sit clarificatus, addens eū spiritum esse Spiritū Christi, quatenus Christus est Dei filius, à quo etiam, inquit, sicut ex Deo Patre procedit.

Quod autem Epistola illa non fuerit solius Cyrilli, sed totius Ephesinæ

næ synodi, constat in primis ex verbis illis ad initium eiusdem Epistolæ: *Religioso, & Deo amabili Nestorio, Cyrillus, vel quicunque sunt apud Ephesinam synodum.* Fit autem in ea peculiaris mentio Cyrilli, quoniā auctoritate Cælestini Papæ præsidebat toti Concilio. Constat deinde, quoniam ex sequētibus Concilijs generalibus in Græcia celebratis est manifestum, Patres illius Concilij fidei defensionem aduersus Nestorium confecisse, quæ sanè nulla alia est in ea synodo, quàm ea quę in ea Epistola continentur. Nā fidei confessionem, quam eius Concilij Patres fecerunt, in qua fusius, vt errores Nestorij flagitabant, exponuntur Nicęnæ, Constantinopolitanęque synodi confessiones: eam inquam confessionem vna cum tredecim Anathematismis in Epistolæ formam redactis ad eundem Nestorium absentem si fortè resipisceret, tanquam ad amicum benignè direxerunt. Accedit pręterea quod ex eisdem Concilijs, quæ sunt in Gręcia cōsecuta, certum est, quę continet ea Epistola fidei definitiones esse. In Concilio enim Chalcedonensi, actione quinta in prima fidei definitione suscipiunt Patres tanquam fidem orthodoxam ea, quæ in tribus præcedentibus Cōcilijs generalibus definita fuerunt: scilicet in Nicęno, Constantinopolitano, & Ephesino. Cumque ad Ephesinam ventum est, adijcitur sequēs sententia: *Statuimus etiam S. Synodum Ephesi factam, cuius fuerunt auctores venerabilis memoriæ Cælestinus Romæ vrbis, et Cyrillus Alexandrinæ Ecclesiæ Sacerdotes.* In secunda vero fidei definitione additur beatissimi quondā Cyrilli Alexandrinæ Ecclesiæ Sacerdotis Synodicas Epistolas, tam ad Nestorium, quam ad ceteros per Orientem congruas, & sibi consentientes suscipit, ad cōfutationem quidem Nestorianæ amentiæ, & ad interpretationem eorū, qui religioso zelo salutaris symboli cupiunt intellectum. In quinta pręterea synodo actione quinta anathematismo 13. & 14. feriuntur anathemate, qui repugnarint definitis à S. synodo Ephesina, & beato Cyrillo, fitque manifesta mentio de contentis in Epistola ad Nestorium. In sexta etiam act. 7. in definitione fidei Orthodoxæ suscipiuntur Epistolæ synodicæ, quæ à B. Cyrillo scriptę sunt aduersus impium Nestorium, & ad Orientales Episcopos, & denique ea omnia, quæ à quinque pręcedētibus Concilijs vniuersalibus definita fuerant. Quo fit vt dogma de processione Spiritus sancti à filio in tertia Synodo generali fuerit definitum, & in tribus sequentibus in Græcia celebratis confirmatum, ac subscriptum.

Eandem veritatem statuit Concilium Lateranense secundum, sub Innocentio tertio cap. firmiter de sum. Trin. & fid. Cath. his verbis: *Pater à nullo, filius à Patre, ac Spiritus sanctus pariter ab vtroque.*

Item in Conc. Lugdunensi cap. fideli de summa Trinitate, & fide Catholica lib. 6. vbi Gregor. 10. *Fideli,* inquit, *et deuota professione fatemur, quod Spiritus sanctus æternaliter ex Patre, et ex filio, non tanquam ex duobus principijs, sed tanquam*

tanquam ex vno principio, non duabus inspirationibus, sed vna inspiratione procedit. Hoc professa est hactenus, prædicauit, et docuit Sancta Romana Ecclesia, mater omniū fidelium, & magistra. Hoc habet Orthodoxorum Patrum, atque Doctorū Latinorum pariter, & Græcorum incommutabilis, & vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragibilis præmissæ veritatis ignorantiā in errores varios sunt prolapsi, Nos sacro approbante Concilio dānamus, & reprobamus omnes, qui negare præsumpserint æternaliter Spiritum sanctum ex Patre, & filio æternaliter procedere; siue etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus sanctus ex Patre & Filio tāquam ex duobus principijs, & non tanquam ex vno procedat. Hæc Gregorius 10. in eo Concilio.

Accedit Concilium Florentinum, cui Ioannes Palæologus Græcorum Imperator, Patriarcha Constātinopolitanus, & multi alij Episcopi Græcorum interfuere, vbi post longam disputationē, communi Latinorum, & Græcorum consensu Sess. vltima in litteris sanctæ vnionis, Decreto de processione Spiritus sancti sequens definitio edita est: *Approbante hac sacra Synodo Florentina, definimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, quia Spiritus sanctus à Patre, & filio æternaliter est, & essentiam suā, suumq; esse subsistens habet ex Patre simul, & Filio, & ex vtroque æternaliter tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit, Declarantes, quod id SS. Doctores, et Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum ad hanc intelligētiam tendit, vt per hoc significetur filium quoque esse, secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos verò principium subsistētia Spiritus sancti sicut et Patrem. Et quoniam omnia, quæ Patris sunt ipse Pater vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo etiā æternaliter genitus est.* Hęc Florentina Synodus. In eiusdē litteris sanctę vnionis legere licet rationē, qua Gręci, & Latini ad concordiam venerunt. Cum enim vtrique explicarunt, quod antea dicebant, inuentum est eos solis verbis dissensisse, cum Gręci non se satis explicarent, nec intelligerēt Latinos, crederentque eos in ea esse sententia, vt dicerent Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio tanquā à duobus principijs, distinctisque spirationibus, quod nunquam asseruerunt, vt patet ex Conc. Lugdunensi, vbi contrarium fuerat definitum.

Diuus Antoninus tertia parte suarum historiarum titulo 22. cap. 13. §. 13. refert nullum ferè fructum ex ea concordia fuisse sequutum, eò quod Græci non curauerint eam definitionem populo tradere, quin potius Episcopi, & Sacerdotes, qui Conc. pœnitentes non adfuerunt, in eodem errore suo permanserint, & mortuo Ioanne Palęologo per sequentis Imperatoris creationem ad statum pristinum errores Græcię redierint, vnde perseuerant adhuc Gręci ab Ecclesia Romana diuisi, non minus, quàm ante Concilium Florentinum. Addit D. Antoninus in pœnam tanti delicti 14. anno sequenti post Concilium Florentinum, Constantinopolim

videri captam à Turcis;& paulò post totam Græciam.

Eandem veritatem statuit Concilium Toletanum primum in confesſione Fidei cum dicit, *Spiritum quoque esse paraclitum, qui nec Pater sit ipse, nec filius sed à Patre, Filioq; procedens.* Fuit vero Conc. hoc confirmatum à Leone primo. Cuius auctoritas congregauit, firmauitque Conc. Chalcedonēse. Idem affirmat Leo primus sermone secundo in Pentecosten. Idem Toletanum tertium anathematismate tertio, Toletanum quartum cap. I. Toletanum sextum cap. I. Toletanum octauum in Symbolo Fidei, demũ Toletanum vndecimum in profesſione Fidei.

Ex Patribus Græcis idem statuitur.

EAndem veritatem non solùm Latini omnes semper constanter asseuerarunt, sed etiam (vt ex Conc. Lugdunensi, & Florentino constat) præcipui Greci Patres: in quorum numerum referũtur, quotquot Ephesinæ & tribus sequētibus synodis generalibus in Grecia celebratis interfuerunt. Et quamuis Greci Patres in duas soleant classes diuidi, quod alij Spiritum sanctum à Patre, Filioque procedere ferè eisdem verbis ac nos disertè fateantur, alij autem, licet in verbis Latinorum non consentiant, re tamen ipsa nihil differant, dũ docent Spiritum sanctum à Patre per filiũ procedere. Vtriusque clasſis Patrum testimonia referam.

In primis sanctus Athanasius: *Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedēs.* Hec ille in Symbolo. Quod Athanasij esse patet: primò quia Nazianzenus Oratione de laudibus Athanasij dicit eum composuisse perfectam fidei confesſionem Occidenti, & Orienti notã. Secundò, quia Augustinus in Psal. 120. citans nominatim Athanasiũ Episcopum Alexandrinum, integrum versiculum huius Symboli adduxit, & suppresso Athanasij nomine, vtitur huius Symboli sententijs lib. 5. Trinit. 8. epist. 174. Enchirid. cap. 36. pasſim vt in Ecclesia notisſimi.

Non fuisse autem particulam, (*Et filio*) additam huic symbolo, hinc cõstat, quod habeatur in Græco; & quod Toletan. quartum cap. primo recitat confesſionem fidei fere ad verbum, sumptam ex hoc symbolo, in qua hæc particula habetur. Quare cum Græci non haberent quid responderent ad hoc testimonium dicebant, teste Gennadio lib. pro defensione Concilij Florentini cap. primo sect. quinta Athanasium fuisse ebrium cũ hæc scripsit.

Idem quoque Athanasius serm. quarto contra Arianos affirmat spiritum sanctum accipere à verbo. In Epistola ad Serapionem Episcopum de Spiritu sancto, sic loquitur: *A Patre dicitur procedere, quoniam à verbo Patris desumit,*

desumit, & mittitur, & donatur. Et infra: *Spiritus porro à Filio accipit: de meo enim* (inquit) *accipiet & annũciabit vobis*. Et paucis interiectis. *Cũ igitur istiusmodi ordinem, & naturã habet Spiritus ad Filium, qualem filius habet ad Patrem, qui fieri potest, vt qui Spiritum sanctum creaturam dicit, non illud idem necessariò, & de filio sentiat?*

Sanctus Cyrillus in illud Ioëlis: *Effundam de Spiritu meo*, hęc habet: *Quatenus enim Deus ex Deo naturaliter est Filius, genitus enim est ex Deo Patre, proprius ipsius, & in ipso, & ex ipso est Spiritus, sicut profecto & ex Patre ipso intelligitur*. Idẽ in exposit. 9. Anathematismi, sic ait: *Factus homo vnigenitus Dei Filius mansit quoque Deus, omnia quæ Pater habens præter esse Patrem, propriumq́, sibi, qui ex ipso, & ipsi innatus est Spiritus sanctus*. Idem etiam in Apologia ad Theodoretum, ait: *Procedit enim sicut ex Deo Patre Spiritus, iuxta Saluatoris vocem, non tamen alienus à Filio est. Omnia enim habet cum Patre, & idcirco dictum quoque est illud. De meo accipiet*. Et in lib. ad Palladium per interrogationem, & respõsionem, ait: *Mutabilis haud quaquam est Spiritus sanctus, vel si ipsum mutari intelligit, in ipsam Momus diuinam resultabit naturam; si Dei Patris est, nec non & Filij, substantialiter ex ambobus, hoc est ex Patre per Filium effusus Spiritus*. Et in quinto ad Hermiam, inquit: *Cuius proprium esse dicimus Spiritum sanctum? Num solius Dei Patris? vel certè Filij, an verò vtriusque diuisim, & amborum tanquam vnum ex Patre per Filium propter identitatem essentiæ?* Hermia respondet. *Ita aio, amice*, Et Cyrillus, *rectè*.

Sanctus Epiphanius in Anchorato apertissimis verbis: *Spiritus sanctus ex Patre, & Filio tertius appellatione*. Et ibidem: *Vterque habitat in homine iusto, Christus, et Spiritus ipsius. Si ergo Christus ex Patre creditur Deus de Deo, & Spiritus à Christo, vel ex ambobus, vt Christus ait: qui ex Patre procedit, et ille de meo accipiet*. Et ibidem: *Atqui dicet aliquis. Ergo dicimus duos Filios esse, & quomodo Christus vnigenitus? Nequaquam. Tu vero qui es, qui cõtraria de eo dicis? filium vocat ex se, Spiritus autem sanctus ab vtrisque*. Et ibidem: *Spiritus sanctus Spiritus veritatis est, lumen tertium ex Patre & Filio*. Et rursus: *Quem enim admodum nemo noscit Patrem, nisi filius, neque Filium, nisi Pater: ita dicere audeo, quod neque Spiritum nisi Pater, et Filius à quo procedit, et à quo accipit. Neque Filium neque Patrem nisi, Spiritus sanctus glorificans verè, et docens omnia, qui ex Patre & Filio est*.

Sanctus Basilius Magnus in tertio contra Eunomium circa principiũ, adeo clarè, & luculenter de veritate huius articuli disputat, vt Græci quidam temerario ausu tanti Patris auctoritatem pertimescentes non dubitarint verba quędam sancti Doctoris expungere, atque alia de suo addere, sicuti nũc in excusis legitur libris. Locus verò integer, Basilij proculdubio stylum, & grandiloquentiam redolens, à Bessarione recitatur, qui se illum Constantinopoli legisse ait in pluribus vetustissimis manuscriptis: *Quæ enim necessitas si ordine, et dignitate tertius est Spiritus sanctus, tertiũ*

quoq; esse naturæ. dignitate enim secundū esse à Filio, esse ab ipso habentem, et ab ipso accipientem, et nunciantem nobis, atque omnino ab illa causa dependentem tradit nobis pietatis sermo, &c. Et contra Eunomium lib. quinto cap. cui titulus: *Quare Spiritus sanctus non est Filij filius?* respondet hoc pacto: *Non quia per Filium à Deo non sit, sed ne Trinitas infinita multitudo censeatur, et ex filijs filios, vt in humanis fit habere putetur.* Idem in eodem cap. *Propterea esse quidem Spiritum ex Deo manifestè declarauit Apostolus dicens, quod Spiritum, qui à Deo est, accepimus. Per Filium autem elucere clarè docet vbi Spiritum ipsum Filij nominat, sicut et Dei Patris.* Constat autem legentibus Basilij verba Patrem hunc loqui de æterna Spiritus sancti productione. Nam illud *elucere*, vel *eluxisse*, quod Græci de temporali missione malè interpretantur, sæpè Basilius ipse pro ipsa Spiritus sanctus processione ad intra, vt vocāt, explicāda vsurpauit.

Sanctus Ioannes Damascenus. lib. 1. de fid. Orthod. cap. 13. hæc habet: *Ipse igitur Pater mens est, verbi abyssus, verbi genitor, & per verbum productor manifestatiui Spiritus.* Et rursus: *Spiritus autē sanctus occultæ diuinitatis, Patris manifestatiua virtus, ex Patre per filium procedens, vt ipse nouit, non generationis modo.* Idem in fine capitis ait: *Spiritus Patris cum ex Patre procedat, et Filij quoque est Spiritus, non tanquam ex ipso, sed tanquam per ipsum ex Patre procedens, solus enim Pater causa est.* Porro illud (*per*) singularem causæ, seu principij naturam, & verba ipsa Damasceni non obscurè indicant, & testatur Basilius Magnus cap. 8. lib. de Spiritu sancto ad Amphilochium his verbis: *Quod per Filium creet Pater, neque imperfectam Patris creationem, neque impotentem filij denotat operationē, sed vnitam ipsorum voluntatē significat.* Quare vox illa (*per filium*) originalis causæ confessionem continet, non autem ad coarguendam efficientē causam sumitur. Hoc etiam fusè Basilius cap. 5. ad Amphilochium.

Idem docet Chrysostomus explicans illa verba: *Omnia per ipsum facta sunt*: ait enim: *Quod enim sic per ipsum dictum est nullam aliam ob causam dictum est, quam vt ne Filium aliquis ingenitum suspicetur.* Ergo iuxta horum Patrum sententiam vox illa (*per filium*) accipienda est, vt originalis in Patre principij significatiua. Hoc vero loquendi modo sæpissimè vsus est Basilius Magnus, qui accuratissimè, ac plenissimè scripsit de Spiritu sancto, tum in quinque aduersus Eunomium libris, tum in libro quem de Spiritu sancto scripsit ad Amphilochium, prçsertim verò cap. 18. vbi de Spiritu sancto ita differit: *Igitur Dei cognitionis via est ab vno Spiritu per vnum Filium, ad vnum Patrem, & è conuerso. Naturalis bonitas, & quæ secundum naturā est sanctificatio, & regia dignitas à Patre per vnigenitum ad Spiritum peruenit.*

Sanctus quoque Maximus in Epistola illa, quam citant Grçci Patres, Conc. Florentini declarat simul, ac tuetur dogma, & loquendi modū Ecclesiæ Romanæ, ait enim, quod Latini dicūt *ex Filio* idem esse, quod Græci *per Filium*, illumque loquendi modum Latinos, inquit, dicere, sumptum esse

esse à Patribus tam Grę̨cis, quam Latinis. Pręterea explanans quid sibi velit aureum Zachariæ Prophetæ candelabrum, & lucerna, hæc ait: *Spiritus enim sanctus vt natura coessentialis est Deo Patri, ita & Filio secundum substãtiam est, quippe qui ex Patre essentialiter per Filium genitum ineffabiliter procedit.* Ex his duobus loquendi modis & ex Filio, & per Filium Maximus, & Damascenus, sed pręcipuè posterior hic primum secundo postposuerunt. Imò Damascenus non vult esse dicẽdum *ex Filio*, sed *per Filium*. Quapropter Gręci Patres Concilij Florentini, & pręcipuè Patriarcha Ioseph, vt habetur Sessione 25. post longas disputationes, & Sanctorum Patrum lectiones, huiusmodi tandem protulit sententiam cui Greci omnes acquieuerunt.

Posteaquam audiuimus dicta Sanctorum Patrum Occidentalium, & Orientalium, quorum alia Spiritum sanctum ex Patre, & Filio procedere dicunt. Alia vero ex Patre per filiũ, tametsi per Filiũ, idem est, quod ex Filio; & ex Filio, idẽ est quod per Filiũ; Nos tamen illud ex Filio omittentes dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium ab æterno, & substantialiter, vt ab vno principio, & causa præpositione, per, in præsenti in Spiritus sancti processione significante causam.

Quapropter videbatur illis inter prępositiones, *per*, & *ex*, hoc esse discrimen, quod Præpositio, *ex*, primum præsentiale, & procatarcticũ, vt Gręci vocant, principium denotat. Per vero, duo simul connotat, & secũdę personæ actionem, & primæ, hoc est Patris suppositionem, vim, & actum producendi Filio communicantis. Atque in hoc communem Græcorum Patrum dicẽdi modum, sed pręcipuè Maximi, & Damasceni sequuti sunt.

Eiusdem etiam sententiæ fuit Dydimus lib. 2. de Spiritu sancto (habetur inter opera D. Hieronym.) Cyrill. Hierosolim. Cathech. 16. & 17. Nazianzenus orat. 24. & expresſè Chrysostomus Homilia 1. & secunda de Symbolo tom. 5. Philo à sancto Epiphanio Episcopus ordinatus in lib. enarrationum in Cantica primo tomo Bibliothecæ, ac denique Gregorius Thaumaturgus, & Nicęnus referens eius vitã, quatenus dicũt Spiritum sanctum esse imaginem Filij, ac denique omnes antiqui Patres Gręci, excepto Theophilacto.

Sed Gręci nobis obijciunt Damascenum primo lib. fidei Orthodoxæ ad finem cap. 11. vbi ait: *Vbi Spiritum sanctum et ex Patre, et spiritum Patris nominamus, ex filio autem spiritum sanctum non dicimus.* Quibus verbis videtur apertè docere Spiritum sanctum ex Patre procedere, non vero ex Filio. Respondemus Damascenum, se verbis quæ continuo sequuntur exponere, neque ea in re à reliquis Patribus dissentire. Subiungit namque: *Sed spiritum Filij nominamus (Si quis enim Spiritum Christi non habet, diuinus inquit Apostolus, non est eius) et per Filium apparuisse, et nobis traditũ confitemur. Insufflauit enim, et dixit discipulis suis: Accipite Spiritum sanctum. Quemadmodum autem*

ex

ex sole radius, et splendor (ipse enim fons est, et radij et splendoris) atque per radium nobis splendor tribuitur, et ipse est, qui illuminat eos, et participatur à nobis. Porrò Filium neque Spiritum esse dicimus, neque etiam ex spiritu. Hactenus Damascen. Ex quibus verbis constat eam esse Damasceni mentem, vt dicat Spiritum sanctum esse Spiritum Filij, cum tamen è contrario (vt rectè subiungit) nec dicamus Filium esse Spiritus sancti, nec esse ex Spiritu sancto, eò quòd Filius nihil prorsus accipiat à Spiritu sancto: accipiat autem Spiritus sanctus à Filio. Patet etiam Damascenum ostendere velle, vt Spiritus sanctus per Filium à Patre procedat, sicut splendor proficiscitur à sole per radium. Vnde addit Spiritum sanctum per Filium apparuisse, & nobis esse traditum tanquam eum, qui à Filio, vt splendor à radio emanarit: Ideoque Christum insufflasse, quasi qui ex se emitteret, produceret, daretque Spiritum sanctum, dixisseque discipulis: *Accipite Spiritũ sanctum.* Vt ergò Bessarion cap. 7. suæ orationis rectè notauit, ea ratione dũtaxat Damascenus, & nonnulli alij ex Græcis, affirmant Spiritum sanctum procedere ex Patre per Filium, non secus, ac splendor procedit à sole per radiũ. Renuunt verò concedere procedere ex Filio, quoniã apud eos dictio (ex) denotat emanationem ab aliquo tanquam à prima origine, & fonte, quo pacto Spiritus sanctus à solo Patre procedit, quoniam is solus à se, & non ab alio habet vim, qua spirat spiritum sanctum. Verum quia filius spirandi vim sicut & reliqua accepit à Patre per generationem æternam, haud secus quàm radius à sole accipit vim fundendi splendoris, idcirco licet Spiritus sanctus proficiscatur à Filio, sitque eius Spiritus, quin etiam ab eo detur, & mittatur, renuunt tamen aliqui Græci Patres concedere hanc propositionem, *Spiritus sanctus procedit ex Filio,* licet concedant hanc aliam, *Spiritus sanctus procedit à Patre per Filium,* tanquam per suppositum, & causam intermediam inter Patrem, & spiritum sanctum, eo modo quo radius media causa est inter solem & splendorem. Atque id dicunt denotare dictionem, per; vnde sicut, quia radius principium est intermedium à quo emanat splendor, concedimus splendorem esse radij splendorem, non verò radium esse radium splendoris: ita vult Damascenus, vt dicamus Spiritum sanctum esse spiritum filij, non vero Filium esse spiritus sancti, aut de Spiritu sancto.

Ioan. 20.

Ex hactenus dictis facilè intelligitur eos Græcos, qui à Latinis dissentire videntur, solis verbis differre, esseque facillimam inter vtramque Ecclesiam concordiam, longè tamen melius loqui ad rem, de qua agitur, Latinos, eosque Græcos, qui cum Latinis conueniunt.

Primum & secundum patent ex eo, quia neutri negant Spiritum sanctum accipere suam essentiam, ac esse subsistens, procedereque à Filio, tãquam à supposito intermedio inter Spiritum sanctum & Patrem. Neutri item

item negant Patrem non ab alio, sed à seipso habere, quod spiritum sanctum producat, Filium verò id ipsum sicut etiam cætera à Patre accipere. Vtrique etiam affirmant Patrem, & Filium non esse plura principia, sed vnum tantum spiritus sancti, nec spirare spiritum sanctum distinctis, sed vna tantum spiratione: licet Pater id habeat à se, Filius à Patre, spiritus sanctus ab vtroque, seu quod idem est à Patre per Filium. Solum ergo differunt Græci quidam à Latinis in eo, quod Græci nolunt spirationem spiritus sancti vocare processionem ex Filio, sed ex Patre per Filium; Latini verò vocant eam spirationem, processionem ex Filio, quæ sanè quæstio est de solo modo loquendi.

Soluuntur argumenta Græcorum.

PRimum Græcorum argumentum ex verbis illis Ioan. 15. *Cum venerit paracletus quem ego mittam vobis à Patre spiritum veritatis qui à Patre procedit*, cõficitur. Cum enim in ijs tam apertè Dominus dixerit spiritum sanctum à Patre procedere, & non addiderit etiam à Filio temerarium omnino videtur asserere ab eo produci. *Ioan. 15.*

Respondeo cum Augustin. lib. 3. contra Maxim. c. 14. solum nominari Patrem, non ad excludendum Filium, sed quia Pater est auctor principalis Spiritus sancti, eò quòd ab ipso Filius potentiam habeat seu virtutem spirandi. Non excludi verò Filium probatur ex similibus scripturæ loquendi modis. Matth. 16. *Caro* (inquit) *& sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui est in cælis*, in quibus verbis etsi solus nominetur Pater, non tamẽ propterea aliæ excluduntur personæ, cum ea reuelatio facta fuerit à tota Trinitate. Item de Spiritu sancto dicitur, *Ille vos docebit omnia*, & tamen Pater & Filius etiam omnia docent, imò, vt lib. de processione spiritus sancti, ratiocinatur Anselmus, etsi dictum esset, Nemo producit spiritum sanctum nisi Pater, nec etiam excluderetur Filius, sicut nec in illis Matth. 11. *Nemo nouit Filium nisi Pater*, non excluditur Filius & spiritus sanctus à cognitione Filij. Dici præterea vlterius posset, in prædictis verbis manifestè Filium poni, cum Christus dicat missurum se spiritum sanctũ, & missio in diuinis, processio sit naturalis.

Secundum. In Concilio Ephesino lectum est symbolum Nestorianorum & liber Thodoreti contra anathematismos Cyrilli, ac in vtroque habetur expressè Spiritum sanctum non procedere à Filio. Cũ verò PP. Concilij tacuerint, omnino approbasse videntur eam sententiam.

Respondeo, in eodem Concilio, & in quarto, ac quinto lectam fuisse epistolam Cyrilli cum anathematismis ad Nestorium, in qua bis habetur spiritum à Filio habere suum esse, & PP. non contradixerunt, ergo (re-

torquendo argumentum) approbauerunt. Deinde Theodoretus negauit Filium procedere etiam per Filium, quod tamen Græci non asserunt. Igitur si quid valet eorum argumentum, Concilium approbauit sententiam illis contrariam. Denique ipsum Concilium satis suam significauit sententiam, cùm summo consensu probauit totam Cyrilli doctrinã, & contrariam Theodoreti, & Nestorianorum damnauit.

Tertium, ex Dionysio cap. 2. de Diuin. nominibus. p. 1. desumitur, vbi ait: *Solus fons supersubstantialis Deitatis est Pater.* Respõdeo dici solum fontẽ, non quomodocumque, sed quia non habet aliũde diuinitatem, Filius autem dicitur etiã fons, sed de fonte, sicut Deus de Deo. ita Epiph. Hæres. 69.

Quartum. Basil. Epist. 43. *Nullam* (inquit) *secundum propriã notionem communionem habet Filius cum Patre*; ergo nõ conuenit cum Patre in spiratione.

Deinde ait, propriam notionem Spiritus sancti esse quod per Filium, & cum Filio cognoscatur, & ex Patre subsistentiam habeat.

Ad primum locum Respondeo, non loqui Basil. de qualibet notione, sed de notione, quæ est proprietas, nempe filiatione: spiratio enim non est proprietas, Filius autem in filiatione nullam reuera habet communionem cum Patre.

Ad secundum, esse pro nobis, si benè intelligatur: non enim vult dicere Spiritum sanctum cognosci ex doctrina, & prædicatione Filij: nam eo in loco differit de distinctione personarum intima, & æterna, quæ nõ debet sumi à temporali nostra cognitione, sed cognosci per Filiũ, & cum Filio, vt relatiuum per suum correlatiuum. Nam paulò antè dixerat Spiritum sanctum ex Filio pendere & non posse vnum sine alio cogitari (quod est proprium correlatiuorum,) & proinde Spiritum sanctum esse à Filio. Nemo enim dicit Filium esse à Spiritu sancto.

Quintum. Omnia quæ habet Pater, habet etiã Filius, excepta causalitate, ait Orat. ad Episcop. qui venerant ex Ægypto, Nazianzenus.

Respondeo, non loqui de quacumque causalitate, sed de causalitate Patris erga Filium: vult enim dicere omnia quæ Pater habet esse filij, exceptis ijs, quæ sunt propria Patris. Ita enim postea confert etiam Spiritum sanctum cum filio, *omnia* (inquit) *quæ habet Filius, habet Spiritus sanctus excepta filiatione*: id est excepta propietate personæ, à qua procedit siue producitur.

Sextum. Leo tertius Papa, qui post additionem, *Filioque*, in symbolo factam vixit, (vt testis est Petrus Lombardus 1. dist. 11.) iussit scribi ad fidei cautelam in tabula argentea symbolum Constantinop. sine additione illa, & poni in altari post corpus sancti Pauli, ergò illam additionẽ abstulit.

Respondeo Pontificem dedita opera hoc fecisse, vt seruaretur memoria Constantinopolitani symboli, quale fuerat, & vt intelligerent omnes

non

non damnari illud Symbolum,nec esse contrarium nostro. Habet enim Ecclesiá plura Symbola,quæ omnia recipit,& honorat, nec vnũ destruit aliud quamuis aliquid sit expresſius in vno quàm sit in alio.

Septimum. In cap.3. Ioannis Theophil. *Sanè* (inquit) *Latini malè hæc exponentes, & minus rectè intelligentes dicunt quod Spiritus etiam ex Filio procedat.*

Sed Theophil. tempore schiſmatis vixit, & proinde reijcitur, sicut neque reciperent Græci Bernardum, Rupertum, aut alios similes Patres.

Octauum. Spiritus ſanctus eſt vnus, ergo vnum habet principium non duo, & vna ſpiratione procedit, non duabus.

Respondeo, hoc totum eſſe verum, non tamen ſequi vnum principium eſſe idem, ac vnam perſonam, & vnam actionem ab vna tantùm eſſe perſona in diuinis. Nam vnum eſt principium mundi, & vna creandi actio, & tamen mundus eſt à tribus perſonis, quibus eſt communis actio creandi: alias ſequeretur aliquam perſonam diuinam non eſſe creatorem; illud autẽ vnũ principium Spiritus ſancti eſt Pater & Filius: qui licet ſint duo ſpirantes, vnica tamen ſpiratione ſpirant. Nihil enim multiplicatur in Deo niſi relatio oppoſita, ſpiratio autem qua Pater ſpirat non opponitur ſpirationi qua ſpirat Filius, atque proinde vnica eſt non multiplex.

Nonum. Pater eſt ſufficiens principium Spiritus ſancti, ergo non requirit auxilium Filij.

Respondeo Filium cum Patre ſpirare, non quia Pater egeat auxilio, ſed quia habent eandem potentiam: qua ratione mundus producitur etiã à tribus perſonis neceſſario, neceſſitate, quam vocant, producentis, & quia intrinſecè ad rationem Spiritus ſancti ſpectat diſtingui illam realiter à Patre & Filio, propterea de neceſſitate etiam, quam vocant producti, ab vtroque procedit.

Vltimum. Si à Filio procedit Spiritus ſanctus, ergo Patri ſimilior eſt Filius quàm Spiritus ſanctus. Nam Filius ſpirat cum Patre ſpirante, & Spiritus non generat cum Patre generante.

Respondeo ſi in hoc eſſet attendenda ſimilitudo, ſimile ſequeretur incommodum, ſi Spiritus ſanctus à ſolo Patre procederet, nam tunc eſſet Filius ſimilior Spiritui ſancto quam Patri, ſiquidem Filius procederet cum Spiritu ſancto, & non produceret cum Patre: ſed neutrum concludit reuera. Nam ſimilitudo attenditur ex parte eſſentiæ, non ex parte relationum.

Demonstratur rectè factam additionem *Filioq;*.

HÆC particula *Filioq;*, est explicatio Symboli, vt declarat Concil. Florent. *Definimus explicationem verborum illorum* (Filioque) *veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate, licitè, & rationabiliter Symbolo fuisse appositam*. Debuit autem explicari symbolum, cum multi credere cœpissent Spiritum sanctum non procedere à Filio, hic enim error est contra fidem, teste Athan. in Symbolo: *Hæc est fides Catholica, quam nisi*, &c. & epist. ad Serapionem, & Concil. Florent. & vbi error ibi remedium quàm posit aptius afferendum est: nullum autem aptius quàm expressa symboli verba, cum symbolum sit quod omnes publicè profitentur.

Sed Latinos sine consensu Græcorum hanc explicationem facere potuisse constat: tum quod Papa Pastor vniuersalis Ecclesiæ nequeat errare in decretis fidei ex cathedra docens, illius autem est decernere de fide qui errare nequit, tum quia, & si tantum esset vt minimum primæ sedis Episcopus, sine quo Concilia robur nullum (vt docet Gelasius in tomo de vinculo anathematis) habent, sufficeret Concil. aliquot Episcoporum ab ipso confirmatum, vt aliquando factum est: tum etiam quod sit vel de fide, vel ritu quæstio: si posterius, potest quilibet in sua dioecesi Episcopus aliquem introducere ritum sine aliorum consensu: si prius potuerunt quidem Latini (quamuis Roman. Pontifex esset solum Patriarcha ceteris maior) illud definire: non tamen quod statim reciperetur à ceteris, sed a-lijs videndum num res rectè definita: sin minus maius conuocare Concilium: Græci autem non solum hanc particulam esse contra finem nequiuerunt probare, sed plures eorum fuere à Latinis conuicti. Legitimè ergo facta est hæc additio à Latinis.

Dices, licet non fuerint necessario Græci initio vocandi, quare tamen non fuere vocati?

Respondeo primò, an minimè fuerint vocati certum non esse. Secundò non fuisse necesse quia facilis quæstio: nec enim, sicut lib. 4. ad Bonif. 12. August. ait, omnis hæresis talis est vt propter eam omnes debeant prouinciæ versari. Tertiò rei definiendæ necessitate ita instasse vt quantocyus malo occurrere oportuerit. Quartò quia inutile, cum nulli extarent in Græcia homines docti.

Soluuntur

Soluuntur obiectiones Græcorum.

PRIMA. Decreuit sancta Synodus (scilicet 3. generalis) alteram fidem nemini licere proferre, aut scribere, aut exponere præter eam, quę definita fuit à sanctis Patribus, apud Nicænam vrbem in spiritu sancto congregatam, eos autem qui fuerint ausi aliam fidem componere siue porrigere, aut proferre his, qui volunt ad veritatis cognitionem conuerti ex Gentilibus, vel Iudęis, vel etiam ex qualibet hæresi: istos, si quidem Episcopi fuerint aut Clerici, alienos Episcopos quidem ab Episcopatu, Clericos ab Clericatu, si laici fuerint anathematizatos esse.

Respondeo primò, prohiberi tantum mutationem quoad sensum contrarium symbolo, sicut ad Galat. 1. Paulus anathematizat docentes preter id quod docuit, cum tamen ipse alia postea docuerit. Alias Synodo 3. abrogasset Constantinop. Symbolum, quo tamen vtuntur Gręci, addidit enim multa ad Nicęnum. Dicunt quidem Gręci Constant. & Nicęn. pro vno, & eodē haberi; sed quare? nisi quia in eundem cōspirant sensum? Hęc aut particula *Filioq;* in eundem quoque tendit. Quare Gręci cùm non ignorarent opinionem Latinorum, & eam additionem factam fuisse, per annos tamen circiter trecentos siluerunt. *Galat. 1.*

Secundò, Etsi prohiberet Concil. additionem etiam quoad verba, eius tamen prohibitio non nisi ad singulos Episcopos Clericos, ac Laicos intelligeretur extendi (si enim ad omnes Episcopos simul, ac. Pontificem quis eos deponeret?) Deinde non ignorauit Concil. par in parem non habere potestatem. At hanc additionem summus Pontifex approbantibus postea tribus generalibus Concilijs symbolo intexuit.

Secunda. Etsi hoc licuerit Latinis, non tamen expediuit: alioquin multa alia symbolo essent addenda.

Respondeo conuenienter id actum, tum quia dabat symbolum, sine hac particula, causas erroris: tum quia facile poterat addi sine notabili mutatione symboli. Cum & quęcumque alia particula addi posset si Romano Pontif. aut Concil. videretur expedire.

Concluditur Disputatio diuino testimonio.

PRimò vsque ad schisma adeò floruit Græcia doctis, atque sanctis viris, vt omnia Concilia generalia in ea celebrata fuerint, post verò nullum habuit generale Conciliũ, nullum miraculis clarum peperit doctum Patrem; Latini Concilia celebrarunt generalia duodecim, viri etiam miraculis clari singulis floruerunt ætatibus, ijque doctissimi, quorum maior pars Religiones diuersæ tulerunt.

Secundò, fides Latinorum propagatur vsque ad Indos tum Orientales tum Occidentales: Græcorum verò quotidie tabescit atque minuitur, eiusque sectatores quater aut quinquies victi, & conuersi à nostris, semper redierunt ad vomitum.

Denique illorum imperium in Turcarum incidit manus, idque ipsis Pentecostes ferijs. Anno siquidem, vt probat Gerardus Mercator in Chronolog. 1452. die 28. Maij, qui fuit (vt cognoscitur ex aureo numero, qui eo anno erat 9. & littera Dominicali que A.) Pentecost. Mahumetes secundus vltimam obsidionem ad Constantinopolem statuit, & sequenti die vrbem expugnauit, occisoque Imperatore imperium extinctum est.

CAPVT IV.

Eucharistiæ Sacramentum confici tam in azymo, quàm in fermentato, contra Græcos probatur.

Leo. Anselm. POst annos à Christi natiuitate mille & quinquaginta, orta est inter Græcos & Latinos celebris illa de azymo cõtrouersia, vt ex Epistola Leonis 9. ad Michaelem Patriarcham Constantinopolitanum cap. 5. & ex Anselmo lib. de fermentato & azymo, & alijs colligitur. Ita verò pertinaciter suæ Gręci adhæsere sententiæ, vt ipsius defensio vna ex præcipuis causis semper exstiterit, propter quam se à Latinorum communione separatos conseruauerint. Et quamuis controuersia hæc in Conc. Florentino, quo Græci conuenerant, fuerit eo decreto absoluta ‘ quo Patres sanctæ illius Synodi iudicarunt vtrumque panem azymum videlicet, & fermentatum veram esse Eucharistiæ materiam, & vtrumqne in vnaquaque Ecclesia iuxta antiquam consuetudinẽ retinendum: quia tamen semper

per Græci contendunt nos Eucharistia carere, illiciteque in azymo consecrare, ostendendum nobis erit falsò eam sententiam, vel prorsus nullo fundamento inniti: quod vt breuius, ac solidius absoluamus,

Supponamus in primis, vtrumque panem tam videlicet fermentatum quàm azymum, verum esse panem, atque in Scriptura sacra vtrũque panẽ simpliciter dici. Et quia de fermentato & ipsi affirmant, & nos non negamus, id probabimus de azymo. Lucæ 4. duo illi discipuli, qui pergebant in Emaus, Christum cognouisse dicuntur in fractione panis, quem tamen azymum fuisse constat, quod illud acciderit in secundo vel tertio Paschæ die (vt ex historia ipsius Euangelistæ colligitur) quibus diebus non licebat Iudæis nec domi habere panem fermentatum, vt patet ex Exod. cap. 12. & 13. Marc. etiam 2. Dauid dicitur manducasse panes propositionis, quos tamen azymos fuisse scribit Philo, & Iosephus, ille in libro de Vita contemplatiua: hic verò lib. tertio Antiquit. cap. 9. vbi ait: *Et duodecim panes azymos in ea* (hoc est mensa) *ponebant, senes per partem, valde mundos*. Et ex Leuit. cap. 2. colligitur, vbi omnem oblationem, quæ Domino offertur absque fermento fieri debere dicitur. Scriptura autem rectè vtrumque panem simpliciter panem appellat, quod vterque conficiatur ex farina triticea, & naturali aqua, coquatur puro igne, quæ tantum sunt de ratione panis; vterque præterea habet vsum panis, quamuis fermentatus, quia est melioris saporis, sit vsitatior. Hanc nostram suppositionem præter D. Thomá in 4. dist. 11. q. 2. art. 2. quęstiunc. 3. ad 6. docet Theodoret. Orat. decima in Danielem.

Lucæ 4. Exod. 12. & 13. Marc. 2. Philo. Iosephus. Leuit. 2. D. Thom. Theodoret.

Quia verò in hac controuersia præcipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum est factum Christi (neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) ideo ista quæstio ab alia pendet, Vtrum Dominus sacramentum instituerit primo die azymorum, quando fermentum inueniri non poterat in omnibus finibus Israël, an verò ante eum diem. Si enim Dominus sacramentum instituit in primo die azymorum, certum erit azymo pane vsum fuisse in eiusmodi institutione: nam Exod. 12. & 13. præcipitur sub pœna mortis, ne fermentatus panis inueniatur in domibus, aut in vllo alio loco filiorum Israël. Si alio tempore instituit, res non erit omnino certa.

Christus an in azymo, an in fermẽtato consecrarit.

Sed antequam Græcorum fundamenta statuamus, præmittere oportet id, quod sanctus Thomas notat in quarto distinct. vndecima quæst. 2. artic. 2. quæstiunc. tertia, morem celebrandi in azymo acceptum fuisse ab Apostolis, & in omnibus Ecclesijs olim seruatum, vt docet Innocentius de mysterio Missæ lib. 4. cap. 4. Postea verò, vt scribit Leo Papa Epistola quadam ad Imperatorem Constantinopolitanum, ab eodem Innocentio citata, propter hæresim Ebionitarum, qui dicebant simul cum Euangelio legalia

Quando celebrari cœperit in azymo. Innoc. Leo Papa.

legalia esse seruanda, sancti Patres ne eis consentire viderentur, cùm scirent non esse de necessitate huius sacramenti confici ex azymo, instinctu Spiritus sancti ad tempus statuisse, vt Eucharistia ex fermentato conficeretur. Postea verò cessante illa hæresi Ecclesiam Romanam ad primum morem rediisse, Græcos autem noluisse relinquere consuetudinem illam ad tempus susceptam, & obstinati dicebant non posse confici nisi ex fermentato, dicentes sic Christum confecisse.

Græcorum igitur ea est sententia, vt existiment Christum consecrasse in fermentato: asserunt enim ipsum suũ Pascha manducasse, & sacramentum instituisse die siue Luna decima tertia mensis primi, sequenti autem die ad occasum solis incępisse tempus Paschale, quo à Iudæis omnis fermentatus panis abijciendus erat. Sic Euthymius in commentario ad cap. 26. Matth. & Nicephor. lib. 1. histor. cap. 28.

Euthym. Niceph.

Est enim obseruandum ab Hebræis initium omnium mensium sumi à nouilunio, & idem apud ipsos esse primam Lunam, & primam diem, & Lunam 14. vel 13. ac diem decimum quartum, vel decimũ tertium. Porrò secundum legem Exod. 12. die 14. mensis, id est, decima quarta à nouilunio post solis occasum solitos fuisse incipere dies azymorum, qui erant septem, omnes quidẽ Paschales, sed primus, & vltimus soli solemnes, ita vt in his tantũ non liceret opus vllum seruile exercere, vt patet Leuit. 23.

Leuit. 23.

Dicunt ergo Græci feria quinta in cœna Domini fuisse diem decimum tertium apud Hebræos, in quo nondum incœperat tempus azymorum. Feria autem sexta, in qua Christus mortuus est, dicunt fuisse profanum, sed illa ipsa Luna post Solis occasum cępisse tempus azymorum, quia ille erat dies decimus quartus, postea verò diem decimum quintum fuisse diẽ sabbathi solemnissimum.

In hac ergo sententia Græcorum non est euidens Christum consecrasse in azymo, cùm post esum agni Paschalis in institutione sacramenti assumere potuerit fermentatum, cùm nondum cœpisset tempus azymorũ. Sed neque est euidens, sicut notauimus ex sancto Thoma, Christum in fermentato consecrasse: cum enim in comedendo agno, propter legis obseruantiam azymum adhibuisset, gratis dicitur, quod post cęnam fermentatum reassumpserit. Imò probabilius est eodem pane in cęna, & post cœnã vsum fuisse; quamuis sanctus Thomas putare videtur esse necessarium.

Communis vero Theologorum sententia est in quarto dist. vndecima Christum comedisse agnum Paschalem, & instituisse Sacramentum Eucharistiæ Luna 14. primi mensis, quo tempore Iudæi, qui tunc viuebant diem festum, azymorum inchoauerunt. Obseruandum enim est aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos constitui: dies enim naturalis apud ipsos incœpit ab ortu Solis, & terminatur ad occasum Solis, & continet

continet diem & noctem artificialem, quod patet ex Genes. Illud enim,
Factum est vespere & mane dies primus, vt exponunt Ambr. Basil. significat ex Gen. 1.
die artificiali, qui terminatur in vesperam, & ex nocte sequenti, quæ ter- Ambr. Basil.
minatur in mane, factum esse diem naturalem : dies verò festus è contra
apud ipsos incipit ab occasu Solis, & terminatur in occasum Solis, ex
Leuit. 23. & proinde dies festos azymorum comprehendere noctem Lu- Leuit. 23.
næ, siue diei naturalis quartæ decimæ & Lunam diei naturalis, siue Lunæ
quintæ decimæ. Quare cum Iudæi ineunte festo azymorum ipso initio
noctis Lunæ decimæ quartæ abijcerent omnem panem fermentatum;
Christus autem ipsa eadem nocte Eucharistiam institueret; in hac senten-
tia necessariò consecrauit in azymo.

Ex quibus primò colliges Græcorum sententiam, existimantium Chri-
stum consecrasse in fermentato; erroris manifestè conuinci. Et primò
probatur: Quia omnes ferè Patres docent Christum Luna decima quar-
ta, in quam ex Exod. 12. primus dies azymorum incidebat, suum Pascha Exod. 12.
immolasse. Ita Origen. titulo 35. in Matth. Chrysost. Homil. 35. in Matth. Origen.
Theoph. & Theophan. apud Bedam de ratione tempor. cap. 57. & 59. Chrysost. Teoph.
Theodor. q. 24. Exodi, Tertull. Cyprian. Ambros. epist. 83. Hieronym. Theophan.
in cap. 26. Matth. August. epist. 86. Beda & alij: Sed eo tempore non lice- Theodor.
bat vti pane fermentato: igitur consecrauit in azymo. Tertull.

Secundò ex Euangelio apertissimè probatur: quia Matt. 26. sic dicitur: Cyprian.
Primo die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes, Vbi vis paremus tibi Ambr. Hieron.
comedere Pascha? Et Marc. 14. *Prima autem die azymorum, quando Pascha immo-* Augustin.
labant. Et Luc. 22. *Venit dies azymorum in qua necesse erat occidi Pascha.* Cum Beda.
ergo hi tres Euangelistæ dicant Christum post cœnam instituisse Euchari- Matt. 26.
stiam primo die azymorum, qui nusquam in tota Scriptura dicitur ter- Mar. 14. Luca 22.
tius mensis, sed quartus decimus, aut decimus quintus, vt patet Exod. 12. Exod. 12. 13
13. & Leuit. 23. & Num. 28. apertè conuincitur errorem esse dicere, quod Leuit. 23.
Christus consecrauerit Luna decima tertia, ante diem festum azymorum. Num. 28.

Respondent impudentissimè quidam Græci, referente sancto Thoma,
prædictos tres Euangelistas errasse, & à Ioanne fuisse correctos. Hoc au-
tem est blasphemum; & si admittatur error in Euangelio, non est ratio,
cur potius errauerint tres, quàm vnus.

Respondent alij, vt Euthymius, dicentes Euangelistas loqui de die azy-
morum, non qui aderat, sed qui erat proximus.

Sed contra est: quia cùm alij Euangelistæ dicant ipso die azymorum
discipulos missos fuisse ad parandam cœnam Paschæ, non potest esse vlla
difficultas. Secundò, quia hoc modo necesse esset dicere Christum præua-
ricasse legem, quod Pascha comederit ante tempus, contra illud, *Non veni*
soluere legem, aut Prophetas, sed adimplere. Sed ex Ioanne etiam, à quo Græci

dicunt alios Euangelistas fuisse correctos, apertè demonstratur Christum Luna decimaquarta post Solis occasum, ineunte Paschatis festo, cœnasse cum discipulis, consequenter post esum agni non nisi in azymo instituisse Eucharistiam.

Ioan. 13. Primò enim cap. 13. dicit Ioannes: *Ante diem festum sciens Iesus quod venit hora eius*; ergo dies passionis erat dies festus Paschæ: sed dies festus incipiebat à Solis occasu; ergo festum Paschæ, seu primus dies azymorum incœperat à nocte, qua Christus cœnauit, & instituit Sacramentum; ergo instituit Luna decima quarta: dies enim festus Paschæ comprehendere debebat noctem Lunæ, siue diei naturalis quartæ decimæ, & lucem Lunæ siue diei naturalis quintæ decimæ.

Respondent Græci ad hoc, cum Ioannes dicit, *Ante diem festum*, non intelligi de ante immediato, sed de ante mediato, ac si diceret antequam veniret Pascha. Respondeo hoc esse figmentum Græcorum. Deinde dico nostrā sententiam Catholicam apertè colligi ex sequentibus verbis Ioannis, vt latius docet Bellarm. de Euchar. lib. 4. cap. 7.

Conclusio. His præiactis asserendum nobis est Eucharistiæ Sacramentum confici tam in azymo, quàm in fermentato. Assertio est de fide certa in Concilijs Florentino, & Tridentino tradita, & à Leone 9. in supra citata Epist. ita antea confirmata, vt Græcorum sententiam hæreticam appellauerit. Docent eam omnes Patres Latini, ac Theologi quidam post Magistrum in 4. Quidam cum D. Thom. 3. parte.

Probatur primò, ex Apostolorum traditione, cuius testes sunt Innocētius de myster. Missæ lib. 4. cap. 4. Leo Papa Epist. quadam ad Imperatorē Constantinopolitanum, quam citat idem Innocentius, & D. Thom. loco supra citato; qui omnes affirmant morem consecrandi in azymis à D. Petro, & Apostolis Romanam Ecclesiam accepisse, sed eum propter hæresim Ebionitarum postea fuisse intermissum: cum enim ipsi docerent simul cum Euangelio legalia esse seruanda, Patres illius ætatis Spiritus sancti instinctu, scientes azymum non esse huius Sacramenti materiam necessariam, ne hæreticis consentire viderentur, decreuerunt, vt ad tempus ex fermentato Eucharistia conficeretur.

Probatur secundò. Christus Dominus consecrauit in azymo: ergo ille panis sufficit ad substantiam huius sacramenti. Antecedens supra est probatum. Consequens euidenter deducitur.

Probatur tertiò. Vterque panis verus est, & simpliciter panis: sed ille totus est sufficiens Eucharistiæ materia: ergo siue fermentatus, siue azymus sit, totus erit ad consecrationem aptus. Maiorem prima suppositione probatam reliquimus. Minor probatur: nam ex Euangelistis, & Paulo nil aliud colligimus, quàm à Christo acceptum fuisse panem, consecratum,

&

& Apostolis distributum. Quare sicuti ex eo, quod vinum vertendum in sanguinem assumpserit, æquè aptum existimamus rubrum, ac album, cum vtraque vera sint vina, etsi accidentaliter diuersa: ita pari ratione existimandum est vtrumque panem siue azymum, siue fermentatum ritè posse ad hoc mysterium celebrandum assumi.

Obijcies dictum illud Christi Domini: *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Ex quo deduces panem fermentatum esse corruptum. Sed sensus illius proloquij non est, à modico fermento massam corrumpi, sed fermentari, hoc est alterari, & disponi, vt tali modo fiat. Fateor à nimio fermento posse massam corrumpi, sed propterea meritò admonet D. Thomas, vt non sit nimia illius mixtio, vt ita verus panis efficiatur, atque vsui hominum aptus: qui si talis sit, non minus erit ad consecrationem aptus, quam si azymus esset.

His duabus rationibus, quę assertionem demonstrare videntur, duæ aliæ addi possunt, quibus probetur congruentius consecrationem fieri in azymis, quam in fermentato: quarum altera sumitur ex significatione: Nam panis azymus designat puritatem, & sanctitatem corporis Christi vel accedentium ad illud accipiẽdum, iuxta illud D. Pauli 1. ad Corinth. 5. *Itaque epulemur non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.* *1. Cor. 5.* Alteram verò indicat Anselm. d. loco supra Matt. cap. 26. vbi ait azymum *Anselm.* panem facilius, purius, ac decentius confici; additque D. Thomas magis *D. Thom.* eum esse ab omni corruptione immunem.

Græcorum argumenta diluuntur.

Omnia Græcorum argumenta eò tendunt, vt probent Christum Dominum in fermentato consecrasse, non quidem, vt conuincant congruentius in fermentato, quàm in azymo consecrationẽ fieri, sed vt omnino azymum reijciant, tanquam materiam ineptam, & à Christo non institutam. Quibus omnibus argumentis, si antecedens concederetur, nõ inferretur propterea consequens, quod ipsi opinantur, vt ex prędictis facilè colligitur. Sed quia antecedens est falsum, aliqua eaque pręcipua eorum argumenta proponamus.

Primum argumentum sit. Christus fuit occisus ante celebrationem Paschæ: ergo cùm Christus pridiè quàm pateretur Pascha manducauerit, vel præuenit Iudæorum cæremoniam, vel Iudæi suam postposuerũt: hoc secundum est falsum, tũ quod nullo probabili fundamento fulciatur, nisi solidum fundamentum existimes Rabbinismum cuiusdam Gamalielis, qui de Solis, & Lunæ motibus scripsit ante quingentos annos, vt mirum

propterea fit Burgensem Catharinum, & quosdam alios paucos sententia ipsius esse vsos; tum etiam, quod Ioan. decimoquarto repugnet dicenti, ante diem festum Paschę lauasse Christum discipulorum pedes, azyma manducasse, Eucharistiam instituisse, & deinde morti fuisse condemnatum: ergo prȩuenit potius Iudȩorum Pascha: sed tunc licebat vti fermentato: ergo in eo Eucharistiam instituit.

Ioan. 14.

Confirmatur ex illo communi Scribarum placito, ne Christus occideretur in die festo, ad euitandum tumultum populi.

Ad hoc argumentum Respondeo, apocryphum omnino esse, quod aliqui existimarunt Iudȩos diem festiuum Paschę postposuisse; quod eo anno caderet feria sexta: sed non minus esse falsum, quòd Christus Pascha anteuerterit, agnumque statuto legis die non manducauerit, vt supra diximus, & Marcus expressè affirmat cap. 14. dum dicit, primo die azymorum, quando Pascha Iudȩi immolabant, accessisse ad eum discipulos, atque vt locum ad mysterium celebrandum designaret, postulasse & vespere facto, locoque in cœnaculo grandi instructo agnum comedisse. Vocauit autem Marcus eum diem *primum azymorum*, quod post paucas horas, vespere videlicet facto sollemnitas instaret azymorum, vti supra dicebamus. Cumque sequenti luce fuerit Christus occisus (siquidem *pridie quàm pateretur accepit Iesus panem*, vt ait Paulus, & ex Euangelistarum contextu liquet) eaque fuerit decima quinta, sequitur in ipso festiuissimo die omnino ipsum obijsse.

Marc. 14.

Ad confirmationem adductam Respondendum est, placitum illud Scribarum minimè fuisse receptum, sed illud eorum, qui dicebant premendum esse potius & occasionem non negligendam tollendi è medio Christum quocunque die, quocunque festo incederet, quocunque demũ legis præcepto prohiberentur; rati videlicet expedire potius Christum mori, quàm legem obseruare; ideo ipso festiuissimo die, vt docent Tertullian. lib. contra Iudæos cap. 9. Euseb. li. 10. de demonstratione Euang. demonstrat. 6. Cyrill. Hierosolym. cap. 13. Origen. Homil. 23. in Num. Clemens Papa lib. quinto Constit. cap. 14. August. Tract. 50. in Ioan. Leo Papa Serm. 6. de Passione, & alij. Quo die parauerunt quidem mulieres aromata, & Ioseph mercatus est syndonem, quod opera pietatis his etiam diebus in lege non prohiberentur. Et licet iudicia habere esset illicitum, eius tamen legis reos se minimè Iudȩi existimarunt, quod Romanis curam Christum occidendi demandauerint. Propterea ait Ioannes 18. ipsos non introijsse prætorium, ne contaminarentur, sed vt manducarent Pascha, victimas scilicet Paschales, quæ ex ouibus & bobus quotidie in diebus Paschæ immolabantur, Deuter. 16. Quarum esus non nisi purificatis concedebatur, vt ex Leuit. constat cap. 22. E media ergo platea Pilato electionem

Tertull. Euseb. Cyrill. Origen. Clemens. August. Leo Papa.

Ioan 18.

Deut. 16. Leuit. 22.

ctionem inter Christum & Barrabam proponenti, responderunt Iudęi: *Tolle hunc & dimitte nobis Barrabam*, Lucæ 23. quam electionem proposuit, vt liberandi Christum viam quæreret, & consuetum obseruaret morem, singulis annis in die Paschæ vnum vinctum, quem populus mallet, dimittendi: cui expositioni non obstat nisi Chrysostomus Homil. 81. in Ioannem, qui credidit Iudæos cœnam legalem postposuisse, legemque præuaricasse: sed id iam est à nobis ex Luca reprobatum. Obijt ergo Christus die ipso artificiali Paschatis: propterea dixit Ioannes, *Ante diem festum Paschæ*, sed initio ipso sollemnitatis ad vesperam decimæ quartæ Eucharistiā instituit, quando vti fermentato non licebat. *Luca 23.* *Chrysost.*

Secundum argumentum ex Epiphanio desumitur primo contra Hæres. cap. 50. vbi expressè ait Christum oportuisse in decima quarta die immolari secundum legem: Decima erga tertia die Christus & agnum comedit, & Eucharistiam instituit. *Epiphan.*

Ad hoc argumentum, quamuis admitteremus Antecedens, & Consequens, non proinde sequitur Christum in fermentato consecrasse: cùm enim ex lege, cùm azymo agnus esset comedendus, quis dicat eodem non vsum fuisse in instituenda Eucharistia: sed Epiphanius loco citato solummodò loquitur de figurante siue typica Christi immolatione, ac si dixisset, oportuisse agnum, qui figura Christi erat, immolari decima quarta Luna ad vesperam, incępta iam azymorum sollemnitate, quod indicāt ea verba ipsius *secundum legem*: arguit siquidem eo loco quarta decimanos, quod celebrantes cum Iudæis Luna 14. non animaduerterent Iudæorum Pascha eo die ad vesperam significare Synagogam lumen suum amissurā Christo adueniente, dies enim 14. est vltima incrementi cum decima quinta decrescere iam incipiat.

Tertium. Azyma sunt Iudæorum propria: ergo consecrare in azymis est Iudaizare.

Respondeo esse propria Iudæorum ad significandam Christi puritatē futuram non autem præsentem, vel ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum: alioquin nec vti deberemus aqua & fermento, cum his ad suos ritus vterentur Iudæi.

Quartum. Immolatio agni Paschalis figura fuit Passionis Christi: sed agnus immolabatur die 14. ergo eo die fuit ipse occisus, & præcedenti ab ipso Eucharistia instituta.

Respondeo agnum Paschalem magis significasse Eucharistiam, quàm Christi mortem, quod ritus agni Paschalis magis ad manducandum, quā immolandum pertineret. Quare meritò Eucharistia in profesto Paschatis, Luna scilicet decima quarta, est instituta, quo die agnus immolandus erat,

Quintum. Augustinus Tractatu 120. in Ioan. docet acceleratam fuisse Domini sepulturam propter Iudæorum Parasceuem: quia illa nocte cœnam erant comesturi puram: ergo Christus præuenit Iudæorum cæremoniam.

Irenæus. Beda. Ioan. 19. Respondeo per eam cęnam non intelligi ab Augustino agnum Paschalem, sed quandam aliam sollemnem, quam ad vesperam feriæ sextę sumebant, initio videlicet Sabbathi, vt patet ex D. Irenæo lib. primo cap. 10. & lib. quinto cap. 23. Et ex Beda in cap. 23. Lucæ. Vnde quando Ioannes 19. ait: *Erat autem Parasceue Paschæ hora quasi sexta*, non debet intelligi dies præparationis ad Pascha, sed ad Sabbathum, vt seipsum declarat Ioannes, aiens: *Propter Parasceuem Iudæorum, vt non remanerent in cruce corpora sabbatho; erat enim magnus dies ille Sabbathi.*

Non ante absoluam hanc controuersiam, quin moneam finxisse Caluinum à quodam Alexandro summo Pontifice introductum fuisse in Ecclesia azymum panem in sacrificio Missæ: finxisse dixi, cum nullum huius historiæ testem referat, atque à veritate alienissimum sit. Nam omnes Pontifices huius nominis post primum, successores fuere Leonis noni Romanæ sententiæ acerrimi defensoris. Primus verò huius nominis Pontifex, qui circa annum Domini 110. sedit, non potuit esse huius institutionis auctor, cum Christi Domini factum & nascentis Ecclesiæ ritum eũ latere non potuerit: eam autem ipso exordio in azymo consecrasse supra ex Leone diximus, qui capite 24. dicit sanctos Martyres primitiuæ Ecclesiæ nostris azymis saginatos.

CAPVT V.

Purgatorij locum esse aliquem, in quo iustorum purgantur peccata, contra Græcos demonstratur.

PVrgatorium esse in primis probatur ex omni cura, quæ pro defunctis habita est, tam in veteri, quàm in nouo Testamento, atque in illo quidem primò ex lib. 2. Machabęor. cap. 12. in quo Iudas orare fecit pro mor-
2. Mach. 12 tuis, & subiungitur in textu: *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis orare, vt à peccatis soluantur.* Vnde quinque colliguntur. Primò posse mortuos à peccatis solui, & proinde Purgatorium esse. Secundò sacrificia & orationes illis prodesse. Tertiò non expiari semper in morte omnes peccatorum reliquias, vt fingit Lutherus, Quartò posse hominem piè mori, & tamen

& tamen habere aliquid soluendum. Vltimò hoc esse de fide.

Secundò, exemplo Tobiæ, qui filium suum docuit panem & vinũ ponere super sepulturam iusti: id est eleemosynam dare, vt pro eo oretur: alioqui ridiculum esset ponere panem & vinum super sepulcrum. Dicit autem iusti pro fidelis, qui piè in Domino defunctus sit. Inde etiamnum in aliquibus Ecclesijs vsitatum est, vt in die Commemorationis omnium animarum, panem & vinum ponant super sepulcra suorum defunctorũ, quæ cedunt in vsum Ministrorum Ecclesię, & aliorum pauperum. Nam in his eleemosyna ipsa valet coram Deo pro defuncto, etiamsi ipsi parum fortasse orauerint pro defunctis illis. Abusus si qui irrepserunt debent per Episcopos emendari. *Tobiæ 4.*

Tertiò, exemplis populi Israël, quoties luxit obitum clarorum virorum multis diebus: vt habitatores Iabes-Galaad luxerunt Saul Regem septem diebus. 1. Reg. vlt. Dauid luxit pro Ionatha, alijsque ex populo Israël in prælio occisis. 2. Reg. 1. Populus Israël luxit interitum Iudæ Machabæi diebus multis lib. 1. Machab. 9. & horum similes. Nam diuturnus iste luctus præsertim coniunctus cum ieiunio, non significat solam mentis tristitiam, sed & orationes & sacrificia, quæ per dies istos pro defuncto sunt oblata Deo. *1. Reg. vlt. 2. Reg. 1. 1. Mach. 9.*

Quartò, ab exemplis noui Testamenti, de quibus meminit Apostolus Paulus 1. Corint. 15. dicens: *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Baptizari* enim hic significat pati, iuxta illud Christi ad filios Zebedæi: *¡Potestis baptismo, quo ego baptizor, baptizari?* Marc. 10. Baptizari ergo pro mortuis est aliquid pro eorum salute sustinere. Cuiusmodi sunt opera satisfactoria, vt ieiunia, orationes, eleemosynæ, peregrinationes, oblationes, &c. *1. Cor. 15. Marc. 10.*

Deinde Purgatorium esse, probatur secundò & principaliter ex verbis Christi Domini. Matth. 12. vbi peccatum contrà Spiritum sanctum dicit non remitti neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ex quibus verbis sacri interpretes colligunt esse aliquorum peccatorum remissionem post hanc vitam. Quò pertinet & illud de ingrato & iniquo seruo, quem Dominus tradidit tortoribus, quoadusque redderet ei vniuersum debitum. Matth. 18. Ita & de incarcerato à iudice ait: *Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* Matth. 5. *Matt. 12. Matt. 18. Matt. 5.*

Tertiò, ex verbis Apostoli 1. Cor. 3. *Si cuius*, inquit, *opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem*. Quo quidem in loco obseruandum est Apostolum vti similitudine architectorum, quorum vnus super fundamentum lapideum atque solidum ex pretiosa erigit materia domum, quæ non timeat ignem: alter super fundamentum simile exstruit ædificium ex combustibili materia, vt stipulis, ligno, &c. *1. Cor. 3.*

Hoc

Hoc duplici ædificio si ignis applicetur, prius quidem integrum manebit etiam saluo architecto, si sit intus: posterius verò breui per ignem deuorabitur, & architectus inclusus non nisi egredietur per ignem, in quo transitu non quidem morietur, sed tamen eius corporis leuiores partes incolumes non egredientur.

Huic sententiæ consonant dicta Prophetarum: vt Dauidis Psalm. 65. *Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Et Isaiæ 4. *Si abluerit Dominus sordes filiarum Syon & sanguinem Ierusalem lauerit de medio eius, in spiritu iudicij & spiritu ardoris.* Hæc verba D. Augustinus interpretatus est de igne Purgatorio, de Ciuitate Dei lib. 20. cap. 25.

Ps. 65. Isaiæ 4.

Malach. 3. Eundem sensum habent verba Prophetæ Malachiæ cap. 3. *Ipse sedebit conflans, & emundans argentum & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum.* Accedunt & illa verba Prophetæ Zachariæ, cap. 9. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.*

Zach. 9.

Act. 2. Quod aliquantò clarius expressit B. Petrus Apostolus Act. 2. loquens de Christo: *Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni.* Dolores enim inferni eorum, qui à Christo soluti sunt, nulli alij sustinuerunt, quam qui tunc erant in Purgatorio. Nam qui erant in limbo Patrum, nullos dolores patiebantur.

Quartò, plurimum huc faciunt verba Apostoli Pauli Philipp. 2. vbi docet de gloria Christi, & inter alia dicit: *Vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum.* Per quos tres ordines intelliguntur Angeli in cęlis, homines fideles in terris, & animæ defunctorum in Purgatorio sub terra. Nam qui in inferno sunt damnatorum, non adorant Christum, sed blasphemant.

Quintò probatur ex Patribus Græcis & Latinis. Ex Græcis. Primus Clemens lib. 48. longam orationem describit pro defunctis fieri solitam.

Clem.

Dion. Areop. Dionysius de Ecclesiastica Hierarchia c. 7. Par. 3. *Accedens*, inquit, *deinde venerandus Antistes precem sacram super mortuum peragit, precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumq́ in luce statuat, & regione viuorum.*

Athanas. Athanasius 34. ad Antiochum quærit, Num animæ sentiant vtilitatem ex orationibus viuorum? Respondet sentire omnino.

Basil. Basilius in Liturgia instituit orationem pro mortuis. Idem Basilius, qui magna apud Græcos pollet auctoritate, sæpè alibi Purgatorium statuit. In illud Isaiæ 9. *Quod iniquitas ardebit vt ignis,* hæc habet. *Præparatam enim materiam per peccata tolli, atque corrumpi, à diuina bonitate ordinatum est, in beneficium hominum.* Et in illud, *Vt aridum gramen comedetur ab igne, & comburetur in densitatibus syluæ,* ita ait: *Si ergò nudauerimus peccatum per confessionem, fecimus*

fecimus ipsum aridum gramen dignum, quod à purgatorio igne consumatur. Idē infra ostendit, quod terrena traduntur igni punitorio in beneficium animę, sicut & Deus innuit dicens: *Ignem veni mittere in terram*. Et infra in illud, *Et erit populus tanquam à flammis rogi combustus homo*; hæc ait: *Non minatur destructionē, sed purgationem significat, iuxta quod ab Apostolo dictum est: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* 1. Cor. 3.

Idem S. Basilius in libro de spiritu sancto ad Amphilochium cap. 15. *Ipse nos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Ignis baptismum, vocans examinationem Iudicij, vt inquit Apostolus. Vniuscuiusq; opus, quale sit ignis, probabit*. Et rursus: *Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur.*

S. Gregorius Nyssenus, in Oratione de defunctis vltra medium, hæc ait: *Similes quippe nos Deo reddit liberum arbitrium. Vt ergo & libertate natura nō priuetur, malumq; deleatur, excogitauit hoc Dei sapientia inuentum, permittere scilicet hominem in ijs esse, in quæ prolabi voluit, vt degustatis malis quæ exoptauit, & experientia discens, quibus cum rebus quantas commutauerit, sponte sua reuertatur ad pristinam beatitudinem per desiderium, affectus omnes rationi non parentes velut naturæ onus excutiens, vel in præsenti vita per cautionem & philosophiam expurgatus, vel post præsentem peregrinationem, per ignis purgatorij fornacem*. Et infra: *Quod si in affectus rationis expertes declinarit brutorum pelle adiutrice vsus ad prauas animi affectiones, longè aliud post hæc consilium capiet de bono diligendo post discessum à corpore, agnoscens quantum sit inter virtutes & vitia discrimen. Cum diuinitatem participare non poterit, ni prius immixtæ animo sordes igne purgatorio expurgentur.* Et infra: *Et Prophetas audiuimus, quique cum illis, & post illos fuere, per virtutem, & Philosophiam ad perfectionis culmen peruenisse discipulos inquam, & Apostolos & Martyres, omnesq; qui coniuncta cum virtute vitam adductæ materiæ vitæ prætulerunt. Qui etsi numero pauciores sint, si cum eorum copia, qui malo adhæserunt, conferantur, posse tamē in carne virtutē colere ostenderunt. Reliquos verò per disciplinam posteriorē in purgatiuo igne deponentes affectus materiales, inque gratiā à principio natura concessam per desideria bonorum redeuntes.* Idem Nyssenus in Oratione de infantibus immaturè abreptis propè initium: *Quid de ipso infante, scilicet abrepto sentiendum? quomodo de his qui hoc pacto obierunt, iudicandum? Aspicietne & illa anima iudicem? Sistetur & illa cum cæteris ante tribunal? subibit anteactæ vitæ iudicium? dabitne dignas pœnas expurgata igni iuxta Euangelij dicta, an verò potius rore benedictionis erit recreata?* Euangelij verò locum intelligit, quam frater eius Basilius in Esaiam, Ignem veni mittere in terram. Greg. Nyss.

Eumenius in primam ad Corint. explicans illud 3. cap. *Ipse verò saluus erit, sic tamen quasi per ignem*, hæc habet: *Vel etiam hoc pacto possumus intelligere. Qui superadificauerit materiam facilè combustibilem, omnino proiectus est. Detrimentum enim passa sunt ipsius studia, ipse vero saluus erit? Quisnam? qui superædificauerit aurum & argentum, & lapides pretiosos. Cum enim de ipso* Eumenius.

dixissent, quod mercedem accipiet, nunc ait, qualem mercedem, hoc est, salutem? Saluus autem erit cum dolore & ipse, vt par est, cum qui per ignem transit, modicarumque inhærentium sibi sordium indiget purgatione. Nam Dei solius est perfecta impeccabilitas, homines autem quantumlibet iusti, non sunt omnino mundi. Dictum est enim, quod in multis omnes peccamus, & nemo mundus à peccato, etiamsi vnius diei fuerit vita ipsius. Dictum quippe est à Malachia etiam, quod vt ignis in fornace vtq; herbam lauantium lauabit, & mundabit aliquos Deus.

1. Cor. 3. Idem Eumenius citat Basilij Commentarios super Esaiam interpretantis locũ illum, *Saluus erit, sic tamen quasi per ignem,* his verbis: *In Commentarijs in Esaiam S. Basilius iterum hũc textum repetẽs, de purgatione ipsum intellexit.*

Theodoret. Theodoretus explicans dictum Pauli locum hæc ait: *Ignem hunc, credimus Purgatorium, in quo purgantur animæ, tanquam aurum fornace.*

Bas. Seleuc. Basilius Seleucianus Chrysostomi familiaris in quarta de Dauide Oratione in ipso fine: *Ne expectemus* (inquit) *vt igne curemur, vbi perpendendum est illud, igne cremari.*

Greg. Naz. Gregorius Nazianzenus in Oratione in Cæsarium, circa finem inquit: *Et nostras & eorum, qui quasi in via paratiores prius ad hospitium peruenerunt, animas commendemus.* Ibidem Orat. pro anima eiusdem Cæsarij. Idem Nazianzen. in Oratione ad eos qui vocarunt, & non accurrerunt, prope finem: *Superædificantes fundamento fidei, non lignum, non herbas, neque stipulam, materiam tenuem, & facilè combustibilem cum igne dijudicabimur, vel purgabimur, sed aurum, argentum, &c.*

Ephrem. Sanctus Ephrem in suo Testamento, *Assiduè,* inquit, *in vestris orationibus mei memoriam faciatis; etenim in vanitate, & iniquitate vitam peregi meam.*

Cyrill. Cyrillus Catechesi 5. Mystagogica: *Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum credentes esse animarum iuuamen, pro quibus offertur, obsecratio sancti illius & tremendi sacrificij.* *Euseb.* Eusebius lib. 4. de vita Constantini dicit, eum voluisse sepeliri in celebri templo, vt fieret particeps multarum orationum.

Epiphan. Epiphanius in fine operis contra hæreses numerat inter dogmata Ecclesiæ orationem pro defunctis: & hæresi 75. Aerium hæreticum facit quia hoc negabat.

Chrysost. Chrysostomus Homil. 41. in priorem ad Corinthios: *Iuuetur,* inquit, *mortuus non lacrymis, sed precibus, supplicationibus, eleëmosynis.* Et infra: *Ne fatigemur mortuis auxilium ferre, preces pro illis offerentes.* Homil. 69. ad populum: *Non temere ab Apostolis hac sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio: sciunt enim inde multum illis contingere lucrum, vtilitatem multam.* Idem Homil. 32. in Matth. & 84. in Ioan. Homil. 3. in Epistol. ad Philip. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi.

Theod. Theodoretus lib. 5. histor. c. 26, scribit Theodosium Iuniorem procubuisse

buisse ad reliquias sancti Ioannis Chrysostomi, & orasse pro animabus parentum suorum Arcadij, & Eudoxiæ iam defunctorum.

Theophylactus in cap. 12. Luc. *Hoc autem dico*, inquit, *propter oblationes & distributiones, quæ fiunt defunctis, quæ non parum conducunt etiam ijs, qui in grauibus delictis mortui sunt.* Theophyl.

Damascenus in libro de ijs qui in fide migrarunt, probat hanc veritatem testimonijs multis, Dionysij, Athanasij, Gregorij Nazianzeni, Gregorij Nysseni, & aliorum. Vide etiam Palladium in historia Lausiaca cap. 41. Damasc.

Ex Latinis autem Patribus ferè nullus est qui dissentiat. Sufficiat autem contra Græcos Græcorum Patrum sententias retulisse.

Obijcitur Augustinus, qui 21. Ciuit. cap. 26. & in Enchirid. cap. 69. dicit *dubitari posse an post hanc vitam animæ torqueantur purgatorio igne.*

Respond. Non dubitare de pœna animarum, sed de modo ac qualitate pęnæ. Nam in priori loco, solum dubitat, An purgatorius ignis sit idem in substantia cum Gehennę igne: in 2. An post hanc vitam vrantur animę igne doloris de amissione temporalium quo hic vri solent.

Denique rationibus probatur. Prima. Ex illo Apocal. 21. *Non intrabit in illud aliquid coinquinatum.* At multi fidelium hinc emigrant, qui maculas vitæ suæ non satis expiarunt: itaque post obitum purgari debent, vt digni fiant ad inhabitandam ciuitatem sanctam in cęlis. Apoc. 21.

Secunda. Cum in nobis sint aliqua peccata leuia siue venialia, fieri potest, vt quis cum huiusmodi venialibus moriatur. Ergo assignari debet aliquid quo purgentur.

Tertia. Cum reconciliantur homines Deo, non dimittitur semper tota cum peccato pęna. Ergo si antequam soluatur, moriatur homo, illam alibi soluere tenetur. Probatur antecedens. Nam Mariæ Numer. 12. dimissa fuit culpa, & tamen iubente Deo luit pęnam per hebdomadam vnam. Item in pęnam adulterij Dauidis moritur infans: in pęnam numerati populi grassatur pestis. Num. 12.

Respondent primò, hanc pęnam non esse in satisfactionem, sed in remedium, cum eam patiantur iusti. Deus pepercerat populo Exod. 32. & tamen in pęnam peccati multi occiduntur, certè non ad emendationem, quomodo enim post mortem emendatio? Exod. 32.

Respondent secundò, in morte deleri omnia. Contrà sequeretur absurdum, nempe vnam & eandem esse pęnam, pro grauissimis ac leuibus peccatis.

Quarta ratio. In quo omnes conueniunt gentes, vix aliunde prouenire potest, quàm à naturali lumine: quæ enim sunt ab hominibus efficta, varia sunt pro varietate gentium. Sed opinio de Purgatorio omnibus

gentibus est communis: (non tamen multæ de pęnis fabulæ, quas sibi quisque pro capite suo finxit) Igitur à lumine naturæ procedit. Sicut Deũ esse, non autem varios, & multiplices esse Deos. Probatur minor. Ita Hebręi 2. Mach. 12. Mahumetani in Alcorano, vbi Purgatorium disertè habetur: Ethnici in Phædone & Gorgia Platonis.

2. Mach. 12

Quinta. Videmus aliquos morientes valde bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos. Ergo sicut ratio dictat valde bonos statim præmiandos felicitate æterna; valde malos æternis puniendos supplicijs: sic dictat esse temporarias pęnas pro mediocriter bonis.

Sexta. Testantur grauissimi auctores animas apparuisse, renũciantes se in purgatorio versari, implorantes auxilium à viuis. Anima Paschasij apud Gregor. Romanum: Vitalinæ virginis apud Gregor. Turon. sancti Seuerini apud Petrum Damianum: Fursæi apud Bedam à mortuis resurgens multa narrauit de Purgatorio: sororis sancti Malachiæ apud Bernardum, &c.

Pro solutione tandem argumentorum notandũ est primò, quod Scriptura sacra frequenter duorum dumtaxat locorum, scilicet Cæli, & Inferni meminit; partim factum est, quia respicit ad sententiam externi iudicij Dei, qua alij ad beatitudinem, alij ad damnationem mittentur: nec erit porrò tempus purgationis. Partim quod sub nomine iustorum, qui beatitudinis fiunt participes, etiam continentur constituti in Purgatorio: quia de sua beatitudine certi sunt, tametsi eam nondum habeant. Partim denique quòd omnis legis fines duo sunt: scilicet decernere iustis præmia, & iniquis supplicia: tamen in vtrisque inueniuntur gradus, vt nec paria sint quorumlibet iustorum præmia, nec pares pænæ iniquorum omnium.

Secundò, ordinarius locus Purgatorij est prope infernum damnatorũ, in medio terræ, quò & Christus in triduo mortis suæ descẽdit. Quod autem quidam leguntur Purgatorium suum habuisse in alijs locis; id speciali Dei ordinatione factum est, in terrorem viuentium, ne pænas Purgatorij leues putent, & liberius peccent. Potest quoque dici, istas animas non continuè fuisse in locis istis extraordinarijs, sed pro ordinatione Dei aliquando dumtaxat apparuisse viuentibus, reliquo tempore fuisse in ordinario loco Purgatorij.

Tertiò, non mirum est animas in Purgatorio torqueri ab igne certo tempore, cùm aliæ torqueantur in infernali igne in perpetuum, exigente & operante diuina iustitia, quæ nouit igni dare virtutem, vt animas affligat, nec vnquam absumat, neque ipse consumatur.

CAPVT

CAPVT VI.

An Sanctorum animæ Deum videant, & verè beatæ ſint ante diem iudicij.

PRęcipuus Gręcorum, aliorumque Schiſmaticorum error, vt ex Concil. Florentino, & D. Thom. Opuſc. 6. cap. 9. conſtat, ille fuit, vt aſſererent nec beatorum animas ante extremi iudicij diem beatitudine frui, nec impiorum inferni igne puniri. Cuius oppoſitum definitum fuit in Concil. Florentino Seſsione vltima, in Decreto vnionis Latinorum cum Gręcis, ac nouiſsimè in Tridentin. Seſsione 25. Ac demum poſt longam inquiſitionem idem definiuit Benedictus 12. in Extrauag. quæ incipit, *Benedictus Deus*: quam refert Alphonſus à Caſtro lib. 3. contra hæreſes, verbo *Beatitudo*.

Facilè autem erit veritatem hanc contra Græcos conuincere tum ſcripturarum auctoritate, tum Græcorum Patrum, aliorumque Orientaliũ teſtimonijs: quarum plurima adducit doctiſsimus Gennadius Patriarcha in Expoſitione pro Concil. Florentin. c. 4. ac Cardinalis Bellarm. Tom. 2. Controuerſia 4. generali lib. 1. cap. 3.

Primò igitur Scriptur. auctoritate comprobemus. Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiſo*. Vel hic Dominus promittit paradiſum terreſtrem latroni, vel cęleſtem, ſed futurum ſicut exponitur ille locus, *Qui non credit iam iudicatus eſt*, id eſt, iudicabitur: vel iungendum eſt *hodie* cum verbo, *dico*, hoc modo: *Hodie dico tibi*, &c. vel promiſit in præſenti habiturum viſionem beatam, quæ eſt paradiſus cęleſtis. Non primum: quia Dominus promittit animæ conuenientem ei paradiſum. At quid animæ cum pomis, & frugibus terrenis? Non ſecundum quia non eſt recurrendum ad figuras, cum aperta ſunt verba, & nihil inde ſequitur abſurdi: ſicut nec in illis: *Qui non credit*, &c. Nõ eſt enim ſenſus iudicabitur, ſed iam iudicatur à ſeipſo, cùm nolit veram amplecti fidem. Secundò, quia dixit Chriſtus, *mecum*. At Chriſtus non erat futurus in beatitudine: cum iam in illa eſſet, nec voluit dicere, eris mecum, ſicut alij omnes ſunt, quia Chriſtus vbique eſt, nihil enim ſpeciale ei promiſiſſet: Neq; tertium hoc enim eſt ridiculum: nónne videbat latro Dominum illa die loqui? Deinde Hodie reſpondet illi aduerbio, Quando, Memento mei quando veneris in regnum tuum. Ergo idem eſt, hodie eris in paradiſo, illi Quando. *Luca 23.*

Secundò, ex Paulo ad Philipp. 1. *Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto*: At eſſe cum Chriſto, ita vt requiratur diſſolutio corporis mortalis, eſt eſſe in *Philip. 1.*

 gloria

gloria eius. Nam quicquid aliud fingatur, explere non poterat Pauli desiderium.

Tertiò, ipse Paulus ad Hebr. 12. describens Sion montem & Hierusalem cęlestem, docet eam constare ex Angelis, & Ecclesia primitiuorum ac spiritibus iustorum perfectorum, id est Prophetarum & Apostolorum.

Actor. 7. Quartò, Stephanus cùm vidisset cęlos apertos, & gloriam Dei, clamauit: *Domine Iesu accipe Spiritum meum.* Vtique in gloriam, quam viderat.

Apoc. 7. Quintò, quia in Apocalypsi apertè dicitur: *Hi qui amicti sunt stolis albis, sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius.* Quid est ante thronum Dei, nisi Deum cernere præsentem?

Ioan 14. Sextò, Christus dixit Apostolis Ioan. 14. *Vado parare vobis locum, vt vbi ego*
Ioan. 17. *sum vos sitis.* Et Ioan. 17. alloquens Patrem sic ait: *Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi.* Si igitur discipuli modò cum Christo non sunt, vera non fuit Christi promissio.

2. Cor. 5. Ac denique expressè Paulus 2. Corint. 5. *Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis*: nam in hoc ingemiscimus, habitationem nostrã quæ de cęlo est superindui cupientes: quasi dicat, non est cur timeamus nobis vnquam domum defuturam, nam si ab hac mortali pellimur, habemus aliam æternam. Per domum enim non manufactã intelligunt Græci, vt Oecumenius & Anselmus, vitam æternam.

Ex Patribus Græcis probatur.

Ignat. PRimus Ignatius Epist. ad Rom. *Aqua viua manens in me, intrinsecus mihi dicit, veni ad Patrem, sine me puram lucem aspicere, illuc perueniens homo Dei ero.* Et rursum: *Miserabilis sum nunc donec Deum merear adipisci.* Significat autem ibi id consecuturum statim post martyrium.

Dion. Areop. Dionysius cap. 7. Ecclesiast. Hierarchiæ. *Norunt* (inquit) *profectò se totos percepturos exactissimam ad Christi speciem, requiem, cùm ad præsentis vitæ finem peruenerint. Viamq́; ad immortalitatem suam* (id est gloriã beatam, cum id neque de immortalitate carnis, aut naturali animæ intelligi possit) *è vicino iã clarius intuentes diuinitatis laudant munera.*

Iustin. Iustin. qu. 75. *Post animi à corpore excessum statim fit bonorum malorumq́; distinctio: ducuntur enim ad loca, quæ eis digna sunt ab Angelis: bonorum quidem animi in Paradisum, vbi consuetudo est, & aspectus Angelorum, & Archangelorum, visio etiam conseruatoris Christi ex verbis his: Peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum; improborum autem ad infererum loca.*

Irenæus

Irenæus lib.1.cap.2. *Iustis, & æquis, & præcepta eius seruātibus, & in dilectione eius perseuerantibus, quibusdam quidem ab initio,* (id est statim vt mortui sūt, sine macula & reatu:) *quibusdam ex pœnitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert, & claritatem æternam circumdat.* Irenæus.

Basilius loquens de sancto Gordio, *Erat* (inquit) *affectus, non vt qui in lictoris manus deuenturus esset, sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus, qui statim ipsum recens mactatum, assumptum ad beatam vitam translaturi essent.* Basil.

Gregor. Nazianzenus Oratione in Basilium: *Tu obiter* (alloquitur Basilium defunctum) *è cælo respice, &c. vt hinc demum discedentem me, in æterna tabernacula recipias, & beatam Trinitatem, eo quo est modo, tecum pariter contemplari valeam.* Greg. Naz.

Nyssen. Oratione in sanctum Ephrem: *Tu vero diuino assistens altari vitæque principi, & sacrosanctæ vna cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare, nobiscum peccatorum veniam impetra.* Greg. Nyss.

Chrysost. Homil.3. in epist. ad Philipp. *Peccatores vbiuis fuerint, procul à Rege sunt, atque ideo digni qui fleātur. Iusti vero siue hic, siue in futuro sæculo fuerint, cum Rege sunt, illic tamen magis, & propius, non per ingressum, ac fidem, sed facie ad faciem.* Chrysost.

Cyrillus Alexand. lib.11. in Ioan. c.36. ait, *Sanctorum animas post mortem euolare in manus Dei Patris, quo vitam perpetuam cum Christo habent qui viam primus aperuit.* Cyrill.

Ephiphan. Hæresi.78. in fin. *Sancti sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudiū cum Angelis, diæta in cælo, gloria in honore incomparabili, & perpetuo brauia in Christo Iesu Domino nostro.* Epiphan.

Theodoret. lib.8. ad Græcos qui est de Martyribus. *Si cælum sedes illorum est, qui piè vixerunt: hunc profecto finem sui cursus, & Martyres iam consequuti sunt, his enim magis pium esse nihil potest. Ideoque maiori sorte meritò perfruuntur Martyres, qui nunc, & à cunctis latè mortalibus honores amplissimos ferunt, & æternis sunt insigniti coronis.* Theodoret.

Euseb. lib.4. histor. capite 15. ait, *Polycarpum post mortē immortalitatis præmia adeptum*: At quæ est immortalitas præter naturalē animæ, nisi gloria beata? Euseb.

Damascenus Historia de Barlaam & Iosaphat in fine: *Vultui Domini nitidè & nudè præsentatur, illiusque gloria, iam ante promissa sibi corona, exornatur.* Damasc.

Theophil. in 23. Lucæ: *Dicendum est, idem esse Paradisum, & regnum cælorum: Nam latro est in paradiso, ac regno, alioquin non frueretur perfecta bonorum participatione.* Theophil.

Oecumenius in 9. ad Hebræos; *Christum non solum ingressum in cælum, sed* Oecumen.

etiam

etiam secum duxisse genus humanum, id est, sanctos Patres. At quid est secum duxisse, nisi participes fecisse gloriæ suæ?

Ex Latinis vero Patribus innumeri sunt, qui hanc veritatem fatentur, ex omnibus tamen præcipuè Gregorius Magnus, quem Græci ipsi maximè venerantur, eam ex professo probat lib. 4. Dialogorum cap. 25.

Idem probatur ex officijs, quæ in Ecclesia Græcorum celebrantur.

DEnique Gennadius Patriarcha, vt suprà, ipsos Græcos ex eorum libris preces, psalmos, ac vitas sanctorum continētibus manifestè conuincit. Ipsum tamen audiamus, quia ex testimonijs ab ipso collatis efficax aduersus Græcos desumitur argumentum. In fine igitur cap. 4. sic inquit: Sed subit mihi dicere, etsi durū vobis videbitur, in magnis profecto nugis aures vestræ versantur, magna voce canitis, nihil tamen intelligitis, siue potius negligitis, legere enim & non intelligere, dixit quidam ex sapientibus, est negligere: quoniam libri omnes de precibus id continent, Sanctorumque animas in cælo esse Damascenus, & Theophanes eius rei auctores clara voce clamāt: magnas igitur gratias habere vobis debemus, quia non aut delestis, aut ea fraude aliqua in codicibus obliterastis, vt quidam ante vos in tractatibus & libris de processione Spiritus sancti conscriptis effecerunt; id tamen illis inutiliter cessit, nā adhuc libri manent, qui maleficorum audaciam testantur: & apud vos perbelle seruantur, & quotidie cum vocis modulatione cōcinuntur, Menstrua, Tirodia, sermones, Metaphrases, Quinquagenaria, Versiculi, Troparia, Idiomela, Contacia, Aecis, ynaxaria, Exapostilaria: & ne singula enumerem, omnis fere Ecclesiæ nostræ scriptura ita sentit. Nam Ecclesię Theologi, ac Doctores, Poetæ, melodique profunda meditatione perpendentes, hoc statuerunt: quasi ex vno cratere sapientiæ referto, omnes omnino hauriendo. Idcirco nec discordant, nec sibi contradicunt mutuo, nec dissentiunt inter se.

Gennad.

Sunt modi canendi in Ecclesia Græcorum.

Vnde igitur exordiemur? à prima die mensis Septembris in Idiomelis D. Simeonis Stylitæ: *Sancta tua anima,* inquit, *Pater Simeon, in societate exultat Angelorū.* Et in alio: *& cum incorporeis in cælo tripudians.* Rursus in altero: *cum Angelis Deo assistens.* Vigesima octaua eiusdem mensis de sancto Cyriaco: *Et nunc Paradisum incolis in omni lætitia constitutus.* Octobris primo de Diuo Romano: *Cum iustis intus in diuina gloria inhabitans, oblectationem illam ineffabilem aspicis. Vides indesinentes delitias, aspicis cælorum pulchritudinem, quæ verè est amabilis, aspicis beatissime choreas Patriarcharum.* Eodem mense vigesimo sexto,

sexto, de Diuo Demetrio magno Martyre: *Habet quidē tua diuina anima, & immaculata, gloriose Demetri, cælestem pro habitatione Hierusalem.* Et iterum: *In vltra mundanas sedes immaculatum spiritum tuum, sapiens Martyr Demetri, Christus Deus recepit.* Et alibi: *Deo assiduè assistēs.* Et rursus manifestius: *Beatitudinis finē es consequutus Christo assistens, toto corde deprecare.* Et iterum: *Nunc tu Christi vultum intueris in faciem ò Cyrille, speculis vere confractis, tuo diuino amori iunctus es.* Et rursus: *Recordare nostri Pater Basili, consubstantiali Trinitati assistens.* Alibi: *Et nunc in cælis speculis effractis, Antoni, sincerè sanctum inspicis Trinitatem citra medium congressus.*

Et de magno Gregorio, *Partim,* inquit, *victoriæ tuæ coronam recepisti, partim vero cum Christo regnas splendidissima ex sanguine purpura indutus, & sceptro tuorum certaminum ornatus, & corona gloriæ conspicuus in infinita sæcula.* Et alibi: *Hodie Martyr de peregrinatione triumphans ad cælestia peruenit, & in gloriæ throno offert sanguinem cædis.* Et in alio: *Insignis & strenuus Greorgius in suo glorioso certamine supernas potestates lætificans, & nunc vna cum ipsis exultans.*

In Nona de magno Paulo, Iunij vigesima nona: *Nunc non in ænigmate, neque in speculo Christus à te conspicitur, imo in faciem facies aspicitur, integram tibi diuinitatis gloriam detegens.* Et in alijs: *Pro Christo passi ò decertatores Martyres, animas in cælo habetis in manu Dei.* Et rursus: *Tui Christe sacerdotes iustitia induti sancti à sæculo gaudent, diuinam tuam pulcritudinem clarius intuentes.* Et in alijs; *Nunc non in ænigmate Pater, non in speculo aspicis lucem numinis omnium principij, facie ad faciem sapientissime, qui & splendoris, & visionis diuinæ dignus effectus es.* Et rursus: *Cum Angelis tripudias, beate Onesime, martyrij corona ornatus; refulgenti throno saluatoris assistens.* Et alibi: *Sanctorum ordines, eū qui inter Angelos requiescit magna voce laudantes, diuinis nunc fruuntur delitijs, & lætantes tripudiant.* Et in alio: *Superintellectuali splendore exactorati Sancti, & diuina lætitia splendidè repleti, Dij vocamini, vt ei proximi, inter diuinos splendores versantes, & gloriæ ineffabilis radijs illustrati.* Et rursus: *Sacris melodijs celebrentur, quasi cælestis hæredes regni, quasi incolæ paradisi.* Et alibi: *Conciues Angelorum.* Et rursus, *Sanguinis tui pretiosi intinctione Martyr purpuram tibi pretiosam comparasti: qua indutus cælestem regiam verè inhabitas; Deo supremo Regi assistens: Aßistere vero supremo Regi,* quid aliud per Deum significat, nisi quod sancti quatenus animę beatitudine perfruūtur? In alijs vero; *Patribus hymnum offeremus, qui ante legem & in lege refulserunt, & qui ex Virgine genito Domino, & hero recta mēte inseruierunt, & inaccessibilem lucem hanc adepti sunt.* Et in alio: *Nunc ò beate intercede apud Deum pro tuo grege.* Et rursus: *Caleste Regnū concupisti, quo nunc beatissime verè frueris.* Et in alio: *Super omnem virtutem positus, Pater Antoni, cum Angelis versaris in Regno cælorum.* Et rursus: *Dei præco Athanasi, qui pericula, & perpetuas tentationes sustinuisti, nunc deliciarum paradisi dignus es factus, diuinas mansiones consequutus, incorruptibilis vitæ ligno propinquus, vt iustitiæ victor, corona &*

diademate cælestis regni exornatus, decore conspicuus & forma præcellēs. Et rursus: *Splendidissimo & fulgentissimo lumine lucidius nunc illustratus.* Et rursus: *Non in ænigmate nūc gloriam, quam à puero concupisti vide beate Eutychi, imo facie ad faciē nunc solutis carnis speculis pater noster.* Et rursus: *Ex difficilibus angustijs & corruptione in amplam & iucundam Paradisi latitudinem peruenisti, sanctorum visurus splendidam lucem, & Angelorum choreas Deo assistentes & incessanter clamantes.* Et alibi. *Terra quidem nunc operuit corpora vestra, cælum vero ô sancti spiritus semper fert, throno gloriæ assidentes, & cum Angelis exultantes.* Et alibi: *Nunc cælos incolis Martyrum pie sanctorum & iustorum.* Et in alio: *Princeps sacrorum Eumeni, qui libertatem tibi apud Christum comparasti, iuxta cuius thronum sanctæ in gloria assistis nunc cum angelis sanctis.* Et rursus: *Ad tranquillum portum appulisti, à laboribus requiescens, & coronatus tripudias in paradiso, vna cum Christi Martyribus. Niceta diuine omnes merito te glorificamus.* Et rursus in alio: *Qui à dextra assistis Trinitati, & immediate versaris.*

Et in Ode nona Canonis sancti Ioannis Theologi: *Nunc non in ænigmate sed facie ad faciem, delitiarum torrentem inspicere meritus es, pacis flumen, & fontem immortalitatis, qua nunc irrigatus diuinitate perfrueris.* Et Augusti quartæ *Non amplius in speculo conspicis summum bonorum ô sancta Martyr, ad faciem aspicis faciem, iam solutis verè, ô Eudocia, imaginibus.* Ecce iam nihil apertius vt mihi videtur, reperitur his quæ à nobis allata sunt, id est facie ad faciem, & nunc diuinitate perfrueris, &c. in paradiso nunc coronati tripudiant, &c. nunc Dei throno cum sanctis Angelis assistunt, quid aliud possumus intelligere præterquam quod quatenus animæ perfruuntur, vt antea exposuimus, & iam euidenter ostendimus? Quod si his non acquiescitis, & alia ex eiusdem generis scripturis afferemus. In Ode nona sanctorum Patrum Antiphona ita dicit: *Magnum cultum meriti estis cælestes sancti, quia Christi figuram studiose imitati estis, & nunc vmbra, & carnis operimento deposito eum facie ad faciem videtis, & maxima meriti estis.* Et alibi: *Semper suffragaris ijs, qui te laudant, et tum celebrant festum Domino assistens Onesime, totus refulgens, totus resplendens, totus cælestibus fulgetris coruscans.* Et alibi: *Inspicitis Martyres diuinam pulchritudinem manifestius et clarius.* Et rursus: *Vbi ordines Angelorum, vbi iustorum populi exultant.* Et in alio: *Et regnum cælorum aperte meriti Trinitatis radijs illustrati, ô admiratione digni.* Et rursus: *Sabba beatissime Angelorum æqualis, sanctorum contubernalis, Prophetarum socius, Martyrum, & Apostolorum cohæres, lucem non occidentem nunc incolens, cuius diuinis facibus illustratus summo Principi assistens, & apertè coruscans: audisne? lucem non occidentem dicit: Nam Deus est lux non occidens, habitat autem nunc cum Deo: præterea summum principium quid significat? Summum enim bonorum, summum principium, summam pulcritudinem, nil aliud est nisi Deus ipse: hic ei assistit, & habitat cum eo, quid aliud per Deum denotat, præterquam quod sancti nunc quatenus animæ perfruuntur? Si vis & alia audire,*

iam dicemus. Et inaccessibili luce nunc perfruuntur. Et in alio: *Sanctorum chorus vitæ fontem, & ianuam paradisi nactus est.* Et rursus: *Et iusti veluti luminaria refulgent.* Et alibi: *Cum terrena certamina perlustrassent veri Martyres coronas sunt consequuti.* Et rursus: *Certatores Martyres ac cæli ciues in terra decertantes multos cruciatus pertulerunt, & perfectam in cælis coronam receperunt, vt pro nostris animabus intercederent.* Et rursus: *Celeberrimi Martyres vos non terra operuit, sed cælum excepit, apertæ sunt vobis portæ paradisi, & intro profecti lignum vitæ estis assecuti, apud Christum intercedite.* Vbi sunt qui dicunt sanctos non esse, siue sanctorum animas nunc in paradiso non esse? Nónne audiunt Damascenum dicentem, *Apertæ sunt vobis portæ paradisi?* Nónne audiunt, *Introgressi?* & non agnoscunt, *Signum vitæ consecuti sunt? & intercedunt pro nobis?* Si igitur neque receperũt, neque intercedunt, neque Christũ vident, neque ipsi assistunt, neque diuina luce perfruuntur, & vt vno verbo dicam, nemo ex sanctis, vt ipsi putãt, nunc cum Christo est vbi sunt quæ psallimus? num falsa? Absit. Vbi *spiritus & animæ iustorum laudant te Domine?* Et illud: *Diffractis speculis sancti facie ad faciem Deum videtis.* Si nunc cum Christo non sunt, non receperunt, neque intercedunt. Si verò non intercedunt, cur inuocamus? si enim nunc non intercedunt, nunquam intercedent, nam in futuro non est intercessio. Nónne audis illud? Non intercessione ibi opus est dimisso cõuentu. Etiam noui Theologi dicunt, peculiariter recipiunt, & Deum in faciem vident, sed ineffabilia bona, quæ oculus non vidit nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, non receperunt adhuc: non enim omnino possumus diffiteri sanctos in præsentia non esse cum Christo. O insipientiam: id, vt ego existimo, risu magis, quam responsione dignum est: nam paulo ante ostensum est, hæresim esse hanc absurdam, argutiolam; nec de ea opus est amplius disputare. Hactenus Gennadius.

Idem rationibus ex Scriptura sacra desumptis.

PRima. Deus non est ad puniendum pronior, quàm ad remunerãdum: sed impiorum animæ nunc in inferno torquentur: ergo & iustorum sine macula & reatu statim à morte beantur. Probatur minor Lucæ 16. *Lucæ 16.*
epulo damnatus rogat Abraham, vt mittat Lazarum ad fratres suos. Respondet Abraham, *habent Moysem & Prophetas.* At siue sit res gesta siue parabola; nec vera, nec verisimilis esset, si tantum de tempore futuro post resurrectionem intelligenda veniret: tunc enim non erunt homines in terra: quomodo ergo audient Moysem & Prophetas? Igitur saltẽ erit figura status damnatorum ilico post mortem.

Secunda, Ante Christi aduentum Sancti non inuocabantur, postea ve-

ro inuocantur à tota Ecclesia Catholica, & ita faciendum docent Patres Græci, & Latini. Ergò non sunt in limbo, alioquin non differrent ab antiquo statu. At non potest dici vbi sint post limbum, nisi in paradiso, igitur in eo sunt.

Tertia. Ante Christum mors deflebatur sanctorum, post, cum lætitia celebratur: ad quid hoc, nisi quia tunc mori miseria erat, nunc vero felicitas?

Leuit. 19. Quarta. Non est æquum mercedem retineri, cùm debetur, & reddi potest, Leuit. 19. *Non morabitur apud te opus mercenarij tui vsque mane*: At post mortem debetur Sanctis vita æterna, & nihil est quod impediat reddi: sunt enim sine reatu, & macula, ac ianua cęlorum est aperta per Christũ. Igitur cum Deus sit maximè iustus, eam statim reddit.

Quinta. Non conuenit vt affligantur, qui nullum habent reatum, aut peccatum, cuiusmodi sunt sancti. At spes quæ differtur affligit animam. Ergo non differtur satiari in Sanctis.

CAPVT VII.

De vnione Græcorum facta in Concilio Florentino.

DEnique ad Græcorum errores conuincendos, inter alia nullum forsan inueniemus efficacius argumentum, quàm si in medium producamus Bullam vnionis inter ipsos & Latinos in Concilio Florentino sub Eugenio Papa IV. celebrato: vbi anno salutis 1438. Ioannes Palæologus ipsorum Imperator, Patriarcha Constantinopolitanus, & ceteri ex omni Græcia viri grauissimi Latinis dexteram dedere: vbi retractatis siue correctis sententijs & erroribus Primatum Romani Pontificis inter alia, in eo Concilio agnouerunt: non vi coacti, non muneribus allecti, nõ numero suffragiorum à Latinis victi aut superati, sed sua sponte & voluntate ducti, neque alio modo oppressi (erant enim ipsi sub protectione proprij Imperatoris nempe Palæologi qui prædicto Concilio adfuit) sequentes articulos in Bulla vnionis relatos simul cum Ecclesia Catholica confessi sunt. Et ne quis suspicetur tantum in Latinorum historijs aut libris id conscriptum haberi; legat historias Græcorum, præcipuè Georgium Pachimerium lib. 5. historiarum, vbi refert capita pacis Græcorum cum Latinis. Videndus est etiam Leonicus Chalcondylas rerum Turcicarum lib. 1. & Iacobus Nauarchus Ondischotanus in Epistola Asiatica: qui omnes vnionis factæ in dicto Concilio meminere, vt latiùs refert P. Azorius

P. Azorius 2. Tom. Institut. Moral. lib. 4. cap. 15.

Insuper adde hanc Græcorum confessionem non subitò, non verbo tantum factam esse, sed potius post diuturnam deliberationem & singulorum subscriptionibus adiunctis, vt infra patebit, vno excepto Episcopo Marco Ephesino, & sigillo Imperatoris fuisse confirmatam: aderant quoque Vicarij trium Patriarcharum, Alexandrini, Antiocheni, Hierosolymitani, ac denique Legati Patriarchæ Armenorum superuenerunt, & cum Ecclesia Catholica sese coniunxerunt, & ab Eugenio IV. fidei regulam acceperunt, qua confessi sunt se tenere, quicquid tenet & docet Romana Ecclesia. Literæ autem vnionis habentur in fine Sess. vltimæ Concilij Florentini in hæc verba.

Sanctæ vnionis factæ in Concilio Florentino inter Patres Græcos & Latinos literæ.

Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam, Consentiente ad infra scripta charissimo filio nostro Ioanne Palæologo Romanorum Imperatore illustri, & loca tenentibus Venerabilium fratrum nostrorum Patriarcharũ, & ceteris Orientalem Ecclesiam repræsentantibus. Lætentur cæli et exultet terra: sublatus est enim de medio paries qui Occidentalem Orientalemq; diuidebat Ecclesiam, et pax atque concordia rediit illo angulari lapide Christo, qui fecit vtraq; vnũ, vinculo fortissimo charitatis et pacis, vnumq; iungente parietem; et perpetua vnitatis fœdere copulante ac continente, postquam longam mœroris nebulam, et dissidij diuturni atram, ingratamq; caliginem serenum omnibus vnionis optatæ iubar illuxit. Gaudeat et Mater Ecclesia, quod filios suos hactenus inuicem dissidentes, iam videt in vnitatem pacemq; rediisse, et quod antea in eorum separatione amarissimè flebat, ex ipsorum modo mira concordia, cum ineffabili gaudio omnipotenti Deo gratias referat. Cuncti gratulentur fideles vbiq; per orbem, et qui Christiano censentur nomine, matri Ecclesiæ Catholicæ collætentur. Ecce enim Occidentales Orientalesq; Patres, post longissimum dissentionis atque discordiæ tempus, se maris ac terræ periculis exponentes, omnibusq; superatis laboribus ad hoc sacrum Oecumenicum Concilium desiderio sacratissimæ vnionis, & antiquæ charitatis reintegrandæ gratia, læti alacresq; conuenerunt, & intentione sua nequaquam frustrati sunt. Post longam enim laboriosamq; indaginem, tandem Spiritus sancti clementia, ipsam optatissimam sanctissimamque vnionem consecuti sunt. Quis igitur dignas omnipotentis Dei beneficijs gratias referre sufficiat? Quis autem diuinæ miserationis diuitias non obstupescat? cuiusve ferreum pectus tanta supernæ pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsus diuina opera, non humanæ fragilitatis inuenta, atque ideo eximia cum veneratione suscipienda, & diuinis laudibus prosequẽda. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, Christe,

fons misericordiarũ, qui tantũ boni sponsæ tuæ Catholicæ Ecclesiæ contulisti, atque in generatione nostra tuæ pietatis miracula demonstrasti, vt enarrarent omnes mirabilia tua. Magnum siquidem diuinumque munus nobis Deus largitus est, oculisque nostris vidimus quod ante nos multi cum valde cupierint, aspicere nequiuerint. Conuenientes enim Latini & Græci in hac sacrosancta Oecumenica synodo, magno studio inuicem vsi sunt, vt inter alia etiam articulus ille de diuina Spiritus sancti processione summa cum diligentia & assidua inquisitione discuteretur. Prolatis vero testimonijs ex diuinis scripturis, plurimisque authoritatibus Sanctorum Doctorum Orientalium & Occidentalium, aliquibus quidem ex Patre & Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum, & ad eandem intelligentiam aspicientibus omnibus sub diuersis vocabulis. Græci quidem asseruerunt, quod id quod dicunt Spiritum sanctum ex Patre procedere, non hac mente proferrent, vt excludant filium, sed quia eis videbatur, (vt aiunt) Latinos asserere Spiritum sanctum ex Patre Filioq; procedere, tanquam ex duobus principijs & duabus spirationibus ideo abstinuerunt à dicendo quod Spiritus sanctus ex Patre procedat, & Filio. Latini verò affirmauerunt, non se hac mente dicere Spiritum sanctum ex Filioq; procedere, vt excludant Patrem, quin sit fons ac principium totius Deitatis, Filij scilicet & Spiritus sancti, aut quod id quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, Filius à Patre non habeat, siue quod duo ponant esse principia, seu duas spirationes, sed vt vnum tantum asserunt esse principium, vnicamq; spirationem Spiritus sancti, prout hactenus asseruerunt, & cum ex his omnibus vnus & idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infrascriptam sanctam, Deo amabilem, eodem sensu, eademq; mente vnionem vnanimiter omnes concordarunt & consenserunt. In nomine igitur Sanctæ Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti hoc sacro vniuersali approbante Florentino Concilio definiuimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur & suscipiatur, sicque omnes profiteantur, qui Spiritus sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, et essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio, et ex vtroque æternaliter, tanquam ab vno principio & vnica spiratione procedit: declarantes quod id quod sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc significetur, filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus sancti, sicut & Patrem, hoc ipsum quod Spiritus sanctus procedit ex Filio ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus est. Definimus insuper explicationem verborum illorum, Filioq;, veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate, licitè ac rationabiliter symbolo fuisse appositum.

Item in azymò siue fermentato pane triticeo, corpus Christi veraciter confici, Sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, vnumquemque scilicet iuxta suæ Ecclesiæ siue Occidentalis siue Orientalis consuetudinem. Item si verè pænitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pænitentiæ fructibus de commis-

sis

sis satisfecerint, & omißis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari, & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodeße eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ instituta: illorumque animas quæ post baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiã quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus (prout superius dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, meritorum tamen diuersitate, alium alio perfectius. Illorum autem animas qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas. Item definimus sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem eße Beati Petri Principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem & Doctorem existere, & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam eße, quemadmodum etiam in gestis Oecumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur. Renouantes insuper ordinem traditum in Canonibus, ceterorum venerabilium Patriarcharum, vt Patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctißimum Romanum Pontificem, tertius verò Alexandrinus, quartus autem Antiochenus, & quintus Hierosolymitanus, saluis videlicet priuilegijs omnibus & iuribus eorum. Datum Florentiæ in seßione publica synodali solenniter in Ecclesia maiori celebrata, Anno incarnationis Dominicæ 1439. pridie nonas Iulij Pontificatus nostri Anno nono.

Subscriptiones Imperatoris, ac Orientalium Patrum, qui in Synodo aderant.

EGo Ioannes Palæologus fidelis in Christo Rex & Imperator Romanorũ, subscripsi. Ego Antonius humilis Metropolita Heracliensis, & Consiliarius Edeßenorum, totius Thraciæ & Macedoniæ Pontifex, & Philothei sanctißimi Patriarchæ, & Sedis Apostolicæ Alexandrinæ locum tenens subscripsi. Ego Gregorius Protosingelus Confeßor spiritualis, ac Sedis Apostolicæ Alexandriæ & eius Domini Patriarchæ locum tenens, subscripsi. Ego Isidorus Metropolita Syriæ & totius Rhosi, ac Domini Dorothei Patriarchæ Antiocheni, & eius Sedis Apostolicæ locum tenens, subscripsi. Ego Dositheus humilis Metropolita Mopsuestiæ, & Ioachimi Sãctißimi Patriarchæ Hierosolymitani, ac eius Apostolicæ Sedis locum tenens, subscripsi. Ego Metrophanes humilis Metropolita Cyzici, ac locum tenens Ancyrensis subscripsi. Ego Dorotheus humilis Metropolita Trapezunden. ac locum tenens Cæsarien. Antistitis, subscripsi. Ego Beßarion diuina miseratione

ratione Archiepiscopus Nicænus, ac locum tenens Sardensis Præsulis, subscripsi. Ego Macharius humilis Metropolita Nicomediæ subscripsi. Ego Ignatius humilis Metropolita Torona ac locum tenens Nicomediensis Antistitis me subscripsi. Ego Dorotheus humilis Metropolita Mitylenensis ac locum tenens Sidensis Pontificis me subscripsi. Ego Damianus humilis Metropolita Muldoblachiensis, ac locum tenens Sebastien. Præsulis subscripsi. Ego Ioseph humilis Metropolita Amasiensis subscripsi. Ego Nathanael humilis Metropolita Colossensis, ac Insularum Cycladum subscripsi. Ego Gennadius humilis Metropolita Gannensis subscripsi. Ego Matthæus humilis Metropolita Melitenensis subscripsi Ego Dositheus humilis Metropolita Dramensis subscripsi. Ego Sophronius humilis Metropolita Anchialensis subscripsi. Ego Bessarion Archiepiscopus Nicænus mãdato ac nomine Emanuelis Diaconi ac magni Sacellarij Chrysocuchi vulgo nuncupati, qui eadem nobiscum sensit, subscripsi. Ego Theodorus Zanthopulus Diaconus, & magnus Sacrista subscripsi. Ego Michael Balsamorũ Archidiaconus, & magnus Bibliothecarius subscripsi. Ego Siluester Syropulus, Diaconus Ecclesiarches, ac iuris seruator subscripsi. Ego Gregorius Protecdicus Diaconus Cappadocus, subscripsi. Ego Constantinus Archiepiscopus, ac locum tenens Muldoblachiensis Præsulis, subscripsi. Ego Ecclesiarches venerandæ mansionis, & sanctæ Basilicæ magnæ Lauræ Montis sancti, ac ipsius mansionis locum tenens subscripsi. Ego Athanasius olim Abbas circumspectè subscripsi. Ego Gerontius Abbas sanctæ mansionis omnipotentis, subscripsi. Ego Germanus olim Abbas sancti Blasij, subscripsi. Ego Pachumius Confessor ac Abbas sancti Pauli subscripsi.

CAPVT VIII.

An propter supradictos errores Græci sint censendi hæretici, an tantum schismatici?

Schismatis & hæresis discrimen.

PRimò statuendum est schisma ab hæresi differre in hoc, quod hæresis sit dogma fidei contrarium, schisma verò sit crimen, quo quis ab vnitate Ecclesiæ recedit, ac proinde hæresis est contraria fidei, non tamen schisma, sed tantum Ecclesiæ vnitati: ita docet B. Hieronymus, vt refertur 24. quæst. 3. c. in hæresim, & D. Augustinus lib. 20. contra Faustum, & alij Patres: vt si quis confiteatur esse oportere in Ecclesia vnum caput vniuersale, sed fateatur hunc, vel illum, videlicet Ioannem aut Petrum non esse verum & legitimum caput Ecclesiæ, diceretur schismaticus, non tamen hæreticus.

Schismatici extra Ecclesiam.

Secundò supponendum est schismaticos, quamuis hæretici non sint, non esse membra Ecclesiæ, & extra illam esse: nam si Ecclesiam accipiamus,

mus, vt est fidelium congregatio sub vno capite nempe Christo Domino, & eius in terris Vicario Romano Pontifice viuentium, schismatici sicut & hæretici extra Ecclesiam sunt, quia sicut hæresis separat & diuidit hæreticos ab Ecclesia, ita schisma diuidit, & separat schismaticos à capite & vnitate Ecclesiæ: ac ideo iure extra Ecclesiam esse dicitur, qui ab Ecclesiæ vnitate & communione recedit.

Prima Propositio. Græci ab Ecclesia Romana sunt separati & schismate diuisi. Nam, vt D. Antonin. tertia parte historiarum tit. 22. c. 13. §. 1. & 2. scribit, præcipuas Orientis Ecclesias & maximè Constantinopolitanam duodecies ab Ecclesiæ Romanæ Sede & potestate se ipsas subtraxisse: & certè publicè & apertè ter Græci ad Ecclesiæ Romanæ vnitatem rediere; scilicet in Concilio Lateranensi sub Innoc. tertio, Lugdunensi sub Gregorio decimo, Florentino sub Eugenio quarto. Postea verò ad schisma reuersi ac proinde excommunicati permansere, excommunicatione maiori, qua omnes schismatici in Bulla Cœnæ Domini feriuntur. Et ideo ab Ecclesia Latina & Catholica diuisi in statu damnationis æternæ versantur. Nam vt benè D. Augustin. de fide ad Petrum cap. 38. *Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum omnes paganos, sed etiam omnes Iudæos, hæreticos, atque schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitã, in ignem æternum ituros.* Et c. 39. vbi supra ait: *Firmissime tene, & nullatenus dubites, quemlibet hæreticum vel schismaticum, si Ecclesiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, etiamsi proximi nomine vitam fuderit, non posse saluari.*

Græci schismatici.

S. August.

Præcipua tamen difficultas est, An Græci non solum schismatici, sed hæretici sint censendi. Nam D. Tho. in Opusc. 1. cap. 32. asserit, *Non minus solui Iesum ab his, qui Spiritum sanctum asserũt à Patre & Filio non procedere, quàm solui tentatum sit ab Ario & Macedonio, Nestorio, & eiusmodi alijs*: sed qui soluit Iesum non solum est hæreticus, vt ipse D. Thomas ex Ioan. Apostolo docet, sed & Antichristus: igitur Græci non solum schismatici, sed hæretici iudicandi sunt. His tamen non obstantibus alij opinantur Græcos tantũ esse schismaticos: ita ex iunioribus docet Pater Azorius 1. primæ Instit. Moral lib. 8. c. 20. q. 10. Quare meritò ab Ecclesia Catholica non hæretici, sed schismatici censentur & appellantur: ita apertè insinuat D. Bernardus in Epistola ad Eugenium lib. 3. *Ego addo*, inquit, *de pertinacia Græcorũ, qui nobiscũ sunt, & non sunt: iuncti fide, pace diuisi, quamquã & in fide ipsa claudicauerint à rectis semitis.* Idem apertè tenet D. Thom. Opusc. 2. vbi docet Patres Græcos in Catholico sensu esse exponendos. Ratio huius opinionis est, quoniã, vt prædictus auctor docet, in prædictis fidei articulis, de quibus Græci accusantur ab aliquibus vt hæretici, potius nomine, quàm re ab Ecclesia Romana dissident. In primis inficiantur illi Spiritum sanctũ à Patre Filioque procedere, vt in Bulla vnionis Eugenij IV. dicitur,

D. Thom.

Græci, schismatici tantum non hæretici.

Azorius.

D. Bernard.

existimãtes Latinos sentire à Patre Filioque procedere tamquam à duobus principijs, cùm tamẽ Latina doceat Ecclesia procedere à duabus personis tamquam ab vno principio & spiratore, quare Græci vt vnũ principium significent, dicunt Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere ab omni æternitate. Nec diffitentur omnino Romanum Pontificem Petri successorem in Ecclesia Primatum à Christo Domino accepisse, sed nihilominus dicunt totam Ecclesiam in generali Synodo coacta, maiorem potestatem habere in rebus fidei, & ceteris, quæ ad generalem Ecclesiæ statum pertinent, definiendis. Quæ fuit etiam sententia Gersonis, & Parisiensium Theologorum, nondum ab Ecclesia tamquam hæretica generali decreto damnata.

Præterea Græci purgatorium ignem non prorsus de medio tollunt, vt ipsi clarè fatentur Sess. vltima Concilij Florentini, imò affirmant se perpetuò purgatorium agnouisse, (verè enim sacrificia & preces offerunt Deo pro mortuis, non beatis certè, neque damnatis ad inferos, quod planè esset absurdum, & impium, ergò pro his qui cum fide & pietate hinc discesserunt, sed nondum plenè pœnas peccatorum debitas persoluerũt) sed solum id inficiari videntur certam ignis corporei pænam, de quo nihil est de fide determinatum ab Ecclesia, vt optimè docet Bellar. lib. 2. de Purgat. cap. 10. Quicquid autem sit, de his & alijs fidei articulis, in quibus multi Græci & alij Orientales mala fide errant, & proinde hæretici sint, Græcos tamen non hæreticos, sed schismaticos appellamus, quia morem loquendi pristinum retinemus.

DE

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM, LIBRI VI. PARS II.

De iuuandis Græcis, & ratione agendi cum eis, vt ad fidem Catholicam alliciantur.

CAPVT I.

De caußis præcipuis vnionem Græcorum cum Ecclesia Catholica impedientibus.

IN PRIMIS scire necessarium est præcipuas causas, quæ vnionem Græcorum cum Ecclesia Catholica impediant, vt his cognitis, & patentibus, facilior sit via ad eas remouendas. Causæ igitur, cur inter Græcos & Latinos tanta sint in Religione dissidia, latissimè numerantur à Posseuino Tom. 1. lib. 6. a cap. 2. per plura capita. Nos tamen breuitati consulentes, ex eodem auctore præcipuas tantum recensebimus. *Causa dissidiorum inter Græcos & Latinos.*

Prima causa & veluti radix referri potest, ad collapsas, quæ olim in Græcia floruerunt, Academias, & cum eis omnes literarum disciplinas, quæ modò restitui vix sine magno periculo posse videntur, dum alienam Græci in Oriente dominationem ac iugum patiuntur. Re tamen attentè considerata haud tantum imminet à Turcis periculum, quantum fortasse prima fronte apparet. Nam Turcæ, vt experientia constat, librum cuique relinquũt, vt quam velit Religionem teneat, modò aduersus Mahometi sectam nihil dicatur. Vnde cùm solidæ pietati nihil sit inaccessum neque difficile, dum seriò nihil aliud quàm Christus, & eius gloria quæratur, prædictum impedimentum poterit superari.

Secunda causa referri potest ad remissiorem eorum curam, à quibus etiam inter populos Latini ritus Græci iuuari potuissent, atque ad pietatem accendi. In qua etiam re forte plurimum à nostris peccatum fuit:

Nam ſicut perfecta charitas magnos præ ſe fert ſtimulos ad pietatem, ità cum hæc refrigeſcit, non ſolum ſibi verum etiam ceteris obeſt.

Tertia referri poteſt, quia aliquando à Latinis non omnino verè, vel ſaltem ea qua inter Chriſtianos decet charitate aliqua fuerunt Græcis obiecta, quibus eorum animi commoti erga Latinos male fuerunt affecti. Nam vt conſtat ex ſupradictis multi errores illis ab auctoribus imponuntur, quibus non ſunt maculati.

Quarta accedat, falſati codices Græci Patrum, quos aliqui ex ipſis etiam nunc verſant. Nam vt omittam nunc antiquiora, (quæ hiſtorias legenti nequaquam erunt abſcondita) ſuppoſitoſque Generalibus Synodis quaterniones falſos, exceptis veris: (ſicuti etiã Florẽtina Synodus monſtrauit) verſantur quotidie inter Græcorum ſacerdotum manus ac publicè populis recitantur libri, in quibus pleraque falſa ſunt. & hac viri inter ipſos perdocti, & graues ingenuè fatentur, hacque occaſione Conſtantinopolitano Patriarchæ ſcripſerunt, vt emendati prælo darentur: ſic enim aiebant futurum vt plebs ſenſim deſſueſceret ab erroribus ijs, quibus ingenia quoque ſacerdotum peruertuntur.

Accedunt etiam errores in Græcorum Rituali ſparſi, & à Nicephoro Xantopolo in Latinam Eccleſiam peſsimè affecto, ab hinc ducentis annis diſſeminati. Ex quo fit vt populi prędictos errores videntes, odio cõtra Eccleſiam foueant, exiſtimantes vera eſſe quæ ibi referuntur quæ maledicta, præterquam quod non decebat vt inter officia diuina recitarentur ad nihil aliud valent, quàm ad Græcorum odia contra Eccleſiam renouanda: quale eſt illud, in quo ad verſiculum Pſal. 96. alludens, *Confundantur omnes qui adorant ſculptilia*, inquit: *Confundantur omnes qui adorant Azyma*.

Quinta cauſa diſsidij Gręcorum credi poteſt ſpecies auſterioris vitæ, quę in eorũ Hyeromonachis, Metropolitis, Archiepiſcopis atq; Epiſcopis frequenter cernitur. Hęc igitur auſterioris vitę ratio Latinos contemnẽdi prębuit occaſionem non conſiderando quamplurimos Monachorum ordines etiam in Eccleſia Latina reperiri, qui in hac palęſtra ſe exerceant, quorum Gręci monendi ſunt, non in corporis maceratione, ſed in charitate, fide, & ſpe, humilitate & patientia cæteriſque interioribus virtutibus iuſtitiam Chriſtianam potiſsimum conſiſtere.

Sexta, forſan & vna ex pręcipuis Gręcorum cæcitatis & errorũ cauſa referri poteſt, ad nuptias, quibus Sacerdotes Græci gaudent, neq; ſine ipſis ad Sacerdotium accedunt, niſi fuerint Monachi. Nam quamuis Gręcis à ſummis Pontificibus id ſit conceſſum, adhuc tamen re hac optimè expẽſa, credendum eſt non minimam hanc fuiſſe cauſam, cur Deus Orientem Chriſtianę fidei hoſtibus ſubiecerit. Nam cum diuina myſteria, & pręſertim

tim sanctissimę Eucharistię tractatio, summam animi puritatẽ requirat, quę vt plurimum cum corporis continentia & castitate coniuncta est, nõ mirum si hęc defecerit in Gręcis, quod Deus eos non solum corporalibus supplicijs sed etiam spiritualibus puniat.

Septima causa est, defectus doctrinę: doctrinę autem defectum primò intelligimus ipsius linguę Gręcę ignorantiam: sunt enim paucissimi inter Gręcos, qui Grammaticam Gręcam nouerint. Secũdo defectum doctrinę appellamus, non intelligere intimas suorum errorum causas & fomẽta, neque Synodorũ & Patrum, & quod caput est, diuinæ Scripturæ exactam notitiam non habere. Tertiò doctrinæ defectus etiam dicitur carentia optimorum auctorum, qui Græcis maximè prodesse poterant. Vsus autem meliorum auctorum hic erit, vt primo antiquiores & emendatiores tractentur: vt Athanasius, Gregorius, Basilius, Chrysostomus, Cyrillus Hierosolymitanus & Alexandrinus, & alij fide & pietate celebres: & secundo loco alij, qui contra eorum errores scripserunt, de quibus suprà mentionem fecimus. Quartò, defectus doctrinæ reduci debet ad Latinorum studium, qui eos in defectu instruere, & admonere deberent, & tamen id fecerunt: vel ad illos qui aliquando ad iuuandos Græcos missi, vitæ exemplo morumque prauitate eorum vnioni maximo impedimẽto fuerunt; cum magis destruat vnus, quàm plures ædificent. Vtinam hæc esset vna, vel saltem in hac re principalis cura operarios efformandi, qui selecti ex Religiosorum ordinibus, probatissimæ virtutis & vitæ, in vineã Domini mitterentur.

Vltimã causa est, præmiorum tenuitas, quibus etiam Græci deberent inuitari & foueri: nam si humana mens ita esset pura, vt cælestibus tantũ præmijs inhiaret illisque contenta esset, non opus foret vt alijs calcaribus stimularentur ad bonum. At quando ipse Dominus in veteri lege terram promissionis & in noua cẽtuplum pro vno promisit his qui illum sequerentur, optimè nouerat imbecillioribus opus esse præmio inuitari, vt ad virtutem amplectendam trahantur. His veluti Græciæ errorum patentibus radicibus, iungi possunt aliæ etiam rationes occultæ, & internæ, vt sunt Græcorum animi elatio, morum corruptio, otium, & affectata veritatis ignoratio.

Omnes igitur istæ causæ siue impedimenta contrarijs causis expellenda sunt, & oratione continua hæc maceria quæ diuisit Græcos à Latinis tollenda est: nam cum fides sit donum Dei, hoc inprimis enixè à Deo petendum, qui sapientiam dat abundanter petentibus, & non improperat: adhibenda sunt etiam alia media, de quibus restat vt breuiter dicamus.

CAPVT II.

De ratione agendi cum Græcis.

Tres classes Græcorum schismaticorum.

RAtio agendi cum Græcis ad tria capita referri potest, vt optimè aduertit Posseuin. vt supra c.24. vel ad conciones populis, vel ad disputationes cum eis habendas, vel ad alumnos instituendos. Tres etiam sunt classes eorum, qui Græcorum sectantur ritum & dogmata. Prima rudiũ, qualis est rusticorum & plebis. Secunda eorum qui licet docti nõ sint, nec litterati, rerum tamen experientia, & lectione fortè aliquorum librorum aliquid lucis sunt assecuti; vt hinc Romanæ Ecclesiæ splendorẽ & maiestatem, illinc Græciæ ærumnas & calamitates, casumque Orientalis imperij sub Turcarum tirannidem, hinc etiam Sacramẽtorum apud Latinos cultum, illinc apud ipsos rerum diuinarum contemptum cernentes in eam sententiam venerint, Deum Ecclesiæ Catholicæ Romanæ, & non Orientali esse propitium. Tertia classis eorum est, qui licet vsu, & aliqua rerum experientia sint præditi, odio tamen ducti in Latinos, (quod ex praua consuetudine inueteratum facilè fouetur à dæmone) controuersias (inuitis eorum Episcopis & prudentioribus) serunt, ac frequenter nescientes quid dicant, aut quid velint Græcam cum Romana Ecclesia conferentes, suos ritus & Sacerdotes nostris anteponunt, ac deniquesua vsque ad cælum extollunt, nostra verò vsque ad inferos deprimunt.

De controuersijs cum Græcis parcè agendum.

Cum his igitur si de ea parte, quæ ad controuersias attinet, agamus, (ex concilio & experientia Græcorum Catholicorum) præstare puto, vt à Ministris, qui inter eos conuersantur, de conuersijs nihil publicè, imò nec in particulari saltem in initio dicatur: nisi vbi commodissima sese offerret occasio. Quare oportet vt de amplectendis virtutibus, & fugiendis vitijs, cum eis agatur: nempe de peccatorum expiatione, virtute pænitẽtię, de studio orationis mentalis, & alijs exercitijs, de mortificandis & extirpandis passionibus, de virtutum pulcritudine, de peccatorum fęditate, de charitate erga Deum & proximos & de alijs de quibus nulla quęstio est nec differentia. Controuersia verò de rebus fidei in alterum tempus reseruãda erit, nimirũ, cũ feruor contentionis videbitur resedisse, atque animis ad virtutem excitatis via ad meliores progressus videbitur parari. Ac denique, vt vno verbo dicam, voluntatis arcem ante intellectũ bonus Christi miles lucrari studeat.

In concionibus etiam populo habendis (vt viri etiam Gręci Catholici, & pij

& pij sentiunt) nihil de controuersijs publicè proponatur, nisi commodissima oblata occasione. Quare qui vbi vterque ritus tam Grçcus quàm Latinus viget, concionaretur; ita se gerat, quasi loca illa omnia essent tãquam vnius labij populi, sine factionibus aut sectis, verum in peccatis iacentis ad instar reliquorum per orbem passim hominum, qui cum sit ad pęnitentiam ex peccatorum somno excitandus, purgatoria vt aiunt via, potius quam illuminatiua iuuandus est: hoc est incipiendum scilicet esse, à peccatorum contritione, lacrymis & à detestatione vitiorum, à cognitione sui, à timore Dei, quibus cum persuasum sit vt vitam corrigant, facilius quàm per disputationes ad Ecclesię vnitatem adducuntur.

Sed dices, Nunquam ergo de controuersijs erit agendum? Respondeo nonnunquam erit, sed parcè & oportunè, & cùm ex ea fructus speratur: & tunc, vt optimè Posseuin. cap. 24. non de omnibus illis, quinque, quę olim prçcipuę fuerunt, dissidię causis. Nam de Azymo quęstio vix in Creta, & in alijs Orientis regionibus acietur, quare vel extincta penitus, vel certè sopita videtur. Quocirca qui hac de re loqueretur, rem iam obliuioni traditam, cum scandalo in dubium reuocaret. Processio Spiritus sancti à Patre & filio intelligitur à paucissimis: quare quæstionem hãc mouere, nihil aliud erit quàm dormientem ad peius forsan excitare, & harum rerum ignorantem, ad curiosa inuestiganda, (& forte sine spe fructus, aut quod probabilius est cum periculo vt partem veritati aduersantem amplectatur) excitare. *De quibus controuersijs sit agendum.*

Reliquæ verò quæstiones, vt sunt de visione beatorum, de igne Purgatorij exagitari possunt: nã de his facilè cum Latinis conueniunt. Primatus verò Pontificis Romani difficulter eis persuadetur: de quo oblata occasione agendum est.

De prædictis igitur quæstionibus, si quando sermo habendus est, non in ea re tota insumenda est concio, nec modo scholastico agendum, sed alliciendæ sunt ad veritatem fidei audientium mentes, tum exemplis, tũ Scripturæ & Patrum auctoritate: qui docendi modus iucundè & cum laude docentis à Græcis excipitur. Frequens tamen harum rerum sermocinatio suspicionem eis inijcere solet, quasi eos capere taliter quis vellet: quare cautè & prudenter agendum est.

Illud tamen inprimis animaduertẽdum est, maximè si cum Ruthenis, alijsque schismaticis rudioribus negotium habeatur, vt optimè etiã notauit Posseuin in sua Moscouia, quod cũ maior populi pars ignoret quid Schisma sit, nec habuerint, qui, propter dogmata quæ credunt, eos à recta fide alienos esse ostenderit, si quis Catholicus sacerdos ad eos accesserit, vereri fortasse poterit, (maximè cum veritatem fidei proponendi non pateat aditus, vel si pateat, non speratur fructus) an illis inijcere de eorum schismate

schismate scrupulum debeat rudioribus, forsan alias in sua simplicitatē saluandis: quare res periculi plena videtur, si quis huiusmodi aliquid tentaret, præsertim quia nisi hoc ex voto succederet, maiores posset parere difficultates.

Quomodo & cum quibus de fidei controuersijs agere liceat.

Quare ex superioribus id colligi oportet, nempe cum tribus illis classibus Grȩcorum, videlicet cum simplicioribus sine disputationum strepitu de virtutibus insectandis, vitijsque fugiendis agendum: cum proteruis nunquam nisi magna & ineuitabili ex causa disputandum, oblata verò occasione alijs medijs sunt alliciendi: cum mediocribus verò, qui res nostras melius considerant, oblata occasione veritas fidei est ostendenda, tum in concionibus, tum particularibus disputationibus, ita tamen vt omnia prudentia dictante oportunè fiant.

In disputationibus autem cũ doctioribus, atque Grȩcorũ melioribus, à Primatu Romani Pontificis initium sumendum est, & id potissimum curandum, vt membra cum capite vniantur, in quȩ deinceps defluat vigor ille, qui faciat vt omnes simus in animas viuentes & vnanimes in domo Domini, eodem pane pascamur, & eodem fonte potemur.

Inter alia verò media quȩ ad schismaticorum vnionem conducerent, illud esset non contemnendum, vt libri per totam illam prouinciam disseminarentur, ad pietatem potius, quàm ad dogmata defendenda Grȩcorum lingua conscripti: ex quibus sine dubio fructus sequeretur vberrimus: quales sunt Florẽtina & Tridentina synodus, quȩ sunt Grȩcè editȩ, quȩ Græcis Sacerdotibus & alijs dono essent concedendȩ: Libri etiam alij, sicut Catechismi de doctrina Christiana, versio item Bibliorum à LXX. Interprȩtibus, quȩ proximis annis Romȩ emendatissima prodijt, nec nõ & alij auctores pij, & Catholici vt Ludouicus Granatensis, qui si Grȩcè ederetur, non dubium quin maximè ad conuersionem eorum conduceret.

CAPVT III.

De alijs medijs iuuandi Græcos & Ruthenos.

Placuit hic media alia à viris grauibus, & illarum gentium conuersionis maximũ zelum habentibus summo Pontifici Clementi VIII. proposita in medium etiam producere: quæ forsan cũ venerit Patris hora, qua in vineam suam errantes operarios velit reuocare, non parum conducent.

Medium à quodã Rutheno excogitatum.

Primum autem medium à viro quodam Rutheno grauissimo excogitatum

gitatum sequentibus verbis continetur. Duo potissimum inter alia necessaria sunt in omni conuersione, præcipuè in conuersione aut vnione Græcorum & Ruthenorum Ecclesiæ Catholicæ Romanæ.

Vnum quod illi, qui huiusmodi prouinciam suscipiunt, ac conuersionem animarum tractant, debeăt se accommodare naturę, & captui eorū, quos conuertere nituntur, illisque in omnibus quæ essentialiter non repugnant æternæ saluti, in principio secundare, ne propter accidentale aliquod amittant essentiale: qui enim vehementer emungit, elicit sanguinem. Hoc pacto illorum captabunt beneuolentiam & amorem, quo obtento, omnia facili negotio subsequētur. Cum enim amor vincat omnia, Christique iugum suaue, & amoris sit plenum, nihil æquè requiritur tam in conuersione peccatoris ad Deum, quam vnione hæreticorū ad sanctā Ecclesiam, siue infidelis ad fidem Christianam, quàm amor erga instructorem, ac patrem spiritualem. *Fili præbe mihi cor tuum*, hoc est ama me, vt amore tuo omnia ad me traham, quicquid enim à te desiderauero, eo solo obtinebo. Sicque Iesus Christus Petrum Ecclesiæ suæ caput constituens, solum ab eo amorem postulat, idque triplici interrogatione, vt quam necessarius amor iste sit ostenderet: *Simon Ioannis diligis me*, &c. qui enim amat, vicissim amabitur, videlicet si me amas Petre, & proximum amabis, & ille te, sicque omnia ad me trahes, erisque bonus Pastor. Hinc D. Paulus, verus Christi zelator, totis viribus amorem hunc fidelium cordibus imprimere conatus est: nec quicquam tantopere ab ijs expetijt, quàm vt ipsum, maioresque omnes suos, & se inuicem sincere diligerent. *Fortis enim est vt mors dilectio*: cui quemadmodum nihil resistit sic nec amori. Itaque primum maximèque necessarium est se hominum genio accommodare, omniumq; seruum præstare, quo quis omnes possit lucrifacere cum D. Paulo qui dicebat: *Factus sum Iudæis tāquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer: ijs qui sub lege sunt quasi sub lege essem, vt eos qui sub lege erant lucrifacerem: ijs qui sine lege erant, tanquam sine lege essem, vt lucrifacerem eos qui sine lege erant: factus sum infirmus infirmis, vt infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* Et Apostoli in primordijs Ecclesiæ secūdarunt Iudæis, præcipientes fidelibus ex gentibus conuersis in illorum gratiam vt abstinerēt à sanguine & suffocato, vt omnes lucrifacerēt, quę postea successu tēporis perierunt.

Prou. 23. *Ioan. 21.* *Cant. 8.* *1. Cor. 9.*

Alterum quod requiritur est perseuerantia, parum enim aut nihil prodest semel & iterum conari, si perseuerantia deest. Vulgo dicitur: *Gutta cauat lapidem non vi sed sæpè cadendo.* Deijcietis vniuersos hostes vestros, si perseueraueritis in opere quod cæpistis.

Defectu horum, vnio toties attentata Græcorum, & Ruthenorum cum Ecclesia (vt de alijs taceam) non habuit optatum effectum. Primum

defuit, quia cum illi, qui eos iuuare conabantur, viderent Græcos habere antipathiam cum Romanis, ac quodammodo naturalē alienationem, vt persisterent in vnione, tentarunt ab ipsorum ritu eos deducere (si non verbis saltem operibus) extollendo Romanum, in quo celebrabant, ac cōsequenter deprimendo Græcum, vt sic ipsos, & eorum filios ad Romanū ritum paulatim traherent: quod illi naturaliter inflati, & qui amore fortissimo tenentur erga suos ritus ferre non potuerunt. Vnde multum odij inde conceperunt contra Ecclesiam & Romanum ritum, ipsumq́ue tanquam nouum reputarunt, & refutarunt. Neque noua est Gręcorum ista superbia, cum in ipsis Ecclesię primordijs, quando Iesu Christi Domini nostri sanguis feruebat, & omnes Christiani ad perfectionem anhelabāt, illorumq́ue erat cor vnum & anima vna, ita erant infirmi in hac parte vt pati non potuerint quod spernerentur. *Factus est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eò quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum.*

Græcorum superbia.

Ex eodem superbię fonte ac naturali alienatione à Romanis, non solū schisma euenit, sed etiam quod nunquam libenti ac pacato animo susceperunt Romanos sacerdotes à summis Pontificibus ad ipsos multoties destinatos, ne viderentur ab ipsis edoceri, & consequenter fateri se inferiores illis cum quibus semper de gloria contenderunt, sed tanquam alienigenę ne dicam ęmuli, non ambabus à Gręcis audiebantur auribus, imò potius eorum monita & salutarem doctrinam, omni gladio ancipiti penetrabiliorem, excludebant, aut certè si eam amplectebantur, non tamen in ipsa erant constantes, sed tanquam violentiam passi ad pristinum redibant vomitum. Et hac in parte Rutheni adeo sunt tenaces, vt potius cupiant suos filios rudes ac ignaros habere, quam illos ad scholas Patrum Societatis Iesu, vel alias Catholicorum mittere (sicut omnibus manifestū est) timentes ne Patres aut alij Catholici à suo Ruthenico ritu illos diuertant, hac de causa Romani sacerdotes parum profecerunt cū Gręcis.

Secundum quoque, nempe perseuerantia, defuit in ipsorum conuersione, nunquam enim habuerunt homines ad illos destinatos quibus ex officio incumberet ipsorum conuersio: qui primo quotidianis precibus à Deo eorum salutem ac conuersionem exposcerent, deinde studio, diligētia, speculatione in idem laborarent, summosq́ue Pontifices & reliquos Prælatos ad id permouerent. Et si fortasse aliquando habuerunt tales homines, non semper tamen neque perseueranter, quod est simpliciter necessarium, parum etenim prodest erigere infirmum, si non est qui sustētet, & adiuuet eum, ne iterum cadat: non est corona vbi deest perseuerantia, & qui perseuerauerit vsq; in finem obtinebit victoriā & palmam.

Vnico tantum remedio, ni fallor, prædicta duo impedimenta tollētur, & Rutheni isti facilè conuertentur ex concepto odio ad amorem Eccle-

siæ

flæ Romanæ, non tantum verbo, sed corde & opere: si haberent nimirū vnam vel alteram, vel plures religiones obseruantes, quę ex indulto sedis Apostolicę possent ritu Ruthenico celebrare, sublatis tamen omnibus erroribus & superstitionibus (si quæ sunt) quæ incuria & ignorantia ipsorum sacerdotum sunt vsquemodo introductæ, reducendo omnia ad suū principium & originem.

Primum quod desiderabatur in modo conuersionis aut reductionis tolleretur: tales enim Religiosi eorum ceremonias ac ritum non deprimerent, sed potius & verbo & opere tanquam proprium extollerent, & cum Romani tanquā alienigenæ ac æmuli non pacato animo recipiuntur à Ruthenis, & consequenter non audiuntur, sed cum timore ac suspicione, timentes semper ne fraudem faciant, ex qua suspicione arripit dæmon ansam & occasionem suggerendo illis multa falsa de Ecclesia Romana: è contra tales Religiosi reciperentur quasi proprij, auscultarentur absque suspicione, & cum viderent eos doctos, ipsis crederent, & gloriarentur quod haberent ex suis eruditos viros, qui essent illorum corona. Propter quod etiam summopere amarent illos: nam cum non ament Romanos, quia quodammodo deprimunt illos, illorumque ritum, è contra amarēt vehementer dictos Religiosos, tanquam illos qui augerent ipsorum gloriam, ac extollerent ritum Græcum. Simili modo D. Paulus afflante Spiritu sancto incepit adducere Græcos ad sanctum Euangelium, non enim illis dixit, prædico vobis nouum Deum, *sed præteriens & videns simulachra vestra inueni & aram in qua scriptum erat Ignoto Deo: quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.* Sic possent dicere isti Religiosi, non remouere vos conamur à vera fide Græca & ritu, nec nouam prædicamus, sed quæ ignorantes colitis, &c. Et idem D. Paulus vt Iudæis se accommodaret circumcidit Timotheum licet non esset necesse, cum lex Moysi per Euangelium exspirasset. *Act. 17.*

Secundum etiam tolleretur, quia tunc haberent Religiosos viros Deo gratos qui pro illis preces Deo funderent, insudarent tum in studijs ad illorum conuersionem accommodatis, tum in remouendo impedimenta & obstacula eidem conuersioni, illosque omnes ad eandem impellerent, tandem haberent speculatores & Pastores non mercenarios, qui vigilarēt super istum Iesu Christi gregem, & hoc non ad tempus sed vsque ad consummationē sęculi: nunquam enim religio moritur. Isti frangerent illis panem scilicet scripturarum, ac porrigerēt verbum Dei omni gladio ancipiti penetrabilius, cuius penuria fame pereunt, cum illorum popi & Religiosi concionē non habeant ac à dæmone tanquam inermes debellātur.

Docerent illos necessaria Christiano homini, quæ scilicet deberēt credere, quomodo accedere ad sacramenta, quàm necessaria sit frequentia

sacramenti Pænitentiæ, & Eucharistiæ, &c. nec non etiam litteras humanas & sacras. Isti retinerẽt conuersos in fide ac obedientia sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & sic non toties reinciderent in schisma. Non difficili negotio obtineretur, quod Episcopi, Archiepiscopi, & Metropolitæ, qui apud Ruthenos ex Religiosis (licet Ordinis sancti Basilij) semper debent assumi, possent ex prædictis Religiosis eligi.

Hinc fieret primò, quod omnes Prælati semper essent Catholici, ac sanctæ Romanæ Ecclesię obedientes, quos tanquam Pastores sequerentur reliqui omnes. A Patriarchis enim & Episcopis ortũ semper habuit schisma conseruationem ac reincidentiam.

Sequeretur secundo, quod omnes populi Rutheni vel Sacerdotes, essent Catholici, docti ac benè morigerati. Episcopi enim non promouerent ad ordines nisi tales, ac ordinatos in disciplina continerent. Multa alia bona sequerentur quę breuitatis causa omitto.

Religiones quę ad hanc prouinciam destinantur, debent habere sequẽtes conditiones.

Prima. Quod sint ex reformatis, & quantò fieri potest similes in vita & regulari obseruantia Religiosis diui Basilij, qui apud Ruthenos nunquam comedunt carnes, ieiunant à festo exaltationis sanctæ Crucis, vsque ad Pascha resurrectionis Domini, &c. Tum ne spernantur à Ruthenis vt minus perfecti, tum etiam vt libentius quasi proprij recipiantur. Hoc facillimè posset ab vnaquaque Religione reformata obtineri; aliqui enim Religiosi in ipsis inuenirentur, qui vellent hoc obsequium pręstare Deo, quod promitterent: deinde reliqui etiam obseruare, qui ad talem conuersionem vocati à suis Generalibus ad conuẽtus vel collegia ad hoc destinata segregarentur.

Et ob hanc causam à Sanctiss. D. Clemente PP. VIII. ad hunc finem, qui huiusmodi Ruthenorum zelo ferebantur Religiosos ex Ordine B. Mariæ Virginis Discalceatorum postularunt, in quibus omnes 4. dictæ conditiones inueniebantur.

Secunda. Deberent habere licentiam celebrandi secundum ritum Romanum (sub prætextu tamen quod Rutheni & Græci non possunt celebrare in itinere, vbi non habent incensum, & alia quæ secundum Ruthenicum ritum requiruntur ad sacram) & sic paulatim introducerent Romanum ritum, vel saltem obtinerent, quod Rutheni non ab illo abhorrerent sicut modo abhorrent.

Tertia. Religiones quæ huiusmodi munus conuersionis susciperent, ex monasterijs, quæ modò habent, deberent designare aliquot, vnum scilicet Romæ, reliqua verò in illis regionibus, vbi floret Religio & fides Romana, quorum curam haberent ijdem Generales Religionum, in quibus nulla deberet fieri mutatio, & ad ipsa mitterent Religiosos, quos viderent à Deo esse vocatos, ad conuersionem Gręcorum & Ruthenorum, vt ibi darent operam linguæ Gręcæ & Ruthenicæ & studijs ad ipsorum conuersionem accommodatis. Ex quibus possent fieri missiones ad diuersa

diuersa

uersa loca & prouincias,& sic haberent semper Religiosos Romanos de quorum stabilitate non esset dubitandum. Ad prædicta monasteria possent quoque mitti Rutheni, qui susciperét habitum religiosum studiorum causa, qui enutriti doctrina & moribus Romanis, bene affecti essent erga Romanam Ecclesiam, tanquam ipsorum matrem.

Quarta. Si ex prędictis Religiosis eligerentur Ruthenorum Metropolita, Archiepiscopi, &c. deberet esse cautũ, ne vllus illorũ assumeretur ad huiusmodi dignitates, nisi qui post annum integrum nouitiatus, & professionem emissam aliquot annos peregisset in Religione. Vt iam perfectionem illam comparasset quę necessaria est perfectis Pręlatis. Nõ enim omnes possunt habere huiusmodi perfectionem, qui ex sęculari vita eodẽ tempore quo fit Monachus emittit professionem, & assumitur in Episcopum, &c.

Quinta. Et ne id quod datur tanquam salutaris medicina fit dęmonis malitia, prędictis Religiosis & consequenter Ruthenis venenum, pręter tria solemnia vota obedientię, castitatis, & paupertatis, quibus tales Religiosi se Deo sacrabunt, quartum Domino acceptissimum & prędictorũ Religiosorum ac Ruthenorum bono maximè salutare nuncupabunt, quo Deo voueant se nunquam directè vel indirectè per se aut alium extra Religionem vllam pręlationem aut dignitatem prętensuros, nec eam oblatã accepturos, nisi summi Pontificis pręcepto ad id obstringerentur. Sic omnes Episcopi, &c. Rutheni semper dependerent à summo Pontifice & Religiosi nõ perturbarentur ambitionibus, nec Religio relaxaretur propter dignitates. Hęc ille.

CAPVT IIII.

De alijs medijs quæ videntur non minus vtilia quàm necessaria, ad Ecclesiam Græcorum, & omnium ferè Orientalium ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ sinum breui reducendam.

PRimò viris conuersionis Græcorum studiosissimis expedientissimũ semper visum fuit, vt Collegij Græci alumnis Romæ existẽtibus concedatur, vt in patriam reuersi, possint à suis Episcopis Græcis, in quorum diœcesi degent, licet schismaticis, ordinari: quod & fieri posse à summo

 Pontifice

Pontifice nullus Catholicorum negabit: præſertim cum apud grauiſsimos auctores Catholicos cõſtãs opinio ſit, à ſchiſmaticis, qui nominatim excommunicati non ſunt, poſſe ſubditos ſacramenta recipere, vt latius infra lib. 7. Oportere autem tali indulgentia ſiue diſpenſatione vti manifeſtum eſt: Nam hac negata, nulla aut certe exigua ſpes de ſalute iſtius nationis eſpectanda eſt: quod eorum iudicio & auctoritate, quibus res hæc in particulari nota eſt, apertius poterit comprobari. Nam ex hac diſputatione in eam ſpem erigi debemus, fore vt alumni ab ijs ordinati (atque adeo minus exoſi illis qui à Latinis ordinantur,) tum propter vitæ integritatem, tum propter bonarum literarum ſcientiam, à Patriarchis ſuis nullo negotio in Epiſcopos promoueantur: vtpote cum non parua laborent hominum penuria, qui verbum Dei promulgent, ac diſſeminent, & gregem Domini regant: cum etiam à ſuis Epiſcopis omnis ambitio ac inuidia longè exulet, eo quod Ottomannicæ tyrannidis iugo oppreſsi, difficilem ac laborioſam ſine facultatibus vitam agãt, ſtatum pauperum potius Monachorum quam Epiſcoporum æſtimantes. Quis autem fructus ex vnico Epiſcopo Catholico ſperandus ſit, qui ſcilicet cum prudentia Parochos Catholicos ſuo gregi præficiat, nemo non videt.

Tertio. Deinde eo collimet ſua ſanctitas, quæ omni cura & diligentia ſaluti animarum inuigilat, vt vacante Eccleſia Patriarchali Conſtantinopolitana, inquirat in aliquos alumnos aut Monachos, qui in Græcia Eccleſiaſticarum dignitatum munia adminiſtrant, ex quibus maximè idoneum eligi curet; cui nuncio quam fieri poteſt ſecretiſsimo (ne aliqua apud Græcos huius rei naſcatur ſuſpicio) aperiat, ſe illi Eccleſiam Conſtantinopolitanam conferre illumque eiuſdem Patriarcham eligere ac confirmare: ac proinde iubere vt eò ſe conferat, vbi tam Reipub. Venetę, quam Chriſtianiſsimi Regis Legatos reperiet à ſua Sanctitate iam inſtructos, vt Turcam, à quo electio & confirmatio licet iniuria, dependet, largitionibus inflectentes & ſolito tributo aliquid addentes ſuauiter inducant, vt viro tali Patriarchatum nationis Græciæ imperet aſsignari. quod vix quidem prolatum exorabunt, tantũ dominatur illius Tyranni animo inexplebilis auri cupiditas: adeò vt ſæpe numero non dubitet ab alijs promotis dignitates abrogare, quod vel experientia ſatis teſtatur, & in alijs officijs aſsidua exempla demonſtrãt. In qua re nullus apparet ſimonię ſcrupulus, non enim pretio ęſtimatur Patriarchatus, quippe qui electo illi à ſua ſanctitate iã cõdonatus ſit, ſed obſtacula tantum pecuniarum falce reſecantur. Ad redimendam enim vexationem, & tollenda impedimenta, quę poſſunt occurrere, hoc fieri poſſe communis & veriſsima eſt Doctorum ſententia. Porro neque dicendum

eſt

est Metrapolitanos sua electione defraudari, cum liquidò cõstet tam inualidam esse & nullius momenti, eo quod ipsi sint schismatici, & nullam habeant iurisdictionem: vnde licet à se electum consecrent, non Patriarcham sed merum Episcopum constituunt. Adde quod hęc electio à Turca, qui ijs imperat, vt pro ipsius arbitrio consecrent quemcumq; ipse obtruserit, fidei videatur. Ex tali verò electione ille proueniet fructus, quod Episcopis schismaticis diem suum obeuntibus, alumni aut alij, de quorum fide constabit, posśint substitui. Secundo quod synodis particularibus egregia opera in schismaticis reformandis, alijsque erroribus amputandis posśit nauari. At verò hic cauendum est ne suæ Sanctitati tædium obrepat, & in hac primi Patriarchæ electione subsistatur: imò velis remisque contendẽdum est, vt primo sufficiatur alius, atque illi alius, & illi rursum alius, nouos semper alumnos defunctis subrogando, quoad Prælatis antiquis schismaticis extinctis noui Catholici suffecti omnium vices suppleant.

Quarto. Cum Alexandrinæ & Antiochenæ Ecclesiarum electio earũque Patriarcharum, qui semper Græci sunt, eo quod earum gubernacula hactenus penes Græcos fuerint, confirmatio ab aula Constantinopolitana dependeat, eadem qua dictum est diligentia Legatorum opera est attendendum. Quod negotium haud dubiè non minus felicem exitum consecuturum est, quàm certum est ibi nihil auro non esse peruium ac eluctabile. Cùm itaque futurum sit, vt breui Patriarchæ sint Catholici, quorum cura in hoc incumbere debebit, vt ea cum prudentia, quam requirit ipsorum officium, Episcopos & Parochos suos Catholicos constituant: quid vetat quò minus speremus fore vt Prælatis schismaticis (cũ in ijs totius schismatis radices inhęreant) extirpatis, nouos, qui in Ecclesię Catholicæ sinu primis pueritiæ stipendijs merentes pietatem excoluerint, substituendo, (quorum vitæ doctrinæque integritate ille regatur populus, qui ideo quorundam errorum nebulis inpræsentiarum inuoluitur, quod natura facilis ac procliuis sit Prælatorum suorum dictis acquiescere) breui dici posśit, *Vnum ouile & vnus pastor*?

Quinto. Vt autem iam nunc fruticare incipiat seges aliqua spei nationis Græcę in Sanctæ Romanę Ecclesię granarium reducendę, pretium operæ fuerit viam obsequijs pręsternere, vt videlicet sua sanctitas literis merè officiosis Constantinopolitanum aliosque Patriarchos salutet, nullum de flebili ipsorum statu verbum faciens; sed solum temporalibus inhęrens, ostendat quàm gratum illi foret sępius de eorum rebus certior fieri, vt sciat si qua in re sua opera indigeat, & vt non ęstimet loci interuallum posse eos suę paternę charitatis visceribus disiungere. His & alijs amoris etiam affectus adiiciat, polliceaturque se perspectis eorum rebus, nulla

nulla in parte eorum desiderijs defuturum, suumque paternum amorem magnamque versus eos charitatem effectibus demonstraturum. Atque ita nemini dubium videri debet, quin talibus literis & amicis pollicitationibus, omni sedato odio, animos eorum inflectendo beneficijs, quę licet apud omnes plurimum valeant, ad illius tamen gentis animos alliciendos, tanta vi & efficacia prępollent, vt ijs solis tota res perfici posse videatur. Sicut videre est ex progressu, quē fecit Gregorius Papa XIII. felicissimę memorię, qui eò quod eam nationem charam habuerit, & Collegio Romę fundato Gręcam iuuentutem efformandam ac erudiendam curauerit, & huiusmodi literis aliquam cum Patriarchis amicitiam, & familiaritatem inierit; incredibile pęnè est quantum & quàm breui boni Pontificis nomen, tanquam veri & legitimi Patris vniuersalisque Pastoris ac Vicarij Christi per totum Orientem increbuerit. Quę res infinitis profuit animabus, & certè si mors eum non pręripuisset, aut saltem tā felix opus eo quo inceptum est pede ad colophonem perductum fuisset, amplissima hodie messis arrideret. Neque etiam ambigendum est, quin illi benignum suę sanctitatis animum conspicientes, suas necessitates in rebus tam temporalibus, quàm spiritualibus literis responsorijs sint explicaturi. Atque ita literis cum illis agi poterit, de quibuscunque sint ad suā sanctitatem relaturi, alumnique ad singulos tres aut quatuor transmitti, quibus in mandatis detur, vt cum illis rerum diuinarum participent, & ab illis ordinentur, videantque si quo pacto queant illis suauiter de dubijs satisfacere, ac inducere, vt synodo Patriarchali aliquid de ijsdem dubijs velint statuere aliosque errores resecare, & sic eos in studio ac pietate versus Pontif. Opt. Max. continentes suam sanctitatem de rerum ibi gestarum euentu commonefaciant, ac annuncient, in quam segetem spes laboris huius excrescat.

Sexto. Cum Roma longè ab Oriente dissita sit, parentesque ægerrime patiantur sibi suos liberos diuelli, tum propter imminentia pericula, tū quod in remotissimas gentes mitti videantur; his accedit metus Turcę qui sępenumero, ratus eos exploratores Romam transfugere, post aliquod tempus eorum parentes ac necessarios sęuerissimè castigat: conuenientissimum foret, tum ad itineris longinquitatem tollendam, tum ad amorem nouo beneuoli animi monumento confirmandum, Messinę alumnorum Gręcorum seminarium fundari: quò, cum sit ciuitas immunis ac libera facilisque ad eam transitus; cumque ei vicina admodum sit Constantinopolis & plurimæ in Archipelago insulę parentes liberos suos libentissimè transmissuri sunt, seque felices reputaturi, quibus tam grata sors obtigerit, vt ciuitate vicina, non suspecta, erudiantur. Quanto autem emolumento futurum sit hoc Collegium nationi tam longè lateque

que

que patenti, iudicent illi quibus curæ aut cordi est eius incolumitas: quosque Collegij, quod Romæ est, imbecillitas non latet.

Septimò, sua Sanctitas præscribat Episcopis Corfu, Zante, Cefaloniæ, & Candiæ; edicatque ne Parochias Græcas, quæ in ipsorum diœcesibus vacauerint, alijs quam alumnis Collegij conferant: ideoque præmoniti sint ipsius Collegij superiores, vt viros idoneos semper habeant paratos. Neque dubium est quin Græcis satis grati futuri sint, hoc nimirum concesso, vt ab Episcopis Græcis possint ordinari.

CAPVT V.

Ecclesia Græca propter separationem ab Ecclesia Latina quantis calamitatibus & afflictionibus exerceatur.

DEnique pro Græcis alijsque Orientis populis ad sanctæ Romanæ Ecclesiæ vnionem reducendis non parum proderit (prudentia ac moderatione duce, ne exasperati obdurentur) eorum ruinam & interitum, postquam ab Ecclesia Catholica recessere, ipsis ob oculos ponere. In primis enim, vt experientia constat, vnione rupta, atque Ecclesia Catholica derelicta, Græci in profundissimam ignorantiæ caliginem incidere: quod manifestius constabit, si oculos animumque ad præterita sæcula conuertamus, in quibus omnium bonarum artium & disciplinarum nutrix ac magistra fuit Græcia, vt rectè prosequitur Bozius lib. 12. de Sig. Eccl. c. 12. Quos illa antiquitus doctissimos homines tulit? Quæ lumina in omni doctrinarum genere produxit? Nunc autem ab anno 1000. ferè, ex quo magis à nobis cœpit abscedere, per annos sexcentos neminem propè possis laudare in vllo artium bonarum studio excellentem: mediocres tandem aliquos fortasse reperies. Andronico certè imperante, ante annos credo ducentos & quinquaginta, Gregoras tradit neminem fuisse in vniuersa Græcia, qui posset cum nostris de rebus diuinis disputare: & modò nullus in ea vel mediocriter eruditus, si quis vult aliquid doctrinæ addiscere, è media Constantinopoli Romā proficiscitur, ad collegiū quod Græcis edocendis Gregorius XIII. erexit. Cur non idē Græcis suis præstitit magnus ille Dux Moscouitarum? Cur non Rex Georgianorum, vel Iberorum, vel Mengrellorum, qui Græcanicos ritus sequuntur, neque imperio Turcarum sunt subiecti? Ne dicas ideo è Græcis neminem in literis proficere posse, quòd à Turcis opprimantur:

In Græcia quare docti nulli?

cur ex istis, quos memorauimus, populis nemo vel mediocriter eruditus existitit vnquam? furente inter nos ac Græcos hac sententiarum discordia, duo fuerunt è Græcis, quos summis comparare possis, Nicephorus Blemmida, & Ioannes Bessarion. Illum Gregoras vocat diuinum, peritissimum, multis virtutibus insignem, varia eruditione tum sacrarum, tum profanarum litterarum perpolitum. Gregorius Pachymerius ait ea mente fuisse, vt corpore illa non alligaretur. Et certè talem fuisse ipsius scripta declarant. Quantus verò sit Bessarion quis ignorat? Lege illius libros. His duobus neminem ante annos octingentos in tota Græcia doctrina parem inuenies. Atqui vterque nobiscum sensit. Quid vero illud? Episcopi omnes Græcorum deliguntur è grege Monachorum; inter quos communi decreto est excommunicatus quicunque Philosophiæ studet, quod scribit Petrus Bellonius Obseruat. lib. 1. c. 40. Nihil autem magis facit ad assecutionem veritatis, quàm Philosophia rectè percepta. Quocirca dæmon vt Græcos altissimis ignorantiæ tenebris inuolueret, hoc egit, vt Episcopi eligerentur è Monachis, & Monachi necessariò propè imperiti forent, aut carererent maximo ad perceptionem veritatis instrumento. Hæc Bozius.

Niceph. Blemmida Ioan. Bessarion.

Episcopi Græcorum è Monachis.

Verum longè istis absurdiores fuerunt Moscouitici nunc Duces siue Principes Duces Moscouitici quænam subditis persuadeant, qui populos sibi subiectos ad illum mentis incredibilem stuporem redegerunt, vt miseri credant bona, malaque omnia à suis Ducibus in ipsos immitti, quin eis esse explorata ac sigillatim perspecta omnia studia, & cogitata cuncta illis patere. Vt verò Duces isti gentes in hac stoliditate hærentes defixas teneant, nullas ab ijs litteras addisci permittunt, nisi quibus ipsi fecerint potestatem: vt latè prosequitur Posseuinus in Moscouia sua.

Eò igitur nunc res reducta est, vt Græci si quid vel artium liberalium vel etiam linguæ ipsius Græcæ præstantius volunt addiscere, ad nos commigrent. Atque ita Græcorum hæreticis negata diuinitus illa ipsa, quorum maximè ipsi fuerunt architecti, & ad Ecclesiam Catholicam delatę vna cum linguæ Græcæ eximia cognitione doctrinæ illę, quę Græcis sunt litteris commendatæ; vtrumque Gręcis ablatum.

Quid verò de Græcorum peccatis dicam? Etenim in primis dolendum maximè est, quàm miserè in Simoniæ labem ac crimen corruerit nunc illustrissima olim natio; cum sciamus à Turcarum Rege Episcopos euehi, & deijci inter Gręcos pretio, & quò plus è Gręcis aliquid offert aut largitur Turcarum Regi, eò magis ille extollitur ad dignitates, & amouentur qui sunt in eis, cum plerumque maiori data pecunia, in se transferri aliquem Episcopatum cupit, ęgre ferentibus id alijs Gręcis.

Simonia Græcorum.

Pręterea à Gręcis multa contra Christianę castitatis leges vsurpantur: cuilibet

Apud Græcos repudiũ licitum.

cuilibet ex quacunque causa licet, approbantibus id Episcopis, vxorem dimittere, quare passim repudium quauis causa admittunt: ex quo campus latissimus illis conceditur, in quo excurrat eorum libido ruptis indissolubilis coniugij vinculis. Quid? quod inter illos nonnulli fornicationem simplicem peccatum negant, vt ex Moscouia Posseuini apparet.

Simili imò & maiori impuritate aspersæ sunt nationes aliç, quç ritum Grçcorum sequuntur. Gregorius Interianus mores Zigrorum describit, quippe qui versatus sit inter illos: ij vocantur vulgo Circassi. Apud eos in more positum refert, vt frater occidat sæpius fratrem, & sequenti nocte cũ ipsius vxore concumbat, coniugemq; sibi adiungat. Nam plures habere illis est permissum. Atque hæc nobilium Zigorum consuetudo. Quales sint plebei, ex hoc vno, quod de nobilibus recitauimus, colligere possumus. Magna scilicet inter istos castitas, & caritas inter fratres. Moscorum latissima sunt regna, ex hęresi sunt Græcanica. Apud eos fæminę quidem nobiles inprimis pudicitiam colunt, ceterę omnes nihili ducunt, & corpus venale habent: tantaq; inter eos est alioquin impuritas, vt quam nos fornicationem simplicem vocamus, & maximum crimen, vt est, reputamus, illi neque vllum peccatum ducant, quod apparet è Moscouia optimi ac doctissimi viri Antonij Posseuini è Societate Iesu, qui nomine Gregorij XIII. Legatus diu fuit apud eos, & è Cõmentario Pauli Iouij de rebus Moscouiticis.

Nec minus dolendum eorum Grçcorum luxum ac intemperantiam eò deuenisse, vt plurimi ex ipsis exultent, vbi filium speciosum forma nanciscuntur, quem tradere possint Mahometanis ac Turcis, vt illo abutantur ad obscenos libidinis vsus, gradumque sibi ex hoc faciant ad Magistratus & opes. Nam qui vocantut à Turcis Bassę, plerumque sunt ex huiusmodi pueris, qui vel spadones sunt vel à spadonibus aluntur, & ad impurissimas Turcici Regis delicias conseruantur: vt sic suis propinquis hac impietatis via benefaciant, si quod huiusmodi benefactũ potest esse. At sæpè iusto Dei iudicio factum cernimus, vt ab ipsis Græcis, hoc est Ianizarijs à Græco sanguine vt plurimum natis Græci vexentur ac interficiantur, vt sic sanguine proprio quasi multo inebrientur, & cibentur hostes Ecclesiæ carnibus suis.

Denique tempore, quo Grçci ab Ecclesia Catholica desciuere (cum antea quamplurimos viros sanctitate præclaros habuissent) Sanctorum copiam amiserunt: Testis est Zonaras è Græcis auctor nobilissimus, qui cũ Ignatium Patriarcham sanctum appellet, & is fuerit qui nobiscum senserit, propter cuius defensionem Photius à nobis se abalienauit postea vero neminem è Patriarchis cum viginti recenseat, ornat huiusmodi titulo. Imò cùm plures ante ætatem Photij numeret sanctimonia præstãtes *Sancti in Græcia quando desierint esse.*

viros in annalibus suis, neque vnum quidem post illud tempus inuenit: & tamen ab anno octingentesimo sexagesimo tertio, quo Photius, deiecto Ignatio, sedem Constantinopolitanam inuasit, vsque ad annum millesimum centesimum decimum octauum, in quem desinunt scripta Zonaræ, intercedunt anni ducenti viginti quinque. Atque hoc mirandum magis. Nam Zonaras Monachus erat, & Ecclesiasticam se scribere historiam profitetur. At si quis plura de hac successione Sanctorum interrupta desiderat legat Tho. Bozium lib.7.c.1.

Græcia captiuitas. Captiuitas deinde Græcorum, qua sub Turcarum durissimo imperio iacent, ac supplicia alia diuinitus illis immissa, ferè eo tépore, quo ab Ecclesia Catholica sunt auulsi, aut summis Pontificibus detrahebant, prosequitur eleganter idem Bozius lib.5. de signis Eccles. c.11. in hæc verba: Leo regnare cępit anno septingentesimo decimo sexto, cognomento Iconomachus, & Theomachus; eo tempore Sarraceni per triennium Constantinopolim obsederunt, famesque trecenta hominum millia in ea ciuitate absumpsit. Mahumes Sarracenorum Princeps ingenti exercitu Paphlagoniam vastauit. Arabum nonaginta millia diris incursionibus Asiam fædarunt, vt Paulus Diaconus refert. Copronymo deinde imperáte, Turcæ è Caspijs portis irruptione facta Armeniam minorem ceperunt. Michael Balbus fuit ex hæresi Tinganorum & Iudæorum: eoque imperante Sarraceni Cretam Siciliamque occuparunt, ac per annos ferè ducétos tenuerunt.

Monomachi ætate, quo tempore est ausus Michael Patriarcha omnium primus Papam sub annum millesimum & quinquagesimum tertiũ excommunicare, Turcæ Asiam cepérũt, quam deinde, Andronico Palæologo regnante, qui sepulturam Michaeli patri, quod cum nobis sensisset, negauit, sunt inter se partiti, primumque ex Othomana familia Regem ad extremam imperij Constantinopolitani ruinam crearunt, Thraciamque inuaserunt, donec tandem Caloioannis tempore ita pedem fixerunt in Europa, vt multas in Gręcia vrbes ceperint. Vltimo denique Constantino imperante Constantinopoli expugnata, Orientali imperio finis est datus, & Christi cultus in ijs locis ad nihilum ferè adductus.

En hęresum finis, en conatus eorum, qui diffident à nobis, qui Romani Pontificis sacra iussa contemnunt, interitus Christianæ Religionis. Irrideant nunc Latinos Gręci dissentientes, despiciant Episcopum Romanũ, ducant nos hęreticorum loco, crimina congerant, confingant, amplificét aduersus nos, & Pręsules nostros. Quid est quod tanta per vos ac vestros Imperatores, ex quo discessistis à nobis iactura Christiani cultus est facta. Omittamus Occidentis regiones, à varijs ac barbaris gentibus, à Christi cultu vel prorsus alienis, vel aberrantibus, occupatas eo tempore, quo

repletę

repletæ ſunt hęreſibus;ab Hunnis & Auaribus Germanias & Pannonias; à francis Gallias;ab Anglis Britannias; ab Alanis, Sueuis, & Viſigothis Hiſpanias;à Vandalis Africam:quid quęſo eſſe cauſę dicemus, quod imperante Zenone Oſtrogothi & Heruli Italiam ceperunt; & Catholici meliori apud eos conditione fuerunt,quàm apud Imperatores Orientis, & quam diu ſe ita geſſerũt, feliciter illis res proceſſere;vbi conſilium mutarunt,deleti ſunt? Quid eſt in cauſa quod Longobardi Venetiam,Liguriamq́ue,quam nunc Lombardiam vocamus,in poteſtatem ſuam redegerunt,vbi loca illa ab auctoritate Pontificis Romani deſciuerunt?

An putatis à Deo temere prouiſum permiſſumque,vt imperante Mauricio,quo tempore veſtri Patriarchę ſibi Vniuerſalis nomen cum Romani Pontificis contemptu arrogare cęperunt, Slaui Illyrium, Dalmatiãque ſubigere, Turcæ aduerſus vos militare ſimul cęperint? Heraclio imperante Mahometus emerſit, Sarracenis data eſt Iudæa, & Aegyptus; Conſtante & Iuſtiniano,Africa ijſdem tradita;Philippico Leone Copronymo,Michaele Balbo,& Michaele quarto Iconomachis,Dacia, Myſia, Thracia,& Illyrium Bulgaris;Aſia, Sicilia, Sardinia, Creta, Cyclades, Cyprus Sarracenis.Qua præterea tempeſtate Turcæ è Caſpijs portis copias ęducentes Armeniam ſubegerunt?qui poſtea cum Patriarchę veſtri Papam ſunt auſi excommunicare,armis Aſiam ſibi comparantes, inter ſe ſunt partiti.Mox Andronico regnante,cum ſcilicet vos apertiſsimè à noſtra communione receſsiſtis,communioribus decretis,primũ ſibi ex Otthomanorum gente Regem crearunt ſub annum milleſimum trecenteſimnm.Ex eo paulatim cuncta veſtra vobis per illos erepta.Supererat poſtremò Conſtantinopolis;ſupererant multa Græciæ loca, multa aliarum Regionum ſubiecta Imperatori veſtro, ſupererat imperatoria dignitas.

Quid eſt autem,quod vbi in Concilio vniuerſali Florentino,cui veſtri Epiſcopi,veſter Patriarcha,& Imperator interfuit,& aſſenſus eſt,definita ſunt quæcunque inter vos ac nos erant controuerſa,defuncto Imperatore illo & Patriarcha, qui nobiſcum ſentiebant, cùm vos, & qui ſucceſſit Imperator Concilij Florentini ſcita reſpueritis, capta eſt Conſtantinopolis, omnia veſtra in Turcarum manus venerunt? & nunc nihil veſtrum:loco namq́ue ſeruorum vos habent Turcæ. Liberos ſuſcipitis non Chriſto,ſed quod maximè dolemus, ſpurciſsimo Mahometo. Nam qui ſunt è filiis veſtris generoſiores,& liberali ſpecie,eripiuntur vobis à Turcis, Mahometo nomen dare coguntur, ad nefandiſsimos, proh ſcelus, proh dolor,præpoſterę libidinis vſus includuntur. Item qui hęreſum finis? Quis à fletu ſe contineat? At ſi ô quicunque è Græcis à nobis diſceſsiſtis, veſtra eſſet Eccleſia Dei, neceſſe erat hæc vobis haud euenire, quin longè alium ſortiri euentum, vt ex oraculis diuinis ſuprà à nobis eſt con-

 cluſum,

clusum; necesse erat quo maioribus angustijs opprimebamini, eo resurgere illustriores: sic enim contigit semper Ecclesiæ Dei, vt abundè ostendimus alio loco.

Sed hic non omittamus illud, Græcos aliquos adeò à Catholica Ecclesia alienos, vt quamuis pareant subsintque Catholicis, tamen impias opiniones abnegare nullo modo velint. Cyprus, Creta, Zacynthus, Cephalenæ Insulæ, sunt adeò tenaces hæresum Græcanicarum, vt vitam potius hominibus illis eripias, quàm conceptam sententiam deponere velint. Cumque superioribus annis Archiepiscopus Cypri Philippus Mocenicus, vir magnæ doctrinæ, & integritatis, vellet hæreses ex insula illa extirpare, opposuere se illi Græci, adeò vt necesse habuerit ipse Venetus Patricius illinc emigrare. Testatur hoc ipse in Epistola, quam præfixit operi suo, de Philosophicis rebus: paulò post Insula à Turcis est occupata. Marc. Antonius Caucus Archiepiscopus Corcyræ testatur idem in epistola, quam præposuit Gennadij libris. Hæc Bozius.

Sed ne casu id accidisse Græci sibi persuadeant, videant antea huiusmodi euentus diuinitus tam à summis Pontificibus, quàm ab aliis Ecclesiæ Romanæ filijs præuisos, prænunciatosque fuisse. Inprimis cum Patriarcha Anatholius in Synodo Chalcedonensi procurasset Sedem Constantinopolitanam præferri Alexandrinæ & Antiochenæ; quinimò ordinationem sibi tunc Antiocheni arrogassent inconsulto Pontifice Romano; Leo Magnus exclamans aduersus huiusmodi superbiam, clarissimè literis suis prædicit futurum, vt sedes illa ob hanc elationem diuinitus deprimeretur, incurreretque in apertas ruinas. Idem prænunciauit litteris suis Gregorius Magnus, cum Patriarcha Ioannes sibi nomen Vniuersalis assumpsisset. At Nicolaus Magnus, cum Photius ausus esset illi cum Græcis obsistere in causa Ignatij, & ob id à communione eos repulisset, in epistola ad Imperatorem Michaelem prædixit fore, vt Græci fierent captiui in omnes gentes tanquam Iudæi. Adnotauit hoc etiam Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus, qui adijcit adhuc aliud multo magis mirum. Verba illius quibus alloquitur Græcos, apponam.

Sed quid euenit, inquit Gennadius, nostra memoria, nunc sub Nicolao V. Pontifice Maximo, cùm Legati à Constantino Imperatore, qui vocabatur Dragates, ad eum missi adhuc superfint, quibus litteras dedit plenas timoris & horroris, vbi apertè cum execratione vaticinatur excidium & internecionem extremam infelicium Græcorum. In quibus post alia multa, (cum conuitia & probra resciffet, quæ à Græcis quotidie impudentissimè iactabantur) mirè & hoc dicit: Omnes gentes decretum quod sancitum est, receperunt; Græci neque receperunt, neque spes est eos vmquam recepturos, quæ super concordia & coniunctione decreta sunt.

ſunt. Procraſtinationes enim procraſtinationibus ſemper ab eis prætexũtur, excuſationes, & reſponſiones in ſingulis. Neque verò Græci arbitrentur Romanum Põtificem ita eſſe mente deſtitutum, omnemque Occidentalem Eccleſiam, vt non intelligant, quæ in ſingulis dilatationibus reſpondendo nugantur. Optimè cũcta nouimus. Sed toleramus in Ieſum reſpicientes ſempiternum Sacerdotem, & Dominum, qui ſterilem illam ficum vſque ad annum tertium iuſsit aſſeruari, agricola iam ad excidendã arborem ſe accingente, quia nullum fructum ferebat. O magnam calamitatis ruinam! Anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo primo hanc conſcripſit epiſtolam, & milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo tertio capta eſt Conſtantinopolis. Num poteſtis dicere hęc vera non eſſe? minimè gentium; cùm id ſit manifeſtum, & res ipſa apertè loquatur. Tres, inquit, annos expectabimus, ſi vos forſan à ſchiſmate & ſeparatione conuerteritis, & vos verè decreto adiunxeritis, ſecundum Saluatoris de ficu præceptum. Sin minus exſcindemini, ne terram otioſam & inutilem reddatis. Hoc miraculorum miraculum maximum, quod, vt in epiſtola ipſa ſcribit Nicolaus Papa, Gręcorum gens illa magna, & formidabilis, ſapiens, clara, fortis, terrarum domina ob diuinam vltionem ita in barbarorum ſeruitutem abducta eſt. Hęc narranti mihi ſubit lamentari, & deplorare excidium gentis noſtræ. Hucuſque Gennadius Patriarcha Conſtantinopolitanus, aduerſus ſuos Gentiles Gręcos, recitans oraculũ apertiſsimum à Nicolao V. prolatum, & euentu comprobatum, ipſo temporis ſpatio, quod pręnunciauit.

Id etiam accidit Gręcis, vt quando diſsidebant à nobis in proceſsione Spiritus ſancti, an eſſet à Filio & Patre, ipſo die ſecundo Pentecoſtes, qui Filio eſt ſacer, Conſtantinopolis caperetur: diuino ſcilicet ſpiritu ipſorum obſtinatos animos puniente, & eos omnino derelinquente. Quarto namque Kalen. Iunij anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo tertio, feria ſecunda, Conſtantinopolis eſt expugnata. Rurſus aliud longè mirabile obſeruandum. Græci nos excommunicarunt, & pro hæreticis omnino duxerunt Michaele ſedente circiter annum milleſimum quinquageſimum tertium, vt oſtendimus ſupra; & poſt annos quadringentos Conſtantinopolis capta, anno ſcilicet vt ſupra. At hic numerus criminum expiationi remiſsionique datur: vt ſciamus ideo Græcos in ſeruitutem diuinitus Turcis datos, quod crimen aduerſus Eccleſiam Catholicam patratum non expiarint intra definitum à diuinis ſcripturis tempus.

Conſtantinopolis capta. *1453.*

Brigida fœmina ſanctiſsima, & Suetica, fuit ijs temporibus, quibus Epiſcopi Romani Auenione morabantur. Ea cum Religionis cauſa Hieruſalem petijſſet, & in Cypro moraretur, ſic audijt Chriſtum loquentem, & vt

S. Brigida de Græcis reuelatio à Deo facta.

& vt audijt monumentis mandauit: Græci qui sciunt, quod omnes Christianos tenere oportet, vnam tantum fidem Christianam Catholicam, & vni tantummodo subesse Ecclesiæ scilicet Romanæ; vnumque solum Vicarium generalem meum in mundo, videlicet Romanum summum Pontificem, supra se spiritualem habere Pastorem: & tamen nolunt se eidem Ecclesiæ Romanæ, & Vicario meo spiritualiter subijcere, & humiliter subiugare propter eorum pertinacem superbiam, & propter cupiditatem, vel carnis petulantiam, siue propter aliquid aliud quod ad mundum pertinet; indigni sunt post mortem veniam à me & misericordiam obtinere. Alij verò Græci, qui desideranter vellent, sed scire non possunt fidem Catholicam Romanam, & tamen si scirent & possent, eam deuotè reciperent, & Romanæ Ecclesiæ humiliter se subiugarent, & nihilominus secũdum ipsorum conscientiam, in statu & fide sua, qua sunt, abstinent à peccando, & piè viuunt, istis talibus post ipsorum mortem in supplicijs misericordia mea debetur, quando ipsi ad iudicium meum vocati fuerint. Sciant etiam Græci, quod eorum imperium, & regna, siue dominia nunquam stabunt secura, neque in pace tranquilla, sed inimicis suis semper subiecti erunt, à quibus sustinebunt grauissima damna, & miserias diuturnas, donec ipsi cum vera humilitate & charitate, Ecclesiæ & fidei Romanæ sese subiecerint. Hæc Brigida de Græcis: quibus an euenerint, quæ prædixit, vtinam Græci maximo suo malo non experirentur.

Aduertant ergo Græci miserabilem calamitatem, in qua à tot sæculis afflicti contritique sunt à Mahometanorum Ducibus, transactisque iam tot annis, eodem nunc in statu, & fortassis peiori, ac miserabiliori permanent, quasi à Deo reprobati & abiecti, non secus ac Iudæorum populus. Quare nisi ad matris vbera, Ecclesiæ nimirum Romanæ, reuertantur, meritò timendum, nullum suarum calamitatum, sicut neque & Iudæorum, sperandum terminum: & quemadmodum calamitates temporaneæ iustis, virtutis explorandæ causa, ac ob emendationem vitæ, à Deo mitti solent: ita spirituales miseriæ, quales sunt à nobis relatæ, magnam spiritualium bonorum iacturam præ se ferunt, nec tam ad probandam virtutem, quam ad punienda præterita præsentiaque scelera Deus illas infligit.

Leonardis Echiensis de Græcis querimonia.

Ac denique his Græcorum calamitatibus finem imponam, adducens verba Leonardi Echiensis Theologi Græci ac Episcopi Mityleni, qui in libro De captiuitate Constantinopolis, vbi ipse cum alijs captus fuit, Græcorum cæcitatem dolens, ita eos alloquitur: Heu quæ spes in populo duro graui iniquitate, qui tot annis sine vita spirituali abscissus à capite permanebat? Quomodo non desperati, quomodo non abiecti à Deo, qui tantis dissimilitudinibus, tantis fictionibus, tantis scissuris ab Ecclesia elongati Romana, in cordis duritia permanserunt? Etenim iam captiuati vrbe, templis,

templis, auro, laribusq; propulsi, in Latinos retorquent offensam, asseuerantes; Quoniam vnionem, inquiunt, fecimus, summoque Pontifici cōmemorationem dedimus, meritò indignatum Deum. O pertinaces homines! inquio. Si malum est hoc; prisci Basilius, Athanasius, Cyrillus, ceterique Patres, quos præcipuo sanctitatis honore præfertis, mali censendi sunt, quod sanctam vnam eamdemque fidem cum Romana Ecclesia omnium Christianorum magistra coluerunt? Non hæc causa est, quod vnionem, sed quoniam vnionem non veram, sed fictam fecistis: hac de re meritò indignatum Deum; hac de re iusta animaduersione in hostiū manibus vos esse deductos. An non sponsionem de vnione sancto iuramento apud Florentinam Synodum conscriptam violastis? obedientiam declinastis? sententiam decreti occultastis? an nō summi Dei nuntij, ô Græci, vestram perditionem iugiter prædixerunt? qui aures, vt aspis, impiè obdurastis? & sanctam ecclesiam catholicam matrem fidelium obaudistis? flete miserias vestras, arguite vosmetipsos, & non alios condemnetis. Mos obstinatorum hic est, sanctos aspernari Dei nuncios, vti Sedechias, ceterique Iudæi in Babyloniam traducti, Ieremiam direptionem captiuitatemque Hierosolymorum prædicentem contempserunt.

CAPVT VI.

De communicatione Latinorum cum Græcis, ex Bulla Innocentij IV. Pont. Max.

Innocentij Papæ 4. Bulla, seu litteræ ad Episcopum Tusculanū, Apostolicæ Sedis Legatum in regno Cypri, quæ extant in eius Registro Bullarum, Pontificatus sui anno XI. apud Bibliothecam Vaticanam, super ritibus Græcorum, qui tolerari, vel non tolerari possunt.

INNOCENTIVS, &c. Episcopo Tusculano Apostolicæ Sedis Legato.

SVB Catholica professione Fidei, atque cultu consistere, ac proficere vniuersos, ceteris nostræ mentis desiderabilibus præferentes, illud tanquam acceptabilius ple-

 niori

*niori desiderio cupimus, & ad hoc velut operatiuum salutis præcipuum intimis af-
fectibus anxius aspiramus. Hæc, inquam, vnio siue connexio cordi nostro inæstima-
bilis gaudij rorem infunderet, si varias gentium nationes eiusdem obseruantia Fidei
in vnum acceptabilem in Christo populum adunaret. Id vtique anxiæ nostræ mentis
ardorem affluentis lætitiæ refrigeraret irriguo, si omnes, quos olim in vnũ Catholicum
gregem ouile collegit Domini, cùm multi ab eo discesserint, in idem indiuiduum col-
legium vnius Pastoris solidaret magisterium, & custodia communiret. O si Ori-
entalibus Oriens ex alto luceret, & sui luminis illustratione ipsos ad Catholicam re-
duceret vnitatem, vt cum reliquis Orthodoxis in vnius aulæ collecti gremio, de matris
ecclesiæ vbere fluenta doctrinæ salutaris haurirent: tunc ipsi ecclesiæ proueniret magnũ
& desiderabile salutare: tunc eius vterus sobole geminata concresceret: tunc Orien-
talibus oriretur supernæ illuminationis aurora: tunc eis clarescceret lucifer veritatis:
tunc per vniuersam Ecclesiam inundantis gaudii erumperet plenitudo: tunc exulta-
tione nimia clarescceret totus Orbis, quia valde bonum & iucundum existeret Fratres
simul in domo Domini habitare: tunc eadem Ecclesia multiplicata lætitia noua iu-
cunditatis canticum personaret. Verùm, quia nonnulli Græcorum iam dudum ad de-
uotionem Sedis Apostolicæ redeuntes ei reuerenter obediunt & intendunt, licet expedit
vt mores ac ritus eorum, quantum cum Deo possumus, tolerantes, ipsos in Ecclesiæ Ro-
manæ obedientia præseruemus: quanquam in ijs, quæ animarum periculum parerent,
vel honestati Ecclesiasticæ derogarent, nec debeamus illis deferre aliquatenus, nec ve-
limus. Sanè inter venerabilem fratrem nostrum Archiepiscopum Nicosiensem, & eius
suffraganeos Latinos ex parte vna, & Episcopos Græcos regni Cypri ex altera, de qui-
busdam certis articulis, discordiam & turbationem fore subortam, & eorumdem teno-
rem articulorum, ac responsiones ipsorum Græcorum ad illos, nobis, vt melius possemus
instrui super eis, plenè ac prouidè per tuas litteras intimasti, sollicitè requirendo, vt
prouidere super hoc Apostolica diligentia curaremus. Nos autem litteris ipsis affe-
ctuosè receptis, earum seriem, & ipsos articulos ac responsiones easdem, & cete-
ra, quæ continebantur in illis, vnà cum Fratribus nostris perlegimus, intellexi-
mus diligenter prudentiam tuam, multipliciter in Domino commendantes, & me-
1 ditantes, ac deliberantes super his, prout rei qualitas exigebat. Circa hæc
itaque sic deliberatio nostra resedit, vt Græci eiusdem regni in vnctionibus, quæ
2 circa baptisma fiunt, morem Ecclesiæ Romanæ teneant, & obseruent. Ritus ve-
rò, seu consuetudo, quam habere dicuntur vngendi per totum baptizandorum
corpora, si tolli sine scandalo vel remoueri non potest, cum siue fiat, siue non,
3 quantum ad baptismi efficaciam, vel effectum non multum referat, toleretur.
Nec refert etiam vtrum in frigida, vel calida aqua baptizent, cùm parem vim &
4 effectum in vtraque baptismum habere, asseuerare dicantur. Soli autem Episcopi
consignent Chrismate in frontibus baptizatos, quia huius vnctio non debet nisi per
Episcopos exhiberi; quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manus
impositionem, quam Confirmatio, vel frontis chrismatio repræsentat, Spiritum sanctũ
tribuisse*

tribuisse leguntur. Singuli quoque Episcopi in suis Ecclesijs in die Cœnæ Domini possunt secundum formam ecclesiæ Chrisma conficere ex balsamo quidem, & oleo oliuarum. Nam Spiritus sancti donum in chrismatis vnctione confertur, & columba vtiq; quæ ipsum designat Spiritum, oliuæ ramum ad arcam legitur retulisse. Sed si suum antiquum ritum in hoc Græci potius seruare voluerint, videlicet quod Patriarcha vnà cum Archiepiscopis & Episcopis eius Suffraganeis, & Archiepiscopi cũ Suffraganeis suis simul Chrisma conficiant, in tali eorum consuetudine tolerentur. Nullis autem per Sacerdotes, vel Confessores pro satisfactione pœnitentiæ vnctio aliqua solummodo iniungatur. Infirmis verò iuxta verbum Iacobi Apostoli, vnctio exhibeatur extrema. Porrò in appositione aquæ, siue frigidæ, siue calidæ, vel tepidæ in altaris sacrificio suam, si velint, consuetudinem Græci sequantur, dummodo credant, & asserant, quod seruata Canonis forma, conficiatur pariter de vtraq;. Sed Eucharistiam in die Cœnæ Domini consecratam vsque ad annum, prætextu infirmorum, vt de illa videlicet ipsos communicent, non reseruent, liceat tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi conficere, ac per quindecim dies, & non longiori temporis spatio, conseruare, ne per diutinã ipsius reseruationem, alteratis forsitan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum, licet veritas & efficacia semper eadem omnino remaneat, nec vlla vnquam diuturnitate seu volubilitate temporis euanescat. In celebratione verò solemnium, & aliarum Missarum, & de hora celebrandi eas, dummodo in confectione, vel consecratione formã verborum à Domino expressam & traditam obseruent, & celebrando non transgrediantur horam nonam, suam sequi consuetudinem permittantur. Sacerdotes autem dicãt horas Canonicas more suo, sed Missam celebrare, priusquam officium matutinale compleuerint, non præsumant. Promouendi verò ad Sacerdotium & Presbyteri qui præficiendi fuerint Ecclesiarum regimini, examinentur antea diligenter, si præcipuè de horis Canonicis, & Missarum officij secundum distinctionem temporum exsequẽdis, sint sufficienter instructi, vt ad hæc non nisi digni & idonei admittantur. Ceterùm vnusquisq; Sacerdos in aureo, vel argenteo solum, aut saltem stanneo calice sacrificet, habens corporale de lino candidum & nitidum, & altare mundis vestimentis opertum, vel decentibus paramentis. Mulieres autem seruire ad altare non audeant, sed ab illius ministerio repellantur omnino. De ieiunio verò diei Sabbathi quadragesimali tempore, quamquam honestius & salubrius Græci agerent, si sic toto illo tempore abstinerent, vt nec vnico die institutum ieiunium violarent, teneant & seruẽt pro libito morem suum. Sacerdotes quoque coniugati, & alij, quibus Parochiarum cura, vel Ecclesiarum Parochialium regimen per Episcopos suos committitur, licitè ac liberè poßint Parochianorum suorum confeßiones audire, ipsiq; pœnitentiam iniungere pro peccatis: quia cui licet vel conceditur quod est maius, competit nimirum, nec negari conuenit quod est minus: liberum tamen sit ipsis Episcopis viros alios idoneos coadiutores, & cooperatores habere in audiendis confeßionibus, & pœnitentijs iniungendis, ac ceteris, quæ ad salutem pertinent animarum. Ipsisq; in his per eorum diœceses absque Sacerdotum ipsorum præiudicio, & grauamine commitere vices suas,

Margin numbers: 5. 6. 7. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17.

cum propter occupationes multiplices, & occasiones varias possit contingere, quod ne-
18. *queant per easdem diœceses officium suum exsequi per seipsos.* De *fornicatione autē, quàm solutus cum soluta committit, quin sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendū, cùm tam fornicarios quàm adulteros à regno Dei Apostolus asserat alie-*
19. *nos. Ad hæc volumus & expressè præcipimus, quod Episcopi Græci septem ordines, secundum morem Ecclesiæ Romanæ, de cetero conferant: cùm hucusq; tres de minoribus circa ordinandos neglexisse vel prætermisisse dicantur. Illi tamen, qui iam sunt taliter ordinati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem in sic susceptis Ordinibus to-*
20. *lerentur. Quia verò secundum Apostolum mulier mortuo viro ab ipsius est lege soluta, vt nubendi cui vult in Domino liberum habeat facultatem, secundas & tertias, ac vlteriores etiam nuptias Græci non reprehendant aliquatenus, nec condemnent, sed potius illas approbent inter personas, quæ aliàs licitè ad inuicem matrimonio iungi pos-*
21. *sunt. Secundo tamen nubentes Presbyteri nullatenus benedicant. Et quoniam apud*
22. *eos consueuerunt contrahi matrimonia inter personas contingentes se, iuxta eorum cōputationem octano gradu, qui secundum computationem & distinctionem graduum, quam nos facimus apud nos, quartus habetur, ne id præsumatur deinceps, firmiter prohibemus: districtè præcipientes, vt cum in vlterioribus gradibus licitè matrimonia contrahantur, in prædicto quarto consanguinitatis vel affinitatis gradu copulari vlterius non præsumant, statutum in hoc generalis Concilij obseruantes. Illos tamen, qui iam in gradu huiusmodi contraxerunt, dispensatiuè permittimus in sic contracto ma-*
23. *trimonio remanere. Denique cùm veritas in Euangelio asserat, quod si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo, neque in futuro dimittetur ei, per quod datur intelligi, quasdam culpas in præsenti, quasdam vero in futuro posse sæculo relaxari; & Apostolus dicat, quod vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit, & cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem; & ipsi Græci verè ac indubitanter credere ac affirmare dicantur, animas illorum, qui suscepta pœnitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali peccato cum venialibus tamen, & minutis decedunt, purgari post mortem, & posse suffragijs Ecclesiæ adiuuari: Nos quia locum purgationis huiusmodi dicunt non fuisse sibi ab eorum Doctoribus certo & proprio nomine indicatum, illum quidem iuxta traditiones & auctoritates sanctorum Patrum Purgatorium nominantes, volumus, quod de cetero apud illos isto nomine appelletur, illo enim transitorio igne peccata vtique, non tamen criminalia seu capitalia, quæ prius per pœnitentiam non fuere remissa, sed parua & minuta purgantur, quæ post mortem etiam grauant, si in vita non fuerint relaxata. Si*
24. *quis autem absq; pœnitentia in peccato mortali decedit, hic proculdubio æternā gehē-*
25. *næ ardoribus perpetuò cruciatur. Animæ verò paruulorum post baptismi lauacrum, & adultorum etiam in charitate decedentium, qui nec peccato, nec ad satisfactionem*
26. *aliquam pro ipso tenentur, ad patriam protinus transuolant sempiternam. Ordinationes demum, & instituta regularia sanctorum Patrum de vita, & statu Monachorum præcipimus ab Abbatibus, & Monachis Græcis inuiolabiliter obseruari. Frater*

nitatem

nitatem itaq; tuam hortamur attentè, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus præmissa omnia Episcopis Græcis præfati regni seriatim, & diligenter exponi facias, districtè ipsis iniungens, vt ea sollicitè attendere, studiosè tenere ac efficaciter procurent, & à suis faciant subditis obseruari. Memoratis autem Archiepiscopo Nicosiensi, & eius Suffraganeis Latinis firmiter auctoritate nostra præcipias, vt eosdem Græcos super præmissis contra huiusmodi prouisionem, & deliberationem nostram non inquietent aliquatenus nec molestent. Contradictores eadem auctoritate appellatione postposita compescendo, non obstantibus si præfatis Archiepiscopo et Suffraganeis, vel quibuscunque alijs à Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non poßint, per litteras Apostolicas, plenam & expressam, ac de verbo ad verbum non facientes de indulto huiusmodi mentionem. Datum Lateran. II. Nonas Martij anno XI.

CAPVT VII.

De communicatione Latinorum cum Græcis ex Bulla Clementis PP. VIII.

CLemens viij. Pontifex Maximus, quo studio erga vniuersam Ecclesiam & præcipuè erga Græcos ferebatur, ne qua Deo in administrandis Sacramentis iniuria fieret, ipsi autem Græci salutem inde consequerentur, per breuem ad Latinos Episcopos, in quorũ diœcesibus Græco ritu viuentes degant, euulgari iussit, cuius summam affert Possevinus Tom. I. Appar. Sacr. in addit. verb. *Græci.*

Presbyteri Græci baptizatos chrismate in fronte non consignent, & ideo ab ipsis in ordine baptismi apud eorum Euchologium prætermittãtur, quæ sequuntur post illa verba: *καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν*, &c. vsque ibi: *εἶτα ποιεῖ ὁ ἱερεὺς σχῆμα κύκλου*, hoc est, *Et post orationem*, &c. (vbi habetur forma huius cõsignationis) vsque ad verba: *postea facit Sacerdos figuram circuli, &c.*

Episcopi Latini infantes seu alios baptizatos à Presbyteris Græcis de facto Chrismate in fronte consignatos confirment, & tutius videtur vt cum cautela, & sub conditione id faciant (videlicet N. *Si es confirmatus, ego te confirmo, sed si non es confirmatus, ego consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti*) præsertim verò cùm verisimiliter dubitari potest quod ab Epis. Græcis fuerint baptizati.

Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quod pro infirmis asseruatur, singulis octo diebus, vel saltem quindecim renouetur. Non asseruetur idem Sacramentum toto anno, si tamen asseruatum fuerit, saltem in

fine

fine anni sumatur.

Tollatur abusus tundendi vel etiam miscẽdi sacro oleo, ac iterum cõquendi, vel alias exsiccandi species sacramenti sacræ Eucharistiæ, feria quinta Cœnæ Domini, vt deinde illud asseruent.

Si Græci velint accipere altaria portatilia ab Episcopis Latinis consecrata, benè erit; sin minus, tolerentur eorum thioni, siue throni, super altaria lapidea ponendi cùm celebrent.

Corporalia vti Latini habeant, nisi thionis etiam pro corporalibus vtantur.

Circa Sacramentũ pænitentiæ. In casu necessitatis Presbyteri Græci Catholici possint Latinos absoluere. Vtantur forma absolutionis in generali Concilio Florentino præscripta, & postea si voluerint, dicant orationem illam deprecatiuam, quam pro forma huiusmodi absolutionis dicere tantum consueuerunt.

Tollendus abusus vbi est, vt vir atque vxor simul & eodem tempore eidem Presbytero confiteantur.

Aqua ex ritu Græco in die Epiphaniæ vel primo die mensis benedicta conseruetur in Ecclesia, vt illa fideles aspergantur.

Circa oleum sanctum Catechumenorum & infirmorum. Non sunt cogendi Presbyteri Græci olea sancta, præter Chrisma, ab Episcopis Latinis diœcesanis accipere, cùm huiusmodi olea ab eis in ipsa oleorum & Sacramentorum exhibitione ex veteri ritu conficiantur seu benedicantur. Chrisma autem, quod non nisi ab Episcopo, etiam iuxta eorum ritum, benedici potest, cogantur accipere. Prohibeantur verò ab Episcopis Græcis externis, schismaticis, seu sanctæ Romanæ Ecclesiæ cõmunionem non habentibus, illud accipere, vel eo vti.

Circa Sacramentum ordinis. Ordinati ab Episcopis schismaticis, alias ritè ordinatis seruatâ debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem.

Proinde ipsi ordinati ab Episcopis schismaticis, correcti vel emendati, reconciliandi sunt, & absoluendi cum pęnitentijs salutaribus, dummodo errores, vel saltem schisma ordinatoris abiurent in iudicio, vel publicè, vel secretò pro qualitate facti. In ordinibus autem per eos alias ritè susceptis, ministrare nõ permittũtur, nisi cũ ipsis super irregularitate huiusmodi occasione cõtracta, auctoritate S. Sedis Apostolicę fuerit dispẽsatũ.

Non sunt admittendi Episcopi schismatici, siue pro ordinibus siue pro alijs sacramentis conferendis, sed detinendi, quoad sancta sedes Apostolica desuper consulatur, & responsum habeatur.

Græci sine litteris dimissorijs Episcopi Latini diœcesani ad sacros ordines promoti, suspensi sunt, & si suspensi in suis ordinibus ministrauerint, efficiuntur irregulares, sicut & Latini.

Super huiusmodi autem & similibus irregularitatibus dispensandi facultatem à sancta Sede Apostolica obtineri oportet.

Si

Si Episcopus Latinus Græcum aliquem ordinare voluerit, qui à Presbytero Græco in baptismo Chrismate in fronte facto fuerit consignatus, debet illum antea confirmare, saltem sub conditione, videlicet N. *si es confirmatus, &c.* vt suprà. Presbyteri vidui, seu vxoribus orbati, habitum ferant diuersum ab alijs.

Curent Ordinarij locorum, vt decretum sacri Generalis Concilij Tridentini de reformatione matrimonij vertatur in linguam Græcam vulgarem, & in locis, & Parochijs Græcorum, & Albanensium euulgetur & publicetur.

Matrimonia inter coniuges Græcos, dirimi seu diuortia, quoad vinculum, fieri nullo modo permittant, aut patiantur, & si qua de facto processerunt, nulla & irrita declarent.

Maritus Latinus vxoris Græcæ ritum non sequetur.

Latina vxor non sequatur ritum mariti Græci.

Græca verò vxor sequatur ritum mariti Latini.

Quod si id fieri non posit, quisque coniugum in suo ritu, Catholico tamen, manere permittatur.

Proles sequatur patris ritum, nisi præualuerit mater Latina.

Presbyter Gręcus coniugatus ante sacrum sacrificiũ, seu sanctam Missam celebrandam, vel per hebdomadam & per triduũ abstineat ab vxore.

Circa alia dogmata Græcorum.

Græci credere tenentur, etiã à Filio Spiritum sanctum procedere, sed non tenentur pronunciare, nisi subesset scandalum, præsertim si degant inter Latinos: aut necessitas postularet cõfitendi fidem Catholicam, quia tunc oportet etiam pronunciare.

Nunquam Monachis Græcis, seu Calogeris animarum cura committatur, nisi ex necessitate, vel alia iusta causa.

Presbyteri sæculares Græci, abiuratis schismate & erroribus, atque in fide Catholica benè instructi, in Parochialibus seu Curatis ecclesijs Græcorum institui possunt.

Tolerandus est apud Græcos vsus carniũ die sabbathi, vbi sine scandalo fieri potest: in locis tamen ipsorum, & inter eos tantum.

Item tolerandus est, vt ad ieiunium eodem die sabbathi in Quadragesima, excepto vno sabbatho sancto, ex antiqua traditione nõ teneantur, sed dumtaxat ad abstinentiam.

In ieiunijs biduanis, vel triduanis, vel alias à Diœcesanis, vel Iubilęis à Summo Romano Pontifice indicatis, dies sabbathi in eis comprehensus, vel præscriptus, in alium diem pro plebibus Gręcis, ab ipsis Diœcesanis, Apostolica auctoritate sanctissimi domini nostri Clementis diuina prouidentia Papę VIII. permittitur commutari.

Si ipsi

Si ipsi Grçci ad obseruationem ieiuniorum, & vigiliarum Latinç Ecclesiæ induci possent, optimum esset, sed non cogantur, cùm ipsi qualibet hebdomada, & feria quarta, & feria sexta ieiunent.

Grçci existentes inter Latinos, dies festos de prçcepto eiusdem ecclesiç Latinæ seruare tenentur.

Insuper idem sanctissimus Dominus noster constituit Romç habendū esse Episcopum Grçcum Catholicum, qui Grçcos Episcopis Latinis Italię, & insularum adiacentium subiectos, ab Episcopo Grçco ordinari volentes, cum illorum dimissorijs, ad id tantum concedendis, ritu Grçco ordinet.

Item mandauit, vt ad maiorem instructionem Dominorum Episcoporum Latinorum imprimâtur, cum hac ipsa Decretales, seu literç quçdam Apostolicç ad Grçcorum ritus pertinentes: ac etiam professio orthodoxç fidei, à Grçcis qui ad vnitatem sanctç Romanç ecclesiç veniūt, facienda.

Ita sanctitas sua ex sententia congregationis super reformatione Grçcorum, decreuit, & declarauit, ac fieri mandauit Romç in Palatio Montis Quirinalis apud Sanctum Marcum, die 31. mensis Augusti. Anno Dom. 1595. Pontific. sui anno quarto.

CAPVT VIII.

In quibus præterea alijs casibus liceat Latinis communicare cum Græcis.

CONstat ex supradictis, omnes Schismaticos astrictos esse maioris excommunicationis vinculo: hæc autem excommunicatio lata non erat contra Schismaticos aliquo iure antiquo, vt optimè obseruat Abbas in Rub. de schismaticis, num. 2. Alij verò cōtendunt schismaticis etiam olim fuisse iure communi excommunicatos, nam c. 1. & 2. de schismaticis præcipiuntur vitari schismatic. Cęterùm quidquid sit hac de re, hodie omnes schismatici constitutione Pontificia, quæ in Cęna Domini promulgatur, sunt maioris excommunicationis pęna ligati.

Schismatici quando vitandi.

Quare primum dubium est, An schismaticus sit in vniuersum vitandus à nobis prçsertim in diuinis, scilicet in Sacramentis recipiēdis & alijs ministerijs diuinis exercendis?

Respondeo schismaticos eo ipso quo excommunicati sunt, non esse nobis vitandos, quia ob cōstitutionem in Concilio Constantiensi à Martino V. editam vsu iam receptum est, duo tantum excommunicationum

gener

genera esse vitanda, nempe nominatim excommunicatum, & notorium Clerici percussorem: quare cum Schismaticis, qui non sunt publicè & nominatim excommunicati, licet communicare, non secus ac si non essent excommunicati, tam in humanis quàm diuinis rebus, vt latiùs infra dicemus, cùm de communicatione cum hæreticis agemus. quæ omnia procedunt etiam à fortiori in Schismaticis.

Ex quo infertur, Catholicum posse interesse Missæ Sacrificiis quæ faciunt & offerunt Græci, Armeni, Rutheni, & alij Schismatici. & præceptum diuinum de audienda Missa adimplere prædictorum Missam audientem. Ita apertè colligitur ex dictis, & docet Azorius tom. 1. lib. 8. Institu. Moral. c. 11. Et ratio est, quia ritus etiam Græcanici in re diuina, & sacrificijs faciendis sunt Catholici, à sanctis Patribus traditi, Basilio nempe, Chrysostomo, & alijs, & proinde qui Græcanica sacra audiunt, suo officio, & Ecclesiæ præcepto satisfaciunt. Nam Græci legitimo suo more & instituto sacris operantur, & Ecclesiæ præceptum non est, vt rem diuinam audiamus hoc vel illo ritu, sed simpliciter, vt diebus Dominicis & festis rem sacram audiamus: & cum ex altera parte non teneamur vitare Schismaticos, nisi nominatim sint excommunicati, aut aliàs scandalum oriatur, fit, virum latinum posse interesse sacrificijs Græcorum & Schismaticorum.

Catholici Græcorum Missæ in audire possunt.

Sed maior difficultas est, An à Sacerdote vel Episcopo Schismatico possit quis Sacramenta recipere? Pro parte affirmatiua, facit Extrauagans Martini V. Ad euitanda, quod sine vllo discrimine excommunicatos non denunciatos docet non esse vitandos, ac si excommunicati non essent, idque plures auctores infra adducendi, vbi de hæreticorum communicatione agemus.

An Catholici à Græcis Sacramenta possint recipere.

Pro contraria verò parte facit, quod isti Schismatici, in quantum excommunicati nominatim, non sint vitandi, in quantum Schismatici sunt separati à communicatione, à iure Canonico, & priuati iurisdictione; vt cõstat ex c. 1. & 2. de Schismaticis, & c. Ordin. 9. q. 1. Secũdò quia apertè Clemens Papa 8. in Bulla citata oppositá docet sententiam: Ordinati (inquit) ab Episcopis Schismaticis, alias ritè ordinatis, seruata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem; & insuper prohibentur in prædictis ordinibus ministrare, sine dispensatione sedis Apostolicę. Nec erit sufficiens solutio, si quis dicat loqui hic de ordinato, qui non sit subditus Episcopi: nam illa verba (alias ritè ordinatis) hoc etiam includunt. Et confirmatur, quia in eadem Bulla de sacramento pęnitentiæ dicitur, in casu necessitatis Presbyteros Græcos Catholicos, posse Latinos absoluere. Vbi per particulam illam (Catholici) Schismatici videntur excludi, etiam in casu necessitatis, quia eo ipso quo Schismatici sunt, carent iuris-

dictione vt infra latiùs dicemus de hæreticis. Quæ sunt notanda pro hac difficultate, quia quantum ad hoc, fere Schismatici & hæretici eadem est ratio: vnde ex illo loco petenda est huius dubij solutio.

An Sacerdos Græcus Latinorum ritu celebrare possit, & contrà.

Secundum dubium, An Sacerdos Græcus agens inter Latinos, teneatur se tam Latinorũ ritui, quàm propriȩ consuetudini conformare, & è contra de Latino inter Grȩcos? Resp. Si loquamur de ritu tam in celebratione Missarum, quàm in alijs diuinis officijs, Pius V. prohibuit, ne sacerdos Græcus Latino ritu, neque è contra Latinus ritu Græco celebrarent: imò & Concilium Florentinum in literis vnionis simpliciter dicit, vnumquémque Sacerdotem debere conficere in fermentato vel azymo iuxta suæ Ecclesiȩ consuetudinem. Hoc tamen existimo accipiendum de Sacerdotibus Latinis & Græcis, quando in eodem territorio sunt coniuncti, vel de Sacerdotibus Grȩcis per Latinam Ecclesiam peregrinantibus, vel de Latinis per Græciam iter facientibus. Si tamen domicilium habeant vel Latini inter Grȩcos, vel Grȩci inter Latinos, tunc meritò potest esse quæstio, an teneantur se conformare ritui Ecclesiȩ illius, in qua habent domiciliũ: quia qui habet domicilium in Ecclesia Græca, censetur iam Græcus, & è contra Græcus in Ecclesia Latina. Prætereà in C. ille d. 12. dicitur teneri vnumquemque se conformare consuetudini Ecclesiæ, in qua actu existit. His rationibus motus P. Suarez 3. tom. disp. 44. sect. 3. tenet partem affirmatiuam: sed contraria sentẽtia probabilior videtur. Nam Concil. Florentin. & Bulla Pij V. absolutè præcipit vnicuique Sacerdotum Græcorũ & Latinorum, seruare propriæ Ecclesiæ ritum sine vlla limitatione, & ob id non tenetur se conformare, quantum ad ritum Ecclesiæ illius, in qua actu habitat, in alijs verò tenebitur consuetudines & prȩcepta Ecclesiæ obseruare.

Ex quibus primò collige, Sacerdotem Latinũ degentem inter Armenos, Abissinos vel alios Schismaticos, quorum ritus in celebrando sit approbatus ab Ecclesia, posse se illorum ritui conformare, maximè quando habet domicilium: quia Concil. Florent. & Bulla Pij V. solum loquuntur de sacerdote Græco inter Latinos, & de Latino inter Græcos. Et ita non debent extendi ad alias nationes.

Secundò infertur, sæculares domicilium habentes in Ecclesia Græca, vel alia Schismaticorum, quales sunt nunc Lusitani multi in interiori Æthiopia, posse se consuetudinibus accommodare, & debere, maximè si sit scandalum, nisi aliàs vellent ipsi in omnibus Latino more viuere, habeantque Ministros Ecclesiȩ Latinæ: nam tunc certum est nullatenus teneri.

Pro his tamen & similibus dubijs degentes inter alios Schismaticos à Græcis (cum quibus iam ex praxi constat qualiter quis se gerere debeat) & sciant

& sciant quid ab ipsis præstandum sit, tam in ieiuniorum, quàm dierum festiuorum obseruatione, quàm in eorum ritibus approbandis vel reprobandis, oporteret vt sedem Apostolicam consulerent.

CAPVT IX.

De pœnis Schismaticorum, & de eorum absolutione & reconciliatione.

DE Schismaticorum pœnis, quas Deus iustissimè ab eis interdum solet repetere, nõ est necesse in præsenti dicere. Extant in Scripturis aliquot eorum exempla: vt Num. 16. vbi Legimus Dathan, & Abiron propter illud peccatum fuisse absorptos à dehiscente terra. Et constat ex libris Reg. quantis cladibus affectæ fuerint vndecim tribus Israel, eò quod à domo Dauid discessionem fecerunt.

De alijs autem pœnis, quibus vel ipso facto, vel per sententiam iudicis, possunt affici schismatici, quędam sunt certa apud Doctores, & aliquid est controuersum. Primò certũ est eos non ita puniri, vt vel amittant ipso facto, vel possint amittere spiritualem aliquam potestatem, consistentem in spirituali charactere baptismi, vel confirmationis, vel ordinis. Nã hæc indelebilis, vt docet hic art. 3. D. Tho. & confirmat Turrecremata lib. 4. Sum. part. 1. cap. 7. & Syluester verb. *schismatici*; & patet ex Vrbano Papa Canon. Ordinationes 9. q. 1. qui ordinatos ab Episcopis schismaticis cẽset verè fuisse Ordinatos. Et ex Aug. lib. 6. de Baptismo contra Donatistas cap. 5. Vbi ait: *Potest Sacramentum tradere separatus, sicut habere.*

Secundo certum est priuari tamen ipso facto schismaticos facultate vtendi rectè & legitime eiusmodi potestate characteris, seu priuari eiusmodi potestate, quoad eius essentiam. quo ad vsum, nimirum legitimum, ait D. Tho. art. 3. Non enim possunt schismatici rectè, & absque peccato vti eiusmodi potestate. Quo sensu asserit D. Thom. & Turrecrem. vbi suprà, debere intelligi quædam Patrum, seu Pontificum testimonia, quibus indicari videtur amitti per schisma potestatem etiam Ordinis siue Consecrationis. Oportet enim id intelligi quoad vsum legitimum: vt quando Patres concilij Lateranensis sub Innocentio tertio cap. 1. Extrauag. de schismat. aiunt. *Ordinationes ab Octauiano, & Guidone Hæresiarchis factas, irritas esse censemus.* Quod etiam dicit Vrbanus in can. Ordinationes 9. q. 1. Debet enim intelligi quoad executionẽ earum legitimam; vt ibi etiam exponit Glos. addens, nisi cum eis fuerit dispensatum, vel nisi Ordinatus probare posset, nesciuisse se fuisse schismaticum eum Episcopum à

quo accepit Ordinem, aut habuisse legitimam dispensationem accipiendi Ordines à schismatico, vt ait Innocentius 3. in cap. Paternitate, extra de schismaticis.

Tertiò Certum est prẹter excõmunicationem, quam supra schismaticos diximus incurrere, si ab ea non resipiscant, posse vlterius puniri, nimirum per censuram depositionis vt patet ex Can. In nomine Domini 23. d. & notat vbi supra Turrecrem. Et si nec per depositionem emẽdentur, pẹnis etiam corporalibus, auxilio brachij sẹcularis, vt fieri iubet Pelagius Pontifex in can. de Liguribus 23. q. 5. & docet D. Tho. hic art. 4. ad 3. Atq; etiam possunt priuari à Pontifice potestate & dignitate temporali.

Quartò Schismaticus præter pœnas prædictas, alias etiam incurrit: Et enim irregularis, ita vt etiamsi Ecclesiæ per absolutionem & verã pænitentiam fuerit reconciliatus, ad beneficia & ordines promoueri non potest, sine Pontificis dispensatione, vt colligi videtur ex c. Qua diligentia de elusione, vbi Hostiẽsis, Abbas, & Ioannes Andreas idẽ censent. Hãc verò irregularitatem non contrahi à schismatico occulto, sed tantũ manifesto quidam affirmant. Alij verò in cõtrarium docent etiã ab occulto contrahi. Sed probabilior videtur prima sententia, vt optimè ostendit Greg. de Valentia, 2.2. disp. 3. q. 15. puncto 3.

Sed petes, an schismatici Presbyteri & Episcopi careant ordinis potestate, an tantum Iurisdictione. Respõdet S. Tho. 2.2. q. 39. art. 3. Schismaticos iurisdictione carere: *Non possunt* (inquit) *absoluere nec excommunicare, nec indulgentias concedere*. Sic ille, & ita nequeunt eadem ratione eligere, beneficia conferre, leges siue constitutiones dare, vel ponere. Vnde si quos absoluant vel eligant, absolutio seu electio rata non est, & proinde iterãda: habere tamen ait S. Tho. potestatem sacram ordinis: quare Episcopus schismaticus verè conficit & consecrat Eucharistiam, verè confirmat, verè ordinat, cum aliquos ad Ecclesiasticos ordines eligit ac promouet, ab eo verè ordinis characterem recipiunt, non tamen ordinis vsum & functionem; quoniam sunt ipso iure suspensi, si scienter à schismatico Episcopo ordinentur. Pari aut simili ratione, si Episcopus schismaticus altaria, vasa, aut templa consecrat, ratum est quod facit, quia hæc sunt Ordinis non iurisdictionis, quamuis Episcopo ex Ecclesiæ auctoritate conueniant.

Si quæras vtrum hẹc pẹna qua schismatici iurisdictione priuantur locum habeat generatim in omnibus schismaticis. Quidam aiunt hanc Schismaticorum pœnam, qua iurisdictione priuantur, locũ habuisse ante Concilium Constantiense, in omnibus manifestis & notorijs schismaticis, non occultis: modò verò post illud, solum locum habere in ijs, qui sunt expresſim & nominatim denunciati, aut manifesti percussores clericorum

cum. Alijs probabilius videtur, vniuersè schismaticos, quatenus tales sunt, iurisdictione Ecclesiastica priuatos esse, eò quòd sunt extra Ecclesiã, quia ipsi se ab Ecclesia diuiserunt.

Respondeo, Si schismaticus sit toleratus, & communi errore populi habitus pro legitimo, non dubium, quin omnes actus Iurisd. aliàs requirẽtes, sint validi, vt infra dicemus etiam de hæreticis. Si vero Presbyter vel Episcopus sit manifestus schismaticus, tunc aliqui dicunt, non valere gesta per ipsum, illa inquam quæ requirunt Iurisd. Alijs vero placet, valere omnia in casu, quo schismaticus non sit nominatim excõmunicatus, vel manifestus Clerici percussor, sed verior & securior 1. sententia.

Sed quæres, quam iuris pęnam incurrat, qui ad ordines vel alia Ecclesiastica beneficia à schismaticis promouetur? Respondetur, Si sciens esse schismaticum, & excommunicatum, sponte suscepit ab eo sacramentum ordinis, manet irregularis & suspensus ab executione illius ordinis quem suscepit, & indiget dispensatione sedis Apostolicæ: si vero beneficia Ecclesiastica, priuatur illis: ita colligitur ex c. 1. de schismaticis, & ex Bulla Clem. 8. supra adducta. Si tamen cum ignorantia quis fuerit ordinatus, dispensat Episcopus in irregularitate: ita post Nauar. docet Greg. de Valencia *2.2.* in 3. p. disp. 7. q. 19. de irregular. puncto 3.

Vltimò dubitatur, An ab excommunicatione, & alijs pęnis liberi sint schismatici, qui ignorantia inuincibili schismati Græcorum inhęrent? Breuiter dicam, certum esse pęnas prædictas non incurrere, nec in interiori, neque exteriori foro: vt clarius patebit ex his, quæ infra dicemus, tractantes de Hæreticorum pęnis.

Qua verò ratione schismatici sint absoluendi, & reconciliandi cum Ecclesia, dicemus infrà, cùm de absolutione hęreticorum dixerimus, tum quia schismatici maiori ex parte hæretici sunt, tum etiam quia etsi schismatici tantum inueniãtur, eorum absolutio reseruata est etiam sedi Apostolicæ, vt patet ex Bulla cęnæ Domini.

Illud tamen est considerandum, quod quamuis schismaticorum absolutio sit reseruata, sicut & Hæreticorum, in eorum tamen absolutione nõ sunt tot tantæque circumstantię obseruandę, sicut in absolutione hæreticorum. Oportebit tamen primò, vt antequã absolutionis beneficium accipiant, publicè vel priuatè fidei professionem iuxta sequentem formulam à sede Apostolica exhibitam, faciant.

CAPVT X.

Professio orthodoxæ fidei à Græcis facienda, Gregorij XIII. Pont. Max. iussu edita.

EGo N. firma fide credo & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quo Sancta Romana Ecclesia vtitur, videlicet: Credo in vnum Deum Patrē omnipotentem factorem cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Et in vnū Dominum Iesum Christum filium Dei vnigenitum. Et ex Patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum non factum, consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum Scripturas. Et ascendit in cælum: sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos, & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum Dominum, & viuificantem: qui ex Patre, Filioque procedit. Qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur: qui locutus est per Prophetas. Et vnam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiā. Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum. Expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi sæculi. Amen.

Credo etiam, profiteor, atque suscipio ea omnia quæ Sacra Oecumenica Synodus Florentina super vnione Occidentalis & Orientalis Ecclesiæ definiuit, & declarauit: videlicet quòd Spiritus Sanctus à Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam, súmque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio; & ex vtroque æternaliter, tanquam ab vnico principio & vnica spiratione procedit. Cùm id quod Sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendat; vt per hoc significetur Filium quoque esse, secundum Græcos quidem, causam, secundum Latinos verò, principium subsistentiæ Spiritus Sancti sicut & Patrem. Cumque omnia quæ Patris sunt, ipse Pater vnigenito Filio suo gignendo dederit, præter esse Patrem; hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à Patre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus est. Illamque verborum illorum, Filioque explicationem, veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.

Item in azymo siue fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici: Sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, vnumquemque scilicet iuxta suæ Ecclesiæ, siue Occidentalis siue Orientalis consuetudinem.

Item si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, & omissis, eorum animas pœnis Purgatorij post mortem

mortem purgari: & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet Sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ instituta. Illorumq; animas qui post Baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in cœlum mox recipi & intueri clare ipsum Deum trinũ & vnum sicuti est, meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Item sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum orbem tenere Primatum & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum & verum Christi Vicarium, totiusq; Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem ac doctorem existere; & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo, plenam potestatẽ traditam esse, quemadmodum etiam in actis Oecumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur.

Insuper profiteor ac recipio alia omnia, quæ ex Decretis sacræ Oecumenicæ Generalis Synodi Tridentinæ Sacrosancta Romana, & Apostolica Ecclesia, etiam vltra contenta in supradicto fidei Symbolo, profitenda ac recipienda proposuit, atque præscripsit, vt sequitur.

Apostolicas & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdẽ Ecclesiæ obseruationes & constitutiones firmissimè admitto & amplector.

Item sacram scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sacrarum scripturarum, admitto, nec eam vnquam nisi iuxta vnanimem consensum Patrum accipiam & interpretabor.

Profiteor quoque septem esse verè & propriè Sacramenta nouæ legis à Iesu Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, illaque gratiam conferre: & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse.

Receptos quoque & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in supradictorum omnium Sacramentorum solemni administratione recipio & admitto.

Omnia & singula quæ de peccato originali, & de iustificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector & recipio.

Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum & proprium & propitiatorium Sacrificium pro viuis & defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse verè, realiter & substantialiter Corpus, & sanguinem vna cum anima, & diuinitate Domini nostri Iesu Christi; fieriq; conuersionem totius substantiæ panis in Corpus, &

totius

totius substantiæ vini in sanguinem, quam conuersionem Catholica Ecclesia transsubstantiationem appellat.

Fateor etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verúmque Sacramentum sumi.

Constanter teneo purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuuari, Similiter & sanctos vna cum Christo regnantes, venerandos atque inuocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas.

Firmissimè assero, imagines Christi, ac Deiparæ semper virginis, nec non aliorum sanctorum habendas & retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impartiendam.

Indulgentiarum etiam potestatem à Christo, in Ecclesia relictam fuisse, illarumq; vsum Christiano populo maxime salutarem esse affirmo.

Sanctam Catholicam & Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum Matrem & Magistram agnosco, Romanoq; Pontifici Beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu Christi vicario, veram obedientiam spondeo ac iuro.

Cætera item omnia à sacris Canonibus, & Oecumenicis Conciliis, ac præcipue à sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata indubitanter recipio, atque profiteor, simulq; contraria omnia, atque hæreses quascunque ab Ecclesia damnatas & reiectas, & anathematizatas, ego pariter damno, reijcio & anathematizo.

Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in præsenti spõte profiteor, & veraciter teneo, eãdem integram, & inuiolatam, vsque ad extremum vitæ spiritum, constantissimè Deo adiuuante, retinere, & confiteri, atque à meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum.

Ego idem N. spondeo, voueo, ac iuro. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM LIBRI VI. PARS III.

De Ruthenorum Religione, & vnione cum Sede Apostolica.

CAPVT I.

De Ruthenis tempore Clem. Papæ VIII. ad Sedis Apostolicæ communionem admissis, & de forma qua fuere recepti.

RVthenorum populi (quos antiquo vocabulo Russos appellant scriptores) ad vnionem Apostolicæ sedis recepti fuerunt à Clem. VIII. Pontifice Maximo: vt latiùs Cardinalis Baronius ad calcem 7. Tomi Annalium præcipua appendice adiecit. Eius etiã vnionis meminit Anto. Posseuinus in Apparatu sacro, verbo *Rutheni*. At quoniam ille decretum dũtaxat deliberationis Archiepiscopi & Episcoporũ Ruthenorũ in sua Synodo facta de suscipiẽda communione sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & eorundẽ ad summum Pontificem literas; hic verò tantum alias Synodi circumstantias enumerant; nos aliquid plenius huc inferemus. Quare primo de synodo à Ruthenis celebrata & Decreto in ea edito: secundo de litteris ad summum Pontificem, ac de Articulis siue conditionibus à Ruthenis propositis. 3. de communione ipsa à sede Apostolica concessa dicemus.

Primò igitur, anno Domini 1594. die 2. mensis Decembris, Brestensis Synodus celebrata est Brestæ, quæ ciuitas est sita in magno Ducatu Lituaniæ, qui ad regnum Poloniæ pertinet. Ea indicta est iussu Clementis VIII. Pont. Max. felicis recordationis, cui quæ decernenda erant, proposita fuerant ab Episcopis, qui illuc conuenire debebant. *Synodus Brestensis.*

Tria fuerunt de quibus hęc synodus fuit coacta. Primum vt Rutheni Episcopi conuenientes in vnum cum Latinis Episcopis legitimè id facerent, quandoquidem sciebant illegitima esse Concilia, quę sine Vicarij Christi auctoritate indicerentur, aut haberentur: ea verò, de quibus erat agendum, ad sanctæ Catholicæ fidei professionem edendam spectarent, reiecto omni schismate, ac nouis hęresibus, quæ passim succreuerant, dum ab Ecclesię vnitate secesserant.

Secundum vt decernerentur legati Ruthenorum, qui nomine omniũ ad Pont. Max. ad Vrbem proficiscerentur, ipsi, ac successoribus eius omnem delaturi obedientiam, tanquam supremo omniũ in Ecclesia Pastori.

Tertium vt ab eodem Pont. Max. absolutionem à schismate cõsequerentur. Neque postea communionem cum Patriarcha Constantinopolitano haberent, donec ille quemadmodum antiqui olim Episcopi Constãtinopolitani, S. Ioannes Chrysostomus & alij Orthodoxi atque Catholici faciebant, Primatum Apostolicę sedis, qualis à Christo Domino fuit institutus, agnoscerent, ac profiterentur.

Accessit auctoritas nomine Pont. Max. à Stanislao Karncouio Gnesnensi Archiepiscopo, Primate totius Regni, & legato nato collata.

Interfuere nomine eiusdẽ summi Pontificis & aliorũ Latinorũ Episcopórũ, Demetrius Solicouius Archiepiscopus Leopoliensis, Bernardus Macieouius tunc Luceoriensis, nunc Archiepiscopus Gnesnẽsis, & sanctę Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, Stanislaus Gomoslincius Episcopus Chelmẽsis. Pro Ruthenis autẽ Metropolitanus Kiouiensis, & Haliciensis, totiusq; Russiæ Michael Rabiosa; Hypatius Primas Vlodimiriẽsis & Brestẽsis, Cyrillus Terlecius Exarcha Luceoriẽsis, & Ostrouiensis, Hermogenes Archiepiscopus Polocensis & Vitepcẽsis, Ioannes Hohol Pincẽsis, Turoniensis, Dionysius Sbieuoius, & Belscensis Vladicę, siue Episcopi ritus Gręci. Pręterea plures Latini sacerdotes, & Rutheni qui dicuntur Poppi, sed qui extra Episcoporum ordinem starent.

Affuere pro serenissimo Rege Polonię Sigismundo huius nominis Tertio, Legati Nicolaus Radiuilius Dux in Olica, & Niessuuij, Palatinus Trocensis, Leo Sapihea Lituanię Cãcellarius, Demetrius Halecius eiusdem magni Ducatus Lituanię Thesaurarius idemque Capitaneus (vt vocant) Brestensis vt Regiæ Maiestatis auctoritate curarent, ne qua vis, & tumultus ab Hæreticis & alijs factiosis hominibus synodo intentaretur; sed sua synodo, & Ecclesiasticis libertas integra constaret, in dicendo, ac in decernendo. Porro nobilitas frequens Catholica cum eijsdem legatis Regijs haud defuit.

Atque satanas omnis pacis, & vnitatis acerrimus osor, incitauerat Arianorum & aliorum hæreticorum animos, vt tantæ rei obsisterent. Quãobrem

obrem contra mandatum Regium, nullaque fulti auctoritate, plurimi conuenere armati, qui Palatino Kiouiensi hæretico adhærebant, & quo cõscio, abnuente, pertractis etiam in suas partes duobus schismaticis Vladicis Luceoriensi, & Premisliensi, & aliquibus Poppis, conuenticula habebant; vt legitimá synodum interturbarent, ac scinderent: quod tamẽ efficere nequiuerunt. Grauissima enim Legati Regij ad eos oratione, nõ tam persuasi, quam absterriti, licet in sua peruicacia obfirmati hæretici, quæ à Rege petierant, obtinere non potuerant, perstitere tamen in nectẽdis dolis falsisque calumnijs obijciendis, quibus Synodi auctoritatem statutamque vnionem eleuarent.

At ea quæ à Regia Maiestate ante aliquod hebdomadas patierant Palatinus Kiouiensis & nobilitas Voliniensis, per Matthiam Malinum & Laurentium Britinium nobiles ad Regem allegatos, hæc fuerant. Inprimis, vt nemo armatus, neque cum militari manu ad eam synodum veniret, paxque & securitas ob libertatem mutuorum colloquiorum integra foret.

Deinde vt cuiuis eò accedere liberum esset, quáuis à Græcæ, & Romanæ Religionis hominibus essent in fide alieni.

Præterea vt synodo interesse posset Nicephorus Græcus qui cum Stephano Palatino in Moldauia captus, ex carcere Arcis Chocimienum aufugerat. Denique vt nisi in synodo conuenirent, possent cum ea controuersia ad generalia Comitia Regni confugere. Sed ad hæc postulata in scripto quod sigillis Regij authenticè munitum, legati Regij ostenderunt, eiusmodi datum est Responsum.

Primum postulatum non modo concedit Rex, verum etiam ita fieri omnino mandat, ideoque legatos suos ad synodum mittit, vt omnia pacificè & cum magna Ecclesiasticorum libertate synodus posit absolui.

Alterum vero de hæreticis ad synodum admittendis, eius Maiestas recusauit, quandoquidem synodus indicta erat ad Ruthenos Græcosque cũ Catholicis vniendos, vt in publicis Regijs literis habetur.

Tertium item postulatus nullo modo Regia Maiestas cõcedere voluit, designans quis, & qualis esset iste Nicephorus, quippe qui Stephanum Palatinum adduxisset in Moldauiam, secretosque cum Turcis tractatus habuisset in Regni totius ac Reipublicæ detrimentum: proinde nemini fas esse cum homine adeo suspectæ fidei quidquam agere.

Quartum denique postulatum eadem ratione detrectauit, inquiens aliud esse synodum Ecclesiasticorum, aliud Regni Comitia, in quibus Ecclesiastica negotia neque Iudicium vllum nec locum habent, nisi quatenus libertati Ecclesiasticę patrocinium omni procuretur & detur.

Hæc cum Legati Regij obiecissent, ac Hæreticos & schismaticos acriter reprehẽdissent, quod synodũ impedire satagerẽt, conuenticula verò sine illa Regia auctoritate cogerent, & sub specie impiæ confœderationis id sibi licere dictitarent, de Patriarchatu Constantinopolitano, qui simoniacè à Turcis emeretur, pluribus argumentis indicarunt maledictionem, quam sedes illa habet, vt vnus alterum maiore pecunia persoluta de sede deiiciat: vnde nonnunquam contingat duos, siue tres simul esse Patriarchas sponsamque illam tres interdum simul habere maritos, sicque adulteram cum adulteris manere.

Sacerdotes autem & Monachos, atque Igumenos passim Christi Domini fide abiurata Turcicam sectam amplecti, atque per exteras regiones vagantes Christianos, eorũq; consilia per summã perfidiam prodere: huc item ad Russiæ partes passim venire cum fictis à Patriarcha literis, falsisque sigillis appressis.

Denique vt alia interim omittã in præfatis Comitijs, quid fuerit circa illa tria, quæ fuerunt proposita, sancitum sequenti scriptura significarunt.

Decretum deliberationis & conclusionis Reuerendissimorum Dominorum Archiepiscopi, & Episcoporũ Ruthenorum de recipienda & suscipienda Communione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, factum die secunda Mensis Decembris Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto.

IN nomine sanctæ viuificantis & indiuiduæ Trinitatis Patris, & Filij & Spiritus sancti.

Nos infra nominatæ personæ, qui huic scripto nostro subscripsimus, notum facimus, quod introspicientes diligenter vocationem & officium nostrum, quod est huiusmodi vt nosmetipsos, & hominum Christianorum gregem ouium Christi nobis à Christo commissum, ad concordiam & vnionem promoueremus, prout nos saluator noster Christus Iesus edocuit, eamq; doctrinam sanguine suo obsignauit: ac potissimum his infelicissimis temporibus nostris, quibus multæ ac variæ hæreses inter homines grassantur, ob quas plurimi recedentes à vera & Orthodoxa fide Christiana, legem nostram deserunt, & ab Ecclesia Dei, veroq; in Trinitate illius cultu se ipsos separant.

Quod

Quod non alia de causa accidit, quam ob dissensionem nostram cum Dominis Romanis, cum quibus cum simus vnius Dei homines, & tanquam vnius Matris Sanctæ Ecclesiæ Catholicæ filij, ab ijs diuisi sumus, vnde mutuo auxilio præsidioq; inuicem nobis prodesse nequimus. Et quamuis assiduè Deum pro vnione in fide orationibus nostris precemur, nihilominus quonam pacto hæc vnio inter nos stabiliatur aliquando, numquam nobis seriò curæ fuit, spectando semper superiores nostros, & expectando si de hac ipsa vnione inciperent esse soliciti.

Verum cum nostra spes hac in re, vt hoc eorum cura & studio perfici possit, indies minuatur, non ob aliam rem quam quod isti seruitute Paganorum oppressi, etiamsi fortasse vellent, non possunt: Igitur ex inspiratione Spiritus sancti, cuius hæc sunt opera, & non hominum, considerantes cum ingenti dolore nostro, quanta impedimenta homines habeant ad salutem, absq; hac vnione Ecclesiarum Dei, in qua incipiēdo à Christo saluatore nostro, & à sanctis illius Apostolis prædecessores nostri perstiterunt, ac vnum summum Pastorem primumq; Antistitem in Ecclesia Dei hic in terris (prout ea de re Concilia & Canones manifestos habemus) & non quempiam alium præter sanctissimum Papam Romanum profitebantur, illiq; parebant in omnibus: ac quamdiu id vniformiter in suo robore permansit, semper in Ecclesia Dei ordo, cultusq; diuini incrementum fuit: inde consecutum est vt difficillimum foret hæreticis sua disseminare praua dogmata. Postquam autem multi superiores esse cœperunt, eam sibi auctoritatem potestatemq; arrogantes: nunc clare cernimus ad quantas discordias & schismata ob pluralitatem superiorum Ecclesia Dei deuenit: ex quo fit vt hæretici tantas sumant vires.

Itaque nolentes vt conscientiæ nostræ tanto pondere aggrauarentur, si animarum salus multarum ob eas in Religione discordias diutius periclitaretur (licet hac ipsa de re nos prædecessoresq; nostri meditati fuerint idq; tentauerint) videntes institutum Concilium intermissum esse, proposuimus auxiliante Deo, mutuo ipso vinculo nos ipsos ad prosequendum hoc negotium excitare & confirmare, vt quemadmodum antea, eodem labio, & eodem corde possemus laudare & glorificare venerandum & magnificū nomen Patris & Filij & Spiritus sancti cum fratribus nostris charissimis Dominis Romanis, permanentes sub eodem Pastore visibilis Ecclesiæ Dei, cui hæc præeminētia semper debebatur.

Quocirca id nobis mutuo promittentes coram Deo, quantum in nobis fuerit, corde sincero & candido, ac diligentia in huiusmodi negotio necessaria ac debita nos omnem daturos operam spondemus in communi, & quilibet per se, adhibitis medijs conuenientibus, vt fratribus nostris Ecclesiasticis, communiq; plebi ad ineundam vnionem & concordiam simus auctores, idq; diuina adiuuante gratia perficiamus.

Vt autem maius incitamentum ad finiendum habeamus, quoq; maior à nobis cura & solicitudo impendatur: scriptum præsens conficimus, quo sinceram promptamq; voluntatem nostram, ad amplectendam cum Ecclesia Romana vnionem & consensum testamur. Et Deus omnipotens largitor omnium bonorum auctorq;, ad concordiam sit

dux, & protector tam sancti negotij huius, cui vti corda nostra, ita & eam voluntatẽ præsenti scripto testantes manu propria subscribimus: saluis tamen & in integrum obseruatis cæremonijs, & ritibus cultus diuini peragendi, & sanctorum Sacramentorum, iuxta consuetudinem Ecclesiæ Orientalis, correctis tantummodo ijs articulis qui ipsam vnionem impedirent, vt more antiquo fierent omnia, sicut olim vnione durante fuerũt. Datum anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto die secunda Decembris.

Locus sigillorum.

Deinde sequuntur subscriptiones videlicet.

Michael Metropolita Kiouiensis Haliciensis & totius Russiæ, manu propria.
Ipation Dei gratia Protothronius Episcopus Vulodimiriensis, Brestensisq́ʒ, manu propria.
Cyrillus Terleczki Exarcha Metropolitæ Kiouiensis, Episcopus Luceoriensis, Ostrosiensisq́ʒ manu propria.
Gregorius nominatus Archiepisc. Vladika Polocensis, Vitelscensisq́ʒ manu propria.
Dionysius Zbiruiski Episcopus Chelmensis Belsensisq́ʒ, manu propria.
Leontius Pelezizki Episcopus Pinscensis Turouiensisq́ʒ, manu propria.
Ionas Hohol Archimandrita Kobrinensis Ecclesiæ S. Saluatoris manu propria.
Idem Ionas nominatus Episcopus Pinscensis Turouiensisque, manu propria hanc cõcordiam fratrum meorum subscripsi.

Cum hæc statuissent in sequentem annum vbi primum per temporis oportunitatem licuit, honorificam ad Romanum Pontificem decernunt legationem, duobus ad id muneris obeundum electis Legatis Episcopis, quibus ad eundem eiusmodi literas dederunt.

Literæ Dominorum Archiepiscopi Kiouiensis, & aliorum Episcoporum Ruthenorum ad S. D. N. Clementem Papam VIII. super eorum vnione cum Sancta Ecclesia Romana, datæ die 12. Iunij Anno Domini M. D. XCV. Latine versæ.

Sanctissime Pater Domine & Pastor supreme Ecclesiæ Christi D. clementissime. Repetentes memoria consensum in omnibus atq́ʒ vnionẽ Orientalis & Occidentalis

talis Ecclesiæ, quam maiores nostri sub obedientia & regimine sanctæ sedis Apostolicæ Romanæ coluerunt: ex altera vero perpendentes animis dissensiones & schismata quæ hodie inualuerunt: non potuimus propterea non maximo dolore affici, deprecabamurque assidue Dominum, vt nos aliquando in vnitatem fidei aggregaret; expectantes si forte superiores & Pastores nostri Orientalis Ecclesiæ, sub quorum obedientia hucusque fuimus, de ineunda vnitate & concordia quam in liturgijs quotidie à Deo efflagitant, cogitare seriò atque diligenter in eam rem & curam incumbere vellent. Sed cum videremus frustra tale quidpiam sperari ab illis, non tam maleuolentia & temeritate fortasse eorum, quam quod sub grauissimo seruitutis iugo crudelissimi Tyranni, & à Religione Christiani alieni gemant, tentare id quod maximè vellent, nullo modo possunt: nos nihilominus, qui in his partibus sub dominio serenissimi Poloniæ & Sueciæ Regis & Magni Ducis Lituaniæ constituti sumus, liberisque nobis esse propterea licet, attendentes officium nostrum, neque nobis ipsis & ouibus gregis Christi, quarum cura ad nos spectat, obesse, conscientiásque hac in parte nostras, tot animarum interitu, qui ex dissensionibus his prouenit, grauare volentes, adiuuante Domino, ad vnionem quæ antea inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam viguit, inq; Florentina Synodo ab antecessoribus nostris constituta est, accedere decreuimus: vt vinculo huius vnionis adstricti, sub obedientia atque regimine Sanctitatis vestræ, vno ore, & corde glorificemus & laudemus omnes diuinissimum & sanctissimum nomen Patris & Filij & Spiritus Sancti.

Ac proinde sciente volenteq; Domino nostro Sigismundo tertio Dei gratia Poloniæ & Sueciæ Rege, Magnoque Duce Lituaniæ, cuius etiam singulare ac sapientissimum studium in hac re enituit: mittimus ad sanctitatem vestram charissimos fratres nostros Reuerendos in Christo Hypatium Pociei Protothronium atque Episcopum Vulodimiriensem, Brestensémque, & Cyrillum Terleczki Exarcham atque Episcopum Luceoriensem, Ostrosiensémque: quibus mandauimus, vt sanctitatem vestram adeant, ac (si quidem sanctitas Vestra administrationem Sacramentorum, ritusq; & caeremonias Orientalis Ecclesiæ integrè, inuiolabiter, atque eo modo quo tempore Vnionis illis vtebamur, nobis conseruare confirmaréque pro se & successoribus suis nihil in hac parte innouasuris vmquam, dignetur) suo & omnium nostrum, Archiepiscopi & Episcoporum, totiúsque Ecclesiastici nostri status, & ouium commissarum nobis Diuinitus nomine, sedi sancti Petri, & sanctitati Vestræ, vti summo Pastori Ecclesiæ Christi, debitam obedientiam deferant.

Quæ omnia petita à nobis si obtinuerimus, sanctitati Vestræ cum omnibus successoribus suis, nos & successores nostri dicto audientes, subque regimine sanctitatis vestræ semper esse volumus. In quorum maiorem fidem literas præsentes manibus nostris subscripsimus atque muniuimus sigillis. Datum ex Regno Poloniæ, & Magno Ducatu Lituaniæ die XII. Iunij, Anno Dñi M.D.XCV. iuxta Kalẽdariũ vetus Sãctitatis vestræ.

Humillimi apud Deum oratores & serui.

Subscriptiones cum sigillis.

Qui

Qui igitur missi sunt Episcopi Legati, postquam Romam peruenere, honorificè excepti à summo Pontifice legationem publice exposuerunt. Inter alia verò ante fidei professionem ab ipsis suæ gentis nomine emittendam sequentes articulos pro vnione perficienda proposuerunt: quos prius Apostolico Nuntio Rusiæ obiecerunt.

Articuli siue conditiones quas nos Adamus Wlachininensis & Cyrillus Luccoriēsis Wladicæ, nostro ac confratrum nostrorum nomine à Catholica Romana Ecclesia, priusquam ad ipsius Vnionem accedamus, requirimus.

CVm inter Romanæ & Grçcæ religionis atq; Fidei homines de processu Spiritus sancti contentio sit, quæ vnionē & contentionē plurimū impediat, & non aliam penè ob causam, quā quod mutuo inter se intelligi nolimus. Postulamus itaque ne ad aliam confessionem stringamur sed sequamur, quam in Euangelij & Doctorum Sanctorum religionis Græcę scriptis traditam habemus: nimirum Spiritum sanctum non ex duobus principijs nec duplici processu, sed ex vno principio veluti ex fonte, ex Patre per Filiū procedere secundū illud prout in Cōcilio Florētino Patres religionis Græcæ suffragijs suis comprobarunt & attestati sunt in hæc verba.

Occidentalium & orientalium sanctorum Scripta diligenter auscultauimus, quorum alia Spiritū Sanctū ex Patre Filioque; alia verò ex Patre per Filium procedere testantur. Quę quidem omnia tametsi significent idem, Nos tamen illud Ex Filio postponentes Spiritum Sanctum ex Patre per Filium ab æterno substantialiterque, vt ab vnico principio vel ab vnica causa procedere profitemur: quandoquidem præpositio Per, in Spiritus Sancti processione causam significat.

Cultus diuinus omnesq; orationes matutinæ, Vesperæ & nocturnæ vt nobis integræ constent secundū morem & consuetudinē receptā Orientalis Ecclesiæ, nominatim verò liturgiæ tres, Basilij, Chrysostomi, Epiphanij, quod fit tēpore Quadragesimali cū prę sanctificatis donis. Similiter & aliæ omnes cerimoniæ Ecclesiæ nostræ, quibus hucusque vsi sumus: siquidem & Romę sub obedientia summi Pontificis idem obseruatur.

Sacramenta Sanctissimi Corporis & sanguinis Domini Nostri Iesu Christi vt nobis ita, quemadmodum hucusque vsi fuimus, sub vtraque specie

ſpecie panis & vini, temporibus perpetuis integre inuiolabiliterque conſeruentur.

Sacramentum Baptiſmi & forma ipſius vt nobis integre, prout in hunc vſque diem durat ſine omni additamento conſtet.

De Purgatorio nullam litem mouemus, ſed volumus doceri ab Eccleſia ſancta Romana.

Calendariũ nouũ, ſi ſecundũ morem antiquum fieri poſsit, ſuſcipiemus; verum ea conditione vt feſta Paſchę & aliorum Sanctorum ritus noſtri, quemadmodum durante concordia fuerunt, integra ac inuiolata nobis conſtent & maneant: habemus enim nonnulla feſta peculiaria quibus Romana Eccleſia caret, vtpotè pro die ſexta Ianuarij, qua anniuerſaria celebritate repræſentamus Baptiſmum Ieſu Chriſti ad primam reuelationem Dei in Trinitate vnius, quod noſtri vulgo Thohoziavulznie, ac ſi dicas diuina reuelatio, vocant: ad cuius diei aduentũ ſolemnes cerimonias habemus circa benedictionem aquæ.

Ad proceſsionem pro feſto Corporis Chriſti faciendam nè adigamur: hoc eſt ne ſimili ratione proceſsionis cum Sacramento faciẽdæ nobis neceſsitas imponatur, quandoquidem apud nos alius eſt modus & vſus Sacramentorum.

Tum & ante feſtum Paſchæ, ad conſecrationem ignis, ac etiam pulſationem aſſeribus compactis loco Campanæ, & alias ceremonia quibus hucuſque caruimus, ne compellamur: quin potius ſecundũ ritum & conſuetudinem Eccleſiæ noſtræ integræ conſeruentur.

Matrimonia ſacerdotalia vt integra conſtent exceptis bigamis.

Propter litteras confirmationis Romam vt Epiſcopi ritus Græci non mittant, ſed cum aliquem Sacra Regia Maieſtas in Epiſcopatum nominauerit, Metropolita ſiue Archiepiſcopus more antiquo vnumquemque eiuſmodi conſecrare debet. Nihilominus tamen ipſemet Metropolita qui huic ipſi officio Metropolitæ ſucceſſurus, propter litteras confirmationis ad Põtificẽ maximum mittere debet, quemadmodũ allatis cõfirmationis Roma litteris, Epiſcopi ritus Gręci duo aut ad ſummum tres ſuo iure conſecrent & benedicant: Si verò aliquẽ Epiſcopum in Metropolitã ſuccedere contigerit, is propter Sacræ litteras mittere non debet quãdoquidem iam habeat litteras Sacræ per dignitatem Epiſcopalem, ſaltem obedientiam ſummo Pontifici coram Reuerendiſsimo Archiepiſcopo Gneſnenſi, non tanquam coram Archiepiſcopo, ſed tanquam coram Regni Primate prę́ſtare poteſt.

Et vt maior penes nos eſſet auctoritas, & ouibus noſtris maiori venerationi & obſeruantię eſſemus, contendimus à ſummo Pontifice, velit benignè ad Sacrã Regiã Maieſtatem Dominum noſtrum Clementiſsimũ

& Ordines regni, tam spirituales quàm seculares intercedere, vt in ordine senatorio locum habere possemus, idque ob multas iustasque causas: siquidem æqualem dignitatem & officium cum ritus Romanæ Ecclesię Episcopis gerimus. Eam potissimum ob causam, cum aliquis nostrum super dignitatem senatoriam iuramentum pręstiterit, proculdubio & super obedientiam summo Pontifici iuramentum pręstare potest, nè etiam dissidium tale fiat, quale post obitum Isidori cuiusdam Metropolitę Kiouiensis quondam factum fuit. Idque eam ob causam cum Episcopi ritus Gręci nulla iuris iurandi religione tenerentur, atque locorum interuallo disiuncti facile ab vnione in Synodo Florentina facta defecerunt: sed cum Iuramento Senatorio obligatus fuerit, difficile, vt quispiam de dissidio & dissensione quidquam moliri audeat.

Litteræ ad Comitia regni generalia & particulares Conuentus vt ad nos mittantur.

Ad cerimonias & religionem Romanæ Ecclesiæ profitendam nemo adigatur & stringatur: siquidem omnes vnum erimus sub obedientia vnius Pastoris Ecclesiæ Dei.

Matrimonia inter Romanæ & Græcæ religionis homines libera sint, nec personæ matrimonio iunctę inuicem ad capessendam religionem sese compellant.

Archimandritæ Humiani Monachi vulgo Chernoij & Cęnobria illorũ vt secundũ morem & consuetudinem antiquam sub obedientia & potestate Episcoporum in cuiuslibet Diœcesi sint.

Pulsationes Campanis in Templis nostris pro die veneris S. prohibeantur & vetentur.

Cũ sacratissimo Sacramẽto ægrotos secundũ morem & consuetudinẽ nostram vt liberum sit nobis publicè visitare, tum & cum processionibus diebus festis atque solemnibus sine omni impedimento progredi.

Monasteria & Templa nostra quæ ad hanc præsentem vnionem in nostro ritu & religione perseuerarunt, ne ad templa religionis Romanæ conuertantur.

Si quis etiam pro perpetrato aliquo facinore ab Episcopis suis fuerit excommunicatus, is ne ad Romanæ Ecclesiæ religionem suscipiatur, imo vt excommunicetur: eodem modo nos etiam contra eos qui ab Ecclesia Romana excommunicati fuerint, processuros, & facturos pollicemur.

Quod si ita Deo fauente aliquando reliqua etiam pars hominum Orientalis Ecclesiæ ritus Gręci ad eam vnionem cum occidentali Ecclesia accederet; ac subsequenti tẽpore communi consensu totius Vniuersalis Ecclesiæ aliquid, quod ad Ordinem vel reformationem eiusdem Ecclesiæ Græcæ attineret, sanciretur & constitueretur, in eo, vt communis esset omnium

omnium participatio, tamquã vnius religionis ouicularum sub vno Pastore existentium.

Articuli siue conditiones quas à Sacra Regia Maiestate confirmari petimus.

METropolitarum & Episcoporum reliquamque Spiritualium dignitatum ritus nostri Græci ne alterius nationis vel religionis, prætérquam Ruthenicæ, hominibus conferantur: quoniam verò Canonibus nostris id cautum habeamus, vt tam Metropolitæ quàm Episcopi alijque eiusmodi officiales prius a spiritualibus quàm à secularibus ordinibus eligantur; Petimus itaque à Sacra Regia Maiestate, vt libera penes nos maneat eligendi potestas, salua tamen Sacræ Regiæ Maiestatis pro libite cuiuis ex electis conferendi auctoritate, post obitum enim alicuius ex supradictis officialibus quatuor nobis eligendos petimus: ex quibus vni qui idoneus ad officium illud obeundum videbitur, Sacra Regia Maiestas conferet: ac vel peculiari adiecta conditione vt obedientiam summo Pontifici prçstare teneatur, sitque adstrictus. Quod si verò alicui eiusmodi dignitas conferretur, is infra vnum mensiũ decursum ordines suscipere tenebitur, priuatione eiusdẽ beneficij, vt legibus à Serenissimo olim piç memoriæ Sigismundo Augusto de suscipiendis ordinibus nobis gratiose collatis, & per sacram Regiam Maiestatem Dominum nostrum Clementissimum modernum confirmatis satisfiat.

Postulamus etiam vt locum in senatu Regio habeamus, non aliqua commodorum ratione & ambitione ducti; verum vt oues nostrç, quarũ curam gerimus, maiori nos obseruantia colant & obseruent, cum ea dignitate Episcopatus qua & cçteri Romanç religionis homines frũgamur: cum vero iuramentum senatui prçstiterimus, simile etiã summo Pontifici super obedientiam iuramentum præstare tenebimur.

EX Grçcia si quas fortè factiones vel excõmunicationes per litteras illius nationis homines moliantur, eas omnio prohiberi petimus, ne hinc ista vnio diuelli ob diuersa in vulgo excitata studia possit, cum adhuc multi pertinaciter huic rei resistãt. Hoc verò perquã diligenter cauendũ est, ne extranei Episcopi vel Presbyteri, qui sacræ Romanç Ecclesię obediẽtiã recusauerint, in qualibet Diçcesi nostra aliquid negotij habeant, & cõmorentur: similiter quoq; nationis nostrç homines qui rebelles & cõtradicentes huic vnioni nostrçque obedientię fuerint, ne quicquam spiritualium negotiorum agere audeant, alioquin pçna aliqua multentur.

Quoniam vero multorum Ecclesiasticorũ bonorũ per anteceßores no-

ſtros neſcitur quo iure amiſſorum poſſeſsione excluſi ſumus, quibus non niſi eouſque quoad anteceſſores noſtri vixiſſent, carere debuerimus, petimus, vt bona hæc Eccleſijs reſtituantur: ſiquidẽ tanta inopia & egeſtate ſumus cõſtricti, vt nõ ſolũ neceſsitatibus Eccleſiarũ nõ prouidere, ſed etiam ſufficientem victum nobis ſuppeditare non poſsimus. In poſterum autem ne bona Eccleſiæ ſine conſenſu Epiſcoporum totiuſque Capituli conferantur, à Sacra Regia Maieſtate contendimus.

Priuilegia noſtra ſuper bonis Eccleſiis Cathedralibus attributa, in quorũ poſſeſsione pacifica hucvſque exiſtunt, vt vires & robur ſuum perpetuę firmitatis obtineant.

Poſt mortem Metropolitę & Epiſcoporũ ne Capitulũ atque Theſaurarij ſe in bona Eccleſiaſtica ingerãt; ſed more & ordine Romanæ Eccleſię Capitulum, quoad alter electus non fuerit, ea bona adminiſtret. In bonis autem & facultatibus Epiſcopi defuncti proprijs Conſanguinei ipſius ne vllam iniuriam patiantur pro more & conſuetudine Romanę Eccleſię. Quod quidem etſi priuilegio iam cautum habeamus, id tamen Conſtitutionibus regni publicis confirmari nobis petimus.

Archimãdritę Humiani Monachi, vulgo Chernoij, & Monaſteria eorum, obedientiæ, Epiſcoporum qui in Diœceſi cuiuslibet fuerint, priſtino more ſubſint.

Ad iudicia Tribunalis regni, more & conſuetudine regni, duos quoque ex ſpiritualibus religionis noſtrę deputandos eſſe petimus, qui tanquam defenſores iurium & libertatum noſtrarum ſint.

Archimandritę Humiani, Presbyteri, Diaconi, alijque Spirituales eodẽ honore ac reuerentia ab hominibus quo ceteri religionis Romanæ homines proſequantur, ijſdemque libertatibus ac prærogatiuis fruantur & gaudeant ſecundum priuilegium Sereniſsimi olim Domini VVladiſlai Regis.

Pręterea à contributionibus regni publicis, quos hucvſque vnuſquiſque noſtrum officialium ſpiritualium pendebamus, vt temporibus perpetuis (exceptis his qui bonis hæreditarijs vtãtur) liberi & immunes ſimus, idque conſtitutionibus regni publicis ſanciri & deſcribi petimus.

Monaſteria & Templa ritus Gręci ne ad Templa Romani ritus conuertantur.

Collegia ſiue confraternitates ſpeciales non ita pridem à Patriarchis conſtitutę & à ſacra Regia Maieſtate confirmatæ, quemadmodum Vilnæ, Leopoli, Breſtę, & alibi, vt integrę & illeſæ maneãt, ita tamen vt obediẽtiam ſummo Pontifici nobiſque Epiſcopis religionis Gręcę præſtare teneantur, ſintque aſtricti.

Scholas, Seminaria Gręcę & Slauicę linguę extruere vbi commodius videbi-

videbitur, vt liberum nobis sit, sic & officinas imprimendorum librorum, quę quidem omnia sub obedientia Episcoporum sint.

Porrò quoniam Presbyteri religioni nostrę dediti nobis debitam obedientiam pręstare recusant, petimus vt libera penes nos maneat eos puniendi potestas, in eoque à Capitaneis sacrę Regiæ Maiestatis ne impediamur.

Homines seculares ne se in curam Ecclesiarum ritus nostri ingerant, sed hæ potestati & iurisdictioni spiritualium subiaceant, pręcipue verò Cathedrales Ecclesię.

Responsum datum à Nuntio Apostolico supradictis articulis.

QVæ Reuerendissimi Domini VVladicę, suo ac suorum confratrum nomine pro Ecclesię Græcæ in tota Russia Serenissimo Regi subiecta, cũ sacrosancta Ecclesia Catholica Romana vnione petũt, nonnulla à summo Pontifice, nonnulla verò à Regia Maiestate Poloniæ dependẽt.

Ex illis quæ à summo Pontifice petuntur quædam pertinent ad diuina dogmata, quædam verò ad ius humanum spectant. Quantum ad ea igitur quæ diuini Dogmatis sunt, cũm omnia quæ petuntur, sint sacrosanctæ fidei Catholicæ consona, non humana voluntate sed ex diuina reuelatione deprompta, & vt talia ab Oecumenico Concilio Florentino toti Ecclesiæ credenda proponantur; certum absque vlla dubitatione est, summum Pontificem illa approbaturum & acceptaturum. Quantum ad ea verò quę ad ius humanum spectant, licet non ita simpliciter asserere possimus, summum Pontificem (cuius legatione fungimur) eis consensurum, eo quod ipsius expressus animus nobis non constat; ex eiusdem tamen præsumpta voluntate intrepidè affirmamus, Beatitudinẽ suã libenti animo consensum præbituram. Cum enim ea quæ in hoc genere proponuntur, à rectæ fidei norma non discrepent: quin potius rationi consentanea sint, & ex eius voluntate dependeant; dubium nullum est quin pius ac clemens Pater (cui nihil in hac vita charius esse potest quàm salus animarum sibi à Christo Domino commissarum) charissimis filijs ad se suppliciter accedentibus illa benignè concessurus sit. Postremo circa ea quę à Regia Maiestate petuntur, id quod nos præstare possumus, bona fide promittimus, nimirum totis viribus curaturos nos apud Serenissimum Regem, tum apud Inclytam Regni Poloniæ magnique Ducatus Lituaniæ Rempublicam, vt ea quę à dictis Reuerendissimis DD. proponuntur, pro tanto Vnionis bono, Christianè ac liberaliter, sicut dignum & iu-

ſtum eſt concedantur. Vt autem id facilius impetrari poſsit, Sereniſsimo D. Noſtro obnixè ſupplicabimus, vt litteris commendatitijs ſuam etiã hac in parte auctoritatem interponat. Quod Beatitudinem ſuam libenter & ex animo facturam non dubitamus. In quorum igitur omnium fidem has literas noſtra propria manu ſubſcriptas noſtroque ſigillo munitas dedimus. Datum Cracouiæ die prima Auguſti 1595.

Fuerunt Romæ aliqui ex articulis his à cõgregatione Illuſtriſsimorũ Cardinaliũ examinati, ac attẽtè diſcuſsi, ac grauiſsimi Theologi de eis cõſulti: permiſſumq; eſt eis vt omnibus cęremonijs & ritibus antiquis, quorum ipſi tenaciſsimi ſunt, vterẽtur, dũmodo fidei Catholicę nõ cõtradicerent. Admiſsi denique ad ſanctę Eccleſiæ communionem, fidei profeſsionem, iuxta conſuetam formam pro Græcis ſuperius præſcriptam, fecerunt: ac ritè Euangelijs tactis, Iuramento ac ſubſcriptione firmarunt.

Ruthenorum cum Eccleſia Catholica communionis formam breuiter pręſcripſi, vt ſi aliquando Moſcouitæ eiuſdem linguæ & Religionis homines ad ſe redierint, velintque ſanctę Matri Eccleſię Catholicę recõciliari, horum exemplo facile alliciantur, præſertim cum ritus & cęremonias omnes Orientalis Eccleſię quę fidei non aduerſantur, illis eſſe à ſancta Sede permiſſas cognouerint.

Sequitur cenſura ſiue iudicium cuiuſdam viri docti de Ruthenorum Religione.

Articuli propoſiti à Ruthenis magna ex parte pertinent ad ritus ac cęremonias externas, adeoque ciuilem ac politicam adminiſtrationem; atque idcirco non tam operam aut ſtudium Theologicam, quam ciuilem prudentiam requirunt. Seligam tamen ex omnibus nonnulla capita, de quibus dicam quid ego ſentiam, cætera quæ à me intacta relinquentur; eiuſmodi mihi videntur eſſe, vt ſalua fide ac Religione liberè poſsint vel reijci vel approbari, vt Illuſtriſsimis D D. meis videbitur expedire. Igitur primo loco dicũt velle ſe confiteri Spiritum ſanctum à Patre per Filium procedere, & agnoſco verba Patriarchæ Conſtantinopolitani in vltima ſeſsione Concilij Florentini. Cæterum hæc fidei confeſsio triplici ex capite magnopere probanda & commendanda videtur: Primo quod admittit Spiritum ſanctum ſubſtantialiter ab æterno procedere à Patre per Filium vnica ſpiratione, tamquam ab vnico principio, & vnica cauſa, quod alias Græci, atque omnes Orientales pernegabant. Secũdo, quia diſertè fatetur particulã (Per) in proceſsione Spiritus ſancti ſignificare cauſam, quo refellũtur Schiſmaticorum effugia, quibus particulam illam interdum

terdum

terdum dicebant idem significare, quod (cum) alias ad designandam relationem Patris ad Filium, aut consubstantialitatem Patris ac Filij referebant. Tertio, quia plane concedit idem esse Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, & procedere ex Patre & Filio. Itaque videri posset admittenda, nisi constaret ipsam non modo in Concilio Florentino nō fuisse confirmatam, sed ne ipsis quidem Orientalibus omni ex parte placuisse, adeoque ipsam non nihil continere, vnde castigatione egere videatur. Ac non fuisse quidem à Concilio approbatam ex Decreto Vnionis cui Græci subscripserunt, apertè constat. Siquidem definitum est in hæc verba, *vt hac fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, sicque omnes profiteantur, quia Spiritus sanctus ex Patre & Filio, æternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre & Filio, & ex vtroque æternaliter tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit, declarantes quod id quod sancti Doctores & Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit.* Si ergo Rutheni profitentur se velle admittere confessionem fidei, quam in Concilio Florētino Patres Religionis Græcę suis suffragijs comprobarunt, qua ratione possunt excludere eam formam, quę asserit Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere, si hanc suis illi chirographis obsignarunt? an non vident, si Christiani esse volunt, & Oecumenico Concilio acquiescere, sibi necessario hanc fidei confessionem corde cōplectendam, atque ore profitendam esse?

Iam vero ne fuisse quidem ab omnibus Orientalibus receptam, ex eadem vltima sessione Concilij facile ostendi potest. Cum enim Patriarcha Constantinopolitanus post luculentam atque eruditam Georgij Scholarij orationem in Græcorum conuentu hanc fidei formam edidisset, quam nunc Rutheni proponunt; hæsitāte ac tergiuersante Græcorum Imperatore, Ruthenus in hanc sententiam locutus est: *Sanctorum Occidentalium scripta nobis suscipienda; censes sanctum Spiritum ex Filio habere esse, nec non Patrem & Filium vnicam Spiritus causam esse, credo & profiteor.* Post hūc Bessarion Cardinalis doctè ac diserte perorauit, ac multis Græcorum Theologorum & SS. Patrum testimonijs ostendit, Nemini aditum patere ad salutem, qui Spiritum sanctū à Patre Filioque procedere non profiteretur. Deinde Episcopus Mytilenus Latinorum & Occidentalium sententiam magnificentius extollens, inter cætera concludit. *Quorum* (de Occidentalibus loquitur) *volens sequi vestigia, Spiritum sanctum à Patre Filioque vt ab vnico principio, non autem à duabus causis, procedere profiteor.* In eam tum sententiam Græci frequentissimi abierunt, ipseque adeò Patriarcha suam illum priorem confessionem, ad aliam formam reuocauit. Sunt autem hæc ipsa illius verba: *Ego nostrum paternum dogma non derelinquam, sed in eo quousq; vixero permanebo. Sed quoniam Latini non temerè nec ex sententia propria, verum sanctorum*

authori-

authoritatibus adducti Spiritum Sanctum ex Patre Filioq; procedere credunt, idcirco ijs assentior, & cum ijs coniungor, ac præpositionem (Per) *Filium Spiritus Sancti causam significare concedo.* Quin etiam cum in Conuentu Orientalium certum iam ac definitum esset, vt cum Occidentalibus coniungerentur, ipse Patriarcha paulo ante quam subita morte è viuis eriperetur, suam sententiã hoc chyriographo declarauit: Quę (inquit) Domini Iesu Christi Catholica & Apostolica Ecclesia Romę veteris sentiat, ac celebret, omnia me quoque sentire, credereque profiteor, ac ipsis plurimum acquiesco. Si igitur Orientales tam apertè fatentur, Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere, quid est quod Rutheni reformident? Cur se dicunt Patres sequi Religionis Græcæ, si quod illi aperte asserunt, ipsi postponunt & aspernantur? At quærat fortasse quispiam, cur dixerit Patriarcha, nolle se paternum dogma deserere? Cui ego paucis respondeo, Patriarcham appellare suum dogma illum dicendi modum, quo paulo antè vsus erat, cum dixit Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, à quo sane dogmate, vt Rutheni concedunt, & ex dictis facile intelligi potest, non recedit is, qui admittit Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere: accedit quod de processione Spiritus sancti in Concilio Florentino bipartita quęstio fuit. Nam primum de re ipsa multis vltro citroque disputatum est, deinde de additione quę facta est symbolo Nicęno nonnihil actum. Cum vero Orientales concessissent occidentalibus, rectè eos sentire, cum procedere dicerent Spiritum sanctum à Patre & Filio, siue à Patre per Filium, admisissent etiam, ipsis iustis de causis licuisse verba illa symbolo addere, constanter negarunt se huiusmodi additionem admissuros, id quod eis per Concilium licuit. Ab hoc igitur dogmate potuit Patriarcha negare se recessurum, alioqui se Romanæ Ecclesię fidem omni ex parte complecti, paulo ante mortem, vt dixi, declarauit apertè. Desinant ergo Rutheni Orientalium fidem & Græcorum Confessionem nobis obtendere, cum constet eos suis suffragijs admisisse Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio.

Quod si (vt Rutheni vltro concedunt) idem est Spiritum sanctũ procedere à Patre ac Filio, & procedere à Patre per Filiũ, cur hoc admittũt, illud recusant? an quia vt ipsi insinuare videntur, hoc habetur in Euangelio, illud non item? Atqui Euangelium neutrum aperte dicit, priorem locutionem quam Latini sequuntur, interdum insinuat, posteriorem quam ipsi proferunt, nunquam Ioan. 16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet: quo testimonio Andreas Colossensis vtitur contra Gręcos in Concilio Florentino sessione 7. & ante illum Didymus l. 2. de Spiritu sancto probat Spiritum sanctum procedere à Filio, eodemque modo colligit Gregor. Nazianz. orat. de fide: Nam cum dixisset Spiritum sanctum

ctum

tum esse de propria filij substantia, *Ipse* (inquit) *Dominus Saluatorq́ noster de meo inquit, accipiet, ex eo vtique quod est filius, quia & filius de eo quod Pater est.*

An forte malunt dicere, Spiritum sanctum procedere per filium, quia Græci sæpius ita locuti sunt, nolunt dicere (ex filio) quia licet Occidentales sic loquantur, eam formam Græci non admittant? At ego contendo Latinos etiam dicere Per filium, & quamuis Græci frequenter eodé modo loquantur, sæpius tamen dicere (ex Filio.)

Inter Latinos Tertullianus lib. aduersus Praxeam, Spiritum sanctum (inquit) à Patre per filium deduco. S. Hilar. lib. 12. de Trinit. sub finem: Spiritus est, inquit, ex te per vnigenitum tuum. S. Thomas 1. parte, q. 36. artic. 3. doctè ac subtiliter explicat, quomodo ea forma dicédi intelligenda sit, quem deinde Scholastici magna ex parte sequuntur. Porrò inter Græcos Athanasius in redargutione Meletij, impossibile ait esse in Trinitatis gloria Spiritum sanctum numerari, si non emanaret ex Deo per filium. Gregorius Thaumaturgus in sua fidei reuelatione apud Gregoriū Nyssenum in ipsius vita: Vnus Spiritus sanctus ex Deo ortum & existentiam habens, qui per filium apparuit imago filij perfecta. Basilius lib. 5. cōtra Eunom. cap. 12. ait Spiritum sanctum non ideo non dici filium filij, quia non sit ex Deo per filium, sed ne suspicemur Trinitatem multiplicari in infinitum. Greg. Nyssenus lib. 1. aduersus Eunom. apud Bessarionem in sua oratione dogmatica, quæ habetur in Concilio Florentino, cap. 6. ait *Spiritum sanctum per filium ipsum esse manifestatum.* lib. ad Ablabiū, esse per id quod immediatè & ex continenti est. Cyrillus Alexandrinus lib. 11. in Ioan. cap. 1. *Spiritus sanctus est consubstantialis filio, & procedit per eum*, lib. 12. c. 56. *ex Patre per filium procedit*. Tharasius in 7. Synodo Act. 3. *Credimus in Spiritum sanctum, qui ex Patre per filium procedit.* Maximus Zachariæ 4. apud Bessarionem, *à Patre essentialiter per Filium ineffabiliter natum procedens*. Damasc. lib. 1. de fide, cap. 18. *Per filium Patri coniunctus.* c. 11. *Spiritum per filium esse dicimus.* Non dubito plura testimonia posse apud Græcos reperiri; sed hæc tantum placuit indicare. At multo plures sunt Græci qui dicant Spiritum sanctum procedere ex filio. Athanasius in Symbolo, *Spiritus sanctus à Patre et Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Hoc Symbolum esse Athanasij ne Græci quidem inficiari audent: nam vt scribit Gennadius Scholarius in defensione Concilij Florentini, cap. 1. sess. 5. Græci sui temporis dicere solebant, Athanasium quando hæc scripsit, fuisse ebrium, vt maluisse videantur blasphemare, quàm negare hæc fuisse ab Athanasio conscripta. Deinde hoc Symbolum esse Athanasij indicare videtur Gregorius Nazianzenus oratione de laudibus ipsius Athanasij, in qua dicit eum scripsisse plenissimam Fidei declarationem, quam Oriens Occi-

densque venerarentur. Idem planius significat S. Augustinus, qui in Psal. 120. citans integrum versiculum ex hoc symbolo, auctorem nominat Athanasium Episcopum Alexandrinum, & sine nomine Athanasii vtitur frequenter versiculis huius symboli, vt li. 5. de Trinit. 8. epist. 478. ad Pas. sent. Enchir. cap. 36. serm. 295. de tempore. Denique in Concilio Toletano 4. c. 1. circa annum Domini 633. recitatur ex hoc Symbolo confessio fidei. Idem Athanasius epist. ad Serapionem probat Spiritum sanctũ non esse filij creaturam, quia neque filius est creatura Patris, cùm sit idem ordo Spiritus sancti ad filium, qui filij ad Patrem: vbi supponit Spiritũ sanctum ita procedere à Filio, sicut filium à Patre. In eadem epistola: *Si filius* (ait) *quia ex Deo Patre est, proprius ipsius substantiæ est, necess- est Spiritum, quia ex Deo esse dicitur, proprium esse filij secundum substantiam*: intelligit autem necessariò ex Deo filio, alioquin nihil concluderet: Simile habet in duabus aliis epistolis breuioribus ad eundem. Basilius lib. 3. contra Eunom. in initio de Spiritu sancto sic loquitur: *Dignitate secundum à filio, cum ab ipso esse habeat, & omnino ab illa causa dependeat, pietatis ratio tradit.* Hunc locum mendosum & corruptum esse contendebat Marcus Ephesius in Concilio Florentino, sess. 20. Sed ostenderunt Latini codices, in quibus hæc verba leguntur: & ex ijs quæ sequuntur apparet in aliquibus Codicibus fuisse sublata: pergit enim: *Quemadmodum filius ordine quidem a Patre secundus est, quoniam ab illo est, & dignitate, quoniam origo atque causa essendi Pater ipsi est; natura verò nullo modo secundus, quoniam in vtroque vna est Deitas: ita Spiritus sanctus etsi dignitate & ordine secundus à Filio est, non tamen alienæ ipsum esse naturæ inde consequens est.* Ex quibus apparet necessariò intelligendum esse Spiritum sanctum habere esse à filio, alioquin similitudo filii & Patris non esset ad rem. Idem lib. 5. aduersus Eunom. vocat Spiritum sanctum naturalẽ imaginem filii, cap. 11. *Vt se habet filius ad Patrem, sic Spiritus sanctus ad Filium quapropter Verbum Dei est filius, verbum autem filij est Spiritus sanctus.* Quæ nullo modo vera esse possunt, nisi Spiritus sanctus procedat à filio. Eodem penè repetit lib. de Spiritu sancto, cap. 17. Gregorius Nyssen. hom. 4. in orationem Dominicam, vt ex ipso citat Gennadius in defensione Concilii Florentini, cap. 1. habet hæc verba, *Spiritus sanctus & ex Patre dicitur, & ex filio præterea esse ostenditur*, ait tamen hunc locum sublatũ esse à Græcis. Bessarion loco notato citat alium locum ex libro ad Ablabium, vbi ait Spiritum sanctum distingui, eo quod credimus aliud quidem Causam esse, aliud verò Ex causa, & Ex eo quod ex causa est. Vbi causam vocat Patrẽ, filium id quod ex causa, Spiritum sanctum ex eo quod ex causa est, id est ex filio. Gregor. Nazian. oratione 5. de Theologia comparat processionem Spiritus generationi Seth, qui ab vtroque parente fuit, significans Spiritum sanctum esse à Patre ac filio. Cyril. Hierosolym. Cateche 17. de Spiritu

Spiritu sancto sic loquitur: *Qui Patri ac filio semper adest, non qui ab ore & labijs Patris & filij loquēdo formetur*; quod profecto inane esset, nisi putaret procedere ab vtroque. Chrysost. homil. 1. de Symb. *Iste est Spiritus sanctus de Patre ac filio procedens.* Hom. 2. *Spiritum sanctum dicimus Patri & filio æqualem, & procedentem de Patre & filio.* Alia testimonia ex hoc auctore citantur ab aliis. Epiphan. hæresi 69. *Vnus est Spiritus, Dei spiritus ex Patre procedens, & de filio accipiens*: hoc autem accipere de filio, opponit creationi, negat enim spiritum sanctum esse à filio creatum: sic sæpius in tota illa disputatione, in Anchorato dicit Spiritum sanctum esse spiritum Patris & filii, & ex Patre & filio tertium: ibidem ait esse ex Christo, ab vtrisque à Patre & filio. Didymus lib. 2. de Spiritu sancto inducit Christum de Spiritu sancto loquentem. *Non est*, inquit, *ex se, sed ex Patre & me est, hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre & me illi est.* Paulo infra, *Non potest à filio loquente audire quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à filio, id est procedens à veritate, cōsolator manans de consolatore.* Paulo post. *Non alia est substantia Spiritus sancti, præter id quod datur ei à filio.* Cyrillus Alexan. lib. 11. in Ioan. de Spiritu sancto ait, *à Verbo est secundum emissionem ad esse atque subsistere.* lib. 13. Thesau. 2. Spiritum sanctum Dominū similiter appellat, sicut ex ipso filio & in ipso naturaliter existentem. Paulò post. *Ex filio autem naturaliter ac substantialiter Spiritum sanctum sicut ex Patre prouenire credimus.* Sic ferè de rest. fid. ad Theodos. vltra med. & l. 5. 6. 7. de Trinit. Extat præterea epist. Concilii Alexand. ad Nestorium, quæ est ipsius Cyrilli, in qua leguntur hæc verba, *Spiritus appellatus est Veritatis, & Veritas Christus est, vnde ab isto similiter sicut ex Patre procedit.* Hęc autem epistola approbatur in Concilio Ephesino, to. 1. c. 14. in quarta Synodo. act. 5. in quinta Synodo actione vltima: in sexta Synodo act. 7. vt appareat hunc dicēdi modū à quinque Conciliis Oecumenicis, iisdemque in Oriente celebratis fuisse confirmatum. Plura alii, sed hæc videntur satis apertè ostendere, non ita probari à Græcis illū loquendi modum Per filium, vt non frequentissimè dixerint Ex filio.

Non negarim Græcos dum maxime disputarent contra Macedonium & Eunomium ac reliquos πνευματομάχους, non dixisse solitariè atque absolutè Spiritum sanctum esse à filio, & negasse filium esse causam, sed id propterea factum est, ne viderentur cum Eunomio sentire: qui vt intelligitur ex Basilio lib. 2. aduersus Eunomium in fin. Spiritum sanctum dicebat esse filii creaturam, hæc enim sunt verba Eunomii: filium ingeniti esse facturam, Vnigeniti verò Paracletum, idemque cum Eunomio sensisse Macedoniū docet Theodoretus lib. 4. de hær. fab. Cùm ergo Eunomius absolute diceret Spiritum sanctum esse à filio, Catholici absolutè negant, & ob id etiam interdum negant filium esse causam, & solum Patrem dicunt causam. Nomen enim causæ apud Græcos præsertim Basiliū & Gre-

enim præpositio Per, solitariè posita, potest significare causam principalē, non modo apud Latinos, sed etiam apud Græcos, vt affirmat Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 8. quomodo legimus Genes. 4. *Possedi hominem per Deum.* Prouerb. 8. *Per me Reges regnant.* 1. Corint. 1. *Per quem vocati estis in societatem dilecti filij sui.* Tamen cum coniungitur cum altero agente, non vnam aut simplicem significationem continet, siquidem, vt rectè ait D. Thomas prima primę q. 36. art. 2. particula (Per) omne genus causæ, excepta materiali, significare potest. quod si contineat rationem causæ producentis actionem, vt manat ab agente, triplex genus causæ complectitur; formalem, cum dicimus artificem per ideam seu artem aliquid efficere; finalem cum per lucri cupiditatem, id est lucri gratia quempiam dicimus agere; efficientem, seu motiuam, vt si dicamus per Principis imperiū Ducem moueri. Certum est autem nihil horum posse significari, cum agimus de Spiritus sancti processione, quia diuinæ emanationes ad intra causam finalem, formalem, aut extrinsecus agentem nullam habent, & vt intelligatur aliquod principium ad modum formæ, certum est, cū dicimus Spiritum spirari à Patre per filium, non significari formam, quæ, vt supra diximus, est ipsa essentia & virtus spiratiua. sic enim dicendū esset Patrem ac filium spirare per virtutem spiratiuam, seu per essentiam, &c. Si verò Præpositio (Per) continuat vim agendi, vt actio terminatur ad opus, & significat causam non ob quam agens agit, sed cur quippiam ab agente fiat, tunc apertè significat efficientiam causæ agentis, vt cùm dicimus artificē manu vel instrumento quippiam moliri, & hoc modo præpositio (Per) vt ibi obseruat Caietanus, impropriè vsurpatur in processione Spiritus sancti. Ideoque D. Thomas non tam probat quam excusat illū dicendi modum, cum alioquin contineat aliquas imperfectiones: nam supponit inter Spiritum sanctum & Patrem intercedere filiū, quod in rigore falsum est, quia Pater & Filius æquè primo & immediate eadem virtute spirant. Deinde nisi prohiberetur ex terminis adiunctis, significaret diuersam rationē agendi in Patre ac Filio: nam si significaret mediationem suppositi, videretur facere filium instrumentum, vt dicimus Regem ius dicere per Prætorem: si mediationem virtutis, indicaret Patrem accipere vim spirandi à Filio, quomodo dicere solemus Prætorem per Regem exercere suam potestatem, id est auctoritate accepta à Rege. Ex quibus constat significari vnum principium Spiritus sancti, sed cum multis imperfectionibus, & admodum confusè & cum periculo errorum, præsertim cum ex simili dicendi modo decepti sint olim Arriani: qui propterea quod legerāt omnia facta esse per filium, colligebant filium fuisse ministrum in creatione, atq; idcirco esse inferiorem Patre, in quo tametsi errabant ratione terminorū, tamen habita ratione ipsius formæ loquendi nō malè concludebant, cùm

sæpe

sæpe in scripturis præpositio (Per) ministerium atque instrumentũ significet. Secundo si respiciamus ipsam spirationem, ac virtutem spirandi, non dubium est ratione terminorum (quia in diuinis omnia sunt vnum, vbi non intercedit oppositio) significari vnicam virtutem ac spirationẽ, modus tamen dicendi hoc ex se non significat: nam etsi filius acciperet à Patre distinctam facultatem spirandi, & distincta spiratione spiraret, possemus dicere Patrem spirare per Filium, quomodo Rex per Prætorem ius dicit, vbi apertè cernuntur diuersæ facultates, & actiones. Tertio, inde etiam apparet ex vi verborum, non significari vnicam formam in qua cõueniant Pater & Filius: nam alioquin ex vi verborum sicut Rex & Prætor non habent eandem formam seu auctoritatem, ita etiã non repugnaret vi locutionis, intelligi diuersã Patris ac Filij naturã. sic dicimus cælũ agere per causas secundas, cùm sint tum naturæ tum facultates admodũ diuersæ. Ex quo sequitur, sicuti si non reperiretur in scripturis hic modus dicendi, Omnia per ipsum facta sunt, & alij eiusmodi, potius viderentur negandi quam concedendi, quia non possunt sine errore defendi nisi propter terminos, cùm alioquin ex vi sermonis possint trahi ad sensus peregrinos atque erroneos: ita nisi reperiretur hæc propositio apud sanctos, quos necesse est excusare ac defendere, eam videri potius ex natura sermonis negandam, quam affirmandam: tantum abest vt sit alteri propositioni, de qua mox, vlla ratione præferenda.

At cùm dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio; primo quidem significamus originem substantialem à Filio, quo refellitur eorũ error, qui solam processionem temporalem admittebant esse à filio: cum enim de vtroque supposito æquè affirmetur, non potest afferri discrimen, nisi euidens ratio persuadeat; vt cum dicunt Philosophi, sol & homo generant hominem, quia intelliguntur coniungi in causam primam & vniuersalem cum secunda, & particulari, necessario concludendum est dissimiles esse vtriusque causæ actiones: sic addicimus ex mare & fœmina animal gigni. At cum non appareat in hac Propositione vlla diuersitas, & ex vi terminorum omnis planè distinctio reijciatur, ea excepta quæ pertinet ad constitutionem personalem suppositorum, consequens actionem ex æquo vtrique cõuenire, quo fit vt secũdo optimè significetur vnitas tũ spirationis tum facultatis spiratiuæ: cum enim aliquid vnum à duobus distinctis emanat, neque cernitur ex terminis, aut ratione probatur distinctio in actione, vnitas potius tum facultatis, tum actionis concluditur, vt allatis exemplis ostendi potest. Tertio significatur æqualitas in producendo, æquè enim dicitur Pater ac filius producere, cum præsertim id postulat natura terminorum. Quarto, satis apertè indicatur vnitas formę, quorum enim actio formalis vna est, eorum necesse est vnam esse formam ac naturam, vt docet Basilius in Psal. *Quorum* (inquit) *vna natura est, eorum actiones*

ſtum eſt concedantur. Vt autem id facilius impetrari poſsit, Sereniſsimo D. Noſtro obnixè ſupplicabimus, vt litteris commendatitijs ſuam etiã hac in parte auctoritatem interponat. Quod Beatitudinem ſuam libenter & ex animo facturam non dubitamus. In quorum igitur omnium fidem has literas noſtra propria manu ſubſcriptas noſtroque ſigillo munitas dedimus. Datum Cracouiæ die prima Auguſti 1595.

Fuerunt Romæ aliqui ex articulis his à cõgregatione Illuſtriſsimorũ Cardinaliũ examinati, ac attẽtè diſcuſsi, ac grauiſsimi Theologi de eis cõſulti: permiſſumq; eſt eis vt omnibus cęremonijs & ritibus antiquis, quorum ipſi tenaciſsimi ſunt, vterẽtur, dũmodo fidei Catholicę nõ cõtradicerent. Admiſsi denique ad ſanctę Eccleſiæ communionem, fidei profeſſionem, iuxta conſuetam formam pro Græcis ſuperius præſcriptam, fecerunt: ac ritè Euangelijs tactis, iuramento ac ſubſcriptione firmarunt.

Ruthenorum cum Eccleſia Catholica communionis formam breuiter pręſcripſi, vt ſi aliquando Moſcouitæ eiuſdem linguæ & Religionis homines ad ſe redierint, velintque ſanctę Matri Eccleſię Catholicę recõciliari, horum exemplo facile alliciantur, præſertim cum ritus & cęremonias omnes Orientalis Eccleſię quę fidei non aduerſantur, illis eſſe à ſancta Sede permiſſas cognouerint.

Sequitur cenſura ſiue iudicium cuiuſdam viri docti de Ruthenorum Religione.

Articuli propoſiti à Ruthenis magna ex parte pertinent ad ritus ac cęremonias externas, adeoque ciuilem ac politicam adminiſtrationem; atque idcirco non tam operam aut ſtudium Theologicam, quam ciuilem prudentiam requirunt. Seligam tamen ex omnibus nonnulla capita, de quibus dicam quid ego ſentiam, cætera quæ à me intacta relinquentur; eiuſmodi mihi videntur eſſe, vt ſalua fide ac Religione liberè poſsint vel reijci vel approbari, vt Illuſtriſsimis D D. meis videbitur expedire. Igitur primo loco dicũt velle ſe confiteri Spiritum ſanctum à Patre per Filium procedere, & agnoſco verba Patriarchæ Conſtantinopolitani in vltima ſeſsione Concilij Florentini. Cæterum hæc fidei confeſsio triplici ex capite magnopere probanda & commendanda videtur: Primo quod admittit Spiritum ſanctum ſubſtantialiter ab æterno procedere à Patre per Filium vnica ſpiratione, tamquam ab vnico principio, & vnica cauſa, quod alias Græci, atque omnes Orientales pernegabant. Secũdo, quia diſertè fatetur particulã (Per) in proceſsione Spiritus ſancti ſignificare cauſam, quo refellũtur Schiſmaticorum effugip, quibus particulam illam interdum

terdum

terdum dicebant idem significare, quod (cum) alias ad designandam relationem Patris ad Filium, aut consubstantialitatem Patris ac Filij referebant. Tertio, quia plane concedit idem esse Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, & procedere ex Patre & Filio. Itaque videri posset admittenda, nisi constaret ipsam non modo in Concilio Florentino nō fuisse confirmatam, sed ne ipsis quidem Orientalibus omni ex parte placuisse, adeoque ipsam non nihil continere, vnde castigatione egere videatur. Ac non fuisse quidem à Concilio approbatam ex Decreto Vnionis cui Græci subscripserunt, apertè constat. Siquidem definitum est in hæc verba, *vt hac fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, & suscipiatur, sicque omnes profiteantur, quia Spiritus sanctus ex Patre & Filio, æternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre & Filio, & ex vtroque æternaliter tanquam ab vno principio, & vnica spiratione procedit, declarantes quod id quod sancti Doctores & Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit.* Si ergo Rutheni profitentur se velle admittere confessionem fidei, quam in Concilio Florētino Patres Religionis Græcę suis suffragijs comprobarunt, qua ratione possunt excludere eam formam, quę asserit Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere, si hanc suis illi chirographis obsignarunt? an non vident, si Christiani esse volunt, & Oecumenico Concilio acquiescere, sibi necessario hanc fidei confessionem corde cōplectendam, atque ore profitendam esse?

Iam vero ne fuisse quidem ab omnibus Orientalibus receptam, ex eadem vltima sessione Concilij facile ostendi potest. Cum enim Patriarcha Constantinopolitanus post luculentam atque eruditam Georgij Scholarij orationem in Græcorum conuentu hanc fidei formam edidisset, quam nunc Rutheni proponunt; hæsitāte ac tergiuersante Græcorum Imperatore, Ruthenus in hanc sententiam locutus est: *Sanctorum Occidentalium scripta nobis suscipienda; censet sanctum Spiritum ex Filio habere esse, nec non Patrem & Filium vnicam Spiritus causam esse, credo & profiteor.* Post hūc Bessarion Cardinalis doctè ac diserte perorauit, ac multis Græcorum Theologorum & SS. Patrum testimonijs ostendit, Nemini aditum patere ad salutem, qui Spiritum sanctū à Patre Filioque procedere non profiteretur. Deinde Episcopus Mytilenus Latinorum & Occidentalium sententiam magnificentius extollens, inter cætera concludit. *Quorum* (de Occidentalibus loquitur) *volens sequi vestigia, Spiritum sanctum à Patre Filioque vt ab vnico principio, non autem à duabus causis, procedere profiteor.* In eam tum sententiam Græci frequentissimi abierunt, ipseque adeò Patriarcha suam illum priorem confessionem, ad aliam formam reuocauit. Sunt autem hæc ipsa illius verba: *Ego nostrum paternum dogma non derelinquam, sed in eo quousq; vixero permanebo. Sed quoniam Latini non temerè nec ex sententia propria, verum sanctorum*

authori-

authoritatibus adducti Spiritum Sanctum ex Patre Filioq; procedere credunt, idcirco ijs assentior, & cum ijs coniungor, ac praepositionem (Per) *Filium Spiritus Sancti causam significare concedo.* Quin etiam cum in Conuentu Orientalium certum iam ac definitum esset, vt cum Occidentalibus coniungerentur, ipse Patriarcha paulo ante quam subita morte è viuis eriperetur, suam sententiā hoc chyriographo declarauit: Quę (inquit) Domini Iesu Christi Catholica & Apostolica Ecclesia Romę veteris sentiat, ac celebret, omnia me quoque sentire, credereque profiteor, ac ipsis plurimum acquiesco. Si igitur Orientales tam apertè fatentur, Spiritum Sanctum ex Patre Filioque procedere, quid est quod Rutheni reformident? Cur se dicunt Patres sequi Religionis Graecae, si quod illi aperte asserunt, ipsi postponunt & aspernantur? At quaerat fortasse quispiam, cur dixerit Patriarcha, nolle se paternum dogma deserere? Cui ego paucis respondeo, Patriarcham appellare suum dogma illum dicendi modum, quo paulo antè vsus erat, cum dixit Spiritum sanctum procedere à Patre per Filium, à quo sane dogmate, vt Rutheni concedunt, & ex dictis facile intelligi potest, non recedit is, qui admittit Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere: accedit quod de processione Spiritus sancti in Concilio Florentino bipartita quęstio fuit. Nam primum de re ipsa multis vltro citroque disputatum est, deinde de additione quę facta est symbolo Nicęno nonnihil actum. Cum vero Orientales concessissent occidentalibus, rectè eos sentire, cum procedere dicerent Spiritum sanctum à Patre & Filio, siue à Patre per Filium, admisissent etiam, ipsis iustis de causis licuisse verba illa symbolo addere, constanter negarunt se huiusmodi additionem admissuros, id quod eis per Concilium licuit. Ab hoc igitur dogmate potuit Patriarcha negare se recessurum, alioqui se Romanae Ecclesię fidem omni ex parte complecti, paulo ante mortem, vt dixi, declarauit apertè. Desinant ergo Rutheni Orientalium fidem & Graecorum Confessionem nobis obtendere, cum constet eos suis suffragijs admisisse Spiritum sanctum procedere à Patre ac Filio.

Quod si (vt Rutheni vltro concedunt) idem est Spiritum sanctū procedere à Patre ac Filio, & procedere à Patre per Filiū, cur hoc admittūt, illud recusant? an quia vt ipsi insinuare videntur, hoc habetur in Euangelio, illud non item? Atqui Euangelium neutrum aperte dicit, priorem locutionem quam Latini sequuntur, interdum insinuat, posteriorem quam ipsi proferunt, nunquam Ioan. 16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet: quo testimonio Andreas Colossensis vtitur contra Gręcos in Concilio Florentino sessione 7. & ante illum Didymus l. 2. de Spiritu sancto probat Spiritum sanctum procedere à Filio, eodemque modo colligit Gregor. Nazianz. orat. de fide: Nam cum dixisset Spiritum sanctum

dum esse de propria filij substantia, *Ipse* (inquit) *Dominus Saluatorq́ noster de meo inquit, accipiet, ex eo vtique quod est filius, quia & filius de eo quod Pater est.*

An forte malunt dicere, Spiritum sanctum procedere per filium, quia Græci sæpius ita locuti sunt, nolunt dicere (ex filio) quia licet Occidentales sic loquantur, eam formam Græci non admittant? At ego contendo Latinos etiam dicere Per filium, & quamuis Græci frequenter eodẽ modo loquantur, sæpius tamen dicere (ex Filio.)

Inter Latinos Tertullianus lib. aduersus Praxeam, Spiritum sanctum (inquit) à Patre per filium deduco. S. Hilar. lib. 12. de Trinit. sub finem: Spiritus est, inquit, ex te per vnigenitum tuum. S. Thomas 1. parte, q.36. artic.3. doctè ac subtiliter explicat, quomodo ea forma dicẽdi intelligenda sit, quem deinde Scholastici magna ex parte sequuntur. Porrò inter Græcos Athanasius in redargutione Meletij, impossibile ait esse in Trinitatis gloria Spiritum sanctum numerari, si non emanaret ex Deo per filium. Gregorius Thaumaturgus in sua fidei reuelatione apud Gregoriũ Nyssenum in ipsius vita: Vnus Spiritus sanctus ex Deo ortum & existentiam habens, qui per filium apparuit imago filij perfecta. Basilius lib. 5. cõtra Eunom. cap. 11. ait Spiritum sanctum non ideo non dici filium filij, quia non sit ex Deo per filium, sed ne suspicemur Trinitatem multiplicari in infinitum. Greg. Nyssenus lib. 1. aduersus Eunom. apud Bessarionem in sua oratione dogmatica, quæ habetur in Concilio Florentino, cap. 6. ait *Spiritum sanctum per filium ipsum esse manifestatum*. lib. ad Ablabiũ, esse per id quod immediatè & ex continenti est. Cyrillus Alexandrinus lib. 11. in Ioan. cap. 1. *Spiritus sanctus est consubstantialis filio, & procedit per eum*, lib. 12. c. 56. *ex Patre per filium procedit*. Tharasius in 7. Synodo Act. 3. *Credimus in Spiritum sanctum, qui ex Patre per filium procedit.* Maximus Zachariæ 4. apud Bessarionem, *à Patre essentialiter per Filium ineffabiliter natum procedens*. Damasc. lib. 1. de fide, cap. 18. *Per filium Patri coniunctus*. c. 11. *Spiritum per filium esse dicimus.* Non dubito plura testimonia posse apud Græcos reperiri; sed hæc tantum placuit indicare. At multo plures sunt Græci qui dicant Spiritum sanctum procedere ex filio. Athanasius in Symbolo, *Spiritus sanctus à Patre et Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Hoc Symbolum esse Athanasij ne Græci quidem inficiari audent: nam vt scribit Gennadius Scholarius in defensione Concilij Florentini, cap. 1. sess. 5. Græci sui temporis dicere solebant, Athanasium quando hæc scripsit, fuisse ebrium, vt maluisse videantur blasphemare, quàm negare hæc fuisse ab Athanasio conscripta. Deinde hoc Symbolum esse Athanasij indicare videtur Gregorius Nazianzenus oratione de laudibus ipsius Athanasij, in qua dicit eum scripsisse plenissimam Fidei declarationem, quam Oriens Occidensque

densque venerarentur. Idem planius significat S. Augustinus, qui in Psal. 120. citans integrum versiculum ex hoc symbolo, auctorem nominat Athanasium Episcopum Alexandrinum, & sine nomine Athanasii vtitur frequenter versiculis huius symboli, vt li. 5. de Trinit. 8. epist. 478. ad Pascent. Enchir. cap. 36. serm. 295. de tempore. Denique in Concilio Toletano 4. c. 1. circa annum Domini 633. recitatur ex hoc Symbolo confessio fidei. Idem Athanasius epist. ad Serapionem probat Spiritum sanctũ non esse filij creaturam, quia neque filius est creatura Patris, cùm sit idem ordo Spiritus sancti ad filium, qui filij ad Patrem: vbi supponit Spiritũ sanctum ita procedere à Filio, sicut filium à Patre. In eadem epistola: *Si filius* (ait) *quia ex Deo Patre est, proprius ipsius substantiæ est, necess. est Spiritum, quia ex Deo esse dicitur, proprium esse filij secundum substantiam*: intelligit autem necessariò ex Deo filio, alioquin nihil concluderet: Simile habet in duabus aliis epistolis breuioribus ad eundem. Basilius lib. 3. contra Eunom. in initio de Spiritu sancto sic loquitur: *Dignitate secundum à filio, cum ab ipso esse habeat, & omnino ab illa causa dependeat, pietatis ratio tradit.* Hunc locum mendosum & corruptum esse contendebat Marcus Ephesius in Concilio Florentino, sess. 20. Sed ostenderunt Latini codices, in quibus hæc verba leguntur: & ex ijs quæ sequuntur apparet in aliquibus Codicibus fuisse sublata: pergit enim: *Quemadmodum filius ordine quidem a Patre secundus est, quoniam ab illo est, & dignitate, quoniam origo atque causa essendi Pater ipsi est; natura verò nullo modo secundus, quoniam in vtroque vna est Deitas: ita Spiritus sanctus etsi dignitate & ordine secundus à Filio est, non tamen alienæ ipsum esse naturæ inde consequens est.* Ex quibus apparet necessariò intelligendum esse Spiritum sanctum habere esse à filio, alioquin similitudo filii & Patris non esset ad rem. Idem lib. 5. aduersus Eunom. vocat Spiritum sanctum naturalẽ imaginem filii, cap. 11. *Vt se habet filius ad Patrem, sic Spiritus sanctus ad Filium quapropter Verbum Dei est filius, verbum autem filij est Spiritus sanctus.* Quæ nullo modo vera esse possunt, nisi Spiritus sanctus procedat à filio. Eodem penè repetit lib. de Spiritu sancto, cap. 17. Gregorius Nyssen. hom. 4. in orationem Dominicam, vt ex ipso citat Gennadius in defensione Concilii Florentini, cap. 1. habet hæc verba, *Spiritus sanctus & ex Patre dicitur & ex filio præterea esse ostenditur*. ait tamen hunc locum sublatũ esse à Græcis. Bessarion loco notato citat alium locum ex libro ad Ablabium, vbi ait Spiritum sanctum distingui, eo quod credimus aliud quidem Causam esse, aliud verò Ex causa, & Ex eo quod ex causa est. Vbi causam vocat Patrẽ, filium id quod ex causa, Spiritum sanctum ex eo quod ex causa est, id est ex filio. Gregor. Nazian. oratione 5. de Theologia comparat processionem Spiritus generationi Seth, qui ab vtroque parente fuit, significans Spiritum sanctum esse à Patre ac filio. Cyril. Hierosolym. Cateche 17. de

Spiritu

Spiritu sancto sic loquitur: *Qui Patri ac filio semper adest, non qui ab ore & labijs Patris & filij loquẽdo formetur*; quod profecto inane esset, nisi putaret procedere ab vtroque. Chrysost. homil. 1. de Symb. *Iste est Spiritus sanctus de Patre ac filio procedens.* Hom. 2. *Spiritum sanctum dicimus Patri & filio æqualem, & procedentem de Patre & filio.* Alia testimonia ex hoc auctore citantur ab aliis. Epiphan. hæresi 69. *Vnus est Spiritus, Dei spiritus ex Patre procedens, & de filio accipiens*: hoc autem accipere de filio, opponit creationi, negat enim Spiritum sanctum esse à filio creatum: sic sæpius in tota illa disputatione, in Anchorato dicit Spiritum sanctum esse spiritum Patris & filii, & ex Patre & filio tertium: ibidem ait esse ex Christo, ab vtrisque à Patre & filio. Didymus lib. 2. de Spiritu sancto inducit Christum de Spiritu sancto loquentem. *Non est*, inquit, *ex se, sed ex Patre & me est, hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre & me illi est.* Paulo infra, *Non potest à filio loquente audire quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à filio, id est procedens à veritate, cõsolator manans de consolatore.* Paulo post. *Non alia est substantia Spiritus sancti, præter id quod datur ei à filio.* Cyrillus Alexan. lib. 11. in Ioan. de Spiritu sancto ait, *à Verbo est secundum emissionem ad esse atque subsistere.* lib. 13. Thesau. 2. Spiritum sanctum Dominũ similiter appellat, sicut ex ipso filio & in ipso naturaliter existentem. Paulò post. *Ex filio autem naturaliter ac substantialiter Spiritum sanctum sicut ex Patre prouenire credimus.* Sic ferè de rect. fid. ad Theodos. vltra med. & l. 5. 6. 7. de Trinit. Extat præterea epist. Concilii Alexand. ad Nestorium, quæ est ipsius Cyrilli, in qua leguntur hæc verba, *Spiritus appellatus est Veritatis, & Veritas Christus est, vnde ab isto similiter sicut ex Patre procedit.* Hęc autem epistola approbatur in Concilio Ephesino, to. 1. c. 14 in quarta Synodo. act. 5. in quinta Synodo actione vltima: in sexta Synodo act. 7. vt appareat hunc dicẽdi modũ à quinque Conciliis Oecumenicis, iisdemque in Oriente celebratis fuisse confirmatum. Plura alii, sed hæc videntur satis apertè ostendere, non ita probari à Græcis illũ loquendi modum Per filium, vt non frequentissimè dixerint Ex filio.

Non negarim Græcos dum maxime disputarent contra Macedonium & Eunomium ac reliquos πνευματομάχους, non dixisse solitariè atque absolutè Spiritum sanctum esse à filio, & negasse filium esse causam, sed id propterea factum est, ne viderentur cum Eunomio sentire: qui vt intelligitur ex Basilio lib. 2. aduersus Eunomium in fin. Spiritum sanctum dicebat esse filii creaturam, hæc enim sunt verba Eunomii: filium ingeniti esse facturam, Vnigeniti verò Paracletum, idemque cum Eunomio sensisse Macedoniũ docet Theodoretus lib. 4. de hær. fab. Cùm ergo Eunomius absolute diceret Spiritum sanctum esse à filio, Catholici absolutè negant, & ob id etiam interdum negant filium esse causam, & solum Patrem dicunt causam. Nomen enim causæ apud Græcos præsertim Basiliũ & Gre-

gorium Nazian. significat principalitatem quandam & primatum in origine, & hoc modo nomen causæ soli Patri propriè conuenit. Sic Basilius de Spiritu sancto ad Amphil. cap. 16. *In horum* (inquit) *creatione cogita mihi principalem causam eorum quæ fiunt Patrem, dein conditricem filium, perfectricem Spiritum sanctum*. Et Gregor. Nazianz. oratione ad Episcopos ex Ægypto nauigantes tres diuinas personas ita describit, *Creatrix dominatio in tribus consistit, in causa, in opifice, in perfectore*, hoc est in Patre, in filio, & spiritu sancto. Ibidem. *Quicquid Pater habet, idem, excepta causa, filij est*: quasi dicat: Pater communicat omnia filio præter paternitatem, & illam eminentiam, ac prioritatem originis, quæ ipsius est propria. Hoc ergo modo negant filiũ esse causam, & spiritum procedere ex filio, quod sæpe inculcant Græci in Concilio Florentino, non procedere Spiritum sanctum à filio ἀρχικῶς, vel ἀρχοειδῶς, quia reuera filius non est prima & principalis causa modo explicato, cùm id conueniat Patri. Facilius dicunt esse per filium, quàm ex filio, quia vt docet Basilius de Spiritu sancto, c. 2. & 3. Hæretici philosophicis rationibus ducti, putabant modum illum dicendi (A quo) conuenire tantum causæ principali, Per quem verò secundariæ: quod quamquam nõ est perpetuo verum, vt ibi ostendit Basilius, & planius cap. 5. Ambrosius lib. 4. de fide, cap. 6. & Augustin. 1. de Trinit. cap. 6. tamen nonnunquam hanc distinctionem Græci Patres admittunt, vt patet ex Grego. Nazian. oratione in sancta lumina. Damas. lib. 1. cap. 10. qui dicũt his vocibus personarum proprietates significari, atque idcircò ne viderentur admittere filium esse causam principalem Spiritus sancti, maluerunt dicere, procedere à Patre per filium, quasi suam cuiq; personæ proprietatem adscriberent. Nam quia pater est ingenitus, & à nullo procedit, est verò quasi radix & origo diuinarum personarum, dicitur A quo, filius, quia procedit, spirat tamen & cum Patre operatur, dicitur Per quem, & quia in Spiritu sancto omnis diuina emanatio clauditur, dicitur, In quo. Itaque ne viderentur tribuere filio principalem vim spirandi quæ à Patre non pẽderet, negarunt esse à filio, per filium, tamen propter rationem allatam concesserunt. Non ergo dicunt Rutheni Orientales maluisse dicere, Per filiũ, cùm tam multi ex Orientalibus dixerint A filio.

An credimus Ruthenos hunc Occidentalium loquendi modum postponere, quòd alter tutior sit, aptior, & accommodatior? Verùm nisi ego vehementer fallor, omnia contra habent. Nam primum ex oratione dogmatica Bessarionis satis constat, quod multis calumnijs expositus esset ille dicendi modus, quibus fidei Catholicæ veritas quibusdam quasi tenebris inuoluebatur. Deinde D. Thomas qui ad Theologicam normã omnia reuocauit 1. p. q. 36. ar. 3. cum disputaret de hoc dicẽdi modo quo spiritus sanctus dicitur procedere per filium, non dixit ita dicẽdum, sed posse cum

se eum dicendi modum admitti, atque ad bonum sensum adduci, cùm art. primo probasset, spiritum sanctum procedere à Patre ac filio, esse necessario certa & Catholica fide credendum.

Sed vt res tota melius intelligatur, ponēda sunt nonnulla: Primo, Spiritum sanctum procedere à Patre ac filio, tanquam ab vnico principio: quod definitur in Concilio Florentino, & antea fuerat decretum in Concilio Lugdunēsi, c. vnico. de sum. Trinitate & fide Catholica in 6. & multo antea traditum fuerat ab Augustino lib. 3. contra Maximum Arrianum cap. 17. Pater, inquit, *principium non de principio, filius principium de principio, sed vtrumque simul, non duo sed vnum principium*: quæ quamquā dicuntur ab Augustino de diuinis personis in ordine ad creata, atque ideo tertium addit Spiritum sanctum, quæ tria sicut vnum Deum, ita vnum dicit esse principium, ratione vnius naturæ communis: tamen idem eadem ratione diceret de origine personarum inter sese, quod absolute, & in vniuersum asserit, idem August. l. 10. de Ciuit. c. 23. & l. 5. de Trin. cap. 13. art. 14. eiusdem libri aperte dicit Patrem & filium principium esse Spiritus sancti, nō duo principia, sed vnum principium, eodemque modo loquitur Anselm. Menolog. 52. & epist. de process. Spiritus sancti.

Secundo, credendum est procedere Spiritum sanctum à Patre ac filio vnica spiratione, & vnica virtute, quod in iisdem Conciliis definitum est, & ex iis quæ de diuinis processionibus certa fide credenda proponuntur, necessario deducitur.

Tertio, rationem seu formam in quam conueniunt Pater & filius, ad producendum Spiritum sanctum, esse diuinā essentiam, vt includit communicabilitatem per actum voluntatis, quæ quia est vna, vt apertè cōstat, quamuis conueniat duobus suppositis iam constitutis, tribuit eis rationē vnius principij. Quo fit vt principium spiratiuum Spiritus sancti non dicat in recto quippiam vnum vnitate suppositi, sed vnitate formæ: dicit enim immediate Patrem ac filium, vt conueniunt in eandem numero essentiam communicabilem Spiritui sancto.

Quibus ita positis, ac probè constitutis, si qua dicendi ratio excogitari posset, quæ aut ex vi verborum, aut ratione terminorum, aut ex accommodatione vsus, hæc omnia vel apertè indicaret vel vtrunque innueret, ea loquendi forma in processione Spiritus sancti optima videretur: sed quia hactenus excogitata non est, ea censeri debet cæteris præstare, quæ ab illa præstantissima propius absit, & plura idque aptius atque apertius significet. Iam primo cum dicimus Spiritum sanctum procedere à Patre per filium, indicamus quidem vtrunque vnicum primarium principium, id est Patrem, sed vnicam spirationem, & vnicam Patris ac Filij vim spirandi ex vi verborum non significamus. Tametsi enim

enim præpositio Per, solitariè posita, potest significare causam principalē, non modo apud Latinos, sed etiam apud Græcos, vt affirmat Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 8. quomodo legimus Genes. 4. *Possedi hominem per Deum.* Prouerb. 8. *Per me Reges regnant.* 1. Corint. 1. *Per quem vocati estis in societatem dilecti filij sui.* Tamen cum coniungitur cum altero agente, non vnam aut simplicem significationem continet, siquidem, vt rectè ait D. Thomas prima primę q. 36. art. 2. particula (Per) omne genus causæ, excepta materiali, significare potest. quod si contineat rationem causæ producentis actionem, vt manat ab agente, triplex genus causæ complectitur; formalem, cum dicimus artificem per ideam seu artem aliquid efficere; finalem cum per lucri cupiditatem, id est lucri gratia quempiam dicimus agere; efficientem, seu motiuam, vt si dicamus per Principis imperiū Ducem moueri. Certum est autem nihil horum posse significari, cum agimus de Spiritus sancti processione, quia diuinæ emanationes ad intra causam finalem, formalem, aut extrinsecus agentem nullam habent, & vt intelligatur aliquod principium ad modum formæ, certum est, cū dicimus Spiritum spirari à Patre per filium, non significari formam, quæ, vt supra diximus, est ipsa essentia & virtus spiratiua. sic enim dicendū esset Patrem ac filium spirare per virtutem spiratiuam, seu per essentiam, &c. Si verò Præpositio (Per) continuat vim agendi, vt actio terminatur ad opus, & significat causam non ob quam agens agit, sed cur quippiam ab agente fiat, tunc apertè significat efficientiam causæ agentis, vt cùm dicimus artificē manu vel instrumento quippiam moliri, & hoc modo præpositio (Per) vt ibi obseruat Caietanus, impropriè vsurpatur in processione Spiritus sancti. Ideoque D. Thomas non tam probat quam excusat illū dicendi modum, cum alioquin contineat aliquas imperfectiones: nam supponit inter Spiritum sanctum & Patrem intercedere filiū, quod in rigore falsum est, quia Pater & Filius æquè primo & immediate eadem virtute spirant. Deinde nisi prohiberetur ex terminis adiunctis, significaret diuersam rationē agendi in Patre ac Filio: nam si significaret mediationem suppositi, videretur facere filium instrumentum, vt dicimus Regem ius dicere per Prætorem: si mediationem virtutis, indicaret Patrem accipere vim spirandi à Filio, quomodo dicere solemus Prætorem per Regem exercere suam potestatem, id est auctoritate accepta à Rege. Ex quibus constat significari vnum principium Spiritus sancti, sed cum multis imperfectionibus, & admodum confusè & cum periculo errorum, præsertim cum ex simili dicendi modo decepti sint olim Arriani: qui propterea quod legerāt omnia facta esse per filium, colligebant filium fuisse ministrum in creatione, atq; idcirco esse inferiorem Patre, in quo tametsi errabant ratione terminorū, tamen habita ratione ipsius formæ loquendi nō malè concludebant, cùm

sæpe

ſæpe in ſcripturis præpoſitio (Per) miniſterium atque inſtrumentũ ſignificet. Secundo ſi reſpiciamus ipſam ſpirationem, ac virtutem ſpirandi, non dubium eſt ratione terminorum (quia in diuinis omnia ſunt vnum, vbi non intercedit oppoſitio) ſignificari vnicam virtutem ac ſpirationẽ, modus tamen dicendi hoc ex ſe non ſignificat: nam etſi filius acciperet à Patre diſtinctam facultatem ſpirandi, & diſtincta ſpiratione ſpiraret, poſſemus dicere Patrem ſpirare per Filium, quomodo Rex per Prætorem ius dicit, vbi apertè cernuntur diuerſæ facultates, & actiones. Tertio, inde etiam apparet ex vi verborum, non ſignificari vnicam formam in qua cõueniant Pater & Filius: nam alioquin ex vi verborum ſicut Rex & Prætor non habent eandem formam ſeu auctoritatem, ita etiã non repugnaret vi locutionis, intelligi diuerſã Patris ac Filij naturã. ſic dicimus cælũ agere per cauſas ſecundas, cùm ſint tum naturæ tum facultates admodũ diuerſæ. Ex quo ſequitur, ſicuti ſi non reperiretur in ſcripturis hic modus dicendi, Omnia per ipſum facta ſunt, & alij eiuſmodi, potius viderentur negandi quam concedendi, quia non poſſunt ſine errore defendi niſi propter terminos, cùm alioquin ex vi ſermonis poſsint trahi ad ſenſus peregrinos atque erroneos: ita niſi reperiretur hæc propoſitio apud ſanctos, quos neceſſe eſt excuſare ac defendere, eam videri potius ex natura ſermonis negandam, quam affirmandam: tantum abeſt vt ſit alteri propoſitioni, de qua mox, vlla ratione præferenda.

At cùm dicimus Spiritum ſanctum procedere à Patre ac Filio; primo quidem ſignificamus originem ſubſtantialem à Filio, quo refellitur eorũ error, qui ſolam proceſsionem temporalem admittebant eſſe à filio: cum enim de vtroque ſuppoſito æquè affirmetur, non poteſt afferri diſcrimen, niſi euidens ratio perſuadeat; vt cum dicunt Philoſophi, ſol & homo generant hominem, quia intelliguntur coniungi in cauſam primam & vniuerſalem cum ſecunda, & particulari, neceſſario concludendum eſt diſsimiles eſſe vtriuſque cauſæ actiones: ſic addicimus ex mare & fœmina animal gigni. At cum non appareat in hac Propoſitione vlla diuerſitas, & ex vi terminorum omnis planè diſtinctio reijciatur, ea excepta quæ pertinet ad conſtitutionem perſonalem ſuppoſitorum, conſequens actionem ex æquo vtrique cõuenire, quo fit vt ſecũdo optimè ſignificetur vnitas tũ ſpirationis tum facultatis ſpiratiuæ: cum enim aliquid vnum à duobus diſtinctis emanat, neque cernitur ex terminis, aut ratione probatur diſtinctio in actione, vnitas potius tum facultatis, tum actionis concluditur, vt allatis exemplis oſtendi poteſt. Tertio ſignificatur æqualitas in producendo æquè enim dicitur Pater ac filius producere, cum præſertim id poſtulat natura terminorum. Quarto, ſatis apertè indicatur vnitas formę, quorum enim actio formalis vna eſt, eorum neceſſe eſt vnam eſſe formam ac naturam, vt docet Baſilius in Pſal. *Quorum* (inquit) *vna natura eſt, eorum*

actiones

actiones eadem sunt. Quinto ac postremo ipsa spirationis natura cernitur, quæ vt refertur ad personam productam necessario postulat duo supposita iam personaliter constituta, quæ vt in vnam naturam, sic in eãdem facultatem spiratiuam conueniant: atque idcirco significatur vnum principium spiratiuum Spiritus sancti, quale reuera est, non vnitate suppositi, sed vnitate formæ ac naturæ, vt supra dictum est.

Quæ cũ ita sint, nõ video cur Rutheni malint hũc dicendi modũ postponere, qui multis nominibus præferendus videtur. Neque satis intelligo cur negent velle se ad aliam confessionem compelli, cum fateantur eundẽ esse sensum vtriusque formæ, cur item recusent eam Confessionem quam Orientales in Synodo Florentina suis chirographis obsignarunt: si negãt velle se eam additionem symbolo suo facere, aut volunt suum illum loquendi modum in suis Hymnis & Antiphonis retinere, si rem admittant, quod illis est à Concilio Florentino permissum, in præsentia non videtur reuocandum. Sic autem rem totam paucis concludo. Aut putant idem significari vtraque dicendi forma, aut aliquod in illis discrimen agnoscũt; si non existimant idem significari, Concilio Florentino apertè contradicunt, si contra ipsius decretũ vnam formam admittunt, alteram reijciunt; præsertim eam, quam Concilium non modo magis probauit, sed omnibus necessario credendam ac profitendam proposuit: si putant inter eos modos dicendi aliquod esse discrimen, planius loquantur, suamque sententiam explicent, interim intelligant se à Concilio Florentino apertè dissentire, atque ideo contra fidẽ haud leuiter peccare. Quod si, vt ego quidem existimo, rem ac sententiam probant, sed nolunt compelli ad admittendam additionem factam Symbolo, vel passim vsurpandam hanc locutionem, non videtur ea conditio penitus aspernanda, modo apud populum tollatur scandalum, qui putant Occidentales male sentire.

Quod spectat ad Psalmodiam, preces ac Liturgias, vsum denique Sacramentorum, quod Orientalibus iam diu permissum est, non videtur vllo modo negandum: quamquam ipsorum libri diligenter examinandi videntur, ne errores atque abusus irrepserint, habendaque videtur præcipua ratio eorum quorum mentionem facit Eugenius in Cõcilio Florentino, præsertim eorum quæ pertinent ad vsum Sacramentorum, vbi non solum in multis discrepant à Latinis, sed egere videntur castigatione.

De Purgatorio si parati sint admittere sanam & Catholicam doctrinam, nihil est dubitandum, curandum vero vt de statu animarum, & fœlicitate iustorum rectè & cum Catholica Ecclesia sentiant. De Calendario non potest sine scandalo dissimulari, quia necesse est eos in celebratione Paschatis plurimum à Catholica Ecclesia discrepare, nisi noui Calendarij ratio suscipiatur. Quamobrem ineunda erit aliqua ratio, vt saluis

eorum

eorum solemnitatibus quę permittenda videbuntur, series festorum mobilium illis cum Occidentalibus constet.

De Processione in festo Corporis Christi non laborarem, multa tamen circa hoc Sacramentum examinanda sunt; Ceremonias circa festum Paschatis diligenter expendendas atque excutiendas puto.

De Sacerdotum Matrimonijs, atque in vniuersum de ipsorum matrimonijs multa consideranda sunt, quia certum est apud Orientales multos esse abusus, nam alicubi non nisi vxorati initiantur, alibi etiam initiati contrahunt matrimoniũ; nec desunt qui propter adulterium matrimonium soluant, & aliud meant, erunt etiam fortasse qui secundas nuptias damnent.

Quod dicitur de cæremonijs Ecclesiæ Romanæ, videtur æquissimum iuxta decretum Eugenij in Concilio Florentino de pulsu campanarum citra scandalum non magnopere essem solicitus.

Vt Matrimonia Græcos inter & Latinos ineantur optandum est, cessante periculo & schandalo.

De Visitatione infirmorum cum sacramento Eucharistiæ, cupio planius doceri, suspicor enim nonnullos esse abusus.

De Monasterijs ac templis facile annuerem, idipsum de excommunicatis, salua atque integra Romani Pontificis auctoritate.

Hæc habui quę breuiter dicerem, cætera quę hic non attigi, vt initio dixi, ad ciuilem prudentiam spectant, non ad Theologum. Itaque illa omnia prudentiæ Illustrissimorum DD. meorum integra atque intacta relinquo, sicut & eorum iudicio atque censuræ superiora quæ scripsi, libens subijcio, &c.

actiones eadem sunt. Quinto ac postremo ipsa spirationis natura cernitur, quæ vt refertur ad personam productam necessario postulat duo supposita iam personaliter constituta, quæ vt in vnam naturam, sic in eãdem facultatem spiratiuam conueniant: atque idcirco significatur vnum principium spiratiuum Spiritus sancti, quale reuera est, non vnitate suppositi, sed vnitate formæ ac naturæ, vt supra dictum est.

Quæ cũ ita sint, nõ video cur Rutheni malint hũc dicendi modũ postponere, qui multis nominibus præferendus videtur. Neque satis intelligo cur negent velle se ad aliam confessionem compelli, cum fateantur eundẽ esse sensum vtriusque formæ, cur item recusent eam Confessionem quam Orientales in Synodo Florentina suis chirographis obsignarunt: si negãt velle se eam additionem symbolo suo facere, aut volunt suum illum loquendi modum in suis Hymnis & Antiphonis retinere, si rem admittant, quod illis est à Concilio Florentino permissum, in præsentia non videtur reuocandum. Sic autem rem totam paucis concludo. Aut putant idem significari vtraque dicendi forma, aut aliquod in illis discrimen agnoscũt; si non existimant idem significari, Concilio Florentino apertè contradicunt, si contra ipsius decretũ vnam formam admittunt, alteram reijciunt; præsertim eam, quam Concilium non modo magis probauit, sed omnibus necessario credendam ac profitendam proposuit: si putant inter eos modos dicendi aliquod esse discrimen, planius loquantur, suamque sententiam explicent, interim intelligant se à Concilio Florentino apertè dissentire, atque ideo contra fidẽ haud leuiter peccare. Quod si, vt ego quidem existimo, rem ac sententiam probant, sed nolunt compelli ad admittendam additionem factam Symbolo, vel passim vsurpandam hanc locutionem, non videtur ea conditio penitus aspernanda, modo apud populum tollatur scandalum, qui putant Occidentales male sentire.

Quod spectat ad Psalmodiam, preces ac Liturgias, vsum denique Sacramentorum, quod Orientalibus iam diu permissum est, non videtur vllo modo negandum: quamquam ipsorum libri diligenter examinandi videntur, ne errores atque abusus irrepserint, habendaque videtur præcipua ratio eorum quorum mentionem facit Eugenius in Cõcilio Florentino, præsertim eorum quæ pertinent ad vsum Sacramentorum, vbi non solum in multis discrepant à Latinis, sed egere videntur castigatione.

De Purgatorio si parati sint admittere sanam & catholicam doctrinam, nihil est dubitandum, curandum vero vt de statu animarum, & fœlicitate iustorum rectè & cum Catholica Ecclesia sentiant. De Calendario non potest sine scandalo dissimulari, quia necesse est eos in celebratione Paschatis plurimum à Catholica Ecclesia discrepare, nisi noui Calendarij ratio suscipiatur. Quamobrem ineunda erit aliqua ratio, vt saluis

eorum

eorum solemnitatibus quę permittenda videbuntur, series festorum mobilium illis cum Occidentalibus constet.

De Processione in festo Corporis Christi non laborarem, multa tamen circa hoc Sacramentum examinanda sunt; Ceremonias circa festum Paschatis diligenter expendendas atque excutiendas puto.

De Sacerdotum Matrimonijs, atque in vniuersum de ipsorum matrimonijs multa consideranda sunt, quia certum est apud Orientales multos esse abusus, nam alicubi non nisi vxorati initiantur, alibi etiam initiati contrahunt matrimoniū; nec desunt qui propter adulterium matrimonium soluant, & aliud ineant, erunt etiam fortasse qui secundas nuptias damnent.

Quod dicitur de cæremonijs Ecclesiæ Romanæ, videtur æquissimum iuxta decretum Eugenij in Concilio Florentino de pulsu campanarum citra scandalum non magnopere essem solicitus.

Vt Matrimonia Græcos inter & Latinos ineantur optandum est, cessante periculo & schandalo.

De Visitatione infirmorum cum sacramento Eucharistiæ, cupio planius doceri, suspicor enim nonnullos esse abusus.

De Monasterijs ac templis facile annuerem, idipsum de excommunicatis, salua atque integra Romani Pontificis auctoritate.

Hæc habui quę breuiter dicerem, cætera quę hic non attigi, vt initio dixi, ad ciuilem prudentiam spectant, non ad Theologum. Itaque illa omnia prudentiæ Illustrissimorum DD. meorum integra atque intacta relinquo, sicut & eorum iudicio atque censuræ superiora quæ scripsi, libens subijcio, &c.

DE PROCVRANDA CONVERSIONE OMNIUM GENTIVM

LIBER VII.

De vnione totius Orientalis Ecclesiæ cum Ecclesia Catholica procuranda.

Ordo seruandus.

HACTENVS in prima huius operis parte, de his quæ agenda sunt pro iuuandis Græcis, aliisque Schismaticis tractauimus, proximè sequuntur schismatici Orientales, qui abhinc mille annis in hodiernum vsque diem in maxima versantur infęlicitate, perpetuisque vexantur infortunijs & calamitatibus: & licet olim ingens fuerit tam Alexandrinę quam aliarum Ecclesiarum Orientis gloria & splendor, at vbi Concilium Calcedonense, sanctumq; Leonem Pontificem, ac Romanam sedem omnium matricem Ecclesiarũ spreuerunt, innumeræ secutæ sunt clades, quę abhinc tantis sęculis vsque ad nostra tēpora cōmuni cum dolore piorũ omniũ cernuntur. His igitur tanquam nationibus olim florentissimis, quarum prisci patres Ecclesiam Catholicam insigniter illustrarunt, meritò post Græcos debetur hic locus, in quo tam de erroribus & ritibus, quam de alijs pro iuuandis his nationibus, & ad rectam fidem, mutuamque charitatem inter nos statuendam Deo inspirante dicemus, obseruato tamen hoc ordine, vt de origine scismatum totius Orientis prima statim frōte agamus, & post, ad Nestorianorum, Cophtorum, Abyssinorum (quos non immeritò Orientalibus nationibus annumeramus, parent enim Alexandrino Patriarchæ) Iacobitarum, Armenorum, Georgianorum, & Maronitarum (qui nunc Ecclesiæ Romanæ obediunt) errores, ritus, & alia, quę pro harum nationũ exactiori notitia, vtilitate, & salute conducere possunt, descendamus. Demum de omnibus erroribus, qui huiuscemodi populis cōmunes sunt, eorumque confutatione, atque etiam in genere de agēdi modo cum illis, vt fidei veritatem agnoscant, differemus, additis quibusdam instructionibus

nibus ad hunc finem vtilissimis. Et quia omnes propemodum nationes istæ Græcorum erroribus scatent, Lectorem ad supradicta, quæ contra Græcos allata sunt remittimus; insuper pro maiori ministrorum informatione decisiones aliquot, siue responsa à Gregorio decimotertio, pro Maronitarum natione edita, quę maximam lucem in iuuandis schismaticis conferre possunt, in huius libri calcem reiecimus.

In referendis aliquibus præfatarum nationum erroribus, ac ritibus, sequemur virum non minus pietate, quá doctrina insignem Leonardum Episcopum Sidoniensem, quem Gregorius XIII. summus Pōtifex Nuntium, & Visitatorem Apostolicum simul cum Patre Ioanne Baptista Romano Societatis Iesu ad Orientales nationes destinauit: Hic autem ferè totum lustrauit Orientem, ac diuersarum nationum, ac rituum Patriarchas, Episcopos, virosque alios doctos allocutus, eorumq; Religionem, & fidem, simulque errores simul attentè scrutatus, postea omnium ferè illarum Ecclesiarum statum obtulit Sixto V. Pontif. Max. cum quadriennium in ea legatione insumpsisset; est auté apud me manuscripta narratio accuratè conscripta, vbi Armenorum, Nestorianorum, Iacobitarum, & Maronitarum errores qui nunc inter has nationes grassantur, recenset.

LIBRI VII. PARS I.

De origine scismatum Orientalium. Cap. I.

ACTVRI igitur de Orientalis Ecclesiæ erroribus, maximè de illis qui hodie apud Iacobitas, Cophtos, Abyssinos, Armenos, Georgianos, ac demum Nestorianos magis vigent, operæ prætium duximus omnium errorum originem ac progressum, prius, etsi leui, vt aiunt brachio, attingere.

Nestorius Episcopus Constantinopolitanus, floruit Theodosij iunioris Imperatoris, & Cęlestini Summi Pontificis temporibus, circa annum Domini 427. Hic authore Gennadio, & Socrate lib. 7. cap. 32. in id summo studio laborauit vt Christum Dei filium ex virgine Maria natū, hominem dumtaxat, non etiam Deum esse doceret, atque ideo Mariā Christotocon, id est Christi matrem, non autem Theotocon, id est Dei matrē esse diceret postea verò sanctæ & inculpatæ vitæ merito, Christum obtinuisse vt dignus haberetur cui se diuinitas coniungeret.

Duas itaque in Christo ponebat naturas, duas itidem in eo dicebat esse personas, vnam diuinitatis, alteram verò humanitatis: nec vnum Christum in Deitate & humanitate sentiebat, sed separatim atque seiunctim,

alterum docebat esse filium Dei, sed hominis tãtum Matrem appellabat. Denique Christum esse tantum hominem dicebat, cui Natiuitatem, Passionem & Resurrectionem attribuebat: Addebat autem filium Dei postea vnitum fuisse filio hominis multis modis, non quidem substantialiter communicando hypostasim, sed tantum accidentaliter. Primo secundũ habitationem sicut in templo suo. Secundo per vnionem affectus, voluntatis, & dilectionis. Tertio per operationem, quia filius hominis erat instrumentum quo vtebatur verbum in operibus miraculosis. Quarto secundum participationem, quia verbum illi homini impertiuit nomen & dignitatem suam, eo modo quo imagines sanctorum nominibus eorum interdum appellãtur, & propter eos etiã honorantur & adorantur. Hæc fuit Nestorij hæresis.

Vincentius Lirinensis in libro quem aduersus prophanas hęresum nouitates scripsit, censet Nestorium vt Apollinaris hæresim declinaret in foueam hanc incidisse. Apollinaris, inquit, hæreticus, nolebat in Christo duas esse substantias, vnam diuinam, alteram humanam, vnam ex patre, alteram ex matre: sed ipsam verbi naturam putabat esse descissam, quasi aliud eius permaneret in Deo, aliud verò versum fuisset in carnem, & cũ veritas dicat ex duabus substantijs vnum esse Christum, ille contrarius veritati ex vna Christi diuinitate duas adferebat factas esse substantias.

Nestorius autem contrarius Apollinari morbo, dum se duas in Christo substantias distinguere simulat, duas introducit repente personas, & inaudito scelere duos vult esse filios Dei, duos Christos, vnum qui Deus sit, alterum qui sit generatus ex matre: atque ideo asserit sanctam Mariam, non Theotocon, sed Christotocon esse dicendam, quia scilicet ex ea non ille Christus qui Deus, sed ille qui erat homo, sit natus. Hæc Vincentius. Nestorius volens suam hæresim Constantinopoli iam euulgatam per totum orbem dilatari, sua scripta misit ad diuersas orbis prouincias, & inter alias ad Aegypti Monachos, quorum nonnulli ab eo seducti, suis erroribus consenserunt, quorum causa magni inter eos excitati sunt tumultus & dissidiæ. Demum ne Oriẽtis Episcopi Nestorij hæresi inficerentur, coacta fuit anno Domini 432. octauo autem Cælestini Papæ Synodus Ephesina, in qua post multa, damnata est Nestoriana blasphemia, vt rẽ totam latius Card. Baro. annal. 5. sub eundem annum.

Deinde Eutyches Monachorum Pater Constantinopoli, eorum qui tempore Ephesini Concilij aduersus Nestorianos præstantius cæteris dimicarũt, antesignanus cum in Nestorij hæresim summo odio ferretur: eo prosilijt, vt non duas tantum esse in Christo personas ex Christianę fidei præscripto negaret, sed nec duas in Christo naturas vellet asserere, eosque putaret Nestoriano laborare morbo, qui duas confiterentur in Christo

distinctas,

distinctas, & inconfusè coniunctas esse naturas.

Præterea impiè docebat, (vt accuratè inter alios explicat Card. Bellarm. tomo 1. lib. 3. de Christo Domino, c. 2.) in Christo post incarnationem vnam tantam fuisse & esse naturam, factam per conuersionem diuinitatis in carnem: quia Verbum caro factum est: at vnum fieri alterum est verti in illud. Vnde asserebat diuinitatem verbi natam, passam, mortuam & sepultam fuisse: ita tamen vt Christi caro non sit eiusdem naturę cum nostra, sed tantum apparens & phantastica: vt potius verbum simulauerit se hominem, & natum, passum, &c. quam reuera fuerit. Quia videtur indignum Deo, quod vera fuerit caro, verè natus, passus, &c.

Accusatus Eutiches apud Flauianum, & apud Concilium quoddam Prouinciale Constantinopolitanum tunc fortè congregatum, ac nolens resipiscere, condemnatur à Concilio, ac postea agente Imperatore Theodosio apud Leonem Pontificem, Ephesi Concilium Eucumenicum anno Domini 449. seu potius Synodus prędatoria seu latrocinium Ephesinum 128. Episcoporum congregatur, in qua pręside Dioscoro Alexandrino Patriarcha, reclamantibus Apostolicę sedis legatis (nempe Iuliano Episcopo Renato Presbytero, Hilario Diacono, quos S. Leo miserat) ob summam Dioscori iniquitatem & potentiam impius Eutiches absoluitur, & eius hæresis approbatur. S. Flauianus, & alij plurimi Episcopi Catholici cōdemnantur, plerisque Episcopis (vt Baronius notat tomo 6. Annal. circa annum Christi 449. ex quo breuem hanc historiæ seriem desumpsimus) per minas & vim, intētatis exiliis, catenis, fustibus, & gladiis, ad subscribendum adactis, repugnantibus verò & acclamantibus Sedis Apostolicæ Legatis, & contestantibus quæ per vim & metum extorquerentur, nullius roboris esse. Quæ contestatio licet non sit in actis illius Pseudosynodi, vtpote à Dioscori notarijs confectis, est tamen de illa expressa mentio in pluribus literis S. Leonis, tum ad Theodosium Imperatorem, tum ad alias personas; tandem Legati Pontificis fuga elapsi post multa pericula & insidias Romam redierunt. At certior factus summus Pontifex Leo eorum quæ in illa Synodo gesta sunt, Romæ Concilium coēgit, in quo Pseudosynodus Ephesina damnatur, ac omnia eius acta rescindūtur.

Impius Dioscorus Alexandriam reuersus, anathema ausus est intorquere in Romanum Pontificem, coactis decem Episcopis, lachrymātibus & gementibus ad subscribendum facinus hactenus inauditum: At post multa Episcoporum dissidia à S. Leone vrgente & instāte Marciano Imperatore anno Domini 451. in Oriente, nempe in ciuitate Calcedonensi, Concilium Eucumenicum indicitur, in quo sexcenti & triginta Episcopi conuenerunt, præsidentibus Legatis Romanæ sedis, in quo Concilio damnata est hæresis Eutychis & Dioscori Episcopi Alexandrini, qui & ab

Episco-

Episcopatu, & ab omni ecclesiastica fuit deiectus ac depositus functione: similiter sancitum est vt Ephesinum sub Dioscoro Concilium celebratũ Concilij nomen non obtineret.

Præter Episcoporum sententiam, præter sedis Apostolicę confirmationem accesserunt etiam ad corroborandam Synodũ Calcedonensem sanctißimorum virorum qui his temporibus illustrabãt Orientalem Ecclesiam, & miraculorum virtute nitebant, qui eandem se fidem se tenere & verbis testati sunt, & crebra miraculorum editione confirmarunt, quales fuerunt Euthimius, Auxentius, & alij sanctißimi monachi.

Dioscorus verò à suo Episcopatu depositus, ac simul cum alijs hæreticis relegatus vita functus est, ac Alexandriæ loco eius ordinatus Episcopus Proterius, ingens tamen seditio & tumultus Alexandriæ excitatur propter Dyoscori relegationem, ac teste Euagrio lib. 2. c. 5. eo vsque inualuit vulgi studium in improbißimum & nequißimum Dyoscorum, vt post eius mortem diuinos etiam honores ei Ægyptij detulerint, qui & vsque in hæc tẽpora, tam in Alexandrina quam in plurimis alijs Ecclesiis ab Eutichianis hęreticis deferuntur.

Ægyptij hæretici exilio propter Eutychianam hæresim mulctati, mortuo Imperatore Marciano veniunt Alexandriam, ac irruentes in sanctum Episcopum Proterium eum occidunt, & eius loco Timothęum quendam Eutichianum subrogarunt, Legatosque mittunt ad Leonem Pontificem, profitentes Alexandrinam Ecclesiam non admittere synodum Calcedonensem, quare anno Domini 459. Synodus Constantinopolitana 73. Episcoporum, admittente Genadio Episcopo Constantinopolitano, pręsentibus Apostolicę sedis Legatis à S. Leone misśis congregatur, in qua de cõfirmando fidei decreto in Concilio Calcedonensi, & abolẽda penitus Eutichiana hęresi sancitum est, ac demum Timothęus inuasor Ecclesiæ Alexandrinę longè in exilium ab Imperatore Leone relegatur, suffecto in eius locum Timothęo alio viro Catholico.

Tandem postquam Euticheti & Dyoscoro à sancta quarta Synodo Calcedoniensi dignitas abrogata est, qui illorum dogma defenderunt, vt testatur Nicephor. lib. 18. c. 14. Ecclesiast. histor. Facta ab Ecclesia Catholica defectione segregatos siue ambigentes seipsos appellarunt, neque vllo modo, vt quæ rectè in Concilio sancto statuta essent comprobarent adduci potuere. Ij in duodecim sectas dissecti sunt, ex quibus per vniuersum Orientem multa millia hæresum pullularunt. Ex quarũ sectatoribus quidã (vt notauit Prateolus, verbo, Accephali) Eutichianistę vocati sunt, alij Acephali, alij Monosophysitę, alij Theodosiani, alii Iulianistę, alij Tritheitæ, alij Agnoetæ, alij Theopaschitæ, alij Armenij alij Seueritæ, alij Aphthartodocitæ, alij Phantasiastę, alii Manichæi, alij Pthartolatræ, alii denique

nique Scenolatrę sunt appellati.

Antesignani vero præcipui post Euchetem, & Dioscorum fuere Seuerus Monachus, qui fex, lues, atque perditio fuit totius Orientalis Ecclesię, Petrus Damapheus, Theodosius, Iulianus, Alicornasius, Guinus, & alius eiusmodi infęlicium mortalium chorus, omnes isti professione Seueriani, hostesque Concilij Calcedonensis, vt Baronius refert tomo 7. anno Christi 535 inter seipsos more hæreticorum pugnarunt, vt plane acciderit, hoc veluti portento quodam, vt belua sine capite (ita Acephalorum hæresis appellata) eadem pluribus prodierit armata capitibus inter se pugnantibus: nam ex eis primum eminuit çaput Seuerus, ex quo denominati sunt Seueriani; ex hoc vero plura alia capita pullularunt, nempe Gaianus ex quo Gaianitæ, Theodosius ex quo Theodosiani, Iacobus ex quo Iacobitæ, Themistius ex quo Themistiani, numerat adhuc aliud caput Ioannes Damascenus, nempe Barsanium, ex quo Barsaniani, siue Semid. litæ, de quibus ait. Hij cum omnia Graianorum & Theodosianorum decreta defendant, aliquid tamen præterea addiderunt de suo, symbolis Dioscori relictis, vt à reliquis Dioscori sectatoribus noscerentur: quorũ impiorum dogmatum teste Nicephoro, lib. 18. c. 54. Ecclesiast. histor. sectator atque restaurator fuit Iacobus quidam Syrus genere obscurus, prorsus & nulla gloria vir, à quo maxima ex parte Syrorum gens vsque in hodiernum diem Iacobitæ est denominata.

Hac etiam morbi contagione Sergius Archiepiscopus Constantinopolitanus maximè infectus est, per quē Monothelitarum siue Monotophytarum hæresis, teste Nicephoro vt suprà, admodum est propagata. Fuerũt enim Motholitæ inter Accipholos præcipui, & à quibus post Dioscorum & Euchetem, tanquam ab infecto fonte maxima Orientis pars fuerit infecta: hi enim subtilius hæresim suam velantes, prædicto Iacobo apud Syros prædicante, magnam Orientis partem infecerunt. De Monothelitarũ hæresi Nicephorus vt suprà c. 45. ita scribit. Quod verò, inquit, fuerit Monotophytarum dogma, à quibus tanquam à radice pessima plurimę alię hæreses pullularunt, seu circulus aut catena ex sese dependentes modo dicam: cùm etenim conuenientes in Christo naturas quamlibet per seipsum discernunt, duas eas esse necessitate adducti confitentur. Cũ vero vtramque in verbi incarnatione vniunt, non duas illi inconsensibili modo conuenientes naturas, sed vnam compositam naturam statuunt. Nobis enim vnam subsistentiam compositam dicentibus, illi vnam potius naturam compositam inferunt, & rationem sententiæ suæ exemplo confirmantes dicunt, hominem animam obtinere & corpus, & aliam animæ naturam esse, aliamque item corporis, si quis quamlibet per seipsam cõtempletur, cùm vero illæ coierint, hominem efficere, vnam naturã compositam

positam obtinentem. Non enim inquiunt duas naturas hominem dici oportet, sed vnam compositam. Atque ad eundem modum de seruatore Christo opinantur: illum videlicet ex duabus quidem constitisse naturis, post vnionem autem duas illas naturas in vnam euasisse compositā, quod sane Ecclesia tanquam piaculum propsus auersatur.

En (inquit) Card. Barōn. Tomo 7. vt supra *in quo vepres, atq; dumeta, inuia loca, scabra, abditosque recessus per rupes & præcipitia, præruptaque scopula, immaniū ferarum latibula incurrerint, à recto fidei tramite aberrātes humanæ mētes: En quomodo monstrum monstro iunctum concipiat, pariatque horrenda spectra, atque deformia simulacra! vt ex his prudens quisque intelligere valeat (secundum illud Iob c. 38) vbi lux habitet, & tenebrarum quis locus sit, vt quisque ducat vnumquodque ad terminum suum. & intelligat semitas domus eius: cognoscat scilicet vbi sit fides Catholica; vbi vero hæreses habitent. At non hîc finis protentorum, alia adhuc prodierūt ex cornuta bestia capita, vt longe ista superet tricipita conficta à Gentilibus monstra: vel septem capitum Hydram, preter enim eas superius recensitas ex Seuero progenitas hæreses ad eundem pertinere tradit Nicephorus lib. 18 c. 49. Cauobabditas à loco quodam ita denominatos hæreticos, Angelitas, etiam & Damianistas, ita dictos ab Episcopis, & locis ijsdem nominibus appellati: Nam Angelitas ab Alexandriæ loco, cui nomen erat Angelij, dictos tradit quibus præterea addit, & Tetraditas, Petritas, atque Paulitas, quorum alij Petrum, alij Paulum Seuerianos, sed ab inuicem dissidentes consectabantur.*

Gignebantur hæc monstra potissimum in Aegypto, quæ mox post ortum in seipsa vngulas conuertebant, & dentes: vt plane acciderit Aegyptiis secundum illud propheticum Isaiæ 19. Concurrere faciam Aegyptios aduersus Aegyptios, & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, ciuitas aduersus Ciuitatem, & regnum aduersus regnum, & dirumpetur spiritus Aegypti in visceribus eius, & cōsilium eius præcipitabo: & interrogabunt simulacra sua & diuinos suos, & pythones, & ariolos donec tot scelera consecuta est quæ subditur vltio: Et tradam Agyptum in manus dominorum crudelium & rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum. Ad hæc planè hæreses deducūt populos, vt post abominationes secum vehāt seruitutem atque desolationem, quam cunctis manifestam ob oculos positam, tam in Aegypto, quam alijs orbis Regionibus à Catholica fide refugis, nemo non videt.
Hactenus Baronius.

His igitur hæresibus Orientalis ecclesia ad miserrimum perducta erat statum, vbique luctus, vbique dissidia, non solum aduersus Orthodoxos confligantibus hæreticis, sed & ipsis inter se pugnantibus, adeo vt omnes ecclesiæ in separatas factiones diuiderentur, & eorum præsides inter seipsos minime vellent communicare. vnde plurimę in Oriente dissensiones ortæ sunt, qui rerum infælicissimus status vsque in hodiernum diem Ecclesiam illam ipso Pharaonis iugo durior opprimit, nec tamen tot à

Deo

Deo inflictis supplicijs, tot Turcarum flagellis ac calamitatibus oppressa non resipiscit. Nationes vero precipuę quę hodie in Oriente prędictis scatent erroribus, alijsque hæresibus quę ex illis veluti ex impurissimo fonte emanarunt, sunt Nestoriani, Iacobitę, Cophti, Abyssini, Armeni, quibus adiungemus etiam Georgianos, de quibus sigillatim acturi hunc ordinem seruabimus. Primo harum nationum errores, ritus, moresque recensebimus, ac obiter quicquid in vnaquaque natione fuerit dignum proferemus. Deinde breuiter pręcipuos & veluti capitales errores enarrabimus, tandem pro iuuandis his nationibus Deo fauente aliqua adducemus.

CAPVT II.

De Nestorianorum natione, & eorum erroribus.

DE Nestorij impia blasphemia diximus præcedenti capite, qui duas in Christo non solum naturas, sed & personas agnoscebat, vnam Diuinam, alteram Humanam, nunc de Nestorianorum Orientaliũ qui in Babilonia, Persia, atque in alijs Asiæ regionibus versantur erroribus disseramus.

Errores vero in quibus hodie Nestoriani versantur, teste Episcopo Leonardo, & vt accepimus etiam ex relatione Fratris Abdelmesihi procuris Eliæ, Chaldeorum in Babylonia Primatis, siue Patriarchę, hi precipuè sunt.

Nestorium, & Theodorum Mopsuestenum vespertinis horis in aliquibus Ecclesijs cum Patribus adhuc inuocant Chaldei.

Sanctum vero Cyrillum damnant & anathematizant.

Humanam in Christo naturam, absque persona humana non esse perfectam existimant; ideo duas in Christo asserunt esse personas. Fatentur tamen Christum à primo instante conceptionis esse perfectum Deum & perfectum hominem.

Beatissimam Virginem non vocant Dei genitricem, ne videantur, vt aiunt, asserere cum Iacobitis Virginem genuisse ipsam diuinam naturam trium personarum Diuinarum, cum dictio Dei contineat Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & de eisdem prædicetur. Ideo vocant Sanctissimam Virginem Dei verbi genitricem.

Vniuersali sacro Concilio Ephesino primo, & alijs carere videntur.

Clerici omnes apud Chaldæos, & etiam illi Laici qui alios deuotione excedunt, sacram Dominici corporis communionem in manibus pro-

prijs recipientes sub vtraque specie communicantur, cæteri vero laici corpus Domini sanguine intinctum ore assumunt.

Nuptias in gradibus prohibitis sine superioris licentia etiam in secundo gradu contrahunt.

Sacerdotes mortua prima vxore, secundas & vlteriores faciunt nuptias.

Monachi sæpius in Monasteria Maadronitas, id est Monachas, siue Diaconissas ingredi & pernoctare permittunt.

Patriarcham non per electionem sicut & aliæ nationes creant, sed potius per renuntiationem de vno in alterum, quasi iure hæreditario.

Asserunt in fide ab Apostolis tradita nullum Chaldæorum fuisse hæreticum.

Hæc de erroribus Nestorianorum orientalium qui in aliquibus Asiæ Regionibus versantur, sunt etiam Nestoriani in India Orientali in ciuitate S. Thomæ, alijs & oppidis, de quibus Antonius Posseuinus 2. Tomo apparatus, verbo Nestorianorum, alios refert errores.

Porro (inquit) cum anno 1599. Goënsis Archiepiscopus in Orientali India Christianos qui dicuntur S. Thomæ vna cum Patribus Iesuitis diligentissimè visitasset, Synodumque fidei Catholicæ, atque disciplinę Ecclesiasticæ restituendæ habuisset, factum est vt blasphemiæ omnes Nestorianorum non solum interius quam vnquam antea factum fuisset innotescerent, verum etiam plurima eorum volumina siue purgarentur, siue abolerentur. Cum autem, etsi ea labe Europæi non ita sint inquinati, quemadmodum est magna pars eorum qui degunt in Asia, expedit tamen vt qui à fide Apostolica eo mittentur eosdem errores ita norint, vt pręmuniti solidis Ecclesiæ argumentis, eorum populorum salutem facilius curent, librosque erroribus scatentes aut comburant aut facilius expurgent. Sane in ea visitatione à Patribus Societatis partim combusti, partim expurgati sunt sequentes libri.

Hudea, & Gaza, hoc est.	Breuiarium, & Thesaurus.
Liber qui pręnotatur,	Expositio Abbatis Esaiæ.
Liber, qui dicitur	Memra.
Alter, qui inscribitur,	Margarita fidei
Alius prænotatus,	Liber Patrum.
Alius dictus.	Liber Synodi.
Alius cui titulus,	Liber Historiæ B. Virg. ac de infantia (Saluatoris.

Liber ordinum, Liber homiliarum, Liber expositionis Euang. Liber Io. Bar. Caldon.

Qui omnes libri, vt diximus, varijs erroribus & hæresibus aspersi, (Nestorianorum pręcipue) preterquam quod Nestorium, Dioscorum, &

& alias eiusmodi pestes, tanquam sanctos & Ecclesiæ Vniuersalis capita venerabantur, pluraque fidei dogmata negantes, ea inuertebant, siue ad Sanctissimam Trinitatem, siue ad Christi Domini Resurrectionem, siue ad personam filij spectantia: Primatum autem Ecclesiæ sibi arrogantes, eum in B. Petri legitimo successore haud agnoscebant. D. etiam Cyrillum Alexandrinum, qui eorum hæresum fuit strenuus expugnator, detestabantur, & plęraque alia tenebrarum plena docebant.

Quin & integrum volumen passim ignis consumpsit quod inscriptum erat Spar Sammane, id est liber medicamentorum, plenum erat enim nominum Dæmoniorum, Veneficiorum, superstitionum, quo vtebantur ferè omnes Cassanares, & ipse potissimum defunctus Pseudo Archiepiscopus duo volumina apud se habebat Thesauri loco, vbi & cor eius.

Libellus alius, qui dicebatur (Spar Pesæ) id est liber sortitum, tãquam vbique creditus est igni: fuit enim semper pręcedenti medicamentorum libro coniunctus.

Volumen aliud in quo vita multorum Nestorianorum continebatur, (relicta tamen apud illos D. Thomæ Apostoli, & Georgij Martyris historia) expurgatum est detruncatis nominibus illorum hæreticorum, sicuti & plures aliæ blasphemiæ alijs in libris repertæ, inter quas reprobabant Concilium Prouinciale.

Quædam item in nouo Testamento ab hæreticis deprauata restituta sunt. Nam quod D. Lucas habet cap. 6. vbi Christus Dominus dixit: Mutuum date nihil inde sperantes. Codices Syriaci habebant Mutuum date, & ne amputetis spem hominis, putabant autem modicam vsuram non esse peccatum.

Lucæ 10. secreuit Iesus è Discipulis suis alios septuaginta, deerat dictio (duos) sicut & inferius, in eodem capite.

In Actis Apostolorum capitulo 20. vbi dicitur: Regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo: positum erat nomen Christi loco Dei. Nolunt enim posse dici Ecclesiam Dei sanguine redemptam esse, quippe qui negent communicationem idiomatum in Christo.

Epistola prima Ioannis cap. 3. vbi dicitur: In hoc cognouimus charitatem Dei, ablatum erat nomen Dei, ob eandem rationem supra allatam, sequitur enim statim: Quoniam ille animam suam pro nobis posuit: Quod contra Nestorianos erat.

Item ibidem cap. 4. loco versiculi, Omnis spiritus qui soluit Iesum, in Syriaco habebatur: Omnis spiritus qui non confitetur Iesum venisse in carne non est ex Deo. Vera enim lectio molesta erat Nestorianis soluentibus Iesum in duas personas, vnionemque hypostaticam cum humanitate scindentibus.

Item ibidem cap. 5. deerat integer iste versus: Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cœlo. Pater, &c.

Ad Hebræos cap. 2. vbi dicitur sed gratia Dei pro omnibus gustauit mortem. In Syriacis habebatur: Ipse enim propter Deum pro omnibus gustauit mortem.

In Euangelio Ioannis deerat integra historia Adulteræ. Apocalypsis etiam B. Ioannis, & alia desiderabantur, quæ etiam in Bibliorum Regiorum Syriaca editione desiderantur.

CAPVT III.

De Nestorianis qui in Ecclesiæ Catholicæ vnione persistunt.

INter Nestorianos tamen Asiaticos quamplures sunt qui Apostolicæ sedi parent, hij obedientiam prestiterunt Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tempore Pontificatus fœl. mem. Papæ Iulij iij. & vetus nomen Chaldęos, siue Assyrios Orientales nimirum sese appellantes, reiecto Nestorianorum cognomine, recuperarunt; et pro Capite ac superiore suo habuerunt fratrem Simonem Sulaca ordinis S. Basilij, qui Romam ferebat dictam obedientiam, fuitque confirmatus Patriarcha á Sancta sede Apostolica eiusdem nationis, cum eodem titulo Ecclesiæ Mozal, quam aduersarius ipsius possidebat. Posteaque reuertebatur pręfatus Patriarcha in Caramit, & quosdam Archiepiscopos & Episcopos ibi ordinabat, omnesque subditos suos in eadem obedientia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ confirmabat, reijcique iussit inuocationem Nestorianam quæ tunc temporis à Diacono in Ecclesia fieri solebat. Publicabat etiam professionem Sanctę fidei Catholicæ Roma portatam, aliosque Nestorianos in suam deuotionem, sedisque Apostolicę obedientiam inducere incipiebat, sed subornatione & fraude Patriarchæ Dry aduersarij sui captus, tandem à ministris turcarum occisus fuit.

In Visitationem & confirmationem huius nationis & Patriarchæ missus fuit à sede Apostolica Episcopus Ariensis Ordinis S. Dominici, qui propter persecutionem antedicto Patriarchæ factam, Sulacę videlicet post reformationem quarundam rerum, coactus fuit cum Assyrijs quibusdam, in Indiam ad Regna Ormus & Goa, vbi animam Dei reddidit, migrare. Socius autem ipsius Frater Antonius eiusdem ordinis, cum Archiepiscopo Ermete Elia, discipulo pręfati Patriarchæ, Sulaca permultos

Chaldæos

Chaldæos qui sunt in Coccin, & ... Sancti Thomę visitauit, Romamque reuertens Episcopus ... à Papa Pio quinto fœl. mem. creatus est.

Eidem Patriarche ... ulaca successit Pater Abdesu eiusdem ordin... Basilij qui ... ad Consilium Tridentinum, Romæque obedientiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ sub Pōtificatu Papæ Pij quarti fœl. mem. prę stitit, Confirmationem Apostolicam cum eodem titulo Ecclesiæ Musal reportauit; Reuertensque in Caramit & Seert quamplurimos Sacerdotes Episcopos & Archiepiscopos ordinauit, eiusque deuotioni multæ ciuitates Chaldęorum Nestorianorum sese submiserunt, sed pauxillos post annos ex hac ad meliorem vitam in Monasterio Ciuitatis Seert migrauit; ijque successit Frater Aatalla eiusdem ordinis, qui non habuit Confirmationem Apostolicam, quia eandem Romæ non postularat: Regebat tamen Patriarchatum, nationesque sua assistentia & consiliò præfati Archiepiscopi Ermitij Eliæ, reuersi ex India & Persiam.

Post mortem verò huius Patriarchæ Aatallæ, cum Archiepiscopus de Gau & Salamas, obedientiæ Patriarchæ aduersarij, cum omnibus suis subditis qui sunt in confinijs Persiæ, sub Sangiaccato de Zeinalbach renunciasset operâ & studio Archiepiscopi Ermetis Elia, eidem nationi Assiriæ sese adiungebat, Fuitque electus Patriarcha a Prælatis eiusdem nationis, ac sub Pontificatu Gregorij Papæ 13. fel. memoriæ, Romam procuratorem suum, præfatum Archiepiscopum Ermetem Eliam misit, qui nomine Patriarchæ sui, debitam Sedi Apostolicæ obedientiam prestit & professionem sanctæ fidei emisit; Exinde Apostolicam confirmationem & pallium nomine præfati Donha Simonis Patriarchę sui, in publico consistorio obtinuit; atque ita compluribus mensibus in sanctę fidei dogmatib⁹ eruditus & de obedientiâ Sanctæ Romanę Ecclesiæ pręstandâ certior factus, Româ discessit anno 1582. bullas Apostolicas, pallium Patriarchale, multa insuper ornamenta à Sede Apostolicâ Patriarchæ suo collata deferens, admonitus etiam de omni eo quod sibi penes eundem Patriarcham, nationesque illas exequendum foret.

CAPUT IIII.

De natione Chaldeâ Assyriâ.

CHaldæi Assyrij Caramitani, prædicto Patriarchæ subiacent, deuoti & morigeri Sedi Apostolicæ, & magistros, qui liberos suos præcepta & constitutiones fidei edoceant, summopere desiderantes.

Hæc natio & Assyria, quatuor habuit Patriarchas, quorum tres à Se-

de Apostolica confirmati fuerunt, qui quamquam titulum Ecclesiæ Musal in Babylonia habuerint; hactenus tamen propter alium Patriarcham sibi aduersantem, eamque occupantem, illâ potiri nequiuerunt, prorsus vt præteriti Patriarchæ varijs in locis modo in Charamit, modò in Serit, residere coacti fuerint, similiq; hic postremus Patriarcha in Ze[illegible]ch, in confinibus Persiæ, agere compulsus fuerit; estque hęc natio in hodiernum vsque diem sub duobus Patriarchis diuisa, quorum hi Chaldęi Assyrij orientales à nobis nuncupati, alij verò Nestoriani dicti sunt.

Horum Orientalium Chaldęorum ditissimi ac potentissimi in Ciuitate Amit resident, qui cum Prælatis suis, obedientiam Sedis Apostolicæ conseruare impendio adlaborant, nec non augmentare, indeque quamplurimos Nestorianos in suam sententiam allectos sibi associarunt. Potentiores autem, & ditiores nationis Nestorianæ subditi Patriarchæ aduersario, illi sunt qui incolunt ciuitatem Mozal & Gesire in Babyloniâ, sub quo Patriarchatu magnus est gentium numerus, modernusque Patriarcha Elias vocatur, in Monasterio Patriarchali Sancti Ermeis iuxta eandem ciuitatem Musal degens. Hic etiam Patriarcha quondam obedientiam Sedi Apostolicæ præstitit; attamen cum professione sua mittit Religiosum quendam, litterisque ad suam Sanctitatem directis, & ad Dominationem vestram Illustrissimam, quibus etiam sese sanctæ Romanæ Ecclesiæ reuniat atque conciliet, quem Romam appulsurum, vnà cum præfatis Assyrijs hic operior, illum quippe naui Venetæ commisi, eo quod mecum adducere illum nequirem. Hactenus Episcopus Sydonensis.

Habet autem in præsenti hic Patriarcha (vt ex fide dignis Chaldæis Romæ agentibus accepi) sub se viginti duos Episcopos, territoria sexcenta & ampliùs, quorum ad minus viginti duo vrbes sunt florentes & opulentę, & in quâuis earum Nestorianæ familiæ quingentæ domicilium habent; At in Masul, mille, constantque singulæ domus quadraginta circiter personis. Alia autem territoria minuscula, ducentas, vel trecentas familias Nestorianas complectuntur.

Extant ibidem ad minimum triginta ordinis S. Antonij Monasteria, in quibus 15. vel 20. viuunt Monachi; in eo autem in quo Patriarcha fixam habet sedem, septuaginta circiter Religiosi monasticam vitæ normam profitentur.

Porrò Patriarcham & Episcopos Monachos fuisse necessum est.

Degunt hi Nestoriani in Mesopotamia, seseque ad Baldach vsque extendunt; in Indiâ etiam Orientali crebrę sunt Nestorianorum familiæ huic Patriarchę subditæ, qui eis Episcopos præficere solet.

De reductione Nestorianorum & Machariorum in Concilio Florentino

tino facta, vide in bulla Eugenij quarti, quę incipit. Eugenius ad perpetuam rei memoriam. Benedictus sit Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum & Deus totius consolationis, &c. In quo Nestorij prauitas damnatur, qui purum hominem Christum esse, & Beatissimam Virginem Deiparam, non Dei, sed Christi genitricem esse asserebat. Macharij Antiocheni impietas similiter reijcitur, qui quamquàm Christum verum Deum & hominem esse profiteretur, diuinam tamen tantummodo in eo voluntatem & operationem, humanitati eius parùm tribuens, esse asserebat. Thimotheus Archiepiscopus Tarsensis nomine Chaldęorum in Cypro existentium, supradictam detestationem ac dogma suscepit. Ysaac Nuncius Eliæ Episcopi Maronitarum hæresim Macharij reprobat. Datum Romæ apud S. Petrum, anno 1445. septimo Idus Augusti, anno quintodecimo. Fuit autem hæc vnio facta post reductionem Armenorum, Iacobitarum, & Mesopotamiæ populorum, eorumque inter se vnionem; verùm quia non fuit vniuersalis omnium Nestorianorum, sed tantùm eorum qui sub Patriarchatu Insulæ Cypri agebant, idcircò litteræ Apostolicæ, consultò à nobis hic prętermittuntur.

Denique professio fidei Catholicę per Abdisiinum Nestorianorum Patriarcham, facta, habetur in fine tomi S. Bibliothecæ SS. Patrum, & Salacam etiam Nestorianorum Patriarchæ, habetur in tomo Bibliothecæ eiusdem.

CAPVT V.

Errores & ritus Ecclesiæ Alexandrinæ, & nationis Cophtæ, qui hac ætate grassantur.

PAtriarchæ Alexandrino (qui hodie Marcus nominatur,) vt refert Guilielmus Tyrus lib. 14. de bello Sacro c. 22. suo tempore obediebat Ægyptus, Lydia, Pentapolis, & omnes aliæ Prouincię quæ sub Preti Ioannis imperio viuunt, inter has omnes nationes degunt Ægophti, hoc est Ægyptij quos nos Cophtos appellamus, alij Cophtos nuncupant, quia Græce idem quod circuncisi sonat affirmarunt, qui nomine ac ritibus Christianis ex parte vtuntur, qui & Christiani præcinturę vulgo vocantur: hi autem quamuis per lauacrum regenerationis renati sint;

Iudæ-

Iudæorum tamen ritu præputia ponunt, & veteri quodam errore circumcisionem vsurpant: numerat vero Ægyptus quinquaginta circiter Cophtarum millia, sed fere innumeros Æthiopia, hi omnes parent prædicto Patriarchę, qui vulgariter etiam nominatur Patriarcha nationis Cophtorum: hi quamuis Christiano nomine gaudeant, re tamen ipsa Hæretici ac plane Schismatici sunt, varijsque scatét erroribus, ritibusque diuersis ab his qui in Ecclesia latina florent. In primis enim Patriarcha Alexandrinus disiunctus ac separatus est à capite omnium Ecclesiarum Pontifice Romano, à tempore Concilij Calcedoniensis. Deinde inter celebrandum Missam Cophti inuocant Seuerum, Dioscorum & Iacobũ eius primum discipulum; eosque patres & sanctos vocant, ostenduntque tam externis actionibus, quam verbis, se nos Latinos habere excommunicatos, & hæreticos, ac proinde Latinorum praxim ac conuersationem adinstar Iudæorum fugiunt. Vnam tantùm in Christo Domino profitentur naturam, voluntatem & operationem. Duas verò naturas voluntates & operationes confiteri recusant, ne Christus prout ipsi asserunt in duas etiam diuideretur personas. Licet Spiritum S. à Patre & Filio procedere credant, verba tamen illa, Filioque, in symbolo non recitant.

In hymno trisagio addunt illa verba, qui crucifixus est, dicétes, sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, qui crucifixus es pro nobis miserere nobis.

Serenissimum Dominum nostrum Papam in ijs quæ sunt fidei posse errare, & Christianę religioni contraria docere, si iniquus fuerit & voluerit, opinantur. Pręter Concilium Nicęnum, Constantinopolitanum, & Ephesinum. vniuersales Synodos, nulla alia Concilia vniuersalia hactenus susceperunt.

Concilium Chalcedonense, & Sanctum Leonem Papam expresse damnant.

Vana vel falsa per Deum iurare non reputatur ab eis peccatum, & illi qui in partibus Ægypti, aliena furantur peccare minimè existimantur.

Circa Sacramentorum vero administrationem pariter errant, nam à Baptismo exordientes, in primis ratum non habent hoc Sacramentum, ne quidem in summa necessitate, si ab alio quam à Sacerdote conferatur, idq; præcisè in Ecclesia, etiamsi baptisandus de vita periclitaretur, nec etiam ante quadragesimum vitę diem, quod extra Cayrum maxime in Scitia adeo strictè obseruatur, vt ne quidem imminente pręsentissima morte, ante hunc ętatis diem paruulis Baptismus conferatur.

Modus autem baptizandi talis est. Defertur nimirum Infans ad templum, ibidemque ad instar Missæ cum Diacono & subdiacono officium celebratur, sine tamen consecratione vel communicatione, & deinde

baptizandus

baptizandus ritu Græco aquæ immergitur, verba autem Latinorum modo adhibentur.

Statim etiam à Baptiſmo paruuli chriſmantur, vnguntur que Deo ſancto in fronte, in pectore, in iuncturis, in renibus, alapa autem non infligitur. Dein veſtiuntur cinguntúrque, & hæc quidem media nocte fieri ſolent. Poſtremo autem Miſſa More ſolito celebratur, cum cōſecratione, cōmunicatuſq; Sacerdos, & Miniſtri ſub vtraq; ſpecie, Sanctum Euchariſtię Sacramentum ſub eiſdem ſpeciebus nouiter baptizato conferunt.

Euchariſtiæ ſacramentum omnibus ſub vtraque ſpecie confertur, fitque in fermentato. Diaconi & Subdiaconi (ſine quibus nunquam celebratur) ſemper cum Sacerdote quoties celebrant, communicant: plebeī autem Laici rariſsimè extra feſta Paſchalia. Miniſtri autem hi ſolum ſunt viginti annorum, aut circiter, qui nunquam confeſsionem ſuorum peccatorum faciunt, etiamſi ſingulis diebus communicent; proinde moris eſt ante vigeſimum aut circiter annum nunquam ſacramentum pœnitentiæ recipere.

Infirmis autem neque oleum ſanctum, neq; Euchariſtia adminiſtratur.

Conferuntur quoque ordines excepto Presbyteratu omni ætati, etiam immediatè poſt Baptiſmum paruulis, ſimulque dantur tonſura, & quatuor gradus, & Diaconatus & Subdiaconatus, nec hiſce conferendis interſtitia vel tempora particularia determinata ſunt. Vbi ſacros ordines recipiunt, caſtitatem & abſtinentiam pollicentur, ieiunare videlicet diebus Mercurij & Veneris, & tempore aduentus, & quadrageſimæ: hiſce enim temporibus ad occaſum vſque ſolis, quando etiam Miſſam celebrare moris eſt, ieiunant, inſuper etiam quadrageſimis Apoſtolorum Petri & Pauli, & Aſſumptionis. Quando autem infantulis aut pueris ſacri ordines conferuntur, pro eis ſpondent, & hæc vota obſeruant ipſorum parentes, donec decimum ſextum ætatis annum aut circiter attigerint.

Matrimonium contrahitur in præſentia Sacerdotis & in facie Eccleſiæ, idque ad formam Romanam, quamquam plures ceremoniæ & ſolemnitates adhibeantur. Idipſum autem quáuis iam conſummatum diſſoluitur quandoque (quamquam raro) aſſumente ſibi marito aliam coniugem, coniugeque alium maritum. Vtuntur autem hi (vt refert Prateolus verbo Cophti) in ſuis Eccleſijs libro quodam fabuloſo quem ſecreta Petri appellant, & in Miſsis legunt Euangelium Nicodemi. Hęc ille.

Olim omnes Cophti circuncidebantur, ſed hodie, vt ipſi aſſerunt, Alexandriæ, & Memphi, ſeu Cairi, nòn amplius circumciduntur, forſan poſt ſynodum Memphiticá, de qua infrà; & ſi qui alibi circumciſi reperiuntur, Mahumetanorum vi circunciduntur. Verùm à parentibus, ſtatim Crucis

Zz ſigno

ſigno in fronte, vel manu ſignantur, vt ab omnibus tanquam Chriſtiani dignoſci poſſint.

CAPVT VI.

Pro adiuuandis Cophtis, ſiue natione Alexandrina.

INter Pontifices alios qui Cophtorum conuerſionis ſtudio flagrarunt præcipuus extitit Gregor. 13. qui multis legationibus pacis & vnionis ad illam gentem miſsis, eos ad Eccleſiæ Sanctę gremium magna cum ſollicitudine adduci curauit.

Re igitur à Legatio Summi Pontificis fęliciter incepta, poſt aliquas de fide cum Cophtis diſceptationes, concilium Memphis cõgregatur, fuit autem Memphitica Synodus auctoritate Gregorij. Pont. max. anno 1582. in menſem Decembris indicta, quæ tres habuit ſubinde ſeſsiones, in quibus de ablegandis antiquis Neſtorij, atque Dioſcori hęreſibus, iungẽdiſque animis Cophtorum, qui & Chriſtiani Pręcincturę dicuntur, cum Catholica Romana eſt actum.

Interfuere primo conſeſſui Epiſcopi & Principes viri

Secundo autẽ Patriarcha Alexandrię, qui in eos, atque Æthiopiã habet antiquitus iuriſdictionem, Abbates Cœnobiorũ & Primarij viri triginta.

Tertio item ijdem cum Patrib⁹ Societatis Ieſu Ioãne Baptiſta Romano in primis, quos pietas eiuſdem Pontificis Max. eò ſuo nomine vt pręeſſent Synodo cum Pontificio diplomate allegauerat.

In primo autem conſeſſu de occaſione diſiunctionis eius gentis à Romana Eccleſia loquuti ſunt, ita vt noſtri in pſeudoſynodum Epheſinam conijcerent culpam, quam Dioſcorus Epiſcopus hęreticus coëgerat haud legitimam, neque ſynodi nomine dignam. In ea enim monſtrarunt receptam fuiſſe Eutichetis inſaniam, duas negantis in Chriſto naturas, quam Hęreſim Calcedonenſe legitimum Concilium è ſexcentis ac triginta Patribus Leone primo Pontif. max. ſumma conſenſione damnaſſet. Quo facto eorum Cophtorũ maiores homines minime malos certe non doctiſſimos, idem fuiſſe ratos, duas naturas in vnam verbi coniunctam hypoſtaſim, ac duas cum Neſtorij hypoſtaſes copulare. Id quod antea vera Epheſina Synodus exploſerat. Inde igitur conſequentium errorum fontem ac ſeminarium extitiſſe.

Cum autem demum indagandę è ſuis ſcriptis (quę vix habebant, & ea quidem exeſa vetuſtate) tempus petijſſent, dimiſſa tunc eſt Synodus.

In ſecundo igitur conſeſſu, cum Cophti mordicus ſuas hęreſes ſeſe retenturos

tenturos afferent, contraque nostri antiquissimas Synodos, fidemque quam illi à B. Marco accepissent, obijcerent, vrgerent quoque duas in Christo naturas denegari, nil esse aliud, quàm miscere, ac perturbare vniuersa: & eodem simul negare mendacio, Diuinum verbum humanam induisse naturam, id quod Christianę aures non ferunt: in alterum mensem reiecta est Synodus.

At in tertio consessu, Deo aspirante Circuncisionis lex primum fuit abrogata. Deinde post sex horarum disputationem de duabus Christi naturis, tandem Synodus vniuersa diuino afflatu concordissimè sanxit, quod ad rem attinet vna cum Catholicis sentiendum, anathematis pœna proposita, si quis Christum altera natura spoliaret. Qui cum idem Deus, idem sit verus homo, & diuiná habet à Patre iam inde ab omni æternitate naturam & humanam; sumpsit ex matre definitis tẽporum spatijs; Cophtes autem quáquam à duarum abstineát naturarum appellatione, non tamen ab ijs Deum & hominem Christum esse negat: Sed ab ea loquendi ratione idcirco refugere, ne consuetudo ipsa loquendi duas inducere videatur hypostases. Sic peracta quidem res est, Calend. Februar. anno 1583.

Sed etsi manus dedere veritati, Sathanas tamen omni conatu prohibuit, quin chyrographo quod confessi fuerant confirmarent, tum Patriarchæ Vicario id procurante homine pessimo, quique ea ratione cõsequi se posse Patriarchatũ sperauerat, tum morte ipsius Patriarchę; Turcis quoque, nostris in teterrimum carcerem coniectis, quasi Orientalem illum tractum, siue Pontifici max. siue Regi Catholico subijcere vellet. Quæ calumnia licet paulo post fuit agnita Turcis, tamen Proregi accepta fuit occasio, vt quinque aureorum millia nostri persoluerent si vellent liberari quam summam Cophtis, & mercatoribus numerantibus, charitas Gregorij Pontif. max. liberaliter restituit. Tum redire coacti sunt Romam, vbi & deinceps Maronitarum qui degunt in monte Libano seminarium auctum est, ac fides subinde in eas oras propagatur. Ex his perspicuum erit, quò collineandum sit ab his, qui posthac à Sede Apostolica missi, tantum negotium in Oriente sint tractaturi.

In domo Cayri Bibliotheca est, in qua plurimi Sanctorum Doctorum & Patrum libri Arabico idiomate conseruantur: quales sunt S. Hieronymi, S. Gregorij Nazianzęni, S. Basilij, Traditiones Patrum, multaque alia scripta, suntque homines quamplurimi fœlicis satis ingenij, & memoriæ, vbi per otium, licet summam ex horum librorum lectione iucunditatem & frugem haurientes, docti quandoque euadunt. Tempore Papæ Clem. VIII. legatio ficta Alexandrinæ Ecclesię ad Romanum Pontificem delata est, qua Marcus Patriarcha, & cum eo omnes Ægypti Pro-

qui inter vtrumq; Tropicum à mari rubro ad Æthiopicum fere oceanum pertingit, degunt Abyſsini; his autem Alexandrinus Patriarcha præeſt, cui in ſuis ritibus omnis ſubijcitur Æthiopia, quam & per Memphiticos adminiſtrat Epiſcopos. De Æthiopum moribus, fide & Religione, alijſq; illius Regionis proprietatibus conſulat lector Franciſcum Aluareſium qui diligenter admodum quæ in ſua legatione obſeruauerit deſcripſit, & Ioannem Bermunoeſium qui ſuam quoque legationem ad hos Abyſsinos lingua Luſitanica edidit, ac Damianum à Goës in libello de rebus Æthiopicis ad Clemẽtem VII. qui inſertus in hiſtoria Luſitanica, vel ſimul cum libello de moribus gentium circumfertur, ac deniq; Patrem Ludouicum Guzman Prouincialem Societatis Ieſu Tomo primo de miſsionibus ſuæ Religionis.

Eſt in his regionibus magnus vtriuſq; ſexus Monaſteriorum numerus Monachi quadrageſimale ieiunium, quod apud ipſos quinquaginta dieb' continetur aqua vt plurimum & pane obſeruant, etſi plures eo tempore etiam à pane abſtineant, herbis dumtaxat contenti: Sacerdotes Presbyterique ſunt coniugati, Miſſam celebrant, proceſsiones crucibus, tribuliſq; peragunt: plura apud Aluareſiũ de eorum viuẽdi more & Religione. Illud vnum ſubijciam Abyſsinos maiori ex parte recte ſentire de Primatu Romani Pontificis: in primis id conſtat ex literis ipſorum Imperatoris Dauidis (quæ apud Damianum Goës) vbi Dauid Æthiopiæ Rex potentiſsimus, & ipſe prorſus agnoſcit Romanum Pontificem caput omnium, atq; adeo etiam patrem ſuum in epiſtola ad Clementem VII. P. M. appellat, hęc eius verba: *In nomine Dei Patris omnipotentis creatoris cœli & terræ, viſibilium & inuiſibilium. In nomine Dei Filij Ieſu Chriſti, qui eſt idem cum ipſo à principio mundi; & eſt lumen de lumine, & Deus verus de Deo vero. In nomine Dei Spiritus Sancti Dei viui qui proceſsit ex Deo Patre. Has litteras ego Rex mitto, cuius nomen Leones venerantur, & Dei gratia vocor Atani Tinghil id eſt, Chriſtus Virginis, filius Regis Dauid, filius Salomonis, filius Regis per manum Mariæ, filius Nau per carnem; Filius Sanctorũ Petri & Pauli per gratiam. Pax ſit tibi iuſte Domine Pater ſancte, potens, pure, ſacrate, qui es caput Pontificum omnium; & neminem metuis, cum nemo poſsit tibi maledicere, qui es vigilantiſsimus ſupra animas curator, & amicus peregrinantium conſecratus Magiſter & prædicator fidei; & earum rerum hoſtis, quæ conſcientiam offendunt; amator optimorum morum, vir ſanctus, quem omnes laudãt & benedicunt. O fœlix ſancte Pater ego tibi reuerenter obedio, cum ſis pax omnium, & cuncta bona merearis: & ita æquum eſt, vt omnes tibi obediẽtiam præſtent, ſicut ſancti Apoſtoli præcipiunt, & apud Deum hic verè iuſtum eſt. Ita etiam præcipiunt vt veneremur Epiſcopos, Archiepiſcopos & Prælatos. Similiter vt te loco Patris amemus, & loco Regis vereamur; & tibi vti Deo, fidem habeamus. Propterea dico ego humiliter ad terram genibus flexis, tibi Pater Sancte, ſincero admodum corde quod tu pater meus es, & ego filius tuus, &c.*

Deinde

CAPVT VI.

Errores qui Abyſsinis attribuuntur.

DE erroribus Abyſsimorum certò aliquid definire ſane difficile videtur. Primo quia Scriptores non pauci qui de natura harum gentium, moribus, & fide commentarios ediderunt, eos vt veræ Religionis cultores commendarunt: Et ſi authores alij, Orientalis Eccleſię rituum ignari, conſuetudines etiam in illa gente laudabiles cenſeát, imo & in alijs etiam rebus Abyſsinorum errores accuſantibus alijs, plures etiam eos ab hac nota excuſent. Quare ægrè ferrem, ante exactum examen recitatis tot illis imponere errores, niſi in vnoquoque breuiter aliorum opiniones referrem.

Primus error. Cum Alexandrinæ Eccleſiæ Patriarchę (à quo Abyſsini ſimul cum religione errores ebiberunt) à fide catholica in multis defecerit, ſectantes eius veſtigia in eandem foueam lapſi ſunt: Nam vt nunc omittam Dyoſcori errorem quem Abyſsini ſicut & alij Orientales ſequuntur & colunt, in alijs tamen rebus tum ad fidem tum ad ritus ſpectátibus Æthiopes ab Alexandrina Ecclæſia non rectam neque integram fidei Chriſtianę regulam ſequuntur. Et imprimis licet reuerentiā aliquā Romano Pontifici exhibeant, non firmiter ſentiunt de primatu Romanæ Eccléſiæ, vt videre eſt apud Franciſcum Aluareſium in hiſtoria Æthiopiæ cap. 72. quamuis Zagarabus illius gentis quaſi Epiſcopus, in declaratione religionis & rituum Abyſsinorum, Summi Pontificis primatum apud ipſos ex cōſtitutionib⁹ Apoſtolicis teneri fateatur, qui in hac re ſubſcribere videtur ſententiæ Nicodemi Abbatis ſuperius relatæ.

2. Errant præterea & conſequenter Abyſsini tria tantum Concilia Generalia recipientes, nempe Nicęnum, Conſtantinopolitanum primum & Ephęſinum, vt videre eſt apud Diamanum Goës in confeſsione Zagazabi. Quare cum ſanctam Synodum Calcedonienſem non admittant, inter heſitantes hæreticos merito ſunt annumerandi: Hi enim teſte Nicephoro lib. 18. cap. 45. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, & Leontio de ſectis hæreticorum, poſtquam Euticheti & Dioſcoro à Catholica Synodo dignitas abrogata eſt, qui illorum dogma amplectabantur ab Eccleſia recedētes, ambigentes ſiue hęſitātes ſeipſos appellarunt, hunc tamen errorem ſimul cum alijs Orientalibus āttributis ſuo loco conuincimus.

3. Cum Matrimonium ex Chriſto, ſanctaque vniuerſali Eccleſia indiſſolubile ſit, quamdiu alter coniugum vixerit, Abyſsini diuortium ex le-

ui etiam

ui etiam causa permittunt, ita vt superstite altero coniugum, vt affirmat Aluaresius in Historia Æthiopica cap. 18. alter vxorem ducere possit: nec mirum est vt ij qui diuortium ab Ecclesia Catholica fecerunt, cuius coniunctio indissolubilis cum Christo capite per matrimonium designatur, in diuortium Matrimonij carnalis contra expressam Christi sententiam facile ruant.

4. De Sacramento Confirmationis neque extremæ vnctionis, non inuenio apud Æthiopum scriptores expressam aliquam mentionem: proinde mirandum non est, si infirmati in fide indies inueniantur. Forte Sacramentum Confirmationis simul cum Baptismo conferunt, vt affirmat Zagazabus quod & ex veteribus aliquos fecisse constat: sed tunc errant existimantes Confirmationem à simplici sacerdote posse ministrari: quod est contra Concilium Florentinum.

5. Errant præterea grauiter Abyssini circa Sacramentum Baptismi, dum in die Epiphaniæ teste Aluaresio, benedicto prius aquarum stagno trina immersione tam mares quam fœminæ præmissa forma Baptismi, quotannis rebaptizantur: qui ritus in vsu est (vt Possevinus docet in cōmentario de rebus Moscouiticis ad Religionem spectantibus) apud Græcos orientales. Error tamen hic quantum conijcere possum, à Nouatianorum hæresi ortum habuit, qui falso existimantes non esse in Ecclesia potestatem reconciliandi lapsos, vt illi sine spe non remanerent; alterum Baptisma Abyssini admisere, (vt ex eodem Aluaresio non obscurè colligitur) obliti constitutionum Apostolicarum in quibus lib. 2. cap. 41. & lib. 6. cap. 15. Apostoli pœnitentes non per secundum Baptisma sed per manuum impositionem, hoc est per pœnitentiam recipiendos expresse docent, & non recolentes quod in symbolo Nicæno dicitur Confiteor vnum Baptisma.

6. Præterea simul cum Baptismo Abyssini Circuncisionem colunt, non quia existiment vt ipsi fatentur, circuncisionem nunc esse ad salutem necessariam, sed vt in omnibus Christo Domino vt ipsi dicunt assimilentur. Ita Zagazabus apud Goës, & alij quamplures authores, quamuis non deficiant historiographi, qui ritum circuncisionis apud illos in vsu versari ea solum de causa æstiment, vt simili signo se originem à prosapia Dauidica ducere profiteantur: ita tenet Genebrardus lib. 1. Chronograph. & alij historiographi quam plures. Tamen si velimus huius ritus altiores radices quærere, forte aliam non contemnendam inueniemus rationem, si præmittamus circuncisionis vsum, non solum ad Hebræos, sed & ad alias nationes extraneas, vt Ægyptios, & Æthiopes, & Colchos permanasse, sic Herodotus lib. 2. testatur, qui apud Ægyptios, & Æthiopes antiquissimum huius ceremoniæ vsum agnouit, quem sequuntur

Diuus

Diuus Cyprianus sermone de ratione circuncisionis, & D. Hieronymus in Ieremiæ 9. Prædicti autem populi non vtebantur eo signo, vt re sacra, Sacramentum aliquod continēte, neque ad profitendam legem, vt Hebræi, sed solum ex humana quadam consuetudine, præsertim cum hoc facerent ad imitationem quandam, (vt Cyprianus docuit) suorum parentum. Quare cum Æthiopes circuncisionis antiquæ obseruatores ritum hunc, non vt legem Mosaicam, sed vt morem maiorum obseruarent, tempore prædicationis Euangelicæ, vel non fuerunt à paterna traditione prohibiti, vel ab ea impediti iterum ad vomitum redierunt, sicq; in hunc vsque diem permansere : quare in hoc forsam materialiter tantum errant, vt latius prosequar in cap. sequenti de iuuandis Abyssinis.

7. Alius etiam error Abyssinis consequenter attribui solet, nempe legem veterem simul cum noua censere obseruandam, quod tam ex circuncisione, quam alijs ritibus, & obseruationibus Iudaicis aliqui voluerunt colligere : id tamen manifestò non constat, nam si legem veterem nunc ab ipsis obseruandam tenerent, nulla ratione affirmarent circuncisionem quæ in lege veteri fuit in præcepto, non esse necessariam ad salutem. Et licet sabbathum obseruent, & à sanguine & suffocato abstineant, id non vt obseruatoribus legis, sed vt antiquæ traditionis Ecclesiæ Orientalis cultoribus tribuendum est. Quid vero censendum sit de circuncisione & alijs ritibus veteris legis, infra dicemus.

8. Errant insuper Abyssini existimantes animas rationales non creari, sed per seminalem propagationem non aliter ac brutorum traduci; qui fuit antiquus Tertulliani, & Apollinaris error, vt refert Augustinus, hæresi 86. & D. Thomas 2. contra gentes cap. 86. de quo errore infra.

9. Detestanda etiam est Æthiopum hęresis credentium animas Infantium decedentium ante Baptismum, eo solum saluari quia orti sunt à parentibus fidelibus. Existimant enim Eucharistiæ virtutem à matre tempore prægnationis susceptæ prodesse infanti in vtero existenti, ita affirmat Episcopus ille Zagazabus, & Aluaresius cap. 19. Quare cum Pelagianis peccatum originale de medio tollere videntur, hi enim (vt author est D. Augustinus lib. 2. contra Iulian. cap. 2. & 3.) non esse in hominibus, maxime vero in filijs fidelium, peccatum originale temere affirmarunt. Et nostra ætate Bucerus & Caluinus, in filijs fidelium negant peccatum originale, quos dicunt sanctos nasci, & saluari sine Baptismo.

10. Præterea traditiones sanctas non admittunt, solumque verbo Dei scripto fidem dicunt se habere (vt Aluaresius cap. 78.) numerantq; inter scripturas sacras Apostolorum canones, quorum doctrina, vt catholica & de fide in omnibus gubernantur.

11. Nullas pro defunctis oblationes habent, nec sacra faciunt pro viuis, fortè, vel quia existimant illis non prodesse, aut quia Purgatorium cum Græcis non agnoscunt: quamuis Zagazabus in confessione suæ fidei Purgatorij meminerit: imo & ipse Aluaresius parum constans contrarium affirmat in fine cap. 105. Et hoc verius existimo, nam in Canone Missæ Æthiopicæ, quam ex lingua Chaldaica transtulit Genebrardus, orant pro Patribus Concilij Constantinopolitani, & Ephesini; & in orationibus quę in Catechizandis sacrum baptisma suscepturis apud eundem Genebrardum Tomo 6. Bibliothecæ sanctæ circumferuntur, similiter orant sæpius pro defunctis.

CAPVT IX.

De varijs Abyssinorum ritibus.

CVm in Ecclesia varij sint ritus, quos prudenter ratione diuersarum gentiũ Apostoli instituerunt, Abyssinorũ gens, si quę maximè antiquorum rituum est tenacissima. Exponam igitur eorum pręcipuas obseruantias, vt sic constet quid inter Catholicam Romanamque Ecclesiam, atque Æthiopicam inueniatur discriminis.

Primus ritus, In primis Sacerdotes Græcorum more ante Sacerdotium vxores ducunt, & in Sacerdotio eis vtuntur.

Secundus, Cum Græcis non solum tenent Sabbatho ac Dominico die non esse ieiunandum, idque ex Apostolorum canonibus præceptum existimant: sed etiam antiquam Orientalis Ecclesię de obseruatione Sabbathi, simul cum die Dominica consuetudinem sequuntur: quare in quadragesima Sabbatho & Dominica die vescuntur carnibus.

Tertius, Abstinent præterea (vt ipsi arbitrantur) ex Apostolorum decreto à sanguine, & suffocato, nescientes præceptum illud aduersus Idolorum cultores latum fuisse, habentque præterea in alijs ciborum delectum.

Quartus, Pueri ante quadraginta dies baptismo non abluuntur, statim vero vt baptizantur Eucharistia illis confertur, retinentes in hoc antiquum Ecclesiæ vsum approbatum à sancta Synodo Tridentina sess. 21. cap. 4. de qua optime Paulinus Nolæ Episcopus in Epistola ad Seuerum fratrem hoc carmine scripsit.

Inde parens sacro ducet de fonte Sacerdos
Infantes niueo corpore, corde, habitu:
Circundansq; rudes festis altaribus agnos
Cura salutiferis imbuit oracibus.

Quintus,

Quintus, Quotidie secundum antiquos Apostolorum canones, vel saltem diebus festis omnes cõmunicant, ministraturq; Eucharistia etiam laicis sub vtraque specie. In matrimonio saltem affinitatis gradus non verentur. Nam vt olim in lege, frater fratris defuncti vxori sine vlla dispensatione matrimonio copulatur, vt tradit Aluar. cap. 76.

Sextus, Sancto Quadragesimæ ieiunio integram addunt hebdomadam, & totius anni spatio quarta & sexta feria ex Apostolorum traditione ieiunium obseruant, eo quod his ferijs ablatus fuerit sponsus, nam quarta Domini traditionem pactus est Iudas, sexta vero crucifixus est pro nobis benignissimus Iesus.

Septimus, In sacra altaris oblatione azymo pane (teste Aluaresio cap. 9.) vtuntur, quamuis alij fermentato affirment, musto vero ex vuis passis confecto loco vini.

Octauus, Supremum tam in temporalibus, quam spiritualibus iudicium tenet Imperator, ad eumque omnes causæ tam Clericorum, quam Monachorum deuoluuntur: quamuis Patriarcha suam etiam spiritualem exerceat potestatem.

CAPVT X.

Pro iuuandis Abyssinis.

NOn videtur res vlla vehementiori desiderio aut sollicitudine maiori à Sede Apostolica procuranda, quam peramplæ Ecclesiæ Æthiopicæ vnio; quippe præter animarum multitudinem quæ à recta veritatis semita, in ea aberrant, hoc magis dolendum accedit, quod errores quibus inuoluuntur, quodammodo inuoluntarij existant: etenim in eos non ex superbia aut peruicacia aliqua aduersus S. Ecclesiam lapsi sunt, sed propter aditus, per quos ad eos vera Ecclesiæ illuminatio & auxiliatio dimanare poterat, sibi præclusos; accedit huc, quod promptissimos semper ad fidelitatem & obedientiam Sanctę Ecclesię præstandam sese exhibuerint. In hoc solo difficultas omnis sita est, vt via & modus cum Æthiopibus communicandi detegatur, qui veluti propositam sibi fidem, iam inde à temporibus Salomonis in hodiernum vsq; diem firmiter amplexi sunt, ita pariter à præsentibus erroribus extricati (quos salubrium institutionum penuria, & simul eo quòd Patriarchæ Alexandrino subsint, imbiberunt) facili negotio ad Euangelij synceritatem reuocari poterunt, multisque animabus, (proh dolor) tot ærumnas, vigilias; ieiunia aliasque rigorosas obseruantias, ex sola ignorantia, perperam & absq; merito sibi imponi patiuntur, veridica salus adducetur.

Bini ad communicandum eum Æthiopibus patent acceſſus; Prior per Cayrum ductu Carabanæ, quæ in Æthiopiam transfretat, qui tamen ob aſsiduas & ſtrictiſsimas Turcarum vigilias, perarduus ac periculoſus foret: ſiquidem Chriſtianorum nemo, cum detectione confœderationis Chriſtianorum Europæorũ cum Æthiopibus, in Æthiopiam citra præſentiſsimum vitæ diſcrimen concedere poſſet. Accedit huc, quòd Patriarcha Alexandrinus, & cæteri Cophti idem maximoperè vereantur, ne ſcilicet Abyſsini, reiecta vnione cum Eccleſia ſua, Romano Pontifici adhæreant, ideoque vehementer aduigilant, ne Europæi ad interiorem penetrent Æthiopiam. Quocirca niſi Arabs quis foret, vel talem ſeſe fingere poſſet, aſſumpto mercatoris habitu, ſupra dictâ viâ, nullo modo patet adeundi copia. Niſi id fiat per nauigationem Portugalię, mare rubrum transfretando per ſtatum Barganenſium, qua alias ad communicationem tranſitus patuit, verum modò Turca terras omnes Pręsbyteri Ioannis mari Rubro confines inuaſiſſe dicitur: atque ideo ad patefaciendum aditum hunc, Luſitanorũ claſſem aliquem illorũ portum expedientiſsimum neceſſe foret inuadere, armorumque vi manu tenere. quemadmodum alij plures in India Orientali occupantur; res procul dubio ſummi momenti. Ac primum Presbytero Ioanni res patefacienda foret, quo terreſtri expeditione, noſtriſque nauali vrgentibus certæ victoriæ reportarentur, præcipuè cum loca iſta tam remota ſint ab ijs in quibus Turca ſuas copias fouet, ac præterea Perſiano Turcam alijſque Principibus vndique prementibus. Atque eo pacto Æthiopes noſtris coniuncti Ægyptum & Terram ſanctam poſſent forſan recuperare: habent enim illi certas prophetias, firmamque ſpem, quod Latinis vniti Terram ſanctam ſint occupaturi.

Alia inſuper via eſt facilior forſan magiſque expediens, ſcilicet per Regnum Congi, cui adiacet Regnum Damut, quod ſubeſt Iuriſdictioni Presbyteri Ioannis, quamquam inter Regnum Congi, & Damut, Regnum quoddam gentilium interiacere credatur, quo non obſtante ſi primum Presbyter Ioãnes certior factus foret per litteras Sãctitatis ſuæ per Abyſſinũ aliquem trãſlatas ex ijs qui Romæ degunt, vel etiam qui Hieruſalem proficiſcuntur, quibus Sua Sanctitas indicaret ſe legatos ſuos mittere ad Regnum Congi, ac proinde rogaret, ab eo Viceregem Damut interpellari ac moneri, vt viam illam ad vicinum Regem patefaceret, periculaque & impedimenta quoad fieri poſſet maxime remoueret, ac ſaluos ſecuroſque in Damut perduceret, atque inde ad præfati Regis Curiam. Aliæ præterea ad Regem Congi ſcribendæ forent litteræ, quibus Legatorum prædictorum liber per Regna iſta tranſitus peteretur, ac ſic vel per vnam vel per aliam viam, vel per Congum vel Damut ſecurus aditus inueniretur,

tur, ac quæ à Gentilibus obijci possent impedimenta euitarentur.

Abyssini proximi sunt vnioni cum Ecclesia Romana, tum quia non obscurè percipiunt Ecclesiam Alexandrinam varijs esse erroribus affectam, ac proinde ab impurissimo fonte non posse fidei puram emanare doctrinam, quam ob causam teste Aluaresio cap. 98. Imperator Cyriacus decreuerat non vltra acceptare in Regnis Æthiopię Patriarcham ab Alexandrina Ecclesia missum, aiebat enim se potius velle Regna perire, quam Patriarchis hæreticis obedire & ob eam causam quam maximo desiderio ferebatur, vt Romanus Pontifex sibi de Patriarcha prouideret, fuitque in hac opinione & sententia vsq; ad mortem. At post ipsum Imperator Alexander eius filius tredecim annis in Patris opinione permansit, sed tãdem coactus necessitate Ministrorum mutauit sententiam: tum etiam quia apud illas gentes prædictio quædam à Patribus deriuata circumfertur, Patriarcharum numerum vltra centesimum non extendendum, qui numerus iam est impletus. Habent etiam alias prophetias quibus per aduentum Europeæ gentis in Regiones illas, magnum ipsis promittitur emolumentum. Ac demum cum ipsi sint à Turcis inclusi, nec portu aliquo gaudeant, sperant Europęorum auxilio & armis liberari portumque obtinere. At quæ maxime expedire videtur, vt illi ab Ecclesia Alexandrina, quę origo & occasio est illorum damnationis, discedant.

CAPVT XI.

De Æthiopica lingua & de alijs pro vnione Abyssinorum.

MArianus Victorius Reatinus vsus in hoc Petri cuiusdam Æthiopis linguę Æthiopicę eruditissimi ope, institutiones siue regulas quasdam quibus hæc lingua commodè perdisci posset composuit, nunquam antea à latinis visas, Romęque edidit Anno Domini 1550. opus sanè vtile ac eruditum, cuius hæc est inscriptio. Caldaicæ siue Æthiopicæ linguæ institutiones Nam vt ipse Victorius affirmat, sicut Chaldæa lingua pẽdet ab Hebræa, ita à Chaldæa pendet Syriaca, Arabica, & Æthiopica: quamobrem Chaldææ ipsæ quoq; sunt appellatæ: quæ quinque linguæ tanta inuicem conuenientia ac similitudine coniunctæ copulatæque sunt, vt qui vnam optime calleat, aliam quoq; haud parua ex parte intelligere possit. Docet etiam linguam Æthiopicã omnium celeberrimam esse, atq; earum quæ ab ipsa Chaldæa seu Babylonia exoriuntur emendatissimã, vt quę ab

omni bellorum externorum incursione, expers, immunis, incorruptaque semper permanserit.

Deinde de huius linguæ origine in proœmio prædictarum institutionum agens, sic ait: Æthiopicâ linguam quam Chaldæam vocant Æthiopes, veluti quæ à Chaldęa Babylonica exoriatur, Hebraicæ quâ maxime similem esse haud dubium est: quod euenit quia ab Hæbræa non secus quam Syriaca, Arabica, ac etiam Babylonica, quam Assyriacam etiam appellamus, originem ducit. Scimus tamen Æthiopes contrarium asseuerare, velleque Hebraicam posteriorem, & à sua progenitam potius esse. Vtcumque sit, satis ex hoc constat facillime perdiscere hanc posse, qui Hebraicam ipsam calleat, siquidem maior nominum pars vtriusque linguæ communis est, suntque eędem fere in Grammatica regulæ, idem dictionis genus, ijdemque in describendis signandisque vocabulis literis ritus: nam vbi Hebræi punctis lineisque exterius literæ appositis vocales explicant, Æthiopes quoque idem faciunt, differuntque in hoc vno quod lineam ipsam punctumque exterius haud ascribunt, sed ipsismet literis coniungunt. Est & alia differentia, quod interdum Æthiopes non solum lineam non adiungunt, sed etiam partem ipsiusmet literæ detruncant, atque rescindunt. Hactenus Victorius.

Præterea lingua Æthiopica fuerunt olim Romę Biblia conscripta typisque mandata, ego autem epistolas tantum D. Pauli vidi. Genebrard⁹ Missam quam Æthiopes celebrant, simulque alias cæremonias circa puerorum Baptismum in linguam latinam transtulit, quæ hodie inserta est Tomo 6. Bibliothecæ Sanctorum Patrum.

Pro iuuandis Abyssinis maximè proderit constitutiones siue canones Apostolorum cum doctissimi Turriani commentario præ manibus semper habere. His enim Abyssini in fide & moribus tanquam vni ex libris Canonicis fidem adhibent, illisque gubernãtur: vtuntur versione 70. Interpretum, quare oportebit dum cum illis agitur vti hac etiam versione.

Qui Abyssinorum res omnes nosse desiderat, attentissime legat Alburesij historiam, quam prius ipse Lusitanica lingua edidit, postea vero in Hispanam, ac tandem Italicam traducta circumfertur. Pro erroribus vero ac ritibus certo discutiendis illius Zagazabi Æthiopum quasi Episcopi apud Damianum Goës de Abyssinorum fide & Religione declaratio attentè erit perlegenda, quia nullibi apertius huius gentis fides, mores, religio, ritusque conspiciuntur.

Inter alia media vnioni Abyssinorum cum Ecclesia Latina maximè conducentia, ac quæ maximè expedire videntur, vt illi ab Ecclesia Alexandrina, quę origo est illorum damnationis, discedant, illud potissimum se offert vt Sanctissimus prouideat, & vt clarius loquar, dispenset, vt ex Abyssinis

Abyssinis ipsis ad Patriarchatus, Episcopatus aliarumue dignitatum administrationem possint personæ digniores assumi. Nam ex decreto Concilij Niceni tam Patriarcha quam Episcopi, debent esse alterius nationis, vt constat ex Canone 36. de Patriarcha & Episcopis lib. 3. Concil. Nicen. cuius verba sunt.

Vt non poßint Aethiopes creare neque eligere Patriarcham. Quin potius eorum Prælatus sub potestate eius sit qui tenet sedem Alexandriæ, sit tamen apud eos loco Patriarchæ, & appelletur Catholicus: non tamen ius habeat constituendi Archiepiscopos vt habet Patriarcha: siquidem non habet talem potestatem. Et si acciderit vt si Concilium in Græcia habeatur, fueritque præsens hic talis Patriarcha Aethiopum, habeat septimum locum post Prælatum Seleuciæ quæ est in Prouincia Babyloniæ in Regno Zabur: & quando facta fuerit ei potestas constituendi Archiepiscopos in Prouincia sua, non licebit ei constituere aliquem ex illis. Et quicunque non paruerit, Synodus eum excommunicat.

Circa hoc decretum notandum, eam praxin hodie pro electione Patriarchæ seruari, vt refert Zagazabus, quod Religiosi ex Abyssinis qui Hierosolymis degunt, eligunt siue nominant Patriarcham ex natione Cophtorum, quem confirmat Patriarcha Alexandrinus. hic electus & constitutus totius Æthiopiæ Patriarcha, postea ex ipsis Æthiopibus maximè aptis & idoneis creat Archiepiscopos, quibus vniuersa Æthiopia regitur & gubernatur: illi autem sunt qui maiori ex parte vnionem cum Ecclesia Romana conantur impedire. Igitur vt Abyssinorum Imperator alijque Proceres illius nationis allicerentur ad vnionem cum Ecclesia Romana procurandam, hoc vnum inter alia iuuaret maximè, vt summus Pontifex de plenitudine potestatis vtpote superior Conciliorum decretis, in rebus ad regimen spectantibus dispensaret in prædicto canone, vt tam Patriarcha quàm Episcopi deinceps sumerentur ex ipsis Abyssinis.

Denique vt Abyssini facilius reducantur, oportebit sane illos ritus & cæremonias illis permittere, quæ salua fide Catholica tolerari possunt, maxime in principio, quoadusque firmentur in fide. Sed quia magna est apud Authores aliquos de Circuncisionis ritu apud illas gentes vsitato mentio, præter ea quæ superius annotauimus, placuit hic breuiter aliqua pertractare.

CAPVT

CAPVT XII.

An Abyssinis ab Ecclesia Catholica permitti possit ritus Circuncisionis, non tam Religionis quam honoris gratia introductus.

IN hac re in primis de fide statuendum est, circuncisionem, sicut & alia legalia post Euangelij promulgationem omnino extinctam esse, & non solum mortuam, sed obseruantibus mortiferam: ita definitum est in Concilio Florentino sub Eugenio quarto. Cherinthus enim, & alij Hæretici existimarunt legem veterem non cessasse, sed nunc simul cum noua obseruandam esse, teste Epiphanio hæresi 28. & August. hæres. 8. Idem tenuit Ebion, vt docuit Irenęus lib. 1. cap. 26.

Secundo certum est, obseruantiam aliquorum legalium non vt legalia sunt, posse adhuc licite obseruari, & de facto obseruantur à Catholicis; Et vt clarius constet de hac propositione, prænotare oportet quatuor modis posse cæremonialia obseruari.

Primo, vt legalia sunt, id est ad seruandam legem, ex cuius institutione erant introducta, qua ratione præcisè ea seruauit Christus Dominus, vt patet de Circuncisione. Secundo, non vt legalia solum, sed etiam vt figuralia, erant enim cæremoniæ istæ per se primo institutæ in lege veteri, vt figuræ Christi venturi, vt optimè docet D. Thomas 1. 2. quęstione 104. art. 3. in corp. & hac ratione seruarunt cæremonias illius legis Patres antiqui. Tertio modo possunt seruari cæremoniæ istę, neque vt legalia neq; vt figuralia, sed tantum ad protestandam excellētiam diuinam, vt ostenderetur cæremonialia legis mala non fuisse, sed bona, & à bono authore, atque vt ita Synagoga cum honore sepeliretur. Quarto modo possunt cæremonialia obseruari prorsus materialiter, materialiter inquam sine vlla formalitate, neq; respectu ad legem veterem, sed ob alios fines licitos, & ab Ecclesia approbatos, sicut hodie celebratur festum Pentecostes alijs rationibus quam in veteri testamento. olim enim solemnis erat festiuitas, quia illa die data fuit lex vetus, hodie tamen quia illa die data est lex spiritus & vitæ, vt docet D. Thom. 10. quæst. 103. art. ad quartam. Et in Ecclesia latina fit in pane azymo consecratio, nec ob id censetur iudaizare, quia Iudęis panis azymus fuerit in vsu, Imo & Sancti Patres Ecclesię Orientalis ritum de obseruantia Sabbathi laudant, nec ob id Ecclesia illa cum Synagoga consentit, cum sint vtriusq; diuersissimi illius obseruantiæ

seruantiæ fines, & causæ.

Quare tria sunt in cæremonijs istis necessariò distinguenda. Primum est, vis ipsa obligandi quam habebant à lege, ob quam rationem dicuntur legalia. Secundum, considerare oportet finem siue rationem formalem illarum qua ratione erant figuralia. Tertium, ipsam exteriorem cæremoniam materialiter sumptam, quam nunc appello ipsam substantiam actus. Hoc posito non est dubium, quin nunc seruare legalia vt figuralia, vel vt legalia, neque etiam ad demonstrandum à Deo eorum obseruationem emanasse, illicitum impiumque esse. Seruare tamen legalia materialiter tantum, hoc est nullo respectu ad prædictos tres modos, certum est licere, sicut qui circuncideretur ob medicinam, vel abstineret à carnibus porcinis ob salutem, vel Sabbatum seruaret in Beatæ Mariæ Virginis honorem, quo etiam sensu circunciduntur multæ ex gentibus nationes, vt supra ex D. Hier. & Strabone retulimus.

Duo restant examinanda. Primum, An Abyssini seruent Circuncisionem vt legalem, vel vt figuralem, quia neutro modo sine manifesta hæresi licet, An vero tantum materialiter hoc abutantur ritu. Secundum, An supposito, quod excusentur à culpa, an ratione circumstantiæ scandali aliarum Ecclesiarum sit ab Ecclesia Romana tolerandus huiusmodi abusus? Prima quæstio partim pendet à facto, nempe quo fine circuncidantur, nam in hoc non est vna sententia illorum authorum, qui Abyssinæ gentis ritus moresq; referunt, alij namque more Hebræorum affirmant circuncidit, alij ob Christi imitationem, alij denique vt profiteantur se à Iudaica prosapia originem ducere: tamen quidquid sit de opinionum diuersitate circa finem; Primum constituo, si Abyssini circuncisionem obseruent vt legalem, vel figuralem, eos errare cum hæreticis Ebionitis, qui temere legem veterem cum noua obseruandam existimabant. Secundum deinde assero, circuncisio si ab Abyssinis non Religionis sed honoris causa obseruetur, nempè, vt profiteantur se à Dauidica prosapia ducere originem, non ob id erunt damnandi, quia circuncisione tantum materialiter vtuntur. Vnde optimè Gulielmus Reginaldus in suo Caluino. Turcismo lib. 2. cap. 9. Abyssini (inquit) Christianè quidem, & cum vera Christianorum fide infantes baptizant, & circuncidunt, nobilitatis antiquissimę, nullo meriti aut Iudaicę fiducię respectu; quo posito, nollem eos propter circuncisionem magis damnare, quam si propter medicinæ causam abstinerent à carne porcina, quam tamen lex Mosaica prohibebat. Hæc Guil.

Solum ergo est difficultas an si circuncidantur ad imitationem Christi Domini sit licita huiusmodi circuncisio Ca, 3. parte quæst. 37. art. 1. tenet partem affirmatiuã, cuius sententiæ adhęret Bartholomeus de Med. 12, quæst. 103. art.

Contrariam ſententiam tenet Sotus lib. 2. de iuſ. & iu. q. 5. art. 4. qui expreſsè huius gentis de circuncisione ritum damnat: & Sotum ſequuntur iuniores aliqui, Suarez, 3. p. dicta quæſt 37. art. 1. & Gregori⁹ de Valen. 12. d. 7. quæſt. 7. pun. 7. ea potiſsimum ducti ratione, quia Christus ſeruauit Circuncisionem vt legalem, ſed Abyſsini ſeruant Circuncisionem ad imitationem Chriſti: igitur videntur ſeruare vt legalem, quod fieri non poteſt ſine errore, quæ ſententia probabilior & certior apparet, quam erudite confirmat Valen. vt ſupra.

Secunda difficultas eſt, An dato quòd circuncisio in ſenſu præfato in illis gentibus excuſetur à culpa, an ob ſcandalum aliarum Eccleſiarum ſit permittenda. Cajet. in affirmatiuam partem manifeſtè inclinatur, quamuis tandem, vtpote in re grauiſsima Eccleſiæ iudicium deſideret his verbis:

Ego vero tam in hac difficultate, An oporteat Eccleſiam Romanam in illis gentib. Circuncisionem approbare, vel ſaltem permittere, libentius ipſam Eccleſiam, quàm alios audirem Authores.

CAPVT XIII.

De erroribus Abyſsinorum hac noſtra ætate graſſantibus.

POſtquam ex varijs authoribus præfatos Abyſsinorum errores collegeram, euenit, vt dum caſu Illuſtriſsimi Cardinalis Sanctæ Seuerinæ Bibliothecam perſcrutarer, in examen quoddam ab Illuſtriſsimis Cardinalibus iuſſu Sanctiſsimi Domini Papæ Sixti V. de quodam monacho Abyſsino factum inciderim, qui requiſitus ſpeciatim de Abyſsinorum fide, ac Religione, apertum omnium illorum rituum, ac errorem teſtimoniũ reddidit, quod nulla ratione trãſeundum exiſtimaui, vt maior ac certior ipſorum cognitio haberetur, licet ſi quis attente Zagazabi Epiſcopi Abyſsinorum (cuius ſæpius mentionem fecimus) confeſsionem perlegerit, multum hos Teſtes diſcrepare inter ſeſe reperiat: neque enim miror, cum rerum Diuinarum adeo ignari ſint, vt quid credẽdum ſit, etiam monachos fugiat.

Fratris

Fatris Teclæ Mariæ presbyteri Abyssini, legati pro Lusitanis existentibus in Abyssinorum ditione, religionis Abyssinorum, coram Illustrissimis Cardinalibus Romæ facta declaratio, Die prima mensis Iulij & sequentib. anno 1594.

REuerẽdus Frater Tecla Maria Teclæ Nebiat filius, de Ciuitate Henza Mariani, prouinciæ Xeua Regni Æthiopiæ, Sacerdos, & Monachus ordinis Sancti Antonij, & Monasterij Libani eiusdem Prouinciæ, ætatis suæ annorum 45. de mandato Illustrissimi & Reuerendissimi Domini Cardinalis Sanctæ Seuerinæ nationis Æthiopicæ Protectoris, à me infraposito examinatus ad opportunas interrogationes eidem Arabicè, propositas, respondit vt infra.

Interrogatus primo quid sentiant & credant Æthiopes de Deo, & Sanctissima Trinitate? Respondit: Nos Æthiopes credimus in Deum vnum, & Trinum in personis, Patrem sc. & Filium, & Spiritũ Sanctum: Pater est ingenitus, filius est genitus à Patre tantum, & Spiritus Sanctus est procedens à Patre & Filio.

Interrogatus an Spiritus Sanctus procedit à Patre & Filio tanquam à duobus principijs, & duabus spirationibus, vel tanquam ab vno principio, & vnica spiratione. Respondit, Tanquam ab vno principio & vnica spiratione.

Interrogatus quæ persona Sanctissimę Trinitatis est incarnata. Respondit, Persona Filij, id est Verbum Dei Patris.

Interrogatus de Incarnatione Christi Domini nostri. Respondit Incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine.

Interrogatus quot naturas, voluntates, & operationes profitentur Æthiopes in Christo Domino nostro? Respondit, Post vnionem in Christo Æthiopes profitentur vnam naturam, vnam voluntatem, & vnam operationem, sine tamen mixtione & sine confusione: in qua quidem opinione scio Æthiopes & Cophtos, & alios orientales maxime aberrare à veritate.

Interrogatus an Æthiopes profiteantur in Christo vnam naturam ex duabus resultantem. Respõdit hoc non dicere Æthiopes, sed profitentur simpliciter vnam naturam, sine mixtione, & sine confusione, & illam asserunt esse diuinam.

Item interrogatus de veneratione Imaginum. Respondit, Imagines apud Æthiopes sunt tantum depictæ, & non sculptæ, quas Æthiopes maximè venerantur ratione repræsentationis & relationis, & ab eis thurificantur.

Interrogatus de libris Canonicis vtriusq; Testamẽti. Respondit, Apud nos Æthiopes vtrumq; Testamentum est diuisum in libros 81. quos omnes dixit haberi in Ægypto; & absque libro nomina omnium librorum non recordari.

Item interrogatus quot Concilia vniuersalia tenent Æthiopes, & quid confiteatur in eis. Respondit, Apud Æthiopes sunt tantum tria Concilia vniuersalia: Nicænum, Constantinopolitanum, & Ephesinum: quid vero contineat, quodque eorum legi, sed nescio modò omnia recitare.

Interrogatus, an Æthiopes acceptent concilium Chalcedonẽse, & quid in eo contineatur? Respondit, Hoc Concilium Æthiopes damnant, quia in eo decretum est, duas esse naturas in Christo, duas voluntates, & duas operationes, & damnatus est Dioscorus Patriarcha Alexandrinus.

Interrogatus an Æthiopes damnent Sanctissimum Papam Leonem. Respondit, In libris & historijs Æthiopum extat Papam Leonem damnasse Dioscorum, & Dioscorum damnasse Papam Leonem, quia Concilium Chalcedonense confirmauerat, & duas in Christo posuerat naturas, voluntates & operationes.

Interrogatus vero quid ipse sentiat? Respõdit, Ego ab annis circa quindecim semper professus sum in Christo Domino duas naturas, duas voluntates, & duas operationes, & omnia Concilia habita auctoritate summi Pontificis Romani, ligare omnes Christianos, quia est Pontifex totius Christianitatis.

An sciat quot Concilia habita sunt vniuersalia post Concilium Chalcedonense? Respondit nescire.

Item interrogatus quot sunt Sacramenta Ecclesię? Respondit esse septem, S. Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, & à Christo Domino esse instituta.

Interrogatus quibus verbis formalibus baptizant Æthiopes? Respondit, Quod post plurimas orationes dicunt, Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.

Interrogatus quæ est materia huius Sacramenti? Respondit, est aqua naturalis.

Interrogatus quis est Minister Baptismi? Respondit, Apud Æthiopes baptizat Sacerdos, & in absentia Sacerdotis Diaconus, præter quos nullum alium vidi baptizare.

Interrogatus

Interrogatus quam intentionem debet habere baptizans in baptizando? Respondit Illam, quam habet Ecclesia Catholica, Faciendi scilicet Christianum.

Interrogatus, quoto die baptizantur infantes in Æthiopia? Respondit, Mares baptizantur post quadraginta dies, & fœminę baptizantur post octuaginta dies, nisi fuerit mortis periculum, quia tunc statim baptizantur.

Interrogatus, quis est effectus baptismi? Respondit, Effectus est, vt homo efficiatur Christianus, & de Ecclesia, ac de membris Christi.

Interrogatus an Æthiopes circuncidant filios? Respondit, Æthiopes ab antiquissimo tempore, vsque ad hodiernum diem in tota Æthiopia filios circuncidunt in proprijs domibus absque vlla cæremonia, sed propter quandam antiquam consuetudinem in maribus pręputium, in fœminis vero nympham circumcidentes.

Interrogatus, an credant Circuncisionem esse adhuc necessariam ad salutē? Respondit, Sciunt iam ipsam cessare, & non esse amplius necessariam.

Interrogatus quare dicantur baptizari Æthiopes igne, & signare in fronte? Respondit Nullus est in Æthiopia, qui baptizatur igne, sed in quibusdam Prouincijs tantum signant se in fronte nouacula, vel ad oculorum & visus sanitatem, vel, vt aliqui referunt, ex mandato cuiusdam Regis Æthiopiæ, vt differant à Mahumetanis.

Interrogatus quare dicantur Æthiopes se ipsos singulis annis baptizare? Respondit, Æthiopes singulis annis propter solemnitatem Epiphanię exeunt ad flumen, & ibi multæ dicuntur orationes à Presbyteris, & omnes lauantur in flumine, & multi ibi pernoctant maxima cum festiuitate ob deuotionem Baptismi Domini nostri Iesu Christi, sed nemo se baptizat, prout dicunt.

Item interrogatus de Sacramento Confirmationis de materia, forma, & ministro? Respondit Confirmatio, apud nos confertur à Sacerdote, vna cum Baptismo, & vngitur infans Chrismate in fronte, In nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti.

Interrogatus de effectu ipsius Confirmationis? Respondit, nescire, sed credit dari vt confirmetur Christianus in fide.

Interrogatus an singulis annis conficitur apud eos Chrisma? Respondit, Chrisma mittitur eis à Patriarcha Alexandrino, à quo solo conficitur, & non ab Episcopo, & mittitur septimo quoque anno, & rarius cum peregrinis qui redeunt à peregrinatione terrę Sanctæ, & in omnibus Ecclesijs antiquum Chrisma conseruatur.

Interrogatus ex quibus rebus fit Chrisma? Respondit, Ex balsamo & oleo, & ex pluribus floribus, & rebus odoriferis.

Item interrogatus de Sacramento Eucharistię, & eius materia? Respondit, Materiam esse panem ex frumento, & vinum ex vua, sed in pluribus Prouincijs Æthiopiæ in vino expresso ex vua passa, aqua lota, & infusa per aliquas horas eadem aqua.

Interrogatus, quæ sunt illa verba, quibus transsubstantiatur panis in corpus, & vinum in sanguinem? Respondit, Sunt illa verba quando Sacerdos dicit: Et accepit panem in manibus suis, & eleuatis oculis in cœlum ad Deum Patrem suum, benedixit dicens, Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Et similiter accipiens calicem benedixit & sanctificauit dicens, Accipite & bibite. Hic est calix sanguinis mei qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.

Interrogatus quis est Minister? Respondit, Solus Sacerdos, & effectus est remissio peccatorum.

Interrogatus an omnes Æthiopes communicantur sub vtraq; specie? Respondit, Omnes Æthiopes Laici & Clerici cõmunicantur sub vtraq; specie, Sacerdos ministrat corpus, Diaconus vero sanguinem cochleari.

Interrogatus an infantes communicantur? Respondit, infantes in die baptismi communicantur in hunc modum: Sacerdos ponit indicem in Calice, & sanguine perfusum imponit in ore infantis. Et post baptismum in ore puerorum qui carent vsu rationis vsque ad decennium imponitur digitus auricularis Sacerdotis sine sanguine, deuotionis causa.

Interrogatus an Æthiopes celebrent in pane fermentato vel in azymo, & quid sentiant de celebrante in azymo? Respõdit, Æthiopes in fermentato celebrant, & illi qui in azymo celebrant, conficiunt etiam. Et nos in tota Æthiopia feria quinta in Cœna Domini singulis annis in huius rei memoriam in azymis celebramus.

Item interrogatus quid sentiant Æthiopes de Purgatorio? Respondit, Æthiopes, credunt animas post mortem detineri in quodam loco, qui lingua Æthiopica vocatur Mecan aaraft. i. locus alleuiationis, in quo detinentur animæ pænitentium, quæ decesserunt ab hoc sæculo, non perfecta peccatorum eorum satisfactione.

Interrogatus an animæ bonorum post mortem statim fruantur beatitudine, & malorum puniantur in inferno? Respondit, Sunt nonnulli in Aethiopia qui opinãtur quod animę bonorũ requiescant in Paradiso Terrestri, in quo fuit creatus Adam, vsq; ad diem iudicij. Sunt alij qui credunt, animas iustorum statim post mortem frui earum Creatore in Paradiso.

Item interrogatus quæ sunt peccata mortalia, & quot sunt? Respondit, Illa esse peccata mortalia quæ fiunt cõtra præcepta Domini quæ cum sint quamplurima, nescio numerare.

Interrogatus an peccata voluntatis quæ non transeunt in actum exteriorem

riorem sunt mortalia. Respondit, mortalia esse, si desiderio & concupiscentiæ consensum præstitit homo.

Interrogatus an quis posit saluari extra fidem mediatoris Dei & hominum Iesu Christi? Respondit, neminem saluari posse.

Interrogatus de ijs, qui sunt modo in lege naturæ, ad quos nondum peruenit notitia Euangelij? Respondit, Credo Deum etiam ipsis prouidisse, vt aliquo modo possint saluari, cum præcepta naturæ seruauerint.

Interrogatus quid sentiant Æthiopes de Indulgentiis? Respondit, Credo acceptas esse apud omnes, ipsasque vocant benedictiones, vsum vero earum cupio intelligere.

Interrogatus de Inuocatione Sanctorum? Respondit, Sanctorum inuocationem apud Æthiopes esse maximè acceptam, & eorum intercessionem apud Deum omnes profitentur.

Interrogatus de Simonia, & de iis qui fauore aut conuentione ordinantur in Sacerdotem, in Episcopos, & in Patriarcham? Respondit, prohibitum esse sacris Canonibus.

Interrogatus quæ differentia sit inter Æthiopes & Cophtos in rebus fidei? Respondit, nullam esse differentiam inter eos, & in omnibus rebus concordare. sunt enim sub eiusdem Patriarchæ obedientia, in aliquibus tamen vidi eos differre, videlicet, in gradibus prohibitis Æthiopes non cõtrahunt, Cophti vero in secundo & sequentibus gradibus contrahunt passim cum licentia, & sine licentia eorũ Episcopi, vel Patriarchæ.

Similiter Cophti extra Ciuitates in villis & ruri nullas obseruant festiuitates, neq; dies Dominicos: Æthiopes vero vbiq; maximè obseruant.

Item Æthiopes obseruant sabbatum, quod non faciunt Cophti.

Similiter Æthiopes vbique in tota Æthiopia filios & filias circuncidunt, Cophti vero, Memphi, siue Cairi tantum ab aliquibus annis, quidam non circuncidunt.

Item in ceremonijs Missæ Cophti multum differunt ab Æthiopibus, nam Cophtorum Sacerdotes sine Planetis, & Diaconi sine Dalmaticis celebrant, & capite cooperto quadam tobalea lanea, & corpus Dominicum & Calicem nunquam eleuant in Missis, quæ cæremoniæ non sunt apud Æthiopes.

Interrogatus an sciat in quibus rebus differant Æthiopes & Cophti à fide Catholicæ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ? Respondit, differre præcipuè in sequentibus.

Dioscorum Alexandrinum, & Iacobum primum eius Discipulum, & Seuerum Antiochenum inuocant in Ecclesijs cum Sanctis Patribus.

Concilium Chalcedonense & Sanctum Leonem Papam non recipiunt.

In

In Christo Domino nostro vnam tantum naturam, vnam voluntatem, & vnam operationem profitentur.

Hymnum ter sanctum recitant cum additione illorum verborum, Qui crucifixus est pro nobis.

Cum hac tamen expositione vt terna sanctificatio applicetur Sanctissimæ Trinitati, illa vero verba, Qui crucifixus es pro nobis, applicentur tantum Christo Domino nostro.

Circuncisione vtuntur Cophti & Æthiopes, & Sabbatum obseruant Æthiopes tantum.

Item interrogatus vbi, quando, à quo, & quibus ordinibus fuerit initiatus? Respondit, Anno ætatis meæ quinto decimo in Ecclesia Sanctæ Mariæ Monasterij Denobi Prouinciç Xeua in Æthiopia, fui ordinibus initiatus à Iosepho Cophto Æthiopiæ Archiepiscopo in hunc modum: Archiepiscopus ante Missæ celebrationem totondit caput meum in quinque locis, in modum Crucis, & chrismate me vnxit in fronte, orationes recitãdo lingua Ægyptia, & in faciem meam insufflauit, & in eadem hora, inter celebrandum fecit me ostiarium & lectorem siue Psalmistam & Acolythum, & Nescadiaconum, siue Subdiaconum, & Diaconum Euangelij, & Sacrosanctam Communionem mihi dedit, & longo tẽpore pòst anno ætatis meæ trigesimo in Ciuitate Bed, in Dembia Æthiopiæ, in Ecclesia Sancti Georgij ab Archiepiscopo Marco supradicti Iosephi successore initiatus sum Sacerdotio.

Interrogatus an verba formalia singulorum ordinum audiuit Archiepiscopum protulisse in collatione ordinum? Respondit ipsum Archiepiscopum protulisse, Sed ego non audiui, neque significationem intellexi, quia celebrabat lingua Aegyptia, quam prorsus ignorabam.

Interrogatus an in collatione singulorum ordinum tradita fuerit ei materia ab Archiepiscopo, & an ipse manibus suis illum tetigisset, videlicet in ostiariatu claues Ecclesiæ, & ostium aperuerit, & cãpanulam pulsauerit, in lectoratu librum Lectionum vel Psalmistam tetigerit. In exorcistatu librum Exorcismi vel Missale, in Acolythatu candelabrũ cum candela extincta & vrceolũ vacuum. In Subdiaconatu calicem vacuum, cum patena vacua superposita, & vrceolos cum vino & aqua, & bacile cum manutergio, & librum epistolarum, & an capiti eius fuerit ab eodem Archiepiscopo impositus amictus, & manipulus brachio eius sinistro, & indutus fuerit tunicella. Et in Diaconatu an librum Euangeliorum tetigerit, & Stola super humerum eius fuerit imposita, & dalmatica vestitus. Et in Sacerdotio an tetigerit Calicem cum vino & aqua, & patenam cum hostia, & an Archiepiscopus & Sacerdotes capiti eius manus imposuerint, & an sibi aptata fuerit stola ante pectus in modum Crucis, & an in-

dutus

dutus fuerit casula sine planeta, & manus eius tactæ fuerint oleo Catechumenorum.

Respondit, Certo scio me in omnibus supradictis ordinibus nullam materiam vel instrumentum in collatione ordinum mihi ab Archiepiscopo traditam esse, neque illam me tetigisse, neque me vestitum aliqua veste singulis ordinibus competente, neque capiti meo manus Archiepiscopi fuisse impositas, neque oleo sancto manus meas vnctas fuisse.

Sic præterea Archiepiscopum nostrum in Æthiopia simul coordinare duo millia, & plures Clericos, eodem die, & singulis sex ordines simul conferre, absque præuio examine, & absque aliquo scrutinio, examine, delectu, approbatione, scriptura vel notatione & propter ordinandorum multitudinem non posse singulis materiam tangendam tradere: & vidi eundem modum obseruari in omnibus ordinationibus à nostris Archiepiscopis successiue, licet secus obseruetur in Ægypto, vbi non, tanta Clericorum multitudo simul & turmatim ordinatur, & materia singulis ordinibus competens tangenda ordinando traditur.

Interrogatus an sciuerit supradictos Archiepiscopos Iosephum & Marcum, à quibus initiatus est, tempore suæ ordinationis fuisse schismaticos, & extra Communionem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Respondit, nesciuisse. Imo potius certo credebat, tunc temporis ipsos esse Catholicos, vna cum omnibus Æthiopibus, & Cophtis, & Sedi Apostolicæ in omnibus obedire, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ communionem habere, & credebat Christianos omnes in rebus fidei conuenire, sed ea quæ superius dixit, sciuit postea dum esset Hierosolymis & in Ægypto.

CAPVT XIV.

De natione Iacobitica, ac de eorum erroribus.

DE Iacobitis ita scripsit Nicephorus libro 18. c. 45. Historiæ Ecclesiasticæ: Quis vero, inquit, Iacobus fuerit, vnde Iacobitæ nomen acceperunt, æquum esse puto vt hic referam. Altius autem narrationem petam. Postquam Eurycheti & Dioscoro à sancta quarta Chalcedonensi Synodo dignitas abrogata est, qui illorum dogmata defenderunt, facta ab Ecclesia Catholica defectione διακρινομένους, hoc est, segregatos siue ambigentes seipsos appellarunt: neque vllo modo vt quæ rectè in Concilio sancto statuta essent comprobarent, adduci potuere. Ij in duodecim sectas dissecti sunt: ex quibus multa millia hæresum pullularunt. Ex quarum sectatoribus quidam Eurychianitæ vocati sunt, alij Acephali, alij

Monophysitæ, alij Theodosiani, alij Iulianistæ, alij Tritheitæ, alij Agnoitæ, alij Theopaschitæ, alij Armenij, alij Seueritæ, alij Aphthartodocitæ, alij Phantasiastæ, alij Manichæi, alij Phthartolatræ, alij denique Scenolatræ sunt appellati. Hactenus Nicephorus, qui cap. 52. Historiam Iacobitarum prosequens: Iacobus porro (ait) à quo nunc quoque, vt iam diximus, Iacobitarum hæresis denominata celebratur; Syrus genere fuit, obscurus prorsus & nulla gloria vir, qui etiam Zauzalus propter summam tenuitatem est cognominatus. Hic Eutychetis & Dioscori, Gnaphæique, ac præterea Petri atque Seueri dogmate recepto, magnopere id apud Syros propagare studuit. Idem quoque vt supra Nicephorus: Enimuero (inquit) quem diximus Iacob, Monophysitarum opinionem apud Syros prædicante, magnum exortum est dissidium. Nam qui rectæ opinioni adhæserunt, Melchitæ appellati sunt, quod sanctam quartam Synodum & Imperatorem ipsum (Melchi enim Syris Rex est) consectarentur. Qui autem diuersum senserunt, multa variaque habuere nomina, Iacobitæ tamen maximè sunt nominati, propterea quòd eo quem dixi, Monophysitarum hæresis studioso Iacobo adhærerent. Qui etiam anathemati traditi sunt, vt Monophysitæ scilicet & Theopaschitæ.

Postea vero aliud etiam hæresum examen ad se pertraxere, quæ Trinitatem consubstantialem credentes vnam naturam post vnionem in Christo esse docuerunt, sacram quartam Synodum repudiantes, ac deinceps omnes sanctos Patres reijcientes. Et quod maximum est Diuinitati ipsius vnigeniti perpessionem tribuerunt. Tersancto illi hymno appendicem hanc Qui crucifixus est pro nobis, appendentes. Talis Iacobitarum hæresis radix extitit. Iacobus quoque Armeniorum sectæ dux fuit. Hæc Nicephorus.

De natione Iacobitica Leonardus Episcopus Sidoniæ, Nuncius atque visitator Apostolicus per Serenissimum D. Papam Gregorium XIII. in legatione sua ad partes Orientales, quam manu scriptam vulgari lingua reliquit, inter alia differens inquit: Natio Iacobitica dispersa est per ciuitates, terras, & oppida Syriæ, Mesopotamiæ, & Babyloniæ, mixta alijs nationibus, numerum quinquaginta millium domuum obtinens, cuius præcipua pars paupercula est, quotidianoque labore victum quæritat. In Aleppo, & Caramit multæ sunt diuites & honestarum facultatum familiæ, aliæque in commercio & mercatura vitam ducentes.

Ecclesia Patriarchalis huius nationis est in Mesopotamia, extra ciuitatem Moradim, in monasterio Zafram, sed Patriarcha residet in Ciuitate Caramit ad maiorem sui commoditatem & quietem. Hęc natio subdita est Patriarchæ Dauid, sed ab Episcopo Thoma Vicario Generali

fratreque

fratreque maiori ipsius Patriarchæ gubernatur. Sub cuius obedientia modernè viuunt inferiores Prælati, Ioannes Metropolitanus Hierosolymitanus, à Iacobitis dictus quintus Patriarcha, Michaël Archiepiscopus Damascenus. Iacobus Archiepiscopus Edessę dictæ Orfa, vel Raha. Minas Archiepiscopus Saur, Effrem Archiepiscopus in eadem Prouincia, Iacobus Archiepiscopus Bisuairiæ, Abraham Episcopus Aatafræ, Melchez Episcopus Sancti Melchi in Tur, Iesu Episcopus Monasterij Deiriloomor, Abelmedich in Prouincia Tur, Elias Episcopus in Salach, Elias Episcopus in Monasterio Sanctæ Crucis in Zaz, Gazel Episcopus in Tarach, Dauid Episcopus in Maaden, Pilatus Metropolitanus in Musal & oriente, Gazel Archiepiscopus de Miaferichin, Archiepiscopus Monasterij de Mar Abihai, Ananias Episcopus Sancti Bertoniæ, Ioannes Episcopus de Hartbert, Isaach Archiepiscopus Cypri, Simeon Archiepiscopus Caramitanus, Habib Episcopus.

In supradictis Prouinciis multa sunt monasteria eiusdem nationis, Ecclesiæ quoque, Religiosi, & Diaconi, ac Clerici innumeri, quos non potui visitare propter repulsam, quam passus fui ab Episcopo præfato Thoma Vicario Generali: visitabam tamen templum Iacobitarum in Tripoli, in Aamanin, Damasco, in Neph, in Hierusalem, in Aleppo, in Orfa, & in Orbis, & in Monasterio de Mar Abihai: in Gargar: inter quarum partium Ecclesias Hierosolymitanam & Aleppi benè instructam & excultam inueni, cæteras autem sine imaginibus & malè gubernatas. asseruabatur siquidem Sacramentum in pyxidibus ligneis, sine lumine aut lampade, fontesque Baptismales aqua carentes, quia quoties baptizant aquam fontemque de nouo benedicunt, altarium quoque ornamenta vilissima, Missæque officium sordidè satis ac stupidè peragebatur. Ex oleis sanctis solùm chrisma in Ecclesijs asseruabatur, quod Miron vocatur, benediciturque à Patriarcha omni septennio, cum multis floribus, rebusque odoriferis. Oleum Catechumenorum non habent: oleumque extremæ vnctionis Sacerdos in lucernis à quatuor partibus in modum Crucis accensis benedicit, eoque ægrum multis prius Euangelijs & Orationibus recitatis inungit.

Sacramentum autem Confessionis rarissimè apud nationes illas frequentatur, multique communicant sine auriculari confessione.

Refert idem Leonardus Sidoniæ Episcopus, se Iacobitarum Patriarchę vnionem cum Ecclesia Catholica proposuisse, eandemmet aliàs desideranti, cumque ad præcipuos Catholicę fidei professionis articulos ventum esset, vbi de Chalcedonensis Concilij acceptatione mentio fieri cœpit, nonnihil subsistere visus, inquit, Haudquaquam fas esse rem hanc vna in populum vice, idque continuo tractu euulgari, sed paulatim ipso-

que temporis progreſſu, datâ nimirum prius Apoſtolicæ ſedi obedientia, eidemque iuſtâ exhibitâ beneuolentiâ. Tandem ad Dioſcori condemnationem procurrimus, vbi ſummo cum feruore, abſit, abſit, inquit, excommunicatum eſſe Dioſcorum; Damnatus non eſt, imo vero ſanctitate fulget Dioſcorus, velut primarius Iacobiticę noſtræ nationis parens: hoc recipi nullâ ratione poteſt. quippe ſi caſu Iacobitica natio reſciret nos in damnatum conſentire Dioſcorum, abſque morâ & noſtro priuaremur Patriarchatu, & ab vniuerſo populo ingenti cum feruore ſaxis obrueremur. Cumque lectione procedente in ſecundum tertiumque Conſtantinopolitanum Concilium incideremus, licet Iacobitæ adiungant in Triſagio, Qui crucifixus eſt pro nobis, dicantque in Chriſto Domino noſtro vnam eſſe naturam, vnam voluntatem, vnamque operationem reſultantem ex duobus, dixit tamen Vicarius ſe Iſiſagium & Crucifixionem ſoli Chriſto Domino noſtro applicare, non autem Sanctiſſimæ Trinitati, cæteriſque abſque contradictione applauſit, præſertim vero Sanctæ Apoſtolicæ ſedis primatum pro ſuperiori capite agnouit, ac ſupremam S. D. N. Papæ autoritatem in ſingulis ſuorum Eccleſijs, obedientiæ promiſsione admiſit.

Percunctabatur deinde, quamobrem Chalcedonenſe Concilium in Dioſcorum excommunicationem fulminaſſet, cum & eruditione & religioſæ ac ſanctæ vitæ præſtãtia polleret. Cui ego; Fuiſſe à Chalcedonenſi Concilio excommunicatum, quia acta Eutychæ approbaret, & in ſuâmet hæreſi, alijſque innumeris in dicto Concilio enumeratis contumaciter & ſuperbè perſiſteret.

Sed ipſe contra aiebat, Dioſcorum nunquam Eutychæ opinionem approbaſſe, cum ipſi Iacobitæ Dioſcoriani ſint, ac ſemper Eutychæ errores vnà cum auctore ſuo condemnarint, & etiam nunc condemnent, qui duas naturas in vnam confundebat, at ipſi contra hanc opinionem aſſerant duas in Chriſto naturas eſſe vnitas, vnamque factam naturam perſonatam de duabus naturis non perſonatis, ſine mixtione tamen aut confuſione, referebatq; corruptam in ipſorum libris Dioſcori hiſtoriam, quâ eum iniquè & immeritò in præfato Chalcedonẽſi Concilio, damnationis & excommunicationis ſententiam perpeſſum nitebatur probare.

Aduerſus hunc ipſius diſcurſum, multis illi rationibus palá faciebam, Dioſcorum iuſto excommunicationis telo fuiſſe confoſſum, & reprobatum, hiſtoriamque de eo confictam omnino falſam eſſe: verum is pertinaciter reijciebat omnia, negabatque quæ de Dioſcoro obijciebantur. Frequentius igitur affirmabam, ſi Catholici dici, Sanctæque Romanæ Eccleſiæ obedientiam præſtare decreuiſſent, ipſos obligari, perfectè in omnibus Chalcedonenſe concilium vnà cum Sancta Romana Eccleſia à diuino

diuino spiritu gubernata, sequi, & amplecti. Quare Dioscorum damnarent, adinuentionesque ac inanem verborum superfluitatem contra dicti Concilij determinationes, reijcerent, omissoque illo dicendi modo, nempe Vnam naturã personatam de duabus naturis non personatis, sine mixtione & confusione, sed liberè vnam personam, & duas naturas, duas voluntates, & duas operationes in Christo, iuxta idem Concilium à sancta Romana Ecclesia probatum confiterentur.

Tunc autem respondit Latinos nec Græcos potuisse excogitare & inuenire hoc temperamentum vocum & terminorum, in propositione ista, quemadmodum doctè Iacobitæ inuenerunt, & quidem in significatione eandem esse, cum ea quam Ecclesia Latina obtinet, & verbis solum differre affirmabat. hæc Leonardus Episcopus.

CAPVT XV.

Hæreses & errores nationis Iacobitarum ex eorum Catechismo collecti.

Breuiter vero referam errores omnes, quos ex Catechismo Iacobitarum, qui Romæ in Bibliotheca Cardinalis S. Seuerinæ tam in Arabica, quam in Latina lingua conscriptus habetur, colligere potui: tum vt errores illius Gentis clarius cognoscantur, tum vt si quando ipsam ad Ecclesiæ gremium (vt in Domino speramus) redire contingat, facilius Catechismi errores emendentur, & ad fidei regulam componantur.

Inprimis frustra Iacobitæ in suo Catechismo probare conantur, Christum Dominum nostrum vnam habere naturam, & vnam voluntatem, ac vnam operationem, plurimas allegantes auctoritates, cum ex eisdem autoritatibus oppositum potius colligatur.

Sanctum Leonem Summum Romanum Pontificem, quia duarum meminit naturarum, cum Arrio & Nestorio, & alijs Hæresiarchis malignè annumerant, vt hac via magno afficiantur erga Ecclesiam Catholicam odio, vtque à duarum naturarum mentione omnes abhorreant.

Seipsos Syros vocant, & falso se iactant Cophtos, Abyssinos, Armenos, & Nubianos ipsos sequi in fide, cum ipsi cæteris sint multo minores ac pauciores, & Rege destituti.

Profitentur Christum ante & post adunationem esse vnam naturam vnitam & compositam ex Diuinitate & humanitate, & vnam personam compositam ex Diuinitate & humanitate. Et vnam voluntatem compositam ex Diuinitate & humanitate. Et vnam operationem productam

ex Diuinitate, & apparentem ex corpore.

Contradicunt sibiipsis asserentes operationem voluntatis apparere ex Diuinitate personæ Verbi creatoris æterni, & operationem apparere ex humanitate vnita eidem Verbo: Non intelligentes communicationem idiomatum asserunt Græcos & Latinos errare dum vocant Christum modo Deum, modo hominem, deinde falsò præsupponunt eosdem credere quaternitatem in Diuinis, duas credendo in Christo naturas.

Falsò etiã vocant eosdem Arrianos, quia duas in Christo naturas, voluntates, & operationes credant.

Falsò præterea asserunt Latinos credere in vnam Christi voluntatem, & eosdem esse sub trium Conciliorum anathemate, quia quartum Chalcedonense acceptarunt Concilium.

Existimant se esse in communione Catholicæ & orthodoxæ Ecclesiæ, alios vero extra eandem existere.

Sanctum Leonem Summum Romanum Pontificem bis cum hæresiarchis annumerantes, falsò & malignè asserunt eum addidisse in Sanctissima Trinitate vnam naturam, vnam voluntatem, & vnam operationem, & in quaternitatem credidisse.

Falsò etiam & malignè asserunt Niceni Concilij Patres prohibuisse mentionem duarum naturarum in Christo, & duarum operationum, & duarum voluntatum.

Licet fateantur in Christo duas esse naturas personali vnione vnitas, dicunt tamen illam vnionem esse non secundum Græcorum communicationem, neque secundum congruentiam Nestorianorum, sed per compositionem vnionis apparentis in professione Iacobitarum, duarum scilicet naturarum vnitarum, sicut est vnio ignis cum ferro.

Nullam videntur facere differentiam inter vnionem, & compositionem, neque inter personam & naturam.

Asserunt in Christo vnam esse naturam, & vnam personam, & Verbum humanatum coæquale esse Deo Patri Diuinitate, & humanitate, & esse constrictum corpore, & inconstrictum anima.

Falsò etiam præsupponunt Christum diuidi in duas personas, si duæ in eo connumerentur naturæ, & voluntates, & operationes.

Errant dicentes tertium vniuersale Concilium (Ephesinum scilicet) fuisse coactum contra Macedonium, cum fuerit contra Nestorium.

Particulam Filioque non exprimunt in Symbolo.

Hæreticorum more ad confirmanda sua dogmata aspidum oua alijs fouenda supponentes, quæ Iacobitarum sunt, S. Ioanni Chrysostomo attribuunt, vt sua ipsorum scripta insignibus titulis illustrata diuulgentur.

Asserunt Dei Verbum gigni ab æterna essentia.

Asserere

Asserere videntur Diuinam tantum in Christo esse naturam.

Damnant qui prædicant Christi indumentum, id est, humanitatem permansisse creatam.

Vocant Dei Verbum Creatorem, compositum, & damnant qui Christo refert seruitutem, & qui post vnionem duas in Christo ponit naturas, & duas voluntates.

Asserunt omnes Christi operationes esse cælestes, & si quam operationem Christus fecit humanam, illam fecisse prouisione quadam.

Asserunt Christũ esse creantem & non creatum, & in multis sibiipsis contradicunt indistinctè loquentes.

Plurima referunt apocrypha.

Sibiipsis contradicunt asserentes licuisse per humani oculi applicationem, Diuinam videre & perspicere essentiam, prædicentibus Prophetis Christum apparitурum in figura humana: asserentes paulò inferiùs Diuinam essentiam in hoc mundo esse inuisibilem.

Errant, & sibi ipsis in eodem Catechismo contradicunt, asserentes formationem corporis Christi non in instanti, sed quadraginta dierum spatio fuisse factam.

Beatissimæ Virginis Mariæ sanctificationem à peccato in Christi conceptione factam esse asserunt.

Asserunt corpoream Christi figuram esse æternam, & de ea Deum dixisse: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.

Negant Angelum Gabrielem dixisse Beatissimæ Virgini ipsam pariturам filium duas naturas & voluntates habentem, quod Arrium dixisse asserunt.

Asserunt Christum sepelisse Adami imaginem in sepulchro, & illam resurgere fecisse diuinam & æternam: vnde asserere videntur, naturam humanam fuisse conuersam in Diuinam.

Asserunt æternam imaginem & humanam figuram factas esse vnione vnam Imaginem, siue figuram, & æternam per humanam subsistere, & per eam factam esse Dominum, & Christum, & Deum, & sæculorum Iudicem.

Asserunt omnes justos manere in terra vsque in diem iudicij, secundum Christi aduentum è cælo expectantes.

Asserunt Angelos esse ex duabus substantijs scilicet ex igne & lumine.

Asserunt Spiritum Sanctum procedere à Patre, quoniam est prima causa, & capere à filio secundam causam, cum sit ipse tertia causa in proprietatibus & vna in essentia.

Asserunt non concedi perfectionem nomnis Dei nisi in his gloriosis nominibus, Trinis in personis, & Vnicis in substantia.

Asserunt

stianæ fidei magnificentiam diebus nostris videremus, diuina miseratio dignos effecit. Summa igitur cum alacritate annunciamus magnalia hæc in vniuersa Christianorum terra: vt sicut nos pro gloria Dei & exaltatione Ecclesiæ gaudio inenarrabili repleti sumus, ita & alios tantæ lætitiæ participes faciamus: vt omnes vno ore magnificemus & glorificemus Deum, & suæ maiestati prout dignum est magnas quotidianasq; gratias agamus pro tot tantisq; beneficiis innumerabilibus hac ætate Ecclesiæ suæ Sanctæ collatis. Et quoniam qui opus Dei diligenter exercet, non modo meritum ac retributionem in cælis expectat, sed etiam apud homines amplam gloriam laudemq; meretur; Venerabilem fratrem nostrum Ioannem Iacobinorum Patriarcham huius sanctæ vnionis cupidissimum, à nobis & tota Ecclesia merito laudandum & extollendum, ac communi Christianorum fauore cum tota sua gente dignum iudicamus. Is enim à nobis per nostrum oratorem, ac literas excitatus, vt ad nos, & hanc sanctam Synodum legationem mitteret, & se ac suam gentem in eadem cum Ecclesia Romana fide vniret dilectum filium Andream natione Aegyptium, Abbatem Monasterij S. Antonij apud Aegyptum, in quo & habitasse, & mortuus esse Sanctus ipse Antonius perhibetur, Religione & moribus non mediocriter institutum, ad nos & ipsam Synodũ destinauit. Cui deuotionis zelo accensus imposuit atque commisit, vt fidei doctrinam quam Sancta Romana Ecclesia tenet & prædicat, nomine ipsius Patriarchæ & suorum Iacobinorum reuerenter susciperet, deferendam postea per eum ad ipsum Patriarcham, & Iacobinos, vt & ipsi eandem agnoscerent ratamq; haberent, & in suis regionibus prædicarent. Nos igitur, quibus voce Domini commissum est pascere oues Christi, ipsum Andream Abbatem per nonnullos huius sacri Concilij insignes viros super articulis fidei, & Sacramentis Ecclesiæ, & quibuscunque ad salutem spectantibus diligenter examinari fecimus, & tandem quantum visum est necessaria fore, exposita eidem Abbati Sanctæ Romanæ Ecclesiæ fide Catholica, & per ipsum humiliter accepta, hanc quæ sequitur necessariam & veram doctrinam hodie in hac solemni sessione sacro approbante Oecumenico Concilio Florentino in nomine Domini tradidimus. Inprimis igitur Sacrosancta Romana Ecclesia proponit deinde Concilium, & confitetur fidem Sanctissimæ Trinitatis, reprobans omnes hæreticos contra illam tenentes, & libros tam veteris quam noui testamenti enumerat, omnia fere vt in professione fidei Catholicæ ab Orientalibus emittenda, de qua infrà: & ideo consulto omittimus, maxime quia Iacobitarum errores potius circa Incarnationis quam Trinitatis mysterium versantur.

deinde infra prosequitur Concilium.

Firmissimè credit, profitetur, & prædicat vnam ex Trinitate personam Deum verum, Dei filium ex Patre genitum, Patri consubstantialem, & coæternum in plenitudine temporis quam diuini Concilij inscrutabilis altitudo disposuit, propter salutem humani generis veram hominis integramque naturam ex immaculato vtero Mariæ Virginis assumpsisse, & sibi in vnitatem personæ copulasse tanta vnitate, vt quicquid ibi Dei est non sit ab homine separatum, & quicquid est hominis non sit à Deitate diuisum. Atque vnus & idem indiuisus vtraque natura in suis proprietatibus permanente

participes: nisi aliquando ab his erroribus resipiscant. Omnibus igitur qui Christian◦ nomine gloriantur, præcipit omnino quocunque tempore, vel ante vel post baptismum, à Circumcisione cessandum: quoniam siue quis in ea spem ponat, siue non, sine interitu salutis æternæ obseruari omnino non potest. Circa pueros verò propter periculum mortis, quod potest sæpe contingere, cùm ipsis non possit alio remedio subueniri, nisi per Sacramentum Baptismi, per quod eripiuntur à Diaboli dominatu, & in Dei filios adoptantur, admonet non esse per quadraginta aut octuaginta dies, seu aliud tempus iuxta quorundam obseruantiam, sacrum baptisma differendum: sed quamprimum fieri potest, debet conferri: ita tamen quòd mortis imminente periculo, mox sine vlla dilatione, baptizentur etiam per laicum, vel mulierem, in forma Ecclesiæ, si desit sacerdos: quemadmodum in Decreto Armenorum pleniùs continetur.

Firmiter credit, profitetur & prædicat, omnem creaturam Dei bonam; nihilque reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: quia iuxta verbum Domini, non quod intrat in os coinquinat hominem: illamq; Mosaicæ legis ciborum mundorum, & immundorum differentiam, ad cerimonialia asserit pertinere, quæ surgente Euangelio transierunt, & efficacia esse desierunt. Illam etiam Apostolorum prohibitionem ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato dicit illi tempore congruisse, quo ex Iudæis atque gentilibus, qui antea diuersis ceremonijs moribusque viuebant, vna surgebat Ecclesia: vt cum Iudæis etiam Gentiles aliquid communiter obseruarent, & in vnum Dei cultum fidémque conueniendi præberetur occasio, & dissensionis materia tolleretur: cùm Iudæis, propter antiquam consuetudinem, sanguis & suffocatum abominabilia viderentur: & esu immolatitij poterant arbitrari gentiles ad idololatriam redituros. Vbi autem eousque propagata Christiana Religio: vt nullus in ea Iudæus carnalis appareat, sed omnes in Ecclesiam transeuntes, in eosdem ritus Euangelij ceremoniásque conueniant, credentes omnia munda mundis: illius Apostolicæ prohibitionis causa cessante, etiam cessauit effectus. Nullam itaque cibi naturam condemnandam esse denunciat, quam societas admittit humana: nec inter animalia discernendum per quemcunque siue virum, siue mulierem, & quocunque genere mortis intereant: quamuis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari & Ecclesiastica disciplina, possint & debeant multa non negata dimitti, quia iuxta Apostolum omnia licent, sed non omnia expediunt.

Firmiter credit, profitetur, & prædicat nullos extra Ecclesiam Catholicam existentes non solùm Paganos, sed nec Iudæos, aut hæreticos, atque schismaticos, æternæ vitæ fieri posse participes, sed in ignem æternum ituros, qui paratus est Diabolo & angelis eius, nisi ante finem vitæ eidem fuerint aggregati. Tantúmque valere Ecclesiastici corporis vnitatem: vt solis in ea manentibus ad salutem Ecclesiastica Sacramenta proficiant, & ieiunia, eleemosynæ, ac cætera pietatis officia, & exercitia militiæ

Christiana præmia æterna parturiant, neminemq́; quantasc unque eleemosynas fecerit, & si pro Christi nomine sanguinem effuderit, posse saluari, nisi in Catholica Ecclesia gremio & vnitate permanserit.

(Exprimit deinde Synodos Oecumenicas, nempe Nicenam, Constantinopolitanam, & primam Ephesinam, easque amplectitur & approbat, de Calchedonensi verò & de alijs, quas Iacobitæ non admittunt, addit.) *Amplectitur, etiam, approbat, & suscipit Sanctam Calchedonensem Synodum, quartam in ordine vniuersalium Synodorum, Sexcentorum & triginta Patrum, temporibus præfati Beatissimi Leonis prædecessoris nostri, & Marciani Principis celebratam, in qua hæresis Eutychiana cum suo authore Eutyche, & Dioscoro defensore damnata est: & diffinitum est, Dominum nostrum Iesum Christum esse verum Deum & verū hominem & in vna eadémque persona diuinam humanamque naturas integras, inuiolatas, incorruptas, inconfusas distinctasq́; mansisse, humanitate agēte quæ hominis sunt: & Deitate quæ Dei. Quos damnat, damnatos habet; quos approbat, approbatos.*

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit Sanctam quintam Synodum secundo apud Constantinopolim tempore Beatissimi Vigilij prædecessoris nostri & Iustiniani Principis celebratam: in qua Sacri Calchedonensis Concilij definitio de duabus naturis & vna persona Christi renouata est, multique Origenis errores suorúmque sequacium, præsertim de dæmonum aliorúmque damnatorum pœnitentia & liberatione, reprobati atque damnati sunt.

Amplectitur etiam, approbat, & suscipit sanctam tertiam Constantinopolitanam Synodum, centum & quinquaginta Patrum, quæ sexta est in ordine Vniuersalium Synodorum, temporibus Beatissimi Agathonis prædecessoris nostri, & Constantini quarti huius nominis Principis, congregatam: in qua Macharij Antiocheni Episcopi, & sectatorum hæresis condemnata est: & diffinitum est in Domino nostro Iesu Christo duas esse perfectas integrásque naturas & duas operationes duas etiam voluntates, licèt esset vna eadémque persona, cui vtriusque naturæ competerent actiones, Deitate agente quæ Dei sunt, & humanitate quæ hominis sunt.

Amplectitur etiam, & veneratur & suscipit omnes alias vniuersales Synodos auctoritate Romani Pontificis legitime congregatas, ac celebratas & confirmatas, & præsertim hanc Sanctam Florentinam: in qua inter alia Græcorum atque Armenorum sanctissima vnio consummata est, & multa circa vtramque vnionem saluberrima diffinitiones editæ sunt: prout in decretis desuper promulgatis plene continetur, quorum tenor in hunc modum sequitur.

Positis deinde alijs decretis Sacrosanctę Synodi circa Vnionem tam Gręcorum quàm Armenorum, in quibus fidei nostrę fundamenta stabiliuntur ac declarantur; in fine Bullæ siue Decreti Vnionis cùm Gręcanica natione, addit. *His omnibus explicatis præfatus Andreas Abbas, nomine dicti Patriarchæ ac proprio & omnium Iacobinorum, hoc saluberrimum Synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis & statutis,*

statutis, omnémque doctrinam in ipso descriptam: nec non quicquid tenet & docet sancta sedes Apostolica & Romana Ecclesia, cum omni deuotione & reuerentia suscepit & acceptat. illos quoque Doctores & sanctos Patres quos Ecclesia Romana approbat, ipse reuerenter suscepit, quascunque verò personas & quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat & damnat, ipse pro damnatis & reprobatis habet, profitens tanquam vera obedientiæ filius, nomine quo supra, ipsius sedis Apostolicæ ordinationibus & iussionibus fideliter & semper obtemperare. Lecto solemniter in præsenti Synodo hoc decreto Latino sermone, mox in Arabico præfatus Andreas Abbas ipsum Iacobinorum Decretum publice ibidem prælegit, atque infrascripta verba in scriptis Arabicè subiunxit, quæ in continenti Latinè recitata sunt: Beatissime Pater Domine Eugeni Sanctæ Romanæ Ecclesiæque vniuersalis summe Pontifex veréque Christi Vicarie, ac Beati Petri successor, & sanctissima Vniuersalis Florentinensis Synode, totum hoc Sanctum decretum cum insertis & sanctis decretis Vnionis Græcorum & Armenorum, quod nunc in vestra præsentia publicè lectum est, Ego Andreas humilis Abbas S. Antonij orator Reuerendi Patris Domini Ioannis Patriarchæ Iacobinorum, habens ipsius decreti per plures dies plenam notitiam & instructionem, cognosco confiteórque omnia in ipso decreto contenta, diuinæ ac Catholicæ veritati consona existere. Nomine igitur præfati Domini Patriarchæ omniúmque Iacobinorum ac meo, quemadmodum vestra sanctitas attestatur, præfatum saluberrimum Synodale decretum, cum dictis insertis decretis omnibusque suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis & statutis: omnémque doctrinam in ipso descriptam nec non quicquid tenet & docet sancta sedes Apostolica, & Romana Ecclesia cum omni deuotione & reuerentia suscipio & accepto. Illos quoque Doctores, & sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, reuerenter suscipio; quascunque verò personas & quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat & damnat, pro reprobatis & damnatis habeo pollicens nomine quo supra ipsum Patriarcham Iacobinósque & me ipsum tanquam veræ obedientiæ filios, vestris & sedis Apostolicæ ordinationibus & iussionibus fideliter & semper obtemperaturos. Datum Florentiæ in publica sessione Synodali, solemniter in Ecclesia domus Sanctæ Mariæ nouellæ, apud quam nunc residemus, celebrata, anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragesimo primo, pridie nonas Februarij, Pontificatus nostri anno vndecimo.

CAPVT XVII.

De natione Armena eorumque erroribus.

DE Armenis & eorũ erroribus ſcripſerunt inter alios Vincentius Beſuacenſis in ſpeculo hiſtoriali lib.30.c.98 & ex eo ad verbum S. Antoninus 3.p tit.19.c.8.§. 10. & de nouitatibus apud eos, idem Anton.tit. 21.cap.5.in princ. Guido Carmelita, Rodulphus Armacanus, & nouiſsimè Prateolus lib.de ſect. hæret. verbo *Armeni*.

Hęreſes & errores præcipui nationis Armeniæ ijdem ferè ſunt cum erroribus Iacobitarũ & Græcorũ: Dicunt enim in Chriſto Domino noſtro vnam naturam eſſe, vnam voluntatem, vnamque operationẽ. Dioſcorum colunt. Tria ſolum habent Concilia vniuerſalia. Adiungunt Triſagio, Qui crucifixus eſt pro nobis.

Cum Græcis Spiritum Sanctum, nõ à filio, ſed à ſolo Patre, procedere: Sacramentum Euchariſtię non in Azymo, ſed ſolùm in fermentato cõfici; nullam animam antè diem vniuerſalis Iudicij fore beatã: nullũ denique eſſe Purgatorium, in quo animæ ex hac luce migrantes purgentur, affirmant; ac proinde neque orandum eſſe pro defunctis.

Præter hos etiam errores, alijs quamplurimis ſcatent, de quibus latiſsimè Guido Carmelita in libro quem de hęreſibus edidit. Primò aſſerunt, Adamum & Euam nunquam carnali copula coniungendos, ſi in eo ſtatu quo illos Deus condiderat, permãſiſſent, humanam ſpeciem aliter propagandam aſſerentes.

2. Ab omnibus etiam Sacramentis virtutẽ conferendi gratiam tollunt.

3. Rebaptizant eos qui iam ſemel Baptiſma ſuſceperunt in Eccleſia Romana, in ea dicentes non eſſe verũ baptiſma, propterea quòd apud Latinos non eſſe veram & Catholicã Eccleſiam affirment, ſed ſolùm penes ipſos.

4. Dicebant etiam Baptiſmum alicui conferri non poſſe, niſi eidem cõferatur & Euchariſtiæ Sacramentum.

5. Chriſma quoque adeo neceſſarium ad verũ Baptiſma perficiendũ, vt niſi baptizandus ipſo Chriſmatẽ vngatur, non baptizatum cenſerent.

6. Aſſerebant rurſus pueros non indigere Baptiſmo ad deletionem peccati originalis, vtpote qui pueros negarent ante Baptiſmum vllum peccatum originale habere.

7 Item Beatos eſſentiam Dei non videre, ſed claritatem quandam illius eſſentiæ, in qua viſione aſſerunt ſupremam conſtare beatitudinem.

8. Fatentur, Deũ eſſe mendacẽ, propterea quòd cũ Deus dixiſſet, Cain futurum

uturũ vt à nullo homine occideretur, seipsum tamen occiderit qua ex re conuincunt Deum protulisse falsum, cùm Cain fuerit ab homine occisus.

9. Item negant illi, verum Christi corpus realiter in Sacramẽto Eucharistiæ sub panis & sanguinem sub vini speciebus, contineri.

10. Rursus sic vinum in calice apponunt, vt nullam penitus misceant aquam, eam asserentes minimè miscendam esse.

11. Asserunt etiam hunc sacratissimum cibum, nec prodesse quicquam, nec etiam obesse.

12. Item inferni pœnam non esse perpetuam, dicentes Christum, cùm ad Inferos descendit, omnes animas inde eduxisse.

13. Negant in nuptiis contrahendis aliquod esse Sacramentum, asseuerantes illam maris & feminę indissolubilem coniunctionem non esse Sacramentum, neque per illam aliquam gratiam conferri coniunctis.

14. Et quãuis dicãt originale peccatũ nullũ esse, fatẽtur tamẽ Baptisma esse necessariũ ad vitam æternam consequendam. Paruulos verò, qui absq; Baptismo decedunt, negant vitã beatã possidere, sed eos dicunt in paradisum terrestrẽ migrare, si filij sint fideliũ; si verò infidelium filij extiterint, illos dicunt descendere in Infernum cum suis parentibus.

15. Docent rursus, omnes homines ante passionẽ Christi fuisse dãnatos ob primorũ parentum peccatum atque transgressionẽ. Dicunt enim, eorundẽ priorum parentũ peccatum adeò fuisse exitiale & noxiũ, vt toti posteritati vsque ad Christi passionẽ nocuerit, eamq; posteritatẽ ad infernũ abduxerit: non quidẽ propter originale vitium, quod à primis parentibus contraxerunt nascentes (quia vti iam diximus, nullum esse astruunt) sed ob proprium primorum parentum peccatum omnes damnatos esse affirmant, etiamsi ipsi in se nullum habuerint peccatum.

16. Dicunt item, nullũ fuisse futurum peccatũ, si Dęmones non fuissent, qui homines ad tentationem impellerent: ex quo inferebant, peccatũ esse simpliciter à Dæmone, & nullo pacto à libero arbitrio.

17. Dicũt etiam esse aliqua peccata ita prorsus irremissibilia, vt à nullo sacerdote remitti possint, cõtra illud quod Christus dixit Petro Matt. 16. *Quodcunq; ligaueris super terram erit ligatum & in cælis, & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cælis* Vbi qui totum dicit, nihil excludit.

18. Docent quoque Christum surrexisse à mortuis die Sabbati, post parasceuen, hora sexta, cùm tamen eũ surrexisse tertia die omnes scripturæ testentur, iuxta quod ipse saluator promiserat Luc. 18. & Matth 12.

19. Item omnes homines in sexu virili resurrecturos, nullumque post resurrectionem futurum esse femineum sexum.

20. Negant denique vllum Sacramentum gratiã conferre posse suscipienti, quantumlibet ad illius susceptionem animam suam præparet.

CAPVT

CAPVT XVIII.

De quibusdam Armenorum ritibus.

Recensitis his & similibus Armenorum erroribus, addit Niceph. li. 18. histor. Ecclesiast. cap. 53. Dicunt (ait) habere constitutiones multifarias diuinorum ministeriorum, præter Ecclesiæ traditionem & consuetudinem. Atque vt Monophysitas se esse satis ostendant, digito vno à læua dexteram versus, se ipsos cruce consignant.

Et Crucem Sanctã, magno Parasceues die, sub terra abscondunt, vsque ad magnum Dominicum diem. Tum verò cum lumine per plateas & angulos circumeuntes hinc & inde eam quærunt, & inuentam proferunt.

Tempore autem procedente alios ritus & cæremonias, quæ pietate salua vel obseruari vel omitti possunt, complexi sunt, peculiaria ieiunia instituentes, & sabbatis atque diebus Dominicis magnæ sanctæ Quadragesimæ, lac, caseum, & oua comedentes, & per panem azymum sacrificiũ peragentes, atque id quod Alzibini dicitur ieiunium, paulo ante eũ diem, quo carnium esus interdicitur, seruantes. Hactenus Nicephorus. Hę autẽ constitutiones, de quibus Niceph. paulo antè, sunt de quibusdã Armenorũ ritibus qui maiori ex parte à consuetudine omniũ Ecclesiarũ & à pietate alienissimi videtur, de quibus, alijsq; Armenorũ cõsuetudinibus, S. Antonin. vt suprà, sic ait: Armeni siquidẽ in Sabbato Paschæ comedũt oua & caseũ in vespere, dicũt enim quod Christus resurrexit in vespere sabbati.

Item post Pascha comedunt carnes per omnes sextas ferias, quæ sunt septem vsque ad Pentecosten.

Diem natalis Domini nesciunt, nullaque festa, vel Vigilias custodiunt, nec quatuor tempora nouerunt.

Per totam quadragesimam non celebrant, nisi die Sabbati vel Dominicæ, quia dicunt hominem ieiuniũ frangere quoties celebrat. Propter hanc etiam causam in sextis ferijs non celebrant, ne ieiunium frangant.

Diebus autem, quibus carnes comedunt, celebrant, quia tunc non ieiunant. Multa verò Ieiunia faciunt.

In septimana ante Septuagesimam, quia dicitur ieiunium S. Sergij, à secunda feria vsque ab Sabbatum ieiunare incipiunt.

Et in Sabbatho, & in Dominica carnes comedunt:

Idem in hebdomada sequenti faciunt.

In quarta & sexta ferijs oleum & pisces non comedunt, nec vinum bibunt, nec etiam per totam Quadragesimam.

Plusque peccare qui in quadragesima comedit pisces, vel oleum, aut vinum bibit, quàm illum qui ad lupanar vadit.

Porrò in septimana ante quadragesimam ita strictè ieiunant, quòd in secunda feria penitus abstinent. In die Martis aliquid, sine tamen oleo, & vino manducant. Et in die Mercurij omnino nihil, & in Sabbatho comedunt carnes. Et hoc quidem ieiunium faciunt maiores.

Infantes autem duorum mensium Sacraméto communicant, & quoslibet indifferenter.

Tantum odium inter Georgianos & Armenos existit, quod Georgianus dicit: *Si quis vestrum habeat spinam in pede fixam transiens ante Armenorum Ecclesiam, debet spinam sustinere, nec se ad pedem suum euellendi causa inclinare, ne per hoc videatur, ante Armenorum Ecclesiam, ab omnibus Christianis vili pendendam, se inclinare.*

Omnes hi alijque plures Armenorum nationi ascribuntur errores, nõ quòd omnes Armeni illis inhæreant, sed quia eorum aliqui aliquibus ex his, alij verò alijs teneantur hæresibus.

Armenorum errores aperuerunt, atque confutarunt præcipui Patres Chalcedonensis Synodi, Græci item atque Latini, qui de Christi Domini incarnatione scripserunt, quod & strenuè fecerunt etiam Scholastici Theologi, quin & Ricardus Randulphus hoc præstitit, vndeviginti libris quos aduersus Armenorum errores conscripsit, sed cautè legendus est: interdum enim dum alios corrigit, ipse in errores lapsus est, quos Thomas Vualdensis & alij confutarunt. Et ex Antiquioribus contra Armenorum errores scripserunt Proclus Patriarcha Constantinopolitanus in epistola ad Armenos, S. Nicon in tractatu de pessima Armenorum Religione, S. Thom. in opusc. de Armenorum erroribus, & præcipuè Concilium Florentinum in Bulla Vnionis Armenorum.

CAPVT XIX.

Pro iuuandis Armenis.

ARmeni Asiam incolunt in ea parte, quæ est inter Taurum, & Caucasum montes constituta, quorum patria Armenia dicitur à Cappadocia vsque ad Caspium mare protensa; cùm autem illi Catholicam fidem fuerint edocti, tempore Constantini Imperatoris, sedem Romanam & Apostolicam venerati sunt; vt ex eorum libris, maximè ex Actis B. Gregorij, magni Presulis Armeniæ viriq; e sanctissimi constat. Referunt enim Armeni inter Imperatorem Constantinum, & Tiridatem Regem Armenorum

norum, Sanctumque Gregorium (quem Illuminatorem vocant, quia per illum ad fidem & baptismum fuerunt adducti) & B. Siluestrum Papam vnionem olim fuisse initam; ac deinde inter orientales nationes nulla est, quæ ita firmiter Petri sedi adhæserit vt Armeni. quam verò ob causam ab Ecclesia defecerint conijcere licet ex historicorũ scriptis, nimirũ propter Decreta Concilij Chalcedonensis sub Leone primo & Martiano Imperatore celebrati, quòd videlicet in eo ipso Concilio Eutyches Abbas Constantinopolitanus, & Dioscorus Alexandrinus Episcopus, quorũ opinionem Armeni sequebantur, damnati fuissent. Nam quòd tẽpore Philastrij Brixiensis Episcopi, & B. Augustini nondum ab Ecclesia seiuncti essent, ex eo constat, quòd neuter eorum Armenorum hæresis mentionẽ faciat. Armeni itaque his hæreticis fauẽtes decreta Concilij Chalcedonensis admittere contempserunt.

At postea in Concilio Florentino, tempore Eugenij iiij. celebrata est Armeniorum vnio cum Ecclesia Catholica, quamuis nunc apud Armenos ipsos, sicut nec apud Græcos, vnionis in illo celeberrimo Concilio, præsente Imperatore Palæologo factæ, nullum ferè existat vestigium: & quãuis hodie aliqua illorum pars à Romana dissentiat Ecclesia, maior tamen eorum numerus, ac præcipuè Patriarchæ & Episcopi, paratissimi sunt ad redintegrandam, & confirmandam eandẽ vnionem, præstandamque obedientiam Apostolicæ sedi. Quemadmodum nuper à Religiosis nostri Ordinis, iussu Clementis VIII. Sanctæ memoriæ Papę, in Persarum Regis ditionem, salutis animarum causâ penetrantibus, relatione fide digna accepimus.

Natio Armena, quæ copiosissima est, teste Leonardo Episcopo Sidoniensi, (qui à Gregor. xiij. missus, omnes ferè Orientis Prouincias perlustrauit) duobus Patriarchis principalibus subiecta, quorum vnus est Armeniæ maioris, residens in Monasterio & Ecclesia Ecmeazin, propè ciuitatem Eruan in Persia. Alius autem Armeniæ minoris, residens in ciuitate Sis in Cilicia, hodie dicta Caramania. Alij insuper Patriarchæ inter eandẽ nationem fauore Turcarum creati reperiuntur, suntque exactores tributorum, quæ familiæ Armeniæ Turcis reddere tenentur. Alij etiam sunt coadiutores electi eorundem Patriarcharum cum consensu Episcoporũ & populi. Alij insuper sunt Primates, aut potiùs Patriarchæ eiusdem nationis, in vltimis partibus Persię, & in Constantinopoli, qui quanquam vi iuris subditi sint huic Patriarchæ Armeniæ maioris, quandoque tamen eum non recognoscunt.

Familiæ, quę huic Patriarchatui maioris Armeniæ subsunt, excedunt numerum centum & quinquaginta millium, pręter monasteria quam plurima, Episcopos, Sacerdotes, Religiosos & Diaconos permultos.

Huius

Huius Patriarchatus Magistri & cõcionatores Armenica lingua, Mortabiti dicuntur, quibus natio ipsa non minorem obedientiam quàm ipsissimet Patriarchis prçstat.

In prouincia Neuuam, in ipsa quoque Persia, in duabus ciuitatibus degunt Armeni Catholici, qui Archiepiscopo Dominicani ordinis alijsq; fratribus eiusdem familiæ, subduntur, qui Latino ritu ac sub obedientia Romanç sedis viuunt.

Patriarcha verò Armeniæ minoris habet sub ditione sua viginti quatuor Prælatos Episcopos, & Archiepiscopos, & ad duodecim Episcopos superiores vicinioresq; Ecclesiç Patriarchali, spectat electio Patriarchæ, quandoque tamen à populo Armeno, fauore & iussu officialium Turcarum, Patriarchç creantur; postmodumque ab Episcopis & Archiepiscopis consensum obtinent, prçcipuique populi fauore Coadiutor cum futura successione, ei deputatur, qui è Magistro & prçdicatore post mortem prçfati sui prædecessoris, à populo in Patriarcham recipitur & confirmatur.

Familiç huic Patriarchatui subditæ numero circiter viginti millium recensentur, aguntque in ciuitatibus, villis & castellis Syriæ & Ciliciæ, suntque viginti Monasteria centum Religiosorum, Sacerdotes trecenti, Diaconi & Clerici quam plurimi, qui eleemosynis propriaque industria viuunt. Hçc ex prçdicto viro pijssimo Leonardo Sidoniensi Episcopo: qui veritati consentanea pro eius temporis ac rerum statu referebat. Verum Rex Persarum hac tempestate armorum vi, & potentia tam maiorē quàm minorem Armeniam à Turcarum tyrannide vindicauit, ac suo subegit imperio. Pro iuuandis Armenis legendus est Guido Carmelita; extat quoque Romç professio fidei Armena lingua edita: cçtera quç diximus infrà pro iuuandis Schismaticis Orientalibus, consideranda sunt in Armenorum ad fidem reductione: nunc verò sufficiat pauca ex vnione ab Armenis cum Ecclesia Catholica in Concilio Florentino facta referre.

CAPVT XX.

De vnione Armenorum, Decretum à Sancta Synodo Florentina sub Eugenio iiij. Pont. Max. editum.

EVgenius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriā. Exultate Deo adiutori nostro: Iubilate Deo Iacob omnes vbique, qui nomine censemini Christiano. Ecce enim iterum Dominus recordatus miseri-

misericordiæ suę alium dissidię lapidem nongentis & amplius inueteratũ annis de Ecclesia sua auferre dignatus est: Et qui facit concordiã in sublimibus, & in terra pax est hominibus bonę voluntatis, optatissimam Armenorum vnionem sua ineffabili miseratione concessit. Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Intuens namque pijssimus Dominus Ecclesiam suam, modò ab his qui foris sunt, modo ab his qui intra, non paruis agitari turbinibus; vt inter ipsas respirare angustias, & ad resistendum fortior assurgere valeat, multis eam quotidie modis consolari & roborare dignatur. Nam & pridem magnam illam Græcorum vnionem multas longè lateque continentium nationes & linguas: hodie verò hanc ipsam Armenici populi, qui per Septemtrionem, & Orientem in magna copia diffusus est, in eodem fidei & charitatis vinculo cum sede Apostolica stabiliuit. Hæc profectò tam magna & mira sunt diuinæ pietatis beneficia: vt non solùm pro vtroque, sed ne quidem pro altero, satis dignas suæ Maiestati referre gratias possit intellectus humanus. Quis non vehementer admiretur vno eodemque tam breui tempore, duo sic præclara, & tot sæculis desiderata opera in hoc Sacro Concilio fuisse tam fæliciter consummata? Vere à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Quæ enim hominum prudentia vel industria, nisi gratia Dei & cępisset & perfecisset, has tales ac tantas res explere potuisset. Laudemus iugiter & toto corde benedicamus Dominum, qui facit mirabilia magna solus, ipsique psallamus spiritu, psallamus & mente, oreque & opere, quantum sinit humana fragilitas, pro tantis muneribus gratias agamus, orantes & obsecrantes, vt quemadmodum ipsi Gręci, atque Armeni vnum cum Ecclesia Romana effecti sunt, ita fiant & cæteræ nationes, præsertim Christi charactere insignitæ, & totus denique populus Christianus, omnibus odijs, bellisque extinctis, mutua inuicem pace ac fraterna charitate quiescat & gaudeat. Ipsos autem Armenos magnis laudem præmijs dignos esse meritò censemus. Vt primùm enim à nobis ad Synodum accersiti sunt, tanquam Ecclesiasticæ auidi vnitatis, spectabiles, deuotos, & doctos oratores suos, cum sufficienti mandato de suscipiendo videlicet, quicquid Spiritus Sanctus hanc Sanctam Synodum illustrauerit, ex remotissimis Regionibus per multos labores marisque pericula, ad nos & hoc Sacrum Concilium destinarunt. Nos verò tota mente, vt nostrum pastorale decebat officium, cupientes tam Sanctum perficere opus, sæpè cum ipsis Oratoribus de Sancta vnione cõtulimus. Et ne vel parua huic Sanctę rei dilatio fieret, deputauimus de omni statu huius Sacri Cõcilij viros Iuris Diuini & humani doctissimos, qui cum omni cura, studioque & diligentia rem istam cum ipsis pertra-

ctarent

starent oratoribus, ab eis accuratè inquirentes eorum fidem, tam circa diuinæ vnitatem essentię & diuinarum personarum Trinitatem, quàm Domini nostri Iesu Christi humanitatem, & septem Ecclesiæ Sacramenta, & alia ad fidem orthodoxam & ritus vniuersalis Ecclesię pertinentia. Multis itaque adhibitis disputationibus, collationibus, & tractationibus. Postquam non mediocrem testimoniorum inspectionem, quę ex Sanctis Ecclesiæ Patribus & Doctoribus deducta sunt, & earum de quibus agebatur rerum discussionem: tandem expedire iudicauimus, ne vlla in futurum de fidei veritate apud ipsos Armenos hęsitatio esse valeat, atque idem per omnia sapiant cum sede Apostolica, vnioque ipsa stabilis ac perpetua sine vllo scrupulo perseueret, vt sub quodam Breui cōpendio orthodoxę fidei veritatem, quā super prӕmissis Romana profitetur Ecclesia, per hoc decretum sacro hoc approbante Florentinensi Concilio, ipsis oratoribus ad hoc etiam consentientibus traderemus.

Deinde Sancta Synodus exponens Armenis fidei nostræ arcana, tradit symbolum Constantinopolitanum, asseritq. in Christo duas naturas & vnam personam, & quòd Iesus Christus consubstantialis Patri sit secundum Diuinitatem, & nobis secundùm humanitatem, & in eo sint duæ voluntates & duæ operationes. Deinde explicat septem Sacramentorum formam, materiam, & effectum eorum, ac nouissimè refert & amplectitur Sancti Athanasij Symbolum, quæ à nobis consultò omittuntur, quia nimis longa: & ferè omnia (exceptis his quæ ad Sacramenta pertinent) repetuntur in professione fidei infra à nobis in fine huius tractatus adducenda. Demum lecta Bulla vnionis Græcorum cum Latina Ecclesia, prosequitur Concilium dicens.

His omnibus explicatis prӕdicti Armenorum oratores nomine suo, ac sui Patriarchę, & omnium Armenorum hoc saluberrimum Synodale decretum in omnibus suis capitulis, declarationibus diffinitionibus, traditionibus, prӕceptis, & statutis omnemq́ue doctrinam in ipso descriptam, nec non quicquid tenet & docet Sancta Romana sedes Apostolica, & Romana Ecclesia, cum omni deuotione & obedientia acceptant, suscipiunt & amplectuntur. Illos quoque doctores & sanctos Patres quos Ecclesia Romana approbat, ipsi reuerenter suscipiunt: quascunque verò personas, & quicquid Romana ipsa Ecclesia reprobat & damnat, ipsi pro reprobatis & damnatis habent. Profitentes tanquam veri obedientię filij, nomine quo supra, ipsius sedis Apostolicę ordinationibus & iussionibus fideliter obtēperare. Lecto autem solemniter in nostra, & huius Sāctę Synodi prӕsentia memorato decreto, mox dilectus filius Narses Armenus, nomine ipsorum Oratorum, in idiomate Armenico publicè hęc quę sequuntur legit, quę incontinenti dilectus filius Basilius, ordinis fratrum minorum, noster & ipsorum Armenorum communis interpres, publicè sermone Latino in hunc modum ex scripto legit. Beatissime Pater, & Sanctis-

Sanctissima Synode, totum hoc Sanctum decretum quod nunc Latinè coram vestra publicè lectum est presentia, fuit nobis pridie de verbo ad verbum in nostro idiomate clarè expositum & interpretatum, quod quidem nobis optimè placuit & placet.

Ad maiorem autem nostrę mentis expressionem, eius effectum summatim repetimus. In ipso continetur.

Primò, qualiter populo nostro Armenorum traditis Sãctum Symbolum Constantinopolitanum, cum illa additione Filioque, vt in Ecclesijs nostris, diebus saltem Dominicis maioribusque festiuitatibus, intra Missarum solemnia, decantari seu legi debeat.

Secundò diffinitionem quarti vniuersalis Concilij Chalcedonensis de duabus naturis in vna Christi persona.

Tertiò diffinitionem de duabus Christi voluntatibus & operationibus, in sexto vniuersali Concilio promulgatam.

Quartò declaratis, quòd ipsa Chalcedonensis Synodus, & Beatissimus Leo Papa, rectè de duabus in vna persona Christi naturis veritatem diffinierunt, contra impia Nestorij & Eutychis dogmata, iubetisque vt ipsum Beatissimum Leonem tanquam Sanctum, & fidei columnam veneremur. Atque non solùm has tres Synodos Nicenam, Constantinopolitanam, & Ephesinam primam, sed & omnes alias vniuersales auctoritate Romani Pontificis legitime celebratas, reuerenter suscipiamus.

Quintò breuem formulam Sacramentorum septem Ecclesię, videlicet Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ, Pœnitentię, Extremæ Vnctionis, Ordinis, & Matrimonij; declarando quæ sit cuiusque Sacramenti materia, forma, & Minister, quodque in sacrificio altaris, dum calix offertur, vino paululum aquæ admisceri debet.

Sextò quandam compendiosam Beatissimi Athanasij fidei regulam, quæ incipit, *Quicunque vult saluus*, &c.

Septimò Decretum vnionis conclusæ cum Græcis in hoc Sacro Concilio pridem promulgatum, continens, qualiter Spiritus sanctus ex Patre & Filio ęternaliter procedit, & quòd illa additio, Filioque licitè ac rationabiliter ipsi Symbolo Constantinopolitano fuit apposita. Quodque in pane triticeo, azymo vel fermentato corpus Domini conficitur. Quid etiam credendum sit de pœnis Purgatorij & Inferni, ac vita Beata, & de suffragijs quæ pro defunctis fiunt. Item de plenitudine potestatis sedi Apostolicæ tradita à Christo, Beato Petro & suis successoribus, atque de ordine Patriarchalium sedium.

Octauò decernitis, vt de cætero Armeni has festiuitates infrascriptis diebus more vniuersalis Ecclesiæ celebrare debeant, videlicet Annunciationis Beatæ Mariæ Virginis, vicesima quinta Martij, Natiuitatis B. Ioãnis

nis Baptistæ, vicesima quarta Iunij; Natiuitatis saluatoris nostri, secundum carnem, vigesima quinta Decembris; Circuncisionis eiusdē, primo Ianuarij; Epiphaniæ, sexta eiusdem Ianuarij; Præsentationis Domini in templo, seu Purificationis Beatę Marię, secunda Februarij. Nos igitur oratores, nomine nostro nostrique Reuerendi Patriarchæ, & omnium Armenorum, sicut & vestra Sanctitas in ipso Decreto attestatur, hoc saluberrimum Synodale Decretum, cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis, & statutis, omnemq; doctrinam in ipso descriptam, nec non quicquid tenet & docet Sancta sedes Apostolica, & Romana Ecclesia, cum omni deuotione & obediētia, acceptamus, suscipimus, & amplectimur. Illosque Doctores & Sanctos Patres quos Ecclesia Romana approbat, reuerenter suscipimus. Quascū-que verò personas, & quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat & damnat, nos pro damnatis & reprobatis habemus. Profitentes tanquam veri obedientiæ filij, nomine quo suprà, ipsius sedis Apostolicæ ordinationibus & iussionibus fideliter obtemperare. Datum Florētiæ in publica sessione Synodali solemniter in Ecclesia maiori celebrata, anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo quadringentesimo, decimo Kal. Decembris, Pontificatus nostri anno IX.

De Armenis, qui post reductionem Græcorum etiam ipsi instructionē fidei, secundum Romanam Ecclesiam, susceperunt ab Eugenio Papa iiij. in Concilio Florentino, scribit idem S. Antonin. in eadem 3. parte tit. 22. cap. XI. §. i. in fine. Quod insuper Armeni & aliqui ex India miserunt Oratores suos Florentiam ad Dominum Eugenium postulantes & supplicantes instrui & erudiri, in ijs quæ sunt fidei, à Romana Ecclesia, & vniri cum ea in charitate Christi: qui examinati, in paucis reperti sunt dissentire à Catholica fide, & in illis subiecerunt se correctioni Apostolicæ sedis; quæ de concilio Prælatorum decreuit, eos in ritibus suis, qui nō sunt contra veritatem fidei, tolerari; sicut & Græci, licet dissimiles sint à moribus Latinæ Ecclesię. In aliquibus verò, qui à fide vera discrepabant, prohiberi, vt qui Sacramentum Confirmationis non habebant in vsu conferendi illi nationi, docentes eos, illud, sicut & cætera Sacramenta, debere accipere, credere, & conferre, & aliqua alia: quibus determinationibus acquieuerunt. Ex quibus collige tolerandos esse ritus aliarum nationum, etiamsi ab Ecclesia Romana dissentiant, dummodo in alijs Catholicè sapiant: & hæc de Armenis.

CAPVT

Caput XXI.

De Georgianis, (alio nomine Iberis,) & eorum erroribus.

INter cæteras Schismaticorum nationes, qui Orientalem regionem inhabitant, non sunt minoris notæ Georgiani, quorum Prateolus in libro de vitis & sectis Hæreticorum, verbo Georgiani, ritus, mores ac simul errores breuiter refert.

Georgiani (inquit) sunt ij, quos Iberos appellant Cosmographi, gens barbara & bellicosa, & quæ (authore Pio 2. huius nominis Romanorum Pontifice in sua Cosmographia) Armenico & Medico cultu vtitur, Scytharumque more viuit, quorum cognati sunt & cótermini. Habitat enim hæc natio in interiori Armeniæ parte ad septemtrionem, & Euxinũ versus: quam Magnus Pompeius Romano Imperio subiecit, sed sub Constãtino Cæsare, Helenæ filio, & Syluestro Papa, verbi Dei fœdera & fidem futuri regni suscepit, circa annum Domini 325.

Qui licet hodie Christum colant, procul tamen ab Apostolica sede, veritatis Magistra, colunt: & barbaris circumfusi gentibus, non omnem puritatem Euangelij seruant. Nam in Sacramentis & alijs plerisque rebus, Græcorum errores sequuntur. Eorum Clerici rotundas circumferunt coronas, more nostro, Laici verò quadratas. Illustriores illorum mulieres Amazonum instar, armis in prælijs vtuntur. In officijs Ecclesiasticis & scriptis, quidã eorum lingua Græca, alijque Chaldaica vtuntur.

Georgiani verò appellantur, à Diuo Georgio, quem velut præcipuum patronum, & in suis præliis contra Paganos velut signiferum & propugnatorem ingenti honore venerantur. Quocunque tendunt, turmatim incedunt, vexillum diui Georgij imagine insignitum circumferentes, cuius ope & auxilio se in bello maximè iuuari credunt. Archiepiscopum habent, qui in monte Sina claustrum diuæ Catharinæ incolit, cui per omnia, vt nos summo Romanorum Pontifici, obtemperant. Cur verò tanto in honore Diuum illum Georgium habeant, fit inde quòd ille primus ad fidem Christi Armenos Iberosque conuertit, diuinumque dogma apud eos disseminauerit: quamuis Ruffinus & Sozomenus lib. secundo cap. sexto, & sequenti, & post eos Nicephorus lib. 8. cap. 34. mulierẽ captiuam tanti boni illis causam præstitisse asserant. Quæ cum aliàs semper pudicè casteque vixerat, tum captiua quoque nihil de pietate sanctioreq; instituto remisit. Nam diu noctuque pietatis exercitia exhibebat, ieiu-

nijs

nijs plurimùm vacabat, continuéque precationibus insistebat. Hactenus Prateolus : quam mulierem fuisse Barbaris admirationis magnæ, ac suo exemplo & oratione, & miraculis, Reginam & Regem illius prouinciæ, ad fidei cognitionem perduxisse, latius prosequitur idem Prateolus : sed hæc pro Georgianorum erroribus sufficiant; hi enim facilè ex his, quæ contra Græcorum errores scripsimus, conuincuntur.

De Georgianorum ad fidem Christianam conuersione, Ruffinus in historia Ecclesiastica lib. 1. cap. 11. à quo omnes alij acceperunt, vt Nicephorus lib. 8. cap. 34. Sigibertus in Chronicis, Genebrardus in Chronographia lib. 2. sub Sancto Marco Papa I. Supplementum Chronicorũ lib. 9. qui in eum errorem lapsus est, vt putarit Iberiam esse, quæ hodie Scotia nuncupatur; cùm reuera aliud sit Iberia in continenti terræ, aliud Iberia insula prope Britanniam, & tunc aliud Hibernia, seu Irlanda Insula, aliud Scotia quæ contigua est Angliæ, & pars antiquæ Insulæ Britanniæ.

Eorum conuersionem ad fidem per captiuam mulierem, præter Ruffinum vt suprà cap. 10. tradunt Sozomenus lib. 2. Ecclesiast. histor. cap. 6. Cassiod. lib. 3. cap. primo, Theodoretus lib. primo Ecclesiast. histor. cap. 24. Nicephor. lib. 8. cap. 34. Socrates lib primo cap. 16. & alij post ipsos.

De Schismate Georgianis immisso à Patriarcha Antiocheno, & eorum erroribus Vincentius Beluacensis in speculo historiali lib. 30. cap. 93.

De eorum moribus, & de Catholico pro Patriarcha deputato, & quòd Græco ritu viuant, & de alijs si quis plura desiderat, legat S. Antoninum 3. parte histor. tit. 19. cap. 8. §. 9. qui §. 10. in fine agit de odio quo afficiuntur Georgiani aduersus Armenos, de quo suprà diximus.

Addam verò ea quæ de eorum moribus breuiter retulit Raphael Volaterranus lib. 11. de sectis Syriæ. His inquit proximi, siue, vt nonnullis placet, ijdem sunt Georgiani quæ gens & ipsa Christiana, bello fortissima & vicinis formidata, cognominata, vt ferunt, à Diuo Georgio, cuius vexillum in bello contra Infideles gestant. Ego tamen non minus putauerim eos esse posse, quos Plinius Georgos appellat in ea fere regione. Igitur ij, quòd procul sint à ritu orthodoxo, aberrant, Græcorum ferè sectantes errorem, eadem & in sacris libris lingua vtentes. Sacerdotes eorum diro squallore petasati incedunt, crinibus oblongis, barbáque ad pectus promissa, sacrificant etiam more Græcanico, in calice molliunt offam, quam prius Sacerdos ipse cochleari argenteo delibat, deinde volentibus delibãdam modo simili præbet. Venere quondam ad Cottadinum Principem Damascenum, dum nostri obsiderent Damiatam, questum, sese, cũ Christiani sint, ab eo neglectos, ac inexpugnata tunc Hierosolyma minimè vocatos. Sepulchrum dominicum immunes adeunt ab omni vectigali, cũ & ipsi quoque Saracenis vicinis beneficium compensent. Nostra memoria mi-

ria miserunt legationem ad Pium ij. Pontificem, cùm è Conuentu Mantuano se in Vrbem reciperet. Hæc ibi.

Bernardus Lucemburgus in Catalogo Hæreticorum, editione quarta verbo Georgiani: Habent inquit Archiepiscopum qui est in Monte Sina in Claustro S. catharinæ, cui obediunt per omnia, vt nos Domino Papæ. Errores Græcorum sequuntur in Sacramentis & alijs: Clerici eorum rotundas habent coronas, laici verò quadratas: nobiles eorum mulieres more Amazonum armis in prælijs vtuntur. In officijs & Scripturis lingua Græca vtuntur, alias Chaldaica.

Paulus denique tertius, anno Domini 1545. Regi Georgianorũ amanter, vt fidem Catholicam conseruet & oratores ad Sedem mittat, scripsit, & Stephanum Colynzam electũ Nesciouanensem in Armenia, deputauit in Nuntium & oratorem ad Reges Georgianorum & Armeniæ, vt habētur hodie Bullæ in Secretaria domestica Pontificum. Rex verò ad Pontificem maximum dedit literas sub hac forma:

Miseratione Dei Symeon Rex Cardelij totius Iberiæ, & Orientis.

EXcelse, & splendidissime, & sanctissime, & beatissime Domine noster, Pater noster, & Papa, pastor pastorum, princeps principum, & decime tertie Apostolorum, Pater noster, & Papa Magnæ Romæ, aurea tuba, organum Dei inflatum; Petre iudex, & clauicularie regni cœlestis, Paule Doctor gentium, qui ascendit vsque ad tertium cœlum, & raptus est vsque ad paradisum, & audiuit ineffabilia verba, quæ dici nõ possunt: totius orbis prædicator, ipsarum Ecclesiarum luminare, vbi sancta, & veneranda sepulcra Apostolorum, vbi requiescunt sanctę Reliquiæ ipsorum, & Dominator Ecclesiæ Catholicæ, & Gubernator magnę & illustrissimæ Romæ, sicut Sol, qui vertitur per totum Occidentem, Maxime Princeps, Papa Romæ, sicut Syluester, Regum Vates, Domine & Dominator & Pater Spiritualis, Sanctissime Papa, profundam genuflexionem facimus, & salutamus Sanctam dexteram eius. Benedictus sit Deus Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, cum Domina, & pura Matre, filij Dei genitrice Sanctissima. Et si nobis mandas per Sanctitatem tuam, qualiter venit huc Procurator Magnę Scythiæ Ecmiacensis, nomine Ter Iacob, & accepimus venerandam scripturam tuam, sed nos nesciuimus intelligere eam, & de ore retulit nobis, quod erat præstantius: gauisi sumus propter honoratissimam, & sanctam tuam celsitudinem, & Regum laudem, & victoriam, & gloriam, & exultauimus lætitia sempiterna, gratias agentes Deo omni-

omnipotenti, & Dominæ nostræ Deiparę, & Sanctæ Virgini Mariæ, & Venerandæ, & viuificanti Cruci. Deus omnipotens, & Miserator maiorem fortitudinem, & victoriam det nobis, & Christianis ab impijs Agarenis, nobis, & omnibus Orthodoxis populi Christiani, & gloriam, & spem, & consolationem: & confundat eos, qui sunt extra fidē. Precamur Optimum Deum; vt sustentet imperium maximæ Sanctitatis tuæ: & per orationes tuas sanctas liberet nos ab iniurijs inimici. Et etiam refero sanctitati tuæ, quod beatissimus, sanctus, & à Deo corona datus fuit Rex, & pater meus Chirluar Saphi, vt Sanctitas tua audiuit, propter religionem: quoniam propter amorem Christi, impij Agareni occiderunt eum in bello, & accepit Martyr finem, & sanguinem suum effudit, & nunquam voluntatem eorum fecit: postremo & nos auxilio Dei accepimus thronum patris nostri, & ex tunc à bellis non cessauimus diu noctuque inter puluerem, & pluuias. Quot bella, & angustias, & mœstitias propter amorem Christi accepimus, & alia mala passi sumus? donec vulnerati fuimus in prœlio, & inclusi fuimus in carcere in manibus Persarum, & Dei voluntate, & auxilio eius, & per orationes tuas Sanctas liberati sumus, & iterū sedimus in throno nostro, & iterum non quieuimus à bello, cum Ottomanis feris, & transierunt plura prœlia primis cū Ottomanis, vt opinor, vos audiuisse, quot mœrores, & angustiæ? Sed non occubuimus his vsque ad caput meum, & vitam meam cum paruulo filio meo, vt effunderem sanguinem meum, propter Crucifixum Christum meum, & Deum meū: donec vixero, non parcam vitæ meæ à bello vnum pugillum, sanguinem dulcis mei, & Domini mei, & Dei mei non vacuū dimittam. Nunc Christianitas, & totus mundus est in te, & in manibus tuis, ô Domine mi Sanctissime, nunc da virtutem, & auxilium, vt saluetur populus Christianus. Deus retribuat tibi Regnum Cœleste, & nos cum auxilio Dei, & per pias preces tuas sanctas, donec vixerimus, non faciemus voluntatem Agarenorum. Sed in nos deinceps quis scit, quid velit fieri? Veremur ne conuertatur bonitas in insipientiam, & incidamus in impietatem. Ideò refero Sanctitati tuæ, vt scias ex parte mea, quòd benè valeo, & caput meum & vitam meam pono ad mortem propter Christianitatem. Et etiam refero Sanctitati tuæ, da auxilium, & misericordiam Christianis, & salua eos à manibus iniquorū. Et precor, & rogo ne nostri obliuiscaris in orationibus tuis sanctis omni tempore: Et præcipuè ne obliuiscaris scribere nobis, vt sciamus sanitatem tuam, & Populi tui, piorum Christianorum vt cor nostrum cognoscas: ore suo referet Sanctitati tuæ Ter Iacob Sacerdos. sanctæ orationes tuæ sint nobiscum. Amicus animo, & corpore. Amen Anno 7104. Christi 1546. Idichion 9.

CAPVT XXII.

De Maronitarum natione.

MAronitæ,non ab hæretico nomine Maron ſunt cognominati,vt falſò ſibi Prateolus & alij perſuaſerunt, ſed potius à ſancto Marone, cuius Monaſterij Monachi Maronitę dicebātur,vt accuratè colligit Card. Baron. Tomo 7. ſub annum Chriſti 518: ex Synodo quadam Tyri eodem tempore celebrata: ad quam aliqui Archimandritæ contra Hæreticos Eutychianos literas ſcribentes. Inter hos primo loco habetur ſubſcriptio Alexandri Archimandritæ Monaſterij S. Maronis,qui Maronitæ dicebantur,omnes profeſſores & defenſores tunc Catholicæ veritatis. Et licet poſtea à fide declinantes anno 699. ab Eccleſia Catholica diſcedentes, teſte Prateolo,Eutycheti,Dioſcoro,& Monoſophitis hęreticis adhęſerint,tādem abolito diro ſchiſmate,ad Sanctæ Romanæ Eccleſię communionem Catholicam,diuino aſſlante ſpiritu,redierunt. Celebrata eſt hæc cum Eccleſia Catholica vnio per manus Eymerici Antiocheni Patriarchæ,ac poſteà eorum Patriarcha Generali interfuit Concilio Romæ celebrato ſub Innocentio huius nominis tertio , circa annum Domini 1215. quare de Maronitis pauca inſerenda huic operi exiſtimaui , vt ſi fortè Euangelici operarij in illum Orientis tractum aliquando pro animabus Deo lucrādis mittantur, morum ac Religionis iſtius Catholicæ gentis non ignari, illis etiam conſulere poſsint.

Maronitæ igitur,teſte Antonio Poſſeuino in Apparatu,verbo Maronitæ, Libani montis in Syria incolæ,ſub eorum Patriarcha, pietatem ac fidem erga Romanum Pontificem,& ſedem Apoſtolicam, vni ex omnibus Orientis populis ſat integram,à tempore Innocentij iij. retinuerunt. Eorum Patriarcha,qui dicitur Maronitarum,quique appetit Antiochenus vocari,cùm apud ſeſe extet eius nominis monumentum in antiquis ſcriptis aliquot,monachus eſt: (Monachi enim fiunt,niſi & antea ſint,quicūque ad Epiſcopatus euehuntur) & octo,nouemue ſub ſe Suffraganeos habet Epiſcopos. In monte Libano,qui valdè protenditur,ac cuius ambitus eſt ſeptingentorum millium paſſuum Patriarchæ eſt ſedes in Monaſterio, ſeu Cœnobio,in quo paulo plus viginti Monachi degunt , qui Monachi dicuntur S. Antonij. Abeſt id Cœnobium Tripoli Syriæ,(vbi Mercatores agunt Turcæ, Iudęi, alij,& paucifsimi Chriſtiani , qui ſacellum habent domi) viginti quinque paſſuum millibus. Porrò cùm in monte Libano Ciuitas nulla,pagi tantum, & hi frequentes, neque exigui ſint, omnes Catholici

tholici sub vnius Patriarchę spirituali ditione viuunt. Duos Principes, siue Præfectos habent, qui Diaconi (licet Laici) ab ijs vocantur, quique Iuri dicundo ijs præsunt, quique Christiani & pij sunt. Tributa pendunt Turcis plusquam ferre possint. Singuli verò, vbi ætatem duodecim annorum excesserint, singulis annis 17. aureos numos è solo autē siue agris pro singulo spatio, quod sexdecim Spithamas complectitur, aureum quotannis Turcis Quæstoribus pendunt: quod tributum nisi certo die persoluant, agri ijs demuntur, aut iacturam ingentem bonorum patiuntur. Cumque eam ob causam Turcæ minitati fuissent; incolas sese missuros Turcas, qui partem illam agrorum, quæ vacua maneret, excolerent, duobus millibus aliis aureis in singulos annos pacti sunt Maronitæ, sese vexationem illam, siue Turcarum commercium redempturos; sic integri ab omni Turcarum consuetudine viuunt. Et verò Maronitæ, non solùm in Montis Libani tractum, verùm etiã Damasci, Aleppi, & in aliqua Cypri parte sic vitam agunt, vt Patriarchæ suo obediant, & ritũ qui apud eos est catholicum simplici ductu, & singulari propensione sequantur. Excõmunicationem, quo vno spirituali gladio Patriarcha sæpè vti cogitur, vt homines vel à peccatis arceat, vel in officio contineat, magnopere verentur ac metuunt.

Cæterum apud Patriarcham diligenter asseruantur diplomata Pontificia Romanæ sedis, iam inde vsque ab Innocentio iij. ac deinceps à reliquis Pontificibus, qui ad eos vel Legatum, aliquando Cardinalem S. Marcelli, vel alios miserunt: cumque in litteris Pontificijs olim admoniti fuissent Maronitę, vnà cum Gręcis, ne aliquos errores tenerent, sed abijcerēt; factum est, vt à quibusdam, qui eò ex Vrbe commigrauerant, existimaretur, ijsdem Maronitas erroribus teneri, quibus plerique Græci implicarētur; nimirum processionis Spiritus Sancti à Patre dumtaxat, negationis Purgatorij, & aliorum eiusmodi dogmatum. At Maronitæ ingenuè non solùm testati sunt, ab ijs erroribus se esse alienissimos, verum etiam plura in suis libris, ac liturgijs demonstrarunt, quibus & Catholica dogmata constanter tuentur, & re ipsa in anniuersarijs cæterisque defunctorum officijs crebri sunt.

Quin etiam, cùm astu Iacobitarum, apud quos non paucę sunt hęreses, varij libri disseminati fuissent inter Maronitas, accidit, vt qui eos reperit, dum ex Vrbe missus est, putaret Maronitarum esse errores, qui reuera sunt Iacobitarum. Quamobrem conquesti sese purgarunt, & nouissimè professi sunt omnem fidem, atque obedientiam Clementi VIII. Pont. Max. qui ad eos allegauit duos Sacerdotes ex Patribus Societatis, simul cum Episcopo, quorum primus fuit Hieronymus Dandinus Theologus, doctus & perspicax, qui etiam generalem confessionem per interpretē ex

cepit vnius ex illis 2. Diaconis, cui & Eucharistiã sub vna specie porrexit, cum sub duabus soleant communicare.

Huius autem missionis à Pontifice Maximo ad montem Libanũ causa fuit, vt oculis ipsis cerneretur, num, qui sumptus in Vrbe alendo seminario Maronitarum fierent, bene ponerentur: quęue spes aut restituendę, aut propagandæ Religionis Christianæ in eo esset tractu.

Missus à Pontifice per eundem Dandinum ad Patriarcham apparatus integer holosericus aureus, ad Sacrum Patriarchali ceremonia & indumentis faciendum. Missæ item variæ cistæ librorum Chaldęa lingua cusorum in Vrbe, quibus eæ liturgiæ, quæ sunt S. Iacobi, Sancti Petri, & S. Sixti Pontificis Max. recitari possent, cum in eo tractu nulli essent libri, nisi manu scripti, & hi vel laceri vel erroribus fortè aspersi. Missa item, quæ dicuntur Officia, eadem lingua, ad Deum, ac Beatissimam Virginem orandam. Nam Chaldæa tantum lingua sic in sacris vtuntur, quemadmodum nostri sacerdotes Latina: iique habẽtur inter eos docti, qui Chaldaicam linguam callent, licet alijs disciplinis exculti non sint, præter eos alumnos sedis Pontificiæ qui ex Vrbe eò missi sunt, quorum alter iã huius Patriarchæ coadiutor est creatus, & factus Episcopus, vti & alter alterius Episcopatus. Cõmunis porro eorum lingua est Arabica, homines robusti & magno animo, & qui non minimi momenti futuri sperantur, ad rem Christianam bene gerendam.

Abusus autẽ potius quidã, quàm errores in dogmatibus irrepsere apud Sacerdotes illos Mõtis Libani, qui vt efficacius atq; suauius amouerẽtur, rogauit Patriarcha, vt id mandato summi Põtificis fieret. Hoc enim nomẽ summo apud ipsos est in honore, vt facilè omnes essent obtemperaturi.

Et verò argentei calices à Pontifice Maximo, & instrumenta ferrea ad conficiendas hostias, & vestes aliæ sacræ pro alijs sacerdotibus missæ sunt, ac per eundem P. Dandinum illatæ, quæ omnia gratissima fuerunt.

Commoratus est duobus mensibus in Monasterio Patriarchę ipse Pater Societatis Iesu cum Socio Sacerdote: quo tempore cũ senex Patriarcha, qui iam professionem fidei, & obedientiam summo Pontifici dederat; diem obijsset; alter per Synodum, vt solent, suffectus est, qui eandem fidei professionem & obedientiam pręstitit. Patribus autem Societatis officium quod poterant humanitatis exhibuere Patriarchę, & Monachi, licet hi viuant parcè, vixque obsonijs vtãtur alijs, pręter orizam, iuscula, herbas. Sacerdotes castè & cęlibes viuunt, sed nullis studijs literarum addicti: quod reliquum habent temporis, id pręstant culturæ in agris, siue vt operarios ad laborem hortentur, sitque vnde & cibus percipi, & tributũ persolui possint. Porrò quæ ibidem ab eodem P. Dandino fuere constituta, priusquam inde discederet, hęc ferme sunt.

Nullus

Nullus, saltem iunioris ætatis, ad Sacerdotium admittebatur, qui vxorem non duxisset. Cùm igitur à P. Dandino declaratum esset, coniugium sacerdotibus in aliquo Orientis tractu licet vsurpatum, non fuisse tamen vnquam ab Ecclesia imperatum, statutum est, ne in posterum quisquam ad id cogatur, sed liberè qui in cęlibatu viuere velint, sacris initientur.

Nulla Concio de rebus ad spiritum attinentibus habebatur, sed solum quibusdam diebus festis aliqua Homilia alta voce recitabatur. Decretum est vt aliqui ex doctioribus decernantur, qui singulis diebus festis panem esurienti populo frangant: ad quod præstandum ij pręcipuè sunt idonei, qui ex Vrbe Roma alumni ad Montem Libanum iam redeunt. Quorum etiam munus erit, summam aliquam Casuum scribere, quæ varijs in locis à doctioribus Sacerdotibus, alijs indoctioribus explicentur, vt hac ratione omnes in laicis instituendis, & expiandis vnanimes sint. Iamque vnum ex Alumnis huic muneri assignauerant.

Cautum porro fuit, ne quis alio Missali vtatur, quàm ex ijs qui missi sunt à Romano Pontifice, vel certè ex antiquis ij tantum in vsu essent, qui à Patriarcha erunt propria manu subscripti; & vni ex supradictis Alumnis demandatum fuit, vt eos diligenter inspiceret, atque expurgaret erroribus, quibus à Iacobitis fuerant aspersi.

Cautum item, vt reliqui libri examinarentur, quive minus Catholicæ veritati consoni viderentur, apud Patriarcham asseruarentur.

Cùm alicubi pueri ad Eucharistiam admitterentur, cautum est, ne posthac ante vsum rationis admittantur.

Nullus Casus erat reseruatus. Aliqui igitur grauiores, tum Episcopis, tum ipsi etiam Patriarchę reseruati, vt magis in officio quisque contineretur.

Religiosi Regulares cum liberius viuerent, de disciplina Ecclesiastica in Synodis actum est: Patriarcha pollicitus est, se curaturum vt ea restitueretur.

Cæterum Montis Libani fęminę sunt verum honestatis exemplar, vestitus earum modestus: si cui ignoto viro obuiàm fiunt, vel aliò fugiunt, vel certè faciem quam solam detectam ostendere solent, omnino contegunt. Dum diuinis officijs intersunt, prorsus à viris separatæ in Ecclesia manent, in ea videlicet parte quæ est propè ingressum, vlterius procedentibus viris: absolutisque Diuinis officijs, illę primum è templo exeunt. Quare non prius viri è suo loco mouentur, quàm illæ omnes discesserint.

At verò tam mulierum, quàm virorum modestia, & continétia ex hoc vno maxime coniectari potest, quòd in toto Monte Libano nulla muliercula

liercula reperitur, quę turpi lucro operam nauet, neque tamen adulteria aliaue contra honestatem vitia audiuntur. Ex quo facile dignoscitur, quã facilè sit iuuare in Domino nationem tam Romanæ sedi deuotam, & incontaminatam, si ad illam operarij mittantur.

CAPVT XXIII.

Hæreses præcipuæ, quæ Iacobitis, Cophtis, Abyssinis & Armenis attribuuntur.

Restat iam, vt ad ea quæ supra de commemoratis hæresibus attigimus reuertamur, ac renouandæ memoriæ causa, breuius strictiusq́. præfatos errores repetamus: quo scilicet & intelligantur iterata planiùs, & firmius inculcata teneantur: recensebimus tamen illos pręcipuè in quibus nationes illæ consentiunt: his enim qui aliorum sunt veluti fundamenta, destructis, facillimo negotio alij infirmabuntur.

Inprimis fere omnes non firmiter sentiunt de Primatu Romani Pontificis; verámque Ecclesiam apud Cophtos, Iacobitas, Armenos, & Abyssinos esse tantummodò credunt.

2. Concilium Chalcedonense contra Eutychem & Dioscorum congregatum damnant, & anathematizant, simul cum S. Leone Pontifice: quare tria tantum Concilia admittunt; & quamuis Eutychem reijciant vt hęreticum, Dioscorum tamen amplectuntur, eique diuinos conferunt honores.

3. Iacobitæ, Cophti, Abyssini, & ex Armenis quamplurimi simul colũt Baptismum & Circuncisionem.

4. Sacramentum Confessionis auricularis, vt est apud Ecclesiam, Confirmationis, & extremę Vnctionis ferè non agnoscunt. Matrimoniũ verò ex leui causa dissolubile confitentur.

5. Legem veterem cum noua obseruandam tradunt.

6. Purgatorium, nec pro defunctis preces admittunt; nec Beatos ante Iudicij diem ad Paradisum euolare credunt, & tunc negant Deum facie ad faciem, sed claritatem quandam, & splendorem diuinum visuros.

7. Animas rationales non de nouo creari à Deo, sed per seminis propagationẽ, ex potentia naturę educi, sicut & animas brutorum affirmant.

Hi sunt Ecclesiæ Orientis errores præcipui & communes: vt nunc Nestorianorum omittam blasphemias, contra quos breuissimè agemus. Non enim opus est singulos discutere errores: destructis enim primis aduersariorum principiis, necesse est vt totum corruat ædificium.

CAPVT.

CAPVT XXIV.

De Concilio Chalcedonensi admittendo, ac de abiurando Dioscoro.

Contra Chalcedonense Consilium acriter ferè omnes Schismatici Orientales inuehuntur, illudque damnare, & anathematizare non verentur: & quamuis Eutychem hęreticum censeant, Dioscorum laudāt, eumque Eutychiana hæresi minimè infectum, ac iniustè damnatum à Chalcedonensi Synodo rationibus infrà adducendis contendunt.

Contra horum verò Schismaticorum impiam blasphemiam quę altas in eorum animis misit radices, ac ob id radicitus euellendam, primò constituendum est, vt certum de fide Catholica, Concilium Chalcedonense, in quo Eutyches & Dioscorus fuerunt damnati, fuisse in Spiritu Sancto legitimè congregatum, totam repręsentans Ecclesiam quę in dogmatibus fidei errare non potest, ac proinde ab omnibus fidelibus esse necessariò acceptandum, ac credendum. Singulæ igitur huius assertionis partes hac ratione confirmantur, quia tunc perfectè, debitè ac legitimè congregatur Concilium generale quando Romani Pontificis authoritate conuocātur omnes quorum interest de re illa definire: quod constat ex antiquissimo Canone Concilij Niceni, quo statuitur præter sententiam Romani Pontificis non posse generalia Concilia celebrari. Fuit autem Concilium Chalcedonense, à Leone primo Sanctissimo Romano Pontifice congregatum conuocatis 630. Episcopis totius orbis Pastoribus. Præterea neque defuit ratio vrgentissima; ob quam Concilium debuit congregari, nempe hęresis Eutychiana, quę impudenter asserebat, Christū Dominum ante adunationem, ex duabus constare naturis: post adunationem verò vnam tantùm naturam confitebatur: quæ hæresis à Dioscoro Episcopo Alexandrino approbata fuit in Pseudosynodo Ephesina: quare opus fuit, huic tam graui vulneri Orientali Ecclesiæ ab hostibus fidei inflicto, aliquod remedium adhiberi per generale Concilium, à summo Pontifice congregatum. Igitur fuit legitimum Concilium, in eoque adfuit Spiritus Sanctus: nam si vbi duo vel tres fuerint congregati in nomine Domini, ibi Dominus est in medio eorum, vt Matth. 18. dicitur: quanto magis si congregentur sexcenti & triginta in nomine Domini: & vt ita dicam, omnes totius fere Ecclesiæ Pastores?

Hoc autem nequaquam dici potest de Concilio Ephesino secūdo: nam & defecit authoritas Romani Pontificis, & ita fuit acephalum, & veluti

corpus fine capite. Defuit etiam forma, nempe Episcoporum consensus, quia fuerunt coacti vi armorum: Nam cum Dioscorus, qui in eo cōuentu præsidebat, infanda Eutychetis acta legisset ac approbasset, atque in sui defensionem allegaret, quòd tota illic congregata Synodus, secum tam in depositione Flauiani, quàm in omnibus alijs quæ ibidem decreta sunt, cōsensisset; omnes Orientales Episcopi trementes dictis Dioscori, exclamarunt dicentes, *quod Dioscorus dicit falsum est; nullus volantarie consentit*. & addiderunt, *violenta facta est vis in plagis, in pura charta subscripsimus, minabatur nobis mors, minæ exilij tendebantur. Milites cum fustibus & armis instabant, timebamus & fustes, & gladios. Vbi gladij & fustes, qualis Synodus esse potest? Milites propter hoc accepit Dioscorus, vt nos terreret, vnde quicquid egimus terrore compulsi egimus, peccauimus tamen, omnes veniam postulamus, quia per vim & necessitatem in pura charta coacti sumus subscribere*. Imo cum dicerentur in execrāda illa Synodo hæc verba, Confitemur ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post verò adunationem vnam naturam (verba fuerunt ista à Dioscoro recitata, & approbata) Omnes Orientales qui tūc astabant Episcopi clamarunt: Anathema ei, qui dixit ista, hæc Dioscori sunt, ista Pharaonis sunt.

Deinde quęri potest à sectatoribus Dioscori, cur prima tria Concilia recipiant, cur non etiam quartum, cum quatuor primis Concilijs, perinde ac quatuor Euangelijs, teste D. Gregorio Papa, fides adhibenda sit, ab omnibus fidelibus: fortasse tunc Ecclesia, cuius authoritate tria priora Concilia congregata sunt, perijt, aut potestatem amisit, aut fortasse defuit aliquid in hoc Concilio, quod in solis primis tribus inueniri potuit? At quid illud est? Conferamus Concilium primum, secundum, vel tertium, cum quarta Synodo Chalcedonensi: in tribus prioribus adfuere Episcopi vndique vocati, adfuerunt & in quarto: in primo legati sedis Apostolicæ, adfuerunt & in quarto: in primo adfuit Imperator Constantinus, in quarto Martianus per legatos suos: in primo dictum est Anathema Arrianis, in quarto dictum est, Anathema Eutycheti & Dioscoro, illosque vt manifestos hæreticos detestata est. Igitur si in primo creditis adfuisse Spiritum Sanctum, cur non idem credetis de quarto, nisi dicatis Spiritū Sanctum Ecclesiam deseruisse, qui missus est, vt doceret Domini veritatem. Frustra igitur recepit tria priora Concilia, qui non recipit quartū, quintum, sextum, & omnia alia legitimè celebrata, cum eadem sit de omnibus ratio. At dicunt, Rem nouam, & inauditam, Patrumque sententiæ cōtrariam, Chalcedonensis Synodus decreuit, & ideò à Catholicis non admittenda: sed quantum fuerit SS. Patrum testimoniis decreta Chalcedonensis Synodus, clariùs ex dicendis infra constabit.

2. Indubitatè tenendum est Dioscorum iustissimè à Concilio fuisse condem-

condemnatum, & vt nunc omittam alia, quæ de Dioſcoro dici poſſent, tantum ea hic proferam, quæ in actibus Concilij Chalcedonenſis relata fuere.

In tertia actione Concilij Chalcedonenſis accuſatur Dioſcorus ab Euſebio Dorilei Epiſcopo, qui interpellat Sanctam Synodum, vt ſceleſtiſſimum dogma Dioſcori anathematizare dignetur, ipſum etiam compellere, vt coram concilio compareat. Rurſus accuſatur à Theodoro Diacono Eccleſiæ Alexandrinæ, primum de homicidio, ſecundò de blaſphemia in ſanctiſsimã Trinitatẽ. Deinde quia cum Origene conſenſerit, & quòd in Eccleſia eius fuerit. Poſtremò quòd excommunicationis ſententiam contra ſanctiſsimum Apoſtolicæ ſedis Romanæ Leonem Pontificem Maximum protulerit. O rem inauditam! poſito, ſed non conceſſo, quòd D. Leo, cùm Eutychianam hæreſim deſtruere conaretur, malè fecerit, nẽpe ab Epiſcopo, ſe inferiore, poterit excommunicari? Si par in parem non habet imperium, quantò minus inferior contra ſuperiorem. Legimus in antiquis rerum Eccleſiaſticarum hiſtorijs de Marcellino, qui cum Romanus eſſet Pontifex Vigeſimus octauus à S. Petro, & conuictus eſſet quòd coram Tyranno ob mortis metum obtuliſſet in templo Iſidis, ad Concilium ducentorum Epiſcoporum, cinere conſperſum habens caput, clara voce dixit: peccaui coram vobis. Reſponderunt Epiſcopi, & Presbyteri omnes: Nemo vnquam iudicauit Pontificem, quoniam prima ſedes non iudicatur à quopiam: Tu ipſe eris Iudex, ex te condemnaberis: tanta ſemper fuit, eſt, eritque auctoritas, & dignitas Romani Pontificis, vt omnes Epiſcopi non fuerint auſi talem Pontificem ob mortis metum peccantem condemnare nec excommunicare. Qualis quantuſque fuit Dioſcorus, qui tam temerario & nefario auſu ac ſpiritu ductus, præſumpſit primam ſedem, quæ nunquam à quoquam iudicari potuit, nec poterit, iniuria afficere. Meritò quidem contra eum indignatus eſt Dominus & percuſsit, ſicut quondam Ozaiam, manum ſuam ad Arcam extendentem; ſed hæc omiſſa taceamus. Quid plura de Dioſcoro dicam? Iterum, atque iterum accuſatus ab Iſchirione Diacono producente alium libellũ contra ipſum, qui ſic incipit: Sanctiſsimo ac Beatiſsimo Vniuerſali Archiepiſcopo, Patriarchæ Magnæ Romæ Leoni, & Sanctæ Vniuerſali Chalcedonenſi ſynodo: vbi de innumeris criminibus Dioſcorus accuſatur. Præterea productus eſt alius libellus aduerſus eundem per Athanaſium Presbyterũ de immanibus ſceleribus. Item Sophronius Laicus eum accuſauit publicè coram Concilio, præter alia accuſauit illum de adulterio, & quod iniquè deſiderio captus ſuam vxorem rapuerat: quibus criminibus à Dioſcoro patratis, ac à ſancta Chalcedonenſi ſynodo auditis, perpenſis, & examinatis, veriſque inuentis, Vocatus Dioſcorus ad Conciliũ, primò per Notarium

tarium eiusdem synodi, vt ad prędictas accusationes responderet: ille tamen ægritudinem simulans, noluit venire. Vocatus est secundo, directis ad eum à Concilio litteris, missis tribus Episcopis; qui cum nonefacerent illum vt veniret, & satisfaceret ijs quæ in Concilio de eo ingerebantur, quo adhuc renuente, iterum directę sunt literę à sacro Concilio ad illum, quibus iam tertio vocatus est, vt in sacrum illud Concilium veniret ad satisfaciendum simul & Reuerendissimo Eusebio Episcopo, & ijs quę tūc illi ingerebantur. Alias, si post tertiam (dicti Patris) hanc regularem vocationem, ex omni parte nullam habentem suspicionē, aduenire distulerit, præsens sancta synodus ad illum veniet modum, quem contra contumaces, & contemptores synodalis vocationis sumere solet. Dioscorus vero cùm in sua adhuc pertinaciaperseueraret, ac perseuerans permaneret, sanctissimus Archiepiscopus Magnę Romæ Leo per Paschasinum Episcopū, Lacentium Episcopum, Bonifacium Presbyterum, tenentes locum eiusdē sanctissimi Pontificis Romani, & per præsentem sanctam synodum, vnà cum ter Beatissimo, & omni laude digno Apostolo, qui est petra, & cardo Ecclesię Catholicæ, & rectæ fidei fundamentum, Dioscorum Episcopali dignitate nudauit, & omni sacerdotali orbauit ministerio. His peractis sacratissimum Concilium misit ad Valentinum ac Martianum Imperatores, rationem reddens de his omnibus quę in his actionibus gesta sunt, in depositione Dioscori, huius causas in eadem Epistola breuiter complectens, vt Dioscori malitiam, & in eum prolatę iustę sententię sinceritatē considerarent. Propterea miserunt Patres & aliam epistolam ad Pulcheriam Augustam, quæ idem continebat argumentum. Concordes omnes fuerunt, ac sanctissimi Concilij sententijs consenserunt: & pręcipuè Anatolius Archiepiscopus Constantinopolitanus firmissimo consensu confirmauit & approbauit, quæ Legati sedis Apostolicæ circa sententiam hanc decreuerunt. Imò cum extaret quædam epistola Pseudoprohimadritarū hęreticorum, quam protulerunt in Concilio pro restitutione Dioscori: & hęc legeretur; omnes Episcopi dixere, Anathema Dioscoro, Dioscorum Christus deposuit, istas foras mitte petitiones, istas synodum audire non licet: quem ergo talis ac tanta synodus reprobat, & quem Dominus incommunicabilem suis fidelibus reddiderit, quo modo qui eum recipit, ingens piaculum non commiserit, & palam se Christi hostem declarauerit?

Pro confirmatione vero Chalcedonensis Synodi, ac Dioscori impietatis hic inserendam duximus partem cuiusdam elegantissimę collationis habitæ agente Imperatorę Iustiniano, quam adducit Card. Baron. Tom. 7. Anno Christi 532. inter sex Episcopos Monothelitas ex vna parte, ac quinque Episcopos veritatis Catholicę propugnatores ex aduerso stātes: vbi

vbi Archiepiscopus Hypatius Catholicus, Monothelitas seueri Sectatores, (qui in collatione Cõtradicentes nuncupantur,) qui iam Imperatori scripto sententiam suam tradiderant, sic post collationis initium alloquitur: Chartulam illam peruidimus, in qua tam suprà, quàm infra Chalcedonense Concilium criminamini, quod aduersus Eutychianam est hæresim congregatum. Propter quod dicite nobis, qualem opinionem de Eutyche habetis? Orientales dixerunt tamquam hæreticus, magis autem princeps hæresis. Reuerendissimus Episcopus dixit: De Dioscoro verò, & secundo in Epheso Concilio, quod ab ipso congregatum est, qualem? Orientales: Tamquam Orthodoxorum. Episcopus dixit: Si Eutychem velut hæreticum condemnatis, quemadmodum Dioscorum, & cum eo congregatos, Orthodoxos dicitis esse, qui Eutychen quidem hæreticum iustificarunt, Flauianum verò, & Eusebium condemnarunt? Orientales: Eutychen tanquam acta forsitan pænitentia iustificarunt. Episcopus: Si ergo pænituit Eutyches, quemadmodum illum anathematizatis? Illis verò ad hanc responsionem hæsitantibus; rursus Episcopus: In tantum non pænituit, quin & antequam implerentur, quæ in Constantinopolitana vrbe aduersus eum gesta sunt, illum quidem tanquam orthodoxum iustificarũt, Flauianum verò, & Eusebium tanquam hæreticos condemnarunt. Si enim pænituit Eutyches, rogari oportuit eos, non condemnari. Vt autem dicamus secundum vos, confessionem duarum naturarum esse hæreticam: quam exigebat Eutyches confiteri ab Eusebio & Flauiano, docebat Dioscorus laudare eum tanquam non susceptam duarũ naturarum confessionem. Vt autem Consubstantialem Patri secundùm diuinitatem, & consubstantialem matri secundum humanitatem, dicere oportuit: Cum omni subtilitate exigere eum, vt confiteretur, & nisi hoc fuisset confessus, suscipi non oportuit. Dioscorus verò non solũ quia non exigit ab eo consubstantialis confessionem, sed magis consentit contrariæ eius, & peruersæ confessioni, quæ dicit: Ante vnitionem quidem ex duabus naturis confiteor: post vnitionem verò, vnam naturam. Et compulit omnes qui cum eo erãt vociferari: Eutychen quidẽ Orthodoxũ esse, Flauianum verò, & Eusebium impios & hæreticos. Quid ergo vobis de istis apparet?

Contradicentes dixerunt: Reuera oportuit exigi Eutychen à Dioscoro consubstantialis confessionem: si autem sine ista suscepit eum, & iustificauit, cæcitatem passus est. Episcopus. Si ergo illum cæcitatem passum esse fatemini, ea quæ superius dicta sunt, repetamus. Orthodoxum, aut hæreticum Eutychen dicitis fuisse? Contradicentes dixerunt, hæreticum. & Episcopus. Iustè ergo ab Eusebio accusatur: condecenter verò à Flauiano condemnatus est. Contradicentes dixerunt: iustè, & Episcopus: Si

tarium eiusdem synodi, vt ad prędictas accusationes responderet: ille tamen ægritudinem simulans, noluit venire. Vocatus est secundo, directis ad eum à Concilio litteris, missis tribus Episcopis; qui com monefacerent illum vt veniret, & satisfaceret ijs quæ in Concilio de eo ingerebantur, quo adhuc renuente, iterum directę sunt literę à sacro Concilio ad illum, quibus iam tertio vocatus est, vt in sacrum illud Concilium veniret ad satisfaciendum simul & Reuerendissimo Eusebio Episcopo, & ijs quę tūc illi ingerebantur. Alias, si post tertiam (dicti Patris) hanc regularem vocationem, ex omni parte nullam habentem suspicionē, aduenire distulerit, præsens sancta synodus ad illum veniet modum, quem contra contumaces, & contemptores synodalis vocationis sumere solet. Dioscorus vero cùm in sua adhuc pertinacia perseueraret, ac perseuerans permaneret, sanctissimus Archiepiscopus Magnę Romæ Leo per Paschasinum Episcopū, Lacentium Episcopum, Bonifacium Presbyterum, tenentes locum eiusdē sanctissimi Pontificis Romani, & per præsentem sanctam synodum, vnà cum ter Beatissimo, & omni laude digno Apostolo, qui est petra, & cardo Ecclesię Catholicæ, & rectæ fidei fundamentum, Dioscorum Episcopali dignitate nudauit, & omni sacerdotali orbauit ministerio. His peractis sacratissimum Concilium misit ad Valentinum ac Martianum Imperatores, rationem reddens de his omnibus quę in his actionibus gesta sunt, in depositione Dioscori, huius causas in eadem Epistola breuiter complectens, vt Dioscori malitiam, & in eum prolatę iustę sententię sinceritatē considerarent. Propterea miserunt Patres & aliam epistolam ad Pulcheriam Augustam, quæ idem continebat argumentum. Concordes omnes fuerunt, ac sanctissimi Concilij sententijs consenserunt: & pręcipuè Anatolius Archiepiscopus Constantinopolitanus firmissimo consensu confirmauit & approbauit, quæ Legati sedis Apostolicæ circa sententiam hanc decreuerunt. Imò cum extaret quædam epistola Pseudoprohimadritarū hęreticorum, quam protulerunt in Concilio pro restitutione Dioscori: & hęc legeretur; omnes Episcopi dixere, Anathema Dioscoro, Dioscorum Christus deposuit, istas foras mitte petitiones, istas synodum audire non licet: quem ergo talis ac tanta synodus reprobat, & quem Dominus incommunicabilem suis fidelibus reddiderit, quo modo qui eum recipit, ingens piaculum non commiserit, & palam se Christi hostem declarauerit?

Pro confirmatione vero Chalcedonensis Synodi, ac Dioscori impietatis hic inserendam duximus partem cuiusdam elegantissimę collationis habitæ agente Imperatore Iustiniano, quam adducit Card. Baron. Tom. 7. Anno Christi 532. inter sex Episcopos Monothelitas ex vna parte, ac quinque Episcopos veritatis Catholicę propugnatores ex aduerso stātes:

vbi Archiepiſcopus Hypatius Catholicus, Monothelitas ſeueri Sectatores, (qui in collatione Cōtradicentes nuncupantur,) qui iam Imperatori ſcripto ſententiam ſuam tradiderant, ſic poſt collationis initium alloquitur: Chartulam illam peruidimus, in qua tam ſuprà, quàm infra Chalcedonenſe Concilium criminamini, quod aduerſus Eutychianam eſt hæreſim congregatum. Propter quod dicite nobis, qualem opinionem de Eutyche habetis? Orientales dixerunt tamquam hæreticus, magis autem princeps hæreſis. Reuerendiſsimus Epiſcopus dixit: De Dioſcoro verò, & ſecundo in Epheſo Concilio, quod ab ipſo congregatum eſt, qualem? Orientales: Tamquam Orthodoxorum. Epiſcopus dixit: Si Eutychem velut hæreticum condemnatis, quemadmodum Dioſcorum, & cum eo congregatos, Orthodoxos dicitis eſſe, qui Eutychen quidem hæreticum iuſtificarunt, Flauianum verò, & Euſebium condemnarunt? Orientales: Eutychen tanquam acta forſitan pænitentia iuſtificarunt. Epiſcopus: Si ergo pænituit Eutyches, quemadmodum illum anathematizatis? Illis verò ad hanc reſponſionem hæſitantibus; rurſus Epiſcopus: In tantum non pænituit, quin & antequam implerentur, quæ in Conſtantinopolitana vrbe aduerſus eum geſta ſunt, illum quidem tanquam orthodoxum iuſtificarūt, Flauianum verò, & Euſebium tanquam hæreticos condemnarunt. Si enim pænituit Eutyches, rogari oportuit eos, non condemnari. Vt autem dicamus ſecundum vos, confeſsionem duarum naturarum eſſe hæreticam: quam exigebat Eutyches confiteri ab Euſebio & Flauiano, docebat Dioſcorus laudare eum tanquam non ſuſceptam duarū naturarum confeſsionem. Vt autem Conſubſtantialem Patri ſecundùm diuinitatem, & conſubſtantialem matri ſecundum humanitatem, dicere oportuit: Cum omni ſubtilitate exigere eum, vt confiteretur, & niſi hoc fuiſſet confeſſus, ſuſcipi non oportuit. Dioſcorus verò non ſolū quia non exigit ab eo conſubſtantialis confeſsionem, ſed magis conſentit contrariæ eius, & peruerſæ confeſsioni, quæ dicit: Ante vnitionem quidem ex duabus naturis confiteor: poſt vnitionem verò, vnam naturam. Et compulit omnes qui cum eo erāt vociferari: Eutychen quidē Orthodoxū eſſe, Flauianum verò, & Euſebium impios & hæreticos. Quid ergo vobis de iſtis apparet?

Contradicentes dixerunt: Reuera oportuit exigi Eutychen à Dioſcoro conſubſtantialis confeſsionem: ſin autem ſine iſta ſuſcepit eum, & iuſtificauit, cæcitatem paſſus eſt. Epiſcopus. Si ergo illum cæcitatem paſſum eſſe fatemini, ea quæ ſuperius dicta ſunt, repetamus. Orthodoxum, aut hæreticum Eutychen dicitis fuiſſe? Contradicentes dixerunt, hæreticum. & Epiſcopus. Iuſtè ergo ab Euſebio accuſatur: condecenter verò à Flauiano condemnatus eſt. Contradicentes dixerunt: iuſtè, & Epiſcopus: Si

ergo iustè à Flauiano cõdemnatus est; Iniustè & irrationabiliter suscepit eum Dioscorus, & cum eo congregatum Concilium, an non? Contradicentes: Proculdubiò apparet quod iniustè. Episcopus: Quoniam ergo totum illud vniuersale Concilium, quod cum Dioscoro congregatum est, consensit, sicut vos ipsi fatemini, iniustitiæ & cæcitati: Oportebat Vniuersalis illius Concilij iniustitias & cæcitates ab altero vniuersali emendari Concilio, an non? Contradicẽtes dixerunt: Modis omnibus ita fieri oportebat. Episcopus dixit: Chalcedone itaque iustè congregatum Concilium est vt ea quæ Vniuersale Conciliũ deliquerat, vel sicut vos dicitis, minus viderat, ab Vniuersali Concilio corrigerentur. Contradicentes dixerunt: Benè quidem, & necessariè congregatum est, si & iustum finem suscepit.

Et infra. Ante omnia inquiunt Contradicentes: Peccauit Concilium tradens duarum naturarum nouitatem, &c. Contendunt enim hæretici Concilij Sanctiones Beato Cyrillo, Athanasio, ac alijs Patribus fuisse cõtrarias: sed Catholici manifestò ostendunt Chalcedonensis Concilij doctrinam Concilijs & Patribus valde consentaneam.

Plura alia Collatio illa scitu digna cõtinet, quæ breuitatis gratia omitto.

Constat igitur ex hac collatione apertissimè ratio ob quam fuerit damnatus Dioscorus. Sed demus Dioscorum fuisse virum Sanctissimum qualem sectatores suorum dogmatum mentiuntur, inhærendumne erit vnius Dioscori sententiæ, an potius standum tot Sanctis in Christo Patribus congregatis?

CAPVT XXV.

Soluuntur obiectiones Schismaticorum contra Concilium Chalcedonense.

Leontius Byzantius Monachus Oriẽtalis, in noua Laura S. Sabæ prope Hierosolymam, vt Antonius Posseuinus 2. Tomo, verbo Leontius tradidit, acerrime contra Eutychianos Nestorianos, & Seuerum hæreticos scripsit: Idem ipse Apologiam edidit contra eos qui Synodum Chalcedonensem calumniantur, & licet librum peculiaremque tractationem qui inscribitur Solutiones argumentorum Seueri ediderit in prędicta vero Apologia breuiter hęreticorum argumenta contra Synodum Chalcedonensem soluens, eam vt par erat viro Catholico, laudat dicens: Quia nonnulli à Sancta Catholica & Apostolica Ecclesia recedũt propter causam quæ magis eos cum Ecclesia coniungere debebat, cum non possem ferre

ferre vt membrum nullum necessarium à nobis auelleretur, existimaui operæ precium esse suspiciones quasdam ipsis de Synodo Chalcedonensi iniectas tanquam vapores quosdam excitatos dissoluere, ne quis mendacijs contra Sanctos Patres anticipatus, ab spirituali matre sua, & nostra, ab Ecclesia inquam communi abstraheretur. Conantur enim accusare Synodum Chalcedone volũtate Dei coactam, tanquam non rectè habentem, sed potius nouitatem nouorum dogmatum introducentem, & hac simulatione vsi se ab Ecclesia separant. quos quidem conabimur docere, si tamen doceri volunt, non rectè eos sentire; nec iuste ad hanc calumniam moueri. Omni igitur patrocinio prætermisso, illud solum & primum dicimus, quod Sancta Synodus in omnibus cum Synodo Nicena conuenire cernitur; item cum Synodo Constantinopolitana 150. Sanctorum Patrum, in quibus de perfecta dogmatum cognitione certarunt, & victoria parta coronam tulerunt; atque ita quidem conuenit vt cum sententia etiã verborum ipsorum ordinem seruet, & hæc tanquam leges quasdam fixas & stabiles quæ dissolui non possunt, sequitur, procul fugiens ab insania Eutychis, & blasphemum os Nestorij longe abijciens, cuius audaciã accusat sicut sapientes illi, & fidei defensores. Quod verò ita sit, & Patres illi reuera hoc certamen susceperunt, vt in commune lucrum conferrent, ex ipso argumento, & materia licet intelligere, & datum testimoniũ producere, omnia enim ipsorum SS. Patrum collegimus, & cum illis ex Synodo inter se collata, ijs qui veritatem rectè excutere, & dignoscere voluerint, proposuimus. Attendentes igitur ea quæ in Synodo dicta sunt facile demonstrationem capietis, ne minimum quidem Synodum Chalcedonensem à recta sententia Sanctorum Patrum discessisse.

(Exponit deinde fidem quam Sancta Synodus adhærens Patrum vestigijs, præcipue B. Cyrilli Alexandrini, professa est, & infra addit.) Cum hæc ita sint, & res ipsæ fere vocem emittant, & clament, quis iam cõtentiosus ἀκόντα ἂν πράττοι, & accusans reprehendet quę fortiora sunt, quam vt reprehendi possint, & Synodum criminabitur, quæ cum ijs quidẽ qui nihil sani afferunt, pugnat, cum Nestorio inquam, & cum Apollinario, & cum ijs qui cum illis sentiunt; veros autem Doctores, & Orthodoxos diligit, & adiuuat Cyrillum, & similes; diuinasque regulas nunquam transit; neque quicquam nouum aut propriũ parit, quin potius antiquis inhæret tanquam cuidam fundamento immobili, & vt breuiter dicã quæ in Synodo Chalcedonensi acta sunt, per omnia cum Sanctis Patribus Concilij Nicæni consonant, vt ipsa demonstrant. Quæ illi sanxerunt Patres Concilij Chalcedonensis ab illis sancita exposuerunt, & interpretati sunt, & se vnam fidem scire prædicauerunt, & vnum Symbolum, & solũ, quod illi tradiderunt, & definierunt praluxisse rectam fidem, & omni repre-

reprehensione carentem à Sanctis Patribus Synodi Nicænæ expositam & editam , & hanc ἀπαρεγχείρητον, id est, intactam manere iusserunt ; & hoc Symbolo ab illis edito,eos qui ab errore, aut alia opinione conuerterentur,& salutem consequi vellent,armari & erudiri mandarũt. Hinc igitur liquet eum , qui cum hac Synodo pugnat , bellum cum Nicæna Synodo suscipere. Reperitur etiam contradicere Sancto Cyrillo : illius enim sermonibus Patres huius Synodi gloriantur , & in omnibus cum fide eius & verbis consonant;ac consentiunt. Postquam igitur docuimus Synodum Chalcedonensem per omnia cum Sanctorum Patrum dogmatibus conuenire , nihilque ab eis alienum habere cognoscamus , quæ sint , & quales hæreses , quibus hæc Synodus repugnat , & quantopere certat pro impijs dogmatibus dissoluendis . Sic autem cognoscemus.

(Et post pauca Acephalorum argumenta dissoluit dicens) sunt præterea quædam alia quæ Acephali contra Synodũ Chalcedonensem obijciũt, quorum etiam meminisse oportet . Aiunt non debere recipi Synodum Chalcedonensem, quia qui in ea congregati sunt,erant iudicio inconstanti , & à se dissentientes: iidem enim Byzantij Eutychem eiecerunt,& hũc Ephesi cum Dioscoro receperunt,eiecto Flauiano : Et rursus ijdem Chalcedone Flauianum receperunt,Dioscorum verò eiecerunt. Ad hoc dicimus,non oportere cogitare quæ hominibus euenire solent , multis enim sæpenumero hoc accidit,& fortasse qui existimatione præstant. Cæterũ, & si quinque,aut amplius,vel etiam triginta,ex sexcentis reperti sunt,vt dicitis instabili sententia & iudicio,non propterea oportet Synodum sexcentorum virorum repudiare , quandoquidem ijdem Ephesi etiam cum Dioscoro congregati fuerunt;neque tamen propter eos Synodum talem Ephesinam repudiatis.

Rursus aiunt,si vt Anatolius Constantinopolitanus dixit, *non propter fidem depositus est Dioscorus* , sed quia excommunicationem fecit Domino Archiepiscopo Leoni,& tertio vocatus est & non venit;quare non recipitis eum? Resp.Dioscorum manifestè fuisse hæreticum,nam in illo Concilio Ephesino approbauit Eutychetis errorẽ, vt latius in fine superioris ca. ostendimus. Ideo autem dixit Anatolius Dioscorum non fuisse damnatum ob fidem,quia reipsa damnatus non fuit, quòd errauerit in Concilio Ephesino secundo,sed quod parere noluerit in Chalcedonensi, cum ter fuisset vocatus. Vt enim constat ex Nicephoro lib. 15. historiæ cap. 4. & ex ipso Concilio Chalcedonensi actione prima post Epistolam Imperatoris ad Dioscorum; ipse initio interfuit Concilio Chalcedonensi, & ibi seipsum excusauit,quod solus non fuerit in Synodo Ephesina 2. & quod vi potius,atque ignorantia,quam voluntate condemnauerit Flauianũ,& secutus

ſecutus fuerit Eutychetem: ſed ab alijs Epiſcopis, qui Synodo Epheſinę II. interfuerunt, falſitatis conuictus eſt: & illi quidem venia petita ſui erroris, in Concilium admiſsi ſunt: Dioſcorus verò interfuit ſanè actioni primæ Concilij Chalcedonenſis, verum cum multa ei alia crimina in actione tertia obiecta fuiſſent à Concilio, vt colligitur ex Nicephoro loco citato, & ex Liberato ca. 13. Breuiarij, ter etiam vocatus ęgritudinis cauſam prętendens, parere noluit, neque ad Concilium redire, atque ea de cauſa depoſitus. Hoc idem colligitur ex actione 16. eiuſdem Concilij in exemplari Paſchaſiani, quod eſt in fine actionis. Legatur etiam Euſebius lib. 15. cap. 30.

Rurſus aiunt quod hæc Synodus hæreticos recepit, & non licet recipere ipſam. Hoc autem dicunt de Theodoreto, & Iba, dicimus, non prius Synodum eos recepiſſe, quam Neſtorium anathematizaſſent.

Rurſus dubitant, quare non petierunt à Theodoreto vt quæ contra Cyrillum ſcripſerat anathematizaret, reſpōdemus non oportere eos Synodum de hoc accuſare, ſed Sanctum Cyrillum, is enim cum in communionem cum Orientalibus, & cum ipſo Theodoreto veniſſet, non petiuit ab eo vt quæ ſcripſerat anathematizaret. Quod igitur non fecit S. Cyrillus, non debet accuſari S. Synodus, non feciſſe, tametſi id quod non fecit ille, fecit hæc, cum ab eo petierunt vt Neſtorium anathematizaret. Quod ſi demus hæreticos fuiſſe illos, neque ſic propter hoc Synodus eſt repudianda. Siquidem & ſynodus Nicena ſeptem hæreticos recepit, qui & antea Arriani fuerant, & poſtea in hæreſi perſeuerarunt, neque propter hāc cauſam dicitur Synodus centum vndecim Patrum, ſed centum ſedecim. Siquidem & Iuuenalius Epiſcopus Hieroſolymitanus, & alij multi Epiſcopi, qui Epheſi cum Dioſcoro reperti ſunt, Synodo Chalcedonenſi interfuerunt, neque tamen propter hoc, ipſi Synodum illam Epheſi repudiant, ſed potius amplectuntur. Hæc Leontius, ſed plura qui videre deſiderat, legat eūdem Leontium libro de ſectis, præcipuè actione 6. & hęc de argumentis hiſtoricis, quæ hæretici obijciunt in Sanctam Synodum.

CAPVT XXVI.

In Chriſto Domino poſt vnitionem duas eſſe naturas, diuinam & humanam, omnino diſtinctas.

ACephali, eorumque ſectatores Orientales, Eutychem qui anſam eorum erroribus præbuit nunc anathematizant (teſte Leontio de ſectis actione quinta) propterea quod Chriſti corpus non eſſe eiuſdem ſub-

stantiæ nobiscum traderet; ipsi vero licet duas naturas antè vnitionem fuisse agnoscant, post vnitionem vero vnam fuisse tantũ, ex his duabus conflatam, manentibus naturis inter se inconfusis & distinctis, temere affirmant: eodem prorsus modo ac corpus & anima, quę citra confusionem in homine vnita sunt, vnum visibile, alterum inuisibile, vnum mortale, alterum immortale, hominis non duas naturas sed vnam tantum hominis naturam constituunt. Orientales enim hodie cum non possint intelligere discrimen inter naturam & personam, verentur duas in Christo fateri naturas, ne cum Nestorio duas etiam videantur acclamare personas.

Statuendum igitur est de fide Catholica, Christum nomen esse vnius personę duas habentem naturas, diuinam scilicet & humanam; hanc vero esse fidem Catholicam, & ad salutem necessariam ex sanctissimis Conciliorum decretis, ac Sanctis Patribus apertissime probabimus: sed ne ignorantia vocum nobis error contingat, necessarium erit quatuor vocabula, quæ apud Patres passim inueniũtur, paucis explanare. Vocabula autem sunt Substantia, Natura, Persona, & Hypostasis: Sciendum ergo vt optimè aduertit Leontius de sectis actione prima, substantiam & naturã apud Patres idem esse, ac rursum idem hypostasim & personam: & cum Verbum diuinum assumpserit naturam singularem, scilicet humanitatem & non personam, hoc est hominem, multum interest tum ad Eutychianos tum etiam ad Nestorianos hæreticos conuincendos, scire quid intersit inter personam siue hypostasim, & naturam singularem: vt ea re explicata intelligi facilius possit, maximè cohærere & consistere hanc Catholicam doctrinam, Deum assumpsisse naturam non assumpta persona, ac post incarnationem, humanam naturam assumptam esse omnino distinctã, & aliam naturam à natura Diuina. Et quamuis inter omnes constitutum sit in ratione personæ aliquid aliud contineri vltra ea quæ continet ratio naturæ siquidem significatur ab omnibus vocabulo concreto, (vt vocabulo homo) natura vero abstracto, nempe humanitas: sed quid sit hoc quod persona addat siue includat vltra rationem naturæ, & in quo ab ea distinguatur, omissis varijs dicendi modis breuiter perstringemus.

Persona igitur creata à natura singulari realiter distinguitur, tanquam includens ipsam naturam singularem, & præterea aliquid aliud addens re à natura distinctum, quod propriè sit personalitas. Quã sententiam esse D. Thomæ latè probat 3.p.q.4.art.2. Illud vero reale, & à natura realiter diffinitum quod persona includit nihil aliud est, quam ipsam personalitatem esse naturæ quendam terminum, & complementum substantiale, quo perficitur vltimo, & constituitur substantia prima completa; qui terminus differt re ipsa à natura singulari, tanquam id quod terminat & cõplet

plet naturalem ipsius dependentiam ab vltimo termino, in latitudine substantiæ: hic igitur terminus naturæ quo natura vltimo completur, appellatur subsistentia naturæ, personalitas, hypostasis.

Obijcies ex hac sententia sequi, fore aliquam realitatem substantialem in materiali natura, quæ neque sit materia, neque forma, nec compositum ex vtraque. Respondetur si directè intelligas, verum est: indirectè autem & reductiuè dici potest, personalitatem istiusmodi pertinere ad compositum ex materia & forma. Nam si per compositum intelligas naturam singularem vt in abstracto significatur, eatenus ad illam hæc personalitas reducitur, & pertinet, quatenus est naturalis terminus & complementũ eius. Si autem per compositum intelligas completam hypostasin seu suppositum: ad illud hæc personalitas reducitur tanquam vltimum constitutiuum eius, vt ex prædictis patet.

Nec Philosophus negare voluit esse aliquid substantiale, quod non directè sit materia, nec forma, aut natura ex ipsis composita: sicut satis apparet diuidens in 5. Metaph. & in Prædicamento substantiæ, substantiam in primam, & secundam, hoc est, in essentiam & hypostasin seu suppositum. Sicut enim sententia Philosophi essentia constituitur per gradum aliquẽ positiuum substantialem: ita etiam ex eiusdem mente intelligere debemus, constitui hypostasin seu primam substantiam (quæ maximè substantia est) per gradum etiam aliquem & terminum vltimum substantialem.

Neque valet si obijcias primam substantiam Philosopho esse non nisi naturam singularem ipsam, cum singularitas faciat, vt natura, quatenus singularis est, non sit substantia secunda. Non inquam hæc obiectio valet. Nam inter substantiam secundam & primam completam, qualem intelligere potuit Philosophus, media esse potest substantia prima incompletè & reductiuè, quæ nimirum sit natura vt singularis. Cum enim ex natura vt singulari inprimis constituatur suppositum accedente personalitate, sicque demum fiat substantia prima completa: non incommodè natura singularis ad primam substantiam reuocabitur, tametsi non sit ipsa sola directè, & complete substantia prima.

Quod si fundamentum quæras cur ita de diuisione substantiæ, atque adeo de ratione suppositi philosophemur? Respondeo illud præcipue esse positum in reuelata doctrina de hoc Incarnationis Mysterio, quæ & naturale lumen, (vt in alijs materijs) illustrat, & tum demum rectè consistit ac defenditur, si sic ratiocinemur, præsertim cum ista quoque secundũ naturę lumen æque probabilia atque alia, videantur.

Ex his fit, personam à natura in multis differre. Primo in essendo: nam natura est quædam forma per quã verbi gratia Petrus constituitur in esse

ſpecifico,eſt enim natura ipſa eſſentia rei, perſona vero ſuperaddit naturæ ſubſiſtentiam;quatenus eſt principium ſubſiſtendi in ſe : quare perſona nihil aliud eſt quam terminus & ſuſtentaculum naturæ. Secundo differũt in operando nam licet ad operandũ tam perſona quam natura concurrãt, tamen diuerſo modo:nam ſuppoſitum ſeu perſona concurrit vt principiũ quod operatur & ſubſiſtit; natura verò eſt principium quo mediante elicitur opus.Tertio,differunt ex modo prædicandi:nam ſuppoſitum ſeu perſona primo dicitur generari produci,& ratio eſt, quia ſimpliciter eſſe eſt eſſe in ſeipſo & per ſeipſum id eſt ſubſiſtere, hoc autem eſt ſuppoſiti, quia eſſe in alio eſt eſſe quaſi diminutum,& natura non dicitur ſimpliciter eſſe,ſed ratio eſſendi quia ſubſiſtit non in ſe,ſed in ſuppoſito. Itẽ ſuppoſitum dicitur operator & agens,natura autem non eſt proprie operans ſed ratio operandi,vt Ioannes dicitur loqui,natura humana, quod eſt in Ioanne dicitur ratio loquendi. Præterea aſſumere naturam & habere ſe per modum aſſumentis , eſt ſuppoſiti,habere ſe per modum aſſumpti,eſt naturæ;ratio eſt quia aſſumere eſt totius : natura autem ſignificatur per modum partis.Ecce differentiam ſeu diſtinctionem vtriuſque , naturæ videlicet & perſonæ, quam differentiam non cognoſcentes, ſeu dignoſcere nolentes Neſtorius,& Eutyches ſimul cum Dioſcoro prolapſi ſunt in varias hæreſes. Neſtorius falſo putans idem eſſe naturam & perſonã, & nullam faciens inter vtrumque diſtinctionem , & videns in Chriſto duas naturas diſtinctas,intulit duas perſonas.Eutyches vero & Dioſcorus dicentes idem eſſe naturam & perſonam, cognouerunt in Chriſto vnam perſonam,intulerunt vnam naturam: itaque tam Eutyches,quam Neſtorius ex ignorantia huius diſcriminis prolapſi ſunt in contrarias hęreſes,iſte in dualitatem perſonarum,ille in vnitatem naturæ.Ita & hodie Orientales videntes in Chriſto vnam perſonam, pro vna perſona vnam dicunt naturam:ſed quæro ab illis,ſi natura & perſona omnino idem eſſent,multumque eſſet inter vtramque diſcrimen ſequeretur quod in Deo cum ſit vna natura,vna etiam eſſet perſona.At habemus inſcriptura,Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo,Pater, Verbum,& Spiritus Sanctus,& hi tres vnum ſunt:vnde euidenter apparet aliquid diſcriminis eſſe inter perſonam & naturam,cum in diuinis natura ſit vna , perſonæ vero tres. Item peto à vobis cum moritur aliquis homo,vtrum natura moritur, an perſona? Naturam quidem mori non reſpondebitis,ergo perſona, igitur idem omnino non ſunt natura & perſona?Propterea cum multæ ſint atque adeo innumerabiles hominum perſonæ, multaſne atque innumerabiles naturas hominum dicetis? ſed vna eſt omnium hominum natura, & non vna eſt omnium hominum perſona, ergo differt natura à perſona.

Denique

Denique si Orientales renuunt duas admittere in Christo naturas, ne duas videantur admittere personas, cum ex eorum sententia natura & persona idem sint, sequitur quod agnoscentes hanc differentiam inter naturam & personam, facili negotio poterunt vitare errorem quem timent, & Ecclesiæ Catholicæ conformari: quod si pertinaciter renuāt discrimen hoc confiteri, manifeste incidunt in errorem Nestorij, quē declinare se illa via arbitrantur. Nam fides Catholica prædicat Verbū Dei assumpsisse naturam humanam. igitur si ipsi dicunt idem esse naturā & personam, sequitur quod personam etiam assumpserit, & sic in Christo erunt duæ personæ, vt constituebat Nestorius.

Neque prorsus audienda est aliquorum Orientalium responsio, qui nō verentur hoc conuicti argumento fateri Deum etiam assumpsisse personā vt partem perfectionis naturæ (& vt distinguant à Nestorio) addunt hāc quam assumpsit personam non esse operosam, sed otiosam, non enim operatur quicquam, sed feriatur & ab opere vacat: sed error iste turpissimus est, & execrandus, nam humanitati assumptæ à Christo nihil perfectionis deest, licet pręcipuam non habeat personalitatem, quia perfectius est, & dignius humanæ naturæ subsistere in persona Verbi, quam si subsistat in propria persona. quis enim dubitat naturam humanam sustentatā à diuina persona longe perfectiorem esse in Christo, quam in vnoquoque nostrum, est enim incomparabiliter, & infinite perfectior, subsistens in persona verbi: quæ cum sit infinitæ perfectionis supplet in natura humana perfectionem humanæ personæ. Tum demum, quia si in operibus naturæ nihil otiosum & frustra concedimus, quanto magis in operibus Dei, maxime vero in hoc opere omnium diuinissimo. Secundo quia si admittunt duas personas, à fortiori duas etiam naturas distinctas post incarnationem admittere debent, quia distincta persona naturam distinctā omnino supponit. Tertio quare non etiam admittitis duas naturas, duas etiā voluntates, quarū altera sit operosa, altera otiosa? Quarto quare post incarnationem dicitis vnam naturam & non vnam etiam personam? sed aduersus hunc errorem infra latius oppugnantes Nestorium dicemus.

Præterea absurdissimus error est asserere in Christo ante vnionē duas illas esse naturas: quomodo enim in Christo fuerunt ante vnionem, si ante vnionem non fuit formaliter Christus vt talis. Idque patet manifeste ex plurimis locis Scripturæ, pręcipuè ex c. 1. Ioānis, ibi enim ille Christus qui habitauit in nobis dicitur ipsum Verbum incarnatum, vt patet ex illo contextu sermonis, *In principio erat verbum*, &c. *& Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à Patre, &c.* Ioan. 1.

Quomodo igitur in Christo hoc est in Verbo ante vnionem fuerunt duæ

 naturæ,

naturæ, diuina, & humana; si ante Vnionem Verbum non fuit incarnatum.

Rectissimè itaque S. Leo epistola decima ad Flauianum cap. vltimo (quæ in Concilio Chalcedonensi fuit approbata) cum illa verba Eutychetis retulisset: Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post adunationem vero vnam naturam confiteor; addit: Miror tam absurdam, tamque peruersam eius professionẽ, &c. Cum tam impie duarum naturarum antè Incarnationem vnigenitus Dei filius fuisse dicatur, quam nefariè, postquam Verbum caro factum est, natura in eo singularis asseritur.

His igitur præmissis contra errores alios vt certissimũ statuamus, Christum Iesum vna constare persona, duabus naturis diuina & humana inter se coniunctis, non confusis, salua cuiusque naturæ proprietate: fides enim Catholica agnouit semper in Christo post incarnationem duas integras, & perfectas naturas diuinam, & humanam, quæ sine vlla permixtione ac confusione, aut inter ipsas compositione in vera persona Verbi subsistant, neque diuinam naturam in humanam, vel humanam in diuinam fuisse conuersam, neque tertiam per commixtionem resultasse, sicut ex anima rationali & corpore, vt orientales hodie fatentur.

Primo hæc veritas ex scriptura probatur, & ante omnia duas esse in
Ioan 3. Christo naturas testantur illa Domini verba Ioan. 3. *Nemo ascendit in cælũ, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo.* Nam iste qui loquebatur, secundum eam naturam per quam videbatur, & loquebatur, ac filius hominis erat, non descenderat de cælo, aut nunc cum loquebatur erat in cœlo. Ergo alteram habuit nempe diuinam, secundum quam descenderat & erat in cælo.

Deinde nullo modo fieri potest secundum eandem naturam Christum
Ioan. 15. esse æqualem Patri, & minorem: at Ioan cap. 15. *Ego* (inquit) *& Pater vnum*
Ioan. 14. *sumus.* & cap. 14. *Pater* (inquit) *maior me est.* Igitur secundum vnam fuit æqualis Patri, secundum aliam minor.

Ioan. 8. Præterea, *Antequam* (inquit ipse Christus Ioan. 8.) *Abraham fieret ego sum.* At idem natus erat temporibus Augusti, nequit autem fieri vt idem secundum idem fuerit ante & post Abraham. Item quod S. Thomas Ioan 20. viderat & tetigerat in Christo, non erat Deus, sed caro, & tamen excla-
Ioan 20. mauit dicens: *Dominus meus & Deus meus.* Igitur ille cuius carnem viderat, simul erat verè Deus & homo, quod etiam aperte constat Actorum secundo. *Dextera* (inquit Petrus) *Dei exultata effudit hoc donum.* Nam exaltare non est Dei, sed creaturæ, effundere Spiritum Sanctum non est creaturæ, sed Dei. Item, *Spiritus Sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo, &c.*

Iam

Iam verò illas naturas non esse permixtas satis ex Sacra Scriptura cōstat, quæ frequenter asserit naturam diuinam esse prorsus immutabilem: Malach.3. *Ego Deus & non mutor.* Et Iacobi primo: *Apud quem non est transmutatio, &c.* Itaque stare non potest tertium, quod Eutyches dixit, diuinitatem in humanitatem, aut contra, fuisse conuersam. Nam fieri non potest vt nullo modo mutetur, vel quod in aliud conuertitur, vel id in quod conuertitur aliud. Malach. 3. Iacob. 1.

Præterea Christum Dominum reuera fuisse natum ex Virgine, passum, mortuum, & sepultum, & resurrexisse tertia die, & postea cælos ascēdisse: neque eundem Christum non secundum Diuinitatem, sed secundū humanitatem, non simulatam, sed veram, fuisse passum, contra errorem seu potius delirium Eutychetis passim, ac luce ipsa manifestius Scripturæ fatentur: sed quia hodie Orientales in hoc etiam Eutychetem damnant, non opus est in his amplius immorari.

Restat igitur vt ex Concilijs & Patribus sententiam Catholicā de duabus in Christo naturis comprobemus. Plurima sunt Concilia in quibus error iste expresse damnatur. Primo in Chalcedonensi Concilio ex instituto, & præsertim actione 5. in symbolo fidei, vbi sic dicitur; Confitemur in nouissimis diebus Filium Dei Vnigenitum in duabus naturis, inconfuse, immutabiliter, indiuisè, inseparabiliter agnoscendum, nunquam sublata differentia naturarum propter vnionem.

Item in Concilio Constantinopolitano (quod est quinta Synodus generalis) can. 2. 7. 8. 10. 11. Vbi in Canone illo 8. sic dicitur: Secundum substantiam dicentes carni vnigenitum Verbum vnitum esse, non confusionem quandam ad vices naturarum factum fuisse dicimus, magis autem vtraque manente natura, hoc quod est vnitum, intelligimus esse carni Verbum.

Item in 6. Synodo generali actione 4. in Concilio Lateranensi sub Martino Primo consultatione 5. cano. 5. 6. 7. & 8. in Concilio Hispalensi 2. c. 13. & passim in alijs; quibus denique adde Symbolum Athanasij, vbi eandem veritatem Ecclesia profitetur, maximè in illis verbis: Vnus autem non conuersione Diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum: vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitate personæ.

Tertio repugnat iste error orthodoxis Patrū sententijs: inprimis S. Cyrillus Alexandrinus apertissimè varijs in locis hanc veritatē testatur, in epistola 8. ad Nestorium, vbi referens fidem & sententiā Concilij Niceni: *Licet* (inquit) *differentes inter se naturæ in veram sint vnitatē coniunctæ, vnus tamen ex vtrisq; est filius ac Christus, interim non sublata differentia naturarum propter adunationem.* Hęc Cyrillus: cuius vestigijs adhærens Sancta Synodus Chalcedonensis 630. Patrum, Cyrilli testimonium referens sic ait,

Synodus.

Synodus.

Sequentes igitur Sanctos Patres (& infrà) vnum & eundem Christum filium Dominum Vnigenitum in duabus naturis sine confusione, sine mutatione, sine diuisione, sine separatione cognitum vno omnes consensu docemus. Hæc Synodus. Postea adducit verba S. Cyrilli.

Cyrilli ex epistola ad Sucensum.

Considerantes igitur, vt dixi, modum Incarnationis, videmus quod duæ naturæ coierunt inter se secundum vnionem quæ distrahi non potest, sine confusione, sine mutatione. Caro enim caro est, & non diuinitas, & si Deus factus est Caro homousie, & Caro enim Verbum Deus est, & non caro, & si propriam fecit carnem Oeconomicè.

Eiusdem ex eadem epistola.

Duas naturas dicimus, vnum vero Christum filium, Dominum, Dei Verbum factum hominem & incarnatum.

Eiusdem ex libro de fide ad Alexandrinos.

Ego commixtionem non approbo, alienum enim est à fide Apostolica & à recta traditione Dei. Commissio enim deletionem naturarum operatur. Vnio vero ineffabilis, quam qui recte sentiunt, confitentur, vtramque naturam sine confusione seruat.

Synodus.

Differentia naturarum nequaquam sublata propter vnionem.

Cyrilli ad Nestorium.

Non tanquam differentia naturarum sublata propter vnionem.

Synodus.

Quin potius seruata proprietate vtriusque naturæ.

Cyrilli ex epistola ad Sucensum.

Etsi enim vnus à nobis dicitur Vnigenitus filius Dei, incarnatus, & factus homo, non propterea commixtus est, sicut illis videtur. Nec in naturam carnis mutata est natura Verbi; imò neque carnis in naturam Verbi, sed in proprietate secundum naturam, vtraque manente simul, & intellecta secundum rationem paulo ante à nobis redditam vnio ineffabilis, & inexplicabilis vnam nobis demonstrauit naturam filij, sed incarnatam.

Synodus.

Et in vnam personam, & in vnam hypostasim concurrente.

Cyrilli ex epistola ad Ioannem.

Et tanquam in vna persona cognitus, vnus enim Dominus Iesus Christus, etsi non ignoratur differentia naturarum.

Præterea

Præterea S. Dionysius Areopagita cap. 3. de Ecclesiastica Hierarchia: *Diuinæ* (inquit) *bonitatis infinita clementia benignissime omnino prouidentiâ nostri, nec sic quidem (post peccatum) omisit per seipsam operari, nostrorum omnium veraciter sine peccato particeps facta, nostraque humilitati inserta, absque confusione vlla, & maculatione veræ & integerrimæ Diuinitatis suæ.*

S. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 4. cum agit de Christi generatione ex Virgine: *Duplex*, inquit, *erat Christus: homo quidem id quod apparebat: Deus vero quod intelligebatur. Comedebat quidem vt homo verè, ita vt nos, similes enim nobis corporis affectiones habebat: vt Deus autem quinque panibus aluit quinque millia*, &c.

S. Athanasius in Euangelium de Sanctissima Deipara: *Sanctificata*, inquit, *superuentu Spiritus Sancti Virgo eum gestabat, qui ex sua propria essentia Dei erat filius pro vnica eius diuinitatis natura, & gignit eundem incarnatum & hominem factum, secundum duarum naturarum proprietatem, eundemque duplicem & vnum ex duobus constantem inconfuse, immutabiliter, atque indiuisim credi oportere statuimus.* Et infra: *Deus interim perfectus & homo perfectus: vnus ratione vnius personæ; duplex tamen natura.*

S. Basilius lib. primo contra Eunomium post medium: *sicut formam*, inquit, *assumpsisse serui, in essentia humanæ naturæ Dominum nostrum natum esse significat: sic cum dicit in forma Dei esse* (*ad Philipp. 2.*) *Diuinæ essentiæ proprietatem penitus declarat.*

S. Gregorius Nazianzenus Orat. in Christi Natiuitatem: *Missus*, inquit, *est, verum vt homo, duplici enim natura erat; siquidem & fatigatus est, & fame & siti laborauit, & angore correptus est, & lachrymas fudit, vt lex naturæ fert.*

Innumera Patrum tam Græcorum, quam Latinorum possemus testimonia adducere: qui plura desiderat legat Theodoretum in Dialogo Immutabilis, & in Dialogo Inconfusus, vbi prolixè testimonia omnium ferè Patrum qui ante ipsum fuerunt adducuntur. Idem fecere S. Leo in suis Epistolis, B. Vigilius lib. 5. contra Eutychetem, Gelasius in lib. de duabus naturis, & nouissime omnia Patrum & Doctorum vsque ad nostra tempora testimonia congessit Author Thesauri Catholici libr. 2. de Christo saluatore.

Denique error iste repugnat etiam manifestè rationi; sed antequam vlterius procedamus, notandum est pro explicatione huius controuersiæ ex D. Thoma 4. contra Gentes cap. 41. quod vniri aliqua in natura non est, quod duæ naturæ adinuicem quomodocunque vniantur: Nam reuera in Christo duæ naturæ vnitæ sunt, sed quod illæ duæ naturæ conueniant in vna tertia natura, vel essentia, quæ aliquo modo ex naturis vnitis constituatur, sicut quod aliquæ duæ naturæ in persona vniantur, dicit quod eadem persona in duabus naturis subsistat, munusque ac rationem per-

sonæ exerceat in ordine ad vtramque naturam ipsam sustentans, & proprias vtriusque naturæ operationes exercens. Hoc supposito, Probatur. Tunc aliqua duo vniuntur in natura, quando vniuntur in aliqua essentia, quæ ex vnione duarum naturarum resultet: sed implicat naturam Diuinā & humanam hoc modo vniri, ergo, &c. Probatur minor: Nam quæ vniūtur in natura, necessario habent mutuum & intrinsecum ordinē inter se, imo & essentialem dependentiam ad inuicem: sed implicat naturam Diuinam habere aliquo modo ordinem, quia forma totalis, qualis est humanitas, cum per se loquendo sit totum, & non pars, nequit intrinsece & substantialiter ordinari ad alterius naturæ compositionem. In quo distinguitur humanitas ab anima rationali, quia hæc & quæcunque alia forma ex propria natura non est substantia totalis, sed potius pars alterius naturæ integræ: & ita dicit intrinsecum, & substantialem ordinem ad naturam, cuius est pars, & ad aliam partem simul componentem: at humanitas & quæcunque forma totalis non dicit talem ordinem per se, & substantialem, ergo, &c.

Secundo probatur, quando aliqua duo vniuntur in natura, talis natura in qua fit vnio, semper est perfectior alijs naturis, quæ in illa vniuntur: continet enim perfectionem vtriusque: sed implicat dari naturam perfectiorem essentia Diuina; ergo nulla natura potest esse terminus huius vnionis.

Tertio probatur. In Christo post vnionem sunt duæ formæ: ergo sunt duæ naturæ. Consequentia patet, quia forma, natura, & essentia, idem pollent. Antecedens probatur ex illo ad Philippenses 2. *Qui cum in forma Dei esset, formam serui accepit.* Sed forma Dei & forma serui sunt duæ formæ: ergo, &c.

Philip. 2.

Quarto, in sacris literis post vnionem cōtraria enunciantur de Christo, nempe ea quę sunt potentiæ Diuinæ, & quæ sunt infirmitatis humanę: sed contraria de eodem secundum idem enunciari non valent: ergo enunciātur secundum aliam, & aliam naturā & ex consequenti non est in Christo tertia aliqua natura ex duabus resultans.

Postremo Christus est verus Deus & verus homo, vt constat ex Sacra Scriptura; ergo vere habet naturam diuinam & humanam; non enim fieri potest vt diuina natura & humana fiant vna natura, vt ostendit D. Thomas 3.p.q.2.art.2. hac euidenti ratione.

Quia si ex diuinitate, & humanitate fit vnum, vel fit vnum ordine & compositione, eo modo, quo ex pluribus lapidibus fit vnus aceruus, vel vna domus: sed hoc dici non potest: quia Christus nō esset vnus per se, sed per accidens: item non esset vnus simpliciter, sed multa simpliciter, & vnū secundum quid: quorū vtrumque derogat veritati Incarnationis. Vel fit

vnum

vnum per ſe, per tranſmutationem, eo modo, quo ex elementis fit mixtũ. & hoc affirmari non poteſt; tum quia natura diuina eſt omnino immutabilis, & ſic neque ipſa poteſt in aliud conuerti, neque aliud in ipſam: tum quia id quod ex mixtione reſultat, vt conſtat ex articulo primo de Generatione cap. de mixtione, non eſt eiuſdem ſubſtantiæ cum miſſibilibus; & ſic Chriſtus neque eſſet conſubſtantialis Patri, neque matri, quorum vtrumque fidei aduerſatur. Vel fit vnum per ſe, abſque vlla tranſmutatione: ſed neque hoc poteſt dici. nam fieret vnum modo quantitatiuo, ſicut ex diuerſis membris fit vnum corpus: & hoc non, cum natura Diuina ſit incorporea: vel eo modo quo ex materia & forma fit vnum, & hoc eſt adhuc impoſſibilius; tum quia natura diuina, & humana ſunt entia completa in actu, & ex duobus entibus in actu nequit vnum per ſe fieri; tum quia natura diuina nullius poteſt eſſe forma, præſertim corporis: tũ quia alia ſpecies inde reſultans, eſſet pluribus communicabilis, & ita eſſent plures Chriſti: tum denique quia Chriſtus alias neque eſſet naturæ diuinæ, neque humanæ, differentia enim addita variat ſpeciem, ſicut vnitas numerum.

Vt vim huius rationis Patrumque ſententiam manifeſtam, effugiant Iacobitæ, hodie aliam excogitarunt ſuam hæreſim propagandi viam, dicentes in Chriſto Domino duas naturas fuiſſe vnitas, ac poſt vnionem in illo veram fuiſſe diuinitatem, veramque humanitatem, vnam tamen factam fuiſſe naturam perſonatam ex duabus naturis non perſonatis ſine tamen mixtione, aut confuſione. Quare licet concedãt Chriſtum ex duabus conſtaſſe naturis, renuunt tamen concedere illum in duabus naturis ſubſiſtere, ne videantur cum Neſtorio duas ponere in illo perſonas. Sed ferè idem eſt iſte errandi, ſiue dicendi modus cum alijs. Nam vel illę naturæ non perſonatæ ſunt ante vnionem diſtinctæ inter ſe, & hoc nequit intelligi, vt iam ſupra confutauimus. Vel illa natura perſonata, quæ reſultat ex duabus naturis Diuina & humana, eſt tertia natura compoſita ex duabus, ſicut homo ex anima & corpore, & hoc eſt quod Patres Concilij, & ratio ipſa demonſtrat eſſe erroneum. Si autem volunt dicere perſonam Chriſti eſſe compoſitam ex duabus naturis, hoc eſt ſubſiſtentem in illis, hic ſenſus catholicus eſt: ſed tunc fatendum eſt cum Eccleſia Catholica duas eſſe in Chriſto naturas perfectas, indiſtinctas, neque inter ſe commixtione aliqua aut compoſitione coniunctas, duas itidem voluntates & operationes, vt iam infra etiam oſtendere curabimus.

CAPVT XXVIII.

De duabus Christi voluntatibus.

NOn solum Eutyches, qui in Christo non esse naturam humanam veram ausus est affirmare, consequenter ab eo voluntatem humanam adimebat. sed & hæretici alij Orientales, qui naturam humanam in Christo confitebantur, in eo non fuisse voluntatem humanam temere affirmarunt. inter quos fuerunt Monothelitæ, sic nuncupati ab assertione vnius voluntatis in Christo, eo adducti fundamento, propterea quod omnia operatur Christus ex nutu diuinæ voluntatis.

Sed hic error breuiter & manifestè conuincitur primo testimonio ipsius Christi Lucæ 22. *Non mea, sed tua fiat voluntas.* Vbi vtramque voluntatem apertissimè distinguit. Item Ioan. 6. *Descendi de cælo, non vt facerem voluntatem meam, sed eius qui misit me, Patris.* Ex quo loco confirmatur hæc veritas in Synodo VI. generali act. 17. vbi damnatur hic error.

Lucæ 22.
Ioan. 6.

Secundo ex his quæ supra contra errores alios ex fide constituta sunt, ducitur manifestum argumentum. Etenim vera natura humana sine voluntate humana non consistit, vt est etiam ratione naturali perspicuum. Sed verbum diuinum assumpsit veram humanam naturam, eiusdem speciei, cuius est natura aliorum hominum. Ergo etiam voluntatem humanam.

Et confirmatur: nam potentiæ naturales proxime spectant ad naturã. Vnde videmus in Diuinis, quamuis tres personæ sint; tamen quia est vna natura, vnicam esse voluntatem. Sed in Christo sunt duæ naturæ, ergo vnaquæque suam habet voluntatem. Denique huc etiam pertinent Patrũ testimonia, quibus supra probauimus duas in Christo naturas perfectas, & in particulari in Christo esse duas voluntates docent Athanasius lib. de Trinitate, Gregorius Nys. contra Apollina. Epiphanius sermone 69. contra Marcionistas & B. Cyrillus Alexandrin. cuius testimonium magni faciunt omnes Orientales in sermone 40. in Matth. *Subest quidem in Christo pauor passionis propter humanitatem: compescitur autem statim virtute inhabitantis verbi: Ait enim. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis, humanitas quidem hoc ait: nam secundum quod Deus est, non est extra voluntatem Patris. Sicut enim vna est Deitas ita vna est Patris & Filij voluntas.* Idem li. 4. in Ioannẽ. *Volũtaria quidem passio, eo quod ita voluisset diuina natura, inuoluntaria autẽ quantum ad carnẽ recusantem mortẽ, & secundũ quod Christus homo erat* Idem li. x. *Sicut consubstantialis est, ita & conuoluntarius proprio genitori, vnius enim essentiæ vna perfecti volũtas est.*

Nec

Nec valet quicquam argumentum hæreticorum. Nam etsi Christus omnia ex nutu diuinę voluntatis operabatur, non quia ex vna diuina voluntate omnia operaretur, sed quia humana eius voluntas erat diuinæ conformis.

Porro ijsdem argumentis patet in Christo fuisse, etiam intellectũ creatum præter diuinum, quia est etiam humanæ naturæ potentiæ naturalis. Quod ex scriptura etiam patet Isaię 52. *Ecce intelliget puer meus.* Et Matth. 8. *Audiens Iesus miratus est*, quod pertinet ad intellectum. Item ex Augustino l. 83. qq. q. 80. contra Apollinaristas qui animam rationalem, & intellectũ in Christo negabant, inferentes quod tunc Verbum beluam quandã cum figura humani corporis suscepisset. *Isaie 52. Matth. 8.*

Item ijsdem argumentis efficitur, reliquas animę potentias sensitiuas esse in Christo atque etiam liberum arbitrium. Nam liberum arbitriũ nihil aliud est quam voluntas ipsa, prout tendit in sua obiecta cum indifferentia quadam. Neque obstat quod Christus nullo modo peccare potuerit? Nam potentia peccandi non est de ratione liberi arbitrij.

Vnde Augustinus in lib. de prædestinatione Sanctorum c. 15. de Christi impeccabilitate loquens, An ideo, inquit, in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato seruire non poterat.

CAPVT XXIX.

De duabus Christi Domini operationibus.

ORientalium etiam hodie error est qui etiam fuit quõdam Monothelitarum, in Christo tantum fuisse vnicam operationem nempe Diuinam, tametsi diuersa per illam operaretur. Idque probabãt, quia omnia fiebant ab eodem Verbo Diuino. Damnatur hic error in VI. Synodo act 4. 8. & 9. vbi inter cætera sic legimus: *Duas naturales operationes indiuise, inconuertibiliter, inconfuse, inseparabiliter in eodem Domino Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est, diuinam, & humanam.* Ponuntur autem illæ particulæ Indiuise, inconuertibiliter, ad ostẽdendum ab vna & eadem persona Verbi vtriusque generis orationes salua differentia ipsarum profectas esse.

Plena etiam sunt Euangelia manifestissimis Christi operibus, quibus ostendi posit duas esse in Christo operationes. Primum enim vna est Patris & Filij operatio, sicut & natura, vt patet ex illis locis: *Omnia quæ Pater habet mea sunt. Et quæcunq; Pater facit, hæc & filius similiter facit.* Ne quis autẽ putaret alia Patrem, alia Filium operatione operari, alibi ait: *Pater in me*

manens

naturæ, diuina, & humana; si ante Vnionem Verbum non fuit incarnatum.

Rectissimè itaque S. Leo epistola decima ad Flauianum cap. vltimo (quæ in Concilio Chalcedonensi fuit approbata) cum illa verba Eutychetis retulisset: Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post adunationem vero vnam naturam confiteor; addit: Miror tam absurdam, tamque peruersam eius professionē, &c. Cum tam impie duarum naturarum antè Incarnationem vnigenitus Dei filius fuisse dicatur, quam nefariè, postquam Verbum caro factum est, natura in eo singularis asseritur.

His igitur præmissis contra errores alios vt certissimū statuamus, Christum Iesum vna constare persona, duabus naturis diuina & humana inter se coniunctis, non confusis, salua cuiusque naturæ proprietate: fides enim Catholica agnouit semper in Christo post incarnationem duas integras, & perfectas naturas diuinam, & humanam, quæ sine vlla permixtione ac confusione, aut inter ipsas compositione in vera persona Verbi subsistant, neque diuinam naturam in humanam, vel humanam in diuinam fuisse conuersam, neque tertiam per commixtionem resultasse, sicut ex anima rationali & corpore, vt orientales hodie fatentur.

Primo hæc veritas ex scriptura probatur, & ante omnia duas esse in
Ioan 3. Christo naturas testantur illa Domini verba Ioan. 3. *Nemo ascendit in cælū, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo.* Nam iste qui loquebatur, secundum eam naturam per quam videbatur, & loquebatur, ac filius hominis erat, non descenderat de cælo, aut nunc cum loquebatur erat in cœlo. Ergo alteram habuit nempe diuinam, secundum quam descenderat & erat in cælo.

Deinde nullo modo fieri potest secundum eandem naturam Christum
Ioan. 15. esse æqualem Patri, & minorem: at Ioan cap. 15. *Ego* (inquit) *& Pater vnum*
Ioan. 14. *sumus.* & cap. 14. *Pater* (inquit) *maior me est.* Igitur secundum vnam fuit æqualis Patri, secundum aliam minor.

Ioan. 8. Præterea, *Antequam* (inquit ipse Christus Ioan. 8.) *Abraham fieret ego sum.* At idem natus erat temporibus Augusti, nequit autem fieri vt idem secundum idem fuerit ante & post Abraham. Item quod S. Thomas Ioan 20. viderat & tetigerat in Christo, non erat Deus, sed caro, & tamen excla-
Ioan 20. mauit dicens: *Dominus meus & Deus meus.* Igitur ille cuius carnem viderat, simul erat verè Deus & homo, quod etiam aperte constat Actorum secundo. *Dextera* (inquit Petrus) *Dei exultata effudit hoc donum.* Nam exaltare non est Dei, sed creaturæ, effundere Spiritum Sanctum non est creaturæ, sed Dei. Item, *Spiritus Sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo*, &c.

Iam verò illas naturas non esse permixtas satis ex Sacra Scriptura cõstat, quæ frequenter asserit naturam diuinam esse prorsus immutabilem: Malach. 3. *Ego Deus & non mutor.* Et Iacobi primo: *Apud quem non est transmutatio, &c.* Itaque stare non potest tertium, quod Eutyches dixit, diuinitatem in humanitatem, aut contra, fuisse conuersam. Nam fieri non potest vt nullo modo mutetur, vel quod in aliud conuertitur, vel id in quod conuertitur aliud. *Malach. 3.* *Iacob. 1.*

Præterea Christum Dominum reuera fuisse natum ex Virgine, passum, mortuum, & sepultum, & resurrexisse tertia die, & postea cælos ascẽdisse: neque eundem Christum non secundum Diuinitatem, sed secundũ humanitatem, non simulatam, sed veram, fuisse passum, contra errorem seu potius delirium Eutychetis passim, ac luce ipsa manifestius Scripturæ fatentur: sed quia hodie Orientales in hoc etiam Eutychetem damnant, non opus est in his amplius immorari.

Restat igitur vt ex Concilijs & Patribus sententiam Catholicã de duabus in Christo naturis comprobemus. Plurima sunt Concilia in quibus error iste expresse damnatur. Primo in Chalcedonensi Concilio ex instituto, & præsertim actione 5. in symbolo fidei, vbi sic dicitur; Confitemur in nouissimis diebus Filium Dei Vnigenitum in duabus naturis, inconfuse, immutabiliter, indiuise, inseparabiliter agnoscendum, nunquam sublata differentia naturarum propter vnionem.

Item in Concilio Constantinopolitano (quod est quinta Synodus generalis) can. 2. 7. 8. 10. 11. Vbi in Canone illo 8. sic dicitur: Secundum substantiam dicentes carni vnigenitum Verbum vnitum esse, non confusionem quandam ad vices naturarum factum fuisse dicimus, magis autem vtraque manente natura, hoc quod est vnitum, intelligimus esse carni Verbum.

Item in 6. Synodo generali actione 4. in Concilio Lateranensi sub Martino Primo consultatione 5. cano. 5. 6. 7. & 8. in Concilio Hispalensi 2. c. 13. & passim in alijs; quibus denique adde Symbolum Athanasij, vbi eandem veritatem Ecclesia profitetur, maximè in illis verbis: Vnus autem non conuersione Diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum: vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitate personæ.

Tertio repugnat iste error orthodoxis Patrũ sententijs: inprimis S. Cyrillus Alexandrinus apertissimè varijs in locis hanc veritatẽ testatur, in epistola 8. ad Nestorium, vbi referens fidem & sententiã Concilij Nicęni: *Licet* (inquit) *differentes inter se natura in veram sint vnitatẽ coniunctæ, vnus tamen ex vtrisq; est filius ac Christus, interim non sublata differentia naturarum propter adunationem.* Hęc Cyrillus: cuius vestigijs adhærens Sancta Synodus Chalcedonensis 630. Patrum, Cyrilli testimonium referens sic ait.

Synodus.

Synodus.

SEquentes igitur Sanctos Patres (& infrà) vnum & eundem Christum filium Dominum Vnigenitum in duabus naturis sine confusione, sine mutatione, sine diuisione, sine separatione cognitum vno omnes consensu docemus. Hæc Synodus. Postea adducit verba S. Cyrilli.

Cyrilli ex epistola ad Sucensum.

Considerantes igitur, vt dixi, modum Incarnationis, videmus quod duæ naturæ coierunt inter se secundum vnionem quæ distrahi non potest, sine confusione, sine mutatione. Caro enim caro est, & non diuinitas, & si Deus factus est Caro homousie, & Caro enim Verbum Deus est, & non caro, & si propriam fecit carnem Oeconomicè.

Eiusdem ex eadem epistola.

Duas naturas dicimus, vnum vero Christum filium, Dominum, Dei Verbum factum hominem & incarnatum.

Eiusdem ex libro de fide ad Alexandrinos.

Ego commixtionem non approbo, alienum enim est à fide Apostolica & à recta traditione Dei. Commissio enim deletionem naturarum operatur. Vnio vero ineffabilis, quam qui recte sentiunt, confitentur, vtramque naturam sine confusione seruat.

Synodus.

Differentia naturarum nequaquam sublata propter vnionem.

Cyrilli ad Nestorium.

Non tanquam differentia naturarum sublata propter vnionem.

Synodus.

Quin potius seruata proprietate vtriusque naturæ.

Cyrilli ex epistola ad Sucensum.

Etsi enim vnus à nobis dicitur Vnigenitus filius Dei, incarnatus, & factus homo, non propterea commixtus est, sicut illis videtur. Nec in naturam carnis mutata est natura Verbi; imò neque carnis in naturam Verbi, sed in proprietate secundum naturam, vtraque manente simul, & intellecta secundum rationem paulo ante à nobis redditam vnio ineffabilis, & inexplicabilis vnam nobis demonstrauit naturam filij, sed incarnatam.

Synodus.

Et in vnam personam, & in vnam hypostasim concurrente.

Cyrilli ex epistola ad Ioannem.

Et tanquam in vna persona cognitus, vnus enim Dominus Iesus Christus, etsi non ignoratur differentia naturarum.

Præterea

Præterea S. Dionysius Areopagita cap. 3. de Ecclesiastica Hierarchia: *Diuinæ* (inquit) *bonitatis infinita clementia benignissime omnino prouidentiã nostri, nec sic quidem (post peccatum) omisit per seipsam operari, nostrorum omnium veraciter sine peccato particeps facta, nostraque humilitati inserta, absque confusione vlla, & maculatione veræ & integerrimæ Diuinitatis suæ.*

S. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 4. cum agit de Christi generatione ex Virgine: *Duplex*, inquit, *erat Christus: homo quidem id quod apparebat: Deus vero quod intelligebatur. Comedebat quidem vt homo verè, ita vt nos, similes enim nobis corporis affectiones habebat: vt Deus autem quinque panibus aluit quinque millia*, &c.

S. Athanasius in Euangelium de Sanctissima Deipara: *Sanctificata*, inquit, *superuentu Spiritus Sancti Virgo eum gestabat, qui ex sua propria essentia Dei erat filius pro vnica eius diuinitatis natura, & gignit eundem incarnatum & hominem factum, secundum duarum naturarum proprietatem, eundemque duplicem & vnum ex duobus constantem inconfuse, immutabiliter, atque indiuisim credi oportere statuimus*. Et infra: *Deus interim perfectus & homo perfectus: vnus ratione vnius personæ; duplex tamen natura.*

S. Basilius lib. primo contra Eunomium post medium: *sicut formam*, inquit, *assumpsisse serui, in essentia humanæ naturæ Dominum nostrum natum esse significat: sic cum dicit in forma Dei esse* (*ad Philipp. 2.*) *Diuinæ essentiæ proprietatem penitus declarat.*

S. Gregorius Nazianzenus Orat. in Christi Natiuitatem: *Missus*, inquit, *est, verum vt homo, duplici enim natura erat; siquidem & fatigatus est, & fame & siti laborauit, & angore correptus est, & lachrymas fudit, vt lex naturæ fert.*

Innumera Patrum tam Græcorum, quam Latinorum possemus testimonia adducere: qui plura desiderat legat Theodoretum in Dialogo Immutabilis, & in Dialogo Inconfusus, vbi prolixè testimonia omnium ferè Patrum qui ante ipsum fuerunt adducuntur. Idem fecere S. Leo in suis Epistolis, B. Vigilius lib. 5. contra Eutychetem, Gelasius in lib. de duabus naturis, & nouissime omnia Patrum & Doctorum vsque ad nostra tempora testimonia congessit Author Thesauri Catholici libr. 2. de Christo saluatore.

Denique error iste repugnat etiam manifestè rationi; sed antequam vlterius procedamus, notandum est pro explicatione huius controuersiæ ex D. Thoma 4. contra Gentes cap. 41. quod vniri aliqua in natura non est, quod duæ naturæ adinuicem quomodocunque vniantur: Nam reuera in Christo duæ naturæ vnitæ sunt, sed quod illæ duæ naturæ conueniant in vna tertia natura, vel essentia, quæ aliquo modo ex naturis vnitis constituatur, sicut quod aliquæ duæ naturæ in persona vniantur, dicit quod eadem persona in duabus naturis subsistat, munusque ac rationem per-

ſonæ exerceat in ordine ad vtramque naturam ipſam ſuſtentans, & proprias vtriuſque naturæ operationes exercens. Hoc ſuppoſito, Probatur. Tunc aliqua duo vniuntur in natura, quando vniuntur in aliqua eſſentia, quæ ex vnione duarum naturarum reſultet: ſed implicat naturam Diuinā & humanam hoc modo vniri, ergo, &c. Probatur minor: Nam quæ vniūtur in natura, neceſſario habent mutuum & intrinſecum ordinē inter ſe, imo & eſſentialem dependentiam ad inuicem: ſed implicat naturam Diuinam habere aliquo modo ordinem, quia forma totalis, qualis eſt humanitas, cum per ſe loquendo ſit totum, & non pars, nequit intrinſece & ſubſtantialiter ordinari ad alterius naturæ compoſitionem. In quo diſtinguitur humanitas ab anima rationali, quia hæc & quæcunque alia forma ex propria natura non eſt ſubſtantia totalis, ſed potius pars alterius naturæ integræ: & ita dicit intrinſecum, & ſubſtantialem ordinem ad naturam, cuius eſt pars, & ad aliam partem ſimul componentem: at humanitas & quæcunque forma totalis non dicit talem ordinem per ſe, & ſubſtantialem, ergo, &c.

Secundo probatur, quando aliqua duo vniuntur in natura, talis natura in qua fit vnio, ſemper eſt perfectior alijs naturis, quæ in illa vniuntur: continet enim perfectionem vtriuſque: ſed implicat dari naturam perfectiorem eſſentia Diuina; ergo nulla natura poteſt eſſe terminus huius vnionis.

Tertio probatur. In Chriſto poſt vnionem ſunt duæ formæ: ergo ſunt duæ naturæ. Conſequentia patet, quia forma, natura, & eſſentia, idem pollent. Antecedens probatur ex illo ad Philippenſes 2. *Qui cum in forma Dei eſſet, formam ſerui accepit.* Sed forma Dei & forma ſerui ſunt duæ formæ: ergo, &c.

Philip. 2.

Quarto, in ſacris literis poſt vnionem cōtraria enunciantur de Chriſto, nempe ea quę ſunt potentiæ Diuinæ, & quæ ſunt infirmitatis humanę: ſed contraria de eodem ſecundum idem enunciari non valent: ergo enunciātur ſecundum aliam, & aliam naturā & ex conſequenti non eſt in Chriſto tertia aliqua natura ex duabus reſultans.

Poſtremo Chriſtus eſt verus Deus & verus homo, vt conſtat ex Sacra Scriptura; ergo vere habet naturam diuinam & humanam; non enim fieri poteſt vt diuina natura & humana fiant vna natura, vt oſtendit D. Thomas 3. p. q. 2. art. 2. hac euidenti ratione.

Quia ſi ex diuinitate, & humanitate fit vnum, vel fit vnum ordine & compoſitione, eo modo, quo ex pluribus lapidibus fit vnus aceruus, vel vna domus: ſed hoc dici non poteſt: quia Chriſtus nō eſſet vnus per ſe, ſed per accidens: item non eſſet vnus ſimpliciter, ſed multa ſimpliciter, & vnū ſecundum quid: quorū vtrumque derogat veritati Incarnationis. Vel fit

vnum per se, per transmutationem, eo modo, quo ex elementis fit mixtũ. & hoc affirmari non potest; tum quia natura diuina est omnino immutabilis, & sic neque ipsa potest in aliud conuerti, neque aliud in ipsam: tum quia id quod ex mixtione resultat, vt constat ex articulo primo de Generatione cap. de mixtione, non est eiusdem substantiæ cum missibilibus; & sic Christus neque esset consubstantialis Patri, neque matri, quorum vtrumque fidei aduersatur. Vel fit vnum per se, absque vlla transmutatione: sed neque hoc potest dici. nam fieret vnum modo quantitatiuo, sicut ex diuersis membris fit vnum corpus: & hoc non, cum natura Diuina sit incorporea: vel eo modo quo ex materia & forma fit vnum, & hoc est adhuc impossibilius; tum quia natura diuina, & humana sunt entia completa in actu, & ex duobus entibus in actu nequit vnum per se fieri; tum quia natura diuina nullius potest esse forma, præsertim corporis: tũ quia alia species inde resultans, esset pluribus communicabilis, & ita essent plures Christi: tum denique quia Christus alias neque esset naturæ diuinæ, neque humanæ, differentia enim addita variat speciem, sicut vnitas numerum.

Vt vim huius rationis Patrumq́ue sententiam manifestam, effugiant Iacobitæ, hodie aliam excogitarunt suam hæresim propagandi viam, dicentes in Christo Domino duas naturas fuisse vnitas, ac post vnionem in illo veram fuisse diuinitatem, veramque humanitatem, vnam tamen factam fuisse naturam personatam ex duabus naturis non personatis sine tamen mixtione, aut confusione. Quare licet concedãt Christum ex duabus constasse naturis, renuunt tamen concedere illum in duabus naturis subsistere, ne videantur cum Nestorio duas ponere in illo personas. Sed ferè idem est iste errandi, siue dicendi modus cum alijs. Nam vel illę naturæ non personatæ sunt ante vnionem distinctæ inter se, & hoc nequit intelligi, vt iam supra confutauimus. Vel illa natura personata, quæ resultat ex duabus naturis Diuina & humana, est tertia natura composita ex duabus, sicut homo ex anima & corpore, & hoc est quod Patres Concilij, & ratio ipsa demonstrat esse erroneum. Si autem volunt dicere personam Christi esse compositam ex duabus naturis, hoc est subsistentem in illis, hic sensus Catholicus est: sed tunc fatendum est cum Ecclesia Catholica duas esse in Christo naturas perfectas, indistinctas, neque inter se commixtione aliqua aut compositione coniunctas, duas itidem voluntates & operationes, vt iam infra etiam ostendere curabimus.

CAPVT XXVII.

Soluuntur argumenta Eutychetis, & aliorum.

ARgumenta quibus vsi sunt Eutyches, & eius sectatores tam veteres, quam noui ad sui erroris confirmationem, facili negotio soluũtur. Primum est quod Ioannis 1. dicitur: *Verbum caro factum est*. Est igitur natura Verbi conuersa & mutata in humanam: sicut aqua illa conuersa fuit in vinum, de qua simili loquendi modo dicitur Ioan. 2. *Cum vidisset architriclinus aquam vinum factam &c.*

Ioan. 1.
Ioan. 2.

Respondeo primo, si hoc argumentum valeret, falsum etiã esset quod Eutychiani dixerunt naturam illam vnam, quæ in Christo mansit, fuisse reuera Diuinam. Etenim quod in aliud conuertitur minimè manet: vt neque mansit aqua postquam facta est vinum. Secundo dico, illo modo loquendi, cum scilicet vnum dicitur factũ aliud; non semper in Scriptura significari conuersionem, sed solum accessionem aliquam sine interitu prioris. Vt cum dicitur ad Galat. 3. *Christus pro nobis factus est maledictum*: vel cum dicitur Luc. 2. *factus annorum duodecim* &c.

Galat 3.
Luc 2.

Ita hoc explicant Athanasius in Epistola ad Epictetum, & Gregorius Nazian. in epistola 1. ad Cledoniũ, & Ambrosius de Incarnationis Dominicæ Sacramento cap. 6. & Theodoretus in Dialogo 1. vbi prædictos Patres pro ea interpretatione citat, & eam inde cõfirmat, quod statim Ioan. de eo ipso verbo Incarnato subiungit, *Et habitauit in nobis & vidimus gloriã eius, &c.* Vnde euidenter apparet, Verbum non propterea esse destitisse. Item ex eo quod alibi Incarnatio verbi sic describitur, vt manifestum sit mansisse post eam salua natura sua Verbum. Nam ad Philip. 2. dicitur. *Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.* Et ad Hebræos 2. *Semen Abrahæ apprehendit.* Manet autem omnino is qui quippiam accipit & apprehendit.

Ioan. 1.
Philip. 2.
Heb. 2.

Tertio dico ex illo ipso loco Ioan. 1. potius reuinci euidenter errorem Eutychetis. Nam si Verbum caro factum est: ergo mansit in Christo post vnionem vera caro, & natura humana, quod Eutyches negabat. Manet enim id in quod aliud dicitur euadere, sicut mansit vinum illud in quod euasit aqua, & manet etiam dignitas Consulis, cũ dicimus de aliquo quod sit factus Consul.

Secundũ argumentũ Ioa. 1. dicitur: *Verbũ caro factũ est*. In Cõcilio Chalcedonensi act. 1. post epistolam Cyrilli ad Ioannem Antiochenum, Eustachius Episcopus Beritensis, testatus est S. Cyrillum asseruisse, non oportere intelligi duas naturas, sed vnam naturam Dei Verbi incarnatam.

Ioan. 1.

Respon-

Respondeo sensum esse, quod non sint in Christo duæ naturæ supposito distinctæ reipsa, & separatæ, sicut sensit Nestorius, sed naturam Diuinam, cum humana natura coniunctam, in vna & eadem diuina persona. Ita enim illud dictum Cyrilli intelligendum esse definitum est in V. Synodo generali, can. 8.

Et eodem modo debet accipi, quod dixit Gregorius Nazianzenus epistola prima ad Cledonium, Carnem esse Deificatam: & quod in Concilio Lateranensi sub Martino I. can. 5. definitur, naturam Dei Verbi fuisse incarnatam, quod etiam asserit Damascen lib 3. cap. 6. His enim modis loquendi à Patribus significatur solum illa realis & substantialis coniūctio diuinitatis cum humanitate in vna & eadem persona Diuini Verbi, non autem aliqua vtriusque naturæ confusio.

Tertium argumentum est, quod aliqui antiqui Patres dicant naturam Diuinam fuisse mixtam cum humanitate, sic enim scribit S. Cyprianus in lib. de vanitate Idolorum: *Carnem Spiritu Sancto cooperante induitur, Deus cum homine miscetur. Hic Deus noster, hic Christus est.* Et S. Gregorius Nyssenus in Orat. Catechetica cap. 25. Incarnationem appellat nostræ naturæ cum diuina commixtionem. Similiter loquitur Irenæus lib. 3. cap. 21. & Vigilius lib. 1. contra Eutychetem.

Respondeo hoc vocabulo mixtionis Patres fuisse vsos, ad significandū Vnionem illam esse omnino realem, & substantialem, sicut est suo modo mixtio elementorum in vno & eodem substantiali supposito, non autem ad significandum quod sit mixtio propriè.

Quartum argumentum. S. Athanasius in Symbolo dicit: *Sicut anima rationalis & caro, vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus*. Est igitur vnica natura in Christo sicut in vno alio homine.

Respondeo minimè id sequi, non enim est sensus, ita ex humana & diuina natura fieri vnam naturam, sicut fit ex anima & corpore vna humanitas, sed sicut ex anima & corpore fit vna substantia quæ est natura, ita etiam ex vnione naturæ humanæ & diuinæ in persona Verbi, constare similiter substantiam quandam vnicam, quæ est Christi persona, vt subsistens in vtraque natura.

Quintum argumentum (quo maximè nitebatur Eutyches) Si in Christo sunt duæ naturæ, Ergo etiam duæ personæ. Qui fuit error Nestorij.

Respondeo nihil minus sequi. Est enim alia ratio naturæ quam personæ. Vnde etiam in Diuinis, vbi natura & persona re non distinguuntur, credimus esse personas tres, quamuis earum tantum sit vnica natura. Possunt igitur in Christo vice versa esse naturæ duæ, & persona vnica. Et hactenus de errore Eutychetis.

CAPVT XXVIII.

De duabus Christi voluntatibus.

NOn solum Eutyches, qui in Christo non esse naturam humanam veram ausus est affirmare, consequenter ab eo voluntatem humanam adimebat, sed & hæretici alij Orientales, qui naturam humanam in Christo confitebantur, in eo non fuisse voluntatem humanam temere affirmarunt. inter quos fuerunt Monothelitæ, sic nuncupati ab assertione vnius voluntatis in Christo, eo adducti fundamento, propterea quod omnia operatur Christus ex nutu diuinæ voluntatis.

Sed hic error breuiter & manifestè conuincitur primo testimonio ipsius Christi Lucæ 22. *Non mea, sed tua fiat voluntas.* Vbi vtramque voluntatem apertissimè distinguit. Item Ioan. 6. *Descendi de cælo, non vt facerem voluntatem meam, sed eius qui misit me, Patris.* Ex quo loco confirmatur hæc veritas in Synodo VI. generali act. 17. vbi damnatur hic error.

Luca 22. Ioan. 6.

Secundo ex his quæ supra contra errores alios ex fide constituta sunt, ducitur manifestum argumentum. Etenim vera natura humana sine voluntate humana non consistit, vt est etiam ratione naturali perspicuum. Sed verbum diuinum assumpsit veram humanam naturam, eiusdem speciei, cuius est natura aliorum hominum. Ergo etiam voluntatem humanam.

Et confirmatur: nam potentiæ naturales proxime spectant ad naturã. Vnde videmus in Diuinis, quamuis tres personæ sint; tamen quia est vna natura, vnicam esse voluntatem. Sed in Christo sunt duæ naturæ, ergo vnaquæque suam habet voluntatem. Denique huc etiam pertinent Patrũ testimonia, quibus supra probauimus duas in Christo naturas perfectas, & in particulari in Christo esse duas voluntates docent Athanasius lib. de Trinitate, Gregorius Nys. contra Apollina. Epiphanius sermone 69. contra Marcionistas & B. Cyrillus Alexandrin. cuius testimonium magni faciunt omnes Orientales in sermone 40. in Matth. *Subest quidem in Christo pauor passionis propter humanitatem: compescitur autem statim virtute inhabitantis verbi: Ait enim. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis; humanitas quidem hoc ait: nam secundum quod Deus est, non est extra voluntatem Patris. Sicut enim vna est Deitas ita vna est Patris & Filij voluntas.* Idem li. 4. in Ioannẽ. *Volũtaria quidem passio, eo quod ita voluisset diuina natura, inuoluntaria autẽ quantum ad carnẽ recusantem mortẽ, & secundũ quod Christus homo erat* Idem li. x. *Sicut consubstantialis est, ita & conuoluntarius proprio genitori, vnius enim essentiæ vna perfecti volũtas est.*

Nec

Nec valet quicquam argumentum hæreticorum. Nam etsi Christus omnia ex nutu diuinę voluntatis operabatur, non quia ex vna diuina voluntate omnia operaretur, sed quia humana eius voluntas erat diuinæ conformis.

Porro iisdem argumentis patet in Christo fuisse, etiam intellectū creatum præter diuinum, quia est etiam humanæ naturæ potentiæ naturalis. Quod ex scriptura etiam patet Isaię 52. *Ecce intelliget puer meus*. Et Matth. 8. *Audiens Iesus miratus est*, quod pertinet ad intellectum. Item ex Augustino l. 83. qq. q. 80. contra Apollinaristas qui animam rationalem, & intellectū in Christo negabant, inferentes quod tunc Verbum beluam quandā cum figura humani corporis suscepisset. *Isaia 52. Matth. 8.*

Item iisdem argumentis efficitur, reliquas animę potentias sensitiuas esse in Christo atque etiam liberum arbitrium. Nam liberum arbitriū nihil aliud est quam voluntas ipsa, prout tendit in sua obiecta cum indifferentia quadam. Neque obstat quod Christus nullo modo peccare potuerit? Nam potentia peccandi non est de ratione liberi arbitrij.

Vnde Augustinus in lib. de prædestinatione Sanctorum c. 15. de Christi impeccabilitate loquens, An ideo, inquit, in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato seruire non poterat.

CAPVT XXIX.

De duabus Christi Domini operationibus.

ORientalium etiam hodie error est qui etiam fuit quōdam Monothelitarum, in Christo tantum fuisse vnicam operationem nempe Diuinam, tametsi diuersa per illam operaretur. Idque probabāt, quia omnia fiebant ab eodem Verbo Diuino. Damnatur hic error in VI. Synodo act 4. 8. & 9. vbi inter cætera sic legimus: *Duas naturales operationes indiuise, inconuertibiliter, inconfuse, inseparabiliter in eodem Domino Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est, diuinam, & humanam.* Ponuntur autem illæ particulæ Indiuise, inconuertibiliter, ad ostēdendum ab vna & eadem persona Verbi vtriusque generis orationes salua differentia ipsarum profectas esse.

Plena etiam sunt Euangelia manifestissimis Christi operibus, quibus ostendi posit duas esse in Christo operationes. Primum enim vna est Patris & Filij operatio, sicut & natura, vt patet ex illis locis: *Omnia quæ Pater habet mea sunt. Et quæcunq; Pater facit, hæc & filius similiter facit.* Ne quis autē putaret alia Patrem, alia Filium operatione operari, alibi ait: *Pater in me*

manens

manens ipse facit opera. Item *non potest filius quicquam facere nisi viderit Patrem facientem.* Quod autem filius præter hanc Diuinam operationem, aliam diuersam habeat, non communem cum Patre, adeo apertum est, vt superuacaneum videatur, id velle probare. Nam quod inter homines conuersabatur, loquebatur, ambulabat, comedebat, oculis, manibus, pedibus, reliquisque corporis membris & animæ sensibus & potentijs operabatur; id certe Patri commune cum eo non erit, nisi quis Patrem incarnatum esse dicat simul cum filio: quod est nefas dictu. Cumque filius solus, & non Pater, nec Spiritus Sanctus naturam humanam assumpserit, corpusq. & animam habuerit, certe ea quæ per animam & corpus exercebat, Patri aut Spiritui Sancto tribui non possunt. sed soli filio: & quis vnquam dixit Patrem esurijsse, fatigatum ex itinere, seu illum super puteum collocutũ cum Samaritana, disputasse in templo cum Iudæis, aliaque huiusmodi multa fecisse. quæ de Christo referunt Euangelistæ? An etiam illud Patri tribuendum est, quod Lucas de Christo ait: *Et erat subditus illis*, & quod Patrẽ sæpè orauerit, quod & missum à Patre in mundum dicit. quodque ait non suam gloriam quærere, sed Patris, & eiusmodi alia plurima. Nimis profecto obtusæ mentis est qui hoc non videt, minus obstinatæ qui cum viderit, tamen credere non vult, cum præsertim id senserint omnes Catholici Patres.

Præterea illi qui in Christo concedunt duas naturas, vt omnes tenent Catholici, necesse est vt duas confiteantur voluntates, duas operationes, cum ad naturæ veritatem pertineat operatio ei conueniens. Vnde Ambrosius l. 2. de fide ad Gratian. c. 4. *Nunquid potest vna operatio esse, vbi diuersitas est substantiæ?*

Atque eodem argumento conuincitur in Christo fuisse non tantũ operationem humanam: sed etiã plures humanitatis operationes, quales sunt aliorum hominum. Tametsi omnes illæ potuerint, maximè in Christo, dici vnica operatio. si spectemus earum quasi principium, nimirum humanam rationem ac voluntatem in Christo, qua dirigebantur seu imperabantur omnes.

Fundamentum vero illorum hæreticorum nullius prorsus mométi est: quamuis enim idem Verbum diuinum esset principium omnium Christi operationum tanquam suppositum; non tamen illas omnes efficiebat per eandem naturam, vt per formam, sed per diuersas, scilicet per diuinam & humanam. Itaque diuersæ omnino eius operationes fuerunt.

Sed vt in Catholico sensu aliqua Patrum dicta commodius intelligantur, ex sententia Theologorum doctissimorum notandũ est, operationũ in Christo triplex genus distingui posse. Nam primo quædam fuerũt tantum diuinæ: vt creatio & gubernatio mundi. Secundo, aliæ Christi operationes

rationes fuerunt humanæ tantum, vt deambulatio, comestio. Quas operationes ideo dico humanas tantũ; quoniam conueniunt etiam aliis puris hominibus naturaliter, tametsi & à supposito diuino eiusmodi operationes Christi proficiscerentur, & ad eas diuinitas generali concursu cooperata sit, quod falsò ac temerarie negauit Duran. in 3. dist. 18. q. 1. quia nimirum in vniuersum alioqui existimat, Deum non concurrere immediatè efficiendo ad effectus causarum secundarum.

Tertij generis operationes possumus in Christo nominare mixtas seu duplices, id est, partim diuinas, partim humanas: quia licet vno eodemq; vocabulo significentur; vere tamen sunt duplices: vt iustificatio impij, suscitatio mortuorum, & aliorum miraculorum patratio. Huiusmodi enim nominibus partim significamus actionem diuinam principalem, quæ scilicet sua vi attingit principalem effectum, (nempe gratiam, vitam miraculosè restitutam, &c.) partim etiam actionem humanam, videlicet instrumentalem humanitatis Christi, quæ à verbo Diuino, tanquam instrumentum vsurpata, cõtulit etiam miraculosè aliquid ad eiusmodi effectus; vt vox Christi reuocantis ad vitam Lazarum, &c.

In quibus actionibus & illud animaduertendum est, peculiari quadam ratione diuinam actionem Christi principalem, humanitati adscribi; & vicissim instrumentalem actionem humanitatis, diuinitati. Quam ob causam appellaui etiam has actiones duplices & mixtas. Quia enim principale agens effectum attingit conferente ad id instrumẽto; peculiari ratione actio principalis agentis pertinet etiam ad instrumentum. Vnde dicimus scamnum v.g. à serra fieri, quia participatur veluti à serra actio principalis artificis conficientis scamnum. Et rursus quoniam principale agẽs vsurpat instrumentum, eiusque actionem ad effectum principalem: ipsi etiam peculiari ratione adscribitur actio propria instrumenti. Vnde dicimus artificem secare v. g. scamnum, cum propriè secet serra.

Illæ igitur Christi operationes, Iustificatio, suscitatio mortuorũ, &c. duplices atque etiam mixtæ à nobis dicuntur: non tantum quia huiusmodi nominibus partim significatur actio diuina, partim actio humana, vt dictum est, sed etiam quoniam diuina illa actio, quæ significatur, peculiari ratione adscribitur, non tantum diuinitati, sed etiam humanitati tanquã instrumento. Itemque vicissim actio humana, quæ illis nominibus significatur, tribuitur ratione peculiari diuinitati, quæ eiusmodi actione instrumentali vtitur. Et sic recte tum diuina, tum humana huiusmodi actio mixta, atque duplex dici potest, ex parte etiam sui principij seu causa.

Ac de hoc quidem tertio genere operationum Christi intelligendum est, quod B. Dionysius libro de diuinis nominibus cap. 2. differit de ope-

ratione Christi, quam vocant theandricam, id est Dei, & hominis simul: Item illud quod B. Leo in epistola 10. ad Flauianum cap. 4. scripsit: *Agit* (inquit) *vtraque forma* (id est natura) *in Christo cum alterius communione quod propriũ est; verbo scilicet operante quod Verbi est; & carne exequente quod carnis est.*

At in vniuersum ad istud tertium operationũ genus referendæ sunt omnes sententiæ similes quibus significari videatur Christum per vtramque naturam communiter seu simul fecisse, quod fecit. Hoc enim non ita ab Orthodoxis dicitur, quia sit tantum vna & eadem vtriusque naturæ operatio: sed quia vicissim vtriuslibet naturæ operatio quantumuis propria, & distincta, tribuitur suo modo alteri etiam naturæ (vt explicatum est) atque ita vtraque natura agit cum alterius communione, in illo quidem genere tertio mixtarum & duplicium operationum.

CAPVT XXX.

In Christo Domino non duas, sed vnicam tantum esse personam contra Nestorianos.

INdubitata est apud Orthodoxos omnes affirmatiua pars huius sentẽtiæ: pro eius tamen intelligentia explicare oportet, in quo proprie consistat hæc vnio quæ facta est duarum naturarum in persona Christi Omissis igitur alijs philosophandi modis, tenendum erit hanc vnionem in eo consistere, quod natura humana careat propria subsistantia, assumptaque sit à Verbo, ad ipsam subsistentiam Verbi. tribus siquidem modis possunt aliqua vniri, primo vt partes rei essentiales, quomodo materia & forma, genus & differentia, ex quibus resultat composita natura, quo certe modo non est facta vnio in Verbo: vnio enim partium essentialium ex imperfectis ad perfectum procedit. Secundo, vt accidens & subiectum, vel substãtia cum substantia. ex quibus resultat forma accidentalis: at neque Verbũ est subiectum humanitatis, neque ex vnione cum Verbo resultat accidentalis perfectio. Tertio, cum substantia quæ alioquin per se subsisteret, trahitur ad subsistentiam alterius, & ab illo dumtaxat pendet: qualis vnio Verbi & humanitatis: quæ solet quibusdam declarari exemplis.

Primum est animæ cum corpore: nam separata per se subsistunt, vnita vero, vna vtriusque est subsistentia: sed cum vtrumque sit natura imperfecta, neutrumque trahat aliud ad sui subsistentiam, sed pendeat à tertia, quæ totius compositi est, deficit in eo exemplum: nam nec Verbum est natura imperfecta, nec à tertia pendet subsistentia, sed ad suam trahit subsistentiam naturam humanam.

Secun-

Secundum est ferri igniti, quod proprietates & ferri, & ignis habet, sed maxime deficit. Nam calor Deum repræsentans sustentatur à ferro, non est substantia, nec dicitur ferrum, quæ non consonant Verbo hypostaticè vnito.

Tertium hominis, in quo duæ accidētales formæ, vt medicina & Iurisprudentia: vnum enim suppositum est, variæ tamen appellationes, & cōmunicatio idiomatum: verum huiusmodi formæ non trahuntur ad subsistentiā propriè hominis. Nam accidentium propriè non est subsistere.

Quartum est arboris, verbi gratia, piri, cui inseritur ramus mali. Nam illa pirus est substantia prima, atque ideo suppositum verum, nec pendet à ramo insito, quem tamen sustentat, qui alioquin per se existeret, siue subsisteret, atque iam vocatur pirus & malus, producit pira & mala, ac dici potest pirus malus, & è contra. Quod si malus ille forsan siccaretur, & reuiresceret, non propterea pirus mutaretur, sed tota mutatio contingeret in ramo.

Ita Verbum instar magnæ arboris suscepit ramusculū humanæ naturę, suo trunco à cælesti Agricola mirabiliter insertum, vnde Verbum Deus & homo, opera diuina & humana egit: nec Verbum ab humanitate, sed hæc ab illo dependet. Cumque per passionem & mortem humanitas quodammodo aruisset, ac deinde per Resurrectionem refloruisset, nulla mutatio in Verbo, sed tota in humanitate contigit.

In hoc tamen exemplum deficit, quod ramus non sit arbor perfecta: caret enim radicibus & trunco, & quod antequam insereretur per se reuera subsisteret.

Vnionem igitur hypostaticam in eo cōsistere probatur. Primo, quia ex scripturis habemus vnam esse in Christo personam, duas vero naturas: at si duæ subsistentiæ essent, duæ quoque personæ. Quid enim in natura intellectuali singulari totali addit subsistentia; nisi personalitatem? si vna, nō cōmunicauit humanitas suā Verbo, vt omnes fatentur, cum propria caret: igitur Verbum suam humanitati, in hoc igitur consistit incarnationis mysterium.

Secundo Epistola Alexandr. à Cōcilijs probata Ephes. & Chalcedonēsi: *Si quis* (inquit) *non confitetur carni secundum subsistentim vnitum Dei Patris Verbum, anathema sit.* Item: *Si quis in vno Christo diuidit subsistentias post vnionē, anathema sit, &c.* Conc. Chalced. *Salua vtriusq; naturæ proprietate, & in vnā personā ac subsistentiā concurrente, Vnigenitū filium, & Deum Verbum agnoscimus.* Synod. Generali quinta: *Si quis introducere conatur in Mysterio Christi duas subsistentias, vel personas, & vnā personam dicit per dignitatem & honorem, & adorationem, & non confitetur Verbum carni substantialiter vnitum, & propterea vnam esse eius subsistentiam, &c. anathema sit.*

Error igitur fuit Nestorij & sectatorum eius, Christum non vnica persona, sed duabus contineri, Diuina scilicet increata, & creata humana; quarum altera (scilicet Diuina) sit filius Dei, omnipotens creator; altera vero, scilicet creata, tantũ sit filius hominis, natus, passus, mortuus: ita vt non idem omnino secundum eandem personam fuerit Filius Dei, & filius Virginis, creator & factus, impassibilis & passibilis.

Quoniam autem scriptura de Christo loquitur, tanquam de vno; vnũ, seu vnam personam, ipsum esse ac dici aiebat Nestorius, non vnitate simpliciter substantiali, aut naturali, sed secundum quid, & per accidens, propter varias rationes quas possumus colligere ex testimoniis Cyrilli, sicut eas etiam ex Concilio Ephesino, & aliis Synodis collegit diligenter Beatus Thomas 3. p. q. 2. art. 6.

Nempe primo propter inhabitationem vnius personæ in altera, scilicet diuinæ in creata, tanquam in templo. Vnde dicebat Christum secundum creatam personam, non esse Deum sed Deiferum, & ideo ipsum nominari Emanuel, quod significat nobiscum Deus. Secundo propter coniunctionẽ affectus, quoniam fuerit voluntas personę creatæ, cum voluntate personę diuinæ prorsus conformis. Tertio propter communionẽ operationis: quia persona creata fuerit instrumentum verbi Diuini. Quarto propter communionem eiusdem dignitatis & honoris diuini, qui etiam illi personæ creatæ, tanquam templo diuinæ personæ tribueretur. Quinto quoniá ob dictas rationes filius hominis dicebatur quadamtenus filius Dei, & è contrario: itemque homo, Deus; & vicissim.

Fuisse hanc Nestorij sententiam, accuratè collegit præ aliis Gregor. de Valentia 1. 3. p. q. 2. disp. prima, puncto 2. tũ ex Canonibus Concilij Ephesini, & quintæ Synodi generalis, tum ex testimoniis S. Cyrilli, testimoniaque Sanctæ Scripturæ, & Patrum breuiter recenset, quibus Nestorianorũ hæresis facile conuincitur: quæ etiã nos in hoc capite ac parte adducimus.

Fuit autem error Nestorij (vt ex dictis apparet) errori Eutychetis per extremum contrarius. Nam Eutyches sic personam vnam Christi confitebatur, vt naturas etiam confunderet, faceretque ex vtraque vnam. Nestorius autem ita naturarum differentiam credidit, vt vnicuique illarum personam suam distinctam attribueret. Ecclesia Catholica incedit media via, quæ & naturas contra Eutychetem distinguit, & contra Nestorium retinet personæ vnitatem.

Quam sententiam Ecclesiæ orthodoxam ita declararunt Patres in Conc. II. Constantinopolitano, (id est in Sancta Synodo generali) can. 4. *Cum multis*, inquit, *modis vnitas intelligatur, qui iniquitatem Eutychetis & Apollinarij sequuntur, in peremptionem eorum quæ conuenerunt colentes, vnitionem secundum confusionem prædicant. Theodori autem & Nestorij sequaces diuisione gaudentes,* *affectualem*

affectualem vnitatem introducunt. Sancta vero Dei Ecclesia vtriusq; perfidiæ impietatem reijciens, vnitionem Dei Verbi ad carnem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam.

Pro hac sententia orthodoxa, contra prædictum errorem Nestorij, vrgent aliqui, Christum fuisse verum Deum, & verum hominem; quasi contrarium ponatur secundum opinionē Nestorij: sed nisi aliter argumētum formetur, non videtur satis firmum. Concessit enim Nestorius Christum verum Deum & hominem verum fuisse, quamuis secundum aliam, & aliā personam, ex quibus Christus constaret. Quare id propriè cōtra illum est probandum. Vnam & eandem personam Christi fuisse verum Deum, & verum hominem.

Id autem potest Primo probari ex scriptura sacra, quinque modis, seu quinque generibus testimoniorū. Primo sic: Christus ita fuit verus Deus, & verus homo, vt & homo ille qui Christus est, verè & propriè fuerit Deus: & vicissim Deus ille, verè & propriè homo. Sed nisi concedatur secundum vnam & eandem personā, fuisse Christum verum Deum, & verum hominem, hoc verum non erit. Ergo id omnino concedi debet. Minor probatur. Quoniam hæc propositio: Homo est Deus, non potest propriè & verè concedi nisi aliqua sit substantialis identitas subiecti & prædicati, hoc est, Dei & hominis, siquidem nomen tum Dei, tum hominis significat substantiam, & in omni enunciatione affirmatiua significatur aut consignificatur, rationalem formalem prædicati, & rationem formalem subiecti conuenire in vnum & idem, quod sit vtrumque. At ea identitas substantialis minime hic existit secundum naturam diuinam & humanā, vt patet. Ergo necesse est eam concedere secundum personam quæ eadem significatur verbis illis, Deus & homo.

¶ Iam probatur Maior ex scriptura in illis locis, quibus Christus de se loquens, tanquam de homine qui cum hominibus conuersabatur, affirmauit simpliciter se esse Deum, atque adeo Dei coæternum, & coæqualē filium. Vt Ioan. 8. *Tu quis es? Dixit eis Iesus, Principium qui & loquor vobis.* Et Ioan. 10. *Ioan. 8.*
Ego & Pater vnum sumus. & Marci 14. ad Pontificem interrogantem *Ioan 10.*
num esset Filius Dei: *Ego inquit sum.* Et Ioa. 4. *O mulier si scires donum Dei, &* *Marc. 14.*
quis est, qui dicit tibi, &c. Et Ioan. 13. *Nemo ascendit ad cælum, nisi qui descendit de* *Ioan. 4.*
cælo; Filius hominis qui est in cælo (nempe vt idem Deus) Et Ioan. 9. ad illumi- *Ioan. 3.* *Ioan 9.*
natum cæcum, *Tu credis in Filium Dei? Respōdit ille, Quis est Domine, vt credam in eum? Dixit ei Iesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum ipse est, At ille ait, credo Domine. Et procidens adorauit eum.* Idem patet ex illo testimonio Gabrielis Lu- *Luc. 1.*
cæ 1. *Quod enim ex te nascetur Sanctum, vocabitur Filius Dei*, id est ille homo quē cōcipies. Et ex illo ibidem, Elisabethæ: *Vnde hoc mihi vt veniat mater Domini ad me?* Et ex illo Apostol. ad Philip. 2. *Non rapinam arbitratus est esse se æqua-* *Philip. 2.*

 lem Deo:

lem Deo: vt omittam similia testimonia plurima.

Secundò, quia nisi eadem persona filij Diuina Dei sit etiam homo; nequaquã verè & propriè credi potest, Verbum Diuinum incarnatum esse, factumque hominem. At hoc verissimè & maximè propriè creditur vt patet Ioan. 1. & fatemur in Ecclesiæ Symbolis. Ergo non secundum aliam personam creatam, sed secundum illam ipsam diuinam quę est Verbum & Filius Dei, Christus est homo. Maior probatur. Quia vt albus verbi gratia non dicitur, per eam albedinem quæ est in altera persona, sed per eam quam in sua ipsius persona habet: ita neque Filius Dei homo dici & esse potest per humanitatem in altera persona existentem, neque Verbum incarnatum per carnem alterius personæ. Quod argumentum passim attingitur in Concilio Ephesino primo, vbi Nestorius damnatus est.

Tertiò, quia scriptura sacra vbique loquitur de Christo, tanquam de vna & eadem persona, sicut est vnusquisque alius homo. Impium igitur est, Christum non vnicam sed plures interpretari personas. Assumptũ patet ex illis locis omnibus, in quibus Christi persona significatur Pronominibus illis singularibus, Ego, hic, ille, qui loci passim occurrunt. Deinde etiam peculiariter ex his, 1. Corinth. 8. *Vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia*. Est igitur vnus & idem Iesus (id est filius Mariæ) & Christus filius Dei viui; vt Matth. 16. ait Petrus. & 1. Ioan. 2. *Quis est mendax nisi qui negat, quoniam Iesus est Christus*. Et 1. Ioan. 4. *Omnis Spiritus qui soluit Iesum, ex Deo nõ est, & hic est Antichristus*. Hoc enim maximè est Christum soluere, tollere duarum naturarum in ipso vinculum, quod est vnitas personæ. Neque obijciat aliquis in exemplaribus Græcis, quæ modo extant, non legi illud, Qui soluit, sed Qui non confitetur, &c. Fuerunt enim eiusmodi exẽplaria olim ab hæreticis in eo loco corrupta, vt in historia tripartita lib. 12. cap. 4. videre est. Nec dubium est quin illo modo verè legamus. Cum ita cõtra hæresim hanc Nestorij citauerit eum locum S. Leo Pontifex in epist. 10. ad Flauianum approbata in Concilio Chalcedonensi act. 5. Et rursus ibidẽ. *Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo*. Et cap. quinto. *Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Iesus est Filius Dei*.

1. Corint. 8. — 1. Ioan. 2. — 1. Ioan. 4. — 1. Ioan. 4. — 1. Ioan. 5.

Quarto quia constat ex scriptura hominem Christum non per adoptionem, vt alios Sãctos, sed longè excellentiori modo esse Filium Dei, vt patet manifestè ex illo Matth. 16. *Tu es Christus filius Dei viui*. Et Lucæ 1. *Vocabitur altissimi filius*. & Ioan. 1. *Vidimus gloriam eius, quasi gloriam vnigeniti à Patre*, & ad Galat. 4. *Misit Deus filium suum, vt adoptionem filiorum reciperemus*. Et alijs eiusmodi euidentibus testimonijs, quibus hoc ipsum

Matth. 16. — Luc 1. — Ioan 1. — Galat 4.

ſum probatur. Si autem homo Chriſtus non diceretur Filius Dei, niſi ob illas rationes quas aſſignabat Neſtorius, ſcilicet propter inhabitationem Dei in illo, tanquam in templo, propter affectus conformitatem, propter rationem inſtrumenti, propter dignitatem & honorem, propter appellationem Dei; ſolus eſſet Filius Dei per gratiam & adoptionem, vt alij Sancti. Nam alij Sancti ſunt etiam templum Dei 1. Corinth. 13. *Neſcitis quoniam templum Dei eſtis*, Et per illos etiam tanquam per ſua inſtrumēta Deus operatur, 2. Corinth. 5. *Tanquam Deo exhortante per nos*. Et 1. Corinth. 12. *Idem Deus qui operatur omnia in omnibus*, & affectu cum Deo coniunctiſsimi ſunt 1. Corinth. 6. *Qui adhæret Domino, vnus Spiritus eſt*. Et appellatio Dei eis tribuitur. Pſalm. 81. *Ego dixi, dij eſtis*. Et denique cum ſint etiam templum Dei, ſi ob id ſolum Chriſtus habet dignitatem & honorem diuinum (vt voluit Neſtorius) illis quoque eadem ratione honor diuinus deferri poſſet. Cum igitur longè excellentius (vt probatum eſt) Chriſtus ſit Dei filius, quàm alij Sancti: fatendum eſt, eum non ob illas rationes quas aſsignauit Neſtorius, ſed plane natura eſſe Dei filium, atque adeo eundem eſſe ſubſtantialiter Deum.

1. Corin. 13
2. Cor. 5.
1. Cor. 12.
1. Cor. 6.
Pſalm. 81.

Quinto, Nam niſi eadem omnino perſona, quæ eſt Deus, eſſet etiam Chriſtus homo, impiè illi homini qui Chriſtus eſt, eundem honorem quem verbo Diuino, tribueremus, quantumcumque eſſet Dei templum. Non enim idem honor templo aut domui, & inhabitanti debetur. Alioqui liceret mundum quoque adorare quatenus in eo habitat Deus. Quod tamen manifeſta eſſet Idololatria. At diuinum honorem eſſe Chriſto homini tribuendum, Neſtorius etiam fatetur. Ergo, &c. Quare rectè in Epheſina Synodo can. 7. ita ſcribitur: *Si quis vel vt hominem Ieſum, operante Deo Verbo, dicit adiutum, & vnigeniti gloriam tanquam alteri, præter ipſum exiſtenti tribuit, anathema ſit*. Quod idem habetur Can. 8.

Notandum eſt autem, argumenta hæc quæ directe probant, Chriſtum ſecundum vnam & eandem ipſius perſonam fuiſſe Deum & hominem: ſimul etiam probare, illam vnam perſonam, ſecundum quam Chriſtus fuit Deus & homo fuiſſe Diuinam, & non creatam. Nam vt eſt impoſsibile diuinam naturam per creatam perſonam hypoſtaticè terminari: ita eſt impoſsibile perſonam eam eſſe creatam quæ eadem ſubſiſtit in natura Diuina & humana, atque adeo eſt Deus & homo. Subſiſtit enim perſona in natura aliqua non aliter, quam hypoſtaticè terminando illam, vt patebit ex ijs, quæ de ratione perſonæ, diſſeruntur. Et hactenus de prima probatione aſſertionis Orthodoxæ contra Neſtorium petita ex ſacra Scriptura.

Secundo probatur eadem aſſertio ex fidei Symbolis. Nam in Symbolo

Apoſtolico,

Apostolico, ipsum filium Dei Patris vnicum credimus, conceptum esse de Spiritu Sancto, & natum ex Maria Virgine, passum sub Pontio Pilato, &c. Ac similiter in Symbolo Niceno, Credimus in vnum Dominũ Iesum Christum filium Dei vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula, &c. qui (idem) incarnatus est de Spiritu Sancto, ex Maria Virgine, & homo factus est, crucifixus, &c. Et in Symbolo Athanasij: *Qui licet Deus sit & homo; non duo tamen sed vnus est Christus: Vnus omnino non confusione substantiæ, sed Vnitate personæ &c.*

Tertio probatur ex Conciliis. Concilium Ephesinum can. 2. *Si quis non confitetur, carni secundum substantiam vnitum Dei Patris Verbum, vnum esse Christũ cum propria carne, eundem scilicet Deum simul & hominem, anathema sit.* Et can. 3. *Si quis in vno Christo diuidit substantias post Vnitatem, sola societate coniungens eas, quæ secundum dignitatem est, vel etiam autoritatem, & potestatem, & non magis cõuentu, qui per vnitatem factus est naturalem, anathema sit.* Item can. 4. *Si quis in personis duabus, vel subsistentijs, eas voces quæ in Apostolicis scriptis & Euangelicis continentur diuidit, vel quæ de Christo dicuntur à Sanctis, vel ab ipso: & aliquas quidem ex ijs velut homini, qui præter Dei Verbum specialiter intelligatur, aptauerit: aliquas vero tanquam Deo dignas soli Verbo Dei Patris deputauerit, anathema sit.*

Item in Concilio Chalcedonensi act. 5. approbantur & recipiuntur prædicti Canones Concilij Ephesini. Item in Synodo quinta generali can. 5. *Si quis in Mysterio Christi conatur introducere duas substantias vel personas, & introductis duabus personis, vnam personam dicit per dignitatem & honorem, sicut Theodorus, & Nestorius insanientes conscripserunt; & non confitetur Dei Verbũ carni substantialiter vniri, & propterea vnam eius substantiam, vel vnam personam, anathema sit.* Idem habetur in Concilio Lateranensi sub Martino primo can. 2. Et in Synodo 6. act. 4. & in Concilio secundo Hispalensi cap. 13. &c.

Quarto probatur ex Patribus. Ac inprimis B. Cyrillus in libro de Incarnatione Domini, & in Apologetico pro duodecim capitulis, & in aliis ferè omnibus suis operibus, vbi etiam multa veterum testimonia pro se adducit. Cassianus libros septem de Incarnatione scripsit contra Nestorium, iussu S. Leonis 1. & in fine libri septimi, plurima recitat Græcorum & Latinorum Patrum testimonia.

Præter ea quæ isti adducunt possumus alia quędam afferre. Sanctus Ignatius in Epist. ad Ephes. *Filius* (inquit) *Dei qui ante sæcula natus est, ipse in vtero portatus est à Maria secundum Dei dispositionem, ex semine Dauid & Spiritu Sancto.*

B. Iustinus Martyr in lib. de recta fidei confessione circa medium: *Vnus* (inquit) *est filius, & qui mortuus est, & qui id quod mortuum erat excitauit. Cum ergo de vno filio contrarias voces audies, ea quæ dicuntur, naturis tribue: ac si magnum*

quiddam

quiddam & Diuinum, diuinae id naturae tribuito; si quid paruum & humanum, humanae adscribito. Sic enim & verborum discrepantiam vitabis, cum sua, vtraque natura recipiet ; & filium vnum omnia saecula antecessisse, & nouum ex scripturis fatebere.

S. Irenæus libro 3. contra hæreses à cap. 18. vsque ad 22. probat multis testimonijs Scripturarum, vnum & eundem esse Iesum filium Mariæ, & Verbum Dei Patris. Athanasius in Epistola ad Epictetum circa finem: *De solo*, inquit, *Mariae filio scriptum est, Verbum caro factum est. In quibus ostenditur ad reliquos sanctos verbum factum esse, prophetandi gratia, ex Maria autem ipsum Verbum, carne assumpta, hominem prodiisse.* Et infra: *Non quod filium à Verbo segregemus: sed quia eundem hunc esse agnoscimus, per quem omnia facta sunt, & per quem nos liberati sumus.*

Gregorius Nazianzenus epistola prima ad Chelidonium: *Si quis*, inquit, *Virginem Mariam nequaquam Dei genitricem esse credit, is etiam à Deitate sit separatus. Si quis duos introducit filios, vnum quidem ex Deo Patre, secundum autem ex Matre, & non vnum & eundem, adoptione filiali, quae promissa est ijs qui recte credunt, exciderit. Si quis non adorat Crucifixum, anathema sit, ac Dei annumeretur interfectoribus.*

Basilius libro quarto in Eunomium, exponens illud: Dominus creauit me, *Accipiendum est* (inquit) *verbum Genuit, de Deo Filio: Creauit autem, de eo qui formam serui suscepit. In omnibus vero his non duos dicimus, Deum per se, & hominem per se. Vnus enim erat, sed iuxta intelligentiam cuiusque naturam reputantes.*

Damascenus lib. 3. de fide cap. 9. *Ipsius* (inquit) *Verbi hypostasis vtriusque naturae hypostasis existens nullam insubsistentem esse permittit. &c.*

Et ex Latinis Patribus S. Cyprianus lib. 2. contra Iudæos c. 8. Ambr. li. de Incarnat. Domin. Sacram. cap. 5. Hiberius de Trinitate lib. 2. Hieronymus in c. 14. Matth. Augustinus in Enchiridio ca. 5. & li. 13 de Trinit. c. 17. & alibi sæpe. Ac denique Leo Papa nihil frequentius repetit in omnibus suis sermonibus & Epistolis.

CAPVT XXXI.

Soluuntur Argumenta Nestorij.

Argumenta omnia Nestorianorum Sophistica sunt, ac facilè dissoluuntur duobus sequentibus fundamentis.

Primum est: non idem propriè esse Christum hominem, & Christi humanitatem, seu carnem seu corpus. Nam vocabulum homo significat

personam, quæ in Christo (vt probatum est) non fuit nisi diuina: Humanitas vero, &c. sunt nomina significantia tantummodo naturam itaque non debet intelligi de ipso Christo homine, quicquid de eius humanitate seu corpore dicitur.

Hinc respondetur ad illud Ioan. 2 *Soluite templum hoc*, quod pro Nestorio obijciebat Theodoretus contra secundum anathematismum Cyrilli Templum enim diuinitatis suæ appellat ibi Dominus non personam aliquam distinctam a sua propria, sed suam humanitatem seu corpus, vt apparet etiam ex verbis illis, quæ Ioannes subiungit: *Ille autem dicebat de templo corporis sui.*

Ex eodem quoque fundamento respondetur ad testimonium Basilij in Psal. 59 quod citabat Theodoretus in refutatione quinti anathematismi Cyrilli, Basilius enim ibi non ait (vt falso citabat Theodoretus) hominem Christum esse Deiferum, sed carnem Christi (σάρκα) Deiferam esse quatenus nimirum altera Christi natura potest dici esse in altera per hypostaticam vnionem.

Secundum fundamentũ est, Christum hominem non fuisse hominem purum, vt sunt alij homines; sed hominem & Deum, vtpote in duplici natura, diuina & humana subsistentem; ac proinde de illo secundum aliã & aliam naturam affirmari posse, quæcunque conueniunt vero Deo, & vero homini, excepto peccato vt infra videbimus suis locis

Hinc soluitur id quod teste Theodoreto lib. 4 hæreticarum fabularũ obijciebat Nestorius, nomen Dei non significare Deum homini vel humanitati vnitum; sed tantummodo Deum: ac proinde beatam Virginem neque esse neque debere dici Matrem Dei. Assumptum namq; est falsum. Nam cum Deus humanitati vnitus, sit verus Deus; ipsi quoque omnia ea conueniunt, quę competunt Deo vero, atque adeo etiam Dei nomen, & consequenter B. Virgo verissimè est mater Dei, hoc ipso quod est Mater Dei, cum humanitate vniti Quanquam ante hoc quidem Incarnationis Mysterium, nomen Dei non aliud, quam solum Deum significabat. Peracto autem eo Mysterio, suapte ratione id nomen significat etiam Deum humanitati Vnitum.

Ex eodem quoque fundamento patet responsio, ad ea quę Nestoriani obijciebant dici de Christo quandoque, velut de homine, qui non sit
Matth. 26. Deus. Vt quod ipse compellat Deum suum Matth. 26. *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* & quod consolationem ab Angelo accipit, &c. Luc. 22.
Luc. 22. Quandoque autem velut de Deo, qui non sit filius hominis: Vt quod fuerit ante Abraham, atque adeò etiam ante Mariam: atque adeo etiam quod non sit ei Maria consubstantialis, sicut oporteret, vt esset eius Mater &c. Respondendum est enim ex hac differentia attributorum Christi, nõ debere

bere colligi diuersas esse in eo personas,sed diuersas naturas, per quarum alteram,scilicet humanam,conueniant verè Christo Deo,quæ sunt humana atque adeo etiam vt sit matri consubstantialis;per alteram autem,scilicet diuinam,conueniant eidem Christo homini diuina.

Item respondetur facilè ex eodem fundamento ad illud Apostoli: *In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo,* Philip. 2. Ex quibus verbis Theodoretus (initio Nestorianus) in Commentario eius loci argumentabatur filium Dei non esse factum hominem sed induisse hominē. Sed perperam hoc colligebat. Nam habitu inuentus vt homo, & in similitudinem hominum factus filius Dei dicitur,non quia vere non sit factus homo; sed quia sine mutatione sui homo factus est, perinde ac homo sine mutatione suæ substantiæ vestitur, vt ex sancto Augustino lib. 83.qq.q.73.declaratur. Quod autem Apostolus ait: *In similitudinem hominum factus,* veritatem potius confirmat naturæ humanæ à Christo sumptæ, vtpotè aliorum hominum planè similis. Dato etiam quod σχήματι ibi idē sit quod figura,vt exponit illic Chrysostomus & Theophylactus:tamen sensus esse posset, Christum externa tantum figura & similitudine fuisse talem hominem,quales sunt alij,nempè hominem purum. Sed prior interpretatio quę est etiam D. Thomæ in eum locum mihi magis probatur, & melius cohęret cum verbis illis antecedentibus, *Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens,* vbi de vera essentia humanitatis assumptæ sermo est. Phil. 2.

CAPVT XXXII.

Secundùm fidem Catholicam Beati in Deo non tam claritatem, quàm ipsam diuinam intuentur essentiam.

DVpliciter contingit videre aut cognoscere rem aliquam, primum quasi ipsam intuendo sicuti est.quod est videre per suam essentiam: Deinde per effigiem aliquā,& similitudinem sui,sicut amicum absentē in imagine ipsius,& Deum in effectis eius quodāmodo agnoscimus in vno quidē perfectius quā in alio fuit ergo error Armenorum apud Armacanū lib.14.quæstionum cōtra illos,cap.primo,& recentiorum Græcorum. vt narrat idem auctor asserentium,Deum nec à Beatis secundum essentiam suam clare videri,nec posse:sed tantum per quandam illius similitudinē, aut lucem ab eo deriuatam. Eundem errorem illis ascribunt Alphōsus de

Castro contra hæreses verbo Beatitudo, hęresi prima, & Gabriel Prateolus in suo Elencho, verbo Armeni. Tametsi Nicephorus lib. 18. cap. 53. eorum recensens errores, inter illos hunc non connumeret. Huic Armenorum errori aliqui ex Græcis Patribus adhæsisse videntur. Contra hunc errorem fide Catholica tenendum est, Beatos videre Deum per essentiam. hæc veritas clarè ex Sacra scriptura colligitur. Primus locus Matth. 5. *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt.* Quem ita intelligit D. Augustinus epistola 112. cap. 4. Hilarius Can. 4. in Matthæum, imo Augustinus ex hoc loco id esse de fide videtur deducere; ait enim; *Scimus, posse Deum videri, quoniam scriptum est, Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt, &c. An forte dicere non debui Scimus, sed Credimus, quia scriptum est in scriptura, Cui credimus. Et respondet statim optime dictum esse Scimus, quia cum apparuerit similes ei erimus: quia videbimus eum, sicuti est; eo quod id tanquam certum credebat.*

Secundus locus est Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* Vbi Faciem substantiam ipsius Dei sicuti est, interpretantur Hilarius canone 18. & in illud Psalm. 118. *Deprecatus sum faciem tuam.*

Tertius locus est 1. ad Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sũ.* Dicit, Vt cognitus sum, vt explicat Theodoretus hoc est, Sicut notus & familiaris qui vultum amici clarè intuetur: Hieronymus, Perfectè sicut à Deo cognitus sum; Chrysostomus & Theophyl. Ita ei occurrã visione, sicut ipse me præuenit, cum prius me cognouit. Alij, Cognitus sum, pro edoctus sum, positum putant. Quod si in alia vita Dei essentia per se non appareret, sed in aliqua luce ab ipsa deriuata, absque dubio in ęnigmate adhuc & sub obscuro velamine, non facie ad faciem videretur: nec cognosceremus sicut cogniti & familiares, sed ex parte tantum, licet perfectiori modo quam in via. Aenigma enim, teste Augustino 15. de Trinitate cap. 9. est similitudo quædam obscura ad intelligendum, cum per vnam rem aliam significare volumus. Cum ergo quæuis lux aut creatura à Deo deriuata, sit magis diuersa res ab ipso Deo, quam vna creatura ab alia; efficitur, multo magis, illam ænigma esse Dei; quam vna creatura alterius esse potest.

Quartus locus est 1. Ioan. 3. *Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est:* ibi enim sermonem esse de Deitate, non de humanitate Christi patet primo ex contextu. Nam paulo ante de Patre, hoc est de Deo locutus fuerat, *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus:* & de eodem prosequitur, cum dicit: *Charissimi nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus,* id est Deo, *quoniam videbimus eum sicut est*: eum inquam

quam qui dedit nobis vt filij Dei simus. cum vero postea subiungit. *Et scitis quia ille apparuit, vt peccata nostra tolleret*, loquitur etiam de Deo qui in carne apparere dignatus est.

Secundo patet ex definitione Ecclesiæ: Euaristus in prima sua epistola ex illo 1. Ioan. 3. *Videbimus eum sicuti est*, disertè affirmat Dei substantiam à Beatis videri. Idipsum Concilium Francofordiense in Epistola ad Episcopum Hispaniæ his verbis asserit: *Prædicemus eum* (scilicet Christũ) *Deum verum, & viuum, & verè filium Dei, vt ad eius beatissimam visionem peruenire mereamur, in qua est æterna beatitudo & beata æternitas.* Probauerat autem ante medium Epistolæ ex illo 1. Ioan. 3. visionem hanc futuram esse Dei, sicuti est. Ad hæc Eugenius 4. & Concilium Florentinum sessione vltima in litteris Vnionis, quæ ab vniuersa Synodo verè fuere receptæ & subscriptæ, licet postea fraudibus cuiusdam ex Græcis Patriarchis Imperator Græcorum resilierit: inter alia definiunt eos qui suscepto baptismate, vel peracta pænitentia in gratia decesserint, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum Trinum & Vnum sicuti est. Denique Benedictus 11. in quadam extrauaganti, quam referunt Maior in 4. q. vltima, & supplementum Gabrielis in 4. d. 4. q. q. 2. artic. 3. dub. 3. definit Animas defunctorum qui in gratia decesserunt ante diem Iudicij, ex visione clara & fruitione Dei, vere esse beatas.

Secundo ex Patribus plures quoque & magni nominis idem nobis tradiderunt. Dionysius de cælesti Hierarchia c. 4. Martialis in epistola ad Tolosanos cap. 27. Origenes 1. Periarchon c. 5. explanans illud Psal. 35. *In lumine tuo videbimus lumẽ.* & Nazianzenus oratione 25. in fine vbi sic ait: *In hoc igitur commune nomen* (scilicet Dei) *crede, & prospere incede, & regna: atque hinc ad alterius vitæ beatitudinem transibis. Ea porro, vt mihi quidem videtur, in expressiore horum cognitione, ac comprehensione sita est.* Apud Patres vero comprehensio præclara Dei visione accipitur. Fusius tamen Irenæus lib. 18. ca. 38. idem docet. Consentit Augustinus epistola 112. de videndo Deum cap. 4. & 8. quod enim in fine epistolæ dubitat, An ab Angelis Deus nunc videatur, non obstat: de omnibus enim beatis in Augustino dubium est, nũ ante diem Iudicij Deum clare intueantur: non tamen dubitat, an aliquando Deus videndus sit.

Neque obstant aliqua S. Scripturæ loca, Exodi 23. *Non videbit me homo & viuet*, & 1. ad Tim. 6. *Lucem habitat*, &c. *quem nullus hominum videt, nec videre potest.* 1. Pet. 1. *In quem desiderant Angeli prospicere*, ergo non respiciunt. præterea sunt aliqua loca SS. Patrum, vt Chrysost. qui videtur negare Deum clare videri. Pro responsione primo notandum quadrupliciter intelligẽda esse illa loca Scripturæ, primò vt negent Dei visionem comprehensiuam; ita Chrysost. hom. 14. in Ioan. Epiphan. August. Gregor. & Dionysius

Exod 23. 1. Tim. 6. 1. Pet. 1.

cap.9.de diuin.nomi. Secundo quod Deus non potest videri oculo corporeo,seu phantasia naturali,bene tamen videri potest intellectu ita Aug. epist.111. & 112. & Chrysost. Tertio vt sit Deus inuisibilis viribus naturæ,ita Epiphan hæresi 70.sed bene poterit videri per gratiam.Matth. 11. *Nemo nouit Patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Quarto,& est Durandi,quod intelligitur non posse videri Deum in hac vita de lege ordinaria,& Angeli desiderant prospicere non quia careant illa visione. sed quia nunquam fastidiunt:imo ille locus est pro nobis,non enim desiderãt rem impossibilem : & illud Ioan. 1. *Deum nemo vidit vnquam, Vnigenitus*, &c. Iansenius explicat de comprehensiua visione. adde quod nullus viribus proprijs videt, vt posset primus auctor alijs enarrare quæ viderat,& ibi cõmendatur auctor prædicationis euangelicæ. Quintò Vnigenitus qui est in sinu Patris hæc enarrauit nobis;& notandũ quod licet Deus sit infinitus,tamen continetur sub ente,quod est obiectum intellectus,ideo ex auxilio gratiæ potest intellectus eleuari ad vidẽdum Deum, Angelus vero licet sit finitus, non tamen videri potest oculo corporeo, quia est extra latitudinem obiecti ipsius oculi,veluti neque sonus potest videri Deinde excusat Chrysostomus qui explicandus est per alia loca, vbi negat Deum videri,& addit exactè vel perfectè,quod idem est ac dicere Deum non comprehendi,vide Sixtum Senensem in Bibliotheca l.6. annot.182. & Duran.in 4.dist.39.

Matth. 11.

CAPVT XXXIII.

Pœnitentia quæ in Ecclesia Catholica agitur,est Sacramentum à Christo Domino institutum.

APud plurimos ex Orientalibus ignotum est pœnitentiæ Sacramentum,cuius fere nullus est vsus,imo inter aliquas ex his nationibus nolunt relapsos à fide admittere, ad absolutionem & reconciliationem cum Ecclesia,etiam pœnitentes,vt olim Nouatiani, & Montanistæ hæretici faciebant. Probatur autem pœnitentiam quæ agitur in Ecclesia Catholica esse Sacramentum à Christo institutum.

Primo ex potestate quam Christus Dominus dedit Apostolis suis, & ipsorum successoribus,ad dimittendum vel remittendum peccata.Matth. 18. Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ista enim sine gratia Sacramenti fieri non possunt.

Secundo ex omnibus requisitis ad essentiam Sacramenti,etiam iuxta ipsorum hæreticorum placitum.Enumerant enim octo requisita ad perfectam

fectam rationem Sacramenti quæ ordine recensebimus. Primum est vt sit signum externum. Hoc in pænitentiæ Sacramento sunt actus pænitẽtis, qui confitetur peccata sua, & Verba absolutionis: Ego te absoluo; hoc est, Remitto tibi peccata tua.

Alterum requisitum vt signum illud externum habeat mandatum à Deo. Tale habet pænitentia ex Verbis Christi, Matth. 18. Ioan. 20.

Tertium, vt mandatum hoc sit in nouo Testamento. Etiam hoc certum est de Sacramento pænitentiæ vt patet ex loco Ioan. citato & ex Paul. 2. Cor. 5. *Posuit in nobis verbum reconciliationis, & pro Christo legatione fungimur.* Quorsum enim daret Christus Apostolis absoluendi potestatem, nisi etiam vt ea vterentur quando opus esset, iuberet?

Quartum, vt sit ritus perpetuus. Talis vtique est pænitentiæ Sacramentũ, quod semper fuit, semperque durabit in Ecclesia vsque ad finem mundi.

Quintum, vt signo illi addita sit promissio gratiæ Diuinæ. Et hoc manifestũ hic est. Nã promissa peccatorũ remissio magna est gratia Ioa. 20.

Sextum, vt sit promissio gratiæ iustificantis. Talis maxime est in hoc Sacramento post acceptum Baptismum: cum sine eo non detur in Ecclesia remissio peccatorum.

Septimum, vt promissio illa gratiæ signo aliquo externo adiuncta & vestita sit. Hoc in primo requisito ostensum est.

Octauum, vt ea promissio gratiæ non tantum in genere annuncietur, sed etiam in particulari singulis applicetur. Et hoc quoque manifestè fit in Sacramento pænitentiæ vbi singulis petentibus legitimè datur remissio peccatorũ. Ex doctrina ergo adhuc hæreticorũ sequitur, Pænitentiam esse Sacramentum.

Deinde Testimonijs Patrũ Græcorũ. S. Ioan. Chrys. Neq; enim (inquit) solum cũ vos regenerant, sed etiam postea condonandorũ nobis peccatorum potestatem obtinent. S. Cyrillus lib. 13. in Ioan. c. 56. Duobus modis dicit remitti peccata à Sacerdotibus, vt Dei ministris per Baptismum, & pœnitentiam. Theodoret. in Epitome diuinorum decretorũ cap. de pænitentia dicit: Sacrorũ mysteriorũ Baptismi, & Pænitentiæ figuras fuisse in testamẽto veteri ablutiones, & Sacrificia. Vbi non solũ coniungit Theodoretus Pænitentiam cum Baptismo, sed etiam vtrumque, mysterium (qua voce Sacramenta nominari solent) appellat.

Tertio probatur ex fide & moribus totius Ecclesiæ Dei, quę semper credidit & frequentauit hoc sacramentum inter alia septem: vt testantur Sacri Canones de pænitentia 33 q. 3. Et omnes Theologi 4. Sentent. dist. 14. Quę tandẽ omnia cõfirmantur auctoritate, & decretis SS. Conciliorũ Florentini & Tridentini, illius in Institutione Armenorũ: huius sess. 14:

cap. 1.

cap.1.& can,1. cuius verba sunt: *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica pænitentiā non esse verè & propriè Sacramentum, pro fidelibus, quoties in peccata labuntur post Baptismum, ipsi Deo reconciliandis, à Christo Domino nostro institutum; anathema sit.*

Hoc autem pænitentiæ Sacramentum necessario requirit tres actus, pænitentis nimirum veram contritionem, confessionem, & satisfactionē, quibus accedit ex parte Sacerdotis actus absolutionis, idque cōstat primo ex huius Sacramenti propria essentia. Nam ad ea saltem duo sunt necessaria, vt & in alijs Sacramentis: scilicet signum externum, & verbum probatum: illud materiæ, hoc formæ rationem habet. Materia in hoc Sacramento sunt actus pænitentis: forma sunt verba Sacerdotis, dicentis, Ego te absoluo.

Actus porro pænitentis ex natura rei debent esse tres: scilicet: Contritio seu dolor cordis de peccatis commissis; Confessio eorundem integra, ordinario Sacerdoti facta: & satisfactio pro pænis temporariis luendis ob peccata commissa, & dimissa: alioqui esset pęnitentia simulata, non vera.

Deinde probatur auctoritate omnium Theologorum lib.4.Sent.dist. 16.quam confirmauit Concil. Florentinum in Decretis de Sacramentis. Et nouissimum S.Concil.Trident.sess.14.can. 4. cuius hæc sunt Verba: *Si quis negauerit ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pænitente, quasi materiam pænitentiæ, videlicet Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem; quæ tres partes pænitentiæ dicuntur: aut dixerit duas tantum esse pænitentiæ partes terrores scilicet incussos conscientiæ, agnito peccato, & fidem acceptam ab Euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata; anathema sit.*

CAPVT XXXIV.

Vnctio extrema verè est Sacramentum Ecclesiæ.

HÆc veritas etiam contra ipsos Orientales primo probatur ab authoritate Scripturæ Sacrę. Iacob.ca 5. vbi Apostolus ex doctrina Christi, de cura infirmorum scribit: *Infirmatur quis ex vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus; & si in peccatis sit, remittentur ei.* Hæc verba omnes Sacri interpretes hactenus de Sacramento Vnctionis extremæ intellexerunt.

Secundo ex fide & obseruatione Ecclesiæ Dei, quæ à temporibus Apostolorum

stolorum hactenus credidit & docuit esse septem Sacramenta, inter quæ etiam numeratur Vnctio extrema. Et semper in vsu fuit etiam Vnctionis hoc Sacramentum, vt ex sequentibus testimonijs clarescet.

Tertio ex testimonijs totius antiquitatis. Ita enim D. Augustinus ser. 215. de Temp. *Quoties aliqua infirmitas superuenerit, Corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat accipiat: & inde corpusculum suum vngat: vt illud quod scriptum est impleatur in eo, Infirmatur aliquis, &c.*

Et lib. 2. de visit. Infirm. cap. 4. *Nec prætermittendum est illius Apost. Iacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, &c.* Subiungit: *Ergo sic roges de te, & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus: imo per Apostolum suum Dominus.*

Et D. Hieron. in cap. 14. Oseæ, ad verba: *Et erit quasi oliua gloria eius. Sanctum virum* inquit, *& conuersum ad Dominum oliuæ fructiferæ comparat, quæ dicit in alio loco: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei. Cuius fructum sibi quinque sapientes Virgines parauerunt: ex quo vulnerum mitigatur tumor, languentia mēbra quiescunt, in tenebris lumen accenditur vnguntur in agone certantes.* *Osea 14.*

Præterea D. Chrysostomus l. 3. de Sacerdotio cap 6. *Non modo*, inquit, *dum nos Deo regenerant, sed & postea condonandorum peccatorum habent potestatem. Infirmatur enim quis in vobis aduocet, &c. vt antea Iacob 5.*

Antiquior his Innocentius Papa 1. Epist. ad Decentium relatia cap. Illud superfluum dist 95 statuit licere etiam Episcopo Vnctionis Sacramentum infirmis dispensare: quod Iacobus Apostolus dumtaxat presbyterorum meminerit, ne oneraret hac cura Episcopos solos.

In Concil. Niceno I. Canone 69 obiter fit mentio benedictonis olei Infirmorum.

In Concilio Cabilonensi quod habitum est sub Carolo Magno can. 48. ita statutum legimus, *Secundum B. Apostoli Iacobi documentum cui etiam decreta Patrum consonant, Infirmi oleo quod ab Episcopis benedicitur à Presbyteris vngi debent. Sic enim ait: Infirmatur quis &c. Non est itaque parui pendenda huiusmodi medicina quæ animæ & corporis medetur languoribus.*

Post hæc tempora celebratum est Concilium Florentinum, in quo institutio Armenorum facta est, quę inter alia etiam continet doctrinam de septem Ecclesiæ Sacramentis.

Quartò probatur Catholica veritas rationibus euidentibus. Quarum prima, quod Vnctio hæc habeat signum exterius, & promissionem gratiæ & mandatum perpetuæ obseruationis, & destinatum ministrum, vt ex verbis Apost. Iacobi manifestè constat. At ista sunt essentialia Sacramenti cuiuslibet: itaque & Vnctio infirmorum de qua B. Iacobus loquitur est Sacramentum.

Altera ratio est, ex necessitate huius Sacramēti; nam cum omnis homo

iudicetur à Deo secundum statum in quo moriens inuenitur iuxta verba Dei Ezech. cap. 18. Hinc fit vt Diabolus si nullo alio tempore, certe sub agonem mortis ei omnium maxime insidietur, vt ad desperationem, vel aliud genus peccati eum pertrahat, & à Deo auertat. Facit ergo Sacramentum hoc, vt homo contra istiusmodi Diaboli machinationes muniatur, & securus emigret.

Denique confirmantur hæc omnia decreto S. Concilij Tridentini sess. 14 in qua post explicatam doctrinã de hoc Sacramento, Can. 1. sic definiuit ac statuit: *Si quis dixerit Extremam Vnctionem non esse vere & proprie Sacramentum à Christo Domino institutum, & à B. Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum à Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.*

CAPVT XXXV.

De Confirmationis Sacramento.

CONfirmationem Orietales non tam vt verum Sacramentum gratiæ conferens, quam vt ritum dumtaxat Institutionis puerorum qui baptizantur colere videntur. At Confirmationem esse verum Sacramentum à Christo Domino institutum probatur, Primo ex his quæ ad essentiam cuiuslibet Sacramenti pertinent: quorum tria sunt scilicet, primum signũ sensibile, secundũ promissio gratiæ, tertium mandatũ dispensationis seu vsus. Quæ omnia etiam in hoc Sacramento inueniuntur. Primũ, Signum sensibile quo Apostoli hoc Sacramentũ acceperunt, fuit singulare. Vt in spiritu vehementi & linguis igneis Act. 2. Signum vero quo Apostoli hoc Sacramentum aliis dispensarunt fuit impositio manuum cũ oratione Act. 8. *Tũc imponebant manus super illos & accipiebant Spiritum Sanctũ.* In qua impositione manuum etiam subintelligitur vnctio in fronte cum Chrismate. vt testantur antiquissimi Doctores Ecclesiæ. Promissio gratiæ fuit cum Christus suis Apostolis promisit, missurum se eis Spiritum Sanctum, Ioan. 14. & 16. Luc. vlt. *Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto:* & Act. 1. *Accipietis virtutem Spiritus Sancti & eritis mihi testes, &c.* Hác enim fuisse iustis factam promissionem & iam baptizatis vt fortiores euaderét in fide, nullus negabit. Deinde mandatũ dispensationis huius Sacramenti habemus ex factis Apostolorum. Ipsi enim Spiritũ Sanctũ dederunt credentibus, haud dubie iussu Christi, Act. 8. & 19. Quod ergo olim dictum est Sacramentum Impositionis manuum: postea dictum est Sacramentum Confirmationis: mutato quidé nomine, sed manentibus signis exterioribus iisdem & verbis.

Secundo

Secundo probatur ex testimoniis antiquissimorum Doctorum Ecclesiæ, vt D. Ambrosij lib. 3. de Sacrament. ca. 2. vbi scribit: *Sequitur spirituale signaculum: quia post fontem sequitur vt perfectio fiat, quando ad inuocationem Sacerdotis Spiritus Sanctus infunditur.*

Et D. August. lib. 2. contra literas Petiliani cap. 104. *In hoc* (ait) *vnguento Sacramentū Chrismatis vult Petilianus interpretari: quod quidem in genere visibiliū signaculorū Sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus: sed potest esse in hominibus pessimis.*

Sic D. Hieronymus in Dialogo cōtra Luciferianos; *posteaquā hæreticis interrogantibus, vbi scriptum sit, Episcopos, baptizatis per impositionē manuū dare Spiritū Sanctum respondisset: In Actibus Apostolorum:* (mox subiungit) *Sed etiamsi Scripturæ auctoritas nō subesset, totius orbis in hāc partē cōsensus instar præcepti obtineret.*

Et D. Gregorius Homil. 17. in Euang. sub fin. *Per nos* (inquit) *fideles ad sanctum Baptisma veniunt, nostris precibus benedicuntur, & per impositionē manuū nostrarum, à Deo Spiritum Sanctum percipiunt: atque ipsi ad regnum cælorum pertingunt: & ecce nos per negligentiam nostram deorsum tendimus.* Rursus li. 3. epist. 9. *Presbyteri baptizatos infantes signare sacro in frontibus Chrismate non præsumant: sed Presbyteri baptizatos vngant pectore, vt Episcopi post modū vngere debeāt in frōte.*

Accedunt his alij multi Patres à Bellarmino citati Tomo 2. l. de Confirmat. cap. 6. Itemque cæteri qui de sacramentis ex professo tractant. Magister sentent. cum omnibus Theologis scholæ lib. 4. sent. dist. 7. D. Thom. part. 3. q. 72. Addantur & sacri Canones de Consecrat. dist. 5. Et tit. de sacr. Vnct. §. per frontis Chrismationem. aliorumque summorum Pontificum, Conciliorumque decreta, quæ Bellar. libr. de Confirmat. recenset.

Tertio vtilitatibus seu effectis huius sacramenti (Vt est corroboratio fidelium ad fidem Christi conseruandam, & ad eam profitendam publicè, quoties opus fuerit, etiam cum periculo facultatum & vitæ. Vt etiam est fortiter resistere insidijs ac tentationibus Diaboli quibus nos ad quæuis peccata pertrahere molitur.) accedunt miracula per hoc sacramentū olim ostensa quorū aliqua recenset Bellarminus antea notato c. 6.

Confirmantur denique hæc omnia authoritate & Decreto S. Concilij Tridentini, cuius sess. 7. de hoc sacramento Confirmationis Can. 1. Verba hæc sunt: *Si quis dixerit confirmationem Baptizatorum, otiosam ceremoniam esse, & non potius verum & propriū sacramentum: aut olim nihil aliud fuisse quam Catechesim quamdam qua adolescentiæ proximi fidei suæ rationem corā Ecclesia exponebant, anathema sit.*

Et Can. 2. *Si quis dixerit iniuriosos esse Spiritui sancto eos qui sacro Confirmationis Chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.*

Denique Can. 3. *Si quis dixerit sanctæ Confirmationis ordinarium Ministrum non solum Episcopum, sed quemuis simplicem Sacerdotem; anathema sit.*

CAPVT XXXVI.

Matrimonium non posse dissolui propter adulterium.

NVlli Christianorum licitum est, vt Orientales falso existimant, & ex Græcis aliqui, dimissa vxore adulterij vel alterius rei causa aliam ducere. Hoc aperte docuit Christus Dominus Marci cap. 10. cum ait: *Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.* Ita quoque apud Lucam Christus loquitur: *Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit mœchatur? & qui dimissam à viro duxerit mœchatur.* Luc. 16. E quibus verbis necessario sequitur, Si vxor non est dimittenda nisi ob fornicationem iuxta mandatum Christi Matth. 5. & dimittens vxorem suam non potest alteram ducere; Ergo nullatenus possunt disiuncti ad alias nuptias transire.

Marci 10.

Luc. 16.

Præterea si nemini licet dimissam ducere in vxorem, oportet eam esse adhuc ligatam vinculo prioris mariti: alioqui non potest ratio inueniri, cur pænitens facti, non possit alteri nubere.

Ad hæc Apost. Paulus vult dimissam viro suo reconciliare. At si vir alteram vxorem duceret, non esset amplius locus reconciliationis cũ priore. Vnde idem Apost. docet mulierem alligatã esse legi Matrimonij quãto tempore vir eius viuit. Vicissim ergo & maritus alligatus erit legi isti, quanto tempore vxor eius viuit, 1. Corinth. 7.

Secundo ex autoritate & obseruatione totius Ecclesiæ Dei. Nam à temporibus Apostolorum vsque in hodiernum diem non legitur permissum dimittentibus vxores suas ob adulterium aut alias causas, vt ducerent alteras, viuentibus adhuc dimissis iuxta cap. Gaudemus de diuortijs, & multa alia cap. 32. q. 7.

Tertio ex euidentibus rationibus. Quarum prima à mystica significatione matrimonij. Nam vt antea ostensum est, Matrimonium significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ quæ est indissolubilis. Itaque & matrimonij vinculum erit indissolubile.

Ratio 2. à contrario absurdo. Si enim Matrimonij Vinculum per adulterium dissolueretur, vtrique coniugi liceret ad alteras nuptias transire. Ita multi ex industria adulterium committerent, vt à priori cõiuge liberati, aliis nobilioribus, locupletioribus magisque dilectis coniungi possent. Vel multi mariti ob aliarum desiderium, suos vxores

etiam

etiam innocentes adulterij accusarent. Quod & D. Hieron. cap. 19. in Matth. annotauit.

Ratio 3. ex occasione dissidiorum inter veros parentes, & nō veros si in eodem loco habitarent. Naturalis enim amor filiorum non potest extingui. Vera quippe mater dimissa non poterit obliuisci filiorum suorum: ideoque nisi nouerca noua ducta à suo marito eos foueat, ac tractet vti ipsa voluerit, erit occasio iurgiorum querelarum, & accusationum multarum. Grauiora autem pericula timenda forent, si parens verus dimissus sit, & vxor eius nubat alteri, qui sit vitricus filiorū. Et sanè nemo impedire poterit, quin filij sæpe accurrant ad veram matrem, aut verum patrem, si à nouerca, aut vitrico durius tractentur.

Ratio 4 ex publica inhonestate: Quid enim inhonestius quam vocare nouercam matrem filiorum, matre vera adhuc viuente? aut vitricum patrem, quanto tempore verus pater viuit?

Confirmantur denique hæc omnia Decreto S. Concilij Tridentini sess. 24 Can 7 cuius verba sunt: *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit & docet iuxta Euangelium & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum, Matrimonii vinculum non posse dissolui: & vtrumque, vel etiam innocentem qui causam adulterio non dedit, non posse altero coniuge viuente, aliud Matrimonium contrahere: Mœcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit: & eam quæ dimisso adultero alij nupserit, Anathema sit.*

Ac demum Matrimonij vinculum esse indissolubile etiam in casu fornicationis alterius coniugis, magno consensu affirmant veteres Patres, vt Iustinus in Apologia ad Antoninum. Euaristus epistola 2 Tertullianus lib. 4 contra Marcionem. Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromat. Hieronymus in cap 19. Matthęi, Augustinus, Ambrosius in c. 16. Lucæ. Innocentius 1. epistola 3. ad Exuperium & communiter interpretes in cap. 7. 1. ad Corinth & in cap. 10. Marci. & in cap. 19. Matthæi.

Neque veritati Catholicæ obstat locus ille Matthæi 19. *Quicunque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchabitur*, ex quo colligunt licitum esse diuortium ob fornicationem; nam respondetur apud Matthæum Christum exceptionem illam (nisi ob fornicationem) non ideo fecisse, vt indicaret Matrimonium fore cum alio licitum, quando propter fornicationē primus cōiunx dimittitur: sed vt indicaret nō fore dimissionē illicitā cum sit propter fornicationem. Vnde cū Christus dicit, *Quicunque dimiserit, nisi ob fornicationem*, subaudire debemus peccat, & illicitè facit dimittendo. Quod vero sequitur, *& aliam ducit; & qui dimissam duxerit, mœchatur*, vniuersaliter, de omni qui dimittit siue propter, siue pręter causam fornicationis accipiendum id est. Ita SS. Patres cōmuniter eam Christi sententiā intellexerūt, neq; Christus tale diuortiū ap-

probauit in casu fornicationis alterius coniugis; quale erat illud de quo Iudæi interrogabant, vtrum esset licitum quacunque ex causa. Quinimo illũ Iudæorum errorẽ coarguere Christus voluit responsione sua, quod existimarent tale aliquod diuortium propter aliquam omnino causam liberum esse (saltem per se spectata lege diuina) in quo nõ solum dimitteretur vxor, sed alia etiam duceretur. Contra Christus generatim dicit, illud diuortium adulterium esse secundum legem diuinam.

Neque vero nouum hoc est, vt cum quis respondet, non modo respõdeat directe ad id, de quo interrogatur, sed etiam corrigat errorem qui supponitur in interrogatione. Ita igitur in proposito: cum Iudæi putarẽt sibi licere aut etiam per se, & ex ordinaria lege sine peculiari dispensatione, esse licitum tale diuortium, in quo dimitteretur vxor, & alia duceretur; ac eo errore supposito tantum interrogarent de causis propter quas id facere liceret; Christus responsione sua duo facit. Nam primo remouet eum errorem quem ea interrogatio supponebat, affirmatque tale diuortium adulterium esse, idque confirmat ibi ex lege diuina lata in prima institutione coniugij. Deinde simul etia.. respondens ad ipsam formam interrogationis docet, licitum diuortium, id est. dimissionem in perpetuum, absque eo quod alia ducatur, solum habere vnam causam, nimirũ fornicationem.

CAPVT XXXVII.

Legem veterem omnino esse iam abrogatam.

ERror fuit olim veterum Hæreticorum legem veterem non cessasse, sed perpetuo seruandam vna cum noua; i a Cherintus teste Epiphanio hæresi 28 Augustino hæresi 8. & Ebion teste Irenęo li. 1. c 26. sunt Euionęi & Nazaræi teste Augustino hæresi 9. & Epiphanio hęresi 18 Huic etiam errori adhærent hodie aliqui ex orientalibus, vt ex superioribus satis constat aperte. Hos tamen omnes errores redarguit Paulus scribens

Gal. 3. Galatis, qui eodem errore fuerant infecti, dicens: *Prius autem quã veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides iam non sumus sub pædagogo.* Et iterum de duobus testamentis loquens sub figura duorum filiorum Abrahæ, ait: *Sed quomodo tunc is qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum qui secundum spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit scriptura?*

Gal. 4. *Eijce ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque*

quæ fratres non sumus ancillæ filij sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit. Ecce Paulus aperte testatur eijciendam esse legem veterem, quæ tãquam ancilla fuit legis Euangelicæ. Et rursum in eadem Epistola: *Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Testificor autem omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini. A gratia excidistis, Nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus Nam in Christo Iesu neque circumcisio quicquam valet, neque præputium sed fides quæ per Charitatem operatur.* Et in Epistola ad Hebræos de eadem re disputans ait: *Si ergo consummatio per sacerdotium Leuiticũ erat (populus enim sub ipso legem accepit) adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech, alium surgere sacerdotem, & non secundum Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat.* Et iterum: *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius, & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex introductio vero melioris spei per quam proximamus ad Deũ.* Demum de hac re ab ipsis Apostolis in vnum congregatis, in illo celeberrimo Hierosolymitano Concilio data est definitio: quoniam (vt Apostolica refert historia) *quidam descendentes de Iudæa docebant fratres, quia nisi circumcidamini secundũ legem Moysi, nõ potestis saluari. Surrexerant enim quidam de hæresi Pharisæorũ, qui crediderunt & dicebant oportere circũcidi, & seruare reliqua omnia quæ Moyses in lege præceperat. Ob quam doctrinam facta est non modica seditio, resistentibus assertioni huic Paulo & Barnaba. Propter quod Apostoli & seniores conuenerunt Hierosolymã vt de hac re definirent. Habita que matura, prout decebat, rei examinatione, protulerunt sententiam quam per epistolam suam miserunt his qui erant Antiochiæ: in hunc modum: Visum est enim Spiritui sancto, & nobis nihil vltra imponere vobis oneris, quã hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorũ, & sanguine & suffocatione à quibus custodientes vos bene agetis.* Hęc Conciliũ Apostolorum. Quis erit ergo qui tã illustris Concilij definitioni repugnare audeat? Nullus certe nisi demens aut infidelis ille fuerit, & certe si lege Euangelica data adhuc oporteret obseruare legem veterem, contra eandem legem visus fuisset facere Deus qui talem in Leuitico condidit legem, *Sororem vxoris tuæ in pellicatum eius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc illa viuente.* Quæ quidem recte præcepta sunt, ne si forte aliquis simul vxori, & sorori illius iungeretur, inter simul habitantes excitaretur zelus, vnde contentio rixaque generata fuisset. Prius quidem synagogam sibi desponsauerat Deus: huius soror est Ecclesia, quam etiam Deus sibi coniungere optabat: verum vt nulla esset contentionis inter eas occasio, noluit secundam superducere viuente prima.

Gal. 5. *Heb. 7.* *Act. 15.* *Leuit. 18.*

Deinde legem veterem cessasse in morte Christi Domini, conuenienter omnes Patres ij qui communiter exponunt illud dictum Christi Ioan. 19. *Consum-*

Ioan. 19. *Consummatum est*, id est, absolutum est mysterium redemptionis, quatenus erat meritis Christi perficiendum, quo lex vetus inprimis, vt ad finem & terminum suum referebatur.

In cuius signum mortuo Christo velum templi scissum est, vt ea re significaretur totam summam legis veteris tunc adimpleri & antiquari. Et hoc est quod Theologi dicunt, legem veterem in morte Christi fuisse mortuam ac sepultam. An vero ab illo instanti fuerit mortifera, ita vt illius obseruatio esset obseruātibus mortifera, cōtrouersia est inter doctos.

Pro qua oportet aduertere tria præceptorum genera in lege veteri cōtineri: quorum alia ad singulorum vitam & mores componendos, & formandos pertinebant, & ideo moralia dicuntur. Alia vero ad Cæremonias & ritus Religionis, qua debitus Deo cultus, honor & veneratio defertur, & vocantur cæremonialia præcepta. Alia denique spectabant ad bonam reipublicæ administrationem ciuilem, quibus humana ciuium salus, & pax ac tranquillitas conseruatur: & hæc Iudicialia præcepta nominātur. Quo fit vt in sacris litteris sæpè hæc tria coniungantur: Præcepta Cæremoniæ, Iudicia. Primum (vti diximus) ad mores refertur: secundum ad ritus & cæremonias sacrorum: tertium ad ciuilem populi gubernationem.

Iudicialia igitur præcepta, vt rectè D. Thomas docet 1.2.q.104.ar.3 nō fuere mortifera à morte Christi etiam si fuerint mortua quia non erant illa præcepta figuræ Christi venturi, nec referebantur principaliter ad significationem mysteriorum Christi; sicut & cæremonialia quæ vt fuerūt mortifera, vel à morte Christi, vel à promulgatione Sancti Euangelij, vt alij Patres volunt: Quia cum cæremoniæ illæ principaliter spectabant ad cultum illi populo conuenientem secundum significationem mysteriorū Christi venturi, quare post passionem Christi, iam cultus ille cæremonialis erat falsus, quia iam Christus non expectabatur: ac ideo post mortem Christi cessasse de fide est. Præcepta vero moralia quę ex lege naturæ deriuantur, seruari debent, non tamen quia in lege veteri fuerint præcepta, sed quia natura duce tenemur seruare.

Act. 15. Neque obstat quod Actorum 15. Apostoli iusserunt *abstinere à sanguine suffocato*: & addiderunt illud se oneris tantummodo inter alia necessaria velle imponere. Viguit igitur post Christi passionem illa cæremonia. Confirmatur quoniam in Concilio Gangrensi est multis annis pòst id decretum innouatum.

Respond. cum D. Tho. quæst. 103. art. 4. ad tertium, non fuisse id præceptum ad cultum, sed materialiter in alium finem, vt scilicet posset facilius ex Iudæis & gētibus vnus populus coalescere, si eo genere abstinentiæ sese gentiles cum Iudæis qui maximè à suffocato & sanguine abhorrebant,

rebant,in communi conuictu confirmarent. Ad confirmationem autem Respondet Sotus, tunc temporis etiam durauisse illam causam propter quam eodem respectu erat vtile ab ijs abstinere.

CAPVT XXXVIII.

De animæ rationalis productione.

ERrant deinde Orientales credentes, animas per traducem gigni ab animabus parentum,sicut corpora à corporibus;atque adeo ab Adami anima omnes propagari,quæ olim fuit Tertulliani sententia.

Stabilienda est contra hunc errorem veritas Catholica. Hæreticum est dicere Animam intellectiuam traduci cum semine:ita sentit D. Thom. 1.p.q.118.art.2.Probatur primo ex Sacra Scriptura quæ semper ascribit productionem animæ ipsi Deo,& non alteri, vt Genes 2. *Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ,& factus est homo in anima viuente.* Et Iob 31 *Nunquid non in vtero fecit me & formauit me in vulua vnus?* Hoc certe intelligi nō potest de formatione hominis quoad corpus cum illud etiam formetur à parente per virtutem feminæ. Oportet igitur id intelligi de formatione hominis quoad animam,quam solus Deus creat. Et quamquam in Hebraico textu,hic locus non ita plane legatur,tamen paruipendi non potest autoritas vulgatæ editionis quam Ecclesia sanxit habendam esse pro authentica. Præterea Psal. 32. *Qui finxit sigillatim corda eorum.* Et Zachar.12. *Fingens spiritum hominis in eo.* Et Ecclesiast. 12. *Spiritus reuertatur ad Dominum qui dedit illum.* Et quamquam hæc fere testimonia per se sola non plane cōuincant,vt Augustin.epist.28.de aliquibus huiusmodi testimoniis notat; tamen magnum habent pondus ob Ecclesiæ auctoritatem, quæ eam esse vim horum locorum Scripturæ intellexisse videtur.

Gen 2. Iob 31. Psal 32. Zach 12. ecclesia. 12.

Et ratione etiam conuincitur,quia nulla virtus actiua agit vltra suum genus;sed anima intellectiua excedit totum genus corporeæ naturæ,cum sit substantiæ spiritalis. Nulla igitur virtus corporea eius effectionē valet attingere,atqui omnis actio seminalis facultatis est à virtute corporea, cum spectet ad potentiam vegetatricem corpori prorsus inhærentē. Ergo fieri non potest,vt animæ intellectiuæ virtute seminis deriuentur Secundo,cum generatio alicuius est causa, cur aliquid sit; eius dissolutio causa item est cur aliquid pereat;atqui dissolutio corporis non affert interitum animæ rationali;siquidem immortalis est:ergo neque corporis generatio erit ei causa,vt esse incipiat.at seminis traductio propria causa est generationis corporis, non igitur causa est generationis animæ. Tertio, omne

agens naturale, ficuti agit dependenter à materia, ita non producit nifi quod à materia dependet: fed anima rationalis non ita fe habet: cum extra corpus cohærere valeat. Non ergo anima rationalis ab agẽte naturali producitur, fed aliam habet originis fuæ caufam. Ob hæc, & alia quæ antiquos Patres non latuerunt, D. Chryfoft. hom. 1. de incomprehenfibili Dei natura: *Animæ, inquit, infpirantur, corpora effigiantur*: Et Procopius Gazæus in Gen. 2. c. ad illa verba: *Hoc nunc os de oßibus meis, & caro de carne mea*, oraculum ait non dixiffe, Et anima de anima mea, caro fcilicet non gignit animam. Lege Gregorium Nyff. difputatione de anima & refurrectione.

Gen. 2.

Ex quo fit animam rationalem à Deo creari, quod hac ratione demõftrat D. Thomas lib. 2. contra gent. c. 87. Omnis fubftãtia quæ producitur, aut generatur per fe, aut per accidens; aut creatur: fed animæ rationales non generantur per fe, cum non conftent ex materia & forma: neque per accidens, quia cum fint formæ corporum, orirentur per eorum generationem ex virtute feminali, quod improbatum eft: fupereft ergo vt per creationem effe accipiant. Huc fpectat, quod cùm animę humanæ omnibus formis phyficis naturæ dignitate præftent, fintque in fuo effe fubfiftentes: oportet eas nobiliorem habere originem, & more aliarum fubftantiarum intellectualium per creationem produci.

Gen. 2.

Neque huic veritati obftat quod Genef. 2. dicitur *Deus requieuiffe ab omni opere, quod patrarat*. Primum quia non dicitur Deus abfolutè requieuiffe, fed requieuiffe ab opere quod patrarat videlicet illis primis fex diebus. Vt fit fenfus, Deum mundi opificium abfoluiffe fex diebus, atque ita die feptimo deftitiffe mundi machinam condere. Item, quia vt interpretatur D. Thom. lib. 2. contra gentes c. 84. & in 2. dift. 18. q. 2. art. 1 ad 7. Beatus Albertus Magnus in fumma de homine q. 15. Iftiufmodi quies Dei intelligenda eft fecundum ceffationem à nouis fpeciebus condendis non autem à nouis indiuiduis? quorum fimilia fecundum fpeciem præcefferint. Quare cum omnes animæ intellectiuæ, omnefque homines fint vnius fpeciei, nihil repugnat prædictę quieti Deum quotidie animas creare.

Illud tamen oportet aduertere duas actiones Dei interuenire in animæ productione, prima qua Deus producit animam, & hanc ipfe folus facit, fine interuentu caufarum fecundarum, eo modo quo creauit Angelos. Altera etiam tunc actio Dei interuenit, ad vniendam animam corpori, & hanc cum agente naturali facit: quæ tamen ita intelligenda funt, vt non prius tempore anima exiftat, quàm vniatur corpori.

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBRI VII. PARS II.

CAPVT I.

De iuuandis Orientalibus.

LIcet Orientis Ecclesiæ errores & clades innumeræ,quibus tot annis obruta permansit;illarum gentium ob sua peccata,obduratam iam habere frontem,& obstinatam mentem & ideo à Deo Optimo Maximo derelictæ videantur:tamen nos animare debet ad meliora speranda is,apud quem non est impossibile omne verbum,quique quærentibus seriò regnum Dei,eiusque gloriam,animarum lucra multa solet adijcere;atq; ita hoc vltimo sæculo in remotissimis Indijs,ad ortum,occasum, & meridiem,deletis idolis tropæum Crucis passim excitauit, cùm hæc mundi plaga,quæ vergit ad Orientem,restet,in qua necesse etiam sit Euangeliũ rectè annuntiari,magnum in ea ostium aperiri posse orthodoxæ fidei experientia ostendit,si summi Ecclesiæ Patris longanimi vt ita dicam diligentia quâ potissimum tot alia Regna iugo Christi fuere subiecta, negotium hoc promoueatur.

Insudarunt olim summi Pontifices pro tuenda fide in Ecclesia Orientali,maximosque labores & pericula subiere.ac nostro etiam sæculo magnopere student Orientalibus nationibus opem ferre,auxiliumque in omnibus præstare: præcipuus tamen Gregorius XIII. dignus æterna memoria Pontifex,præter alios operarios, quos in Indias, in Angliam, Constantinopolim,aliasq; orbis partes misit,etiã in Alexandriã Aegypti, Syriã,Palæstinã cũ Libano monte Babyloniamq; aliquot destinauit, qui huius tractus nationes diuino verbo,& ipsorũ sanguine,ac pijs etiam muneribus à Pontifice ipso missis,ad fidem,atque pietatem allicerent. Præcipuus in Orientem Legatus fuit Leonardus Episcopus Sidoniensis, & Apostolicus Nuntius,qui in Orientem , cum aliis etiam viris doctis & piis (inter quos P. Io. Baptista Romanus , Societatis Iesu) à summo

Gregorij XIII zelus pro iuuandis Orientalibus.

Leonardus Episc. Sidoniensis Legatus in Orientem.

 Pontifice

Pontifice ad Patriarchas illos Orientales, ad aliosque Metropolitas & Episcopos, vestimenta sacerdotalia, argenteos calices, libros etiam aliquos lingua Arabica conscriptos, aliaque pretiosa dona deferentes, missi sunt; plurimique tam ex Patriarchis illius tractus, quàm Episcopis, & Archimandritis fidei professionem, vnionemque cum Sancta Romana Ecclesia iam pridem retentam confirmarunt; alij de nouo emiserunt, sanctissimoque Romano Pontifici totius orbis capiti obedientiam præstiterunt; alij propter magna sibi pericula tam à Turcis quàm à falsis fratribus imminentia fidei professionem oportuniori tempore reseruarunt. Stant hodie in Bibliotheca Illustrissimi Domini Cardinalis de S. Seuerina qui tunc totius Orientis protectione gaudebat, quamplurium Patriarcharũ, aliorumque Episcoporũ Orientalium fidei professiones Arabica lingua conscriptæ, eorum sigillis & subscriptionibus firmatæ, ac in Latinam etiam linguam traductæ. Et vt Gregorio XIII. è viuis discedente huius missionis fructus consisterent, seminarium instituit, in quo pueri Orientalium, & Maronitarum excepti, in Catholica doctrina erudiantur, vt inde in patrias sedes reuersi suos docere possint quæ ad cultum Christi pertinent, & in officio fidei continere. Quare postea Clemens VIII. post Gregorium XIII. ad montem Libanum duos sacerdotes, (vt iam supra de Maronitis agentes latiùs scripsimus) è Patribus Iesuitis misit, vt certior fieret; num sumptus qui in Vrbe Seminario Maronitarũ, & aliorum Orientalium fiunt, bene ponerentur; quæve spes aut restituendæ aut propagandæ religionis esset in Oriente.

Seminarium pro Orientalibus institutum.

Messes quidem in Oriente iam albæ sunt ad metendum, solùm superest, vt summi sanctæ Ecclesiæ Pontifices mittant falcem & huic negotio incumbant, præcipuè vt nobis coniungantur: sed vt hoc fiat, non est opus vnius diei, aut legationis, sed & longanimi, & non intermissa perseuerãtia, & frequẽtissimis legationibus opus est, quæ omnia disponunt animos ad Catholicã fidem ritusque suscipiendos, quoadusque opus Dei perficiatur. Maximè vero oportet, vt Christianis in regionibus illis sub Turcarũ ditione inopia alijsq; calamitatibus oppressis succurratur: id enim præstiterũt Romani Pontifices ab initio nascentis Ecclesię, vsq; ad ętatẽ nostrã, qui Christianorũ Catholicorum inopiã eleemosynis abundè subleuarent.

Christianis inopia & tyrannide oppressis à S. Pont. succurrendũ.

Huius rei testis est Epistola Dionysij Episcopi Corinthiorum vetustissimi ad Ecclesiam Romanam, in qua sic alloquitur Romanos: *Apud vos iã mos inueterauit, vt omnes fratres varijs afficeretis beneficijs, & Ecclesiis permultis, quæ in quaque ciuitate sunt, vitæ mitteretis subsidia. Sic plane non solũ egentium subleuatis inopiam, verum etiam fratribus, qui sunt ad metalla damnati, opem fertis: atque ita per ea beneficentiæ subsidia, quæ iam primis Ecclesiæ vestræ iactis fundamẽtis passim mittere consueuistis, cum sitis Romani, Romanorum consuetudinẽ sedulo obseruatis;*

Dionys. Corinth.

seruatis; quam quidem certè Beatus Sother vester Episcopus, & hactenus custodiuit diligenter, & valde suo propenso studio adauxit. Idque non modo opes in Sanctos reficiendos delegatas benignè subministrando, verum etiam fratres ad ipsum aduentantes, tanquam pater indulgens ac clemens in liberos beato ac pio sermone ad virtutem cohortando. Hæc Dionysius. Testatur porro Eusebius hanc consuetudinem (de qua Dionysius) Ecclesiæ Romanæ suo adhuc tempore maxime seruatam. Hinc Paulus Diaconus scribit à Symmacho Papa abunde missum, vnde se alere possent Episcopi Africani, qui suis eiecti sedibus in Sardinia exulabant. Liquet ex Epistolis Gregorij Magni, quantùm Pontifici Romano semper curæ fuerit in singulis totius orbis regionibus egentes Catholicos subleuare & benignè ijs facere. Ob id Romæ videmus esse cunctis nationibus vel remotissimis, hospitales ædes cum suis redditibus, excitatas ab antiquis temporibus, ita vt neque Chaldæis sua domus, neque Indis & Aethiopibus desit: tot verò ac tantos sumptus à Pontificibus Romanis factos ac fieri indies ad inopiam subleuandam egentium.

Euseb.

Paul Diaconus.

Greg Magn.

Et cùm longe sit certissimum Orientales nationes in summa penuria spiritualium instructionum versari, rationi quàm consentaneum est, ac officio huius sanctæ Sedis incumbit, data occasione quam citissime operarios, qui non quęrant quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, ad eas expedire. Cauendum tamen sedulo est, propter exploratores occultos, ne per Romam diuulgetur, rumorque spargatur, tales à Summo Pontifice, tanquã Reformatores, aut aliorum negotiorum expediendorum causa missos esse, sed secretò tanquam aliud acturi vadant.

Deinde omnium sibi gratiam conciliantes, sint etiam propenso in Orientales animo, non scrupulosi, non ignari, nimiùmve zelosi: in hoc enim casu minus inest mali peccato nimiæ dissimulationis, quàm in altero extremo: dico in nimio zelo. hoc quippe plus damni quàm vtilitatis causare posset: non oportet quemquam exasperare, nam casu quo Turca huiusmodi rei fieret conscius, seuerius aliquod edictum statueret, ita vt in perpetuũ aditus præcluderetur Ecclesiæ conatibus, atque omnis spes præscinderetur: quamobrem cum omnibus quam humanissimè, & quoad fieri potest amicabiliter erit agendum.

Quinam operarij & quo modo in Orientem mittendi.

Si cętera inter Ministros paria sint, omnibus pręferendi erunt ex ijsdem partibus oriundi, & Arabico idiomate vtentes, idque multas ob caussas, & præsertim quia tanta non est Turcarum in eos suspicio, vel persecutio.

Proximè secundum hos conuenientissimi sunt huic Missioni Franci, quia benignius à Turcis recipiuntur, maximè habitis litteris à Rege Franciæ, aut ipsius Legato Constantinopoli residente. Post quos idonei etiam sunt qui Gallicam linguam callent, pro talibus enim haberentur, & à

Francis ibidem negotiantibus fauore afficerentur præcipuè virtute literarum à supradictis obtentarum.

Apti insuper sunt & alij, habito saluo conductu, seruatisque statutis, & ordinationibus Turcarũ, modo in iis conditiones requisitæ illucescāt.

Minori dispendio, fastidio, periculo, & suspicione mitti poterunt aliqui earundem Religionum ibidem habitantium, vtpote S. Francisci, S. Dominici, Basilij, S. Benedicti, &c. dummodo apti reperiantur, eos inquam ex illis Monasteriis euocando, & transferendo per Generalem eorum, modo hunc, modo illum, sub aliquo prætextu, & honesto colore.

Expediens autem foret exhortari ad hanc rem Generales Religionũ, aut Procuratores eorundem Romæ residentes, atque insuper exposcere Catalogum omnium Orientalium, quos curæ suæ subiectos habent, & quinam ex ijs vel pro præsenti, vel pro futuro huic functioni conuenientes reperirentur, quod non ita nouum vel ab vsu alienum videbitur, si Martinum Quintum in memoriam reuocemus, qui totius orbis literatissimorum, ac præstātium virorum nomina penes se in scriptis asseruabat.

Omnibus ad hanc functionem idoneis repertis, locus Romæ in propriis eorum Monasteriis assignandus esset: vt ibidem in rebus ad similem misionem necessariis instruerentur, docerentur, ac penitus perfecti redderentur: & quidem vt alacrius se huic operi accingant, ferueti zelo succendendi & inflammandi sunt, atque alij etiam spe quadam animandi, tanquam si foret probatio quædam ad maiora.

Præterea non minima difficultas est, & quæ Schismaticos Orientales forsan magis in schismate detinet, quod Dioscorum aliosq; Schismaticos antesignanos; quos Ecclesia Catholica hæreticos censet, ipsi vt viros sanctissimos colant, & tam in Missæ Sacrificio quàm aliis communibus precibus, solemniter inuocent: sicut & apud Moscouitas, etiam contingit, qui, asserente Antonio Posseuino in sua Moscouia, licet res planè fabulosa sit, corpora quorundam, qui Schismatici fuerunt, integra sese habere gloriantur, per quos miracula frequenter edi, cæcis visum restitui, ęgrotos sanari constanter affirmant. Vt plurimi periculi res esse videatur, si quis illorum corporum eleuet præconceptam animis sanctitatem, aut quasi dubius quærat, num ij verè Sancti, Martyresue fuerint. Inter alios autem numerantur Cleba, & Boris, Petrus Metropolita, Alexius, quorũ corpora extare aiunt Moscouæ. Hæc Posseuinus. Vnde hodie Iacobitæ aliæque Orientalium nationes, vt legati à Greg. XIII. missi, experti asserebant, facillimè summi Pontificis Primatum agnoscebant, vnius naturæ in Christo errorem, aliosque similes non sine animi promptitudine confitebantur: at cum ventum fuisset, vt Dioscorum abiurarent, ita ægrè tulerunt, vt ob id potissimum legati re infecta reuerterentur.

Ant. Possеu.

Non

Non minorem Orientales, sicut & Græci omnes arbitrantur difficultatem in recipiendo Kalendario Romano emendato cuius emendationẽ renuũt admittere: quare oportet vt operarij qui mittendi sunt huius emendationis causas rationesque cognoscant, vt qui erudiendi sunt, capaces huius Sanctæ nouitatis fiant. De qua re videndi sunt Antonius Posseuin. in Refutatione aduersus Dauidem Chytræum, & Christophorus Clauius, qui librum hac de re absolutissimum edidit Romæ. Quod si non facile se Romano Kalend. accommodauerint, ferendi sunt, dum in alijs substantiam Catholicæ fidei amplectantur.

Iuuandi sunt, & vrgendi Orientales ferè eisdẽ argumẽtis quibus Græci ipsi, desumptis à supplicijs à Deo optimo Maximo illis postquam à Romana Ecclesia desciuere inflictis. Si enim respiciamus Aegyptum, cæterasque Asiæ prouincias, agitur annus fere millenimus, ex quo illę à nobis discesserũt, hæreticis Nestorio, Eutyche, Dioscoro, ac præcipuè Monobitis Ecclesiam perturbantibus, (vt cætera omittam) vix aliquis ex illis proferri poterit qui fuerit excellenti præditus doctrina: corruerunt enim in summa tam liberalium artium, quam Theologiæ, ac cælestium disciplinarum fundamenta, ac ipsi in turpissimam prolapsi sunt ignorantiam.

Deinde operarij maximo studio curabũt, vt ex Christianis tã Græcis quã Iacobitis, Armenis, Nestorianis, Cophtis, alijsque nõnulli qui præstãtiori polleant ingenio Romam mittantur linguarum, literarum, aliarumque scientiarum ediscendarum gratia: quos Romæ benignissimè recipiẽdos admonebunt, Græcos in Collegio Græco & alios in Collegio nationum vltramarinarum, ac ibi amicè tractandos, & educandos: & quod amplius est cum conseruatione rituum ipsorum, vt nimirum postquam bene instructi fuerint, & eruditi ad vtilitatem, ac emolumentum earundẽ nationum, in suam singuli patriam reuertantur. Illud autem maximè aduertendum vt sint bonæ indolis adolescentes, bonisque moribus imbuti, apti, dociles, atque ingenij perspicacis, quique principia quædam linguarum habeant, & ætatis sint conuenientis, Græci videlicet à duodecimo anno ætatis vsque decimum quintum vel decimum sextum ad summum: aliarum vero nationum à duodecimo, vsque ad decimum octauum annum aut vigesimũ, qui cum transmittendi fuerint, securè & mercatorio more diligenti cura nauibus committantur.

Curabunt deinde libros aliquos Græco, Arabico, Chaldæo vel alijs illarum nationum linguis conscriptos secum portare. professiones etiam sanctæ fidei, non solum Latino idiomate, sed in lingua Græca, Arabica, Chaldæa: doctrinam quoque Christianam lingua Illyrica & charactere Italico: quæ & alia similia opera Romæ typis excusa facilè inuenientur.

CAPVT.

CAPVT II.

Instructiones aliȩ pro iuuandis Orientalibus.

GVardianus vna cum Religiosis familiæ Franciscanæ Hierosolymis degentibus, citra dubium plura præstare possent, quæ ad summam Dei gloriam haud exiguum sanctæ Romanæ Ecclesiæ obsequium atque omnium propè Orientalium spiritualem profectum, & animarũ salutem cedant.

Cum in Dominico Sepulchro immorentur Religiosi diuersarum septem nationũ schismatis labe infecti, & sunt, Grȩci Georgiani, Abyssini, Armeni, Iacobitȩ Cophti, Suriani, Maronitæ: operæ pretium erit, hos inprimis omni studio & industria ad veram sanctȩ Ecclesiȩ vnionem reducere, quibus pòst veluti aptissimis instrumentis, eorundem pariter nationes in viam rectam dirigantur.

Sicuti omnes isti Religiosi vitæ auctoritate elucent, idcirco Religiosi Latini, eosdẽ probatioris ac sanctioris vitȩ exemplo prȩcellere cõtendẽt, quo maioris faciant sanctam Romanam Ecclesiam, cuius hi partes agunt, vt similiter alios sincero viuendi modo ad vitæ melioris frugem & auitæ Religionis normam pertrahant: prȩibunt autem illos tum in virtutibus, tum vel maximè in seruitio, & cultu diuino.

Denique vt facilius animi eorum concilientur, operȩ pretium erit, quã optimè erga illos affici, cum omni honoris respectu, & obsequiorum prompta exhibitione: vt congerant carbones ignis super capita eorum.

Maioris ergo profectus gratia, Religiosi discretione, prudẽtia, & humanitate cȩteris prȩstantiores, faciliorisque ingenij seligendi, quibus Guardianus cum aliarum nationum Religiosis, communicationem persuadeat ea ratione, vt cuiuis nationi vnus pluresque deputentur.

Modus agendi cum schismaticis. Modus verè agendi cum ipsis erit eiusmodi, vt nimirum captata eorundem beneuolentia, etiam ritibus ipsorum prȩposteris nonnihil conniueatur, bona autem illorum opera haud mediocri existimatione censeantur, D. Pauli Apostoli instar ad Corinthios scribentis. Accedet insuper omnis diligentia, qua & eorum opiniones aduertantur, & rerum tẽporalium, spiritualiúmve status ijs nationibus proprius cautè eliciatur, & conditiones tum naturales, tum morales perdiscantur, atque, vt verbo absoluam, vt præcipuo studio cuiusuis nationis status & mores plenè, quo ad fieri licebit, comprehendantur. Quæ vt rectius ac maiori cum

fructu

ſtructu peragantur, neceſſarium erit, quemque Religioſorum in id opus incumbentium, ſedula lectione auctores de natione ſcribentes, quam quilibet ad ſententiam ſaniorem perducere molitur, ante euoluiſſe. verum ante ſingula ipſimet errores errorúmque fundamenta, integręque hiſtorię penitius introſpiciendę, ſine quibus vix, aut ne vix quidem vllus poterit ex ſpectari profectus.

Oſtendendum etiam, Eccleſiam Romanã probare ac indulgere vt quęuis Eccleſia proprijs adhæreat ritibus ac ceremonijs, quippe cum Schiſmatici propriorum rituum tenaciſsimi ſint. Ne ipſos eorum perdendorũ ingruens aliqua ſuſpicio ab Eccleſia Romana alienet & auertat, oportune laborandum vt ſe in proprijs ceremonijs inſectandis conſeruandos eſſe perſuadeantur.

Exemplis deinde ac hiſtorijs antiquis primitiuæ Eccleſiæ, ſanctorumque Patrum pręteritorum temporum, ijs aperienda auctoritas, ac ſummi Pontificis in præſentiarum vſque continuata poteſtas explananda: quodque calamitates vniuerſę, Tyrannorum furor, ac quæuis perſecutionum procellæ in Eccleſiam Catholicam inſurgentes Pontificum obedientia ſuppreſſæ hactenus ſemper euanuerint.

In emendandis vero ipſorum erroribus, cũ leniter, tum modeſtè procedendum, ne ſcilicet apertè nimis conuincantur, vel acerbius vrgeantur, ſed ſuaui reprehenſioni, rationes & auctoritates addãtur ſubinde, vt ſic facilius eorum mentes ac reſponſiones percipiantur. Quare opus eſſe duxerim, antiquiorum SS. Patrum & Doctorum prænoſſe nomina, nempè qui in cuiuſuis nationis maiorem exiſtimationem cadunt, vt doctrinarum eorundem habita notitia, inde argumenta ſumantur, lenius tamen omni diſputationis acerbitate ſecluſa: nationes enim iſtę, & præſertim Religioſi ſuorum rituum, & ſectarum tenaciſsimi ac in erroribus pertinaces, ſalutis ſuæ ſtudioſos, præſtigias ſibi imponere velle falſo augurantur. Vlterius etiam, de pluribus ſimul erroribus non ſunt coarguẽdi, ſed de vno, deinde altero, ijſque euidentioribus & nullatenus tolerandis: plura namque, quamtumuis nihil decoris aut venuſtatis habeant, apud eos tamen ferenda erunt.

Maronitis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ vnitis congratulandum, & in fide ſanctæ Romanæ Eccleſiæ confirmandi. Verum cum creditu ſit facile, complures eorum antiquis erroribus adhuc nuncium non remiſiſſe, opera ponenda, quò ijſdem reiectis Catholicæ veritatis reddantur capaces. *Maronitæ.*

Georgiani quoque, & his ad reſipiſcentiam procliuiores Armeni ſumma cura familiari tamen tractu, ad Eccleſię Romanæ vnionem inuitãdi. *Georgiani. Armeni*

AEthiopes autem & Abyſsini, ad Catholicorum ritus, ſummique Põ- *Aethiopes. Abyſsini.*

Ooo tificis

tificis recognitionem, velut capitis sui, suapte sponte magnopere aspirãtes, propter Nicęni tamen Concilij dispositionem dubij, quo cautum fuit in Ecclesiæ Patriarchalis distributione, AEthiophiam Alexandrinæ subdi Ecclesiæ, à cuius Patriarcha, Abunam quendam sic nuncupatum, schismatis semper labe infectum: assignatum sibi agnoscerent Patriarcham: diligentissime, & haud vulgari prudentia erunt dilucidandi, ostendendumque, duos haberi Alexandriæ Patriarchas, Græcum alterum, alterum Cophtum, eodemque fundamento schismatis, quo Græcum Patriarchã reijciũt, simili itidem errore Cophtum inquinatum, nusquam vt Patriarchã debere circumplecti. Insuper cum vterque, & Gręcus & Cophtus, Turcarũ dominio subsit, idcirco summus Põtifex eos hucusque ab erroribus quibus contaminantur pro libitu vendicare nequiuit. Accedit, quòd cum ob schisma falsò Patriarcharum nomine insigniti sint, Ecclesia Romana semper Alexandrinæ de vero, Catholico insigniq́ue eruditione exculto Patriarcha prouidet, quem, vbi Nicęni Concilij decreta ritè sequantur, pro vero Patriarcha Alexandrino, Romæ ob Alexandriam à Turcis interceptam residente, & ob Alexandrinum ibidem Patriarcham schismate notatum, recipere tenentur.

Vltimo tandem, quicquid in dictis nationibus, Catholicæ fidei, dilationis & incrementi accesserit, totum plene & sincerè, sanctę Apostolicę sedi transscribatur, quę, quid vlterius facto opus fuerit, maturè decernere & statuere valeat.

CAPVT III.

De quibus præcipuè tam in fide, quàm in moribus interrogandi & instruendi videantur Christiani Orientales, qui volunt profiteri Sanctam fidem Catholicam, seu redire ad vnitatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & detestari ac abiurare errores & hæreses, plus minúsve pro prudentia Theologi interrogantis.

DE Deo & eius vnitate.
De Trinitate personarum.
An in personis detur maioritas aliqua vel æqualitas?

De

De Patris paternitate, de Filij filiatione, & Spiritus Sancti processione, seu spiratione.

An filius sit coæternus, coëssentialis, & per omnia coæqualis Patri.

De Spiritu Sancto, An sit coæternus, coæqualis & coëssentialis Patri & Filio.

De Spiritu Sancto. A quo procedat, an à Patre tantum, vel à Patre & Filio, an ab vno vel pluribus principijs.

Quæ persona fuerit incarnata.

De Christi Incarnatione.

De eius naturis, an vna, an plures.

Item de voluntatibus & operationibus Christi, an vna, an plures.

Quid sentiat de illa natura quam dicunt aliqui Orientales resultare ex duabus, & sic de vna voluntate & operatione.

De libris Canonicis sacræ Scripturæ, qui, & quot.

De Sacris Generalibus Concilijs, & quid vnũquodque eorum dãnauit.

De Concilio Ephesino, & Chalcedonensi quid sentiat.

Quid item de S. Leone Papa primo.

An Beata Virgo Maria mater Domini nostri Iesu Christi, dicenda sit Dei genitrix, seu mater Dei.

De Hymno Trisagio quomodo dicatur; An in fine ei addatur, Qui crucifixus est pro nobis miserere nobis.

Quid sentiat de Nestorio olim Constantinopolitano Episcopo.

Quid de Dioscoro olim Episcopo Alexandrino, & Eutyche olim Presbytero Constantinopolitano, & Seuero olim Episcopo Antiocheno.

Quid item de Cyro olim Alexandrino, & de Sergio Pyrrho, Petro, & Paulo olim Constantinopolitanis: & Macario olim Antiocheno Episcopo, & aliis similibus hæresiarchis & hæreticis in Sacris Ephesina prima, & Chalcedonensi quinta, & sexta Synodis & in Concilio Romano sub S. Martino Papa primo, & aliis generalibus Conciliis damnatis: quos interrogans non vocet, aut dicat tales esse, ne pudorem incutiat interrogatis, aut eos retrahat à veritatis confessione.

De aliis Oecumenicis & generalibus Conciliis auctoritate Sanctę Romanæ Ecclesię confirmatis, & præcipue de Florentino.

De Sacramentis & eorum numero.

Quid vnumquodque eorum contineat.

De effectu, de materia, de forma, ministro, & intentione ea tradentis, & suscipientis.

Specialiter verò de Baptismo paruulorum, & quot dies nati baptizẽtur.

De Sacramento Confirmationis & quę sit materia, & quomodo consacretur, & à quo & quando renouetur Chrisma, & an quotannis.

De Ministro an solus Episcopus.

De forma.

De Sacramento Ordinis, quot Ordines habeantur, qui item Sacri.

De tempore & modo ordinandi.

De ætate ordinandorum.

In Missa quæ sint verba Consecrationis corporis & sanguinis Christi.

An apud suos in azymo vel fermentato panis offeratur.

An cum vino misceatur aqua.

Quid sentiat de offerentibus in azymis.

De Communione Clericorum, aut Presbyterorum non celebrantium, & populi, & an sub vtraque specie.

De forma cuiuslibet Ordinis.

De Simonia, pręcipuè de iis qui pecuniis aut conuentione, aut alio humano studio, & fauore ordinantur in Diaconos, Presbyteros, eligũtur aut confirmantur in Episcopos, Archiepiscopos & Patriarchas, respectiuè.

Quam autoritatem accipiant in Ecclesias ad quas ordinantur à Tyranno Turcarum, vel Persarum, aut alio Principe infideli.

De Matrimonio, an apud eos sit Sacramentum.

Cuius ętatis esse debeant, qui illud contrahunt, ac quibus ritibus vel ceremoniis.

An inter consanguineos & affines, vel quoto gradu.

An admittant repudium vel diuortium.

An viuente prima vxore aliquo casu aliam ducere apud eos liceat, & contra viuente primo marito alteri copulari.

An altero coniugum in captiuitate vel seruitute detẽto alteri nuptiis aliis iungi liceat.

De peccato Originali quid credat aut sentiat. & an animę creẽtur à Deo.

An quis saluari possit extra fidem mediatoris Dei & hominis Christi Iesu, & quid de ijs qui sunt modò in lege naturæ.

De peccatis mortalibus.

De peccatis voluntatis, quæ non transeunt in actum exteriorem, an sint mortalia.

De Sacramento Pænitentiæ.

De peccatorum Confessione Sacramentali, & quoties fiat.

Quæ peccata sint confitenda.

Quæ pænitentiæ vel satisfactiones apud suos imponantur.

De absolutione à peccatis, & eius forma.

De Indulgentijs.

De Sacra-

De Sacramento extremæ Vnctionis, seu Vnctionis infirmorum, an apud eos habeatur.

De materia, forma, & vsu.

An sint facienda suffragia pro defunctis & quæ.

An animæ decedentium ex hac vita indigeant purgatione aliqua, & quorum.

De Purgatorio & loco purgationis animarum huiusmodi.

An modò animæ Sanctorum & iustorum fruantur beatitudine, & animæ malorum puniantur in inferno, an vero expectetur resurrectio corporum, & Iudicium vniuersale.

De inuocatione Beatæ Genitricis Mariæ, & Sanctorum.

De cultu sanctarum Imaginum Domini nostri Iesu Christi, B. Mariæ Deiparæ, & Sanctorum.

De lege veteri eiusque ceremonijs, an cessauerint, quæ & quando.

De festiuitatibus quas habent & illarum tempore.

De Ieiunijs quæ obseruant & illorum tempore.

CAPVT IV.

Breuis orthodoxæ fidei professio, quæ ex præscripto Sanctæ sedis Apostolicæ ab Orientalibus, ad sacrosanctæ Romanæ Ecclesię vnitatem venientibus facienda præponitur.

CORDE credo, & ore confiteor, quod vnus est Deus, verus, omnipotēs, incommutabilis, incomprehensibilis, ineffabilis, & æternus Pater & Filius, & Spiritus Sanctus, vnus in essentia, trinus in personis, Pater ingenitus, Filius à solo Patre genitus, Spiritus Sanctus à Patre Filioque æternaliter procedens, non sicut à duobus principiis, aut duabus spirationibus, sed ab vtroque tanquam ab vno principio & vnica spiratione. Pater non est Filius, aut Spiritus Sanctus: Filius non est Pater, aut Spiritus Sanctus; spiritus Sanctus non est Pater, aut Filius, sed Pater tantum Pater est, Filius tantū Filius est, & Spiritus Sanctus tantum Spiritus Sanctus est. Nullus alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate, sed absque initio semper est, & sine fine. Pater est generans, Filius nascens, Spiritus Sanctus procedens; consubstantiales, coæquales, coomnipotētes, & coæterni. Hæ tres personæ sunt vnus Deus non tres Dij, vna essentia, vna substantia, vna immensitas, vnum principium,

Hāc formulā professionis fidei adducit Baron. 6. tom. in fine.

pium, vnus creator visibilium omnium, & inuisibilium, corporalium, & spiritualium, qui quando voluit vniuersas condidit creaturas sua bonitate, quas & valdè bonas voluit. Et ideo reprobo, & anathematizo omnes hæreses, & hæreticos sentientes, & docentes contraria.

Firmiter etiam credo, & profiteor, quod vnigenitus Dei Filius Patri consubstantialis semper cum Patre, & Spiritu Sancto existens in plenitudine temporis, quam diuinæ misericordiæ consilium inscrutabile disposuit, vt nos à peccato Adæ, ac ceterarum culparum nostrarum sordibus mundaret, & à morte, & inferno liberaret, incarnatus est de Spiritu sancto, in immaculato vtero beatissimæ Mariæ semper virginis, veram, & integram hominis naturam assumpsit, corpus videlicet, & animam rationalem in vnitate personæ diuinæ, tanta vnitate, vt vnus & idem Christus sit Deus, & homo Dei filius, & hominis filius: ita quod vna natura non confunditur cum altera, nec vna transit in alteram, nec vna miscetur alteri, nec altera euanescit, sed in persona omnino vna sunt duæ perfectæ naturę, diuina scilicet & humana, saluis earundem naturarum proprietatibus, duę voluntates, duæ operationes, ita vt Christus sit tantum vnus. Et sicut formam serui Dei forma non ademit, ita formam Dei serui forma non minuit. Qui enim verus Deus est; idem verus est homo: Deus per id quod in principio erat Verbum & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Homo per id quod Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: Deus per id quod de quinque panibus quinque millia hominum satiauit, quod Samaritanę aquam salientem in vitam ęternam promisit, quod Lazarum quatriduanum à mortuis resuscitauit: Homo per id quod esuriuit, sitiuit, fatigatus est, & in ligno crucis clauis affixus est: vnus, & idem secundum diuinitatem, ęqualis ęterno Patri, immortalis, impassibilis, secundum verò humanitatem minor Patre, mortalis, & passibilis.

Insuper firmiter credo, & prędico eundem Dei filium incarnatum, verè natum esse ex Maria semper virgine, & ideo ipsam virginem fateor veram Dei matrem, atque genitricem: item verè passum, verè mortuum, & sepultum, verè cum anima descendisse ad inferos ad liberandas animas Sanctorum Patrum, quę in limbo detinebantur, alligato insatiabili homicida, subinde ex mortuis verè resurrexisse, & per quadraginta dies Apostolos docuisse de regno Dei, moxque ad cęlos ascendisse, sedereque ad dexteram Patris, & venturum esse in fine sęculorum ad iudicandos viuos & mortuos.

Credo & profiteor nullum vnquam hominem ex semine Adę conceptum, & natum fuisse saluatum, aut fore saluandum, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum Domini nostri Iesu Christi, in sanguine, & morte ipsius, quâ nos reconciliauit ęterno Patri, & deleuit chirographum iniquitatum

iniquitatum nostrarum æterna redemptione inuenta.

Item firmiter credo legalia omnia veteris Testamenti, seu Mosaicę legis quia Christum figurabant, licet diuino cultui illa ętate congruerent, ipso adueniente cessasse & iam promulgato Euangelio seruari non posse sine interitu salutis ęternæ. Omnes igitur post illud tempus circumcisionis, Sabbathi, ciborum ea lege prohibitorum, reliquorúmque legalium obseruatores alienos à fide denuncio, & salutis ęternę non posse esse participes, nisi aliquando ab his erroribus resipiscant. ab his enim omnibus liberauit nos Christus, & septem nouę legis Sacramenta instituit, quę veneror, credo, & profiteor, vnum Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pęnitentiam, Ordinem, Matrimonium, & extremam Vnctionem; quæ omnia ea dignè sumentibus virtute Passionis eiusdem D. N. Iesu Christi gratiam conferunt. Ista septem Sacramenta perficiuntur tribus, verbis videlicet & rebus, ac ministro; verbis vt forma; rebus, vt materia; ministro qui facere intendat, quod facit Ecclesia.

Recipio insuper quicquid de iisdem Sacramentis Sancta, & Catholica Ecclesia Romana docet & prædicat.

Credo, quod si verè pęnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pęnitentiæ fructibus de commissorum, & omissorum pœnis satisfecerint, coram diuina iustitia eorum animas pœnis Purgatorij post mortem purgari, vtque à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificium, orationes, & eleemosynas, ac alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt secundum Ecclesiæ instituta. Illorumque animas, qui post Baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiã quæ post perpetrati peccati maculam (vt dictum est) purgatæ sunt, in cęlum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum, & vnum sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius: illorum verò animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere pęnis tamen disparibus perpetuò puniendas.

Firmiter etiam teneo, & credo symbolum fidei à trecentis decem & octo Patribus in Concilio Nicæno, & à centum & quinquaginta in Concilio Constantinopolitano traditum, ac semper in Ecclesia vsque modo inuiolatè custoditum, videlicet:

Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. & in vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est, crucifixus etiam pro

nobis

nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est, & resurrexit tertia die secundum scripturas, & ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris, & iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum & viuificantem, qui ex Patre Filioq; procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas; & vnam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum, & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi. Amen.

Confiteor, teneo, & prædico vnum eundemque Deum veteris & noui Testamenti, hoc est legis & Prophetarum, atque Euangelij auctorem esse, quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante vtriusque Testamenti Sancti locuti sunt. Itaque suscipio omnes libros Canonicos, quos suscipit sacrosancta Romana, & Catholica Ecclesia. Sunt verò infrascripti: Testamenti veteris, quinque Moysi, id est *Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium*, deinde *Iosue. Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ 1.* & 2. qui dicitur *Nehemias, Tobias, Iudith Esther, Iob, Psalterium Dauidicum* 150. psalmorum, *Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia Ecclesiasticus, Isaias, Hieremias* cum *Baruch, Ezechiel, Daniel*, Duodecim Prophetæ minores, id est *Ozeas, Ioel, Amos, Abdias, Ionas. Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias Aggeus, Zacharias, Malachias*, duo *Machabæorum* 1. & 2. Testamenti noui, quatuor Euangelia secundum *Matthæum, Marcum, Lucam* & *Ioãnem. Actus Apostolorum*, à Luca Euangelista conscripti, quatuordecim *Epistolæ Pauli ad Romanos*, duæ *ad Corinthios*, ad *Galatas*: ad *Ephesios*, ad *Philippenses*, ad *Colossenses*, duæ ad *Thessalonicenses*, duæ *ad Timotheum*, ad *Titum* ad *Philemonem*. ad *Hebræos. Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna, & Apocalypsis Ioannis Apostoli.*

Item amplector, suscipio, & approbo sacrosanctam synodum Nicænam primam, trecentorum decem, & octo Patrũ, & profiteor & sequor quicquid illa decreuit, & reprobo & damno quicquid illa damnauit: & maximè impiam hæresim Arianorum cum ipso auctore Ario, qui affirmare ausus est filium Dei non esse ab æterno ab ipsa Patris substantia genitum, sed ex tempore, atque ex nihilo procreatum.

Item amplector, suscipio, & approbo sanctam Synodum Constantinopolitanam primam, centum & quinquaginta Patrum, & credo quicquid illa decreuit, & reprobo quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæresim Macedonij cum ipso auctore, qui affirmare ausus est Spiritum Sanctum non esse Patri & Filio coæternum, & consubstantialem, atque ideo nec esse Deum, sed creaturam.

Item amplector, suscipio. & approbo sacram Synodum Ephesinam primam, ducentorum Patrum, & credo quicquid illa decreuit, & reprobo quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæresim Nestorianorum

cum

cum ſuo auctore Neſtorio, qui duas perſonas in Chriſto conſtituens aſſerebat non eſſe à Verbo Dei carnem aſſumptam in vnitate perſonæ, ſed per ſolam inhabitationem inſtar templi ſanctificatam, & Chriſtum non eſſe dicendum Deum incarnatum, ſed hominem Deiferum, nec beatam Mariam eius genitricem dicendam eſſe Deiparam, ſed Chriſtiparam.

Item amplector, ſuſcipio, & approbo ſanctam Synodum Chalcedonenſem ſexcentorum triginta Patrum, quartam in ordine vniuerſalium Synodorum, & credo ac ſequor quicquid illa decreuit, & reprobo ac damno quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæreſim Eutychetis, & Dioſcori Alexandrini cum ipſis auctoribus, qui affirmare auſi ſunt, non eſſe in Chriſto poſt vnionem Verbi cũ carne duas integras, perfectas, inconfuſas, & impermixtas naturas cum vnitate hypoſtaſis ſiue perſonæ. & reprobo ſecundam Synodum Epheſinam, immo potius latrocinium, quod factione eiuſdem Dioſcori occiſo beato Flauiano Epiſcopo Conſtantinopolitano, legatis ſummi Romani Pontificis fugatis, & Epiſcopis cæteris terrore armorum ad aſſentiendum compulſis, Eutychianam hæreſim impiè confirmauit.

Item amplector, ſuſcipio, & approbo Synodum Conſtantinopolitanã ſecundam, centum ſexaginta quinque Patrum, quintam in ordine vniuerſalium ſynodorum, & credo quicquid illa decreuit, & reprobo quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæreſim Petri, Antimi, Seueri, & aliorum, qui exiſtimantes ipſam diuinam naturam trium perſonarum diuinarum pro nobis crucifixam, Triſagio verba, Qui crucifixus eſt pro nobis, addebant.

Item amplector, ſuſcipio, & approbo Synodum Conſtantinopolitanam tertiam, ducentorum octuaginta nouem Patrum, ſextam in eodem ordine, & credo quicquid illa decreuit, & reprobo quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæreſim Sergij, Pyrrhi, Pauli, Petri, Cyri, Macarij, ac Theodori, qui vnam tantum in Chriſto voluntatem, & operationem ſtatuentes, vnam quoque dumtaxat naturam cum Eutychianis aſſerere conabantur.

Item amplector, ſuſcipio & approbo Synodum Nicænam ſecundam, trecentorum quinquaginta Patrum, ſeptimam in eodem ordine, & credo quicquid illa decreuit, & reprobo quicquid illa reprobauit: & maximè impiam hæreſim Iconoclaſtarum, qui venerandas Chriſti & Sanctorum imagines, tanquam ſi idola gentium eſſent, è templis auferendas, & flammis abſumendas eſſe dicebant.

Item amplector, ſuſcipio, & approbo ſanctam Synodum Florentinam amplius quàm centum & quadraginta Patrum, & credo quicquid illa decreuit de proceſsione Spiritus Sancti, à Patre, & Filio, de conſecra-

tione panis azymi, vel fermentati, de Purgatorio, de beatitudine animarum, de primatu summi Romani Pontificis, nec non de sacramentis, & libris Canonicis, & reprobo, ac damno quicquid illa reprobauit, & damnauit.

Præterea amplector, suscipio, & approbo quæcunque alia Concilia, quæ recipit, & approbat sacrosancta Catholica & Apostolica Romana Ecclesia, & maximè sanctam OEcumenicam generalem synodum Tridentinam nouissime celebratam, ac damno & reprobo omnes hęreses, & auctores earundem quos & quas reprobat, & damnat dicta Sancta Catholica & Apostolica Romana Ecclesia, nec non quicquid illa tenet, & docet cum omni deuotione, & reuerentia suscipio & amplector. Illos quoque Doctores, & Sanctos Patres, quos eadem Romana Ecclesia approbat, reuerenter suscipio. Teneo, & confiteor sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Romanum Pontificem successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ esse caput, & omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à D.N. Iesu Christo plenam potestatem traditam esse: Cuius Ecclesiæ vnitatem tanti faciendi esse affirmo, vt nullos extra eandem Ecclesiam Catholicam existentes æternę vitæ participes fieri posse confitear.

Insuper promitto, me tanquam obedientiæ filium ordinationibus, præceptis, censuris, ac iussionibus sanctissimi Domini nostri N. diuina prouidentia Papæ & successorum suorum Romanorum Pontificum canonicè intrantium, & Sedi Apostolicæ semper, & fideliter obtemperaturum.

Hanc veram Catholicam fidem, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inuiolatam vsque ad extremum vitæ spiritum, constantissime Deo adiuuante retinere ac confiteri spondeo, voueo ac iuro. Sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia. Ego N. &c.

CAPVT

CAPVT V.

Interrogationes aliquot factæ suæ Sãctitati à Reuerẽdissimo Patriarcha Maronitarum super fide, & ritibus Catholicis; manifestandæ in Synodo celebranda circa festum Paschatis anno 1578.

De Baptismo. §. 1.

QVantum ad Sacramentum Baptismatis. Primò, nos benedicimus & consecramus aquam quoties volumus baptizare, non autem consecramus in Sabbatho Sancto secundum ritum Ecclesiæ Romanæ. Secundo, Non simul baptizamus masculos & feminas, credentes hoc pacto affinitatem contrahi. Tertiò, Ordo etiam Baptismatis nostri diuersus est ab Ecclesia Romana, quamquam forma sit eadem. Quarto Item quia gens nationis nostræ habitat mixta Schismaticis, hinc quãdoque fit vt nostrorum filij ipsorum ritu baptizentur.

Responsio.

AD primum, Laudabile est benedici fontẽ baptismi in Sabbatho Sancto, idque paulatim in Ecclesiam Maronitarum esset introducendũ: quia, vt patet de Consecratione Dist. 4. antiquissimus fuit omnium Ecclesiarum vsus ab Apostolis acceptus, in Paschate & in Pentecoste conferre baptismum: in Paschate præcipuè quia propriè (inquit Leo Papa Can. Propriè, eo tit.) in morte Crucifixi, & in resurrectione ex mortuis potentia baptismi nouam creaturam condidit ex veteri, vt in renascentibus & mors Christi operetur & vita: dicente Apostolo: *An ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Hæc ille. Imo Siricius Papa (ibidem Can. Nõ ratione) temeritatis arguit Claraconẽsem Episcopum, quod extra hæc duo tempora baptizaret. Qui mos licet modò non seruetur, quod ea tempora adultis essent attributa, qui nunc rarò veniunt ad baptismum, decet tamen retinere consuetudinem sub ipsum Pascha benedicendi fontem baptismi, & sine vllo scandalo videtur id introduci posse apud Maronitas.

Vrgente tamen necessitate seruetur consuetudo.

Ad secundum, Huiusmodi affinitas nulla est, cùm veteres canones (30. 4. 3. can. Pyctatium, & lib. 6. de cognatione spirituali,) non aliam agnoscant

ſcant affinitatem ex baptiſmo, niſi paternitatem, compaternitatem, & fraternitatem, quæ ſit inter regeneratum & liberos tum regenerantis, tū ſuſceptoris. Imò Tridentinum Concilium ſeſſ. 24. c. 2. ſtatuit vt inter ſuſceptores, & baptizatum, & illius patrem & matrem: nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem tantum ſpiritualis cognatio contrahatur.

Dummodo ſeruetur forma. licet videatur diuerſa in erroribus annotatis, dicitur enim ibi Baptizetur agnus de grege Christi in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Amen.

Ad tertium, Cum Florentinum Concilium ſuas Græcis cæremonias reliquerit, poſſent & ſuæ permitti Maronitis in Baptiſmo: dummodo per viros doctos ab omni ſuperſtitionis, aut erroris ſpecie expurgentur.

Ad quartum Licet permittendum non ſit, vt Catholicorum filij à Schiſmaticis baptizentur, valet tamen eorum baptiſmus: (vt habetur de cōſecratione diſt. 4. can. Si non ſanctificatur can. Romanos can. A quodam Iudæo, & in Concil. Florentino in vnione Armenorum,) ſi tamen debita forma & materia adhibita ſint, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, dummodo non intendat baptizans profiteri vel inducere ſuum errorem & hæreſim, addendo formæ aliqua verba orthodoxæ fidei repugnantia. Quapropter ſeruandum eſt quod ſtatuitur in Concilio Arelatenſi relato de conſecratione diſt. 4. can. de Arrianis, vt videlicet ab hæreticis baptizati interrogentur, qua forma fuerint baptizati: nam ſi conſtabit ritè baptizatos, nihil agendum eſt: ſi irritè, ſimpliciter rebaptizentur; ſi probabiliter dubitetur, ſub conditione baptizentur.

De Chriſmate. §. 2.

QVantum ad Sacramentū Confirmationis attinet. Primò, Quia chriſma noſtrum hocce anno præſenti antiquo ritu conſecrauimus, offenderetur populus noſter, ſi ex propria mea auctoritate idipſum igne abſumerem; idem dico de chriſmate, quod Diuina fauente gratia hocce die Iouis Sancto ſecundum ritum Eccleſiæ Romanæ & Pontificis ſum conſecraturus, quod ſeruatum velim pro aliquo anno, eandem ob cauſam: inſuper non ita facile hic reperitur balſamum. In poſterum chriſmate ſancto pueros vngemus circa annum ætatis eorundem octauum: ſcire etiam aueo quid ſtatuendum ſit circa noſtrates, antiquo noſtro ritu chriſmate inunctos, idque à Sacerdote, & tempore baptiſmi.

Reſponſio.

Seruetur in confectione Eccleſiæ Romanæ ritus, & quoad annuam cō-

AD primum, Per hæc initia liberandi à chriſmatis annua combuſtione ob populorum offenſionem, & inopiam balſami, modò moneātur vt pedetentim ſtudeant hortari populos ad recipiendum hunc Eccleſiæ Romanæ ritum, de quo Fabianus Papa Martyr de conſecr. diſt. 3. can. Litteris; ſeuerè ſcribit Epiſcopis orientalibus in hæc verba: *Litteris veſtris inne-*

inuenimus quosdam religionis vestræ Episcopos à vestro nostroque ordine discrepare, & non per singulos annos in cœna Domini chrisma conficere. Errant vero qui talia ex cogitant, & mente vesana potius quam recta sentientes hoc facere audent. Sicut enim ipsius diei solemnitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius chrismatis sancti confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renouanda, & fidelibus est tradenda: quia nouum Sacramentum est, & per singulos annos in iam dicta die innouandum, & vetus in Sanctis Ecclesijs est cremandum. *bustionem, si id sine scandalo commode fieri possit*

Ad secundum Concilium, Aurelianense (relatum de consecr. dist 5. can. Vt ieiuni,) sancire videtur, ne ante vsum rationis pueri chrismentur: Sic enim ait, *vt ieiuni ad Confirmationem veniant, perfectæ ætatis: vt moneantur confessionem facere prius*, &c. nec immeritò. hac enim de causa dum quis confirmatur, alapa cęditur, vt admoneatur quemadmodum iuxta verbum, Euangelicum ante Reges & Pręsides flagella pro fide æquanimiter ferre debeat, & mortem: pueri autem ante vsum rationis tam ad pugnã quam ad huiusmodi cæremonias inepti sunt. Cæterum quoniam id solo Ecclesię vsu tenetur, non male sentit Dominicus Sotus in 4. Sent. dist. 7. q. vnica art. 8. si aliquibus nationibus vsus esset confirmare infantes, retineri posse, cum id etiam factitarit Ecclesia primitiua, vt ex Dionysij 2. cap. Ecclesiasticæ hierarchię colligitur. *Seruetur cõsuetudo nec præfigenda est ætas, videlicet non ante vsum rationis.*

Ad idem secundum, Sacramentum à presbytero collatum irritum est, vt ait Eusebius Papa de Consecr. Dist. 5 can. Manus: id quod Innocentius primus, epistola ad Eugubinum Episcopum cap. 3. docet, non solum consuetudine Ecclesiastica demonstrari, sed etiam actis Apostolicis, quę asserunt Petrum, & Ioannem esse missos, qui baptizatis traderent Spiritum Sanctum. Tametsi, vt Florentinum Concilium in vnione Armenorum docet, possit presbyter ex Papæ dispositione confirmare, quod Ecclesię Calaritanę concessit D. Gregorius lib. 3. Regist. Epistola 26. quam dispensationem Apostolicam, quia Hierosolymitanę Ecclesię collatam esse non legimus. idcirco si qui à presbyteris chrismati vellent iterum ab Episcopo chrismari, possent chrismari, cum cęteris verò qui sine scandalo eius rei nequeunt admoneri, dissimulandum est, cum non sit Sacramentum necessarium saluti. *Euseb. Pont. Innoc. Pont.*

De Eucharistia. §. 3.

DE sanctissimo Sacramento vero Missę, Primo, Nos Missam celebramus in solo azymo, laici verò nostri sub vtraque specie communicant. Secundo neque pluries quam semel vno eodemque die, super eodẽ & vno altari celebramus. Tertio, itidẽ apud nos mos obtinet, quod vno Sacerdote celebrante Missam, quotquot alij pręsentes sunt Presbyteri, habitu tamen dicentium Missam carentes, neque etiam consecrantes,

(communicantes tamen) omni onere atque obligatione tam pro viuis, quam defunctis, eleemosynisque eam ob causam acceptis Missam celebrãdi, absoluti & satisfecisse censeantur. Quartò, Diebus verò Ieiunij circa vesperam, imò quandoque exacto die solemus Missam celebrare. Quinto, Communicantibus autem administratur particula de ipsamet hostia maiori sub qua celebratur, etiamsi magnus foret communicantium numerus, sub hisce verbis Christi: *Benedixit, fregit, deditque, &c.* Sexto Timore infidelium non asseruatur Sacramentum Eucharistiæ, neque vbi pro infirmis conseruatur, lampas vlla accensa præpenditur.

Responsio.

Si aliter sine scandalo fieri non potest seruetur antiqua consuetudo.

AD primum, Si volũt in azymis consecrare, non videntur prohibendi, laici verò à communione sub vtraque specie pedetentim arcendi sunt, cum id tanti faciat Tridentina Synodus sess. 21. Totus enim Christus sub vna specie continetur, & in vsu calicis magnum est periculum effusionis.

Ad secundum, Nõ peccatur sępius vna die in eodem altari celebrando, tametsi ea consuetudo mala non sit.

Paludanus. Siluest. Antoninus.

Ad tertium, Non satisfaciunt eleemosynis pro Missa collatis, nisi qui sigillatim ritè celebrant, & consecrant: tametsi dissimulandum non est, quod asserunt Paludanus in 4. dist. 45 q. 2. D. Antoninus parte 1. tit x. cap. 2. §. 4. & Silu. Ver. *Missa* 1. x. videlicet sacerdotem posse vna Missa satisfacere multis, quibus Missam promisit ob acceptas diuersas eleemosynas, si ipsi id sciunt, vel scire tenentur, quia scienti & volenti non fit iniuria. Hęc illi. Quę sententia quia probabilis est, tolerari posset mos sacerdotum Maronitarum si inter se conueniant, vt Missa, quę in commune dicitur aut legitur à multis, applicetur, ijs qui eleemosynas contulerunt, cum ipsis ea consuetudo Sacerdotum perspecta iam sit, vt probabile est.

Ad quartum, Huiusmodi mos mutandus non videtur, nam antiquus fuit in Ecclesia cum Concilium Cabilonense relatum de consecr. dist. 1. can. Solent. præcipiat, *in ieiuniis quatuor temporum circa vespertinas horas; in Sabbatho vero Sancto circa noctis initium Missarum solemnia celebrari.* Id quod licet iam diu Latinis Ecclesia remiserit, nostræ consulens imbecillitati, tamen vbi seruari potest, non modò tollendum non videtur, sed collaudandum etiam, quo diutius protrahatur ieiunantibus hora comedendi, quam non nisi vespertinam olim fuisse tota Quadragesima, idem Concilium declarat: quæ consuetudo ad tempus vsque D. Thomæ Aquinatis ferè perdurauit, quia, vt ipse testatur 2. 2 q 147. art. 7. suo tempore ieiunabatur vsque ad horam nonam, quæ, vt ibidem annotat Caiet. est hora tertia post

D. Thom. Caietan.

post meridiem, vt nempe ieiunantes Christo compaterentur vsque ad horam nonam, qua expirauit. Qua item hora, quia peractum est cruentum sacrificium non indecorè in eandem horam defertur incruentum.

Ad quintum, Non damnandus videtur is ritus, si non ex superstitione fiat, sed ex pio affectu in ea Euangelij verba, *Benedixit, fregit, deditque.* *Et dummodo talis consuetudo sit antiqua.*

Ad sextum, Seruetur quod in ipsorum Synodo 11. constitutione decernitur, & quod necessitas iubet.

De Confessione. §. 4.

QVod ad Confessionem attinet. Primo, Ob raritatem Sacerdotum peritorum, singulis terris & oppidis, villisque proprio Pastori constituendo non sufficit eorum numerus; hinc ad diuersa loca diuersi Sacerdotes confessiones excepturi mittuntur, sic vt ouilia Pastore priuata quandoque remanere cogantur. Secundo, Et quia hactenus auctoritatē à Sancta sede Apostolica mihi particulariter concessam ignoro, etiam me latet quousque in alios eadem extendenda sit. Quapropter Sanctitas Vestra hacce in re mihi limites præscribere non dedignetur. Tertio, Insuper informatum me velim Breui Sanctitatis Vestræ, quod & alijs ostendere possem, num antiquæ pœnitentiæ obseruandæ sint, num verò arbitrariæ imponendæ.

Responsio.

AD primum, Propter magnam ex propriorum Pastorum in suis Ecclesijs residentia vtilitatem, grauissimè in Sacris Canonibus, & Tridentino Concilio commendatam, magnopere conandum esset, vt quoad eius fieri poterit, proprij Pastores singulis parœcijs oppidisve deputentur. Et per hæc initia summo Pontifici supplicandum esset, vt aliquos eò Sacramentorum idoneos ministros mitteret, qui & præsentem Ministrorum paucitatem subleuarent, & alios subinde alerent ac docerent, qui sibi deinceps succederent. *Hortetur vt Ecclesiæ Romanæ consuetudo instituatur & seruetur.*

Ad secundum. Huic Patriarchæ concedenda videntur priscorum Patriarcharum priuilegia, quæ habentur de priuilegiis & excessibus priuilegiorum cap. Antiqua, cum expositione Doctorum: nec deneganda facultas absoluendi ab omnibus censuris & casibus propter molestiam transmarinæ nauigationis euitandam: atque hæc concessio, quò fuerit amplior, eò minus ipsis videbitur laboriosus & grauis, nouus ad Ecclesiā Romanam reditus ac subiectio. *Seruetur eorum consuetudo.*

Ad tertium, Arbitrariæ pœnitentiæ concedendæ videntur, commendādæ tamen antiquæ, & ad eas populus suauiter inducendus, cum experiamur, rigidarum pœnarum relaxatio ad quantum licentiæ in peccando *Quod vtrisque vtantur prout necessitas postulat*

Chri-

Christianum populum deduxerit: dummodo illorum antiquæ pęnitentię recognoscantur: & si oportuerit, expurgentur.

De Matrimonio. §. 5.

QVantum ad Matrimonium attinet. Primo, Gens nostræ nationis induci non potest ad intelligendum, illicitam esse repudiationē vxorū etiam in adulterio repertarum; quas ita repudiatas rursus matrimonio associari posse existimant quare, &c. Secundò, Qualiter cum vtriusque sexus hominibus taliter repudiatis, postmodumque de nouo matrimonio copulatis, sit disponendum. Tertio, Et num eorum proles legitima sit, & in Clerum admittenda nec ne. Quarto Itē credimus viros ad quartas nuptias, feminasque ad easdem non esse admittendos. Quinto, Itidem num licitum sit Christianis cum Schismaticis matrimonium contrahere (quod proh dolor sæpe fit) aut non. Sexto, Scire etiam desidero, quousque mihi liceat circa matrimoniū dispensare. Septimo, De impedimento publicæ honestatis non cognoscimus, quod tamen quandoque incurritur, desideroque cum talibus dispensari. Octauò, Credimus etiam illicitum esse patrem & filium cum matre & filia, duosve fratres cum duabus sororibus matrimonio posse copulari.

Responsio.

AD primum. Constat diuortio ob fornicationem habito, matrimonij vinculum non solui, sed quia affirmat Patriarcha id suæ nationi incredibile videri. percommodum esset hanc Catholicam veritatem illis promulgare certissimis scripturarum Patrumque auctoritatibus & rationibus communitam.

Ad secundum, Quia prioris matrimonij vinculum adhuc durat, faciendum est, quod Apostolus præcipit 1. Cor. 7. *Præcipio non ego sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit manere innuptā, aut viro suo reconciliari.* Separandum itaque est secundum matrimonium, & redeundum ad primum, si ambo coniuges viuant: alioquin manere possunt cum ijs, quibus iam iuncti sunt, dummodo denuo sponte contrahant: perinde ac si nihil ante contraxissent.

1. Cor. 7.

Ad tertium. Liberi ex huiusmodi matrimoniis quæ vera putabantur, cùm non essent suscepti, vt in clerum recipi possint, auctoritate Apostolica legitimi declarentur. Cum legitimi filij in iure censeantur nati ex matrimonio, quod vel legitimum erat, vel legitimum putabatur, vt colligitur ex c. Cum inter, & ex c. Ex tenore qui fil. sint legit.

Non videntur alia declaratione indigere.

Ad quartum, Hic vsus est contra illud Hieronymi 31. q. 1. can. Aperiant: *Non damno*, inquit, *bigamos, imo nec trigamos, etsi dici potest octogamos:* Infra:

D. Hieron.

Infra: *Ego nunc voce proclamo libera, nõ damnari in Ecclesia bigamiam, nec trigamiã, & ita licere quinto & sexto, & vltra, quomodo & secundo marito rectè nubere.* Hæc ille: & ratio in promptu est, quia ex nuptiis quotiescunque repetitis existunt & bonum prolis & remedium concupiscentiæ. Catholicè itaque non sentit qui id licerę negat.

Ad quintum, Non licet contrahere cum Schismaticis & hæreticis, cum id prohibeatur 28. q. 1. Can. caue ex D. Ambr. can. Non oportet, ex Conc. Agathensi. Item Concilio Chalcedonensi can. 13. Hoc tamen impedimentum non dirimit contractum: tenet enim Matrimonium ratione characteris baptismalis ex D. Thoma quarto dist. 39. q. 1. art. 1. ad quinctum & communi sententia Doctorum, quoad habitationem tamen separandi essent, si fidei periculum Catholicis immineret, cap. Quæsiuit. de diuort.

Ad sextum, Idem videtur dicendum quod supra ad secundum de Confessione. *In vtroque casu seruetur antiqua Patriarchæ cõsuetudo.*

Ad septimum, Libera est summo Pontifici dispensatio in hoc impedimento, cùm nihil habeat diuini Iuris.

Ad octauum. Putandũ non est nõ licere contrahere duos fratres simul cum duabus sororibus, aut patrem cum matre & vnius filium cum filia alterius. Affinitas enim non est in cognatos contrahentium; sed inter vnũ contrahentem, & cognatos alterius contrahentis, ex c. Quod super his de consang. & affin.

De Ordine. §. 6.

QVantum ad Sacramentum Ordinis attinet. Primò, in nostro Pontificali conferuntur ordines sine forma per modum precationis, dicẽdo Vt eligas hunc in Diaconum Presbyterum. Et si quid in hoc sit dubij nobis insinuare dignemini, quanquam in posterum secundum Pontificale Romanũ quod modo de nouo à Legatis Sanctititas Vestrę in linguá nostram vulgarem est traductum, illos conferemus. Secundo. Creamus insuper pueros 5. vel 6. annorum subdiaconos, sine obligatione legendi horas Canonicas. Tertiò, Neque etiam confertur apud nos Diaconatus vel Sacerdotalis dignitas nisi his qui prius (contra tamen vsum Ecclesiæ Romanæ) cum virgine contraxerint: cum vidua vel corrupta non item: quibus tamen secundæ nuptiæ sunt interdictæ. Quarto, Dubium insuper nobis est an ijs qui ordinati sunt sine auctoritate vel litteris dimissorialibus Patriarchæ, vel proprij Episcopi, in tali sint ordine, vel suspensi vel irregulares, similiterque Episcopi sine ordine auctoritateque Patriarchæ.

Reſponſio.

AD primum, Poſthac iuxta Pontificalis Romani ritus habeantur ordinationes. Quæ verò antehac præter illud factæ ſunt, quales fuerint, iudicari certò non poteſt, niſi huc mittant illi ſuum Pontificale, vt eius ritibus & cæremonijs perſpectis facilius de re tota ſtatuatur.

Ad ſecundum, Sapienter Eccleſia (diſt. 77. & 78.) in ordinandis, non ſolum vſum rationis requirit: ſed perfectam magis, minus ve ætatem pro ordinum varietate, idque tum ratione characteris, qui cũ ſit poteſtas exercendi conferendique, quæ ad Dei cultum pertinent, tradi non debet, niſi in ea ætate, quæ huius poteſtatis exercendæ ſit capax: cùm ratione annexi voti caſtitatis, quo nullus niſi ſciens & volens debet obſtringi. Itaque in ſexta Synodo Conſtantinopolitana can. 14. & 15. ſtatuitur, ne Diaconus ante 25. annum creetur, nec Subdiaconus ante 20. nec Presbyter ante 30. quæ tempora licet variè mutata ſint, inducendi tamen ſunt Maronitæ, vt Tridentini Concilij tempora obſeruent ſeſſ. 23. cap. 12. Dummodo intelligatur Ordines ante vſum rationis collatos valere ex communi ſentẽtia Theologorum, in quarto Sent. diſt. 25. Tenentur etiam omnes ordinati ad horas Canonicas, ſaltem illi nationi conſuetas, & à viris doctis recognitas; non ſolum beneficiati, ſed etiam qui ſunt in ſacris ſine beneficio, ex D. Thoma 6. Quodlib. & in 4. diſt. 25. ex Panor. in c. 1. de celebr. Miſſ. ex Cardinale in Clem. 1. eo tit. & communi ſententia.

Clemens.

Ad tertium, Cum Stephanus Papa (diſt. 31. can. Aliter) tradat orientaliũ veterem eſſe traditionẽ, vt eorum Sacerdotes matrimonio copulati ſint, cumque id illis nunquam interdixerit Eccleſia, nec videtur interdicendũ Maronitis: lex enim cœlibatus ſemper grauis viſa eſt Græcis, propterea coniugium permiſſum eſt illis. Sic enim ſcribit Clemens iij. c. Queſitum de pæniten. & remiſſ. *Sacerdotibus Græcis legitimo matrimonio licet vti.* Et clarius Innocẽtius tertius c. Cum olim, de cler. coniug. *Orientalis Eccleſia votũ continentiæ non admiſit, quoniam Orientales in minoribus ordinibus contrahunt, & in ſacris vtuntur matrimonio iam contracto.* Hæc illi. Permittendum id itaque videtur Maronitis, dummodo ad matrimonium non compellantur qui cælibes eſſe vellent: ſed ad id potius piis hortationibus inducantur.

Innocent. Sed admonẽdi ſunt quod illi Epiſcopi qui ante ordinationem non ſunt à Patriarcha legitime electi, etiamſi conſecrarentur, velut ipſi dicunt, ordinarentur; nõ ſunt Epiſcopi ne dum ſuſpenſi ab executione ordinationis Epiſcopatus.

Ad quartum, Bene res ſe habet.

De Concilijs. §. 7.

DE ſacris vero conciliis, nullam aliam notitiam habemus, quam de quatuor gradibus generalibus: hinc quid alia Concilia generalia circa conſuetudines innouarint vel abrogarint prorſus ignoramus, &c.

Reſpon-

Responsio.

QVoniam quatuor tantum Concilia generalia habent, & postulant de reliquis edoceri, necessarium videtur ad tantæ rerum diuinarum ignorationi consulendum, iussu Summi Pōtificis ab aliquot Theologis colligi in libellum omnes Catholicas & Orthodoxas propositiones, ceteris Concilijs generalibus sancitas, tametsi Concilium Tridentinum totum posset ad eos mitti in Arabicam linguam conuertendum, idem de Catechismo ad Parochos.

Quod curabimus Concilium Tridentinum & Canones necessarios aliorū Cōciliorū ad ipsos in eorū idioma transmittere

De varijs rebus. §. 8.

QVod ad diuersas vero res alias attinet. Primo, Quæro quid statuendum mihi erit circa certum populum diœcesis nostræ vulgariter Bianchi nominatum, metu tributorum seu mortis, Mahometicæ legis ritus externos obeuntem, qui tamen nostro ritu baptizatur & ieiunat, cōfessionem, sacramque communionem maximè exoptans. Secundo, Item num modus noster ieiunandi sit validus, qui sic instituitur vt toto die in ieiunio transacto, vesperi tamen interruptam cęnam in dormiendi vsque tempus protrahamus. Tertio, Cauetur insuper exactissime, ne mulieribus menstruum patientibus sacra Synaxis, vel oleum Sanctum ministrentur, multoque minus in Ecclesiam intromittantur. Quarto, Lapides altarium nostrorum Sacri oleo chrismatis vncti sunt, non adhibitis sacris Sanctorum reliquijs, super quibus num rectè celebretur nec ne. Quinto, Ornatus itidem Ecclesiarum nostrarum, velaminaque alba altarium bōbycina sunt, propter lini penuriam. Sexto, Præterea cum Pontificale Romanum statuat iubeatque singulos Episcopos vltramarinos omni triennio Romam venire de Ecclesiarum ipsorum statu deposituros, num & nostri ad idem teneantur nec ne, sufficiatque propter itineris difficultates Turcarumque pericula, quempiam eorum nomine delegare.

Responsio.

AD primum, D. Thom. & Caiet. 2.2.q 3. docent aliud esse occultare suam fidem in Christum, aliud profiteri religionem falsam. Illud nō semper malum, non enim necessaria confessio fidei, nisi cum interrogamur, vel vrget necessitas proximorum vel scandalum, &c. Hoc vero nūquam licet nec verbo, nec facto, cum vtroque modo Christus ęquè negetur, etiamsi corde credatur. Inde qui in tormentis Christum negant, quā uis animo fidem retineant, damnantur xi.q.3.can. Existimat, à Hieronymo

D. Thom. Caiet.

mo can. Non solum, ab Augustino can. Nolite, à Chrysostomo. & credere id licere pertinet ad hæresim Elcesaitarum; de quibus Euseb. lib 6. ca. 28. Contra quos Origenes in Psal. 82. scribit: Quia corde creditur ad iustitiã, ore autem confessio fit ad salutem: qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. Ex quo patet hos populos Alborum in statu damnationis esse, si metu tributorũ seu mortis vel obeunt externos ritus Mahometicæ legis vel, habitum aliquem gerunt per se institutum ad eam profitendam, vt disertè Caiet. ibidem Sylu. Ver. *fides* §. 5. alijsque.

Euseb. *Rom 10.* *Matth. 10.* *Caietan.* *Syluest.*

Ad secundum, Conandum est, vt Ieiunium non multis interruptis cõnectionibus fiat, sed vnica tantum. id enim ecclesiastico ieiunio necessarium esse asserit D. Thomas 2. 2. q. 147. art. 6. & Theologi reliqui in 4. dist. 25.

D Thom.

Ad tertium, Menstruatis nec Eucharistia nec oleum sanctum, nec Ecclesiæ ingressus inhibendus, nisi ipsę ex deuotione abstineant. Sic enim de iis D. Greg. Augustino Anglorum Episcopo scribit dist 5. can. Ad eius: *Mulier, dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi Ecclesiam intrare non debet: quia ei naturæ superfluitas in culpam reputari non debet, & pro hoc quod inuita patitur, iniustum est, vt Ecclesiæ ingressu priuetur. Nouimus namque quod mulier, quæ fluxum sanguinis patiebatur, post tergum Domini humiliter veniens, vestimenti eius fimbriam tetigit: atque ab ea statim sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis posita laudabiliter potuit vestimentum Domini tangere: cur etiam quæ menstrua patitur sanguinis, ei non liceat Ecclesiam intrare? Si enim ea benè præsumpsit, quæ vestimentum Domini in languore posita tetigit, quod vni personæ infirmanti conceditur; cur non concedatur cunctis mulieribus, quæ naturæ suæ vitio infirmantur? Sancta quoque communionis ministerium in eisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna percipere non præsumpserit, laudanda est; sed si susceperit, non est iudicanda.* Hæc ille.

D. Gregor.

Ad quartum Dispensari posset, donec mittantur commodè reliquiæ, quæ portatili altari inferantur.

Seruetur antiqua consuetudo eũ modo nõ adsit aliqua superstitio.

Ad quintum, Concedendum videtur, vt vtantur in Ecclesia ornamẽtis telis bombycinis, ob lini penuriam.

Ad sextum, Ob magnam locorum intercapedinem denegandum non videtur, quod petunt, vt satis sit vnoquoque triennio, vnum Episcoporum omnium nomine Romam destinari.

Consti-

Constitutiones aliquot dandæ in Synodo Prouinciali Reuerendissimi Patriarchæ Maronitarum. §.9.

PRima, vt in posterum inter nationem nostram nec in Ecclesia nec extra dicatur cum Trisagione, *Quando crucifixus es*, vel *Quando mortuus es*, vel *Quando resurrexisti*, &c. sed solùm in hunc modum: *Sanctus Deus, S. fortis, S. immortalis, miserere nobis*: extra verò Trisagionem dici poterit in piam commemorationem Passionis Christi.

Secunda, in posterũ tam masculi quàm fęminæ octiduani baptizentur, neque post baptizationem communicent aut chrismentur, qualiter hactenus fieri solitum est: chrismate tamen inungantur, idque super capite post baptismum, qualiter consueuit Ecclesia Romana.

Tertia, singulis annis, die Iouis sancto consecretur chrisma cum reliquis oleis sanctis, & vetus exuratur coram venerabili Sacramento, nec alia adhibeatur materia præter oleum oliuarum, & balsamum, cum consecratione & ordine secundum ritum Ecclesię Romanæ.

Quarta, Sacramentum Confirmationis pueris octauũ agentibus annũ conferatur, idque in fronte à Patriarcha, vel Episcopis conformiter Ecclesiæ Romanæ, non autem à Sacerdotibus cum baptismo, vti hactenus consueuerunt.

Quinta, sanctum Eucharistiæ Sacramentum in posterum non administretur, nisi vsum rationis habentibus, vt nimirum dignè sumatur secundum S. Pauli Apostoli admonitionem, vsumque & mãdatum Sanctæ Ecclesiæ Romanæ.

Sexta, insuper quia (vt notum vobis est) inter tot schismaticas nationes habitamus, nostri illorum libris mixti sunt, summis etiam cum erroribus contra Romanam Ecclesiam; hinc nobis perplacet, Si RR. Patres à V. Sanct. missi ad nos, libros nostros examinent, bonos seligentes, suspectosque comburentes, qualiter in nostro Monasterio sancto de Canubir facere cæperunt; quod si præstemus Sanctissimus Papa noster promisit se Biblia, aliosque multos libros vtiles, & catholicos, secundũ vsum Romanæ Ecclesiæ imprimi curaturum. quapropter quotiescunque hacce de causa requisiti fueritis, nullos libros eorum conspectui subtrahatis.

Septima, ceterum vt fides pura & obedientia syncera inter nostras nationes, erga sanctam Catholicam Ecclesiam Romanam conseruetur, quoties inter nos, nouus Patriarcha eligetur, subitò oratores ad Sanctitatẽ suam pro confirmatione eiusdem delegentur; qualiter fecere antecessores

nostri tempore Reuerendissimi Patriarchæ Ieremiæ bon. mem. quod ipsum etiam à me vltimò obseruatum est: similiter quotiescunque creabitur nouus Pontifex Romanus, transmittenda erit à paupercula nostra natione obedientia nomine Patriarchę, totiusque Cleri, & populi Maronitarum. Et omni triennio, si idem Patriarcha Romam, sedis, & officij sui rationem redditurus Sedi Apostolicæ proficisci nequeat, ad minus expedire aliquem fidelem & diligentem ac in omnibus benè informatum, qui suæ Sanctitati rationem reddat, transmittereque tenebitur. Paratissimi interim nos semper quicquid sanctissimæ Sedi in salutem animarum nostrarum placuerit mandare, syncerissimè acceptare.

Octaua, item quando RR.PP. legati Sanctitatis S. ad vos visitandarum Ecclesiarum vestrarum causa ritumque administrandi Sacramenta inspecturi, (qualiter eosdem obtestatus sum) venerint; meam, vel alicuius Archiepiscoporum meorum præsentiam dignentur. Quare supplico charitati vestræ, velitis eosdem benigno vultu, debitoque honore, & rationi consono recipere, cum patriâ relictâ suæ Sanctitatis mandato pro salute vestra, tot maria & pericula fuerint dimensi; salutiferisque eorum mandatis, & circa Ecclesiam salutemque vestram præceptis morem gerite; nullam in ostendendis libris statuque Ecclesiæ vestræ explanando difficultatem facientes: verum quicquid circa ritum rectè administrandorum Sacramentorum, & vestrâ, ouiumque vestrarum salutem præceperint, sincero corde, paratoque ad obediendum animo amplectamini, & salubres eorum admonitiones & ordinationes scriptis mandate, ne memoria excidant, quæ omnia diuina fauente gratia sum executurus; hæc enim est volũtas Sanctitatis suę, & dilecti nobis fratris Cardinalis Caraffa, simulque id ipsum à vobis postulamus.

Nona, præter ea quæ sua Sanctitas mandat, & dilectus frater & protector noster Cardinalis Caraffa, vos insuper monitos velim (quod & vobis notum est) multos vtriusque sexus homines nationis nostræ esse salutarium instructionum ad fidem pertinentium ignaros: quare vos obtestor gnauam instruendo ouili vestro in hisce, quæ animarum salutem tangunt, operam dare velitis, præcipueque in oratione Dominica, & salutatione Angelica, decemque præceptis decalogi edocendis, cum hocce proprium vestrum officium concernat.

Decima, curetis insuper Ecclesiastica cuncta sint quàm nitidissima, & præsertim corporalia, calices, patinæque super quibus consecratur, poniturque sanctissimum Corpus & Sanguis Christi.

Vndecima, nullus etiam in posterum Missam celebrare præsumat sub altera hostia, quam ea qua vtitur Ecclesia sancta Romana, composita nimirum ex solo polline & aqua, & quousque dabitur copia ferrorum formandarum

mandarum hostiarum, statuimus paucula similia ferra pr o tempore inter nos extantia distribuantur, sic vt cuique Ecclesiæ posit satisfieri.

Duodecima, sanctissimum quoque Sacramentum in loco nitido & securo asseruetur, illique semper lampas accensa præpendeatur, atque id ipsum ad minus singulis mensibus Romanæ Ecclesiæ ritu renouetur.

Decimatertia, item Missæ in ipsa Ecclesia deuotè celebrentur, nec inter cantandum nouus versus ante finitum priorem incipiatur: sciendum enim est nos cum Deo benedicto pro impetratione rerum nobis necessariarum tractare.

Decimaquarta, ornamenta etiam Ecclesiasticā vbi sorduerint lauanda sunt, cùm nihil de earum consecratione per lotionem detrahatur, contra quorundam tamen opinionem; corporalia autem prius à Sacerdote abluenda sunt, deinde per laicum quemuis, vt sic videlicet omni puritate & nitiditate Deo omnipotenti seruiatur.

Decimaquinta, quoties autem in Ecclesia diuinum officium celebrabitur, vnus ad minimum cereus, aut oleaceum lumen ad finem vsque accendatur, summaque cum deuotione silentium in Ecclesia obseruetur.

Decimasexta, sit quoque in omni Ecclesia vas aliquod conseruandæ aquæ lustralis ritu Romanæ Ecclesiæ, cuius benedicendi modum & formam, singulis videlicet diebus Dominicis vobis trademus.

Decimaseptima sanctū verò chrisma, aliaque olea sacra, singulis diebus Iouis sanctis, posthac à nobis renouanda, & per totam diœcesim distribuenda, in loco nitido asseruanda sunt, non tamen sanctissimo Sacramento miscenda.

Decimaoctaua, neque in posterum Missa celebretur calicibus vitreis, ligneis, vel æneis, sed aureis argenteisve, aut stanneis, quique nec stanneos habent, mutuò ab aliquo sumant; quousque diuino fauente auxilio, Romanæque Ecclesiæ subuentione hisce prouidebimus.

Decimanona, instabitis etiam summa cum diligentia, vt grex vester ad minus ter in anno communicet; Sacerdotes verò Diaconique sacro inseruientes, pro necessitate salutis animarum suarum, sæpius sacram synaxim sumere moneantur.

Vigesima, omnis autem Diaconus aut Sacerdos singulis diebus horas Canonicas in Ecclesia, vel si id commodè fieri non posit, saltem extra, legere tenetur.

Vigesimaprima, dies quoque Dominici vel festi, in posterum melius colantur, ebrietatem, excessusque illicitos & inconuenientes exactius quàm hactenus fugiendo.

Vigesimasecunda, quisque etiam vestrum fugiat iuramenta, mendacia, & ingurgitationes, vitia nationi nostræ communissima, atque eo modo subditos

ſubditos veſtros bono exemplo præeatis.

Vigeſimatertia, efficite inſuper quàm poſsint maximè ſubditi veſtri ſchiſmaticorum, hæreticorum,excommunicatorum, & infidelium conuerſationem execrentur; multoque minus cum eiſdem prout hactenus, nuptię contrahantur: ne Chriſtiani talium ſectarum hominibus prorſus fugiendis commiſceantur.

Vigeſimaquarta,curandum in poſterum vobis ſit, ne repudia vllam ob cauſam, ne quidem fornicationem, cum contractione nouarum nuptiarum committantur: verum tali (quod auertat Deus) interueniente vitio, ſeparatio fiat habitatione tenus. &c. & ita ſeparata, ſi poſt modum ſeſe conuertat,muniaque debita marito præſtet,ob amorem Dei qui contritæ & pęnitenti per confeſsionem cenſetur condonaſſe,rurſus in coniugalem thalamum admittatur: ne forte coniugum alter per humanam fragilitatem in peccatum labatur;ſunt enim euangelica verba, ad mentem Eccleſiæ Romanę intelligenda.

Vigeſimaquinta etiam prędſumat nec Sacerdos, nec ſecularis, pecunias ſub vſuris exponere.

Vigeſimaſexta,item reliquiæ Sanctorum ſi quæ ſint, in Eccleſijs in loco ſacro& nitido aſſeruentur,& ſummo honore ad maiorem Dei gloriam afficiantur.

Vigeſimaſeptima quicquid à debitis vacationibus vobis temporis ſuppetet,legendis bonis libris, impendite; hæreticorum ſcripta nationi noſtræ frequentiſsima fugiendo: ex libris enim ſalutiferis quid veſtris, ſubditorumque veſtrorum animabus conducat elicietis.

Vigeſimaoctaua, Sacerdotes vxoribus carentes niſi vrgentiſsima neceſsitate requirente fęminis mixtim cohabitare nō ſinantur:religionem verò profeſsis mulieribus,ne quidē matri,cognatis,ſororibuſque cohabitare non permittantur;quemadmodum expreſsè canone 4. Concil. Nicæpenſis cauetur.

Vigeſimanona, Prælati nullos gradus clericales, pręſertim ſacerdotalem, aliis quam bonis, & doctis bonamque famam habentibus conferant:& quiſquis hiſce donis caret, ad eoſdem gradus aſpirare non præſumat.

Trigeſima,moneo vos inſuper,quod in poſterum ſingulis annis hocce tempore Synodum faciemus; ad ſtatuendum & ordinandum de alijs rebus Eccleſiam noſtram , Maronitarumque nationem concernentibus: quapropter paratiſsimi ſitis huc moniti diligentiſsimè venire,de alijs negotijs ſtatuendis audituri.

Trigeſimaprima, vltimum vos moneo celebrare Miſſam pro viuis vel defunctis, quoties vos obligatos eſſe contigerit, quiſque veſtrum conſcientiam

ſcientiam ſuam exſoluat; neque enim ſatis fit, nec ſat eſt vno celebrante ceteros præſentes ſecundum ritum Eccleſiæ noſtræ ſimul legere: abſolutè enim & integrè & ſecundum obligationem ſacrum eſt celebrandum. Vos inſuper obteſtor diuinam clementiam precari dignemini pro ſalute ſanctiſsimi noſtri Papæ Gregorij XIII. dilectique fratris & Domini noſtri Cardinalis Caraffa protectoris humilitatis, totiuſque nationis noſtræ, & pro cunctis gentis noſtræ fidelibus humiles ad Deum preces effundere non dubitetis. Laus Deo. Factum in Canubir.

CAPVT VI.

Propoſitiones aliquot excerptæ tum è quibuſdam libris Maronitarum, dum expurgarentur à Legatis Apoſtolicis, tum ex communi conſenſu, & quadam traditione receptis quæ videlicet hæreſes ſunt manifeſtæ, vel erroneæ, vel ſuperſtitioſæ: qui etiam errores ſolent eſſe communes alijs nationibus Orientalibus.

Circa creationem.

PRimò, anima rationalis ex diuina ſubſtantia creatur. Secundò, animæ ab initio omnes ſimul creatæ fuerunt. Tertiò, quædam brutorum perfectæ ſpecies non fuerunt ab initio creatæ, maximè vero canis, & felis, quorum hanc ex ſternutatione Leopardi, illum vero à diabolo productum affirmant.

De Chriſto Domino & Sancto Spiritu.

PRimò in Chriſto vna tantum eſt natura, vna voluntas, vna operatio. Secundò, Chriſtus non comedit agnum cum diſcipulis, quando poſtremò cænauit cum illis, ſed alios cibos tantum: & intinxit panem, quē erat Iudæ porrecturus ad conſecrationem tollendam. Tertiò, Chriſtus flagris cæſus, ſpinis coronatus, ac purpura indutus fuit in domo Caiphæ Principis Sacerdotum. Quartò, Chriſtus poſt reſurrectionem non habuit cicatrices, quas nec Martyres ſunt habituri, quaſque Diſcipulis oſtēdit illas ſibi tunc creauit, vt eos ad reſurrectionis veritatem credendam perduceret. Quinto, Spiritus ſanctus à ſolo Patre procedit.

De Iudicio.

PRimò, non datur particulare iudicium. Secundò, nemo ingreditur regnum cęlorum, nisi perfecto vniuersali iudicio: Animæ Sanctorum in quodam amæno loco sub cęlo asseruantur, in quem locum Christus, & bonus latro fuerunt, atque in hunc sensum intelligenda verba Christi, *Hodie mecum*, &c. Impiorum verò animæ extra præfatum locum custodiuntur ab Angelo sub cœlo, siue prope locum Sanctorum, siue alibi, & *Infernus* dicitur: quo sensu accipienda sunt illa verba, *Mortuus est diues*, &c. Tertiò, fideles etsi in locum pœnarum eant, si in mortali peccato decedant; nihilominus tamen merito fidei, quam in Christum habuerunt, liberabuntur.

De Sacramento Baptismi.

PRimò, nemini nisi Sacerdoti vel Diacono licet baptizare, etiam si vrgeat extrema necessitas. Secundò, intentio ministri non requiritur necessario, sed talis est fides Ecclesiæ. Tertiò, vnctio chrismate facta in Baptismo essentiam præbet Baptismo, ac proinde baptismus nullus foret sine huiusmodi vnctione. Quartò, paruulus recens natus si contrectetur à matre ante eius purificationem, immundus fit; ac proinde non baptizandus, masculus ante 40. diem, femina verò ante 80 diem, hoc est antequam mater purificata extiterit, ne infans ab immunda matre contrectatus nouam contrahat immunditiem. Quintò infidelis mulier si ad fidem conuertatur, non debet baptizari quam diu fuerit menstruata. Sextò, masculus & femina si baptizentur simul contrahũt affinitatem Septimò, hæretici qui ad Ecclesiam reuertuntur rebaptizandi sunt. Octauò, Baptismus Ioannis remittebat peccata. *Petitio*. Nonò, quid de paruulis Catholicorum à schismaticis illorum ritu baptizatis?

De Sacramento Confirmationis.

PRimò, non extat hoc sacramentum apud Maronitas, quod sentiant tantum semel inungendum esse Christianum chrismate, scilicet dum baptizatur. Secundò, in oleo sancto chrismatis est persona Spiritus Sancti, sicut persona Christi in Eucharistia. Tertiò, hoc sacramentum etiam à Sacerdotibus confertur. *Petitio*. Quid de chrismatis præfato ritu, & à Sacerdotibus?

De Sacramento Eucharistiæ.

PRimò, panis fermentatus tantum consecrandus debet necessario esse recens, & illo die coctus, quod si huiusmodi non adsit, omittatur Sacramentum,

cramentum. Secundò, non sunt consecrandæ plures duabus hostijs pro qualibet vice; quod si cogatur Sacerdos ob aliquam necessitatem dictum numerum excedere, consecrentur non pauciores septem, vel si plures, curetur numerum semper esse imparem. Tertiò, plures Sacerdotes celebrāti assistentes, dicunt omnia quę celebrans, exceptis consecrationibus, quo pacto censent singulos celebrasse, & satisfecisse eleemosynis pro Missis collatis. Quartò, laici communicant sub vtraque specie. Quintò, Eucharistia præbenda est etiam pueris statim post baptismum. Sextò, Sacerdoti non licet filio, vel filiæ, vel affini, vel consanguineo cuicunque Eucharistiam porrigere. Septimò, Eucharistiam ad ægrotum in extremis laborantem non licet deferre. Octauo, Eucharistiam in nos receptam ad stomachum non descendere existimatur, sed statim per omnia corporis mēbra diffundi. Nono, licet Sacerdoti sacrum facere supra librum quempiā Euangeliorum si desit altare quodcunque.

De extrema Vnctione.

PRimo, oleum infirmorum à Sacerdote singulari quodam modo conficitur.

De Sacramento Ordinis.

PRimo, nullam habent rationem ætatis in sacris ordinibus tradendis, ideo ipsi pueros quadrimos, vel quinquimos promouent ad sacros ordines. Secundo, promouendi ad sacros ordines Diaconatus vel sacerdotij, nubunt cum virgine, qua mortua non transeunt ad secundas nuptias. Tertio, non negant sacerdotium illi, qui alias est idoneus, quamuis defectum corporis patiatur. Quarto, constituti in sacris ordinibus ad certas horas canonicas, nisi Monachi, non obligantur. Quinto, mos est illis, qui volunt creari Episcopi pacisci cum Patriarcha de pretio.

De Sacramento Pœnitentiæ.

PRimo, actus particulares non sunt de essentia Confessionis. *Petitio.* Quanta sit potestas Patriarchę quam possit aliis communicare circa forum conscientiæ?

De Sacramento Matrimonij.

PRimo, Matrimonium potest dissolui à patre sponsi, si eam duxerit quę patri non probetur: hoc idem potest pater sponsæ. Secundo, matrimonium sine Eucharistiæ sumptione nullum habetur. Tertio, pater sponsæ potest propria auctoritate eam alteri viro tradere, nisi eius sponsus siue vir absens intra certum temporis spatium appareat. Quarto, patri & filio

non licet in vxorem ducere matrem & filiam, & è contra, nec licet duobus fratribus contrahere cum duabus sororibus, seu fratri & sorori cum fratre & sorore. Quinto, Matrimonium viduarum, quæ attingunt 60. annum adulterium est censendum. Sexto, idem sentiunt de quadrigamis, ac proinde omnium horum liberos illegitimos censendos esse. Septimo, sponsalia nullius sunt roboris, si intra duos annos non contraxerint, & parentes vtriusque sponsi possunt sponsalia irritare ob quamlibet causam. Octauo, repudium conceditur ob multas causas etiam priuatis propria auctoritate, vt si non inueniatur virgo, vel si consummato matrimonio mulier insaniat: & vir potest repudiari, si curet vt vxor adulteret. &c. Nono, repudiatis licet nubere cum aliis. Decimo, obstetrices vt immundæ habendæ 20. diebus si inuenerint mulierem parientem masculum, si verò feminam 40. diebus, quo tempore arcendæ sunt à communione.

Petitiones. Vndecimo, quid de illis qui post repudium nupserunt, & an filij possint promoueri ad sacros ordines. Duodecimo, an liceat nubere cum schismaticis. Decimotertio, quousque se extendat potestas Patriarchæ circa dispensationem in gradibus prohibitis?

Nonnulla loca Sacræ Scripturæ prauè intellecta, & alia quædam ad eandem sacram Scripturam spectantia prauè etiam adiecta.

PRimo, asserunt legendum esse, *Hoc est Sacramentum Corporis*, &c. Secundo, Christus cùm docuit viro non dimittendam vxorem, excepta fornicationis causa, idem est ac si docuisset, adulterium esse legitimam causam vxoris dimittendæ, & alterius ducendæ. Tertio, qui dicuntur fratres Christi in Euangelio, filij sunt Ioseph ab alia vxore, quam antea habuerat, procreati. Quarto, Maria Magdalena Simonis leprosi filia fuit, Annæque matris Mariæ soror. Quinto, Apostoli non intellexerunt Christum esse verum Deum antequam Spiritum Sanctum accepissent. Sexto, Caiphas in Christum credidit, & Episcopus creatus Iosephus secundus est vocatus, qui edidit librum prouerbiorum, & historiam Machabæorum, &c.

Circa mores, & alia diuersi generis.

PRimo, menstruatæ non admittuntur ad ingressum Ecclesiæ, nec ad sacramentum Eucharistiæ, nec extremæ Vnctionis. Secundo, quidam homines appellati Albi, quoad habitum & alia quędam exteriora Turcicos ritus obseruant. Tertio, ieiunium ob mortis periculum non est violandum.

landum. Quarto, non est ieiunandum diebus Sabbathinis & Dominicis. Quinto, Apostolica sanctione cautum est, ne quis Christianus comedat quippiam occisum à leone, nedum sanguinem, & suffocatum. Sexto, ob mortis periculum licet negare Christum. Septimo, licet mentiri officiosè & ad celanda opera bona. Octauò, non est aliquis ad religionem admittendus, sine suorum superiorum consensu, vt parentum vel dominorum, etsi seruus sit libertate donatus. Nono, status Matrimonialis non est inferior virginali. Decimo, Mulieres viro iunctæ in numero Sanctarũ Virginum adscribendæ, si cum suis maritis honeste vixerint, &c.

CAPVT VII.

De ritibus qui tolerari possunt in his qui ex Schismaticis, vel paganismo, aut alia secta ad fidem Catholicam veniunt.

QVamuis Ecclesia catholica vna sit, de qua optimè Beatus Ignatius epistola ad Philadelphens: *Vna est*, inquit, *Ecclesia quam suis sudoribus & laboribus fundauerunt Apostoli à finibus terræ vsque ad fines in sanguine Christi.* Apostolorum verò instituta, decreta, & ritus non ijdem fuere apud omnes. Nam licet Apostolorum sanctiones aliquæ sic fuerint editæ, vt ab omnibus Christi fidelibus pariter seruarentur, vt puta Symbolum Apostolicum, aliæ tamen pro ratione loci & temporis sic ab illis sunt statutæ, vt non omnes ijsdem legibus ac ritibus adstringi voluerint, quos alicuius priuatæ causæ occasione, cæteris locis præscripserint: vt de Idololatris, de quibus Apostoli, & cum ipsis, Paulus diuersa dederunt præcepta Syriæ, ac Ciliciæ populis, vt constat Act. 15. & 16. Diuersa verò Paulus Corinthiis, vt patet 1. Corinth. 8. *B. Ignatius.* *Act. 15. & 16.* *1. Cor. 8.*

Neque vel in minimo lædi fidem variis Ecclesiarum consuetudinibus Sancti Patres tradiderunt. Inprimis Augustinus Epistola ad Ianuar. 118. *Hæc est commendata regula, vt faciat vnusquisque quod in ea Ecclesia in qua reperitur, inuenerit.* Vnde hæc idem ad Ianuar. epist. 119. *Miror sanè, quod ita volueris, vt de his quæ varie per diuersa loca obseruantur, tibi aliqua conscriberem: cum & non sit necessarium, & vna in his saluberrima regula retinenda sit, vt quæ nõ sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, vbicunque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, vt amplius detrimentum sit.* Hæc Augustinus. Gregorius lib. 1. epist. 4. item *D. August.* *D. Gregor.*

item hęc ad Leandrum Episcopum Hispalensem in eandem sententiam scribit: *In vna fide nihil officit Sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa.*

Quare licet apud Græcorum & orientalium nationes plures sint ritus; atque diuersi inter Cophtos, Syros, Maronitas, Æthiopes, Armenos, atq; inter Christianos alios, quos prudenter ratione diuersarum gentium Apostoli instituerunt; non ob id religio Christiana læditur, si diuersi ritus in oriente, atque in occidente retineantur: circumdata est enim Ecclesia Dei mira varietate, quæ potius eius pulchritudinem ornat & auget, quā orthodoxæ fidei contrarietur. Quare mos est Catholicę Ecclesiæ, ab Apostolorum tempore inductus, vt vnaquæque prouincia seruet ea, quæ à suis Apostolis, & à legitimis successoribus accepit. Quare admonebat D. Hieronymus in epist. 28. versus finem, Traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita esse obseruandas qualiter à maioribus traditę essent, & aliorum consuetudinem contrario more non subuerti. Addens: *Ita vnaquæque prouincia abundet in suo sensu, vt præcepta maiorum leges Apostolicas arbitretur.* Vnde rectè consueuit Ecclesia, hæreticorum, Schismaticorum, aut etiam Gentilium ritus tolerare, qui cum ratione, aut fide diuina non pugnant. Nec solum Ecclesias, quos à diuersis Apostolis ritus, moresque imbiberant, retinuisse comperimus, sed etiam, quæ apud gentes superstitioso cultu impiè agebantur, eadem expiata sacro ritu ad pietatem transtulisse, vt latiùs suprà, dum de prudentia ministrorum ageremus, & præter ea quæ ibi ex Patribus notauimus. Inter alios Gregorius Thaumaturgus, vt auctor est Gregorius Nyssenus Oratione de vita Sancti Gregorij Thaumaturgi, gentilium ferias superstitionibus cumulatas, in festa ac celebritates Sanctorum martyrū commutauit, vt his verbis Gregorius Nyssenus significat dicens: *Descendit rursus ad vrbem, & omni circa regione vndique peragrata atque perlustrata, additamentum, & quasi corollarium studij erga numen diuinum instituebat, apud omnes vbique populos sanciēs, vt nomine eorum, qui pro fide decertassent, dies festi, atque solemnes conuentus celebrarentur. Cumque alij in alium locum corpora Martyrum deduxissent per anniuersarium circuli ambitum congregati, lætabantur in honorem Martyrum ferias agentes.* Et paulo post: *Cum animaduertisset, quod propter corporis voluptates simplex & imperitum vulgus in errore simulachrorum permaneret, quo maxime id quod præcipuum est, interim in ijs assequeretur; nempe vt vanis superstitionibus relictis ad Deum conuerterentur, permisit eis vt in memoriam Sanctorum Martyrum sese exhilararent, & oblectarent, atque in lætitiam effunderentur.*

D. Hieron.

In eodem sensu Theodoretus de Gentilium feriis in honorem Martyrum piè sanctèque translatis, hæc addit: *Dirutorum templorum materia, arisque martyrum excitatis, expiata est: suos enim mortuos Dominus noster in templa pro Dijs vestris induxit: ac illos quidem cassos gloria, vanosque reddidit, suis autem martyribus*

tyribus honorem illum dedit. Pro Pandijs, & Diasiis, hoc est, Iouis, Liberiq; patris solemnitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonio, Mauritio, aliisq; sanctis Martyribus solemnitates populari epulo peraguntur. Ea quippe licentia, qua Deorum delubra in Ecclesias Christianorum sunt laudabiliter commutata, alij quoque ritus gentilium à nobis benedictionibus expiati diuino sunt cultui consecrati. An non id Apostolorum exemplo? Nonne Paulus Athenis cum esset; superstitionis aram Ignoto Deo dicatam, super quam impietatis victimæ cadebantur, in veri Dei cultum (quantũ licuit eo tempore) mira quadam prudentia visus est transtulisse? Rursus si quæ idolo immolata essent, non vetuit idem Apostolus manducare, nisi cum ex ea re, frater infirmus scandalum pateretur: Omnia quidem, inquit, sunt munda, sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Extincto autem penitus iam diu superstitioso idolorum cultu, cum omnis simul cessasse videtur occasio offendiculi, cur aliquibus ex illis vti non liceret, cum præsertim non priuato vsu, sed communi totius Ecclesiæ consuetudine aliquid commune cum Ethnicis vsurpatur? Qui vero sint ritus qui à recta fidei regula discrepant vel à ratione dissentiunt, tam in Schismaticis, siue Hæreticis, quam in alijs infidelibus, etiam Ethnicis, non facile erit vnicuique discernere.

Et vt rei ita graui & difficili lucem aliquam afferamus, oportebit speciatim præcepta aliqua tradere, siue talia demonstrare principia, quibus apertè dignosci possit, qui ritus cum naturali ratione, aut fide diuina non conueniant, aut qui ab his dissentiant, ac proinde qui tolerandi, qui vero omnino reijciendi & extirpandi sint.

Ea est potissima pro ritibus discernendis regula, vt quando id cõmodè fieri potest, Apostolica sedes consulatur, maximè si subsit iusta & rationabilis dubitandi occasio. Si tamen Romanus Pontifex non ita facilè adiri possit, tunc ex sequentibus capitibus de rituum puritate tam inter Ethnicos, quàm inter Schismaticos ad Ecclesiam venientes, erit iudicandum.

1. Si ille ritus nationibus aliis siue Ecclesijs, quę communioné retinent cum Catholica Ecclesia, sit ab eadem permissus.

2. Si ritus ille non pugnet cum naturali & recta ratione, præ se ferens inhumanitatem, (qualis erat olim Romanorum, quo dãnatos feris obijciebant) inhonestatem, vt totius corporis nuditas, vel si alij actus inhonesti, & turpes etiam inter coniuges publice fierent: ac demum ea omnia, quæ humanę vitæ politiam offendunt, abolenda & exterminanda sunt, & cogendi Barbari vt non belluino, sed humano more viuant.

3. Ritus omnes instituti ad protestandum aliquod dogma fidei contrarium, omnino sunt delendi. Ita Armeni, vt profiteantur Dioscori errorẽ, vnam tantum naturam in Christo asserentis, cum celebrant, vino aquam non immiscent, & idem etiam censendum erit de quocunque alio signo siue

siue nomine cuiuslibet erroris protestatiuo. Vt Monophysitę cognomen, de quo hæretici olim gloriabantur, vt etiam nomine ipso vnius in Christo naturæ post vnionem assertores viderentur, vt refert Prateolus verbo *Monophysita*: qui etiam de Monothelitis asserit, hanc eos sibi appellationem vsurpasse, ab vna tantum voluntate & actione diuinâ quam ipsi Christo temere tribuebant. Nec solum cognomina à re ipsa siue à dogmate hæretico deriuata supprimenda sunt, sed etiam ea omnia quæ ab hæresiarchis quorum se profitentur sectatores descenderunt, sicut & Iacobitarum, & Seuerianorum, aliorumque similium qui à Iacobo, & Seuero hæretico denominationem acceperunt. Quare cum multi ex Nestorianis Catholicæ Ecclesiæ adiungantur, anathèmatizatis Nestorij nomine & erroribus, Chaldęi Orientales appellati sunt,

Prateolus.

4. Ritus omnes & legalia veteris legis si eo fine retineantur; vt lex vetus obseruetur, omnino damnanda sunt. Nam de fide est, omnia veteris Testamenti legalia, cęremonias, siue præcepta post Euangelij promulgationem omnino extincta esse, & non solum mortua, sed & obseruantibus fore mortifera, vt definitum est in Concilio Florentino. Dixi, si eo fine legalia retineantur vt lex vetus obseruetur, quia licet hac ratione dãnata sit legalium obseruatio; tamen si non eo fine & respectu obseruẽtur, sed tantum materialiter (vt dici solet) licita est & permissa aliquarum veteris Testamenti legalium (non vt legalia sunt) obseruatio, vt supra latius obseruauimus, dum de Abyssinorum circumcisione ageremus. Ex his fit, olim apud orientis Ecclesias nõ immeritò fuisse in vsu, ritum sabbathum obseruandi, & hodie etiam apud Gręcos & Ruthenos illicitum reputatur Sabbatho ac Dominico die ieiunare. quod apertè colligitur ex epistola D. Ignatij ad Philippenses, & ex Cõcilio Gangrẽsi, atque Apostolorum Canonibus. Ille tamen ritus vel obseruandi Sabbathum, vel non ieiunandi in orientali Ecclesia inductus est ob hæreticos Simoniacos in oriente ortos, qui mundum (à cuius creatione Deus Sabbatho requieuit) opus eius esse negabant, tum quia diuinitus afflati Apostoli prænoscebant futuros quoque hęreticos in oriente Manichæos, Eustachianos, Marcionistas, Lãpetianos, & Messalianos, qui in Paphlagonia apparuerant, qui quidẽ Sabbatho simulatè ieiunabant in contumeliam resurrectionis Christi, cui resurrectioni à vespera Sabbathi (vt ait Magnus Leo Pontifex in epistola lxxxi. cap. 1.) initium constat adscribi. Porro quia in Occidente eadem causa non erat, nec illa hæresis vigebat, prohibitum non est, quin ipsa die Sabbathi alium ad finem ieiunare, laborare, siue à carnibus abstinere cum laude possent. Videndus est doctissimus Turrianus lib. 7. in cano. Apostolorum, & Baron. Tomo primo anno Christi 57. cap. 203.

Ritus colendi Sabbathum.

D. Ignat.

Leo Magnus

Turrianus.

Hodie vero ritus colendi Sabbathum tanquam diem festiuum manet

apud

apud Abyssinos, apud Græcos verò & alios orientales, licet Sabbathum non obseruent, in eo tamē sicut nec in Dominica die nefas dicūt ieiunare.

Deinde apud Orientales Ecclesias mos est & ritus consuetudine receptissimus, quem veluti præceptum strictissimè obseruant, non vt à lege veteri dimanantem, sed ex Apostolorum decreto, quo ipsi ignorantia ducti existimant ad hanc etiam teneri obseruantiam, non considerantes id aduersus idolorum cultores latum fuisse, qui immolatum, & idolothytum edebant, aut calicem, quem Apostolus vocat Dæmoniorum, bibebāt: seruandum autem esse sicut & à Catholicis seruatur, decretum illud vbicunq; inter gentes quæ idola adorant, immolatitia sint. Porro eo decreto immolatitia, non autem reliqua fuisse prohibita grauissimi testes sunt Patres quamplurimi Orientalis Ecclesiæ: quare hæc obseruantia nec Græcis, nec Ruthenis interdicitur.

5. Ritus & consuetudines circa Sacramentorum administrationē examinandi sunt. Primo, an peccent in substantia, idest circa tria illa substantialia requisita ad conficiendum Sacramentum, scilicet materia, forma, & ministro. Deinde an contraria sint præceptis diuinis à sacra scriptura vel à traditionibus Ecclesiæ emanatis circa eorum administrationem, tunc enim similes ritus omnino erunt exstirpandi, tolerandi verò si tantum præceptis ac sanctionibus iuris positiui & canonici prohibeantur. Qui verò speciatim abrogandi, & qui permittendi, facilius constabit, si breuiter per Sacramenta singula discurramus.

De Baptismo.

Itaque quod ad Baptismum attinet, Græci vtuntur hac forma: *Baptizatur seruus Christi*, quæ approbata est ab Ecclesia Catholica in Concilio Florentino in vnione Græcorum: si tamen hac forma Græci schismatici vtantur, existimantes formam apud nos vsitatam non esse validam, in hoc à Catholica & orthodoxa fide dissentiunt. Deinde ritus, qui apud Græcos etiam & Ruthenos, aliasque nationes seruatur, vt Baptismus fiat integra corporis immersione, Baptismi substantiam non variat, siue enim immergendo semel, aut bis, aut tantum capitis perfusione, vt in Occidentali Ecclesia, aut tantum aspersione baptizetur quis, parum interest, quia vtrobique re idem est. *Græcorum circa Baptis. ritus.*

Apud Cophtos ritus est praxi vsurpatus, vt etiam ratum non habeant hoc Sacramentum, ne quidem in extrema necessitate, si ab alio quàm à Sacerdote conferatur, idque præcise in Ecclesia, etiamsi baptizandus periclitetur: sed mos hic expressè pugnat cum decreto Concilij Florētini, ac cum Ecclesiæ antiqua traditione, quibus cauetur hoc Sacramentum administrari posse à laico, siue viro, siue fæmina tempore necessitatis, quā- *Cophti.*

cunque sectam illi profiteantur, siue Gentiles, Iudæi, aut hæretici sint, modò habeant propositum faciendi quod Ecclesia catholica in administratione Baptismi facit, tenetque Baptismus, quocũque loco siue in Ecclesia siue extra illam conferatur.

Mos est etiam apud ipsos, vt paruulis etiam in vitæ periculo existentibus nulla ratione ante 40. diem Baptismi Sacramentum conferatur. Imo & aliquando ad annum & vltra soleat differri, qui etiam intolerabilis est, quia præceptum diuinum suscipiẽdi, aut conferendi Baptismum maximè obligat necessitatis tempore: ac necessitate reclusa, irrationabilis est cõsuetudo Baptismi tempus vltra annum tam in pueris quã in adultis prorogare, seclusa tamen necessitate iure diuino non est præfixum tempus paruulorum Baptismo.

Cophtorum mos est & aliorum quoque orientalium statim à Baptismo paruulos chrismare, oleoque sancto vngere in fronte, in pectore in iuncturis, & in renibus, qui ritus laudabilis est, & antiqua Ecclesiæ ceremonia, ita tamen vt non credant chrismatis vsum esse de substantia Baptismi, vt falso sentiunt Armeni, apud Alphonsum de Castro verbo *Baptismus*: sine huiusmodi enim vnctione consistit vera Baptismi ratio, vt constat Ioan. 3. Illis verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, &c.* Vnde & vsus Ecclesiæ obtinuit, vt in casu necessitatis Baptismus administretur sine vnctione, & absque aliis ceremonijs.

Ioan. 3.

Pueris statim ac sacro Baptismate abluuntur, Eucharistia ferè apud Orientales omnes confertur: sed in hoc retinet antiquum Ecclesiæ vsum, approbatum à Sancta Synodo Tridentina sessione 21. cap. 4. de qua optimè Paulinus Nolę Episcopus in Epistola ad Seuerum fratrem hoc carmine scripsit.

Inde parens sacro ducet de fonte Sacerdos
Infantes niueo corpore, corde, habitu:
Circundansq; rudes festis altaribus agnos,
Pura salutiferis imbuit ora cibis.

Quod si existiment Eucharistiæ Sacramentum necessario paruulis statim post Baptismum conferendum, turpiter errant, contra prędictam Synodum Trident. & ideo in hac parte corrigendi & instruendi erunt.

Iacobitæ. Iacobitæ, imo & alij ex Orientalibus ferro candenti figuram crucis in fronte baptizatis imprimunt. At si ipsi hoc ritų & ceremonia loco aquę in baptismo vtantur (vt refert Bernardus Luxemburgensis) existimantes verba illa Ioannis Baptistæ apud Matth. c. 3. *Ego, inquit, baptizo vos in aqua, ille autem vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne*, accipienda esse de igne materiali, pessimè errant cum hæreticis Manichæis, & Seleucianis, vt auctor est D. Augustinus lib. de Hæres. c. 59. Si verò post ablutionem aquæ, ac

Matth. 3.

post

postalia ad substantiam Baptismi requisita baptizati crucis imagine in fronte, vt omnibus constet de religione quam profitentur siue alio honesto fine signentur, consuetudo potius laude quàm vituperio digna videtur.

Denique circa Baptismi ritus illud se offert memorandum apud Abyssinos, dum in festo Epiphaniæ, vt latius refert Francisc. Aluares, benedicto prius aquarum stagno, trina immersione tam mares quã feminæ præmissa forma Baptismi quotannis rebaptizantur: qui ritus in vsu est (vt Posseuinus docet in Commentario de rebus Moscouitis) ad religionem spectandam apud Græcos Orientales. Error tamen hic, quantum coniicere possum, à Nouatianorum hæresi ortum habuit, qui falso existimantes, non esse in Ecclesia potestatem reconciliandi lapsos; vt illi sine spe non remanerent, alterum Baptismum Abyssini admisere, vt ex eodem Aluaresio non obscurè colligitur. *Abyssini.*

At non desunt, qui Abyssinos excusandos credant, quia id non tam rebaptizandi gratia, quàm in honorem Christi Domini baptizantis faciunt. Ita Romæ interrogati aliqui ex Abyssinis ipsis responderunt.

Circumcidunt etiam pueros Baptismi tempore tam Abyssini quàm Cophti, quorum ritus in hac parte quantumuis ipsi non tam religionis, quàm honoris causa facere contendant, minimè ob aliarum Ecclesiarum scandalum tolerari debet.

De ritibus circa Confirmationis Sacramentum.

ALiqui ex Ecclesia Orientali simul cum Baptismo Sacramentum Confirmationis conferunt, vt de Abyssinis affirmat Zagizabus illius gẽtis Episcopus, in libello paruo quem in Lusitania de fide & religione Abyssinorũ edidit. Diuus quoque Augustinus in Quæst. Noui testam. q.42. grauiter queritur de corrupta Aegyptiorum & Alexandrinorum consuetudine, quorum Sacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum administrare: sed tunc examinandi sunt ritus, qui Baptismi tempore adhibentur, an sufficiant ad conficiendum hoc Sacramentum.

Primum constans est apud Catholicos de fide tenenda sententia, ad Confirmationis Sacramentum, de necessitate Sacramenti saltem requiri, vt Chrisma sit ex oleo oliuarum (quod apud nos solemni Episcopi cõsecratione conficitur.) Quamuis non defuerint graues auctores qui etiã necessitate Sacramenti, vt balsamo esset admixtum, requirerent: quod verò oleum sit consecratum ab Episcopo, vt probabilis tenet opinio, nõ requiritur necessitate Sacramenti.

Forma verò substantialis his verbis definitur: *Signo te signo Crucis & con-*

confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Ad formã etiam reducitur, quod confirmandus chrismate in fronte signetur, quãuis Romanus Catechismus hoc ad ceremonias extrinsecas, & quasi de præcepto tantum necessarias referre videatur. Minister huius Sacramenti ordinarius est Episcopus, extraordinarius vero & tempore necessitatis ex commissione tamen summi Pontificis, est quilibet simplex sacerdos, ita colligitur ex Florentin. à quo etiam ex summi Pontificis delegatione chrisma potest consecrari.

Ritus circa Confirmationem.

Cætera vero, vt quod confirmandus manu in maxilla ab Episcopo cædatur, quod fiat hoc Sacramentum in die Pentecostes, cæremoniæ sunt, quæ non ad substantiam Sacramenti spectant.

His igitur stabilitis, facilè erit iudicare, an ritus qui post Baptismum celebratum interueniunt, sufficienter materiam, formam, & Ministrum huius Sacramenti saltem necessitate quàm vocamus Sacramenti contineant: nam tunc non erit Sacramentum Confirmationis iterandum.

Ex quibus apertum fit, sacramentum confirmationis à presbytero collatum irritum esse. Quare Gregorius XIII. Pontifex Max. in quadam synodo suo tempore apud Maronitas celebrata, ei qui synodo præsidebat iniunxit, vt qui in illis regionibus à simplici sacerdote erant confirmati, si vellent, possent iterum ab Episcopo chrismari; si tamen scandalũ timeretur, non oportere Confirmationem reiterari; & si nullum esset sacramentum, tamen cum non sit de necessitate salutis, ob scandalum securè prætermittendum. Eamque huius rei summus Pontifex reddit rationem, quia etsi Florentinum in vnione Armenorum doceat posse presbyterum ex Papę dispensatione confirmare, quod Ecclesię Calaritanę cõcessit D. Gregor. lib. 3. Registri epist. 26. hanc tamen Apostolicam dispensationem non legimus Ecclesiæ Hierosolymitanæ, (cui Maronitæ substant) collatam esse: idcirco à presbytero chrisma collatum irritum est.

De Sacramento Eucharistiæ.

Iacobitæ.

IAcobitæ & aliæ nationes orientales sæpè Eucharistiam impuberibus, maximè altari ministrantibus, absque præuia confessione conferunt: qui ritus irrationabilis est, & non tolerandus in his qui conscientiã alicuius culpæ letalis habent: ita colligitur ex Trid. sess. 13. c. 7. & 11. Quare vera sententia Theologorum tenet, esse de iure diuino præceptũ confitendi ante Eucharistiæ sumptionem, nisi aliàs sacerdoti celebranti desit copia cõfessoris. Sunt & alij ritus circa Sanctissimæ Eucharistię ministerium in vsu apud Orientales, qui si attentè considerentur, omnes ferè ab Apostolorum

Ritus circa SS. Eucharistiam apud Orientales.

lorum doctrina, vel traditione in illas emanarunt nationes. In primis, Ecclesiæ primitiuæ vsus de quotidiana communione vsque adhuc in multis Orientalium seruatur nationibus, quæ vtinam æquè & antiquam Christianorum consuetudinem, & eorũ circa hoc Sacramentum reuerẽtiam, & feruorem imitarentur.

Deinde omnibus etiam laicis non solum apud Orientales, sed & apud Græcanas nationes Eucharistiæ sacramentum sub vtraque specie confertur: quam fuisse olim in Ecclesia receptam consuetudinem luculenter docet Conc. Constantiense sess. 13. Et quamuis similis ritus illis iam diu permissus sit ab Ecclesia, in Ecclesia tamen Latina iustissimis de causis laicis prohibitus est communicandi ritus sub vtraque specie. quare nationes Orientales, quæ Ecclesiæ Catholicæ manus, obedientiamque dederũt, pedetentim arcendæ sunt à communione sub vtraque specie, cùm id tanti faciat Tridentina synodus sess. 21.

Tertio, vetus mos erat illius primitiuæ Ecclesiæ, quo Christianis permittebatur Eucharistiam proprijs manibus acceptam vel in Ecclesia statim sumere, aut illam domum asportare, sumptionemque in aliud tempus oportunum differre: illud tamen erat discriminis inter viros, ac fœminam; quod illis nudâ manu Eucharistiam tãgere erat permissum; his verò prohibitum erat manu nudâ, sed linteamine nitido vtebantur, quod Dominicales vocabatur; vt in Conc. Antisiodorensi expresse legitur Can. 36. & 39.

Ritus verò iste Eucharistiam propria manu domum asportandi (teste Baronio tom. primo Annal. anno Christi 57. c. 149. ideo fuit potissimum introductus, quia cum olim minus liceret ad sacras synaxes tempore persecutionis, Christianos in vnum coire, vt qui quotidie de vita periclitarentur, quotidie Eucharistiam sumerent, (secundum quod ait Cyprianus epist. 56. *Considerantes se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, vt possint, & ipsi propter Christum sanguinem fundere*) ideo fuit concessum, vt cum in Ecclesia, vel alijs locis abditis Missæ peragerentur, fideles non solum ibi communicarentur, sed Eucharistiæ particulas à Sacerdote acceptas domum ferendas sumerent, quas reuerenter asseruatas singulis diebus summo mane ieiuni participabant. *Baronius.* *Cyprianus.*

Plura sunt de huiusmodi consuetudine Patrum testimonia. Eam docent Tertull. lib. 2. ad vxorem cap. 3. Sanctus Cyprian. lib. de Spectacul. & lib. de bono patient. Greg. Nazianz. Oratione in funere Gorgoniæ D. Basil. in Epist. ad Cæsariam Patritiam, Hieronym. Epist. 50. August. Ser. 252. & alij Patres apud Baronium tom. primo anno Christi 57. à cap. 248. & Bellarm. tertio tom. de sacram. lib. 4. cap. 4. & quinto: alijque graues auctores scribentes de Eucharist. sacramento Hæc autem consuetudo, *Tertull.* *Cyprian.* *Greg. Naz.* *Basil Mag.* *Hieron.* *Augustin.*

teste Baronio, cum communis fuerit & orientali & occidentali Ecclesię, in Occidentali vsque ad Conc. Cæsaraugustanū perdurauit, in quo Can. 3. in Hispania hæc consuetudo abrogata fuit. In eo enim Canone legitur, Eucharistiæ gratiam, si quis probatur, acceptam non consumpsisse in Ecclesia, anathema sit in perpetuum In Orientali vero Ecclesia etiam post dicta tempora adhuc eiusmodi consuetudinem viguisse, plura exempla declarant, quæ in Prato spirituali habentur descripta.

Quarto, in itinere etiam secum Eucharistiam ferre aliquando concessum fuisse (tanta enim erat tunc Christi fidelium pietas) Sanctus Ambros. in Oratione funerali fratris sui scribit, vbi de Satyro fratre agens, id manifestè significat: Testatur id ipsum Gregor. Dialog. lib. 3. cap. 36. de Maximiano Episcopo Siracusæ, & eius socijs Eucharistiam secum portātibus, dum mare Adriaticum nauigarent. Eam quidem consuetudinem apud Ecclesiam Orientalem alicubi etiam viguisse temporibus. Alexandri Papæ tertij, acta sancti Laurentij episc. Dublinensis in vita sancti Laurentis Episcopi cap. 8. apud Surium tom. 6. die 14. Nouembris, testantur: in quibus hæc leguntur: *Quatuor sacerdotes cum magna turba hominum transire cōperiunt, qui Eucharistiam (sicut tunc moris erat pluribus) secum pro tuto viatico, ac securo duce itineris publicè deferebant*. Hæc ibi.

S. Ambros.

Greg. Mag.

Hic etiam mos perseuerasse videtur inter Orientales vsque ad nostra tempora. Hic autem ritus in Occidentali Ecclesia solum remansit apud summum Pontificem, qui in itinere Eucharistiam publicè, atque honorificentissimè ante se gestat. Ea vero fuit causa, vt olim tam Clerici quàm laici in itinere Eucharistiam secum portarent, quia cum hoc sacramentū viaticum sit, ac hominibus quibuscumque in mortis articulo necessariū, prudenter olim fiebat, vt tam Clerici quàm laici ob mortis pericula, quę in itinere se offerebant, maximè persecutionis tempore, secum in itinere conficiendo deferrent, ne, si illis mori contingeret, viatico priuarentur: Et quamuis hæc consuetudo ob maioris huius sacramenti reuerentiā hodie tantum apud summos Pontifices fuerit conseruata: apud Orientales vero non video alicubi fuisse damnatam, nec auderem Euangelij ministros in illis regionibus, aut alijs infidelium prouincijs conuersantes, si imminente mortis periculo secum viaticum, occultè tamen, deferrent, condemnare.

Quinto, Eucharistiam quoque absentibus deferri mos fuit apud antiquos, qui etiam hodiè manet apud Orientales aliquos, Sanctus Irenæus Epistola ad Victorem Papam apud Euseb. lib. 5. histor. Eccles. c. 24. testatur moris fuisse Papam mittere alijs Episcopis Eucharistiam in signum pacis & communionis, Dionysius etiam Alexandr. in Epistola ad Fabium apud eundem Euseb. lib. 6. hist. c. 36. ait Serapionem in extremis agentem accepisse

cepisse Eucharistiam missam per puerum à Sacerdote tunc domi ægrotante.

Sexto, ritus Græcorum consecrandi in fermentato approbatus etiam est ab Ecclesia, ita tamen vt potior sit in azymo, vt fit in Ecclesia Latina.

Septimo, Armeni, & Orientales alij non miscent in sacrificio missę aquã vino. Quod si hoc faciant, vt profiteantur Eutychetis heresim, vnam tantum naturam in Christo agnoscentis, manifestus est & intolerabilis error: si verò hoc fiat, vel quia non existiment esse de necessitate Sacramẽti, vel in significationem alicuius Christi mysterij, fortè tolerabilis esset consuetudo, quia hæc aquæ mixtio, vt optimè probat Franciscus Suarez tertio tom. in tertiam partem Disput. 45. sect. 2. tantum est de necessitate pręcepti, præcepti, inquam, humani tantum. Quare cum hæc ceremonia non pertineat ad Sacramenti substantiam, posset ab Ecclesia dispensari. Tamen vrgendi sunt Armeni, vt præcipit Concilium Florentinum, vt sese cum vniuerso orbe conforment.

Octauo, Mustum ex vuis maturis expressum in rigore est sufficiẽs materia cõsecrationis calicis. Ita tenet cum D. Thom. 3. parte quæstione 74. art. 8. communis Doctorum sententia: & colligitur ex c. *cum omne crimen, de consecrat.* dist. 2. vbi dicitur, Si necesse fuerit, posse botrum in calice exprimi, & aqua misceri, & ita confici. Vnde Aristot. quarto Meteor. ca. x. mustum vocat vinum recens, licet non sit purum & satis coctum, quia nondum separatus aqueus humor, flos, & fex, quæ per decoctionem vini secerni solent. Idem etiam censeo de musto expresso ex vuis passis, vt moris est apud Abyssinos: quare in huiusmodi musto conficientes non peccant. Quod si ab hoc ritu tanquam minus conueniẽti siue potius indecoro retardari nequeant, ferendi sunt, si aliter fieri non possit.

De Sacramento Ordinis.

PRimo, ritus apud Orientales nationes vsitatus ordinandi pueros ante rationis vsum, licet non sit contra fidem, imprimatque characterem Ordinis sacri, etiam in hac ætate, irrationabilis valde, & ideo extirpandus, si ferat illarum nationum conditio.

2. Deinde Ordines collati absque eo quod suscipientes materiã cuiusque ordinis propriam tangant, vt verior sentẽtia tenet, irriti sunt, nulliusque valoris, aut effectus. Quare ordinati iterum sub conditione debent ordinari: ita Romæ fuit decretum, ac executioni mandatum cum fratre Tecla Abyssino, & Monacho Sancti Antonij, anno D. 1594.

3. Cum Stephanus Papa dist. 31. can. Aliter, tradat Orientalium veterũ esse traditionem, vt eorum Sacerdotes matrimonio copulati sint, cumque id illis nunquam interdixerit Ecclesia, nullã ratione id interdicendũ videtur,

detur, dummodo ante Sacerdotium matrimonium cōtrahatur: lex enim cœlibatus semper grauis visa est & Græcis, & Orientalibus alijs, propterea coniugium permissum est illis ab Ecclesia.

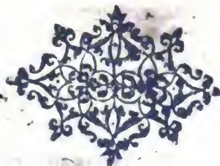
De Matrimonio.

PRimo, ritus siue consuetudo contrahendi in aliquibus gradibus sine summi Pontificis, aut Episcopi dispensatione iure diuino non est prohibitus, quales sunt omnes alij vltra primum in linea transuersali, vt verior sententia docet, & in linea recta omnes in infinitum.

2. Mos qui communissimus est inter Schismaticos nationes, quo permittitur ob fornicationem matrimonium dissolui, est contra fidem, & ob id non tolerandus.

Hæc sunt quæ exempli gratia, quia fortè difficiliora, à nobis interim sunt allata. Videndæ omninò sunt interrogationes, & responsa Summi Pontificis Gregorij XIII. de quibus supra. Illud tamen inter alia obseruandum Apostolicis ministris, quantum fieri possit, magnopere curandū, vt nationes omnes, quarum reductioni student, matricem Ecclesiarum Romanam Ecclesiam non solum in fundamentis quantum fieri potest, fidei substantialibus, sed etiam in ritibus alijs, & cæremoniis imitentur. Si verò egrè ferant à patriis ritibus (vt frequenter fieri solet) discedere, saluâ fide Catholica omnia alia sustinenda sunt propter electos. Oportebit tamen sedem Apostolicam passim consulere; si verò non ita facilis sit accessus, re maturè & cum iudicio expensa procedendum erit.

LIBER

LIBER OCTAVVS, DE REDVCTIONE HÆRETICORVM AD Catholicam fidem procuranda.

Exhortatio ad conuersionem Hæreticorum.

PRimo. Nulla pestis hæresi peior siue ad antiqua bona Ecclesiæ perdenda siue ad viam bonis futuris præcludendam. Magnam quippe priscę Sãctitatis partem extinxit, & incredibili solicitudine futuris bonis minas intentat; quod Europa vniuersa ingenti clade animorum & corporum hac ætate persensit: multis per omnes fermè Romani imperij Prouincias Ecclesijs morbo pestiferæ prædicationis infectis; & velut ad piæ fidei male vsurpatam persuasionem longo doctrinæ vsu & ementito nomine veræ Religionis imbutis. Nunquam enim hæresis fuit adeò maligna si errorum grauitatẽ; nunquam tam varia, si dogmatum diuersitatem nunquam tam impudẽs, si calumniosas cõciones & scripta seditiosa; nunquam tam facilis expugnatu, si intestinas Ministrorum contentiones & rixas quispiam intueatur. Nunquam denique tam dispersa, nam vt quædam Hydra Fabularum (vt D. Ambros. de fide ad Gratian. ca. 4. verbis vtar) vulneribus suis creuit, & dum sæpè reciditur pullulauit, igne debito incendioque peritura. Quapropter vt eleganter Cassian. de incarnatione Christi c. 1. philosophatur: *Resurgente morbo, non debet cessare medicina: & quo maior fuerit ægritudo; tanto instantior debet esse curatio: potens est enim Dominus Deus noster, vt quod de morte hydræ illius gentilium falsitas finxit, hoc in Ecclesiarum bellis veritas peragat, & ignitus Sancti Spiritus gladius ita in extinguenda nouella hæresi omnes penitus medullas perniciosæ generationis exurat, vt tandem prodigiosa fœcunditas emorientibus venis parere desistat.* Hæc Cassian.

Eo igitur magis Catholicorum Principum, & maxime Apostolicorum virorum zelus vrgeri ad hæreticorum conuersionem strenuè procurandũm deberet; quo magis (vt ferè in eodem proposito rectè Hilarius 6. de Trinit. scribit) *plures periculo infidelis intelligentiæ detinentur, vberius gaudium consectans ex salute multorum, si cognitis Sacramentis perfectæ in Deum fidei impia*

humanæ stultitiæ instituta desererent, & se Deo redderent hæreticis repudiatis; atque à cibo mortis, quo in laqueum aues solent illici, in volatum se liberæ securitatis erigerent, sequerenturque Christum Ducem, Prophetas nuncios, Apostolos præuios, fidem consummatam. Hæc Hilarius. Quare quemadmodum in communi aliqua peste seu incendio de salute aut possessione tam sua quam vicinorũ quilibet solet esse solicitus, ita quemlibet saltem ob membra quę in Ecclesia ægritudine non sunt infecta, ne inficiantur, ac denique hæreticos reducẽdi cura summe solicitare deberet.

Notissimum est hæreticos Satanico stimulo, odioque Ecclesiæ Romanæ incitatos, non solum errores suos acerrime tueri, sed institutis missionibus, & vicinas Catholicorum prouincias, & remotissima quoque Indorum Regna polluere. Cur ergo Catholici viri similem conatum non adhibeant ad veram sinceramque fidem prædicandam, ipsosque sectarios in ouile Christi reducendos?

Secundo, certis indicijs deprehensum est, non modo in Regnis aliis longinquioribus, verum in ipso primogenito Ecclesiæ Regno, hoc est Italia, hæresum semina spargi cępisse diebus his: timendumque videtur, ne altas radices egerint, & dormientibus custodibus emergant. Ex quo efficitur vt non leuis obligatio subsit, aream purgandi, & hęreticorum consortia procul arcendi. Quod certè per Ministros idoneos verbi Dei, diuinis virtutibus armatos, sine ferro, deberet attentari & promoueri.

Tertiò, Puritas doctrinæ ac Scripturę Sacrę licentius quam dici possit, corrumpitur, & Sacramenta, vera scilicet culpę remedia, irridentur. Quis ergo non enitatur è castris Catholicorum, quoad possit, hisce ludibrijs obstare, vt tueatur arcem salutis, & decorem domus Dei?

Quartò, Regna quæ illustrium Sanctorum germina multa protulerunt, defecerunt ab Ecclesia. Si ergo politici Principes ignominia notari se putant, dum Prouincias patrimonio acceptas, ab aliisque per vim occupatas, comparato exercitu non recuperent; cur non videatur dedecus graue, integra regna à Sectariis occupata, Ecclesiæ scilicet hęreditatem, proprio Principi, hoc est Christo, per victoriam fidei, Apostolica prędicatione non restituere?

Quintò, Templa olim Catholico ritu consecrata, in stabula vel secularia tribunalia ab hæreticis versa sunt. Quapropter deberet exurgere Machabęus aliquis qui doleret Sanctificationem desertam, altare profanatũ, & in atrio Domini, velut in saltu virgulta nata. Etenim clementissimus Deus faueret Ecclesiæ ministris, qui ad opus tam diuinæ maiestati acceptum mitterentur, vt templa polluta in suo candore primæuo reponerent.

Sextò, Temporis oportunitas vehemẽter vrget. Nam à rebellione Lutheri

theri, vſque in annum hunc incredibile videtur, quot hæreſum monſtra pullulauerint: quę cum inter ſe diſcrepent, & alternis ictibus oppugnent, regnum diuiſum citoque deſolandum videtur; quod viris Apoſtolicis grandes animos creare deberet, vt gentem cadentem ſubleuarent.

Septimò, In ipſis Hæreticorum regnis quæ corruptiora videntur, latent plerique Catholici indignè ferentes impuritatem illam quam intueri coguntur. Et profecto æquum eſt, afflictos illos agnos à lupis circumſeptos ſolari: præſertim cum ipſi rerum conſcij parati ſint, ad Catholicos miniſtros adiuuandos. Ex quo & multorum ſectariorum conuerſio, & multiplex quoque fortium virorum martyrium ſperari poteſt, vt Eccleſia inſigniter augeatur, & decoretur.

Ac denique optime Thomas Bozius Tom. 1. de ſig. Eccl. lib. 12. c. 23. hæreticorum miſeriam & calamitatem deplorat, tum etiam ipſos elegāti oratione hortatur, vt ad Eccleſiam redeant, ſequentibus verbis.

Sed quis dabit, inquit, capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, vt lugeam tot Eccleſiæ quondam filios, quos impetus Aquilonis proſtrauit, & alliſit ad terram? quos caligo impietatis circumdedit, tortuoſus ſerpens ſpiris inuoluit, afflatu peſtilentis veneni interfecit? Euerſa ſunt templa, diruta ſunt monaſteria, diſperſi ſunt lapides Sanctuarij in capite omnium platearum: qui nutriebantur in croceis maximarum cæleſtiumque virtutum odoribus, amplexati ſunt ſtercora libidinum, luxus & ebrietatis: candidiores erant olim Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores; nunc expulſi omnes. Succeſſere in multis locis temulentia, luxuries, intemperantia, ſtoliditas. Vſquequo diſſolueris delicijs filia ſeptemtrionis vaga, & modo huius hęreſis turbine circumfereris, modo illius vortice vinolenta abſorbeberis? Reſpice meliorem tui partem vt adhuc ſtet, & auitę religionis, virtutumque ſplendore non intermortuo coruſcet. Recordare maiorum tuorum, qui te euexere ad omnem quamcunque habes humanitatis, nobilitatis, magnificentiæ, & litteraturæ laudem. Nullę olim inter tuos litterę erant, nullæ vrbes, & ædificia, nulla familiarum dignitas, nulla cum cæteris gentibus ſocietatis humanę tuta cōmercia. Horrebant omnia ſyluis, ſqualſebant incultæ regiones, ferro & prædationibus omnia miſcebantur; priſcę nobilitatis cognitio nulla. Bonifacius Anglus à Gregorio ſecundo miſſus, Cyrillus ac Methodius à Nicolao Primo, omnium quæcunque in te elucent, bonorum fundamenta iecere, horum deinde alumni exornarunt omnia tua, finitimasque Regiones excoluerunt, ac nobilitarunt. Nunquid in antiquam barbariem feritatemque relabi voles? faſtidis tot bona ac tanta, tot ac tantis noſtrorum laboribus tibi parta, quorum nihil antea potiebaris? Reſpice infælix ad petram, vnde exciſa es, & ad ca-

uernam lacus, vnde præcisa olim fuisti à successoribus Petri, ad quem dictum fuit, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, procuratum est continenter vt in hanc speciem cōformareris: ab eius alumnis aquam baptismi quo sordes antiquos abluisti, acceperas, & nunc quid tibi cū fluuijs Aegypti, vt bibas aquam turbidam? Audistin, in quos scelerum gradus abominandos præceps sis deuoluta? An eo etiam vis deturbari, quo miserrima Græcia? Hactenus Bozius.

Ordo seruandus.

ADuersus omnes huius temporis hęreticorum errores disputare arduum sane opus, pœneque immensum, & quod huius tractatus breuitatem & scopum excedit. Quare ex diuersissimis ac infinitis disputationibus quas Catholici contra hæreticorum errores congesserunt, quasdam principales, quæ ceterarum omnium capita & fontes esse videtur selegimus, in quæ tanquam in doctrinalia quædam principia, omnia alia probationum media resoluantur: quibus semel probatis & ostensis, necessario omnes aliæ errorum radices euellentur. Quare tantum de Ecclesia Catholica tractabimus, vbi & penes quos sit vera Christi Ecclesia, nā si ostendamus apud nos veram esse Ecclesiam, actum est de hæreticis.

De hoc argumento optime inter alios egit Thomas Stapletonius in sua Analysi: nos autē tam ex ipso, quā alijs grauissimis authoribus, (pręcipuè tamen ex doctiss. Card. Bellarmino) breuitati consulentes, quæ potiora sunt seligemus; quæ proderunt tum ad hæreticos, tum ad schismaticos, qui ijsdem ferè tenebris sunt implicati, confutandos.

PRIMA PARS.

CAPVT I.

De notis & signis Ecclesiæ, in qua ostenditur Romanam Ecclesiam veram esse & vnicam in terris Ecclesiam.

CHristus ex tota hominum multitudine gratia sua & misericordia quosdam sibi selegit, eosque certis legibus inter se constringens societatem seu rempublicam quandam instituit, quam Ecclesiæ nomine appellari

pellari voluit,eaque illa est,quam nos vnam,& non plures agnoscimus, quæ definitur,Cœtus hominum eiusdem Christianæ fidei professione, & eorundem Sacramentorum communione colligatus sub regimine legitimorum Pastorum,ac præcipuè vnius Christi in terris Vicarij Romani Pontificis. Et hæc sunt quæ absolutè requiruntur,vt aliquis sit de Ecclesia. Est enim inquit Augustinus(in breuiculo collationis col.3.) corpus vnũ ex anima & corpore constans: anima sunt virtutes internæ , spes,fides, charitas,&c. Corpus externa fidei professio,& sacramentorum communicatio,&c. Vnde quidam sunt & de anima & de corpore Ecclesiæ,ac proinde vniti Christo capiti interius,& exterius membra viua dici possunt, quamuis aliqui magis,aliqui minus,aliqui etiã solũ vitæ motum habẽtes, quasi sensum sed non motum,vt qui solam fidem habent: alij de anima & non de corpore,quales sunt Catechumini & excommunicati,si fidem habeant & charitatem. Alij demum de corpore,& non de anima,qui nullam habent scilicet virtutem internam,sed tantum exterius communicant nobiscum in ijsdem Sacramentis.

Est autem hæc Ecclesia visibilis,quicquid oblatrent Hæretici, hi enim cum non possint suorum dogmatum aut Ecclesiæ successionem non interruptam ab Apostolis ostendere; eò confugiunt; vt dicant Christum inuisibilem instituisse Ecclesiam in qua soli sunt boni,quorum cum pietas lateat, ignorari quinam ad Ecclesiam pertineant. Sed huic sententiæ scriptura sacra,& ratio ipsa aduersatur.

Primo,quia vbicunque in scripturis inuenitur nomen Ecclesiæ(vt Numer.20. *Cur eduxisti Ecclesiam meam in solitudinem?* 3.Regum.8. *Conuertitque Rex faciem suam,& benedixit omni Ecclesiæ Israel.* Matth.16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* 18. *dic Ecclesiæ,*) semper significatur congregatio visibilis. *Num.20. 3.Reg 8. Matt.16. & 18.*

Secundò,vbi non nominatur quidem Ecclesia, sed tamen describitur, visibilis adhuc designatur, Ps.18. *In sole posuit tabernaculum suum,* id est,iuxta August. *In manifesto posuit Ecclesiam suam,ita vt sicut nequit sol omnino latere, ita nec Ecclesia.* Isa.2.& Mich.4. comparatur Ecclesia monti magno & conspicuo secundum Hieron.& August. Matth.5. Ciuitati supra montem positæ,iuxta August. *Psal.18. Isaia 2.*

Tertio,ex ipso ortu,& progressu Ecclesiæ. In veteri testamento adeo visibilis erat,vt in ipsa carne Iudæi portarent visibile circumcisionis signum: In nouo fuit in principio tota in Christo,& Discipulis eius qui adeo visibiles erant,vt super eos visibiliter descenderit Spiritus sanctus. Deinde additi sunt illis vna die ad tria millia per fidei confessionem, & baptismum, ac deinceps illi omnes & soli habiti sunt de Ecclesia Christi qui ad illos primos se adiunxerunt per baptismum,& fidei confessionem,& in-

de non exierunt per hæreses, aut schismata aut excommunicationem.

Quartò, Ecclesia est societas hominum, sociari autem homines nequeunt, nisi se agnoscant & copulentur, externis & visibilibus signis, vt ait August. 19. contra Faustum. 11.

Quintò, tenemur sub periculo damnationis nos adiungere Ecclesiæ veræ, capiti obedire, & cæteris communicare membris, vt patet ex Cypr. Hieron. & August. At hoc fieri nequit, si Ecclesia est inuisibilis. Huic Ecclesiæ siue Reipub. Christianæ Deus eximia quædam priuilegia cōcessit, qualia extra hanc congregationem inueniri non possunt.

Primum est, in Ecclesia sola, esse notitiam Dei, diuinarumque rerum nullo errore permixtam intelligentiam, eamque ita esse certam ob Christi spiritus informationem, vt error in fide apud illam esse nequeat. Est e-
1. Tim 3. nim Ecclesia (vt Paulus docet 1. ad Timoth. 3.) *firmamentum & columna veritatis*. Preterea vera Ecclesia gubernatur à Christo vt à sponso, & à Spiritu Sancto vt ab anima. Ergo si errat Ecclesia in dogmatibus fidei, & morum, error Christo & Spiritui sancto tribui deberet. Etsi enim sponsus non teneatur à sponsa remouere omnem ignorantiam, tenetur tamen si potest, omnem errorem ex quo malum oriatur magnum, & magnum esset malum Ecclesiam falsa fide colere Deum. Tertio Ecclesia est sancta, ista autem sanctitas in professione dogmatum consistit: & proinde Ecclesia nihil poterit docere nisi verum.

Secundum priuilegium est, hanc Ecclesiam visibilem (quæ columna est veritatis, & aduersus quam portæ inferi non præualebunt,) perpetuo
Matth. vlt. duraturam: quod manifestè Christus promisit Matth. cap. vlt. *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi*. Cumque Apostoli quibus hoc dixit non essent permansuri, sine dubio ad eorum successores ista se ex-
Psal. 47. tendunt. Deinde psal. 47. dicitur de Ecclesia visibili, *Deus fundauit eam in*
Isaia 61. *æternum*, iuxta August. Et Isaię 61. *Fœdus perpetuum feriam eis, & scietur in gentibus semen eorum & germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.*

Tertio area, ager, conuiuium, ouile significant in Euangelio Ecclesiam inuisibilem. At eædem parabolæ docent eandem permansuram vsque ad
Matth. 3. diem Iudicij, Matt. 3. *Ipse mundabit aream suam, & triticum congregabit in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili*: quod non fiet ante diem Iudicij. Item: *Sinite vtraque crescere vsque ad messem*, messis autem cōsummatio seculi est.

Quarto regnum Christi est vera Ecclesia: Non dicitur autem regnum aliquot homines separati ab inuicem, & occulti, qui se non nouerunt: sed multitudo hominum congregatorum qui se inuicem agnoscant: At regni Christi non erit finis Luc. 1. Daniel. 2. Psal. 88.

Tertium

Tertiũ priuilegium ad prædicta consequitur, in Sola Ecclesia esse verũ Dei cultum, synceram sacramentorum administrationem, sanctas Deoque acceptas cæremonias.

Quartum est Christum sanctissimæ passionis laborumque suorum merita in sola Ecclesia reposuisse, quorum illi tantum participes efficerẽtur qui se ad Ecclesiæ coniunctionem reciperẽt. In hac ergo Ecclesia sola accipitur peccatorum remissio, gratia Dei, Iustificatio, sanctificatio: soli Ecclesię filij bonis operibus merentur apud Deum, vel augmentum Iustitię vel æternam vitam: soli sunt grati & accepti Deo amici & filij Dei, soli communionem habent cum sanctis sacramentorumque meritis, soli ornati sunt veris seu Christianis virtutibus: soli promissionem habent certamque expectationem vitæ æternę.

Magna itaque priuilegia & verissima Ecclesiæ: nam extra Ecclesiam nihil horum reperitur, nulla virtus Christiana, nulla operatio Deo accepta, nullum meritum, nulla spes salutis: hæc quidem fortassis non ægrè admodum nobis assentientur Hæretici. Tota porro difficultas in eo est, penes quos inueniatur Ecclesia ista, dum singuli ad suas congregationes eam pertrahunt: cuius litis euidenter dirimendæ gratia Christus Saluator pro sua in humanum genus charitate, aliqua certa indicia, & signa, notasque reliquit, quibus hęc sua Respublica ab aliis cœtibus dignosceretur: ne si quis ab infidelibus ad Ecclesiam se conferre velit, dubius hęreat, quam ex tanta congregationum diuersitate potissimum amplecti debeat, quarum quęlibet se nomine Ecclesię tot priuilegiis instructę iactat. Rerum autem quę inquiruntur notæ eiusmodi esse debent, quæ & clariores rebus ipsis sint, & à communi consuetudine non alienæ.

Quocirca qui eo penes se esse veram Christi Ecclesiam contendunt, quòd se verbum Dei syncerè interpretari, & Sacramenta purè administrare affirment; non satis id apertè demonstrant; cum istud non minus in dubium vocetur, & omnibus sit occultum atque illud quod quærebatur. Cum enim, vt diximus, hæc sint Ecclesiæ priuilegia & proprietates, quicunque ad suum cætum Ecclesiæ nomen transfert, is vtique proprietates eius omnes se habere dicet: & qui de numero Gentilium veram Ecclesiam quęret, nihil certi inueniet, quando omnes audit de syncera verbi diuini prædicatione, & Sacramentorum administratione gloriari, aliosque à se mendacij arguere. Nam Lutherani hęc penes se esse docent, non apud Caluinistas, Anabaptistas, &c. Contra Caluinistæ apud se solos, non apud alios ea reperiri volunt, atque ita de cæteris.

Quare tractationem de notis Ecclesiæ vtilissimam esse ex eo maximè constat, quod per eas dignoscatur vera Ecclesia, in qua sola est salus: in quibus

quibus aſsignandis placuit ſequi doctiſſ. Cardinalem Belarminum, adducendo Eccleſiæ notas ab ipſo, (breuius tamen) recenſitas, addendoque alias non parum vtiles.

CAPVT II.

Prima, & vera nota Eccleſiæ, ipſum nomen Catholicum.

ANtequam veras Eccleſiæ notas aggrediamur, breuiter ab hæreticis excogitatas oportebit refellere.

Lutherus ſeptem notas proponit: Primo, veram & incorruptam Euangelij prædicationem. Secundo, legitimam Baptiſmi adminiſtrationem. Tertio, legitimum Euchariſtiæ vſum. Quarto, legitimum vſum clauium. Quinto, legitimam miniſtrorum electionem, qui doceant, & Sacramenta miniſtrent. Sexto, orationem publicam, & pſalmodiam, ac Catechiſmum lingua vernacula. Septimo, myſterium Crucis, id eſt, tribulationis, intus nimirum mœſtitiam, puſillanimitatem, terrores, & exterius videlicet paupertatem, contemptum pro hæreticis haberi.

Confeſsio Auguſtana, & Caluinus duas tantum proponunt, ſcilicet prędicationem ſynceram verbi Dei, & ſyncerum vſum ſacramentorum, quę reuocari poſſunt ad quinque primas Lutheri.

Centuriaſtæ duas addunt, nimirum conſtantiam in fidei confeſsione, & obedientiam erga miniſtros verbi, quatenus verbum adminiſtrant, ſed comprehenduntur hæ duę in quinta & ſeptima Lutheri.

Refellitur prima Lutheri; primo quia notæ quibus aliquid dignoſcatur debent illi eſſe proprię, & ſecundum rem, & ſecundum communem opinionem vt patet, ſed nulla eſt ſecta quę ſe non aſſerat habere puram Euangelij prędicationem. Quomodo ergo per huiuſmodi prędicationem poterit cognoſci, quæ ſit inter omnes ſectas vera Eccleſia? Secundo notę debent eſſe notiores re cuius ſunt notæ. At notior eſt Eccleſia prædicatione verbi: non enim aliunde ſcimus quę ſit vera prędicatio verbi, quam per Eccleſiam, vt docent Iren. & Tertull. Deinde ita volunt aduerſarij prędicationem verbi eſſe notam Eccleſię, vt ſimul velint requiri eius receptionem, id eſt credatur. At nobis ignoti ſunt qui verè Euangelio credunt.

Deinde 2.3.4.& 5. ijſdem refellitur argumentis, quibus prima, deinde Eccleſia Corinthiorum tempore Pauli, & Africana tempore Cypriani

vera

vera erat Ecclesia, & tamen illi circa vsum Eucharistiæ, hi vero Baptismi, non mediocriter errabant.

Sexta, si loquatur de interna inuocatione, cum hęc sit inuisibilis, non erit nota, sed neque de externa, cum sit communissima: nam omnes sectarij huius temporis dicunt orationem dominicam, & canunt psalmos lingua vernacula.

Septima refellitur, quia internæ tribulationes sunt inuisibiles: adde pusillanimitatē esse vitium: & regnum Dei esse gaudium in Spiritu Sancto. Externę non sunt perpetuę, nam in principio & fine Ecclesia tribulationes patitur, at in medio florentissima extat. Prima Centuriatorum impugnatur, primo, quia non nisi ex Ecclesia vera constat, quæ sit vera fidei confessio. Secundo, multæ sunt sectæ quæ de suis martyribus gloriantur, vt Montanistarum, Massilianorum, Donatistarum, Anabaptistarum, & nostra Ecclesia Catholica etiam innumerabiles habet Martyres. Lutherana vero suæ confessionis paucissimos: Quomodo ergo per id dignoscetur Ecclesia vera?

Quare his notis reiectis ad primam Ecclesiæ notam stabiliendam accedamus, quam diximus esse nomen Catholicum, pro qua stabilienda obseruandum est primò, aliud esse euidenter verum, aliud euidenter credibile: illud est quod in se, vel in suis principiis, videtur, hoc quod neutro videtur modo, habet tamen tot & tam grauia testimonia, vt quilibet vir sapiens id merito credere debeat.

Secundo nos non velle Ecclesiæ notas quas afferimus facere simpliciter ac omnibus euidentiam veritatis: alioqui nulli inuenirentur illas negantes, facere tamen euidentiam credibilitatis iuxta illud Psal. 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.*

Tertio recipientibus scripturas diuinas, historias, & PP. facere euidentiam veritatis: hoc enim est euidenter verum, quod euidenter deducitur ex principijs certis.

Etsi autem veræ notæ Ecclesiæ varię à varijs numerentur, 15. nos producemus, quę facile ad illa quatuor Symboli, *vnam sanctam, Catholicam, & Apostolicam reuocari poterunt.*

Prima est ipsum nomen Catholicę Ecclesiæ, & Christianorum, (hoc enim est notissimum vt patet) item & proprijssimum verę Ecclesię, sicut docent PP. August. lib. contra epistolam fundamenti c. 4. Cyrillus Catech. 18. *Si veneris in aliquam vrbem non petas vbi sit Ecclesia, vel domus Dei, nam etiam haeretici dicunt se habere domum Dei & Ecclesiam, sed petas vbi sit Ecclesia Catholica, id enim nomen proprium est huius sanctæ Ecclesiæ matris omnium nostrũ.* Pacianus in epist. ad Sympronianum quę est de nomine Catholico, *Certe non est ab homine mutatum, quod per secula tanta non cecidit: Catholicum istud nec*

Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec Hæreticos sumit authores. Iustinus docet sectas prauas denominari ab Hæresiarchis. At, vt inquit Athanasius serm. 2. cõtra Arianos, *numquam populus* (scilicet Dei) *ab Episcopis suis, sed à Domino in quem creditum fuit nomen accepit. Certe à Beatis Apostolis præceptoribus nostris appellationes adepti non sumus, sed à Christo Christiani sumus & nuncupamur. Illi vero qui aliunde originem suæ fidei deducunt, merito authorum suorum cognomenta præ se ferũt, &c.* Chrysostomus hom. 33. in acta Apostolorum *Illi habent,* inquit, *quosdam à quibus appellantur; prout enim & hæresiarchæ nomẽ, ita & secta vocatur, nobis autem nullus vir nomen dedit, sed ipsa fides.* Hieron. contra Luciferianos in fine: *sicubi audietis eos qui dicuntur Christiani non à Domino Iesu Christo, sed à quocunque alio nuncupari, Marcionitas, Valentinianos: scito Ecclesiã non Christi sed Antichristi esse Synagogam.*

Obijciunt nos vocari Papistas & Romanenses, sed hæc quamuis sint honorabilia nomina, à quibusnam taliter nuncupamur, nisi à solis Lutheranis & Caluinistis? non enim ita in Asia, in Africa, Indijs, Græcia, Italia, Hispania, &c.

CAPVT III.

Nota Secunda, Antiquitas.

ANtiquitatem esse Ecclesiæ notã patet, quod sine dubio Ecclesia antiquior manifestè sit vera: sicut enim dicitur Catholica quia omni tempore fuit, ita & Apostolica, quia ab Apostolis fundata: & proinde antiquissima. Nostram autem esse antiquiorem omnibus hæreticorum sectis facile probatur. Nam est illa ipsa quam instituit Christus: siquidem in omni mutatione insigni Religionis semper ista sex demonstrari possunt. primo Author eius, secundo dogma aliquod nouum, tertio tempus quo cæperit, quarto locus vbi cæpit, quinto quis eam oppugnarit, sexto. exiguis aliquis cœtus, vnde paulatim alijs accedentibus creuerit. At nihil horum aduersarij vnquam de nostra Ecclesia post Apostolica tempora demonstrare potuerunt. Nusquam enim nobis obiecerunt authorem nostræ sectæ, aut ab aliquo particulari homine nos appellauerunt: non solũ nusquam ostenderunt originem post Christum dogmatis nostri, sed Cẽturiatores in singulis Centurijs annotãt qui authores defenderint nostra dogmata, nec originem inueniunt nisi Apostolorum tempore. Nam Iustinum & Irenæum inter eos nominant, quos constat vicinos Apostolorum temporibus; numquam potuerunt ostendere tempus certum nostræ defectionis ab Ecclesia, & quo loco cæperit. Nam post quingentesimum

annum

annum,quo dubitanter dicunt incepisse, floruit Gregorius Magnus, cũ quo totus orbis Christianus communicauit,non habent:proferunt quidã Concil. Constantinopol. sub Copronico,sed illud illegitimum & impium fuisse constat. Nec enim aut per se,aut per legatos affuit S. Pontifex, nec tres præcipui Patriarchæ Alexand. Antiochen. & Hierosol. & nusquam fuit numeratum inter legitima, vt probat Bellarm. lib.2.de Concil. ca.8. Deinde non damnauit nouum dogma,sed antiquum de imaginibus(cultu latrię)honorandis. Multo autem plures adhæsisse Romano Pontifici semper,quam quibuscunque sectis,satis constat ex epistolis Summorum Põtificum, ad diuersas orbis partes, & ex historiis. Hoc argumento ab antiquitate vsi sunt Tertull. de præscript. *Qui estis vos*, inquit, *vnde, & quando venistis? vbi tam diu latuistis?* Optatus libro 2. contra Parmen. *Vestræ Cathedræ originem ostendite: qui vultis vobis Sanctam Ecclesiam vendicare.* Hilarius 6. de Trinitate ante medium, Hier. epistola ad Pammachium & Oceanum, *Quisquis es assertor nouorum dogmatum, quæso te vt pareas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris quod antè nesciuimus? Vsque in hanc diem sine vestra ista doctrina Christianus mundus factus est* August. contra epist. fundamenti cap.4. ponit antiquitatem inter Ecclesiæ notas.

Quod autem dicant hæretici, suam Ecclesiam non esse nouam, sed illã ipsam quam fundauit Christus, quæ per multa sæcula non apparuit, sed nunc repente visa est, conuellitur primo, argumento D. Augustini contra Donatistas lib.3. de baptis. c.2. Nam aut ista Ecclesia quæ nunc apparuit, ante perierat, & nunc resurrexit; aut solum latuerat, & nunc extulit caput. Non prius, quia quomodo potuisset renasci, si mater eius perierat? deinde promissiones Christi pro Ecclesia sua contrarium docent. Si posterius, vel ipsa Ecclesia latens profitebatur suam fidem, vel non: si prius, ergo non latebat: si posterius, ergo non erat vera Ecclesia: quia iuxta aduersarios est nota Ecclesię fidei confessio. Secundo, fuisset Ecclesia Christi miserabilior omni secta impia, nam nulla fuit hæretica, quæ non sua habuit templa, & ritus apparentes. Iudæi etiam post Christum semper aliquas habuerunt Synagogas, nec vsquam coacti generaliter Deos alienos adorare. At Ecclesia per mille annos, ne quidem angulum terræ habuisset quo suam exerceret religionem, & coacta seruijsset dijs alienis.

Nota tertia, Duratio diuturna nunquam interrupta.

ECclesia dicitur Daniel. 9. Regnum quod in æternum non dissipabitur: at hæretici vltra non proficient, inquit Paulus 2. Timot. 3. & schismatici semper initio feruent teste Cypr. lib. 4. epist. 2. sed incrementa habere non possunt. Ecclesia autem nostra durauit ab initio mundi; vel si de statu noui testamenti loquamur, à Christo, vsque huc oppugnantibus Iudæis, Paganis, Hæreticis, ex quorum persecutionibus creuit, & eleuata est: Regna vero temporalia fuere destructa: sicut aquæ diluuij obruebant facile Regum palatia Arcam vero Noe magis ac magis attollebant. Nam si nostra Ecclesia non est illa antiqua Christi, ergo periit omnino aliquando vera Ecclesia. Siquidem ante Lutherum, erant solum in mundo hæ sectæ, Paganismus, Iudaismus, Mahumetismus, Græcismus, Nestorianismus, Hussitorum hæresis, & Romana Ecclesia: fatentur aduersarij nullam harum (præter Romanam) fuisse veram Ecclesiam, ergo Romana erat vera Ecclesia. At Lutherani vix nati arescere cæperunt. Cæpit enim Regnum Lutheri anno 1517. Surrexit autem Zvvinglius 1525. Post duos alios annos Anabaptistæ, qui maiorem Lutheranorũ partem ad se traxerunt. Qui vero Lutherani manserunt, adeò mutarũt doctrinã Lutheri, vt vix iam inueniantur puri Lutherani. Zvvinglius non diu regnauit, nam anno 1538. surrexit Caluinus, qui ita breui inualuit, vt vix pauca quædam oppida Heluetiorum Zvvinglianis reliquerit: ipsi quoque Caluinistæ per Libertinos in Gallia, Puritanos in Anglia, Trinitarios in Polonia, & Samosatenos in Transyluania quotidie magis minuuntur.

Ergone dubitabimus (inquit D. Augustin. lib. de vtilitate credendi c. 17.) *nos in illius Ecclesiæ sedere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporũ frustra hæreticis circumlatrantibus, culmen authoritatis obtinuit? Breuem apertãq; animi mei sententiam proferam, in illa Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata vsque ad diem hanc durat*, ait Hieron. in extremo dialog. aduers. Lucifer.

Nota quarta. Amplitudo seu multitudo, & varietas credentium.

IN qua hæc consideranda sunt. Primò, veram Catholicamque Ecclesiam debere amplecti omnia loca & hominum genera. Secundò,

Non

Non requiri vt ſit Catholica Eccleſia in omnibus hominibus totius mũdi, ſed tantum vt innoteſcat omnibus Prouinciis, ac in omnibus fructificet. Tertiò, Non requiri vt hoc fiat ſimul, ſed ſufficere fieri ſucceſſiuè. Quartò. Nihilominus debere Eccleſiam nunc fuiſſe, vel eſſe in maiori orbis parte: Eccleſia enim omnium conſenſu iam ſenuit: ſi ergo in adoleſcentia ſua non creuit, quomodo in ſenectute creſcet? Iam vero noſtrã Eccleſiam hanc habere amplitudinem probatur: Tempore Apoſtolorũ fructificare cæpit, in toto mundo teſte Paulo Coloſſ. primo. Tempore Irenæi, erat per vniuerſas Prouincias tunc cognitas ſparſa. Idẽ teſtantur de ſuo tempore Tertullianus, Cyprian, Athanaſ. Chryſoſt. Auguſt. Gregor. Bernard. Denique noſtro tempore habet Eccleſia Romana Catholicos in Hiſpan. Gallia, Italia, Germania, Anglia, Polonia, Bohemia, Hungaria, Græcia, Syria, Æthiopia Ægypto, & ad Orientem, ſine adiunctione hæreticorum in Indiis, ad Occidentem in America, ad meridiem in Braſilia ad ſeptemtrionem in Iaponia. At ſecta Mahumeti, cum Hæreſibus Neſtorij, & Eutychetis quæ adhuc in oriente vigent, nunquã transierunt ad Occidentem, Lutheranorum vero nuſquam Aſiam, Africam, Aegyptum viderunt. Itaque pulchrè Auguſt. ait Eccleſiam eſſe vbique, hæreſim vbique, ſed Eccleſiam vbique eandem, hæreſim vero diuerſiſsimam, ita vt raro inueniatur Ciuitas quæ ab vna aliqua ſecta poſsideatur tota. Sunt enim hæreſes veluti ſarmenta præciſa, quæ manent vbi cadunt dum præciduntur. Eccleſia vero ſicut vitis viua, quæ palmites ſuos vbique extendit. Nec ſperare debent hæretici ſectam ſuam aliquando totum orbem occupaturam, non enim nunc Eccleſia debet incipere creſcere, cum iam ſenuerit.

Nota quinta. Succeſsio Epiſcoporum in Romana Eccleſia, ab Apoſtolis deducta vſque ad nos.

PRimò, quia Eccleſia hac ratione dicitur Apoſtolica. Secundò, quia hoc ſigno vt euidentiſsimo, vſi ſunt omnes veteres, ad veram Eccleſiam oſtendendam. Tertiò. *Quia Eccleſia non eſt* (inquit Hier. contra Lucifer.) *quæ non habet Sacerdotes: cum doceat Apoſtolus futuros Paſtores in Eccleſia vſque ad diem Iudicij.*

Illi autem ſoli ſemper habiti ſunt Epiſcopi veri, qui legitime ab Apoſtolis deſcendiſſe demonſtrantur, nimirum per ſucceſsionem, & ordinationem. Dominus enim ſolum duodecim Apoſtolos elegit Epiſcopos & Sacerdotes, eiſque commiſit omnem authoritatem paſcendi & regẽdi Eccleſiam: non ergo erunt veri Epiſcopi niſi qui authoritatem ab Apoſtolis re-

lis receperũt: ad succesſionem vero requiritur, vt is qui verus Episcopus haberi cupit, alicui ſuccedat Apoſtolo, vel alicui Epiſcopo facto ab aliquo Apoſtolo. Nec enim nouorum Epiſcoporum inſtitutio pertinere poteſt ad vllum, qui definitam habet regionem, quales ſunt Epiſcopi particulares, ſed cui propriè incumbit Eccleſiam propagare. Ad ordinationẽ verò vt ordinetur Epiſcopus à tribus Epiſcopis qui & ipſi ſint ab alijs ordinati, & illi ab aliis, donec ad Apoſtolos veniatur. Quia tamen veteres hęretici conſueuerant vt plurimum Eccleſiam imitari in Epiſcoporum ordinatione, ideo Patres nõ reprehenderunt in iis niſi defectum ſucceſsionis. Nos ergo oſtendimus in Sede Apoſtolica, id eſt, Romana, continuam à B. Petro ſucceſsionem, & ſi defecerint aliæ ſedes Patriarchales, & tot graues in Eccleſiam Romanam ingruerint perſecutiones. Nullum habemus Epiſcopum, in quo non legitima ordinatio inueniatur. At Lutherani omnino Epiſcopis carent. Nam quicunque inter eos pro Epiſcopis ſe venditant, non fuerunt ordinati à tribus, aut ex diſpenſatione, ab vno aſsiſtẽtibus Abbatibus: neque ſucceſſerunt Epiſcopis antiquis, tum quod in vrbibus omnibus vbi ſe fecerunt Epiſcopos, erant, & ſunt nunc in pleriſque Epiſcopi Catholici: non ſucceditur autem niſi Epiſcopis defunctis, aut legitime depoſitis: tum quia fatentur ſe primos earum vrbium Epiſcopos.

Nota ſexta. Conſpiratio in doctrina cum Eccleſia antiqua.

VEra Eccleſia dicitur, vt ait Tertull. lib. de præſcriptio. non ſolũ propter ſucceſsionem ab Apoſtolis, ſed etiam propter doctrinæ cõſanguinitatem, quia videlicet Eccleſia retinet doctrinam quam Apoſtoli tradiderunt. Certum autem eſt Eccleſiam primis 560. annis, hanc doctrinã retinuiſſe, & proinde fuiſſe veram Eccleſiam.

Hanc notam conuenire noſtræ probatur Eccleſiæ, Primo, ex omnibus controuerſijs, quibus oſtenditur PP. eadem ſentire nobiſcum. Secundo, ex confeſsione aduerſariorum. Caluinus in ſua inſtitutione, cum noſtrã oppugnat, fatetur ſe toti antiquitati repugnare. Centuriatores annotant in ſingulis Centurijs ad fin. ca. 4. omnes fere Doctores huius ſæculi docuiſſe dogmata quæ nos nunc tuemur.

Eandem notam nõ conuenire hæreticis probatur, ex eo quod dogmata aduerſariorum fuerint habita pro exploratis erroribus, ab Eccleſia antiqua, vt paſsim in controuerſijs habetur, & breuiter oſtenditur ex catalogo hæreſeon, apud Bellarm. lib. 4. cap. 9. de notis Eccleſiæ. nec enim PP. hæ-

PP. hæreticos aliquos appellassent nondum pro talibus iudicatos ab Ecclesia.

Nota septima. Vnio membrorum inter se, & cum capite Romano Pontifice.

NAm Ecclesia dicitur vnum corpus, ouile, vna columba, præcipua autem vnitas corporis consistit in coniunctione membrorum cum capite, & inter se, (quæ certè nota per se facile cognoscitur, estque soli veræ Ecclesiæ propria) nam vnione membrorum cum capite PP. solét dignoscere, qui de vera Ecclesia sint, qui non: *Rogauit* (inquit Ambros. de obitu Satyri) *Si cum Episcopis Catholicis, id est, si cum Ecclesia Romana communicares.* Hier. Epistola ad Damas. *Hic* (inquit) *in tres partes scissa Ecclesia me ad se rapere festinat, ego interim clamito Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus est.* Optatus lib. 2. contr. Parmen. inde probat Donatistas non pertinere ad Ecclesiam veram, quod non essent coniuncti cum Syricio Papa. His consonat August. epist. 162. & Leo epist. 87. *vt exortem,* inquit, *se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere.* Vnionem vero membrorum solius esse Ecclesiæ probatur, Primo, quia Ecclesia hæreticorũ est Diaboli regnum discordiarum authoris. Ecclesia vera regnum Dei quod promisit se daturum vsque ad finem sæculi, & proinde non per varias dissipandum sectas. Omne enim regnum diuisum in se ipsum desolabitur.

Nostram Ecclesiam esse illam veram demonstratur. Primo quia omnes in ea scriptores, & Concilia, licet diuersorum temporum & locorum, mirificè conueniunt inter se de rebus fidei. Cuius rei argumentum est, quod aduersarij diligẽter euoluerint omnia, & nihil inuenerunt momẽti quod reprehendere possent: & nunc omnes Catholici idem in fide omnino sentiunt. Secundo, quia nulla fuit secta, in qua talis consensio fuerit. Pagani suos Deos inter se faciunt belligerantes. Philosophos constat in varias sectas de rebus grauissimis, & ad salutem necessariis dissipatos. Hæresis Simonis mox diuisa est in Menandrianos, Basilidianos, & Saturnianos. Valentiniani cum essent plurimi, vix duo, aut tres, inter se cõueniebant, teste Irenæo. Donatistas testatur D. Augustinus lib. 1. de baptis. c. 6. in multa minutissima frusta suo tẽpore fuisse concisos. Ex Marcionistis statim prodierunt Lucianistę, Apelliani & Seueriani. Mõtanistę pepererunt Pepuzianos, Artotyritas, Phrygastas, &c.

De Manichęorum diuisione vide August. l. de hęres. 46. Massiliani partiti sunt in Martyrianos, Sathanianos, Enthusiastas. Arriani singulis ferè annis fidem mutabant, teste Hilar. in vtroque libro ad Constantium. Eutichia-

Nota octaua. Sanctitas doctrinæ.

ID eſt nihil continere falſum quoad fidem doctrinæ, nihil iniuſtũ quoad fidem morum, ideo enim dicitur Eccleſia ſancta. Ex hac nota euidenter patet non eſſe Eccleſiam veram niſi noſtram. Nam quam ſuperſtitioſè Pagani vniuerſaliter Deorum multitudinem & ſimulachra colebant. Philoſophi quàm male de vltimo fine ſcripſerunt. Legiſlatores quàm impiè alij adulteria, alij inceſtas nuptias alij alia ſcelera permittentes. Mahumetani docent omnes ſaluari in ſuis legibus, beatitudinem eſſe in cibo & potu. Iudæi poſt Chriſtum orti fuiſſe dicunt Adamum congreſſum cum omnibus beſtijs, nec potuiſſe libidinem explere niſi in congreſſu Euæ. Offerendum eſſe holocauſtum pro peccato Dei cum diminuit lumen lunæ, &c. Hæretici alij ſcortationes vt Gnoſtici; alij omnia ſcelera, vt Carpocratiani; alij ſacrificia ex humano ſanguine vt Montaniſtę, &c. tuentur. At Eccleſia noſtra nullum errorem, nullá turpitudiné, nihil contra rationē docet: vt cõtra Paganos & Hæreticos probat D. Thom. libr. cõtra gẽtes.

Lutherani omnes maximè extollunt ſpiritum precum & inuocationem, & tamen hæc fides tollit orationem Dominicam: nam ſi certo credo (vt ipſi dicunt) me nullum habere peccatum, mentior, ſi cum hac fide dico, Dimitte nobis debita noſtra. Præterea manifeſtiſsime errant docentes quod infantes dum baptzziantur vtãtur ratione, audiant verbum Dei, credant, diligant, &c. Quod tamen apertè pugnat veritati: quomodo enim credibile eſt infantem qui plorat, & reluctatur quantum poteſt dum abluitur, intelligere quid agatur.

Caluiniſtæ porro habent tanquam propriam ſententiam illam pietati & rationi omnino contrariam, quod omnia abſoluta neceſsitate veniant, quodq́ue Deus ſit cauſa peccatorum ac demum Anabaptiſtæ præter alia multa dogmata abſurditate plena habent nocturna conuenticula, in quibus nuptias caninas exercent, & aperte etiam proprijs ſororibus iunguntur, imo licet fratri germanam ſororem in vxorem accipere.

Nota nona. Efficacia doctrinæ, id eſt conuertentis animas iuxta Pſal. 18.

PHiloſophi antiqui numquam vel vicina oppida ad ſuas leges trahere potuerunt, vt docet Athanaſius, & Theodoretus. Mahumetani traxerunt quidem multos, ſed vi armorum non doctrinæ. Hęretici nuſquam leguntur conuertiſse Iudęos, aut Ethnicos aliquos, ſed ſolum peruer-

inter se,& de principatu litigantes. de Aërio idem Epiphanius hęresi 75. *Cum venisset Eustachius ad Episcopatum, Aerius magis concupiscebat, sed non peruenit ad ipsum, hinc oritur æmulatio.* Nestorium refert Theodoretus magnam ætatis partem egisse, aucupando fauorem populi, fusca veste simulato pallore, compositis verbis, donec tandem ad Episcopatum peruenerit. Sabatium flagrasse desiderio Episcopatus refert Socrates lib.5. histo.cap 20. Wiclef Hæresiarcham factum quia Episcopus esse non potuit, scribit Th. Waldensis lib.2.doctri.fidei cap.60. Lutherum vero, quia ægrè ferebat munus promulgandi Indulgentias ab Augustinianis ad Dominicanos trãslatum testatur Cochlæus, quamuis superbia Lutheri satis in alijs appareat: quare in disputatione Lipsiæ cum Eckio: Hæc causa (inquit) nec propter Deum cœpta est, nec propter Deum finietur.

At primi nostri authores Apostoli, sanctissimi fuerunt. Sancti etiam confessione Lutheri Bernardus, Frãciscus, Dominicus, etsi enim in Ecclesia Catholica sint plurimi mali, sunt tamen quam eminentissimi sancti. Inter hęreticos vero nullus est bonus. Quare Lutherus, Ipse mundus, inquit, indies fit deterior: sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti, & indisciplinati, multò deteriores quam fuerint in Papatu.

Nota vndecima, Gloria miraculorum.

MIracula namque sunt necessaria ad nouam fidẽ vel extraordinariam missionem persuadendam & sufficientia, & efficacia ad eandem probandam: ita vt vbi miracula vera inueniuntur, ibi procul dubio sit vera fides.

Esse necessaria probatur primo. Quia cum diceret Moyses ad populum mittendus Exodi 4. *Non credent mihi, neque audient vocem meam:* non respõdit Deus, Debent credere, sed dedit illi potestatem faciendi miracula, & ait, *Vt credant quod apparuerit tibi Dominus, &c.* Similem potestatem dedit Christus Discipulis suis, cum vellet mittere illos. Et dominus Ioan.15. *Si opera,* inquit, *non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.*

Secundo, qui mittitur debet testimonio mittentis ostendere suam authoritatem; aliquin nemo tenetur eum recipere. Mittitur aut vel per ordinarios Prælatos, vel extraordinarię à Deo, si prius, debet ostendere literas sigillo mittentis munitas: si posterius ostendere sigillum Dei, scilicet miraculum, iuxta Marci vlti. *prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Ecce sufficientia, & probatur; quia vera miracula non nisi à Deo fieri possunt: Deus autem nequit esse testis mendacij. Quod si miracula fiant ad gloriam alicuius Sancti testandam, simul etiam veram fidem probant, ostendunt enim illum hominem verè sanctũ

in terris fuisse, & proinde veram fidem habuisse.

At Pagani nulla huiusmodi miracula vsquam fecerunt. Nam quæ leguntur apud profanos authores, facile fieri possunt Dæmonis arte, vt ostēdunt Tertull. in Apologet. c.22. & 23. & August. lib. 10. de Ciuit. cap. 16.

Iudæos non habuisse post Christum vera miracula, notum est, nam & illud de piscina periit.

Mahumetus fatetur, Christo miracula, sibi gladium datum; nec vlla iactant Mahumetani nisi ridicula.

Falsi Prophetæ, iuxta conuentionem cum Helia, nunquam impetrare valuerunt ignem de cęlo.

Simon Magus tentauit quidem suscitare mortuum, & per aëra volare. Manichæus sanare filium Regis Persarum Polychronius, Monothelita, Lutherus, Caluinus mortuum suscitare, sed ij omnes omnino decepti sunt.

Singulis verò ætatibus Ecclesia nostra miraculis claruit. Prima ætate habemus Apostolorum miracula. Secunda, militum Christi in exercitu M. Anto. Aurelij. Tertia, Gregorij Thaumaturgi. Quarta, Antonij, Hilarionis, Martini, Nicolai. Quinta, plurima descripta ab August. 22. de Ciuitat. c. 8. Sexta, Ioannis & Agapeti R. Pontif. cæteraque narrata à Gregorio lib. 3. cap 2. & 3. dialog. Septima Augustini & sociorum in Anglia. Octaua Cuthberti & Ioannis in Anglia. Nona, Tharasij scripta ab Ignatio Nicæno. & alia patrata in translatione reliquiarum Sancti Sebastiani. Decima sancti Romualdi scripta à Petro Damiani, & VVenceslai Regis Bohemorum apud Surium. Item Vltan. & Dunstani. Vndecima, Sancti Eduardi Regis Angliæ. Anselmi & Gregorij VIII. Duodecima, S Malachiæ, & Bernardi, qui vna die illuminauit cæcos XI. curauit mancos 10. claudos 18. Decimatertia, Beati Francisci, & Dominici qui tres suscitauit mortuos, Petri Martyris. D. Thomæ Aquinatis, Bonauenturæ, Cælestini quinti. Decima quarta, Bernardini, Catharinæ Senensis. Nicolai Tolentinati. Decima quinta, Sancti Vincētij. qui 38. mortuos excitauit. Decima sexta, B. Francisci de Paula, Xauerij Societatis Iesu Presbyteri & aliorum.

Non est admittenda hæreticorum responsio, obijcientium Antichristū miracula patraturum, falsa enim erunt: Vespasianum duos sanasse, sed arte medica curabiles, teste Cornel. Tacito. Neque obiiciant testimonium Augustini, occultas quasdam Donatistarum reuelationes respuentis: neque iactent Pauli Episcopi Nouatiani miraculum, quod ad Catholicum Baptismum confirmandum, factum est, non ad eius fidem comprobandam.

Nota

Nota duodecima. Lumen propheticum.

SIcut enim Christus suæ promisit Ecclesiæ donum miraculorum, Marci vltimo, ita & prophetiæ Ioel. 2. exponente Petro Actor. 2. Certum est autem à solo Deo haberi posse notionem futurorum contingentium, nec illam dari nisi in confirmationem veræ fidei & doctrinæ.

Quare Ethnici nulla vaticinia habuerunt, nisi falsa exceptis Sibyllinis & Balaam in confirmationem fidei nostræ: nam Diabolus vel per ambages respondebat, vel quod facturus esset, aut quod iā inceptum fuerat, vel à causis naturalibus necessariis dependebat prædicebat.

Hæretici quotiescunque aliquid prędicere voluerunt, decepti sunt: Montanus nescio quę bella. Lutherus Papæ, Card. Episc. Monach. &c. ruinam. Tho. Munster suis militibus victoriam, Lutherani diem iudicij anno 1533. futurum prædixerant: sed experientia mendaces monstrauit.

At præter Prophetas veteris testamenti, ac eos qui primis 500. annos à natiuitate Christi floruerunt, S. Benedictum futura prędixisse narrat Gregorius Magnus. Beatus Bernardus, cùm quidam peteret ab eo vt oraret pro conuersione sui patris. Ne timeas (respondit) ego illum probatum Monachum in hac Claraualle sepeliam, quod ita factum est. S. Franciscus prędixit Christiano exercitui pugnaturo certa quadam die contra Saracenos fore victoriam hostibus, quod cum duces contempsissent, cæsi fusique sunt Christiani strage inaudita. Denique fere nulli coluntur in Ecclesia Sancti, qui etiam Prophetiæ dono non claruerint.

Nota decimatertia. Confesſio Aduersariorum.

N*On enim est Deus noster sicut Deus eorum: & inimici nostri sunt iudices.* Deut. 32. At nusquam inuenti sunt Catholici laudasse contrarias sectas, sed omnes eas constanter improbant.

Plinius Secundus, in epist. ad Traia. l. 10. epist. scripsit Christianos omnia detestari vitia, sanctissimè viuere, & solum posse reprehendi, quod nimis facile pro Deo suo vitam profundant, horisque antelucanis surgāt ad orandum. Tertullianus in Apolog. li. 1. & 2. testatur Paganos voluisse discuti causam Christianorum, sed damnari ilico quod scirent in illos nihil reperturos mali, & c. 5. & 6. affirmat. Imperatores Gentiles probiores fauisse Christianis, peiores solum persecutos fuisse fideles. Sāctum Antonium, Hilarionem, Martinum à Paganis reuerenter habito scribunt Athan. Hieronymus, Sulpitius, in eorum vitis. Iosephus Iudęus affirmat Christum plusquam hominem & verè Mesſiam, Philon scribit, teste Hie-

ron. Epiph. Sozom. Beda, librum de laudibus Christianorum sub Marco Euangelista in Ægypto.

Mahumetus in Alcoran. cap. 4. docet Christum esse Prophetarũ maximum & ipsam Dei animam habere: Sultanum Ægypti veneratum fuisse S. Franciscum tradit S. Bonauentura in vita Sancti Francisci.

Totila Arrianus singulari affecit honore sanctum Benedictum, & Lutherus ipse in lib. contra Anabaptistas. Nos inquit *fatemur sub Papatu plurimum esse bonos Christianos, imo omne bonum Christianum, atque etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in Papatu veram esse scripturam sacram, verum Baptismũ, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum praedicandi officium, verum Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decem praecepta, articuli fidei. Dico insuper sub Papatu veram Christianitatem, imo verum nucleum Christianitatis esse.* Ac si nos nucleum habemus, quid sibi reseruant nisi corticem & putamina? Philippus, Bernardum, Dominicum, Franciscum appellat Sanctos. & cum inter Catholicos & hęreticos Heluetios post multa prælia pax componeretur, in primo articulo concordiæ hęretici scribebant, se velle deinceps dimittere confæderatos quietos, circa veram, indubitatã & Catholicam fidem suam; Catholici vero, se velle dimittere confęderatos quietos circa fidem eorum, nihil de vera & indubitata fide addentes.

Nota decimaquarta. Infælix oppugnantium Ecclesiam exitus.

ETsi enim Deus interdum suos flagellat, tamen tandem virgam in ignem proijcit, iuxta illud Deut. 32. *Laudate gẽtes populum eius, quia sanguinem seruorum suorum vlciscetur, & vindictam retribuet in hostes eorum.*

Pharao submersus interiit: Dathan, & Abiron descenderunt in infernum viuentes. Antiochus vermibus & fętore periit. Pilatus se ipsum interfecit, omnes sciunt miseram Hierosolymorum cladem. Herodes Ascalonita scatens vermibus obiit, cum prius voluisset se ipsum occidere. Tetrarcha miserè in exilio moritur. Agrippa percussus ab Angelo consumptus vermibus periit. Nero, & Domitianus ab aliis crudeliter cæsi. Traianus horrẽda paralysi & hydropisi expirauit. Maximianus, & Maximinus tam horrendis doloribus correpti, vt etiam medici dicerent esse plagam diuinam. Simon Magus cum volare tentasset cecidit, & sibi fregit tibias, pauloque post, cum summa ignominia obijt. Manichæus excoriatur viuus à Rege Persarum, quod filium Regis curaturus, occidisset. Montanus cum suis Prophetissis laqueo finiuit vitam. Donatistæ quidam cum

cum Eucharistiam canibus obiecissent, ab ipsis lacerati fuerunt. Arius cum excrementis omnia intestina & animam, in publicis latrinis effudit. Iulianus Apostata diuinitus percussus à terra sponte aperta absorptus est. Valens Arianus viuus à Gothis Arianis crematus est. Nestorius lingua à vermibus corrosa miserè interijt. Hunnericus Vandalorum Rex Arianus Ecclesiæ persecutor vt Agrippa consumptus est. Anastasius Imperator Eutychianorum fautor fulmine interiit. Tempore Leonis Iconomachi pestilentia subsecuta combustionem imaginum in foro Constantinopolitano, 300. millia hominum Constantinopoli sustulit. Lutherus, & Oecolampadius morte repentina perierunt. Zvvinglius in bello contra Catholicos trucidatus est. Andreas Carolstadius à Dæmone interficitur. Caluinus vermibus consumptus expirauit, vt Antiochus, Herodes & Maximinus (teste Bolseco in eius vita) qui etiam addit eum obiisse Dæmonibus inuocatis.

Nota decimaquinta. Fælicitas diuinitus collata propugnatoribus Ecclesiæ.

NVmquam enim Catholici Principes ex animo Deo adhæserunt, quin facile de hostibus triumpharint. Notæ sunt in testamento veteri victoriæ Abrahæ, Moysis, Gedeonis, Samuelis, Dauidis, Ezechiæ, Iosiæ, Machabæorum.

Constantinus fęliciter Maxentium vicit, bello paceq; gloriosus. Theodosius senior adeò fuit Deo gratus, vt hostium tela in illos retorquerentur. Honorius vno prælio prostrauit plusquam 100. millia Gothorum, è Romanis ne vno quidē vulnerato vel extincto. Theodosius Iunior dum vacaret pręcibus in Vrbe, circiter 100. millia Sarracenorũ ab Angelis acta in Euphratem perierunt. Iustinianus senior, donec Catholicus fuit, Italiam, Africam, aliasque multas Prouincias restituit Romano Imperio: hæreticus factus, cum edictum proponere vellet de sua hæresi, repentina morte sublatus est. Heraclius Catholicus præclarissimam victoriam de Persis reportauit, & crucem Domini recepit? factus Monothelita, omnia illi infæliciter successerunt, & inaudito morbi genere extinctus est. Græci Imperatores à tempore sui schismatis, ab Ecclesia Romana, semper in deterius se habuerunt. Latini magis, vel minus floruerunt, vt magis vel minus Ecclesiæ Romanæ adhęserunt. Tempore Vrbani ij. cum Christianus exercitus versaretur Antiochię in summa desperatione & rerum omniũ penuria, reuelabat Deus vbi lancea sacra latebat, eaque pręlata in bello occisa sunt 100. millia Turcarum. Tempore Innocētij tertij cęsi sunt 100. millia

millia Albigensium ab octo millibus Catholicorum. anno 1531. quinque prælia commiserunt pro fide Catholica Heluetij cum Hęreticis Heluetiis, & semper catholici numero & armis inferiores vicerunt. Carolus V. miraculosè profligauit in Germania Lutheranos. Denique vix vnquam Hæretici superiores euaserunt, quando iusto dimicatum est bello.

Epilogus præfatæ disputationis.

THeatrum vniuersitatis rerum ponamus ob oculos, (vt elegãter prosequitur Edmundus Campianus in causa fidei ratione 16 omne testium genus pro fidei confirmatione producens) Quicquid est vspiã peragremus: omnia nobis ad argumentum suppeditant. Eamus in cęlum; rosas & lilia contemplemur, purpuratos nempe martyrio, candidatos innocentia, Romanos, inquam Pontifices tres & triginta continenter occisos. Pastores terris omnibus qui suum pro Christi nomine sanguinem oppignorarũt: Greges fidelium qui Pastorum vestigiis institere: Sanctos omnes cęlites qui turbę hominum puritate, & sanctimonia pręluxere; nostros hinc emigrasse reperias. Noster fuit, vt paucula delibemus, ille martyrij sitientissimus Ignatius, qui in rebus Ecclesiæ neminem, ne Regem quidem Episcopo ęquauit; qui traditiones quasdam Apostolicas quarum testis ipse fuerat, ne dilaberentur scripto mandauit. Noster Anachoreta Telesphorus, qui ieiunium Quadragesimę sancitũ ab Apostolis obseruari seuerius iussit. Noster Irenęus, qui à successione, Cathedraque Romana fidem Apostolicam declarauit. Noster Victor Pontifex, qui Asiam edicto coercuit vniuersam: quod cum aliquibus atque etiam huic Irenæo viro sanctissimo, videretur asperius, nemo tamen attenuauit, vt exoticam potestatem. Noster Polycarpus, qui super quęstione Paschatis Romã adiit, cuius ambustas reliquias Smyrna collegit, anniuersario die rituque legitimo suum Episcopum venerata. Nostri Cornelius & Cyprianus aureum par martyrum, ambo magni Præsules, sed maior ille qui Romanus Africanum errorem resciderat, hic nobilitatis obseruantia, qua maiorem est prosequutus amicissimum sui. Noster Sixtus, cui ad aram solemnibus sacris operanti, ministrarunt è clero septẽ viri. Noster Laurentius huius Archidiaconns.

Nostræ virgines illę perbeatę, Cęcilia, Agatha, Anastasia, Barbara, Aggnes, Lucia, Dorothea, Catharina quę decretam pudicitiam aduersus & hominum & Dęmonum tyrannidem firmauerunt. Nostra Helena, quam dominicę Crucis inuentio celebrauit. Nostra Monica, quę moriens orari, & sacrificari pro se mortua ad altare Christi religiosissimè flagitauit. Nostra Paula quę ex vrbano palatio & opimis prędijs in speluncã Bethlemiticam tantis itineribus peregrina cucurrit, vt ad Christi vagientis cunabu-

cunabula delitesceret. Nostri Paulus Hilarion, Antonius feniculi solitarij. Noster Satyrus Ambrosij germanus frater, qui tremendam illam hostiã circum se gestans in orario, naufragus insiluit in Oceanum, & fide plenissimus enatauit. Nostri Nicolaus & Martinus Episcopi exerciti vigilijs, paludati ciliciis, ieiunio pasti. Noster Benedictus tot Monachorũ Pater. Chiliadas istas decennio non exequerer. Sed nec illos repeto, quos in Ecclesiæ Doctoribus antea posueram. Memor sum breuitatis meę. Petat ista qui volet, non solum ex abundanti veterum historia, sed multo etiã magis ex grauissimis auctoribus, qui pene singuli, Sanctos singulos memorię reliquerunt. Renunciet mihi de Christianis illis antiquissimis, & beatissimis, quid autumet vtrius doctrinę fuerint, Catholicę, an Lutheranæ? Testor Dei solium & illud tribunal ad quod stabo, rationem rationum harum, & dicti & facti redditurus; aut nullum cælum esse, aut nostrorum esse, illud execramur, hoc definimus.

Nunc è contrario si libet inspiciamus in tartara. Cremantur incendio sempiterno qui? Iudæi. quam Ecclesiam aduersati? nostram. qui? Ethnici, quam Ecclesiam crudelissime persequuti? nostram. qui? Turcæ, quæ templa demoliti? nostra. qui? hæretici cuius Ecclesiæ perduelles? nostrę. Quæ enim Ecclesia præter nostram, omnibus inferorum portis se opposuit.

Cum pulsis Hebræis Christiani succrescerent Hierosolymis, Deum immortalem qui concursus hominum ad loca sacra fuit, quæ vrbis religio, quæ sepulchri, quæ pręsepij quæ Crucis, quæ monumentorum omnium, quibus velut exuuijs marito Ecclesia Sponsa delectatur! Hinc manauit in nos Iudęorum odium ferum, & implacabile. Queruntur etiam nunc, maiores nostros maioribus suis exitio fuisse. A Simone Mago, & Lutheranis nullum ictum acceperunt.

Quocunque me oculis & cogitatione conuertero, siue Patriarchas intueor & sedes Apostolicas: siue Antistites cæterarum gentium: siue laudatos Principes, Reges, Cæsares: siue Christianorum cuiusque Nationis initia: siue vllum iudicium vetustatis, aut lumen rationis, aut honestatis decus, nostræ fidei seruiunt, & suffragantur omnia.

Testis successio in qua semper Ecclesia. (vt cum Augustino loquar) Apostolicæ Cathedrę viguit Principatus. Testes illæ reliquę sedes Apostolicæ, in quas hoc nomen insigniter conuenit, quod ab ipsis Apostolis horumue auditoribus exędificatæ fuerint.

Testes vbiuis gẽtium Pastores, loco disiiti religione nostra cõcordes, Ignatius & Chrysostomus Antiochię: Petrus, Alexander, Athanasius, Theophilus Alexandrię: Macarius & Cyrillus Hierosolymis: Proclus Cõstantinopoli: Gregorius & Basilius in Cappadocia: Thaumaturgus

 in

in Ponto. Smyrnę Polycarpus: Iustinus Athenis: Dionysius Corinthi: Gregorius Nyssæ: Methodius Tyri: Ephreemus in Syria: Cyprianus, Optatus, Augustinus in Africa: Epiphanius in Cypro: Andreas Cretę: Ambrosius, Paulinus, Gaudentius, Prosper, Faustinus, Vigilius in Italia: Irenęus, Martinus, Hilarius, Eucherius, Gregorius, Saluianus in Gallia: Vincentius, Orosius, Hildefonsus, Leander, Isidorus in Hispania: in Britannia Fugatius Damianus, Iustus, Mellitus, Beda. Deniq; ne ambitiosus videar in nominibus quęcunque vel opera vel fragmenta supersunt eorum, qui distinctissimis terris Euangelium seuerunt, omnia nobis vnam fidem exhibent, quam hodie Catholici profitemur. Christe quid causæ tibi afferam, quo minus me de tuis extermines, si tot luminibus Ecclesię tenebricosos homulos paucos, indoctos, dissectos, improbos antetulero?

Testes item Principes, Reges, Cæsares, horumque Respublicæ, quorum & ipsorum pietas, & ditionum populi, & pacis bellique disciplina se penitus in hac nostra doctrina Catholica fundauerunt. Hic ego quos ab Oriente Theodosios, quos ab occidente Carolos, quos Eduardos ex Anglia, Ludouicos è Gallia Hermingildos ex Hispania, Hēricos è Saxonia, VVenceslaos è Boemia, Leopoldos ex Austria, Stephanos ex Vngaria, Iosaphatos ex India, quos orbe toto Dynastas atque Toparchas possim arcessere: qui exemplo, qui legibus qui armis, qui solicitudine, qui sumptu nostrā Ecclesiam nutrierunt. Sic enim pręcinuit Isaias: Erunt Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ. Audi Elizabeta, Narro tibi: Caluinū & hos Principes vnum cęlum capere non potest. His ergo te Principibus adiunge. Solum hoc de te molior ego, & molior quicquid de me fiet, cui tanquam hosti capitis tui toties iam isti patibulum ominantur. Salue bona crux. Veniet Elizabeta, dies ille, ille dies, qui tibi liquido commonstrabit vtri te dilexerint, Societas Iesu, an Lutheri progenies. Pergo.

Testes iam omnes oræ plagæque mundi, quibus Euangelica tuba post Christum natum insonuit. Parúmne hoc fuit idolis ora claudere, Dei regnum gentibus importare. Christum Lutherus, nos Catholici Christum loquimur. Num diuisus est Christus? minimè. Aut nos, aut ille falsum Christum loquimur. Quid ergo? Dicam, Christus ille sit, & illorum sit, qui Dagon inuictas ceruices fregerint. Noster Christus opera nostrorum vti voluit, cum Ioues, Mercurios, Dianas, Phœbades, & illam noctē sæculorum atram, Erebumque tristem è tot populorum cordibus relegaret. Non est otium longinqua perquirere. Finitima tantum atque domestica speculemur. Hiberni ex Patritio, Scoti ex Palladio, Angli ex Augustino, Romæ sacratis, Roma missis, Romam venerātibus, fidem aut nullam, aut certè nostram, id est, Catholicam insuxerunt. Res aperta. Curro.

Testes

Testes Academiæ, testes legum tabulæ, testes vernaculi mores hominũ, testes electio Cæsarum & inauguratio, testes Regum ritus, & inunctio, testes Equitum ordines, ipsæque chlamydes, testes fenestræ, testes numi, testes vrbanæ portæ, domusque ciuicæ, testes auorum fructus & vita, testes res omnes. & reculæ nullam in orbe religionem nisi nostram imis vnquam radicibus insedisse.

Quæ mihi cum suppeterent. & certè sic afficerent meditantem, vt his hominibus nuncium remittere Christianis, & consociari cum perditissimis quibusque videretur insolentis insaniȩ non diffiteor animatus sum, & incensus ad conflictum. Quo mihi sit ȩquior Charcus, qui me tam immaniter concerpit, si hanc animulam peccatricem, quam tanto Christus emit, viæ tutæ, viæ certæ, viȩ regiȩ malui credere. quam Caluini scopulis dumetisve suspendere. Hactenus Edmundus Campianus.

SECVNDA PARS.

De ratione agendi cum hæreticis, & de modo iuuandi ipsos, & primo de origine omnium hæresum.

LVculenter sane Iodocus Lorichius in flagello hæresum, statim in prȩfatione, hæresum, omnium fere huius temporis originem probat esse libertatem. Est namque (inquit) primum ac prȩcipuum propositum ac studium hæreticorum huius sȩculi, vt in omnibus actionibus suis sua vti possint libertate. Atque ad hanc obtinẽdam tuendamque finxerunt hæresim prȩcipuam, fidem solam iustificare.

Pro hac hȩresi defendenda dolose finxerunt alias multas. Vt Decalogum non pertinere ad Christianos. Euangelium non docere præcepta. Nulla esse Concilia Euangelica, nec opera supererogationis. Bona opera quȩcunque, non esse necessaria ad salutem. Orationes prolixas, ieiunia, peregrinationes, vota, vitam monasticam, & quȩcunque opera pȩnitentiȩ, indulgentias; esse inutilia ad salutem. Non esse homini opus alia gratia Dei sanctificante, quam sola fide. Et Sacramenta non conferre aliquam gratiam. Nulla peccata nocere homini christiano habenti fidẽ. Solos infideles damnari. Purgatorium nullum esse. Nec suffragia pro defunctis aliquid prodesse.

Præterea vt has & alias ſuas hæreſes libere vt vellēt, prędicare poſſent, finxerunt Papam & Epiſcopos non habere poteſtatem de doctrina fidei ac religionis dijudicandi. Papā non eſſe caput Eccleſiæ, Epiſcopos non habere maiorem poteſtatem quam Presbyteros vel ſacerdotes in Eccleſia. Excommunicationes, & reliquas Eccleſiæ cenſuras, & pœnas, non obligare credentes.

Ad hæc vt prædicantes ipſorum libere poſſent habere ac ducere vxores, finxerunt Ordinis ſacramentum nullum eſſe. Non eſſe Eccleſiaſticam Hierarchiam in Ordinibus ſacris. Clericos nō eſſe immunes à Iuriſdictione Magiſtratuum ciuilium. Non habere eos ſpiritualem characterem indelebilem. Non eſſe eis dandas Decimas. Horarum Canonicarum preces eſſe vanas, ac ſuperſtitioſas, vt ſe ab earum recitandarum obligatione fraudulenter eximerent.

Cumque videant ſe puros Laicos eſſe, qui nec ſacrificare nec vllas res benedicere poſſunt, idcirco Miſſæ ſacrificium nefariè blaſphemant. Confirmationem negant eſſe ſacramentum. Exorciſmos obſeſſorum à Dæmonibus vt ſuperſtitioſos contemnunt. Benedictiones aquæ, cereorum, olei, fructuum, & quarumlibet aliarū rerum, ſicut & Dedicationes, Conſecrationes, benedictiones Templorum, Altarium, Cœmeteriorum ſacrarum veſtium, ac vaſorum, & vniuerſos Eccleſiæ ritus, ſeu Cęremonias derident. Omnia vero fraudulenter; ne obijci eis poſsit, cur iſta non obſeruent cum Eccleſia Catholica.

Denique vt eſſent liberi à timore Iudicij diuini, & æternæ damnationis propter peccata ſua finxerunt Adam, & Euam, & omnes homines ordinatione Dei peccauiſſe & peccare. Deum indurare, & excæcare homines vt peccēt. Hominem non habere liberum arbitrium. Omnes Chriſtianos certo credere debere ſe eſſe prædeſtinatos ad vitam æternam propter ſolā fidem in Chriſtum, Deum non imputare peccata credentibus. Infideles creatos eſſe ad damnationes. Chriſtum non eſſe mortuum pro omnibus hominibus, nec omnes redemiſſe aut redimere voluiſſe à dānatione &c.

Ad hæc capita omnes aliæ hęreſes haud difficulter referri poterunt. Nā perpaucę ſunt, quas non ob aliquem prętextum tuendę prauę libertatis, ſed ſola inuidia, & contradicendi libidine aduerſus Eccleſiam Catholicā effinxerunt.

Curam vero ac modum quem hęretici habent in diſſeminandis erroribus ſuis, ſummatim etiam perſcribam: vt & aptius hęreticorum machinis contraria adhibendo remedia, miniſtri Catholici occurrant.

Quibus

Quibus medijs Ministri suam promoueant superstitionem vbi, primum de libris, concionibus & cantilenis. § 1.

NOn vna est ratio, qua ministri suam superstitionem inter suos cõseruant: potissima vero eorum instrumenta sunt, scripti libri, conciones, lectiones Catechisticę, cantiunculę, imagines, species quædam probitatis, & excommunicationes.

Inter libros autem cæteris perniciosiores sunt, paruuli tractatus duorũ vel trium foliorum, secundum varias occasiones editi: Verbi gratia: Cum Bremenses cogitarent Christi & Sanctorum simulachra è templis exturbare, spargebant ij primum libellum aduersus Idola. Iidem cum essent abrogaturi Baptismum infantium, alium libellum extrudebant: cui titulus, de legitimo Baptismo.

Noxij sunt huiusmodi Commentarioli plures ob causas. Primo, quia facilè disperguntur, ferũtur enim à circũforaneis, & ijs qui minutas merces pectines, specula, perspicilla, ligulas, & pro infantibus crepundia gestant vicatim & ostiatim. Deinde, facile emuntur à quouis, cnm sint parui pretij. Tandem cito legontur, quia exigui; & facilius retinentur memoria quia non sunt longi argumenti.

Conciones in quauis Paręcia fiunt vt minimum quotidianæ: solemne est omnibus aliquid intermiscere aduersus Ecclesiam, & Romanum Pontificem: Lectiones Catechisticæ bis peraguntur in hebdomada, Diebus dominicis & ferijs quartis tempore pomeridiano. In ijs non solum petitur pensum lectionis memoriter recitandæ à pueris, & paruulis puellis: verum etiam ab adultioribus: Examinantur enim ancillæ & virgines nubiles à Ministro circumambulante, & candido bacillo eas euocante:

Cantilenæ vernaculo idiomate, quarum plurimę ex ipsiusmet Lutheri officina sunt profectę, mirum est quam promoueant rem Lutheranam. Quædam sunt Catechisticę, quędam dogmaticę, alię morales, alię ęmulantur psalmos pios, recitant exagitantque Christianorum vitia, seu vera, seu ficta. Maxime autem solemnis oda illa est, quę Pontifici, ac Turcę simul inferni abyssum imprecatur.

Nec templa solum & scholæ huiusmodi cantus resonant: verum etiã ædes priuatæ, officinæ, fora, plateæ, campi. Nam sunt in vsu apud omne genus hominum, vbique locorum, seu tędij solandi, seu laboris leuandi, seu temporis fallendi causa.

Imagines perniciosæ.

QVid vero dicam de imaginibus quæ in Romanum Papam, & in totã Ecclesiam Catholicam apud Saxones & alios circũferũtur? Eæ profecto tanto magis sunt noxiæ; quãto se patentius in oculos omnium ingerunt quanto facilius intelliguntur à vulgo, quanto magis imaginosam vim afficiunt, ipsiq; memoriæ tenacius insidere cõsueuerũt. Huc accedit quod nõ solũ religionis causa emantur: sed & ornatus gratia, lõga serie affigãtur parietibus. Etsi autẽ Caluinistæ extremi sint imaginum osores, nũquã tamẽ abstinẽt se ab ijs quæ habent ludibriũ aliquod Catholicorũ.

Cæterum inter alias pestilentissimæ sunt, quæ speciem quandam apud ipsos præ se gerunt, crudelitatis, dissidiorum, aut impietatis: qualis est typus inquisitionis Hispanicæ, in quo incarcerationes, accusationes, tormenta, condemnationes, & neces hæreticorum calamitoso schemate figurantur, adiuncta aliqua narratione de iugo Babylonico, & (vt ipsorum verbis loquar, de tyrannide Romanensium.

Item vt vulgo persuadeatur nos Catholicos eam nequaquam colere doctrinæ concordiam, quam prædicamus, editæ sunt imagines Religiosorum ordinum habitu cuiuis proprio & domestico: sed adiuncta hæreseos nomẽclatura: Nã super Monacho Benedictino inscriptio est: hæresis nigrorum Monachorum: Super Franciscano hæresis nudipedum. super Dominicano hæresis Prædicatorum.

Mox vt ostendant Ministri Summum Pontificem esse Antichristum exhibent longam antithesim vitę Christi, & Papę: Christum repræsentãt insidentem asinæ. Pontificem vero à viris succollantibus sublimem gestatum in sede: Christum lauantem pedes discipulorum, Papam porrigẽtem pedes suos cuidam Regi ad osculum: Christum coronatum spinis: Pontificem redimitum auro & gemmis: Christum in Cruce se totum pro peccatoribus gratis largientem: Pontificem in throno pro Indulgentijs & beneficijs pecunias accipientem. Horret animus cætera persequi, nefanda enim & nimis multa sunt.

Ficta Ministrorum probitas.

VT vero Ministri fucum faciant suis absurdis inuentionibus: monent ij populum sæpissimè ad frequentem Communionem. Edunt identidem libellos exhortatorios ad virtutem: consolatorios pro omni genere afflictorũ: Instructorios pro Cõiugibus, pro prægnantibus, pro viduis, pro subditis, pro Principibus.

Catechismum docentur Infantes quamprimum incipiunt balbutire, mane numquam præbetur iuuentuti ientaculum, nisi prius recitauerint: benedictio-

benedictionem matutinam, Orationem Dominicam, Symbolum Apostolicum, Decē præcepta. Prandio cænęque semper præmittitur benedictio, à filijs & filiabus familias; quorum absentiam supplet honoratior accumbentium.

Post refectionem aguntur gratiæ, decantata etiam aliqua cantiuncula, & addito Psal. Dauidis.

Etsi plurimū initio Lutherus prædicauit conscientię libertatem, nihilominus ita vexant Lutherani Ministri eos, qui stato tempore Communionem ipsorum non accedunt; vt necessarium sit illos vel hæretica Cōmunione vti, vel conuasatis suis rebus è loco discedere. nunquam enim cessant prędicantes in publicis locis eos nominatim obiurgare, appellare impios Mammaluccos, indignos qui cum bonis viris conuersentur. Aiunt prętereа illos qui cum ipsis cibum sumunt, aut aliquid aliud agunt, seu emendo seu vendendo, eidem sibiacere maledictioni.

Et hęc quidem de hęreticorum astutia & solitudine dicta sufficiant: Videamus nunc quiqus medijs sint adiuuandi, vt resipiscant, & ad veritatem Catholicam perducantur.

Industriæ aliquæ pro Hæreticis adiuuandis. §. 2.

BReuiter ex documentis à doctiss. Patribus Francisco Costero, & Antonio Posseuino & alijs, quomodo agendum sit cum hęreticis, vt ad fidei veritatem conuertantur edocebimus.

Magnum, inquit Costerus, est discrimen, teste D. Augustino ad Honoratum de vtilitate credendi c. primo: inter Hæreticum & eum qui credit Hęretico, ille compendij sui, & pręcipuè glorię principatusque gratia nouas & falsas opiniones vel gignit, vel sequitur: hic vero eiusmodi hominibus specie quadam veritatis & pietatis asimulatę deceptus fidem habet. Hac significatione Hęreticum post vnam & secundam correptionem vult vitandum D. Paulus, quia subuersus est huiusmodi & proprio iudicio condemnatus. Veteres quoque Patres omnes communi consensu disputationem cum proprij nominis Hęretico dissuadent de quo etiam nos latè lib. 2. scripsimus: quod eiusmodi concertatio (vt dicebat apud Sozomęnum historia tripartit. lib. 9. c. 18. Nectarius Patriarcha Constantinopolitanus) *non solum schismata non vniret, sed amplius diuideret*. Nam sicut vulpes nec mansuescit vnquam, nec cibo vtilis est (ait D. Ambros. lib. 7. in Lucam) ita neque Hæreticus vulpeculę nomine in diuinis litteris designatus: contentiosi enim nimium sunt hęretici (ait D. Cyrillus) li. 2. Thesau. ca. 2. & quia

& quia peruersi sunt, & decreuerunt animo non mutare sententiā quodcunque etiam contigerit inquit B. Chrysost. si tamen vitari nequeat cōgressus, ne sine fructu, eorum saltem qui audiunt, disseratur, quatuor quæ sequuntur, videntur vtiliter obseruari posse.

Primum vt respondentis potius quam oppugnantis personam sustineas, & quod facilius fit argumenta in contrarium allata confutare, quam superbum & arrogantem aduersarij animum rationibus conuincere qui omnes rimas euadendi quærit, Scripturas torquendo, mutilando, reijciēdo. *Quid promouebis* (ait Tertullianus lib. 1. de præscrip.) *experientissime scripturarum, cum si quid defenderis negetur è diuerso si quid negaueris defendatur, & tu quidem nihil perdes, nisi vocem, in contentione nihil consequeris nisi vilem de blasphematione laudem.*

Deinde danda est opera vt intra limites vnius materiæ aduersarius cōtineatur: Est enim Hæreticis pręsertim rudioribus, qui sibi tamen non parum sapere videntur, familiare, vt cùm dissolutis argumētis in vna aliqua causa se conuictos animaduertunt, alio dilabantur, & rerum diuersarum multitudine antagonistas suos obtundant, ne si nihil in medium afferant, manus dare vincique videātur: hoc autem nulla ratione patiatur Catholicus, nisi sibi in illo, de quo prius agebatur satisfactum esse fateatur.

Est pręterea ad rectam argumentandi formam astringendus Hæreticus, vtque omissis superfluis nudam ratiocinationem proponat: qua in re non parum laboratur ab aduersarijs, qui vt dialecticæ ignari ab argumentando grauiter hallucināur, vel Sophistarum more ratiocinationes suas oratorijs pigmentis, quasi fuco quodam colorando, falsa pro veris, dubia pro certis, indoctis auditoribus venditant.

Ad extremum conuitia, maledicta, cognomina, quibus nomina nostrorum vrgere solent, surda velut aure sunt præteruehenda. Nam sicut qui malam causam coram Iudice tuetur, cum rationibus & æquitate destituitur, clamoribus instat: ita Hæreticus cum veris ac solidis argumentis se vincere posse desperat, contumelijs certat, vt rem à legitima disputatione ad contentionem detorqueat. Tu vero, dissimulatis omnibus verborū portentis, quasi cum homine phrenetico ac furioso negotium habeas, in solam miseri hominis salutem & conuersionem animum intendas. Cogita non hominem, sed spiritum erroris, sed ipsum Dæmonem per os hominis ista maledicta euomere. Quare misereat te potius eius, verbis vtere aduersus eum humanis & beneuolis, tacitusque Deum subinde pro anima Dæmonis laqueis æternorumque suppliciorum periculis irretita precare. Quod si apud ipsum nihil proficies, saltem auditoribus infectis scrupulū aliquem ac dubitationem inijcies. Sumus enim ita comparati, vt moueamur modestia, indignemur petulantia.

Hactenu-

Hactenus de ijs quos vere & propriè hæreticos appellamus. Superest dicamus quemadmodum credentes Hæreticis, hoc est qui vel ad hæreticos defecerunt, vel in fide nutant, tractandi sint. Inter quos maiori studio videntur illi iuuandi, in quibus maior conuersionis spes apparet. Ad quã rem inter alia tria ista communia pũcta poterunt esse adiumento: Vt primò percuncteris ab eo qui cum agis, quas ob causas ab Ecclesia recesserit, ac totius orbis Christiani societatem, & communionem deseruerit: maioresque suos atque adeò omnes omnium nationum, omnium sæculorum, omnis memoriæ homines, qui Catholicè decesserunt, sceleris ac nefariæ infidelitatis, mortuos tam seuere condemnauerit? Quia si rectè credit Hæreticus, omnes isti perierunt.

Tum deinde, qua ratione, qua authoritate commotus, huius potius quam illius Hæretici sectam sequatur; cum omnes sua dogmata scripturarum testimonijs confirment: si dicat huius vel illius vocem videri sibi magis rationi & veritati consentaneam; fateri cogitur illud suum videri esse regulam fidei. Vnde concludes illum Hæreticum esse, hoc est electorem, qui sibi ex multis quod credat, suo ipse arbitrio & voluntate deligat.

Denique vrgebis illum vt vel vnum hominem ex omni antiquitatis memoria producat, qui cum vno (verbi gratia Luthero) in omnibus senserit. Neminem proferre poterit, ne ex hæreticorum quidem albo, quorum quisque diuersam quam sibi ipse finxerit, religionem coluit. Age igitur amice, Estne æquum vt repudiata totius orbis disciplina, doctrinam vel hactenus inauditam, vel olim totius antiquitatis consensu explosam amplectaris, hac sola ratione, quia tibi ita videatur. Ergo tot inuictissimos martyres, tot viros doctissimos, tot Christi Confessores integerrimos, qui fidei suæ veritatem innumeris miraculis testatam reliquerunt, impios, infideles, idololatras fuisse confirmabis, sempiternisque supplicijs viuos, mortuosque condemnabis: & hoc solum quia tu tibi videris melius sapere, & rectius intelligere scripturas? Quasi vero Ecclesiam illam Christus quam acerbissima morte sibi in Cruce despondit, in tam tetris erroribus totos 1600. annos iacere passus fuerit, donec post tot sæcula tui ingenij lumine mundus collustraretur.

Hæc, & id genus alia, cum quadam pia commiserantis animi significatione, modestè proposita, magnum habent momentum, ad animum hominis seducti, non prorsus obstinati commouendum; præsertim si magnitudo periculi, æternitas inquam suppliciorum. etiam atque etiam inculcetur, iuxta illud Isaiæ 60. *Gens & regnum quod non seruierit tibi, peribit.*

His namque cogitationibus iactatus Hæreticus, si non omninò errorem

rem deponet, nutabit tamen fortasse, & rei grauitatem imminensque periculum serio cum animo suo cōsiderabit, cogitans non minus ipsum cum pauculis suis Symmistis in errorem lapsum quam orbem terrarum vniuersum. Hactenus ex Costero in præfatione Enchiridij.

Epistola Pat. Petri Fabri Societat. Iesu, de modo agendi cum Hæreticis. §. 3.

Missis ad me subinde literis efflagitaueras vt certos tibi statuerem Canones, & documenta quibus diuini verbi ministri vti possent ad extirpandos ex animis Hæreticorum errores & inueteratos illorū morbos curandos, sine propriæ salutis iactura. Huic ergo petitioni nihil huc usque respondi nunc temporis causatus angustias, nunc inquietudinem, quæ me domi habebat, incusans: nec minus honesto titulo mercari modo silentium possem, infirmam huius manus valetudinem pro me adducens. Verum illud potissimum me purgat, quod rationes quales tu desideras audire, mihi nullæ succurrunt: dicam tamen nonnullas, qualescunque citato scribentis calamo obuenerint. Atque illud primo loco monendi sunt, qui salutem animarum sitientes ad nostræ tempestatis Hæreticos commeant, vt charitatis intimæ viscera erga illos gerant, syncere atque ardenter illos ament, nullos fouentes animo cogitationes quæ illos contemptu dignos suadeant.

Accedit huc secundus Canon, vt illos nobis conemur beneuolos atque propitios reddere, vt recte de nobis sentiant, & iudicent intra se. Hoc autem consequi non fuerit difficile, si comiter illos alloquamur, nihil initio discrepantes, aut controuertentes, sed de ijs rebus tantum cōstituatur sermo quæ nobis cum illis conueniunt. Fugienda igitur imprimis controuersia vbi altera pars videatur alteram deprimere: prius enim communicandum est in his quæ vniūt, quam in ijs quæ diuersitatem sensuum ostendere videantur. At vero quia hæc Lutheranorum secta est filiorum subtractionis in perditionem: ac prius in eis perijt bene agendorū sensus, quam credendorum fides, medicinæ ordo ęgritudinis ordinem sequi debet. Procedendum igitur est cum illis ab ijs quæ faciunt ad bene sentiendum secundum affectus, ad ea quæ sunt & faciunt ad credendum. Erat enim sane olim in Ecclesiæ nascentis primordijs contrarius ordo ad auertendum ab infidelitate homines. Hinc siquidem erudiendus primum erat intellectus ac pręceptis nostrę fidei imbuendus. Hęc enim fides ex auditu est, deinde ad rectè sentiendum de moribus, qui sunt secundum fidem acceptam paulatim perducebantur. At Lutheranis si ad bonos mores redire

dire suadeas, facile ad sanam fidem mentemque reuocaueris. Si igitur in hominem incidas, cuius non solum doctrina impia sit, & perniciosa, sed vita etiam moribus corruptis perdita; vt hic æger releuetur, necessarium est colloquijs hinc inde quæsitis sensim à moribus prauis deterreri: neque est antea vllum verbum de erroribus in fide faciendum.

Expertus ego ipse sum aliquando: cum enim vir quidam me rogasset, vt hominem qui pertinaciter acquieuerat Lutheri erroribus, eximerem è laqueo, si possem, cum præsertim dogma illud de coniugio Sacerdotum mordicus teneret, ego ilico hominis mores nosse pertentaui, protraxi itaque sermonem, atque ex familiari colloquio, vitam eius deprehendi, vitiorum sordibus labefactatá: assueuerat enim meretricijs amoribus multis retro annis: illuc igitur appuli animum, vt amores impudicos radicitus à corde euellerem, nihil interim de fide sana apud illum memorans. Factus voti compos nihil vltra necesse habui laborare. Sed ipse qui curabatur Domini gratia, aperuit animi oculos, & errorum tenebras diffugare cœpit: quippe qui ex amorum prauitate & ortum habuerit & incrementum. Sed quia pleræque omnes Lutheri Scholæ, in humanorum operum meritis excludendis miseré errant, oportebit primum opera quæ illi cõtemnunt stabilire, deinde ad fidem promouẽdá gradus facere, ea semper apud illos loquẽdo, quæ mirabilẽ virtutũ amorẽ, & desiderium in ipsorũ animis excitẽt: quod vt fiat illustrius, manifesto exẽplo ostendá. Dicet tibi Hęreticorum aliquis Ecclesiam, neque ad persoluendum horarias preces nec ad audiendum Missæ sacrum, nec ad similia posse adigere, proposita Capitali pœna transgressoribus: huius tumentem animum permoueas oportet vt orationi & Missæ libenter vacet; talem siquidem deuotionem orationis, & Missæ temporibus statutis habẽdæ, qui primum excludit, verę fidei vltimum fecit naufragium. Erit autem magnum operæ pretium animaduertere quibusnam erroribus innitãtur præcipuè Lutheranorum capita & Hæresiarchę. Hi nimirum in præcepta sanctionesque Ecclesiæ, ac Sanctorum Patrum acerbè insultant: Sit hoc, quidnam est nisi exiguas & pene exhaustas in se vires cognoscere ad benè obtemperandum, & ad laborem tolerandum cum posse desperant, vt omnes Canones præceptaque Ecclesię ab ipsis purè obseruentur. Sunt igitur prædicatione hortatuque à pusillanimitate spiritus qua submerguntur erigendi, reficiendi, animandi, & sancta spe implendi, vt sibi de se ipsis polliceantur (in Domini virtute seu digito) non solùm quę iubentur se præstaturos, verum multo maioribus rebus suffecturos. Ac sane intrepidè dicere possum, si doctrinæ efficacia & ardore spiritus Lutheranus persuaderetur, ex obtemperandi voluntate omnia sua alieno arbitrio moderanda concedere; ac religionis cultum quem semel exuit resumere; hoc inquam si persua-

deretur, Lutheranus & faceret eadem opera, Hęreticus esse desineret, sine alia digladiatione aut controuersia: nec negauerim tamen ingenti robore spiritus, illustrationeque diuina, ac inflammatione cordis non tepida Lutherano opus fore ad tantam firmitatem in bono, & humilitatem & tolerantiam ac id genus virtutes consequendas. Sunt enim haud dubiè omnes necessariç huiusmodi, ex tanta miseria & subuersione in statum fœlicissimum migraturo.

Vnde colligimus non esse datum humanæ prudentiæ sibi polliceri certam Hæreticorum reductionem: difficile enim, ne dicam impossibile, & ad resipiscendum emollire homines subuersos, nisi Dei digitus, in homine per hominem diuinitus operetur. Si quis etiam apud illos argumentorum ignarus aut certè negligens loqueretur de vitæ honestate, de virtutum ornamentis, de orationis fructu, de mortis agone, de inferni cruciatibus, aut huiusmodi alijs, quæ vel Ethnicos permouerent ad vitam frugaliorem; hic nimirum multo plus prodesset Hæreticis, quam alius quiuis authoritatibus, & locis argumentorum onustus ad euincendum. Et vt semel omnia dicam, hæc gens admonitionibus exhortationibusque suadenda est, ad mores corrigendos, Deique timore ac amore fręnanda est. Sic enim fiet vt pusillanimitatem exuant, tædium diuinorum abijciant, mentis diuagationem sistant, & alia multa compescant, quæ reuera non prius intellectum oppugnarunt aut læserunt, quam manus pedesque tum corporis tum animi. Christus redemptor omnium Spiritus sui diuini ope cadentes sustineat & lapsos erigat; nouit enim optime verbum suum libris scriptum non sufficere. Finem fecero si te prius rogem, memineris me hæc scripsisse gratia obsequendi Sãcto Spiritui soli, qui te ad hoc postulandum impulit. Si locum meditationi, mentique intimæ dedissem, plura fortasse occurrerent in rem præsentem: sed vt mihi persuadeo, omnia dirigi possunt ad Canones prædictos. Vale. Hactenus Faber.

Huius viri alias breuissimi documenta eatenus accipienda sunt, quatenus negotium est cum Hæreticis illis siue sint populares, siue nobiles, aut etiam Ministri, quibus altius in corde peruersitas nondum misit radices, quare cum istis mitius agendum est ac amica & placida conuersatione, aut argumentatione vtendum potius, quam biliosis inuectiuis. sic Magnus docuit Augustinus contra epist. Fundamen. c. 1. *Magis enim* (inquit) *de correctione eorum, qui imprudentius forsan, quam malitiosius hæresi adhæserunt, quã de subuersione cogitandum est. Et quamquam Dominus per seruos suos regna subuertit erroris, ipsos tamen homines, in quantum homines sunt, emendandos esse potius quam perdendos iubet, &c. Illi ergo in vos sæuiant, qui nesciunt cum quo labore verum inueniatur, & quam difficile caueantur errores. Illi in vos sæuiant, qui nesciunt cum quanta difficultate sanetur oculus interioris hominis, vt possit intueri solem suum, &c.*

&c. Illi in vos sæuiant, qui nesciunt quibus gemitibus & suspirijs fiat, vt ex quantulacunque parte possit intelligi Deus. Postremo illi in vos sæuiant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos vident: hæc Augustinus. Demum ipsa cum verbo Dei scripto, & tradito doctrina Patrum insinuanda, ita vt commode ipsi per se legant. præcipuè vero monendi sunt, vt euoluant. Tertulliani præscriptiones aduersus hæreticos: Cypriani librum de vnitate Ecclesię: item Augustini eiusdem argumenti contra Donatistas, nec non eiusdem tractatum aureum de vtilitate credendi ad Honoratum: quin & Vincentij Lirinensis commonitorium aduersus prophanas hæreseon nouitates. Tũ his omnibus quasi plenioris confirmationis causa adiungat Baronij Annales Ecclesiasticos, fidissimos antiquitatis testes, Bellarmini disputationes accuratissimas. Mox item priuatim cum iis agatur, nam ita multi ad cor redierunt, fidemque Catholicam deinceps egregiè propugnarunt.

Quod si cum peruersissimis agendum sit, quales plerumque sunt Caluiniani, & aliarum Hæresum sectarij: ij si post vnam vel alteram correptioné moniti non resipiscant, nulla cum talibus, inquit Cyprianus Epist. 3. lib. primo commercia copulentur. Sed qualescunque hæretici sint, meminerit qui cum ijs aget, expedire quam maxime, ita in lectione Euangeliorum, & scriptorum Apostolicorum esse versatum, vt loci pręcipui sint noti, quibus ex ipso Dei verbo scripto Hæretici conuincantur. Et vero cum hoc vnum ipsi vrgeant, anteuertenda illorum est fraus, ac dicendum nolle nos nisi vt ex verbo Dei agant nobiscum: inde enim fiet, vt quoties aliquem ex suis Hæresiarchis attulerunt, vel ex proprio marte enunciauerint, id ipsum ruat per sese, ac illorum astus in ipsorum recidat caput.

Præterea quæstionibus Hæreticorum, vt prudenter aduertit Anton. Posseuin. aliquando respondere oportebit ea ratione, qua Christus Dominus in refellendis Pharisæorum erroribus aut respondendo eorum interrogationibus vtebatur. Nam vt optime aduertit Gregorius Nazianzenus: Christus (inquit) quasdam quæstiones soluere, atque explicare solet, quasdam comprimere atque obstruere. Cum ex eo quæritur, in qua potestate hęc facis? propter interrogantium vecordiam, & ineptiam vicissim ipse interrogat, Baptismus Ioannis è cęlo erat, an ab hominibus? atque vtrimque interrogantes suos premit atque constringit. Vnde etiã nobis nonnunquam ad Domini imitationem, eos qui curiosa disputatione nos lacessunt, comprimere, quęstionumque absurditatem absurdioribus interrogationibus soluere licet: nam ipsi quoque in rebus vanis interdum sumus, vt in his quę sunt sapientię glorier. At cum quęstionem ratiocinatione indigentem videt, tum vero eos à quibus interrogatur prudenti responso nequaquam indignos censet.

Experientia compertum eſt, vt hęretici in circuitu agunt, ſic eorum aſtum retundi cum Diuinum verbum ijs obijcitur, vnaque in quęſtione coguntur conſiſtere.

Porro vtile erit perlegere Auguſtini diſceptationes, quas habuit cum ſui temporis hęreticis; quaſve noſtri tẽporis inſigniores Theologi habuere, vel Pariſijs, vt Clandius Sanctes, & Vigoreus cum Caluinianis: vel in Germania, vti Eckius, Cochleus, Ioannes Piſtorius cum Lutheranis: vel Petrocouię in Polonia cum Arianis, aliaſque alibi habitas cum cęteris erronibus.

Mores quoque Hęreticorum pręnoſcendi ſunt, ex Auguſtini ſcriptis in methodum redactis ab Hieron. Torrenſi in Confeſsione Auguſt. & è Vincentij Lirinenſis libello, itemque è Tertulliano de pręſcriptionibus aduerſus Hæreticos.

Eſſet etiam conuenientiſsimum peculiares controuerſias, per theſes breues, & eruditas diſputandas proponere, diſputatas edere. Quod Pat. Societ. Ieſu fœliciter ante aliquot annos aggreſsi ſunt Moguntię, Ingolſtadij, Viennæ, Vilnæ, Tranſiluanię, Poſnauię, Dilingę, &c. Denique ſi precibus, rationibus, & propoſitis Hęretici non alliciantur, aliquando oportebit eos vi compellere vt ad fidem reuertantur, vt eleganter Auguſt. in epiſtola ad Vincentium his verbis docuit: *Vides itaque (vt opinor) non eſſe conſiderandum, quod quiſque cogitur, ſed quale ſit illud quo cogitur, vtrum bonum an malum: non quo quiſque bonus poſsit eſſe inuitus, ſed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animoſitatem, vel ignoratam compellitur cognoſcere veritatem, vt timens vel reſpuat falſum, de quo contendebat, vel quærat verum quod neſciebat, & volens teneat iam quod nolebat. Superfluò hoc fortaſſe diceretur quibuſlibet verbis, ſi non tam multis oſtenderetur exemplis. Non illos aut illos homines ſed multas Ciuitates videmus fuiſſe Donatiſtas, nunc eſſe Catholicas, deteſtari vehementer diabolicam ſeparationem, diligere ardenter vnitatem. Quæ tamen timoris huius, qui tibi diſplicet, occaſionibus Catholicæ factæ ſunt per leges Imperatorum, à Conſtantino apud quem primum veſtri vltro Cæcilianum accuſauerunt, vſque ad præſentes Imperatores, qui iudicium illius quem veſtri elegerunt, quem iudicibus Epiſcopis prætulerunt, iuſtiſsime contra vos cuſtodiendum eſſe decernunt. His ergo exemplis à Collegis meis mihi propoſitis ceſsi. Nam mea primitus ſententia erat, neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendũ, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperabatur exemplis: nam primo mihi opponebatur Ciuitas mea, quæ cum tota eſſet in parte Donati, ad vnitatẽ Catholicam timore legum imperialium conuerſa eſt, quam nunc videmus ita huius veſtræ animoſitatis perniciem deteſtari, vt in ea nunquam fuiſſe credatur. Ita aliæ multæ quæ mihi nominatim commemorabantur, vt ipſis rebus agnoſcerem etiam in hac cauſa rectè in-*

Hè intelligi posse, quod scriptum est: Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quam multi enim quod certo scimus, iam volebant esse Catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum reuerendo quotidie differebant? Quam multos veritas (in qua nunquam præsumpsistis) sed obdurata consuetudinis graue vinculum detinebat vt in eis compleretur diuina illa sententia, Verbis non emendabitur seruus durus, si enim intellexerit non obediet? Quam multi propterea putabant veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam Catholicam veritatem securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat? Quam multis aditum intrandi obserabant rumores maledicorum, qui nescio quid aliud nos in altare Dei ponere iactabant? Quam multi nihil interesse credentes in qua quisque parte Christianus sit, ideo permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere, atque ad Catholicam transire nemo cogebat? His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis Reges seruiunt Domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant, iam hoc volebamus, sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, iamque faciendi & dilationum morulas amputauit: alij dicant, Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur. Gratias Domino qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant, Nesciebamus hic esse veritatem, nec eam discere volebamus, sed nos ad eam cognoscendam metus fecit intentos, quo timuimus ne forte sine vllis rerum æternarum lucris damno rerum temporalium feriremur. Gratias Domino, qui negligentiam nostram stimulo terroris excussit, vt saltem soliciti quæreremus, quod securi nunquam nosse curauimus. Alij dicant, Nos falsis rumoribus terrebamur intrare, quos falsos esse nesciremus, si non intraremus: nec intraremus si non cogeremur. Gratias Domino, qui trepidationem nostram flagello abstulit, expertos docuit, quam vana & inania de Ecclesia sua mendax fama iactauerit. Hinc iam credimus & illa falsa esse, quæ authores huius hæresis criminati sunt, quando posteri eorum tam falsa & peiora finxerunt. Alij dicant, Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias Domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, ostendit.

De communicatione cum Hæreticis fugienda, & de casibus in quibus liceat cum eis communicare. §. 4.

SAnctus Leo Papa serm. 18. de passione, viperea Hæreticorum dicit esse vitanda colloquia, vt insinuet Hęreticos continuo venenum suũ longè lateque diffundere: quare verissime scriptum est Ab Apostolo Hæreticorum verba vt cancrum serpere, quod vel nostra hac ætate clarissime liquet, quippe cum pestis Lutherana & Caluiniana per totum Aquilonem & Orientem vt Germaniam, Daniam, Saxoniam, Noruegiam, Suetiam,

omnium excommunicationum antiquissimam vt patet .ex c. Acatius,& c. Audiuimus 24. quæst. 1. Imo à tempore quo in Ecclesia Concilia cogi & celebrari cœperunt; introductus est mos Hæreticos excommunicandi: qua pœna à Sacramentis arcebantur, & à communibus Ecclesiæ suffragijs & officijs priuabantur, repellebanturque ab omnium fidelium & piorum hominum consortio: cuius excommunicationis absolutio hodie per Bullam in Cœna Domini, est summo Pontifici reseruata.

Oportet tamen animaduertere, quod quamuis Hęreticus, ex Iure diuino absolutè loquendo, non sit excommunicatus, nec ex consequenti vitandus, sed tantum Iure Canonico: interim tamen in diuinis & sacris Iure diuino est vitãdus in his quæ sequuntur. Primo si ex huiuscemodi cum Hæretico sermonis & rerum communicatione, aliorum oriatur offensio aut scandalum. Secundo, si periculum nobis immineat nostri spiritualis exitij & interitus, videlicet perfidiæ & Christianæ religionis cõtemptus. Tertio, si ex hoc quod cum hæretico sermonem & conuersationem habemus, suspicio nascitur, quod verbo, signo, vel facto Hæreticorum ritus, mores, aut dogmata profitemur. Quartò si cum Hæretico sit nobis commerciũ criminis & impietatis, ob quam ipse est excõmunicationis sentẽtia constrictus. Extra hos casus, iure tantum Canonico, non diuino, debet in rebus sacris Hæreticus euitari. Ex quo efficitur vt Romani Pontificis authoritati concedi queat, vt ab Hæretico extra casus supra memoratos suscipere sacramenta possimus. Nam quamuis Ecclesiastica iurisdictione Hæreticus careat, eo quod sit segregatus ab Ecclesia, potest tamen eam habere, si id Romanus Pontifex siue Ecclesia permittat aut concedat.

Secũdo dubitatur, an etiam Hæretici occulti, an solum manifesti, comprehendantur sub hac excommunnicatione.

Resp. Eum qui ob solam Hęresim internam mente conceptam, minime tamen à se declaratam, Hęreticus est, non comprehendi sub prędicta excommunicatione: quia Ecclesia, vt communis tenet sententia, nullam habet iurisdictionem in actus purè interiores: si vero hæresis sit manifesta, aliquo exteriori signo vel alio modo, tunc incurritur excommunicatio.

Sed tunc est tertium dubium: an omnes hęreticos manifestos & notorios eo ipso quod sint excommunicati teneamur vitare.

Respondetur, Non omnes Hæreticos ea solum ratione qua excommunicati sunt, à nobis esse vitandos: ratio est, quia etsi olim omnem excommunicatum euitare tenebamur: postea tamen edita est ab Ecclesia constitutio qua decretum est, non omnes excommunicatos vitari debere, sed tantum nominatim excommunicatos, vel notorios Clerici

percussores. Constitutionis autem verba sunt hæc.

Ad euitanda multa scandala & multa pericula & subueniendum conscientijs timoratis, constituimus vt nemo posthac teneatur abstinere & separare se, neque euitare communicationē alicuius, in administrando, aut recipiendo sacramenta, aut in alijs diuinis officijs, aut extra illa, ratione alicuius sententiæ aut censuræ Ecclesiasticæ, aut suspensionis aut prohibitionis ab homine, aut à Iure generaliter promulgatæ. Neque seruare interdictum Ecclesiasticum, si illa talis sententia, prohibitio, suspensio aut censura non fuerit promulgata, & denunciata specialiter & expressè à Iudice contra certam aliquam personam, collegium, Vniuersitatem, Ecclesiam, aut locum certum aut certam, neque manifesto constet incurrisse in sententiam excommunicationis, quod nullo modo potest occultari, aut per aliquod remedium Iuris excusari. Quia à communione huius vult quod se separent iuxta canonicas constitutiones: per hoc tamen non intendimus releuare, neque iuuare sic excommunicatos, suspensos, interdictos, aut prohibitos. Hactenus verba constitutionis.

Hæc constitutio edita est à Martino V. & in Concilio Constantiensi, & in Lateranensi recepta vt fatentur authores infra citati.

Ex hac igitur extrauaganti colligitur aperte, non esse vitandos omnes excommunicatos, sed tantum illos qui sunt nominatim excommunicati, vel manifesti Cleri percussores: ita tenent doctissimi viri Nauar. in Consilijs varijs in locis infra citandis, maximè Consil 15. de Hæreticis vbi affirmat per dictam constitutionem Martin. V. limitari omnia iura antiqua tam Decreti, quam Decretalium sexti, & Clementinarum & omnium extrauagantium, & ita obseruari in praxi in Curia Romana apud prætorium Rotæ: (vbi etiam retractauit sententiam quam prius manuali c. 27. numero 34. & 35. tenuit) Sot. in 4. distinct. 22. q. 1. art. 1. Caiet in summa, verbo Absolutionis impedimenta, & verbo Excommunicatio maior. Victoria in summa de sacram. tractatu de excommunicatione. Tolet. in Sūma lib. 1. ca. 65. Suarez in tertiam p. q. 104. disput. 44. sect 3. Greg. de Valentia in tertia part. disput. 3. q. 5. puncto 3. Azor 1. Tomo Instit. moral. lib. 8 c. 11. qui pro hac sententia quamplurimos adducit authores alios, & dicunt in vsu & praxi esse receptam.

Sed quæret aliquis: Quis dicatur nominatim excommunicatus? An sufficiat in Bulla Cœnæ Domini Lutheranos, Caluinistas, Schismaticos excommunicare, vt teneamur omnes Lutheranos vel Schismaticos tanquam nominatim excommunicatos vitare?

Resp. Ex sententia istorum Doctorum non sufficere, sed requiri, vt proprio nomine indiuiduali nominentur.

Ex hac igitur sententia deducunt isti Authores, posse tuta conscientia Catholicum sermones conferre, & ciuilia commercia inire cum Hæreticis, qui sunt in Anglia, Gallia, Germania, Polonia, quoniam licet publici

sint

ſint Hæretici & notoriè excommunicati,non ſunt tamen nominatim & expreſsim denunciati, neque notorij Clericorum percuſſores: ex qua etiam opinione multa alia,de quibus ſolet paſsim quæri diluuntur,de quibus ſigillatim dicemus. Primo enim ſequitur licere Catholicis ſimul precari & orare Deum cum hæreticis,& rem diuinam cum ijs audire,& conciones ſacras,funus item hæretici comitari, & ad ſepulturam deferre, & alijs huiuſmodi diuinis & ſacris rebus intereſſe, dummodo hæretici non ſint nominatim denunciati, & id fiat citra vllum Catholicorum ſcandalum & proprium periculum:ita colligitur ex ſententia prædictorum authorum,vt expreſsè docet Nauar. conſil.15 de hæreticis num.2. & 4. & conſil.16.num.8. eodem titulo,ſecus vero ſi ſunt denunciati.

Secundo ſequitur,licere in templo in quo ſepulti ſunt hæretici,rem diuinam & ſacram facere, nam licet Eccleſia violetur & polluatur cum in ea ſepelitur paganus,Iudæus,Infidelis,Excommunicatus cap. Eccleſiam 1.& c. Eccleſiam 2.de conſecrat. diſtinct.1. & c.Sacris de ſepulturis cum alijs iuribus : hoc tamen intelligendum eſt de excommunicato publicè denunciato: quoniam quem dum in viuis erat vitare debebamus, mortuum quoque deuitemus oportet. Non tamen in eo qui nominatim non eſt excommunicatus,ita Nauar.conſil.15.num.4.de Hæreticis & alij

Tertio ſequitur,licere etiam Catholicis, huiuſmodi hæreticorum qui nominatim non ſunt denunciati, templa adire, ingredi, & in eis preces fundere,rem diuinam & conciones hæreticorum audire , ad eorum poſtea errores confutandos, & hæreticam impietatem ſubuertendam: ita Nauar. d. conſil.15.numero 4.Ita tamen vt hæc tria ſeruentur: Primum, ne in Catholicorum animis vlla offenſio generetur. Secundum,ne vlla ſit communicatio ritus,ceremoniæ ac impietatis cum hæreticis. Tertium,ne vllum periculum immineat propriæ perfidiæ,ſubuerſioniſque, & Catholicæ Religionis contemptus.

Quarto ſequitur,in terris,vt in Germania,Gallia Polonia,& ſimilibus vbi Catholici cum Hæreticis permixti viuere ſolent,licere Catholicis cũ Hæreticis matrimonia contrahere:nam licet id iure Canonico ſit prohibitum,tamen quia in his prouinciis conſuetudine ſcita & tolerata ab Eccleſia eſt receptum , ideo tuta conſcientia fieri poteſt : nam conſuetudo legi derogat,ita docet Azor vt ſup. & colligit ex Nauar. Conſil.primo de conſtitutionibus numero 59.& 60. dummodo coniunx Catholicus ſiue vir ſiue fæmina cum Hæretico matrimonium contrahens,ſua ſponte omnino & tuto,fidem & religionem Catholicam profiteri in omnibus permittatur;& ſimiliter ſeruetur quod Eccleſia conſtituit , vt ex alterutro parente Catholico ſuſcepta proles Catholicæ religionis ſacris initietur; vt habetur in c. Ex literis de conuerſione infidelium,& c. Iudęi 28. quæ-

 ſtione

ſtione 1. Quare pacta quæ huiuſmodi Matrimonijs fieri ſolent, nempe vt primogenitus hæreticæ patris impietati adhæreat, ſecūdo genitus matris fidem & religionem Catholicam ſequatur, & alia ſimilia turpia eſſe nefaria & impia, tum contra ius Eccleſiaſticum, vt conſtat ex dictis capitul. tum contra ius diuinum, quoniam paruulis vſu rationis carentibus, cura parentum miniſtrare & præbere debet remedia ad ſalutem neceſſaria, ergo filij paruuli inſtituendi ſunt in fide, & religione Catholica, vt in ea ſaluentur.

Sed maior eſt difficultas: An vbi Hæretici ſunt cū Catholicis permixti, liceat Catholicis à ſuis Parochis & Epiſcopis Hæreticis, qui tamen tales denunciati non ſunt, Sacramenta recipere? Prima ſentētia eſt affirmatiua, ita Angelus verb. Irregularitas numero 30. Sylueſt. eodem verbo quæſt. 7. Sotus in 4. d. 25. quæſt. 1. art. 1. concluſ. 3. Suarez de Cenſuris diſ. 31. numero 64. & diſ. 9. ſect. 4. numero 9. & ſeq. Maiolus li 4. c. 22. Nauar. conſil. 15. de Hæreticis, Toletus in ſumma c. 13. Suarez, & Greg. de Valētia 3. parte vt ſupra & c. pro hac ſententia faciunt etiam omnes auctores adducti ſupra, qui omnes vnum iudicium ferunt de Sacerdote Hęretico nominatim non excommunicato, ac de alijs iniquis miniſtris Catholicis. In caſibus inquam illis, in quibus licet ſine peccato mortali Sacramentū ab huiuſmodi improbis miniſtris accipere: hi autem caſus ſunt, quos ex doctrina magis recepta recenſet Caietanus in 3. partem q. 104. art. 6. nēpe ſi Miniſter ſit per ſe paratus, & habeat alioqui poteſtatem. Secundus, ſi eſt proprius Paſtor. Tertius, ſi accipiens Sacramentum ſit conſtitutus in neceſsitate: hanc autem neceſsitatem Sotus diſtinct. prima quæſtione 5. art. 6. non exiſtimat ſufficientem ad implendum præceptum Eccleſiæ, ſed requiri extremam, ſcilicet vt ſit quis in periculo mortis: licet Suarez exiſtimet, vt ſupra, ſufficere neceſsitatem adimplendi præceptum audiendi Miſſam, aut communicandi, aut vtilitatem non differendi vſum Sacramenti Confeſsionis vel Communionis. imo etiam affirmat in his caſibus licere accipere Sacramenta à quolibet Sacerdote etiam non parato: omnes tamen fatentur requiri ſequentes conditiones. Prima, Ne vlla inde oriatur Catholicorum offenſio. Secunda, vt in Sacramentis adminiſtrandis & recipiendis legitima Eccleſiæ forma ſeruetur, vt miniſtri verè ſint Sacerdotes, verè Epiſcopi: tertia, ne vlla ſit communicatio ritus, cæremonię, & hęreticę prauitatis. Quarta, ne vllum immineat Sacramenta percipienti periculum erroris in fide.

Sed certè hæc ſententia aliquibus dubia, aliquibus vero minus probabilis videtur: ex quorum numero eſt Cardinalis Bellar. lib. 2. de Rom. Pōtifice cap. 30. & Azor, & alij, quia, vt ipſi affirmant, hæreſis ex natura ſua ante vllam excommunicationem præſcindit, & diuidit Hæreticos ab Eccleſia

clesia, priuans eos omni iurisdictione: vnde non tam quia excommunicati, quam quod Hæretici omni iurisdictione carent, vt optime docuit D. Thom. 3. part. q. 82. art. 7. ad secundum & ita conferre nequeunt Sacramenta: & confirmari potest hæc sententia, quia si à Schismaticis vt supra diximus non licet Sacramenta accipere, ex declaratione Clementis PP. VIII. multo minus licebit ab Hæreticis. Illud tamen certum est in omni opinione, ordinatum ab Episcopo Hæretico vel schismatico, dummodo vtatur forma & materia Ecclesiæ, verè esse ordinatum, quia actus iste est potius ordinis quàm iurisdictionis: ordinatus tamen iuxta hanc vltimam sententiam incurrit irregularitatē, etiamsi Episcopus non sit nominatim excommunicatus, si tamen cum ignorantia fecerit, dispensat Episcopus, ita docet Nauar. in summa c. 27. num. 241.

Sed dubitatur vlterius, an ab Hæretico nominatim excommunicato, & in mortis articulo, liceat Sacramentum pænitentiæ accipere? Et ratio dubij est, quia cum careat omni iurisdictione, vtpote præcisus ab Ecclesia, non poterit præbere absolutionem, ita docet S. Thom. 3. part. q. 82. art. 7. ad secundum, & ex communi sententia Canonistarum, & ratio est, ne penitus decipiatur ab Hęretico, aut in desperationem inducatur: sed reuera si non sit simile periculum, non est improbabilis contraria sententia, quam tenent Paludanus, Antoninus, Canus, Maior, & alij viri docti, quia quamuis Hæreticus Sacerdos iurisdictione careat, eam tamen illi non denegat Ecclesia, in articulo mortis in quo est peccator pænitēs constitutus: & similiter quamuis ab Hæreticis alia Sacramenta quæ nō sunt necessitatis, non possint percipi, at in mortis articulo pænitentiæ Sacramentum est necessarium, præsertim si pęnitens solum sit attritus, non cōtritus. Et hæc sententia Azorio valde videtur probabilis.

Præterea dubitatur, an filij Hęreticorum, vbi sunt cum Catholicis cōmixti, possint admitti ad Scholas Catholicorum, quando sunt in adulta ætate & parentum errore decepti. Resp. Posse tuta conscientia admitti; quia licet sint Hæretici notorij, non tamen sunt denominatim denunciati, aut notorij Clericorum percussores, Nauar. cons. 1. de const. numero 64.

Item quæritur, An in prædictis locis liceat Catholico filium hęretici de Sacro Baptismatis fonte suscipere, ita vt Catholicus sit susceptor eius, & An contra liceat Hæreticum admittere, vt suscipiat filium Catholici de sacro fonte? Resp. Si Baptismus ritu & modo Catholico administratur, licere Catholico filium Hęretici suscipere, quia non tenetur Hæreticos vitare, prout supra dictum est, si autem ritus sit hæreticus non licere suscipere: Hæreticum autem admittere, vt filium Catholici suscipiat nullo modo licere, factum tamen tenet, sed in hæretico admittendo peccatum

est;hoc enim ab Ecclesia interdicitur,quia qui è Sacro fonte aliquem suscipit,iuxta Ecclesię Canones decreta, & mores debet susceptum prima fidei & religionis elementa & præcepta docere,ita docet Nauar. consil.1. de const. n. 66.

De pænis Hæreticorum,& de eorum absolutione & reconciliatione cum Ecclesia.

PRæter excommunicationis pęnam aliis etiam suppliciis mulctantur Hęretici: nam irregularitatem contrahunt hoc est,inhabiles fiunt ad officia publica vel beneficia Ecclesiastica,vt apertè decernit c.2.§. Hæretici,de Hęreticis in 6 Itaque Hęreticus ad meliorem mentem conuersus, etiamsi sit ab excommunicatione,in quam ob Hęresim inciderat,absolutus,adhuc dispensatione indiget,vt ad ordines promoueri posit, in quā pęnam incidere,etiamsi sit occultus Hęreticus,dummodo Hæresis sit exterius prodita,aliqui probabiliter affirmant: alijs vero magis cum iure congruere videtur,hanc pęnam tantummodo incurrere Hęreticum notorium,qui sit manifestus vel per euidentiam facti, vel per Iudicis sententiam,vel per propriam in Iudicio confessionem:sed prior sententia probabilior, & communior est.

Tertia Hęreticorum pęna est, quod ipsorum bona ipso iure sint fisco addicta.c.Cum secundū legis de Hęreticis in 6. Et quāuis aliqui affirmēt Hęreticum debere ante sui criminis cōdemnationem bona sua fisco tradere, nihilominus cōtraria sententia probabilior est:sufficit enim vt post condemnationem factam à Iudice bona sua teneatur fisco reddere,quamuis aliqui id etiam,& merito negauerint.

Quarta Hęreticorum pęna est,qua suis dignitatibus,honoribus,publicis officiis,& beneficiis priuantur,vt habetur in c.Vt commissi §.Priuati de hęreticis in 6.quare publicum officium habere non possunt quia infames sunt,& quia excommunicati:sed an hęreticus dignitatem vel officiū amittat ante omnem iudicis sententiam,qua eum in crimen incurrisse declaretur,quidam docti negant:alij vero affirmant;vtraque sententia probabilis est de quibus videndus est Azor lib. 8. tom. 2.c.3. vbi vtramque sententiam ad concordiam redigit.

Notandum tamen est in Sacerdote Hęretico, etiamsi nominatim sit excommunicatus,manere potestatem faciendi & offerendi Missę sacrificium pro viuis & mortuis. D.Tho.3 parte quęstione 82.art.7.quia potestatem ordinis non amittit.Quare si seruet formam debitam,conficit Eucharistię Sacramentum,& idem est sentiendum de aliis Sacramentis, quæ

no

non requirunt iurisdictionem; & sic penes Episcopum hęreticum cũ maneat potestas ordinis quę est propria Episcoporum, nimirum consecrãdi & conficiendi chrisma, si actu conferant ordines vel confirmationis Sacramentum tenebit Sacramentum: & idem est sentiendum de aliis Sacramentalibus, possunt enim consecrare altaria, templa siue aras, Ecclesias, & calices & vestes, aliaque huiusmodi, dummodo seruetur in iis forma quam seruat Ecclesia: ita sentit gloss. in c. Ecclesijs de consecrat. distinct. prima.

Sed dubium est, an supposito quod hęreticus non amittat ordinis potestatem sed tantum iurisdictionem: an Sacerdos, vel Episcopus in hęresim prolapsi eo ipso sint omni iurisdictione priuati, ita vt acta per ipsos, verbi gratia peccatorum Confessiones, sententię & censurę, siue constitutiones ab Episcopo factę nullius sint ponderis aut momenti?

Quidam affirmant quod etsi ante Concilium Constantiense inualida essent prędicta omnia, quando hęresis erat manifesta & notoria; post Concilium tamen Constantiense rata esse & valida quę faciunt Presbyteri hęretici & Episcopi, nisi sit manifestus aliquis eorum Clerici percussor, vel nominatim denuntiatus: Et idem sentiunt de aliis siue secularibus siue Ecclesiasticis publicam administrationẽ vel functionem gerentibus, quia ante Iudicis sententiam adhuc retinent possessionem, & sic gesta per eos valent. Alij vero probabiliter existimant ob hęresim exteriorem amittere hęreticos Ecclesiasticam iurisdictionem, vt expresse docet D. Tho. in 2.2.q.39.art.3 vnde quamuis vitari à nobis non debeant, non possunt ligare nec soluere, nec alia munera exercere, qua iurisdictione carent, & suspensi sunt ab officio: sed quicquid sit de his opinionibus. quarum quælibet pro se habet viros graues & doctos illud tamen certum est quæcũque fiunt ab hæreticis quãdiu in publico officio tolerantur, valere: c. Nõne 8.q.4. ita Siluest. verbo Excommunicatio 3. n. 10. & 11. quia Ecclesia voluit vt valerent, toleratus autem dicitur minister ille, qui communi errore populi habetur pro legitimo.

Prętcrea pænis alijs afficiuntur hæretici: nam etiam priuantur Ecclesiastica sepultura vt in c. Quicunque de hęreticis, quod intelligendum est de ijs qui nominatim sunt excommunicati.

Alia etiam pœna hæreticorum est infamia: sed hæc non contrahitur secundum veriorem opinionem, nisi post sententiam Iudicis.

Ac denique aliæ sunt pænæ, vt capitis supplicium, de quibus vidẽdi sunt Cast. de Iusta Hæreticorum punitione. Simancas de Catholicis institutionibus.

Postremo dubitari potest, An ab hęresis nota pænisque Hæreticis à Iudice impositis liber sit qui ignoranter hæresi adhæret.

Resp.

Resp. aliquibus propositionibus. Prima, Constans est apud omnes DD. opinio, Ignorātiā ab hæresi excusare, ac proinde à pœnis in Hęreticos latis liberare D.Tho. 2.2.q.2.art.6.ad.2. vbi Caieta. & alij. Hæc tamē propositio non de qualibet ignorantia intelligi debet, sed tantum de ignorantia inuincibili, ea scilicet quam homo superare non potuit, postquam adhibuit sufficientem solicitudinem pro ratione sui status, & conditionis, pro veritatis inuestigatione: non dubium quin plurimi inueniantur in terris hæreticorum, & Schismaticorum, qui in aliquibus rebus ad fidem spectantibus laborent hac inuisibili ignorantia. vel quia materia fidei est de subtilioribus rebus, & non de illis quas ipsi quo ratione sui status explicitè scire tenentur, quales sunt articuli fidei: & ipsi seducti ab aliquo viro docto, quem ipsi pium & Catholicum credunt, vel à parentibus Parochis, Episcopis, aut alijs similibus instructi decepti fuerunt; dummodo cū pertinacia suæ sententiæ non adhæreant, sine dubio in foro interiori, & exteriori excusantur, vt optime resoluit Penna in Scholis Inquisitorum 1.p.quęst.7.

Si quis vero erret ignorantia crassa, vel affectata, licet in foro exteriori pręsumatur Hęreticus, maximè si erret in his quę scire & credere tenetur ratione sui status, vt optime docet Doctor Penna, vt supra; in foro tamen interiori non est hæreticus, quia non adhæret cum pertinacia suis erroribus. Maxime vero hoc credendum est de viris simplicibus aut non literatis, qui inter hæreticos, vel schismaticos commorantur, qui maiorum & doctiorum erroribus adhærent: existimantes ipsos habere fidem Catholicam. Vnde D.Tho.2.2.q.2 art.6.ad.3. *Si autem* inquit *aliqui maiorum deficiant, non præiudicat fidei simplicium, qui eos rectam fidem habere credunt*; quia minores, vt ibidem docet Angelicus Doctor, non habent fidem implicatam in fide maiorum, nisi quatenus maiores adhærent doctrinę diuinę.

Prętereà sciendum est fautores, receptores, & defensores hæreticorum incidere in excommunicationem, ac legentes eorum libros incurrere excommunicationem Bullæ Cęnę Domini summo Pontifici reseruatum, vt late tradunt authores & scriptores de censuris. Omissis vero alijs quę ad nostrum propositum non conducunt, duo sunt consideranda. primum nomine fautorum, defensorum, vel receptorum intelligi, vt bene aduertit Caiet. in summa verbo Excommunicatio; de fautoribus, & receptoribus hęreticorum, vt hęretici sunt, id est de tuentibus ipsos ipsa ratione quia sunt hæretici. Vnde si quis aliquem reciperet hæreticum, & domi retineret, quia infirmus erat, non excommunicatur in cęna Domini, nisi alia feratur ab inquisitoribus excommunicatio generalior.

Secundo notandum est, nomine librorum prohibitorum non comprehendi Græcorum, Armenorum, aut aliorum Schismaticorum ritus & cæ-

remonias

remonias continentes,& similiter vt aliquibus placet non feriuntur prædicta excommunicatione Catholici qui in Anglia, Germania, Polonia, Gallia, ac similibus locis legunt libros Hęreticorum continentes hęreses, dum id fiat studio cognoscendi,& confutandi eorum hæreses & errores, sed hæc opinio cum ea limitatione accipienda est, vt rectè notauit Azor. vt supra c.16. in illis partibus in quibus prædicta constitutio Bullæ Cænæ Domini non est vsu accepta, nec promulgata, aut iure communi confirmata. Sed quicquid sit de hac sententia, gaudent tamen Religiosi Mēdicantes priuilegio à multis Summis Pontificibus concesso, vt in terris infidelium, Schismaticorum, & Hæreticorum possint tuta conscientia eorum libros, & alios quacunque ex causa prohibitos, ad effectum illos confutandi & corrigendi legere; sic etiam concessit ordini nostro Clemens PP. VIII. in Bulla quæ incipit: Dominici gregis,&c.

Vltimo scire oportet Hęreticos ad Ecclesiam reuertentes, oportere prius hæresim abiurare, hoc est, iureiurando damnare aut simpliciter omnem hæresim, aut specialiter eam in quam inciderunt: deinde scripto promittere se ipsos firmiter credituros quicquid Catholicæ fides Ecclesię profitetur, quę omnia intelligenda sunt, cum Hęreticus absoluitur in foro exteriori, in quo poterunt seruari formulæ infra designatę: nam in foro conscientiæ sufficit habere contritionem de hęresi,& firmum propositum, cautionemque sufficientem præbere non reuertendi ad vomitum, & tunc absolui poterit ab eo qui habet potestatem vel ordinariam, vt inquisitores hęreticę prauitatis, vel subdelegatam vt Religiosi aliqui Mēdicantes, commorantes inter Hæreticos, Schismaticos, & alios infideles, vbi inquisitiones non sunt, habere solent, vt infra latius dicemus.

Forma breuis omnem hæresim abiurandi per eum qui in hæresim incidit, & pænitet, & alias non est relapsus.

EGo talis, de tali loco, talis diœcesis, coram N.& N Sacrosanctis Euangelijs positis coram me eisque propriis manibus per me tactis iuro, me credere corde, & profiteri ore illam Sanctam fidem Catholicam & Apostolicam quam Sancta Romana Ecclesia credit, prædicat, profitetur, & obseruat:& consequenter abiuro, reuoco,& detestor,& abnego omnem hæresim cuiuscunque sit conditionis & sectę, ex tollentis se aduersus Sanctam Catholicam Ecclesiam. Item iuro me credere & profiteor ore quod sic & sic,&c. vbi explicetur articulus Catholicus contrarius illi hęresi in quam se cōfessus est incidisse. Et postea dicat, Iuro & promit-

to quod deinceps nullam hæresim prędictarum,seu aliam qualemcunque tenebo,nec dogmatizabo,nec libros hæreticales scienter habebo.

Quod si conuenientius visum fuerit, vt professionem fidei cum soléni iuramento exhibitam magis in specie faciat,tradeмus hic formam à Pio 4.editam in Bulla,quæ incipit Iniunctam nobis.

Forma iuramenti professionis fidei secundum Bullam Pij PP. IV.

EGo N. firma fide credo,& profiteor omnia & singula,quæ continentur in Symbolo fidei quo Sancta Romana Ecclesia vtitur: videlicet: Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ; visibilium omnium,& inuisibilium.& in vnum Dominum Iesum Christum,filium Dei vnigenitum,& ex Patre natum ante omnia sæcula, Deũ de Deo,lumen de lumine,Deum verum de Deo vero, genitum, non factum,consubstãtialem Patri,per quem omnia facta sunt.qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Põtio Pilato,passus & sepultus est.& resurrexit tertia die secundum Scripturas;& ascendit in cælum sedet ad dexteram Patris:& iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis:Et in Spiritum Sanctum Dominum & viuificantem, qui ex Patre Filioque procedit.qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur,qui locutus est per Prophetas:& vnam Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam.Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum,& expecto resurrectionem mortuorum,& vitam venturi sæculi,amen. Apostolicas & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesiæ obseruationes & constitutiones firmissimè admitto, & amplector.Item sacram Scripturam iuxta eum sensum quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia,cuius est iudicare de vero sensu,& interpretatione sacrarum Scripturarum admitto,nec eam vnquam nisi iuxta vnanimem consensum Patrum accipiam & interpretabor.Profiteor quoque septem esse verè & propriè Sacramenta nouæ legis, à Iesu Christo Domino nostro instituta,atque ad salutem humani generis,licet non omnia singulis necessaria,scilicet Baptismum,Confirmationem,Eucharistiã, Pœnitentiam,Extremam vnctionem.Ordinem & Matrimonium illaq; gratiam conferre.Et ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine Sacrilegio reiterari non posse.Receptos quoque & approbatos Ecclesiæ Catholicę ritus, in supradictorum omnium Sacramentorum solen-

n. ad-

ni administratione recipio & admitto. Omnia & singula quę de peccato originali, & de iustificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita & declarata fuerunt, amplector & recipio. Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium Sacrificium, pro viuis & defunctis, atque in Eucharistię Sacramento esse vere, realiter corpus & sanguinem, vna cum anima, & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, fierique conuersionem totius substantiæ panis, in corpus, & totius substantiæ vini, in sanguinem, quam conuersionem Catholica Ecclesia Transsubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis iuuari. Similiter & Sanctos vna cum Christo regnantes, venerandos atque inuocandos esse eosque orationes Deo pro nobis offerre: atque eorum reliquias esse venerandas. Firmissime assero imagines Christi, ac Deiparæ semper Virginis, nec non aliorum Sanctorũ habendas & retinendas esse; atque eis debitum honorem ac venerationẽ impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatẽ à Christo in Ecclesia relictam fuisse; illarumque vsum Christiano populo maximè salutarem esse affirmo. Sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam Romanã, omnium Ecclesiarum matrem, & magistram agnosco. Romanoque Pontifici, Beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu Christi vicario, veram obedientiam spondeo, ac iuro. Cętera item omnia à Sacris Canonibus, & Oecumenicis Concilijs, ac pręcipuè à Sacrosancta Tridẽtina synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor: simulque contraria omnia, atque hęreses quascunque ab Ecclesia damnatas, & reiectas, & anathematizatas ego pariter damno, reijcio, & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in pręsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eandẽ integram & inuiolatam, vsque ad extremum vitę spiritum, constantissime (Deo adiuuante) retinere & confiteri, atque à meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit teneri, doceri, & prędicari, quãtum in me erit, curaturum, ego idem N. spondeo, voueo, ac iuro, sic me Deus adiuuet, & hęc sancta Dei Euangelia.

Remedia pro Catholicis inter Hæreticos versantibus, ad orthodoxam fidem conseruandam ex Patre Francisco Costero.

Si tamen aliquando contigerit Catholicos cum Hęreticis conuersari, pro fide Catholica tuenda atque conseruanda omnem curam & solicitudinem adhibere oportebit. Et ne in tanto periculo versantes pereant, sequentia ipsos seruare remedia maxime conducet: quę quoniam breuissima, & popularium etiam captui accommodatissima sunt, conuenietissimum hic duximus inserere.

Primò, itaque humilitatem ex animo sequi necesse est. Sicut enim impossibile est Hęreticum non esse superbum, vt qui iudicium suum totius Ecclesię iudicio pręponit: ita fieri non potest, humilis vt in hęresim' labatur, nisi humilitatem abijciat. Non veniat mihi pes superbię, & manus peccatoris non moueat me: ibi ceciderũt qui operantur iniquitatem; ibi, hoc est, in pede superbię, ait D. August.

Psal 35.

Secundò, frequens Sacramentorũ Pœnitentię & Eucharistiæ vsus necessarius est. Quia enim per hęc sacramenta, & maxime per Eucharistiã, non solum fides confirmatur; sed spiritualis etiam gustus confertur, vt gustemus, & videamus quam suauis sit Dominus, fit per crebram communionem, vt homo non modo credat: sed quodammodo sapiat & experiatur vera esse, quę fides proponit. Atque hoc est quod Christus dicit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: hoc est, perseuerabit in Ecclesia mea, & spiritus meus manebit in eo.

Tertio, opus est, frequenti meditatione exercere se, in consideratione charitatis Dei in genus humanum: quam ex innumeris beneficijs nobis collatis tantam esse constat, vt intellectum excedat & Angelorum & hominum. Huic sane charitati non est consentaneum, mundum vniuersum sine fide, sine vero Sacramentorum vsu, sine recta intelligentia scripturarum, mille quingentis annis, in summis relictum fuisse erroribus, donec vnus Apostata Monachus, (qui ruptis castitatis & alijs religionis votis, sanctimonialem, Deo consecratam atque velatam, sacrilegis sibi nuptijs iunxit) tam diuturni erroris & falsitatis orbem vniuersum redargueret, damnatis tot sanctis Patribus, qui & miraculis & vitæ sanctimonia claruerunt: cum iste & miraculum nullum ediderit; & fateri in publica ad populum concione non erubuerit, se Dæmonem probè nouisse, & ab eo vicissim bene cognitum esse, cum eoque plusquam modium salis comedisse

disse (quod longæ familiaritatis est argumentum) imo scriptis libris testatum posteris reliquerit, diaboli secum nocte disputantis argumentis se conuictum, sacrificium Missæ de medio sustulisse.

Lib. de Missa angulari Tom 7. editionis VVittenbergensis. fol. 228.

Quarto, Perpẽdere diligẽter & serio promissiones Dei Ecclesiæ factas: quæ tanta sunt, vt ijs cognitis, nullus sit reliquus errori locus. Est enim Ecclesia primò, fundamentum & columna veritatis: hoc est, quæ non solum veritatem secum habet; sed quæ sola veritatem adinstar columnæ & firmamenti sustentat, & aperte omnibus demonstrat. Vnde sicut nullus error fidei in doctrinam Ecclesię potest irrepere: itaque neque extra Ecclesiam est veritas sine errore. Secundo, Ecclesia in doctrina morum errare non potest: cum sit à fidelibus, in qualibet admonitione, instructione & reprehensione sic audienda, vt qui eius monitis obtemperare nollet, grauissima pœna, quæ mortalibus infligi potest, sit afficiendus; nempe excommunicationis gladio à Christi corpore separandus. Si (ait Dominus) Matth. 22. Ecclesiam non audierit sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus. Tertio Ecclesia est Christi sponsa. Sponsam autem nihil potest latere arcanorum sui sponsi. Quarto. Est corpus Christi eodem spiritu sancto afflatum. Quare neque à capite separari potest, (Ego, ait, Matth. 22. vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi) neque ignorat mentem sui capitis, si idem sit capitis & corporis spiritus. Nemo (ait Apost 1. Cor. 2.) nouit quæ sunt hominis nisi spiritus hominis, qui in ipso est. Nos autem spiritum Christi habemus: & qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Vnde & Dominus promisit Ioan. 16. se Ecclesiæ daturum paracletum spiritum, qui eam doceret omnem veritatem. Quinto Ecclesia est congregatio non occulta & latens; sed aperta. Matt. 5. Sicut ciuitas supra montem posita & candela posita super candelabrũ, vt omnes, qui in domo sunt lumẽ videant: id est, vt ab omnibus videri, possit, tam ijs qui ad fidem Christi conuertuntur, vt sciant quo sit eundum, & à quo sit fides petenda: quàm ijs qui sunt in Ecclesiam admissi, vt sciant in dubijs quæ sit audienda. Dic, inquit, Ecclesiæ: Matth. 18. Et si Ecclesiam non audierit, &c. Sexto Ecclesia hoc modo in monte fundata, & aperte constituta, non est vnius anni, nec vnius sæculi, sed omnium dierum atq; annorum, vsque ad consummationem sæculi. Super hanc petram (ait Matt. 18. ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam; hoc est Firmissimè eam collocabo; aduersus quam tametsi omnis industria, sapientia atque potentia dæmonum sit insurrectura; nũquam tamen præualebit, vt eam deijciat. Si igitur hæc Ecclesia habeatur tam illustribus priuilegijs instructa, quæ neque errare, neque errores in doctrina fidei vel morum docere, neque superari possit vlla vi aut arte; quæ scripturas & verba optime nouerit atque intelligat sponsi sui, quæ-

que ſpiritu eodem cum ſuo capite, & ſponſo ſit imbuta; non eſt locus hæreſibus: quia ad omnem dubitationem recurrendum erit ad Eccleſiam, iuxta Chriſti præceptum, Dic Eccleſiæ, &c. Matth. 18. Qui vos audit me audit, Luc. 10.

Sed vbi ſit iſta Eccleſia, quæritur. Hoc ſane ex ſcripturæ verbis aperte conſtat, talem aliquam eſſe, & à Chriſti temporibus extitiſſe, atque ad cõſummationem vſque ſæculorum ſemper manſuram qualem iam deſcripſimus. Vbi autem illa hactenus fuerit, & quænam illa ſit etiamnum, his duobus indicijs oſtendi poteſt. Priori quidem ex omnium Chriſtianorum cuiuſuis ſtatus & nationis vnanimi conſenſu. Sicut enim Romanam vrbẽ eam cognoſcimus quę ad Tiberim, Pariſienſem quę ad Sequaná, Colonienſem quæ ad Rhenum eſt poſita: quia hactenus mundus vniuerſus has vrbes agnouit; ita ſi quę Eccleſia pro vera & Catholica Chriſti Eccleſia, ab orbe vniuerſo 1500. annis eſt habita, ea certe pro tali nobis eſt agnoſcenda. Et ſicut ſi poſt tanti temporis totius orbis confirmationem, quiſpiam aliud oppidum à paucis annis exædificatum tibi veram illam & antiquam Coloniam eſſe diceret, antiquorum Imperatorum priuilegijs & libertate celebrem, ideo nihil perſuaderet, vt etiam tanquam inſanum ridendum & explodendum ſe proponeret: itaque qui poſt 1500. annos aliam tibi Eccleſiam demonſtrare conatur, à paucis annis coactam, eamque docere eſſe veram illam Eccleſiam quam Chriſtus innumeris priuilegijs donauit, erraſſe autem omnes qui 1500. annis hunc cœtum non agnouiſſent: non ſolum audiendus non eſt, ſed pro inſano habendus: tum quod recenti, & nuper nato conuentui tantam antiquitatem tribuat. Ex his facile videre eſt, quænam ſit vera Eccleſia, quia ante annos 60. cum necdum vllus ex alijs cœtibus natus eſſet, vbicunque per orbem Chriſtianum, potiſsimum vero vbi nunc nouę ſectæ vigent, ſi quis de vera Eccleſia quęſiuiſſet, nulla alia quam Eccleſia Romana oſtenſa fuiſſet. Poſteriori vero indicio idem oſtenditur, ex dictis ſuperius priuilegijs, Eccleſiæ ſuæ à Chriſto relictis. Si enim quæras Eccleſiam hodie, quæ ſit, aut fuerit aliquando per orbem vniuerſum diffuſa, vel agnita, & cuius origo conſtanti & non interrupta ſucceſsione ad Chriſtum & Apoſtolos deduci poſsit, nullam inuenies aliam quam Romanam. Sicut enim nos credimus, ita crediderunt maiores noſtri ab annis 100 ab annis 200. 300. 400. vſque ad annum 1576. Neque demonſtrari poteſt, quando primum, vel à quo ſit fides noſtra violata aut mutata. At vero ſicut credunt nouæ ſectæ Lutheri, Buceri, Caluini &c. ante 60. annos nuſquam in orbe creditum eſt: cum omnibus conſtet, Martinum Lutherum anno. 1517. errores iſtos primum excogitaſſe & inuexiſſe. Atque etiam hodie, errores iſti anguſtijs certorum locorum continentur. Lutheraniſmus Germania:

Calui-

Caluinismus Gallia & Anglia: zwinglianismus Heluetia. Extra Europá autem neque sunt, neque fuerunt vnquam vel de nomine cogniti.

Quinto, Vitare lectionem librorum vetitorum, & Hæreticorum familiaritaté atque colloquia. Hæreticum, ait Apostolus Tit. 3. post vnam & secundam correptionem deuita. Quia vt verba loquentis vim habent mouendi: ita & scripta ad permouédum maiore artificio sunt elaborata. Legendi potius sunt sacri Doctores quos constat vitæ sanctitate & eruditione præcelluisse: & frequenter miscendi sermones cum doctis & pijs. Quia tamen in tanta multitudine Hæreticorum fieri vix potest, vt non aliquando cum illis agamus, in promptu habendæ sunt rationes, quibus auitam fidem Ecclesię tueamur. Parati (inquit Apostolus 1. Pet. 2.) semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem, de ea quæ in vobis est spe. Non quod necessum sit de singulis articulis controuersis, omnes esse instructos: sed quod expediat generales quasdam nouisse solutiones eorum communibus argumentis. Veluti si obijciant in sacris litteris non haberi inuocandos esse sanctos, venerandas Imagines, abstinendum à carnibus, aut aliquid eiusmodi, non ergo ista esse facienda; nos contra obijciamus, & quidem efficacius hæc sacris litteris non prohiberi: atque sine peccato fieri posse, quia vbi non est lex, ibi nec præuaricatio, Rom. 4.

Item si dicant nihil esse fide tenendum, nisi quod sacris litteris continetur, nos contra dicamus, si hoc admittatur, manifestè sequuturum Euãgelium secundum Matthæum non esse à Spiritu sancto dictatum: quia nusquam in vniuersa scriptura habeatur: hoc Euangelium vel esse dictatũ à Spiritu sancto, vel esse in Catalogo librorum sacræ scripturæ. Hæc enim obiectio illos eo ducet, vt fatere cogantur, aliqua esse recipienda atque credenda, quæ scriptura sacra non contineantur: sed ea tantum reijcienda quæ cum scriptura sacra aperte repugnant.

Si vero eiusmodi aliqua loca scripturæ ab ijs adferantur, quæ videãtur aduersari doctrinæ Ecclesiæ; si quando Catholicorum Patrum expositio non occurrit, hæc vna solutio sufficiet, scripturas illas dogmatibus Ecclesiæ non esse contrarias, quantumuis prima fronte videantur. Nam licet earum genuinam explicationem ad manus nõ habeamus (sunt enim scripturæ difficiles & studio egẽt, quod non est omnium) ante multas tamen annorum centurias, priusquam hæresis in orbem venisset, Catholicos Doctores per vniuersum orbem scripturas istas sic ad mentem Christi intellexisse, vt nihil plane cum doctrina Orthodoxa Ecclesiæ quam ijdẽ ipsi tuebantur pugnarent.

Rursus si quærant, cur libeat tanto tempore in antiqua ista Ecclesia hęrere, cum potius sint eligenda noua, quam vetera? Dicendum primo, non omnia vetera abijcienda esse, neque omnia noua veteribus præferenda.

Aurum

Aurum vetus præfertur nouo: & si senex manum suam veterem amputare velit, non inueniet aliam commodiorem, etiamsi argenteam aut auream substituat. Dicendum secundo, quò velint nos relicta Ecclesia Romana abire? ad Lutherine, Protestantium Caluinistarum, an ad Anabaptistarum sectam? hi enim ex æquo omnes Ecclesiam Romanam damnant, & veram scripturarum intelligentiam iactant. Tertio quæ sit ratio cur illi velint nos antiquam fidem deserere? quid apud ipsos præclarum sit quod nos ad mutationem tanti momenti, vnde animæ salus dependet, mouere debeat? Nam si vitia spectes superiorum, scimus Christum præmonuisse Matth. 23. Quæcunque dixerint, seruate & facite, secundum opera autem eorum nolite facere: neque tante sunt Hæreticorum Ministrorum virtutes, vt ijs magnopere cedant mores sacerdotum Catholicorum: quin potius, incorruptus arbiter, maiorem vitæ integritatem atque doctrinam in Romana Ecclesia, quam in illis sectis deprehendet. Si scripturarum intelligentiam cōsideres ante exortas hæreses, Ecclesia, quæ scripturas habuit, earum etiam intelligentiam habuit. Cur ergo ab Ecclesia scripturarum libros recipiam, & eorundem intelligentiam non accipiam? Cur credam dicenti hoc esse verbum Dei, & non credam docenti, hunc esse intellectū verbi Dei? Cur credam in numero librorum, & non credam in sensu librorum? sane in die Iudicij coram Christo seuero Iudice, securior erit Catholicus quouis sectario. Ponamus enim falsa esse quæ Romana Cathoiica Ecclesia credit: in exacto illo Iudicio, cum Christus quæret, cur ita de me sacramentisque meis credidisti? secure respondebit Catholicus, Primo, quia Ecclesia per vniuersum orbem nos ita docuit, quam tu audiendam iussisti. Secundò, quia nos ita docuerunt maiores nostri, qui eandem fidem à suis se maioribus accepisse, & illos rursus à maioribus suis, ad Apostolorum vsque tempora, testati sunt: neque tempus scire potuimus vnquā, quo fides hæc à te, Apostolis tradita, & quę ad nos vsq; per manus venisse dicitur, vel in minimo violata fuerit: maxime cum tu Beato Apostolo Petro diserte promiseris, Super hanc petram ædificabo Ecclesiā meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: Et ascensurus in cælum dixeris, Matth. 28. Ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sęculi. Tertio, quia viri illi qui fidem illam nos docuerunt, & ad finem vsque vitæ retinuerunt, clarissimi fuerunt & eruditione & morum probitate, quorum sanctitatem tu ipse miraculjs comprobasti. Sane ergo, si error in nobis fuit, tu Domine nos decepisti. Eorum enim vestigia, quorum tu viam tibi placere declarasti, secuti sumus. Denique, quia nihil vidimus in doctrina fidei nostræ, scripturis & verbis tuis repugnans. Vt enim aduersarij nostri multas nobis scripturas obiecerint: ita tamen illæ omnes à Doctoribus nostris ante multas annorum centurias

rias

rias declaratæ fuerunt, vt plane nihil cum doctrina Catholica pugnare viderentur. Quis autem eram ego, qui fidem iam antiquam, per totum orbem diffusam, tot miraculis illustratam, tanta omnium Catholicorum consensione seruatam, à tot Patribus explicatam reijcere auderem, vel erroris arguere? Contra vbi ex sectario interrogabit Dominus, Et quid te impulit, vt relicto ouili meo, ad luporum gregem te conferres?

Quid poterit adferre, nisi, Martinus Lutherus nos decepit, Caluinus seduxit, Bucerus peruertit? At rursus Dominus, Quid (inquiet) in his Doctoribus vidisti quod te ad fidem mutandam, & Ecclesiam tot sæculorum deserendam impelleret? forte miracula ediderunt, vel forte insigni sanctitate viguerunt? Atqui tibi per Apostolum meum ad Galat. 1. dictum fuit; Si Angelus de cęlo vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. Si in religionis mutatione nec Angelis est fides adhibenda, quāto minus hominibus, sine miraculorum testimonio, sine vitę probitate? quales enim prædicti fuerint nouit orbis vniuersus. At dicet forte Hæreticus, Vidimus in Romana Ecclesia multos errores scripturis tuis non consentaneos. Sed Dominus iterum. Et à quo scripturas sacras accepistis? nónne à Romana Ecclesia? illa autem totis 1500. annis tam socors fuisse in enarrandis scripturis credenda est, vt tanto tempore non aduerteret, se cum scriptura pugnare? Et si illa scripturas eo sensu exposuit, vt nihil cum auita fide pugnarent; cur tu nouas, & inauditas expositiones secutus, vniuersum orbem erroris damnasti, & non potius Ecclesiæ fidem & explicationes secutus fuisti? Magis enim rationi consentaneum tibi esse debebat, illum esse verum scripturarum intellectum, quem per vniuersum orbem tot sæculis docuit illa Ecclesia, quæ tibi scripturas tradidit; quam illum, quem post 1500. annos quiuis nouorum Doctorum commentus est.

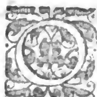
Qui candido animo ista percogitaret, quæ certo certius post mortem ventura sunt; non facile ad errores declinaret: sed veram retineret Romanam Catholicam fidem, sine qua impossibile est placere Deo.

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA, LIBER NONVS;

Qui est de Iudæorum ad fidem Christianam conuersione procuranda.

PRÆFATIO.

Iudæorum cõuersio difficilis.

Opus conuersionis Iudæorum ad fidem Christianam valde arduum ac difficile est, quia in eorum cordibus hactenus velamen perfidiæ hęret, & ob firmatam perfidiam & obstinationem, & scelera multa ac flagitia, quibus repleti sunt, duriores ceteris infidelibus effecti sunt. Non tamen desperandum est de eorum salute: potens enim est Deus, qui vult omnem hominē saluum fieri, & ad lucem veritatis, quæ est Christus perducere. Idcirco assiduis precibus, ieiuniis, aliisque pænitentiæ operibus & laboribus ad cæleste auxilium implorandum præmissis, huiusmodi opus cum omni charitate & feruore peragendum est. Est enim Deo gratissimum, quod & his rationibus astruitur.

Iudæorum conuersio Deo grata.

Iudæi Deo olim in deliciis.

Prima: quia apertissimis Scripturæ Sacræ cõstat oraculis, Iudæos olim à clementissimo Deo in delicijs habitos, & vniuersis orbis terrarum nationibus prælatos. Hoc quippe genus hominum è posteritate Abrahæ, in suum quasi peculium cooptauit, cum eo mirum quendam prouidentiæ modum exercuit: pro eius amplificatione ac tutela prodigia multa patrauit: legem singulari prærogatiua ei tulit: oracula creberrima ad singulos pœnè dies reddidit: in terram feracissimam cæsis Regibus Chananæis induxit: in augustissimo templo, cum ea gente velut pacto fędere, præsentissimè affuit: illustrissimis eam victorijs exornauit: missis Prophetis per tempora diuersa erudiuit: ac denique (quod supremum est) misso in terram vnigenito & coæterno filio suo, qui ex ea stirpe carnem assumeret, priuilegio planè mirabili, inter vniuersos Adæ posteros insigniuit. Quocirca nequit sanè dubitari, quin ea gens Deo cordi fuerit, quod plurimis

rimis argumentis Scripturæ sacræ peruincitur. Quod verò ob atrocissimum scelus in Christi morte commissum, à Deo repudiata fuerit; communis peccantium conditio est, licet grauius illa peccarit. Neque decet profectò pios animos à Iudæorum conuersione alienari, quod humanæ salutis auctorem cõiuratione facta interemerint. Quin potius Christianę pietati mirificè congruit, gentis olim Deo charissimæ vicem aduersam dolere, & de eius resipiscentia sedulo agere.

Secunda: Qui Dei gloriam inprimis augere cupiunt (quales oportet nos esse) ea studiosiùs conantur, ex quibus Dei honor & laus maior existit. Iam verò exploratum est, auctiorem Dei gloriam ex Iudæorum, quã ex cęterorum infidelium conuersione prodituram. Quis enim nõ videat longè gloriosius esse eos, qui Christo pertinaciter restiterunt, eique necẽ inuidentissimè machinati sunt, mutata mente conuerti; quàm si alij quilibet, qui nõ adeo proteruè peccarunt, sed vel ignorantia vel errore colorato seducti sunt, fidei Christianæ colla subdant? Profectò fortior hic diuina veritas & maior Christi laus famaque se prodit.

Tertia: Salus ex Iudæis est, Ethnicorumque fælicitas per Iudæos ortũ, nec leue incrementum accepit. Constat scilicet Apostolos ex ea stirpe genitos in orbem terrarum salutem inuexisse, ac propagasse. Erit ergò Christiana gratitudine dignum, Iudæis vicem rependere, vt quemadmodum selecti aliquot viri eius generis, Ethnicis in culpæ morte iacentibus salutem nuntiarunt, ita è populo Christiano è Gentilibus coagmentato selecti multi, ad Iudæos graui lethargo sopitos, & excęcatos destinentur, vt candidissimam diuinæ fidei lucem aspiciant.

Quarta: Plurima sunt vaticinia sacra, quibus Iudæorum cõuersio promittitur: & omnino patet eam conuersionem per Christi ministros senescente mundo optatum finem sortituram. Ita docet Augustinus libro 2. de Ciuitate Dei cap. 29. *Per Eliam*, inquit, *magnum mirabilemq; Prophetam, exposita sibi lege, vltimo tempore ante iudicium, Iudæos in Christum Dominum nostrum esse credituros, celeberrimum est in sermonibus cordibusque fidelium. Ipse quippe ante aduentum iudicis Saluatoris, non immerito venturus creditur. Cum venerit ergo, exponendo legem spiritualiter, quam nunc Iudæi carnaliter sapiunt, ad Christum verum eos conuertet.* Nec modò quod diximus de Elia, & proditum est à Patribus, id sola ex traditione fidem capit: sed etiam ex ipsa Scriptura. Nam Malachias extremis verbis suæ prophetiæ hoc ipsum vaticinatus est de Elia: facit enim Deum hæc loquentem: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis: & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, ne fortè veniam & percutiam terram anathemate.* Loqui Malachiam propriè & secundum literalem sensum, de Elia Propheta, & non de Ioanne Baptista indicant verba illa Malachię:

Iudæorum conuersio vaticinijs promissa

S. Augustin.

Antequam veniat dies Domini magnus & horribilis: quo haud dubiè significatur secundus Domini aduentus, qui futurus est magnus & horribilis, cuiusq; testis & præco futurus est Elias. Confirmat hoc auctor libri Ecclesiastici in cap. quadragesimo octauo: vbi laudans Eliam Prophetam, & de ipso commemorans prædicta verba Malachiæ, sic ait: *Qui scriptus es in iudicijs temporum, lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Iacob.* Quis igitur conuertet auersos nisi qui Diuinæ veritatis cõscius est? Aut quo modo implebuntur Scripturæ, per quas nobis Dei voluntas innotuit; nisi qui eas callent (Christiani videlicet) & syncerè interpretantur, earum veritati famulentur? Etenim parum se fidum Dei ministrum exhiberet, qui attentè perpendens promissa Dei à Prophetis prædicta non eniteretur ea quoad posset, explere. Nam si certissimum est, Iudęos sub finem mundi ad Christum conuertendos, eique cultum insignem allaturos, vt oracula sacra Patresque fatentur; quid ergo cogitãt Ministri Christi, aut quomodo non cogitant senescente iam mundo adesse tempus Iudæos euocandi ac reducendi ad mitissimum Regem suum? Porro ante annos mille quingentos Apostolis ipsis videbatur hora nouissima aduentare, vt prætercam posteriores Patres, qui nouissimam tubam pręsentire sibi videbantur. Quomodo ergo nunc mundo ad interitum euidentius festinante Ecclesiæ Prælati non properant diuinis prædictionibus inseruire?

Quinta, ab opportunitate: sanè tametsi neque antiquissimæ Prophetię, neque mundi exitus instaret, ipsa per se Iudæorum conditio, præsensque afflictę gentis calamitas veros Christi seruos perurgere deberet, ad opus maturandum. Eo quippe infamiæ & vexationis Hebræi seuero Dei iudicio deuoluti sunt, vt (si accederet mediocris Principum Christianorũ diligentia) facile Christo nomen daturi credantur. Neque omnes ij adeo vecordes sunt, vt non animaduertant, gentem per tot sæcula post Christi mortem, à Deo derelictam, & ab vniuersis hominibus ludibrio habitam multum in Christi morte peccasse iureque aliquid suspectum in ea fide quam colunt reperiri posse. Qua certè in causa à Christianis Doctoribus conuinci possent, calamitateque propria eruditi, & rationibus permoti resipiscerent.

Sexta ab exemplo: Princeps Apostolorum ijs qui erant ex circumcisione, vt i genti Deo charissimæ prędicator & rector designatus fuit: vt pateat rem pretiosissimam fidelissimo Apostolo creditam, & magni à Deo factam. Ex quo efficitur, eos qui Petri legatione funguntur, & pro eo pręsunt, in hoc ipsum debere opus incumbere. Imo si rem ipsam attentè pertendamus, Iesus Christus Redemptor noster non modo è stirpe Iudæ ortus est, (quod abũde sufficeret, vt animi verè pij gentẽ hanc Christo recon-

reconciliare niterentur) verum & ipse per se ipsum in opus conuersionis Iudæorum incubuit, vt minister circũcisionis, quod plane mirum est: satisque conuincit opus hoc, quod persuadere conamur, voluntati Christi congruere & opus vere Christianum appellari debere. Etenim omninò planum videtur sacrificium hoc æterno Patri acceptissimum fore. Si enim naturalem vnigenitumque filium in hoc opus legauit, ecquis non, fateatur, adoptiuos filios rem illi pergratam facturos, si exemplaris sui vestigijs insistant?

His rationibus Apostolici viri erecti atque studio diuini nominis incensi, torporem excutiant: & intima commiseratione gentis excæcatæ ac derelictę commoueantur, vt reliquiæ Israël saluæ fiant. Quare merito plures sancti Patres, ac summi Romani Pontifices, ad hoc opus diligenter obeundum, Præsules Ecclesiarum sæpè admonuerunt & excitarunt: multisque alijs modis conati sunt eos ad viam veritatis reducere. vt constat ex Bulla Nicolai PP. III. incipiente *Vineam feret*: quæ habetur in Bullario Tom. 1. & Clement. 5. in Concilio Viennensi, eo fine instituit scholas & lectiones trium linguarum Hebraicæ, Chaldaicæ, Arabicæ, vt plenius habetur in Clement. prima de Magistris. Quæ constitutio postea fuit renouata in Concilio Basileensi sess. 19. cupientes illius Concilij Patres, vt Iudæi omnes Euangelicam veritatem agnoscerent, & in ea postquam cognouissent fideliter perseuerarent. Ac denique S. D. Gregorius XIII. vt Iudæorum saluti oportunius prouideretur, specialem & salutarem edidit constitutionem (quæ incipit, *Sacra Mater Ecclesia*,) de prædicatione verbi Dei facienda Iudæis semel in hebdomada. Quare Episcopi & Prælati nihil prętermittere debent quò eos ad fidem perducant, vt aliqui saltem ex eis salui fiant; ostendendo eis ex veteris legis & Prophetarum libris Saluatorem nostrum Iesum Christum: vt in Actis Apostolicis B. Paulum & alios Apostolos sæpe fecisse legimus.

Ordo Seruandus.

PRo Iudæorum conuersione tria curabimus. Primò recensitis Iudæorum erroribus, ostendemus Christum Dominum Messiam fuisse in lege promissum, neque alium expectandum esse. Secundò de modo iuuandi Iudęos & ratione agendi cum illis vt ad fidem Catholicam perducantur. Tertiò, de communicatione cum Iudęis, in quibus casibus sit prohibita, & quę illis agentibus inter Christianos prohibeantur, dicemus.

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBRI IX. PARS I.

De erroribus præcipuis Iudæorum, & eorum confutatione.

Iudæorum errores.

Vdæorum hæreses siue errores pręcipui omnibus manifesti sunt: ad hos vero potissimum reducuntur: Primo, Christum dicunt purum fuisse hominem, falsum Prophetam, seductorem: quare alium Messiam in lege promissum expectant. Præterea nouum testamentum prorsus respuunt. Ac denique articulos fidei nisi creationis non credunt. Habent etiam errores alios quamplurimos apud Thalmud, de quibus infra dicemus.

Scriptores aduersus eosdem veteres ac recentes. *S. Iustinus Martyr.* *S Cyprian.* *Euseb. Cæsa.* *S. Ambros.* *S. Augustin.* *S. Hieron.* *S. Greg. Nyss.* *Ioan. Chrysost.* *S. Cyril.* *S. Leo Papa.* *Isid. Hispal.*

Aduersus Iudæorum errores ex antiquis Patribus scripserunt, Sanctus Iustinus Martyr in dialogo cum Tryphone Iudęo, de veritate Christianæ Religionis: S. Cyprianus Episcopus & Martyr lib. 1. & 2. contra Iudæos ad Quirinum, & in Tractatu sibi ascripto de montibus Sina & Sion aduersus Iudæos: Eusebius Cęsariensis lib 1. & reliquis sequentibus de Demonstratione Euangelica, cuius etiam libri de Præparatione Euangelica conferunt in permultis capitibus: S. Ambrosius in libris de vocatione gẽtium: S. Augustinus, cùm Oratione de 5. hęresibus aduersus Paganos, Iudęos, Manicheos, Arianos. & Sabellianos, tum Orat. seu concione ad catechumenos contra Iudęos, Paganos, & Arianos, item alia Orat. aduersus Iudęos: S. Hieronymus in varijs Commentarijs veteris ac noui Testaméti, & compluribus opusculis atque Epistolis: S. Gregorius Nyssenus libro de Trinitate aduersus Iudæos; & libro ei ascripto de cognitione Dei: Chrysost. in Homilia 44. in Matth. c. 12. *Cum spiritus immundus*, in Homilia seu sermone de Euangelio *Nuptiæ factæ sunt*, contra Iudæos, Gẽtiles, & Hæreticos, & in V. Orationibus contra Iudæos: S. Cyrillus Alexandrinus libro aduersus Iudæos, & in libris contra Iulianum Apostatã: S. Leo Papa Sermone 11. de Natiuitate Domini, vbi contra Iudæos expectantes Messiam hominem: Sanctus Isidorus Hispalensis lib. 1. contra

Iudęos

Iudæos, & lib.2, de vocatione gentium ad sanctam sororem suam Florētiam, & alij ex veteribus, quos prolixum esset enumerare.

Ex recentioribus verò Petrus Damianus contra Iudęos: Petrus Alfonsus ex Iudæo Christianus baptizatus anno 1106. libello seu dialogo contra Iudæos & Saracenos. Rabbi Samuel oriundus ex ciuitate Marochi, in vulgatissima & tritissima Epistola ad Rabbi Isaac, quæ hodie circumfertur tam Latinâ quàm vulgari Italicâ & Hispanicâ linguâ, legiturque to. 5. Biblioth. S S. Patrum, & post Scrutinium scripturale Burgensis: Nicolaus de Lira, præcipuè libello contra Iudaicam perfidiam, qui habetur in fin. Glossę ordin. Paulus Burgensis in scrutinio Scripturarum: Raimundus in suo Pugione: Petrus Caualleria libro dicto, zelus Christi contra Iudæos: Nicolaus Porchetus: Guilielmus Tutanus in fortallitio fidei: P. Suarez principio primi Tom. in tertiam partem D. Thomæ, & alij quàplures authores apud Possevinum lib. 9. Bibliothecæ: plenius tamen apud Cardinalem de S. Seuerina in suo Rituali, Tractatu de Infidelium conuersione procuranda. *Pet. Damianus. Pet. Alphonsus. Rabbi Samuel. Nic. de Lira. Paulus Burgensis. Raimundus. Pet Caualleria. Nic. Porchetus. Guil. Tutanus. Suarez, &c.*

De Messia aduersus Iudæos Disputatio.

TRia nobis in hac Disputatione solita breuitate demōstrāda sunt. Primū omniū est Messiam Iudæis toties promissum iam pridem venisse: Secundum, Messiam in lege promissum fuisse Christū Iesum à Iudæis crucifixum, eum qui hodie à Christianis summâ veneratione colitur. Tertiū demum, est Messiam verum, nō esse purum hominem, sed hominem Deū, quod Hebręi pertinacissime negant. Disputationem vero in octo capita diuidemus, vt tota res planius liquidiusqu constare possit.

CAPVT I.

Messiam iam venisse, celebri Gen. c. 49. testimonio comprobatur.

MEssiæ nomine nos cum Hebræis quendam hominem intelligimus ex gente Iudæorum trahentem originem, à Deo & Prophetis prædictum, & promissum in regē & saluatorē hominū. Hūc igitur Messiam iam venisse probamus 1. illustrissimo illo Geneseos c. 49. testimonio, *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de fœmore eius, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Ex quibus sacræ Scripturæ verbis hæc cōficitur ratio: Non deficiet Principatus in Iuda donec veniat Messias, ergo cùm iam defecerit, necesse est iam venisse Messiam. Cuius rationis vim vt effuge- *Gen. 49.*

effugerent Hebræi, varias eius prophetiæ, vnde illa euidentissime deducitur, interpretationes confinxerunt, quibus apertam rectamque eius sententiam peruerterent atque adulterarent.

Quidam ergo ex Hebræis aiunt vocem Hebræam שבט *Scheuath*, quã noster interpres vertit *sceptrum* siue *virgam*, non denotare hoc loco virgam regni, sed tribulationis: vt sit sensus, Iudæos à tyrannide non esse liberandos, donec veniat Messias. Sed hæc expositio primo reddit falsum Iacobi vaticinium: apertissimum enim mendacium est, nunquam ex illo tempore, quo edita est Prophetia, recessisse à tribu Iuda tribulationem vsque ad Messiæ aduentum: siquidem ex lib. Reg quisque non omnino stultus colligere potest, quàm florens quamque illustris, atque regalis Principatus in Iuda fuerit à Dauide vsque ad Sedechiam. Secundò, non congruit sequentibus vaticinij verbis illis videlicet, *Nec dux de fœmore eius*, &c. quæ de tribulatione aut tyrannica oppresione nullatenus intelligi possunt.

Secunda Expositio. Exponunt alij prophetiæ huius sensum in hunc modum: *Non deficiet sceptrum donec veniat*, hoc est, (inquit) Non deficiet postquam venerit. Sed quis nõ videt apertam corruptionem sensus? Quis enim vnquã sanę mẽtis *donec veniat*, mutet in *postquam venerit?*

3. Expositio. Rabbi igitur Salomon, quem citat Pererius Disp. contra Iud, super c. 49. Gen. prædictis Iudæis doctior, vt vim nostræ rationis eneruet, negat defecisse in tribu Iuda sceptrum & imperium. Interrogãti autem vbi terrarum sceptrum habeat tribus Iuda. Respõdet, seu (aptiùs dixerim) fingit in eis regionibus, quæ sunt circa Mediam, Assyriam Babylonem, & Caucasum montem: sed hoc impudẽtissimum mendacium est, & præterea non facit ad rẽ. Nã Patriarcha sanctus de Principatu loquebatur, quẽ Tribus Iuda habitura erat in terra promissionis. Quod persuadent, quæ subiungit de fertilitate terræ, quæ sorte obuenit tribui Iuda in diuisione terræ promissionis.

Quarta interpretatio eorum est, qui aiunt verbum illud שילה *Shiloh*, *4. Expositio.* pro quo Latinus interpres posuit, *Qui mittendus est*, signare vrbem Silo, & sensum prophetiæ esse hunc Non auferetur etiam, donec veniat Shiloh, id est, donec in Silo vngatur in Regem Saul; vel certè donec ibidem assumatur in regnum Hieroboam. Sed isti ad libitum & sine ratione loquuntur. & falsam reddunt Prophetiam dum interpretantur: falsum enim est, Saulem, qui creatus est in Masphat 1. Reg. 7. & Hieroboam qui in Sichẽ 3. Reg. c. 10. assumptos esse in regnum in Silo. Denique nemini eorum consonant sequentia Prophetię verba: vt omittam nõ fuisse initio regni Saulis translatum imperium à domo Iuda, qui ante Saulem illum non obtinebat, neque post Saulem à domo Iuda defecisse, cum potius tunc imperium

imperium in ea tribu fundatum sit per Dauidem, qui erat ex ea tribu.

Sed audiamus Iulianum Apostatam, qui vaticinium hoc non de Messia, sed cum alijs Hebręis de Nabuchodonosor Chaldæorum Rege interpretatur. Verum quàm inepta sit expositio verba illa demonstrant, *Et ipse erit expectatio Gentium*: quæ profectò Nabuchodonosor non conueniunt, quem summo acerbissimoque odio Gentes prosequebantur, non diligebant; timebant, non expectabant. *5. Expositio.*

Alij demum vaticinium hoc sub conditione quadam intelligendũ esse existimant, sub hac videlicet, si Iuda legem Dei seruauerit. Sensus proinde erit: Non deficiet principatus, donec veniat Messias, si tamen populus meus legem seruauerit veri Dei. Sed isti & temerè loquuntur, & sibi fingunt quæ sibi placent. Vaticinium enim Iacob nullam conditionem habet, neque quod ea subintelligi debeat, vspiã in sacris litteris significatur: & si semel hæc interpretandi licentia concedatur, nihil in Scriptura firmũ aut syncerum reperiri poterit. Accedit quod dum vaticinium isti conãtur exponere, Vaticinantis, & Dei prętertim finem tollunt, qui ea Prophetia volebat aduentus Messię tempus certò posse cognosci. At si sub arbitraria illa conditione intelligitur, tempus ex ea nunquam dignosci poterit. *6. Expositio.*

Maneat ergò vaticinium hoc de Messia absolutè intelligendum esse, & nomine *Shiloh* Messiam denotari, vt Rabbini Christo antiquiores docebant, vt Galatinus refert lib. 4. c. 4. & Chaldaica paraphrasis, quæ apud eos magnæ existit auctoritatis expressè posuit: *Donec veniat Messias*: cui omnia & quæ antecedunt, quæque subsequuntur optimè conueniunt. Imò neque alteri accommodari vllo modo possunt, vt bene exponit Irenæus lib. 4. c. 33. & Cyprianus Epistola 63. aliàs l. 2. epistola 3. Iustinus Martyr Dialog. cont. Tryphon. & auctor Quæstionum ad Antiochum, quæ feruntur nomine Athanasij quæst. 103. *Galatinus. Irenæus. Cyprian. Iust. Mart.*

Sed cur, dices, Messias nomine *Shiloh* significatus est. Vulgatus interpres nomen שילה *Shiloh* à verbo שלח *Salah* quod *mitto* significat, deduxit, quo quidem *missum* seu *mittendum* significat: quod nomen in Scriptura accommodatur *Messia*, quasi per antonomasiam, vt quemadmodum ille singulariter promissus est ita nomine Venturi singulariter significetur. Sed obstat, quod aliis litteris scribitur verbum *Shiloh* quando missum significat, quam in hoc loco Gen. habeatur, vt de nomine *Shiloh* videre est Esaiæ 8. Sed id fortassis effecit, quia eisdem litteris scriptum inuenit: sed si scribatur eo modo quo nunc habetur in Hebræo, abundantiam pacis significat. & ita *Shiloh* idem erit quod pacificus, quod de Messia prædictum est, Zachariæ 9. Restat nunc ad nostrę fidei maiorem confirmationem, vt exponamus, quomodo signum illud tempore Christi Domini fuerit exhibitum quod Cap. sequ. pręstabimus. *Ex Suarez.*

DDDd CAPVT

CAPVT II.

Exponitur quemadmodum veritas huius prophetiæ cum ipso euentu, eorumque successu consentiat.

EX pluribus prædicti vaticinij expositionibus, quibus DD. Catholici docere student, quonam pacto Prophetiæ huius veritatis euentus & res ipsa planè respondeat: nos tres tantum quæ probabiliores nobis visę sunt, in medium adducemus, vt prudens lector eligat quã maluerit. Alias expositiones placuit supprimere, tum quia breuitati studemus, tum ne quando cum Iudæis suscepimus disputationem, cum Catholicis certare videamur. Conducet autem illud in quo totius difficultatis cardo vertitur, capitis huius initio demõstrare, vt solutio deinde faciliùs percipiatur. Summa igitur difficultatis huius in eo versatur, quòd videatur multò ante aduentum Christi defecisse sceptrum à domo Iuda, tempore videlicet Sedechiæ, & vltimæ Babylonicæ captiuitatis: quam diuoluere oportet, non quidem propter Iudæos, contra quos ea Prophetia de Messia exposita tantundem facit, ac si ante aduentum Christi sceptrum à tribu Iuda defecerit, (tunc enim quoque benè argueretur, ergo Messias aduenit, quod negant,) sed ad nostræ fidei, vt Cap. superiori diximus, confirmationem.

Hanc ergo difficultatem vt soluant quidã, supponunt primo nomine *Iudæ* intelligendam esse specialem tribum à reliquis distinctam; sed ex ea præcipuè & paucis ex tribu Beniamin totam Iudæorum gentem constituisse, à tempore Salmanasar Regis Assyriorum, à quo regnum Israel, quod decem tribubus constabat, ita vastatum fuit, vt eius nulla deinceps mentio habeatur, constat 4. Reg. 7. Vnde fit, solum regnum Iudæ permansisse vsque ad Christum, quod quidem solam fere gentem ex tribu Iuda complectebatur: dicitur enim 3. Reg. 12. solam tribum Iudam secutã esse domum Dauid, quia quamuis tribus Beniamin secuta fuerit Roboam, tamen vel non fuit integra sicut tribus Iuda, vel non habetur ratio eius, propter dignitatem & excellentiam tribus Iudę: vnde 4. Reg. dicitur: *Iratusque est Dominus Israeli, & abstulit eos à conspectu suo, & non remansit nisi tribus Iuda tantummodo.*

4. Reg. 7.

3. Reg. 12.

Supponunt secundò, nomine *Sceptri* vel *Ducis*, aut non esse intelligendã dignitatem, & potestatem Regalem proprie; vel certe nõ solum illam, sed quam-

quamcunque primariam & principalem potestatem regendi & iudicandi populum : ita tamen vt si vtraque significari dicatur, altera nomine sceptri, altera nomine Ducis, non sit necesse intelligere Tribum Iudam fuisse habituram vtramque vsque ad aduentum Messiæ, sed non vtraque simul fuisse carituram, atque adeo alteram saltem habituram fuisse donec veniat, &c.

Quibus suppositis, non est difficile intelligere, quomodo verum sit dignitatem hác fuisse aliquando in tribu Iuda, & in ea perseuerasse vsq; ad Herodé, cum quia licet hæc potestas ad sacerdotes, & proinde ad tribum Leui deriuata sit; hoc tamen factum est, quatenus tribus Leuitica per matrimoniorum coniunctionem vna cum tribu Iudæ effecta est, & ab illa particeps regalis splendoris facta est; tum etiam, quia concilium illud ab Hebręis *Sanhedrin* nuncupatum, & ab Herode dissolutum, penes quod erat iudicandi potestas, ex tribu Iudę maiori fere ex parte constabat, quod euidens est de posteriori tempore quando vt diximus sola fere Iudę posteritate totus Hebręorum populus constabat. Si vero inquiras quonam fundaméto Sanhedrin hoc supponatur. Resp. Pręter graues auctores qui de illo loquuntur, non leues extare in Scriptura coniecturas : siquidem Moyses 70. senes elegisse dicitur. De quibus non inepte intelligi potest illud Deut. 17. *Si difficile, aut ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, ascende ad locum quem elegit Dominus, &c.* & 1. Paralip. 26. *In qua parte domus erat seniorum consilium.* Hoc verò Sanhedrin nō fuit ablatum tempore captiuitatis, vt sumi potest ex Daniel. 13. vbi senes populi iudicarunt Susannam, vbi Glos. & Liranus aduertunt eos fuisse de tribu Iuda.

Deut. 17. 1. Par. 26. Dan 13.

Secunda expositio est aliorum qui malunt vaticinium hoc interpretari in vniuersum de ipsa gente Iudaica, de tribu autem Iuda secundū quandam applicationem siue (vt Theologi loquuntur) per appropriationem, vt hic sit prophetiæ huius sensus: futurum semper in gente Iudaica principatum, donec, &c. Cui expositioni nō obstat aliqua breuis interruptio, quæ tempore captiuitatum in Babylone siue Perside contigit. Qui principatus defecit tempore Herodis, qui fuit alienigena, & proinde tempore Christi Domini hoc est Messiæ. Tuetur hanc sententiam Benedict. Pererius Comm. in Genesim c. 4. q. pro qua adducit Iustinum in Dialogo cum Tryphone Iudæo, Eusebium lib. 7. hist. Ecclesiasticæ c. 6. Athanasium lib. de Incarnatione Verbi, Ambrosium in lib. de benedictionibus Patriarcharum c. 4. Chrys. Hom. 67. in Gen. exponentem hanc prophetiam, Augustinum lib. 18. de Ciuit. Dei c. 45. Theodoret. quæst. vltima in Genesim, Rupertum lib. 9. Commentar. in Gen. c. 9. & libr. 3. de victoria verbi c. 9. quos omnes Patres prędictus auctor in suam sententiam trahit, neque certe extorquere videtur.

Secūda Prophetiæ expositio.

Hanc expositionem tuetur Pererius Iesuita. Iustinum Eusebi. Athanas. Ambros. Chrysost. Augustinū. Rupertum, &c.

Obijcienti autem Iacobum Patriarcham, cùm vaticinium illud proferebat, allocutum fuisse Iudam, & eius tribum, non totam Hebræorum gentem; Resp. Iacobum voluisse tunc pronunciare rem ad totum populum spectantem, cùm de tribu Iuda loquebatur tribus de causis. Primò, quia prænouerat principatum Iudaicum futurum penes tribum Iuda & longissimo tempore & florentissimam: nobilissimæ igitur partis nomine non incongruè totum populum nuncupauit. Secundò, quia item præuiderat futurum, vt vniuersus populus ad tribum Iuda redigeretur, & ab ea nomen acciperet, quod contigit teste Iosepho lib. 11. Antiq post reditum ex captiuitate Babylonica, qui sceptrum & principatum tenuerunt, fuerunt ex tribu Leui. Ipse tamen principatus fuit ex tribu, & in tribu Iuda, namque ipsa regio, & ditio eius regni & subditi & sedes regni & ciuitas regia erant tribus Iuda, quapropter appellabantur Reges, & regnum Iuda, non autem Leui. Hoc autem regnum licet Herodes quoque habuerit, quia tamen & fuit alienigena, & quia illud non habuit legitimè, ideo rectè dicitur regnante Herode defecisse sceptrum à domo Iuda, quo tempore aduenit Messias.

Iosephus.

In hac tertia causa nuper explicata traditur fundamentum tertiæ expositionis prædictæ Prophetiæ, quæ certè æquè probabilis est ac superiores, & fortasse non deerunt quibus magis placeat hæc tertia expositio (de qua mox sumus dicturi quam reliquæ.

Tertia prophetiæ expositio.

Dicunt ergò alij, estque in ordine tertia sententia, totam hanc Prophetiam intelligendam esse propriè de tribu Iuda, à qua sceptrum & principatum non defecisse docent vsque ad aduentum Messiæ (omisso captiuitatum tempore, vt suprà dictum est) quia licet senescente iam Iudæorum regno, & ad occasum festinante, qui regnum tenerent essent Sacerdotes ex tribu Leui, non proinde tamen sceptrum à domo Iuda defecit: sicut quamuis corona Polonica in Henricum Valesium aliquando translata fuerit, non proinde cecidit Polonorum regnum: & quamuis corona Hispanica nunc decorentur Austriaci, non idcirco defecisse rectè diceretur corona vel sceptrum Hispanicum. Ad eundem igitur modum de sceptro ac principatu Hebræi populi, ac de tribu Iuda cogitare, & sentire conuenit. Hæc verò dixisse sufficiat ad exponendum, quanam ratione veritas huius Prophetiæ cum ipso euentu, rerumque successu congruat atque consentiat. Nunc ad rationes, quibus Messiam iam venisse demonstretur contra Iudæos, reuertamur.

CAPVT

CAPVT III.

Idem Danielis illustri testimonio comprobatur, & vaticinium exponitur.

SEcundum scripturæ sacræ testimonium, quo magis est vulgare & tritũ eo est magis efficax ad Iudæorum sententiam, vel (melius dixerim) errorem conuincendum. Illud vero ex c.9. Danielis desumitur, ex quo deduci non poterit firmum argumentum, nisi prius explicetur. Ne autem necesse sit bis sacræ scripturæ litteram longiusculam repetere, primis statim verbis & sequentibus successiuè subtexemus expositionem.

Ductus à Dario Assueri Astyagis filio captiuus in Babylonem Daniel, anno 1. Darij post euersam Babylonem, & occisum Balthasarem, dum attente Ieremiæ vaticinium de captiuitate illa perlegeret, Deum obnixè cœpit exorare pro liberatione populi Hebræi, & reditu in patriam, simulque fortassis, vt qui vir desideriorum esset, spiritualem liberationem per Messiam futuram cupiens; Deus qui diues est in misericordia, cuius liberalitatem maximè decet plus homini concedere quàm ipse postulet, misit ad eum Angelum Gabrielem, qui post pauca ita illum allocutus est.

¶ *Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt*. Quasi expressius diceret, Diuturna vestra ô Daniel, atque longissima Messiæ expectatio ad breue septuaginta hebdomadarum spatium Deo miserante reducenda est. Perbreue siquidem fuit tempus hoc 490. annorum, cum superiori comparatum. Et proprijssimè certè verbo illo (*abbreuiatæ sunt*) vsus est Angelus, siquidem in familiari sermone, quando tempus ad aliquam actionem præscriptum finitur, iam iam dicere solemus dies abbreuiari. Dixi tempus septuaginta hebdomadarum 490. annis constare, quia certum est eas hebdomadas non posse esse dierum, sed annorum septem singulas, non plurium, septem quidem simplicium annorum numerus Leui.25. & Gen.29. hebdomada *Leuit. 25.* nuncupatur: plurium autem, licet quidam Hebræi fingant, id tamen & *Gen.29.* temere faciunt, sine vllo videlicet Scripturæ sacræ fundamento, prorsus ineptè. Si quis enim pro suo arbitrio hebdomadas septuaginta annorum fingat, cui non licebit easdem 700. annorum vel 7000. vel etiam 70000. componere, ne conuinci possit hebdomadas adhuc esse completas? Et certè ex verbis Angeli, infrà exponendis, omnino constat tempus illarum hebdomadarum iam esse transactum, vt annotabimus suo loco. Certum sit igitur has hebdomadas septem simplicibus constare annis æqualibus, & eiusdem rationis, & continua quadam successione fluentibus: sine fun-

damento enim disiungerentur, & non posset certũ ex illis aduentus Messiæ tempus deduci. quod tamen voluit hoc vaticinio Angelus indicare, qui subiungit *super populum tuum*, hoc est Hebræorum: *& super vrbem sanctam tuam*. i. Hierosolymam. *Vt consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatũ.* i. vt deleatur peccatum meritis passionis Christi. Non vt Rabbi Salomõ interpretatur, vt desistant à præuaricationibus suis Hebræi tempore excidij Hierosolymitani, quia ita exposita prophetia esset falsa, quia non destiterunt tunc à peccatis Hebræi, imo, vt vere Liranus ait, sunt augures & præuaricatores, & multis alij peccatis irretiti.

Ex Lirano.

Et adducatur Iustitia sempiterna: Et adducatur Christus, quia ipse nostra iustitia, sanctificatio, quæ in via inchoatur, & in patria perficitur. *Et impleatur visio & prophetia*. Hoc est, omnia quę de Christo à Prophetis sunt prędicta, quę luce clarius in Christo completa sunt, vt in secunda Disputationis parte latius prosequemur.

Et vngatur Sanctus sanctorum. Hebræi legunt *Sanctum sanctorum*, hoc est, templum, arca testamenti, & vasa sanctuarij per Messiam recuperanda, contra Ierem. 3. *In diebus illis erit Dominus, non dicent vltra Arca testamenti Domini, neque ascendet super cor, neque fiet vltra, &c*, Sensus ergo est, Et Christus verè Sanctus sanctorum, propter excellentem sanctitatem vngatur. De Christo enim dicitur, *Vnctus oleo lætitiæ præ participibus suis*. Notandum vero hoc est elogium. quo Angelus eum, de quo loquitur, Sanctum sanctorum appellat, quod certè Christo optime conuenit, alteri cuilibet nullatenus. Is enim Sanctus sanctorum tantum dici potest, qui sanctos omnes longè superet, fonsque sit totius sanctitatis Notandum id, inquam, maximè, vt videas quàm perspicuè Angelus de Messia loquatur.

Ierem. 3.

Scito ergo & animaduerte: ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Hierusalem. Hebræi legunt *de exitu sermonis*, ne cogantur verba hæc de hebdomadarum initio interpretari: sed peruertunt manifestè litteram, in qua *ab*, non *de* habetur. significat autem à tempore, quo proferetur edictum, seu facultas concedetur reædificandi Hierusalem, quod promulgatum est ab Artaxerxe 20. anno regni sui, vel certè iuxta expositionem Liran. Burg. & Galatini, à tempore, quo à Deo exiuit sermo ad Ierem. de reædificanda Hierosolyma ab anno videlicet 4. Sedechię.

Neque ad Christum ducem. Exponunt Hebræi vsque Cyrum, qui dictus est Christus. Isai. c. 45. Sed errant. nam de eodem Christo dicitur paulò infrà, occidendum esse in Hierusalem quod Cyro conuenire non potest. Recta ergò expositio, *Vsque ad Christum ducem*. i. vsque ad tẽpus. quo Messias incipiet hominibus manifestari, prædicare, docere, seu vsque ad illud tempus, quo incipiet Christus publica miracula edere.

Rabbi Salomon.
Isa. 45.

Hebdomades septem & sexaginta duæ erunt; hoc est sexaginta nouem.

Et rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum. Quasi expressius diceret, in primis septem hebdomadibus reædificabuntur muri Hierosolymæ.

Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus. Post videlicet hebdomadas sexaginta duas, septem prioribus in quibus Hierusalem renouanda est suppositis occidetur Christus ille, de quo suprà locutus est, Messias. Hucusque visum est explicare huius vaticinij litteram subobscuram propter Hebræorum expositiones quas reiecimus: quasque fusius reijcit Liranus sup. illud c. 9. Danielis, & nouissimè Pererius. Ex ea nunc nobis liceat rationem conficere: Daniel prædixit post 490. annos aduenturũ Messiam, sed hoc tempus iam elapsum est, vndecumque auctores illud exordiantur aut quocunque illud concludant; ergo stultum est Messiam adhuc expectare. Maior constat ex supradictis inter exponendum Prophetiam, vbi diximus in ea sermonem esse de Messia, & hebdomadas 490. annis constare. Minor quoque est euidens, ergò, &c. Diximus verò vndecumque authores hebdomadas exordiantur, aut quocunque easdem concludant, quia extant de hac variæ multiplicesque sententiæ, variæ quoque temporum Chronologię, vt in tanta sententiarum varietate, & humanarum historiarum incertitudine difficile admodum sit annorum seriem aliquam adducere quę lectoris diligentis animum omnino sedare possit, quàm idcirco prætermittimus, & studiosum ad Liranum, & ex recentioribus ad Pereriũ in c. 9. Danielis, & ad Suarez 1. Tom. sup. 3. p. d. 1. sect. 2. Legantur etiam Ioan. Driedo lib. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis: & ex veteribus Eusebius lib 8. de Demonstrat. Euang c 3. Tertull. etiam qui lib. contra Iudæos enumerat hebdomadas, quem Hieronymus in Danielem sequitur, Prosper verò de prædictionibus diuinis p. 2. c. 35. refert Hieronymum ac valde laudat. Nobis, vt diximus, satis esse debet hebdomadas septuaginta vndecumque numerentur, iam effluxisse, atque adeò Messiam iam venisse.

CAPVT IV.

Alio eiusdem Danielis loco eadem veritas demonstratur, & de Iudæorum calamitatibus differitur.

TErtium igitur testimonium est apud eũdem Daniel. post verba cap. pręcedenti allata: ex quo apertiùs colligitur eum loqui de Christo: nam

nã postquam dixerat, *post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus*; addit: *Et non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et Ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis eius vastitas, & vsque ad consummationem & finem durabit desolatio.* Ex hoc loco propterea licet argumentari ad nostrũ institutum: quia omnino vastatio Hierusalem per Vespasianũ & calamitas ista Iudęorum quam cernimus, est illa ipsa quæ secundum hanc prophetiam est duratura vsque ad mundi finem, atque adeo consequens est vt fateamur iam Messiam aduenisse, fuisseque ante istam Iudęorum cladem occisum. Quod manifestissimè apparebit demonstrando differentiam huius calamitatis, quę à Vespasiano illata, vsque in hanc diem perpetuo premit Iudęos, atque aliarũ calamitatũ priorũ, quas Iudęi ante Saluatoris nostri aduentũ perpessi sunt. Hinc enim apparebit, non sicut priores calamitates certum quendam exitum & terminum habuerunt, ita quoque hanc esse aliquando finiendam. Si quis igitur huiusmodi calamitatum differentias conquirat, nimirum quinque reperiet. Principio antiquiorum calamitatum, quæ acciderunt Iudæis ante Domini nostri ortum, tres fuerunt omnium grauissimæ, & super alias memorabiles. Prima fuit Ægyptiaca: secunda Babylonica: tertia, quam sub Rege Antiocho Epiphane, tempore Machabæorum Iudæi tulerunt. Inter quas & præsentem Iudæorum calamitatem, quinque, vt dixi, notari possunt discrimina. Nam primas illas Deus & venturas prædixit, & quanto tempore duraturæ erant præsignificauit: siquidem, vt est in lib. Gen. in cap. 15. prædixit Deus Abrahæ, posteros eius peregrinaturos in Aegypto, seruiturosque annis quadringentis: his autem exactis, excussoque seruitutis iugo terram Chanaan possessuros. Babylonicam captiuitatem prænuntiauit Deus per Hieremiam, vt ab eo scriptum est cap. 25. & 29. tempus quoque eius captiuitatis, annorum dumtaxat septuaginta futurum prædixit. Miserabilem calamitatem, qua afflicti sunt cõtritique ab Antiocho, & futuram & tribus annis ac dimidio mansuram prædictum est à Daniele cap. 8. huius libri. Hanc verò calamitatem, qua iam diu toto orbe conflictantur Iudæi, prænunciauit quidem hoc loco Gabriel euenturam: sed finem eius non indicauit: quo silentio, & durationis eius reticentia satis ostendit nullo eam tempore terminandam. Quinimo non obscurè id demonstrauit, quando dixit desolationem vrbis, templi, & Iudaicę gentis captiuitatem vsque ad consummationem & finem permansuram. Postea, longissima priorum captiuitatum fuit Ægyptiaca, quæ tamen centum quinquaginta annos non excessit: loquor enim de seruitute & afflictione, quam in Aegypto Iudęi post mortem Ioseph pertulerunt: namque habitatio seu peregrinatio Iudęorum in Aegypto quadringentis triginta annis definitur à Mose in cap. 12. Exod. Captiuitas autem Babylonica lon-

De Iudæorũ calamitatibus.

Perer. à fol. 621 vsq; ad fol 628.

Quinque differentiæ inter hanc vltimam Iudæorum calamitatem quæ post Domini nostri necem ipsis accidit, & alias priores eo quòd aliarum fuit prædictum sit, huius verò non.

Gen. 15. Ierem. 25. & 29. Dan. 8.

Secũdò quod hæc longè sit diuturnior alijs.

Exod. 12.

longè breuior fuit: videlicet ſeptuaginta annos minimè ſupergreſſa. At hęc Iudęorum calamitas tranſactis iam mille quingentis annis, nihilominus tamen ſicut fuit ab initio, eodem nunc ſtatu, aut etiam peiori & miſerabiliori permanet. Deinde in captiuitate Babylonica habuere Iudęi Prophetas, vt Ezechielem, Baruch, & Danielem, qui eos conſolabantur, & certa ſpe recuperandæ libertatis ſuſtentabant. In præſenti verò calamitate nullum habuerunt verum Prophetam. Propterea aliis calamitatibus ſępè facta ſunt diuinitus miracula, quibus declaratur populum Hebræum in Dei eſſe gratia, & tutela. Tale fuit nobiliſsimum illud miraculum triũ iuuenum in fornace Babylonica, & Danielis in lacum leonum bis coniecti. In hac verò captiuitate nullis à Deo miraculis honorati ſunt: quin magnis contra ipſos à Deo editis prodigijs, euidenter oſtenſum eſt, eum populum à Deo eſſe reprobatum ac penitus abiectum. Poſtremò in aliis captiuitatibus claruerunt inſignes aliqui gentis Iudaicę viri, qui cùm ſumma gratia, honore & auctoritate florerent apud eos Reges quorum imperio & ſeruitute Iudęi tenebantur, magnas illis vtilitates attulerunt. Tales fuerunt apud Pharaonem Ioſephus, Moſes, & Aaron: apud Reges Chaldæorum Daniel & tres eius ſocij: apud duos Artaxeres Perſarum Reges Eſdras & Nehemias, itemque Mardochęus & Heſter. Horum ſimiles nullos in hac captiuitate habuerunt. Patet igitur non vt illarum, ſic & huius, aliquem ſperandum eſſe terminum.

Tertia, quod in hac certãt Prophetis.

Quarta, quod in hoc nulla eis fiãt miracula

Quinta, quod nullos inſignes viros habuerint.

Cæterum quod à viris doctis obſeruatũ & proditũ eſt, etiam hoc loco videtur prodendũ; Iudæos reuerſos Babylone tametſi libertatem, vrbẽ, templum, regnumq; recuperauerint, & in Dei beneuolentiam atque gratiam redierint, attamen ſeptem eximiis, ac ſingularibus Dei muneribus & beneficiis, quibus ante captiuitatem Babylonicam decorati nobilitatique fuerant, in poſterum caruiſſe. Vnum fuit arca fęderis à Moſe fabricata, quam poſtea non habuerunt, prędicente id Hieremia cap. tertio: *In diebus illis (inquit) non dicent vltra Arca teſtamenti Domini, neque aſcendet ſuper cor, neque recordabuntur illius, nec viſitabitur nec fiet vltra.* Alterũ erat oracula & reſponſa Dei ex ipſo propitiatorio frequenter Iudæis data. Tertium fulgor ex lapidibus pretioſis, qui erant in rationali Pontificis, mirabiliter emicans, atque exſplendeſcens, & futuros euentus Iudęis demonſtrãs, vt tradit Ioſephus libro tertio Antiquitatum Iudaicarum. Quartum ignis cęlitus deſcendens, & cõſumens ſacrificia. Quintum Spiritus ſancti gratia ſpectabili aliquo ſigno immiſcens ſe ſacrę vnctioni, quo Reges, & Pontifices vngebantur. Sextum donum Prophetię. Nam Prophetarum omnium nouiſsimi fuerunt Aggęus, & Zacharias, hiſque poſterior Malachias, quem plerique Eſdram fuiſſe arbitrantur. Septimum triplicatus terrę fructus quolibet ſexto anno, in tres annos alimentis hominũ, pro-

Septem ſingularibus Dei beneficijs Iudæos poſt captiuitatẽ Babylonicã caruiſſe.

Ierem. 3.

Ioſephus lib. 3 cap. 9.

pter septimi anni quietẽ suffecturus: hoc enim Deus promiserat Leuitici cap vigesimoquinto. Hęc Lector vberius, atque enucleatius tractata reperiet apud Diuum Chrysostomũ Oratione tertia aduersus Iudęos, apud Nicolaum de Lira super 6. cap. prioris libri Machabæorum, & apud Petrum Galatinum libro 4. cap. 17. His igitur præclarissimis Dei beneficijs atque ornamentis caruere Iudæi, postquam, discussa Babyloniorum seruitute, in patriam regressi sunt. Sed nihilominus tamen libertate, vrbe, templo, regnoque & quod caput est, Dei gratia, & protectione fruebantur. His autem rebus omnibus cernimus eos post illam Vespasiani & Titi cladem, videlicet ob Messiæ necem nefariè patratam, vsque ad hanc diem fuisse priuatos.

Leuit. 25.

Mala quæ post Titum & Vespasianum Iudæis contigere, propter necẽ Messiæ ipsis accidisse probat.

Sap 3.

At enim respondent quidam Iudæi se hanc calamitatem non pati propter cædem Messiæ, quem ipsi etiamnum venisse negant: sed virtutis explorandę probandæque causa, scilicet vt eorum virtus rebus aduersis, sicut igne aurum purior atque illustrior existeret, quemadmodum scriptura ait: *Tanquam aurum in fornace, probauit electos Dominus, & quasi holocaustum accepit eos.* Sed hoc responsum mendacij atque impietatis conuincitur. Primò, quia hæc calamitas non modo est corporalis, sed etiam spiritualis, magnam spiritualium bonorum iacturam continens: carent enim Prophetis, miraculis, cultu diuino, & Mosaicæ legis obseruatione. Pœnam autem spiritualem non ad probandam virtutem, sed ad punienda præterita scelera Deus infligit. Denique Iudæi sic respondentes mendacem faciunt Deum: quippe amplissimis verbis Deus sæpenumero promittit, vt videre est in Deuteronomio cap. vndecimo, & 28. se populum Hebręum, si quidem is benè ac piè viueret, atque in legis quam per Mosen illis dederat, obseruantia, obedientiaque permaneret, cõseruaturum omni tempore in terra Chanaan, quam possidebat, à cunctis hostibus defensurũ, cunctisque malis liberaturum, atq; omni bonorum genere cumulaturũ. Alij respondent se non propter necem Messiæ, sed propter alia quamplurima & grauissima flagitia, quæ admiserunt, iram Dei aduersum se irritasse: tantamque eius animaduersionem, & vindictam, quanta nunc plectuntur, promeruisse. Verumtamen & hoc responsum falsitatis arguitur: etenim quærendum ex illis est, quænam fuerint scelera ab ipsis cõmissa, propter quæ tam grauiter puniantur. Nimirum duo reperiuntur in Sacris litteris, omnium scelerum maxima, & grauissimis verbis à Deo reprehensa, & acerbissimis suppliciis vindicata, scelus idololatriæ, & cędes Prophetarum: hęc duo super alia omnia Deus exprobrat Iudęis, & propterea testatur grauissimas quasque eorum captiuitates, & calamitates, præsertim verò Babylonicam, ipsis contigisse. Atqui nec post dissolutam captiuitatem Babylonicam, nec post Saluatoris nostri aduentum legimus Iudęos

Nulla scelera Iudæorũ fuerunt, quæ eis hanc tam grauem calamitatem iniecerunt præter Christi necem.

Iudęos aut publice idola coluisse, aut Prophetas occidisse. Itaque post id temporis, quod ad ista duo scelera spectat, quodam modo melior fuit populus Hebræus, quam antea fuerat. Non igitur magnitudo & diuturnitas præsentis Iudęorum calamitatis, vel ad prædicta duo scelera vel ad alia quæcunque præter cædem Messiæ referri potest. Sed esto, fuerint idolorũ cultores, Prophetas occiderint, non ideo tamẽ conueniens prędictis sceleribus erat præsens Iudæorum calamitas. Hæc namque scelera fuerunt antea apud illos creberrima, quorum tamen non nisi septuaginta annorũ captiuitate, pænas luerunt. Nullum igitur exitum habent, nullum latebrã Iudæi: quocunque, se verterint, tenentur constricti.

Iuuat hoc loco referre, quæ D. Hieronymus ad hanc Iudæorum voluntariam cæcitatem perfidiamque redarguendam posuit in Epistola 129. quam scripsit ad Dardanum: *Multa* inquit) *Iudæa scelera commisisti, cunctis circa te seruisti nationibus: ob quod factum? vtique propter idololatriam, cumque seruisses, crebrò tui misertus est Deus, & misit iudices & saluatores, qui te de seruitute Moabitarum, Ammonitarum, Philistinorum, ac diuersarum gentium liberarent. Nouissime sub Regibus offendisti Deum, & omnis tua prouincia gente Babylonica vastante, deleta est per septuaginta annos, templi solitudo permansit. A Cyro Rege Persarum est laxata captiuitas: extructum quoque est sub Dario templum. Quæ passi sitis à Medis, Aegyptijs, & Macedonibus non enumero: nec tibi adducam in memoriam Antiochum Epiphanem crudelissimum omnium tyrannorum: nec Pompeium, Gabiniũ, Scaurum, Varium, Cassium, Sosiumque replicabo, qui tuis vrbibus & præsertim Hierosolymæ insultarunt. Ad extremum sub Vespasiano, & Tito vrbs capta templumque subuersum est. Deinde ciuitatis vsque ad Adrianum Principem per quinquaginta annos mansere reliquiæ: post illam euersionem vsque ad hanc diem paulò minus quàm per quadringentos annos & Vrbis & templi ruinæ permanent. Ob quod tantum facinus? Certe non colis idola: sed etiam seruiens Persis & Romanis, & captiuitatis pressus iugo Deos ignoras alienos. Quomodo clementissimus quondam Deus, qui numquã tui antea oblitus fuerat, nunc per tanta spatia temporum non adducitur, vt soluat captiuitatem, & vt verius dicam expectatum tibi mittat Antichristum? Ob quod, inquam facinus & tam execrabile scelus, auertit à te oculos suos? Ignoras: Memento vocis parentum tuorum, Sanguis eius super nos & filios nostros. Et hic est hæres, Venite occidamus eum & nostra erit hæreditas, Et non habemus Regem nisi Cæsarem. Habes quod elegisti, ad finem mundi vsque seruiturus es Cæsari, donec gentium intret plenitudo, & omnis Israel saluus fiat. & qui quondam erat in capite, vertatur in caudam.* Hactenus verba D Hieronymi.

Eximia D. Hieronymi in Iudæos sententia.

Matt. 27. Matt. 21. Ioan. 19.

Neque cuiquam mirandum accidat, hanc tam manifestam, testatamque oraculis Prophetarum, atque suorum multorum experientia comprobatam de Messiæ aduentu, & morte doctrinam, non videre atque intelligere. Siquidem hæc ipsa cæcitas, vna est de multis alijs, & quidem ma-

ximis Iudæorum pænis quibus illi propter necem Mesiæ à Deo puniti sunt. Duplici enim pænarum genere mulctati sunt. Vnum fuit corporale: & hoc triplex, amissio regni ac dignitatis, perpetua vrbis ac templi desolatio, & sempiternum exilium, innumeris malis miserijsque refertum. Alterum pœnæ genus fuit spiritualе tantò sanè grauius & exitiosius priore, quantò & potioribus bonis eos spoliauit, & acerbioribus malis affecit. Et hoc duplex; excæcatio mentis, & obduratio cordis videlicet ad intelligẽda, credendaque, atque amplectenda, quæ ad Mesiã pertinebant. Hoc duplici pœnarũ genere plectẽdos esse Iudæos Isaias c.6. illis verbis indicauit:

Isa.6. *Excæca cor populi huius, & aures aggraua, & oculos eius claude, ne forte videat oculis suis & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum, & dixi, Vsquequo Domine? & dixit, donec desolẽtur ciuitates absq; habitatore, & domus sine homine, & terra relinquatur deserta* Hoc Isaiæ vaticinium Saluator noster in Euangelio Ioan. cap. 12. ad se & Iudæos qui sibi credere recusabãt, pertinuisse declarauit. Illud quoque quod in Deuter. cap. 28. dixit Moses de Iudæis, *Percutiat te Dominus amentia & cæcitate ac furore mentis: & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas, omnique tempore calumniam sustineas, & opprimaris violẽtia, nec habeas qui liberet te.* Hoc, inquam, quod Moses dixit, nũquam verius quam iam in Iudæos dici posse intelligimus. Dauid prȩterea Psalmo 68. cum sub persona sua exposuisset, quàm indignis & acerbis modis tractandus esset Mesias à Iudæis, scilicet propter certitudinem Prophetiæ, in prædicendo futura, vsus verbi præteriti temporis, proxime varias pȩnas, partim corporales, partim spirituales tam immani eorum sceleri comparatas, subiunxit: *Fiat* (inquit) *mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones & scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Effunde super eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & nõ intrent in iustitiam tuã. Deleantur de libro viuentium & cum iustis non scribãtur.* Dauidem autem hæc vaticinantem, prophetico spiritu, spectasse Iudæos, qui Dominum nostrum occiderunt, & doctrinam eius oppugnarunt, non tantum accipere noluerunt testem habemus quo non grauior alter, D. Paulum capite vndecimo Epistolæ ad Romanos. Qui quidem Paulus capite tertio posterioris Epistolȩ ad Corinthios, eleganter argumentatur, obtusos esse Iudæorũ sensus ad diuina mysteria, prȩsertim ea, quæ Mesiam attingunt, intelligenda: Olim, inquit, non poterant Iudȩi aspicere faciem Mosis, nisi velatam, nẽpe in hodiernã vsq; diẽ, velamẽ manet Iudȩis in lectione veteris testamenti: quod tamen per Christum euacuatur. Itaque Iudæus sine fide Christi legens Scripturam, reperit eam velatam, nec menti

Ioan. 12. *Deut. 28.* *Psal. 68.* *Iudæi habent faciem velatam ad Scriptura mysteria intelligenda.*

menti peruiam ad intelligendum. At cum primum fide Christi imbutus est, velamen ex ipsa Scriptura, & ex corde eius aufertur. Idem Paulus 2.c. posterioris Epistolę ad Thessalonicenses, testatur Iudęos expositos esse omni seductioni & errori, eò quod claritatem veritatis non receperunt, vt salui fierent: *ideoque* (inquit) *mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.*

CAPVT V.

Secunda disputationis pars, in qua ostenditur Christum Iesum Marię Filium, verum fuisse Messiam.

VAlidissimis & quamplurimis argumentis Christus Dominus ostendit se esse verum Messiam, vt sic etiam adimpleatur prędicta in superioribus Danielis prophetia, illis verbis, *Confirmauit autem pactum multis*, vbi clare prædixit Christum Dominum Euangelium seu nouum testamétum (id enim sonat *pactum*) multis testimonijs, & argumentationum generibus comprobaturũ. Quinque verò præcipuè modis siue argumentorũ classibus demõstratur Christum Dominum verum fuisse Messiam, eiusque doctrinam à Deo esse profectam.

Quinque enim modis Dominus noster probauit se Messiam esse; suáque doctrinam à Deo esse profectam, eamque cunctis hominibus ad percipiendam vitam æternam omnino esse necessariam. Primum genus probationis constat multis, varijs, & adeò grauibus testimonijs, vt ea nulla tergiuersatione eludi possint. *a* Primum testimonium fuit Angelorum in ortu Christi annunciantium pastoribus eo die natum esse Saluatorem mundi. *b*. Secundum testimonium fuit Magorum, qui ex oriente venientes, natum iam esse regem Iudæorum nouæ stellæ miraculo confirmarunt. *c* Tertium fuit eorum, qui illo ipso tempore, quo Christus natus est, iustitia pietateque ac sanctitate insignes, & apud Iudæos perquam nobiles habebãtur, vt Elisabeth, Zachariæ, Simeonis & Annæ. *d* Quartum fuit multiplex testimonium, & præconium Ioannis Baptistæ cui Iudæi non poterant contradicere. *e* Quintum fuit testimonium Dei Patris magnificè & gloriose datum in baptismo, & transfiguratione Christi. *f* Sextum fuit Mosis & Eliæ, qui apparuerunt in transfiguratione Christi, & testificati sunt ipsum esse Messiam. Septimum fuit testimonium ipsorum Pharisæorum

Primò probatur testimoniis.
a *Luc. 2.*
b *Matt. 2.*
c *Luc 1. & 2.*
d *Matt. 2. Luc. 3. Ioan. 1.*
e *Matt. 3. & 17.*
f *Matt 17.*

Matt.7. risæorum, de quibus vnus Nicodemus dixit, *Scimus quia à Deo venisti Magister*. Octauum etiam ipsorum Dęmonum qui eiecti ab ipso ex humanis corporibus clamabant ipsum esse Christum, & Filium Dei.

Secundò miraculis. Ioan.7. Secunda probatio versatur in miraculis Christi, quæ fuerunt plurima, maximaque. Quapropter Iudęi, vt refert Ioannes cap.7. dicebant. *Nunquid Christus, cum venit, plura signa faciet, quàm quæ hic facit?* Dupliciter autem ex hoc loco vrgentur Iudæi, siquidem Dominus noster & omnia miracula fecit, quæ facturum Messiam prædixerant Prophetæ, & fecit ea miracula, quibus declararet, ac probaret se Dei Filium esse, verumque Messiam.

Tertiò ex vita & moribus. Tertia approbatio ducitur ex vita, & moribus, ex passione item, & morte Domini nostri. Eam enim vitam egit Dominus noster, ijs moribus fuit, eam doctrinam prædicauit: denique tali vita, moribus, & doctrina fuit, quali futurum Messiam vates præscripserant. Ea præterea passus est à Iudæis, eoque mortis genere necatus est; vt de ipso Isaiam capite 53. & Dauidem Psalmo 21. vaticinatos esse dubitari nullo modo possit. His adde prodigia; quæ Domino nostro moriente contigerunt. Sol vsquequaque defecit, & sanè præter naturalem rerum cursum & ordinem, horribili motu terra contremuit: velum templi discissum est: sepulchra patuerunt, multique de mortuis ad vitam reuocati, visi sunt multis, & testificati Iesum esse Messiam. Quibus prodigijs permotus Centurio exclamauit: *Verè filius Dei erat hic.*

Isa.53. Psal.21. Matt.27.

Quartò ex prædictionibus. Septem Domini nostri prædictiones. Quartum & vltimum genus probationis, consistit in prædictionibus Christi Domini nostri, quarum omnium veritatem euetus comprobauit. Fuerunt autem prædictiones Christi ferè huiusmodi. *a* Prima fuit de suprema ruina, & exitio Iudęorum. *b* Secunda de miraculis, quę facturi erant ipsius Discipuli, & sectatores. *c* Tertia de maximis & acerbissimis persecutionibus quas erant passuri. *d* Quarta de Euangelio suo per omnem terram prędicando. *e* Quinta de Ecclesia sua vsquequaque, & in vniuerso orbe propaganda. *f* Sexta quod eadem Ecclesia, licet foret vbique terrarum & gentium oppugnanda, diuexanda, & conflictanda, nihilominus tamen, vsque ad consummationem sęculi esset permansura. *g* Denique septima & vltima de genere mortis suæ, de resurrectione post triduum, de missione Spiritus sancti, de nomine suo apud omnes gentes nobilitando & clarificando. Quintum verò genus probationis constabit ex sequentibus notis & signis Messiæ.

a *Luc.10.* b *Ioan.14.* c *Ioan.16.* d *Mat.26. Act.1.* e *Ioan 10.* f *Matt.16.* g *Matt.20.*

CAPVT

CAPVT V.

De notis ac signis Messiæ à Prophetis prædictis, vbi etiam simul ostenditur in Christo Domino fuisse reperta.

QVintum genus probationis constat vaticiniis ac Prophetijs de venturo Messia editis, quę ad vnguem in Christo Domino cōpleta sunt vt prędixerat Daniel illis verbis: *Vt adimpleatur visio & prophetia.* Christo enim Domino veniente in mundum impletæ sunt omnes Prophetię: quia quęcunque prędixerunt Prophetę Messiam dicturum & passurum, ea omnia Dominus dixit, fecit ac passus est. ideo etiam dixit ipse Dominus Matth. 5. *Non veni soluere legem, sed adimplere* Et ipsi Euangelistæ cum narrant dicta, facta & passiones Christi, sępè notare solent, *Vt adimpleretur quod dictum fuerat per prophetam.* Matth. 5.

Notandum vero est cum Pereyra in locum illum Danielis in Gręca lectione pro *impleatur*. haberi *signetur*, quasi dicat Vt signetur visio & Prophetia quam lectionem secutus est Tertullian. in lib. aduersus Iudæos, idem tamen est *signari* siue *adimpleri Prophetias*, vt ipse Tertullian. sequentibus verbis docet: *Quid est*, inquit, *quod dicit Angelus*, Signari visum & prophetiam? *Quoniam omnes Propheta nunciabant de illo quod esset venturus, & pati haberet. Igitur quoniam adimpleta est Prophetia per aduentum eius, propterea signari visionem & Prophetiam dicebat: ipse enim signaculum fuit omnium Prophetarum, adimplens omnia quæ retro de eo Prophetæ nunciauerant. Post aduentum enim Christi & passionem ipsius, iam non visio, neque Propheta est qui Christum nunciet venturū. Denique hoc si non ita est, exhibeant Iudæi post Christum Prophetarum aliqua volumina, vel Angelorum aliquorum visibilia miracula, quæ retro Patriarchæ viderunt, vsque ad aduentum Christi, qui iam venit ex quo signata est visio, & prophetia, id est statuta. Et merito dixit Euangelista lex & Prophetæ vsque ad Ioannem baptizatorē. Baptizato enim Christo, id est sanctificante aquas in suo baptismate, omnis plenitudo spiritualium retro Charismatum in Christo cessarunt, signante visionem, & prophetias omnes quas aduentu suo adimpleuit. Vnde firmißime dicit, aduentum eius firmare visum & Prophetias.* Hęc Tertullianus. Pereyra. Tertullian.

Quare nostro instituto valde cōsentaneum erit, si hoc loco doceamus, omnia Prophetarum oracula in Christo & per Christum esse impleta: nā cùm vatum oracula certa quasi quędam signa & indicia Messię eò prę-missa fuerint à Deo, vt his Messias mortali & passibili carne indutus, in

mundum.

mundum aliquando venturus, sine vllo errore ac sine magna difficultate cognosci ac deprehendi posset; fatendum erit eum, in quo omnia prędicta signa conuenerint, fuisse verum Mesiam: alias illa signa incerta & fallacia essent, cum per illa etiam homines indocti citra ipsorum culpam in grauissimum errorem colendi pro Mesia non verum Mesiam, inducerentur. Hęc autem omnia Prophetarum oracula siue signa in Domino Iesu reperta fuerunt, eaque tam propriè, tamque apertè & explicatè Christo conueniunt, vt de illis minime posit dubitari; ita vt non tam futurarum rerum prędictiones, quàm pręteritarum narrationes esse videantur, nec illi pręuidisse res alio tempore gerendas, sed rebus ipsis factis interfuisse; ita vt verè posit dici, quosdam illorum quędam de Christo non minus distinctè quàm Euangelistas descripsisse. Sed dices. Quare etiã Iudæi tam apertis Prophetarum testimoniis non credunt? Resp. docente Pereyra in Daniel. lib. 10. quod licet Prophetarum vaticinia ante Christi aduentum, propter futurarum rerum obscuritatem difficillima essent intellectu: eadem tamen post aduentum Domini nostri, per quem abundè impleta sunt & promissa Dei & Prophetarum vaticinia, facilem habent intelligentiam & explicationem. Iudęos autem, qui non credunt adhuc venisse Mesiam necesse est, cùm Prophetarum libros legunt, dubios, perplexos, & plane cęcos esse, & tanquam in labyrintho quodam aberrantes nullum reperire exitum ac similes esse eorum qui nullo duce nulloque lumine, per tenebrosa & pręrupta loca iter facientes, passim offendunt, nec raro in profundũ pręcipites aguntur. Sic profecto est, vt pręclarè dixit Irenęus quadragesimo tertio capite libri IV. aduersus hęreses: *Omnis* inquit) *Prophetia priusquam habeat effectum, ambiguitas & ænigma est hominibus, cum autem venerit tempus eius, & euenerit quod prophetatum est, tunc Prophetiæ habent liquidam & certam expositionem. Propter hoc Iudæis cum nunc legitur lex & Prophetæ, fabulæ similis est. non enim habent expositionem omnium rerum pertinentem ad aduentum filij Dei, qui est secundum hominem. At Christianis cum legitur prophetia, thesaurus est absconditus in agro, cruce Christi reuelatus & explanatus ditans sensum hominis, & ostendens Dei sapientiam.* Sic Irenęus. Nulla igitur difficultas est credenti Prophetis Euangelium persuadere: non sanè maior quã (si parua licet componere magnis) tenenti scientiam aliquã subalternatam. Quapropter Irenęus quadragesimo primo capite libri IV. aduersus hęreses, propterea existimat dixisse Paulum, se plus omnibus laborasse, quia cùm ipse prędicator Apostolus, & Doctor gentium esset constitutus, magis laboriosum & arduum sibi fuerit gentibus quàm Iudęis Euangelium tradere. Gentes namq; nec legem à Deo scriptam, vt Iudęi acceperant, nec Prophetas nouerant, nec expectabant Mesiam, & vnius veri Dei notitiã pauci, cultum vero & religionem fere nulli tenebant: sed circa Dei omnipo-

Pereyra fol. 579.

Irenæus.

Cur Paulus dixerit se plus omnibus laborasse.

1. Cor. 15.

nipotentiam caligantes, circa prouidentiam vacillantes, de animorum nostrorum immortalitate perplexi, de mundi origine atque interitu dubij, de vltimo fine hominis incerti, in densissimis errorum tenebris versabantur, & in altissimis nefandorum scelerum sordibus volutabantur, quanto pluribus erroribus & flagitijs implicati, tanto longius à veritatis perceptione remoti. At Iudæis, quibus, vt Paulus inquit, credita erant eloquia Dei, quorum adoptio erat filiorum, & gloria, & testamentum & legislatio, & obsequium, & promissa, Iudæis inquam nisi voluntaria eos ignoratio & malitia obcæcasset, & nisi contumax aduersus veritatem atque offirmatus animus, omnem ad eorum mentes illuminandi aditum luci diuinæ præclusisset, procliuissimum fuisset Euangelicam doctrinam probari ac persuaderi. Sed iam quæ fuerint de Messia Prophetarum oracula, & quemadmodum ea in Domino Iesu Christo perfectissime completa sunt, breuiter ostendamus, afferentes primum signa siue notas, quibus Deus per Prophetas nobis voluit Messiam venturum reuelare. *Rom 3. & 9.*

Prima Nota: de aduentu Messiæ.

Principio Deum in terris aspectabili & humana forma conuersaturũ cum hominibus, grauissimis verbis vaticinatus est Baruch, cap. tertio, *Hic est*, inquit, *Deus noster & non æstimabitur alius aduersus eum, hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Similiter Esaias cap. 35. *Deus ipse veniet, & saluabit nos.* Atque alio loco: *Vtinam disrumperes cælos, & descenderes.* *Baruch 3.* *Esa. 35.* *Idem 64.*

Secunda Nota, fuit Dauidica & regia propagatio ex semine Dauid.

Hieremiæ 23. *Ecce dies veniet, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex*, quem locum de Christo intelligunt omnes Hebræi, & hanc notam esse impletam in Christo docet Matthæus, in ipso statim Euangelij exordio, *Liber* (inquit) *generationis Iesu Christi filij Dauid*, &c. *Ierem. 23.* *Matt. 1.*

Tertia Nota: IESVS conceptus ex Virgine, & natus.

Esaiæ 7. *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.* Hoc testimonium, quod etiam Matthæus Euangelista in Maria completum posuit, aduersus Iudæos & hæreticos vix est vllus ex Patribus, qui non pertractet. Iustinus Martyr egregiè in Tryphonẽ, & in secunda pro Christianis Apologia, Irenæus li. *Esa. 7.* *Iustin. Martyr.* *Irenæus*

Athanas. Cyprian. Basil. Mag. Rich. de S. Victore. Euseb.

3. cap. 9. & 21. & 24. Athanasius de incarnatione verbi latè. Cyprianus aduers. Iudæos lib. 2. cap. 9. Basilius Homil. de Epiphan. Domini, Richardus de Sancto Victore duos libros edidit de ea prophetia. Iudæos refellit latè Eusebius lib. 7. cap. 1.

Prou. 30.

Item Prou. 30. *Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro, viam aquilæ in cælo, viam colubri super petram, viam nauis in medio mari, & viam viri in Virgine*. Sic habet interpretatio septuaginta seniorum. Quare de virgineo partu prophetasse Salomonem cùm dixit: *Sibi penitus esse ignotam viam viri in virgine*, sentiunt non ignobiles auctores, Cornelius Iansenius in Prouerb. cap. 30. Nicolaus Lira ibidem, Ludouicus Leo Augustinianus de nominibus Christi lib. 3.

Iansenius. Nic. Liran. Lud. Leo.

Matt. 1.

Hæc natiuitas ex Virgine demonstrata est Matth. 1. *Cum esset dispensata Mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est habens in vtero de Spiritu Sancto*, &c.

Luca 1.

Secundo Luc. primo. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altißimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.*

Quarta Nota: Iesvs in Bethlehem natus pauper & Rex.

Mich. 5.

Primo Micheæ 5. *Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te enim mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, & egreßus eius ab initio, à diebus æternitatis*. Celebre vaticinium est, quod Matthæo teste scribæ agnouerũt; Ioanne auctore, etiam turbæ. Tractat hoc Iustinus in 2. Apolog. Chrysostom. in demonstrat. quod Christus Deus. Iunilius lib. 2. de parte diuinę legis c. 22. Eusebius lib. 7. cap 4. & lib. 6. c. 1.

Iustinus. Chrysost. Iunilius. Euseb.

Esa. 9.

Secundò Esai. 9 *Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis: Et factus est principatus eius super humerum eius. Et vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & in iustitia amodo & vsque in sempiternum*. Non indiget expositionibus illustrissima prophetia, quam versant vbique Sancti. Hieronymus illic, Euseb. lib. 7. c. 4. & lib. 9. cap. 6. Basil. lib. 2. contra Eunomium. Ambros. in c. 8 ad Roman. Chrysost. in homil. cõtra Anomæos. Cyrill. serm. de occursu Domini, August. Serm. 10. de tempore & lib. Quæst. super Iudic. c 52. 53. 54. & alij alias, siue nostram siue septuaginta lectionem consulas, tametsi videtur discrepare Hieronymus.

Hieron. Euseb. Basil. Ambros. Chrysost. Cyrill. Augustin.

Abacuc 3.

Tertio Habac. 3. *Consideraui opera tua & expaui: in medio duorum animalium cognosceris*. Id quidem iuxta septuaginta, quod de puero in præsepe inter animalia collocato refert Prosper lib. de Diuinis prædictionibus p. 3. cap. 5. Neque ab eo Ecclesiæ sensus valde abhorret, quæ in quadam Antiphona

Prosper.

phona Natiuitatis, canit, *Vt animalia viderent Dominum natum*, &c.

Primo Matth 2. *Cum natus esset Iesus in Bethleem Iuda*. Secundo Luc. 2. *Ascendit autem & Ioseph à Galilea de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem, eo quod esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante. Factum est autem, dum esset ibi, impleti sunt dies vt pareret. Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio.* Tertiò Ioan. 7. *Nonne Scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello, vbi erat Dauid, venit Christus?* Matth. 2. Luca 2. Ioan. 7.

Quinta Nota: Iesus vocatus octauo die.

Primò Numer. 13 *Vocauitque Osee filium Nun Iosue, Iesum*. Iosue ministrũ Moysi, postea ducem populi Hebræi, à quo introducti sunt filij Israël in terram promissionis, diuina scriptura sæpe vocat *Iesum*, nomine diuinitus immutato, vt significaret Iesum Saluatorem, cuius typus fuit. Hoc mysterium magnificè celebrant Sancti Patres. Iustinus quidem in colloquio: Tertullianus verò aduersus Iudæos: Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum: Ambrosius in Psalmum 39. Omnium optimè Augustinus lib. 16. contra Faustum lib. 19. quare bene de illo Propheta Ecclesiasticus. Num. 13. Iustinus. Tertull. Hieron. Ambrof. August.

Secundò Esai. 19. *Mittet eis Saluatorem & propugnatorem qui liberet eos.* Euseb. lib. 2. demonstrat. 35. & lib. 7. cap. 6. Cyrillus de incarnat. vnigeniti, cap. 3. In. Esa. 19. Euseb. Cyrill.

In Euangelistis primò Luc. 2. *Vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo priusquam in vtero conciperetur.* Secundò Matth. 1. *Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Luca 2. Matth. 1.

Sexta Nota: Adoratus à Magis.

Primò Numer. 24. *Videbo eum sed non modò: intuebor illum, sed non prope. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israël: & percutiet Duces Moab, vastabitque omnes filios Seth, & erit Idumæa possessio eius.* Hieronymus in 2. Matthæi, Leo Serm. 4. de Epiphania, Prosper de prædict. p. 3. cap. 6. Athanas. de Incarnatione verbi Irenæus lib. 3. c. 9. Basil. Homil de Epiphan. Iustinus in Tryphonem, Eusebius lib. 9. Demonst. primo latè. Num. 24. Hieron. Leo Mag. Prosper. Athanas. Irenæus. Basil. Mag. Iustin. Euseb.

Secundò Psalm 71. *Reges Tharsis & insulæ munera offerent: Reges Arabum & Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes gentes: omnes Reges seruient ei.* Ecclesia in officio Epiphaniæ, Hilarius lib. 4 de Trinitate, Prosper de prædict. p. 3. cap. 6. Tertullianus lib. 3. aduersus Marcionem. Psalm. 71. Hilarius. Prosper. Tertull.

Tertiò Esaiæ 60. *Inundatio camelorum operiet te: Dromedarij Madian & Epha. Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes.* Chrysost. Homil. 2. in 2. Matth. Prosper de prædict. p. 3 c. 6. Auctor imperfecti in Matth. cap. 2. Esa 60. Chrysost. Prosper.

In Euangelistis, primò Matth. 2. *Cū natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis Regis, ecce Magi venerunt ab Oriente Hierosolymam dicentes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.*

Septima Nota: Iesus in Ægyptum fugiens, & inde reuocatus.

Esa 19. Eu∫eb. Cæsar. Chrysost. Hieron. Ambros. Athanas. Prosper, &c. Primò Esaiæ 19. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & commouebuntur simulacra Aegypti à facie eius.* Eusebius Cæsariensis lib. 6. historiæ Ecclesiasticæ cap. 20. & lib. primo de demonst. Euang. cap. 4. & lib. 8. cap. 5. Chrysostom. in 2. cap. Matth. Hieronym in 19. Esai. Ambros. de Institut. virgin Athanas. de incarnat. Verbi, Prosper de prædict. par. 3. c. 2. *Nubem leuem* vult Euseb. Christi corpus. Hebraicè dicit legi, *crassitudinem leuem*, quod corpus fuerit de Spiritu Sancto conceptum.

Osea 11. Secundo Oseæ 11. *Ex Aegypto vocaui filium meum.* Matthæi nobis auctoritas sufficere debet, vt veram de Christo prophetiam accipiamus: cuius Irenæus. Chrysost. Prosper, &c. sensum tenent Irenęus lib. 3. c. 9. Chrysost. in demonstrat. quod Christus sit Deus, Prosper de prædict. p. 3. c. 8. Athanasius de Incarnat. Verbi, Iunilius lib. 2. de parte diuinæ legis, cap. 22. Euseb. Cæsar. libr. 9. Demonst. 4.

Matth. 2. In Euangelistis. Primò Matt. 2. *Angelus Domini in somnis apparuit Ioseph, dicens, Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi.*

Octaua Nota: Propter Christum paruuli occisi.

Hierem. 31. Prosper Chrysost. Hierem. 31. *Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, & fletus, Rachel plorantis filios suos, & volentis consolari super eis quia non sunt.* Prosper de prædict. p. 3 c. 9. Chrysost. in demonstrat. quod Christus sit Deus, Iustinus in Colloquio.

Matth. 2. In Euangelistis. Matth. 2. *Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros in Bethleem, & in omnibus finibus eius. Tunc impletum est, quod dictum est per Hieremiam,* &c.

Nona Nota: Iesum Ioannes Baptista præcursor annuntiat.

Esai 40. Primo, Esai. 40. *Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Omnis vallis exaltabitur: & omnis collis & mons humiliabitur: & erunt praua in directa, & aspera in vias planas. Et reuelabitur gloria*

ria Domini & videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est. De se ipso hæc pronunciauit Ioannes ipse Ioannis 1. cui Matthæus 3. Marc. 1. Lucas 3. cap. suffragantur, satis idonei interpretes diuinæ prophetię: vt plures requirere otiosum sit. Si quis tamen requirat, legat Iustinum in suo colloquio. Prosperum Aquitanicum in Prædictionibus suis par. 3. c. 1. Eusebium copiosè lib. 9. dem. 5. Ioan 1. Matth. 3. Marc 1. Luc 3. Iustinus. Prosper. Euseb. &c.

Secundò, Malach. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam* Honorans Baptistam Christus, hanc de illo prophetiam exponere dignatus est Matthæi 11. Luc. 7. Sed interim in Hebraica nostraque lectione sub prima persona legimus *Præparabit viam meam, & faciē meam.* In Euangelistis verò sub secunda persona: *Præparabit viam tuam & faciem tuam.* Vt planè discamus, siue pater intelligatur loqui siue Filius, eandem esse sententiam, quia vtriusque vna natura est, eademque voluntas. Malach. 3. Matth. 11. Luc. 7.

In Euangelistis. Primò, Ioann. 1. *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine.* Secundò, Luc. 3. *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans Baptismum pænitentiæ, & remißionem peccatorum.* Ioan. 1. Luc. 3.

Decima Nota: Iesus discipulos pauperes, & idiotas vocans ad Apostolatum.

Primò, Esai. 8. *Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum & portentum Israel à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.* Paulus ad Hebræos 2. affert de vocatione Apostolorum & signis ab ijs perpetratis, Euseb. lib. 9. de Demonst. Euang. cap. 14. Cyrillus in 8. Esai. Origenes homil. 7. in cap. 8. Esai. Esa. 8. Heb. 2. Euseb. Cyrillus. Origen.

Secundò Hier. 16. *Mittam ad eos piscatores, & piscabūtur eos; & venatores, & venabuntur eos.* Prosper de Prædict. p. 3. cap. 12. Ierem. 16. Prosper.

Tertiò. Esaiæ 29. *Ciuitatem sublimem humiliabit, humiliabit eam vsque ad terram, detrahet eam vsque ad puluerem. Conculcabit eam pes, pedes pauperum gressus egenorum.* Cyrill. lib. 3. in Esai. de ijs dicit hæc scribi, quibus Christus dedit potestatem calcandi super serpentes. Hieronymus *pes pauperis* de Christo, de Apostolis *gressus egenorum.* Esai. 29. Cyrillus. Hieron.

In Euangelistis, primò, Matt. 4. *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.* Secundo, Act. 4. *Comperto quod homines essent sine literis & idiotæ, admirabantur, cognoscebant eos, quia cum Iesu fuerant.* Matth. 4. Act. 4.

Vndecima Nota: Iesum audiunt & sequuntur turbæ innumeræ.

Mich. 4. Mich. 4. *Et erit in nouissimo dierum, erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles, & fluent ad eum populi. Et properabũt gentes multæ, & dicent, Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos de vijs suis, & ibimus in semitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hierusalem. Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes vsque in longinquum.* Hieronymus in 2. Esai. ad Iesum docentem in monte refert: eodem modo in 4. Michæ, referens verba Matthæi 4. Basilius & Augustinus ad concursum hominum post Spiritus Sancti descẽsum ad Euangelicam legem. Eodem modo Iustinus in 2. Apolog. & in colloquio. Itemque Euseb. lib. 6. cap. 13.

Hieron. Basil. Augustin. Iustinus. Euseb

Matth 4. Luc 5. Marc. 6. Idem. 1. In Euãgelistis. Primò, Matt. 4. *Et sequutæ sunt cum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Hierosolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem.* Secũdo Luc. 5. *Cum turbæ irruerent in eum vt audirent verbum Dei.* Tertiò, Marc. 6. *Erant qui veniebant, & redibant multi, & nec spatium manducandi habebãt.* Quarto, Marc. 1. *Et cum inuenissent eum, dixerunt ei, quia omnes te quærunt.*

Duodecima Nota: Iesus cum hominibus benignè suauiterque conuersans.

Esa. 24. Esai. 42. *Ecce seruus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum. Iudicium gentibus proferet. Non clamabit neque accipiet personam, nec audietur vox eius foris. Calamum quassatum non conteret. Et limum fumigans non extinguet. In veritate educet iudicium. Non erit tristis neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium, & legem eius insulæ expectabunt.* Chrysost. in Demonst. quod Christus sit Deus. Iustin. in 2. Apol. & in Tryph. Euseb. lib. 9. c. 15. Basil. in Reg. c. 291. Tertull. 4. adu. Marcion. Hilar. in Psal. 131. Pro, *non erit tristis neque turbulentus* Septuaginta habent *splendebit, & non conteretur.* Sic legit Augustinus 20. lib. de Ciuit. c. vltim.

Chrysost. Iustin. Euseb. &c.

Matth. 11. Luc 9. Idem 4. 2. Cor. 10. Rom. 15. In Euangelistis. Primo, Matt. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis: & discite à me quia mitis sum, & humilis corde.* Secũdo, Luc. 9. *Nescitis cuius Spiritus estis. Filius hominis non venit homines perdere, sed saluare.* Tertio, Luc. 4. *Mirabantur de verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius.* Quarto, 2. Cor. 10. *Obsecro vos per mansuetudinem & modestiam Christi.* Quinto, Rom. 15. *Vnusquisque proximo suo placeat in bonum. Etenim Christus non sibi placuit.*

Decimatertia Nota: Iesus peccatores benignè excipiens.

Primò, Mich. 4. *In die illa dicit Dominus, Congregabo claudicātem: & eam quā eieceram colligam: & quam afflixeram consolabor: Et ponam claudicantem in reliquias, & eam quæ laborauerat in gentem robustam: & regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & vsque in æternum.* Hieronym. lib. 1. in Mich. de priore Domini aduentu, in quo peccatores saluati sunt. Eodem ferè modo Arias Montanus. *Mich. 11.* *Hieron.* *Ben. Arias Mont.*

Secundò, Esaiæ 35. *Ibi in cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & iunci. Et erit ibi semita & via, & via sancta vocabitur.* Hieronym. Gregorius 29. Moral. cap. 14. lib. 2. in Ezech. hom. 3. Apud septuaginta tamen aliter habetur. *Isaia 35.* *Hieron.* *Greg. Magn.*

Tertiò, 1. Reg. 22. *Et conuenerunt ad Dauid omnes qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo, & factus est eorum princeps.* *1. Reg 22.*

In Euangelistis. Primò, Matt. 9. *Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.* Secundo, Matth. 11. *Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus.* Tertiò. Luc. 15. *Erant appropinquantes peccatores, & publicani vt audirent illum.* Quarto, 1. Tim. 1. *fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quia Dominus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere.* *Matth. 9.* *Idem 11.* *Luc. 5.* *1. Tim. 1.*

Decimaquarta Nota: In parabolis loquens.

Psal. 77. *Aperiam in parabolis os meum: eructabo abscondita à constitutione mūdi.* Tractatus Chrysostomi in Oratione contra gentiles, quod Christus sit Deus. in 5. tomo. *Psal. 77.* *Chrysost.*

In Euangelistis. Matth. 13. *Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis: vt impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem, Aperiam in parabolis os meum.* *Matt. 13.* *Psal. 77.*

Decimaquinta Nota: Iesum vera docentem, & vitia corripientem infesti persequuntur Scribæ & Pharisæi.

Primo, Psal. 108. *Os peccatoris & os dolosi, super me apertum est. Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdederunt me, & expugnauerunt me gratis. Pro eo, vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam, & posuerunt aduersus me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.* Euthymius, & Augustinus manifestam esse Prophetiam de Iudæis Christum oppugnantibus, Prosp. de prędict. p. 2. c. 25. Euseb. lib. 10. c. 3. *Psal. 108.* *Euthym.* *Augustin.* *Prosper.*

Secun-

Sap. 2. Secundo, Sap. 2. *Circumueniamus iustum, quia inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo & abstinet se à vijs nostris tanquam ab immunditijs, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur Patrem se habere Deum.* Aug. lib. 17. de Ciui. cap. 20. dicit apertissimã esse Prophetiam de Christi passione & impijs interfectoribus eius. Cypriànus recitat hunc totum locum de Christo lib. 2. aduersus Iudęos cap. 14. & in libro de montibus Sion & Sina.

Augustin. Cyprianus.

Esa. 8. Tertio, Esai. 8. *Congregamini populi & vincimini, inite consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non fiet.* Et mox: *Et erit vobis in sanctificationem: in lapidem offensionis & in petram scandali, duabus domibus Israel, in laqueum, & ruinam habitantibus Hierusalem, & offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur.* Extrema huius testimonij ponunt Paulus ad Romanos 9. & Petrus in priore sua Epistola cap. 2. Illa verò superiora, *Congregamini & vincimini,* Cyrillus optimè interpretatur de Iudæis à Christo victis, quoties eum tentarunt. Basilius, & Eusebius de persecutione Ecclesiæ à gentilibus mota magis accipiunt.

Rom. 9. 1. Pet. 2. Cyrill. Basil. Euseb.

Ioan. 8. Idem 7. Luc. 16. Mar. 22. In Euangelistis, Primò, Ioan. 8. *Nunc autem quæritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum quam audiui à Deo.* Secundo, Ioan. 7. *Nemo ex vobis facit legem, quid me quæritis interficere?* Tertio, Luc. 16. *Audiebant autem omnia hæc Pharisæi qui erant auari, & deridebant illum:* Quarto, Mar. 22. *Consilium inierunt Pharisæi, vt caperent eum in sermone.* Et cętera quæ passim occurrunt.

Decimasexta Nota: Iesus Hierosolymam asello vectus ingrediens, & magnificè exceptus.

Zachar. 9. Primo, Zachar. 9. *Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi iustus & saluator: ipse pauper & ascendens super asinum & super filium asinæ.* Cyprian. 2. aduers. Iudæos ca. 29. Iustin. in 2. Apolog. & in Colloquio Chrys. quod Deus sit Christus in 5. tomo. Prosper. de prædict. p. 3. ca. 16. Euseb. lib. 9. cap. 17. fuse.

Cyprian. Iustinus. Chrysost. Prosper. Euseb.

Psal. 8. Matth. 21. Secundo, Psal. 8. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, vt destruas inimicum & vltorem.* Ipse Dominus Matth. 21. Chrys. in Demonstrat. quod Christus sit Deus, Euthymius optimè.

Chrysostom. Euthym. In Euangelistis, Matth. 21. *Adduxerunt asinam & pullum & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.* Secundo, *Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur clamabant dicentes Hosanna filio Dauid. Benedictus*

dictus qui venit in nomine Domini. Hoc autem factum est, vt impleretur, quod dictum est.

Decimaseptima Nota: Iesu obedientia vsque ad mortem.

Primo Esai. 50. *Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiā quasi magistrū. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abij. Corpus meū dedi percutientibus & genas meas vellentibus.* Nazianz. in Apolog. Tertullian. l. 4. contra Marcionem. Origenes Homil 3. in 22. cap. Genes. *Esa. 50.* *Nazianz.* *Tertull.* *Origen.*

Secundo Psal. 35. *Sacrificium & oblationem noluisti: aures autē perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi ecce venio In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.* Hoc testimonium cōmemorat Apostol. ad Hebræos 10. vt ostēdat obedientiam Christi in oblatione corporis sui nobis Deum reddidisse pacatum atque propitium, quemadmodū docet etiam ad Romanos scribens. Legi potest Euthymius ac cæteri auctores hoc loco. *Psal. 35.* *Hebr. 10.*

In Euangelistis. Ioan. 15. *Sed vt cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater sic facio, surgite eamus hinc.* Secundo, Philip. 2. *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Patri: sed se ipsum exinaniuit formam serui accipiens: in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* *Ioan. 15.* *2. Phil. 2.*

CAPVT VI.

Notæ aliæ de morte, passione, resurrectione ac ascensione ad cælos Messiæ.

ETsi omnes Christi actus à Prophetis fuerint prænunciati, præcipuè tamen, vt auctor est S. Irenæus l. 4. aduersus hær. c. 66. passiones Christi in libris Prophetarum sunt descriptæ: vt enim ex sequentibus apparebit, nusquam Spiritus Prophetiæ neque vberior neque illustrior apparet, quā in Christi passionibus, opprobrijs, & doloribus declarandis. Quod nō sine diuino Consilio factum existimamus, nempe vt scandalū crucis ab humanis cordibus remoueretur, atque ea Dei sapientia & virtus, quę in passione elucebit copiosissime, vocatis in regnum Dei commēdaretur, quare & ipse Christus crebro atque apertè discipulos de morte sua ac passione commonefaciendos antè putauit: vt quod in viris turpe erat supplicium crucis, id à Christo caritate hominum ardenti susceptum salutis nostrę tropæum, ac gloria Dei decus esset sempiternum. *Irenæus.*

Luc. 18. *Ecce*, inquit discipulos alloquens Luc. 18. *ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis.* Quæ statim explicat: *Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget.* Atque alio loco Luc. 22. & Esai. 53. *Quod scriptum est oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea quæ sunt de me finem habent.* Et rursus: *Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de eo.* Mox etiam ad Petrum Matth. 26. *Quomodo ergo implebuntur scripturæ, quia sic oportet fieri?* Et postquam à mortuis resurrexit duobus iter facientibus ac de ipso sermocinantibus sese comitem adiungens: O inquit, *stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Christum, & sic intrare in gloriam suam?* Et incipiens à Moyse; & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quę de ipso erant. Atque eodem die Apostolis apparens repetit quę pridem de scripturis in ipso complendis commonefecerat. *Hæc*, ait *sunt verba quæ locutus sum ad vos cum essem adhuc vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia; quæ scripta sunt in lege, Moysi & Prophetis & psalmis de me.* Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent Scripturas & dixit eis: *Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pænitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes.*

Luc. 22. Esa. 53. Psal. 40. Matth. 26. Luc. 24.

Luc. 24.

1. Pet. 1. Hac Scripturarum luce perfusus Petrus ait: *De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi: prænuntians eas quæ in Christo sunt, passiones & posteriores glorias: quibus reuelatum est, quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea quæ nunc nunciata sunt vobis, per eos qui euangelizauerunt vobis.* Passiones Christi quas dicat, perspicuum est, irrisiones nempe, & conuitia, flagella, alapas, cæteraque grauia, quæ Euāgelistæ narrant, atque inprimis abiectissimum mortis genus, opprobrium Crucis. In his enim prænunciandis tanta est Prophetici Spiritus magnitudo, vt longè copiosius in Prophetis, quàm Euangelistis legantur. Posteriores vero glorias; resurrectionem; mirabilem ad Patrem ascensum, & cōsessum ad dexteram: tum potestatem in omnia humana, & cælestia datam, & regnum immortale Sanctorum, atque ipsam Iudicis extremi maiestatem significat. Quæ futura quidem partim fide maiorum partim è Spiritu familairi occulta & incerta sapientiæ Deo docente, didicerant. Sed quia innumeræ sunt Christi passionis, & posterioris gloriæ circumstantię, de pręcipuis tantum sermo instituetur: qui plura desiderat, legat Iosephum de Acosta lib. 8. de Christo reuelato per totum.

De

DE PASSIONE, AC CHRISTI MORTE. §. I.

Prima Nota: Dominus Iesus à Iuda venditus.

Genes. 37. *Vendiderunt Ioseph Ismaelitis triginta aureis.* Zachar. 11. *Et dixi ad eos, si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam: & si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam, triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me. Proijce illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis.* Genes. 37. Zach. 11.

In Euang. Matth. 26. *Quid vultis mihi dare & eum vobis tradam? at illi constituerunt ei triginta argenteos.* Matt. 26.

Secunda: Iesus comprehensus & ligatus.

Esai. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum; sicut ouis ad occisionem ducetur.* Esa. 53.

Hierem. 37. *Comprehendit Terias Hieremiam, & adduxit eum ad Principes. Quamobrem irati Principes contra Hieremiam, cæsum eum miserunt in carcerem.* Ierem. 37.

In Euang. Ioan. 18 *Cohors ergo & tribunus & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum.* Ioan. 18.

Tertia: Iesus à suis in passione desertus.

Zachar. 13. *Framea suscitare super Pastorem meum, & virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum: Percute pastorem & dispergentur oues.* Zachar. 13.

Esai. 63. *Torcular calcaui solus, & ex gentibus non est vir meum.* Esa. 63.

Ibidem: *Circumspexi & non erant auxiliator, quæsiui & non fuit qui adiuuaret.*

Iob. 19. *Fratres meos longè fecit à me: & noti mei quasi alieni recesserunt à me. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me nouerat obliti sunt mei.* Iob 19.

In Euang. Matth. 26. *Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.* Matt. 26.

Quarta: Iesus alapa percussus à seruo.

Thren. 3. *Dabit percutienti se maxillam.* Thren. 3.

Iob 16. *Exprobrantes percusserunt maxillam meam.* Iob 16.

Michæ. 5. *In virga percutient maxillam Iudicis Israel.* Mich. 5.

In Euang. Ioan. 18. *Vnus assistens Ministrorum dedit alapam Iesu, dicens, Sic respondes Pontifici?* Ioan. 18.

Quinta: Iesus à falsis testibus accusatus.

Psal. 26. *Ne tradideris me in animas tribulantium me, quia insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.* Psal. 26.

Iob 16. Iob 16. *Suscitatur falsiloquus aduersus faciem meam, contradicens mihi.*

Marc. 14. In Euang. Marc. 14. *Multi testimonium falsum dicebant aduersus eum, & conuenientia testimonia non erant.*

Sexta: Iesus reus mortis iudicatus, & blasphemus quod filium Dei se fecerat.

Sap. 2. Sap. 2. *Promittit se scientiam Dei habere, & filiũ Dei se nominat. Morte turpissima condemnemus eum.* Hierem. 11. *Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius.*

Mar. 14. In Euang. Marc. 14. *Rursum summus Sacerdos interrogabat eum, & dixit ei, Tu es Christus filius Dei Benedicti? Iesus autem dixit, Ego sum: summus autem sacerdos scindit vestimenta sua, & ait, Audistis blasphemiam? quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt eum esse reum mortis.*

Septima: Iesus colaphis palmisque percussus, conspputus, & illusus.

Iob. 16. Iob. 16. *Aperuerunt super me ora sua: & exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt panis meis* Iob 30. *Factus sum eis in prouerbium. Abominantur me & longè fugiunt à me, & faciem meam conspuere non verentur.* Thren. 3. *Dabit percutienti se maxillam: saturabitur opprobrijs.* Esai. 50. *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus. Ideo posui faciem meam vt petram durissimam, & scio quoniam non confundar.*

Idem 30. Thren. 3. Esa. 50.

Matt. 26. In Euang. Matth. 26. *Exspuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt, alij autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?*

Octaua: Iesus multis modis accusatus apud Præsidem à Iudæis.

Ierem. 38. Hierem. 38. *Dixerunt Principes Regi: Rogamus vt occidatur homo iste: de industria enim dissoluit manus virorum bellantium, & manus vniuersi populi, loquẽs ad nos iuxta verba hæc. Siquidem homo hic non quærit pacem populo huic sed malum.*

Luc. 23. In Euang. Luc. 23. *Cæperunt illum accusare dicentes, Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari, & dicentem se Christum Regem esse.*

Nona: Iesus ad omnia sibi obiecta tacens.

Esai. 53. Esai. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit, & nõ aperuit os suum, sicut ouis ad occisionem ducetur*

ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.

In Euang. Matth. 26. *Cum accusaretur à Principibus Sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? & non respondit ei vllum verbum, ita vt miraretur Præses vehementer.* *Matth. 26.*

Decima: Iesus flagellis cæsus.

Esai. 50. *Dorsum meum dedi ad flagella.* *Esa. 50.*

In Euang. Ioan. 19. *Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit.* *Ioan. 19.*

Vndecima: Iesus spinis coronatus, percussus, & illusus.

Thren. 3. *Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ. factus sum in derisum omni populo meo. Canticum eorum tota die. Repleuit amaritudinibus inebriauit me absynthio. Et fregit ad numerum dentes meos: Cibauit me in cinere.* Psal. 31. *Die ac nocte grauata est super me manus tua: conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina.* *Thren. 3.* *Psal. 31.* *Matth. 27.*

In Euangelistis, Matt. 27. *Tunc milites suscipientes Iesum in prætorium, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem, & exuentes eum chlamydem coccineam circumdederunt ei. Et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius, Et genu flexo ante eum illudebant dicentes, Aue Rex Iudæorum. Et exspuentes in eum acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.*

Duodecima: Iesus ad mortem Crucis instantissime postulatus.

Genes. 49. *Maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio eorum; quia dura: In furore suo occiderunt virum, & voluntate sua suffoderunt murum.* Thren. 3. *Vidisti omnem furorem eorum, vniuersas cogitationes eorum aduersum me. Audisti opprobrium eorum Domine: omnes cogitationes eorum aduersum me. Labia insurgentium mihi, & meditationes eorum aduersum me tota die.* Sap. 2. *Contumelia, & tormento interrogemus eum: & morte turpissima condemnemus eum.* *Gen. 49.* *Thren. 3.* *Sap. 2.*

In Euang. Ioan. 19. *Cum ergo vidissent eum Pontifices & ministri, clamabant dicentes Crucifige, Crucifige eum.* Luc. 23. *Instabant vocibus magnis, postulantes vt crucifigeretur, & inualescebant voces eorum.* *Ioan. 19.* *Luc. 23.*

Decimatertia: Iesus à Iudæis negatus Rex eorum.

Daniel. 9 *Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est.* Esa. 1. *Filios exaltaui & enutriui: ipsi autem spreuerunt me: cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem me nō cognouit, & populus meus non intellexit. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis. Dereliquerunt Dominum blasphemauerunt sanctum* *Dan. 9.* *Esa. 1.*

Israel, abalienati sunt retrorsum. Oseæ 10. *Et dicent, Non est Rex noster. Non enim timemus Dominum. Rex quid faciet nobis? Loquimini verba visionis inutilis, ferietis fœdus cum mendacio, & germinabit quasi amaritudo iudicium.*

Ioan. 19. In Euang. Ioan. 19. *Dicit eis Pilatus, Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus Regem nisi Cæsarem.*

Decimaquarta: Iesus baiulans sibi Crucem.

Gen. 22. Genes. 22. *Talit quoque Abraham ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium*
Esa. 9. *suum.* Esai. 9. *factus est principatus eius super humerum eius.* Sap. 14. *Benedictum*
Sap. 14. *est lignum per quod fit iustitia.* Iudic. 12. *Præcidit Abimelec arboris ramum, impo-*
Iudic. 12. *situmque ferens humero, dixit ad socios, Quod me vidistis facere, cito facite.*

Ioan. 19. In Euang Ioan. 19. *Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt, & baiulans sibi crucem, exiuit in eum, quid dicitur Caluariæ locum.*

Decimaquinta: Iesus cum latronibus ductus, & crucifixus.

Esa. 53. Esai. 53. *Et cum sceleratis reputatus est.* Genes. 39. *Tradidit Ioseph in carcerem,*
Gen. 39. *vbi vincti Regis custodiebantur.*

Luc. 23. In Euangelistis Luc. 23. *Ducebantur & alij duo nequam cum eo, vt interficerentur. Et crucifixerunt latrones, vnum à dexteris & alterum à sinistris.*

Decimasexta: Iesus in Cruce suspensus.

Psal. 21. Psal. 21. *Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.*
Zachar. 12. *Et aspicient ad me, quem confixerunt.* Zachar. 13. *Et dicetur ei, quid*
Zachar. 12. *sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet. His plagatus sum in domo eorum*
& 15. *qui diligebant me.* Deut. 28. *Erit vita tua pendens ante te, & non credes ei.* Esai. 53.
Propter scelus populi mei percussi eum?

Deut. 28.
Esa. 53. In Euang. Luc. 23. *Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Caluariæ, ibi*
Luc. 23. *crucifixerunt eum.*

Decimaseptima: Iesus in Cruce irrisus à Sacerdotibus à militibus, à latronibus, à prætereuntibus, à populo.

Psal. 21. Psal. 21. *Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Spe-*
Psal. 68. *rauit in Domino, eripiat eum, saluum faciat eum quoniam vult eum.* Psalm. 68. *Saluum me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam: Infixus sum in limo profundi, & non est substantia: veni in altitudinem maris, & tēpestas*

demersit

demersit me. Laboraui clamans, rauca facta sunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniuste: quæ non rapui tunc exoluebam. Thren. 2. *Plauserunt super te manibus omnes transeuntes viam: sibilauerunt, & mouerũt caput super filiam Hierusalem Haccine est vrbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ? aperuerunt super te ora omnes inimici tui: sibilauerunt & fremuerũt dentibus, & dixerũt, Deuorabimus. En ista est dies quam expectabamus inuenimus, vidimus.* Thren. 2.

In Euangelistis, Matth. 27. *Prætereũntes autem blasphemabant eũ, mouentes capita sua, & dicentes, vah qui destruis templũ Dei & in triduo illud reædificas: salua temetipsum, si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & Principes Sacerdotum illudentes cum scribis, & senioribus dicebant, Alios saluos fecit, se ipsum non potest saluum facere. Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei: Confidit in Deo, liberet eum nunc si vult. Dixit enim, Quia filius Dei sum. Idipsum & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.* Matt. 27.

Decimaoctaua: Vestes Iesu diuisæ militibus.

Psalm. 21. *Ipsi vero considerauerũt & inspexerũt me: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Psal. 21.

In Euãgelistis. Ioan. 19. *Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperũt vestimẽta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica desuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem, Non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cuius sit, vt impleretur scriptura dicens,* &c. Ioan 19.

Decimanona: Tenebræ Iesu patiente.

Amos 8. *Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis.* Hierem. 15. *Occidit ei sol cum adhuc esset meridies.* Amos 8. Ierem. 15.

In Euang. Matth 27. *A sexta autem hora, vsque ad horam nonam, tenebræ factæ sunt super vniuersam terram.* Matt. 27.

Vigesima: Iesus sitiens aceto potatus.

Psalm. 68. *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Psal. 68.

In Euangelistis. Ioa. 19. *Postea sciens Iesus, quia omnia iam consummata sunt, vt cõsummaretur Scriptura, dicit, Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum: illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius.* Matth. 27. *Et dederunt ei bibere vinum cum felle mixtum.* Ioan 19. Matt. 27.

Vige-

Vigesimaprima: Iesus consummans omnia.

Dan. 9. Dan. 9. *Septuagintà hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, vt consummetur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna & impleatur visio & Prophetia, & vngatur sanctus sanctorum.* Ionæ 1. *Et tulerunt Ionam, & miserunt in mare: & stetit mare à furore suo.*

Ioan 19. In Euangelistis, Ioan. 19. *Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit consummatum est.*

Vigesimasecunda: Iesus pro nobis mortem gustans.

Esa. 53. Esai. 53. *Abscissus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum.* & infra: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum: & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Pro eo quod laborauit anima eius, videbit, & saturabitur in scientia sua, iustificabit ipse iustus seruos meos multos: & iniquitates eorum ipse portabit. Ideo dispertiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia: pro eo quod tradidit in mortem animam suam.*

Ioan. 19. Heb. 5. In Euangelistis. Ioan. 19. *Et inclinato capite tradidit spiritum.* Heb. 5. *Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesq́; ad eum qui posset illum saluū facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerēs, exauditus est pro sua reuerentia. Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est obediētiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.*

Vigesimatertia: Iesus mortuus glorificatus à gentilibus.

Esai. 65. Esai. 65. *Quæsierunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt me, qui non quæsierunt me: dixi, Ecce ego, ecce ego ad gentem quæ non inuocabat nomen meum. Expandi tota die manus meas ad populum incredulum & contradicentem mihi.*

Matth. 27. In Euangelistis. Matth. 27. *Centurio autem & qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terræmotu, & ijs quæ fiebant, timuerunt valde dicentes. Verè filius Dei erat iste.*

Vigesimaquarta: Iesus integer relictus.

Exod. 12. Exod. 12. *Os non comminuetis ex eo.*

Ioan. 19. In Euangelistis. Ioan 19. *Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. Facta sunt enim hæc vt Scriptura impleretur.*

Vigesi-

Vigesimaquinta: Iesus perquam honorificè sepultus.

Esai.11. *Et erit sepulchrum eius gloriosum.*

In Euangelistis. Ioan.19. *Venit ergo Ioseph ab Arimathaa & tulit corpus Iesu,* Esa.11.
venit autem & Nicodemus ferens mixturam myrrha & aloës quasi libras centum. Ioan 19.
Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus.

DE RESVRRECTIONE CHRISTI Domini, & ascensione. §.2.

Iesus ascendens in cælum.

Psal.67. *Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, Dominus in eis* Psal.67.
in Sinai in Sancto. Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. Psal.46. *Ascendit Deus in iubilo, & Dominus in voce tubæ: psallite Deo nostro,* Psal.46.
psallite: psallite Regi nostro, psallite: psallite sapienter: Regnabit Dominus super gentes: Deus sedet super sedem sanctam suam. Esai. 63. *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in stola sua, & gradiens in multitudine virtutis suæ.* Esa.63.

In Euangelistis. Marc.16. *Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis,* Marc.16.
assumptus est in cælis, & sedet ad dexteris Dei.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI promissi ad Discipulos. §.3.

Iesus promissum Spiritum Sanctum à Patre mittens, & Discipulos dono cælesti implens.

Ioel.2. *Et erit in nouissimis diebus, effundam de Spiritu meo super omnem carnẽ:* Ioel.2.
& prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ: & iuuenes vestri visiones videbunt, & senes vestri somnia somniabunt. Et quidem super seruos meos, & ancillas meas effundam de spiritu meo, & prophetabunt. Exod.19. *Cumq; eduxisset eos Moyses in occursum Dei in loco castrorum, steterunt ad radices montis. Totus autem Mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus Deus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo, quasi de fornace: eratq; omnis mons terribilis, & sonitus buccinæ paulatim crescebat in maius,* Esai.44. *Effundam aquas super sitientem, & fluenta super aridam:* Exod.19. Esa.44.

effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam. Et germinabunt inter herbas, sicut salices iuxta praeterfluentes aquas. Iste dicet, Domini ego sum. Et ille vocabit in nomine Iacob, & hic scribet manu sua Domino & in nomine Israel assimilabitur. Sap 1. *Quoniam Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis.* Ezech. 36. *Adducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Et dabo vobis cor nouum & spiritum nouũ ponam in medio vestri. Et auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam vt in praeceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini. Et habitabitis in terra quam dedi Patribus vestris. Et eritis mihi in populum, & ero vobis in Deum.*

Sap. 1. Ezech. 36.

Act. 2. In Euang. Act. 2. *Factus est repente sonus de caelo tanquam aduenientis Spiritus vehementis & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitae linguae tanquam ignis, seditq; super singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & coeperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.*

CAPVT VII.

Notae aliae à Prophetis praeuisae de aliis Messiae proprietatibus, & excellentijs.

Nota prima: Iesus verus Propheta & Magister hominibus datus à Deo.

Deut. 18. Moyses Deut. 18. *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies. Et ait Dominus. Ponam verba mea in ore eius loqueturque ad eos omnia, quae praecepero illi. Qui autem verba eius, quae loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam.* Hoc testimonium in Iesu impletum indicat ipse ita dicens, Ioan. 5. *Si crederetis Moysi, crederitis forsan & mihi: de me enim ille scripsit.* Philippus quoque Ioann. 1. dicens Nathanaeli: *Quem scripsit Moyses in lege. & Prophetae, inuenimus Iesum filiũ Ioseph à Nazareth.* Apertiùs verò princeps Apostolorum Petrus Act. 3. *Moyses quidẽ dixit: Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester,* &c. Eodem modo Stephanus Act. 7. *Hic est Moyses qui dixit filijs Israel, Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris.* Esai. 55. *Inclinate aurem vestram, & venite ad me: audite & viuet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles. Ecce testem populis dedi eum, ducem ac praeceptorem gentibus.* Esai. 30. *Et dabit Dominus vobis panem arctum, & aquam breuem: & non faciet auolare à te*

Ioan. 5. Ioan. 1. Act. 3. Act. 7. Esai. 55. Esai. 30.

Docto-

Doctorem tuum: & erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum. Et aures tuae audient verbum post tergum monentis: Haec est via, ambulate in ea, & ne declinetis ad dexteram neque ad sinistram.

In Euangelistis. Ioan. 13. *Vos vocatis me Magister & Domine: & benedicitis, sum etenim.* Matth. 17. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipsum audite.* Ioan. 13. Matth. 17.

Secunda: Iesus Rex Israel, totiusque orbis Dominus.

Dan. 7. *Aspiciebam in visione noctis: & ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit. Et in conspectu eius obtulerunt eũ. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguae seruient ei, potestas eius potestas aeterna, quae non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.* Dan. 2. *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus caeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur: & regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & consumet omnia regna haec, & ipsum stabit in aeternũ. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus & comminuit testam, & ferrum, & aes, & argentum, & aurum.* Hierem. 23. *Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit: & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Dan. 7. Dan. 2. Ierem. 23.

In Euangelistis. Luc. 1. *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in aeternum: & regni eius non erit finis.* Quae sit *domus Iacob*, in qua Christus perpetuo regnat, Apostolus indicat ad Rom. 9. *Non omnes*, inquit, *qui ex Israel, ij sunt Israelitae, neque qui semen sunt Abrahae, omnes filij: sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est non qui filij carnis hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, aestimantur in semine.* Et planiùs ad Gal. 3. *Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahae.* Itaque regnum Israel est ipsa Ecclesia fidelium: quae & perpetua erit, & in omnes orbis partes se proferet, & hoc regnum tradetur Deo à Christo in fine, vt scribit Apost. 1. ad Corinth. 15. Ioann. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Apoc. 1. *Et à Iesu Christo qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps Regum terrae: qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris, & fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo & Patri suo, ipsi gloria & imperium in saecula saeculorum.* Luc. 1. Rom. 9. Galat. 3. 1. Cor. 15. Ioan. 18. Apoc. 1.

Tertia: Iesus Saluator populi sui.

Deuter. 4. *Postquam te inuenerint omnia, quae praedicta sunt, nouissimo tempore reuerteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem eius. Quia Deus misericors* Deuter. 4.

Dominus Deus tuus est: non dimittet, neque omnino delebit, neque obliuiscetur pacti, in quo iurauit patribus tuis. Esai.19. Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem & propugnatorem, qui liberet eos. Esai.62. Dicite filiæ Sion, ecce Saluator tuus venit. Esai 63. Et factus est eis Saluator, in omni tribulatione eorum non est tribulatus: & Angelus faciei eius saluauit eos. In dilectione sua & indulgentia sua ipse redemit eos, & portauit eos, & eleuauit eos cunctis diebus sæculi. Zachar.9. Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem. Ecce Rex tuus venit, tibi iustus & Saluator.

Esa 19. Ibid 62. Ibid.63. Zachar.9.

In Euangelistis. Matth.1. *Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Act. 4. *Notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quia in nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. & non est in aliquo alio salus. Neque enim aliud nomen datum est sub cælo hominibus, in quo oportet nos saluos fieri.*

Matt.1. Act.4.

Quarta: Iesus per sanguinem suum redemptor omnium peccatorum.

Exod.12 *Et sument de sanguine Agni, & ponent super vtrumque postem, & in superliminaribus domorum in quibus comedent illum. Erit autem vobis sanguis in signum in ædibus in quibus eritis: & videbo sanguinem & transibo vos. Neque erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Aegypti.* Esai. 53 *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrorum.* Ibidem: *Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas eius in manu Domini dirigetur. Pro eo quod laborauit anima eius, videbit & saturabitur: in scientia sua iustificabit ipse iustus seruus meus multos: & iniquitates eorum ipse portauit.* Zachar.9. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua.*

Exod 12. Esa 53. Ibid. Zachar.9.

In Euangelistis. Matth. 20. *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem suam pro multis.* Matth. 26. *Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Rom.3. *Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ.*

Matth. 20. Idem 26. Rom.3.

Quin-

Quinta: Iesus spes vnica gentium.

Genes.18 *Num celare potero Abram quæ gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam & benedicendæ sint in illo omnes nationes terræ?* Gen. 18.

Gen.22. *Possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ quia obedisti voci meæ.* Gen. 22.

Ose.1 *Et erit in loco vbi dicetur eis, Non populus meus vos: dicetur eis, filij Dei viuentis. Et congregabuntur filij Iuda, & filij Israel pariter, & ponent sibimet caput vnum & ascendent de terra, quia magnus dies Israel.* Osea 1.

Psal.71. *Et adorabunt eum omnes Reges terræ: omnes gentes seruient ei. Sit nomẽ eius benedictum in sæcula: ante solem permanet nomen eius. Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum. Benedictus Dominus Deus Israel, qui faciet mirabilia solus: & benedictum nomen maiestatis eius in æternum, & replebitur maiestate eius omnis terra. fiat, fiat.* Psal. 71.

Esai.49. *Et dixit Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & Israel conuertendas: Ecce dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ.* Esa. 49.

Esai.66. *Et ponam in eis signum, & mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam, Lidyam tenentes sagittam, in Italiam, & Græciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam, & annuntiabunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus domum Domino.* Ibid. 66.

In Euangelistis, Luc.2. *Viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.* Luc. 2.

Ioan.10. *Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus Pastor.* Ioan. 10.

Ephes.3. *Quod alijs generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius, & Prophetis in spiritu: gentes esse coheredes, & concorporales, & comparticipes promissionis eius in Christo Iesu per Euangelium.* Ephes. 3.

Rom.9. *Vocauit nos nõ solum ex Iudæis, sed etiam ex gentibus, sicut in Osee dicit, Vocabo non plebem meam plebem meam, & non dilectam dilectam. Et erit in loco, vbi dictum est: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei viui.* Rom. 9.

Sexta: Iesus radix totius gratiæ & iustitiæ: caput & corona Sanctorum omnium.

Psal.117. *Lapidẽ, quẽ reprobauerunt ædificãtes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.* Sic ipse Christus posuit Matt.21 sic. Pet. Act 4. & epist. sua prima cap.2. Paulus quoque ad Rom. 9. Esai.28. *Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego mittam in fundamentis Sion, lapidem* Psal. 117. Matth. 21. Act. 4. 1. Pet. 2. Rom. 9. Esaiæ 28.

 probatum

probatum, pretiosum in fundamento fundatum. Qui crediderit, non festinet. Vel qui crediderit in eum, non confundetur.

Esa. 53. Esai. 53. *Et erit iustus ipse iustificans seruos meos multos.*

Idem. 61. Esai. 61. *Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis, sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat: sic Dominus Deus germinabit iustitiam, & laudem coram omnibus gentibus.*

Ioan. 1. In Euangelistis. Ioan. 1. *Lex per Moysem data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Vnde de plenitudine eius nos omnes accipiemus.*

Idem. 15. Ioan. 15. *Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.*

Ephes. 1. Ephes. 1. *Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundum diuitias gratiæ eius.*

Septima: Iesus in nouissimo die multis prodigiis finem mundi antecedentibus cum maiestatę viuos & mortuos iudicaturus.

Iob 19. Iob 19. *Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius; reposita est hæc spes mea in sinu meo.*

Eccle. 12. Eccle. 12. *Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time & mandata eius obserua: hoc est enim omnis homo. Et cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum.*

Esa. 66. Esai. 66. *Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus diiudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino.*

Dan. 12. Dan. 12. *In tempore autem illo consurget Michael Princeps magnus, qui stat pro filijs populi tui: & veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœperunt vsque ad tempus illud. Et in tempore illo saluabitur populus tuus, omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro. Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant semper.*

Ioël. 3. Ioel. 3. *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat; & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos disperserunt in nationibus,*

nibus, & terram meam diuiserunt.

In Euangelistis. Marc. 13. *Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ quam condidit Deus, vsque nunc, neque fient. Et nisi breuiasset Dominus dies, non fieret salua omnis caro; sed propter electos, quos elegit, breuiauit dies.* *Marc. 13.*

Ibidem: *Amen amen dico vobis, quia venit hora, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso: & potestatem dedit etiam iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc: quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei: & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem Iudicij.* *Ibid.*

TERTIA DISPVTATIONIS PARS.

CAPVT VIII.

Christum fuisse verum Messiam.

MEssiam non esse purum hominem, sed hominem Deum, demonstratur quamplurimis argumentis. sed cùm agamus contra Iudæos, ex solo veteri testamento duci possunt firma contra ipsos argumenta; quæ nihilominus tot sunt, vt pleraque omittenda nobis sint breuitati ex more studentibus.

Primus ergo locus veteris testamenti, ex quo Messiæ diuinitas euidenter deducitur, in Baruch Prophetæ vaticinio legitur: cap. siquidem 3. dicit: *Hic est Deus noster & non æstimabitur alius aduersus eum,* & quæ sequuntur vsque ad illud. *Et post hæc cũ hominibus conuersatus est.* Vbi aperte vides Prophetã de aduentu Dei in carne loqui, Messiam ab illa Deum appellari. Quo testimonio conuicti Hebræi sine fundamento negant hunc librum Baruch in Canone scripturarum numerandum esse. *Baruch 3.*

Secundum testimonium est Isaiæ, qui non semel sed sæpe vaticinatus est Christum & Messiam Deum verum futurum: cap. enim 7. de Messia loquens dicit: *hic vocabitur Emanuel.* i. nobiscum Deus. & cap. 35. de Messia loquens ait: *Deus ipse veniet, & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt,* &c. Ex quo liquido constat Deum illum venturum ad saluandum nos esse Messiam, cuius etiam sunt propria signa illa & mi- *Esaiæ 7.* *Idem 35.*

racula, quæ ibi prædicuntur. Nec vllus præter Christum illa perficit, neq; illa Iudæis ab alio quàm à Mesia expectanda sunt, cum ante Isaiam, nec post illum ex Prophetis aliquis talia signa operatus sit: atque idcirco Patres hunc Deum, de quo Propheta loquitur, esse Christum rectissimè interpretantur. Athanas. lib. de humanitate Verbi post medium. Idem verò Isa. c. 45. ait: *In te est Deus, & non est Deus absque te: verè tu es Deus absconditus, Deus Israel saluator.* Verba sunt Dei Patris filium alloquentis, vt constat ex antecedentibus verbis, *Hæc dicit Dominus.* Et clarius ex versione septuag. qui ita legunt: *Transibunt ad te, & adorabunt te, & in te orabunt, quia in te est Deus,* &c. Et profecto locutio illa *in te est Deus,* Christo propriissime accommodatur, quia in Christi humanitate est diuina persona, vt exposuerunt Epiphan. contra Hæreses cap. 57. & Cyrill. lib. primo in Ioan. cap. 15. Rectè quoque dicitur de filio: *Non est Deus absque te* propter vnitatem naturæ. Et D. Hieronym. meritò, super hunc locum scribens annotauit Christum conuenientissimè vocari *Deum absconditum*; propter assumptæ humanitatis profundissimum mysterium. Hunc vero Isaiæ locum imitatus est Paulus cum dixit, *Erat Deus in Christo mundum reconcilians sibi:* vt S. Hilar. lib. 4. de Trin. annotauit.

Athanasius. Esa 45. Epiphan. Cyrillus. D. Hieron. 2. Cor 2.

Idem Propheta cap. 52. ita Deum loquentem inducit: *Hæc dicit Dominus Deus: In Aegyptum descendit populus meus*, in principio etiam & infra subdit: *Ego ipse qui loquebar ecce adsum.* Idem ergo Deus, qui antea per Prophetas loquebatur, quem populus Israël colebat, posteà per incarnationem apparuit. Vt enim intelligeretur sermonem esse de præsentia Dei per incarnationem & aduentum Mesiæ, subdit Propheta: *Quam pulchri super montes pedes euangelizantis pacem, annunciantis bona.* Et infra: *Consolatus est Dominus populum suum, redemit Ierusalem, expandit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.* Expendunt hunc locum Soter epist. prima Decretal. Chrysost. homil. 5. in Marc. Cyrill lib. de Incar. vnig. c. 2. Euseb. lib. 6. de demonstrat. c. 24. Tertul. lib. 4. contra Marcion. c. 13.

Esa. 52. Soter. Chrysost. Cyrillus. Euseb Tertull.

Quatuor hęc loca ex Isaia è multis sufficiat adduxisse, ad alios iam Prophetas accedamus, ac primò ad Hierem. c. 23. qui ita scribit: *Hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus, iustus, noster,* vbi habetur nomen Tetragrammaton quod est proprium Dei: quo loco de Mesia esse sermonem Hebræi ipsi confitentur, vt mirandum sit valdè eorum ingenia hoc vno testimonio non conuinci; sed conuincerentur quidem, nisi aggrauatum esset cor eorum, & nisi excæcasset illud iam pridem Deus, vt verbis vtar Isaiæ 6.

Ierem. 23. Esa. 6.

Non minus apertè idem vaticinatus est Zachar. qui cap. 2. scribit: *Hæc dicit Dominus exercituum, post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliauerunt vos.*

Zachar. 2.

Et

Et infra: *Lauda & lætare filia Sion* (vſque ad illud) *Dominus exercituum miſit me ad te*. Vbi Deus & Dominus exercituum miſſus à Deo exercituum dicitur ad ſaluandas gentes, & congregandam ex Iudæis & Gentibus Eccleſiam. Vbi nemo non videt apertum eſſe de Meſsia ſermonem, vt affirmant Hieronym. ſuper hunc locum, Euſeb. lib. 2. de Dem. c. 2. dem. 18. lib. 5. c. 25. & 26. lib. 6. c. 17. Ambroſ. 2. de fide c. 3. Auguſt. 20. de ciuitate Dei cap. vltimo. An vero Prophetia de congregatione Eccleſiæ, & vocatione gentium ad eam ſit impleta, ex ipſo rerum euentu, atque ex Matth. c. 28. colligi poteſt, vbi Chriſtum loquentem inducit in hunc modum: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra, euntes ergo docete omnes gentes*, &c. Ex eodem Zachar. idem probatur cap. 12. *Effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatorem Hieruſalem ſpiritum gratiæ & precum, & aſpicient ad me quem confixerunt*. Vbi verus Deus eſt qui loquitur, & promittit ſe daturum ſpiritum ſuum, & tamen dicit ſe eſſe crucifigendum, vt rectè exponit Cyprian. lib. 2. contra Iudæos cap. 20. & Euſeb. lib. 8. de Dem. dem. 4. Auguſtin. lib. 20. de ciuitate Dei cap. 30.

Hieron. Euſeb. Ambroſ. Auguſtin. Matt. 28. Zachar. 12. Cyprianus. Euſeb. Auguſtin.

Quod clariùs idem Propheta vaticinatus eſt, cum cap. 13. ſcripſit: *Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum. Diſperdam nomina idolorum de terra*. Et poſtea circa finem ſubdit: *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? Et dicit, His plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me*. Si de re iam exhibita, & omnibus nota loqueretur, clarius potuiſſet in medium adducere. *Zachar. 13.*

Tertium teſtimonium eſt Malach. 3. *Statim veniet ad templum ſanctum ſuum dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis*. Quin hic dominator atque Angelus teſtamenti ſit Chriſtus, qui poſtea in templo eſt præſentatus, nemo ambigere poteſt. Dominator autem proprium nomen eſt veri Dei in Scripturis. Sed nimis prolixa erit diſputatio, ſi omnia veteris teſtamenti teſtimonia velim adducere; hæc ſufficiant, quæ ſi ſingula expendantur, euidenter noſtram aſſertionem concludunt, & omnia ſimul expenſa, ingenia quoque omnia non omnino deprauata conuincere poſſunt. *Malach. 3.*

Quartum, & fortè efficacius teſtimonium deſumitur ex Pſalmo ſecundo, qui Pſalmus de Chriſto intelligitur, tum quia Rabbini teſte Galatino de Meſsia exponunt, tum etiam quia de Chriſto intelligitur Act. 4. & 13. In hoc igitur Pſalmo dicitur: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Ac ne putemus Meſsiam eſſe filium Dei per adoptionem, quomodo etiam Iſraël dictus eſt primogenitus Dei; ſubiungit: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram; & apprehendite diſciplinam*, &c. Vbi nota in Hebræo fonte, quem aduerſarij ſemper requirunt eſſe, נשקובר, *Oſculamini filium*, id eſt, in ſignum ſubiectionis oſculamini manum filij aut pedem. Neque obſtat quod LXX. verterint, *Apprehendite diſciplinam*: illi enim ad ſenſum, non

ad verba respexerunt: tunc enim adoramus verè Christum, cum eius doctrinam recipimus.

Nota præterea in sequentibus verbis (*Ne quando irascatur Dominus*) in Hebræo non esse *Dominum*, sed referri ad filium illa verba, Ne quando irascatur, nimirum filius. Ex quo intelligimus vocem *Domini* à L X X. additam ad filium esse referendam, de quo etiam intelligitur necessario id quod sequitur: *Cũ exarserit in breui ira eius, beati omnes qui cõfidũt in eo.* Hinc est iam argumentum: Messias est filius Dei adorandus ab omnibus Regibus, & quibus ille irascitur ij omninò peribunt, & qui in illo confidunt, illi beati erunt: ergò Messias est verus Deus. Nam solus verus Deus habet imperium vitæ & mortis, 1. Reg. 2. Item in scripturis passim in solo vero Deo confidendum esse dicitur. vt Hier. 17. *Maledictus homo qui confidit in homine.* Et infra: *Benedictus vir qui confidit in Domino.*

1. Reg. 2. Ierem. 17.

Testimonia hactenus diuina in scriptura existentia protulimus, quibus Messiæ Christi diuinitas comprobatur: nunc alia quoque testimonia diuina, à Deo mirabiliter extra Scripturam exhibita adduci possent, vt nostræ fidei assertio constaret magis, & pateret illustrius, quæ partim continentur prædictionibus Sibyllarum de Christi diuinitate, partim euentibus aliquot mirabilibus, quibus historiæ produnt diuinitus sæpè fuisse approbatam Christianorum de diuinitate Christi sententiam, quæ legi possunt apud Bellar. Tom. 1. li. 1. de Christo à cap. 4. & Gregorium de Valen. Tom. 1. d. 2. q. 1. p. 1. paragr. 19. Nunc soluere oportet argumenta, quæ Iudæi contra doctrinam hucusque à nobis traditam obijciunt.

Bellarmi. Greg. à Valentia.

CAPVT IX.

Soluuntur obiectiones Iudæorum quibus probare conantur Christum non fuisse verum Messiam.

OBijciunt primò Iudæi. Esto, Aliqua de Messia à Prophetis prædicta, in Christo adimpleta sint, alia tamen existunt, quæ illi non conueniunt, Ergo non ille fuit verus Messias. Ant. prob. Nam ex Prophetis constat futuram Messiæ tempore maximam in populo Hebręo fęlicitatem, vt constat ex Isa. 6. Ioël. 3. & Amos 9. vbi dicitur: *Ecce dies veniet dicit Dominus, & comprehendet arator messorem & calcator vuæ mittentem semen, & stillabunt montes dulcedinem.* Prædixerat autem paulò ante: *In die illa suscitabo tabernaculum Dauid quod cecidit:* sed hęc temporibus Christi non cõtigere, ergò, &c.

Isa 6. Ioël. 3. Amos 9.

Resp.

Resp. Hebræos sensu carnis esse deceptos. Regnum siquidem Messiæ, & felicitas per illum promissa, non caduca, & materialis intelligenda est, sed spiritualis, & æterna: promissa sunt nobis per Christum ea bona, quibus non possunt esse aliqua meliora, quæque salutem veram hominibus afferunt; & cunctis mortalibus æquè possunt esse communia, huiusmodi autem proprietates non possunt conuenire temporalibus bonis, sed spiritualibus & æternis. Deinde idem Messias alijs Prophetarum oraculis describitur pauper, humilis, & vir dolorum, & sciens infirmitatem. Signum est igitur abundantiam bonorum per ipsum futuram, non carnaliter sed spiritualiter intelligendam esse, vt rectè Hieronym. sæpè docet super Prophet. & August. lib. de spiritu & littera. *Hieron.* *Augustin.*

Obijciunt secundo, Tempore Messiæ prædictum ab Isa. est c. 11. Lupos cum agnis, pardos cum hedis, leonem cum oue habitaturos: *Habitabit lupus cum agno*, (inquit Propheta) *& pardus cum hœdo accubabit, vitulus & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos:* sed hæc non euenerunt diebus Christi, ergo, &c. *Esaia 11.*

Resp. hæc & similia non sic ad litteram & in sensu proprio esse intelligenda, sed in sensu Metaphorico: sæpe enim sub metaphora materialium rerum spirituales promittũtur, vt non debeant Iudæi ipsi litteræ, quę spiritum occidit adeo firmiter adhęrere.

Tertiò obijciunt: In scriptura prophetica significatum est fore vt aduentus Messię sit in summa gloria & maiestate: sic autem non venit Christus, ergo, &c.

Resp. Duplicem esse Messiæ aduentum in scripturis propheticis prædictum, vnum in humilitate ad redimendum genus humanum à peccatorũ iugo, & seruitute Diaboli, de quo Zachar. 9. *Ecce Rex tuus venit tibi, iustus, & saluator, ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.* Iste aduentus iam est impletus. *Zachar. 9.*

Alterum in gloria & maiestate ad iudicandos homines in fine sæculi, de quo psalm 49. *Deus manifeste veniet, Deus noster & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet*, &c. Et Isa. 66. *Ecce Dominus in igne veniet & quasi turbo quadrigæ eius reddere in indignatione furorem suum.* Hic aduentus adhuc expectatur, ad eumque pertinent ea vaticinia, quæ malitiose Iudæi opponunt de gloria Messiæ: Ideo igitur Iudæi errant, quia primum à secundo aduentu non secernunt, vt egregiè ostendit Cyprianus libro de Idolorum vanitate. *Psal. 49.* *Esa. 66.* *Cyprian.*

Quarto obijciunt: In scriptura etiam prædictum esse, vt aduentu Messiæ vehementer lætaretur Israel; quod secus accidisse in aduentu Christi compertum est.

Resp. cum D. Paulo ad Rom. 9. *Non omnes qui ex Israel sunt veros esse Israelitas,* *Rom. 9.*

litas, neque qui semen sunt Abrahæ, filios veros, esse Abrahæ; sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine, hoc est veri Israel filij. Hic Israel spiritualis omnino lætatus est Christi aduentu, quamuis non ille carnalis Iudaicus. Quæ vero de lætitia Israelis in aduentu Mesiæ prædicta sunt, de spirituali Israele intelligi debent.

Quinto opponũt etiam alia vaticinia, quibus significatur fore vt Messias populum suum vi atque armis liberet, quod non fecit Christus.

Resp. ea etiam spiritualiter intelligenda esse; de vi scilicet & potentia spirituali, quę merito & passione Mesię contineretur, valeretque adeo ad superandos hostes spirituales, vindicandosque homines in spiritualem libertatem à peccatis; id quod optime ostendit Io. Driedo n. 2. de captiui-
Io Driedo. tate & redemptione generis humani c. 1. memb. 3. dist. 3.

Vltimo tandem obijciunt quædam loca, quibus significatum est fore, vt ad aduentum Messiæ reædificaretur templum, quod neque per Christum factũ est. Id vero præsertim colligunt ex Isa. 2. *Et erit in nouissimis die-*
Esa. 2. *bus præparatus mons domus Domini in vertice montium*. Sic prædixit Isa. vnde colligunt in diebus Messiæ Hierosolymitanum templum & montem illum, in quo fundatum erat, supra omnes montes esse altius eleuandum,
Galatinus. vt Galatin. refert lib. 4. cap. 17. Resp. hunc locum & si quæ sint similia huic, de templo spirituali, quod est Christi Ecclesia, intelligendum esse,
Augustin. vt inter alios egregie ostendit Augustinus libro 18. de Ciuitate Dei cap. 45.

Quædam alia obijciunt, quæ ex prædictis facile solui possunt: omnia vero inde oriuntur, quod Iudæi litteræ corticem non sensum, corpus nõ animam sæpè attendunt, neque duos Christi aduentus agnoscunt, quę duæ radices sunt Iudaicæ cæcitatis, vt benè notarunt Tertul. in Apologet.
Tertull. aduersus Gen. c. 21. Cyprian. li. de idolorum vanitate versus finẽ, Irenæ.
Cyprian. lib. 4. c. 56. Origen. lib. 1. contra Celsum non longe à fine, Rabbi Samuel
Irenæus. in epistola de aduentu Messiæ c. IX & X. habetur Tom. 5. Bibliothecæ.
Origenes.
R. Samuel.

CAPVT X.

Soluuntur obiectiones, quæ à Iudæis fieri solent, contra Mesiæ Christi diuinitatem.

Deut. 14. OBijciunt primo Hebræi verba illa Deut. 14. *Prophetam de gente tua, & de fratribus suis, sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus*. Quæ de Messia
Act. 4. & 7. esse prolata testes sunt fidelissimi Petrus & Stephanus Actorum 4. & 7. Atqui verbis illis Moyses indicat Prophetam illum non esse futurũ Deũ, tum

tum quia dicit sibi futurum similem, atque adeo purum hominem sicut ipse erat; tum maximè quia subdit, *Ipsum audies, vt petisti à Domino Deo tuo in monte Horeb, quando dixisti, vltra non audiam vocem Domini Dei mei, & ait Dominus, Bene omnia sunt locuti, Prophetam suscitabo eis similē tui.* ergò ille Propheta non erat futurus Dominus Deus; nam populus petebat, ne sibi Dominus loqueretur: at Deus admisit petitionem, dicens se daturum Prophetam & per illum locuturum.

Resp. hoc loco solum dici, illum Prophetam fuisse futurum hominem verum Prophetam, legislatorem mediatorem inter homines & Deum, & ita similem Moysi, & in natura, & officio: non oportet autem vt in aliis omnibus conditionibus futurus esset omnino similis, alias nec fuisset redemptor, nec natus ex virgine, nec in similibus perfectionibus Moysem superasset.

Quod verò postea significat Deum per se populo non esse locuturum, ita intelligi debet vt non sit locuturus eo modo quo antea quasi per diuinitatem ipsam, & signis & prodigiis illam indicantibus, sed humana voce per humanam naturam ex eorum genere assumptam: quo non excluditur quin ille Propheta Deus simul futurus esset, & verus homo.

Obiiciunt secundo. Turpe valdè videri, vt Deus æternus homo factus sit in tēpore, in præsepio reclinatus, traditus, flagellatus, crucifixus mortuus: quæ non solum inconuenienter & scandalosè affirmari videntur de Deo, sed videntur quoque Diuinitati repugnare, non ergo Messias qui homo erat futurus, neque Christus qui fuit occisus, verè est Deus.

Ad perfectam huius obiectionis solutionem plura essent hoc loco dicenda, ex ijs quæ latè à Theologis disputari solent 3. p. q. 2. sed incongrue dum contra Iudæos scribimus adducerentur, quibus (si semel Scripturis credunt illud est nobiscum commune vt spretis humanæ sapientiæ rationibus, ea, quæ in scripturis continentur, tanquam effata cęlestia, atque à Deo dictata & proinde verissima venerentur.

Quare si semel, vt demonstrauimus, scripturæ palam affirmant Messiā fore Deum & hominem, Iudęorum est, sicut Christianorum, Deo dicenti credere, quicquid ex humana philosophia obijciatur. At verò loco solutionis prolixioris prędictarum difficultatū, quę in obiectione insinuātur, placet partem eorum, quæ elegātissime Nazianzenus scribit Oratione 3. de Theologia, sub finem referre, vt quę maximè videantur ad hunc locū pertinere. Progenitus, inquit, est Christus; &c. quæ sequūtur vsque ad In infernum descendit, sed animas reuehit, atque in cęlos ascendit, venturusque est ad iudicandos viuos & mortuos. Quibus eloquens atque doctissimus Pater ornate admodum ostendit, quonam pacto Christus seruator noster, cum humanitate diuinitatem, cum humilitate gloriā, cum

passione triumphum, cum morte victoriam gloriosè coniunxerit. Atque hæc dixisse sufficiat, circa obiectionem secundæ huius difficultatis; nam Deo dante in secundo Tomo pro Iudæorum Catechismo plura de conuenientia incarnationis, Mortis, ac passionis Christi dicemus.

Tertiò tandem possent quædam noui testamenti loca adducere, quibus aliquando Christus minor Patre factus filius aut creatus asseritur, quæ solent ab Arianis adduci contra Christi diuinitatem: sed quia Iudæi tanto persequuntur odio nouum testamentum, vt illo neque contra nos vti velint, ea prætermittemus, attenti solum ad obiectionem Respondere, ea & similia de Christo secundum humanitatem intelligenda esse: secundum quam est filius Mariæ Virginis minor Patre factus atque creatus in tempore, etsi concedendum absolutè non sit, Christum esse creaturam vt rectè admonuit D. Thom. 3. p. quia Christus in prædicta propositione sumi solet materialiter, pro supposito: secundum quod esset falsum dicere Christus est creatura, ea autem acceptiom aterialis huius nominis Christus in prædicta propositione est valde conformis rationi, & Theologi fere omnes docent, & præsertim D. Tho. loco citato.

D. Thom.

Ad calcem huius cap. similitudines duas aliarum quarundam vnionum rerum diuersissimarum lubet annotare, quibus fiat credibile potuisse Deum naturam humanam vnire diuinæ personæ: siquidem vniones aliæ creduntur, quamquam intellectui nostro difficillimæ sint, vel propter euidentem rationẽ vel propter probabilem. Inter omnes eiusmodi vniones, illa ex D. Thom. sententia lib. 4. contra Gent. c. 41. & Athanasij in Symbolo, & aliorum Patrum, maxime videtur rationem huius negotij credibilem facere, qua videmus animã & corpus, licet res diuersissimæ sint, sic tamen copulari atque coniungi, vt ex illis coniunctis resultet vnica substantia, vnica nempe natura humana. Quare ergo sibi Iudæi persuadere non poterunt fieri posse, vt ex subsistentia, seu personalitate Diuini verbi, & humana natura seu humanitate constet vna quædam substantia, quæ sit non vna natura sed vna persona, in vtraque natura, Diuina, & humana subsistens?

Ducit etiam Durandus in 3. d. 1. q. 1. similitudinem ex arborum insitione, ea enim fit vt ex duabus diuersis naturis quarum, quælibet sit completa secundum speciem, rationemque retineat suam, constituatur vnum quoddam, vnitate quantitatis: sicut per hoc mysterium ex duabus etiam perfectis naturis, quarum vtraque rationem suam conseruat, existit vna persona vnitate substantiæ & perfectionis, quæ in his quæ sunt corporis expertia nominari solet quantitas virtutis seu perfectionis. Ex his duabus similitudinibus, prior certe est aptior, sed altera quoque est cõueniẽs, præcipuè secundum vulgarem hominum opinionem. Neutra vero est

per

per omnia vnioni hypostaticæ similis, in plerisque est dispar ratio, neque vero possumus aliquid huic mysterio simile proferre, quod per omnia quadret.

CAPVT XI.

De alijs erroribus & fabulis in Thalmud Iudæorum contentis.

POst hæc tam illustria scripturarum testimonia, quibus tam luculenter aduentus Saluatoris probatur, & Iudæorum pertinacia conuincitur, aliud afferemus ad eorum confundendam cæcitatem efficacissimum argumentum fabulæ scilicet & nugę Thalmud ineptissimę, in quibus veluti in speculo deprehenditur, in quam profundos errores & densissimam cæcitatem qui diuina gratia exciderunt, de more prolabantur. cum enim adeò clara sint fabulosa ista deliramenta, vt ne obtusissimis hominum ingenijs persuadere posse videantur, Iudæi tamen sub pæna mortis ijs firmiter credere compelluntur.

Fabulæ igitur Thalmud collectæ olim fuerunt accuratissime à N. de Sancta Maria Medico in lege Moysis versatissimo, postea verò ad fidem Christi conuerso, ex quibus etiam aliquas refert Sixtus Senensis in Bibliotheca sua sancta lib. 2. fol. 199 qui auctores Thalmud, blasphemias, ridiculasque fabulas fideliter transcripserunt addentes singulis fabulis librum, capitulum, & priora verba capituli idiomate suo hebraico expressa. Nec de his licet dubitare cum plenæ sint Italię & aliarum prouinciarum Synagogæ prędictis Thalmud voluminibus.

Incipiam igitur horum portentosas fabulas ex Sixto Senense referre, vt clarius Iudæi se à Deo derelictos cognoscant qui eos apertissimis contra lumē naturale implicari erroribus ita permisit: ex innumeris stultitijs & blasphemijs collegit aliquas nō solum aduersus Christum Dominum, sed etiam aduersus Moysaicam ac naturæ legem & contra ipsam Diuinæ Celsitudinis maiestatem.

Blasphemiæ ex Thalmud aduersus Christum Deum nostrum.

BLasphemię, quas impij Iudæi in Christum Deum nostrum emittunt, adeò sunt execrabiles, vt animus horreat, manusque refugiat eas scribere;

bere: proinde tantum suffecerit hic loca quędam indicasse, vbi hæc habeantur.

Inprimis, Quo partu Christus natus sit, & quam habuerit Matrem ac patrem: Ordine primo, tractatu nono, versu quadragesimo nono, incipiendo à verbo *Mehila*.

Quæ fuerit Christi professio, studium, & ars: Ordine quarto, tractatu quarto distinctione quinta, charta decimaseptima.

Quem Deum Christus coluerit: Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione secunda. charta 107.

Qua de causa & quo supplicio Iudæi Christũ interfecerint: Ordine 4. tractatu quarto, distinctione sexta, charta 43.

Quo nunc loco detineatur anima Christi: Ordine tertio, tractatu sexto, charta 57.

Aduersus diuinæ Maiestatis celsitudinem.

DEus ante mundi creationem, ne otio torpesceret, exercebat se in extruendis varijs mundis, quos vbi condiderat paulò pòst destruebat, atque iterum instaurabat, quoad hunc, quem nunc habemus mundum facere didicisset: Ordine primo, tractatu quarto, distinctione tertia.

Deus tres primas horas diei totas insumit in lectione legis Iudaicæ: Ordinė secundo, tractatu primo, distinctione decima quarta.

Moyses cùm aliquando ascendisset in cælum, inuenit Deum scribentẽ accentus in Scriptura sancta: Ordine quinto, tractatu sexto, distinctione quinta.

Deus die prima Nouilunij mensis Septembris iudicat vniuersum orbẽ, reliquis deinde sequentibus decem eiusdem Lunę diebus, applicat se ad scribendos iustos in libro vitæ, malos verò in libro mortis: Ordine secundo, tractatu octauo, distinctione quinta.

Deum quotidie precationes, ac orationes deuoto animo facere. Ordine primo, tractatu primo, distinctione prima.

Deum habere locum quemdam separatum, in quo statutis tẽporibus, multis cum lachrymis deflet, ac seipsum affligit quod Iudæis iratus, templum euerterit Hierosolymitanum, & populum suum in captiuitatem dispersit: Ordine secundo, distinctione quinta, & ordine primo, & distinctione septima.

Deus quotidie imponit sibi circa caput, & brachia vittas, siue corrigiolas quasdam coriaceas, Thephilin appellatas; induitque se ipsum tunica quadam linea, quæ zizit nuncupatur, atque hoc modo ornatus procũbit in genua, & orat, Ordine secundo, tractatu octauo, distinctione quinta.

Deum

Deum præcepisse populo Iudæorum, vt singulo quoque nouilunio sacrificium expiationis peragant. ad expiandum scelus perpetratum à Deo, quãdo lumen quod iniustè à Luna ademerat Soli attribuit: Ordine quarto, tractatu sexto, distinctione prima.

Deus quoties reminiscitur calamitates, quas Iudæi à cęteris gentibus patiũtur lachrymas duas effundit in mare Oceanum, & præ dolore pectus vtraque manu contundit: Ordine primo, tractatu primo, distinctione nona.

Deus tribus postremis diei horis laxandi animi gratia ludebat olim cum pisce quodam magnæ magnitudinis, qui leuiathan appellatur: Ordine secundo, tractatu primo, distinctione quartadecima, & ordine quarto, tractatu octauo.

Deus ignota de causa indignatus pisci magno Leuiathã, ipsum occidit, carnesque eius sale condidit, vt ex his cibum ministraret animabus sanctorum in futuro sæculo : Ordine, quarto tractatu tertio, distinctione quinta.

Deum quotidie semel nasci & tunc cristæ gallorum gallinaceorum ruborem amittunt, ipsique interim vno pede stant, tunc si quis eodem momento alicui maledixerit, is statim concidet mortuus: ordine primo, tractatu primo.

Deum creasse elementum ignis in die Sabbati: Ordine secundo tractatu tertio, distinctione quarta.

Cum olim Rabbini quidam aduersus Rabbi Eliezer, disputationem inijssent, Deus voce cælitus demissa, sententiam contra illos pro Rabbi Eliezer protulit, quamobrem indignati Rabbini Deum anathematis pœna damnarunt, cum Deus ipse subridens, Filij, inquit, mei me vicerunt. Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione septima.

Cum Deus die quadam in cæli curia dissereret de specie quadam lepræ, quam ipse mundam esse aiebat, cęteris dissentientibus Rabbinis, qui immundam esse affirmabant, lis tandem communi omnium assensu, deuoluta est ad sapientissimum quendam Rabbinum, qui cum sententiam proferre pararet statim eius anima relicto corpore, vociferari cœpit Mundam mundam: Ordine quarto, tractatu secundo. distinctone septima.

Tanta fuit olim in Rabbino quodam prudentia, vt diabolum simul & Deum hoc astu eluserit. Cum Rabbinus in extremo vitæ articulo laboraret, diabolum precibus exorat, vt se iam iam moribundum ad portas vsque cælestis regni deducat: vt inspecto inde loco diuinæ habitationis, lætus ex hac vita decedat. hanc gratiam cum diabolus veteri amico præstitisset, Rabbinus illico intra portas cæli se conijciens, iurauit per Deum viuentem se nunquam inde recessurum, qua de causa coactus est Deus

hominem apud se retinere, ne illum periurum faceret sicque hac vna arte prudentissimus vir Deum, ac diabolum simul fefellit.

Aduersus sanctos veteris testamenti.

Cum Angelus Gabriel graue flagitium commisisset, Deus iussit illum igneo flagello flagellari: Ordine secundo, tractatu quinto, distinctione octaua.

Adam cum omnibus animantibus tam masculis, quam fœminis coiuit, neque vnquam appetitui suo satisfecit, nisi posteaquam cum Eua concubuit: Ordine tertio, tractatu primo, distinctione sexta.

Coruus emissus à Noe tempore deluuij, nolebat ex arca discedere, timebat enim ne post discessum suum Noe cum cornice vxore sua coiret: Ordine quarto, tractatu quarto.

Iob nunquam fuisse inhumanis, & historiá eius esse confictam: Ordine quarto, tractatu tertio.

Dauid in adulterio, & homicidio non peccauit; & quicunque eum in his peccasse crediderit, hæreticus est: Ordine secundo, tractatu primo, distinctione quinta.

Aduersus legem Moysis.

Quod licitum sit cum propria vxore masculino concubitu vti: quare cum duæ mulieres essent de hac re apud Synagogam conquestæ; responderunt Rabbini virum esse vxoris dominum, proinde posse eum vti corpore vxoris suæ, vtcunque voluerit, nō aliter, quam il le qui piscem emit: is enim tam anterioribus, quam posterioribus piscis eius partibus ad arbitrium vesci potest. Ordine tertio, tractatu tertio, distinctione secunda, & charta vigesima facie secunda.

Si quis aut filiam suam, aut sororem suam sibi matrimonio iunxerit, is rem Deo facit gratissimam: Ordine secundo, tractatu primo.

Rabbinum, qui nō oderit hostem suum vsque ad mortem & qui vindictam aduersus eum non quæsierit, indignum esse nomine Rabbini: Ordine quinto, tractatu primo. distinctione secunda.

Grauius plectendos esse eos, qui contradicunt verbis Scribarum, quàm verbis Mosaicæ legis, quibus qui contradixerit, absolui potest, qui vero verbis Rabbinorum contradixerit, morte moriatur: Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione decima.

Si testes de falsitate conuicti fuerint, puniri debent pæna talionis; quod si contigerit iniuste accusatum fuisse damnatum, & ita pæna affectum: tunc falsi testes absolui debent, & nulla pæna puniri: Ordine quarto, tractatu quarto.

Si

Si quem maior pars iudicum ad mortem damnauerit, is mori debet: si vero omnes nullo excepto, in eius damnationem consenserint, absoluatur: Ordine quarto, charta decimaseptima.

Si quis marsupium loco publico inuenerit, sciueritque eius dominum iam de inuentione marsupij desperasse, non teneatur ad restitutionē marsupij: ordine quarto, tractatu secundo, distinctione quinta.

Aliæ hæreses, & superstitiones.

Animas hominum migrare de corpore in corpus hac lege, vt si anima in primo corpore peccet, mittatur in secundum, in quo si iterum peccat, mittitur in tertium corpus, in quo si peccare non desistat, denique in gehennam detruditur: Ordine 4. tractatu secundo, & pluribus alijs locis.

Animam Abelis migrasse in Seth, animam vero Seth in Moysem. ibid.

Animæ indoctorum hominum in resurrectione non recipient corpora sua: Ordine tertio, tractatu secundo, charta tertia.

Rabbini duo singula quaque hebdomada pridie Sabbati duos vitulos creabant, quos deinde totos comedebant: Ordine quarto, tractatu quarto, distinctione secunda, charta 65.

Quicunque ter in Sabbato comederit, vitam ęternam consequetur in alio sæculo: Ordine secundo, tractatu primo distinctione sexta.

Nihil comedi debet numero pari sed impari: hoc enim numero maxime delectatur Deus: Ordine quarto, tractatu secundo, distinctione septima.

Si quis orauerit facie ad meridiem conuersa, sapientiam consequetur: ad septemtrionem vero diuitias: Ordine quarto, tractatu tertio, distinctione 2 charta 25.

Si quis sub ventre Cameli, aut inter duos Camelos, aut inter duas mulieres pertransierit nihil vnquam ex Thalmud poterit ediscere: Ordine quarto, tractatu decimo, distinctione secunda.

Si quis negauerit libros Thalmudicos, in quibus scripta continentur predicta sanctissima præcepta, Deum ipsum negat. Prefatione, totius Thalmud.

DE CONVERSIONE OMNIVM GENTIVM PROCVRANDA.

LIBRI IX. PARS II.

CAPVT I.

De ratione agendi cum Iudæis & iuuandi illos.

Iudæis blanditijs ad fidē Orthodoxam reducendi.

VI muneri conuersionis infidelium incumbunt, maximè studere debent, vt alieni à Christiana Religione ad eam blandimentis, non asperitatibus adducantur: quod præcipuè est obseruandum cum Iudæis, teste D. Gregorio, qui potius auctoritatibus, rationibus & blandimentis quàm rigore, ad fidem Christianam recipiendam prouocari debent. Quare in Euangelio eis annunciando, diuinarum scripturarum, præsertim veteris testamenti, testimonijs vtendum est: confundendi enim expugnandique Iudæos nulla est alia ratio, nulla via, nisi ex scripturis ipsorum Iesus Christus demonstretur: in quo omnia à lege, & Prophetis prædicta penitus expleta sint, vt amentiæ & furoris sit, alium, in quo illa fiant, præstolari. Incubuit in id studij vehementer Paulus, egregius Christi prædicator, cuius indefessam in hoc Iudæis probandi operam, cùm alias sæpè, tum apud Thessalonicenses maximè actus Apostolici commendant. *Cum perambulassent*, inquit, *Amphipolim, & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, vbi erat synagoga Iudæorum. Secùndum consuetudinem autem Paulus introiuit ad eos, & per sabbata tria disserebat eis de scripturis; adaperiens, & insinuans, quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis: & quia hic est Iesus Christus, quem ego annuntio vobis.* Cui præceptoris optimi industriæ par nobilium auditorum cura respondit. Nam nobiliores, inquit, eorum qui sunt Thessalonicæ susceperunt verbum cum omni auiditate, quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent. Quo tempore eloquentissimi, ac scripturarum potentissimi fratris Apollinis in Euangelico negotio promouendo, & Iudaica peruersitate confutanda extitit mirabilis vis. *Iudæus*, inquit, *quidam Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, deuenit Ephesum, potens in scripturis. Hic erat edoctus viam Domini, & feruens spiritu loquebatur, & docebat*

Vtendum cōtra Iudæos veteris testamenti testimonijs.

Act. 17.

Act. 18.

cebat diligenter ea quæ sunt Iesu. Ac mox: *Qui cùm venisset* (in Achaiam) *contulit multũ his qui crediderant, vehementer enim Iudæos reuincebat, publicè ostendens per Scripturas esse Christum Iesum.* Hoc Apostolorum studium imitati in conciliandis fidei Christianæ Iudæis, vel si spontè insanire mallent, obstruendis ac pudefaciendis, posteriores nonnulli, non verbo solùm, sed literis etiam egerunt: vt Christus in vtroque testamento pariter ostenderetur. Extat præclara, ac prolixa disputatio Iustini Martyris cum Tryphone principe Synagogæ. Extant libri sancti etiam Martyris Cypriani ad Quirinum aduersus Iudæos, in quibus breuiter certis capitibus Scripturas vtriusque testamenti congruentes adhibet.

Sed quid immoramur Apostolorum siue aliorum Patrum exemplis, cum Christus ipse sępè fidem suam ex veteris scripturæ documentis asseruerit, confirmarit, astruxerit: idque iam cum impiis & infidelibus agens, iam cum suis mitioribus quidem, & ad discendum bene paratis, sed tamẽ crassis adhuc, & parum ingenio promptis? At Iudæis quidẽ tum Moysem suum obijcit, quem aut oscitanter legerent, aut infideliter acciperent: propterea scrutari iubet Scripturas, quoniam ipsę de illo testimonium perhiberent, & Dauidem opponit de Christo canentem: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Et cum accepisset Esaiæ volumen, ac locũ fortè aperuisset ex capite sexagesimo primo, in auribus illorum tunc esse prophetiam impletam docuit, quod ipse ille esset quem Spiritus Domini vnxisset, atque ad Euangelizandum pauperibus misisset, vt sanaret contritos corde, vt prędicaret redemptionem captiuis, & cæcis visum largiretur, & confractos dimitteret liberos, & tempus salutare Deoque gratum annũtiaret hominibus: quæ omnia sanè ille egregiè præstabat; vt ipsa rei veritate euicti testimonium redderent vel ij homines, qui mox præcipitem ipsum acturi fuerant. Iam verò Discipulos quàm frequenter, quàm dilucidè Scripturarum admonet, atque in iis pręsertim quæ ab illorũ & sensu & studio maximè aliena intelligebat, hoc est, de passione sua & morte, opprobrio crucis.

Psal. 109.
Esa. 61.

Ac denique videre est, in omni fere concione aut collatione Apostolorum, Christi Euangelium testamenti veteris prędictionibus comprobatum: *Huic*, inquit Petrus, *omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum recipere per nomen eius.* Idem aliàs quoque: *Deus autem qui prænunciauit per os omnium Prophetarum pati Christum suum, sic impleuit.* Et infra: *& omnes Prophetæ à Samuel & deinceps qui locuti sunt, annuntiauerunt dies istos.* Similiter Stephanus: *Et occiderunt eos, qui prænunciabant de aduentu iusti, cuius vos nunc proditores & homicidæ fuistis.* Eodem modo Paulus ad Antiochenos: *Qui enim habitabant*, inquit, *Hierusalem & principes eius hunc ignorantes, & voces Prophetarum quæ per omne Sabbatum leguntur iudicantes impleuerunt, &c.* Cumq;

Act. 10.
Act. 3.
Ibid.
Act. 7.
Act. 13.
v. 27.

 con-

consummaßent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt in monumento. Et Romæ in vinculis positus: *Exponebat*, inquit, *testificans regnum Dei, suadensque eis de Iesu ex lege Moysi & Prophetis à mane vsque ad vesperam.* Atque ad Romanos scribens, *segregatus in Euangelium Dei, quod antea promiserat per Prophetas suos in Scripturis Sanctis.* Immensum erit huius argumenti percurrere singula.

Act. 28. v. 23.

Rom. 1. 1.

Quæ cum ita se habeant, facilè est Iudaicæ cæcitatis causas pernoscere, quibus cum nihil magis in manibus sit, nihil frequentius in ore, quã scriptura diuina, nihil est tamen obscurius atque infructuosius. Quin potius noxium & exitiale malitia illorum redditum est quod est vnicè ad salutẽ ipsorum diuinitus institutum, ita vaticinante Spiritu Sancto: *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones & in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.* Verè enim ex mensa cęlestis Scripturæ, qua pasci & ali debuerant, scandalum potius & laqueum & dignam iræ retributionem accipiunt: quod oculi illorum clausi sint, & dorsum in terram incuruum, vt æterna & cælestia videre non posſint, terrenis his infimisque affixi, dum in spirituali lege nil nisi carnale cogitant, nil nisi animale vel desiderant vel expectant. Propterea Esaias audiuit, *Claude oculos populi huius, & aures eius obtura, vt videntes non videant, & audientes non intelligant.* Vident diuinos codices, & legunt, atque audiunt sed in ijs ipsis cæci sunt, & surdi ac trunci. Ipsi enim oculos suos compresserunt. Nam quod illa dixerit Esaias, propterea quod Christum repellentes, quæ de Christi excellentia Prophetæ docent, Iudæi intelligere nõ posſint, apertè Ioannes indicat, cum recitato illo testimonio adiungit: *Hæc dixit Esaias, quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo.* Itaque accidit ijs quod ab eodem Propheta alibi scriptum est: *Quoniam miscuit vobis Dominus Spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas & Principes vestros, qui vident visiones, operiet.* Quo pacto verò oculos perfidorum claudat, & operiat maiores natu ac magistros docet consequenter: *Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati: quem cum dederint scienti literas, dicent; Lege istum, & respondebit: Non possum, signatus est enim. Et dabitur liber nescienti literas, diceturque ei, Lege, & respondebit, nescio literas.* Ita declarat sacram Scripturam non esse quidẽ ab illis auferendam (quos Ecclesiæ Scriniarios esse oportere præclare Augustinus dixit) sed tamen ita clausam, & illibatam futuram, vt æque & literas scienti & ignoranti ex vsu sit.

Psal. 68.

Esa. 6.

Esa. 29.

Augustin.

In diuinæ verò Scripturæ sensu hauriendo 70. Interpretũ versio amplectenda est ac deinde versio Chaldaica à Ionatha edita, in his potiſsimum locis in quibus non fuit corrupta, obseruanda. Deinde veterum Rabbinorum argumenta illa quę ad Iudæos confutandos facere possunt, in medium producenda sunt: quæ ex Galatino, Porcetto, & aliis facili negotio poterunt

poterunt erui. Ac denique diuinę Scripturæ interpretatio iuxta litteralē sensum, ex variis priscorum Sanctorum Patrum, & posteriorum Doctorum opusculis, aduersus Iudæorum errores, & impietatem conscriptis, quorum mentionem fecimus in principio, petenda est.

Posseuin.

Sed quoniam aliquando, (vt optimè aduertit Posseuin. primo tomo Bibliothe. lib. 9. cap. 4.) citantur Rabbini, quorum scripta antiqua, Christianæque Religioni fauentia, Iudæi recentiores penitus de medio tollere conati sunt: ne scilicet ad eorum fontes accedere possimus, sicut de libris Rabbini Haccados qui temporibus Antonini vixit: aut iste Iudæorum dolus præmonendus est, aut certiores Rabbini, quorum scripta, vel saltē certa vestigia adhuc extant, afferendi sunt; ne Iudæi, si petant ostendi libros, ex quibus hæc argumenta desumuntur, & non habeantur, dicant à Christianis esse confictos: id etiam obseruandum est, ne quid Hebraice exprimatur, quod recte aut apposite non pronuncietur, cuiusque significatio non desumatur ex authoribus, & linguæ Sanctæ peritissimis: tractanda enim est Euangelica veritas Euangelice, hoc est, cum summa veritate & dignitate.

Excutiendi Iudæorum manibus impii Rabbinorum libri.

Verum non sufficiunt prædicta; nisi causę ac impedimenta omnia quæ eos in cęcitate detinent, tollantur: inter impedimenta autem ea potissima sunt, lectio & retentio librorum impiorum, nefariorum, & damnatorum, in quibus passim aut delitescunt aut cernuntur (præcipuè in Thalmud & aliis Rabbinorum scriptis) blasphemię in Deum & Sanctos, calumniæ & contumelię in Deum & Sanctos, obscuratio Euangeliorũ, errores contra legem naturæ, corruptelæ: & deprauationes diuinarum scripturarum: qui ob graues hęreses, errores, superstitiones, deliramēta, atque horrendas blasphemias contra legem diuinam & fidem Catholicā sępe ac diuersis temporibus damnati, prohibiti, ac publice concremati sunt, tum à magno Iustiniano Imperatore, vt habetur in Nouell. 146. de Hebręis §. Quæ verò: tum à Greg. Papa IX. quem referens in Bulla ad Regem Franciæ, quæ incipit (*Impia Iudæorum perfidia*) secutus est Innocentius Papa IV. alijque summi Pontif. Clemens Papa Quartus in suis literis incipientibus (*Damnabili perfidia Iudæorum*) Honorius IV. Ioannes XXII. Iulius III. Paulus IV. Pius V. Greg. XIII. quorum Bullę siue rescripta de hac re habentur apud Directorium inquisitorum, & similiter Edictum S. R. E. Cardinalium Generalium inquisitorum, qui non modo in Vrbe, & dominio Ecclesiastico, sed etiam in tota Italia eosdem libros perquiri & flammis tradi fecerunt, & qui deprehensi fuissent tales libros habere, pęnas pecuniales, & publicationem bonorum, & contumaces etiam vltimum supplicium incurrere decreuerunt, illorumque expurgationes seuere prohibuerunt.

Bulla Greg. IX. Innoc. V. Clemētis IV. Honorii IV. & aliorum contra Iudæos.

Ac denique nouissimè D.N. Clemens Papa VIII. valde apposite & oportune prouidit edita Bulla cõtra impia & scripta, & errores Hebręorum, quæ incipit, *Cum Hebræorum malitia*: anno 1592. vbi inhærens prædictorum Summorum Pontificum vestigiis, renouansque eorum decreta, & insuper sequentibus verbis circa prædictos libros suam mentem declarat.

Clementis VIII. Bulla contra Iudæorum Thalmud, & Cabalistas.

Omnibus (ait) & quibuscunque vniuersitatibus Hebræorum, eorumque singulis tam in temporali S. R. E. ditione, quàm etiam extra eam vbiuis locorum, & in quibusuis orbis Christiani partibus constitutis perpetuò prohibemus, ne quosuis libros & codices impios Thalmudicos sæpe damnatos, vanissimos, Cabalisticos, atque alios nefarios, à prædecessoribus nostris probibitos & condemnatos; nec non opera commentaria, tractatus, volumina, & scripta quæcunque tam lingua Hebraica quàm quauis alia hactenus conscripta, aut versa edita, & impressa, ac in posterum conscribenda, aut vertenda, edenda, vel imprimenda, continentia seu continentes tacite, vel expreßè, hæreses vel errores, contra sacras veteris testamenti scripturas, nec non contumelias, impietates, blasphemias, contra Deum, sanctissimam Trinitatem, & Saluatorem nostrum Dominum Iesum Christum, eiusq; Sanctam, Christianam fidem, ac Beatiss. semper Virginem eius genitricem Mariam, & Beatos Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, aliosque Sanctos Dei, Sacratiss. Crucem, Sacramenta nouæ legis, sacras Imagines, & Sanctam Catholicam Ecclesiam, & sedem Apostolicam, ac contra Christi fideles, præsertim Episcopos, Sacerdotes, & alias Ecclesiasticas personas, atque etiam contra nuper ad eandem Christi fidem conuersos, ac Neophytos, & alias contra Religionem Catholicam; vel in quibus etiam impudicæ, & obscenæ narrationes memorantur, etiam sub prætextu quod expurgata fuerint: vel donec expurgentur, siue quod de nouo typis excusa fuerint, mutatis nominibus, vel etiam sub obtentu, seu tolerantia aut permissione (vt prætendunt) Secretarij, aut cuiusuis personæ sacri Concilij Tridentini, aut Indicis librorum probibitorum per recolendæ Memoriæ Pium Papam IV. prædecessorem nostrum editi, vel cuiusuis indulti Apostolici, aut licentia per S.R.E. Cardinales etiam legatos, aut Camerarium, seu Cameram Apostolicam, vel nuntios etiam cum potestate Legati de latere, aut locorum ordinarios seu inquisitores hæreticæ prauitatis forsan quomodolibet concessæ, aut quouis alio quæsito colore legere, habere, vel retinere, emere, vel vendere, aut euulgare vllo modo audeant, vel præsumant. Hactenus Clemens PP. VIII.

Quare cum experimento, & collatione similium librorum compertũ sit, omnes ferè Rabbinorum commentarios ac libros vt plurimũ prauã ac perniciosam doctrinam contra legem diuinam ex voluminibus Thalmudicis originaliter traditam & depromptam continere ideo grauissimi ac sapientissimi viri, ac sanctæ fidei Christianæ zelatores, censebant Iudęis tollendos esse non solum libros Thalmudicos, verum etiã quoscunque alios Rabbinorum commentarios, vel vt ab illorum errorum fontibus

fontibus fœdissimis deriuatos, sed tantum eis sacræ scripturæ libros veteris testamenti esse permittendos, quia ab illis Hebræorum impijs tractatibus sensus diuinæ scripturæ oraculaque Prophetarum peruertuntur, summa cum diuinæ maiestatis iniuria. Deinde nomen Christi Domini B. Virginis Mariæ, eius Matris, atque totius Ecclesiæ, pro qua sanguinem fudit, passim blasphemantur magno Christianorum dedecore, ac hæreticis arma suppeditantur à Iudæis, vnde hæreses defendantur. Ac denique similibus libris docentur Iudæi Christum Dominum, & Christianos omnes oppugnare, fraudesque suas & dolos transmittunt ad posteros. Quare per Dominos Cardinales Inquisitores tempore Iulij III. & deinde etiā in congregatione reuisionis librorum Hebraicorum sub Gregor. PP. XIII. anno 1576. sancitum, fuit ac denique Clemens PP. VIII. decreuit in Congregatione sanctæ Inquisitionis, vt Iudæis sola scriptura relinqueretur, super quo deinde visum est supersederi edita Bulla supra citata, contra impia scripta & libros Hebræorum, ex quibus liquet quam falsa sit Petri Galatini lib. 1. de arcanis Catholicæ veritatis c. 7. sententia, qui conatur ostendere Thalmud Iudæorum à Christianis recipi debere, & in Latinum sermonem conuerti, & publice in Christianorum scholis explicari. Hactenus quoad impedimenta conuersionis.

Ea vero quæ iuuare eorum conuersionem possunt, sunt hæc præcipuè: primo vt placide ac benigne hortentur, & peccata eorum conuersionem impedientia cum communicatione ipsis aperiantur, ostendendo quàm grauia sint, vt eorum pœniteat ipsos, non vt ira accendatur, aut Christianis odio habeantur, quin potius monendi sunt, vt charitate & virtutum exemplis eos ad conuersionem prouocent, ipsis autem correptio placida & facilis sufficiat. *Auxilium & consilium pro conuersione Iudæorum.*

Principes Christiani tam Ecclesiastici quam sæculares, ad insinuandam tum cum ijs, tum etiam cum alijs infidelibus Christianam benignitatem eos grauibus inquisitionibus, aut vectigalibus non premant, sed potius aliquid ipsis remittant; nam ad fidem inuitari possunt immunitione tribui, aut onerum ciuilium, aut publicorum immunitate, & pensionum promissione, exemplo sancti Gregorij Papæ, qui Iudæis qui in suis possessionibus patrimonij Siciliæ erant, promisit se ijs, qui ad verum Dominum nostrum Iesum Christum se conuertere voluissent, onus pensionum eorum aliqua ex parte imminuturum. Quod ita, inquit, fieri volo, vt si quis ex ijs conuersus fuerit, si solidi pēsionem habet, &c. & taxat portionem imminutionis oneris.

Generaliter vero tam Iudæi quam Saraceni siue alij infideles ad fidē conuersi, eo quod infideles fuerint iniurijs, afficiendi non sunt: ne cæteri infideles videntes eos affici contumelijs, aut non honorari, sicut ceteri

Deinde, vt aduertit Antonius Posseuinus, vrgendi sunt Hebræi exemplo plurimorum Patrum, qui ex Iudæis conuersi magnos progressus in Ecclesia fecerunt, vt eorum ingenia, doctrinam, sanctitatem imitentur ac Deo vocanti manus dent. Facile vero docenti fuerit petere ex Ecclesiasticis historijs quæ ad hanc rem faciant: cum præter multos Apostolicos viros, qui à Iudaismo conuersi diuinum fidei negotium vsque ad sanguinem propagarunt; quindecim fuerint Hierosolymitani Archiepiscopi, qui continue eam administrarunt Ecclesiam, plures Episcoporum decades passim, vt Christiana crescebat res: Sanctus Iulianus Archiepiscopus Toletanus, perplures doctissimi Rabbini, Linus, Euaristus, Theodorus. Pontifices Maximi, quique sanctissime vitam egerunt (ac fere nostris sæculis) præter alios Paulus Burgensis, primo Carthaginensis, mox Burgensis Episcopus, idemque Castellæ, & Leonis Regis summus Cancellarius: Theologi vero ac Religiosi, & Religiosorum Generales Præpositi, quorum maxima lacus hoc tempore fuit in Ecclesia. Hactenus Posseuinus. *Posseuin.*

Præterea ne Iudęi. & alij infideles propter amissionem bonorum suorum à fide suscipienda retrahantur, sed facilius conuertantur ad eam, notum fiat eis, quod venientes ad fidem omnia bona sua mobilia, etiam male & vsuris acquisita retinebunt, non tamen quę certis personis restitui debent: quodque si filij familias fuerint, à parentibus vel alijs consanguineis successione legitima, vel aliqua eis debita portione, paternorum vel maternorum bonorum, priuari aut fraudari non poterunt, nec vllum testamentum aliane vltima voluntas, neque vlla inter viuos, vel causa mortis donatio, vel alia alienatio facta in fraudem, obstare valeant; prout alias obseruatum & constitutum est. Ac nouissime Paulus PP. III. etiam ampliando quoad legitimam, & bona inter viuos, atque ad retentionem ex vsuris acquisitorum, perpetua sua constitutione sanciuit. Eadem etiam Bulla Pauli III. quę prodiit anno 1542, iubetur, vt ciuitate, priuilegijs, immunitatibus, libertatibus, sicut & alij gaudeant Iudæi, quandoquidem per gratiam baptismi conciues Sanctorum, & domestici Dei efficiantur.

Illud etiam valde expedire certum est, ad Iudæorum & aliorum infidelium conuersionem facile procurandam, vt libelli de eorum erroribus, vel etiam aliquis ex prædictis, maxime epistola illa Rabbi Samuelis, ipsorum lingua conscriberentur, & ederentur; & editos Episcopi & Prælati, siue alij ad quos spectat de eorum salute tractare, Iudæis traderent & erogarent.

Denique quid agendum sit, & quomodo instruendi Iudæi ad fidē conuersi, ne ad vomitum reuertantur, dicemus late 2. Tomo, cum de Catechismo conuersorum ad fidem, deque instruendis Neophytis dixerimus.

 CAPVT.

CAPVT II.

In quibus casibus sit interdicta Christianis communicatio cum Iudæis, & contra.

IVdæorum conuersatio illicita est Christianis in generali quidem, quãtum ad assiduam seu familiarem conuersationem, & in speciali, in decem casibus prohibentur Christiani communicare cum Iudæis, qui colliguntur ex c. nullus, & c. omnes 28. q. 1.

Primò interdicitur Christianis habitare simul cum Iudæis: secundò ad eorum conuiuia accedere, vel eos ad nostra inuitare aut vna cum eis cibũ capere: tunc autem erit letale peccatum comedere cum eis, quando Iudæi inter edendum cibos discernunt, nisi sit in extrema necessitate, ita Armilla verbo *Iudæus*, & colligitur ex dicto c. omnes. Et clericus contra faciens debet deponi, & excommunicari. d. c. nullus nisi id faciat in extrema necessitate, & tunc comedet non vt Azyma sed materialiter vt panis est. Nec solum Christianis prohibitum est ad eorum epulas accedere, sed etiam ad eorum nuptias, dies festos, Synagogas frequentare, & cum eis ludere, & quod detestabilius est choreas agere. Tertio prohibetur Christianis simul cum Iudæis in balneum intrare, & in eo se lauare: quarto vocare eos ad curandas suas infirmitates: quinto medicinas ab eis recipere, quod intelligendum est ex mẽte Siluestri, & aliorum, de medicinis donatis, & vltro acceptis, quæ plurimum valent ad conciliandam familiaritatem, non tamen de his quæ pretio emuntur: sexto interdicitur Christianis filios in domibus Iudæorum nutrire: septimo Iudæis famulatum præstare, hoc est seruire eis vt famuli, quod nonsolum intelligitur intra domum Iudæorũ, sed etiam extra illorum domos assiduè non poterunt eis seruire, cum textus non faciat mentionem de domo, quia seruiendo eis extra domum assiduè, possunt facilè cum eis contrahere familiaritatem. Poterunt tamen in illis casibus, in quibus non contrahunt prædictam familiaritatem, vt colere agros eorũ, & huiusmodi alia, vt colligitur ex c. nullus de Iudęis. quod munus præstare debet vt colonus, non vt seruus: octauo seruitutis vinculo ijs subijci: nono eos publicis officijs fungi inter Christianos: vndecimo vesci eorum Azymis.

Prędicta prohibentur in d. c. nullus, & subditur: *Si vero quispiam id fecerit, si fuerit Clericus deponatur, si laicus, excommunicetur*: quę pœnę non nisi graues ob causas, & grauem culpam in iure solent apponi. Quare transgressores grauiter peccant, nisi excusentur ob leuitatem materię. Pręterea

hæc

hęc Christianis interdicuntur, ob periculum perfidiæ, quod imminet ex assidua familiaritate cum Iudęis: & similiter prohibentur ad dignitatem fidelium seruandam, contra quę fieret, si Iudęis permitterentur officia publica, vel azyma eorum Christiani comederent, vel ad illorum conuiuia accederent: ipsis enim tanquam diuina profitentibus, nostra abominantibus, Christiani quasi profani & inferiores se exhiberent, illis tantum deferendo. Versantibus igitur tā in periculo perfidię quàm despectu Religionis nostrę sine rationabili causa, (inquit Cas. in Summa, verbo *Iudeus*) erit mortale: si vero non sit periculum subuersionis, & sit rationabilis causa, nullum esse peccatum existimat Armilla verbo *Iudeus* numero 3.

Ex dictis colligitur nō esse interdictum aliquo iure Christianis emere, vel vendere aliquid Iudęis, sicut nec cum eis colloqui: ita colligit Abbas, & Summistę ex c. Cum miserabilem, de Iudęis. Sed, an Christianus tuta conscientia vendat agnum Iudęo, cum scit emere ad eum finem, vt eum ritu Iudaico in Paschate sacrificet, diximus supra cum de cōmunicatione in genere cum infidelibus ageremus.

Vltimò scire oportet, Prædicatoribus Sancti Euangelij ex ordine nostro agentibus in terris infidelium ex priuilegio S. D. N Clementis Papę VIII. fuisse concessum, posse cum Iudęis cęterisque infidelibus conuersari verbo, officio & cibo: imò id fuisse iure concessum omnibus Sacerdotibus, qui causa prædicationis versantur inter eos, ex iure canonico stabilitum inuenimus.

Alia etiam in iure prohibita sunt Christianis in fauorem Iudęorum: qualia sunt, ne Iudęi cogantur ad fidem, nec eorum pueri inuitis parentibus baptizentur, ne offendant eos in personis, nec in rebus, sine interuentu iudicis, ne impediant eos in suis obseruantiis, dummodo nihil faciant in opprobrium nostrę fidei, non exigant ab eis coacta seruitia, ne inuadant eorum Cœmiteria, nec exhument corpora eorum, ne die Sabbato trahantur ad iudicium, de quibus latè Summistę verbo Iudęus.

CAPVT III.

Quænam Iudæis, Christianis Principibus subiectis, prohibita sint.

VT omnis occasio tollatur Iudęis Christianis se adiungendi, atq; cum eis (quibus tam stricte in iure communio est prohibita) consuetudi-

nem & familiaritatem contrahendi, inprimis in c. nullus de Iudęis pręcipitur, vt hi in omni Prouincia Christianorum in omni tempore (videlicet interdiu & nocte) publice signum portet in habitu, quo ab alijs Christianis populis distinguantur. Secundo, Ne officio publico fungantur inter Christianos. Tertio, Nouas Synagogas ne instituant & extruant: permittitur tamē eis antiquas retinere, easque reficere, dummodo solū in pristinum statum restituant, non tamen maiores ac magnificentiores reddant. Quartò, Prohibentur ostia, & fenestras tribus diebus ante Pascha apertas habere, imò tota die clausas tenere coguntur, ne eo die in contumeliam Christi Domini & Redemptoris nostri, Christianos irrideant. Quinto, Non licet Iudæo Christianum seruum habere; quare seruus Iudæi etiam vernaculus ex eius ancilla natus Christianus effectus, statim fit liber nullo pretio soluto. Imo cum primum innotuerit seruum Iudęi fieri velle Christianum, statim ac cognitum fuerit eius propositum, fit liber nullo pretio dato. Sexto, Ne testimonium dicant contra Christianū, nec possint conuenire Christianum ante Iudicem Iudęum. Septimo, Iudęi, aut pagani, si furore perciti in volentem fieri Christianum irruerint, flammis traduntur concremandi, secundum legem Constantini. Alia verò quę prohibentur Iudęis circa vsurarum exactionē, videnda sunt apud Summistas verbo Vsura. Illud hic obiter notandum est, Iudęo ad Christum sese transferenti, licet Ecclesia non possit remittere obligationem restituendi vsuras, si certę & notæ sint personę, quibus facienda est restitutio: quando vero sunt incertę, iure potest Ecclesia remittere, vt ex huiusmodi remissione facilior ad Christum Iudęorum conuersio reddatur.

CAPVT IV.

Casus in quibus Iudæos aliosque infideles delinquentes Iudices Ecclesiastici punire possunt.

QVando verò Ecclesiastici Iudices, & Apostolici Inquisitores contra Iudæos grauiter delinquentes possint prouidere, constabit aperte ex Constitutione Pontificia Greg. XIII. quę incipit: *Antiqua Iudæorum, &c.* Quare placuit hic casus in specie referre, vt clarius constet agentibus inter Iudæos quibus in rebus grauissime delinquant.

Statuimus, inquit Pōtifex, inquisitores hęreticę prauitatis libere posse pro-

procedere in omnibus causis & casibus qui sequuntur:

Si quis Iudæus aut infidelis in ijs, quæ circa fidem cum illis sunt communia; veluti vnum Deum, & æternum, omnipotentem, creatorem omnium visibilium & inuisibilium, & similia, non esse asseruerit, prædicauerit vel priuatim alicui insinuauerit.

Si dæmones inuocauerit, consuluerit aut eorum responsa acceperit, ad illosve sacrificia, aut preces, ob diuinationem, aut aliā causam, direxerit, aut quid eis immolauerit, vel thuris, alteriusve rei fumigationes obtulerit, aut alia quæuis impietatis obsequia præstiterit.

Si Christianos verbo, vel facto, vel exemplo, aut alio quouis modo nefariè huiusmodi docuerit, vel ad ea perpetranda adduxerit, aut adducere attentauerit.

Si saluatorem Dominum nostrum Iesum Christum purum hominem, vel peccatorem fuisse, matremve Dei nō esse Virginem, & alias huiusmodi blasphemias, quæ per se hęreticę dici solent, in Christianæ fidei ignominiam, contemptum aut corruptionem impiè protulerit.

Si cuiusuis eorum opera, auxilio, consilio, vel fauore aliquis Christianus à fide desciuerit, quamq; semel susceperat abnegauerit, vel ad Iudęorum vel infidelium ritus, cæremonias, superstitiones, vel impias sectas transierit, vel redierit, seu in hęresim aliquam inciderit aut qui vt Christi fidem abneget seu in hęresim incidat, opem, consilium, auxilium, vel fauorem quomodocunque pręstiterit.

Si quis Catechumenum, vel quemcunque ex Iudęis, aut infidelibus Deo inspirante, ad fidem Christianam venire volentem, à fide, vel fidei instructione aut à sacri Baptismi susceptione retraxerit, auerterit, vel dehortatus sit, aut ne ad fidem veniat, neve regenerationis lauacro abluatur, quouis modo impediuerit.

Si quis Apostatas Hęreticosve scienter domi suę receptauerit, aluerit, commeatu iuuerit, seu quouis modo eis cibaria vbicunque prębuerit, aut dona vel munera dederit, vel miserit, aut de loco ad locum eos deduxerit vel associauerit, vel deducēdos aut associandos iurauerit, aut sumptus ministrauerit duces comitesve illis adiunxerit, vel ne ab eis perpetrata deprehendi, aut inuestigari queant fecerit quique dictos Apostatas aut Hęreticos scienter occultauerit, defenderit, aut eis opem, consilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstiterit.

Si libros hæreticos, vel Thalmudicos, aut alios Iudaicos quomodolibet damnatos, aut alias prohibitos tenuerit, custodierit, vel diuulgauerit, vel in quæcunque loca tulerit, aut ad eam rem operam suam accommodauerit.

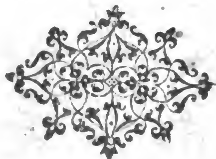
Si Christianos deriserit, redemptionisque hostiam salutarem in aræ crucis

crucis immolatam Christum Dominum ludibrio & despectui habens: quandocunque, maximè vero in sacro Parasceues die agnum, siue ouem, aut quid aliud cruci affixerit, aut appenderit, in eamque conspuerit, siue quid aliud contra ipsam fecerit.

Si nutrices Christianas, contra sacrorum canonum statuta, diuersorumque Rom. Pontificum prædecessorum nostrorum sanctiones, adhuc retinuerit, aut eas retinens die qua sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserit, lac vno vel pluribus diebus in latrinas, cloacas, vel alia loca effundere coegerit.

Et subiungitur: In quibus casibus vniuersis & singulis omnes inquisitores, omnium regnorum, ciuitatum, prouinciarum, dominiorum, & locorum vniuersi orbis Christiani contra Iudæos & infideles quoscunque diligenter inquirant, & procedant: & quos culpabiles deprehenderint, in eos pro culpæ modo, & pro criminum numero, multiplicatione, aut consuetudine delinquendi, flagella, remigia, etiam perpetua, rerum quoque publicationes, exilia & alia atrociora decernant. Hactenus Constitutio.

(.·.)

LIBER

LIBER DECIMVS.

DE CONVERSIONE SARACENORVM procuranda.

PRÆFATIO.

AGARENI, quos vulgo Saracenos appellamus, adeo, & numero, & vitæ turpitudine creuerunt, vt & diuinis & politicis rationibus Christianorum Principum, & Virorum Apostolicorum animos, ad eorum conuersionem strenuè procurandam, permouere debeant.

Primò, quia instare videntur tempora, imò & præforibus esse, quę per varia multorum Patrum vaticinia, & astrologorum Prognostica de Saracenorum secta, ac præcipuè Turcarum imperio citò finiendo prædicta sunt: ac inprimis Sanctus Methodius Martyr à D. Hieronymo laudatus, loquens de fine sęculi, ait; *Surget autem Christianorum gens, & præliabitur cum eis,* (scilicet Saracenis) *& occidet eos gladio, & captiuas ducet mulieres eorum, & interficiet infantes eorum, & descendēt filij Ismaelis in gladium, & tribulationē, & afflictionem, & reddet illis Dominus mala, quæ ipsi fecerāt, & irruet super eos malitia, septies tantum, quantum in alijs gesserunt, & occidet illos Dominus in manu Christianorum, & erit Regnum Christianorum exaltatum super omnia Regna.* celeberrimæ sunt etiam aliæ de ruina huius sectæ, hac ætate futura prædictiones: id enim iam multis retrò sæculis prænunciauerunt S. Cyrillus Doctor Græcus, ac Prophetiæ dono illustris, Ioachimus Abbas, ac plures alij, de quibus Melchior Sotherus lib. I. de bello Pannonico ita scripsit: *Taceo interim ac lubens prætereo, Methodij, Cyrilli, Brigittæ, Ioachimi, Alsanfredi & Torquati, atque aliorum multa, non è Druidum quercubus, aut cortina Cynthij elicita responsa, sed pijs mentibus, Spiritus instinctu, cælitus enunciata oracula, quæ omnia tanquam ore vno prolata, Principibus Christianis deberi orbis imperium profitentur.* Imo prophetiæ huius apud Æthiopes meminerunt Frãciscus Aluaresius Lusitanus, & Theuetus, ambo æui nostri historici: apud quos constans est, ab antiquis Patribus traditio, Turciam totam, & loca sancta sub iugo Principis alicuius Septemtrionalis ventura. Vnde Mantuanus illustris Poëta ita scripsit,

Methodius.

Melchior Soterus.

præsagia vatum
Atteſtantur, opes Aſiæ Babylonica regna
Ad Chriſti reditura iugum.

Pleni ſunt equidem ſacri libri noſtræ gentis, plena Turcarum ac Saracenorum volumina, pleni vulga ora, prædictionibus, minis, ſignis, famæ ruinæ vaſti illius Imperij, ac turpiſsimæ ſectæ. Scimus Turcas ſæpè de his cogitare, legere, loqui, timere ac conari contra diuinum conſilium ad ſuæ amplificationem ſectæ, noſtræ verò ruinam: nos vero quod dolendum maximè eſt nihil de his cogitamus, neque Principes Chriſtiani ſequuntur ducentem ad bella Deum, & velut vocantem ad arma tam iuſta, tam ſancta, neque Eccleſiaſtici Miniſtris Euangelicis viam præparant, vt faciliùs res ipſa peragatur.

Secundo, Eſt deinde Saracenorum ad fidem conuerſio non valde difficilis, colunt enim vnum Deum turpi vitæ genere: qua in re duo planè cõtraria conciliare nituntur. Cultus quippe vnius Dei, ſi ex genere ſpectetur honeſtiſsimus eſt, & rationes plane efficaces producit ad vitæ turpitudinem redarguendam. Ex quo efficitur Euangelij Miniſtros eo, quod honeſtũ eſt allectos & armatos facilè poſſe multos à Mahomatica ſecta deducere multos inquam ex ijs qui inter gentem illam incultá ingenio pollent: quod certè lucrum pretioſiſsimum foret.

Tertio, Qui valent ingenio apud Mahometanos, philoſophicis ſaltem rationibus adducti, per ſe ipſos, vitæ turpitudinem deprehendunt, facileque perſpiciunt ſuam ſectam impuram eſſe neque cum puriſsimæ naturæ diuinæ cultu poſſe ſubſiſtere: aut certè, ſi non vſque adeo perſpicue id cognoſcunt, ſuſpectam tamen Religionem ſuam habent: quod viam facit viris Apoſtolicis, ad illorum conuerſionem fidentius tentandam, & vrgendam.

Quarto. Mahometani non vſque adeò proterue Chriſti veritatem audiunt ac Sectarij alij, cum à Mahometo ipſo de Chriſti excellentia teſtimonium illuſtre perhibitum ſit: præterquam quod cum ipſi exiſtiment, vnumquemque in Religione quam profitetur, ſaluum fieri poſſe, per hoc ipſum (quamuis enormiter errent) aptiores fiunt ad prædicationem Chriſti leniter ſine repugnantia audiendam. Ex quo Chriſtianorum animi inflammari deberent, ad veritatem diuinam eis nuntiandam, quæ ſemel excepta per aurem (ſperandum eſt) animos impios expiaret.

Quinto, Accedit Alcorani deformitas quæ profectò tãta eſt, vt ad examen reuocata, & cum lege Chriſti comparata, Mahometanos vehementer commouere poſsit. Neque obſtat eorum feritas, qui non diſputationibus, ac rationum pondere, ſed ferro ſectam ſuá tueri docent: Nam certò conſtat,

conſtat, eorum plurimos externas leges patienter audire, quin etiam curioſè ſcrutari: per quod ianua panditur Euangelio.

Sexto, Multis conſtat argumentis, plures Mahometanos Principes, ipſumque inprimis Perſarum Regem ſigna beneuolentiæ minimè obſcura Chriſtianis Principibus oſtendiſſe. Ex quo certe liquet, patere viam, qua viri Apoſtolici ſe in animos illorum inſinuare, & velut ex obliquo ſpargere fidei ſemina valeant.

Septimo, Ipſi Mahometani Chriſtianorum ſegnitiem redarguunt, qui erroris ſui zelo ad gentiles conuertendos, hoc eſt, in ſuam ſectam perducẽdos, miſsiones inſtituunt; vt ex Orientalis Indiæ liquet hiſtoriis. Quomodo ergo ferunt Eccleſiæ Principes, vt diligentiores ſint ij ad mendacia promulganda, quàm Ieſu Chriſti Miniſtri ad veritatem diuinam perſuadendam? Profecto Mahometi miniſtri à Chriſti Miniſtris conuerti deberent, & anteuerti.

Octauo, Mahometani, vt nimis vulgatum eſt, adeo excreſcũt numero, & vires acquirunt; vt ruinam Chriſtianorum Principum regnis minẽtur. Nam, vt numeroſiſsimam ſobolem in Aſia Africaq; vagantem prætereã, compertum eſt Catholicum Hiſpaniæ Regnum, in ſummo diſcrimine vitæ, fideique verſari, ob reliquias Arabum, qui olim Prouinciam illam occuparunt. Et mirum eſt ſane quo modo ætate hac coniuratione facta, non rebellauerint, & fidem Catholicam, vna cum Chriſtianis hominibus non extinxerint Serpit verò grande malum hoc: augeturque numerus, & robur: timendumque eſt Europę toti, ſi illi Mahometi cultores Principatum obtineant. Quocirca eneruanda eſſet eorum vis, non tãtũ gladio, ſed & Dei verbo, vt periculo propulſato, fides Catholica fortius inualeſceret: præſertim cum hodie Mahometi cultores ſumma iniuria obtinent ac fœdant terram ſanctam quæ ad Eccleſię regnum ſummo iure pertinet. Qua de cauſa notiſsimis patet hiſtorijs, pijſsimos Principes de regione illa recuperanda, ſerio cogitaſſe, maximiſque laboribus & ſumptibus in eum ſcopum iuſtis exercitibus mare traieciſſe. Neque ſanè à tam glorioſo conatu deſiſtendum eſſet, quoad terra Chriſti ſanguine perfuſa, ad Chriſti regnum, ac tot Chriſtianorum millia tam diu Turcico dominatu vexata, in priſtinam libertatem redirent. Iam vero ſi arma ferrea ęgrè mouẽtur, æquum omnino eſt, arma ſpiritualia idoneorum Miniſtrorum impigrè moueri.

Octo rationes hæ à Principibus Eccleſiæ expendi deberent: vt ex Miniſtris, qui fortaſsis in vrbibus Chriſtianis ignauia torpent, aliquos deſiderio diuinæ gloriæ excitatos, ad conuerſionem Agarenorum deſtinarent.

De præcipuis erroribus Mahometicæ doctrinæ.

CVm Mahometus edoctus fuerit ab Arianis Nestorianis, Iudęis, & Paganis, ex istis fontibus varios, fœdos perniciosósque hausit errores.

Primo, cum Sabellio negat Trinitatem.

Secundo cum Ario, & Eunomio Christum creaturam esse contendit, eumque Deum dicere ridiculum putat.

Tertio, cum Carpocrate asseuerat Christum nō Deum quidem esse, sed Sanctum Prophetam.

Quarto, cum Cerdone asserit fore impossibile, vt Deus filium habeat, quod nimirum vxore careat, citra quam filium gignere non poterat.

Quinto cum Manichęis, Christum negat mortuum vel crucifixum fuisse, sed alium sibi similem.

Sexto cum Donatistis negat cuncta Ecclesię mysteria, quę à Christi passione suam vim & efficaciam obtinent.

Septimo cū Origenistis dicit Dæmones esse sub mundi finem saluādos.

Octauo, cum Anthropomorphitis, qui Deum corporalem asserunt, cōmunicat.

Nono, cum Cerintho extremam fęlicitatem, vel summum bonum statuit in corporeis voluptatibus.

Decimo, cum Ebionitis circuncisionem admittit.

Vndecimo negat Christum iudicaturum in die Iudicij.

Duodecimo, asserit quod Iudæi corruperint legem & Prophetas, & Christiani etiam, ita quod nihil remanserit de veritate legis, & Prophetarum & Euangelij nisi quantum in Alcorano continetur.

Decimotertio, quòd Deus sit causa omnium peccatorum.

Quartodecimo, quod omnia ista mundana fortuita sint.

Quintodecimo, improperat Christianis adorationem Imaginum.

Sextodecimo, imponit Christianis quod suos Sacerdotes adorent.

Decimo septimo, quod quilibet rectè viuens in sua secta saluari possit.

Decimooctauo, sui oblitus quod nullus saluabitur nisi in secta Saracenorum.

Decimonono, quòd Angeli sint corporales, de flamma ignis facti seu geniti.

Vigesimo, quòd Angeli sint occidendi: & tandem in die Iudicij resurgere habent cum alijs.

Vigesimo primò, quod Angeli beati peccent.

Vigesimo

Vigeſimo ſecundo, quod Deus pręceperit Angelis, vt adorarent primũ hominem.

Vigeſimo tertio, quod Angeli ignorabant naturas ſiue vocabula rerum quæ Adam rebus impoſuit.

Vigeſimo quarto, quod anima Adæ ſit de portione animæ Dei.

Vigeſimo quinto, quod omnes homines ex vna anima ſint producti.

Vigeſimo ſexto, dicit cælum productum ex fumo, qui ſurgit ex vapore maris.

Vigeſimo ſeptimo, quod ſol, & Luna fuerint facti æqualis luminis & virtutis, ſed ala Gabrielis Lunam tangens obſcurauit illam.

Vigeſimo octauo, quod licitum ſit habere plures vxores.

Vigeſimo nono, quod licitum ſit repudiare vxorem.

Trigeſimo concedit tanquam licitum adulterium, & fornicationem.

Trigeſimo primo concedit tanquam licitum, peccatũ contra naturã.

Trigeſimo ſecundo, ait, quod poſt reſurrectionem erit vſus ciborũ, & venereorum.

Trigeſimo tertio cum Titianis prohibet vini vſum.

Trigeſimo quarto, quod omnia creata inuocant, & adorant Deum.

Trigeſimo quinto, quod B. Virgo ſuſcepta ſalutatione Angelica, & cõcepto filio fugit in longinquum locum, vbi erant palmæ, & ibi peperit.

Trigeſimo ſexto, quod B. Virgo cum portaret in brachijs filium, increpabatur à vicinis de peccato adulterij.

Trigeſimo ſeptimo quod Prophetæ & Apoſtoli fuerunt Saraceni.

Trigeſimo octauo, imponit Deo multa falſa & mendacia.

Sunt alia permulta eius inſtituta, non ſolum non honeſta, nec rationi conſona, ſed maxime obſcena, abſurda, & ridicula, & pecudum potius quam hominum, vt quicunque dixerit, legem Mahometanorum eſſe legẽ porcorum, mihi quidem ſcite admodum, non ſolũ vere dixiſſe videatur.

Authores qui ſcripſerunt contra Alcoranum.

Iſtius porro ſectæ Mahometis falſitatem, & abſurditatem multi chriſtiani authores ſcriptis demonſtrarunt atq; confutarunt: Dionyſius Carthuſianus quinque libros ſcripſit. Richoldus ordinis Prædicatorum dedit librũ, qui inſcribitur Cõfutatio legis Mahometicę: Pius Papa huius nominis ſecũdus Epiſtolã ea de re ſcripſit, ad Mahometẽ Turcarũ Imperatorẽ: Bartholomęus etiã Vngarus, & Ioãnes de Turrecremata, & Guilielmus Poſtellus in libris quos edidit de origine Tartarorũ Perſarum, Arabũ, & Turcarũ. Pręterea Gabriel Barilẽtanus ordinis Prędicatorũ ſcripſit Mahometũ in ſua lege permittere, quod aſinis & porcis magis cõuenit, quã humana ratione vtẽtibus: quod etiã vir inter Mahometanos medicinę ſciẽtia

clarissimus Auicenna nono suæ Metaphysicæ libro confiteri non erubuit: Paulus Burgensis in quadã sua additione ad Postillas Lirani super cap.13. Apocalyp. bene longam, satisque curiosam, & eruditam de secta Mahometis disputationem fecit, vbi citat, & laudat eximium quemdam tractatum, de lege & doctrina Mahometis, qui incipit, *Quod sunt dies serui tui*, Psalm.118. à F. Nicolao Prædicatoris ordinis compositum. is perdiu fuerat in regionibus Orientis, multumque versatus est cum Doctoribus istius sectæ, quin etiam vt ram subtilius & altius scrutari & nosse posset, & linguam & litteras didicit Arabicas. Et vt omnia illius doctrinę arcana & secreta penetraret, frequenter cum nobilioribus eius Magistris, ea de quibus ipse vel dubitabat, vel penitus cognoscere negabat, communicauit. Vnde non modo perspectam habuit doctrinam Alcorani, verum etiam quemadmodum principes eius interpretes & doctores intelligerẽt atque interpretarentur. Fuit autem liber hic simul cum alio Ioannis Cardinalis Turrecrem. Romæ typis mandatus anno 1606. hic apud Typographiam Guilielmi Faciotti, ille verò apud Aloisiũ Znaettũ. Scripsit etiã B. Ioãnes Damascenus in libello qui inscribitur Disceptatio Christiani & Saraceni. S. Thom. opusc.3. cõtra Græcos, Armenos & Saracenos. Cardinalis Nicolaus de Cusa, in tribus libris inscriptis Cribratio Alcorani. Hieron. Sauanarola in opusculo de Triumpho crucis lib.4.c.7. Simancas in Institutionibus Catholicis ca.39. S Antoninus in 2 parte Chronicorũ tit.13.cap.5. de Mahomete Agarenorum legislatore fœdissimo, vbi plurima de secta Mahometana, & de eius authore scribit. Michael Thomasius in libello scripto, Breuis Christianæ & Catholicæ fidei defensio, & Iudæorum, Mahometanorum atque Hæreticorum oppugnatio. Guilielmus Totanus in fortellitio fidei, & alij quamplures quorum meminit Cardinalis de S. Seuerina, in suo rituali, in tractatu de infideliũ conuersione procuranda.

Ordo seruandus in Alcorani confutatione.

Quia immensum esset contra singulos huius sectæ errores disserere, & forte minus vtile, ostendenda erit inprimis à nobis solita breuitate, legis Alcorani iniquitas & falsitas, sumptis argumentis ab ijs quæ illa traduntur, permittuntur, docentur, ac scribuntur: quæ fere omnia detestabilia, turpia, & vana sunt, omni æquitati ac rectæ rationi aduersantia: & vt nunc alia prætermittam (quæ millies sibi inuicem pugnant, & in quibus summa est stultitia, variæque nugæ) pauca ex illis à nobis erunt attingenda, tribus partibus hanc totam disputationem comprehendendo. In prima reducemus Alcorani iniquitatem, & malitiam ad causam efficientem, ipsum scilicet authorem; ostendendo non à Deo, sed ab homine turpissimo

mo

ro & facinoroſo legem Alcorani fuiſſe latã. Secundo ad finalem, vbi de fine tam ipſius legis quam Authoris dicemus: vt clarius conſtet, illud celebre ac vulgare Philoſophi dictum: Qualis vnus quiſque eſt, talem ſibi finem præſcribere. Tertio ad materialem, hoc eſt, ad ipſas res quas continet, docet, ac pręcipit Alcoranus. Ac denique ad formalem, hoc eſt ad modum & formam, qua Alcoranus ſcriptus ac compoſitus eſt. In ſecunda vero parte ex oppoſito legis Euangelicæ præſtantiam ſupra Alcoranum demõſtrabimus, ex iiſdem quatuor cauſarum capitibus, ſimulque aliquibus obiectionibus ſatisfaciemus. In tertia tandem de modo adiuuandi Saracenos, & ratione agendi cum illis, ac de his quæ prohibita ſunt agentibus inter illos, Deo dante diſſeremus.

PRIMA PARS,

DE CONFVTATIONE ALCORANI.

CAPVT I.

De Alcorani inſtitutione, & quis fuerit huius legis author & inuentor.

ALcorani legem latam fuiſſe à viro iniquo, rapaci, mœcho, homicida, falſo Propheta, reuelationibus, impoſturis, crudelitate, & aliis flagitiis, fallaciis & erroribus referto, clariſsimè apparet legenti eiuſdem Mahometi vitam, à grauiſsimis authoribus conſcriptam. Ex quibus omnibus doctiſsime Cardinalis Turrecremat c.r contra errores Mahometi pulchre eius mores vitamque deſcribit his verbis.

Beatus, inquit Euãgeliſta in Apocal. deſcribens tribulationes Eccleſię, Mahometi & ſuorum futuram perſecutionem prædicens eam ſequentibus verbis Apoc. 13. cap proponit *Vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo ſimilia Agni, & loquebatur ſicut Draco, & poteſtatem prioris omnem faciebat in conſpectu eius & fecit terram & habitatores in ea adorare beſtiam primam, cuius curata eſt plaga mortis, & fecit ſigna magna & etiam ignem de cælo fecit deſcendere in terram in conſpectu omnium hominum & ſeduxit habitatores in terra propter ſigna, quæ ſunt data illi facere in conſpectu beſtiæ: dicit habitatoribus in terra vt faciant imaginem beſtiæ quæ habet plagas gladij, & datum eſt illi vt daret ſpiritum beſtiæ, & imagini, & vt loquatur imago beſtiæ & faceret vt quicunque non adora-*

dorauerit imaginem bestiæ occidatur. In quibus verbis Mahometus inter omnes hæreticos à fidelibus maxime venit execrandus octo nominibus.

Primo quia fuit scelestissimæ vitæ, vnde dicitur, *Vidi aliam bestianis,*

Secundo quia fuit prædo cupidissimus, vnde dicitur, *ascendentem de terra.*

Tertio, quia simulator sanctitatis pessimus, vnde dicitur, *& habet cornua duo similia agni.*

Quarto, quia fuit in doctrina virulentissimus hinc ipsi conuenit, *Et loquebatur sicut Draco.*

Quinto, quia fuit in malis operandis studiosissimus; hinc rectè, *Et potestatem prioris omnem faciebat.*

Sexto, quia fuit temerarius arrogantissimus; vnde conuenienter, *fecit terram & habitatores in ea adorare bestiam.*

Septimo, quia fuit seductor periculosissimus, bene ipsi appropriatur, *Et fecit signa magna.*

Octauo, quia fuit Tyrannus crudelissimus, vnde dicitur, *quicunque non adorauerit imaginem bestiæ, occidatur:*

Describitur ergo Mahometus vita scelestissimus cum subiungitur: *Vidi aliam bestiam,* videlicet Mahometum vitam voluptuosam (quæ bestialis dicitur Philosopho primo Ethicorum) ducentem. Nam fuit tanto libidinis ardore succensus, vt se iactaret super XL. homines virtutem generatiuam, & potestatem coëundi diuinitus concessam habere, & præterea concumbendi cum omnibus mulieribus, quæ se ei prostituere vellent gratis, habuit ipse 15. vxores & 2. ancillas. *Aristot.*

Secundo describitur prædo auarissimus his verbis, *Ascendentem de terra:* quia per mercationes & rapinas ascendit de paupertate ad diuitias. Mahometus enim vtroque parente orbatus, sub Manophi Auunculi sui tutela pueritiæ annos agebat; Idolorum tunc temporis cultui cum vniuersa gẽte Arabum inseruiens. Post aliquot autem annos mercenarius factus viduæ cuiusdam Cadigæ camelis agendis prȩfectus est, cum quibus in Syriam, aliasque regiones proficiscens innumera commisit latrocinia: tandẽ suæ Dominȩ coniugio potitus, rebus & nomine auctus est: atque ita de ignobili & egeno in diuitem & famosum euectus. Et quia auaritia, vt dicit Ambrosius, quo plus ascenderit, eo ad altiora festinat, in tantam prorupit superbiam, vt regnum Arabum sibi polliceretur, nisi suos timeret contribules, quod eum pro Rege non tenerent, cum ipsi essent illo maiores.

Tertio, describitur vt simulator sanctitatis, *Habens* nimirum *duo cornua similia agni,* id est Christi; cuius duo cornua dicuntur Prophetia & nouæ legis latio, vnde Luc. 7. *Propheta magnus surrexit in nobis.* Mahometus autem videns sibi ad regnum vsurpandum vires deesse, dolo vsus est; vt qui Rex esse non poterat, Prophetam se simularet, legemque sibi à Deo reuelatam mentiretur

mentiretur, vt infra fauente Deo ostendemus.

Quarto, dum dicitur *Loqui sicut Draco*. Notatur eius doctrina dolosa & venenosa, qua Agarenos, seu Saracenos infecit: hæ sunt enim draconis proprietates, vt occulte & fraudulenter decipiat, & venenum infundat. Narratur in quadam Chronica, quod Clericus quidam cum in Curia Romana, honorem quem ambiebat, assequi nequisset, indignatus, in partes vltramarinas confugit, innumerabilemque populum sua simulatione ad se traxit: cui cum Mahometum præficere vellet, columbā nutrijt granis in auribus Mahometi positis, ita vt columba super eius humeros stare, & de auribus eius cibum sumere assuefacta quotiescunque eum videret, super humeros eius prosiliens rostrum in aurem immitteret. Hic ergo Clericus populum conuocans dixit, se illum velle præficere, quem Spiritus sanctus in specie columbæ monstraret, statimque columbam secrete emisit: illa super humerum Mahometi euolans, rostrum in eius aurem immisit: quo viso, populus credidit Spiritum sanctum esse qui super illū descenderet, ac verba Dei in eius aurem inflaret. Et sic Mahometus Saracenos ad legem suam seduxit, ad eamq; quasi diuinam recipiendā pertinaciter animauit, qui ipsi adhærentes Regnū Persidis, & Orientalis Imperij fines vsque ad Alexandriam inuaserunt. Alibi tamen legitur, Monachum quendam Sergium nomine, Nestoriana labe infectum, ab Ecclesia & Monasterio exturbatum in Arabiam confugisse, Mahomætoque adhæsisse, qui ipsum de nouo & veteri testamento plura edocuit secundū Nestorij Magistri sui intellectum, saluatorem nostrum Deum esse negātis, & partim prout sibi visum est, simulque Apocryphorū fabulis eum plenissime imbuens, Christianum Nestorianum effecit, vt tota iniquitatis plenitudo in Mahometum conflueret, & nihil ei ad perditionem sui vel aliorum deesset. Adiuncti sunt Iudæi Hæretico, qui ne verus Christianus fieret, dolose precauentes, huiusmodi nouis rebus inhianti non scripturarum virtutem, sed fabulas suas, quibus nunc adhuc abundant, ipsi Mahometo insibilarunt. Sic ab optimis Doctoribus Iudæis & Hæreticis, Mahometus instructus Alcoranū suum condidit, & tam ex fabulis Iudaicis quam ex hæreticorum venenis confectam, nefariam scripturam barbaro suo modo contexuit; quem paulatim per Tomos à Gabriele, cuius nomen è sacra scriptura cognouerat, sibi allatum mentitus, gentem Deū ignorātē lethali haustu infecit: & in ore taliū omniū calices melle liniens, subsequēte mortifero veneno, animas & corpora gentis miseræ (proh dolor) interemit. Bene ergo dicit Ioan. Euang. quod vt draco loquutus est.

Quinto reprobus Mahometus describitur à B. Ioanne, in malis operādis studiosissimus insectator, cum dicitur: *Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius*. iuxta Magistrum Nicolaum de Lira: Modus primi

NNNn Regis

Regis in aliquo Regno, est regnum suum firmare, & dilatare quantum potest: quod fecit ipse Mahometus, & ideo dicitur, *Potestatem prioris omnem faciebat* quia quicquid solet facere primus Rex, ad firmandam & dilatandam suam potestatem, ipse diligentissime peragebat, *In conspectu eius*, id est, prout sibi ad suum intentum expediens videbatur. Vbi notandum quod Mahometus ad firmandam & dilatãdam legem suã, siue potestatem, quatuor astutijs, vel cautelis vsus sit.

Prima est: vt de lege sua nõ ratione disputaretur sed gladio: timuit enim quod si inter sapientes ventilaretur, facillimè vana & perniciosa ostenderetur.

Secunda est, Ne Saraceni studijs Philosophię vacarẽt, per quæ legis suę falsitas vel solo naturali iudicio satis manifesta detegeretur.

Tertia est, Quod in principio legem suam non nisi rusticis, & simplicioribus hominibus persuaserit, apud quod Prophetam se mentitus, quiduis eo facilius persuasit, & obtinuit fraudulenta sua machinatione, quanto ipsi rudiores, & honestæ ciuilitatis ac humanæ prudentiæ magis erant expertes: quibus per agros, & villulas incomposite & agreste viuentibus facillimè se Dei nuncium & Prophetam esse persuadebat: vtpote qui, inter veritatem & mẽdacium, inter fatuitatem & sapientiam quid distaret, discernere nesciebãt, nec parum ipsi profuit Astrologi cuiusdam fauor & cõsilium, quo latrones, sicarios, & quicquid potuit pestiferæ gentis sibi vniuit: quorum auxilio terrorem suum super multos non leuiter auxit.

Quarta est, quod in lege libidinis & voluptatis frena laxauerit, quam carnales homines mente corrupti libenter amplectũtur: & ita patet, qualiter in dilatatione suæ sectæ in malis operandis fuerit studiosissimus.

Sexto impudens Mahometus describitur à B. Ioan. Euangelista temerarius arrogantissimus: cum dicitur, *fecit terram suam, & habitantes in ea adorare bestiam primam*, id est seipsum, qui dicitur bestia ratione prius assignata: adorare non dico tanquam Deum, sed sicut Prophetam Dei summum, talem enim se prædicauit, & creditus est à gente sua illa stulta: tantæ autẽ temeritatis fuisse legitur vt ausus fuerit dicere, Credite in Deum, & in Nuncium eius Mahometum: Obedite Deo & Nũcio eius: Sequimini Deũ, & Nuncium eius. Quod profecto verbum arrogantissimum fuit, sicut infra ostendemus; vbi ipsum non Dei Nuncium, sed pseudoprophetam manifesta ratione demonstrabimus.

Septimo impius Mahometus describitur à B. Ioanne seductor periculosissimus his verbis: *Fecit signa magna*, falsa tamen, vt etiam faceret ignem de cælo in terram descendere: hic vt manifeste patet, & dicit Magister Nicolaus de Lira, ignis metaphoricè accipitur, sicut & alia quæ dicuntur hic. Mahometus enim iam magnus effectus, epileptica passione cadere cæpit: quamob-

quamobrem ne vel apud vxorem, vel populum suum vilipenderetur; se hoc pati ex apparitione Gabrielis Archangeli commentus est; vtpote non valens eius refulgentiam sustinere: sicut Daniel c.10. dicit Angelo sibi apparenti: *Domine mi in visione tua dissolutæ sunt compagines meæ, & nihil in me remansit virium*: Angeli vero ignis vocantur secundum illud Psalmi. *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros ignem vrentem*. Verum quia id falso à Mahometo erat commentum; ideo subiungitur, *in conspectu hominum*, id est in opinione falsa sibi credentium. Commenti etiam sunt ipsius Discipuli, quod Lunam ad se vocatam fecerit descendere, qua ratione luminis conuenit cum igne, & hic secundum vanam opinionem hominum ignem descendere curauit: & ita vt sequitur, *seduxit in terra habitantes*, per se & discipulos suos, propter signa quæ falso dicta sunt de eo, & ab hominibus bestialibus credita.

Octauo, nefarius Mahometus à Ioanne Euangelista crudelissimus Tyrannus dicitur per hęc verba: *Habitantibus in terra* sibi subiecta, scilicet, *vt faciant imaginem bestiæ*. Dicitur autem eius Imago lex ab eo data, in qua repręsentatur eius conditio & vita, & præcipit firmiter sub pęna mortis illam custodiri, & hoc est quod dicitur, *vt faciant imaginem*, id est, opere impleant eius legē. *Et datum est ei*, id est, permissum à Deo, *vt daret spiritum imagini*, id est, vigorē suę legi. Lex enim dicitur viua, quamdiu viget, & mortua, quando alteratur. *Vt loquatur imago bestiæ*, id est, sententiam suam ostēdat, sicut dicitur, Lex talis loquitur in tali casu, nam omnia fere accipiuntur metaphoricè. sequitur, *Et quicunque non adorauerit imaginem bestiæ*, id est, legem bestialem Mahometi non recéperit, & non coluerit, *occidatur: Et faciet* per violētiam, *omnes*, pusillos, & magnos, diuites, & pauperes, liberos, & seruos *habere characterem in manu dextra*, id est, in opere, *& in frontibus suis*, per oris confessionem Hactenus ex Turrecremata.

dum attonitus miratur, diuinitus ei annunciatum est; eam fuisse præsignificationem quandam plurimorum Prophetarum, ex quibus oriundus esset Mahometus; quem quatuor tantum annis natum inuisit Archangelus Gabriel, qui etiam antea de cælo descenderat, cum septuaginta Angelorũ millibus, vt mundo eius natiuitatem testaretur, & qui postea cęlitus eam legem detulit, quæ deinceps à Mahometo toti mundo erat imponenda? Mitto diuisam in duas partes lunam, & huius generis quædam alia. Neque enim, inquiunt Saraceni, Mahometus adeò erat stolidus, vt Prophetam & Apostolum Dei se venditaret, sine illo argumento, quo Deus semper omnes sine exceptione eiusmodi Prophetas voluit esse ornatos: neque Arabes, Persę, Asiatici & Ægyptij qui eius Alcoranum susceperunt, adeo erant agrestes & barbari, vt vnico verbo victi, fidem veterem voluerint proijcere, & nouam vndecunque oblatam arripere.

Tertiò, quia Mahometus (inquiunt Saraceni) non solum ad reformãdum orbem, sed etiam ad castigandum, ob neglectam Christi sanctissimã doctrinam & Religionem, vltimo loco fuit missus; idcirco post ea miracula, suæ diuinæ vocationis indicia, cum prædicatione Alcorani gladium copulauit: Deum enim aiunt, illi per Gabrielem, Alcoranum misisse, præcepisseque, vt eum per orbem terrarum publicaret, simulque gladium tradidisse, quo repugnantes castigaret: hancque contendunt Saraceni legem esse ipsissimam Dei voluntatem, veritatem certam; in qua promulganda, si operam suam poneret, Deum ei affuturum, & fęlicibus auspicijs conatum eius ad optatos exitus prouecturum. Et his promissis euenta (inquiunt) pulcherrimè responderunt. Rem siquidem aggressus mirabili fælicitate Regiones maximas subiugauit, Arabiam, Asiam, Persiam, & alias plurimas: neque potentissimus Romanorũ Imperator, eius cursum potuit retardare, aut hominum extinguere ardorem, aut amissas prouincias recuperare, aut vnquam extirpare, quam ille fidem seuerat: quę & ijs in locis ad hunc vsque diem firma constansque permansit, & extremas Orientis plagas peruasit. Vnde sibi ipsis facile persuaserunt (imo hoc est potissimum huius sectæ fundamentum) Deum primò misisse humano generi Moysem, deinde abrogata lege Christum Iesum, instructos facultate & virtute prodigiorum: hominibus vero non obsequentibus eorum dictis, misisse postremo Mahometum sine miraculis, armatum, vt quos non mouerant miracula, arma compellerent: ac proinde Mahometum fuisse postremum nuncium, nec futurum alium post ipsum.

Contra huiusmodi igitur deliria statuendum: primum, Mahometum nulla fecisse miracula. secundum, Non fuisse Dei nuncium neque Apostolum; ac tertium proinde, Non fuisse vltimo loco à Deo missum, quartum, Ipsum non esse Dei Prophetam.

Mahometum nullum operatum fuisse miraculum. §. 1.

De prima huius assertionis parte sufficiat nunc attigisse breuiter Mahometum nullum operatum fuisse miraculum: quis enim non aduertat, ea omnia quæ à Saracenis finguntur, vt eius commendent miracula, esse falsas eorum imitationes quæ in Saluatore nostro gesta sunt. Descendit super eum (quod ipsi non negant) in Iordane Spiritus sanctus, descendit quando nascebatur multitudo Angelorum cælestium: salutauit Mariam virginem Archangelus Gabriel, eique lætissimum illud nũtium de Christo carnem suscepturo detulit. Ista quia visa sunt Mahometo plausibilia, & ad populum inescandum idonea, partim præstigijs, partim apertis mendacijs ad se traduxit. Deinde hæc omnia à nemine, nisi ab ipso authore visa sunt, imò hæc & alia conficta fabulæ sunt, & contraria ipsi Alcorano. Prohibet enim Mahometus de se aliquid tale credere, præterquam quæ scripta sunt in Alcorano De omnibus Prophetis dicit: Multi multa mentiti sunt; quod ne de me existiment quidam, id solum de me verum credatur, quod Alcorani authoritate fulcitur. Ille enim cùm miracula non fecisset, & hoc ostendere volens, introducit Deum loquentem & dicentem: Dixit Dominus ad me, propter hoc miracula te facere non permitto; ne tibi propter miracula eueniat, quod & aliis Prophetis accidit. suo igitur testimonio conuincitur nullum fecisse. Ait enim, quòd cùm homines ei dicerent, Ostende nobis aliquod signum sicut fecit Moyses, Christus, & alij Prophetæ; respondit, quòd mundus non credidit ijs, sed dixit, incantatores esse, propter hoc Deus non permisit mihi miracula facere. non enim credidissent: sed veni in potentia armorum. Quod manifestè falsum esse ex eo patet, quòd paruo negotio credidissent facienti miracula; cui crediderunt sine miraculis, latrocinia, rapinas, adulteria, & id genus plagia mandanti; quibus perpetrandis genus humanum pronissimum est: quod ait de potentia armorum, quod pro miraculo adducit, falsum est. non enim semper fuit victor, vt Moyses & Iesus Naue, & Helias, quos Angelus Domini semper protexit, & victores effecit: Mahometo verò dentes contriti sunt, & facies collisa: hinc ergo non est, quod repente ei magna mundi pars adhęserit; sed quod talia mandata dederit, in quæ homines sine lege, procliues sunt.

Præterea eundem Mahometum nullum patrasse miraculum, ex alio ipsius testimonio manifestè constat: nam & ipse in cap. Prophetarum narrat de quærentibus ab eo miracula fieri, & dicentibus ipsi Mahometo: Audiuisti

Audiuisti insomnia, blasphemias congregasti, vel fortè poëticè loqueris. Veni ad nos ad minus in vno miraculo, quomodo & missi sunt priores. Respondit, Subuertimus, inquit Deus, vrbes coram non credentibus, nunquid hi credent, & quomodo spectent ab eo miracula: & respondit eis; Quoniam qui præcesserunt vos, non crediderunt miraculis, & neque vos etiam miraculis credetis, nisi per ensem. Quibus testimonijs clarè conuincitur, Alcoranum nullis miraculis fulciri. Christiana autem fides quæ ardua docet, & pręcipit, in miraculis manifestis & vtilibus, tum à Christo, tum ab Apostolis editis tota fundata est: & vsque ad præsentia tempora dęmones expelluntur debiles curantur, mortui resuscitantur: hæc autem miracula Christiani patrarunt, hodieque patrant dicentes Christum crucifixum, verumque Deum esse: & in huius veritatis confirmationem, innumera sunt à Christi cultoribus patrata miracula. Quod si Saraceni dicant esse à nobis conficta ex eo magis conuincuntur: nam aut Christiana Religio diuinis miraculis à toto fere orbe recepta est, aut nullis miraculis confirmata: si primum, diuina est ergo, & digna quæ recipiatur: sin autem nullis, hoc est magis miraculũ, quod absq; miraculis, per homines simplices & idiotas hominibus ardua, naturæque vitijs corruptæ contraria imponentes id fieri potuisset: quod fecerunt Christiani non vi & armis alios interimentes, aut minantes, sed potiùs ab alijs illatam mortem patienter sustinentes.

Mahometum non fuisse Dei Apostolum. §. 2.

SEd iam 2. Mahometũ scilicet Apostolũ, vi & armis nitentẽ, euertamus. Primò quia Dei mos est legẽ statuẽtis per suos ministros & nũcios, nõ violentia armorũ cogere corpora, sed miraculis & suasionibus adducere animos. Hoc fecerunt Moyses & Christus: nã quod Mahometus dicit homines illis non obediuisse, manifestissimũ est mendaciũ quippe & Moysi dicto audiẽtes fuerunt Iudæi, & totus pene orbis Christo, & nũc plurimæ adhuc gẽtes, & cum Mahometus viueret, pleræque nationes. Manifestius poterat monstrare à Deo esse missum se, si ea egisset quæ sola potest Deus, quæq; illis solis tribuit, quos mittit ipse ad salutẽ hominũ. Nã quòd ait incredulis nulla miracula prodesse se ipse nõ intelligit, vt in alijs suis dictis. Quos enim vocat incredulos? si illos qui nullo modo sunt credituri, apud istos non solũ miracula, sed nec arma quicquam profecerint: sin increduli sunt qui nõ credũt, aut quibus difficile persuadetur; istis certa efficaciora fuerint miracula, quã arma, & mundus ad mirabilia Christi atq; Apostolorũ opera resipuit, non ad victorias Persarũ, aut Romanorũ. Sed Mahometus conscius sibi se non habere donũ illud cæleste efficiendi quæ naturæ vires superarẽt, quod erat in prõptu, missum esse se dixit ferro munitũ.

Atqui

Atqui armatus hic victus est aliquando, & luculentum vulnus in ore accepit, vnde molares aliquot & dentes amisit, & in fossam est deiectus, & victus turpiter, & quidem cum pridie victoriam sibi & suis ex cælesti oraculo promisisset: quin etiam cum adhuc esset latro, cæsus sæpe est, vt à Drianitis, quorum camelos inuadebat Mecha redeuntes, & Ciuitas illa quæ nunc eum adorat, capitis aliquando eum damnauit, vt latronem perniciosissimum: & præmium proposuit, si quis in potestatem vel viuum, vel mortuum redigeret.

Præterea quia in armis sæpe numero videmus accidere, vt peior causa vincat meliorem, vt intelligamus non esse diuinæ æquitatis bella, sed humanæ malitiæ. Verum non ignorauit Mahometus mansuetudinem, clementiam, humanitatem esse potius diuina arma, quā ista ferrea & chalybea fabrorum manibus conflata; idcirco ait: Missus sum à Deo ad homines cum pietate & misericordia. Item persuasionem esse potius diuinitatis, quam violentiam & coactionem, idcirco alio in loco inquit: Nulla violentia est in fide. Et rursus: Vim nequaquam propter legem inferatis, cum rectæ prauæque viæ patefactæ sint. Sed nimirum si hoc ipse obseruasset, inualidum fuisset regnum Prophetiæ, & deser us Principatus. Persuasione enim nemo esset vnquā ad assentiēdum sectæ inductus tam absurdæ ac puerili. At ferri quis fuisset vsus, si nemo cogeretur, & res non esset gladijs gerenda sed rationibus? Idcirco tanquam sui oblitus alibi, dicit: Nisi meam scripturam receperis, & credideris, cælitus esse ad me missam, meque confessus fueris Prophetam esse Dei legatū, diripiam substantiam tuam omnem, vxorem & liberos tuos captiuos abducam, teq; ipsum interficiam. Et item: Viri boni quid vobis est cum illis incredulis commercij? cum nemine illorum contrahatis vel negotium vel societatē, vel amicitiam, nisi prius recta via Dei pugnatum aut prædatum vobiscum exeant: quod si facere recusarint; eos si fieri posit, vbicunque inueneritis, occidite. Hæc ille. Quid potest dici vel Deo, vel Prophetę congruentius? Ideoque lingua vestra eo nomine appellatis eos, qui vobis se adiungunt, quo denotatur, illos se ac rem suam & familiam conseruasse Mahometicæ legis professione.

Deinde quia non cōuenit mitti à Deo, nisi qui Dei sit simillimus sanctitate, innocentia vitæ, sapientia, & alijs virtutibus, quæ in Deo sunt eximię & infinitæ: qualis fuit Moyses, & Moyse melior Christus vel vestri legislatoris testimonio; Mahometus ipse, antequam ad legationem Dei nomine obeundam veniret, pessimus, in legatione ipso peior fuit. Ipse homo apertus & simplex profitetur, quæ negare non poterat, cum haberet conscios & testes suorum flagitiorum, peccatorum se à principio fuisse, & hominem facinorosum, sed condonata sibi esse à Deo peccata. Quæ tandem

dem

dem fuerint priora illa scelera? erat prædo, raptor violentus, homicida, adulter impurus, eadem illa postquam de cælis descendit, obtinuit, nec quicquã mutauit de solita impuritate, ac crudelitate. Denique talis fuit, qualem quis filium suum esse nollet. Quis igitur credat à Deo esse electum aliquem ad munus tantum, nec ab eo esse meliorem redditum? Potest cuiquam tanta bonitas contingere, quin bonum faciat? Potest tanta puritas, quin purget? At vero ne quis scelera & flagitia, quæ palam Propheta designabat, auderet carpere aut vituperare, auctoritatẽ diuinam omnibus interposuit, & se à Deo iussum id facere confirmauit; bella, cædes, rapinas, adulteria. Nec satis illi fuit, malũ & scelerosum esse, nisi etiam nequitię ac scelerum suorum auctorem Deũ faceret & causam, patrem bonitatis & iustitiæ, osorem vitiorũ. Mouet bella, rapit, occidit, ait se cũ potentia publica à Deo missum: incestat, adulteratur, polluit virgines, & maritatas, facit Deum lenonem suũ, & ait sibi datam à Deo vim generandi quantũ hominibus quadraginta. Quid potest dici obscenius? quorsum hæc generandi tã immanis potestas, nisi vt non solũ impunè & licenter, sed cũ aliquapiã Religionis cognitione à muliebri simplicitate, & superstitione admitteretur ad concubitũ, sinente marito, aut patre, atque etiam auctoritatem numinis reuerente, à quo esset illi tale munus concessum.

Addamus præterea, si à Deo munus hoc concessum est Mahometo tanto nũtio, & Prophetæ, cur nulli vnquam Prophetarũ aliorũ, non dico tantũ, sed nihil permissum est tale omnino? Quod si donũ est hoc & Deo dante, & Propheta accipiente dignũ, nemo non deberet expetere, & se in cænum illud fœdissimũ immergere. Qui diuinæ naturę atque ingenij vel minimã ac tenuissimam particulam mente ac cogitatione comprehendũt, continuò agnoscunt qualis est iste diuinus Nũcius, qui vim illam ac facultatem tantę turpitudinis; & licentiam adeo particularem & effrenem à Deo se accepisse gloriaretur? Si tam propinquus, tam acceptus, tam charus erat Deo, impartitus illi fuisset Deus non turpitudinem opũ, non voluptatũ, non rapinarũ, sed de suarum excellentia virtutũ, quemadmodum Moysi, Christo, Ioanni, & alijs, quos ipse charos fuisse Deo perhibuit.

Nec solutio Saracenorũ potest satisfacere dicentiũ, Etiamsi Mahometus fuerit homo nequã, & perditus; tamen Deus eligit quos vult: quia etiamsi Deus ex peccatoribus iustos faciat, semel tamen electi à Deo, & in eius amicitiam admissi, peccatores esse desinunt, maximè si vera essent quæ ipse Mahometus de se finxit. Tanta enim cum Deo familiaritas, tam crebra colloquia, lex ipsa cęlitus ipsi missa, fecissent eum sanctiorem. Quale autem est, formulam rectè viuendi, pietatis, sanctitatis dare Deũ hominibus, per hominẽ ab illis virtutibus alienissimũ; vt nihil magis à norma illa discreparet, quã vita legati? Quid vero potest esse ęquius quã vt homines se

ad exemplum illius componant, quem videant admitti ad consortia Angelorum, ad colloquia Dei, præfici mundo à Deo ipso, ad leges vitæ & sanctitatis condendas.

Sed proprius accedamus ad id quod dicunt, à Deo fuisse promissum Mahometum, id vero erasum à nostris. Nam illo loco quo dicitur: *Et mittã vobis Spiritum consolationis*, Mahometum erat adscriptum, deletum autem à nobis odio Saracenorum. Quæro ante omnia; quinam eraserunt? priores Mahometo, an posteriores: prioribus nulla erat causa; nesciebant enim quis aut qualis Mahometus esset futurus, imo credituri erant optimum, & diuinum Prophetam futurum, qui esset à Christo non solum commendatus, sed iussus expectari. Posteriores non fecerunt; Nam Mahometus iam de eo conqueritur. Quid quod extant Euangelia scripta ante Mahometi ætatem, nec vlla est in eis mentio Mahometi, nec vlla eo loco erasio. Tot scriptores Christiani præcesserunt Mahometum, tam diuersi opinionibus, sectis, affectibus, quis vnquam illorum meminit Mahometi? Quod si Mahometum iussisset Iesus Christus expectari, tantum nobis fuisset nefas, illum priusquam veniret non expectare, & postquam venisset nõ recipere, quam Christum ipsum abnegare. Magnum odium versatur inter Christianos & Saracenos, idem inter Christianos & Iudæos, ac inter Iudæos, & ipsos Saracenos. Mahometus inquit, Moysem fuisse missum à Deo, Iesum vero verbum Dei, natum ex Maria Virgine; & nullus Saracenorum auderet aliter sentire, aut loqui, nec scripturam eradere, non amore Christi, aut nostri, sed propter testimonium Mahometi, quare ergo idem non est credendum nobis christianis? Nos libros veteris testamenti legimus, veneramur, oracula esse Dei omnipotentis pro certo habemus: Moysem virum Dei, Prophetas sanctos fuisse credimus homines, ex testimonio Iesu Christi, qui si Mahometum nobis commendasset, sanctior etiam nobis esset illis omnibus: quemadmodum Ioannes Baptista de quo Elogium fuit Christi, *Inter natos de mulieribus non surrexisse maiorem.* Nec aliter expectatus & desideratus fuisset à nostris Mahometus, quam Spiritus ille cõsolationis ab Apostolis; qui decimo post Christi ascensionem die, diuinis muneribus Apostolos repleuit.

Mahometus non fuit postremus Dei Nuncius. §. 3.

DEnique asserunt Saraceni postremum Dei nuncium fuisse Mahmoetũ quod ęquè falsum & ridiculum est, ac alia quæ ipsi mentiuntur: Nam ratio ipsa postulat, vt præstantissima legatio præstantissimo legato commendetur. Cum res est absoluenda ingens & maximi momenti, & ad summam

mam Regni pertinens, quis mittitur nisi Regi proximus & intimus, vel interdum Rex ipse venit in colloquium cum ijs quibuscum agitur. Primum enim res per inferiores tractatur, ad vltimum vero, vt plena sit in consummatione authoritas, per eum qui summæ sit authoritatis. Conferamus iam Christum cum Mahometo, non ex nostra prædicatione, sed ex Alcorano, & Saracenorum secta. Christus verbum Dei, Mahometus homo merus. Christus Messias promissus patribus, nunciatus ab Angelo Virgini excellentissimæ: Mahometus obscurus & ignobilis. Christus semper Sanctus, Mahometus aliquando profanus errabundus & latro, ac Idolorum cultor. Christus doctor sapientissimus: Mahometus omnis eruditionis prorsus expers, nec suum ipsius Alcoranum intelligens. Christus de se, & de suis certus: Mahometus incertus, vt ipse in Alcorano confitetur. Christus viuens, vel, vt ipsi dicunt, raptus in cælum à Deo; vel vt nos, reductus in vitam; Mahometus mortuus & computrefactus. Denique nec Mahometus negat multo se esse inferiorem Iesu Christo. Vtri ergo par erat legationem postremam mandari, in qua sigillum esset addendum normæ pietatis & vitæ totius? Conueniebat profecto vel Mahometum, si nuncius esset Dei, cum reliquis Prophetis venisse ante Iesum, vel post Iesum neminem mitti.

Accedit his, quod Christus ad diuinæ suæ legis confirmationem ea adferebat, quæ videntes dubitare non possent diuinitus fieri, & facultatem omnem naturæ superare. Saraceni enim de illo testificantur, quod reddiderit lumen cæcis, sanitatem leprosis, surdis auditum, mortuis lucem & vitam, & alia innumera. Propheta ipsorum nulla se ait miracula fecisse; cum tamen id præcipuum sit diuinitatis signum: nempe ostendere vel se, vel eum à quo sit missus, maiorem esse & potentiorē naturæ legibus, quod & ipsi quantumcunque ignari, etiam inconsiderantes, satis tamen assequuntur; quia Propheta eorum negat se miracula edidisse, aut sibi eam vim à Deo concessam. Miracula nihilominus aliqua ei attribuunt, sed absurda aut inepta; quæ satis appareat esse conficta.

Ex his igitur patet, quam ridicula sint quę pro Mahometis apostolatu Saraceni fabulantur.

Mahometum neque fuisse Dei Prophetam. §.4.

MAhometus cum ad Regni fastigium vi & armis ascendere nō posset; arte & ingenio magno vsus est; vt qui Rex esse nō poterat, Prophetam se, & Apostolum Dei simularet; legēque sibi à Deo reuelatam tānquam summo Dei Prophetę mentitus est. imo non solum Prophetam se effinxit, sed etiam Prophetam generalem, quin & finem & sigillum se omnium

Prophetarum temerè & mendosè asseruit: quæ omnia falsissima sunt, vt ex sequentibus argumentis apertissimè demonstratur.

Primo, quia cum Prophetia sit inspiratio vel reuelatio diuina, rerum euentus immobili veritate denuncians, non potest prophetiæ quæ à Deo est, subesse falsum aliquod siue mendacium: alioquin Deus ipse esset author mendacij. Sed quamplurima de se ipso Mahometus prædixit, quæ non euenerunt; prædixit enim se tertia die resurrecturum; quare à Saracenis vsque ad illud tempus seruatum corpus ita fætore aërem infecit, vt eum quam citissimè sepelire compellerentur. Dixit etiam sibi particulari reuelatione à Deo fuisse concessum, vt sine discrimine vllo, posset cuicunq; mulieri adhærere, vt generaret virum sanctum & Prophetam: at non legitur ipsum genuisse filium aliquem, ex quo tam eius turpitudo quàm prophetiæ falsitas conuincitur. Ipse rursum Mahometus composuit librum in quo scripsit duodecim millia verborum mirabilium; mirantibus autem & quærentibus Saracenis quibusdam ab ipso Mahometo, respondit, solũ tria millia veritatem habere, cætera autem esse falsa. O egregium Dei Prophetam! O summum Dei & veritatis Apostolum! in duodecim mille verbis siue sententijs nouem millia confiteris mendacia? Quare cum in prædicto libro, vt author est Richardus in confutatione legis Mahometi cap. 9. falsum aliquod deprehenditur; respondent Saraceni, & hoc Mahometum dixisse, cum affirmauit non omnia esse vera. Sed & ipso Alcorano, quem Mahometus se à Deo tanquam Propheta accepisse iactat multa continentur falsa, erronea quamplurima; mendacia quasi innumera, vt patet ex erroribus Alcorani initio huius disputationis relatis, & ex aliis infra referendis. Quare, vt etiam ipse Richardus se experientia comperisse testatur, multi Saracenorum, pręcipuè viri periti & sapientes, quasi nullam fidem adhibent Alcorano; & ideo de ipso cum alijs sapientibus disputare recusant, vehementissimeque contristantur, cum ab aliis ipsum legi conspexerint: & ideo vetant ne in alias linguas transferatur: purum autem aurum nec aquam timet, neque ignem: talis est Euangelij doctrina, de qua libenter Christiani cum aliis nationibus disputant, legendumque omnibus offerunt, cupiuntque omnibus prædicari, & in alias linguas transferri.

Secundo, Principaliter prophetia cum sit donum Dei, datur ad vtilitatẽ Ecclesię, sicut & aliæ gratiæ gratis datæ, secundum illud Apostoli 1. Cor. 12. *Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem*, sed ea quæ à Mahometo gesta sunt, potius ad destructionem fidei & morum, quam ad ædificationem spectant.

Tertio, Quia licet Prophetiæ donum necessario morum honestatem, mentisque sanctimoniam non requirat; secundum illud Apostoli 1. Cor. 3.

Si ha-

Si habuerim prophetiam, & nouero mysteria omnia, charitatem autem non habuero, nihil sum: & ob id, aliquando mentem peccatoris spiritus tangat Prophetiæ, quædam tamen sunt peccata, vt prudenter annotauit D. Thom. 2. 2. q. 171. art. 4. quæ vsum prophetiæ impediunt, qualia sunt carnalia: quia illa, passionis vehementia mentem à spiritualitate omnino retrahunt, ex quo quis ineptior fit ad prophetiam. Quare Rabbi Moyses apud D. Tho. dixit: Hoc est signum, quod aliquis sit falsus Propheta, quando voluptatibus sæculi detinetur. Cum ergo Mahometus carnalibus voluptatibus maximè fuerit inuolutus, vtpote stupris, libidinibus, adulteriis, homicidiis, spolijs & rapinis, alijsque innumeris flagitiis; manifestè colligitur ipsum non Prophetam Dei fuisse, sed potius de illis, de quibus Ezechiel. 3. *Hæc dicit Dominus Deus, de Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.*

Quarto, Impossibile est esse Prophetam Domini illum, qui in doctrinis & denunciationibus propheticis sibi aduersatur: hoc passim inuenitur in lege Alcorani, spiritu Prophetico à Mahometo composita. Et confirmatur quia Deus sibi ipsi contrarius esse nequit: at Mahometus in plurimis diuinæ legi, antiquis Prophetarum prædictionibus, & Christi Euangelio contraria docuit, vt constat legentibus Alcoranum: manifestum est igitur, ipsum non esse Prophetam Dei.

Quinto, Propheta dicitur, quasi procul fans, hoc est ignota, siue præterita, siue futura prænuncians; at Mahometus ignota nulla præterita dixit: quòd si aliqua de Adamo, de Noe, de Abrahami, de Moyse enarrasse legitur; non ea illa puritate, qua in fontibus scripturæ sacræ inueniebantur, accepit: sed multa permiscens mendacia, totam pene scripturam infecit. Et vt alia prætermittam, quod clarius mendaciũ seu potius delirium, quam asserere Virginem Mariam fuisse filiam Abrahami, & Abrahamũ fuisse Patrem Moysi & Aaron; ita palam affirmat in cap. Abraham: & in cap. Mariem, hoc est, Mariam, docet Mariam Matrem Christi, sororem fuisse Aaron: & quod Moyses, & Aaron habuerint quandam Sororẽ quæ Maria appellabatur, & quod hi tres erant filij Abraham. quid ineptius, aut fabulosius? cum inter hanc Mariam, & B. Virginem Mariam matrem Iesu Christi Saluatoris nostri, mille quingenti anni interfuerint: quare captus est Mahometus in mendacio tam manifesto, Deo sic permittente, vt quilibet facilè deceptionẽ animaduerteret.

Deinde de Patriarchis, vt de Abrahamo, Isaac, & Iacob (itemque de Patriarcha Noë) affirmat quod fuerint Saraceni, & quod propterea diluuium venerit super terram; quia Noë prædicante hominibus, vt fierent Saraceni, ipsi renuebant: quæ omnia ridicula & fabulosa sunt: tũ quia ipse Mahometus, sicut ipsemet docet in Alcorano, in c. Elcaminar, ait sibi ex persona Dei

fuisse mandatum, vt sit primus Saracenus in mundo: tum quia Patriarchæ isti fuerunt Christianorum, Iudæorum, ac Saracenorum progenitores, ac proinde non plus Saraceni quam Christiani sunt appellandi. De Apostolis etiam vt ad Euangelij tempora descendamus, dicit in cap. Abraham quod illi testati sunt & dixerunt Christo, quod essent Saraceni imitatoresque Apostoli Mahometi; quod itidem mendacium est apertissimum. Christus enim & Apostoli Mahometũ (qui se ipso testante fuit primus Saracenorum) præcesserunt plusquam sexcentis annis. De Christo vero nec esse Deum, nec Filium Dei mentitus est: & quod mirabile est vt credatur, affirmauit Christum neque crucifixum neque mortuum fuisse. Res adeo toti orbi, & per tot sæcula Iudæis, gentibus, omnibusque nationibus notissima, vt amentia sit eam negare. De se ipso denique affirmat: Christum prophetasse, dixisseque in Euangelio, Annuncio vobis de nuncio Dei, qui post me veniet, & nomen eius Mahometus: hic enim mendacium est crassissimum, sicut & alia, cum nihil tale sit apud Euangelium, nisi velimus Christum de eo prophetasse, quando dixit Matth. 7. Pseudoprophetas venturos post se, qui intus forent lupi rapaces.

Ex quibus non obscure colligitur Mahometum circa preterita mendosum fuisse Prophetam, cum tot mendacijs veritatem corruperit. Quantum vero ad futurorum prædictionem attinet: nihil fere prophetauit, excepto illo de Resurrectione sui corporis. Quare excludendus est à numero Prophetarum.

Denique sapientię primo dicitur: *Spiritus disciplinæ effugiet fictum:* sed Mahometus maxime fuit fictus, & sanctitatis simulator, seductor hominum, omniumque sceleratissimus. Ergo impossibile est ipsum fuisse Dei Prophetam. Nec valet Saracenorum solutio, dicentium, Moysem & Dauid homicidas peccatoresque fuisse; & dono Prophetiæ preditos: quia etsi illi aliquando peccauerint, egerunt tamen pęnitentiam de peccatis suis, nec in illis continuo perseuerarunt: Mahometus vero nec cessauit à scelere; nec pęnituit de peccatis; tũ quia aliud est esse Prophetam moribus improbum; aliud vero esse falsum, hæreticum, aut infidelẽ; mendosa ac turpia ac legi Dei contraria prophetantem seu docentem: quod nullatenus in Dei Propheta inueniri potest; cum Deus testis falsitatis non sit.

CAPVT

CAPVT III.

Legem Alcorani nulla ratione esse à Deo.

CVm reprobus Mahometus nõ fuerit verus Dei Apostolus, neque Propheta, sed potius Pseudopropheta, facile erit deducere eius sectam siue doctrinam execrabilem, non esse à Deo latam; quod clariùs apparebit, si per singulas legis diuinę conditiones discurramus, quas Psalmista breuiter, cõpendiosè tamen, Psal. 118. illis verbis præscripsit. *Lex Domini immaculata, conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis.* Ex quibus quinque conditiones legis quæ à Deo est, ostenduntur, quarum nulla legi, siue sectæ Mahometi quadrat, vt patet ad singulas descendendo.

Prima conditio legis diuinę est, quod sit rationi cõsona; quæ ostenditur cum dicitur (*lex*) Nam iuxta Philosop. 2. Ethic. *Lex est ideo quod ratione consistat:* Et Tullius: *Lex nihil aliud est quam recta à numine Deorum tracta ratio:* ex qua legis conditione luce clariùs colligitur, illam non esse à Deo datam legem, in qua traduntur quæ omnino à ratione discordant. In secta autem Mahometi multa continentur rectæ dissona rationi, imò quæ bestialia sunt, vt fornicationes, adulteria, peccata contra naturã, furta, & rapinę: de quibus infra latius dicemus: Quare manifestum est illam legem à Deo non esse.

Secunda legis diuinę conditio est, vt sit honesta, iusta & sancta præcipiens; id enim notatur à Psalmista illa particula (*immaculata*) quam etiam conditionem Tullius confirmat dicens: *Lex est recta ratio à Deo summo tracta, imponens honesta, & prohibens contraria:* hic enim est proprius legis effectus iuxta Aristotelem secundo. Eticor. homines inducere ad virtutem. Virtus autem est, quæ bonum facit habentem, ac opus eius reddit honestum. Cum igitur secta & doctrina Mahumeti inhonesta & turpia multa contineat, vt ex dictis, & infra dicendis constabit euidentissime, non erit à Deo, qui cum sit sanctissimus, non nisi sancta præcipere potest.

Et quamuis in Alcorano ieiunium, oratio, & eleemosyna commendentur; ista tamen opera, quę secundũ se optima & honesta sunt, non quidem primò inuenta sunt ab ipso Mahometo: sed ea mendicauit tum à Patribus veteris testamenti, Moyse, & Elia, & aliis; tum potissimùm à Christo Domino, eaque didicit à doctrina legis veteris & nouæ. Quare ipse eorum operum primus Magister non fuit: fatemur tamen ipsum primũ auctorem monstrosi ieiunij extitisse, ita vt non aliud videatur instituisse ieiunium, quam vt postea & finito voluptuosius, & appetentius excitetur omnis libido & turpitudo.

Tertia

Tertia legis diuinæ conditio est; quod non solum exteriores actus hominis, sed etiam interiores dirigat, & ad Deum conuertat. Manifestum est enim quod vnusquisque legislator ad suum finem principaliter per leges homines dirigere intendit, sicut Dux exercitus ad victoriam, & rector Ciuitatis ad pacem: finis autem quem Deus intendit per legem quam ipse dat, est ipse Deus, ergo lex quæ à Deo est, hominem ad Deum ordinare intendit, & ita conuertere animas ad Deum, vt illi fide & amore inhæreant. Ex hoc capite luce clarius apparet, à Deo opt. Max. qui vult omnes homines sanctos esse, legem Mahometi non emanasse, quæ animas non conuertit ad Deum, vt illi adhæreant; sed auertit, nec dirigit actus interiores, imo nec exteriores ad virtutum & sanctitatis opera; sed potius ad spurcitiem & maximas obscenitates.

Quarta diuinæ legis proprietas est: quod habeat *testimonium fidele* certitudinis suæ, & rectitudinis: sicut enim veritas quæ subiacet facultati naturali intellectus, declaratur & firmatur per reductionem ad prima principia per se nota; sic veritas quæ transcendit naturale lumen interitus, qualis est doctrina fidei Catholicæ, declaratur & firmatur per opera miraculosa, soli Deo possibilia. Quare ad persuadendam nouam fidem, legem, aut alicuius personæ extraordinariam missionem, miracula efficacia, & sufficientia sunt necessaria. sic declarata & confirmata est veritas veteris legis, quia, vt habetur Exod. 19. in datione legis, audiri cœperunt tonitrua, micare fulgura, & nubes densissimæ terram operiere. hoc etiam modo confirmata est lex Euangelij miraculis factis coram Principibus huius mundi, tam per Christum, quam per suos discipulos: Ioan. 15. de se ipso inquit Christus, *si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Et ipse Mahometus Christum in miraculis & signis maximis fatetur in 5. cap. quartæ definitionis Alcorani, his verbis: Filius tuus (alloquitur enim B. Virginem Mariam) cæcos, ac mutos curabit, leprosos mundabit, mortuos suscitabit: quę cuncta credentibus in Deum miracula censentur, & idem repetit in cap. 13. Et de discipulis Marci vlt. dicitur: *Illi autem prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Hinc Propheta opera Christi præuidens, esse sufficientissima testimonia veritatis doctrinæ eius ait: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Præterea, Qui mittitur, debet ostendere testimonio eius à quo mittitur, sibi traditam authoritatem; alioquin nemo tenetur eum recipere: nam sicut, qui mittitur à Prælato ad prædicãdum, vel à Principe, legationis alicuius explendæ causa; Principis ostendere debet testimonium vel Prælati, nimirum litteras eius sigillo munitas: ita qui à solo Deo mittitur, sigillum Dei ostendere debet, quod nil aliud est, quam miraculum. Sic enim dicitur Marci vltimo, vt supra; *Et sermonem confirmante sequentibus signis.* Et ad Hebræos 2. *Contestante Deo signis & virtutibus.*

Vnde

Vnde miraculum est testimonium sufficiens, ad confirmandam alicuius legis veritatem: nam verum miraculum fieri non potest, nisi Dei virtute. Quare quod miraculo confirmatur, Dei testimonio confirmatur: Deus autem non potest esse testis mendacij. Igitur quod miraculo confirmatur verum sit necesse est & ex consequenti, vbi nulla sunt vera miracula, vera fides non est. Quare cùm Mahometus, vt testatur Damascenus lib de 100. hæresibus circa finem, nullo testimonio probare potuerit suam legem, clare constat, ipsum non esse Prophetam neque Apostolum Dei.

Quinta conditio, Proprium est legis diuinæ quòd sit *sapientiam præstans paruulis*, id est populis. Dicitur autem sapientia, quasi sapida scientia: quia cælestium & diuinorum contemplatione, dilectione, & dulcedine mentem perfundit, quia suo splendore intellectum illuminat, & affectum mellifluo inebriat amore. Hæc autem legi Mahometis non conueniunt, quæ carnalitatis & luxuriæ sordibus plena est, &c.

Aliæ conditiones quæ propriæ sunt legis diuinæ, in Alcorano minimè inueniuntur vt sunt quòd vera in omnibus contineat, & doceat: hæc autem secta erroribus & mendacijs scatet; vt infra clarissimè constabit. Præterea quòd grauia & solida tradat non fabulas: hæc autem lex plena est fabulis, nugis, vanitatibus, ac innumeris rebus inter sese pugnantibus & contradicentibus: quare sibi constans in omnibus non est, vt ex dicendis latius apparebit. Quibus omnibus probè consideratis, mirari quispiam satis nequeat quomodo vel somnianti, nedum sapienti persuader potuerit, Mahometum Prophetam esse: cum vita, & doctrina non solùm diuinę religioni, sed etiam humanæ honestati ita repugnet; vt eum vel bruta animantia abominari debeant.

Porrò quis vnquam sanctorum, aut diuinorum nunciorum se in terrore gladij missum gloriatus est? quis ita facinorosè vixit? quis denique tot spurcitias docuit? aut quis ita gulæ & libidini genus humanum prostituit?

CAPVT IV.

Legem Mahometi esse irrationabilem, ex parte eorum quæ docet, præcipit, permittit, & continet.

Restat vt ex parte materiæ, Alcorani legem esse irrationabilem demonstremus: & omissis alijs capitibus, esse irrationabilem deduce-

mus, primò ex eo quòd manifesta continet mendacia & contradictiones. Secundò quia docet ea quę cum recta ratione stare non possunt. Tertiò. quia est lex turpitudine plena, permittens etiam illa quæ sunt naturæ legi contraria. Quartò, quia est iniqua & violenta.

Legem Alcorani esse irrationabilem quia aperta continet mendacia, & quamplurimas contrarietates. §. 1.

INnumera sunt mendacia, & nugæ manifestæ, quas Mahometus tam voce, quam scriptis docuit: protulit enim mendacia de se ipso, de Christianis, de Iudęis, de Apostolis, de Patriarchis, de dęmonibus, de Angelis, de Virgine Sanctissima, de Christo, de Deo, ac denique de scriptura sacra tam veteris quàm noui Testamenti. Et quoniam immensum esset omnes eius fallacias, imposturasque confutare, (centum enim & tredecim fabulas de isto impostore ex Euodio Monacho Euthymius in sua Panoplia recenset) ideo de selectioribus quibusdam tantum dicemus.

Mendacium est, Scripturam sacram tam Veteris, quàm noui Testamenti esse corruptam. §. 2.

Scriptura sacra corrupta non est.

MAhometus sequutus Manichæos, aliosque antiquos hæreticos, asseruit in scripturis tam Veteris quàm noui Testamenti multa tam à Iudæis quàm à Christianis falsata, multa quoque superaddita, ac multa subtracta fuisse; ita vt nihil veritatis in lege & Euangelijs permanserit, nisi quantum est in Alcorano: qui ideò eam sententiam & errorem amplexus est, vt Alcorani secta scripturæ testimonijs non superaretur, ipseque liberius pro sua libidine aberraret: quemadmodum Augustinus de Manichæis lib. 32. cap. 19. contra Faustum scripsit: *Videtis ergo,* inquit, *id vos agere, vt omnis de medio scripturarum auferatur authoritas, vt suus cuiq; animus author sit.*

Hoc autem impijssimum mendacium multis clarissimisque argumentis conuincitur.

Primo, eodem argumento, quo Augustinus supra cap. 16. vtitur contra Manichęum

Manichæum. Nam cùm Mahometus errores suos ex scripturis confirmat, & tamen easdem esse corruptas ostendit; ita sanè agere videtur ac si quis testem suum prius dicat esse falsitate corruptum; & tunc demum producat eum ad testimonium: si enim falsati sunt ac fide carent Scripturæ Codices, qui ante Christi aduentum vsque ad hæc tempora, toto orbe terrarum custoditi, commendati ac clarificati peruenerunt; vnde miser hic & infælix Mahometus veteris, ac noui testamēti scripturas accepit? Præcipit ipse in Alcorano obseruari legem & Euangelium. Quæro ab eo, an illa quæ apud nos sunt an alia. Non primum, quia, illa dicit esse corrupta; non secundum, quia talia in toto orbe non inueniuntur.

Secundo quia siquid, quantumuis minimum, in scripturis falsatum esse dicatur, omnis scripturæ fides authoritasque adimitur; sicut enim de corruptione partis vnius, suspicari licebit, ita de cæteris partibus, cùm nulla potior causa sit, cur hæc magis pars, quam illa incontaminata seruari debuerit. Vnde D. Augustinus ad Hieronymum Epistola 8. *Mihi*, inquit, *videtur exitiosissimè credi aliquod in sanctis literis haberi mendacium, id est, eos homines per quos illa scripta sunt, aliquid fuisse mentitos: quia admisso semel in tantæ authoritatis fastigium aliquo officioso mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit: quæ non, vt cuique videbitur, vel ad mores difficilis, vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis consilium officiumque referatur*. Quæ ergo fides adhiberi poterit illi scripturæ parti, quæ in Alcorano continetur?

Tertio, quia nulla erit scriptura, quæ non simili ratione, dubia, incerta, ac falsitatis & mendacij suspecta, argui possit. *Vnde enim*, inquit Augustinus contra Faustum l.33.c 6. *constat eos qui nunc habētur Hippocratis esse libros, nisi quia sic eos ab ipso Hipocratis tempore, vsque ad hoc tempus successionis series ita commendauit, vt de his dubitare dementis sit?* Mahometi, item Alcorani librum vnde nouerunt Saraceni quod ipsius sit quod incorruptus, ac integer, nisi eadem temporum sibimet succedentium contestatione continua.

Quarta ratio, Ipse Mahometus in Alcorano dicit in cap. de Iona Si fueritis in dubio, ait, de hoc quod reuelamus vobis petatis ab illis qui legerunt librum ante nos. Qui autem prius legerunt, sunt Iudæi, & Christiani, ergo Iudæos & Christianos consulendos de suis dubiis, Saracenis præcipit. Non ergo vitiati sunt libri Iudæorum & Christianorum tempore Mahometi. Nec possunt dicere, quod postea fuerint vitiati, dicitur enim in Alcorano in cap. Elchagar. Nos inquam, in persona Dei fecimus descendere recordationem Dei & nos eandem custodimus. Lex autem Moysi, & sanctum Euangeliū apud Saracenos dicuntur recordatio: ergo Deus semper apud suos fideles testimonium suæ scripturæ conseruauit ante Mahometum, & conseruabit postea.

Quinta Quia hæc ſcripturarum corruptela vel eſſet generalis & manifeſta, vel particularis & occulta: Non primum, quia ſic aliæ nationes hanc corruptionem cognouiſſent, at nulla eam cognouit. Non ſecundum, quia ſaltem aliqui Codices incorrupti remanſiſſent: at in omni lingua, & vbique inuenitur lex & Euangelium vniformiter ſcripta.

Sexta, Lex vetus eadem lingua & litera, qua in Sinai data eſt Patribus, per Moyſem apud Iudæos vbique diſperſos, integra ſine vlla variatione habetur, Quod ſi loquamur de Euágelio, Dominus noſter nihil ipſe ſcripſit quæ inter homines geſsit: mandarunt literis non vnus aliquis; ſed quatuor, diuerſis & temporibus & locis. Quæro, an ab iſtis corruptũ eſt Euágelium? Iſti non potuerunt corrumpere, quoniam ab ipſis manauit, & ipſi authores fuerunt; alioquin, vbi eſt iſtud Euangelium, quod Mahometus vocat librum vitæ ſalutis directionis? Neque enim ante hunc librum Euangelij alius fuit, vt poſsit dici hunc eſſe deprauatum, illum vero alterũ fuiſſe librum ſalutis. Adde quod ſcripta ſunt hæc Euangelia viuentibus adhuc permultis eorum qui Dominum noſtrum nouiſſent, eſſentque cum eo verſati, nec in deprauationem potuerunt conſentire, tot, tam varijs locis & temporibus ſcribentes. Quid, quod Euangelia hæc ſcripta ſunt, & approbata ab illis viris, quos Mahometus commendat? dicens Iudæos fuiſſe erga Chriſtum incredulos, viros tamen quoſdam in albis veſtibus ſecutos fuiſſe in nomine Domini: de apoſtolis ſentiens, & Petri, & Iacobi, & Iudę epiſtolis, qui ex viris illis fuerunt candidatis, & cũ quatuor Euangelijs conſentiunt. Quod ſi ante Mahometum corruptum eſt vtrumque teſtamẽtum, cur ad teſtimonium ſuorum doctorum, remittit Saracenos ipſe ad legem & Euangelium? Cur non certiores reddebat ſuos, corruptos haberi eos libros? Et admonebat, cauerent, ne illorum fraude caperentur? Poſt Mahometum autem non potuerunt corrumpi, nam omnia quę ante Mahometum à noſtris ſunt ſcriptoribus prodita, conformia ſunt huic Euangelio quod nunc habemus. Nec tanta librorum multitudo tot locis diſperſa potuit vno conſenſu vitiari. Quid quod Euangelia extant etiamnum ſcripta ante Mahometũ linguis plurimis Græcè, Latine, Chaldaicè, Syriacè, Perſicè, etiam Arabicè, ne elemento quidem vno ab ijs diſcrepantia, quibus nunc vtimur, quod quidem ad rei ſummam pertineat, & ad ſententias fidei neceſſarias, vel in ijs regionibus, quæ iá inde à Mahometo ſub imperio & ditione gentis veſtræ fuerunt, reperiuntur vetuſtiſsima Euangelia, qualia ſunt hæc noſtra, quæ verſantur in manibus.

Deinde quia antiquus hoſtis multas inter Chriſtianos ſectas, diſſenſiones, & diſcordias ſuſcitauit, & abſurdiſsimas de fide opinationes: qui per has odio, & rabie pluſquam capitali ferebantur in eos qui rectius ſentirẽt, & argumenta omnia conquirebant, ad fulciendam ſectam, & ſi vna ſecta aliquid

aliquid vitiasset, parati erant aduersarij qui illos falsarios esse criminarentur.

Iam verò deprauandi Euangelij quæ potuit esse causa, quis fructus? An scientes & prudentes deprauassent illi eam scripturam, pro cuius vno quolibet dicto, vnaqualibet sententiola, sanguinem & vitam erant parati profundere? quod si erant aliquid mutaturi, ea mutassent potissimum, quibus ipsi vel commodius agerent, vel facilius alios in sui sententiam pellexissent: nempe, laxiorem viuendi rationem, magisque ad oblectamenta & voluptates appositam statuendo. Vel ea dicendo de Christo, quæ minus hominum aures offenderent, & magis pronis auribus reciperentur: Saraceni verò è contrario in ijs maximè arguunt nos Euangelium deprauasse, quæ & nobis magis odium hominum conciliarent, & plurium animos à religione nostra auerterent: nempè, de diuinitate, & morte Christi mutassent ea, in quibus videntur inter se Euangelistæ dissentire, vel à sententia veteris testamenti quæ fuit inimicis nostris materia insectandi nos. Sed ea ipsa quasi dissonantia, validius argumentum est, integra, sincera, intacta esse Euangelia, per ætates omnes iam inde à primis originibus ad nos perducta, magnaque religionis obseruatione omnia esse integra, & immutabilia conseruata.

Septima. Manifestè hoc ostenditur falsissimum, quoniam adhuc libri aliqui Prophetarum, & Euangeliorum originales reperiuntur apud Christianos, qui scripti fuerunt, antequam natus esset Mahometus, & omnes concordant cum alijs posterioribus.

Octaua, Quomodo potuerunt Christiani cum Iudæis in tali corruptione conuenire, à quibus tam antiquo odio diuiduntur? Quomodo etiam conueniunt Christiani, & Iudæi in corruptione eius, in quo maximè discordant, scilicet, in Christo, quem Iudæi dicunt non esse Deum, nec hominem bonum; Christiani autem dicunt esse verum Deum. Ac denique si Saraceni omnino volunt dicere quod lex Moysi, & Euangelium sunt corrupta, aut vitiata; ostendant nobis legem Moysi & Euangelium incorrupta, & recipiemus ea maximè si ostenderint vniformiter in omnibus linguis, sicut nos ostendimus, concordare.

CAPVT V.

Alia mendacia Mahometi deteguntur, ac quędam alia quæ in Alcorano vana & ridicula continentur, referuntur.

NVlla re clariùs Alcorani vanitas, anileſque nugæ deprehendentur, quam aliquibus in medium prolatis exemplis & teſtimonijs. Inprimis, vt nunc omittam quamplurima alia, mirum eſt quot fabuloſa & ridicula in hiſtorijs Alcorani paſsim conſpiciuntur; de Adam, de Caim, de Abel, de prædicatione Noe, de Pharaone qui iuſsit ſibi ædificium vſque ad cælum conſtrui, vt videret Deum. His igitur omiſsis de Moyſe & Angelo mortis, refert narratiunculam aptiſsimam, ad terrendum puerulum aliquem proteruum. Moyſes, (inquit) cùm ſolus per deſertum vagaretur; forte ſepulchrum inuenit apertum & vacuum, rectè ad quantitatem ſuam effoſſum; quod admirans cæpit ad propriam menſuram metiri. interea Angelus mortis venit ad interficiendum Moyſem; quem cum nouiſſet Moyſes, quæſiuit, Ad quid veniſti? reſpondit, Miſſus ſum pro anima tua, cui Moyſes, Quomodo ergo putas eam eripere? per os enim non poteris, quo locutus ſum cum Deo: neque per aures quibus vocem Dei audiui: nèque per oculos, quibus faciem Dei vidi: neque per manus, quibus donum Dei recepi: neque per pedes, quibus montem Sinai aſcendi. Habes iuſtas cauſas ob quas non poſſet mors per membra illa irrumpere. Sed ſi miſer Moyſes odorem aliquem præſtãtem & ex illis diuinis eſſet odoratus: non habuiſſet mors qua in illum penetraſſet. His ergo auditis abijt Angelus Domini, formaque mutata attulit pomum de Paradiſo: quod cum olfaciendum porrigeret, recepit Moyſes: cumque naribus apponeret, arripuit eum Angelus tanquam Bubalum per nares, per quas tanquam emungens animam eius extorſit, ſic manſit corpus eius in ſepulchro nunquam reperto. Sed mirandum eſt odorem ſacri ſuffitus in ſacrificijs non illi eſſe opitulatum, nec odorem fumi reſilientis ab igne, in quo Dominus deſcenderat in Sina. Quod ſi ille, quibus partibus cum Deo eſset verſatus, mortem non poterat recipere; quomodo mortuus eſt Mahometus, qui vidit, audiuit, allocutus eſt Dominum, & quidem tetigit eũ Dominus? qui tactus non morbum debuit illi importare, vt vos dicitis, & cerebri debilitatem quod eſt Deo indignum: ſed quod vita & ſalute omnium fas eſt credi, ſalutem atque immortalitatem.

Præterea

Præterea de Salomone (vt author eſt Richardus cap.4.) dicitur in cap. Emule, quod interpretatur muſca. Quòd Salomon magnum Angelorum congregauit exercitum, & hominum, & irrationabilium animalium: recedentes autem inuenerunt quaſi fluuium quendam muſcarum, & tum iam dixit muſcæ. O, muſcæ introite in habitationes veſtras, ne corrumpat vos Salomon, & exercitus eius, & muſca ſubriſit. Et paulo pôſt, omnes aues in exercitu inuentæ ſunt, muſca autem abſens. Et dixit Salomon, Quid eſt, quod non video muſcam? puniam eam, & amputabo caput eius, vel reddet mihi rationem propter quam abeſt, & longè eſt. Et dixit, Didici quod vos ignoraſtis, & veni ad vos ex Sabæa, cum veris nuncijs; inueni enim mulierem imperantem illis, & coegi eam, & populum eius colere ſolem abſque Deo, & reliqua.

Et in cap. Seui, inquit vermem ſignificaſse mortem Salomonis dæmonibus, vbi dicit expoſitio, Quod Salomon innixus ſuo baculo, tanto dolore repentè correptus eſt, vt ſtatim expirauerit, diuino autem miraculo non cecidit dæmones autem qui ei ſeruiebant videntes eum ſtare, credebant ipſum dormire. Et natus eſt quidam vermis è terra, & corroſit baculum cui innixus erat: quo contrito cecidit Salomon, & tunc currentes dæmones cognouerunt eum eſse mortuum, & ex eo cæperunt hominibus iuxta poſse nocere.

Refertur etiam Mahometum dixiſse, dęmones olim ſolitos fuiſse cælum conſcendere, exploratum quid ageretur in conſilio Dei. Deum verò cùm aliquoties ſentiret hoſtibus patefacta ſua arcana, iratum deprehendiſse fraudem; tunc appoſuiſse cuſtodes & ianitores diligentes, qui excubarent; ne quis dęmon poſset in poſterum fallere, & creaſſe ſtellam lucidiſsimam, quę exploratores dęmones patefacit, & perſequitur. Quid fingi potuit craſsius, & minus Deo conueniens? quaſi falli poſsit Deus ratione vlla, aut ignoret quid Angeli & homines cogitent, non ſolum agant: aut ianitoribus ille indigeat, aut dæmones in cęlum conſcendant poſt caſum: aut Deus ita de rebus agendis conſultet, vt qua de re deliberet, aut quid ſtatuerit, cognoſci poſsit. Sed illud ad riſum mouendum perfeſtluum, [illegible] curare quemadmodum inſidiatores dęmones cęlum clanculum aſcendant, ſuſpenſoque veſtigio ingrediantur; quomodo fallant cuſtodes. Alia ex parte Deum iratum, & dubitantem & quęrentem intra ſe, num quos habeat in conſilio parum fidos?

Aliam quoque narrat fabulam more ſuo. Ait quippe, Iudęus vbi eſt, quem Deus euocabit poſt diem Iudicij? Reſpondit in medio inferni eſt vallis, in valle eſt gurges, in gurgite puteus, in puteo arca, in arca vinctus catenis aſtrictus compede ſuo, qui ſtans per mille annos inceſſanter

ſanter Dei miſericordiam appellabit. ait, Quid ergo faciet illi Deus? Reſpondit, Poſt mille annos faciet eum adduci ſibi, dicetque Quid tibi vis miſer, qui aures meas inquietare non deſinis? quæ te fiducia ducit? quo merito ſperas? Reſpondit gemens: Domine Deus meus, ego non habeo præter te, qui mei miſereatur: tu ſatis habes præter me vbi vindices iram tuam. Miſerere mei Domine, miſerere mei: ſed Deus iubebit eum reddi Inferno abducetur ergo; nec adhuc miſericordiam Dei inuocare ceſſabit. Miſertus tandem Deus eripi eum præcipiet, cumque pice nigrior infernalis eum tingat color, interrogabunt Angeli qualiter Paradiſi incolis miſceri poterit: tunc lauari eum præcipiet Deus in fonte aerio, fietque albus totus, præter maculam in fronte. Mundatus ergo incedet per Paradiſum, in publico conſpectu omnibus notabilis. Hic ergo aſsignabunt eum inuicem omnes videntes, ereptumque inferno quaſi improperando hinc inde murmurabunt. Ille verecundus, in tantum pudore vincetur, quouſque dicat, Mallem reddi inferno, quàm huiuſmodi probra longiùs ferre. Dicet itaque Deus Angelis, vt iterum illum quinies lauent in fonte eodem, quo facto tolletur macula, redderurque paradiſo, & ceſſabit opprobrium. Vides hic ſanctos illos ſpiritus factos à Mahometo irriſores, inuidos & ſuperbos, quales nec boni viſi ſunt inter nos; & quod flagitioſius eſt damnantes conſilium, voluntatem, ac miſericordiam Dei & Domini ſui Iam quid opus erat fonte ad eum abluendum. aut vbi eſt is fons in cælo? quàm verò aptè rogat?

De vetatione vini, & ſuillarum carnium ac de hiſtorijs aliarum rerum naturalium, potius hominem ad focum à largiore cena ſedentem, fabellas etiam ridiculas narrantem, quàm ſe Prophetam à Deo miſſum, vt ipſe commentabatur, nemo non iudicabit. Introducit Iudæũ ſe alloquentẽ in Alcorano dicens, Vetas nos veſci ſuilla, cedo cauſam, quoniam, inquit, cũ animantes omnes eſſent in Arca Noe, Elephantus excreuit, inde natus eſt porcus qui roſtro repando vertebat ſtercus, vnde natus eſt mus qui ſtuppas quibus tabulæ nauis erant compactæ, arrodebat, hinc error ingens Noe, à quo Dominus conſultus, attulit remedium iam prope deploratis rebus. Iuſsit vt Noe feriret Leonem in fronte, ex Leone concitato felis proſiluit per nares, is murem venata eſt. & liberauit genus humanum tanto diſcrimine Non ſunt ergo felis. & porcus animantium formæ de principio à Deo cõditæ. ſed caſu extiterunt & quidem porcus ex ſtercore Elephanti: mirum eſt eos qui alunt Elephantos non percipere ex eorum ſtercore illam vtilitatem, nec vllum poſtea porcũ eſſe ſic natum. Vnde autem tam ſubitę inimicitiæ inter felem & murem? quid porro fele erat opus, an non aliæ animantes potuiſſent murem interficere? vt leo ipſe, aut muſtela?

Quare

Quare vero vinum prohibuerit, ipse more solito aliem fabulam lepidā excogitauit. Interrogat ergo eum Abdias Iudæus dicens, Cum in Paradiso vinum esse describas, quid operis ibi habet, si vinum illicitum est? si autem licitum, cur in hoc sæculo prohibes vinum? Respondit, Tam argute quæris, vt vna interrogatione geminam necessario responsionem extorqueas? Vtrumque ergo exponam. & illic esse licitū, & hic illicitum. Erant enim Angeli Dei duo Norrot, & Marot missi olim de cælis in terram, gubernādo. & instruēdo generi humano tributi, his interdictis ne occiderēt, aut iniustè iudicarent, ne vinum biberent. Multo itaque tempore hic habiti cùm noti essent Iudices vniuerso orbe, venit ad eos quadam die mulier, præ cunctis fæminis omni modo pulcherrima, causam habens aduersus maritum, quæ vt causæ suæ accommodaret Iudices quadam die inuitauit eos ad prādium: quibus epulantibus ipsa epulas & pocula vini apponit, astat ministrans, offert crebro, instat vt sumant. quid plura? Vicerunt blāditiæ mulieris: Inebriati poculis in hospitam formosam incaluerunt, victi accubitum petierunt, spondet conditione, dummodo alter verbum doceat, quo in cælum ascendebant, alter verbum per quod descendebant. Placet conditio Cum ergo didicisset, alleuata est subito, & ascendit in cælos. Quod cum vidisset Deus, explorata causa, posuit eam luciferum ita pulcherrimam inter stellas, vt fuerat inter mulieres. illis in Iudicium euocatis proposuit Deus vt eligerent inter pœnas sæculi huius, & alterius: elegerunt hanc, suspensi sunt ergo per catenas ferreas demissis capitibus in puteo Behil, vsque in diem Iudicij. Quid ergo Abdia, nonne sufficiens videtur causa, cur Paradiso licitum sit vinum, & hic illicitum? Ait, vera satis, & merito. Sic ille.

Instituit præterea capitulum proprium in Alcorano de formica. aliud de aranea, de fumo aliud. Hæc & his similia nugator fatuus & ridiculus circulator Mahometus effutijt. Ex quibus quiuis recti iudicij aperte viderit, quam longè lateque à lege Dei hæc Mahometi lex distet.

CAPVT VI.

De fictione cuiusdam falsissimæ Visionis Mahometi.

INter alia quæ improbus Mahometus ad comprobationem suæ legis, suæque sanctitatis commendationem finxit, est illa celebris apud Alcoranum visio, qua raptus est in cælum, vsque in conspectum Dei altissimi, quam ipse his verbis in cap. Filiorum Israël narrat in Alcorano, teste

Richardo, in confutatione Alcorani, his, verbis: Laus ei (inquit) qui fecit transire seruum eius in vna nocte ex oratorio Elaram , quod est domus Mechæ: vsque ad longissimum oratorium, quod est domus sanctę Hierusalem, quam benedicimus, & reliqua. Expositio autem huius sententiæ est, quod Mahometus vna dierum psallebat matutinam eius horam, quam cũ perfecisset dixit hominibus. O vos homines considerate: heri postquam ego discessi à vobis, venit ad me Gabriel, post vltimam vespertinam psalmodiam, & dixit mihi. O, Mahomete mandat tibi Deus vt visites eum; cui dixi, Et vbi visitabo eum? & dixit Gabriel, in loco vbi est: & adduxit mihi iumentum, maius quidem asino, minus autem mula, & nomen eius Elmparac. Et dixit mihi, Ascende, hoc est, equita ad domum sanctã. Cumque conarer ascendere, aufugit iumentum : dixitque ei sta firmiter, Mahometus enim est qui vult te ascendere & respondit iumentum; nunquid pro eo missus sum? Respondit Gabriel, vtique Et dixit iumentum, non permittam eum ascendere, nisi prius rogauerit Deum pro me, Ego autem intercessi pro iumẽto apud Deum meum, ascendique ipsum: & ambulabat me insidente tenui gressu: collocabatque vngulam pedis in horizonte visus sui, & sic veni in domum sanctam in minori spatio quantum oculi ictu perfici posset. Erat autem Gabriel mecum, & duxit me ad rupem in domo sancta Hierusalem : & dixit mihi Gabriel, descende, quoniam ab hac parte ascendes in cælum, & descendi. & Gabriel ad rupẽ Elmparac iumentum cum cingulo ligauit, & portauit me in humeris suis vsque ad cælum. Cumque venissemus ad cælum, pulsauit ianuam Gabriel; dictumque fuit ei: quis es? Respondit, ego sum Gabriel. Dictumque fuit rursus ei. & quis est tecum? Respondit, Mahometus: dixit autem Ianitor nũquid pro eo missus fuisti? & dixit Gabriel, etiã. Et aperuit nobis ianuã, & vidi gẽtes Angelorum: & bis flectens pro eis genua effudi orationẽ. Et post hæc cepit me Gabriel, & duxit me ad secundum cælum: Erat autem spatium horum duorum cælorum, iter quingentorum annorum. Et quam primum pulsauit ianuam, responsio facta est ei, per omnia similis, vsque ad septimum cælum: in quo septimo cælo, describit se vidisse populum Angelorum quorum vniuscuiusque magnitudo millies mundi magnitudinem longe excessit: singuli septuaginta millia capitum habebant, & in quolibet capite septuaginta millia ora, & in quolibet ore mille septuagintas linguas, laudantes Deum septingentis millibus idiomatibus. Cumque vidisset vnum Angelum flentem, causam percunctatus est: cui respondit Angelus, se peccasse, ipse autem pro eo orauit. Sicque inquit Gabriel commendauit me alteri Angelo, & ille alteri, & sic deinceps, quousque steti coram Deo, & tribunali eius. Et tetigit me, Deus manu eius inter humeros, ita vt ad medullam spinæ dorsi mei frigiditas eius pertransierit: & dixit

xit mihi, Imposui tibi & plebi tuæ orationes: cumq; discessissem ad quartum cælum, consuluit mihi Moyses, vt reuerterer ad leuandum populum, qui tot orationes ferre non poterat: & primo reditu obtinui remissionem à decem vsque ad quartam, & à quarto reditu, vsque ad septimam, & in fine tantum decreuit numerus orationum, vt paucæ remanerent. Cũque diceret Moyses, nec has poterunt ferre homines, ego pudore suffusus nolui amplius ascendere. sed rediens ad Elmparac equitaui descendens in domum Mechæ: horum autem omnium tempus minus fuit quam decima pars noctis. Visionem hanc hoc verborum tenore refert Richardus cap. 14. vir alias versatissimus in Alcorano, Saracenorum acerrimus oppugnator, plusque se prætermisisse, quam narrasse affirmat: hęcque est illa famosa visio, qua (vt supra retulimus) audita à Saracenis mille homines à lege recesserunt, clamãtes, Ascende de die in cælum, vt nos aspiciamus, & videamus obuiantes tibi Angelos (ita fuerunt huiusmodi mendacio siue visione exasperati) sic enim Spiritus sanctus eum permisit mentiri, vt facile quis eum possit capere in sermone, figmẽtaque cognoscere. Quare inquam indiguit Asino vel iumento à Mecha vsque ad Hierusalem, qui ex Hierusalem vsque ad vltimum cælum ascendit absque asino? Quorsum igitur Asinus orationes postulat Mahometi, cum bellua orationibus non indigeret? Quorsum in cælo tot Angelorum monstra, septuaginta millia capita, & in quolibet capite septuaginta millia ora habentia finguntur? aut quæ conuentio Angeli cum fletibus, aut fletuum cum gloria & lætitia Paradisi? Aut quomodo potuit splendorem Angelorum in cælo sustinere, qui, vt ipse testatur apparente sibi Angelo, semper in terram concidebat, & spumans agitabatur, & incuruabatur, & contrahebantur manus, & pedes eius? neque in prædicta visione docet se spiritu raptum, sed potius corpore simul, & anima, quod lõge absurdissimum est. Cuius signum est, quia dicit Deum manu sua tetigisse eum inter humeros, & sensisse frigiditatem vsque ad medullam spinæ dorsi. Vnde Deum, & singulos supponit positionem habere spatio corporali, ipsumque Deum vidisse oculis corporeis: quare non mirum si Deum corporeum faciat. At quomodo animam Moyses oculis corporeis videre potuit? Ex quo & ex alijs, quæ breuitatis causa prętermittuntur, vana & mendacia esse omnia, quę in Alcorano cõtinentur, colligitur; & eorum authorem non Dei sed Dæmonis fuisse Prophetam.

CAPVT VII.

De contrarietatibus quę inueniuntur in Alcorano, ex quibus mendacia Mahometi clarius deprehenduntur.

OPortebat mẽdacem Mahometum memorem esse, vt non sibi passim legem contradicentem ferret : sunt enim in Alcorano contradictiones quamplurimę. Etenim ipse multoties dicit Deum errantes non deducere; & tamen in multis locis docet orare, vt deducantur à tenebris in lucem & ex rectitudine in rectitudinem. Item dicit de se ipso, quod factus est orphanus in errore: idololatra enim erat. Sed tamen quod talem se Deus Prophetam fecerit dicit: quoniam quando Deus eum accersiuit ad ipsum ascendit, ad septimum vsque cælum, & impetrauit ab Angelo veniam, qui peccata sua deplorabat. Item dicit in cap. Impacata, quod interpretatur Iuuenta, quod Iudæi & Christiani saluabuntur. Et in cap. Abraham dicit, post hæc quod nulli saluabuntur, præter eos qui sunt in lege Saracenorum, & ipse mandat his, non tam asperis quàm suauioribus verbis cum alterius sectæ hominibus disputent: Nõ enim, inquit, hominis, sed Dei est errantes ad rectam viam deducere, & quisque pro se solo, non alio rationem reddet. Postea autem plurimis in locis, mandat interimi omnes & spoliari qui sectæ suæ non credunt, quousque credant vel tributa soluant. Item dicit in cap. Comenti, quod eorum qui suscipiunt alterum Deum, præter Deum, horum tu non sis custos, vel curator, sed sibi soli hoc seruauit Deus. Hæc autem est pretio digna contradictio, hinc quidem toties mandare interimi infideles; illinc autem rursus mandare neminem esse tanti sceleris punitorem; sed soli Deo pro his punitionem seruari.

Item in cap. Eltemenim in fine se ipsum iactat, quòd non ex his sit, qui credere compellunt: sed quomodo hoc verum est, cum imperet interimi & spoliari, eos qui non credunt? Quæ enim maior compulsio quam cædes? Item in cap. Bouis, concedit quod est præter naturam, misceri nimirum masculis cum mulieribus. Dicit enim Saracenis, ne maculent se ipsos cum infidelibus, antequam credant. Et de mulieribus dicit; Mulieres vestræ terra vestra sunt, arate eas sicut vultis: sed tamen in eodem cap. dicit, quod Sodomitæ tempore Loth abominabile peccatum commiserunt, & prioribus nationibus inusitatum. Item prohibet auguria, & tamen in cap.

Elaphar

Elaphar dicit: Auguremini, si aliter non potestis, in scissura digiti, & qui hoc non facit anathema sit. Item dicit se missum esse Arabis, quod non habeant Apostolum à Deo. Dicit autem & Alcoranum in sola lingua Arabica datum esse, dicitque se nescire aliam linguam præter Arabicam, & tamen posteà dicit se missum esse ad vniuersitatem gentium. Dicit enim in cap. Prophetarum, Deum ei dixisse: Misimus te ad vniuersitatem gentiũ: sed quomodo venire potuit ad omnes gentes, quæ diuisæ erant in septuaginta linguas qui non alia nisi Arabica lingua mentem exprimere potuit? manifesta igitur contradictio est, eundem solis Arabibus missum esse, qui omnibus gentibus missus sit. Non igitur lex Dei est in qua tot contradictiones inueniuntur.

Item in Alcorano dicit Mahometus, se esse generalem Prophetam, missum ad vniuersas gentes: vnde in cap. Prophetarum fingit Deum dicentem sibi: Nos misimus te ad vniuersitatem gentium; & tamen ipse alibi affirmat, quod Alcoranus est sibi datus Arabicè, & quod aliam præter linguam Arabicam non sciat: quomodo igitur missus erat ad omnes gentes earum linguæ imperitus? Item alibi affirmat, vt supra diximus, Patriarchas legis antiquæ, ipsosque Apostolos esse Saracenos, alibi se esse primum Saracenorum: Item de se ipso testatur in Alcorano, nescire se, quid erit sibi vel Saracenis, ignorareque vtrum ipse & ipsi in via salutis sint nec ne. Alibi vero docet per Alcoranum etiam ipsos dæmones esse saluatos. Denique de Alcorano docet, non esse in mundo qui posit eum intelligere: & ex alio cap. pręcipit Alcoranum ab omnibus seruari: quomodo ergo adimplent quæ non intelligunt?

CAPVT VIII.

Legem Alcorani esse rationi dissonam, quia turpis, & primò quia peccatum contra naturam Saracenis concedit.

VEniamus nunc ad turpitudinem huius nefandæ legis, quæ tantis obscęnitatibus animas ad Deum genitas velut in cœni gurgite demersit, vt pudeat etiam referre. Nam vt omittam nunc turpem fælicitatem, quam in alia vita in voluptatibus corporeis constituit; in hac etiam vita, & mares maribus admiscet, & nefandos coitus contra naturam, contraque Dei iustitiam permittit: ac vt libidini frena laxaret; contra diuinas, naturalesque matrimonij leges, adulteria concesit, maritoque vsum an-

cillarum liberè permisit: quæ omnia non solum diuinę legi, sed & naturali inuisa sunt.

Inprimis bestialis Mahometus peccatum contra naturam manifestè Saracenis concedit; quamuis aliqui ex ipsis glossas nescio quas excogitauerint, ad excusandum Mahometum, ipse tamen clare in Alcorano inquit, quod non polluant se cum Infidelibus nisi credant. Et de mulieribus inquit: Mulieres vestra aratura vestra sunt, vtimini eis vt vultis. Quam vero execrabile sit illorũ scelus: quibus nõ sufficit sexus à Deo datus, sed suũ etiã sexum profanè & petulanter corrumpant, clarissime scripturæ sanctę exẽplo Sodomorum eorumque supplicio confirmant. Sed quia Saraceni scripturas nõ admittunt, rationibus naturalibus cõuincamus, peccatum hoc, siue proprij sexus abusum, siue cum muliere propria, siue cum alijs commissum, crimen esse grauissimum admodum execrandum, & contra rectã rationem, & omnem debitum naturæ ordinem. Quare vniuersę fere nationes & gentes appellant hoc detestabile scelus peccatum contra naturam: & quia est turpissimum, & omni execratione dignissimum; solet etiam vocari peccatũ nefariũ; quod perinde est ac si dicatur, peccatum infandũ; quod quia est impudicissimum, & immundissimum, nec nominari debet.

Quod autem omnem debitum naturę ordinem hoc crimen euertat & tollat, manifestè constat. Primò, quia natura rerum ortum, procreationẽ, & multitudinem procurat; at hominum ortus & procreatio, fit & conseruatur legitimo fæminarum vsu, nempè intra vas ab ipsa natura ad hoc deputatum, huncque fæminarum vsum natura docuit ac constituit; & nõ istum turpissimum inuerso ordine concubitum; neque enim ex ipso oriuntur procrearíue possunt homines, imo isto tam immundo & impuro coitu omnis hominũ procreatio impeditur. Est igitur iste vsus, & quicunque alius extra vas à naturę designatum, turpissimus, & qui debitum naturę ordinem dissipat.

Secundo, belluæ rationis expertes quarum actiones naturę dirigũtur, nullum alium coitum cognoscunt, nisi maris cum fęmina. Viri ergo qui spreto fæminarum vsu, cum masculis, aut cum fæminis, ac si mares essent, coëunt, omnem debitum & à natura institutum ordinem euertunt, fiuntque ipsis belluis peiores. Est itaque hoc crimen maximè detestabile & obscenissimum.

Tertio, Deus & natura attribuunt singulis rebus vires, facultates, & instrumenta apta & conuenientia ad suas naturales functiones, vt ad incessum pedes, oculos ad aspectum, aures ad voces & sonos audiendos: sed vna cum viro Deus fęminam procreauit; vt vir consortem haberet, cuius naturali vsu & opera, hominum ortum procurasset: & fæminæ destinatus est vir vt socius, cuius opera semen hominum procurationi aptum

aptum in naturali vase reciperet, & ita conciperet fętum: inuersus igitur vsus contra omnem debitum naturæ ordinem est.

Quarto, quis non videat rem esse spurcissimam, & omni detestatione dignissimam, virum prouectæ ætatis esse tam effeminatum, vt mollem & muliebrem vsum & officium præstet obiectissimè? Nefas ergo est, vt homines, fæminarum siue muliebrem vsum exerceant.

Quinto, si quis frumentum seminasset in tabulis vel saxis; iure diceres esse eum hominem stultum & insanum; Nam sementem facimus, vt metamus, & fruges colligamus: at nisi semina mādētur terrę aptę, & ad semina suscipienda præparatæ, nullę messes, vel segetes prouenire possunt. Semen humanum est institutum ad homines procreandos, vt experientia cōstat: committi ergo debet vasi, & loco legitimo, & ad id à natura destinato, alioquin enim (sicut frumētum seminatum in tabulis vel saxis) amittitur; itaque contra debitum naturæ ordinem, extra legitimum & solitum fæminæ vas seminatur.

Sexto, id dicitur contra naturam quo vtimur contra finem & ministerium naturale & debitum: at est à natura institutum, siue in pueris, siue in viris, siue in fæminis, vt redundantes siue superfluentes potus & cibi fæces & excrementa egerantur, & emittantur è corpore, ergo ij qui eo vtūtur ad semen hominis recipiendum, naturę ordinem peruertunt, & ob eam rem iste abusus interdictus est, siue in pueris, siue in viris, siue in fæminis, & quia crimen est omnino execrandum, & spurcissimum, fuit diuina lege sancitum, vt siue masculus siue fæmina quę se hoc flagitio pollueret, occideretur; & è medio penitus tolleretur. Et hinc etiam fit, vt in Christianorum Prouincijs & Regnis huius fædissimi criminis rei interfecti cōburantur. Vt tam vsus, quam memoria illorum funditus deleatur; & peccatum tam spurcū & fædum penitus extinguatur. Quare hinc intelligitur quales sint Mahometi leges, quæ inpurissimum hoc scelus vt mundum & honestum admittunt. Denique turpitudines aliæ prędictis fædiores, si quæ excogitari possunt, apud Saracenos hodie in vsu sunt: nam vt refert Bozius lib. 12. de signis c. 20. *Est inter Turcas quorundam, qui religiosissimi habentur, secta. Vocantur hi Turlachi. Mos est istis palam per obscenitatem spurcissimā coire cum quibusuis, ipsis etiam belluis, præcipue verò cum asinabus, quibus ipsi vehuntur: & quo fidentius hæc ij perpetrarint, eo sanctiores existimantur. Ideo si in vno aut altero scriptore legissem, nullo modo inducere in animum possem, vt crederem: sed omnes qui Turcarum mores latius describunt, id constantissime affirmant: in his Ioannes Antonius Menauinus Genuensis, Theodorus Spanduginus Cātacuzenus, Bellonus Gallus, Ioannes Leo Africanus, qui quidem è Mahometorum sanguine ortus, Mahometoque diu addictus, cum fuisset à nostris captus, Romamque Leone X. sedente adductus, Christo se dedidit, & Africæ descriptionem, moresque suæ gentis proprio libro diligentissime no-*

tatos

tatos nobis reliquit. Adijcit hic aliud lōge obscœnissimum, solitos huiusmodi homines, vbi impetus eos libidinis arripuerit, violare mulieres obuias, quas posuerint in medijs vijs, nisi obstiterint illæ præ naturali, qui reliquus est humanæ menti, pudore. Quod vero est insanissimæ mentis, & ad præsens argumentum spectat, tanta superstitione defixi populi tenentur, vt credant hos homines diuinissimos, mulieres vero quæ compressæ fuerint ab istis, ex hoc facto quasi consecratas & sanctiores factas. Et post pauca. *Iam vero si libidinem spectes, nihil obscœnius Mahometanis vnquam fuit. De nullis enim Regibus legas, qui non modo ducentas, aut trecentas mulieres, ad exsatiandam suam cupidinem conclusas habuerint, sed etiam totidem formæ elegantioris adolescentes; vt in more positum videmus apud Otthomanos, ac Satrapas omnes Turcarum. Sic in cunctis celebrioribus Mahometanorum locis obsoletorum prostibula publice habentur. Quin lex est sancita ab Eubocare Mahometis successore, ac recepta ab Aomar & Odmen, posterisque omnibus, cuilibet fas esse ad quosuis vsus adhibere quæcunque is habeat in suo dominio. Hinc haud verentur coire cum belluis, & omni se turpitudine commaculare quod post alios refert Theodorus Spandugmus in vita Ismaelis & Tammæ, vt vocant, Sophorū. Vt igitur aliæ gentes obscenæ fuerint, sane hac in re Mahometani spurcissimi sunt habendi; quia non modo fœditate huiusmodi sed crudelitate in omnes, ac rapacitate cunctis populis illi præcellant.* Hactenus Bozius.

CAPVT IX.

Irrationabilem & turpem esse legem Mahometi, quia tanquam licita permittit adulterium fornicationem & polygamiam.

PRęterea Alcorani turpitudo clarissimè conuincitur approbantis concubitum viri (etiam matrimonio ligati) cum mulieribus emptis & captiuis. Vnde in cap. 32. Alcorani inquit, Castitatem seruate, nisi cum proprijs vxoribus aut sibi subiectis, & ancillis, inde namque nulla fit querimonia. Sibi tamen tanquam omnium turpissimo, non tantum ad ancillas, sed ad omnes aliorum vxores , (sicut equus & mulus, accedere à Deo fuisse sibi concessum, vt posset viros sanctos & Prophetas generare, impiè blasphemat.

Adulterij turpitudo. Hic autem Alcorani error adulteriū siue fornicationem tanquam licita approbans, quod contra Diuinum præceptum sit, apertissime constat: dicitur enim Exod. 20. *Non mœchaberis*, & Tobiæ 4. *Attende tibi ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam nō patiaris crimen sciri.* Sed & rationibus agamus ostendentes esse etiam contra legem naturę. Primo, Quia natura duce admonentur

monentur Viri, non solum extra priuatos parietes, sed neque etiam extra proprium lectum fidem matrimonij violare: ita vt cum quis habet vxorem, neque liberam, neque ancillam habere insuper velit. Ita enim contractus hic matrimonij ex præscripto naturæ initus est, ita fidem quilibet coniugū seruare tenetur; vt adulter habeatur, quisquis ab hac fide vel lege defecerit: quę enim iuris naturalis ratio exposcit; vt mulier si seruo cōiungatur, adultera sit; vir tamen, si ancillæ, adulterio non polluatur? cum tamen in hoc summa, naturalissimaque iustitia sit: Vt alteri non feceris, quod ab altero pati nolis.

Secundò, quia illa quidem actio dicitur esse contra legem naturę, quæ non est conueniens fini debito; siue quia nō ordinatur ad ipsum per actionem agentis, siue quia de se est improportionata fini illi. finis autem quem natura ex concubitu postulat, est proles procreanda, & educanda: & vt hoc bonum quæreretur, posuit delectationem in coitu, vt Constantinus dicit. Quicunque ergo concubitu vtitur propter delectationem quæ in ipso est, non referendo ad illum finem à natura intentum, contra naturam facit. Cum autem nomen concubinæ exprimat coniunctionem qua solus concubitus propter seipsum quæritur: patet quod contra legem naturæ sit, accedere ad concubinam, non coniūctam sibi matrimonio, quæ concubina vocatur. Nec obstat, si dicatur, quod aliquis ex tali concubitu prolem quærat, quoniam adhuc non est conueniens, ad prolis bonū, in quo non solū intelligitur ipsius procreatio, per quam proles esse accipit, sed etiam educatio, & instructio, per quam accipit nutrimentum & disciplinam à parentibus, in quibus tribus parentes proli obligantur secundum Philosoph. 8. Ethic. Cum autem educatio & instructio proli à parentibus debeantur, etiam ad longius tempus, merito etiam naturæ lex ordinauit, Patrem & matrem perpetuo sibi mutuo conuiuere. vt communi industria & diligentia proli subueniant, hæc autem obligatio ad commanendum, matrimonium facit. Patet ergo quod merito reprobetur coitus concubinarum: & error Mahometi. Nec debuit mouere Mahometum ad hunc errorem quod antiqui Patres vt Abraham, Iacob. & Dauid legantur concubinas habuisse, quoniam illæ vxores erant; non tamen dicebantur vxores, sed concubinę, quia non erant principales: quamuis secundum veritatem erant vxores. Vnde Genes. 16. dicitur, quod Sara dedit Abrahæ Agar vxorem, & Genes. 30. dicitur quod Rachael dedit Balam antè ancillam suam viro suo in coniugem, vt de ea susciperet prolem, & sic concubinarius ille coitus fuit in veritate coniugalis. Præterea, vt dicit S. Thom. antiqui Patres ea dispensatione qua plures vxores habebant, ad ancillas accedebant vxorio affectu. Vnde in illis non fuit bruta libertas quam lubricus Mahometus cōcessit suis.

tatos nobis reliquit. Adijcit hic aliud lõge obscænissimum, solitos huiusmodi homines, vbi impetus eos libidinis arripuerit, violare mulieres obuias, quas posuerint in medijs vijs, nisi obstiterint illæ præ naturali, qui reliquus est humanæ menti, pudore. Quod vero est insanissimæ mentis, & ad præsens argumentum spectat, tanta superstitione defixi populi tenentur, vt credant hos homines diuinissimos, mulieres vero quæ compressæ fuerint ab istis, ex hoc facto quasi consecratas & sanctiores factas. Et post pauca. *Iam vero si libidinem spectes, nihil obscænius Mahometanis vnquam fuit. De nullis enim Regibus legas, qui non modo ducentas, aut trecentas mulieres, ad exsatiandam suam cupidinem conclusas habuerint, sed etiam totidem formæ elegantioris adolescentes; vt in more positum videmus apud Otthomanos, ac Satrapas omnes Turcarum. Sic in cunctis celebrioribus Mahometanorum locis obsoletorum prostibula publice habentur. Quin lex est sancita ab Eubocare Mahometis successore, ac recepta ab Aomar & Otmen, posterisque omnibus, cuilibet fas esse ad quosuis vsus adhibere quacunque is habeat in suo dominio. Hinc haud verentur coire cum belluis, & omni se turpitudine commaculare quod post alios refert Theodorus Spandusinus in vita Ismaelis & Tammæ, vt vocant, Sophorũ. Vt igitur aliæ gentes obscænæ fuerint, sane hac in re Mahometani spurcissimi sunt habendi; quia non modo fæditate huiusmodi sed crudelitate in omnes, ac rapacitate cunctis populis illi præcellunt.* Hactenus Bozius.

CAPVT IX.

Irrationabilem & turpem esse legem Mahometi, quia tanquam licita permittit adulterium fornicationem & polygamiam.

PRæterea Alcorani turpitudo clarissimè conuincitur approbantis concubitum viri (etiam matrimonio ligati) cum mulieribus emptis & captiuis. Vnde in cap. 32. Alcorani inquit, Castitatem seruate, nisi cum proprijs vxoribus aut sibi subiectis, & ancillis, inde namque nulla sit querimonia. Sibi tamen tanquam omnium turpissimo, non tantum ad ancillas, sed ad omnes aliorum vxores, (sicut equus & mulus) accedere à Deo fuisse sibi concessum, vt posset viros sanctos & Prophetas generare, impiè blasphemat.

Adulterij turpitudo. Hic autem Alcorani error adulteriũ siue fornicationem tanquam licita approbans, quod contra Diuinum præceptum sit, apertissime constat: dicitur enim Exod. 20. *Non mœchaberis*, & Tobiæ 4. *Attende tibi ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam nõ patiaris crimen sciri.* Sed & rationibus agamus ostendentes esse etiam contra legem naturę. Primo, Quia natura duce admonentur

monentur Viri, non solum extra priuatos parietes, sed neque etiam extra proprium lectum fidem matrimonij violare: ita vt cum quis habet vxorem, neque liberam, neque ancillam habere insuper velit. Ita enim contractus hic matrimonij ex præscripto naturæ initus est, ita fidem quilibet coniugũ seruare tenetur; vt adulter habeatur, quisquis ab hac fide vel lege defecerit: quę enim iuris naturalis ratio exposcit; vt mulier si seruo cõiungatur, adultera sit; vir tamen, si ancillæ, adulterio non polluatur? cum tamen in hoc summa, naturalissimaque iustitia sit: Vt alteri non feceris, quod ab altero pati nolis.

Secundò, quia illa quidem actio dicitur esse contra legem naturę, quæ non est conueniens fini debito; siue quia nõ ordinatur ad ipsum per actionem agentis, siue quia de se est improportionata fini illi. finis autem quem natura ex concubitu postulat, est proles procreanda, & educanda: & vt hoc bonum quæreretur, posuit delectationem in coitu, vt Constantinus dicit. Quicunque ergo concubitu vtitur propter delectationem quæ in ipso est, non referendo ad illum finem à natura intentum, contra naturam facit. Cum autem nomen concubinæ exprimat coniunctionem qua solus concubitus propter seipsum quæritur: patet quod contra legem naturæ sit, accedere ad concubinam, non coniũctam sibi matrimonio, quæ concubina vocatur. Nec obstat, si dicatur, quod aliquis ex tali concubitu prolem quærat, quoniam adhuc non est conueniens, ad prolis bonũ, in quo non solũ intelligitur ipsius procreatio, per quam proles esse accipit, sed etiam educatio, & instructio, per quam accipit nutrimentum & disciplinam à parentibus, in quibus tribus parentes proli obligantur secundum Philosoph. 8. Ethic. Cum autem educatio & instructio proli à parentibus debeantur, etiam ad longius tempus, merito etiam naturæ lex ordinauit, Patrem & matrem perpetuo sibi mutuo conuiuere, vt communi industria & diligentia proli subueniant, hæc autem obligatio ad commanendum, matrimonium facit. Patet ergo quod merito reprobetur coitus concubinarum: & error Mahometi. Nec debuit mouere Mahometum ad hunc errorem quod antiqui Patres vt Abraham, Iacob, & Dauid legantur concubinas habuisse, quoniam illæ vxores erant; non tamen dicebantur vxores, sed concubinę, quia non erant principales: quamuis secundum veritatem erant vxores. Vnde Genes. 16. dicitur, quod Sara dedit Abrahæ Agar vxorem, & Genes. 30. dicitur quod Rachael dedit Balam antè ancillam suam viro suo in coniugem, vt de ea susciperet prolem, & sic concubinarius ille coitus fuit in veritate coniugalis. Præterea, vt dicit S. Thom. antiqui Patres ea dispensatione qua plures vxores habebant, ad ancillas accedebant vxorio affectu. Vnde in illis non fuit bruta libertas quam lubricus Mahometus cõcessit suis.

Ex dictis igitur non solum adulterium, sed & fornicationẽ quamcũque etiam simplici legi naturæ repugnare non obscure constat: restat nunc vt de Polygamia, (hoc est de pluritate vxorum) quam Alcoranus vt licitam commendat, idem breuiter comprobemus : quia Polygamia tum ex parte viri, tum ex parte vxoris, iuri naturæ, & rationi matrimonij repugnat; ex parte vxoris omnes concedunt, quia repugnat quatuor matrimonij finibus: scilicet primo susceptioni, & educationi prolis, nam mulieres pluribus viris addictæ, vt meretrices, pariunt raro; & quamuis parerent, nullus virorum sciret quisnam suus filius esset, quod non parum educationi officit. Secundo, Societati domesticæ & communicationi operum ad vitam necessariorum: nam tunc essent vnius corporis capita multa, quæ non facile conueniunt inter se; nec sciret mulier cui magis parendum foret, sicut nec seruus qui multis dominis æqualibus inseruit. Tertio, Remedio contra concupiscentiam ; nam & rixa inter corriuales foueretur, nec tot viris vnius fœminæ gratus amor esset. Quarto, Significationi vnius Christi cum Ecclesia & anima : Vnus est enim Deus Ecclesiæ & animę sponsus.

Ex parte etiam viri probatur. Primo, quia repugnat secundo fini, nam quot mulieres in domo, tot sunt dissentionum principatus : nec enim mulier est ancilla, sed post virum domina: repugnat tertio fini; quia nequit vnus vir tot fęminis facile satisfacere, & vna semper alijs præferetur : repugnat etiam quarto fini, quia vna est tantũ Ecclesia. Secundo, nõ videtur æquum, vt mulier se totam viro tradat, non autem vir mulieri. Tertio, quia si Polygamia ex parte virorum licita esset, Deus procul dubio initio eam introduxisset: cum tunc maximè propagatio necessaria foret, quod tamen non fecit, sed vni viro vnam tantum fęminam dedit.

CAPVT X.

Legem Mahometi esse irrationabilem, quia non præbet peccatoribus remedia ad salutem.

De peccatorũ remissione, quàm impiè Mahometus senserit.

MAhometus nulla habita ratione pænitentiæ, nihil de satisfactione pro peccatis admissis reddenda curans, nihilque de bonis operibus pro peccatorum condonatione præscribens in Alcorano, non aliud medium ad salutem consequendam, Saracenis etiam peccatoribus, quã Turcis sceleratis prodesse affirmauit, quàm quod omnes confiterentur hanc veritatem,

Non

Non est Deus præter Deum, & Mahometus est Apostolus Dei: hoc Alcoranus pręcipit, vt dicatur vbique, hoc etiam vt maxime necessarium ad salutem commendat, ita vt quicunque hoc confiteatur, de necessitate saluetur: hac enim confessione furta, rapinæ, & omnia alia scelera, & flagitia, alioquin ingentia & plurima, condonantur. Quam verò sit rationi contraria hęc Mahometi doctrina, primo ex eo conuincitur; quia, hæc propositio, Non est Deus præter Deum, per se ipsam verissima est, nec ab vllo ei contradicitur: quis enim vnquam dubitauit de hac propositione; non est Angelus nisi Angelus, aut non est Petrus præter Petrum, si solus sit Petrus in mundo? hæc enim propositio per se nota est: quæ autem sequitur, Mahometus est Apostolus Dei, est valde ambigua. Qualis igitur erit connexio duarum propositionum, vnius quidem per se ipsam notæ, alterius vero per se ipsam ignotæ? aut quæ vtilitas vel virtus in ea esse potest, vt homines quantumuis innumeris sint polluti flagitijs, continuo horum verborum prolatione à peccatorum macula purgentur?

Secundo, quia si crimina quantumuis magna his verbis prolatis Saracenis condonantur, nullaque ratio habenda est satisfactionis aut pænitentiæ, occasio maxima præberetur hominibus passim delinquendi, intrepidè mala perpetrandi, nullaque ratio haberetur honestatis, vana spe venię deceptis: quare hæc Dęmonis ars est ad perdendos homines inuenta.

Tertio, hac vna ratione monstratur prædictam doctrinam esse penitus absurdam, quia quamuis prędictis verbis Deum verum, verumque Prophetam confiteremur; adhuc similium verborum pronunciatio non sufficeret, vt vniuersa nobis condonarentur peccata: quia peccata nulla ratione delentur, nisi nos eorum pęniteat ex animo, simul cum proposito firmissimo nunquam deinceps peccandi; quod sequentibus confirmatur argumentis. Primum Quia omne peccatum à nobis commissum propria nostra voluntate perpetratur; ergo qui voluntariè diuina lege contempta, violataque rectæ rationis, & naturæ methodo, Deum offendunt, necesse est, si velint veniam obtinere, vt à malè agendo resipiscant, & vitam emendent per veram cordis pęnitentiam, quæ malè anteactę vitæ detestationem, ac benè & iuxta diuinas leges viuendi propositum complectitur: nam experientia, & ratio etiam inter homines docet, vt si quis alium cõtumelia affecerit, velitque illi reconciliari; priusquam ad amicitiam & beneuolentiam restituatur; illatę iniurię pęniteat, animumque deponat amplius offendendi. Nemo enim alteri condonabit etiam suppliciter signa pęnitentiæ præbenti, & veniam petenti, si adhuc in obstinato animo lædendi perseueret. Quare cum Deus hominum corda exactissimè noscat, parum prodest, vt peccata condonentur hominibus, ista vel alia verba

proferre, si ipsos peccatorum non pęniteat, & peccandi voluntatem animumque deponant.

Deinde quia multa sunt peccatorum genera, quibus non solum diuina maiestas offenditur, sed etiam proximis iniuria & damnum infertur, qualia sunt furta, rapinæ, latrocinia, adulteria: quare si is qui huiusmodi peccatis proximum lædit, absque vlla restitutione damni, iniuriæve satisfactione diuinitus absolueretur, per solam horum verborum prolationē, Deus fuisset iniustus; sicut iniquus Rex esset qui furibus & prædonibus, nulla facta furti restitutione condonaret. Quare absurdum est, & cum recta ratione pugnans, quod docet Mahometus, nempe homines suorum peccatorum veniam obtinere per solam horum verborum prolationem. Ac denique cū facillimum sit, hæc verba proferre, quibus homines veniam sine alio labore, & salutem assequuntur; absque vllo rationis fræno, legisve metu homines furta, latrocinia patrabunt, plurimorum cędes committent, in omnium scelerum & flagitiorum genera pro libidine sua labentur, vt qui facilē omnium suorum peccatorum remissionem habent, dicentes, Non est Deus præter Deum, &c. vt experimento inter Saracenos conspicitur, vbi peccata bibi solent tam facilè, quàm bibi aqua cōsueuit: adeo cæcos, vt scelera omnium impurissima, & atrocissima honesta esse existiment; vel propter impunitatem spemque veniæ non deterreantur committere.

Fit igitur ex dictis in lege Saracenorum neminem posse saluari; quia in ea non sunt adhibita remedia conuenientia, ad delendum peccatum: & certè nihil verius prædixit Mahometus, dicens in Alcorano in cap. Marci, quod interpretatur Maria: omnes in Infernum Saracenos ituros; & ipse etiam Mahometus Saracenis dixit, Vos post me in Septuaginta tres partes diuidemini, quarum saluabitur vna, reliquæ vero omnes igne destruentur: & hæc sententia, vt affirmat Ricardus c. 5. sic valet apud Saracenos, vt nullus neque sapiens, neque insipiens eam vilipendat.

CAPVT XI.

Legem Alcorani esse irrationabilem, dum docet vnumquemque in lege sua saluari.

Mahometus saluandos docet singulos in lege sua.

DOcet insuper Mahometus in Alcorano, quemlibet rectè viuentem secundum præscripta, ac leges suæ sectæ saluari, nisi sit Apostata à lege Mahometi, sic affirmat in cap. de Balchara quæ interpretatur vacca: quod Iudæi & Christiani saluabuntur: & in cap. 4. Alcorani inquit: Sciendum autem generaliter, quoniam omnis rectè viuens Iudæus, siue Christia-

christianus, seu lege sua relicta in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans bonique gestor, indubitanter diuinum amorem consequetur. Aduersus hunc perniciosissimum Mahometi errorem, quem olim etiam Ethnici receperunt, vt testatur D. Augustinus libr. 10. de Ciuitate Dei cap. 51. duobus potissimum mediis insurgemus. Primo, demonstrabimus religionem qua Deus verè colitur, necessario esse debere vnam vbique, nec extra illam posse contingere alicui salutem. Secundo, principaliter etiam probabimus, impossibile esse, quemlibet in qualibet secta saluari.

Non est autem dubium, quin vnam & communem oporteat esse Religionem qua Deus colatur, eique gratum præstetur obsequium: quod sequentibus argumentis ita conuincitur. Quia omnes tenentur Deo debitum cultum exhibere, debitamque vitæ honestatem obseruare: ergo quicunque sit hic cultus Deo debitus, necesse est illum Deo ab omnibus exhiberi: nam alias non erit debitus ei, si sine iniuria, aut peccato subtrahi aut denegari potest: ergo necesse est vnam atque communem Religionem esse in omnibus; ergo vna fides, & honestas morum.

Secundo, Vna est veritas rerum diuinarum in se, quam non diuersificat nec variat diuersitas hominum, vel varietas Religionis eorum: non enim pendet vllo modo huiusmodi veritas ex hominibus, vel dispositionibus eorum: vnius autem & eiusdem veritatis vna est apprehensio, siue per credulitatem, siue alio modo fiat: ergo vna debet esse fides & credulitas apud omnes, & quicquid contra hanc veram credulitatem fuerit, error est impietatis. Et confirmatur, quia aliqua sunt obsequia quæ communiter exhibẽda sunt Deo ab omnibus hominibus, & quibus sine Dei blasphemia contradici non potest: quia sine Dei iniuria non posset dici Deum non esse adorandum, venerandum, orandum, & multa alia similia, quæ quia debita sunt, necesse habent omnes homines his Deum recognoscere & confiteri. Igitur cum hæc obsequia infinita esse non possint, certa erunt, & determinata. Hæc autem sunt quantum ad credulitatem, quæ Religio Christiana appellat articulos fidei: igitur extra hanc credulitatem & fidem, cultumque Deo debitum, non potest esse alius cultus Deo gratus.

Denique principaliter hac argumentatione conuincitur, non omnes in sua secta saluari; quia, ex hoc sequeretur, quod omnes sectæ Deo placerent, atque probarentur per se ipsæ Deo; & hoc dici nequit. Nam cum plerasque opiniones differentium sectarum, atque etiam nata ex opinionibus actionum studia oporteat inter se pugnare: fieri nequit, vt quælibet sectæ per se, sint diuinæ voluntati consentaneæ. Inde enim (quod absurdum est)

ſequeretur, eundem ipſum Deum auerſari quod approbat; & id vetare, quod ſibi tamen placet. Etenim ex omnibus contrarijs ac repugnantibus actionibus, neceſſe eſt quaſdam eſſe rectæ rationi congruentes, ac proinde probari vel etiam imperari à Deo: eas autem quæ ſunt his contrariæ, neceſſe eſt hoc ipſo eſſe à recta ratione auerſas; ideoque peccata Deo inuiſa, & ab ipſo prohibita. Itaque ſi opiniones omnes & actiones quarumlibet ſectarum, diuinę voluntati conſentaneę eſſent; & quędam ex illis, vt oſtenſum eſt, Deo ſint exoſę, & ab eo prohibitę, ſequeretur, vt dicebamus, aliquid auerſari Deum, quod ipſe tamen approbet, & id ipſum vetare, quod ſibi tamen placet. Accedit, quod ſi proprius etiam diſciplinas inſpiciamus earum ſectarum, quarum notitiam tenemus, vt Gentilium, Iudęorum, Turcarum, Hęreticorum; in ſingulis prauos errores, atque adeo actionum inſtituta peruerſiſsima facile animaduertimus: quę eſſe quidem media ad ſalutem conſequendam, ipſi grata Deo, neque cogitari ſine ſummo ſcelere, neque dici ſine atroci blaſphemia poteſt. Nam ex dictis, infraque dicendis conſtant multa abſurdiſsima de erroribus tam Gentilium, Iudęorum, Saracenorum, quam aliarum ſectarum.

Pręterea nec inuincibilis ignorantia tantorum errorum ſectatores excuſare vllo modo poterit aut ſaluare; quia etſi aliqui, ad quos Euangelij notitia nondum peruenerit, à peccato infidelitatis excuſentur: tamen inde non ſtatim ſequitur, vt quiſque poſsit ſecundum ſectam quamlibet adipiſci ſalutem: nam vt ſalutem conſequaris, ſatis tibi non eſt, vt à peccato in prauis alioquin actionibus excuſeris, ſed prćterea etiam neceſſe eſt, vt aliquibus medijs vtaris ad conſequendam ſalutem, per ſe rectis, & à diuina prouidentia, ad eam rem inſtitutis: cuiuſmodi ſunt fides, pęnitentia, &c. Vt enim Deus ipſe hominibus propoſuit finem vltimum, id eſt ſummam beatitudinem; ſic ad ipſum etiam pertinuit, media aliqua, & bona & neceſſaria conſtituere ad perueniendum in eum finem. Quod ſi terminum tantum, & non etiam viam hominibus oſtendiſſet; non eſſet perfecta illius prouidentia. Non eſt autem conſequens, ſi per ignorantiam aut opinionem in prauis actionibus à peccato excuſaris, vt etiam vtaris eiuſmodi medijs, quæ per ſe ſunt bona & neceſſaria ad ſalutem.

CAPVT

CAPVT XII.

Legem Saracenorum esse irrationabilem, quia violenta, & iniqua.

EST etiam Alcorani lex, vt breuiter dicam, ita violenta, vt meritò possit appellari lex cædis & mortis; eo quod homines non blanditijs, non rationibus, sed cęde cogi præcipit ad credendum. Quare ipse Mahometus cum legem suam non posset miraculis confirmare, eamque omni ratione carere, manifesta itidem mendacia continere cõspiceret; ac multos propter hæc fore qui ei contradicerent; sibi ipsi datum esse aiebat à Deo instrumentum proprium, (id est ensem) ad interimendum; ipseque tulit mandatum in lege, vt interimerentur quicunque Alcorano aduersarentur, & non crederent: quare non semel aut iterum, sed passim, quasi mandatũ quoddã vniuersale illa verba repetuntur, Interimite, interimite: in cuius confirmationem affert Ricardus exemplum Auunculi ipsius Mahometi, qui cum ab illo inuitaretur, vt Alcoranum reciperet; respondit dicens; Quid mihi, si hoc non fecero, fili fratris mei? cui tum Mahometus respondit, Interimam te, ô Auuncule. Hic autem dixit, Impossibile est esse quoddam aliud? nihil aliud, dixit. Auunculus autem inquit, Sequar te ad quodcunque volueris, lingua tantum, sed non corde, timore ensis. Omar autem filius Catempadi dixit coactus: Domine, tu scis quod solo timore mortis fio Saracenus. Filius autem Empiascaa timoreensis factus est Saracenus. Vnde misit literas ad Messe, quas mulier quædam occultauit sub capillis, nuncians his, qui sunt in vrbe aduentum Mahometi, vt cauerent ipsi vim doctrinæ illius. Hæc Ricardus.

Secundo etiam huius legis violentia confirmatur; quia ipse Mahometus affirmauit, in tantũ eius legem permansuram, in quantum armis temporalique potentia fulciatur. Aliud est etiam huius violentiæ argumentum, vt etiá ipse Ricardus refert: Quod quando Saraceni conueniũt, vt eos legem Magister doceat; ipse primum nudans ensem, eumque nudatũ manu detinens, vel in quodam eminenti loco ponens quoad finierit; eos docet: vt & sic clarius suadeat Mahometi doctrinam, potius gladio, quàm ratione niti.

Hæc est propagandæ Mahometicæ legis ratio, aliena & contraria ei, quã Sancti Apostoli & primi Ecclesiæ fundatores pręmonstrarunt: qui nõ ferro, vt inquit Augustinus, sed ligno; non mortem minitando, tormenta inferendo, sed obediendo potius, & supplicia, martyria, mortesque perferẽdo Ecclesiam plantauerunt, vt latiùs diximus lib. 2. & dicemus infra; Maximè quia

quia cum fides requirat affectum siue assensum voluntatis: secundum illud Apostoli: *Corde creditur ad iustitiam*: & voluntas cogi non possit; quomodo igitur credent qui vi & armis coguntur fidem recipere? cum ipse Dominus maxime ab homine cor quærat: iuxta illud, *fili præbe mihi cor tuum*. Ex quibus non obscurè deducitur Alcorani legem esse iniustam, & iniquã: cum sit causa cædis, rapinæ, & periurij, aliorumque scelerum. Quod si aliquando prohibeat rapinas, periurium, & alia, vt inquit Ricardus; tamen hæc prohibitio potius permissio quædam est. Dicit enim, Ne faciatis mala, non enim placent Deo: si autem feceritis, ipse est misericors & miserator, & facile vobis parcet. De rapina autem nihil vnquam mandauit vt restituatur, neque talem ipsi consuetudinem habent: sed sufficit dicere Saracenum: Non est Deus præter Deum, & Mahometus Apostolus Dei. De periurio autem palam dicit in cap. Elmin, id est Mensa: Non imputabit vobis Deus fraudationem iuramenti, sed inuocationem eius; quasi dicat, Periurium non obligat ad culpam, sed ad pęnam. Et postea subdit: Pro transgressione eius sufficit decem pauperum educatio, vel totidem indumentum, vel vnius captiui redemptio: qui autem hæc non potest facere, ter ieiunabit. ex his autem sequuntur omnia mala: non enim timent rapere, decipere, peierare, fidem violare; cum Christiano præcipiatur fidem seruare etiam inimicis & Infidelibus.

Mahometus autem palam dicit in cap. Elmetaare, id est necatio, quod Deus dispensauerit ei, vt non seruaret quod licite iurauerat, non amplius, videlicet, ad Iacobitissam quandam accedere: quæ Maria appellabatur; & sic peierauit, cuius remissionis testes sunt, vt dicit ipse, Michael, & Gabriel. Iniqua est igitur lex illa, quam sequuntur omnia mala Est autem iniqua, quia tot, & tanta mala, & mendacia Deo iniungit, & præter prædicta, etiam alia multa turpia & fatua.

CAPVT XIII.

Legem Alcorani irrationabilem esse, ex parte formæ, hoc est ordinis & stili.

Legis Mahometicæ confusio.

ALcoranum Pseudopropheta Mahometus, tanquam legem à Deo datam, ex Iudæis, gentibus & Christianis, varie, mixtè, confuseque collectam composuit: eam deinde versibus quibusdam rythmicis condidit, quo facilius in animos imperitæ multitudinis per suauitatem cantus & rythmi influerent, & firmius eis inhærerent. Nam sicut tradidit quidam nobilis Christianus Arabs, apud Dionysium Carthusianum li. 2. qui floruit circa

circa tempora Mahometi, & qui super omnes sui temporis Arabicæ linguæ vim, proprietatem, & elegantiam callebat. Vulgare tunc erat apud Arabes carminibus, & poeticis cantilenis studere: quin etiam versus facere, tam nobiles quàm ignobiles, tanquam quid vulgo vsitatum, pro nihilo ducebant. Legem suam Alphulian nominauit, id est sectiones siue capita; simulans legem ad se missam à Deo, non simul datam sibi vniuersam, sed per partes & interualla temporum; & vt Sibyllæ folia diuersis in locis, & temporibus, discretisque sententiis: callidè videlicet, ne quis in ea scriptura rerum consequentiam, & ordinem, ac rationem doctrinæ requireret.

Primus omnium Odmen, annis post Mahometum circiter centum, & decem, aliorum Mahometi successorum adiutorio, istam legem in vnum quasi corpus, & ad integritatem, quoad eius fieri potuit, redegit. Arabes appellarunt Alcoram id est scripturam; per excellentiam videlicet, præcisè scripturam appellari volentes: cum tamen ea sit ex varijs Iudæorum, Hæreticorum, & Epicureorum doctrinis, erroribus, fabulis, & blasphemijs, ceu indigestum quoddam chaos: quam tamen legem ipse ait descendisse de summo cælo, vsque ad infimum cælum, deinde paulatim in terras lapsam esse, & ad se delatam de quo etiam Deum sermocinantem secum inducit. Inter præcipuos Mahometi amicos, & socios duo fuere apud posteros celebriores: quorum alter vocatus est Haly, cuius interpretationem Alcorani sequuntur Persæ: alter nominatus est Haumar; quem vt fidissimum legis Mahometicæ interpretem cæteri (Turcas dico & Mauros) complectuntur, Persis hostili odio habitis.

Hanc vero legem non esse à Deo, inter alia ex eo præcipuè deducitur, quod ea quæ à Deo procedunt, ordinem & seriem inter se habeant, dicente Apostolo: *Quæ à Deo sunt, ordinata sunt*: quod & experientia testatur, tam in operibus naturę, quam in sacris scripturis: Moyses enim valdè ordinatè incipit à mundi creatione, & deinde totum Pentateuchum percurrit secundũ ordinem temporis & historię. Alij autem Prophetę bene ordinate processerunt secundũ ordinem historię, vel ad minus, secundũ ordinem materię. Incipit quidem ab Incarnatione; & Natiuitate Christi, deinceps autem de vita & doctrina, & eius miraculis, & post hęc de morte, resurrectione & ascensione dicit. Alcorano autem omnino nullus est ordo temporis. Neque enim dicit, quibus Regibus vel secundum quod tempus; neque historię ordo est.

Ac denique adeo inordinatè procedit, vt nemo sit, qui possit reddere rationẽ ordinis, & historię, & capitulorũ. Et neq; materię ordo est; nunquã enim vnam materiã benè ordinateq; pertractat, quinimo ab vna materia,

ad alteram per suppositionem omnino impertinentem transfertur tanquam abstractus. Sed & neque ordinem habet argumentationum, vel alicuius demonstrationis: sed omnis doctrina ex suppositione procedit, & supponens quandam propositionem per se ipsam veram, ex illa aliam concludit, quæ nihil commune habet ad primam, quale est illud quod passim ab eo dicitur; Deus excelsus est & bonus, & quod Alcoranus lex est salutis, & Deus est Deus, & quod nullus est alius Deus preter Deum, & Mahometus est Propheta verus. Quæ autem hæc conclusio, Mahometum esse verum Dei seruum, & quod Deus est Deus? Vnde Ricardus in Alcorano versatissimus cap. 11. Confutationis legis Mahometicę, ita inquit, *Neque reminiscor in toto libro me inuenisse vnam solam argumentationem quæ secundum rectam suppositionem, & conuenientem ordinem procedat. Nominum autem ordo illic Grammaticè & rythmicè optimus est: fere enim totus liber metricus & rythmicus est. Vnde & valdè gloriantur Saraceni in sic pulchro & ordinato Arabicæ locutionis modo: & ex his argumentantur, verum Prophetam fuisse Mahometum. Non enim sic ornatè sciuisset loqui homo omnino Idiota. Cuius contrarium apparet verius: Videmus enim in diuina scriptura Deum loquentem cum Moyse, & cum aliis Prophetis, & nunquam his rythmis vel versibus his loquentem. Moysis autem legem, & Euangelium fatetur Mahometus à Deo esse, Deumque libros Moysi, & Christo dedisse: sed hi non sunt metrici vel rythmici: & nullus aliorum Prophetarum, qui diuinam vocem audiuerunt, dixit Deum metricè locutum esse, quod & sapientes, & Philosophi homines dedignantur.* Hactenus Ricardus.

Et quamuis Dauid versibus Propheticè fuerit locutus, tamen non legimus vnquam Deum Dauidi, vel aliis Prophetis, versibus rythmicis prophetias dictasse.

Ac denique, vt paucis concludam, ex prædicta Ricardi sententia, nihil pretio dignum in multis Alcorani capitibus; multa turpia, turpissimisque verbis conscripta, fabulosa, ridicula quamplurima; vt potius aniles nugæ, quàm lex Dei esse clarè conspiciatur; adeo obscuro & intricato stylo, vt ipse Mahometus asserat se non totum Alcoranum intelligere: nec alium præter Deum intellecturum: quis ergo futurus eius vsus erit hominibus quod non intelligunt?

CAPVT

CAPVT XIV.

Legem Mahometi esse irrationabilem ex parte finis, quia vltimam hominum fælicitatem posuit in carnalibus delectationibus.

Mahometus summam hominis fælicitatem in carnalibus ponit voluptatibus.

CVm Mahometus esset voluptatum illecebris deditissimus, ipsamque voluptatum vim ad homines alliciendos agnouisset; vt prauo suo instituto, homines auerteret ab itinere cælesti, & in viam perditionis induceret; hanc viam ita in figura & aspectu composuit, vt omnibus plana, & patens, omni genere florum, atque voluptatum delectabilis esse videretur; proponens omnia quæ pro bonis habentur in terra: opulentiam nempe, honorem, quietem, voluptatem, ac illecebras omnes, quod non solum in hac vita, vt optimum constituit, sed & in alia finxit, promisitque expectandum: carnalis enim Mahometus præsentium bonorum fruitione captus, atque in his consequendis, iisque gaudendo occupatus, non potuit, aut potius noluit intelligere alia esse bona hisce temporalibus & corporis bonis longè præstantiora; & ideo in corporis, sensualibusque delicijs ac voluptatibus alterius vitæ fęlicitatem vltimam collocauit. Hic est Mahometi Paradisus quē ipse suis promisit, in quo non nisi carnales & obscænissimas promisit voluptates: promisit enim in eis, vt fere ex toto Alcorano constat, primo delicias epularum corporalium, dapiferos & Pincernas Angelos: secundo pretiositatem vestium & lectorum, vmbraculorumque amęnitates: tertio delicias concupiscentiarum, & blandimentorū muliebrium: *quæ*, vt ait Tullius, *voces potius pecudum, quam hominum sunt.*

Fundamenta autem & motiua Mahometi duo sunt præcipue: primum, quia non esset beatitudo, vt ipse ait, si vllum oblectamentum in Paradiso deesset: Secundum, quia frustra essent omnia in Paradiso, si non esset voluptas secundum luxuriam: vnde concludit porcus ille, quod quicquid volunt, præsto est, & quascunque delicias, & quomodocunque volunt, habēt omnia ad lubitum sine mora & difficultate. Ita quidem quod quas hic Vxores habuerunt fideles, habebunt & illic: cæteræ concubinę erunt, ancillarum vero non erit numerus.

In refutatione igitur huius spurcissimi erroris, duo erunt à nobis præstanda. Primum demonstrabimus in alia vita non esse vsum ciborum & venereorum: Secundum, non posse in his consistere veram hominis fælicitatem.

Quantum ad primam partem, hic error apertissimis rationibus confutatur. Primo resurrectio futura erit ad vitam immortalem, vt patet: vnde Isa. 25. dicit: *Præcipitabit Deus mortem in sempiternum*, & Ozee 13. Secundũ translationem 70. *Absorpta est mors in victoria*. Et Apoc. 20. dicitur: *Mors vltra non erit*. Ipse etiam Mahometus in libro de sua doctrina, dicit, Quod postquam omnia mortua fuerint; Deus occidet mortem, & postea resurgent immortales & integri. Cum ergo omnino sublata erit mors, necesse erit à resurgentibus subtrahi, quæ corruptibili vitæ deseruiunt, siue quę ad mortalis vitæ statum ordinantur. Manifestum est autem quod ciborũ vsus corruptibili vitæ deseruit; ad hoc enim cibos assumimus, vt corruptio quæ posit accidere ex corruptione naturalis humidi euitetur. Est etiam in pręsenti necessarius vsus ciborum ad augmentum, quod post resurrectionem in hominibus non erit; quia omnes in debita quantitate resurgent. Similiter coniunctio maris & fęminæ corruptibili vitæ deseruit, ordinatur enim ad generationem, per quam, quod perpetuo conseruari non potest in indiuiduo, in specie conseruetur. Cum autem, vt dictum est, vita resurgentium incorruptibilis sit; homines enim ijdem numero conseruabũtur; ergo fatuum est & irrationabile dicere, quod in resurgentibus sit ciborum, aut venereorum vsus.

Secundo probatur, quia vita resurgentium non minus ordinata erit, quã præsens, sed magis. In hac vita vsus ciborum ordinatur ad aliquem finem; ad hoc enim cibus assumitur, vt per digestionem conuertatur in corpus: si ergo post resurrectionem erit ciborum vsus, oportebit vt ad hoc sit, vt cõuertatur in corpus: cum ergo à corpore resurgentis nihil resoluatur, eo quod corpus erit incorruptibile: oportet dicere quod totum quod conuertitur ex alimento, transeat in augmentum: & ita corpora resurgentium in infinitum augebuntur: aut oportebit dicere quod erunt ibi tot egestiones, & aliæ fęditates, vt tantum resoluatur quantum conuertitur, quorũ vtrumque est inconueniens. Nec valet quod ipse Mahometus dicit in li. de doctrina sua, non fore ibi egestionem sordium, sed purgationem per sudorẽ: sicut puer in vtero matris, nutritur quidem, non tamen egerit. Corpora enim resurgentium ita erunt incorruptibilia, vt nihil de eis posit resolui: vnde non valet similitudo.

Tertio, hic venereorum vsus ad generationem ordinatur, si ergo post resurrectionem erit venereorum vsus, nisi sit frustrà, sequitur quod tunc etiam erit generatio hominum, sicut & nunc; sterilitas enim & læsio & plaga est naturæ, quæ nõ potest esse in optimo statu humanæ naturæ, cuiusmodi est status post resurrectionem: sequitur ergo quod multo fęcundior & fælicior erit prolis procreatio quam hic. Cum ergo mors in vita illa non erit, crescet ibi populus in infinitum. Finita autem est regio Paradisi illius, & om-

& omnis regio corporalis: quare breui tempore necessario magna pars populi illius de Paradiso exibit. Et erit necesse creari aliam regioné ijs, eamque non vnam solum, aut finitam, impossibile enim est, quascunque regiones finitas infinitos capere homines.

Si vero quis dicat vsum illum ciborum, & venereorum non respicere augmentationem & conseruationem corporis aut speciei; aut multiplicationem hominum, sed solam delectationem, ne aliquid in vltima remuneratione desit. At contra (vt bene D. Tho. 4. contra gentes) quia vita resurgentium ordinatior est, quam vita nostra: in hac autem vita inordinatum & vitiosum est cibis & venereis vti propter solam delectationem, non propter necessitatem sustentandi corporis, vel prolis procreandæ, & hoc rationabiliter, nam delectationes quæ sunt in præmissis actionibus, non sunt fines actionum, sed è conuerso: natura enim ad hoc ordinauit delectationes in istis actibus, ne alienati propter laborem, ab ijs licet necessarijs naturæ, desisterent; quod contingeret nisi delectatione prouocarentur. Est ergo ordo præposterus, & indecens, si istæ operationes propter solas delectationes exerceantur; nõ ergo erit in resurgentibus, quorum vita ordinatissima ponitur.

Neque obstat supradictis, Christum post resurrectioné comedisse, & bibisse: quoniam id non tam propter voluptatem aut alterius rei causam; quã ad demonstrandam suæ resurrectionis veritatem. Quare cibus ille nõ fuit conuersus in carnem, sed resolutus in præiacentem materiam: hæc autem causa comedendi non erit in resurrectione communi.

Ad secundam vero partem accedentes, facilè erit rationibus naturalibus conuincere, hominis fælicitatem non esse sitam in corporis voluptatibus. Prima, vt homo sit ab omni parte beatus, & acquisita bonorum sorte contentus, opus est vt eius desiderium sit vndique expletum, & ex quæ sunt in homine præcipuæ facultates, & nobilissimæ, adeptæ sint bonum, quod earum cupiditatem satiet. At planè experimur, in nulla re, quæ corporis sensibus percipitur, voluntatem hominum conquiescere vel intellectum expleri: nam quantacunque sensuum voluptate perfundatur homo, ac abundet; nunquam tamen omnino saturatur: semper enim plura & maiora bona appetit: non ergo ponenda est fęlicitas in ijs quæ corporis solum sensum oblectant, animum vero non satiant.

Secunda, Nulla animantium facultas expleri satiarique potest, nisi sui proprij obiecti adeptione, verbi gratia gustus non conquiescit vel oblectatur odore, sed rerum saporibus, qui in cibis quibus vescimur reperiuntur. Auditus non satiatur corporum coloribus, sed sonis, qui aures demulcent: sic intellectus noster verum habet, vt proprium, obiectum, sed vniuersè verũ, vnde satiari nequit alicuius priuati veri consecutione, quia nullũ est

particulare verum effectum, quod totam eius capacitatem æquet: quare in nullo vero conquiescit, donec omne verum obtineat. Similiter nostra voluntas sua natura fertur in proprium obiectum, in id quod est vniuersè bonum, & ita nullo procreato peculiari bono satiatur, quousque omne bonum possideat: at in his rebus quæ corporis sensibus obijciuntur, neque est vniuersè verum, neque vniuersè bonum; siquidem præter eas alię multo sunt meliores & veriores. Vitæ ergo futuræ fęlicitas in his rebus minimè consistit. Item bona sensuum, non sunt propria obiecta intellectus, aut voluntatis; quippe quæ sunt obiecta sensus & appetitus qui sensuum est comes: at præstantissimæ hominis facultates sunt intellectus, & voluntas, quibus mens est prędita: fieri ergo nequit, vt in alio sæculo conquiescat homo, nisi hæ mentis facultates suorum propriorum obiectorum consecutione expleantur.

Tertia, quia homine intereunte, omnes sensus & corporis facultates & vires intereunt, vt quę corporis instrumentis sunt alligatæ, & corporis vinculis astrictæ, & carni concretę: & ideo extinctus homo, nec audit quicquam, nec cernit, nec gustat, nec odoratur, nec manibus contrectat, sed solum post hominis obitum, supersunt tres animi facultates, quæ rationis compotes vocantur, quæque ad suas functiones corporis adiumentis & instrumentis non egent, quia nulli corporis parti alligatæ sunt, nimirum memoria, intelligentia, voluntas, quæ mortis & interitus expertes sunt. Est igitur ridiculum, & penitus absurdum, dicere alterius sæculi fęlicitatem esse positam in rebus quę sensus nostros oblectant: quandoquidem animus corpore solutus, & in aliam vitam translatus, sensibus caret, quos vna cum corpore amisit; & idcirco nihil percipere potest eorum bonorum, quæ ad corporis sensus spectant, sed eius fælicitas consistit, in trium spiritualium functionum actionibus, nimirum in functione memorię, quę semper est memor eorum bonorum quę possidet: in actione intellectus, qui est omni sapientia plenissimus, vtpote qui omne verum, cuius mens hominis capax est, cognoscit perfectè absque vllo errore, deceptione, & lapsu: neque enim vlla falsitate aut mendacio decipitur, neque vllis ignorantię tenebris obscuratur: nec alicuius rei discendę studio, & desiderio tenetur. & in operatione voluntatis, qua semper iucundissimo quodam amore diligit Deum, qui est summum & infinitum bonum: & his actionibus expletur & satiatur animus dulcissima omnium bonorũ possessione contentus.

Prętereà quarto, ex conditionibus siue circũstantiis beatitudinis probatur, quarũ prima est, vt beatitudo sit vltimũ simpliciter, ad quod omnia referri debeant, & ea ad nihil aliud: ita docet Philos. libr. 10. Ethic. cap. 2. & 7. Secunda, vt sit aliquid secundum se perfectum, & maximè excel-

excellens, inter alia bona, quę conditio per se constat. Tertia, vt expellat omnem miseriam seu defectum boni, alias non esset beatitudo. Quarta, vt satiet appetitum hominis, ita vt nil prętetea desideretur, cum anxietate, & inquietudine: hæ autem conditiones non reperiūtur in vllo bono creato, & multo minus in illis bonis quę ad corpus pertinent; vt sunt diuitię, cibi, venerea: quia secundū rectam rationem ista ordinantur ad ipsum hominem tanquā in finem: ac ex consequenti sunt inferiora homine. Ex quo etiam sequitur, quòd non sunt perfectiora & excellentiora bona: maximè quia cum voluptas sit quidam appetitus humani quies in aliquo bono, aliūde obtento, atque adeo quiddam consequens aliud quod sit excellētius bonum. Deinde nec voluptates corporis expellunt omnem miseriam, neq; satiant appetitū, quia cū ijs possunt esse quamplurima coniuncta mala, ac desideria, vt experientia constat.

Quinto, beatitudo vltima hominibus in pręmiū bonorū operū promissa, consistit in his, quę omnem humanę facultatis virtutem excedunt, dicente Propheta Isai. 14. *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit diligentibus se.* Et Apost. ad Roman. 8. *Non sunt condignæ passiones huius sæculi, ad futurā gloriam, quæ reuelabitur in nobis*: sed fælicitas quam seductor ille Mahometus promisit, non est in aliis bonis maioribus, quàm habet vita præsens. Promisit enim flumina lactis, & vini, & mellis; vnde non promisit eis alios liquores secundùm speciem quam habet vita ista, etsi fortè gustu suauiores: & eodem modo se habet de saporibus, cum determinati sint numero specierum suarū, nec ampliores, nec alij esse possunt: idem quoque dicendū de omnibus generibus ciborum. Quare manifestū est, quod non aliam fælicitatem promisit eis, qùàm carnalem, quam habet vita ista, eamque nec maiorem nec meliorem. Vnde patet, quā turpiter errauerit assignando fęlicitatem futuram, illi vitæ prçsentis tam propinquam, in bonis nimirum corporalibus.

Sexto, Summa perfectio hominis non potest esse in hoc, quod coniūgitur rebus inferioribus se: sed in hoc quod coniūgitur alicui rei altiori, finis enim melior est iis quæ sunt ad finem; sed delectationes carnales consistūt in hoc quòd homo secundùm sensum coniungitur aliquibus rebus se inferioribus, scilicet sensualibus: ergo error magnus est, in talibus hominis fælicitatem ponere.

Septimo, In illo maximè ponenda est fęlicitas, per quod homo maxime accedit ad Deū, qui beatificator est Angelorū & hominum; sed per delectationes prædictas maximè impeditur homo à maxima appropinquatione ad Deum, quæ fit per contemplationem, quam maxime impediūt delectationes sensuales, sunt enim quędam vincula mentiū humanarū, & excęcamenta oculorum intellectualium: si enim quis cibi & potus abundantia frui,

frui, & sapientiæ vacare se posse putet, decipitur. maximus ergo error est, in talibus fęlicitatem ponere.

Octauo, Vbi talis veneris ac gulæ vsus erit, necesse est fore magnam & assiduam corporum exinanitionem, resolutionem, trāsmutationem, digestionem, somnum, & alia huic vitæ necessaria: ita vt ille Mahometi Paradisus, quantuscunque fuerit, sudoribus, egestionibus, & vrinationibus replēdus sit. Quid ergo aliud erit nisi taberna indefessæ gurgitationis & perpetuæ fęditatis, & turpitudinis prostibulum, atque volutabrū porcorū. Omitto abominationes & fęditates illas, quæ ex commixtionibus maris & fęminæ sequuntur. Quod autem dicit Mahometus Angelos pincernas & dapiferos futuros sibi credentiū, quis non rideat? Quasi vero Angeli sancti fęlicitatem illam, quam nec oculus vidit, nec cor hominis concepit, deserturi sint; vt lectos fędis glutonibus ad turpitudines exercendas parent ac ornent; Angelicæ beatitudinis excellentiam in coquinariam seu dapiferam seruitutem commutaturi.

Nono, Quia cum hæc beatitudo sit maximū bonum, Deo etiam debet conuenire, maximè cum Mahometus Deum faciat corporeum, habentem membra corporea, vt manus & pedes. Nam si, vt ipse inquit, non est beatitudo vbi voluptas absit, aut Deus non erit beatus, aut his etiam bonis fruetur. Erit igitur Deus similis illis Dijs quos Poetæ & fabulæ finxerunt, eruntque Deæ: supposita vero hac sexuum diuersitate, consequens est vt concipiant: aliaque obscęna & absurda sequantur, quod si Deum non esse corporeum Saraceni respondeant, atque ita sine corpore frui perfectè æterna fęlicitate; cur ergo hominibus etiam absque corporis voluptate, hæc fœlicitas contingere non poterit? Et confirmatur, quia Angeli, quos ipse Mahometus corporeos esse docet, fruūtur hac voluptate, ex delectatione ciborū & venereorū orta, aut illa carent: si primum, erunt Angelorū duo sexus, manducabuntq; Angeli & bibent in cælo, quę omnia ridicula sunt: si secundum igitur Angeli aliam præter corpoream consecuti sunt fælicitatem quare ergo non & homines?

Decimo, quia animæ à corporibus separatæ, ex sentētia ipsius Mahometi sunt nunc in Paradiso; ipse enim affirmat in cælo se vidisse Abrahamum, Moysem, & alios: & cum hi beatitudine perfruantur sine corporis consortio, cum illo careant; vt alios omittam, Christus Dominus, & D. Virgo, Prophetæ, & Sancti alij, qui sobrij, moderati, casti, vel virgines fuerunt in hac vita imperfectionibus plena, in illa cælesti perfectissima, erunt ebrij, libidinosi, intemperati? alioquin non futuri beati.

Præterea vndecimo, Si verum est, quod nullum oblectamentum sensuale defuturum sit futuræ beatitudini, seu Paradiso Mahometi, cum variis

varijs & diuersis oblectamentis afficiantur homines, vtpote quidam in cibis, quidam in potu, quidam in luxu, quidam in ludo, quidam in venationibus, quidam in piscationibus, quidam in hastiludijs, alij in diuersis alijs rebus: nos dicere oportebit, in Paradiso esse omnia genera ciborum, volatilia, oues, & boues, & vniuersa pecora campi, vniuersáque genera condimentorum, iuxta oblectamentum singulorum hominum; amplissima insuper flumina vinorum, iuxta varietatem gustuum singulorum hominum; apothecas specierum, & confectionum; prostibula tandem luxuriantium, syluas feris plenas ad venandum, stabula multa equorum ad hastiludia exercenda, & ex consequenti, multa stercora animalium, & plura similia quæ inferri possunt, aduersus stultum Mahometum, Quæ & stultissima sunt, & omni derisione digna; illumque profectò Paradisum Mahometus suis descripsit, quem ipse bestialis sibi concupiuit.

Ac denique duodecimo Lactantij Firmiani lib. 3. diuinarum institutionum cap. 8. ratione hac compendiosissima disputationem nostram concludamus. *Cū de officio*, inquit, *hominis agatur, oportet summum summi animalis bonum, in eo constitui quod commune cum cæteris animalibus esse non posit. Sed vt feris dentes, armentis cornua, volucribus pennæ propria sunt; sic homini aliquid suum debet ascribi, sine quo rationem suæ conditionis amittat: nam quod viuendi aut generandi causa datum est omnibus, est quidem bonum naturale, summum tamen non est, nisi quod est vnicuiq; generi proprium. Sapiens ergo non fuit, qui summum bonum credidit voluptatem: quoniam siue illa securitas, siue gaudium est, communis est omnibus. Aristippo ne respondendum quidem duco, quem in corporis semper voluptates ruentem, nihilq; aliud quam ventri & veneri seruientem, nemini dubium est, hominem non fuisse: sic enim vixit, vt nihil inter eum, pecudémque distaret, nisi vnum, quod loquebatur. Quod si asino, aut cani, aut sui facultas loquendi tribuatur, quærásque ab his, quid sibi velint cū fœminas tam rabide consectantur, vt vix diuelli queant, cibos etiam potúmque negligant, cur aut alios mares violenter abigant, aut ne victi quidem absistant; sed à fortioribus sæpe contriti, eo magis insectentur, cur nec imbres, nec frigora pertimescant, laborem suscipiant, pericula non recusent: quid aliud respondebunt, nisi summum bonum esse corporis voluptatem? eam se appetere vt fruantur suauißimis sensibus, eósque esse tanti vt assequendorum causa, nec laborem sibi vllum, nec vulnera, nec mortem ipsam recusandam putent. Ab his ne igitur præcepta viuendi petemus, qui hoc idem sentiunt, quod animæ rationis expertes?* Hactenus Lactantius.

Neque quemquam mouere debet, in Scriptura reperiri loca aliqua quæ vsum ciborum post resurrectionem, videtur hominibus promittere, Isai. 27. *Faciat*, inquit, *Dominus exercituum omnibus populis ex mōte hoc conuiuium vindemiæ defæcatæ*: quoniam ista, & similia loca spiritualiter intelligenda sunt; quia mos est Scripturæ sacræ diuinæ intelligibilia, sub similitudine sensibilium proponere; vt animus noster ex alijs quæ nouit, discat, vt docet D.

Gregorius, incognita amare. Quare secundùm hunc modum delectatio, quæ est in contemplatione sapientiæ, & assumptio veritatis intelligibilis, per intellectum nostrum per vsum ciborum, in sacra scriptura consueuit designari; secundum illud Prouerb. 9. quod de sapientia dicitur, *Miscuit vinum, & posuit mensam, misit ancillas suas vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis; si quis est paruulus veniat ad me, insipientibus locuta est, Venite comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis*, & alia similia loca: quæ nulla ratione de cibo corporali intelligi debent, sed de illo cibo, qui in mensa sapientiæ sumitur, vt dictum est. Mahometus verò non figuratè, sed propriè de delectationibus corporeis loquitur. Quid quod Saraceni aliqui dicant, cū passim per Alcoranum sparsit Saracenorum beatitudinem esse, hortos irriguos possidere, mulieres, & pellices, iuuenes, verecundas, & pulchras, purpureis vestibus indutas, & his similia habere. Hæc sunt quæ de suprema hominis fælicitate sensit obscænus canis, aut sus ille lutulentus, &, vt Poëta loquitur, *Epicuri degrege porcus*.

Ex quibus facile erit motiuis siue argumentis Mahometi respondere: Et quidem ad primum resp. Vanum esse argumentum, nempe quòd si vllum oblectamentum in Paradiso deesset; beatitudo minime plena esset: quia, vt diximus, oblectamenta carnalia, qualia ipse Mahometus finxit, nō pertinent ad veram beatitudinem; imo in contrarium formari deberet argumentum, hac ratione: In Paradiso erunt voluptates carnales, quales Mahometus describit: ergo sequitur quod ibi non erit vera, neque plena beatitudo; cum delectationes sensuales similes cum spiritualibus simul esse non possint, vt iam supra demonstrauimus. Neque etiam secundum motiuum vrget, nempe quod frustra essent animalia in paradisum, si non adesset voluptas secundum carnem: hoc enim motiuum ex ignorantia, & hebetudine mentis Mahometi, ad percipiendam spiritualem animarum, immensamque voluptatem, quam ex visione Dei percipiunt, emanauit. Quare non mirum, si carnalis homo non potuerit beatitudinem absque carnalibus voluptatibus excogitare. Erit tamen in corpore sua voluptas, & gloria & redundantia beatitudinis animę in ipsum deriuata; corpus enim glorificabitur, eiusque glorificatio quatuor continebit dotes, tanquā quatuor partes corporum Sanctorum, quæ sunt claritas, impassibilitas, subtilitas, agilitas, & ita totus homo exultabit in Domino, iuxta illud Psal. *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, Cæterum differentia sexuum, & membrorum varietas post resurrectionem non erit frustra, cùm sit ad naturæ humanæ perfectionem redintegrandam, in specie, & indiuiduo, quamuis animales operationes desint. Licet ergo viri & fęminæ cum membrorum suorum integritate resurgant, non sunt tamen dicendæ frustra fęminæ adesse, quia non erit commixtio cum eis.

SECVNDA

SECVNDA PARS HVIVS TRACTATVS:

De præstantia legis Christianæ, comparatæ sectæ Mahometanæ.

IN superiori parte huius tractatus, in eo argumento versati sumus, ex quo satis constare potest, legem Mahometi ex quatuor illis capitibus, nempe authorem eius ostendendo fuisse turpissimum & iniquum; Secundò ex ipsis rebus quas præcipit ac docet; Tertiò ex fine, siue præmio suis sectatoribus promisso, Quarto denique ex forma seu stylo ipsius legis, irrationabilem esse. Restat vt in hac secunda parte de excellentia & præstantia eius legis dicamus, quam sanctissimè tulit Iesus Christus Saluator noster, sumptis argumentis à contrarijs omnino capitibus; nempe à mira authoris sanctitate, ab his quæ diuinitus constituit & docuit in ea, à fine Christianis ab eo præfixo; ac denique à forma siue stylo & ordine Sancti Euágelij. Postea in fine huius secundæ partis responsuri aliquibus obiectionibus, factis in fauorem sectæ Mahometicæ.

CAPVT I.

De admirabili Christi Domini sanctitate, ex testimonio ipsius Mahometi.

EX multis eximijsque laudibus quibus Mahometus in suo Alcorano, (vt omittam testimonia alia grauissima clarissimaque) Christi Domini nostri excellentiam prædicauit & magnificauit, euidenter concluditur, authorem Religionis Christianæ in omnibus excellere ac superare Mahometum. Et vt ad rem accedamus, Mahometus in 5. cap. Alcorani sic scriptum reliquit; Angeli Mariam alloquentes dixerunt, O Maria omnibus viris, & mulieribus splendidior, mundior, & iucundior, ferimus tibi summi Nuncij gaudium cum Verbo Dei, qui est Iesus, qui est facies omnium gentium in hoc sæculo & futuro, vir sapiens & optimus, ab vniuersitatis creatore mittitur; ipse filium tuum cum diuina virtute venientem,

librum legiferum, omnisque magisterij peritiam, & Testamentum, atque Euangelium edocebit; filius tuus cæcos & mutos curabit, leprosos mundabit, mortuos resuscitabit; quæ cuncta credentibus in Deum miracula censentur: Vetus Testamentum confirmabit, seque cum diuina virtute ac potentia patefaciens, dicet, Piè credentes in Deum me sequamini: Deus enim mei vestrique Dominus est, quem adorantes recto procedent tramite. Sciens autem Iudæos in sua credulitate obstinatos manere, ait, quis in Dei nomine me sequetur? & viri quidam vestibus albis induti dixerunt: Nos in Dei nomine te sequentes in Deum credimus te teste dixeruntque, O Creator nos libro Euangelij fidem adhibentes, legatumque tuum Iesum imitantes ascribe fidelibus tuis. Et Deus Iesum affatus; Ego, inquit, tuam ad me reducens animam & exaltans, teque ab incredulis liberans, eos qui te secuti sunt ijs qui verbo tuo non crediderunt, vsque ad diem publicæ resurrectionis, superponens, incredulos quoque summis cruciatibus, & hic & in futuro sæculo afficiam: fidelibus verò & benefacientibus merita sua cum gaudio conferam. De virtutibus igitur & iustitijs Iesu ita tibi reuelare decreuimus.

Ex his clarè colligitur Alcoranum Christo prærogatiuas quasdam supra Mahometum tribuisse; ac de eius persona in omnibus diuinius, quàm de suo Mahometo iudicasse: quæ amplius erunt conspicua, si ad singulares circumstantias Christum Mahometo comparantes descendamus. Primo in Conceptione: nam Christus suæ matri, vt Alcoranus etiam tradit, fuit annunciatus per Angelum Gabrielem, & sanctificatus per Spiritum sanctum, & non ex semine viri, nec operatione naturæ, sed virtute Dei, ex Virgine Matre sine Patre conceptus.

Secundo, natus ex Matre sanctissima, vt patet ex supradicto Alcorani testimonio, Et insuper in Cap. Abraham habentur hæc verba: Dixerunt Angeli Beatę Mariæ, O Maria Deus præposuit te omnibus mulieribus, & in loco supra citato O Maria, inquit, omnibus viris & mulieribus splendidior, mundior, & fæcundior: Mahometus vero in peccatis conceptus & natus est totus, & ex parentibus Idololatris.

Tertio Christus Iesus ab Abraham, & Isaac descendit, quibus facta est repromissio de benedictione, & consequenda hęreditate. Mahometus autem descendit per Ismaël ad quem non fuit extensa promissio, sed de eo scriptum legimus, *Erit homo ferus, & manus eius contra omnes.*

Quarto, in Christi natiuitate Angeli cum grandi è cælo splendore, Pastores ad gratulationem inuitant nati numinis. Stella verò Magos eodem adduxit, circumciditur puer octauo die, vt doceat nos legibus obedire, imponitur ei nomen personæ congruens Iesus, quod idem est ac saluator; ideoque in eius ortu tot sunt edita prodigia, vt iam tunc scire-

sciretur hunc esse, illū, qui à Deo ad mundi reparationē electus, destinatus erat ac missus, duodecimo ętatis anno remansit in templo inscijs Matre & Iosepho, & contulit cum Magistris Hebræorum de lege & Messia: quod ille maximis de causis fecit, primum vt patefaceret se iam tum ad quid venisset scire, & quæ à Patre mandata accepisset: & suppetere sibi si docere voluisset, sapientiam; nec temerè aut subitò ad ingentia opera delectum ac ascitum, vt Moysem, & alios permultos, nec fortuito in id munus docendi incidisse. Hęc & alia de Iesu Christi infantia mirabilia comperta sunt, de Mahometo vero pubere nihil aliud, vt ipse fatetur, quàm Idolorum cultus.

Nisi quis nobis obijciat fabulam illam stultam & impiam de luce, quæ si in Alcorano contineretur, pluribus à nobis esset confutanda rationibus, sed quia inuentum est ipsorum Saracenorum, eam breuiter reijciemus. Narrant lucem incredibilem conditam esse in Adam semen atque originem Mahometi: hanc cum esset genitus Seth, transisse in Euam, ab hac in Seth, ab illo in vxorem, concepto illo qui propagaturus esset genus, ita deinceps ordine per genitores ad Mahometum: & hanc lucem tantā fuisse, vt omnes animantes eam sint admiratæ: oportet igitur maiorem fuisse quàm lucem Solis. Nam hunc Solarem splendorem non admirantur brutæ animantes. quis vnquam rei tam inusitatæ tamque stupendæ meminit? videlicet prætermisisset tam grande miraculum Moyses, qui de Patribus etiam minutissima persequitur? prætermisissent alij scriptores infiniti, qui à condito orbe fuerunt ad ortum Mahometi? Quid vero luce opus fuit ad Mahometum declarandum? quasi Moyses & Christus nuntij Dei nō fuerint, & sine luce. cum autem ventum est ad Abraham, nō ad Isaac migrauit splendor ille per Saram, sed ad Ismaelem per Agar, & ex Sara per Isaac traxerunt originem Moyses & Christus, quos Mahometus ipse maiores se & sanctiores fuisse confitetur. Tandem lux hæc peruenit ad matrem Mahometi, à qua in Mahometum prorsum demigrauit, ibique conquieuit: si hæc lux à parētibus fuit Mahometi, quomodo puer fuit idololatra, & grassator? quin potiùs à conceptu ipso sanctus & venerabilis? quis non illum adoraret vt cælitus demissum, in quo tam admirabile conspiciebat signum fauoris diuini? quid opus illi fuit alijs miraculis aut alijs argumētis diuinæ legationis?

Quintò de persona Christi, hoc est, de excellentia sanctitatis ac vitæ & morum probitate, sapientiæ, virtutis, miraculorum, officijque præeminētia supra Mahometum, ex ipsius Mahometi & Alcorani doctrina facile comprobatur. Nam cùm Mahometus finxit se legem à Deo accepturum, à Gabriele in cælum duci, & inprimis in sex cælis singulos Patriarchas vidisse cum Angelorum multitudine, Adamum, Noë, Abrahamum, Iose-

phum, Moysem, Ioannem Baptistam qui omnes Mahometo tanquam Prophetæ ipsis excellentiori, & in maiori apud Deum gratia humiliter supplicabant, in septimo quod erat supremum cęlum Deique thronus, proximum conspicatus Christum Mahometus, se ipsum eidem magna cũ humilitate commendabat; perinde ac si Christus tantum superaret Mahometum, quantum Mahometus reliquis illis præcęllebat. Præterea in loco supra citato Iesum appellat Mahometus virum sapientem & optimum; fuit enim Christi vita admirabilis & diuina, nec possedit vllas opes, nec ambijt, contentus tegumentis corporis, & victu in diem quæsito, qualiscunque contigisset. oblatum est ei regnum, spreuit & reiecit, nullam voluptatem vnquam captauit, nullum in vita eius crimen, nulla criminis suspicio vel leuissima, inter tantam inuidiam & odium. Nulli est vnquam assentatus, nec loquutus ad gratiam, semper rectum & verum, etiam cum pręsentissimo periculo, & capitis discrimine: vel Marthæ (quę ipsi & Discipulis eius ministrabat, & parabat cibum atque hospitiũ) officium Magdalenæ prætulit, nullam aliam in rem intentæ quam vt illũ audiret.

De modestia & mansuetudine illius infinitũ esset dicere, quanta æquanimitate & accepit iactas in se contumelias, & pertulit quæcunque euenissent. Nemini maledicenti sibi remaledixit, nec mordentem remomordit. Asperius interdum increpauit vitia, non sua causa, sed publica, imo eorum ipsorum quos ita obiurgaret, vt nihil vel vtilius, vel lenius esset tali asperitate, nulli in eius sermone admisti ioci, nulli vel in dictis vel in factis lusus, omnia semper (quod Deum decebat) seria & seuera. Magnitudinem suam, & paternum in nos affectum patefecit, quod in loquendo captui illorum se accommodauit, cum quibus ageret. Nec dixit quicquam ad ostentationem suæ sapientiæ: quod fecisset quisquis in tam nouis & mirabilibus præceptis vitæ captasset authoritatem, & fidem: quod fecerũt Mahometus in Alcorano, Rabbini Iudæorum in Thalmud, & Philosophi gentium.

Seruauit perpetuam castitatem, neque vxorem duxit. Non erat fas eum habere sponsam mulierem, cui despõsata erat Ecclesia, & singulæ nostræ animæ: nec gignere corporaliter liberos, qui tot gigneret quotidie spiritualiter. Decebat quoque hominem spiritualem castitas & mundities corporis. Adde quod venerat, vt homines non terrestres faceret, sed cælestes, & à contagio liberaret carnis, ad cælestem puritatem, & munditiem traductos.

Postremo noluit discrimen aliquod inter sobolem naturalem & adoptatam relinquere, omnes voluit spiritualiter creare: vt omnes sciant ad gratiam se atque adoptionem hæreditatis filij Dei pertinere, non ad naturam

turam

turam. Quid ergo, dicat aliquis, exemplumne præbet omnibus vt cælibes viuant & casti? Prębet certè quantum quisque potest consequi: sed quemadmodum ipse idem de castitate dixit: *Non omnes capiunt verbum hoc, nisi quibus est cœlitus à Patre concessum.*

Mahometus vero qualis fuerit, iam superiori cap. descripsimus. Vir prima ætate idololatra, & pauper, latrocinia exercens, tū nactus opulentas nuptias militauit sub Heraclio Imperatore inter populares suos Arabes. In ea militia occasionem Principatus ac potentiæ inuenit: nā cum Arabes irati Heraclio, discessionem ab eo fecissent, hic se ordinibus iratorum militum admiscuit, eorumque animos aduersus imperatorem exacuit, & in defectione confirmauit. Tum creatus est à parte quadam militum dux Mahometus, quemadmodum ij solent in omni seditione extolli, qui praua multitudinis consilia comprobant, potentesque & Principes insectantur. Humilitatem generis & vitæ prioris sordes multi in eo nouo duce aspernabantur. Ipse vt ab illo se contemptu vindicaret, quod est apud stolidam plebem facillimum atque efficacissimum, diuinitatem suis actibus prętendit: non iam se ducem & Principem ferēs militari fauore electum, sed Prophetam & nuncium Dei omnipotentis, vt obtentu diuinitatis omnes haberet dicto audientes. Hic est ille Dei Propheta, latro primum, mox seditionis miles & transfuga, dein modicam authoritatem & effrenatissimā eius libidinem diximus supra: At vero ne quis scelera & flagitia, quæ palā Propheta designabat, auderet carpere aut vituperare, authoritatem diuinam omnibus interposuit, & se à Deo iussum id facere confirmauit: bella, cædes, rapinas, adulteria. Nec satis illi fuit malum & sceleratum esse, nisi etiam nequitiæ ac scelerum suorum authorem causamque Deum faceret, patrem bonitatis & Iustitię, osorem vitiorum. Mouet bella, agit, rapit, occidit; ait se cum potentia bellica à Deo missum: incestat, adulteratur, polluit virgines & maritas; facit Deum lenonem suum, & ait sibi datam à Deo vim generandi quantum hominibus quadraginta. Quid potest dici obscenius? quorsum hæc generandi tam immanis potestas, nisi vt non solum impune ac licenter, sed cum aliquapiam religionis cognitione à muliebri simplicitate & superstitione admitteretur ad concubitum, sinente marito aut patre, atque etiam authoritatem numinis reuerente, à quo esset illi tale munus concessum?

Sexto admirabilis Christi sapientia nota est in Alcorano maximè in locis in princ. huius cap. adductis, vbi Christum appellat sapientem, & omnis magisterij peritiam edocentem. Sed clarius ex doctrina Christi id constabit, initium disciplinæ suæ sumpsit Christus Dominus à refutatione receptorum errorum, de opibus, de voluptatibus, honore, dignitatibus, gratia, potentia: quę omnia spernere suos, ac pro nihilo existimare iussit, tan-

tanquam fluxa,vana,commentitia,breui peritura. Caput doctrinæ suæ, pietatis,amorem esse dixit erga Deum,& homines,in quo ostendit homini,quis esset finis & exitus bonorum omnium,& quemadmodum petendus. Amor enim Dei,quia nos Deo iungit beatissimo,beatos efficit. Amori erga Deum amores rerum istarum officiunt,inter quæ versamur. minus enim amat singula,qui amat plura & sensus vsu,aut voluptate reru mundi huius citerioris delinitus, à rerum altiorum amoribus mentem quasi manu iniecta retrahit. Contemnenda igitur hæc sunt quæ videmus & cõtrectamus,si vniuersum amorem nostrum in eo quod oportet collocare cupimus. Non est charitas nostra in res plures partienda,quæ tota ipsa adeo est exigua. Christi ergo disciplina fuit hæc,omnia ita à nobis esse possidenda & sumenda,ne in animum penetrent:non debere voluntatem ad se pellicere,quæ præsenti tantum necessitati seruiunt,& subinde nos à cura æternitatis abstrahunt:cui curæ quicquid noceret , rescindi abijcique imperauit,opes,honores,amicos,parentes , & liberos, si esset necesse,& proprium corpus. quicquid eam adiuuaret adsci sci & amplecti , sobrietatem,patientiam , tolerantiam , animi æquitatem. Ex Dei amore amor proximi nascitur, tanquam filium necessario amet , qui patrem & eædem res vtrique charitati simul sunt noxię,atque vtiles. Ex opum,& potentię, & claritatis cupidinibus nascũtur lites,rixæ, iurgia,pugnæ,cædes,odia;ex illarum neglectione quies,& pax,& amicitia. Vicissim quoque magnum est argumentum charitatis Dei, charitas hominum. Et quoniam quidem ad cælestem illum amorem ficti ac instructi sumus,vetat nos hic Christus odijs,& simultatibus assuescere. vult amore iungi, vt immortalem illam vitam iam nunc incipiamus meditari. Nec solum redamandum esse amicum,sed non habendum inimicum odio:quod præceptum arduum nimis, & factu asperum inueteratæ nostræ consuetudini,vnumque ex difficillimis Christianæ pietatis,si actæ quidem & corruptæ naturæ sententijs atque opinionibus videtur. Nam sensui naturæ integrę,quam Dominus restituit,nihil est probabilius , nec æquius nec facilius factu . Hæc & alia Christus diuina præditus sapientia docuit,& fecit,sicut Mahometus tam in doctrina,quam vitæ probitate dissimili ac omnino contraria via processit,vt latissimè ex his quæ diximus supra patet.

Septimo de potentia Christi,hoc est virtute operandi miracula, clarissima sunt Alcorani testimonia;vt iam vidimus supra,imo & Christi miracula tanta,& tam manifesta fuerunt orbi,vt nulla vnquam gens fuerit vel tam impudens , vel tam Christo inimica & infensa , vt ea sit negare ausa. Itaque Gentiles, Iudæi, Agareni omnes grandia & mirabilia esse à Christo edita opera confitentur,sed alij alias in causas referunt. Agareni Deum authorem illorum fatentur, Iudæi , & Gentiles Dæmonem.

Sed

Sed res ipsa clamat apertissimè Deo authore, atque approbatore illa omnia esse facta In cæcitate & surditate natis videndi & audiendi vsum non quem amiserant reddidit, sed largitus est omnino nouum. Deambulauit super tumentes vndas, vt nos super solidam terram: imperauit ventis, mari, tempestati, & paruerunt dicto. Expulit Dæmones ex humanis corporibus, abstulit lepram, roborauit membra, & compages humani corporis dissolutas, sanauit omne genus morborum. Reddidit lucem & vitam mortuis. Multis modis miraculum superat potentiā naturæ: in ipsa actione vt solem sisti, vel retro agi ab occidente in oriens. Lapidem vel hominis corpus tolli in cælum, grauia in aqua non demergi: tum in subiecto actionis, vt cæco reddi lumen, mortuo vitam. Lumen enim & vitam natura potest tribuere, sed non his. In ordine quoque ac ratione qua fit, vt repente sanari ægrum, sereno cælo dari pluuiam, subito sterni ventum & mare turbatum: hinc in agente, vt hominem inspicere hominum cogitatus: vel in instrumento, vt luto sanari cæcitatem. Omnis generis acta sunt à Christo prodigia, & si cui vnum illorum, vt sunt hominum mentes diuersissimæ, vel suspectum esset, vel non plenè satisfaceret, addita sunt tam multa, & varia, vt iam omnis dubitandi occasio sit sublata. Et egit varijs modis: Alias solo iussu, vt se ostenderet Regem naturæ: alias inuocatione Patris, vt indicaret à quo haberet omnia, tum calumniæ occurreret eorū qui in Beelzebub Principe Dæmoniorum Dæmonia illum aiebant expellere. Interdum re aliqua adhibita, vt luto, vel sputo: vt ostēderet quemadmodum Deus quandoque operetur solo verbo & nutu, alias tactu vestis eius: quandoque instrumentis quibus vult, etiam parum aptis, vt luto ad curandam cæcitatem. Sed illi naturæ Domino nullum est ineptum instrumentum, qui nec instrumentis indiget. Nonnumquam manu imposita: interdum absens solo iussu. Nec vnquam occasionem ipse edendi miraculi captauit: semper vsus est oblata: non ad vsum artis suę cepit tempus aut locum quod præstigiatores faciunt, sed subito semper & pro re nata Nec vtilitatē aut cōmoda sua vnquā spectauit, sed aliorū: vt appareat non illū gloriæ suæ seruire in miraculo, sed adduci ad hoc approbatione fiduciæ eorū qui peterent, vt homines fidē habere sibi & Deo assuefaceret Nec vllū vnquā egit miraculū corporale, quod non magnas significationes haberet spirituales: quod sigillatim referre hic esset longū & superuacaneum, pręsertim cū hisce rebus nostrorum libri sint referti.

Mahometum vero nullū fecisse miraculū, ipse de se ipso clarè testatur, vt supra demonstrauimus: discipuli tamen eius quatuor eum præcipuè fecisse miracula nugantur. Vnum de Angelo descendente de cælo, & cum ipso familiariter loquente. Secundum de luna quæ de cęlo descendit ad ipsum, & locuta est cum eo. Tertiū de arbore fici, quæ ab eo vocata humi-

liter se inclinauit erga ipsum. Quartum de boue & agno qui humana voce loquuti sunt ei: verum ista nugæ & fabulæ, meraque sunt figmenta & mendacia.

Octauo Mahometus Christum sæpe appellat Prophetam & Apostolum Dei, magistrum & Doctorem excellentem, Mahometus vero neque Apostolus est, neque Propheta, vt latissimè supra demonstrauimus, neque Magister, cum ipse sæpe se ignarum fateatur: affirmans solum Deum scire Alcorani expositionem. Denique Christus secundum Euangelicam veritatem mortuus est, resurrexit, ascendit in cœlum, & venturus est iterum, vt faciat iudicium mundi in fine sęculorum. Certa res est, nihilque ambiguitatis apud omnes nationes habens. Alcoranus autem contendit Christum non esse mortuum, sed quod assumpsit eum Deus: quare tam secundum Euangelium, quàm secundùm Alcoranum in omnem euentum Christus viuit, Mahometus autem mortuus est: excellit igitur in hoc, sicut & in alijs, Christus Mahometum; vt nunc omittam alias innumeras Christi excellentias contentus his, quarum est testis & iudex Mahometus.

Conferamus igitur iam Christum cum Mahometo, non ex nostra prędicatione, sed ex Alcorano & secta vestra. Christus Verbum Dei, Mahometus homo merus. Christus Messias promissus Patribus, nuntiatus ab Angelo virgini excellentissimæ: Mahometus obscurus & ignobilis. Christus semper Sanctus, Mahometus aliquando profanus, & erro, & latro, Idolorumque cultor. Christus Doctor sapientissimus, Mahometus omnis eruditionis prorsus expers, nec suum ipsius Alcoranum intelligens. Christus de se, & de suis certus: Mahometus incertus, vt ipse in Alcorano confitetur. Christus viuens, vel, vt vos dicitis, raptus in cœlum à Deo: vel, vt nos, reductus in vitam: Mahometus mortuus & computrefactus. Denique nec Mahometus negat, se esse multo inferiorem Iesu Christo. Cum igitur Alcoranus de Christo multa & magnifica, vt vidimus, fateatur, de Mahometo vero è contrario pauca, & ea quidem vilia; mirum est quare Saraceni non sequuntur potius Christum, quàm Mahometum, Euangelium, quam Alcoranum; cum valde credibile sit à nobiliori, & excellentiori legislatore, legem emanasse meliorem.

CAPVT

CAPVT II.

De excellentia legis Christi, nempe Euangelij, tam in se quam Alcorano comparata.

SI quis Euangelij virtutes, doctrinam, stilum, propius attentiusque contempletur, clarè intelliget non hominis esse opus sed Dei, nec potuisse ab humanis ingenijs sine proprio & particulari Spiritus diuini afflatu componi: quæ vt legenti fiant apertiora, ostendenda erunt ex illis quatuor capitibus, ex quibus supra clarè deduximus legem Mahometi vanā, mendacem, iniquam, turpem, inordinatam, neque à Deo emanasse, neque ad Deum homines dirigere nempe ab authore siue conditore legis, à materia quam continet, à forma qua scripta, à fine quem hominibus præscribit. Ex his igitur causarum generibus breuiter Euangelij excellentia supra Alcoranum luce clarius apparebit.

Euangelij excellentia supra Alcoranum, ex eo quod lex sit à Deo lata & tradita, & homines ad æternam fælicitatem perducat. §.1.

INprimis Mahometus ipse in Alcorano Christum Dominum supra omnes Prophetas, qui vnquam fuere, aut futuri expectantur, commendauit, Euangelijque doctrinam supra omnes diuinas scripturas magnificauit, vt inter alia loca manifestè testatur in Alcorano in c. Elmeide, Terminauimus (inquit) viam hominum per Iesum Christum filium Mariæ veracissimum Prophetam, & dedimus ei Euangelium, in quo est deductio, & lux, & veritas manifesta, & in eodem cap. inquit quasi ex persona Dei, O Christe considera quem dedi tibi Spiritum sanctum vt loquaris: item in incunabilis bis docui te librum, & sapientiam, & legem Moysi & Euangelium. Ecce quam aperte fatetur ipse Mahometus Euangelij authorem esse Deum, illudque Christo inspirasse: ipsius vero Alcorani authorem solum nouimus Mahometum hominem ignarum, impium, turpem, mendacem, innumerisque alijs sceleribus famosum.

Mahometus Christum depradicat.

Præterea sicut Mahometus in hoc sæculo carneus fuit, & turpissimus, ita & in futuro carni studendum putauit: nam & eam beatitudinem po-

fuit, quæ magis porco quam homini conuenit. Paradisi (inquit) solum aureum, Smaragdis & hyacinthis crebro interpositis est distinctum, omni fructifera consitum arbore, decurrentibus per amęna fluentis: quorum alia quidem lac, a'ia mel album, alia vinum purissimum fundunt. Dies (inquit) vnus erit mille annorum, Annus quadraginta millium annorum, quę proportio inter diem & annum tam docta, & ex astronomorum regulis desumpta, vt non amplius quam quadragies maior sit annus die. Sed quæ potest in cælis esse nox, vbi semper splendeat Sol, nec se vnquam illinc aufert vel recondit? Dies autem si Solis est præsentia, semper est in cęlo dies: sin conuersio cœli naturalis. horis quatuor & viginti conficitur. Addit: vestientur illic omni colore, præterquam nigro . Primum ferculum in mensa erit iecur piscis Albisbufi, credo quod palato Mahometi erat gratissimus; sed non est omnibus idem, palatum, nec idem sapor: & quasi homo qui totus erat corpus sine mente, nihil reliquit menti, quæ est hominis pars pręcipua. Euangelium vero Christi non in corporis bonis & cõmodis sitam ait esse beatitudinẽ sed in eo quod in homine est potissimum ac excellentissimum, nempe in animo, & in vitæ huius curriculo laborioso atque ærumnoso, sed in bonis sempiternis. Beatitudo igitur nostra quam expectamus in altera vita, est ipsa Dei visio, qua nihil optabilius inueniri potest. Videbit enim beatus animus & quę sunt in cælo, & quæ sub cęlo. Quid erit quod eius aspectum fugiat? nullum deerit oblectamentũ, nihil requiret vltra plenus animus. Nam quid pleno opus est? nihil illi deest qui nihil cupit. Desideria nostra implebit optimus, ac maximus Deus in quo omnia bona insunt, nec vllum cupiditatibus nostris relinquet locum, erit Deus omnia in omnibus, qui sine fine videbitur, sine fine amabitur, sine defatigatione laudabitur. Quæ lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit illius Ciuitatis supernæ quanta sint gaudia, Angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ Conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuę munere lætari: neque illic beatitudo humani corporis in epulis erit, aut in vino, aut in coitu . Ex redundantia beatitudinis animę glorificabitur corpus ipsum, & similitudinem eius induet. Fulgebit tanquam Sol in conspectu Dei, teneritati eius nulla resistet materia: leue & agile infinita spacia in ictu oculi permeabit , nihil erit quo amplius lædi possit: inuiolabile erit & impassibile, more animę, & ita totus homo exultabit, & dicet cum Propheta: *Cor meum & caro mea exultauerunt in Dominum Deum viuum.*

Ex

Ex parte rerum quas Euangelium continet, in multis præexcellit Alcoranum. §. 2.

IN Euangelio veritatem manifestam contineri docuit sępisſime Alcoranus. Eſt enim lex à Deo ipſo lata, vt etiam Alcoranus fatetur, ac ex conſequenti ex omni parte pura, recta, ſancta, ab omni immunditia penitus abhorrens, ab omni errore prorſus aliena, rectæ conſona rationi, tota vndique perfecta, & quæ docet homines omnem vitæ perfectionem, & ſanctitatem, ſicut Deus ipſe, à quo promanat, totus eſt ſecundum ſe perfectus, purus, & ſanctus. Quare nihil poteſt habere ſtultum, mendoſum, falſum, aut imperitũ, ac multo minus turpe aliquid aut præcipere aut approbare, qualia omnia in Alcorano probauimus reperiri. *In Euangelio continetur veritas.*

Præterea Euangelium omnia habet quæcunque par eſt habere diuinũ librum, hoc eſt humanæ ſalutis. Primum omnium non de humanis artibus atque opificijs, non de ſpeculatione cauſarum, non de circumſpectione & prudentia vel publica vel priuata præcepta continet, ſed de immortalitate, ac bonis æternis Idcirco Euangelium nuncupatur, hoc eſt bona & læta annuntiatio. Diſciplinæ aliæ, ſapientiæ, artes quæcunque ac prudentiæ huius mundi nuntiant venire ad Imperium, ad regnum, ad opes, ad potentiam æui huius fragilis ac breuiſsimi, ad opiparas epulas, ad ludos, ad voluptates, ad decus, ad laudem, ad rigidam atque inanem virtutis vmbram, ad terram fluentem lacte & melle, ad puellas formoſiſsimas, & quotidianas compotationes. Euangelium autem Chriſti venire celeres atque expeditos ad amandum Deum, vt cum illo ad æternitatem iungamur, vnde exiſtet beatitudo inæſtimabilis. Hinc vt Deus homines omnes abſque vlla exceptione aptos idoneoſque condidit ſuæ fęlicitati, ita & legem quam ipſe traderet, hoc eſt fęlicitatis huius viam certiſsimam, communem eſſe omnibus voluit. Nulla ab ea ætas excluditur aut repellitur, nullus ſexus, natio, conditio; eaque de cauſa Catholica eſt fides nuncupata.

Deinde admiratione non caret, in toto Euangelio, & quidem ab imperitis humanæ ſapientiæ conſcripto nõ inueniri ea quæ in monimentis maximorum ingeniorum, magnaque eruditione & cognitione rerum atque vſu excultiſſimorum crebra ſunt, vt aliquid ſit varium & pugnans, vt aliquid ineptum, puerile, frigidum, abſurdum, ridiculum, & vbi ſcriptori dãda ſit venia quod dormitarit. Nihil in eis tale: Vt appareat rectorem moderatoremque illarum mentium & manuum fuiſſe Deum, illiſque id beneficium eſſe collatum, quod nulli humanorum ingeniorum, naturæ qui-

dem relicto inditu reperies Nullum est verbum quod ad summam instituti non pertineat, hoc est ad rationem pietatis. & cum in his quæ mediocria possent existimari, sic eluceat diuini consilij effectus, minus erit profecto mirandum, nihil in eis esse obscenum, & turpe, vt in Alcorano Mahometi, & apud gentium vates: nihil anile, delirum blasphemum, vt in Thalmud Iudæorum, & apud plerosque Philosophos. In expositione autem eorum quæ Christus vel egerit, vel dixerit, eadem admirabilitas maiestatis quæ in cæteris, seu potius amplior & sublimior. Nihil deinceps Euangelistæ scripserunt quod nostra non referret cognosci, nihil omiserunt quod referret. Nam quicquid è re nostra est nos scire, Euangelijs est explicatum: curiosa, hoc est, quæ ad salutem nostram nō faciunt, prętermissa sunt. Et hæc omnia non tractant tanquam encomium sed narrationis modo, purè, simpliciter, nude: ex qua promptissimum sit iudicare, illum & virum fuisse optimum, Deum ipsum summum ac præpotentem. Quibus de causis & rationibus hoc possum affirmare, nō minus audacter quàm verè: si cunctæ humana sapientia conspiraret, vt hominem aliquem Deum esse vellet ostendere & eius opera & dicta diuina, fingeret de illo homine quicquid animo esset collibitum, & in id quod finxisset adhiberet rationis cultum, differendi vim & acumen rationum, non posset tamen Euangelium vnum quale est nostrum componere, hoc est conscribere, quo id possit euinci ac persuaderi, quemadmodum Euangelistæ nostri fecerunt solo historiæ cōtextu, detractis quibuscunque humanæ sapientiæ viribus atque ornamētis. Hoc verò vt profanis atque imperitis fortasse videatur incredibile aut non satis probabile, quisquis tamen altius in Euangelij sensu penetrarit, facile mihi assentietur.

De Euangelij forma & stilo. §. 3.

Euangeliorū stilus.

CVm Euangelium sine discrimine omnibus esset tradendum, par erat, vt ab omnibus capi, tenerique posset, ad rectam obseruantiā & cultū. Quare non est traditum Euangelium obscurum & difficile ad intelligendum, tanquam paucissimis profuturum, sed facile, dilucidum, apertum, expositum omnibus. Vt nemo esset quin petere illinc posset, & tanquam de fonte haurire quæ saluti suę expedirent. Philosophi atque Oratores locuti sunt excultius, ornatius, accuratius, subtilius in omni genere artiū: videlicet non scribebant omnibus, at ex ingenio vel facundia decus, & gloriam captabant. Ergo illa ipsa tam elaborata pauci adeunt, pauciores intelligunt. Nihil est scilicet periculi, si illa tenebris obruta sub ignorantia delitescant. At quod scire omnibus expedit, & est necesse, quod extremæ calamitatis est nescire, vtique congruum est quod ab omnibus quantum sat est intelligatur.

Quare

Quare propoſita eſt Dei diſciplina ea facilitate, quæ apta eſſet omnium ingenijs, quam omnes facilè caperent, ſimplici videlicet narratione, exẽplisque, & ſimilitudinibus ſumptis de rebus notiſsimis. At in hac ipſa facilitate & ſimplicitate tam vtili tam congruenti quibuſlibet, quanta occultatur altitudo myſteriorum, quæ diutiſsimè exercere poſſint magna atque ſublimia ingenia, nec non bona ac religioni dedita paſcere? Nullum eſt in Euangelio verbum, quo non tegatur grande aliquod & admirabile arcanum. Magna eſt in Euangeliſtis narrationis cõſtantia, qui tenor perpetuus, facilitas autem inaffectata & vbique ſimilis ſui. Grauitas vero & ſeueritas diuinis rebus congruens, nihil in illis prorſum iocoſum aut ridiculum, non delapſi ſunt ad vllam ſui oſtentationem, non ad citandos eruditos nationum, non ad aliquid inſerendum ex ſapientia mundi, quæ tum maxime erat in pretio, non ad deſcriptiones regionum aut locorũ, non ad inanes vllas atque otioſas digreſsiones, aut quę amęnitate ſua detinere poſſent lectorem, nihil in iſtis vacans aut aliorſum pertinens. In Alcorano verò, vt vidimus oſtendimusque ſupra, mira eſt inconſtantia, inſcitia, & obſcuritas. Vides autem quantum inter Euangelium & Alcoranum interſit? illud obſcurum, difficile, intricatum, nemo intelliget niſi Arabs: noſtrum vero planum, facile; nihil fieri poteſt in quacunque lingua dilucidius, vt ea Philoſophia aperta eſſet omnibus, quæ ſaluti omnium euulgabatur. Quid quod & ipſe Mahometus ait ſe non totum Alcoranũ intelligere, nec alium præterquam Deum intellecturum? quis ergo eſt futurus vſus eius, quod homines non intelligunt? Rogo, cum vir ſapiens loquitur hominibus rudioribus & præcipit vt aliquid agant, accommodat ne ad ſuam excellentem intelligentiam ea quæ dicit, an potius ad captũ eorum quibus loquitur?

CAPVT III.

Concluſio ſupradictæ excellentiæ legis Chriſti, vbi breuiter duodecim prærogatiuæ Euangelij, ſupra Alcoranum recenſentur.

EX prędictis cum Cardinali Turrecrem. colligere poſſumus duodecim excellentias, ſiue prærogatiuas dignitatis, quibus lex Chriſtianorum à ſecta Mahometi diſtinguitur propter quæ Saraceni, & quicunque alij Infideles, ſi veræ beatitudinis cupiunt participes fieri, omni alia ſecta relicta ad fidem Chriſti, ad Religionem Chriſtianam extra quam non eſt ſalus, deberent quàm velociter concurrere. Habet in primis fides lexque *Excellentia legis Euangelicæ.*

Chriſtia-

Christianorum originem summæ nobilitatis, quoniã non ab hominibus, nec casu aut fortuna allata est, sed ab ore Dei processit. Lex verò siue secta Mahometi, non habet originem cælestem, sed terrenam, non diuinam sed diabolicam: vt supra manifestè ostendimus.

Secundò, Lex Euangelica, siue Christianorum habet Magistrum & Doctorem summæ sanctitatis, & gratiæ præ filijs hominum: non autem talis fuit Magister, & Doctor saracenorum sectæ, videlicet Mahometus, qui non modò non sanctus, sed sceleratissimus idololatra, homicida, raptor, lubricus maximè, vt supra ostendimus.

Tertiò, excellit lex Christianorum in hoc quod habet signa confirmãtia diuinæ potestatis, quæ scilicet sola diuinitatis potestate fieri poterant, sicut est resuscitatio mortuorum, sanatio leprosorum, cæcorum illuminatio, & huiusmodi, quæ innumerabilia per Christum, & Discipulos suos in nomine eius facta sunt, & fiunt per orbem vniuersum; vnde de Christo dicitur Luc. 6. *Virtus de illo exibat & sanabat omnes.* Quoniam omne genus miraculorum fiebat per eum Matth. 11. *Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, & pauperes euangelizantur.* De signis vero quæ in nomine, & fide eius per alios fiunt, dicitur Marc. vlt. *Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur; In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquẽtur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.* Cæterũ non solum sancti mortui huius Christianæ fidei veritatem miraculorum operatione confirmarunt, verùm etiam viui eadem signorum virtute, veritatem illius per orbem quotidie testantur. Secta verò Mahometi nullis talibus signis, nullis huiusmodi miraculis, per Mahometum, nec per suos confirmata est, nec ostensa à Deo esse; vnde ipse profitetur, signa sibi non esse data, sed in armorum potentia venisse, sicut suprà ostendimus.

Luc. 6.
Matt. 11.
Marc. vlt.

Quarto, lex Christianorum in hoc præcellit, quod habet testes grandissimæ authoritatis. Habet enim Prophetas sanctos veteris testamenti, vnde Christus ait Io. 5. *Scrutamini scripturas, ipsa testimonium perhibent de me.* Cæterùm testes maximæ authoritatis, nulla exceptione maiores habet fides Christiana ex nouo Testamento. Habet inprimis Ioannem Baptistã, quo teste Christo, *inter natos mulierum, maior non surrexit.* Cuius etiam sanctitatem commendat Mahometus plurimum in Alcorano supra; Ioannes iste testimonium perhibet de Christo, & ait Ioannis primo. *Hic est, quem dixi, qui post me venturus est, ante me factus est, qui prior me,* scilicet dignitate, *est, & de plenitudine eius nos omnes accepimus* gratiam pro gratia: & infra: *Cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere*: & infra: *Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi.*

Ioan 5.
Ioan. 1.

Præterea Christiana fides habet testimonium suæ veritatis omnes Apostolos, qui Spiritu sancto suggerente ipsius symbolum fidei ediderunt, quibus

quibus Dominus ait, *Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria vsque ad vltimum terræ.*

Quintò, Christiana lex in hoc excellit, quod habet documenta irrefragabilis veritatis. Psalm. 118. inquit Propheta, *Principium verborum tuorum veritas, in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.* Singulare testimonium & indubitatæ veritatis præbet Mahometus de lege Christi in cap. de Iona, ita dicens suis Saracenis: si in aliquo dubio de Alcorano essent, quod petant ab illis qui ante eos acceperunt libros, scilicet à Christianis. & Iudæis. Secta vero Mahometi non est sinceræ firmæque veritatis, sed est multis erroribus, multis sceleribus aut blasphemijs plena, vt suprà ostendimus. *Psal. 118.*

Sextò lex Christianorum excellit, quoniam habet mandata & præcepta totius honestatis, splendoribus virtutum plena; sobrietatem enim, & iustitiam docet, prudentiamque, & iustitiam, *quibus nihil est vtilius in vita hominibus,* Sap. 7. maximè cùm inducat homines ad dilectionem Dei, & proximi, in quibus duobus lex pendet, & Prophetæ. Secta vero Mahometi turpia præcipit, turpissima concedit, plena est fætoribus: & immunditijs, vt supra satis plenè ostensum reliquimus. *Sap. 7.*

Septimò, lex Christianorum præcellit, quia habet consilia perfectionalis sublimitatis, imperat enim inimicis charitatem, benignitatem odijs, vera maledictis subsidia; persequentibus patientiam, esurientibus victus administrationem præcipit, & gratiam remunerationis promittit. Matth. 5. *Diligite inimicos vestros, benefacite ijs, qui vos oderunt, orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est.* *Matth. 5.*

Habet etiam Consilia Euangelicæ perfectionis de quibus dicitur Matt. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me* Secta verò Mahometi non habet talia perfectionis consilia, sed iniqua, & impia, quæ latrones, & Tyranni habent; puta, homicidiorum, violentiæ, rapinæ, vindictæ. Vnde Mahometus neminem pœnitere dicit, nisi de iniuria illata vindictam ceperit. Iubet carceribus tradi & occidi omnem non recipientem legem suam, & huiusmodi. *Matt. 19.*

Octauò, excellit lex Christianorum, quia omnem enormitatem longè arcet, nullum enim malum permittit, tanquam perfectissima, sed omnia excludit, & punienda prædicit, propter quod legislator Christus Matth. 12. inquit, *Dico autem vobis quod de omni verbo otioso, quod loquuti fuerint homines super terram, reddent rationem in die iudicij.* Secta verò Mahometi non est huiusmodi, vt supra ostendimus: multa iniqua, & impia permittit & concedit: licet autem Mahometus quandoque prohibeat aliqua peccata, vt rapinam, vel periurium, vel fornicationem, vel quædam alia mala, tamen ipsa prohibitio est quædam permissio; dicit enim, Ne faciatis talia, quia *Matt. 12.*

Deo non placent, sed si feceritis, ipse est misericors, & miserator, & indulgebit vobis de facili. Talis enim facilis indulgentiæ largitio æquipollet permissioni delictorum, *quia*, teste Gregorio, *facilitas veniæ incentiuum præbet delinquendi*.

Nonò. Lex Christianorum præcellit, quoniam habet Sacramenta miræ virtutis & efficaciæ, in remedium & medicinam defectus, & vulnerum peccatorum. Habet inter alia Baptismi sacramentum in quo lauatur, & purgatur anima à sordibus originalis peccati, & actualis, si inesse simul contingat. Habet etiam Sacramētum confirmationis, in quo datur Spiritus sanctus ad gratiæ augmentum, & ad robur spirituale animæ, contra insultus, & bella hostium spiritualium. Habet insuper Sacramentum Eucharistiæ omnium Sacramentorum excellentissimum, in quo sub vtraq; specie Christus veraciter contentus vitam gratiæ præstat se dignè sumentibus. Item habet Sacramentum pęnitentiæ, quæ est secunda tabula post naufragium, & est medicamentum vulnerum, & spes salutis, per pænitentiam enim peccatores saluantur, per eam Deus ad misericordiam prouocatur, & sic de alijs sacramentis. Secta vero Mahometi (in hoc omni alia secta perniciosior) nulla habet sacramenta, licet, ad designandum calliditate Diabolica, quod ipse Mahometus vtriusque testamenti conseruator esset, & sic tanquam Propheta, vel Apostolus, siue Dei nuncius haberetur; seruari primum præcipit Sacramentum veteris legis, scilicet circumcisionem; & primum noui, scilicet Baptismum: Omnes enim sub prædicta maledicta secta aberrantes, masculi circumciduntur, & tam viri, quam fæminæ aqua lauantur.

In vtraque tamen manifeste errant, nec sacramenta aliqua tenent, sed tantum vmbratilem quandam similitudinem. Nam circumcisio, quæ in octaua die fieri præcipitur, Leui. 13. in ætate adulta iuuenili & vltra per ipsos fit, & sic prædicta circumcisio, non est veteris testamenti, siue Mosaica, sed magis Ismaelitica. In Baptismo similiter errant: tum quia non vtuntur eo in forma, qua Christus instituit dicens Matt. vlt. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Tum quia non videntur Saraceni tali oblutione vti, nisi pro abstergendis corporalibus inmunditijs; nam de Spiritualibus sordibus nihil curare videntur. Vnde, dicentes, Conseruate vtramque legem, potius vtriusque se manifestant corruptores. Ea etiā animi cæcitate sunt perfusi, vt credant huiusmodi lotiones tibiarum, & pedum, & c. sibi proficere ad salutem. Interiora autem sunt lauanda, scilicet malitia cordis, incredulitas animi, & sordes peccatorum.

Matt. vlt.

Decimo, Fides siue Religio Christiana excellit, quoniam non armorum violentia, aut potentia tyrannica, non quæstus aut commodi gratia, non terrenæ

terrenæ gloriæ, aut carnalis voluptatis promißionibus introducta est; sed patientia, sed miraculis; pauperibus etiam prædicantibus, & ad contemptum mundi, & delitiarum fugam inducentibus. Vnde 1. Corint. 1. Apostolus *Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes, & infirma mundi elegit Deus, vt fortia; & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret; vt non glorietur omnis caro in conspectu eius.* Secta verò Mahometi, vt supra dictum est, per violentiã per potentiam armorum, oppresionibus, depopulationibus, rapinis atque homicidijs, introducta, & plantata & extensa est. Si quis verò ex parte Mahometi velit opponere quod Moyses cultores Idolorum expugnauerit, reducat ad memoriam prodigia & miracula, quæ ille fecerit in lege, & videbit quod ex præcepto Domini hoc fecerit: similiter de Iosue filio Num, ad cuius verbum Sol & luna steterunt. Quæ miracula cũ nõ posint fieri nisi à Deo, manifestũ est quod quicquid illi fecerunt, iussu Dei factum sit. Mahometus vero nullum miraculum ostendit, quod sit in testimonium, vt ei credatur, cùm officij sui non fuerit nisi occidere homines, & latrocinari, & diripere aliena, & captiuare, in perpetuamque seruitutem redigere parentes cum liberis. Præterea illi sancti viri tunc expugnabant cultores Idolorum. Mahometus persecutus est, & sui persequũtur populum Dei, qui vnum verum Deum creatorem cæli & terræ adorat, colit, & laudat.

Vndecimò; excellit fides Christiana, quoniam habet existentiam incorruptibilis firmitatis, vnde Psalm. 118. dicitur, *In æternum Domine permanet verbum tuum.* Secta verò Mahometi non habet durationis firmitatem, nisi quantum duratura est apud eos armorum potentia, & facultas temporalis, vt ipsemet attestatur Mahometus. *Psal. 118.*

Duodecimò, longe Religio Christiana antecellit, quoniam habet promissa ineffabilis fælicitatis, quæ est visio facie tenus omnipotentis Dei, diuinitatis perfectæ fruitionis suauitas: promittit siquidem seruitoribus suis fælicitatem ipsam, quam Angeli habent in cęlo, quæ profecto ineffabilis est. Quæ enim lingua potest dicere, aut intellectus capere sufficit supernę fælicitatis quanta sint gaudia? Interesse Choris Angelorum, cum beatis spiritibus semper persistere, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo metu mortis affici, incorruptionis perpetuo munere lætari. Secta verò Mahometi non promittit obseruantibus legem suam beatitudinem, nisi carnalem, & voluptuosam in potibus vini, mellis, & lactis, & in luxibus, & in mollibus lectisternijs, sicut supra notauimus, quæ etiam communia sunt brutis animalibus.

Quas quidem Christianæ fidei excellentias super omnem aliam sectam

vtinam Saraceni, aliíque infideles ſanis oculis attentè conſiderarent. Nã ſi id facerent, credimus, quòd, ſi eis ſaluationis verus appetitus ineſſet, illuſtrante illo qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundũ, ad Christianam Religionem magna cum deuotione feſtinarent.

CAPVT IV.

Cauſæ aliquæ tantæ durationis legis Mahometi.

Hebræorum perſecutiones.

NVlla vnquam ſecta, nullaque gens infeſta & inimica populo Dei, tam diu infeſtauit, & afflixit eum, quàm gens Mahometana Christianum populum. Hebræa gens dura ceruice grauata & oppreſſa eſt ab Ægyptijs, ſed annis minùs ducentis. Tempore Iudicum Hebræus populus vexatus eſt à Meſopolitanis, annis octo: à Moabitis annis decem & octo: à Chananæis viginti annis: à Madianitis ſeptem annis: ab Ammonitis, per annos decem & octo: à Philiſtæis, annis quadraginta: tempore Regum aliquot annis poſt diſciſsionem Hebraici Regni, in Regnum Iſraël & regnum Iuda, Aſſyrij & Chaldæi ſiue Babylonij cęperunt infeſtare & vexare Hebræos: eaque vexatio ab initio vſque ad finem, id eſt vſque ad reditum Iudæorum à captiuitate Babylonica, durauit annis minùs trecentis. Denique Rex Antiochus Epiphanes, & ſucceſſores eius, Iudæorum grauiſsimi hoſtes, gentem Iudaicam per annos quadraginta afflixerunt. Et vt de populo Christiano loquar, Christiani per illas celebres decem perſecutiones Romanorum Imperatorum, à Nerone vſque ad Conſtantinum Magnum vehementer afflicti ſunt, per annos circiter ducentos ſexaginta. Perſecutio item Barbarorum, à Gothis vſque ad Longobardos, per annos fermè trecentos exercita eſt aduerſus Christianos. At verò ſecta genſque Mahometana ab origine ſua, quæ fuit circa annum Domini ſexcenteſimum trigeſimum, vſque ad præſentem Domini annũ milleſimum ſexcenteſimum quintum, quo tempore etiam plurimum valet, & viget, nongentis ſeptuaginta quinque annis perdurauit. Digniſsimum igitur videtur curioſa ſcrutatione, attentaque conſideratione, quas ob cauſas tantam ea ſecta habere potuerit diuturnitatem.

Christianorũ perſecutiones.

Equidem plures eius rei cauſas ſatiſque probabiles inuenio, quarum tres primas à Dei prouidentia petitas, tractat Paulus Burgenſis, in ea quã de ſecta Mahometica fecit, diſputatione, ſuper cap. 13 Apocalypſis. Prima cauſa eſt huiuſmodi. Habet hæc ſecta quædam & probabilia, & laudabilia Deoque grata, ob quæ videtur non ſine cauſa tolerari à Deo Hęc enim ſecta maximè odit, & deteſtatur Idololatriam; prorſus adeo vt nullas vel Dei,

Dei,vel Angelorum,vel sanctorum hominum imagines non solum colat, sed nullo etiam in loco depingi patiatur.sicut etiam in veteri testamento, Deus omnium Imaginum Iudęis venerationem & cultum interdixit. Scelus porro Idololatriæ super alia scelera,odit & execratur, & punire solet Deus.De quo scelere in scriptura loquens Deus,ait, *Ego Deus fortis & Zelotes*,istis verbis significans,sicut zelus viri de adulterio suę vxoris est implacabilis,ita Deus non parcet populo suo idola colenti,sed grauissimis eum supplicijs puniet. Scelus Idololatrię per metaphoram vocatur fornicatio hominis à Deo,*Qui elõgant se à te,peribunt*(ait Dauid)*perdidisti omnes qui fornicantur abs te*.Quantus vero quamque implacabilis sit zelus mariti ob adulterium vxoris,ostẽdit Salomon his verbis, *Zelus & furor viri,non parcet in die vindictæ,neque acquiescet cuiusquam precibus,nec recipiet pro redemptione dona plurima*. Prou.6.

Secunda causa: Ista secta Mahometana Christianos suę dominationi subiectos fere non cogit abnegare fidem Christi,sed eos patitur, & fidem & Religionem,& disciplinam Christianę legis colere, vt cernere licet in Christianis qui sunt in Gręcia,& in Asia,& in Syria,& in Aegypto, permittit in terris suis quatuor Patriarchatus ; plurimas item Ecclesias & monasteria: permittit Christianos vndecunque venire ad terram sanctã, visitare sepulchrum Domini, aliaque sancta loca,quin etiam Christianorũ custodię ea permittit,sinit habere inibi monasteria & hospitia, nec legem & Religionem Christianam damnat , secundùm Mahometis videlicet sententiam,qui Christianos secundum legem suam saluari posse cõfessus est. Quod si alicubi, & aliquando aliqui Christianorum ad renunciandum Christo vel minis,vel promissis quodammodo cogantur, id nec generale est,nec per se fit,sed,vt ita dicam,per accidens; quo scilicet eorũ ministerio in rebus bellicis fidelius & tutius possint vti.

Tertia causa est eadem ipsa, propter quam passus est Deus Philistæos, Ammonitas Moabitas,Ismaëlitas, Madianitas,gentes nimirum Hebræis inimicas atque infestas,vel illis vicinas, vel ipsis etiam immixtas habitare. Primò quidem ob bellicam Hebræorum eruditionem, vt ex assidua cum hostibus decertatione prudentiores & fortiores ad pugnandum in eos fierent. Deinde vt si Dei legem violarent,& ab ipsius cultu ad idololatriam defluerent, per istas gentes vicinas promptam acciperent à Deo punitionem;prætereaid ipsum valebat ad Hebræorum virtutis ac pietatis explorationem, atque probationem: hac de re in libro Iudicum capite secundo & tertio ita loquitur Deus, *Ego non delebo gentes quas dimisit Iosue , vt in ipsis experiar Israël , vtrum custodiant viam Domini , & ambulent in ea . Has gentes dereliquit Dominus , vt erudiret in ijs Israëlem , & omnes qui non nouerant bella Chananæorum ; & postea discerent filij eorum certare*

tare cum hostibus, & habere consuetudinem praliandi. Ob easdem has ipsas causas passus est Deus, & patitur, Mahometanos hostes acerrimos Christianorum tam diu regnare & vigere.

Quarta causa: Hoc ipsum permisit Deus ad puniendos flagello Turcarum & Mahometanorum Christianos, Græcos, & Orientales, ob multiplices ipsorum errores circa fidem; & ob ingentem eorum superbiam, atque contumaciam aduersus Romanos Pontifices & Ecclesiam Romanam; & ob multiformem perfidiam, variasque proditiones, quibus vsi sunt aduersus Christianos exercitus Occidentales, in recuperatione terræ sanctæ.

Quinta causa: Nostris discordijs atque dissidijs, secta ista & aucta & roborata, & firmata tamdiu præualuit. Arma enim in Turcas & Mahometanos conferenda, in nostros conuertimus: gladium bellicum in hostes Christiani populi distringendum ac vibrandum in nostra ipsa viscera imprimimus. Heu furor, heu dolor! sed meliorem quæso, in posterum Deus Christianis Principibus det mentem. Quantum valerent & possent aduersus Turcas, concordes Principes Christiani, satis ostendit sacrum illud belli aduersus Turcas fœdus ante annos triginta quatuor inter summum Pontificem Pium Quintum, & Catholicum Regem Philippum secundũ, & clarissimam Venetorum Rempublicam factum.

Sexta causa: Habet hæc secta & alia complura, & tria præcipue, vulgò admodum probabilia. Primo nihil pręcipit & tradit credendum hominibus, quod sit supra sensum, aut certè supra captum humanę rationis: vt propterea, dediti sensibus homines, vel sola rationis regula metientes quę credenda sunt, ab ea lege recipienda propter difficultatem intelligendi eam, minimè retardentur. Deinde est ista lex, & secta valde carnalis, plurimum indulgens voluptatibus, & rerum terrenarum cupiditatibus, super omnia verò libidini dominandi, & imperandi, quocunque modo id consequi possit; ad hęc autem procliuissimi sunt mortales, eaque flagrantissimè concupiscunt atque consectantur. Postremò ista lex & secta non per efficaciam prędicationis, nec per mirabilitatem signorum & prodigiorum persuasa est hominibus: sed inuecta & intrusa est per vim bellicam & terrores bellicos, & tyrannicam violentiam; quibus rebus plurimas gentes & prouincias vel imbelles, vel tunc inermes, ac pręsidijs bellicis destitutas, inuadens, facilè dominatum earum obtinuit, atque in his diu pręualere potuit.

Septima causa: Hęc secta ex alijs pluribus sectis mixtè confuseque collecta est: quia ex omni secta habet nonnulla: habet etiam vnde & cur aliarum sectarum cultoribus placere queat.

Octaua causa: Hęc secta tam diu conseruatur & perpetuatur ob imperij

perij Turcici potentiam, valde ſtabilem & firmam ac durabilem. Eſt quidem Turcicum imperium planè tyrannicum: quia in eo Princeps proprium omnino bonum ſpectat, nullo autem modo bona curat ſubditorum: deinde quia ſubditos tractat vt ſeruos & mancipia, quantum ad honores & poſſeſsiones bonorum temporalium: tum quia leuiſsimis de cauſis quoslibet, etiam optime meritos & bonis & vita ſpoliat. Hoc tamen tyrannicum imperium tamdiu conſeruatur has ob cauſas. Primò quidem terrore potentiæ bellicæ; habet enim ampliſsimum & validiſsimum equitatum, peditatum verò ex Aſianis, & Europæis tantum, vt vel ipſa multitudine etiam mortuorum hoſtes obruat: ſed maximum eius robur eſt in pluribus fortiſsimorum & fidiſsimorum Genizzarorum legionibus. Deinde ne vel Turcæ ipſi, vel Chriſtiani eis ſubiecti, nec, vt vocant, Renegati, qui tenent arma, & res bellicas tractant, rebellare aduerſus Imperatorem queant; quatuor diligenter ſeruat, quæ ſecundùm Ariſtotelem in politicis ad tuendam diuque conſeruandam tyrannidem plurimum conducunt. Tenet enim ſubditos prorſus ſubiectos, & viles, & item pauperes & inermes, & inuicem diffidentes: habet plurimos exploratores & inſidiatores quibus magna propoſita ſunt præmia; & ſufficit quælibet ſuſpicio, aut etiam vmbra dubitationis de quocunque, quin etiam vel minima calumnia valet ad perdendum hominem. Super omnia curat, ne imperio ſuo ſubditi, præcipuè verò quorum in bellicis functionibus vtitur opera & miniſterio, ab vllius externæ gentis, vel Principis patrocinio vel gratia vllo modo pendeant.

CAPVT V.

Cauſæ cur tanta hominum multitudo ſectam Mahometicam amplectatur.

CVm autem fides Chriſtiana, vt iam ſupra oſtendimus, tot excellentijs & nobilitatis prærogatiuis ſuper omnes leges priuilegiata ſit, atque virtutum floribus tota plena, ſuper aliam ſectam emineat; Sectaque Mahometi ſiue Saracenorum erroribus, & ſpurcitijs perfuſa ſit, mirum fortaſſe aliquibus videbitur & quæſtione dignum, Cur ad prædictam Mahometi ſectam tanta hominum multitudo, & populorum diuerſitas confluxerit, maximè cùm ratio naturalis hominis, vt ait Philoſophus primo Ethic. ſemper ad optima deprecetur. Huic dubitationi primo reſpondet Richardus, in confutatione legis Mahometicæ cap. 10. his verbis.

Notandum

tare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi. Ob easdem has ipsas causas passus est Deus, & patitur, Mahometanos hostes acerrimos Christianorum tam diu regnare & vigere.

Quarta causa: Hoc ipsum permisit Deus ad puniendos flagello Turcarum & Mahometanorum Christianos, Græcos, & Orientales, ob multiplices ipsorum errores circa fidem; & ob ingentem eorum superbiam, atque contumaciam aduersus Romanos Pontifices & Ecclesiam Romanam; & ob multiformem perfidiam, variasque proditiones, quibus vsi sunt aduersus Christianos exercitus Occidentales, in recuperatione terræ sanctæ.

Quinta causa: Nostris discordijs atque dissidijs, secta ista & aucta & roborata, & firmata tamdiu præualuit. Arma enim in Turcas & Mahometanos conferenda, in nostros conuertimus: gladium bellicum in hostes Christiani populi distringendum ac vibrandum in nostra ipsa viscera imprimimus. Heu furor, heu dolor! sed meliorem quæso, in posterum Deus Christianis Principibus det mentem. Quantum valerent & possent aduersus Turcas, concordes Principes Christiani, satis ostendit sacrum illud belli aduersus Turcas fœdus ante annos triginta quatuor inter summum Pontificem Pium Quintum, & Catholicum Regem Philippum secundũ, & clarissimam Venetorum Rempublicam factum.

Sexta causa: Habet hæc secta & alia complura, & tria præcipue, vulgò admodum probabilia. Primo nihil pręcipit & tradit credendum hominibus, quod sit supra sensum, aut certè supra captum humanę rationis: vt propterea, dediti sensibus homines, vel sola rationis regula metientes quę credenda sunt, ab ea lege recipienda propter difficultatem intelligendi eam, minimè retardentur. Deinde est ista lex, & secta valde carnalis, plurimum indulgens voluptatibus, & rerum terrenarum cupiditatibus, super omnia verò libidini dominandi, & imperandi, quocunque modo id consequi possit; ad hęc autem procliuissimi sunt mortales, eaque flagrantissimè concupiscunt atque consectantur. Postremò ista lex & secta non per efficaciam prędicationis, nec per mirabilitatem signorum & prodigiorum persuasa est hominibus: sed inuecta & intrusa est per vim bellicam & terrores bellicos, & tyrannicam violentiam; quibus rebus plurimas gentes & prouincias vel imbelles, vel tunc inermes, ac pręsidijs bellicis destitutas, inuadens, facilè dominatum earum obtinuit, atque in his diu pręualere potuit.

Septima causa: Hęc secta ex alijs pluribus sectis mixtè confuseque collecta est: quia ex omni secta habet nonnulla: habet etiam vnde & cur aliarum sectarum cultoribus placere queat.

Octaua causa: Hęc secta tam diu conseruatur & perpetuatur ob imperij

perij Turcici potentiam, valde stabilem & firmam ac durabilem. Est quidem Turcicum imperium planè tyrannicum; quia in eo Princeps proprium omnino bonum spectat, nullo autem modo bona curat subditorum: deinde quia subditos tractat vt seruos & mancipia, quantum ad honores & possessiones bonorum temporalium: tum quia leuissimis de causis quoslibet, etiam optime meritos & bonis & vita spoliat. Hoc tamen tyrannicum imperium tamdiu conseruatur has ob causas. Primò quidem terrore potentiæ bellicæ; habet enim amplissimum & validissimum equitatum, peditatum verò ex Asianis, & Europæis tantum, vt vel ipsa multitudine etiam mortuorum hostes obruat: sed maximum eius robur est in pluribus fortissimorum & fidissimorum Genizzarorum legionibus. Deinde ne vel Turcæ ipsi, vel Christiani eis subiecti, nec, vt vocant, Renegati, qui tenent arma, & res bellicas tractant, rebellare aduersus Imperatorem queant; quatuor diligenter seruat, quæ secundùm Aristotelem in politicis ad tuendam diuque conseruandam tyrannidem plurimum conducunt. Tenet enim subditos prorsus subiectos, & viles, & item pauperes & inermes, & inuicem diffidentes: habet plurimos exploratores & insidiatores quibus magna proposita sunt præmia; & sufficit qualibet suspicio, aut etiam vmbra dubitationis de quocunque, quin etiam vel minima calumnia valet ad perdendum hominem. Super omnia curat, ne imperio suo subditi, præcipuè verò quorum in bellicis functionibus vtitur opera & ministerio, ab vllius externæ gentis, vel Principis patrocinio vel gratia vllo modo pendeant.

CAPVT V.

Causæ cur tanta hominum multitudo sectam Mahometicam amplectatur.

CVm autem fides christiana, vt iam supra ostendimus, tot excellentijs & nobilitatis prærogatiuis super omnes leges priuilegiata sit, atque virtutum floribus tota plena, super aliam sectam emineat; Sectaque Mahometi siue Saracenorum erroribus, & spurcitijs perfusa sit, mirum fortasse aliquibus videbitur & quæstione dignum, Cur ad prædictam Mahometi sectam tanta hominum multitudo, & populorum diuersitas confluxerit, maximè cùm ratio naturalis hominis, vt ait Philosophus primo Ethic. semper ad optima deprecetur. Huic dubitationi primo respondet Richardus, in confutatione legis Mahometicæ cap. 10. his verbis.

Notandum

Notandum autem, quatuor esse partes eorum qui retinent errorem Mahometi. Primo qui ingressi sunt Saracenismum per ensem: qui etiam nunc suum errorem cognoscentes resipiscerent vtique, nisi eum propter ensem timerent. Alia particula eorum est qui decepti sunt à Diabolo credentes vera esse mendacia. Tertia particula est eorum, qui nolunt discedere ab errore maiorum suorum: sed dicunt detinere ea, quæ eorum Patres detinebant, Mahometi sectam tanquam minus malam sine dubio elegerunt. Quarta pars eorum qui propter remissionem vitæ, & mulierum multitudinem, & alia remissibilia potius in his immundiciam, quàm æternitatem futuri seculi amauerunt, & cum his concordes sunt, qui apud eos Sapientiores appellantur.

Et qui literarum peritiam habent, non credunt legem illorum esse veram, vel bonam simpliciter: sed vehemētia voluptatum excæcat iudicium rationis, prout dicit Sapiens. Sicut & multi literarum expertes non seruant Euangelij legem, etsi credant bonā & veram esse, potius imitantur viam Alcorani, quamuis credant in veritate illum errasse.

Et huius rei signum in vtrisque est. transmutātur enim quidam Saraceni in Christianos, & Christiani quidam fiunt Saraceni. Christianus quidem nunquam in morte fieret Saracenus, sed in vita: Saracenus autem potius in morte fit Christianus, quam in vita: Vterque igitur horum potius elegit Christianus mori, quam Saracenus, nisi aliquo modo prædicta vi abstrahatur. Hæc Richardus.

Quare cum in hac secta alij teneantur errore quodam tradito per manus à maioribus, & ignorantia meliorum, alij metu, alij cupiditate opum, alij illectamentis voluptatum. (Sunt enim omnia quæ ille præcepit eiusmodi, vt homines nec pœnis legum possint ab eis auerti, ac coërceri,) vt mirandum non sit crassos illos ac rudes ad id quod suadet libido se adiunxisse. Et quemadmodum Imperium armis atque vi retinetur, ita etiam secta. Quod præuidens Mahometus legislator, dixisse fertur, tam diu legem suam duraturam, quam diu victoria suorum. Scilicet conscius erat sibi, non in recti persuasione illam esse sitam, sed in violentia. Idcirco qualem ferret legem perpendens, quatuor illam vallis sepiuit, ne aditus pateret ad illam subuertendam. Primò, quod iubet eos interfici qui Alcorano contradicerent. Deinde, quòd vetat cum hominibus diuersæ sectæ disputatione congredi. Tertiò, ne credant cuiquam nisi Agareno. Quartò, vt segregent se prorsum ab alijs, & dicant: Mihi lex mea tibi tua: vos ab eo quod ipse operor estis liberi, ego inuicem ab eo quod vos operamini. Quibus munimentis tuta erit cuiuslibet scurræ, aut lenonis aut Tyranni institutio.

Cardinalis vero Turrecremata latius propositę satisfacit difficultati. Ad hanc, inquit, quæstionem faciliter respondetur, si considerentur astutiæ, & vię, quibus versutijs vsus est Mahometus ad introducendam sectam suam, & quibus posset errorem suum tegere, & Christianę fidei veritatem

ritatem in opinione stultorum, & insipientium hominum deprauare: de quibus quia plura superius percurrimus, pauca subiungemus. Fuerunt autẽ quinque viæ, siue astutiæ Mahometi, quæ sunt contrariȩ vijs, quibus fides Catholica stabilitatem suscepit; de quibus S. Thom. 1. contra Gent. cap. 6. loquitur.

Prima est, quod carnalium voluptatum promissionibus, ad quarum desiderium carnalis concupiscentia instigat, populos allexit; promisit enim hominibus legem suam suscipientibus, legem carnalem, & voluptatibus plenam, qualem sibi prȩparari optabat; ibi carnium, & omnium fructuum vsum, ibi lactis, vini, & mellis riuulos, & aquarum splendentium cursum, ibi pulcherrimarum mulierum & virginum amplexus, & luxus, quibus summa voluptas eius describitur; quȩ omnia obedientibus sibi promittit. Vnde non mirum si carnalis & bestialis populus secutus est illum. Fides vero Christiana è conuerso intrauit; non enim carnalia promittit, non voluptatem carnis, sed fȩlicitatem, qualem ipsi Angelici Spiritus habent, quæ ineffabilis est, & incomprehensibilis, quemadmodum supra prosequuti sumus.

Secunda via, qua Mahometus vsus est ad alliciendum populos ad sectam suam, quod prȩcepta dederit promissis conformia, carnali voluptati habenas relaxans quibus facile carnales homines obediunt. Vt enim Tullius narrat, bene dixisse Platonem, *Voluptatem escam esse malorum, qua capiuntur homines vt pisces hamo*; & Virgil. in Buccol. *Trahit sua quemque voluptas.* Hac ratione, vt dicit Lactantius, Epicureorum disciplina multo celebrior semper fuit, quam cæterorum; non quia veri aliquid affert, sed quia multos ad populare nomen voluptatis inuitat, dicens voluptatem esse maximum bonum. Non sic autem lex Christiana processit, in qua voluptates carnis maxime prohibentur, & omnia, quæ in mundo sunt contemni docentur; quæ verè à tota multitudine hominum appetuntur, vt sunt libidines, delectationes gulæ, & honores mundani, quibus animi mortalium maximè afficiuntur, vt dictum est. Vnde 1. Ioan. 2. *Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt; si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo; quoniam omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ*; quibus exhortationibus animos mortalium assentire maximum miraculum est, & manifestum diuinæ inspirationis opus; vt contemptis visibilibus sola inuisibilia capiant.

Tertia via, qua Mahometus processit, fuit, quod documenta veritatis non attulit, nisi quæ de facili à quouis mediocriter sapiente naturali ingenio agnosci possint; quin potius vera, quæ docuit fabulis, & falsissimis doctrinis miscuit, vt quod Deus sit vnus, sitque

Creator omnium rerum, & quod ei timor & honor exhibēdus sit. At quod pietatis opera exercenda sint, quilibet etiam parum doctus intelligit esse facienda, & quæ etiam antequam Mahometus illa scriberet, in Euang. plenius continentur. Lex vero Religionis Christianæ plurima documenta tradit veritatis diuinitus hominibus reuelatæ, quæ excedūt totius humani intellectus virtutem, & facultatem; vt est Trinitas personarum, in vnitate essentiæ Diuinæ, generationis arcanum, Diuinæ incarnationis mysterium, & Eucharistiæ ineffabile Sacramentum, & similia, quæ omnia superant omnē
Eccle. 3. creatum intellectū; de quibus Ecclesiast. 3. dicitur: *Multa supra sensum homi-*
Psal 118. *nis ostensa sunt tibi*, & Propheta in Psal. 118. *Considerabo mirabilia de lege tua.* Item *Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam.*
1. Cor. 2. Id est, ex me, attingere. & Apost. 1. Corinth. 2. *Quæ sunt Dei, nemo nouit, nisi Spiritus Dei; nobis autem reuelauit per Spiritum Sanctum.*

Quarta via qua Mahometus in propagatione suæ legis vsus est, sicut in cap. præcedenti diximus, fuit tyrannica violentia & potentia armorum. Non enim signa adhibuit supernaturaliter data, quibus solis diuinæ inspirationis conueniens testimonium adhibetur, dum operatio visibilis, quæ non potest esse nisi Diuina, ostendit Doctorem veritate inuisibiliter inspiratum. Vbi notandum, quod non aliqui Sapientes in rebus Diuinis exercitati & humanis, à principio crediderunt ei; sed homines bestiales in desertis errantes, omnis doctrinæ Diuinæ prorsus ignari, per quorum multitudinem, alios armorum violentia in suam legem coegit.

Illustris vero Christiana Religio, non sic armorum potentia introducta est, vt in præcedenti cap. dictū: quia Deo nō placent violenta obsequia; sed miris prodigiis, & operibus visibilibus, quæ totius naturæ superant virtutem & facultatem, videlicet mirabili curatione languorum, mortuorum resuscitatione, cælestium corporum mirabili mutatione; & quod mirabilius est, humanarum mentium inspiratione; vt Idiotæ & simplices, dono Spiritus Sancti repleti summam sapientiam, & facundiam in instanti consequerentur. Vnde soli Christiani prædicationibus, martyrio, & miraculis, non vi aliqua temporali, omnium nationum gentibus Christi
Psal 18. fidem suaserunt, quod Propheta ita Spiritu præuidens ait: *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Vnde Lactantius dicit: *Denique nulla gens tam inhumana est, nulla Religio tam remota, cui aut possessio Christi, aut sublimitas Maiestatis ignota sit.*

Quinta via, qua Mahometus in dilatatione legis suæ vsus est; fuit, quia nulla Diuina oracula præcedentium Prophetarum, ei testimonium perhibent, quin potius quasi omnia veteris & noui testamenti documenta, fabulosa narratione deprauat, vt patet eius Alcoranū inspicientibus, & astu-

to con-

to consilio libros veteris, & noui testamenti suis sequacibus non reliquit legendos, ne per eos falsitatis argueretur. E cõuerso vero, quia fides Christiana ex lege veteri, & Prophetarum oraculis veritatis suæ habet clarissima testimonia, Christus mandat scrutari scripturas, dicens Ioan. 5. *Scrutamini scripturas: illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.*

Ex quibus satisfactum esse creditur quęstioni, qua quærebatur, Quare tanta populorum multitudo sectę Mahometi; erroribus & fœtoribus plenæ adhęserit. Nec de hoc debent multum homines admirari, qui in nobilissima Christiana Religione militant; quoniam, vt scriptura sancta testatur, *stultorum infinitus est numerus*, Eccl. 1. & Matth. 20. dicitur, *Multi sunt vocati, pauci verò electi*. Vnde etiam maior est vilium rerum, quam pretiosarum multitudo, vt ferri, plumbi, quam argenti, & auri, & pauciores pretiosi lapides, quam non pretiosi. Hæc Turrecremata. *Eccli. 1.* *Matth. 26.*

CAPVT VI.

Fælicitate & victorijs Mahometanorum non probari, eorum legem esse à Deo.

CVr in fide Christi (obiiciunt Mahometici) toto orbe propagata, passus est Deus innumeros populos Mahometi opere ab imperio Christi seduci, & ad suam legem compelli, Mahometique dominationem indies fæliciter augeri: si igitur Christus est Deus, illique Mahometus aduersus, cur se à Mahometo superari passus est? Vera igitur, inquiunt Saraceni, fides nostra est, vestra autem falsa: hoc igitur potissimum argumento aduersus Christianos se defendunt, quo etiam multi ex Christianis ignari ita obuoluuntur, vt quid respondeant prorsus ignorent.

Michael de Medina lib. 1. de recta in Deum fide affert aliquas rationes quibus pręmuniri possint qui forte videntes Mahometanorum prosperitatẽ, nutarent in fide, nimirum inquiens, familiare esse infidelibus, vt in pręsenti vita fęlicitate aliqua fruantur, vel quod bona quędam moralia faciant, quæ diuinam Magnificentiam quodammodo remunerare non dedecet, vt de Romanorum fęlicitate docuit Augustinus. Aut quod magis credendum est, ad probandos fideles. De quo etiam argumento optimè ante Medinam egit Sauanarola libr. 4. cap. 7. de triumpho Crucis.

Elegantissime vero inter alias Pius 2. in epistola Morbisano Turcarum Principi missa, prope finem propositæ satisfacit dubitationi, simulque errorem siue astutiam Mahometi reijcit ac detegit, præcipientis Sarracenis, ne de Alcorano disputationem admittant: præmissa igitur aliquorum legis Mahometicæ errorum confutatione, sic ait: Cognoscis iam, nisi fallimur, veritatem, & maiestatem nostræ legis, nec vtilitatem ignoras: incipisque de tua diffidere, & ardes desiderio disputandi, vellesque latius cuncta discutere: sed obstat legifer tuus, & inquirere verum prohibet, & interminatur, & clamat: Non est mea lex, quæ disputationi subijcienda sit, caue ne quid loquaris: arma sunt in manu mea: dum nihil credis, multum imperij adeptus es. Qui non audiunt meam vocem, gladio conterendi sunt, ensis meæ legis dignitatem tuetur. In Arabia ortus eius fuit ex paruo principio, quantum creuerit, vides. Aegyptum adieci meæ legi, & Syriam, & Mesopotamiam, & Libyam, & Indiam, & Mauritaniam, & partem Hispaniæ, & diuitem Asiam, & doctam Græciam, & fortem Thraciam, & nobilem Macedoniam; sunt, & aliæ quamplurimæ Regiones sub Imperio meæ legis, quæ armis, non verbis quæsitæ sunt. Muliebre est verba verbis refellere, viri ferro decertant. Si non fuisset vera mea lex, non dedissent superi Imperio nostro, nec non Dominationi nostræ tantos successus atque prosperitates. Amat nos Deus, & legis odorem sentiens, gratulatur, & sternit iter victorijs nostris. Sed audi quam inanis est timor. *Omnis qui malum facit* (inquit in Euangelio veritas) *odit lucem.* fures noctu domos perfodiunt, & in obscuro adulteri latitant, non adhibent testes, qui peccant, nolunt deprehendi mendaces. Cum his sentit tuus legifer.

Veretur ne disputando suæ legis vanitates innotescant, veretur ne pudenda sua detegantur. Prohibet disceptari verbis: armis defendi suam legẽ iubet, nec alium Iudicem quam ferrum deposcit: multũque gloriatur de suę legis incremento. Diximus cur creuerit, plebes voluptas allexit: neque inficiamur multas tuæ gentis victorias partas, & ingentia confecta bella. Tuæ victoriæ nihil habent miraculi, ad quas nunquam nisi grandi prærogatiua tuorum ventum est. Sed quid agimus? non his argumentationibus stat recta fides, Vici, fudi hostes, Imperiũ teneo. Si sic licet arguere, vera fuit sub Alexandro Magno tot victorijs illustrato, & sub eius successoribus religio, qui & in Græcia, & in Asia, & in Syria, & in Aegypto, & in Libya, & in Perside, & in Scythia, & in Indis regnauere, imperio per arma quæsito. Vera etiam Romanorũ fides vsque ad priorem Constantinũ, qui orbẽ sibi ferro subiecerunt, & omnes domuere quas adiere gentes. Scimus tamen & Alexandrũ, & eius hęredes, & Romanos, & qui sub eis erãt, Iudęis exceptis,

Idola

Idola coluisse, alij Iouem, alij Martem, alij Mercurium, alij Solem, & Lunã, & alij sidera. Multi etiam, vt Aegyptij, animalia bruta colebant. *Quis nescit* (inquit vnus ex Poetis) *Volusi Bithynice, qualia demens Aegyptus portenta colat? Crocodilon adorat*. Et quod stultius fuit, & allium, & porros, & cepe inter numina posuerunt. Præclaræ tamen Aegyptiorum victoriç memorantur, sicut de Osiside proditum est, qui victum peragrauit orbem. Ergo & Deos Aegyptiorum recipiemus, & veram eorum Religionem fatebimur, quia vicerunt? Non sic ratio suadet, neque sic Iudçi sensere, qui victi ab Assyrijs, & ab Antiocho, & à Romanis, & in seruitutem ducti, non tamen victorum leges de dijs acceperunt, sed victi, & angariati, & mille modis oppressi in sua lege manserunt. Nec nos Christiani cum prçlio superamur, aut aliis calamitatibus affligimur, legem nostram aut relinquimus, aut accusamus: sed arbitramur pium Deum nos tanquam filios propter peccata, quæ cõmittimus, verberare, quia non paremus Euangelio, non seruamus legem nostram, neque manemus in traditione Sanctorum Patrum, sed victi fragilitate aberramus, & labimur, vt homines. Ipse vero lapsos corrigit, & plagis multis nostras iniquitates emendat. Cognoscimus errata nostra, & considerantes quç fecimus, minorem esse pçnam, quam delictum non ignoramus. Si cadimus in bello, si amittimus Regnum, si iugo seruitutis opprimimur, dicimus cum Daniele Propheta Daniel. 2. *Deum esse in cælo qui reuelat mysteria, mutat tempora, & transfert regna, vt vniuersi cognoscant, quod dominatur in excelsis in Regno hominum: & cui voluerit dabit illud*. Nouimus Deum & Iudços, & Christianos posse cum velit, & voluisse aliquando, alterius sectæ hominibus subijcere, propter offensas populi, qui eum ad iracundiam prouocauit: sed conuersi ad Deum non desperamus misericordiam consequi. Quamuis enim *irascitur Deus* (vt inquit Propheta) *non tamen obliuiscitur misereri*. Pius est, & benignus, nec deserit clamantes ad se. Absit autem, vt propter victoriam, meliorem esse credamus Religionem vincentium. Sic enim fatendum esset, omnes qui vicerunt Hebrços melius de Deo sensisse, quam ipsi victi, quod neque tu diceres, neque tuus legifer, qui defensionem suç traditionis in armis collocat, & omne genus ratiocinationis effugit, maximum iniquitatis indicium. Non sic Beatus Petrus, qui donatis à Christo Domino, cælestis Regni clauibus, & Pastor constitutus gregis Christiani, paratũ se ait rationem omnibus reddere, de ea quæ erat in eo fide, nec aliter suos auditores edocuit. Et beatus Laurentius martyr, *mea nox* (inquit) *obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt*. & in Euang. Luc. 11. Non probat Dominus eum qui lucernam accendit, & sub modio ponit, sed super candelabrũ Luc. 11.

 eam

eam esse vult, vt luceat omnibus qui sunt in domo: & prędicari verba sua super tecta iubet, & de se ipso dixit: Matth. 10. *Ego palam locutus sum mundo.* Deceptores, & Pseudopropheta in angulis prędicant, & volunt occulta esse quæ dicunt, aut iuramenta taciturnitatis exigunt, sicut Romę accidit in his qui bacchanalia celebrant. In occulto enim Deo suo sacrificantes, nullum flagitium libidinis omittebant. Quod si alia non essent contra tuam legem indicia, hoc vnum sufficere potuit, quia prohibuit eius lator in disputationem venire. Sciebat non ęqua esse, neque vera quę tradiderat: videbat veterem, & nouam legem contra se stare, intuebatur Philosophorum acutissimas rationes sibi aduersas esse; nec sperauit in cętu hominum, aut in scholis virorum excellentium sua deliramenta posse defendi. Animaduertit homo sagax, & ingeniosus in malo; gentiles, qui Deos colebant, damnatos esse, & iam propemodum exterminatos, nec Iudæis locum esse, quorum lex translata esset cum Sacerdotio ad Christianos. Cumque statuisset nouam legem, idemque sibi nomen daret, sperauit quod modo euenit, iratum Deum Christianis, qui suę legis mandata transgrediebãtur, aduersus transgressores, victoriam concessurum: atque idcirco suę legis defensionem, in armis collocauit, quam alioquin hominibus gratã, propter licentiam voluptatum, non ambigebat.

Matth. 10

Diaboli hoc fuit inuentum. Antiquus hanc viam suę nequitię serpẽs excogitauit, qui cum vidisset sese procul eijci, & Christiana Religione augescente, idola deseri, nec amplius Deorum multitudini locum esse, sed vnum tantum Deum adorari cum Patre & Spiritu Sancto Iesum Christum, Heraclio imperante, Mahometis spiritum excitauit, eumque sibi ministrum elegit, hominem prius Idololatrã, fortuna pauperem, mente superbũ, natione Arabem, qui consilio quorundam vsus Iudęorum & Christianorũ peruersorum, inter quos fuit Sergius spiritu ambitionis inflatus, legem tertiam edidit, ex veteri, & noua conflatam, multis ineptijs extrinsecus adiectis, legem diximus, quia legem vocat; nos blasphemiam rectius appellamus. Hactenus Pius Pontifex.

TERTIA

TERTIA PARS.

CAPVT I.

De ratione agendi & iuuandi Sarracenos.

MAhometus cupiens legem ſuam hominibus perſuadere, eáque per vniuerſam orbem propagare, hac vſus eſt aſtutia, vt ſępe iã diximus, vt ea in ſua lege præciperet & commendaret, quæ grata eſſent auditoribus, & maxime plebibus quæ iumentis ſimiles exiſterent, nec deceptus eſt in hac parte. placuit enim noua lex, & breui tempore ita coaluit, vt in multis populis, gentibus, ac linguis reciperetur, cuius fundamenta in voluptate iacta fuerunt. Verum ſicut agricola non imprudens, poſtquam vineam plantauit, foſſam circumducit & ſepem, ne deſtruatur à feris; ita & Mahometus ſuam legem conſeruare, ac munire ſtatuit. Animaduertit, homo ſagax duobus modis ſuum dogma conuelli poſſe atque confundi, auctoritate ſcilicet & ratione. Atque aduerſus hæc duo, quæ poterãt inueniri remedia non neglexit. Authoritati oppoſuit, quod paulo ante retulimus, antiquam ſcilicet & nouam legem deprauatam eſſe, nec quicquam veri reſtare niſi quod Alcoranus haberet. Rationi arma obiecit, iubens ne quiſpiã de ſua lege diſputaret, neue rationẽ quæreret: in eum qui contra niteretur ferro vindicandum eſſe. atque ſimili vallo ſuam legem callidus veterator communiuit.

Quare cum neque authoritate neque ratione contra Turcas ſiue Sarracenos agere poſsimus, difficilius omnibus nationibus iuuantur, cum omnino videatur aditus recluſus, vt rationes audiant, erroreſque ſuos agnoſcant; adhibita enim rebus luce, facile eſt quid quęque res, & cuiuſmodi ſit manifeſtare: parit enim rationem cognita veritas, & veritatem confirmat adhibita ratio. Quare non mirum ſi religio falſa & vmbratilis, in qua nihil eſt ſolidum ratione, non ſinatur attingi, ne ſicut vitrum tenuiſsimũ, falſum & inane, leuiſsimo contactu diſrumpatur: quamuis inter hos Perſæ (vt ferunt) diſputationem de ſua ſecta non refugiant. quare omni adhibita cura magna cum diſcretione, expugnandi ſunt muri Mahometis, qui nec ferrei ſunt, nec adamantini, nec ex viuo lapide erecti, ſed potius ex fragili materia ac in arena fundati. Aggrediendi ſunt leniter, quaſi aliò tendendo, & veluti non diſputando, inquirendũ ac diſputandum, quare Mahometus ſuæ legis diſcuſsionem prohibuit, ac ex dictis in ſuperio-

perforibus conuincendi sunt id timore veritatis, ne huius luce mendacia detegantur refugisse. Religio enim quæ firma, quæ solida, quæ vera est, rationes non reformidat: rationis quidem vmbra & imago in veram Religionem pugnare quandoque potest, ratio vero ipsa, non potest, & illas vmbras leui momento lux veræ Religionis dispellet. Aurea est pietas veræ Religionis, aurea, non deaurata, quo magis clarificatur & detegitur, hoc pulchrior & præstantior existit. puriorem ac nitidiorem illam reddit, bellũ quàm pax aduersus gentes, aduersum hæreticos, qui scoria & rubigine conabantur veritatem sinceræ Religionis obducere, puritatem enim excellẽtiæ suæ magis ostendit, quo est acrius agitata & concussa. Non est ergo metuendum, ne vera Religio detractis velamentis, fęditatem vllam oculis contuentium ostendat. Metuant hoc aliæ Religiones falsæ, atque vmbratiles, in quibus nihil est solidi, ideoque attingi sese non sinunt.

Præterea incorruptionem sacrarum literarum oportebit inprimis ostẽdere, ex his quæ supra latius comprobauimus, Mahometique in hac parte calumniam apertam detegere eosque teneri scripturas admittere: sed quia in hoc forsan frustraneus labor adhiberetur, confugiendum erit contra Sarracenos ad naturales rationes, vt D. Thom. monuit libr. *1.* cap. *2.* contra Gentiles, Etsi quamplurimi inueniantur qui rationibus ac disputationibus consentiant,

Quod si nec rationibus præberent auditum; adiuuandi erunt assiduis precibus, ac integerrimæ vitæ exẽplo. Multi enim ex Turcis, maximè qui metu tantum, ac ob carnis illecebras Christo renunciarunt, dociliores sunt alijs. Cum enim reclamantem sentiunt conscientiam, ratione aliqua cuperent auitam Religionem iterum amplecti. Reliqui autem Turcę ipso naturali lumine ducti, ac Christum blasphemari non permittentes, diuitias & pulchritudinem Christianæ legis eo magis admirantur, quo magis aliquis vitæ probitate, plusquam argumentis, auctoritatem sibi apud eos cõciliauerit. Probitas enim ac temperãtia, quarum virtutum rectissima norma est nostra Religio, præcipua ratio est, atque perefficax (quod alibi quoque diximus) ad persuadendum. Quamobrem id altissimè iis qui adierint Turcas, & Gentes infixum cordi esse debet, quod Apostolus Petrus dispersis in Oriente fratribus scribebat dicens: *Charissimi obsecro vos tanquã aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam, conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt in eo quod detractant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.* Ac postea penultimo eiusdem epistolæ capite. *In quo* (ait) *admirantur non concurrentibus vobis in eandem Luxuriæ confusionem, blasphemantes qui reddent rationem ei; qui paratus est iudicare viuos, & mortuos.* Hoc igitur virtutis fundamento nixi, si aliud non consequeremur, quam vt peccati fędita-

fœditatem agnoſcerent, atque ab ea ſenſim ſecedere aliquatenus attentarẽt; ac propterea minus peccatorum committerent, certe diuinæ pietati gratiſſimum eſſet.

Deinde pro iuuandis Turcis obſeruandum eſt quod Ricardus docuit, nempe quod Sarraceni valde curioſi ſunt audire aliquid de noſtra fide, & maxime de diuina Trinitate & incarnatione. non tamen volunt his credere, neque poſſunt hæc intelligere. Et quia ſuperant ratioṇẽ, & humanũ excedũt intellectũ, illa nec credere volũt, nec intelligere poſſunt. Dicitur enim in Iſaia c. 6. *Si non credideritis, non intelligetis.* Vnde non oportet his ſtatim à principio diuina proponere, neque ante porcos margaritas ſpargere: ſed conandũ inprimis vanã legẽ illis oſtendere. Non enim oportet virtutes inſerere, niſi prius paſsiones radicitus euellantur. Oportetque & in omnibus breuẽ viã eligere. Facilius autẽ eſt illorũ fidem falſam oſtendere, quã noſtrã verã demonſtrare. Fides enim cũ eorũ ſit quæ non aſpicimus, donũ eſt Dei.

Linguæ Arabicæ neceſsitas ad Saracenos iuuãdos. §. 1.

EXtant (vt Anton. Poſſeuin. lib. 9. ſuæ bibliothecæ c. 9. docet) epiſtolæ Nicolai Clenardi, inter quas vnã Iacobo Latomo ſat vberẽ ſcripſit, anno 1541. cũ Feſæ eſſet in Africa, quò ad Arabicam linguam addiſcendã traiecerat, & vbi nouenniũ ideo impẽderat, eo nimirũ cõſilio, vt, quemadmodũ aduerſus Hæreticos à pluribus Latinè ſcribebatur, ſic ipſe cõtra Mahometanos ſtilum Arabicum ſtringeret. Id quod fieri nõ poſſe iudicauit, niſi illorũ dogmata penitus cognita habuiſſet, nec tantũ hauriret quod à Latinis de gente illa traditũ fuerat. Nam præter Alcoranũ habent libros Sunne adeo ridiculos, vt ipſi ſeſe poſsint cõfutare, niſi miſeris eſſet perſuaſum, Mahometũ fuiſſe Prophetã veracẽ. Hos autem Sunnæ libros cũ ſe conquiſiturum Clenardus pollicitus eſſet, & aduerſus eos Arabicè ſcripturũ; (etenim cõtra Mahometum, inquit, Latinè ſcribere quid pertinet ad tot nationes Orbis, quæ ſolũ linguã norunt Arabicam?) neſcitur tamẽ an vnquã id præſtiterit. Nuſquã vero ſic feruebat Alcoranus vt Feſæ: Tuneti quidẽ vigebãt omnes cæteræ diſciplinæ Turcicæ; at Feſæ poſt Grãmaticem, toti erant in Alcorano & ſuis Doctoribus Scholaſticis. Scholaſtici dicuntur qui de eorũ cæremoniis agunt de Luſtratione, oratione, Matrimonio, & alijs eiuſmodi, quarũ periti nominantur Alfachij, hoc eſt, ſapientes. Porro Dialecticam, Rhetoricen, & alias artes aliquas vix pauci attingunt. Eſt autem apud eos hic mos; ſtatim à primis annis ad verbum ediſcunt Alcoranum, & memoriæ mãdant, quem nõ intelligũt, nec tamen vllis in Scholis hic Codex apparet: ſed ludimagiſter è memoria depromit pẽſum, & in tabula lignea deſcribit; id puer reponit in animo, & poſtridie alterũ ſcribitur penſum, donec anni, aut biennij ſpatio totũ ediſcat Alcoranum. Multo plures reperias qui teneãt ſic

Alcoranum, quam qui ipsum habent domi Codicem. Quare difficillimum est irrepere mendas in Alcoranum. Post hunc ad verbum edifcunt libellũ qui dicitur Cæremoniarum Turcicarum, nec tamen eis aliquid exponitur, nisi quod assequuntur commercio sermonis vernaculi, qui licet multum distet ab ea oratione, quæ conspicitur in libris, aperit tamen aditum ad intelligenda percipiendaque pleraque vocabula. Hinc iam pergũt ad Grammaticam, estque apud eos receptus author, Ibun Melic, qui chiliade versuum, id est mille distichis eam est complexus vniuersam. Hanc vero Chiliadem difficile admodum è tabulis suis memoriæ mandant, vt quotidie pensum reddant præceptori, domi interim lectitantes Glossemata; nam in Scholis nullus comparet liber. In hac autem Grammatica ferme versantur biennio, siue etiam quidam quadriennio. Porro auctoritates citantur à Grammaticis pene omnes ex Alcorano, vnde fructum memoriæ capiunt. Citantur item crebro Poetę, quibus Arabes abundant. Verum ita hæc Poetica discipulus intelligit vt carmen Ennianum Thomista, qui post Alexandrum, & Petrum Hispanum statim lectitat Scholasticos. Quare paucos reperias, qui eleganter, ac purè loquantur. Nam etsi Alcoranistę sint, isque liber stylo sit elegantissimo scriptus, contenti sunt tamen memoria, & magis suæ falsæ Religionis gratia discunt Alcoranum, quàm vt eum curent intelligere. Siquidem dogmata sua iam ex aliis libellis norunt, vt Ethica nouit Thomista, qui tamen non legerit Aristotelem; adeo vniuersus orbis consentit, vt rerum magis, quam verborum cognitio appetatur. Extant ergo apud Arabes Poetę quamplurimi, quos tamen pauci lectitant: dum enim in artium scriptoribus vtuntur vocibus ijs, quæ passim non sunt obuiæ, eæ velut ad aliud sęculum & priscum ab istis pertinentes putantur. Scholæ sunt in ipsis templis, ad quas non licet adire Christiano, neque Iudæo; Tabernæ librariæ non habentur Fesæ, quamuis tam multi sint litterarum studiosi. Cæterum die veneris singulis hebdomadis, peracta oratione, apud summum (quod nominant) templum, est librorum auctio: illuc conueniunt quotquot empturiunt, seu vendituriũt. Prodeunt autem ferme Codices vetusti, pauci admodum, quod ab hinc annis ducentis refrixit amanuensiũ industria, & in desidiam sint lapsi Fesenses, estque hęc merx cara, quæ tamen ab omnibus magno pretio rapitur. Quod si quis sit liber iustæ magnitudinis, non eũ reperies venalem nisi per fragmenta; ac forte totius vitæ cursu non consequeris; aut Zemachiũ aut alios Commentatores Alcorani, sed nũc caput, nũc dimidiatũ, nũc manus mutilas ipsius libri in foro videbis, vt sępius idem cogaris emere, si totũ postules, idque vix post multos annos. Pręla ignorant. In hũc auctionis locum, Christianis aut Iudęis licet intrare, vna tantum lege, nempe vt obruti saxis pereant, tam religiosè suos Codices inuident à Religione

Maho-

Mahometi alienis. Multa & alia conſpiciuntur inter Mahometiſtas, quæ præferunt aliquod virtutis ſpecimen, qua Satanas nefariam ſectam tegat: nimirum, vt non multum ſoliciti ſint de craſtino, nec duris caſibus frangi videantur, ita vt in blaſphemias erumpant, ſed potius illud pronuntiēt, Laudetur Deus. Quo magis dolenda eſt earum Nationum iactura, quod homines huiuſmodi tam turpibus opinionibus à Chriſto ſint abſtracti, non aliam ob cauſam, quam quod credant Mahometum fuiſſe verum Prophetam, qui vt in Alcorano Trinitatem negat, ſic penitus tollit noſtræ Religionis fundamentum.

CAPVT II.

Sequitur praxis Sarracenos iuuandi.

PIus ſecundus Pontifex ſummus, & alias vir doctiſsimus zeloque Religionis flagrantiſsimus, in epiſtola ad Morbiſſanum Turcarum Principem præmiſsis aliis, eum in fide inſtruere, præcipue errores Mahometi confutando nititur: & quamuis non minus breuiter quam eleganter Alcorani reijciat commentitias nugas, & errores, nos tamen tãtum de vno, aut altero in quibus eſt fere totus diſputationis Cardo ex mente eiuſdem Pij 2. dicemus, vt ſic nihil non refutatum ex Mahometi lege permaneat. Audiãt igitur non ſolum Turcarum Princeps, ſed & omnes Sarraceni Pium ſecũdum Pontificem Maximum in hæc verba veritatem fidei noſtræ comprobantem Alcoranique fabulas & errores propulſantem.

Nemo hominum ſapientiam contemnit, nemo odit, nemo eſt qui nolit eſſe ſapiens. Verum primus Sapientiæ gradus eſt nolle errare, & verum quàm libentiſsimè audire: maximè in his rebus: vnde homini eſt ſalus, ſicut eſt Religio, quæ ordinatur ad ęternam vitam. Audi ergo verum circa Religionem. Si non ſcribimus verum, argue ſcribentes, & deſpice tanquã ſtultos. Sed noli falſum dicere, niſi cognoueris falſum eſſe. Et narrabimus breuiſsime ab initio mundi vſque ad obitum Saluatoris Chriſti noſtri, legis arcana. Deinde aliqua de tua lege dicemus, eaque conferemus ad inuicem, & quantum interſit oſtendemus, conabimurque quantum ex alto dabitur, lucem tibi oſtendere, per quam poſsis ad eam lucem peruenire, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Cum creaſſet Deus in principio cęlum & terram, & maria, & lucem, & ſolem, & lunam, & alia ſydera & plantas, & herbas, & volucres, & piſces, & quadrupedum genus inexterminabile (vt ſcribitur Sapientię 2.)

 ac re-

ac reptilia, & alia animantia; postremo Adam creauit, & insufflauit in eum spiraculum vitæ, & posuit eum in paradiso deliciarum, & fecit adiutorium simile sibi Euam ex costa eius eductam. Gen. 2. Et data licentia qua possent cæterarum plantarum degustare fructus, vt abstinerent à plantario Prudentiæ imperauit. Et ambos cum præuaricati essent, ex paradiso eiecit, atque in eis humanum genus morte damnauit: iussitque laboriosam vitam, & ærumnis plenam ducere. Ab his propagata Creatura rationalis, cum rursus animo rebelli Diuinam Maiestatem contemneret, & in vitia quoque prolaberetur, aquarum diluuio deleta est. Noe cum Coniuge & sex aliis animabus in arca saluatus est, & ab his omnes homines qui modo sunt, & post diluuium fuerunt, originem ducunt. Tres Filij Noe, Cam, Sem, & Iaphet, redeuntibus aquis in locum suam humanam gentem reparauerunt, adeo vt traditum sit, priùs quàm Noe moreretur, quatuor millia hominum ex suis & filiorum lumbis exiuisse, ex quibus etiam iniqui emerserunt, Nemrot Filius Cam, & qui cum eo in contumeliam Domini turrim Babel ędificare cœperunt. In ea diuisum est labium vniuersæ terræ, & confusione impeditum opus. Secuta est peccatum pessimum Pentapolitana submersio, & Abraam & tot inuenti Religiosi: in semine Abraam benedictæ sunt gentes, & circumcisionis pactum cum eo percussum est. Fuit enim iustus & placuit Deo in operibus suis, cum filiũ Isaac diuino imperio immolare non detrectasset. Neque Isaac Patris viam deseruit: cui natus est Iacob, qui alio nomine dictus est Israel, & huic duodecim filij fuerunt, à quibus duodecim tribus emanarunt. Is cognito quod Ioseph quem putabat extinctum, magnus & potens esset in Aegypto, cũ reliquis filijs ad eum migrauit. Multiplicatum est illic Iudæorum semen, & in gentem magnam cum creuissent Israelitæ; surrexit Rex alius qui Ioseph & opera eius ignoraret, grauissimis laboribus oppressi sunt, & cõtumeliis innumerabilibus affecti: & miserante Deo, per manus Moysi, & Aaron seruitutem effugerunt, & sicco vestigio rubro mari traiecto, per annos quadraginta cibo cælesti vitam in deserto egerunt. Et circa montem Sinai diuinam legem in tabulis lapideis acceperunt: acquisita est terra promissionis, sed non tota in manu Moysi. Post obitum eius mirabilia fuerunt opera Iosue, & aliorum Iudicum: inter quos etiam Prophetæ claruerunt viri excellentissimi. Successerunt inde Reges, & alij Prophetæ in populo Dei, & non sine cælesti munimine conseruata est gens Hebræa: & Prophetæ quidem interpretati legem, salubria tradidere præcepta, virtutem extollentes, & vitia affulminantes, & multa per illos scripta sunt diuinitus reuelata, quæ de futuris notitiam præbuere. Non tamen pauca perpessi sunt aduersa Iudęi, cum legem Domini contemnerent, & in traditionibus Patrum non permanerent, ceperunt

eos

eos Chaldæi,& in seruitutem redegerunt. Et nunc Syri,nunc Arabes,nunc Aegyptij in eos arma verterunt. Multæ fuerunt eorũ tribulationes,multæ calamitates,ac miseriæ,sed de omnibus liberauit eos Dominus,cum ad eũ clamauerunt, & tota mente redierunt: quia cor contritum,& humiliatum non despiciet Diuina maiestas.

Hæc,vt arbitramur, communia tibi nobisque sunt, & in Alcorano Mahometæo magna ex parte continentur. Verax igitur & tuo, & nostro iudicio lex Iudæorum, verax Moyses & Dauid, & Salomon & Isaias, & Ieremias & Ezechiel,& Daniel, & veraces omnes Prophetæ Domini: vera Iudæorum fides qui ante Christum in fide permanserunt: mendaces omnes gentes quæ coluerunt Idola. Notus ante Christum,solus in Iudæa Deus. Nihil huc vsque contendimus. Cõcedis hæc,nisi fallimur,omnia. In his quæ sequuntur discordia erit. Sed nos in luce ambulamus,neque offendimus ad lapidem pedes nostros:& ne de cętero tu quoque offendas, magnopere cupimus, & vltro ne decipiaris lumen offerimus. Tu creatura Dei es,& ouis eius,sed errabunda extra caulas,in alienis pascuis,procul ab ouili Dominico letiferum capis cibum, & pestifera aleris herba. Nos boni Pastoris exemplo, qui relictis nonaginta nouem ouibus in deserto, vnam quæ aberrauerat,secuti sumus,teque quærimus,& in viam salutis optamus reducere.

Dolemus te virum excellentem nobilitate, moribus illustrem, gestarum rerum gloria clarum, Imperio magno præditum,& pluribus naturæ dotibus eminentem, non incedere vijs Domini, non nosse mandata eius,non esse in lege sua. Compatimur tibi & tuorum subditorum infęlicitatem deploramus, qui tecum pereunt. Nec te credimus libenter errare,cuius naturam bonam esse confidimus. Ignorantia veritatem retinet: tui te parentes & seipsos deceperunt, cum progenitoribus laberis. Sed timenda est scriptura,quę ait, *1. Corinth.* 14. *Ignorans ignorabitur.* Quod si cæteris in rebus pręcipuam curam, exactam diligentiam, summum studium adhibeas, ne quis fallat te, circa Religionem potissimum curandum est ne fallaris; in qua tanto cautiorem te esse oportet, quanto in ea cum maiori periculo delinquitur. Cęterarum rerum ignorantia hæc quæ sunt temporalia in hoc sęculo adimere potest. Religionis, alterius vitę bona, id est animę fęlicitatem deperdit. Quod ne tibi accidat, si nobis aures & fidem pręstiteris, facile adiumento erimus.

Audisti ea quę de veteri testamento diximus,nunc de nouo agendũ est, in quo plurimum discordamus. Audi quę subiungimus, sic & tuę legis tenebras odio habebis,vt speramus,& nostram legis lucẽ amabis. Duo in veteri testamento vaticinia reperiuntur,quorum alterum est; *Non auferetur*

Gen.49. *sceptrum de Iuda, neque dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est*, siue, vt Chaldæi dicunt, *Messias*. Alterum est quod ait, *Cum venerit sanctus Sanctorum, cessabit vnctio vestra*. His vaticiniis prædictum est in aduentu Christi, Iudæos, & regnum amissuros esse, & Sacerdotium, sicut & factum est. Regnum quod Iudæorum fuerat Idumęi acceperunt. Regnante namque Primo Herode Antipatri Filio, genere Idumæo, & alienigena. Christus ex Maria virgine natus est, Dei filius, verus Deus, & verus homo, qui Sacerdotium Iudæorum ad Christianos transtulit; Petro sibi successore delecto, in quem Pontificis maximi potestatem transfudit, neque vlterius apud Iudæos pastoralis ouium cura permansit, dicente Domino ad Petrum, *Pasce oues meas*. Pastor ipse bonus & Pontifex magnus Christus, Pastores deinceps & Pontifices Christianos, non Iudæos esse constituit, quamuis Petrus & alij plures ex Iudæis, non amplius Iudæi, suum summum Pontificium acceperunt. Atque in hunc modum Iudaica cessauit vnctio, & translatum est Sacerdotium. Quo facto & lex ipsa translata est, dicente Apostolo: *Quia translato Sacerdotio, necesse est etiam vt legis translatio fiat*. Hebr. 7. Heb.7. Deus igitur qui multifariè multisque modis olim Patribus in Prophetis locutus fuerat, nouissimè per Filium suum, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & sęcula, allocutus est homines, nouam legem edidit, & noua dedit præcepta, quibus seruatis vitam mererentur æternam.

In tempore igitur, quod in altissimo indiuiduæ Trinitatis consilio, ab æterno fuerat diffinitum, regnãte apud Hebræos Herode, imperante apud Romanos Augusto, quiescente mundo, & aduentum Domini mirabili & inaudita prioribus sæculis pace honorante, missus est Angelus Gabriel de cælo qui Mariæ fęlicem conceptionem & sacratissimum partum annunciaret. Sed ante præcursor natus est Ioannes qui pęnitentiam prędicaret, Luc. 1. Concepit virgo de Spiritu Sancto, vt prædixerat Angelus, & Luc.1. seruata dignitate virginitatis filium simul & Dominum peperit. Natus est Christus Saluator octauo Calendas Ianuarias. & in ipsis Calendis circumcisus est, & iuxta vocem Angelicam, Iesus appellatus, qui salutem attulit humano generi. Plurima de infantia Saluatoris scripta sunt, nec dubium est quin omnis eius ætas signis & miraculis plena fuerit. Sed Ecclesiæ nostræ grauitas, & acre iudicium ea tantum recipit quæ certa sunt, Apocrypha prætermittit. Duodecimus Saluatoris annus memoriam habet quia templum ingressus est, & cum legis Doctoribus disputauit, & aliqua ex parte splendorem suæ Diuinitatis ostendit. Sed circa trigesimum annum, fulgor ille plenius emicuit. Tunc enim baptizatus est à Ioanne, & Ioannem ipse baptizauit, & paterna vox audita est, *Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui*. Conuertit aquam in vinum, & innumerabilibus

bus

bus coruſcauit miraculis. Elegit ſibi Diſcipulos, quos vocamus Apoſtolos, & circumiens Regiones, & mentes hominum, & corpora ſanauit ægrotantium: & faciens ipſe quę docebat, toto triennio prædicauit Euangelium. Per Iudæam, & vicinas prouincias beatiſsima vox intonuit: quæ vita hominum eſſe deberet, oſtendit excellentiſsimè, & præcepta tum vetera innouauit, tum noua prioribus multo vtiliora inſtituit: abdita & obſcura quę erant in veteri lege multa reuelauit, & obſcuros Prophetarum ſenſus aperuit, & quę de ſe prædicta fuerant, palàm expoſuit: myſterium ſanctę Trinitatis oſtendit, & vnitatem in Trinitate monſtrauit, docens tum Patrem, tum filium, tum Spiritum Sanctum diuinis honoribus proſequendum, & hos tres vnum eſſe Deum. Prędixit non modo mortem ſuam, verum etiam genus mortis, & quod tertia die reſurgeret, & quod aſcenſurus in cælum, rediturus eſſet in fine ſęculi iudicare viuos & mortuos. Comprehenſus eſt ſicut ipſe voluit, & traditus Pilato Pręſidi, qui eum neci daret. Teſtes in eum citati ſunt, nec eſt inuenta in eo mortis cauſa; quia peccatum non fecit, nec repertus eſt dolus in ore eius. Maximum crimen obiecerunt, quia filium Dei ſe fecit, & Regem dixit; & propter veritatem occiſus eſt, crucifixus atque ſepultus: & iuxta verbum ſuum reſurrexit à mortuis: & quadraginta diebus cum Diſcipulis commoratus, cum eos confirmaſſet atque corroboraſſet, atque in orbem ire iuſsiſſet, Euangelium diſſeminaturos: tandem videntibus illis, eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum, aſcendit ad cęlum, & ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis; & inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & redditurus vnicuique ſecundum opera ſua. Interea Spiritus Sanctus ab eo miſſus omnia ſuggerit Eccleſię, quę neceſſaria ſunt ad vitam ęternam.

Hęc nos Chriſtiani firmiter credimus, hęc eſt fides noſtra, quam cunctis gentibus prędicamus, & impartiri omnibus cupimus. Hęc ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus per fideles manus immutilata, & incorrupta ad nos vſque delata ſunt. Hęc vos Turcę Sarraceni magna ex parte negatis: etſi enim Chriſtum ex virgine natum, & Sanctum virum, & Dei flatum, & Prophetam magnum, & mirabilium operum effectorem & adhuc viuentem confiteamini: Deum tamen & Dei filium eſſe inficiamini, nec ſibi, nec ſancto Spiritui diuinitatem conceditis, & Trinitatem perſonarum in Diuinis reſpuitis, & Chriſti mortem deridetis, quem translatum, & alium ſibi ſimilem loco ſuo interfectum arbitramini, nec eius aduentum in extremo Iudicio expectatis, & alia non pauca Chriſtianę legis reijcitis, & plurima creditis, quę apud noſtros riſu digna videntur, quę non dimittemus intacta. Atque nos credimus

dimus non solum ex noua lege, sed & veteri innitimur.

Vos Mahometo, & Alcorano eius fidem tantummodo adhibetis, & hominem mortuum sine teste, sine ratione, sine miraculis sequimini. Nos viuo credimus, viuit enim vestro testimonio Christus: nos Deo pręstamus aures, & signis, rationibus, & sacris ducimur testimoniis. Quod si nos audies, monstrabimus breuiter nostrę legis splendidam lucem, & tuæ obscuram caliginem detegemus. Sed opus est pijs & attentis auribus, quando fidei sublimitas attingitur, & magna Dei panduntur arcana. Sępe iocis & inanibus fabulis te pręsentem adhibuisti, & leuiores audisti narrationes, non est cur hęc grauia contemnas, aut ea necesse recuses ex quibus tua pendet salus. Non est anima nobilis, cui nō insit veritatis amor; non est homo, qui nolit saluus fieri.

Audi ergo qui generosus es, audi quę te saluare possunt: Quid est inter Christianos, Turcasque controuersię in quo simul contendimus? quæ dissidij causa. Sane non alius discordię fomes est, nisi quia circa diuinitatem non eadem sapimus, de Patre, de Filio, de Spiritu sancto contendimus: hoc est pręcipuum dissidium, quo sublato facile omnia componentur. Attingemus hęc, & quę sit inter nos de Diuinitate dissentio, latius exponemus. Nos in Deo tres personas esse dicimus Patrem, & Filium, & Spiritū Sanctū, & in tribus personis vnum Deum confitemur, vos dicitis vnicum esse Deum creatorem cęli & terrę, & omnium quę in eis sunt. Nulla est de vnitate contentio. Non latent nos verba Moysi, dicentis in exordio legis: *Audi Israël, Dominus Deus tuus vnus est.* Et rursus in lege scriptum est Exod. 29. *Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti, non erunt tibi Dij alieni præter me.* Et rursus. *Ego sum qui sum*, Et, *Si quæsierint nomen meū; vade & dic illis, Qui est, misit me ad vos.* Et in Cantico Exod dicitur: *Dominus omnipotens nomen eius.* Quę testimonia vnum esse Deum, vnum Dominum manifestè declarant, & vnam potestatem, & vnam naturam. Nam Deus, naturę; Dominus, potestatis est nomen. Fatemur item quod vos de vnitate diuinitatis. Hic amicitia est atque concordia, vobis vnus Deus est, & nobis vnus. Dicitis principium omnium rerum esse Deum, nos idem affirmamus. In quo igitur dissentimus? Multę sunt quę de Deo aliter Christiani dicunt, aliter Sarraceni, seu Turcę. Vos Deum corporeum dicitis, nos incorporeum. Vos fortuita quæ hic in terra geruntur, esse arbitramini, nec curare de his Deum, nos gubernare eum, qui creauit omnia, non dubitamus. Vos Deum Patrem in Diuinitate negatis: nos Patrem & Filium cognoscimus. Vos Spiritum Sanctum ex Diuina Maiestate reijcitis: nos ponimus & veneramur. Mittamus alia, hæc aggrediamur in quibus plus ponderis est. Nos Christum Dei filium dicimus, vos negatis.

Exod. 29.

Cur

Cur negatis? ſanè quia nec vxorem habet Deus, ex qua filium procreare poſſet. Quod ſi vxor ei fuerit, filioſque genuerit, mundus qui vnius imperio regitur, in plures diuiſus Dominos diu ſtare non poſſet. In vnitate cōcordia eſt, quæ ſeruat imperia, in pluritate diſcordia, quæ maxima regna ſubuertit. Sed qui tam rudis, tam vecors, tam demens Chriſtianus eſt, qui generare Deum ex connubio & permixtione arbitretur. Nō ſumus adeò hebetes Chriſtiani, vt tantum nefas admittamus. Saracenis ſuaderi hoc poſsit, qui Deo & corpus & caput, & manus, & cætera membra concedunt. Nos Deum ſpiritum eſſe aſſerimus, incorporeum, immortalem, æternum, & incomprehenſibilem: qui dum ſe ipſum intelligit in mente ſua, Verbum concipit quod nos Dei filium eſſe dicimus: nec aliud eſt in Deo, ſe ipſum noſſe atque intelligere, quàm Deum eſſe. Nihil eſt enim in Deo niſi Deus. Deum autem cuius eſt Verbum, nominamus Patrem, & proceſſum ipſius Verbi, generationem filij eſſe dicimus.

Nec veritas hæc de Verbo Dei apud Chriſtianos tantum illuxit: Gentiles Philoſophi ante Chriſti aduentum, eadem quæ nos aſſerimus, nonnulli affirmarūt. Siquidem Platonici Philoſophi in ſuis libris apertiſsime dixerunt, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et reliqua ferme omnia comprobant de Verbo Dei, quæ Ioannes in Euangelio ſuo tradit, vſque ad incarnationem Verbi, quam ignorarunt, quia nondum natus erat Chriſtus, & alta legis myſteria abſconderat Deus à ſapientibus huius ſeculi, quæ reuelauit paruulis. Quod igitur Platonici Verbum Dei nominant, & Deum eſſe dicunt, nos filium vocamus ex Deo genitum, & Deum eſſe fatemur: nec ruinam mundi ex filij generatione timemus, quando vnus dumtaxat filius eſt. Et Pater & filius vnum ſunt, vna poteſtas, vna voluntas, vna maieſtas, nec verbum conceptum ab intellectu concipiente diſcordat.

Obſcura hęc verba videbuntur: at ſi voles, præſto erunt qui lumen afferant, & apertiſsima omnia reddant. Et tu ſolem hunc corporeum cernis qui noctem abiens & diem efficit rediens; hic à ſe ipſo lucis producit radios. Hæc productio generatio quædam eſt in ſole: & radij Solis, filij Solis eius non inconuenienter vocantur. Quæ ſimilitudo quamuis multifariè eſt inepta: nam ſolis plures ſæpe vidimus radios, Deo vnicus tantum eſt filius: in eo tamen conuenit, quia vna eſt Patris & filij diuinitas atque eſſentia: quamuis comparatio corporalium rerum nulla ſatis cum Diuinis quadrare poteſt. Sed accipe teſtimonia, & qui ratione non capis, cede auctoritati. Vetus teſtamentum & Iudęis, & Chriſtianis, & Saracenis cōmune eſt. *Eructauit* (inquit Dauid ex perſona Dei) *cor meum verbum bonum.* *Pſal. 44.*
Hoc eſt quod Dei filium dicimus, & vnigenitum Patris ęterni, non ex

carnali coniugio, aut humano complexu, sed ex corde Dei, id est intelle-
Psalm. 2. ctu productum asserimus. Et rursus, *filius meus es tu, ego hodie genui te*. *Hodie* dicit, quia Deo nec heri prçterijt, nec cras imminet. Sed hodie semper
Psal. 109. adest, cui prçsentia sunt omnia. Iterũ *ante Luciferum* (inquit) *genui te*, vt intelligas quia non loquitur de Salomone Dauid, sed Deus Pater de filio Deo, quia ante Luciferum nemo fuit. Et in lib. prouerb. legimus: Sapien-
Prou. 8. tiam Dei quæ Dei filius est, dicentem: *Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, ante montes & colles ego parturiebar*. Nunquam enim Pater sine filio
Ioan. 1. fuit, nec sine Patre filius. Et hoc est quod in Euangel. inquit Io. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum*. Quç mysteria profunda & alta cum nõ intelligeret Arrius, nec Mahometus, negare maluerunt veritatem Dei quam suam ignorantiam confiteri, & suas ineptias impudenter ingerere, quàm aliorum sapientiam humiliter discere. Stulta hçc & damnosa pertinacia est. Deo enim & Prophetis eius oportet credere; & si quid est cuius rationem non capimus, debemus cum Paulo dicsre: *O altitudo diuitiarum scientiæ & sapientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius*. Fatentur Iurisconsulti non omniũ quç à maioribus suis instituta sunt, rationem reddi posse, & tamen legi parendum esse, quia non sine causa condita fuerit: quanto minus arcana Dei licet cognoscere? plurimæ sunt occultæ causæ, ad quas nulla potuit curiositas hominum peruenire; quia sicut oculi Noctuæ ad solem, ita noster intuitus ad ea quæ sunt diuinitatis. Non est ergo mirandum, si neque generationem filij, nec Spiritus sancti processionem, neque Trinitatẽ in Diuinitate intellexit carnaliter homo, vel Arrius vel Mahometus. Sed illud in eis damnabile ac detestabile fuit, quod sacræ scripturç, diuinisque testimonijs non acquieuerunt. Nam quid opus est argumentis vbi Deus ipse loquitur? De Pythagoricis traditum est, quod in disputando soliti erãt dicere, *Ipse ait*. Ipse autem erat Pythagoras, tanquam eius auctoritati non liceret aduersari: quãto minus Deo qui verax est, & omnis homo mẽdax?

Sed negabis hæc esse Dei, quç asserimus testimonia. De his posterius dicemus, Nunc de spiritu sancto agendum est, cui tua lex diuinos honores abrogat. Non est huiusmodi erroris Mahometus inuentor. Arrij. & Nestorij, & Macedonij hçc olim dementia fuit, quos sacra Patrum Concilia damnauerunt. sed eorum virus apud Aegyptios, & Arabes aliquandiu latuit; & postremo auctore Mahometo, & Magistro eius Sergio latè diffusum est. Ne mouearis, dum vera loquimur, caue ne sequaris cæcos, disce, spiritum sanctum esse Deum, & tertiam in Trinitate fore personam. Diximus paulò antè Deum Patrem, dum se cognoscit, Verbum concipere & filium gignere. Nunc quod sequitur adiicimus, cognitioni esse annexã appetitiuam quandam operationem, cuius principium voluntas est. Inter

operationes

operationes vero,quas voluntas producit,præcipua eſt amare. Adhibe hic aures,& mentem erige. In Deo perfectam & abſolutam fateri cognitionem oportet,& amorem pari modo, cuius proceſſus per appetitiuam operationẽ exprimitur,ſicut & verbi generatio per intellectiuam: & alia eſt operatio qua intelligit,alia qua appetit. Intellectiua ex his completur, quæ ſunt quodammodo in ipſo intelligente:nam ſicut ſenſibilia in ſenſu, ſic intellectibilia in intellectu eſſe dicimus. Appetitiua autem complemẽtum accipit,ſecundum quendam ordinem, motumue ad eas res, quæ obiiciuntur appetitui,& occultum quoddam principium ſui motus habet. Ea vero quæ principio feruntur arcano, Spiritus nomen acceperunt, nam & ventos Spiritus eſſe dicimus. & in ſcripturis *procellarum ſpiritus* appellantur,quia non apparet afflationis ſpiritus initium. Reſpirationem,etiam & arteriarum motum ab intrinſeco & occulto principio manantem,vocamus ſpiritum:atque hoc modo congruenti quadam ſimilitudine,quantum diuina humanis verbis indicari poſſunt, Diuinus ipſe amor à Patre filioque procedens, Spiritus dictus eſt. In nobis duplici ex cauſa procedit amor: aliquando ex corporea & materiali natura,& is plerumque immũdus eſt & menti noxius. Aliquando ex ipſa proprietate ſpiritualis naturæ, cum bona intelligibilia & rationi conuenientia adamamus:& hic purus eſt amor,& laudabilis,& animæ ſalutaris. In Deo Corporalis amor ſeu materialis locum non habet,ſed ille tantum reperitur qui ſimplex eſt & nitidiſsimus,& puriſſimus,quem Spiritum ſanctum appellamus. Nec nos intellectuali & ſancto amore quicquam proſequimur,niſi quod intellectu concipimus. Conceptio autem (vt diximus) quæ fit ab intellectu, Verbum eſt,atque ita neceſſe eſt amorẽ ex Verbo oriri. Amat enim Deus quod de ſe ipſo intelligit,id eſt, Verbum quod concipit intelligendo. Verbum autem Dei dicimus filium Dei,qui & ipſe Patrem nouit,& amat:atque ita fit, vt amor ipſe cui Sanctus Spiritus eſt nomen, ex Patre filioque procedat,ſitque cum Patre & filio pariter Deus. Nam ſicut diuinum intelligere eſſentiæ diuinitatis eſt,ita & amare. Et ſicut Deus ſe ſemper intelligit,ita & ſe ſemper amat,& omnia amat, ſuam bonitatem dum amat. Rurſuſq; ſicut Dei filius qui eſt Verbum Dei in diuina natura ſubſiſtens, Patri coæternus,perfectus,& vnus Deus eſt; ita & Spiritus ſanctus Deus eſt, Patri & filio coæqualis & coæternus. Et quia omne quod ſubſiſtit in natura,intelligibili apud nos,perſona dicitur, apud Græcos ὑπόςασις; conſequens eſt,vt tres perſonas in diuinitate ponamus,quia tres ſunt ſubſiſtentes,Pater,& Verbum,& Spiritus ſanctus,neque has perſonas dicimus eſſe per eſſentiam diuerſas,ſed per ſolas relationes diſtinctas, quæ ex proceſsione Verbi,& amoris proueniunt. Atque in hunc modum Chriſtiana Religio diuinitus illuſtrata diſtinctas tres perſonas confitetur in diuinis,

non tres Deos, ſicut Mahometus falſo opinatus eſt: ſed Patrem, & filium, & Spiritum ſanctum, vnum eſſe ab æterno Deum aſſerimus: nec tamen ipſum Patrem qui filius eſt, nec filium qui Pater eſt, nec Spiritum ſanctũ qui Pater eſt aut filius. Vna eſt enim Patris, & filij, & Spiritus ſancti eſſentia, in qua non eſt aliud Pater, aliud filius, aliud Spiritus ſanctus: quãuis in perſonis alium Patrem, alium Filium, alium Spiritum ſanctum diuina docente auctoritate dicamus.

Nec ſimilitudo in his quæ creata ſunt, ſummæ deeſt Trinitati. *Inuiſibilia Dei* (ſicut Apoſtolus ait) *per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*. Sempiterna quoque virtus eius ac Diuinitas relucet in anima noſtra, quę diuinæ Trinitatis eſt imago. Eſt enim anima noſtra ſubſtantia quædam incorporea & ratione prædita, & actus quidam ſiue forma organici corporis, quæ dum corpus mouet & regit, ſui meminit, ſe intelligit, & ſe diligit: quibus in rebus quædam apparet Trinitas memoriæ, & intelligentiæ, & amoris. Tria hęc ad ſe ipſa referũtur, quia nõ eſt amor ſine memoria nec memoria ſine notitia. Nã quis meminit aut amat quod neſcit? inſeparabilia ſunt hęc à ſemetipſis, & tamẽ quodlibet eorũ, & ſimul omnia vna eſſentia ſunt, & vna vita in anima vna. Differũt tamẽ, quia memoria nõ eſt intelligẽtia vel volũtas ſiue amor. Quod ſi hæc diligenter inſpicias, inuenies ſummæ illius Trinitatis, atque vnitatis veſtigium, & imaginem quandã quãuis imparẽ. Quicunque enim ſempiternam & incommutabilem naturam per memoriam reminiſcitur, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profecto reperit in ſemetipſo ſummæ Trinitatis imaginem, non tamen omnino ſimilem, ſed qualemcunque, ita vt in ſimilitudine magnà, inueniatur diſsimilitudo. Etſi enim homo meminit, intelligit, & diligit, non tamen memoria eſt nec intelligentia, nec dilectio ſed ſunt hæc in eo, & in vna ſubſtantia non ſicut accidentia in ſubiectis, quę poſſunt abeſſe: ſed ſubſtantialiter exiſtunt in anima, & vnus homo eſt qui habet hæc tria, non ipſe eſt hæc tria. In ſimplici vero natura, quæ Deus eſt, quamuis vnus ſit Deus tres tamen ſunt perſonæ, vt dictum eſt, & ipſe Deus eſt, hæ tres perſonæ. Sed illud ſatis ad rem noſtram eſt, quia tria hæc aliquomodo vnũ ſunt. Reperitur & ſub alijs nominibus, & alio modo in noſtra natura illius ſummæ & ineffabilis Trinitatis imago. Nam mens & notitia eius, & amor tria quadam ſunt: mens enim nouit ſe & amat ſe, nec amare ſe poteſt, niſi etiam nouerit ſe. Duo quædam ſunt mens & notitia. Et hæc tria quamuis diſtincta inuicem ſint, vnum tantum eſſe dicuntur, quia in anima ſubſtantialiter exiſtunt: & eſt ipſa mens quaſi parens, & notitia eius, quaſi proles eius. Mens enim cùm ſe cognoſcit, notitiã ſui gignit, & eſt ſola parens ſuæ notitię. Tertius eſt amor, qui de ipſa mente & notitia procedit, dum mens cognoſcit ſe, diligit ſe: non enim poſſet ſe diligere, niſi cognoſceret

noſceret ſe:amat enim placitam prolem notitiam ſuam. Et ita amor quidam complexus eſt parentis & prolis: nec minor eſt proles parente, cum tantum ſe nouerit mens quanta eſt: nec minor eſt amor parente, & prole id eſt mente, & notitia. Conſiderat hæc rationalis homo, & videns tria in vna eſſentia concurrere, extendit ſe ad contemplationem Creatoris, & intelligit vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate, & vnum Deũ colit, vnam eſſentiam, & vnum principium, ſicut Patriarchę, & Prophetę, atque Apoſtoli tradiderunt.

Sed audiamus iam tandem ipſos, & diuinæ legis auctoritatem, & teſtimonia afferamus, ſine quibus vana eſt omnis argumentatio: Deum Patrem omnes ſacrę litterę confitentur, & Dei nomen Paternitatem & omnia refert. Et, ſi filium dicimus, non poſſumus Patrem negare. De filio adducta ſunt teſtimonia legis ergo & Pater oſtẽſus eſt, ſicut & ſaluator ait: Ioan. 14. *Philippe qui videt me, videt & Patrem meum.* Nunc de Spiritu ſancto quod cępimus proſequendum eſt. In Gen. 1. legimus quia *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Quis tunc Dominus niſi Deus fuit, & cuius Spiritus niſi Domini? & quomodo Dei Spiritus niſi Deus? Deus eſt quicquid Dei eſt, nec aliquid illi immixtũ eſt. Incõpoſitus eſt, ſimplex eſt, & purus Deus. In Iob 33. ſcriptũ eſt: *Spiritus Domini fecit me & ſpiraculum omnipotẽtis Dei viuificauit me.* Dei ſunt hæc opera, non hominis. Quis fecit hominem niſi Deus? eſt igitur Spiritus Domini, propter quod dictum eſt, in Pſal. *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia ſcientiam habet vocis.* Quis hic ſpiritus niſi Deus, quis impleat orbem, niſi Deus, cui cælum ſedes eſt & terra ſcabellum pedibus eius? Et apud Poetas *Deum ire per omnes terras, tractuſque maris, cælumque profundum,* traditum eſt. Et rurſus: eſt ne ſedes Dei niſi terra, pontus & aer, & cælum & virtus? Propter quod rectè ait Dauid Pſal. 138. *Quo ibo à ſpiritu tuo?* Oſtendens non eſſe locum in quo poſſet fugere Spiritum Domini qui eſt vbique. Eſſe autem vbique, implere & continere mundum ſoli Deo tributum eſt. Deus igitur ſanctus Spiritus eſt, qui hæc peragit & futura prę noſcit, & prędicit, ſicut ſcriptum eſt, *Reſponſum accepit Simeon à Spiritu ſancto, quia non moreretur niſi videret Chriſtum Domini.* Non eſt cur Deum negemus, qui Dei efficit opera. Non igitur ſolus Pater Deus eſt, neque ſolus filius, ſed Spiritus ſanctus cum Patre ſimul, & filio Deus eſt. Quia non aduerſatur rationi Trinitas perſonarũ in vnitate Diuinitatis, quemadmodum ſuperiùs oſtenſum eſt. Sed iam Trinitatem ipſam ex ſacris Codicibus demonſtremus, & Moyſem ante omnes audiamus. cuius hæc ſunt verba in capite libri, quem Geneſim noſtri vocant: *In principio creauit Deus cælum, & terram. Terra autem erat inanis & vacua Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Tria commemorat, Deum, principium, & ſpiritum. Ideo in Deo, Patrem intelligimus; in principio, filium; in

Ioan. 14. Gen. 1. Iob 33. Pſal. 138. Luca 2. Gen. 1.

ſpiritu Domini Spiritum ſanctum. Et accipiatur principium hoc in loco
Pſal. 109. pro filio, ſicut in Pſalmis, Pſal. 109. de ſuo filio dicit Deus: *Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus Sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te.* Tentans diabolus primos Parentes, interpoſito ſerpente, & ſuadens vt ederent de ligno prohibito: *Eritis*, inquit, *ſicut Dij ſcientes bonũ & malum.* Quod
Gen. 2. perinde accipiendum eſt: eritis ſicut diuinæ perſonæ, quibus ignotum eſt nihil. Et cum eijceretur Adam de Paradiſo, inquit Dominus: *ecce Adam factus eſt ſicut vnus ex nobis* quibus nobis? Patre ſcilicet, & Filio, & Spiritu
Gen. 1. ſancto. Sed manifeſtius eadem Trinitas oſtenditur cùm dicitur: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Cùm ait, *faciamus*, & *noſtram*, plures perſonas indicat: cùm dicit *imaginem*, vnitatem diuinitatis oſtendit. Nec ſolitarius eſt, cùm dicit *faciamus*, neque alia à ſe loquitur, qui *noſtram* ait. Duo ſunt pluralia verba *faciamus*, & *noſtram*, vt videatur Pater cum Filio, & Spiritu ſancto miſcere ſermonem, quod non ſono vocis, ſed intellectus expreſsius eſt. Dixerat, *Creauit Deus cælum & terram: Deus*, & *creauit* ſingularia ſunt, quia vnus eſt Deus. & vna diuinitatis eſſentia ſubiungitur, *faciamus* & *noſtram*, vt pluralitas in perſonis intelligatur. Idẽ & Pſalmiſta canit Regius, dum ait: *Verbo Domini cæli firmati ſunt; & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Quid manifeſtius dici potuit? in conditione cælorũ tres perſonæ concurrunt Dominus, Verbum, & Spiritus Dominus Patrẽ exprimit, in Verbo filium accipimus, Spiritus is eſt quem ſanctũ vocamus.

Et rurſus Propheta, vt trinitatem perſonarum in diuinitate cognoſ-
Pſal 66. cas, ter Deum prouocat in benedictione. Pſam. 66. *Benedicat nos* (inquit) *Deus noſter, benedicat nos Deus, & metuant eum vniuerſi fines terræ.* Trina Dei cõfeſsio trinitatem exprimit perſonarum & cum ſubditur; *metuant eum omnes fines terræ*, vnitas aperitur diuinitatis. In Pſal. quoque 44. multum ex-
Pſalm. 44. preſsè Trinitatem innuit filio, *Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi.* Et poſtea ſubdit, *Propterea vnxit te Deus Deus tuus*: id eſt Pater, & Spiritus ſanctus, & cum ſequitur, *præ participibus tuis*: myſterium quoque incarnationis aperit, de quo ſuo loco proſequemur. Et Iſaias 6. in viſione ſua clamantia introdu-
Iſai. 6. cit Seraphim, *ſanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth*. Ter *ſanctus* ad tres perſonas refertur: & ſemel *Dominus* & ſemel *Deus* dicitur: quia vnus eſt Dominus, & vnus eſt Deus. Et rurſum idem vates ex perſona Chriſti loquitur & dicit: *Dominus meus miſit me, & ſpiritus eius; Dominus meus*, inquit id eſt Pater meus, *miſit me*, ſcilicet filium: *& ſpiritus eius* qui eſt ſanctus Spiritus. Quis hic non intelligat Trinitatem? non latuit Prophetas hoc myſterium.

Poſſent & alia plura huiuſmodi teſtimonia ex veteri Teſtamento adferri quæ Trinitatem planè oſtendunt; planius tamen locutus eſt in Euangelio Dominus, qui cum in orbem mitteret diſcipulos: *Euntes* (inquit) *docete*

docete omnes gentes, & baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Tres nominauit personas, *in nomine* dixit, non *in nominibus* vt essentiæ vnitatem in personarum trinitate demonstraret. Et Ioannes Euangelista qui de pectore Domini veritatem hausit, in epistola sua, *Tres* (inquit) *sunt, qui testimonium dant in cælo Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.* Et Apostolus Paulus Rom. 11. *Misit* (inquit) *spiritum filij nostri, in corda nostra.* Et alibi; *Spiritus eius, qui suscitauit Iesum habitat in nobis.* Et iterum, *Ex ipso* (inquit) *& per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso* dicit propter Patrem: *& per ipsum* propter filium: *in ipso* propter Spiritum sanctum. Non dicit *ex ipsis*, aut *per ipsos*, siue *in ipsis*; nec *ipsis*, sed *ipsi gloria*, inquit, vt Trinitatem simul & vnitatem agnosceremus. Atque his testimonijs, & auctoritatibus illuminata est desuper Christiana Religio. Summa enim fiducia confitetur, & prædicat vnum Deum esse, qui est causa causarum, principium & finis omnium rerum, & omnis auctor creaturę, & summum bonum, & nihilominus tres personas in Deo recognoscit, & Trinitatem in vnitate veneratur: cui qui aduersatur, salutis expertem se reddet, & ambulat in tenebris, & veritas non est in eo. Tu vero si sapias; de tenebris emerges: & candida luce perfusus, sacratissimam Trinitatem & cognoscendo coles, & colendo cognosces. Rom. 11.

Nec aduersaberis sacrosancto Euangelio, in quo legitur: *Verbum caro factum est.* Negat tuus legifer incarnationem Verbi. Nam cur (inquit) factus est Deus homo, & in ligno Crucis Deus passus, qui alio modo genus humanum redimere poterat? Negat tua lex Christi necem, & alium suo loco interfectum existimat: nec Deum incarnatum cognoscit, neque crucifixum aut mortuum. Nos vtrumque prædicamus, quia factus est Deus homo, & passus est, & propter salutem hominis hæc facta esse testamur. Ait enim de seipso Dominus: *Venit filius hominis saluare quod perierat.* Constabat primi parentis errato, omnes homines culpa teneri: clausa erat paradisi porta, nec mortalibus patebat in cœlum aditus. Decebat summam Dei bonitatem, hominem qui ceciderat, reparare, nec miserum esse perpetuo sinere, qui ad beatitudinem perfruendam creatus fuerat. Sed obstabat iustitia Dei, quæ pro peccato satisfactionem exigebat. Dignus erat infinita pœna, qui maiestatem offenderat infinitam. Nec homo tanti erat, vt infinitam posset redimere culpam. Stabat hinc diuina Iustitia vltionem petens, illinc diuina bonitas miserandum esse contendens. Audienda fuit vtraque vox, quia vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Quare etsi poterat aliter humanæ imbecillitati consulere (est enim omnipotens) hic tamen conuenientissimus fuit modus, quem elegit, vt assumpta humana natura, ipse pęnas solueret. Factus Ioan. 1.

est

est Deus homo, vt homo fieret Deus: Veritas de terra orta est, & Iustitia de cœlo prospexit. Coniuncta est humanitas diuinitati, vt acciperet de plenitudine bonitatis, quod suæ defectum suppleret infirmitatis. Fuit hic modus saluandi humani generis diuinæ bonitati conueniens. Satisfactum est iustitiæ simul, & misericordiæ, satisfactum est amori & odio. Placuit hoc diuinæ potentiæ, quæ nihil frustra, nihil non decenter ac conuenientissimè facit.

Et licet necessitate absoluta, qua necessarium dicimus, sine quo aliud esse non potest, Incarnatio Verbi necessaria non fuit: eo tamen modo quo necessarium accipitur id, quo conuenientius & congruentius perueniatur ad finem, dicere non pudet ad reparationem hominis, Incarnationem Filij Dei necessariam fuisse. *Ego sum Deus, ego sum Dominus, & non est alius absque me Saluator*, ex persona Christi (inquit) Isaias, quia non poterat homo saluare seipsum, quare necessarium fuit vt homo fieret Deus, & Deus saluaret hominem. Propter quod pulcherrimè & ad propositum aptissimè inquit, ex nostris Professoribus vnus in hunc modum, de mysterio diuinæ Incarnationis: *Suscipitur à maiestate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad deponendum conditionis naturæ debitum, natura inuiolabilis est vnita passibili. Deusq; verus, & homo verus in vnitate reperitur, vt quod nostris remedijs congruebat, vnus atque idem hominum Deiq; mediator & mori ex vno, & resurgere posset ex altero. Nisi enim esset verus Deus, non afferret remedium, nisi esset verus homo, non præberet exemplum.*

Intelligis quam conuenienter Filius Dei carnem assumpserit, vt Deus, & mortem obierit vt homo. Sed quæris testimonia antiquæ legis: non negabimus, præsto sunt: *Ecce* (inquit Isaias) *Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel*, quod interpretatur *nobiscum Deus*. Quomodo nobiscum Deus est? nisi quia Verbum caro factum est, & habitauit in nobis? Et iterum eiusdem Prophetæ verba sunt: *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis.* An non hic mysterium incarnationis plane ostenditur? & quæ tunc futura erant, quasi præterita manifestantur? *Puer* (inquit) *natus est nobis*, qui natus est in humana paruitate; & *datus est filius* quemadmodum Ioannes ait: *Quia sic Deus dilexit mundum, vt filium suum daret vnigenitum*. Datus est Christus ex diuinitate, natus ex humanitate, natus ex virgine. *Cuius imperium super humerum eius*: quod est imperium super humerum eius? quod est imperium Christi nisi lignum Crucis in quo pependit, mundum vicit, aëreas potestates debellauit, & subacto triumphatoque diabolo, regnum suum potenter intrauit? *Oportuit enim Christum pati, & sic intrare in gloriam suam*, vt inquit ipse in Euangelio Lucæ. Imperium igitur super humerum eius fuit, quia crucem

gestauit

gestauit humeris, quamuis eo fatigato Simon Cyrenæus angariatus sit eã tollere. Dicitur *admirabilis* propter signa & prodigia quæ fecit, lumen cæcis, auditum surdis, claudis ambulationem, debilibus fortitudinem, & mortuis vitam restituens? *Consiliarius* appellatur propter Euangelica consilia, quæ adiecit antiquæ legi. *Deus* asseritur, ne putares purum hominem natum; nam Deus humanæ naturæ coniunctus est. *Fortis* quia spoliauit infernũ, & portas æreas cõfregit, & vectes ferreos dissipauit. *Pater futuri seculi*, quia cælum aperuit electis, & regnũ homini præparauit æternũ, post hanc vitam in cęlesti Hierusalem. *Princeps pacis*, quia nato Christo, clausum est apud Romanos templum Iani, & mira pax exorta est: & *gloria in excelsis Deo* cantauerunt Angeli *& in terra pax hominibus bonæ voluntatis*.

Ostendit & alio loco idem Isaias cap. 45. Incarnationem Verbi dicens: *Isai. 45.* *Dominus enim Iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster, ipse veniet & saluabit nos*, quod perinde accipiendum est ac si dicat, Carnem accipiet, & mortem pro nobis subibit. Et rursus *vere tu es Deus absconditus, Deus Israel saluator. Absconditus* (inquit) quia in carne latuit Saluator Israel, quia sua morte nostram mortẽ redemit. Et ne putes tẽporalẽ esse salutẽ saluationĩ genus addidit: *Israel saluatus est*, inquit, *in Domino*: id est in virtute Domini. subdit *salute æterna*: quam consecuti sunt omnes, qui ex Israel Christo crediderunt. Apertissimum testimonium est Isaiæ. Sed audi Ieremiam, cap. 23. eius sunt hęc verba: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo germen iustũ* *Ierem. 23.* *ex semine Dauid, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium, & in diebus illis saluabitur Iuda, & habitabit Israel confidenter: & hoc est nomen quod vocabunt eum, Deus iustus*. Considera verba, & attende mysteria. *suscitabo* (inquit) *germen iustum*, id est Christum sanctum, & iustum. *ex semine Dauid* secũdum carnem: quia ex prosapia regia, & sanguine Dauid Maria Mater Domini nata est. *Et regnabit Rex*. quomodo regnabit? sane quemadmodum ipse apud Matthęum in Euangelio dicit: *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra*: quod est Regem esse. *Et sapiens erit*, sapientia creata scilicet, quæ hominis est, & increata quæ Dei est, & quæ est ante sęcula. *Et faciet iudicium*, discretionis scilicet & discussionis; nunc discretionis, dum eligit ex mortalibus quos vult, & alios suo arbitrio dimittit: & in fine sæculi discussionis, quãdo reddet vnicuique secundum opera sua. *In diebus illis saluabitur Iuda*: id est quicunque crediderint & baptizati fuerint salui erunt. *Et habitabit Israel cõfidenter* in statu Ecclesiæ triũphantis. *Et hoc est nomen quod vocabũt eũ, Deus iustus*, vt scias quia Christus ex semine Dauid natus, non solum homo sed etiam Deus est: nec alteri quam Christo hæc verba conuenire possunt. Accedat & alius Propheta Baruch nomine, quid ille ait: *Hic est*, inquit, *Deus noster & non æstimabitur alius aduersus eum: hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus, & cum*

hominibus conuersatus est. Docent hęc omnia incarnationem Verbi, & hominem factum Dei filium ostendunt & manifestant.

Nunc de morte audi, & eos contemnito, qui Christum volunt esse trãslatum, & nondum mortuum, sed incredibili dementia circa diem supremũ Iudicij cum omnibus Angelis interficiendum putant. O nefandã audaciã, & stultitiam alijs inauditam: dimittimus Angelos quorũm incorporea substantia est; & mortalis. Christum interfectum negant, & aiunt interficiendum. At Dauid Psal. 68 ex persona Christi: *quæ non rapui tunc exoluebam*
Psal 68. (inquit) quia non peccauit, & pęnas dedit, pro alieno delicto mortem subijt. Quod manifestius Isaias 53. ostendit dicens: *Vere languores no-*
Isai. 53. *stros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes enim nos quasi oues errauimus, & vnusquisque in via sua declinauit: & Deus posuit super eum iniquitatem, expiandam omnium nostrum*. Et subditur. *Oblatus est, quia ipse voluit & non aperuit os suum*. Et paulò post, *tradidit in mortem animam suam & cum sceleratis deputatus est, ipse multorum peccata tulit, & pro transgreßoribus rogauit*. Si vidisset Propheta pasſionem Christi, vix potuisset apertius loqui. Nec Ieremias tacuit tormenta Domini qui eũ ex ligno Crucis ita loquentem, inducit. *O vos omnes qui per viam transitis, attendite, & videte, si est dolor similis sicut dolor meus*. Et ipse saluator de se ait: *Ecce ascendimus Ierosolymam & filius hominis tradetur Principibus sacerdotum & scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum, & crucifigendũ, & tertia die resurget*. & iterũ alibi; *Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eũ, non pereat, sed habeat vitam æternam*.

Ioan. 18. Et ne de morte dubites, scribit Euangelista Ioan. 18. *Cum accepißet Iesus acetum, dixit, Consummatum est, & inclinato capite emisit spiritum*.

Prophetę Christum moriturum & à mortuis resurrecturum prædixerunt Euangelistæ & obiisse in cruce, & sepultum resurrexisse tertia die affirmant. Certa res est, nihil ambiguitatis habet, veritati õmnia cõsonãt, Resurrexit Dominus, ascendit in cælum, & venturus est iterum vt faciat iudicium in fine sæculi. Tua lex non recipit, quia non sapit de Christo, quę sapere oportet. Cuius alterum aduentum non solum Euangelium, sed antiqui etiam vates ostendunt, sicut paulo ante de Ieremia diximus. Contestis eius est Daniel, dicens, *Ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit*, & sequitur: *Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi tribus, & linguæ seruient ei:* quibus in verbis viri doctiores iudicium Christi facilè inueniunt, in fine mũdi: Et ipse Christus de se ipso loquitur: *Dico vobis, quod vos qui secuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis in sede Maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel*.

Israel. Et in actibus Apostolorum legimus, *constitutum esse Christum à Deo Patre viuorũ & mortuorũ Iudicẽ*. Hęc nos de Deo sentimus, hæc & firmiter credimus, hæc salubriter prædicamus, æternã vitã promittentes omnibus qui Christo credunt, & in Trinitatis nomine baptizati opera faciunt Euangelio digna. Quæris quę sit ista vita æterna, quid agat illic homo, qua voluptate lętetur, & quam beatitudinem assequatur: Respondemus cum Euãgelio Ioan. 17. *Hæc est vita æterna vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum*. Summa ibi fælicitas erit videre Deum in sua natura, & eius perfrui bonitate. Gaudio nostræ mentis hinc satiabimur, hinc implebimur, hinc summa fælicitas erit hęrere Deo, & Deum cognoscere. *Videmus enim nunc per speculum* (vt ait Apostolus) *tunc facie ad faciem, & in nubilo*, teste Iob: *In facie Domini videbimus lumen, & satiabimur cum apparuerit gloria eius: & erimus sibi similes*, vt ait Ioann. *Nec oculus vidit* (inquit Isaias) *nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ promisit Dominus diligentibus se*. Et Apostolus, *non esse condignas passiones huius sæculi* dicit *ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis*. Tua lex in alia vita flumina lactis & mellis, & vini promittit & cibaria delicata, & vxores multas, & concubinas, & Virginũ coitus, & Angelorũ in turpibus obsequijs ministeria, & quicquid caro deposcit. Bouis hic paradisus, & asini potius, quam hominis est. Hactenus Pius Pontifex II. *Ioan. 17.*

CAPVT III.

In quibus rebus sit prohibita Christianis communicatio cum Saracenis.

SVpponenda sunt quæ libro Secundo diximus in genere de communicatione prohibita Christianis cum infidelibus, in specie vero oportebit examinare quæ sint interdicta Christianis cum Saracenis.

Primum igitur statuendum est in Iure & in Bulla Cænę Domini esse excommunicatos fideles omnes, qui Saracenis aut inimicis Christiani nominis auxilium ferunt in damnum Christianorum & Catholicorum. Et vt clarius constet de mente legis, in ea numerantur omnia quæ ferri aut mitti prohibẽtur. Nimirum, equi, arma, ferrum, filum ferri, stannum, chalybs, omnia que alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, cannabis, funes tam ex ipso cannabe, quam ex alia quacunque materia, aliaque huiusmodi.

Deinde in particulari explicantur, qui sint hi infideles ad quos hæc omnia deferri prohibentur, scilicet Saraceni, & Turcæ & hæretici per Rom. Sedem expresſim nominati, & generatim omnes Christiani nominis ho-

ſtes & inimici.

Præterea excommunicantur omnes, qui per ſe vel per alios de rebus ſtatum Chriſtianæ Reipublicæ concernẽtibus, in Chriſtianorum perniciẽ & damnum, ipſos Turcas & Chriſtianæ Religionis inimicos, nec non hęreticos in damnum Catholicæ Religionis, certiores faciunt, illiſque ad id conſilium, auxilium, vel laborem præſtant.

In hac igitur excommunicatione comprehenduntur tria genera perſonarum.

Franc Toletus fol. 508. Primò deferentes ad Turcas, & Saracenos, vel quoſcunque Chriſtiani nominis inimicos, aliquid ex octo; equos, arma, armorum materiam, vt ferrum, filum ferri, ſtãnum, chalybem, & alia metallorum genera, inſtrumenta bellica, lignamina, funes, materiam funium, aliaque prohibita, quibus infideles prædicti Chriſtianos impugnant.

Secundò, facientes certiores huiuſmodi inimicos de rebus ad ſtatum Reipublicæ Chriſtianæ pertinentibus, in perniciem & damnum Chriſtianorum.

Tertio conſilium præſtantes eiſdem in eandem perniciem. In ſecunda parte reuocantur omnes conceſsiones & priuilegia Principibus, vel priuatis ſuper hoc à ſede Apoſtolica conceſſa.

Pro explicatione huius excommunicationis, maximè circa primum genus perſonarum, Primo quæritur quinam appellatione Saracenorum in his Iuris communis capitibus accipiantur? Reſpondeo eos omnes accipi, qui impiæ & nefariæ Mahometi ſectæ, atque perfidiæ inhęrent, ſiue ſint Turcæ, ſiue Tartari, ſiue Perſæ, ſiue Arabes, ſiue Aegyptij, & Africani, & Mauri. Præterea, non ſolum comprehenduntur Saraceni, qui actu Chriſtianos oppugnant, ſed etiam qui habitu, id eſt qui oblata occaſione eos oppugnare ſolent aut poſſunt. Quęres an nomine Saracenorum comprehendantur etiam Iudæi? Reſpondeo, ex Iure communi, Chriſtianos ad Iudęos arma deferentes, non eſſe excommunicatione affectos, quoniam Iudæi nomine Saracenorum minime ſignificantur. At vero in conſtitutione Pontificia, quæ dicitur Bulla Cænę Domini, excommunicatio comprehẽdit etiã Chriſtianos, qui ad Iudæos arma deferũt: quoniam excommunicatio fertur in eos omnes Chriſtianos, qui ad Turcas, Saracenos, & alios Chriſtiani nominis inimicos arma detulerint. Iudæi autem ſunt Chriſtiani nominis inimici. Quæres deinde, an excommunicatio protendatur etiam ad Chriſtianos deferentes arma ad Paganos, ſiue Ethnicos? Reſpondeo ex Iure communi antiquo ad eos non extendi: ex nouo vero Bullæ in Cæna Domini, ad eos quoque protendi, dummodo tamen ſint Chriſtiani nominis inimici, qui actu, vel habitu bella cum Chriſtianis gerant. Quæres inſuper an etiam excommunicatio comprehendat Chriſtianos

Azor. fol. 1019.

nos arma deportantes ad Hæreticos,pręsertim ad eos qui Catholicos oppugnant? Respondeo,non comprehendi nec ex Iure communi, nec speciali Bullæ in Cæna Domini,quæ promulgari publicè in Curia Romana solebat ante tempora Gregorij XIII.Nam Hæretici appellatione Saracenorũ non cõtinentur,nec significantur vocibus Christiani nominis inimicorum.Sunt enim Hæretici Catholici tantum nominis inimici, non Christiani. Nam vt ait August.lib.18.de Ciuitat.c.51.Hæretici sub vocabulo Christiano doctrinæ resistũt christianæ.At vero post tempora Gregorij eiusdem XIII.Bulla Cænæ Domini sic habet. *Excommunicamus qui equos,vel arma deferunt ad Saracenos vel Turcas,vel alios Christiani nominis inimicos,vel hæreticos,per nostras vel huius sanctæ sedis sententias expresse & nominatim declaratos*: quibus verbis excommunicatio fertur in eos etiam Christianos,qui arma bellica deferunt ad hæreticos,non quoslibet, sed à Romano Pontifice lata sentẽtia expresse,& nominatim denunciatos.

Secundum dubium circa illa verba Deferentes arma,An vendentes tãtum sine eo quod deferant ad terras infidelium,cõprehẽdantur in isto Canone,sicut qui in terris Christianorum venderent ferrum,equos,& reliqua prohibita.Respõdeo cum Caiet. excommunicatio cap.20.& Nauar. super cap.Ita quorundam,de Iud.not.1.num.41.quod non,quia cum hæc materia sit pęnalis,verba sint intelligenda in sua propria significatione, & præcise:non enim debet fieri ampliatio.Deferre autem dicit motum ad locum,neque est idem quod vendere. *Tolet fol. 508.*

Secundum dubium,vtrum qui in vna terra infidelium existens, defert hæc ad aliam terram eorundem,censetur deferens.Tabien. vers. excommunicatio 6.num.7.& Syluest.verb. excommunicatio 7.§.67.respondẽt negatiue,quia iste proprie non dicitur deferre ad infideles, dum maneat inter illos,& allegant prædicti auctores declarationem Greg.IX. in extrauag.quod postulatis,qui ita declarauit,quam Tabiẽ.dicit esse renouatam,quantum ad excommunicationem,non quantum ad declarationem.

Tertium dubium est,an qui mandant deferri huiusmodi prohibita dicantur deferentes,ita vt incurrant hanc excommunicationem.Sylu.verb. excommunicatio 7.§.24.& Panorm. in cap. mulieres. de senten. excommunicationis,& cap. significauit de Iudæis,dicunt generaliter,quod cum aliquis actus prohibetur sub excommunicatione, comprehenditur & mandans fieri talem actum;& potest probari, quia in illo cap.mulieres respondet Papa in canon.Si quis suadente Diabolo, comprehendi etiam mandantes percuti,quia qui mandat fieri,facere dicitur.His tamen non obstantibus,contrarium est tenendum cum Caiet.verbo excommunicatio,in principio,& Nauar.cap.24.num.33. & Tabien. excommunicat.5 §.49. num.5. qui mandans licet sit faciens interpretatiuè, non

tamen formaliter, & licet primum sufficiat ad rationem peccati, non tamē ad rationem pænæ, quia in lege pænali verba in formali significatione sunt intelligenda. Nec obstat cap. dictum, quia ibi Papa declarauit qui habet auctoritatem interpretandi. Ibi autem est amplectenda tantum interpretatio, vbi facta est, non in alijs casibus, nam si mandans superincluderetur in faciente, non esset necessarium exprimere in Bulla, & tamen mandens aliquando exprimitur, aliquando non.

Quartum dubium, an deferentes huiusmodi prohibita ad Hæreticos, comprehendantur in hac censura. Respondeo quod nullo modo, Ita Nauar cap. *27*. num. *62* quia non dicuntur Christiani nominis inimici, cum Christum profiteantur, & nomine Christiano militent, licet opera & fidem Christianam non habeant, peccant ergo mortaliter prædicti, sed non incidunt in hanc excommunicationem.

Quintum dubium, quid per arma intelligitur? Respondeo cū Syluest. verb. excommunicatio 7. paragr. 59. Tabien. excomm. *6*. paragr. 1. & cōmuni opinione intelligūtur offensiua, quàm defensiua, quod probatur ex lege armorum ff. de verb. signific. & ex l. 3. ff. de vi & vi armata, vbi habetur arma esse scuta, galeas, gladios, fustes, & lapides: dicuntque hi Doctores ea dici arma, quæ principaliter & vere instituta sunt ad præliandum offendendo, vel defendendo. Vnde cultri ad scindendum panem, vel ad scindendos calamos, non sunt arma: Vt etiam dicit Panorm. cap. Clerici de vita & honestate Clericorum. nec alia instrumēta in vsum agriculturæ, possunt tamen secundum prędictos auctores, hæc censeri arma, ex intentione vtentis. Nam si aliqui vellent his vti ad præliandum, tunc dicerentur arma etiam cultelli, & alia huiusmodi, & qui ea deferrent ad infideles, includerentur sub hac censura. E contra vero in alijs armis etiamsi desit intentio vtendi illis ad præliandū, qui ea deferret ad infideles, incurrit hanc excommunicationem, vt notat Ioan. And. Panorm. & Glos. super cap. Ita quorundam, de Iudęis.

Sextum dubium, quę dicantur lignamina. Respondeo cum Syluest. excommunicatio. 7. paragr. 19. & Tabien. excomm. 6. num. 3. intelliguntur ligna ex quibus possent triremis, naues, vel aliæ machinæ ad impugnandū fieri, & non alia ligna ad comburendum, vel in alios vsus extra bellum, vt patet ex verbo Bullæ, vbi dicitur, Quibus Christianos impugnant. Nauar. super cap. ita quorundam not. 7. num. 14. dicit comprehendi etiā sub hoc nomine ipsas triremes & naues iam factas, quod mihi placet, licet Caiet. verb. excommunicatio cap. *20*. solam materiam intelligat, quia latius hic sumitur quam in dicto cap. vbi dicitur, lignamina galearum: hic vero sine addito, dicitur, lignamina, vt comprehendat materiam, & quę ex ea fiunt.

Septimum

Septimum dubium, quid significent, Alia prohibita. Pro solutione notatur; tria esse genera prohibitorum in Iure. Quædam prohibentur absolute, omni tempore, & omni loco, V.g. deferre prohibita, vt arma & instrumenta bellica; alia tantum tempore belli, vt mercimonia, victualia, & alia huiusmodi, cap. quod olim de Iudæis. Alia prohibentur omni tempore, sed non omni loco, quia deferre hęc in Alexandriam, Aegyptum, & terram Soldani, nullo tempore licet, vt habetur in extrauag. multa de Iudęis.

Secundo, nota tempus Treguę, reputari pro tempore belli, vt habetur c. significauit de Iudæis. Tempus tamen extra actuale bellum & induciarũ non reputatur tempus belli, vt bene notat Tabien. verb. excommunicatio num. 5. qui ad quæstionem respondet v. excom. 6. §. 4 Omnia hæc tria genera comprehendi sub illo verbo, Alia prohibita Syluest. verb. excommunicatio 7 § 60 & Caietan. verb. excommunicatio c. 20. dicunt tantũ ea quæ pertinent ad bellum ibi intelligi, & ego ita credo, quia illud relatiuum Alia, refertur ad antecedentia in quibus continentur tantum prohibita, ad pręliandum pertinẽtia. Item verbum sequens (quibus Christianos impugnant) ad idem determinatur, nam mercimonijs aut victualibus non dicuntur impugnare, licet tempore belli ministrentur.

Octauum dubium, An qui deferunt ista ad infideles, non vt impugnent Christianos sed alios infideles, incurrant hanc excommunicationem. Respondeo, si ista quæ deferunt, permaneant vt possint postea impugnare Christianos, absque dubio incidunt in hunc Canonem, si vero ea quæ deferunt verisimiliter consumuntur, talia deferre non est prohibitum. Hæc de primo genere.

Secundum genus personarum comprehensum in hac excommunicatione non continet omnes qui faciunt certiores infideles, de quibuscunq; rebus Christianorum, sed quomodo huiusmodi res concernunt ad statum communem alicuius Reipublicæ Christianæ, & cedunt in damnum & perniciem ipsius; vtrumque enim est necessarium ad incurrendam hanc censuram. Eodem modo intelligendum est de tertio genere personarum, quod non quicunque dant consilium, statim sint excommunicati, sed solum quando hoc consilium cedit in damnum & perniciem Christianorum.

In posteriori parte huius excommunicationis quia aliqui potuissent allegare priuilegium aliquod à sede Apostolica obtentum, vt possint ad infideles deferre prohibita huiusmodi: ideo Papa derogat in totum huiusmodi priuilegio. Vt autem conferamus prædicta cum iure antiquo, nota, quatuor esse maxime inter alia Pontificum decreta similia in iure huic excommunicationi Bullæ Cœnæ.

Primum

Primum est Alex.3.cap.ita quorundam,de iudicijs vbi excommunicat tria genera personarum.

Primò deferentes Saracenis arma,ferrum,lignamina galearum.

Secundò gerentes gubernationem & regimen in galeris, & in piraticis nauibus.

Tertio subministrantes necessaria ad impugnãdos Christianos eisdem Saracenis. Per Saracenos autem intelligere oportet,omnes qui sequuntur sectam Mahometanam. Iste Canõ. vel istud Ius in multis excedit Bullam, & est illa latior,in quantum sub illo verbo (subministrant necessaria) cõprehenduntur,tempore belli victualia deferentes,quæ in Bulla cænæ nõ continentur, vt supra diximus. Et simile est de dantibus,vel mutuantibus pecunias eis ad impugnandum Christianos. Primum vero genus personarum continetur in Bulla Cænæ,& etiam secundum sub illo verbo (consilium præstantes.) Est tamen strictius ex alia parte.

Primo,quia Bulla cænæ,præter Saracenos ad quosuis Christiani nominis inimicos extenditur.

Secundo,quia complectitur curam gubernationis gerentes,non tantũ in galeis,& nauibus piraticis, sed omnium infidelium contra Christianos, licet piratę non sint.

Tertio complectitur deferentes non tantum arma,& ferrum, sed etiã stannum,plumbum,& alia metalla, armorum materiam,& equos etiam tempore pacis,quæ illic non includuntur, nisi prout necessaria sunt illis Saracenis ad bellum contra Christianos.

Quarto complectitur certiores facientes infideles de rebus pertinentibus ad Christianos,quæ non comprehenduntur in Iure.

Pręterea sciendum est alterum decretum fuisse Clementis III.c. Quod olim de Iudæis,vbi excommunicat habentes commercia cum Saracenis tempore belli,& eos qui per se vel per alios,nauibus vel quouis alio ingenio,aliqua rerum subsidia,vel consilia duxerint impendẽda,etiam tempore belli durante,intelligendo etiam tempus Treguæ, vt supra diximus. Hæc excommunicatio non est reseruata,neque pertinet ad Bullam cęnę, nisi merces sint, alia omni tempore,& loco prohibita, vt supra diximus. Item impedientes subsidia,nisi sit aliquid eorum quę in hac Bulla prohibentur,non incurrit excommunicationem Bullę; vt si victualia,pecunia, & similia impendantur,quia non sunt in ea prohibita.

Tertium decretum est Innocentij III.c.ad liberandum, de Iudæ.vbi excommunicãtur omnes,quos Alex.excommunicauit,vt supra, & insuper addit vendentes galeras vel naues,& qui machinas auxilium vel cõsilium pręstant Saracenis in dispendium Terræ sanctæ,& non est reseruata. Apponitur etiam inter alias pænas, vt hi non absoluantur, nisi totum

quod

quod habuerunt ex commercio damnum, & tantumdem de suo sat reddant in fauorem terræ sanctæ. In Bulla vero Cœnæ, non continentur hi, nisi simul deferant ad ipsos, vt suprà diximus. Non continentur inquam, vendentes galeras & naues, reliqui vero continentur, & licet hic Can. Procedat tantum, cum fit in dispendium terræ sanctæ, tamẽ absolutè sunt excommunicati per c. Ita quorundam, de Iudæis. quia ministrant Saracenis necessaria. Et dicuntur necessaria, non quia Saraceni illis indigeant, sed quia ex se sunt necessaria.

Quartum Decretum est Clementis V. in extrauag. multa, de Iudæis. vbi excommunicat deferentes equos, arma, ferrum, lignamina, victualia, & alia quæcunque mercimonia, in Alexandriam, vel alia loca Saracenorum terrę Aegypti, & mittentes hæc vel portantes, vel de portubus eorum, vt eis deferantur, extrahentes, vel extrahi permittentes, vel talia agentibus quomodolibet fauorem vel auxilium præstantes. Estque hæc excommunicatio Papæ reseruata. Vbi patet multos excommunicari, qui in Bulla Cœnæ Domini non continentur, & è contra in Bulla non tantum ad Saracenos, sed ad infideles alios ista prohibentur deferri. Ibidem continentur certiores facientes tempore pacis, & pro redemptione captiuorum arma deferentes, quod olim licebat in cap. Significauit, de Iudæ. Secundum aliquos, vt refert Syluest. excommunicat. 7. paragr. 61. sed ego contrarium censeo, cum Glos. illius cap. quod intelligendum est de alijs mercibus, extra arma, ferrum, &c.

Restat denique aliud dubium, An Christiani à Saracenis (quod sæpissimè contingit Christianis inter Saracenos degentibus) capti, & serui effecti, & remigio mancipati, & addicti lethalem culpam, & proinde excommunicationem contrahant, cum iussi remigant in bello contra Christianos, metu mortis, verberum, aliorumve cruciatuum, quæ mala alioquin sustinerent si à remigando desisterent? Nauar. in Manual. cap. 27. num. 63. vers. septima, quod Christiani. existimat eos quidem in excommunicationem non incurrere, sed tamen lethalem culpam contrahere, & proinde absolui non posse à peccatis, nisi remigandi mentem & voluntatẽ exuerint. Priorem partem probat: quia verisimile inquit, non est, Ecclesiam excommunicatione eos ferire in tanto periculo constitutos, eos vero à lethali culpa non liberat, quia putat contra Christianos remigare esse per se malum, & proinde nec iussu Dominorum, nec metu mortis, à culpa excusari: non secus ac si Saracenus seruo Christiano imperaret vt furaretur alteri, vel aliquem hominem occideret.

Mihi tamen aliud videtur: puto enim remigare, in eo qui tanquam seruus est remigio addictus & traditus, esse per se rem differentem. Est enim proprium serui ad id destinati munus. Vnde sicut Nahaman non pecca-

 bat,

bat, tametsi suo Principi inseruiebat in templo Idola colenti, dum Regis imbecillitatem suis manibus sustentans, vna cum eo sese inclinabat, suo enim munere fungebatur: nec ancilla peccat, si Dominam Ethnicam & gentilem comitetur gestando caudam, & simul cum ea in templo Idolorũ genu flectat, non quidem, vt Idolum veneretur, sed vt suum officium præstet. Ita etiam Christiani in seruitutem redacti, & destinati remigijs nequaquam peccant in remigando.

At dices, Remigant contra Christianos. fateor, sed hoc illi faciunt, vt suo officio & muneri satisfaciant: nec enim illi sua voluntate, & arbitrio sunt remiges effecti, neque eis præcipitur solum vt remigent contra Christianos, sed vt absolutè & simpliciter remigent, quod non est per se malum opus. Quare cum remigare duro Dominorum imperio & iussu coguntur, minimè adiguntur ad id præcise contra Christianos prestandum, sed simpliciter & promiscuè, contra omnes, vt ita suum officium exequantur & obeant. Aliud vero esset, quando iuberentur arma capere & pugnare contra Christianos, aut furari, aut innocentem hominem occidere, hæc enim sunt per se mala, & proinde nullo metu etiam mortis facienda.

Ad id vero quod obijciebatur, nimirũ Christianos in remigando Saracenis opitulari: respondemus eos per se solũ, quod debent officium, & ministerium prestare, ex accidenti vero consequi, vt in eo Saraceni iuuentur, qui non est eorum propositus finis: nec tamen inde efficitur vt iure possint contra Christianos remigare, etiam quando ad id nullo metu adigerentur, tunc enim cum omnis metus & periculum abesset, lege charitatis desistere à remigando deberent, cum possent citra vllum incommodum Christianorum libertati, saluti, & vitæ prodesse. At vero tanto cum suo detrimento, & malo, nulla lege compelluntur ad consulendum aliorum vitæ & bono. At commune bonum, inquies, iure naturæ debet priuato præferri. Non diffitemur id lege charitatis Christianos præstare oportere, vbi Saracenis, vel Turcis pugna esset cõtra certam Christianorum Rempublicam, aut contra Regem, vel Principem: sed in presentia sermo tantum est de seruis Christianis, qui remigant in triremibus, vel nauigijs Saracenorum, contra priuatos Christianos pugnantium.

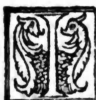
Vltimo denique dubitari poterit, An Saraceni Christianorum Principũ iurisdictioni subiecti puniri queant ob delicta contra legem nature commissa, aut contra Deum in ijs, quę sunt illis nobiscum communia. Respõdeo posse, vt si furta, adulteria, patricidia, vel homicidia perpetrant. quoniam sunt crimina contra communem Reipublicæ salutem, cuius ipsi quoque sunt participes. Si item Idola venerentur. si Deum negent vnum esse, si in Christum, Religionemue Christianam maledicta conijciant: si Christianos in Christi, aut Christianæ Religionis odium, ignominiam aut cõtemptum:

temptum malè habeant: si Sanctorum imagines cõculcent, reliquias proterunt, si cruces prosternant, resue alias sacras impiè & nefariè polluant, violent, aut tractent, Vnde merito à Christianis Imperatoribus præsancitæ sunt leges, vt Idolorum templa clauderentur, & impia sacrificia cessarent, quod iussit Cõstantinus Magnus l. placuit C. de Paganis: & vt reuerterentur, quod est postea à Theodosio imperatum. Nam ait Nicephor. l. 9. hist. Eccl. c. 25. Primus Cõstantinus sacrificare Dæmonibus prorsus prohibuit, aras autẽ eorũ non sustulit, mandato illo promulgato, vt Deorum fana clausa essent, ne ab aliquo adiri possent, idem filij eius fecere. Sed Theosius legem tulit, vt Deorum fana diruerentur. Teste igitur Nicephoro simulacra & statuæ Deorum deijciebantur, frangebantur, & comminuebãtur. Editæ quoque sunt Imperatoriæ leges, quibus Pagani in Christum & Christianam Religionem contumeliosi, & iniurij pecuniarijs pœnis, atque etiam bonorum publicatione mulctarentur.

Quæritur insuper, an liceat Christianis Principibus impune permittere Saracenorum ritus? Respondeo ex parte licere, ex parte vero, non licere. Si ritus ita sint superstitiosi, vt nec eorum sectæ quam superstitiose profitentur, congruentes sint, nequaquam eos tolerare Christianum Principem decet: quia & à Christiana Religione, & ab eorummet secta, quamuis impia, sunt alieni. Si tamen sint ipsorum proprij, nec à veteri, & antiqua professione discrepent, permitti, & tolerari possent ad plura, & deteriora mala euitanda; nimirum ad communem Reipublicæ pacem tuendã, ad dissidia & odia profliganda, ad expeditiorem eorum conuersionem. Nam cum eorum vana & superstitiosa secta, tota vndique erroribus scateat, ac fœteat, facilius, citius, & commodius possunt hac ratione confutari.

LIBER VNDECIMVS DE ETHNICORVM CONVERSIONE PROCVRANDA.

Præfatio.

N oraculis antiquis habemus, certè clarissimas de conuersione omnium Ethnicorum prophetias, futurumque vt Ecclesia Dei ad agnitionem diuinæ veritatis perducat omnes nationes: & vt nunc cæteros omittam Prophetas, Isaias 2. cap. clarissimè vaticinatur, non vnis, sed in vniuersum nouissimis diebus fore, vt gentes confluant ad montem Domini, & inuitent alios populos: neque vllum tempus excepit, quo id non contingeret. Sic alibi: *Multiplicabitur*, inquit, *eius imperium, & pacis non erit finis*. Et de Ecclesia rursus, quæ prius erat quasi tellus deserta & inuia, ad quam nemini patebat accessus ante aduentum Christi, nullus eius erat cultus: *Lætabitur*, ait, *deserta, & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium, germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans*. Explicat alibi eadem elegantissimè Isaias. *Deserta*, scribit, *tua, & solitudines tuæ, & terra vicinæ tuæ nunc angustæ erunt præ habitatoribus, & longè fugabuntur qui absorbebant te. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ: Angustus est mihi locus, fac spatium mihi vt habitem. Et dices in corde tuo quis genuit mihi istos? ego sterilis & non pariens, transmigrata, & captiua; & istos quis enutriuit? Ego destituta & sola: & isti vbi hic erant? Hæc dicit Dominus Deus: Ecce leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum: & afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt*.

Gentium conuersio prædicitur. Isaiæ 2. — *Isaiæ 7.* — *Isaiæ 35.* — *Isaiæ 49.*

Non discedamus ab eodem Isaia: qui sic alibi refert Deum loquentem ad Ecclesiam: *In indignatione mea percussi te, & in reconciliatione mea misertus sum tui, & aperientur portæ tuæ iugiter die, ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & Reges earum adducantur*. Quasi nullum sit momentum diei vel noctis, quo Ecclesiæ portæ claudantur, sed sint semper è gentibus qui ingrediantur ad ipsam, ita vt non possit etiam eo tempore quo necesse videtur, qualis est nox, claudi. Prædictæ igitur Propheticæ quæ necessa-

Isaiæ 60.

rio

rio impleri debent, animos virorum Apostolicorum vehementer mouere ac inflammare deberent. Quid enim acrius animum pium vrgebit, quam diuinæ promissionis veritas, quæ pollicetur Gentilium resipiscentiam. Porrò acerrimum calcar habent Euangelici ministri, ad Ethnicos profe-ćturi, vt libenter onus impositum ferant: diuinam scilicet pollicitationem diuinorum oraculorum futuri prouentus. Etenim nihil æquè firmum negotiatores habent, qui ad extremos Indos auri amore nauigãt quàm promissionem: & tamen firmius & perseuerantius Oceanum vincunt, quàm Iesu Christi famuli, quos amor salutis proximorum lentè admodum afficit. *Rationes quibus Euãgelium disseminandum Gentibus suadetur.*

Secunda ratio, quia cum hoc sæculo ab anno circiter quingentesimo supra millesimum plus terrarum atque hominum fuerit detectum, quibus Euangelij lux nondum plenè illuxit; quam totis fere mille superioribus annis, innumeræ etiam sint Regiones, ac Gentes quæ quotidie à Lusitanis & Hispanis in vtraque India deteguntur, quibus Euangelica tuba nondum insonuit, manifestò monstratur præ foribus esse tempora, in quibus plenitudo gentium intret Ecclesiæ ouile: verè enim diuinum fuisse consilium clarè perspicitur, vt tot nationes antea ignotæ, hoc sæculo reperirentur, vt ad Euangelium vocarentur, & concorporales fierent & comparticipes mysteriorum Christi. Horum igitur omnium oportet procurare salutem, ac ministros Christi excitare, ne tota die otiosi animarum salutem negligant, imò Dei consilia conatusque adiuuantes diuino operi strenuè se accingant: maximè cùm tanta atque adeò vasta orbis portio patuerit, ac tot nationes nostra ætate repertæ sint, quibus nec syllaba sancti Euangelij innotuerit; nec credi potest frustra tot fuisse adinuentas, sed diuina potius prouidentia vt primùm innotuerint, deinde adeantur, ac tandem Euangelicam pacem accipiant.

Tertia ratio; Dolendum est profectò, innumeras nationes barbaras diuinum cultum Dæmonibus diuinitatem simulantibus afferre, & magnificentissima templa impuris creaturis dedicari: vt apud Iaponios, Sinas, & Indos passim cernitur. Qualis ergo zelus Christianorum erit, nihil curare quod cultus Iesu Christo debitus tot Dijs commentitijs reddatur? quare rectè monet D. Chrysost. ho. 4. in c. 1. epist. 1. ad Corinth. *Nos Ethnicos muliebri, vel etiam maiori vlulatu deploremus, quoniam communem salutem non intelligunt, neque enim adeo vxorem virum suum amare oportet, vt nos vniuersum genus humanum, idque ad salutem allicere, siue Ethnicus sit, siue quiuis alius.*

Quarta. Hic (si vspiam) misericordia vim suam prodere deberet. Tartarus quippe sinus suos pandit & laxat, vt innumerabilem multitudinem Idololatrarum quotidie cadentem absorbeat. Nunquid animę illæ Christi sanguine redemptæ non fuerunt? Quomodo ergo tam ingens humani ge-

neris pars cedit in prædam Dæmonis?

Quinta, Eò maior misericordia Gentilibus impendenda est, quo simplicius peccant. Certum est quippe, in alta eos Iesu Christi ignoratione versari: quid vero agent, quomodo Christum agnoscent? Profecto nisi per auditum non agnoscent. At quomodo audient sine prædicante? Etenim duros corde oportet esse Christianos, quos tantæ cladis sensus non tangit, & pro virili parte sua, ministros ad gentem derelictá mittere minimè curant.

Sexta ratio efficacissima subest, ab Apostolorum imitatione petita: ij enim à Christo ad remotissima Gẽtilium Regna missi, opus certè gloriosum à fundamentis cęperunt, vt ab eorum imitatoribus perficeretur. Qualis ergo imitatio erit, opus imperfectum relinquere, cum vires & industria suppetant, ad ea quæ desunt fæliciter implenda? Vtinam qui Christo placere cupiunt, animaduerterent quanti sit momenti ratio hæc, (quæ si obseruetur) Iesu Christi famulos Apostolis simillimos efficit. Profecto Christus singulari prouidentia duos nobilissimos Apostolos Petrum & Paulũ ad arcem Romani destinauit Imperij, vt omnes Gentilium superstitiones, quæ ibi vigebant, aboleret. Vt per hoc ipsum Ecclesiæ Principes discerent, qua solicitudine, ac dilectione Ethnicos homines amplecti, & ad æternę salutis viam perducere deberent. Et quidem ratio hęc summos Antistites non segniter vrget.

Septima. Sanè si Iesu Christi famuli de conuersione gentilium, vt par esset, agerent, omissis capitibus multis, ex hoc vno potissimum incitarentur, quod missiones istæ diuinis consolationibus affluunt. Quis enim vir pius non intima voluptate capiatur, cernens nascentem Ecclesiam, nouellos Christi partus sacro baptismi fonte lustratos, syncerum Euãgelici textus intellectum, syncero exercitio confirmatum? Quid quod noua in Ecclesia noua miracula coruscant, quę nostros Europæos in extremis orbis regionibus Christi causam agẽtes vehementer inflammant & exhilarant, & nouos populos efficaciter trahunt, & admiratione suspendunt?

Ratio octaua. Habet quoque missio quæ ad istos infideles fit, facilitatem miram, vtilitati coniunctam: facilitatem, inquam, in disputationibus, ac fidei persuasione. Cum enim rudes sint & crassissimis erroribus excæcati, mirum est quam facile conuincantur, vt ad disceptationem ventum est. Quod certe assertum ex recentibus constat historijs. Iaponij quippe (pro Gentilium conditione non prorsus rudes) in primis Europæorum congressibus mirabili stupiditate conuicti sunt. Et ex hoc certè capite conuersio Gentium cum facilior sit, auidius à viris Christianis arripiẽda est.

Nec retardare debet plurimas harum gentium nationes barbarissimas esse,

esse, ac belluinis moribus imbutas, vix quicquam humani sensus habentes, sine lege, sine Rege, sine vllo tenore viuentes, ac proinde ineptas esse verbi Dei prædicationi: quia nullum hominum genus, vt doctè ac eleganter probat Iosephus Acosta, exclusum est in Euangelij fideique communicatione, vbi à Christo Domino Apostoli audiunt, *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ*. Et rursus: *Eritis mihi testes in Hierusalem; & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ*. Et alibi: *Docete omnes gentes*. Quis igitur tam illustris præcepti toties commendati auctoritatem contemnat? Aut quam hominum nationem adeò feram, & ab omni humano sensu remotam, beneficio prædicationis, fidei pœnitentiæ, ac diuinæ doctrinæ destitutam putet, cum audiat Dominum de vniuerso mundo obeundo, de omnibus docendis Discipulos contestantem? Quin potius si attentius diuinas scripturas legamus, apparebit fortasšis non sine magna ratione, ac diuino quodam mysterio, extremum & abiectißimum genus hominum, vel præcipuè ad sortem Euangelij vocari. *Aethiopia*, inquit, *præueniet manus eius Deo*. Quę vero gens despicatior his, qui vel ipso terrore & putore horrori pene habentur? De his Sophonias quoque Propheta: *Attenuabit omnes Deos terræ, & adorabunt eum viri de loco suo, omnes Insulæ gentiũ. Sed & vos Aethiopes, interfecti gladio meo eritis*, illo nimirum gladio quẽ Dominus venit mittere in terram, quod est verbum Dei; pertingens vsque ad diuisionem animę & spiritus. Cur enim contemptos, ac sempiternæ obliuioni datos homines arbitramur apud pium conditorem, & benignißimũ Redemptorem? Nunquid non vnus Pater est omniũ? An alio sanguine Græci & Romani, alio Barbari & Indi redempti sunt? Ipsos certe Iesu Christi Apostolos scimus ad remotißimas ac ferocißimas nationes penetrasse, neq; earum belluinis moribus deterritos, neque sensus stuporem pertæsos, & prædicasse Euangelium, & baptizasse, & munus inde Domino iuxta propheticũ vaticiniũ obtulisse. Agnoscebãt se debitores crediti talẽti Græcis pariter ac Barbaris, sapientibus atq; insipientibus. Intelligebãt in Christo Iesu non esse Iudęũ & Græcum, Barbarum & Scytham, sed nouã creaturam, quę secundum agnitionem Dei renouatur in imaginẽ eius, qui creauit illam. Etenim quos paterfamilias licet debiles, licet claudos, licet pannosos, & horridos ad præclaras cęlestis conuiuij epulas pro sua magnificentia inuitari iubet; cuius obsecro temeritatis, cuius impudentię erit, hos vt serui conuiuas dedignentur, auersentur, fastidiãt? Nisi putamus melius esse perspectam ministris, vel conuiuarum rationẽ vel conuiuij dignitatẽ, quam ipsi omnium conditori & largitori? In illo certè linteo quod Petro esurienti cœlitus oblatum est, omne genus non solum volucrum, & animantium; verum etiam serpentum ac reptilium expositum ac præparatũ diuina nos docuit historia, vt etiam sordidos, & abiectos, atq; vt ita dicã humi-

Marc. 19. Act. 1. Matth. 28.

Psal. 67.

Soph. 2.

humi repentes à Domino sanctificatos intelligamus. Quod autem Deus sanctificauit, nobis vt immundum fastidire ac repellere minimè licet. Quamobrem desinamus vel tarditatem, vel duritiam Barbarorum tantis diuinæ charitatis promissis opponere, & eum qui promisit fidelem existimantes, à communi omnium salute nullum genus mortalium putemus exceptum.

Ordo seruandus.

NOs igitur vt horum omnium saluti consulamus, maximè his qui ingenio & politia pollent, tria præstabimus, Primum, Gentilium errores ad vniuersalissima capita reducemus, eosque naturali ratione fulti, per singula capita confutabimus. Nec pro errorum confutatione vlla inducemus argumenta vel intricata , aut nimiæ subtilitatis, vel cauillosa & fucata: omnia erunt, vt speramus, facilia & dilucida, quæ intelligi à quouis animaduertente queant. Secundo, De iuuandis Gentibus, rationeque agendi cum eis: ac tandem Tertio de communicatione cum Gentibus, atque ea quibus casibus licita sit, dicemus.

PRIMA PARS.

DE GENTILIVM ERRORVM CONFVTATIONE.

CAPVT I.

De erroribus Gentium in communi.

Gentium errores.

ILla solum desumam ad Gentilium errores confutandos, quę præcipua sunt, & à multis recepta, & circa quę celebres sunt hominum de colendo Deo sectæ & adinuēta, neq; prosequar ex ijs, nisi ea tantū, vnde videro iacturā Religioni importari, vel vt frigeat, vel nutet, vel omnino cadat. Nā abolita iā vel satis à maioribus explosa & profligata, ne attingā quidē: vt de Ioue, de Iunone, de Hercule, de Venere, de Marte, alijsq; huiusce notæ. Quis enim adeo nunc insanit, vt illos esse Deos suos credat, quales nemo velit habere liberos aut seruos? ad errorē illū cōuincendū, satis sunt olim à sanctis viris dicta multa, cū is adhuc hominum animos occuparet. Præ-

Præcipui autem Gentium errores circa diuinam naturam cognoscendam ad hęc capita commoda reduci possunt. Nam vel ita barbari aut ignari sunt, vt Deum esse non intelligant, illumque primum, & summum principium, à quo omnia hæc quę videntur producta sint, non agnoscant: vel eo cognito in hoc primo principio definiendo plurimum errent. Hi autem errores omnes, vt fecit D. Tho. lib. 1. contra Gentes ca. 9. ad quatuor capita reduci possunt: nam in hac prima causa, quam nos Deum appellamus inquirenda, in tribus maximè cernimus homines errasse. Primo in huius principij natura, substantia, & perfectione prout in seest cognoscēda. Secundo, in ratione explicanda, qua à primo hoc principio omnia fuerunt condita, & quo modo ab eo regantur & cōseruentur, eisque se variis modis communicauerit. Tertio, in exponendo vltimo creaturarum fine maximè hominum.

Circa primum articulum, nempè circa Dei naturam & perfectionem in varios grauesque errores Gentiles prolapsi sunt, quos ad certa capita redigere, penè esset impossibile. Circa secundum vero de processione creaturarum facilius errorum species ad certas classes à D. Thom. lib. 2. contra Gentes c. 3. referuntur: *Primus, inquit, est eorum error, qui creaturarum naturam ignorantes, nihil supra corporalem creaturam existimantes, dixerunt creaturam, primam causam & Deum constituere; de quibus dicitur Sapientiæ 13. Qui autem ignem, aut Spiritum, aut aërem, aut girum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & Lunam Deos putauerunt. Secundus error est, eorum, qui ea quæ solius Dei sunt, vt creare, futura cognoscere, miracula operari, creaturis aliquibus ascribunt; de quibus dicitur Sapient. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt. Tertius, Est eorum qui diuinæ virtuti in creaturas operanti aliquid detrahunt, quales fuere illi qui duo rerum principia constituunt, vel qui res non ex diuina voluntate, sed ex necessitate naturæ à Deo procedere asserunt: similiter & illi, qui res vel omnes, vel quasdam ad diuinam prouidentiam non referunt. Ac denique quarto multi ex Gentibus errarunt, existimantes, creaturas rationales quarum finis vltimus est ipse Deus, aliis creaturis esse subiectas, vt sunt illi qui hominum voluntates astris supponunt, vel qui Angelos animarum creatores faciunt, aut ipsas animas mortales ponunt. Quibus erroribus naturæ humanæ derogant dignitati.*

Circa vltimum vero hominis finem exponendum, tam varij sunt, ac à veritate alieni errores; vt Marcus Varro teste D. Augustino libr. 19. de Ciuitate Dei cap. 1. ducentas & octuaginta opiniones, seu, vt melius dicam, deliramenta enumeret. Præsumebant enim temere, vltimum hominis finem, & beatitudinem in hac vita inueniri posse, vt qui alterius vitæ cognitione carerent. Quare præsenti vitæ aliam succedere, in qua mortales actionum suarum præmio, vel supplicio à Deo afficiantur, non agnouerant. Ac tandem circa honorem & reuerentiam exhibendam huic vltimo fini, ac principio omnium rerum, toto errant cælo, cum verū

cultum Deo altissimo debitum in hominũ mortuorũ, vel Dæmonum, vel aliarum rerum & simulacrorum vanissimum, superstitiosissimũque honorem transtulerunt.

Contra hos igitur Gentium vanissimos errores breuiter agemus, licet non eodem ordine in omnibus seruato.

Præterea cum in adducendis gentibus ad fidem, non solum opus sit eorũ errores destruere, sed & veritates nostræ fidei eis aperire, vt optimè aduertit D. Thom. lib. primo contra Gentes cap. 9. *Sapientis intentionem*, ait, *circa duplicem veritatem rerum diuinarum versari. Primo circa errores contrarios destruẽdos, & ad huius veritatis manifestationem per rationes demonstratiuas, quibus aduersarius conuincatur, procedendum est. Secundo, Circa veritatum fidei quæ nostrum intellectum excedunt manifestationem: in quibus soluendæ sunt rationes aduersariorum, cum veritati fidei ratio naturalis contraria esse non possit, & rationibus probabilibus, quibus fidei nostræ mysteria esse euidenter credibilia Infidelibus ostendatur.*

Quæ in Gentium conuersatione obseruanda. Ex quibus in conuersione Gentium procuranda tria potissimũ intendere debemus. Primum, eorum errores destruere. Secundũ, fidei nostræ mysteriorum credibilitatẽ cõprobare. Tertium, modum cũ eis agendi præscribere, quæ tria à nobis breuiter erunt in hoc opere præstanda.

CAPVT II.

De Scriptoribus aduersus Ethnicos.

ADuersus Gentium errores, & Idololatras præsertim veteres, ac falsarum Religionum cultores ex antiquis Patribus scripserunt Iustinus Philosophus & Martyr, Tertullianus in Apologetico, & libro de Idololatria, S. Cyprianus de Idolorum vanitate, & aliis in locis, Clemens Alexandrinus, Eusebius Cæsariensis, Lactantius Firmianus, Arnobius, Augustinus præcipuè in libro de Ciuitate Dei nunquam satis laudato, S. Thomas in lib. contra Gentes, Guilielmus Parisiensis lib. 1. de fide ac legibus. Ex his igitur Ecclesiæ Patribus innumera & efficacissima desumi possunt argumenta, quibus Infideles trahantur, vt oculis quasi apertis suorum sectarum nugas, & fidei nostræ solidam veritatem conspiciant.

Pro iuuandis vero edocendisque gentibus, maximè vero noui orbis, siue Indiarum Occidentalium, & Orientalium, Sinarum, & Insularum, Iaponiis aliisque quamplurimis, videndi sunt doctissimi viri ex Iesuitarũ familia, qui rara doctrina experientiaq; præditi de hac re scripserunt: quales sunt Anton. Posseuinus 1. tomo suæ Biblio. lib. 9. & Iosephus Acosta in lib. de

pro-

procuranda Indorum salute, Alexander Valignanus in Catechismo Iaponiorum: hi enim post diuturnam rerum experientiam, alter pro Indorum Occidentalium, alter pro Iaponiorum conuersione accuratissimè scripserunt. Sed præcipuè nostri temporis clarissimum lumen Ludouicus Granatensis perlegendus erit in aureo illo volumine cui titulus est, Introductio ad Symbolum, maximè in 5. lib. qui est veluti aliorum compendium.

CAPVT III.

De Vltimo fine hominis.

AB hominis fine ad quem à DEO cōditus est, Christo propitio exordiamur disputationem, quam fuse, doctissimè tamen prosequitur Ludouicus Viues lib. 1. de veritate fide Christ. à quo breuitati solitę consulentes ea quæ præcipua ac selecta sunt decerpsimus. Ad hominis, inquit, verū germanumque finem inueniendū, operæ pretium fuerit, vt hominem ipsum, humanaque omnia singulatim euoluta atque explicata proponamus nobis ante oculos. Primum omnium nasci hominem videmus, tum ali, & crescere, quod viuere vocatur: hoc ei est cum stirpibus commune, distinctum à non viuentibus. Vis ergo & facultas est in eo aliqua, per quam viuit, quæ ijs negata est quæ non viuunt: ad hæc vtitur sensibus externis & internis, in quo à belluis nihil differt, differt à stirpibus. Aliquis ergo in eo est vigor, cuius ope, actionibus illis fungitur, qui non inest plantis nec herbis. Veniamus iam ad ipsius proprium. Vtitur consilio, iudicio, ratione, sermone, quę belluis non sunt attributa, vti est à Philosophis declaratum, & res ipsa ostēdit. Aliquid ergo habet quo carent cæteræ animantes: per quod animal est hoc rationale, cætera sunt bruta, muta, & rationis expertia. Ea vis & facultas mens dicitur, seu ratio qua vna homo censetur, aliis omnibus non dissimilibus rebus tanto ab homine interuallo separatis, saxis, arboribus, belluis. Habet in mente functiones duas: alteram qua in bonum tendit, voluntatem: alteram quam huius velut consultricem nuper diximus, iudiciū siue ingenium, quæ quid vere bonum & malum sit inquirit. Voluntas ex se qualitatem habet nullam, talis fit omnino quale id quod amplectitur: si bonū, bona: si malum, mala. Illic est virtus, & hic vitium. In ingenio succrescit, cum non exercetur, ignorantia, quæ est velut tenebræ cum autem probè exercetur, peritia, quæ est tanquam pura lux, quū autem prauè, peruersitas, & corruptela, quæ est ceu lux quæ in lucerna ex oleo ardens medicato varias rerum imagines obijcit oculis, vt capita asinina,

Ad quem sit finem homo conditus.

vitulina, vineam per parietem expansam, fallitque intuentes ea ipsa quę vera deberet ostendere. In animo quem communem fecimus cum bestijs, sunt sensus interni, imaginatio, phantasia, existimatio, memoria, hinc affectus varij de opinione boni vel mali, pręsentis, ac venturi, lætitia, mæror, cupiditas, metus, & alia quæ subtilius exequi non est loci huius. Iam in corpore sunt sensus interni, in illis integritas & vigor, tũ integritas membrorum, sanitas, vires, robur, species, habitudo, & per sensus voluptas infusa. Foris ad nos veniunt quibus conseruetur corpus, ea ex quibus est concretum & coagmentatum. Sumimus enim ex terra, aqua, aere, & igne, quæ huic tuendæ, ac fulciendæ compositioni conducant, tum quibus recuperetur sanitas amissa, vel dubia & nutans confirmetur, quibus singuli sensuum voluptatibus & delicijs sibi congruentibus titillentur motu quodam suaui & iucundo.

Hæc præbuit natura. Nos adiecimus nostra primum pro teneritudine, atque imbecillitate corporum necessaria, indumentum, habitacula, instrumenta exercendæ terræ, & quodammodo cogendæ: vt fructus fundat, ac veluti debitor reddat creditum: tum quod vires nacti essemus perexiguas, addimus nobis adiutores, socios, amicos, administros, tum ex bellorum rabie seruos, & alioqui nati & compositi eramus à natura ad societatem, quod beneuolentia, & sermo indicant. Iam ad procreationem sobolis stimulat nos natura, vt conseruetur genus: itaque vxores asciuimus, vnde nati liberi, ab vxoribus affinitates ortæ, à liberis consanguinitates & propinquitates, & charitatis mutuæ nexus, & sociabilitate cętus & congregatione hominum concelebrati: vnde pagi primum, inde oppida, vrbesque extiterunt, non solum amore coniungente homines, sed interdum malis & necessitatibus, dum cogunt se in vnum ij, quorum alij alijs vsui possint esse. Ex malitia & iniquitate hominum leges sunt ortæ; & ad legũ æquitatisque conseruationem Magistratus cũ potestate constituti, ad cõprimendam audaciã malorũ, ad propulsandam vero vim hostilem & iniuriam externã arma inuenta sunt, & multitudo armata effecit bellum. Qui cętui & multitudini illi profuisset, afficiebatur honore, tum ad referendam ipsi gratiam, tum ad exemplum aliorum. Communicationi autem rerum à primo seruiebat commutatio, in cuius locum cum res esset visa impedita, & inexplicabilis, successit nummus, qui omnia exæquaret.

Tum vt homo inter homines agebat ex naturali quadã Dei similitudine quam nos deprauauimus, orta est cupiditas excellendi: sed excellentia degenerãte ad res inanes, ac falsas, dum corruptè de bono decernimus. Alij enim bonũ posuerunt, ac proinde præstantiam in forma, alij in robore, alii in animositate, fuerunt qui in rapinis & cæde hominum, qui in lusionibus, qui in honestate generis, qui in nihil sapiendo & vita belluarum proxima. Alij etiam

etiam honorem captarunt, non in ſua ſolum Ciuitate, ſed procul apud exteros: non ſuo tantũ æuo, ſed ad poſteros, quæ gloria nũcupatur. Signa honorũ & excellentię excogitata permulta, in verbis, in nutu, in geſtu, in toto corpore, in loco, dum ſedemus, dum aſſurgimus, ambulamus, trãſimus. In his omnibus immerſit ſe & iudicãdi prauitas, & cupiditas inſatiabilis permiſcuit omnia, cõfudit, torſit, ad fines tum à natura ipſa, tũ à recta inuẽtione hominũ alieniſsimos. Nõ poſſum perſequi ſingula quod eſſet operis immenſi, & in pręſens minimè neceſſarij. Quis hic non cogatur exclamare: O hominem miſerum iumentum, quis te adeo onerauit! ſed non eſt ei onus ab alio impoſitum, ipſe ſibi aſciuit, & ſuis manibus impoſuit.

Hic eſt homo, hęc humana. Diſpiciamus iam vbi eſt eius finis. Finem voco ad quem referuntur cętera omnia, ipſe ad aliud nihil. Quod vt exemplo fiat manifeſtum, præparationi nauis finis eſt nauigatio, ſed non poſtremus: neque enim ibi ſiſtit deſtinatio animi. Nauigationi propoſita eſt pecunia, neque hęc poſtrema, quam videlicet alterius rei gratia quęrimus: nempe vt veſtem paremus & alimenta: alijs vero vt ſeruos, domos, rem familiarem amplam: aliis vt gerant bellum, vel decus ſibi concilient vel authoritatem, vt eſt cuiuſque animus & cupiditas. Et cibũ expetimus quo recte valeat corpus, aut animus; & rectè volumus habere, vt probe fungamur actionibus quas cupimus, & hę aliorſum tendunt, vel vnde venerant reflectuntur. Non ſunt itaque hi fines quos hic quęrimus, ſed vltimũ illum in hominũ actionibus inueſtigamus, ad quem tanquam ſummũ & pręſtantiſsimum tendunt omnia: ipſe ſui tantum gratia quęritur, non aliorum, qui finis bonorum nuncupatur.

Olim qui Philoſophiam profitebantur, partim cõtradicendi ſtudio, partim ſui oſtentandi, partim quod non omnes eodem modo conſiderarent hominem, varios depinxerunt fines. Fuerunt qui voluptatem ponerent, quod ad eam beſtię omnes, vt & noſtra animalis pars, ſeu nutu ſuo ferrentur pronę. Adiecerunt alii indolentiam; eáque pręcipuam eſſe voluptatem dixerunt: alij ſanitatem. Quidam ſenſu magis populari; nihil eſſe potius, aut pręſtabilius arbitrati ſunt opibus, honore, potentia. Alij penitus inſpexerunt hominis naturam, finemque in animo eſſe oportere ſtatuerunt, nempè virtutem, qua componitur & formatur animus, ne in motus illos inconditos ac turbulentos intumeſcat ac tumultuetur: hi fuerunt Stoici. Ariſtoteles altius aſcendit ad mentem, & quod in ea exiſtimat eſſe optimum, videlicet contemplationem rerum maximarum, id poſtremum eſſe cenſet in bonis. Addit velut appendices corporis & animi, & vitę ſeu bona, vt ipſe vocat, ſeu commoda, vt Stoici. Hę duę nationes ex diſputationibus Socrãtis ſunt natę, quas litteris mandauit diſcipulus eius Plato, qui in conſtituenda *Varij fines hominis à Philoſophis dati.*

beatitudine hominis varius eſt & incertus, tametſi quibuſdam locis plus vidit, quam reliqui omnes Philoſophi. Ait enim alicubi, virtutem doctrinamque præcipuum eſſe bonum: alibi vero contemplationem, optimi nempe Dei: alibi ſublimius elatus, amorem eius atque imitationem eſſe affirmauit. quod dictum quia veritati eſt proximum, ad poſtremum diſputationis reſeruabimus. Reliquæ omnes opiniones ac ſectæ iam olim aliæ aliarum telis confixæ, & argumentationibus refutatæ ſunt. Facilius enim cuique fuit contra falſum dicere quam verum inuenire. Eorum rationes huc adferre operoſum eſſet nimis, & ſuperuacaneum. Attingam tantum aliquas, non ex illis ſubtilibus atque intricatis, ſed cuiuſuis captui aptas & congruentes. Conſtat homo, vt nullus ignorat, ex animo & corpore. Finis ergo illius in externis rebus non poteſt ſitus eſſe, quæ nec ſunt in homine, nec quicquam ſunt hominis. Et ea cum hominis gratia ſint quæſita & parata omnia, non poſſunt profecto finis eſſe hominis, contra potius homo eſt illorum cauſa & finis. Neque enim vel pecuniam, vel poſſeſsiones, & opes alias quærimus propter ſeipſas, niſi quod adferunt vel delectationem, vel decus, vel vſum aliquem ad neceſſaria. Hæc igitur vlterius poſita ſunt, quam diuitiæ. Quod ſi hæc abſque numis liceat conſequi, pauci numos attingerent: vt Reges & proceres magnamini, quibus cum pecuniarum vſus omnis abundè ſuppetat, ipſi nec pecuniam contrectant vnquam, ac ne vident quidem.

Nec præterea in vita hac finis hominis vltimus inueniri poteſt, finem appello, id quod perfectum hominem reddit ac beatum: at fęlicitas hæc & conſummatio bonorum in vita hac nulli poteſt euenire. Nam ſi quis hominem intus & foris inſpexerit, facile intelliget finem nullum habere hominem in hac vita ſe dignum, & in quo poſsit cõquieſcere: alibi ergo quærendus eſt hominis finis, non hic. Nam prima conditio vltimi finis eſt, vt ſit homini proprius, ac ea de cauſa in optima illius & præſtantiſsima parte ſitus, vt qui vnus ſatis ſit ad fælicitatem: quod autem fęlicitatem beatitudinemque allaturum eſt, maximas vt delectationes importet ſine vlla moleſtia vel perturbatione neceſſe eſt. Adde his, vt ſit perpetuus, nec auferri poſsit. Nam ſi quis metus interueniat ne amittatur, is metus fælicitatem diluet & corrumpet. Ideo in ſua cuiuſque manu poſitum eſſe oportet, aut certè illius de quo exploratum habeamus, daturum eum quoties nobis lubuerit. Si quis hominem contempletur hac in vita, inueniet nihil minus aſſequi finem ſuum, quam illum. Corpus eſt imbecillum ſortitus, fragile, & morbis ac mortis generibus innumeris obnoxium: æui breuis ac incerti, cui exitus ſingulis momentis, plurimis & variis de cauſis impendet. Brutis vero firmiora ſunt corpora, minus concuſſa morbis & ætas diuturnior: quæ fuit Theophraſti, & quorundam aliorum querela, dum in ſapien-

ſapientiæ curriculo multas paterentur moras, & interciperentur, antequam metam contingerent.

Deinde quænam fęlicitas eſt, quæ minimum prodeſt poſsidenti, plus delectat ſpectantem, quam habentem? Quid quod eſt res momentanea, corrumpitur mille caſibus, morbo, ætate, plaga, vlcere, papula, à ſole, à vento, ab ęſtu, à rigore. Voluptates corporis breues & plane momentaneę, nec vnquam merę, ſemper moleſtia commiſtæ, & contemperatæ. Relinquũt vero poſt ſe mærorem & morbos. Bruta illis & maioribus, & pluribus, & diuturnioribus perfruuntur: quippè quę vndique voluptates conquirũt, & abiectiores ſunt ad eos ſenſus quibus potiſsimũ voluptates capiũtur, nempè guſtum & tactum. Adde quod eas ſumũt ſecurè, ſine reuerentia, ſine reſpectu Dei, & hominũ, ſine repugnantia mentis, quæ prauis cupidinibus reclamat. Quod ſi in illis eſſet fęlicitas, fęlicior fieret homo, quo eis & diutius, & crebrius vteretur. Atqui tum fit miſerior, frangitur enim & debilitatur corpus, animus autem in belluinam naturam degenerat: vt fęlicitas ea, nihil aliud ſit quam verti in pecudem. Nec ipſos ſuos ſenſus delectatione afficit voluptas, niſi moderatus ſit eius vſus & rarus: quemadmodum eſt apud quemdam Poëtarum, voluptates commendat rarior vſus. Cuiuſmodi porro ſit voluptas exiſtimanda, declarauit conſenſus generis humani, qui tegi illas, qui diſsimulari atque occultari voluit, nec eſt vllus qui de gulæ aut libidinis perceptis voluptatibus glorietur, niſi forte inſanit, & pudorem omnem excuſsit, hoc eſt, (vt Cicero dicit) nomine ſit homo, non re. Nam quiſquis humanum habet ſenſum, quærit tenebras, & vbi deliteſcat, etiam in ijs quæ ſunt lege, ac iure permiſſæ, vt cum Coniuges dant operam liberis.

Iam comedere ipſum, & bibere, quàm res eſt moleſta, toties, tamdiu repetendum: & vbi finitum eſt, abit delectatio, relinquuntur ructus, excreatio, meiere, excernere, grauitas ſomni in quo nihil homo differt ab arbore. Si nimium ederis, aut biberis, aut naturę parum congruentia, labor, moleſtia, dolor, mors. Aedificatio res ridicula, lapidem lapidi ſuperponere, tignum tigno addere, bacillum bacillo, ſtipulam ſtipulæ. Veſtes pudori cõſulunt. Quod bonum eſſe poteſt in eo, quo fęlicius careremus ſi liceret? Hæc enim noſtra infirmitas inuenit, non præſtantia. Quanto ſunt meliore conditione, quibus hæc non ſunt opus. Denique quid poteſt eſſe circa corpus, vel in corpore bonũ, aut expetendũ, cũ ipſo noſtro corpore nihil ſit turpius, nihil tetrius & fętidius? Tollat quis cuticulã, videbit ſubito quanta exiſtet fęditas, quæ vndique per omnes corporis meatus, tanquã per cloacas continenter ſcaturit. Quæ externa ſunt præternaturalia, quę naturalia perpauca ſunt & exigua, nempe quîs corpus alitur & tegitur: cætera

cæteaa humana vanitas inuenit,& nos deinceps delicijs,& prauo vsu auximus in immensum,& effecimus vt illis indigeremus. Multæ gentes his dementiæ nostræ inuentis non vtuntur,nec indigent, faciliusque ac fælicius ætatem degunt tanti põderis expertes. Nam opes,honores,dignitates qui quærunt,aut qui quæsitas tueri student ac conseruare,quam multis & variis se molestiis inuoluunt? Quid,quod non sunt in manu posidentis aut potestate; fortuita sunt: qui desiderat & affectat plerumque nõ cõsequitur. Confluunt vero ad negligentem, atque etiam interdum ad aspernantem. Adde his quam multarum inimicitiarum sint causæ ac fomenta,inuidia cõpetitorum. Vnde non singulorum modo hominum turbatur quies, sed vniuersæ Ciuitatis ac Regni,& Prouinciæ totius, minoribus vero quanto sint odio,qui se ab illis premi censent.

Sæculi inanes curæ. Age vero, quibus tandem de rebus est tanta digladiatio, tam acerba contentio? de leuissimis ac minutissimis,de pecunia. Atqui ea per se nihil est.alibi ex auro,alibi ex argento,ex ære,cupro,orichalco. Fuit aliquando ex soleis calceorum, est in quibusdam Orientis Ciuitatibus ex fabis, certo numero distributis arbitrio Principis aut Magistratus. Et modo vsus sit idem,quid refert quæ sit pecunia? quæ ad paranda ea est excogitata,quibus corpus quotidie indiget. Nam & gemmis prima conciliatio pretij dicitur fuisse, quod vim dicuntur salubrem habere corpori. Itaque in multas medicinas adhibentur. Ergo semoto vsu nihil refert aurum habeas,an saxum, adamantem,an scrupum ex glarea sumptum. Quod si instrumentum est pecunia,res est vtique,cum ibi sistitur,inanis: vt si quis pennas coaceruaret diligenter multas,& varias,nunquam scripturus. Vsus porro necessarius exiguus est. Quid faciunt centum millia ducatorum, vbi duo vel tres sufficiunt? Vsus superuacaneus prauitatem demonstrat iudicij. Quisquis enim superuacaneum dicit,eo ipso nomine vanitatem coarguit vacantem & redundantem.

Accedit honor,quid rei hoc est,nam euanescit protinus, si quid ex eo coneris attingere. Aperiri caput,de via cedere, blandè appellari, duci & reduci,hæc nihil sunt. Stulta opinio & inconsiderantia efficit, vt aliquid esse credantur. Adde quod alieni prorsum sunt arbitrij, nempe populi,belluæ multorum capitum. is vt variè de præstantia iudicat, ita honorem quo non decet applicat, vnde non decet detrahit. Quæ potest esse fęlicitas in alieno arbitrio sita,atque eo rudi,crasso,ac proinde iniquo? De nobilitate verbum nullum faciam: quoniam nihil puto ab hominibus stultius, aut inanius excogitatum, quodque minus haberet solidi quod apprehendas.

Si sunt hi hominum fines,si ad hæc est homo conditus, quid eo potest fingi miserabilius? quanto beatius viuitur sine his? quæ aliud prorsum non

sunt,

ſunt quam fontes omnium curarum, moleſtiarum, cruciatuum animi, perennes & copioſiſsimi, contra quæ ſigillatim multa ſunt ab excellentibus ingeniis collecta, vt operæ ſit ſuperuacaneæ illa perſequi, quæ ſunt cuilibet obuia. Denique omnia hæc quæ ad vitæ huius excogitauimus ſubſidia; quomodo beabunt nos, cum ne tueri poſsint à morbis, doloribus, moleſtiis, anxietatibus, fame, ſiti, algore, æſtu, morte. Hæc circa corpus, aut in ipſo corpore.

Scrutemur ſi placet, animum, in cuius parte ima, & ea quæ corpus attingit, ſunt motus illi perturbationeſque qui affectus vocantur. His vero quid turbulentius, atrocius, ſæuius? qui minimo excitantur flatu, ſæuaſque tempeſtates in toto homine concitant, vt non videatur iam homo eſſe, ſed plane pecus aut fera: vitamque vniuerſam tantum abeſt vt beatam efficiant, vt reddant prorſum inſuauem atque amariſsimam. Omniſque mortalis Philoſophię in hoc verſatur cura & labor, vt ſedentur & conquieſcant hi motus.

Altera ſuperior pars ac melior, mens dicitur. Quæ ſunt illius bona? duo, vti & functiones duæ. In intelligentia eſt peritia, in voluntate virtus; in intelligentia humana tantæ ſunt tenebræ, ea nox, vt quod acutiſsimus & peritiſsimus homo aſſequitur, non multum abeſſe videatur ab eo quod nocte obſcuriſsima cernimus lucernis remotis. Scilicet memoria eſt anguſta, fluxa, infidelis, acumen autem ingenij retuſiſsimum, ſegnis diligentia & tarda. Quomodo conſtitues in eo fęlicitatem, quod vel nullum eſt prorſum, vel adeo tenue atque exiguum, vt pro nihilo ſit habendum? Quo magis Ariſtotelis ſententiam miror, qui cum non ignoraret quam infirmæ eſſent etiam circa corporalia, quæ ſub ſenſus veniunt, ingenij noſtri vires, finem hominis in contemplatione poſuit rerum ſupremarum, & quidem in hac vita: vt nihil videatur feciſſe aliud quam excitare hominibus cupiditatem eius rei quam conſequi non valerent. Ecquis tandem in cæco, vel homine viſus hebetiſsimi, dicat fęlicitatem eſſe, multa acutè cernere: hoc irridere potius fuerit vitium, quam oſtendere quid habeat optimum natura. *Bona mentis*

Altera pars eſt voluntas, atq; ea potior. Huius perfectio eſt virtus. quocirca in excelſo loco reſidere dicitur Domina & Regina omnium. Equidē ad virtutis nomen non poſſum non aſſurgere, & multū ei deferre, agnoſco rem vnam eſſe omniū pulcherrimam, & præſtantiſsimam, cui omnes merito plurimum tribuant: ſed ipſam nō propter ſe, ſed propter beatitudinem illam ſempiternam, ad quam per virtutes venitur. Nam ſi ad hanc vitam referantur omnia, nec vlla ſit alterius ſpes, memoria, reſpectus, profecto nihil eſt virtutis nomine inanius, nec aliquid intus continet, niſi apud callidos forte aſtutiā cōmode ac ſuauiter viuēdi. Virtutes cęſentur hę, Iuſtitia,

fortitudo, continentia. Accedit prudentia, quæ magis rectrix est & moderatrix virtutũ, quam virtus ipsa. Non eripis cuiquam suũ, reddis depositum, non fraudaris, non circumuenis, præstas pietatem patriç, parentibus, propinquis, necessariis, benefactori gratiam, iustus es: ad hũc eundem modum in actionibus aliarũ virtutum. Subis pericula intrepide, perfers incommoda fortiter, obijcis te morti animose, fortis es. Si hæc facis omnia, vt vir bonus habearis, vt sis in pretio, vt beneuolentiam, vt honorem, vt decus colligas, (quibus ex rebus dignitas, opes, & vita iucũdissima comparatur: ex contrarijs autem ignominia: dedecus, damna, pçnç legibus constitutæ.) an non virtus tua cautio est, seu cauponatio verius, non aliter quam nauigatio & negotiatio; & bellũ quod milites mercede perferũt? ita habebo in bono opere volũtatem pessimam, nec minus assequar, imo magis multo, quam is, qui simpliciter habet optimam, & sequitur bona fide rectam conscientiam. At dices, hic est vere vir bonus, non ille: vanæ sunt voces. Quid est enim vir bonus, si hçc vita sola spectatur, nisi inane nomen? quis est iudex, quis est vindex rerũ intra cuiusque pectus occultarũ? Non minus diu viuit vir malus, quam bonus, & magis ex animi sui sententia & voto. Confecto autem cursu, nihil vtrinq; remanet: imo sæpenumero hominis mali restat fundatũ patrimoniũ astutia & calliditate, honestati liberi, etiam fama illius tanquam boni & prçstantis viri. Sed natura tamen & imago veritatis adeo sunt apud animos nostros fortes, vt vel falsam & degenerantem virtutem propter verç similitudinem quandam & velut vmbram, non possimus non admirari quia verç virtutis venerationem ac beneuolentiam Deus humanis pectoribus indidit.

Quapropter cordatiores ex Philosophis satis intellexerunt vana & infrugifera esse omnia, si huc tantummodo referrentur: ideoque virtutũ & vitiorum prçmia ad alteram vitam remiserunt, vt Socrates, & hunc secutus Plato, & Platonem Cicero, & alij complures. Quod quia natura duce ac magistra probabile erat in vulgus, Poetæ quoque tenuerunt. Sed hçc ita sunt leuiter dicta & frigide, vt idem ipsi non satis viderentur credere, quæ affirmabant, quemadmodum alibi docebo. Sed profecto ita est, nullum habet homo finem in hac vita se dignum. Quod si nec habet in altera, frustra est; non est autem frustra: conditus est ergo ad alteram, & ibi est quies, & finis, & beatitudo illius.

CAPVT

CAPVT IV.

Quis ſit hominis finis, ex ipſo homine perſcrutatio.

VErum ex homine probe attenteque conſiderato, non fuerit profecto operoſum, quis illius ſit finis, aut quę certe eius ratio, inuenire. Non aliter quam ſi quis in extremis illis Oceani Inſulis, vbi nullũ eſt ferrũ, gladiũ videret ab aliquo noſtrorum hominum allatũ, multum voluendo, & verſando, & ad rem aliquam accommodando atque experiundo, vſum tandem illius inueniret, in quem eſſet paratus. Sic homo inſpiciatur diligenter intus, & foris. Quæ in ſe, quęque extra ſe habeat recenſuimus paulo ante. Ex naturæ pręſtantia & ratione vſus facile intelligetur, non huc eum ſpactare, neque huic eſſe vitę conditum. altior enim eſt naturę cõditio quam pro his rebus, nec vſus earũ tam pręſtans inſtrumentũ poſtulat, nec vſus inſtrumenti huius hiſce eſt rebus aptus & accommodatus. Dicamus hæc apertius & explicatius, vt ab omnibus poſsint intelligi, modo mentem atque attentionem adhibeant. *Verus hominis finis inquiritur.*

Nihil vnquam aſſumitur in vſum & finem alterius, quod ſit potius & præſtabilius eo propter quod ſumitur. Id nec in vita contingit vnquã inter ſapientes, nec in natura, quæ ſumma ſapientia regitur. Semper enim quod alterius gratia ab aliquo expetitur, minus eſt illi, quam id quod expetit, alioquin contrario potius modo expeteret. Omnes pecuniam damus propter cibũ; & hunc volumus propter vitam, vita ergo melior cuique quam cibus, & hic quam pecunia: nam qui vitã impendit propter honorem & famam, charior & melior eſt huic fama, quã vita. Appetitus enim noſter natura ſua in id fertur, quod ſibi cenſet eſſe bonũ. Quo ergo melius & potius exiſtimarit, eo feretur pronius & vehementius. Itaque in quod potiſsimũ, & propter quod aliud faciet, id cenſebit ſibi eſſe omnium optimum. Quod ſi ſit voluntas ſapiẽtis, non falletur; & id reuera erit optimum, quod maximè omnium expetet, & in cuius gratiam ſumet alia.

Natura ergo quę eſt ſapientiſsima omnium, nempè à ſapientiſsimo cõpoſita, conſtituta, inſtructa, ea quæ reuera ſunt præſtantiſsima & optima ſtatuit ſummo loco, & horum gratia cætera, non vice verſa. Creauit ergo quidque, & ei attribuit hunc finẽ, vt bene ſit illi. hoc enim non poteſt dari aliud potius aut melius, & in eo cuiuſque rei appetitus conquieſcit, dignumque id eſt in quod ſumantur & referantur alia.

Senſuum ergo corporalium finis eſt, vt bene ſit eis; mentis vero vt

bene ſit illi. Senſus merito in rebus vitæ huius occupantur, in eſu, potu, calefactione, refrigeratione, & huiuſmodi: quoniam per hæc bene eſt ipſis, integriores ſunt enim, acutius noſcunt, & perfruuntur ſuis voluptatibus. Mens vero ſi in rebus vitæ huius occupetur, quis erit fructus? non ei bene erit, vt quæ nec clarius intuebitur res excelſas vel abditas, nec perfruetur voluptatibus cognitionis: imo eo longius aberit ab intelligentia rerum ſe dignarum, quo attentius & diligentius innauauerit rebus vitæ huius, nempe parandis ijs quę poſtulat corpus. Itaque quod melius eſt, fieret inſtrumétum deterioris, nempe mens corporis: & ſenſibus ſeruiret intelligentia: cũ omnibus è contrario potius natura informationem hanc indiderit, externa eſſe condita propter corpus, hoc propter animum; & in animo quę ſunt inferiora, propter ſuperiora, videlicet propter meliora, ſunt minus bona.

Præterea neque in rebus externis finis, cum in eo ſit corpus, cui ſeruiunt externa, non ergo in externis finis, quandoquidem non ibi ſiſtitur: ſed vlterius eſt progreſſus, nempe ad corpus; hoc eſt ſenſuum gratia. non ergo vltimum corpus. Senſus ad animum referuntur, quæ in animo ad mentem. mentis autem eſt cognoſcere: erit ergo ex notitia appetitus aliquis menti coniunctus. Nam cognitio omnis in animali propter appetitum eſt. Non enim expetit quis vt norit, ſed nouit vt expetat. Incognita enim expetere non poſſumus. Is appetitus mentis voluntas nominatur, cuius eſt ipſa mẽs conſultrix, & ductatrix. In voluntate ergo tanquam poſtrema & ſumma eſt finis, & voluntatis finis, hominis eſt finis. At volũtatis finis & beatitudo eſt, illi eſſe optimè. Non eſt autem ei optimè in ceſſatione ab omni actu, alioquin torpenti & dormienti melius eſſe poſſet, quam vigilanti & agẽti. Quod ſi ceſſanti eſſet optime, quorſum ſpectat vis, & vigor, & vita, & motus, & pronitas ad actionem, quę ſunt naturæ munera pulcherrima, quęque nos merito tanti facimus. vt viciſsim torpor, & ſtupor, & otiũ, & ceſſatio turpiſsima ac deuitanda ſint, illorumque munerũ orbitas & priuatio. Nec ad eam fęlicitatẽ quæ eſſet per torporem, opus eſſet mente, & cognitione, & voluntate, ſed ſaxo aliquo. Quumque à volendo ſit volũtas dicta, quomodo optime erit ei, ſi deſinat voluntas eſſe? Velle ergo melius ei quam deſidere, & melius velle, quam nolle. Velle enim voluntatis eſt actio ad ſuum bonum, nolle auerſio à ſuo malo. Itaque & amare quod eſt volendo adhęrere, melius quam odiſſe, quod eſt nolendo auerti.

In amore igitur optima & pręſtantiſsima volũtatis actio. Amor autem deſideriũ habet coniungendi & fruendi re chara. Quod ſi volũtas aſſequitur, acquieſcit & bene ſibi eſſe putat. Quale ergo fuerit quod amat, & quo fruetur, tale erit bonum eius, & talis fiet ipſa. Non ergo optimè erit ei, niſi fruatur re optima, & quæ implere poſsit amplitudinem deſiderij eius. Nihil

hil

hil autem implere desiderium illius potest, nisi solus Deus. Reliqua enim quibuscunque potest capi & teneri, vilia sunt, diluta, breuia, momentanea, exigua. in coniunctione ergo sola & fruitione Dei optime est illi, ibi ergo finis eius & proinde finis hominis.

Ex cognitionis quoque ratione idem ipsum potest colligi. Habet homo sensus corporis, per quos facies rerum externas præsentes cognoscit, habet sensus internos per quos res easdem, sed absentes, habet rationem quę per causas & abditissima naturæ totius vagatur, & discurrit per cælos, per elementa, per mista & compacta ex elementis, per effectiones rerum, per ea quæ corporis sunt immunia & spiritalia nominantur. Dicant mihi an hæc cognitio, quæ est pulcherrima, aliquid ad vitam hanc degendam faciat: nihil profecto. Iam homo erectus super res conditas transcendit cælos, & vniuersitatem mundi, vsque ad authorem omnium Deum. Maligna quidem & perobscura notitia, sed tamen quanta satis est ad consulendum voluntati, & eam excitandam, vt sic erga quidque horum afficiatur, quale ipsum sit. ita & ex iis omnibus cognitionibus amores nascuntur, nempe rerum corporalium pręsentium, rerum corporalium absentium, rerum spiritaliũ, Dei denique ipsius. Deus est ergo optimum & pręstantissimum quod mens assequi potest, quodque ostendere potest voluntati, & huc tendunt omnes cognitiones. Nã cognoscimus pręsentia, per quæ venimus in cognitionem absentium: cognoscimus corporalia, ex quibus transitur ad incorporalia: cognoscimus composita, ex quibus ad simplicia, ex mortalibus ad immortalia, ex rebus conditis ad conditorem. Summum ergo cognitionis est simplex, incorporeũ, immortale, conditor, nec est quicquam vlterius, & hoc implet solum. Nam reliqua immensum relinquunt vacui.

Sensus duplices in homine.

Porro id efficit beatum, quod implet, & satiat, & quietat, idque est optimũ & supremũ, quod illa potest amare. Et quemadmodũ per cognitiones alias ad Deum ascenditur, ibique sistimus, ita per amores aliarum rerum ad amorem Dei, supra quem nullus est alius. Quod si amare potest Deũ mens nostra, quia cognitum, amare debet, quia optimum (amor enim ad bonũ semper tendit) quod assequi profecto potest: alioqui vanos appetitus indidisset natura mẽti nostræ, & in præcipuis defecisset. Neq; enim amor beatũ facit, nec quiescit, nisi per coniunctionem fruatur re amata, torquet videlicet absentia & desideriũ. Nihil reliquorum nos satiat, inter manus elabũtur cum possidentur, cum delectant diluta sunt, & diffugiunt, vt in eis bonum illud quod quęrimus nõ possit esse cõprehensum. Atqui coniunctio cũ Deo nõ potest esse in hac vita talis qua efficiamur beati. Restat ergo altera vita in qua sit. Quippe in vita hac propter magnas huius corporis tenebras, nec tantum nouimus Deum, nec tantum amamus, quantum esset opus: & subinde à notitia & amore reuocat nos corpus, vel esuriens, vel sitiens,

Voluptas cælestis.

vel dormitans, vel languens, vel dolens, vel delassatum: nec fruimur bonis illis Dei: imo quo ardentius hic amamus, eo torquemur acrius desiderio coniũctionis. Illic vero deposito corpore, aut mutato, & clarius cernemus, & ardentius amabimus, & coniunctissimi erimus, & perfruemur bonis incredibilibus.

Hic est hominis finis, aut nullus est alius. Atqui ostensum est esse aliquẽ, hic ergo certe est. Ergo & argumentũ hoc, quo conficitur non esse hic hominis bonum, & aliquod vtique esse, tantum est, vt multos Philosophorum coegerit affirmare, post hãc vitam futurum bonũ quod expetimus, tametsi timidè & quasi diffidenter.

Astipulatur huic nostræ sententiæ corporis nostri status rectus, & spectãs in cælũ, tanquam in patriam ex peregrinatione & exilio. Iam vitæ nostræ ratio quę nusquam sistit, nec acquiescit præsentibus, intenta semper & prona in futurũ. Bestiæ acquiescũt præsentibus, & fruuntur hac vita: quod sensus nostri declarãt, qui præsentibus sunt contenti, mens vero perenis in modũ fluminis nusquã subsistit, semper in futurũ agit suspensa & anxia. Pueri parant se iuuentæ, hæc ętas senectuti, senectus vlterius mittit cogitationes. nulla ætas sibi prospicit, sed venturæ. Patres de filijs sunt solliciti; hi de nepotibus, hodiernus dies seruit crastino, hæc hora seruit sequenti, hoc momentum alteri momento. Etiam in medijs voluptatibus si quid cogitationis & mentis admiscemus, nunquam pręsentem carpimus, nisi cum expectatione continuo mox secuturę, quousq; est penitus consumpta. Ita prius recessit quam desijt sperari. Omnino quęcunq; in vita cogitamus, dicimus, molimur, agimus, non stant recta in pręsens, sed prona in futurũ, & pendẽt ex spe; arare, scribere, serere, legere, comedere, bibere, & reliqua omnia: vt sciamus peregrinari nos, atque aliquo tendere, irrequieto motu, non huc pertinere. Iam vero natura summi illius in quo est finis bonorũ, omne malũ excludit, ac proinde curas, męrorem, dolores, quod contingere in vita non potest. Vel ipsa certè cogitatio si cui bene sit, illud tamen mutari posse aut finiri oportere in morte, non sineret vitam esse iucundã, nedũ beatam, nisi quis obliuionem vellet animo infundere, ne vnquam de varietate casuũ. & exitu vitæ veniret in mentem. quod fieri non potest in tot exemplis quotidianis, & sicut corpus erectũ admonet nos cæli, ita compactio molestiæ ac vanitatis huius. Habemus corpora multarũ rerum indiga, obnoxia casibus, morbis, molestiis. variis de causis, & pene quotidie. Quid animũ? perturbatum, irritabilem mentem ignaram: quæ potest inter hæc esse fęlicitas? illa quoq; est infinita persuasio toti fere generi humano, aliquid aliud futurum post mortem melius hac vita: & id commune desiderium expectat, vt existimari necesse sit, à natura esse inditum.

Futura in omnibus spectamus

CAPVT.

CAPVT V.

De Vita vteri, de hac noſtra, & altera.

QVemadmodũ (inquit Ludouicus Viues) in Matris vtero paramur huic luci ac vitæ, ita in hac vitę (quæ ad alteram relata, ſimilis eſt vtero) anguſtia & tenebris illi alteri paramur ſempiternæ.

Et quemadmodum homo cũ in vtero formatur, quia viuit more plãtæ, clauditur anguſto gurguſtiolo, quod eiuſmodi vitę generi ſufficit: ita egreſſus ex vtero quia ſenſibus eſt vſurus, prodit in amplitudinem & lucẽ functioni atque officiis ſenſuum neceſſariam: ſic etiam hinc diſcedens, quia vſurus mente tranſit in tanto maiorem & præſtantiorem lucem, quãto eſt mentis cognitio amplior & capacior & excellentior quam ſenſuum. Naſcens fœtus deponit inuolucra, quibus erat tectus in vtero, & ea per quę alebatur; exit nudus: ſic homo abiens ex vita deponit hic illa ſua ceu inuolucra: moriuntur fętus naſcentis inuolucra, moriuntur & hominis ad alteram vitam migrantis. Naſcitur infans quaſi inuitus cum labore & cruciatu, ita & qui ab hoc corporis domicilio diſcedit. Egreſſus autem infans longè alia vtitur vitę ratione, quam prius; ſic animus relicto corpore. Cæterum ſic habitudo ac pene tota huius vitæ ratio ex illa in Matris vtero formatione & conſtitutione ducitur, vt tali quiſque ſit corpore, habitudine, valetudine, ſtatura, forma, viribus, qualem in prima illa fictione accepit. Sic etiam vitę ſequentis conditio plurimum ex actionibus huius ſumitur, vt talis ſit illic deinceps animus, qualem ſe formauit, & inſtruxit in vita corporis, nempe humilis, abiectus, miſer, ſi cęno & ſordibus ſe dedit corporis, aut prauis cupiditatibus, ac libidinibus: ſublimis autem, erectus, cęleſtis, fęlix, ſi menti pręclaris cognitionibus virtutibuſque excolendæ. Conſpicit infans modo natus lucem, & in ea formas rerum nouas ſibi, & inuſitatas, eoque admirabiles. Conſpicit item animus renaſcens, hoc eſt diſcedens è corpore ad lucem, in ea nouas omnino atque inuſitatas rerum facies, quales nunquam eſſet antea hic ſuſpicatus. Et in vtero quidam fętus adeo ſunt viuidi vigenteſque, vt ſubinde ſe commoueant, & quaſi ſenſum quendam videantur prę ſe ferre: alij torpentes, penitus immobiles, nunquam aliter ſentiuntur, quam timore: ita & in hac vita alij nullum oſtendunt alterius vitę ſenſum, caligini huius immerſi, & tanquam obruti alto gurgite: alij intelligentia & virtutibus innixi, iam hic quales futuri poſtea ſint declarant. & guſtũ quendam nobis prębent ęui venturi.

Triplex vita.

Huius

Huius quoque & insequentis vitæ magnam quotidie cernimus imaginē in ijs quæ per somnum, quæque per vigiliam aspicimus & cognoscimus. In quiete regnum est phantasiæ, illa sursum, & deorsum vers t, miscet, confundit omnia, atque perturbat, quales sunt vitæ huius cogitationes, desideria, cupiditates, in quibus omnibus sensibus ducimur, ac proinde phantasia & ratione valdè tenui, atque ea turbulenta, ad quam confusionem & tenebras si hæc conferas, quæ vigilantes cognoscimus, atque intelligimus, in promptu erit colligere, quam alia futura sit altera illa vita mentis, quam hæc nostra sensuum. Somnus est hæc vita nostra, nec aliter transit quam somnus, & similiter prætereuntia hæc aspicimus, vt quæ animo per quietem obseruantur. Multa etiam videmus somniantes, quæ non minus certo efficaciterque iuremus nos intueri, & agere, quam quæ spectamus vigilantes ac gerimus: itaque qui somniauit, putat se vidisse: & qui vidit, somniasse. Videlicet non minus vigilantibus densa affunditur animis caligo, quàm dormientibus: & memoria nostra non pauca in se condita reseruat, quæ nesciat cognitio diiudicare dormiensne illa aspexerit an vigilans. Adeo sunt pleraque omnia in nostris animis pressa obscuritate, & confusa. In sequenti vero æuo lux erit maior, & mentis cognitio atque exercitatio expeditior atque liberior, eoque erunt omnia perspicua magis, distincta, certa.

CAPVT VI.

Deum esse, ipsumque primum principium, & creatorem rerum omnium esse, aliquibus rationibus demonstratur.

QVid vero sit hic Deus, qui fęlicitatis nostræ vltimus finis est, mihi explicare paranti, quæstiones aliquot sese obijciunt, quas prius conuenit submouere, quam ad alia gradum faciamus, ne aliquo in via nobis sint impedimento: Ac primum an Deus sit, ipseque sit omnium rerum causa & principium.

Probatur Deum esse. Primus qui inter articulos fidei nostræ credendus nobis proponitur est, esse Deum; hoc est, in mundi huius vniuersitate vnum supremū esse Principem, motorem primum, primam causam, à qua omnes cæteræ dependent, vnum principium absque principio, quod omnibus rebus creatis suū tribuit principium: vnam primam veritatem & bonitatem, à qua omnis alia veritas ac bonitas procedit ac deriuatur. Hoc fundamentū est nostræ fidei, hoc

hoc primum quasi elementum quod credere iubemur [illegible] Apostolo: [illegible] in hoc [illegible] mundo. Et autē [illegible] demonstrationes compre-hendere [illegible] effectis [illegible] [illegible] [illegible]

Primū [illegible] fundamentum [illegible]. Nam cum in-[illegible] nostro [illegible] omnes [illegible] humano [illegible] est [illegible] hominū [illegible] corpo-ribus [illegible] & [illegible] dare [illegible] facile [illegible] quod est [illegible] homin-[illegible] omnium [illegible] mali perpetrant [illegible] & [illegible] plorant [illegible].

Ex hac igitur inclinatione, quam natura hominum [illegible] impressit, [illegible] omnes gentes [illegible] mundo [illegible] est [illegible].

[illegible] motum [illegible] quam [illegible] Sic etiam [illegible] & [illegible] dicimus, [illegible] eam motum [illegible] Philosophi primum motorem appellant. De hoc [illegible] ab aliquo dependet, [illegible] dependet: [illegible] esse [illegible] nullo dependet. Si ab alio dependet, non est primus motor, idemque [illegible]

 est ea

& sapientem dispositorem, vt in domo aliena cũ conspicimus singula cultè ac distinctè digesta & collocata intelligimus esse aliquem qui hęc omnia eo ordine disposuit. Ergo cum in hoc mundo videmus tam admirabilẽ rerum [illegible] certos ac constantes solis ac lunæ, reliquorũque syderum cursus, [illegible] aerem, & cætera omnia suis in locis, ac [illegible] colligimus esse aliquem, qui hæc omnia [illegible] in hoc ordine constituit.

Hæc consideratio tam efficaciter probat supradictam veritatem, vt etiam Philosophi Ethnici, absque lumine fidei, hanc agnouerint, & confessi fuerint. Sic Tullius fatetur in hoc mundo esse Deum, qui regit & gubernat stellarum cursum, temporum mutationem, rerum successionem, quique ordinem earum conseruat, moderandoque mare & terram procurat omne bonum humanæque vitæ salutem. Astipulatur illi Seneca: *superfluum est, inquit, velle demonstrare opus hoc tam immensum, quale est mundus, sine gubernatore destitutum esse: cursus enim & recursus stellarum a casu esse non potest: imo fatendum omnino est velocitatem illam ab æternæ legis imperio procedere. Hæc etiam tanta abundantia rerum quæ in terra & mari nascuntur, tantus clarissimarum stellarum splendor, quæ ordinarie lucent, & ordo iste tam certus non sunt casu, sed maximo consilio. Videmus etiam grauissimum terræ pondus in infimo loco stare immobile, videmus quomodo cæli tanta cum velocitate circum illam voluuntur, mare quomodo in suis vallibus se colligit, terram fecundans, & quod tot fluminibus quæ se in illud exonerant, auctum non redundat. Nec minus mirandum est videre ex tam parua semine, tam magnam nasci arborem: videre etiam fluxum & refluxum maris tam late se extendentis, & mox se recolligentis, idque continuo, vel maiori impetu secundum incrementum & assumptionem, [illegible] Oceani motus & refluxus.* Hactenus Seneca, qui ordinem diuinæ prouidentiæ qui in rebus creatis elucescit, confitetur & agnoscit. Quibus omnibus clarè conficitur, necessario esse ponendum aliquod primum & summum rerum principium, & creatorem, a quo procreata sic pulchra & magna hęc rerum vniuersitas, quem mundum ab ornatu appellamus.

hanc, alij illam partem sequerentur. Sed ecquod hac in re argumentum, volumus euidentius quàm exemplum apum, quibus Deus hanc inspirauit naturam vt vnum tantummodo colant Regem, eum comitentur, eũ quocunque volat sequantur, & tam tenerè deligant, vt si fortè moriatur, eum lugubres circumsedeant, & nisi illum tollas, omnes tandem inedia more-[illegible]. Cum itaque manifestum sit, ab vno capite omne bonũ regimen dependere, videamusque mundum hunc optime sapientissimeque gubernari debere: mundum ab vno solo supremo domino & gubernatore, nõ à multis regi ac administrari. Atque vnus hic Deus est.

Tertio, Deus est summum & infinitum bonum, necesse ergo est, vt sit [illegible] rerum omnium finis, in quem veluti in scopum propositum vniuersa quadam naturæ impetu diriguntur, quoniam cuncta quæ in rerum natura sunt Deus ipse fecit & condidit, conditaque seruat, vt suæ maiestatis [illegible] & splendorem omnibus manifestum & apertum reddat.

CAPVT VIII.

Deum habere omnium rerum prouidentiam.

QVod Deus totũ hunc mundum condiderit, ex argumentis & rationibus supra in medium productis aperte colligitur: sed quod etiam omnium perpetuo conseruet & regat, & vniuersa quæ continentur, hac [illegible] prudenter & magno cum iudicio ab Aristotele fuit animad- *Aristoteles.*
uersum: *[illegible] lucem cæli & mundi, quam nunquam [illegible], considerantes autem corpus & actiones* *Deum omnia regere & moderari ostenditur.*
[illegible] hanc, quia hæc omnia cura consilioque re[illegible] Addam his Marci Tullij argumentum. Quæcunque consilio reguntur, melius & aptius reguntur, quam quæ sine [illegible] mundo reguntur: consilio ergo, nõ fortuito reguntur. Assignet vero mihi aliquis quippiã in mũdo vniuerso, quod nõ ordine & sapientia procedat, siue cœlos, elementa, siue animantes, herbulas, plantas & alia quæcunque omnia suos habent cursus, suos fines destinatos [illegible] in finem dirigere, & quasi cursum eius moderari [illegible] hoc idem est gubernare, vt nauem aut equum. [illegible] ergo [illegible] res conditas regit ac gubernat, quam qui condidit, qui metam [illegible], qui vires attribuit, quibus ad metam perueniunt. An non regit equum qui illum in via dirigit? non nauem qui clauũ torquet & moderatur. Vnde sunt initia progressus, fines, vires.

omnia illuc se dirigunt & referunt, vt quantum efficere possint, Deum in se reddant ac repræsentent.

Accedit huc quod opifex omnis sapiēs, opus quod fecit quamdiu approbat, conseruat, si potest: certe ad curam suam censet pertinere. Deus vero non solum sapiens est, sed etiam optimus, omniaque illius opera, quoniam illius, bona. At quo quis excellit probitate, eo pluribus vult prospicere, & plura in curam suam recipit, eaque dextere & scienter tractat gubernatque si bonitati scientia sit indutus. Adde quod amor causa fuit condendi mūdum. Amat Deus omnia, quia sua, & idcirco bona. Quid porro amatur, quod non etiam curetur, & quidem sedulo? Quod si curat omnia, si nihil omnino [illegible] si etiam procul (vt sic loquar) dissita & tenue sui vestigiū referentia: quanto magis & peculiarius hominem, qui magna de causa cū reliqua sint opera, vnus propter communicationem mentis filius illius dici valet? Itaque in sacris literis non solum dicitur conditus ad similitudinem Dei, quod est commune omnibus, sed ad imaginem quoque: quumque illi vni e rebus omnibus quæ corpore essent vestitæ, curam indiderit colendi & amandi sui, manifestior est cognatio Dei ac hominis, à quo vult nosci se, coli, diligi eumque idcirco peculiari esse etiam Deo curę. Quod si quæ magis amantur, curantur diligentius: profecto apparet magnam curam gerere Deum de rebus hominum. Quid enim manifestius ostendit se Deus diligere, quam nos quibus omnia hæc inferiora tanquam domesticam supellectilem parauit? Nam si quis brutorum vitæ rationem, conditionem, mores contempletur, facile deprehendet illas non domi suæ habitare, sed nostræ, illasque propter nostros vsus esse conditas: & si quid habent sui, hactenus habent, quia nobis inseruiunt, sicut in Psalmo scriptū est: *Qui dat iumentis fœnum, & herbam seruituti hominum.* Deus igitur non solum mundum effinxit, sed etiam effictum conseruat. Si ergo Deus mundum suis motibus ciet ac conseruat, & res vniuersas ad certos propositos fines dirigit distincte & ordinate, planè conficitur vt summa prouidentia & cura mundum ipsum gubernet.

Amat Deus omnia.

Et præsertim homines.

Atqui, inquis, corporalia sunt homini noxia vt ignis, æstus, frigus, feræ, & [illegible], sunt igitur mala: ac proinde non sunt a Deo opt. maximo. Huic vero obiectioni pulcherrime satisfacit D. Augustinus lib. 1. de Genesi contra Manichæos ca. 16. *Cum iste, inquit, a nobis Manichæi non intelligunt quemadmodum omnia sunt pulchra conditori & artifici suo, qui omnibus vtitur ad gubernationem vniuersitatis, cui summa lege dominatur. Si enim aliquis opificis officinam imperitus intrauerit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat, & si nimium est insipiens, superflua putat. Iam vero si in fornacem incautus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto dum id male tractat se ipsum vulnerauerit, etiam perniciosa & noxia ibi existimat esse multa. Quorum*

tamen

Quòd si omnipotens est, nec aliquid ei vel nocere potest, vel obsistere, nec voluntatem habere potest vt intereat, immortalis certè est, tum etiam æternus. Nam si quis hunc creasset Deum, ille vtique Deus fuisset, & mortuus, quod est nefas. Hic item Deus beatissimus est, & bonis omnibus cumulatus. Nam si quicquid vult efficit, quid causæ vnquam fuerit, quo minus beatissimus sit? Miseria est enim in ijs quæ aduersa nostra voluntate accidunt. nec re vlla extra se indiget, per se sufficiens & plenus: alioquin esset quod fælicitatem eius posset impedire, nempe res illa exterior: nec esset beatissimus, cuius beatitudinis fons & origo non in eodem ipso esset, sed foris adueniret, quod in homine nemo cōcederet, vt beatum eum quæ exterius sunt reddant, quanto minus in Deo.

Accedit his summa sapientia. Nouit enim omnia, nec vlla cognitioni illius interponitur nubecula, quo minus omnia liquido prospiciat. Quod si sapientissimus non esset, neque omnipotens, aliquid videlicet posset velle quod perficere per ignorantiam non valeret, quemadmodum pueri, aut rudes, atque inexperti, aut etiam prudentes, quos tamen fallunt & latent permulta. Et quia beatissimus est, fit vt sit optimus quoque, hoc est beneficentissimus ac munificentissimus, absque omni prorsum inuidia: nec res vlla naturam illam potest peruertere, vt sit malus, hoc est, noxius ac maleficus: tales enim sumus vel irati, quia læsi, vel metuentes ne lædamur, vel ex malitia, vel errore mentis. Deum nihil potest lędere omnipotentem & beatissimum, & magnitudinis suæ probè conscius nihil timet.

Quid, quod vel ipsa lædendi cogitatio acerba est animo, & quietem illius interrumpit. At quemadmodum infinita illa sapientia non fallitur, ita nec potest fallere. Fallunt enim qui aliquid concupiscunt, quod obtinere nisi à deceptis non queunt. Bonitatem verò habet, quam singulis momentis experimur; quam quod ab alio non acceperit, fit, vt natura sua habeat; neque enim à rebus conditis potest accipere, quæ posteriores sunt illo, quæque omnes ab illo acceperunt, nihil dederunt ei, pleno per se, & perfectionis numeris omnibus absoluto: nec ante illum pręcessit Deus aliquis, cuius tanquam hęreditatem adiret sapientiæ & bonitatis. Cui vero bonum est naturale, malum erit profectò contra naturam, nihil autem facit contra suam naturam: id enim faceret inuitus & coactus, & vim patiens quod contingere non potest. Et quoniam Dei voluntas causa ęst rerum, mouereque non potest voluntatem eius malitia, sed bonitas omnia facit, vt prosit, vt iuuet, vt benefaciat. Quanta ergo debet esse creatoris earum perfectio? Certè cum fide Catholica fatendum est, Deum esse rem tantam; qua maiorem nemo potest imaginari. Atque ideo eadem fides Catholica omnes perfectionum & honorum titulos illi tribuit; quos omnes

intellectus tam hominum, quàm Angelorum possunt comprehendere, idque in summo perfectionum gradu.

Confitetur illum infinitè bonum, sapientem, sanctum, pulchrum, iustũ, misericordem, & specialiter tanta omnipotentia præpollentem, vt non solum hunc mundum, sed etiam mille alios æquè perfectos vno ictu oculi creare potuerit; resque omnes fecisse, absque vlla necessitate, gubernare absque lassitudine, & ad finem suum perducere absque vllo impedimento: ita vt omnia ab eo pendeant, ipse autem à nullo, omnia sint mutabilia, ipse sit immutabilis: omnia sint composita, in illo nec compositio nec diuisio: omnia nouitati subiecta, in illo nec vetustas nec nouitas: omnia prę terita, præsentia, & futura, in illo nec præteritum nec futurum, sed omnia illi præsentia in æternitatis illius instantia: omnia habeant esse, scire, & posse finitum & limitatum, prout ipse voluit vnicuique distribuere, in illo autem hæc tria sunt infinita, cum nemo sit, aut fuerit, qui hæc in eo determinauit; omnia habuerint principium & possint habere finem, ille autem nec principium habuerit nec finem habere possit; cùm ipse rerum omniũ finis sit & principium: denique omnia possint suum esse amittere, ille autem non possit, cum sit ipsum esse. Tanta est eius magnitudo, vt totus hic mundus ante ipsum non sit aliud, teste Sapiente, quam gutta roris antelucani. Tanta est eius bonitas, vt nulla res dici possit bona, si cum eo conferatur. Tanta est eius pulchritudo, vt omnes pulchritudines creatæ in conspectu eius deformes sint & obscurentur. Tanta est eius sapientia, vt omnis alia sapientia coram illo sit ignorantia.

Dei perfectio.

Denique ipse est in omnibus perfectionibus suis infinitus, immensus, ineffabilis, inuisibilis, incomprehensibilis: adeo vt omne id quod altissimi illi Seraphin de illo intellectu suo possunt consequi, nihil sit, si cum eo cõparetur quod intelligendum remanet, quod est infinitum. Significatum hoc olim est per duos illos Seraphin quos vidit Esaias in templo, de quibus dicit quod alis suis velabant faciem & pedes Dei; vt insinuarent nullam creaturam quantumuis excelsam & nobilem, Deum integrè cognoscere; quia est infinitus, nec potest comprehendi. Ex quibus fit, quod Deus sit perfectissimus; cum in se ipso contineat rerum omnium perfectiones, vt qui singulis vires & facultates quibus pollent contulerit: & quia inter res ipsas, aliæ alijs sunt perfectiores, eo ipso perfectiores sunt quo Deo viciniores & similiores; ipse enim est rerum omnium perfectarum mensura, & norma, & infinitum quoddam bonum, quod est fons & origo vnde profluxit quicquid in rebus singulis perfecti, honesti, iucundi, pulchri, & boni cernitur. Ex quibus etiam efficitur, vt sit iustissimus, æquissimus, misericordiæ, & benignitatis plenissimus: quare ipse summus est bonorũ amicus, gratus eorum obsequijs, & seruitijs, liberalis retributor eorũ meritis:

ritis: & è contrario infensissimus inimicus malorum, à malitia eorum abhorrens, & iustissimus scelerum vindex.

Sequitur insuper Deum esse incorporeum, corpus enim ex se vitam nõ habet, sed ab anima; quare si Deus ex corpore & anima constaret, non esset omnium primum; ea enim ex quibus aliquid componitur, sunt natura sua priora composito; vt aurum vel argentum, &c. prius est statua aurea & argentea, &c. Item si Deus ex anima & corpore constaret, necesse esset vt aliquid prius ipso antecederet; quicquid enim conflatur ex partibus, ab aliquo componitur; neque enim se ipsæ componunt & coniungunt: item aliquid haberet in se ipso Deus, quod non esset perfectissimum; nam spiritus, mens, & animus perfectior est corpore.

CAPVT X.

Idololatriam esse vanissimam sectam.

QVoniam vbique ferè omnes Gentes Idolorum cultum prætermisso vero prosequuntur, breuiter quid sit Idololatria, & quotuplex, quænam fuerit eius origo, quam enorme peccatum contineat, quamque vanã Religionem, explicabimus.

Idololatriam vocamus crimen, quo honor & cultus vni summo rerum principio Deo Opt. Max. vt huius mundi conditori ac propter seipsum debitus, in creaturas alias vel ficta simulachra transfertur, ac vt vno verbo dicam, cum creaturæ alicui diuinus honor tribuitur sicut Deo. *Quid sit idololatria.*

In Idololatria tria possunt considerari, primum honor qui exhibetur; secundum, animus quo exhibetur: tertium, creatura cui exhibetur. Ex quibus tribus tria etiam Idololatrię genera oriri possunt; nempe ex diuersitate cultus diuini, ex diuersa animi dispositione: tertiò, ex diuersa conditione creaturæ. At quantum ad præsens propositum spectat, quatuor sunt Idololatriæ genera, ex diuersa ratione creaturæ cui exhibetur honor diuinus desumpta: Primum quod in hominum mortuorum; secundum quod in animalium; tertium, quod in dæmonum: quartum, quod in aliarum rerum effigies animatarum, siue inanimatarum transfertur. *Quotuplex sit.*

Nunc de Idololatriæ origine breuissime dicamus, & quidem ex parte ipsius hominis, Idololatriæ prima origo fuit ignoratio Dei, qua excæcati crassissimisque tenebris obruti homines, cùm summum rerum omnium opificem non coluissent, nedum agnouissent, diuinos honores & cultus creaturis, in quibus aliquid excellens cernebant, vel commodum aliquod ex ijs percipiebant, tribuere cœperunt; hinc factum vt alij Solem, alij Lu- *Origo idololatriæ.*

nam, alij terram, alij ignem venerarentur; alij vero homines excellentes alijſque præſtantiores vel viribus armis, potentia, ſapientia, aut etiam inuentore artium aliquarum, credentes in eis aliquid diuinitatis ineſſe, diuinis honoribus ſint proſecuti; accidit enim iſtis, ſic ut ruſtico eunti ad curiam Regiã, qui volens videre Regẽ, credidit quemcũque bene indutũ, vel in excelſo officio conſtitutum, Regem eſſe. Quare prima Idololatriæ origo fuit imbecillitas intellectus, non valentis corporalia tranſcendere.

Alia etiam Idololatriæ cauſa fuit effrenata honoris & gloriæ cupiditas & ſuperbia, qui cum vbique per ſe ipſos imperare nõ poſſent, erigi ſibi ſtatuas & ſimulacra iuſſerunt, quibus varijs in locis cõſtitutis honor ac ſi ipſi præſentes eſſent, ab omnibus tribueretur. Alij vero plus æquo ſuos progenitores vel filios adamantes, vt dolorem ob ipſorum mortem vel abſentiã aliqua ex parte lenirent; poſt eorum mortem ſtatuas & ſimulachra extruxerunt in eorũ memoriã, atque ditioni & poteſtati ſuæ ſubiectos, vt ſerui & ancillæ, illis ſtatuis venerationem & cultũ impendere cogebant: vt optimè deſcribitur Sap. c. 14. *Acerbo luctu dolens pater citò ſibi rapti filij, fecit imaginem, & illum qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nũc tanquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra & ſacrificia.* Deinde interueniẽte tempore, conualeſcente iniqua conſuetudine hic error tanquã lex cuſtoditus eſt. (Et infra) *Hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam aut affectui aut Regibus deſeruientes homines incommutabile nomen lapidibus aut lignis impoſuerunt.*

Sap. 14.

Dæmonum malitia.

Ac denique Idololatriæ origo pręcipua fuit ſumma dæmonum malitia; qui mira calliditate ad homines decipiendos ſeſe in illas ſtatuas, & ſimulacra hominum arte confecta abſcondebant, & inde reſponſa rogati dabãt: huc atque illuc imagines loco mouebant, & ita reſpondendo, & ſeſe in illis imaginibus mouendo, ſignificabant hominibus in illis ſtatuis diuinitatẽ ineſſe, quæ ad interrogata reſponderet, miracula patraret, conſilia præberet, incederet. hinc factum eſt vt deluſi homines diuinos honores cõfectis à ſe imaginibus conferrent: indeque arrepta occaſione, homines quæſtus auidi, Sacerdotes ſe harum imaginum finxerunt, mille confictis fabulis Gentium populos ſibi conciliantes: mox varios cultus, ritus, & ſacrificia inſtituerunt: perſuaſerunt hominibus ea ſimulachra eſſe Deos, quibus victimas offerre oporteret, vt placarentur, mala arcerent, ſalutem & facultates tuerentur. Denique vt in hac vita beneficia, in altera fælicitatem cõferrent, templa & aras dicarunt, vt in ijs munera offerrentur, quæ in ſuos vſus conuerterent, & immodicam lucri cupiditatem explerent, atque ipſis laudem & gloriãm conciliarent. Ex his igitur cauſis veluti ex fontibus idolorum cultus & ſuperſtitioſa ac falſa religio promanauit, & veri Dei cultus extinctus & ſepultus eſt.

Huic autem dæmonum fraudi ſingulari Dei prouidentia tribus potiſſimum

ſimum modis & remedijs adhibitis obuiam itum fuit, primo temporibus oportunis homines literis, moribus ac vitæ integritate conſpicuos, tanquam legatos miſit; vt gentes docerent modum, quo ſibi ab his dæmonũ artibus & fraudibus cauerent. Secundò permiſit vt in his ſectis vanis ac ſuperſtitioſis, tot ac tanta mendacia, abſurda, & incommoda cum omni recta ratione pugnantia traderentur, vt facilè homines ſi velint, agnoſcere poſsint, ea omnia eſſe aniles & inanes fabulas ab hominibus confictas, ac ſæpè hiſtoriæ de ſuis Dijs ita obſcenæ & turpes referuntur, vt puras & mundas hominum aures offendant. Tertiò permiſit dæmones ita monſtroſis, & portentoſis figuris apparere; vt abſque vllo negotio poſsint homines conijcere, imagines tam fœdas, & tetras, aſpectuque terribiles non poſſe repræſentare niſi res ſimiles ſibi. Permiſit etiam dæmones ſuis proprijs figuris horrificis in medijs ignium flammis ardentes depingi, vt in Iapone, & alijs Indiarum partibus cernitur, vt vel ipſo aſpectu admoneãt mortales, quibus ſupplicijs ipſi torquentur, & quæ tormenta maneant eos, qui ipſis cultum & venerationem impenderint. *Idololatria quomodo Deus obſtiterit.*

Denique quam enorme peccatum ſit Idololatriæ crimen, argumentis quamplurimis demonſtrari poterit, prçſertim deſumptis ex diuinis literis, ex Sapientiæ lib. præſertim toto cap. 13. & 14. & ex Iſaia cap. 44. & 46. Ierem. 10. pulcherrimè autem, & ad vulgarem ſenſum accommodatiſsime Baruch cap. 6. Idolorum vanitas confutatur: *Notum, inquit, ſit vobis quia non ſunt* Dij; *ne ergo veneremini eos, ſicut enim vas hominis confractum inutile efficitur; tales ſunt* Dij *eorum. Conſtitutis illis in domo, oculi eorum pleni ſunt puluere à pedibus introeuntium: lucernas autem accendunt illis, ex quibus nullam videre poſſunt: ſunt autem ſicut trabes in domo, nigra fiunt facies eorum à fumo qui in domo fit, Supra corpus & caput eorum volant noctuæ, & hirundines, & aues, ſimiliter & cattæ, vnde ſciatis quia non ſunt* Dij: *ſi ceciderint in terram, à ſemet ipſis non reſurgunt, ſicut mortuis munera illorum apponuntur illis. Hoſtias eorum vendunt Sacerdotes, & abutuntur. Vnde ergo vocantur* Dij? *In domibus eorum* Sacerdotes *ſedent, neque ſi quid mali patiuntur ab aliquo, neque ſi quid boni, retribuere poterunt. Neque Regem conſtituere poſſunt, neque auferre: ſimiliter neque dare diuitias poſſunt, neque retribuere. Si quis illis votum vouerit, & non reddiderit, neque hoc requirent: hominem à morte non liberant, neque infirmum à potentiori eripiunt. Lapidibus de monte ſimiles ſunt. Quomodo ergo æſtimandum eſt eos eſſe* Deos? *A fabris, & aurificibus facta ſunt; nihil aliud erunt niſi id quod volunt eſſe Sacerdotes. Nunquid ergo poſſunt ea quæ ab ipſis fabricata ſunt eſſe* Dij? *quomodo ergo ſentiri debet quod ſunt* Dij, *qui nec de bello ſe eripiunt, neque de malis ſe liberant. Si inciderit ignis in domum Deorum, Sacerdotes quidem ipſorum fugient, & liberabuntur, ipſi verò ſicut trabes in medio comburentur. Quomodo ergo æſtimandum, aut recipiendum quod ſint* Dij? *non à furibus ſe liberãbũt, quibus iniqui fortiores ſunt:* & reliqua. *Criminis Idololatriæ grauitas. Baruch 6.*

Vbi ex triplici capite Idololatriæ vanitas reijcitur. Primo ex natura & substantia Deorum lignea, lapidea, aut alterius metalli. Alterum ex impotentia & ignorantia, quia vel creaturæ sunt à Deo factæ, vt cæli, & sydera & motibus varijs subiecta. Aut sunt mera simulachra, quæ se ipsa defendere nequeunt, ab igne vel latronibus, &c. Tertium est ab humanarum rerum prouidentia, vbi ipsa barbarorum experientia in medium producenda est, & interrogandi, an in bello, morbo, aut fame Deorum suorum vtilitatem aliquam senserint? vtrumne religiose illos colentes, an pro nihilo facientes melius habuerint? Et quoniam sæpè Dęmones, vt turbent Gentiles, erroresque humanis pectoribus infundant, miscent falsa cum veris, sacrificijsque præsto ad sunt, eduntque sępe prodigia. quibus obstupefacti homines fidem ac cultum illis exhibeant; docendi sunt Barbari, cum res ita tulerit, diaboli omnia esse commenta, qui visus hominum pręstigijs obcæcantibus fallat, vt non videant ea quæ sunt, & videre se putent illa quæ non sunt: aliquando etiam Deo sic permittente, insinuant se corporibus hominum, & occultè visceribus inclusi valetudinem vitiant, morbos causant, somnijs animos terrent; vt homines his malis cogant ad eorum auxilia recurrere. Sępe vero cum ex coniecturis aliquibus futuros euentus præsentiunt, interponunt se manifestando futura; vt quæcunque à Deo facta sunt, vel fiunt, ipsi potissimum facere vel fecisse videantur, cum tamen reuera mendaces, & iniqui ac fraudulenti sint, ac iustis & Christianis Dei cultoribus subiecti, cuius nomine adiurati è corporibus exeunt; quorum verbis tanquam flagellis verberati non modo Dæmones se esse confitentur, sed vim ac nocendi potestatem amittunt: quia nec Deo per quem adiurantur, nec Christianis ministris quorum voce torquentur mẽtiri possunt. Itaque maximis sæpe vlulatibus editis, verberari se, & ardere, & iam iam exituros se proclamant, tantum habet veri Dei cognitio ac iustitia potestatis; quare nocere non possunt, nisi ijs quos habent in sua potestate.

Docendi sunt etiam Gentiles, cum res ita tulerit, quis Diabolus sit, qui illius satellites, quid agant, quæ illorum in homines inimicitiæ, malitia, & fraudes, vt timorem in eorum potius odium conuertant: hoc enim commune apud omnes pene Barbaros est, vt Deum quidem omnium rerum supremum, ac summè bonum fateātur, Spirituum verò quorumdam peruersorum nõ obscura notitia sit. Summum igitur illum Deum rerum omnium opificem, quem ipsi ignorantes colunt, esse quem nos annunciamus per omnia doceri debent. Ac deinde quantum ab illo distent nequissimi Dæmones oportet exponere; vt Idola sua omnia contemnant, execrẽtur, & maximo odio prosequantur.

Ac denique quantum Idololatria scelus sit, ex hac ratione manifestè conuincitur:

conuincitur. Nam cum Deo rerum omnium Domino pugnat apertè, & illi quasi bellum indicit, & qui huiusmodi crimen perpetrant, quantum est ex parte ipsorum, Deo summo rerum parenti & auctori gloriam, honorem & dominatum eripiunt, eiusque naturam euertunt & dissipant; quia Dei in hoc mundo notitiam extinguentes, diuinos honores Dæmoni impẽdũt, qui est vilissimus, abiectissimus, impudicissimus, immũdissimus, ac flagitiosissimus omnium Spirituum qui sunt à Deo creati, qui hominũ animas perdere cupit auidissimè: Quare sicut nullum crimen in Regem potest grauius admitti, quàm eum ex suo Regno pellere, ac à dignitate Regia eijcere, & alium ad summum Regiæ maiestatis fastigium euehere; ita nulla in Deum est iniuria maior quàm cùm diuinus honor, qui ipsi debetur soli, ipsi detrahitur & alijs tribuitur ipsius potestati & imperio subiectis. Atque eo Idololatria stupidior ac deterior est, quanto vilioribus ac deterioribus creaturis diuinus honor exhibetur; quia id magis contra rationis & naturæ ordinem est: & eo maior contumelia Deo infertur quo vilior est creatura, quæ præponitur, aut exæquatur ei. Cæterum idololatria illa omnibus alijs detestabilior est, qua cultus Deo debitus Dæmonibus tribuitur. Quod tribus potissimũ rationibus, comprobatur. Prima quia Dæmones sunt inferiores brutis deiectione propriæ malitiæ, ac miseria culpę ac pœnæ. Altera quia sunt hostes & inimici Dei. Tertia, quia periculosior est talis Idololatria magis itaque Deo displicet, qui honorem Deo debitũ tribuit inimicis Dei pessimis, & quia se ipsum in maius periculum inijcit. Sunt enim Dæmones ad decipiendum vigilantissimi, neque est vllum malorum genus quo non delectentur, & Deorum induti personam in errorem atque stultitiam nos impulisse gaudent.

CAPVT XI.

Deum esse vltimum non solum hominis, sed & aliarum quoque creaturarum finem.

VLtimus finis est ille propter quem amantur cætera, ipse vero propter se ipsum. Cum autem vnum quodque suam appetat perfectionem, illud appetit vt vltimum finem, quod appetit vt bonum perfectum, & cõpletiuum suiipsius, ita quod extra ipsum nihil appetendum relinquatur: & quia Deus est summum & infinitum bonum, vt prædictum est, necessario fit, vt sit vltimus rerum omnium finis, in quem veluti in scopum propositum vniuersa quodam naturę impetu diriguntur. *Deus omniũ creaturarũ finis.*

Et confirmatur, quia cum Deus ipse cuncta quę in rerum natura sunt, finxerit

finxerit,& condiderit,conditaque seruet,& cum necesse sit eundem esse finem efficientis & rei effectæ,vt Architecti & domus ædificatæ, Deus autem nullo extrinseco bono indigeat; nullam aliam ob causam ad agendũ moueri potest,quàm propter se ipsum. Quare cùm ipse sit finis sui ipsius, sequitur vt homini quoque sit finis vltimus ipse Deus ; vnde est illud de ipso in Apocal.1.& 22.cap. *Principium & finis,primus & nouissimus*: quare vt inuolucrum clypei causa factum est,vt vagina gladij,vt domus inhabitãdi gratia:sic homo propter vnum Deum,à quo conditus est,tanquam propter vltimum finem creatus est.

Apoc.1. & 22.

Atque hoc etiam ex naturali rerum omnium ordinatione clarius intelligere licet, quæ sic connexæ sunt, vt inferiores & imperfectiores nobiliorum ac meliorum gratia conditæ sint , eisque ad vsum subiectę , vt plantæ,& cætera vegetabilia propter animalium , animalia vero propter hominum vsum;mansueta quidem ad vsum & cibum, agrestia vero partim ad eundem cibum,partim ad alia adiumenta, vt vestium, & aliarum rerum. Nec vero hominis dignitati aliquid detrahit, imo multum addit, vt ad Deum summum infinitumque bonum dirigatur:nam cum, vt paulo ante diximus,Deus ipse nullum alium finem habeat,quam se ipsum; sic fit vt homo quoque ad eiusdem finis participationem prouehatur , quod summæ cuiusdam dignitatis est.

Ex quibus etiam fit,quòd,cùm vltimus finis sit ad quem omnes actiones humanæ respiciunt,& in cuius adoptione appetitus conquiescit;quod hominis fælicitas sit sui vltimi finis adeptio, hoc est possesio Dei, in quo omne bonum consequitur, & in quo omnis eius cupiditas expletur , satiatur,& conquiescit . Quare sicut Deus est in se ipso beatus , beatitudo enim nihil aliud est,quam perfectè tuta quędam omnium bonorum possessio; sic etiam homines beati fiunt , cùm Deum ipsum præsentem clarè cernunt & intuentur,& clare visum tuti & securi posside̅t & amant, Nec potest homo vlla in re conquiescere,donec ad hunc vltimum finem, & summum bonum perueniat ; quia quousque summum bonum obtineat,eius voluntas nullo potest bono saturari.

Quid sit beatitudo.

CAPVT

CAPVT XII.

Animam hominis esse immortalem, aliamque vitam futuram post hanc.

ANimæ rationalis immortalitatem & fide Catholica credimus, & rationibus naturalibus demonstratur à Philosophis tam Christianis quàm Gentilibus, ex quibus ea argumenta clariora, & Gentilium captui magis accommodata adducemus, ostendentes animæ immortalitatem: Primo ex variis animæ appetitibus à natura insitis. Secundo ex præmio & pœna bonis, malisque debitis. Tertio ex fine vltimo, & beatitudine nostra quæ in hac vita esse non potest. Quarto ex variis virtutibus, & earum actionibus quę perirent, & vitijs quæ contra sequerentur, si anima non esset immortalis. *Animæ immortalitas demonstratur.*

Ex varijs igitur appetitibus naturalibus à natura insitis, immortalitas animæ manifestè ostẽditur. Homini inest appetitus naturalis ad plura bona, qui cum sit à natura insitus, non erit frustra. si autem anima immortalis non sit, frustraneus erit, cum non possint in hac vita compleri, vt patet, si ad aliquos particulares appetitus accedamus. Nam inprimis insatiabilis est, & à natura insitus ipse appetitus boni; at nullum est in hac vita tantum bonum, quod adepti tandem aliquando non fastidiamus; quantumuis illud auide appetiuerimus, iucundumque ac suaue visum fuerit. Vnde ad alia semper mens anhelat, si quod forte inueniat obiectum in quo quiescat: nihil enim est quod humanum desiderium satiare possit: quod expressit August. illis verbis: *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec perueniat ad te*; ex quo fit quod appetitus beatitudinis & fælicitatis, & summi boni, sit nobis à natura insitus. Omnes enim volunt esse beati, & cum summum bonum excludat omne malum, tam culpæ quam pænæ, hoc autem in hac vita esse non possit, vt experientia testatur, quæ plena est miserijs & periculis. Quare cum hic appetitus aliquando satiari debeat, cum sit naturalis; consequens fit, vt sit alia vita, in qua homo hanc beatitudinẽ possit possidere, quod absque immortalitate non contingit.

Et confirmari potest ex alijs homini à natura insitis appetitibus; nam inest in homine appetitus naturalis ad vitam sempiternam; nam quilibet intelligens naturaliter desiderat se esse perpetuum, non solum secundum speciem, sed etiam secundum indiuiduum. Est etiam naturalis homini appetitus gloriæ, honoris, & famæ, etiam post mortem, vt experientia constat ex assidua vehementique hominum contentione atque æmulatione *Varii hominum appetitus.*

relinquendi sui monumenta, tum conscribendis voluminibus, & statuis erigendis, ac magnificis operibus construendis, quibus gloriam & famam & æternitatem post mortem acquirant quibus etiam planè indicatur vitæ perpetuæ infinitus appetitus. Ac denique in homine à natura est insatiabile scientiæ desiderium; est enim in intellectu nostro non solum infinita capacitas, vt scientijs omnibus imbuatur, sed & scientiarum ipsarum inexplebilis appetitus. Cum igitur omnes isti appetitus à natura hominibus inditi, vani non sint nec superflui. & in hac vita satiari non possint; restat vt sit alia vita, in qua complementum recipiant.

Ex fine etiam vltimo & beatitudine nostra, quam in hac vita adipisci non possumus, sed in altera demonstratur animæ nostræ immortalitas, quia cum omne ens naturale habeat finem, in cuius consecutione quiescat & delectetur; homo igitur qui omnium entium naturalium est res præcipua, non erit deterioris conditionis. Habebit ergo hũc finem quo fruatur, sed nullus in corpore talis apparet finis, imo tota hominis vita est solicitudinibus & laboribus plena, & nullum animal ita solicitudine, timore, ac dolore concutitur, sicut homo.

Adde etiam vitæ breuitatem, quæ omnia veram hominis durationem & finem verum non esse in hoc corpore, manifestè indicant.

Præterea beatitudo est ea in qua omne bonum & nullum malum inuenitur, est enim status omnium bonorum aggregatione perfectus. Deinde beatitudo debet esse certa; alioquin animus beati non esset quietus. Debet etiam esse firma & stabilis, ne sit hominis mens anxia, & sollicita; ac in beatitudine nulla debet esse tristitia nec dolor, pugnat enim esse beatum, & dolere; ac denique beatitudo debet esse per se sufficiens, vt beatus nullo indigeat, neque pro se, neque pro suis. At nullum ex prædictis bonis aut carentia malorum potest contingere in hac vita, restat ergo vt sit alia vita in qua homo hanc beatitudinem consequatur.

Tertio, animę immortalitas ostendi potest ex Dei prouidentia & gubernatione, quia cum sint multi homines, qui cum bene & sanctè viuant, ac toto studio Deo famulentur & seruiant, in hac tamẽ vita grauiter sunt afflicti, vi, tyrannide, & seruitute oppressi, calamitatibus, & malis quamplurimis vexati, omnia etiam aduersa patienter sustinentes: è contra verò cernimus multos improbos ac perditos homines, nefarios ac impios opibus affluere, in delitijs versari, prospere, & fæliciter vitam transigere. At cum Deus sit iustissimus, si hominum animi immortales non sunt, & vita alia futura non est, vbi sint bonorum hominum præmia, & supplicia malorum; magna esset rerum confusio & perturbatio, nec esset in Deo summa iustitia & sapientia, si bonos sine præmio, & malos absque supplicio prætermitteret; quod sanè cum omni recta ratione pugnat.

Præterea

Præterea quia hæc tria inter se sunt valdè connexa & coniuncta Dei religio, Dei prouidentia, Animæ nostræ immortalitas. Quisquis vnum istorum tentarit labefactare, aliorum quoque fidem concutiet. Nam si animæ non sint immortales, benè, aut secus factorum nulla sunt præmia, nullæ pœnæ. Hæc enim omnia in decursu præsentis æui permista & confusa cernimus, vt nihil aliud sit hominum vita, quàm merum latrocinium. Nulla est ergo Deo cura de nobis. Quod si nos non curat, quorsum à nobis coletur? vana & stulta persuasio fuerit religio Dei ac pietas. At nos tamen homines omnes, & nationes quantumcunque barbaras, & ab humanitatis institutione alienas atque abhorrentes, animaduertimus adduci naturaliter ad religionem aliquam, laudare ac probare modestiam, moderationem, gratitudinem, pietatem, mansuetudinem, patientiam, æquitatem. Fieri ergo non potest quin hæc sint bona, & contrarijs potiora, cuius rei nulla est ratio, si Deus non sit spectator ac iudex. Testantur ergo nos illi curæ esse, & pietatis præmium alibi expectandum. Quod si illic est virtutis pretium, & hominis finis, anima profectò illic viuet, & retro idē valet: si anima illic viuet, finis hominis illic est. Finis enim ad vltimum & perfectissimum pertinet, qui ea de causa finis nominatur. Quod si plurimorum & sapientissimorum hominum authoritatibus aliquid tribuimus, præter tacitum illum humani generis consensum, habemus expressum alterum & manifestum, quandoquidem non solum doctis, & ab humanitate instructis nationibus, sed feris & barbaris, vt Getis, Scythis, Indis, & in hunc nouum orbem tamdiu sepositis & latentibus, persuasissimum est, animas hominum hinc in alia emigrare loca, digna ijs rebus quæ in vita gesserint. Ex professoribus autem sapientiæ ignobilissimi, & qui in delicijs extremum bonorum suorum posuerant, animam fecerunt mortalem, scilicet ijdem illi qui religionem omnem, qui cultum & amicitiā Diuorum, qui prouidentiam, qui Diuos ipsos funditus extirpauerūt.

Quarto, ex varijs virtutibus & earum actionibus quæ perirent, & vitijs quæ contra sequerentur: quia cum sit naturale homini secundum virtutem viuere, sublata de medio animæ immortalitate, nullus esset locus virtutibus temperantiæ, sobrietati, frugalitati, virginitati, humilitati ac alijs virtutum functionibus, quæ omnia homines priuant huius vitæ voluptatibus & alijs etiam bonis, puta honore, diuitijs, pompa, fastu, imperio, & potestate: nullus etiam esset qui vellet mortem pro Republica, Virtute, aut iustitia appetere, cum nullum inde bonum consequatur. At è contra latissimus campus vitijs omnibus aperiretur, superbiæ scilicet, ambitioni, vanę glorię, luxuriæ, gulæ, ebrietatibus, commessationibus, ac tunc verè sequeretur illud Sardanapali epitaphium eius sepulchro inscriptum.

Ede,bibe,lude,post mortem nulla voluptas.

August. Vnde rectè Augustin.6.confess.ca.vltimo.*Si animus*,inquit, *mortalis est, Epicurus in animo meo palmam habet*. Sequeretur etiam beatitudinem & finem vltimum hominis esse in hac vita, nempe vel in eius conseruatione, vel in bonorum ac voluptatum huius vitæ fruitione,ac plus minusve eadem esset beatitudo hominum ac iumentorum. Ac denique fieret impiorum hominum vitam esse beatiorem optimorum vita : nam virtus in labore exposita etiam ardua & difficilis;at contra vitium facile & molle & delectabile sensui.Si ergo alia vita non esset expectanda; quid obsecro vtilitatis esset tanto labore, sudore, ac difficultate acquisiuisse, & conseruasse virtutem ; si post mortem nihil aliud superest. Quare illud optimum & verissimum D.Pauli, Sancti & studiosi viri possent dicere, Miserabiliores essemus cunctis hominibus , si in hac vita tantum sperantes essemus.

Solet etiam animæ immortalitas demonstrari ex operatione & potentia spirituali , quia actus cognoscendi in nobis nonnulli sunt spirituales, hoc est, nec ex materia constantes, nec à materia subiectiuè dependentes ; ergo & potentia illos immediate alliciens spiritualis erit, & consequenter substantia vnde talis potentia effluxit . Assumptum probatur ex obiecto intellectus , quod est spirituale; cognoscit enim vniuersalia,iudicatque de rebus immaterialibus, & ipsorum habet scientiam. Hoc etiam confirmatur ex voluntatis actibus, nam voluntatis operationes quamplurimæ spirituales sunt : vt sunt velle & nolle viuere,eligere vel non eligere: quæ sunt supra omnem sensum, & supra omnem materiam,sed in his argumentis Philosophicis non oportet amplius immorari.

Ex dictis igitur apertè conficitur , animum esse immortalem , futuramque esse aliam vitam, vbi sit & fælicitas bonorum, & impiorum calamitas : ac vt recipiat quisque debitam sibi mercedem, prout bene , vel male vixit in hoc sæculo.Et quoniam alterius sæculi vita perpetuo est duratura,ideo tam præmia bonorum,quam malorum supplicia futura sunt sempiterna.

CAPVT

CAPVT XIII.

Conclusio prædictorum, & rationes quibus homo tenetur Deum colere, & illi omnino inseruire.

EX his omnibus apertè constat vera & certa de primo & summo rerum principio doctrina. Primum quod sit vnus Deus rerum omnium author & conditor, qui cunctis rebus esse communicat, & conseruat illud, quique in singulis operatur nutu & potestate sua, ita vt ipso non conseruante vniuersa in nihilum reuertantur. Secundo certum est Deum ipsum rerum omnium curam & prouidentiam habere, suaque cura mundum regi & gubernari, & res vniuersas, ad certos & propositos fines dirigi ab ipso & ordinari. Tertio constat Deum esse substantiam quandam spiritualem sua natura & operatione perfectissimam, longeque sublimiorem, quàm ab homine vllo intelligi aut cogitari queat, æternam, omnis principij expertem, & fine carentem, ipsamque esse principium perfectionum omnium creaturarum, quas in se continet gradu quodam multo nobiliore & præstantiore; quoniam ipsa est omnis perfectionis summa & prima regula. Quare vitam habet & intelligentiam, & infinita sapientia & consilio pollet, vt clare cognoscitur ex pulchritudine, perfectione, ordine, & concentu, quem in rebus omnibus impressit: inde etiam sequitur, vt sit omni iustitia, æquitate, misericordia, benignitate, & bonitate plenissimus, ac denique summum & infinitum bonũ, fons & origo omnis perfectionis & bonitatis. *Dei proprietates.*

Quartò, claret ex dictis, quod cum Deus sit summum & infinitum bonum, sit etiam vt sit vltimus rerum omnium finis, maxime hominis, in cuius possessione & adoptione hominis fælicitas sita est, ne possit conquiescere, donec ad hunc vltimum finem & summum bonum perueniat.

Quintò, cum in Dei adeptione, qui est vltimus hominis finis, sit nostra beatitudo, & hæc summa hominis fęlicitas, ad quam adipiscendam conditus est à Deo, in hac vita obtineri nequeat; fatendum est aliam post hanc futuram vitam, in qua perfectissimè Deo fruamur: animamque nostram esse immortalẽ, vt sic iustis præmia, impijs verò supplicia ab ipso Deo decernantur. Ex his manifestè stabiliendum est, hominem non esse suum, sed Dei, humanamque naturam ex ipsa sua conditione verum ac legitimum Dominum habere summum illud ac infinitum numen: quo etiam fit vt

Deus ab omnibus coli, adorari & amari super omnia debeat. Quod si homines in officio esse velint, ita se ipsos instituere debere, vt tota eorum vita Dei cultui sit consecrata, ex Deo pendeat, & quasi ex eius imperio & ductu suspensa sit, idque plurimis causis: præcipuè vero quinque attingemus: quæ sequuntur ex his quæ nuper diximus.

Causa cur Deus amandus. Prima igitur causa siue titulus, quę nos cogit Deum adorare, omniaque nostra illi subijcere, ex ipsius diuinæ naturæ infinita perfectione & præstantia inducitur, præsertim si cum nostra natura comparetur, quę est tam infirma, vilis, ac pusilla. Nam si Philosophi seruitutem hominum aduersus alios homines posse esse naturalem ac iustam respectu nobilioris ac sapiẽtioris, ac homini in omnibus excellenti naturaliter imperium & dominium deberi censuerunt, credentes tantam posse inueniri inter res ipsas creatas distantiam, vt aliæ alijs naturali iure subdantur; quanto hoc verius erit inter Deum & hominem: nam quantumcunque homo homini præstet, non potest alia esse differentia, quam doctrinę, sapientiæ, vel ingenij aut huiusmodi accidentium; quæ inæqualitas quæcunque sit illa, finita, tamen est, & intra eiusdem naturæ terminos continetur: omnes enim & corpus ex eadem materia, & animam eiusdem formæ habemus: sed si conferamus hominem cum Deo, sapientiam cum sapientia, bonitatem cũ bonitate, potentiam cum potentia, naturam cum natura, non solum infinita est distantia, sed etiam quicquid homo habet, à Deo habet, à se autem nihil; ideoque melius ac verius nihil habere, nihilque esse respectu Dei dicendus est. Quod si tota terra vniuerso cælo comparata, quod est ens finitum; non aliter quam vnius puncti instar obtinet; quid erunt singuli homines respectu illius infinitatis, & illius abyssi, in quem innumerabilia eademque immensa bona concurrunt.

Homo non sui ipsius est, sed Dei. Secundus titulus, Cur homo potius sit Dei, quam sui ipsius, eumque amare & colere teneatur, in eo fundatur, quod ab illo conditus & creatus sit. Nam inter homines ipsos nullum ius habẽdarum rerum iustius & grauius est, quã quod fundatur in rei productione, atque factione. *Quis plantat vineam* (ait Apost. 1. Cor. 9. *& de fructu eius non edit?* sic qui domum ædificat,

1. Cor. 19.

qui arcam ligneam aut opus aliquod suis manibus conficit, eius operis idẽ author omni iure ac lege dominus est. Hoc autem multo magis locum habet in Deo, quoniam hominis artis efficientia nihil aliud possunt quam externam formam & quasi faciem rebus inducere, naturam autem ipsam siue ferri siue ligni, nec producere, nec attingere quidem possunt. Deus autem vsque ad vltimum extremumque essentiæ gradum sua vi & virtute pertingit: quare optime scriptura hoc præcipuè titulo omnium dominatũ

Psal. 23. Deo tribuit; sic enim Psal. 23. legimus, *Domini est terra, & plenitudo eius, ipsius est mare,* (& quasi huius ratio reddatur) *& ipse fecit illud, & aridam fundauerũt*

manus

manus eius. Vnde optimè Bernard. de quadruplici debito: *Ecce,* inquit, *in ianuis est qui fecit cælum, & terram: & creator tuus est, tu creatura; tu seruus, ille Dominus: tu figmẽtum, ille figulus: totum ergo quod es, illi debes, à quo totũ habes, illi præcipuè Domino, qui & te fecit, & benefecit tibi, qui tibi ministrat syderum cursus, aëris temperiem fœcũditatẽ terræ, fructuũ vbertatẽ. Huic reuera totis medullis, totis viribus seruiendũ, ne forte indignationis oculo te respiciat, & despiciat, & conterat in æternũ.*

Ex hac etiam causa siue titulo deducitur tertius quo astringimur Deo obsequium præstare, *Non solum*, vt inquit Bernardus, *quia fecit nos, sed quia & benefecit nobis, suaq; prouidentia in vltimum finem nostrum direxit & ordinauit*: vt enim nos propter semetipsum, sic omnia propter nos cõdita sunt: quidquid enim est in terra, in aquis, in aëre, in igne, imò in sphæris cęlestibus, id omne in obsequium nostrum creatum est: Omnes enim creaturæ homini ministrant, cui constituto super opera manuum Dei, omnia sub pedibus subijciuntur: homini frondes & fructus producũt arbores, illi terra gignit aurum, argentum, & alia vsibus humanis commoda mineralia; illi fluit & refluit mare, pisces varios generat, vela nauesque portat; homini scaturiũt fontes, labuntur flumina, illi oues, boues, & pecora campi pascuntur, pellesque, lanas, lac, & butyrum proferunt. Ac denique (vt prætermittam cœlestem orbem, in quo Luna, Sol & stellæ, cui lucent, nisi homini? in cuius vsum suas in hæc inferiora mittunt influentias;) nihil in aqua, terra, & aëre est, mouetur, aut viuit, quod non aut pascit aut recreat, aut medetur homini. Ita vt totus hic mundus inferior, non sit aliud quàm penuarium, viridarium, & pharmacopolium humanæ naturæ. *Omnia propter nos condita.*

Quarta causa huius seruitutis ex hominis fine promanat: nam quęcunque res propter alteram facta ad eamque ordinata, eam illi subiectã, ac veluti mancipatam esse oportet: quod ex naturali rerum ordinatione intelligere licet, quæ sic nexæ sunt, vt inferiores & imperfectiores nobiliorum ac meliorum gratia conditæ sint, eisque ad vsus subiectæ. Vnde plantæ & cętera vegetabilia facta sunt propter animalia, illis enim liberè vescuntur, suorumque vsibus seruiunt; animalia verò propter hominis vtilitatem, alia ad sustẽtationem, alia ad delectationem, alia denique in varia commoda & fines humanos, quæ homini obediunt & subduntur. Nã & boues terram nobis nulla sua vtilitate arant; equi vero (vt alia nunc omittam) modo oneribus ferendis, modo cursu, modo passu nobis deseruiunt. Cum igitur humana natura ad ipsum Deum sit ordinata, nec alium habeat, nec habere possit finem; oportet vt animalium exemplo ac obedientia discamus, quam nos Deo obedientes ac subditos esse oporteat. *Homo ad Deum ordinatus.*

Quintus titulus seruitutis isque maximus, ducitur ex præmio quod Dei cultoribus paratum est apud ipsum Deum, finem nostrum; id autem est post hanc vitam, æterna & immortalis gloria: & è contra, illum non reue- *Hominis post vitam præmium.*

rentibus

rentibus æternum supplicium. Gloriam vero hanc æternã non alia ratione adipisci possumus, vitareque prædictam pœnam, quam si nos totos Domino Deo verissimè dedamus, & merito quidem, quia infinitum illud prҿmium infinito etiam labore dignum fuerit.

Quare cum tot tantæque causæ concurrant; si res debitè expendatur, magnam quãdam ac potius immensam obligationis summam confici, nemo est qui non videat: cui obligationi non aliter satisfieri poterit, quam nisi quicquid sumus, quicquid valemus, quicquid habemus, vni Deo offeramus, in ipsiusque potestate semper esse velimus, & ad diuini beneplaciti arbitrium nostra studia, actiones, & cogitationes assiduè conuertamus, ac ab eo dirigi gaudeamus. Quæ cum ita esse debeant; culpa eius erit plusquã infinito supplicio digna, qui sui iuris esse velit, atque ex voluntate sua, non ex voluntate Dei, vitam suam, actionesque gubernare; ac denique Dei oblitus sibi seruiat ac per effrenatam libertatem pullo onagri similis, audenter vagus per syluam suorum desideriorum currat, actionesque suas ad se ipsum referat.

Huic igitur hominum omnium debito tam grandi, & alij similiter obligationibus altioribus , quibus Deo astringuntur (quæ nunc à nobis ideo prætermittuntur; quia non nisi à diuina luce illustratis cognoscũtur) quantum est ex parte sua, homines satisfaciunt, si se totos Dei cultui & obsequia offerant. Hoc ergo efficitur per Religionem Christianam, & per susceptionem Baptismi, in quo Christiani promissione per iuramentum confirmata à Deo obligantur, strictissimoque vinculo illi fҿderantur. Cuius promissionis seu fœderis duæ sunt partes, altera qua mundũ mundique prҿmia à nobis abdicari profitemur: altera qua vni Deo nos dicamus: ac vt vno verbo dicam, Religio Christiana Deo donat vitam, donat opera omnia vitҿ, donat studia, labores, exercitationes, & denique quod est omniũ maximum, ipsam dominam voluntatẽ, qua tradita, totus homo traditur.

CAPVT XIV.

Breuis forma proponendi Gentibus Sanctum Euangelium.

Ex omnibus igitur hactenus commoratis, colligi potest breuis instructio & forma prædicandi Gentibus Euangelium. Primo præmisso exordio secundum temporis, loci aut personarum circumstantias, vel à finҿ nostri aduentus, referendo causas quҿ impulerunt, vt à longinquis nationibus tantis periculis & laboribus vexati venerimus, solum propter Dei gloriam,

gloriam, & suæ æternæ salutis causa, non quærentes quæ nostra sunt, sed ipsorum tantummodo salutem, liberationem ac vitam, & vt Deum creatorem suum agnoscant, illique debitum famulatum & obsequiū præstent. Præmisso hoc vel simili exordio tria tractanda sunt. Primum spectabit ad Dei cognitionem, illam scilicet quam lumine naturali homines possunt attingere: sumentes initium à creatione, prouidentia, gubernatione, perfectionibusque diuinis. docentes quæ animę nostrę immortalem naturā, & finem eius vltimum spectant obiterque errores contrarios reijciendo. Ad secundum verò caput spectabit, titulos siue causas expendere, quibus Deum astringimur amare, & inseruire, ac cultum debitum exhibere. Ad tertium tandem, inuestigare qualis debeat esse hic cultus, quo Deus ipse summus colendus sit ab homine, ostendētes hunc tantum esse apud Christianam Religionem, hancque esse veram, certissimam & Deo gratam: quę tria sequentibus veritatibus breuiter complectemur.

Prima veritas, Hominem à Deo fuisse conditum, vt in Deo conquiescat, qui finis est cui conditus est homo, & in eo sitam esse eius beatitudinem, demonstrabimus, & quod anima hominis immortalis sit, efficique beata non posit rebus istis sub lunaribus & caducis: neque etiam ea immortalia reddent ipsam beatam, quę in se beatitudinem non habent. Condidit igitur Deus hominem non propter superiora, quę illo non indigent: nec propter inferiora, quod esset indignum: nihil ergo inter hominem & authorem suum est interpositum. Creatus est igitur homo propter se ipsum, vt à solo conditore suo bonum omne ipsius & beatitudo penderet. Quocirca solus Deus, qui solus implet mentis nostræ limites, & excedit, ipse animam nostram potest beare, qui est beatissimus, qui immortalis, qui infinitus, qui quam beatitudinem habet ex se ipso habet, non nactus aliunde: & communicare potest, nec communicans deperdit. Et in omni peregrinatione, quasique exilio reditus in patriam dulcissimus est atque optabilis, eo magis si molesta sit peregrinatio & turbulenta, vel exilium turpe & difficile, patria autem & quieta & suauis. Animi nostri in hanc vitam seu in peregrinationem & exilium à Deo egresi, quam multa perferunt grauia, iniqua, laboriosa, acerba, & dignitate sua indignissima? vt Philosophorum quidam non iniuria corpus hoc vincula & carcerem animi nuncuparint. In Deo autem quieta omnia, pulcherrima, beatissima plusquam possumus non eloqui modo, verum etiam optare. Illuc ergo cupit animus mirè reuerti, & suspirat, & clamat. Sed interdum non potest disertè quæ sentit proferre, neque se ipsum intelligere, obrutus dēsissimis tenebris ignorantiæ.

Homo à Deo conditus, vt in Deo quiescat.

Corpus animi carcer.

Secunda veritas, In mundo vnum esse Deum, qui tantus & tam magnus est; vt nihil illo maius posit cogitari, & quod ille summus est condi-

Vnus in mūdo Deus.

 tor,

tor, mundique huius gubernator, cuius beneficijs & prouidentia sustentatur: vt satis in superioribus diximus.

Deum amare homo cogitur. Tertia veritas, quæ ex pręcedenti optime concluditur, infinitum continet debitum ac obligationem; qua homines supremum hunc Deum amare, colere, venerari, cuius magnitudo non potest comprehendi, & cuius beneficia sunt innumerabilia, astringuntur; ac cultu aliquo religionis qui gratus sit illius purissimis oculis, & celsitudini dignitatis, quo conformis honorari, vt breui etiam circumscriptione anteriori capite demõstrauimus.

Quarta Veritas, quæ consequenter præcedentibus adiungitur est, necessario debere in hoc mundo esse aliquem reuerentiæ & religionis modũ, quo ipse debite ac legitimè colatur, iuxta suæ maiestatis magnitudinem. Ex quibus etiam fit necessario debere esse religionem certam & veram qua Deus colatur ac honoretur. Restat igitur, vt diligenter inquiramus quæ sit hæc vera religio & vbi sit hic verus Dei cultus.

Quinta veritas, hic cultus Deo debitus & cætera omnia, quæ ad veram Religionem spectant, necessario debent esse à Deo hominibus reuelata. Nam cognitio Dei, ritus & cæremoniæ quibus Deus ipse ab homine colẽdus est, quo res est præstantior & excellentior cęteris humanæ vitę actionibus, eo cognitionem disciplinamque requirit sublimiorem ac certiorẽ, cum sit radix & fundamentum totius humanę vitę: quare hęc cognitio & doctrina debet esse certissima, firmissima, & infallibilis veritatis. Quare etiam oportet vt huius religionis doctrina & aucta, & reuelata sit à Deo ipso qui est summa veritas, & in quo nec vllus error nec falsitas vlla inueniri potest.

Homo non est frustra conditus. Neque enim credendum est nobilissimam creaturam à Deo in terris formatam qualis est homo, ad ipsum Deum tanquam in vltimum finem ordinatum, cuius vsibus omnia deseruiunt, frustra esse creatam, & absque vllo medio certo ad vltimum suum finem perueniendi. Ad prouidentiam igitur Dei spectat, qui hominem ad se ordinauit, legem pręscribere qua certo tendat in hunc finem, atque per se, vel per suorum ministrorum ora doctrinam Religionis certam reuelare, hoc est quicquid credendum, agẽdum & sperandum nobis est, modum quoque & rationem quibus illum honorare, colere eique inseruire debemus. Maximè cum intellectus humanus passionibus sit subiectus, ac originalis peccati tenebris obscuratus multisque implicatus erroribus, necesse est his rebus impediri, quo minus in perspiciẽda & diiudicanda veritate perfectus sit. Quare nulla est humana sapientia sufficiens ad perfectam veritatis notitiam assequendam, quoniam mens hominis cum fragili corpore colligata, & tenebroso domicilio inclusa veritatem perspicere clare non potest; cuius cognitio potius diuinæ

næ naturæ est quam hominis. Quare eam assequi non possimus nisi addiscendo & audiendo ab eo qui solus scire potest & docere, vnde necesse fuit omnes Philosophorum aliorumque hominum sectas & opiniones de Deo alienas esse à veritate, nec vllum fundamentum, firmitatē, aut certitudinem posse habere, quæ nullis diuinarum vocū fulciuntur oraculis: cuius etiam argumentum est; Nam cum sit cognitio vltimi nostri finis & mensura & regula, secundum quam omnes actiones nostrę in Deum sunt dirigendæ, circa modum ad eum perueniendi infiniti fere exorti sunt errores: vt in initio huius tractatus attigimus: idemque fere inueniemus in cultu & sacrificio Deo exhibendo. Deus enim non desiderat victimam, neque muti animalis sacrificium, neque verbenis opus habet, neque fibris, neque cespitibus, & multo minus humano sanguine: quę sunt vtique vanissima, sed ijs præcipuè quæ de intimo corde proferuntur, illi sacrificiū est integritas animi, patientia, fides, innocentia, castitas, abstinentia: donū est hymnus & laus. hic est verissimus ritus, hæc illa lex Dei (vt inquit Cicero) præclara & diuina, semperque recta & honesta iubet, vetat praua & turpia, cui parentem sanctissimæ ac certissimæ legi iustè ac legitimè necesse est viuere.

Sexta veritas, Christianam Religionem esse illam in qua verus Dei cultus, vera Dei cognitio inuenitur, quod manifestè probatur; quia illa est vera Religio in qua reperiuntur omnes excellentię spectantes ad veram perfectamque Religionem, cuiusmodi est Christiana religio. Nam si breuiter illam describamus, illam merito appellamus religionē Christi, cuius author est ineffabilis veritatis, singularis sanctitatis, quæ multo ante fuit à sanctissimis viris prædicta, quæ nihil contra bonos mores, & rectam rationem continet, sed mirabiliter confert ad vitam rectè instituendam, cum sit summæ sanctitatis, integritatis, & efficaciæ, quæ in sui propagatione diuinitus probata fuit, & innumeris ac veris miraculis confirmata, quæ mirabiliter inter innumeras Gentilium, Iudæorum, & Hæreticorum persecutiones illæsa permansit, & incredibiliter creuit, pro cuius confessione ac defensione infinitus hominum numerus cuiuscunque generis, ætatis, & sexus, ac conditionis tam alacriter mortem subijt: cuius persecutores tam grauibus supplicijs mulctati sunt: cuius sanctitati & integritati ipsimet aduersarij vel inuiti perhibere testimonium coacti sunt. Quā denique qui recipiebant super naturæ ordinem ad illam se varijs illustrationibus affici & allici sentiebant: quamque complexi sunt tot viri sanctitate, sapientia, doctrina, & omni virtutum genere clarissimi: sed doctrina nostræ fidei est huiusmodi, vt patet discurrenti per motiua quæ supra adduximus, & per notas Ecclesiæ Catholicæ, de quibus lib. 8. contra Hęreticos egimus. Videnda sunt etiam ea, quæ propè finem tractatus de *In Christiana religione verus Dei cultus est.*

 credibi-

credibilitate nostræ fidei attigimus. Omnia igitur motiua prædicta expēdenda sunt, in huius veritatis confirmatione, nempe Religionem Christianam fidemque nostram esse à Deo, ipsamque solam esse veram, & perfectissimam Religionem.

Peractis his, ac pro dignitate argumenti expensis, si Indefideles diuino illustrati lumine, huic veritati assentiantur, velintque fidei nostræ mysteria pernoscere, atque ad eiusdem fidei veritatem conuerti: tunc edocendi erunt circa religionem Christianam, seruata forma Catechismi à nobis secundo tomo pro Infidelibus præscribenda.

CAPVT XV.

Breuis conuincendi Paganos formula ex Lactantio Firmiano desumpta.

PLacuit hic breuiter pro Ethnicorum conuersione Lactantij Firmiani disputationem breuissimam, & quasi suorum operum appendicem adducere, qua ipse lib. 7. cap. 4. 5. & 6. ea verborum elegantia qua solet proponit.

Quare homo creatus sit corpore fragili, & capax sit rationis.

Quidquid factum est in vsum aliquem factum est.

Nihil est vt opinor quod sit propter se ipsum factum: sed quicquid omnino fit; ad vsum aliquem fieri necesse est. Quis est enim tam ineptus vel tam otiosus vt aggrediatur aliquid facere frustra: ex quo nullam vtilitatem, nullum commodum speret? qui domum ædificauit, non ideo tantum ædificauit vt domus sit, sed vt in ea possit habitari: qui nauem fabricatur, non ideo insumit operam, vt tantum nauis appareat, sed vt in ea nauigetur. Item qui vas aliquod instituit, aut format, non ideo id facit, vt tantum fecisse videatur, sed vt vas illud effectum capiat aliquod necessarium. Similiter cætera quæcunque fiunt, non vtique in superuacuum, sed ad vsus aliquos vtiles laborantur. Mundus igitur à Deo factus est; non vtique propter ipsum mundum; neque enim aut calore Solis, aut Lunæ lumine, aut aspiratione ventorum, aut humore imbrium, aut alimonia frugum, cũ sensu careat, indiget.

Sed ne illud quidem dici potest, quod Deus propter se ipsum fecerit mundum, quoniam potest esse sine mundo, sicut fuit antea, & ijs omnibus quæ in eo sunt, quæque generantur, Deus ipse non vtitur. Apparet ergo, animantium causa mundum esse constructum; quoniam rebus ijs quibus constat animantes fruuntur: quę vt viuere, vt constare possent, omnia his necessaria temporibus certis subministrantur. Rursum cæteras animantes hominis

hominis causa esse fictas, ex eo clarum est, quod homini seruiunt, & tutelæ eius atque vsibus data sunt: Quoniam siue terrenæ sint siue aquatiles, non sentiunt mundi rationem sicut homo. Magna igitur, & recta, & admirabilis est vis, & ratio, atque potestas hominis, propter quem mundum ipsum, & vniuersa quæcunque sunt Deus fecit: tantumque illi honoris habuit, vt eum præficeret vniuersis, quoniam solus poterat Dei opera mirari. Optime igitur Asclepiades de prouidentia summi Dei differens; atque ideo, inquit, merito quis arbitretur proximum sibi locum diuinā prouidentiam dedisse ei, qui potuerit intelligere ordinationem suam. Nam Sol iste est, quis eum videt ita, vt intelligat quia Sol est, & quantum gratiæ afferat cæteris institutis? hoc cœlum est, quis id suspicit? terra hæc, quis eam colit? hoc pelagus, quis nauigat? hic ignis est, quis eo vtitur? Instituit ergo summus Deus non propter se, quia nullo eget, sed propter hominem qui his congruenter vteretur.

Reddamus nunc rationem, quare hominem ipsum fecerit. Sicut ergo mundum non propter se Deus fecit, quia commodis eius non indiget, sed propter hominem qui eo vtitur: ita ipsum hominem propter se. Quæ vtilitas Deo in homine, inquit Epicurus, vt eum propter se faceret? scilicet vt esset qui opera eius intelligeret, qui prouidentiam disponendi, rationem faciendi, virtutem consummandi, & sensu admirari, & ore proloqui posset. Quorum omnium summa hæc est vt Deum colat.

Deus hominē propter se condidit.

Is eum colit, qui hæc intelligit: is artificem omnium rerum, is verum Patrem suum debita veneratione prosequitur; qui virtutem maiestatis eius de suorum operum inuentione, inceptione, perfectione metitur. Quod planius argumentum proferri potest, & mundum hominis, & hominem sua causa Deum fecisse, quam quod ex omnibus animalibus solus ita formatus est, vt oculi eius ad cœlum directi, facies ad Deum spectans, vultus cum suo parente communis sit; vt videatur hominem Deus, quasi porrecta manu eleuatum ex humo, ad contemplationem sui excitasse. Quid ergo, inquit, cultus hominis Deo confert beato, & nulla re indigenti? vel si tantum honoris homini habuit, vt ipsius causa mundum fabricaret, vt instrueret eum sapientia, vt Dominum viuentium faceret, eumque diligeret tanquam filium; cur mortalem fragilemque constituit? cur omnibus malis quem diligebat obiecit? cum oporteret & beatum esse hominem, tanquam coniunctum & proximum Deo, & perpetuum, sicut est ipse, ad quē colendum & contemplandum figuratus est.

Cum posset semper spiritibus suis immortalibus innumerabiles animas procreare, sicut Angelos genuit, quibus immortalitas sine vllo malorum periculo ac metu constat: excogitauit tamen inenarrabile opus, quemadmodum infinitam multitudinem crearet animarum, quas primo

fragilibus & imbecillibus corporibus illigatas, constitueret inter bonum malumque medias, vt constantibus ex vtrisque naturis virtutem proponeret, ne immortalitatem delicatè assequerentur, ac molliter, sed ad æternæ vitæ ineffabile præmium summa cum difficultate ac magnis laboribus peruenirent. Ergo vt eas grauibus & nexilibus membris indueret, quoniam consistere in medio inani non poterant, ponderibus & grauitate corporis deorsum premente sedem illis ac domicilium primo colendum esse decreuit. Itaque ineffabili virtute, & potentia præclara mundi opera molitus est, suspensis in altitudinem leuibus elementis, & grauibus in ima depressis: & cœlestia formauit & terrena constituit; non est necesse nunc exequi singula. Lumina igitur posuit in cœlo quorum moderationes, & claritates, & motus aptissimè ad vtilitates viuentium temperauit. Terræ autem, quam sedem voluit esse, fecunditatem varia gignendi ac proferendi dedit, vt vbertate frugum & herbarum viuentium pro natura & vsu cuique generi alimoniam administraret. Tum perfectis omnibus quæ ad conditionem mundi pertinebant, hominem finxit ex ipsa terra, quàm illi à principio in habitaculum præparauit: id est spiritum suum terreno corpore induit, & inuoluit, vt & compactus ex rebus diuersis, ac repugnantibus, bonum ac malum caperet, & sicut terra ipsa fæcunda est ad fruges pariendas, ita corpus hominis, quod assumptum è terra generandi copiam facultatemquè procreandæ sobolis accepit: vt quoniam fragili materia formatus, in æternum manere non poterat, peracto temporalis vitæ spatio cederet, & illud quod fragile atque imbecillũ gerebat, perpetua successione renouaret.

Mundi creatio.

Hominis creatio.

Cur igitur eum mortalem finxit, & fragilem, cum illius causa mundum ædificasset? Primum vt infinita vis animarum gigneretur, omnemque terram multitudine oppelleret: deinde vt proponeret homini virtutem, id est tolerantiam laborum ac malorum, per quam posset præmium immortalitatis adipisci. Nam quia homo ex duabus rebus constat, corpore atque anima; quorum alterum terrenum est, alterum cęleste, duæ vitæ homini attributæ sunt: vna temporalis quæ corpori assignatur, altera sempiterna, quæ animæ subiacet: illam nascendo accipimus, hanc laborando assequimur: ne immortalitas homini (vt ante diximus) sine vlla difficultate constaret. Illa terrena est, sicut corpus, & ideo finitur. Hæc vero cælestis sicut anima, & ideo terminum non habet. Illam primam nescientes accepimus: hanc secundam scientes, virtuti enim non naturæ datur, quia voluit nos Deus vitam nobis in vita comparare: Idcirco hanc præsentem dedit, vt illam veram & perpetuam, aut vitijs amittamus, aut virtute mereamur. In hac corporali non est summum bonum: quoniam sicut necessitate diuina nobis data est, ita rursus diuina necessitate soluitur. Ita quod finem habet,

habet, summum bonum non habet. In illa vero spiritali, quam per nos ipsi acquirimus summum bonum continetur: quia nec malum potest habere, nec finem: cuius rei argumentum natura & ratio corporis præbet. Cætera namque animalia in humum vergunt, quia terrena sunt, nec capiunt immortalitatem quæ de cœlo est. Homo autem rectus in cœlum spectat quia proposita est ill immortalitas: nec tamen venit nisi tribuatur homini à Deo. Nam nihil interesset inter iustum & iniustum: siquidē omnis homo natus immortalis fieret. Ergo immortalitas non sequela naturæ, sed merces præmiumque virtutis est.

Denique homo non simul ac natus est, rectus ingreditur, sed quadrupes primo, quia ratio corporis, & huius præsentis vitæ, cōmunis est nobis cum brutis animantibus: post deinde confirmatis viribus erigitur, & lingua eius in eloquium soluitur, & mutum animal esse definit. Quæ ratio docet, mortalem nasci hominem, postea vero immortalē fieri, cum cœperit ex Deo viuere, id est iustitiam sequi quæ continetur in Dei cultu, cum excitauerit hominem Deus ad aspectum cæli, ac sui. Quod tum fit cū homo cælesti lauacro purificatus exponit infantiam, cum omni labe vitæ prioris, & incremento diuini vigoris accepto, fit homo perfectus & plenus Ergo quia virtutem proposuit homini Deus, licet anima & corpus consociata sint, tamē cōtraria sunt, & impugnāt inuicē. Animi bona mala sunt corporis id est opū fuga, voluptatū interdictio, doloris mortisque cōtemptus. Item corporis bona mala sunt animi, hoc est cupiditas & libido, quibus opes appetuntur ac suauitates variarum voluptatū, quibus eneruatus animus extinguitur.

Ideo necesse, est iustū & sapientē in omnibus malis esse; quoniā malorū victrix est fortitudo: iniustos autē in diuitijs, in honore, in potestate: hæc enim corporalia & terrena sunt. Illi autem terrenā vitā agunt, nec assequi immortalitatē queūt, quia se voluptatibus dediderunt, quæ sunt summæ virtutis inimicæ. Itaque vita hæc temporalis illi æternæ debet esse subiecta, sicut corpus animæ.

Quisquis ergo animæ vitā maluerit; vitā corporis contēnat necesse est: nec aliter eniti ad summū bonū poterit, nisi quę sunt ima despexerit. Qui autē corporis vitā fuerit amplexus, & cupiditates suas in terrā deiecerit, illā superiorē vitā consequi nō potest. Sed qui mauult bene viuere in ęternū male viuet ad tēpus, & afficietur omnibus molestijs, & laboribus, quā diu fuerit in terra, vt habeat diuinū solatiū: & qui maluerit bene viuere ad tēpus, malè viuet in æternū: dānabitur enim sentētia Dei ad pœnā æternā, quia cælestibus bonis terrena proposuit. Propterea igitur coli se Deus expetit & honorari ab homine tanquā Pater, vt virtutem ac sapientiam teneat, quæ sola immortalitatē parit. Nam quia nullus alius donare præter

ipsum

ipſum eam poteſt, quia ſolus poſsidet pietatem hominis qui Deum honorauerit, hoc afficietur præmio, vt in çternum ſit beatus, ſitque apud Deum, & cum Deo ſemper. Nunc autem cum homo & ſapientia ſit inſtructus, vt ſciat; & corpore, vt ſentiat: vtrumque pariter in hac vita Deus eſſe voluit, vt ratio virtutis ſapientiæque conſtaret. Poſuit itaque hominem inter vtrumque medium, vt haberet licentiam vel boni, vel mali ſequendi. Sed malo admiſcuit apparentia quædam bona, id eſt varias & delectabiles ſuauitates, vt illarum illecebris hominem duceret ad latens malum. Bono autem admiſcuit apparentia quçdam mala, id eſt ærumnas, & miſerias, & labores, quorum aſperitate & moleſtia offenſus animus refugeret à bono latenti.

Hic ergo ſapiētiæ officium deſideratur, vt plus mente videamus, quàm corpore: quod pauci admodum facere poſſunt: quia & virtus difficilis eſt ac rara, & voluptas communis ac publica: ita neceſſe eſt ſapiētem pro ſtulto haberi, qui dum appetit bona, quæ non cernuntur dimittit è manibus quæ videntur, & dum vitat mala quę non aſpiciuntur, incurrit in mala quæ ante oculos ſunt. Quod accidit nobis cum neque cruciatum neque mortem pro fide recuſamus, quando ad ſummum nefas compellimur, vt prodita fide, atque abnegato Deo vero, Dijs mortuis mortiferiſque libemus. Hæc ratio eſt cur hominem Deus & mortalem fecerit, & malis ſubiecerit, licet ipſius cauſa mundum çdificaſſet; ſcilicet vt virtutem caperet, & ei virtus ſua immortalitatem daret. Virtus autem, ſicut oſtendimus, veri Dei cultus eſt.

CAPVT XVI.

Breuior prædictorum ſumma ex eodem Lactantio.

HAnc totam rationem breui circumſcriptione ſignemus. Idcirco mūdus factus eſt vt naſcamur: ideo naſcimur vt agnoſcamus factorem mundi, ac noſtri Deum; ideo agnoſcimus vt colamus: ideo colimus vt immortalitatem pro laborum mercede capiamus, quoniam maximis laboribus cultus Dei conſtat: ideo præmio immortalitatis afficimur, vt ſimiles Angelis effecti, ſummo Patri ac Domino in perpetuum ſeruiamus, & ſimus çternum Deo regnum. Hæc ſumma rerum eſt, hoc arcanum Dei, hoc myſterium mūdi; à quo ſunt alieni qui ſectantes præſentem voluptatem terreſtribus & fragilibus ſe bonis addixerunt, & animas ad cæleſtia genitas, ſuauitatibus mortiferis, tanquam luto cænoue demerſerunt. Quæramus nunc

nunc vicissim An in cultu Deorum vlla ratio subsistat, qui si multi sunt, si ideo tantum ab hominibus coluntur, vt illis præstent opes, victorias, honores, & quę alia nō nisi ad præsens valent, si sine causa gignūtur, si in hominibus procreandis prouidentia nulla versatur, si casu nobismetipsis, ac voluptatis nostræ gratia nascimur, si nihil post mortem sumus: quid potest esse tam superuacuum, tam inane, tam vanum, quam humana res est, quam mundus ipse? qui cum sit incredibili magnitudine, tam mirabili ratione constructus, tamen rebus ineptis vacet. Cur enim ventorum spiritus citent nubes, cur emicent fulgura? tonitrua mugiant? imbres cadant? vt fruges terra producat. Cur varios fœtus alat? cur denique omnis natura rerum laboret, ne quid desit earum rerum quibus vita hominis sustinetur? si est inanis, si ad nihilum interimus, si nihil est in nobis magis emolumenti Deo? Quod si est dictu nefas, nec putandum est fieri posse vt non ob aliquam maximam rationem, fuerit constitutum, quod videas maxima ratione constare: quæ potest esse ratio in his erroribus prauarum religionum, & in hac persuasione Philosophorum, qua putant animas interire? profecto nulla. Hactenus Lactantius.

CAPVT XVII.

Formula alia ex Hieronymo Sauanarola pro demonstranda aduersus Gentes fidei Catholicæ veritate.

Hieronymus Sauanarola acutè satis & eruditè, præcipuè in tractatu de triumpho Crucis, & alibi sæpe, vt plurimum à naturalibus principijs initium sumens, gradatim ad mysteriorum fidei nostræ confirmationem conscendit: Ex quo nos breuitati consulentes, Epilogum siue argumentorum conclusionem quandam ab ipso ad finem operis sui adiectam, selegimus: quæ vt clarius intelligantur, paucula ex eodem authore præmittenda duximus. Oportet, inquit ipse cap. 1. nos ad cognitionem inuisibilium per visibilia deuenire, omnis enim nostra cognitio incipit à sensu. Colligentes igitur Philosophi præ oculis vniuersum: cœlum scilicet & ornatum eorum, atque influxum, nec non elementorum proprietates, actiones mixtionesque eorum multimodas; compositarum rerum varietates, motus & proprias passiones, mirabilem denique ordinem, & mundi huius visibilis magnitudinem & pulchritudinem, ad inuisibilia suspicienda mentis aciem erexerunt. Quibus inuentis, eorum naturas & pro-

prietates, qualitercunque potuerunt, inuestigare conati sunt. Sicuti ergo ipsi Philosophi, res naturales esse opera Dei cognouerunt, per quæ in eius virtutis & gloriæ cognitionem perueniri potest: ita quæ fiunt in Ecclesia Christi, sensibus & ratione perceptibilia, ostendere volumus esse eiusdem opera Dei, per quæ ad notitiam maiestatis & gloriæ Iesu Christi, qui nobis inuisibilis est, peruenire possumus. Quemadmodum igitur omnia, quæ Deus fecit in vniuerso, Philosophi aggregauerunt; oportet quoque nos colligere quæcunque Christus in mundo operatus est. Et sicut ex miris naturæ operibus Philosophi coacti sunt confiteri Deum esse primam omnium causam, & opus naturæ esse opus intelligentiæ non errantis, hoc est est Dei: ita ex admirandis Christi operibus ostendere volumus eundem Christum crucifixum esse, primam omnium causam, & ipsius operationes esse Dei operationes, qui errare non potest; nec tamen ideo asserere volumus nos ob has rationes credere. Neque enim harum argumentationum virtute, Christiana mens ad credendum impellitur. Alioquin de huiusmodi rebus fides, sed opinio haberetur: virtute autem hæc credimus luminis ex Deo nobis supernaturaliter infusi. Deinde his rationibus fideliũ animos alacriores reddimus & confirmamus; incredulis aduersarijs demonstrantes, fidem à nobis non leuiter, & inaniter, sed grauiter, sapientissimeque teneri. Vt autem melius vniuersa diuersorum temporum Ecclesiæ opera, tam præsentis quam præteritæ in vnum collecta, ante oculos statuamus, ad similitudinem, & comparationem vniuersi, sub effigie currus triumphalis, singula inferius describemus.

De triumpho Christi, vnde fidei argumenta eliciuntur. §. 1.

DEus enim cum sit infinitæ potentiæ, sapientiæ & bonitatis, non potest per vnam tantum creaturam nisi imperfectè cognosci. Philosophi siquidem in tantæ maiestatis notitiam ex ordine vniuersi potissimum deuenerunt: qui ordo non ex vna dumtaxat, sed ex innumeris ferè constat; quas non multa cum difficultate præ oculis simul statuere potuerunt: cum sint omnes naturali quodam vinculo ita connexæ, vt alia ex alia pendeat.

Primum itaque ante ora constituamus currum quatuor vectum rotis, & super eo, more triumphantis Christum spinis coronatum, innumeris probris & contumelijs, atque atrocissimo & turpissimo supplicij ac mortis genere superatis, plagarum liuorem, totiusque cruentati corporis cicatrices, & vulnera ostendentem, quibus non alijs armis cuncta subegit,

Currus fidei Christianæ

&

& captiuam in altum duxit captiuitatem. Eiusque vertici, micantibus radijs lucidissimis, immineat globus trina facie, trinitatem effingens, totum ipsum Christũ, eiusque Ecclesiá inenarrabili circumfuso splẽdore, prorsus illustret, Christus vero læua crucem teneat, cum cæteris passionis suæ aculeis, & instrumentis, vtriusque testamenti volumen dextra complectens. Iuxta pedes superposita hostia stet calix: & circa ipsum distincta vasa aquæ, vini, olei & balsami, cum reliquis Sacramentorum Ecclesiæ signis. Mox infra gradum Christi sedeat pijssima eius mater Virgo Maria. Ad hæc infra ipsius virginis gradum circumquaque disposita sint aurea, argẽtea, & cristallina vasa, cælaturis & gemmis pretiosis ornata, non nisi ossibus & cineribus referta mortuorum. Ante currum statim Apostoli, & Prædicatores omnes quasi vehiculum trahentes assistant, pręeuntibus Patriarchis, & Prophetis veteris testamenti, cum innumera virorum & mulierum caterua. Currum circumstent amplissima vtriusque sexus, & cuiuslibet cõditionis agmina Martyrum, circa quos sint vniuersi Doctores sacri, libros apertos vtraque manu gestantes. Currum dehinc sequatur infinita multitudo vtriusque sexus, & omnis generis, & sortis hominum, Iudæorum scilicet, Gręcorum, Latinorum, & Barbarorum, tam diuitum quam pauperum, sapientum, eruditorum, idiotarum, & cuiuslibet ętatis plaudentium. In circuitu autem horum omniũ tam pręcedentium quam sequentium triumphalis currus pompam ponamus, innumeras hostium turmas, Ecclesiam totis viribus oppugnantes, Imperatores scilicet Reges, Principes, & potentes huius sæculi, sapientes quoque Philosophos, & hæreticos, ac ex omnium gentium & linguarum populis, seruis, & liberis, maribus, ac fęminis, infinitam sortis cuiuscunque frequentiam. Iuxta hos profana Deorum simulachra, & idola cõstrata, dirupta, & comminuta describantur, nec non libri hęreticorum combusti, confutataque cæterarum sectarum dogmata, cultus denique omnis aliarum religionum deiectus & euersus.

Huiusmodi ergo currus ante oculos nostros descriptus, & constitutus, erit quasi quoddam vniuersum, vnde nouam Philosophiam elicere valeamus. Pro prima siquidem causa, & pro inuisibilibus, ad quorum cognitionem per visibilia nituntur Philosophi peruenire, in vertice Christi radiantem globum lucidissimũ statuimus, vice sanctissimæ & indiuiduæ Trinitatis. Quem summum Deum esse confitemur, atque ipsum Christum, qui nobis inuisibilis est, cęteris vndique supereminentem, cui innumeros Angelorum & animarum beatarum choros assistere credimus, ad quorũ cognitionem & scientiam, ex his quæ supra, & circa currum visibilia collocauimus peruenire conabimur. Sicut autem Philosophi post inuisibilia cælum dicunt esse principalem omnium, quę infra ipsum gene-

rantur, causam: ita & nos crucem & passionem Christi post diuinitatem, ponimus principalem causam gratiarum Ecclesię, & nostrę salutis. Et sicut post cælum succedunt elementa, ita post passionem Christi sequuntur Ecclesiastica sacramenta. Et quemadmodum elementa virtutem omnem habent à cælo; ita sacramenta virtutem à passione Domini consequuntur. Post elementa vero semina in mundo. & agentia particularia ponimus. Pro seminibus ergo in triũpho nostro doctrinã capimus Euangelicã, Sanctorumque opera & exempla, quorum ossa ac cineres nos memores reddunt. Eorum namque monumentis, monitis & exemplis Ecclesia quotidie claret, ac fructuosis operibus fęcundatur.

In super pro particularibus agentibus descripsimus Apostolos, Patriarchas, Prophetas, Martyres, ac Doctores, qui dum viuerent vniuersum terrarum orbem prædicationibus in Christo regenerarunt. Sancti enim dum Christo cooperantur, particularia agentia rectè vocari possunt. Eorum vero scripta, bona opera & exempla, quę sępissimè in Ecclesia recoluntur; nobis semina bene viuendi procul dubio existunt. Postremo in hoc mundo corporeo, sequuntur effectus, pro quibus amplissimam hominum multitudinem cuiuslibet conditionis descripsimus, ad Christum exemplis & adhortationibus sanctorum conuersam, quæ cum piè, tum etiam sanctissimè vixit. Sed quia in rebus naturalibus omnis motus est de contrario in contrarium, & generatio vnius est corruptio alterius, in omni generatione pugnantia inuicem contraria requiruntur; vbi semper maior prævalet veritas. Propterea hostes Christi & Ecclesiæ, eorumque errores vndique Christo duce, fugatos, & euulsos in hoc mundo descripsimus. Porro ex quatuor rotis quatuor mundi partes intelliguntur, per fidem & veritatem Christi mirificè illustratæ. Sicut ergo Philosophi præ oculis habentes ordinem vniuersi, & eius effectus considerantes admiratione & ardore discendi ipsas naturalium effectuum causas perquirendo, paulatimque ab inferioribus ad superiora ascendendo, ad cognitionem diuinę Maiestatis & inuisibilium peruenerunt. Ita & nos si triumphi & descriptionis huius imaginem, præteritosque & quotidianos effectus hinc elicitos diligentius perscrutati fuerimus, incipiemus admirari, & eorum causas inquirere, & per hoc, ad Diuinitatem Christi, & inuisibilia maiestatis eius cognoscenda gradatim transferemur.

Præmisso igitur mirabili Christi triumpho, iam ad prædicti Authoris epilogum accedamus, in quo breuissimè fidei nostrę varia argumenta non solum aduersus Ethnicos, sed & Infideles quoscunque congessit.

Breuis

Breuis argumentorum eodem Sauanarola authore collectio ad Infideles conuincendos. §. 2.

Vt autem breui epilogo quę superius dicta sunt, perstringentes collectę oculis rationes facilius offerantur: dicimus Christianos ad credenda, obseruandaque Christi & eius Ecclesię mysteria, ac pręcepta, non leuiter, sed sapientissimè moueri. Primum siquidem sapientis est, orbis huius magnitudine, ordine, pulchritudine perennitateque diligenter consideratis, Deũ tãto operi præesse, hoc est primum motorem, seu primam causam, seu primum ens omnium nobilissimum confiteri. Nihil enim mouet se ipsum, etiam in mouentibus, seu producentibus non est processus infinitus. Cùm vero spiritus corpore nobilior sit, & actus potentia, necesseque sit actum simpliciter esse potẽtia ipsa priorem, quatenus Deum non esse corpus, nec corporis formam, neque ex partibus compositum, nisi qui penitus desipiat, negare potest. Quod si Deus actus purus, quis dubitet ipsum esse perfectum & summum bonum infinitæque potentię, qui in omnibus operatur, immutabilem quoque & æternum atque vnum, nisi omnis prorsus Philosophiæ sit expers? Et cum videamus in rebus nobilioribus, vt in ipsis animatis quod quanto magis à materia earum formæ eleuantur; tanto magis cognitionis participes sunt, nemini ambigendum est, cum Deus sit actus purus, quin etiam sit intelligens, imo ipse intellectus, ac sapientia infinita. Cum autem nullus sine voluntate sit intellectus, nullaque, non libera voluntas, manifestè patet Deo voluntatem inesse, & quod agit, non necessitate naturæ, sed propria agere libertate. Quapropter cum in omnibus per suum intellectum & voluntatem, tanquam prima causa operetur; etiam confiteri oportet ipsum habere omnium pręsertim rerum humanarum prouidentiam; cum homo sit omnium creaturarum corporearum nobilissimus, & propter ipsum facta sint omnia naturalia, Dei itaque est hominẽ ad finem suum dirigere. Homo autem prout est rationalis, non potest ad alium finem, præterquam ad Diuinorum contemplationem ordinari; cum finis intellectus sit veritas, & voluntatis obiectum sit bonum vniuersale, quod in rebus creatis inueniri non potest At quoniam pręsens vita calamitatibus plena existit, nostraque cognitio dum hac mole carnis regimur, perexigua resultat, beatitudinem in ea ponere valde irrationabile est, imo aliam vitam concedere necessitas cogit, animamque nostram esse immortalem, atque ipsius corporis formam, alioquin non appareret quomodo & per quid homo esset homo Proinde sequitur, ipsã aliquo modo subsistentem, & separabilem esse Qui enim ita sentiunt viã

 veritatis

veritatis tenentes omnes laqueos,nodosq; quibus ij qui ab hac sentẽtia discrepant, facillime euadunt. Si igitur rerum naturalium ordine subtiliter inuestigemus, quid doctrinæ Christianę talia asserẽti irrationabile impingi potest. Nonne hęc omnia rationi consona, à sapientissimis viris insolubilibus argumentis approbata.

Proponamus etiam nobis descriptum superius triumphum, incomparabilia Christi opera considerantes; nilque in doctrina Christiana à ratione alienum inueniemus. Quis enim negare potest, aliquam in mundo veram esse Religionem? cum omnes homines ad colendum Deum, stimulante natura inclinentur, cultusque ipse diuinus medium perueniendi ad beatitudinem existat. Nihil siquidem ab ipso Deo ad aliquem finem sine exhibitione medij ad illum tendentis ordinatur, alioquin ad huiusmodi finem id frustra institueretur, quod Deo minime conuenit. Quid vero aliud quam bene viuere verus Dei cultus exposcit? Deum enim colere, est ipsum venerari, & vt Deum agnoscere; is autem melius venerari non potest, quam in sui effectus perfectionem qui in bona hominis vita consistit. Cum autem nulla melior vita quam Christi inueniri aut excogitari queat; patet ipsius cultum esse optimum; cuius fine ac medio ad ipsum finem perueniendi, nullus rationabilior & perfectior finis, aut certius medium dari potest. Certum est ergo Religionem Christianam veram & à Deo esse, qua ad veram beatitudinem recto tramite homines perducũtur. Nisi enim hæc ad beatitudinem perducat, quænam alia id præstare poterit? Nõ ergo leuiter, sed sapientissimè professio vitaque Christiana suscipitur & obseruatur.

Quod si tibi prima fronte videatur absonum credere, crucifixum Deum Dei filium & hominem esse; cogita quæso tantam vitæ rectitudinem à tam immenso errore generari non posse. Experientia siquidem docet, vitam Christianam quæ purgatissima est, à fide crucifixi prouenire, nutriri, augeri, ac perfici. Animaduerte item sacras veteris nouique testamenti scripturas, in quibus tota consistit fides, non nisi à Deo esse posse, ex quibus tot ante annos futura prænunciata sunt, totque sanctissimæ vitæ Christianæ fructus emanarunt, ac innumeri sapientes ad veritatis huius lumen conuersi sunt.

Præterea, si fides Christi falsa esset, id profecto viris præsertim purgatissimis in oratione diuinorumque contemplatione à Deo super omnia veritatis lumen obsecrantibus, tandem aperiretur. Sed cum re ipsa compertum sit, huiusmodi viros magis ac magis in hac confessione cõfirmari; nequaquam potest cum falsitate diuinissimus effectus conuenire, neque subinde Christi fides falsa esse. Quod etiam ab exteriori cultu probatur; cui quanto deuote magis & humilius homines subiiciuntur; tanto sanctiores

ctiores

ctiores euadunt: contra vero qui eum contemnunt, vel irreuerenter colunt deteriores efficiuntur.

Præterea si vana hęc fides esset, quo pacto immobilis animi tranquillitas, & intrepida libertas, solidumque gaudium Christianis insitum esset? vt innumeri vtriusque sexus summas tribulationes, pressurasque perferentes, in præcipuis delitijs constituti videantur. Nempe si eiusmodi errore ducerentur, nec bonę vitæ illis incrementum, nec supra humanas vires constans in aduersis lætitia pro Christi nomine redundaret. Quinimo hanc animi sinceritatem iucunditatemque adeo refulgere in ipso corpore cernimus, vt apud omnes quadam frontis venustate, totiusque oris maiestate venerabiles fiant, ex eorumque conspectu plurimi tanquam radijs diuinitus afflati in melius vitam commutēt. Quæ cum quotidie in Ecclesia Dei conspiciantur, quis nisi omnino mente captus irridere, imo non approbare, atque admirari queat?

Si vero Christum de superis, inferisque triumphantem considerauerimus, nullus dubitationi supererit locus, quin ipse verus sit Deus; qui reluctantem vniuersum orbem, Dijs scilicet omnium nationum, nec non Imperatoribus, Tyrannis, Philosophis, hæreticis, efferisque gentibus cōtra eum pugnantibus, non vi nec armis, nec terrenarum rerum pollicitationibus, non facundo ac resonanti eloquio, sed sobrio, castoque paucorū pauperum & humilium sermone, exemploque subegit, suisque legibus immutauit. Et quæcunque cogitauerat, quę vel impossibilia omnino videbātur, effecit, mirabilique quoque sapientia sua facillimè incredibilique celeritate totum iacentem in tenebris terrarum orbem penitus illustrauit, ab erroribus purgauit. Immensa dehinc bonitate sua ita ad sui amorem hominum corda allexit: vt innumerabiles omnium gentium populi vtriusque sexus, & cuiuscūque conditionis professionisque homines etiam sapientissimi, mundana omnia pro eius amore, atque confessione floccipēderint. Ludibria insuper, minas, verbera, tormenta, extremaque supplicia gratanter adierint: quis ergo hominum aut Deorum eiusmodi potentiæ, sapientiæ ac bonitatis vnquam apparuit? Si ergo hic Deus non est, quis inquam alius esse potest? Nunquid scelestissimus & superbissimus homo, qualem si Deus vere non esset, Christum dicere oportet, talia implere potuisset? Nonne si absque miraculis ea fecisset; hoc ipsum absque vllo obtinuisse miraculo, miraculorum esset maximum?

Christi in omnes potestas, ac triūphus de vniuersis.

Quid vero à ratione alienum Christus docuit? Si incomprehensibilis Trinitatis arcanum reuelauit: eius vestigiū & imaginem in creaturis cernimus. Nec ideo contra Philosophiam aliquid astruimus, si mundi creationem perhibuit; contra rationem non militat; cum omnia à prima efficiente causa facta esse cōgruum sit. Si animarum sanctificationem considères

res, ratio pariter dictat, vt homo ad supernaturalem beatitudinem, ad quã ordinatur per supernaturale donũ ipsum purificans & sanctificans transferatur. Quo autem ad beatitudinem, & gloriam animarum, consentaneũ est vt ad id ad quod ordinatæ sunt, perueniant. Si resurrectionem corporum attendas; nõ frustra expetitur, quia anima separata, vt forma propriá materiam, suum appetit corpus, cum quo prout bene vel malè egerit, æquum est, vt communem retributionem recipiat. Si totius mundi glorificatio expectatur, quid inde inconueniens dicimus? Quamquam enim beati post resurrectionis gloriam corporum ministerio, nec propter corpus, nec propter intellectum indigebunt; eo quod incorruptibile tunc corpus induerint, nec per sensus cognitionem accipient cum omnes Dei essentiam visuri sint: tamen quia corporeus oculus ad essentiæ diuinæ visionem non perueniet, conuenientissimum erit etiam corpora cælestia, & elemẽta glorificari, vt ipsi oculo glorificato congruum & delectabile obiectũ præbeatur. Si Deum hominem factum asserimus, quid decentius magisue pium ab optimo parente, & opifice omnium concedi potuit quam vt sedentes in tenebris & in vmbra mortis per semet Deus ipse illuminaret, & de fine perfectaque vita eos certiores faciens, pro illorum peccatis pariter satisfaceret? quibus diluendis nemo alius sufficere poterat. Idcirco qui ad delendum peccata venerat, etiam sine peccati labe de Virgine nasci debuit, & in Cruce mori, vt exemplum nobis exhiberet, pro iustitia nullum genus mortis esse fugiendum. Ipsum denique resurgere, & in cęlum ad Patris dexteram ascendere dignum fuit; vt omnibus resurrectionis æternæque vitæ spes certior tribueretur. Et qui pro omnibus factus reus Iudicium vltro subijt, par est vt omnium Iudex supremus existat.

Christiana religio præcepta moralia & iudicialia rationabiliter adhibet.

Quid insuper circa moralia aut iudicialia à Christiana Religione irrationabile traditur? Cum nulla vita melior, nullumque perfectius regimen quam Christianæ institutionis inueniatur. Quidquid enim boni super his à Philosophis doctissimisque viris tractatum est illa suscipit, nihilque veri reijciens perfectiora multa abundantius cumulauit. In ceremonialibus quoque nil impossibile nil contra rationem admittitur, sed magnam inde sanctitatem, diuinorumque delectationem homo acquirit.

Nullæ ad dignitatem Christianæ Relig. pertingere possunt sectæ.

Quid simile quæso aliæ religiones afferunt? An Philosophi in eius cõparationem venire possunt, qui nec de fine humanæ vitæ, nec de ipso medio quicquã certi diffinientes errores plurimos disseminarunt. Astrorum vero cultoribus, fabulis ac vanis superstitionibus occupatis nulli perniciosius stultiusque delirãt. Idololatræ nihil veri, aut honesti habent. Contra Iudæos signá promissa, & oracula Prophetarum, sacerdotia, sacrificia, omniaque illius gentis monumenta, euentus denique ipsi, ac mille iam & quadringentorum quinquaginta pluriumque annorum captiuitates, extirpatioque

tirpatioque, ac dissipatio, vastatioque reclamant. Hæreticos Euangelium & inter eos dissensio, ac demum profligatio satis coarguit, & iamfunditus extinxit. Contra Mahometanos omnis Philosophia, omnis recta institutio inuehitur, in quibus nil solidum, aut fide dignum reperitur. At doctrinam Christianam tot stabilitam vitæ sanctissimæ fundamẽtis, totque bonorum in mundo operum effectricem, quę tanto tempore, contraque tot acerrimos impugnatores, sua sanctitate prævaluit, nulla obiectio naturali vel supernaturali lumine eruta infringere vel damnare potest.

Quis ergo rectè sentiens fidem hanc Christi saluberrimam, non imitandam & amplectendam omnino proponat? Desistite igitur scioli ac temerarij, qui nõ aliter quam contra fidem blasphemando, sapientes videri posse putatis. Desinite tandem contra eam garrire, & in perniciem vestrã profanis sacra latratibus temerare. Sed cum tanta temporum, rerumque connexione, sacris vaticinijs, manifestis signis, certo successu, saluberrima doctrina, incomparabili vitæ sanctimonia, pręclarissimorum virorum approbationibus &, exemplis, miraculorumque frequentia, ac celebritate, postremoque innumerabilium Martyrum sanguine, ab exordio in succedentia vsque tempora fundata, extructa, roborataque sit; concedite hanc vnam verissimam esse, aliam hinc celeriter vitam sine vllo dubio expectãtes, & tunc tremendi Iudicis sententia subeunda est; qui oues quidem, id est bonos, à dexteris, hædos autem scilicet malos, à sinistris statuet: hique ibunt in supplicium æternum, illi vero in vitam æternam, vbi in Trinitate vnum Deum ineffabilem immensumque videbunt, eoque perpetuo perfruentur, per gratiam inuictissimi triumphantisque Redemptoris nostri Domini Iesu Christi. Cui est honor, virtus, potestas, imperium per infinita sæcula sæculorum. Hæc & alia præclare in prædicto libro à Hieronymo Sauanarola scripta.

Epilogus in laudem Christianæ fidei.

SECVNDA PARS.

CAPVT I.

De iuuandis Gentibus, & ratione agendi cum eis.

NAtiones omnes Paganorum siue Gentilium, quamuis innumerabiles sint, ad tres classes referri possũt, vt optime annotauit. Ioseph Acosta, in proœmio de Indorum salute procuranda. Prima est eorum qui à recta ratione non recedunt, & maximè politici sunt, cuiusmodi sunt Sinenses.

Gentes in tres classes referuntur.

LLLLl

nenses. Iaponenses. Secunda est minus politicorum, qui quamuis literis operam non dent, legibusque scriptis careant; habent tamen adumbratam quãdam Reipublicæ formam magistratibus honoris ac certis sedibus ornatam, habentque militiæ Duces, ac Religionis suæ celebritatem & ritus, ac denique ratione quadam humana gubernantur. In hoc genere erunt Mexicani, & Peruenses, de quorum Reipub. forma, legibus & ritibus, plura admiratione digna, & penitus incredibilia recēset idem Pater Acosta in libro de procuranda Indorum salute. Tertium genus est illarum gẽtium, quæ adeo barbaræ & siluestres sunt, vt à feris vix differãt, sine lege, sine Rege, sine Magistratu, sine fœdere, & Republica, magis ferarum ac pecudum caulas, quam hominum conuictum referentes. Huc spectant gentes illæ, quæ à nobis ideo Carybes appellantur, quia nihil aliud quam sanguinolentiam exercent, qui humana carne vescentes nudi incedunt vbi terra fert, vix ipsa virilia tegentes: ac alij quorum in nouo orbe, ac apud Aethiopiam interiorem & exteriorem Brasiliam, innumerasque Insulas infiniti sunt greges.

Hi omnes pro vniuscuiusque nationis talento iuuandi alliciendique sunt ad fidei veritatem, aliter tamen, atque aliter. Nam primi generis, vt olim ab Apostolis Græci, & Romani, cæterique Asiæ & Europæ populi, Deo intus agente, alliciendi sunt ad Sancti Euangelij iugum: quod si vi armisque pertentes, potius à Christiana lege reddentur alienissimi. Secũdæ vero classis fere eodem modo adducẽdi sũnt: sed quia morum & rituũ monstra tot tantaque apud ipsos sunt, & tanta in subditos sæuiendi licentia, vt nisi potentia superiori & authoritate regantur; vix aut Euangelij lucem, aut homine ingenuo vitam dignam accepturi videantur, aut in accepta perseueraturi intelligantur: merito his præfici, qui inter tales ad vitam Christianam transierint, Christianos Principes & Magistratus; cùm res ipsa deposcit, tum Ecclesiæ authoritas præcipit: sed ita tamen vt facultatibus fortunisque suis, & legibus non naturę, aut Euangelio contrarijs, vti liberè, permitti ipsis debeat.

Barbari humanos mores docendi.

Tertia vero classis, hoc est illud Barbarorum genus, qui potius belluas quam homines imitantur, (de quibus Aristot. 1. & 5. Politicorum ferarum more capi & per vim domari posse scripsit, & quorum in India Occidentali infiniti sunt greges) trahendi primum sunt, vt ante omnia homines esse discant, & humana doceantur, ac puerorum more instruantur. Quod si blanditijs ad meliora ducantur, bene: sin minus, deserendi non sunt; sed si aduersus salutem suam proteruiant, & in Magistratus, Medicosque suos insaniant; per potentiam, & honestam vim quandam ne Euangelium impediant, coercendi sunt, & in officio continendi: quos de syluis transferri ad vrbes & humanam vitam, & quodammodo inuitos ad regnum introi-

re

re, vt habetur Luc. 14. compellere expediet. Itaque in Barbaris primum curandum est, vt homines esse discant, deinde vt Christiani: quod tanti ponderis est, vt inde vel salus certa, vel certa pernicies expectanda sit. frustra enim diuina & cælestia docebis, quem ne humana quidem capere aut curare perspicias. Prodest in ea re plurimum nostrorum hominum consuetudo: prodest cultus omnis externus, atque obseruantia maiorum: prosunt conuentus certis & diebus & locis, pœnæque & contumeliæ irrogatæ negligentiæ, honor & præmia rectè factis proposita, ex ipsis qui elegantiores sunt, cęterorum magistros censoresque constituẽdo. Ordo vero quidã tum oppidorũ tũ domiciliorũ statuendus, vt nõ veluti funiculi fortuitas sedes eligant: tum vero, vt in cõspectu, eorum omnis actio sit, neque latebras petere sinantur. Ad hæc permixta illa & sine delectu spurca habitatio, vbi simul & Maritus & Vxor, filius & filia, & frater & hospes, & carnis ipse atque sus cubat, accurate auertẽda est, quantum licebit, quæ causa est nullius pudoris, nullius paternæ reuerentię, generis quoq; imo & sexus contẽpti, equinæ cuiusdã libidinis in obuia quæq; sine vllo pudore grassantis. Quæ tamẽ neq; breui omnia exigẽda sunt, neq; desperanda vel sero. Videmus certè nonparum esse perfectũ, vbi nonnulla cura moderatoris effulsit, quæ si confirmata vigilãsque fuerit; non dubiũ quin alium hominum statum efficiat. Vnus Pater Franciscus Xauerius, isque nulla ciuili potestate munitus, Insulam Mori fertur ex immanissima feritate ad miram mansuetudinem traduxisse, idque exiguo satis tempore. Quæ vero antiquorum inueterata consuetudine occalluisse videntur; adeo vt in meliorem formam transferri nequeant, maioribus sua amantibus, peregrina penitus respuentibus, ea minorum, id est puerilis, iuuenilisque ætatis accurata institutione emendanda sunt. Harum classium homines, aut vix homines ad Euangelij lucem adducendi sunt: quod si rationibus agendum sit, aut forte vi compellendi sint, vt fidei nostræ assensum præbeant: non dubium est quin primi generis Pagani difficilius trahãtur. Quam difficultatem scripturus aduersus gentes præsensit D. Tho. in 1. lib. contra Gentes, cuius eam reddit rationem. Officium quidem, ait, sapientis esse veritatem eloqui, & errorem qui est contra errorem oppugnare: at contra singulorum errores agere, id esse perdifficile: quod autem singulorum errores ignoti sint: aut quod non omnes vetus vel nouum Testamentum admittant, per quæ Iudæi & Hæretici possunt euinci: ac proinde esse confugiendum ad rationem naturalem, cui omnes assentiri cogũtur, quæ tamen in rebus diuinis est manca.

Quare contra Paganos mysteria supernaturalia probaturo, nec ratione, nec authoritate diuina quam ipsi non admittunt, agendum sit; merito D. Irenæus lib. 4. contra hæreses cap. 41. existimauit D. Paulum de se *Irenæus.*

 dixisse

dixisse plus omnibus laborasse: quia cum esset Gentium Apostolus quæ scripturas non admittebant; Christum esse Deum & hominem, difficilius ad credendum induci poterant. Cæteræ vero Barbaræ nationes, quales sunt illæ secundæ classis; imo & multæ ex prima, facillimo negotio ad Euangelij cognitionem adducuntur. Neque enim ad veritatem illis persuadendam, opus erit exquisitis admodum Philosophicisque rationibus: neque Clementis Alexandrini stromata, aut Arnobij argumenta scrutari, sed breues facilesque rationes ob oculos adducere.

Harum igitur Gentium siue Græci, (id est Politici) siue Scythæ (.i. barbari) ad fidem Catholicam conuersio est procuranda: æque enim debitores sunt Apostolici viri Græcis, & Barbaris sapientibus & insipientibus; quemadmodum Apostoli se ipsos debitores agnoscebant. Intelligebant enim in Iesu Christo, nõ esse Iudæi & Græci, Barbari & Scythæ discrimẽ. Neque enim alio sanguine Romani & Græci, alio Barbari redempti sunt. *Act. 11.* In illo certè linteo quod Petro esurienti Act. 11. cęlitus oblatum est, omne genus non solum volucrum & animantium, verum etiam serpentum & reptilium monstratum ac præparatum diuina docet historia: vt per hæc etiam sordidos & abiectos, Domino sanctificatos intelligamus, & nullũ genus mortalium à communi omnium salute putemus exceptum.

In his igitur Barbaris conuertendis omnes charitatis vires exercendæ sunt; nec debent operarij barbarorum ingenio moribusque belluinis stomachati opus Domini deserere: cum scriptum sit, *Psalm. 25.* *homines & iumenta saluabis Domine*: id est, vt Ambros. in psalm. 25. interpretatur, quem alij Patres sequuntur, homines iumentis similes. Nec est tam Barbara natio, quæ si velit animum applicare, sensu ad fidem necessario careat; quamuis enim barbari vt plurimum belluinos mores præ se ferant; non tamen est desperanda salus: si tamen chamo & freno regantur, & illorum maxillæ constringantur; quod si recalcitrauerint, non statim gladius adigendus est, sed pungendi moderatè, & paulatim cohibendi, donec assuefcant seipsos præbere obedientes. Quod si doctrinam statim non accipiant, ac docentibus se non accommodent, statim fastidiendi aut exterminandi sunt: Christi enim pretium & sanguis sunt: ac vt experientia magna ex parte docuit, seruilem naturam habentes, nisi metus ac vis aliqua inferatur; more puerorum obedire contemnunt. Hoc enim est lorum & iugũ *Eccli. 35.* quod sapiens Ecclesiastici 35. commendat, hæc virga & onus, hoc modo vel inuiti ad salutem compellentur intrare. Hæc autem omnia ita intelligenda sunt, non vt vim & sæuitiam à Christi visceribus alienissimam in Barbarorum nationes, aut tanquam in seruos dominandum probemus, sed vt ostendamus etiam illiberali, & difficili ingenio non esse salutem desperandam, si & patienter feratur, & sapienter regatur. Charitas omnia

omnia suffert, omnia sustinet, omnia sperat, patiẽs est, benigna est. Seueritas ergo si quæ exercẽda est, à charitate aliena esse nõ debet. Charitatis porro nihil est ita proprium, quam vt non quærat quę sua sunt: hanc si & animo intimè seruet, & re ipsa declaret, qui infirmorum, & insipientium morbis curandis austeriorem sese interdum exhibet medicum, non est timendum, ne subditorum animos ita offendat, vt vel à se, vel ab Euangelica simplicitate alienet: facile enim recuperat charitas quos disciplina commouerit. Imo vero per vtilem timoris vim ad libertatem filiorum paulatim homines diuinitus inducuntur. Ac denique addam, ad istam animi ineptitudinem, morumque feritatem exuendam plurimum conducere optimam educationem, eaque vinci & superari. In humano enim ingenio plus efficit educatio quam natiuitas. Quare nulla est tam Barbara natio, nulla tam stupida, quę si ab ineunte ętate accuratè & generosè educetur; non deponat barbariem, induat humanitatem, & morum elegantiam. Videmus vel in ipsa nostra Hispania homines in pagis quibusdam natos, si apud suos perseuerent, ineptos haberi ac ridiculos: eosdem traductos in scholas, aut curiam, aut celebres vrbes, mirę solertiæ ingenio præstare, nemini cedere. Ipsos Aethiopum liberos quibus nihil apparet absurdius, in palatio enutritos, adeo promptos ingenio, & ad quoduis paratos inuenias, & videas, vt si colorem detrahas, nostros putes. Plurimum potest consuetudo in omni genere morum, in vtramque partem & boni & mali. Quare non est desperandum de Barbarorum salute, & animali vita: quin temporum diuturnitate, assidua Ministrorum cultura & diligentia, ad Euangelium trahantur: vel tracti perficiantur.

Præterea nihil æquè elaborandum est, nihil tanti faciendum, quam vt ex Barbaris, futuris vel iam factis Christianis, omnis Idololatriæ amor, & sensus penitus euellatur. Hæc enim omnium est pestis perniciosissima, & quod est in humana conditione miserabile, nullum virus ita intimis visceribus hæret, cum semel est bibitum, nullius turpiter amãtis in scortum suum tam insanus amor quam est Idololatræ in Idolum defixus animus: quod experientia comprobante postquam didicit Ioseph. Acosta, his verbis idololatrarum amoris insaniam expressit: Nescio, inquit li 5. ca. 9. quibus verbis significem non tam imbutos quam in Idololatriam penitus transformatos istorum animos vt neque in otio neque in negotio, neque in publica re neque in priuata quicquam peragant; nisi Idolorum suorum prius superstitione adhibita: non lætari in nuptijs, non lugere funus, non epulum præbere, aut accipere, non deniq; aut pedẽ efferre domo, aut operi manũ adhibere sine sacrilegio Gentili: vtq; adeo Diabolus oppressos eorũ sensus tenet seruitute miserrima. Quanto vero artificio ista omnia celent

Idololatria à Barbaris penitus rescindenda.

Barbarorum idolatrarum insania erga Deos.

atque dissimulent, cum publicè agere haud liberum sibi esse perspiciunt, quanta rursus impudentia, cum licere sibi putant, insaniant; mirari potius possum, quam satis dicere. Quare quamuis non liceat per vim ad Baptismum Christianamque professionem compellere Barbaros subditos, licere tamen imo expedire, ab idolis colendis etiam inuitos reuocare, hoc est, illorum simulacra, & fana demoliri, superstitiones diabolicas extrudere: quæ non solum Euangelij gratiam impediunt, verum etiam naturæ legem infestant; quam vt seruent, compelli infideles subditi sine vlla dubitatione possunt: id quod apertè declarant leges Constantini, Valentiniani, Theodosij, cæterorumque Principum Christianorum: quarum non laudatores modo, sed impulsores authoresque Sancti Patres se præstiterunt. Et quoniam consuetudo magnas vires habet, sed in Barbaris longe maximas: sicut enim bruta animantia dedocere difficile est, ita hominem parum mente vigentem à consuetis retrahere grauissimum, maxime vbi consuetudo profundiores radices iecit. Proinde in hac re tanti ponderis omnes suos sudores, operas, conatus, exercebit Christi operarius. Proderit autem quamplurimum ritus & signa, & omnem externum cultum diligenter curare: his quippe & delectantur & detinentur homines animales, donec paulatim aboleatur gustus & memoria præteritorum. Quæ causa fuit Moysi vt populum Ægyptijs ritibus assuetum multitudine sacrificiorum, & cæremoniarum detineret. Neque enim prius quod spirituale est, sed quod animale; postea superstitionis antiquæ monumenta cautè & gradatim extinguenda curabit vt Idola sua, adorationesque omnes penitus dediscant, ac pro ijs Christianas frequentent. Deinde teneriores puerorum animi Christiana disciplina ac moribus præoccupandi sunt; priusquam paternas superstitiones & nugas imbibant: quas ridere, ac contemnere docendi sunt: præmijs & laudibus minores inuitandi atque animandi, maiores puerorum pudefaciendi exemplo, & terrendi.

Barbari animo leues & inconstantes.

Postremo quod omnium est & præcipuè considerandum, & diligentissime obseruandum, non facile credet verbis & quibusuis significationibus Barbarorum, etiamsi fidem tenere, & Baptismum appetere se proclament. Cum enim sint leues corde, facile credunt, non fidem concipientes ex Deo, facilè quoque id retractant inconstantes & leues. Diu, & multum tenendi vt quid profiteantur intelligant: vt veterem consuetudinem Idolorum deponant, & mores alios induant. Deniq; consuetudinis peruersę venenū alterius consuetudinis antidoto curandum est: vt vere Christum induāt, & non partim in Christo, partim in Baal claudicantes sibi grauiorem acquirant damnationem; & sancto nomini grauem faciant iniuriā: nō multitudine sed veritate animarum, lucra computanda sunt. Ita & Religio Christiana pluris fiet, & qui illi dant nomina gloriæ atque honori erunt.

Ac

Ac tandem aduersus Magos acrius pugnandũ erit, eorum fucos ac fraudes detegendo, ridendo deliramenta, versutias confutando: quod si resipiscere nullo modo velint (si facultas adsit) à cæteris separandi & grauiter quandoque mulctandi, modo plebem reliquam maior turbatio non sequatur. *Magi expugnandi.*

Quoniam verò supra de iuuandis Infidelibus latissimè diximus; vniuersa ibi tradita, accommodari optimè possunt pro alijs gentibus iuuandis politia & vrbanitate præditis: quare pro illis conuertendis nihil hic addendum arbitror.

CAPVT II.

De his quæ licita sunt agentibus inter Gentiles.

Ex his quæ secundo libro in genere tradidimus, cõstabit aperte quibus in rebus sit permissa communicatio cum Gentilibus: nunc tamẽ breuiter aliqua superaddemus. Primum nefas Idolorum fana adire, temporibus quibus ibi superstitiosa illa sacra celebrãtur; non tamẽ si alijs temporibus inuisantur, ad eum finem quo eorum structura, ornatus, & pulchritudo spectetur: & multo magis vbi occasio fert, vt rideatur, & contemnatur eorum superstitiosa & vana Religio, & vt eorum impia secta commodius confutetur. *Quibus in rebus nefas sit communicare cum Gentilibus.*

Secundo, Quando Christianis liceat Paganis suas operas locare, auxilium vel operam præstare vel ad extruẽda fana, vel consuendas vestes ad Idolorum cultum, aut vendere ea, quibus eos vsuros nouit ad superstitiosos Idolorum cultus, diximus supra. Tertio, Circa communicationes & commercia rerum, illud tantum se offert animaduertendum, vt pretia rerum iudicio boni viri atque prudentis constituantur, qua in re non deest difficultas; Vtrum quanti Barbari merces nostras æstiment, vẽdi possint; Nam calculus, gladiolus, & vitrea, & id genus alia tãto in pretio apud illos haberi compertum est; vt auri & argenti non paruam quantitatem pro ijs rebus persoluant: verum ista enucleate disputare non est huius loci. Illud exploratum teneamus, omne genus mercimonij cũ istis exercere licere, pretium vero neque lege neque certa ratione constare; sed iudicio sapientis: qui perspiciat quantum abundent ijs quæ ipsi reddunt, & quanti faciant vel ad vitæ præsidia, vel ornatum quemdam ipsis charũ: ea quæ accipiunt à nostris, & quanta horum copia inopiaue sit, vt omnibus probe perspectis, atque libratis, quę rerum æstimatio iusta censenda sit, statuere posit: quanuis in hac re maiori ex parte crediderim standum esse

esse consuetudini à viris doctis & pijs approbatę.

Ac denique in diuinis non licet cum Gentilibus communicare: Nam mos estE cclesię antiquissimus, vt à templo Pagani & Infideles excludantur cum S. sacrificiũ in missa offerri incipit. Vnde in Canone Carthaginensis concilij (habetur de consecr. d. 1. ca. Episcopus) dicitur quod nec Gentilis, nec Hęreticus, nec Iudęus prohibeantur ingredi Ecclesiam Dei, & audire solum Dei verbum vsque in finem Missæ Catechumenorum, quæ finiebatur dicto Euangelio. Vnde antiquitus perlecto Euangelio, Catechumeni ab Ecclesia egrediebantur; quia cum non essent in fide instructi, sacris altaris mysterijs inter esse non oportebat.

CAPVT III.

Quid singuli Christiani rudes, vt sunt Indi & Æthiopes, docendi sint ex Concil. Limensi actione 2. cap. 4. à Sixto V. confirmato.

CVm diuino præcepto omnes Christiani adulti teneantur pro suo captu scire, quę ad Religionis Christianæ quam profitentur, substantiam pertinent: qualia sunt mysteria fidei præcipua, quæ continentur in symbolo, mandata Decalogi omnibus seruanda, Sacramenta quoque ea quæ necessario cuique suscipienda sunt. Tum demum quæ à Deo petere, & expectare debemus iuxta Dominicæ orationis institutionem, sedulo in ijs erudiendi sunt à Pastoribus & Ministris omnes, maximè rudiores Indi, Æthiopes, pueri pro cuiusque ingenio, & oportunitate, ne grauissimo morbo ignorantiæ (vt fit passim) periclitentur, omnino autem curandum est, vt quicunque neque ætate, neque valetudine impediuntur, memoriter discant elementa Christiana, maximè symbolum fidei, orationem Dominicam, præcepta Decalogi, Sacramenta Ecclesiæ. Id vt fiat antiquorum canonum statuta sequens præcipit strictè sancta Synodus, vt nullus adultus ad Sacramentum Baptismi admittatur, qui non prius saltem symbolum, & orationem Dominicam memoriter reddiderit. Idemque in Sacramentis Pœnitentiæ & Confirmationis conferendis omnino seruetur, excepto vel necessitatis articulo, vel nimiæ senectutis, aut ægritudinis, siue etiam profundæ alicuius hebetudinis impedimento, quod Parochorum seu Confessariorum iudicio & conscientiæ relinquatur. Qui vero iis tãtis impedimentis grauati fuerint, vt copiosiorem Catechesim non admittant, doceantur

doceantur demum pro suo modo præcipua fidei capita, scilicet vnum esse Deum rerum omniũ authorem, qui accedentes ad se, vita æterna remuneret, improbos & rebelles æternis suppliciis in alio sæculo puniat. Deinde hunc ipsum Deũ, esse Patrem, & Filiũ, & Spiritũ Sanctũ, tres quidem personas, sed vnum Deum verum, præter quem nullus alius sit verus Deus. Nam quę adorant aliæ gentes præter Christianam, non esse Deos, sed Dæmones potius, aut figmenta hominum. Præterea Filiũ Dei propter reparandam salutẽ hominum, factũ hominem ex Virgine Maria, pro nobis passum, & mortuũ, ác tandem resurrexisse, & regnare in æternum. Hunc esse Iesum Christum Dominũ, ac Saluatorem nostrum. Postremo neminem posse esse saluum, nisi credat in Iesum Christum, & pænitens de peccatis commissis sacramẽta ipsius suscipiat, Baptismatis si quidẽ Infidelis est, Confessionis autem, si lapsus post Baptismum: ac denique statuat ea seruare, quæ Deus & Ecclesia Sancta præcipiunt. Quorum summa est, vt Deum diligat super omnia, & proximum sicut seipsum. Intelligant igitur Dei Sacerdotes, nisi in fide, vt oportet instructos baptizent, vel à peccatis absoluant, se & grandi sacrilegio commaculare, & animarũ reos, apud districtum Dei iudiciũ reddere.

Vt Indi Indicè doceantur ex eodem Concilio.

Christianæ instructionis, aut Catechismi scopus præcipuus est, fidei perceptio, corde enim credimus ad iustitiam, quod ore confitemur ad salutem. Quamobrem ita quisque instruendus est, vt intelligat, Hispanus Hispanicè, Indus, Indicè; alioqui quãtũuis bene dicat, tamẽ verbũ illius, iuxta Apostoli sententiã, sine fructu est. Quocirca nullus Indorum de cætero compellatur, orationes, siue Catechesim Latine discere, cum sufficiat, multoque melius sit, suo idiomate pronũciare, aut si qui ipsorum velint possunt etiam Hispanicum, quo multi iam vtuntur, adiungere. Præter hæc aliam aliquam linguam ab Indis exigere superfluum est. Hactenus Concilium.

CAPVT IV.

Breuis instructio, siue Catechismus pro rudioribus gentilibus ad Christi fidem conuersis ex Indico idiomate traductus, & a Synodo prouinciali Nouæ Granatæ approbatus.

INterrogatio. Quæro num sit aliquis Deus?
Respondeo. Deum esse.

I. Sunt ne plures Dij?

R. Vnum solum Deum esse, & præter hunc solum nullum omnino.

I. Vbi est igitur iste Deus?

R. In cælo, in terra ac vbique in omnibus locis esse.

I. Quis nam est iste Deus?

R. Pater, Filius & Spiritus Sanctus.

I. Est ne Pater Deus?

R. Deum esse affirmo.

I. Est ne Filius quoque Deus?

R. Similiter Deum esse aio.

I. Est ne etiam Spiritus Sanctus Deus dicendus?

R. Etiam Deum esse dicendum.

I. Ergo Pater, Filius, ac Spiritus Sanctus tres Dij dicendi sunt?

R. Nequaquam: nam licet sint tres Personæ distinctæ, tamen vnus solus est Deus.

I. Quomodo cum sit vnus solus Deus, affirmas esse tres Personas?

R. Cum inter has tres personas Pater non sit Filius, nec Spiritus Sanctus; nec Filius sit Pater, vel Spiritus Sanctus; nec Spiritus Sanctus sit Pater, aut Filius, necessario tres Personæ distinctæ sunt dicendæ.

I. Quomodo cum tres Personæ sint, dicis eas esse vnum solum Deum?

R. Quia dum omnes tres eandem habent essentiam, maiestatem, gloriam, Dij esse propterea nequaquam possunt.

I. Quid de sole, luna, stellis, lucifero, radiis & alijs his similibus rebus dicendum? sunt ne Dij appellandi?

R. Minime, sed vnius Dei Creaturæ sunt qui cęlum & terram ac omnia quæ in eis sunt propter hominis bonum creauit.

I. Quod nam est hoc bonum hominis?

R. Vt cognoscat in hac vita Deum Creatorem suum, suamque gratiam adipiscatur ac amicitiam, & in futura tandem ac æterna vita, eo fruatur in perpetuum.

I. Alia ne superest post hanc vallem miseriæ, vita?

R. Superest: animæ quippe hominum minimè cum corporibus instar animarum brutorum intereunt, sed immortales sunt, ac omnis interitus incapaces.

I. Quomodo in hac vita homo diuinam assequitur gratiam, & tandem in futura fęlicitatem ac vitam perennem?

R. Per fidem in Iesum Christum, & suorum mandatorum obseruantiam.

I. Quis nam est Iesus Christus?

R. Deus est verus, & homo perfectus, cum enim solus Dei filius esset in tempo-

tempore à Deo præfinito, hominem se fecit in purissimæ Virginis & immaculatæ Mariæ vtero, quę etiam post partum Virgo permansit: mortuus est tandem in Cruce, vt homines à peccato & pęna æterna redimeret.

I. Quomodo cum Deus fuerit, mori potuit?

R. Mortuus est vt homo, ac tertia die statim à mortuis resurrexit, ascenditque ad cęlos, vbi viuit ac regnat per sæculorum sęcula.

I. Cum Iesus Christus pro omnibus mortuus sit, num omnes homines salui fiunt?

R. Non credentes in Deum Iesum Christum, vel licet credant, non tamen facientes bona opera, nec mandata eius implẽtes minime saluari, sed ad pęnas inferni perpetuas condemnandos esse.

I. Qui credunt in Iesum Christum ac eius mandata obseruant, saluabunturne?

R. Saluabuntur: atque in corpore ac anima fruentur bonis æternis, eoque nomine in fine huius mundi Iesus Christus Saluator mundi rediturus est, ac petiturus rationem de omnibus operibus, ac omnes mortuos resuscitaturus.

I. Qui in peccatis vixerunt, habent ne aliquod se ab hac condemnatione liberandi remedium?

R. Non baptizatis, vnicum saluandi remediũ esse affirmo, vt se Christianos faciant, filiosque Dei adoptiuos per baptismi regenerationem.

I. Quid nam per Sanctam Ecclesiam intelligis?

R. Congregationem omnium Christianorum, cuius quidem caput est Iesus Christus, eiusque in terra Vicarius Summus Pontifex Romanus.

I. Quid si baptizati iterum peccent, quid remedij illis superest vt non condemnentur?

R. Confessio omnium suorum peccatorum fideliter Sacerdoti facta, cum detestatione ac proposito amplius ea non committendi.

I. An si hæc omnia fecerint, saluabuntur?

R. Saluabuntur, si tamen vsque in finem in obseruatione mandatorum Dei ac sanctæ Ecclesię perseuerauerint, quæ in hoc instaurantur, vt Deum super omnia diligamus & proximum nostrum sicut nos ipsos. Amen.

LIBER DVODECIMVS DE CONVERSIONE OMNIM GENTIVM PROCVRANDA:

Præcipua continens priuilegia à Summis Pontificibus, Religiosis pro Infidelium conuersione laborantibus concessa.

Vm omnes sacri Religiosorum Ordines, maxime vero Mendicantes, in agro militantis Ecclesiæ superna dispositione plantati esse dignoscantur, illarumque professores ob fidei Catholicæ propagationem indefesse laborāt, fructusque afferant Ecclesiæ Dei salutares; dignum æquūque arbitrati sunt summi PP. eos quamplurimis priuilegijs, & immunitatibus communire, ac condecorare, vt sic alacrius huic animarum saluberrimæ functioni accingerentur, ac vt commodius in terris à Romanis PP. remotis, animarum saluti possent consulere. Et quoniam fere immensum esset omnia & singula Mendicantibus in conuersione Infidelium laborantibus concessa priuilegia recensere: ea tantum selegimus quæ digniora, ampliora, magisque necessaria visa sunt. Illud ante omnia recolentes, omnia priuilegia gratiæ & fauoris specialiter alicui ordini elargita, ob communicationem priuilegiorum, esse omnibus alijs ordinibus Mendicantibus ita propria, ac si specialiter illis solis essent concessa.

Nec mirandū est maxima à Sūmis Pontificibus fuisse Religiosis in terris infidelium pro fidei propagatione laborantibus collata priuilegia: id enim non solum expediens, sed & maxime necessarium pro functione animarum obeunda videbatur. Nam cum in terris à sede Apostolica remotissimis versentur, ac sæpe in Regionibus, ex quibus vel ob magna itineris pericula, vel ob immensam distantiā, aut non potest, vel non sine magna difficultate ac expensis adiri Apostolica sedes, operæ pretium erat vt ministri eorum illa iurisdictione gauderent, qua possent in casibus emergentibus, non solum animarum salutem procurare, sed & omnia alia peragere quæ ad augmentum gloriæ Dei, ac fidei Catholicæ propagationem spectare videbantur. Quam ob causam Christus Dominus Apostolos in vniuersum orbem missurus, prius Episcopali dignitate condecorauit: deinde omnibus eandem, quam Petro summo Ecclesiæ & totius orbis principi, iurisdictionē licet delegatā concessit: ac non sine diuino consilio præmisit illa verba, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, euntes docete omnes gentes, *&c. Quibus Apostolos certos esse voluit de potestate sibi à Patre collata; vt ipsi etiam de ea*

quam

quam eis Christus delegauerat, non dubitarent, & sic alacrius tanto operi accingerentur.

Priuilegia concessa à Pio 2. & Sixto 4. Religiosis Ordinis Prædicatorum ad prædicandum Christi Euangelium euntibus in terras Infidelium.

SIxtus Episcopus, seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Apostolicæ seruitutis officium, cui dante Domino præsidemus, nos admonet, vt sicut bonus Pastor ad oues Christicolas pascendas aures nostræ contemplationis extendimus, & earum, nec non partium & Regionum, ac temporum qualitatibus pensatis, ad eorundem Christicolarum salutem vigilemus, & ijs quę à nostris prædecessoribus circa ea circumspectè emanasse comperimus, illorum vestigia imitantes, consimilibus facultatibus, & gratijs (dum à nobis petitur) robur Apostolici muniminis adijciamus. Dudum siquidem fęlicis recordationis Pij Papę II prædecessoris nostri litteræ emanarunt, quas præsentibus annotari fecimus; & quarum tenor sequitur, qui talis est. Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriã. Dum leuamus in circuitu oculos nostros, & gregem Dominicũ solicitudini nostrę (disponente Domino) commissum vndique mentis acie contemplamur, ex debito Pastoralis officij, vigilem curam impendimus, vt cultores vineæ Sabaoth, si cultui satis intendant, vt eius virtuosi palmites, extirpatis spinis & tribulis, latius extendantur. Sic ille cęlestis Agricola, & pius Paterfamilias, ad excolendam vineam suam diuersis horis & tempore seruos misit; ne fructus propter cultorum inopiam deperiret, sed potius bonorũ operum & virtutum germinaret. Cum vero in terris Infidelium messis quidẽ sit multa, operarij vero pauci, ne ager Dominicus spinis & vepribus repleretur, nonnulli prædecessores nostri de florido Prędicatorum Ordine ad irrigandum imbre Sanctę prędicationis corda Aquilonarium, & Orientaliũ nationũ, aliquos direxerunt filios & alumnos qui flante spiritu, plenos manipulos in horrea Sanctę Matris Ecclesiæ portauerunt: sed proh dolor temporibus nostris venit inimicus homo & superseminauit zizania in medio tritici, cum per Turcarum potentiam Christianorum aliquas nationes suo impiissimo dominatui subiecerit. Inde fit vt nos eo efficacius operam impendamus, quo magis gregem Dominicum à diro serpente conspicimus crudelius laniari. Vtque opportunis remedijs commodius prouideatur: nos dilecto filio Christophoro de Viterbio Ordinis Prędicatorum, Sacrę Theologiæ Professori, totius Societatis peregrinantium propter Christũ inter gentes Vicario generali, & Hæreticæ prauitatis Inquisitori per nos deputato

tato & cõstituto, & aliis suis successoribus pro tẽpore deputandis in partibus orientalibus tam infideliũ quam fideliũ constitutis, & quã maxime in Ciuitatibus Caffæ, & Peræ, Chij, & in terris Saracenorum, Paganorum, Græcorum, Bulgarorũ, Cumanorũ & Aethiopũ, Yberorum, Alanorũ, Gazarorum, Gothorũ, Zirorũ, Ruthenorum, Syrorũ, Iacobitarũ, Nubianorũ, Nestorianorum, Georgianorum, Armenorũ, Indorũ, Agolesticorum Tartarorum, Carelorũ, Vngarorũ, maioris Vngariæ, & aliorũ qui nondum fidei Sacramenta perceperũt. cõcedimus vt ipse Vicarius, & eius Successores,
1. & deputãdi ab ipsis pro tempore dicti Ordinis fratres, possint singulorum Christi fideliũ quorũcũq; Diœcesis, & locorũ ad ipsos pro tẽpore cõfluẽtiũ confessionem audire, & pro cõcessis, (etiamsi talia fuerint, propter quæ sedes Apostolica foret merito cõsulenda) pęnitentiã salutarem iniũgere, nec non à quibusuis sententijs excõmunicationis, tã ab homine quam a Iure latis, ac aliis censuris & pęnis, quomodocunq; vel qualitercunq; illas incur-
2. rerint, seu ligati fuerint absoluere, nec nõ (dummodo tales bigamiæ labe respersi nõ sint) super irregularitate, si quã quouis modo & causa incurrerint,
3. dispẽsare, ac huiusmodi cõfessione audita Eucharistię & Extremæ vnctio-
4. nis aliaq; Ecclesiastica Sacramenta ministrare. Insuper vt singuli cõfessores idonei, quos vicarius & fratres partiũ pr ędictarũ dicti Ordinis duxerint eligendos omniũ peccatorũ suorũ, de quibus cõtriti & ore cõfessi fuerint, plenariam remissionem in mortis articulo impendere, vel si alia. copiam Confessorũ habere nõ valuerint, dummodo cõtriti existant, eandem indul-
5. gentiã cõsequantur. Quodq; cõfessores ipsi singulorũ cõfessiones audire, & pro cõmissis quoties ipsis videbitur etiamsi talia sint, propter quæ sedes Apostolica merito sit cõsulenda, debitam absolutionem impendere, ac salu-
6. tarem pęnitentiam iniũgere, nec nõ ipsorũ fratrũ singulos à quibuscunque sententijs, censuris, & pęnis in ipsos quauis auctoritate promulgatis absoluere, & super irregularitate per ipsos quoquo modo cõtractis dispensare, omnemq; inhabilitatis & infamiæ maculã, (dũmodo à bigamia nõ proces-
7. serint) abolere liberè & licite valeãt. Insuper, vt ipsorũ fratrũ bonorũ operũ fructus amplius valeãt propagari, vt Vicarius & fratres pro tẽpore existentes, pręfata singula loca alias pro habitatione & vsu fratrum dicti Ordinis idonea, & in illis domos, & monasteria, cũ Ecclesijs, cãpanilibus, cãpanis, Dormitoriis, Hortellitiis, & alijs necessariis officinis erigere: quę quidẽ loca, domus, & Monasteria recepta, & erecta, & eorũ personę, & omnibus & singulis priuilegiis, indulgẽtiis, immunitatibus, & indultis, aliis locis, domibus, monasterijs & personis Ordinum Pr ędicatorũ à sede Apostolica quoquomodo cõcessis vtuntur, & gaudent, vti pariter debeãt & gaudere. Insuper vt Vicarius & fratres prædicti omnibus & singulis, gratiis, libertatibus, exẽptionibus, priuilegiis, indulgentiis & indultis, quibus Prouincialis

& fra-

& fratres Prouinciæ terrę sanctę vtuntur, & gaudét, & quę Romani Pōtifices, fratribus Prædicatoribus dictæ societatis hactenus cōcesserūt, etiā vti & gaudere valeant. Quodq; fratres ipsi Schismaticos & excōmunicatos, 8.
seu interdictos quoscunq; etiā quantumcunq; notorios, nisi quos Vicarius, seu deputati per eū euitare mādauerint, euitare minimè teneantur. Insuper 9.
omnibus & singulis Christi fidelibus, qui de bonis sibi à Deo collatis pro cétenario videlicet vnū, pro liberatione fideliū captiuorū de manibus infideliū, seu pro erectione & fundatione, seu manutétione domorū & Monasteriorū pro vsu, & habitatione dictorū fratrum erogauerint, liceat eligere Cōfessores idoneos, qui cō fessione eorū diligéter audita, ab omnibus peccatis, criminibus & excessibus etiam in casibus Sedi Apostolicæ specialiter vel generaliter reseruatis, semel dūtaxat, deinde quoties fuerit opportunū, (dūmodo talia sint propter quæ sedes Apostolica specialiter cōsulenda non sit) absoluere, & pęnitentiam salutarē iniūgere, nec nō omniū peccatorū in mortis articulo remissionē impendere licite valeant auctoritate Apostolica singulis prædictis, prout eos cōtingit, tenore pręsentiū indulgemus. Insuper 10.
prędicto & aliis qui pro tépore fuerint dictarū partiū Vicariis, super nataliū, & ætatis infra vigesimū tertiū annū defectibus, cum personis & fratribus Ordinē prædictū profiteri volētibus, & professis vt ad omnes Sacros ordines, vsq; ad Presbyteratus ordinem inclusiue & singula Ordinis Pręlaturas, & officia in dictis partibus promoueri, & in illis ministrare valeant dispensandi: nec nō Notarios ad actus publicos in fauorem fidei Christianę 11.
cōscribēdos creādi & instituēdi, dicta auctoritate tenore pręsentiū cōcedimus facultatē. Insuper vt fideliū feruētius deuotio in fide crescat, vt omnes, 12.
& singulę vtriusq; sexus personę, quę prędicationibus dictorū fratrū interfuerint, & illas cū proposito se emendādi audierint, singulæ singulis vicibus vnius anni & quadraginta dierū indulgentiā cōsequantur. Quodq; fratres 13.
& Sorores de pęnitētia Sācti Dominici, quos Vicarius, seu ab eo deputati fratres pro tépore recipiēt, & aliæ vtriusq; sexus personæ, quæ in Societate Beatæ Virginis sub capitulis & cęremoniis per ipsos vicariū seu fratres ordinādis Altissimo deuote famulabūtur, Cōfessores eligere qui cōfessionibus eorum diligenter auditis, ipsis cōfessis & contritis plenariā in mortis articulo omnium suorum peccaminum remissionem impendere valeant.

Postremo vt idē Vicarius & Inquisitor, alios Inquisitores hęreticę prauitatis in quibus sibi videbitur supradictis substituere & ordinare valeat. Et 14.
vt liberius ijdem vicarius, & fratres viuere valeāt, & Deo cōfidentius deseruire, in omnes & singulos, cuiuscunq; status, gradus, & cōditionis existant, qui bona mobilia, siue immobilia, videlicet possessiones, domos, apothecas libros, calices, paraméta instruméta, & omnia alia ad diuinū cultū pertinētia, ad vsum & commodū fratrum necessaria, cōtra ipsorū Vicarij, & fratrū volun-

voluntatem occupantes & detinentes, excommunicationis sententiā promulgamus, à qua nolumus à quoquam absolui posse nisi prius restitutione vel cū eodem Vicario siue fratribus conuentione facta, de ipsius, siue de ipsorū libero beneplacito & volūtate. Et vt ipse vicarius talentū sibi creditū sine impedimento & obstaculo valeat exercere, ex certa nostra scientia ipsam societatem, quæ per nonnulla Capitula generalia dicitur esse diuisa, reintegramus, & reponimus, ac in idem corpus vt prius erat reponi volumus & mandamus, præsertim omnes Cōuentus Lithuaniæ, Russiæ, Podoliæ, Valacchiæ maioris & minoris, nō obstātibus quibuscunq; literis & ordinationibus Capitulorū generaliū in oppositū cōcessis, & cōcedendis, declarātes, & mādantes, tales Cōuentus & nationes amodo esse sub vicario dictæ Societatis peregrinantiū. Quia vero cōditio temporū hoc requirit, volumus & mādamus, vt fratres qui dicūtur vniti vel Armeni, quod non obstātibus priuilegiis aliquorū summorū Pontificum, etiāsi de ipsis priuilegiis de verbo ad verbū deberet fieri mētio specialis, (vt secundū quod prius fuerant) ipsi Vicario in omnibus, & per omnia subdātur, & de eis disponere possit, sicut de cæteris sui ordinis fratribus, non obstātibus Apostolicis ac in Generalibus, vel specialibus Cōciliis editis cōstitutionibus & ordinationibus, quibus quantū præsentibus aduersantur derogari volumus, etiāsi talia sint, de quibus specialis, & expressa, ac de verbo ad verbū mentio præsentibus esset habēda, cæterisq; contrariis quibuscunq;. Nulli ergo omnino hominū liceat hāc paginā nostræ cōcessionis, excōmunicationis, volūtatis, mādati, & declarationis infringere, vel ei ausu temerario cōtraire. Si quis autē hoc attentare præsumpserit, indignationē omnipotentis Dei, & beatorū Petri, & Pauli Apostolorū eius, se nouerit incursurū. Datū Romæ apud Sanctū Petrū, Anno Incarnationis Dominicæ 1464. pridie Idus Iunii, Pontificatus nostri anno sexto. Quare pro parte dilecti filij Baptistæ Fatinārij de Ianua, dicti Ordinis fratrū Prædicatorū professoris, Vicarij Generalis in terris peregrinantiū huiusmodi dictorū per dilectū filiū Martialem Auribelli Sacræ Theologiæ professorem & Priorem Generalē dicti Ordinis deputati & instituti nobis fuit humiliter supplicatū, vt præmissis & in dictis litteris cōtentis Apostolici muniminis robur adijcere, ac omnes & singulas facultates dicto Christophoro in præmissis litteris cōcessas, eidem Baptistæ pari modo cōcedere & aliàs in præmissis opportunè prouidere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur cupientes fidem Catholicā vigere, augmentari, & etiam manutenere, eiusdem Baptistæ in hac parte supplicationibus inclinati litteras Apostolicas cum omnibus & singulis indulgentiis, cōcessionibus, indultis, & clausulis in eis contentis, nec nō societatem prædictā auctoritate Apostolica tenore præsentiū ratificamus, approbamus, & præsentis scripti patrocinio cōmunimus, illasque perpetuo viribus subsistere decernimus, easq; ad

Conuen-

Conuentum Ciuitatis Chij harum serie extendimus, nec nõ vniuersos, & singulos eiusdem ordinis fratres, qui dicuntur vniti vel Armeni, aut alias vt præfertur, dicta auctoritate eidem Societati subijcimus, ipsamque Societatem præfata auctoritate approbantes, & confirmantes, omnibus, & singulis cuiuscunque dignitatis, gradus, conditionis, vel ordinis existant, sub excommunicationis pœna quam eo ipso incurrant, Societatẽ prædictã in pręmissis, seu alias quomodolibet impedire, seu inquietare vel molestare, seu ipsam diuidere, extinguere, [illegible] separare, aut alias de illa se intromittere quoquo modo præsumant, districtius inhibemus. Præterea, vt dictus Baptista in præmissis vtilius, & diligentius se gerere possit, & habere sibi omnes & singulas facultates, & auctoritatem per præfatum Pium prædecessorem dicto Christophoro olim concessas, pari modo, & absque vlla differentia perinde in omnibus & per omnia, ac si dictæ insertæ litterę ad instantiam ipsius Baptistæ emanassent, concedimus per pręsentes, ordinãtes & decernentes ex nunc irritum & inane, si secus super ijs, à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ac omnibus, & singulis, quæ idem prædecessor in dictis suis litteris voluit non obstare, cæterisque contrarijs quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ ratificationis, approbationis, communitionis, extensionis, confirmationis, inhibitionis, concessionis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1473. Kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno secundo.

Circa præfata priuilegia illud solum se considerandum offert, quod etsi à Pio II. gratiæ, ac priuilegia omnia fratribus Inquisitoribus, ac alijs ab eisdem designatis concessa tantum videantur, ac perinde ad alios ordines non extendenda. Sixtus tamen IV. expreßè illamet priuilegia, cum singulis alijs gratijs & concessionibus cõgregationi siue Societati, in terris infidelium peregrinantium concessit, eaq; omnia ad monasterium Ciuitatis Chij voluit extendi: quare de perpetuitate huius priuilegij, ac de communicatione cum alijs ordinibus non potest dubitari. Ad maiorem tamen conscientiæ securitatem oporteret summum Pontif. consulere.

Præterea Innocentius IV. & Nicolaus III. alijq; Pontifices amplissima etiam & his similia priuilegia concesserunt, vt patet ex Bullis relatis in Bullario collecto à doctissimo viro fratre Emanuele Rodriguez, referam vero nunc eam tantum quã Innoc. IV. in fauorem præfati ordinis Prædicatorum concessit quæ habetur in Compendio siue collectione priuilegiorum ordinum Mendicantium per Ioannem Baptistam Cõfetium pag. 6.

Priuilegia Fratribus Prædicatorum ad partes Orientales, & terras infidelium ad prædicandum Iesu Christi Euangelium proficiscentibus per Innocentium IV: concessa.

INnocentius Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs fratribus de Ordine Prædicatorum in terras Saracenorum, Paganorum, Græcorũ, Bulgarorum Cumanorum, Æthiopum, Syrorum Iberorum, Alanorum, Gazarorum, Gothorum, Zicocorum, Ruthenorum, Iacobitarum, Nubianorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum, Mostelitarum, Tartarorum, Hungarorum maioris Hungariæ Christianorum captiuatorum apud Tartaros aliarumque infidelium nationum Orientis, seu quarumcunque aliarum partium proficiscentibus salutem, & Apostolicam benedictionem.

Cum hora vndecima sit diei, hominibus vt exeant ad opus, vsque ad mundi vesperam deputata, & illud Apocalypsis eulogium, cito credatur cum Matris Ecclesiæ consolatione complendum, videlicet, oportere viros spirituales, vitæ munditiam, & intelligentiæ gratiam cum Ioanne sortitos, populis, & gentibus, linguis Regibusque multis denuo prophetare, quia non sequetur reliquiarum Israël per Isaiam Prophetam, saluatio, nisi (iuxta Paulum Apostolum) prius introeat gentium plenitudo. Nos licet immeriti super Apostolicæ Sedis speculam constituti, fideliter; ac prudenter dispensandis Dei ministerijs, & operibus coadiuuandis intendimus, si vrgente plenitudine temporis, post pia priorum studia, in vineam Domini Sabaoth nouos, & penè nouissimos, qui sapientiam longum didicere per otium, operarios mittere procuramus. Vos igitur quos iuxta professæ Religionis officium zelus comedit animarum, & in quadriga quarta, cum varijs charismatum donis, & fidei fortitudine trahitis, vbiq; discurrere, ac vexillum Regis gloriæ procul leuare gestitis: ad Gentes quæ Iesum Christum Dominum non cognoscunt, & ad substractionis filios qui sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ non obediunt, destinamus, vobis in remissionem peccatorum omnium, iniungentes, quatenus seminaturi super aquas multas, in illo tantum qui mundum dixit se vicisse, confisi, ad illuminationem cæteræ multitudinis, & exterminium hæreticæ falsitatis, ad confirmandum nutantium animos, & fidelium confortandos, in luce sermonis, & fortitudine operis, propositum vobis iter, sine quorumlibet offensione curratis. Vt autem ministerium vestrum honoretur plenius, & honora-

honorabilius impleatur, præsentium vobis auctoritate concedimus, vt in terris quæ adhuc Sedis Apostolicæ magisterio non intendunt, proponere verbum Dei, & constitutis ibidem (non obstante si aliqua sunt excommu- 2.
nicatione ligati) in verbis, officio, ac cibo, ac in alijs securè communicare, & ipsos, seu etiam alios, conuerti ad vnitatem Christianæ fidei cupientes, recipere, baptizare, & aggregare Ecclesiæ filijs valeatis, & Presbyteri ex 3.
vobis, ipsos aggregatos possint insignire charactere clericali, & ipsos ad Acolythatus ordinē promouere. Liceat etiam vobis ibidem redeuntibus 4.
ad obedientiam Sedis Apostolicæ, qui sunt excommunicatione ligati, absolutionis beneficium iuxta formam Ecclesiæ impertiri, & super eo dis- 5.
pensare cum ipsis, qui sacros Ordines receperunt, & diuina celebrarunt officia, sic ligati; hoc ipsum vobis sit licitum circa illos de terris eisdem, 6.
qui temporibus indebitis, vel infra ætatem legitimam, aut qui omnes eadem die, vel superiores prętermissis inferioribus, conferre, seu recipere Ordines præsumpserunt, (si tamen in hoc seruata talis forma extiterit, per quam ordines recepissent.) Vobis præterea dispensare liceat, vt illi ex na- 7.
tionibus vestræ prædicationi commissis, qui post susceptionem sacrorum ordinum, vel in gradibus, & casibus à diuina minimè lege prohibitis, matrimonia contraxerunt, remaneant in eisdem: & hi qui ad Ecclesiæ Ca- 8.
tholicæ redierint vnitatem, vt inter suos habitent, eisque communicent; nec non quod Clerici nationum ipsarum, publicè ad obedientiam Sedis Apostolicæ redeuntes, gaudeant priuilegio Clericali. Sit etiam vobis lici- 9.
tum omnium fidelium in terris prædictis confessiones audire, ac ipsis iniungere pęnitentias salutares, & excommunicatos à Canone, vel alio modo, iuxta formam Ecclesiæ absoluere, dummodo iniuriam & damna passis satisfaciant competenter. Cum irregularibus autem partium illarum 10.
in casibus in quibus solent Legati Sedis Apostolicæ dispensare, ac etiam cum Clericis ipsarum partium, patientibus defectum natalium, (dummodo non sint de adulterio, vel incestu aut de Regularibus procreati) sit vobis dispensandi facultas. Quam circa illos similiter habeatis, qui ab vni- 11.
tate Ecclesię Catholicæ, seu Religione, vel Clericali Ordine discesserunt, si humiliter redire voluerint, & dignè satisfacere de commissis, ita quod ipsi Religiosi ad sua loca, salua disciplina Ordinis, resumantur, & illos ex iam dictis qui excommunicationis vinculo sunt adstricti, iuxta præmissam formam, & prædictæ satisfactionis modum absoluere valeatis, & cū irregularibus ex eisdem, (sicut est expressum superius) dispensare. Ad hæc 12.
sit vobis absoluendi facultas, occisores Clericorum, & Religiosarum personarum, in prædictis partibus constitutos; fundandi ibidem nouas Ec- 13.
clesias; & reconciliandi ipsas quæ sunt casu aliquo profanatæ, ac de nouo 14.
fundatis Rectores idoneos prouidendi, & illis qui de Gentibus, vel schis- 15.

maticis nouiter ſunt conuerſi,dandi licentiam vt vxores ſuas, cum quibus in gradibus à lege diuina non prohibitis contraxerunt valeant retinere.
16. De cauſis matrimonialibus quas in partibus illis ad audientiam veſtram deferri contigerit,legitimè cognoſcendi, ac diſcordantes inter ſe ad
17. inuicem, quod ad pacem & concordiam redeant, nec non quod inordinatè viuentes, de ſuis exceſsibus,ſicut iuſtum fuerit, ſatisfactionem exhibeant,compellendi per cenſuram Eccleſiaſticam, vobis libera ſit facultas.
18. Inſuper, in locis in quibus vos hoſpitari contigerit, vel in locis partium earundem, in quibus reſidentiam facietis, Miſſam, & cætera diuina cele-
19. brare officia, & in eiſdem partibus cæmeteria benedicere; ac dare indul-
20. gentias,commutare vota,facultatem & licentiam habeatis.
21. Cæterum vobis concedimus,quod à Catholicis Patriarchis,Archiepiſcopis,& Epiſco-
22. pis Ordines, & alia Eccleſiaſtica ſacramenta ſuſcipere, & altaria portatilia,more ipſorum à iam prędictis Epiſcopis benedicta habere, & eis vti
23. poſsitis. Si contingat vos aliquo caſu noſtra altariola non habere, ac veſtes Sacerdotales,altaris pallas,corporalia per eos qui ex vobis ſunt Preſbyteri(cum neceſſe vobis fuerit) benedicere, vbi Catholicorum Epiſco-
24. porum copia non habetur,nec non alia facere quæ ad augmentum Dominici nominis,& ampliationem Catholicæ fidei, ac reprobationem & irritationem illorum qui ſacris traditionibus contradicunt,ſicut pro loco, & tempore videbitis expedire. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſsionis infringere vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei,& B B.Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datũ Aſsiſij 10.Kal.Auguſti,Pontificatus noſtri anno XI.

Quamplurima alia etiam priuilegia conceſſerunt alij ſummi Pontifices fratribus Prædicatoribus in terras Infidelium pro fidei propagatione miſsis, vt Greg. 11. in Bulla quæ incipit Super gregem dominicũ. Vrbanus VI. Sincerus deuotionis affectus. Et Innocentius VI. Cum hora, &c. vbi inter alia inquit, Cęterum vobis concedimus, quod à Catholicis Patriarchis,Archiepiſcopis,Epiſcopis poſsitis Ordines, & alia Eccleſiaſtica Sacramenta ſuſcipere; & altaria portatilia more ipſorum à iam præfatis Epiſcopis benedicta habere,& eis vti, ſi contingat vobis aliquo caſu, veſtra altaria non habere, ac veſtes Sacerdotales, altaris pallas,& corporalia,per eos qui ex vobis ſunt Preſbyteri cum neceſſe fuerit benedicere,nec non altaria & calices; Sacramenta Confirmationis cõficere, & vti oleo ac chriſmate, vbi Catholicorum Epiſcoporum copia non habetur: nec non alia facere quæ ad augmentum Dominici nominis, & ampliationem Catholicæ fidei, ac reprobationem illorum, qui ſacris traditionibus contradicunt,ſicut pro loco & tempore videbitis expedire.

Ac denique Gregorius XI. in Bulla Fidelium nouella plantatio, ait: Et cum nobis expositum sit quod de multis personis partium prædictarum, quæ vt Presbyteri celebrarunt diuina officia, & pro talibus reputantur, frequẽter dubitari contingit, an iuxta formam Ecclesiæ baptizati fuerint vel non, & an Ordines rite receperint, in quibus vt præmittitur ministrarunt: quodque si in ordinandis ipsis de nouo interstitia temporum seruarentur, magnum scandalum inter populares, qui ab eisdem audierunt diuina, & sunt etiam eisdem confessi, posset verisimiliter generari. Nos itaque intendentes animarum prædictarum, & aliorum fidelium partium earundem saluti vtiliter prouidere: vobis & singulis vestrum, tam in sacerdotij, quam in Diaconatus ordinibus constitutis, vt omnes, & singulos partium prædictarum de quibus dubitatur, si fuerint baptizati, vel nõ baptizati, iuxta prouisionem Iuris in huiusmodi casibus adhibitam baptizare valeatis: his verbis præmissis, videlicet, Si nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti amen; auctoritate Apostolica tenore præsentium indulgemus.

Insuper eisdem Infidelibus de partibus antedictis taliter ordinatis, qui diuina vt præmittitur celebrarunt: quod ab Episcopis gratiam & communionem dictæ sedis habentibus, & in partibus commorantibus antedictis, omnes tam minores, quam sacros ordines, statutis temporibus, aliquo interuallo in huiusmodi sacris ordinibus recipiendis, & conferendis propter eorum reuerentiam, obseruato, si sine scandalo fieri possit. Alioquin, omnes vna eadẽ die simul præfatos ordines sacros & minores pro huiusmodi scandalo euitando recipere, quo etiam priuilegio quantum ad temporũ interstitia, tam inter minores quam maiores ordines non seruanda per quinquennium, prædicti Religiosi in antedictis partibus commorantes gaudere valeant, iusta de causa, & ab eorum superiore in illis partibus degente examinanda: ipsisque Episcopis dictos minores & sacros ordines personis eisdem secundum præfatam distinctionẽ, cum interuallo, vel vna & eadẽ die simul dicendo, si dubitari contingat, an ordines rite receperint: videlicet, Si ordinatus es ritè, nõ te reordino, ad sacros antedictos seruata alia forma, & materia, ac solemnitate debita, in præmissis quibuscũque constitutionibus Apostolicis in contrarium editis nequaquam obstantibus de gratia concedimus speciali.

Idem etiam Pontifex in Bulla Cum nos ad terras Saracenorum, &c. Vt vero submotis impedimentis quibuslibet eorundem negotiorum prosecutione, libere, & efficaciter, auctore Domino intendere valeatis: omnes & singulos cuiuscunque dignitatis, ordinis, & conditionis, vel status Ecclesiastici, vel mundani extiterunt, qui vobis, vel familiaribus, vel Nuncijs vestris quam diu fuerint in prosecutione prædicta, impedimenta

vel obstacula quæcunque per se, vel per alios præsumpserint ministrare, quominus prædicta negotia libere & efficaciter prosequi Deo fauente, possitis, citandi quod infra certum terminum competentem quem eis duxeritis præfigendum, Apostolico conspectui personaliter se præsentent, facturi super his, quod iuxta demerita expedire viderimus, vobis & cuilibet vestrum auctoritate præsentium concedimus facultatem: diem vero citationis & præfixionis huiusmodi, & quicquid super præmissis duxeritis faciendum, vobis per vestras literas harum serie continentes, studeatis fideliter intimare. Eosque insuper omnes vel singulos supradictos cuiuscunque dignitatis, ordinis, conditionis, vel status Ecclesiastici vel mundani extiterint, qui supradicto obstaculo, per se vel alios præsumpserint supradictis ministrare, auctoritate Apostolica, eo ipso decernimus excommunicationis sententię subiacere, eorumque terras fore suppositas Ecclesiastico interdicto: cuius excommunicationis absolutionem, & interdicti relaxationem, absque auctoritate sedis Apostolicæ speciali, præterquam in articulo mortis, ab alio, quã à vobis vel vestrũ aliquo, & tunc etiam nisi congrua satisfactione præmissa nequeãt obtinere, non obstãtibus quibuscũque priuilegijs & indultis sub quacunque forma vel expressione verborum eisdẽ impediẽtibus, vel eorum aliquibus ab Apostolica sede concessis, vel in posterum concedendis, quæ ad hęc eis in nullo volumus suffragari.

De alijs etiam priuilegijs Fratribus Minoribus concessis in terris infidelium laborantibus.

Similibus fere in omnibus, ac æque amplis priuilegijs à multis Pontificibus cõcessis, Minorũ ordo fuit condecoratus. Præcipuè vero Ioannes 22. Pontificatus sui anno 6. eisdem fratribus omnia quæ Innoc. IIII. & Nicolaus III. ac fere eisdem verbis quæ concesserunt Religiosis ordini Prædicatorum, ipse etiam permisit & indulsit, ac in aliquibus ampliauit. Illis namque facultatem præbuit, vt vbi Episcoporum Catholicorũ copia non esset, Cõfirmationis Sacramentum conferre possent, ac vti oleo & chrismate antiquis. Ac demum Leo X. quibusdam fratribus deputatis ordinis Sancti Francisci in nouum Indiarum orbem proficiscentibus amplissimas gratias concessit, vt patet ex sequenti Bulla, quæ habetur in Bullario per fratrem Emmanuelem Rodriguez edito.

Dilectis

Dilectis filijs Fratribus Ioanni Clapion, & Fratri Francisco de Angelis. Leo Papa X.

DIlecti filij, &c. Alias fælicis recordationis Nicolaus Quartus, & Ioannes vigesimus secundus, & Vrbanus Quintus, & Eugenius quartus, & alij Romani Pontifices prędecessores nostri debita meditatione cōsiderantes, quod vestri ordinis munda Religio à Christo Domino exemplis, ac verbis Apostolicis suis tradita, ac Beato Francisco & eum sequentibus inspirata fuerit, ac quod nonnulli eiusdem ordinis professores pro fidei propagatione in Infidelium partes, eum iam Apostoli non existant in orbe, destinare opus esset, prout ipse Beatus Frãciscus suo tempore actualiter fecit, vt in vinea Domini fructuosos palmites producerent, nonnullis vestri ordinis tunc expressis fratribus vt in terris Infidelium tunc destinatis existentibus, quod Dei verbum proponere, & ibidem constitutos, si eorum aliqui excommunicationis censura ligati essent, absoluere, quoscunque ad Christianę fidei vnitatem conuenire cupientes recipere, baptizare, Ecclesijs aggregare, & hi ex dictis fratribus qui in sacerdotio constituti essent, Pęnitentię, & Eucharistię, & extremæ Vnctionis, aliaque Ecclesiastica Sacramenta personis præmissis ministrare & exercere, nec non in casu necessitatis (Episcopis in prouincia non existentibus) Confirmationis Sacramentum, & ordinationis, vsque ad minores ordines fidelibus ministrare, cappellas & altaria, nec non calices, & paramenta Ecclesiastica benedicere, ac Ecclesias recōciliandas vel Cæmeteria reconciliare, eisdem de idoneis ministris prouidere, eisque Indulgentias quas Episcopi in suis Diœcesibus concedere solent impartiri, & alia quęcunque facere, quæ ad augmentum diuini nominis, ad conuersionem ipsorum infidelium populorum, & ampliationem fidei orthodoxæ, & reprobationē & irritationē illorum, quæ sacris constitutionibus contradicunt, sicut pro loco, & tempore viderint expedire, valeant, & possint. Nec non vti oleo sancto, & Chrismate antiquis vsque ad tres annos, cum in eisdem partibus nouum oleum, & balsamum sine difficultate magna haberi non possint, libere & licitè valeant. Nec non aggregatos eosdem (vbi Episcopi non habentur) clericali insignire charactere, & ipsos ad minores ordines promouere licere: etiam sedis Apostolicæ sententia excommunicationis irretitis absolutionis beneficium iuxta formã Ecclesiæ inpartiri, & qui de gentibus Schismaticis, vel alias nouiter essent conuersi dandi licentiam, vt vxores suas cū quibus in gradibus à lege diuina non prohibitis cōtraxerunt, retinere valerent, & de causis Matrimonialibus quas in partibus illis ad audientiam

nostram

nostram deferre deberent, legitimè cognoscendi, & discordantes inter se concordare. Ac etiam eisdem fratribus licitum esse omnium fidelium in terris prædictis confessiones audire, & ipsis iniungere pænitentias salutares, & vota commutare, & excommunicatos à Canone vel alio modo iuxta possibilitatem satisfecerint. Insuper in locis in quibus fratres ipsi residentiam facere vel eos hospitari contingeret, missam & diuina officia cum solita solemnitate celebrare, & si in eisdem locis vitæ necessaria ieiuniorum tempore commode haberi non possent, ad prædicta ieiunia eosdem fratres minime teneri declararunt, cum eisque misericorditer dispensarunt. Et vt de suis laboribus fructum reportarent, fratribus prędictis verè pænitentibus, & confessis eam indulgentiam concesserunt, quam proficiscentibus in terræ sanctæ subsidium sedes Apostolica concedere cõsueuit. Ac etiam omnibus vtriusque sexus, confessisque qui loca & Ecclesias fratrum dicti vestri ordinis in partibus pręmissis constructa, & in posterum construenda singulis diebus quibus visitauerint, causa deuotionis siue eleemosynę faciendæ, ipsis de iniunctis eis pænitentijs centum dies misericorditer relaxarũt. Quique eisdem fratribus auctoritate Apostolica concesserunt, vt in Ciuitatibus, castris, villis, seu locis quibuscũque ad habitandum domos & loca quæcunque seu hactenus recepta mutare, aut eam venditionis, permutationis, aut cuiusuis donationis titulo, in alios transferre valerent. Ac insuper, vt omnes, & singuli vestri ordinis professores, qui eodem succensi zelo ad ea loca cum fratribus prædictis transire voluissent, omnibus & singulis præmissis gratijs & indultis gaudere liberè possent, prout eisdem fratribus, & eorum cuilibet coniunctim vel diuisim pro fratrum præfatorum vita, tunc pro tempore indultum esset, vel concessum. Nec fugientes à sæculo in ordine præfato recipere, ac omnia, & singula facere quæ ad ea, quæ dicti ordinis concernerent professionem, & religionem, quę Ministri Generales & Prouinciales ex officio, & indultis Apostolicis facere possunt, prout in eorundem professorum desuper confectis litteris latius enarratur. Cum autem sicut accepimus, vos quorum zelus est, Deo animas lucrifacere, & per vestræ sperationis industriam & solicitudinem diuina stipulante gratia adulterinas plantationes diuellere, ac in messe Domini virtutes serere, vitia radicitus extirpare, & humanum genus ad saluationis & cognitionis semitas reducere, ad Indianas Insulas, aliasque prouincias charissimi in Christo filij nostri Caroli Hispaniarum, & Romanorum Regis Catholici, in Imperatorem electi, ditioni subiectas, & illis propinquas terras, vbi homines veritatis fidei cognitione carent, conferre desideratis, & in illis verbum fidei seminando, huiusmodi sanctis actionibus, vos exercere, de superiorum vestrorum licentia intendatis; nos tam sancto, & hominibus huiusmodi pro eorũ animarum

marum salute necessario opere desiderio fauorabiliter annuere volentes, motu proprio, & certa scientia ac potestatis plenitudine vobis & vestrum cuilibet facultatibus, concessionibus, & gratiis ac indultis supradictis iuxta superius narratorum continentiam vobis, & cuilibet vestrum, & ad vitam vestram à vobis quatuor deputandis vti, potiri, & gaudere, prout superius explicatur, liberè & licitè valeatis, concedimus, & indulgemus, volumus autem quod ea quæ ad Episcopalem ordinem ac dignitatem dumtaxat pertinent, vigore pręsentium nullus vestrum exercere posſit, nisi in Prouincijs vbi Catholicus Antistes non fuerit, in aliis enim locis Pontificalia solū per Episcopos exerceri valebunt. Quocirca vniuersis & singulis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, cæterisque in dignitate constitutis, nec non omnibus, & singulis tam Ecclesiasticis, quam laicis ordinum quoruncunque professoribus, sub pęna excommunicationis latæ sententiæ, & maledictionis æternæ, à qua non nisi per nos, seu de nostro, seu dicti Ministri vestri cōsensu posſint absolui, firmiter inhibemus, ne vos, aut vestrum aliquem ad vitam vestrā seu deputādos fratres præfatos, à vobis, vel à Ministro generali ordinis præfati, in pręmissis, seu pręmissorū aliquo directe, vel indirectè, per se, vel alium, quouis quæsito colore impedire præsumant. Quod si quicquā à quouis aliter attentatum fuerit, etiam prætextu quarumcūnque litterarū Apostolicarū à Sede Apostolica concessarum, seu in futurum concedendarū, etiam si in eisdem litteris præsentes de verbo ad verbum insertę fuerint, & specialiter à nobis reuocatę, irritum sit penitus & inane declarantes ex nūc prout ex tunc, non esse intentionis nostræ, nec in futurum fore, in pręmissis (dummodo illis sanctè pro tempore intendatis) vobis impedimentum vel detrimentum inferre. Non obstante prohibitione Fę. rec. Bonif. Papę VIII. prędecessoris nostri, qua cauetur ne quis de Prędicatoribus & Minoribus, & aliis Religiosis mendicantibus (quibuscunque super hoc priuilegijs muniti existant) prædicta pręsumant, absque Sedis Apostolicę licentia speciali, plenam & expressam facientis de huiusmodi prohibitione mentionem. Nec non constitutionibus & ordinationibus, &c. Datū Romæ apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die 25. Aprilis, anno 1521. Pontificatus nostri anno nono. *Hactenus Bulla Leonis X.*

Annotatio.

Quāuis priuilegia præfatis fratribus, vtpote personis particularibus concessa, extincta videantur, tamen omnia fere ordini Prædicatorum ac Minorum ab alijs Pontificibus diuersis temporibus fuere concessa. Nam inprimis de Prædicatoribus constat ex Bulla Sixti quarti, & de Minoribus ex Bulla Ioannis 22. ac multa ex his priuilegiis post Concilium Tridentinum Ordini Carmelitarum à Clemente VIII. & Paulo V. Summis PP. fuerunt indulta, vt ex sequentibus priuilegijs patebit.

nostram deferre deberent, legitimè cognoscendi, & discordantes inter se concordare. Ac etiam eisdem fratribus licitum esse omnium fidelium in terris prædictis confessiones audire, & ipsis iniungere pœnitentias salutares, & vota commutare, & excommunicatos à Canone vel alio modo iuxta possibilitatem satisfecerint. Insuper in locis in quibus fratres ipsi residentiam facere vel eos hospitari contingeret, missam & diuina officia cum solita solemnitate celebrare, & si in eisdem locis vitæ necessaria ieiuniorum tempore commode haberi non possent, ad prædicta ieiunia eosdem fratres minime teneri declararunt, cum eisque misericorditer dispensarunt. Et vt de suis laboribus fructum reportarent, fratribus prędictis verè pœnitentibus, & confessis eam indulgentiam concesserunt, quam proficiscentibus in terræ sanctæ subsidium sedes Apostolica concedere cõsueuit. Ac etiam omnibus vtriusque sexus, confessisque qui loca & Ecclesias fratrum dicti vestri ordinis in partibus pręmissis constructa, & in posterum construenda singulis diebus quibus visitauerint, causa deuotionis siue eleemosynę faciendæ, ipsis de iniunctis eis pœnitentijs centum dies misericorditer relaxarũt. Quique eisdem fratribus auctoritate Apostolica concesserunt, vt in Ciuitatibus, castris, villis, seu locis quibuscũque ad habitandum domos & loca quæcunque seu hactenus recepta mutare, aut eam venditionis, permutationis, aut cuiusuis donationis titulo, in alios transferre valerent. Ac insuper, vt omnes, & singuli vestri ordinis professores, qui eodem succensi zelo ad ea loca cum fratribus prædictis transire voluissent, omnibus & singulis præmissis gratijs & indultis gaudere liberè possent, prout eisdem fratribus, & eorum cuilibet coniunctim vel diuisim pro fratrum præfatorum vita, tunc pro tempore indultum esset, vel concessum. Nec fugientes à sæculo in ordine præfato recipere, ac omnia, & singula facere quæ ad ea, quæ dicti ordinis concernerent professionem, & religionem quę Ministri Generales & Prouinciales ex officio, & indultis Apostolicis facere possunt, prout in eorundem professorum desuper confectis litteris latius enarratur. Cum autem sicut accepimus, vos quorum zelus est, Deo animas lucrifacere, & per vestræ sperationis industriam & solicitudinem diuina stipulante gratia adulterinas plantationes diuellere, ac in messe Domini virtutes serere, vitia radicitus extirpare, & humanum genus ad saluationis & cognitionis semitas reducere, ad Indianas Insulas, aliasque prouincias charissimi in Christo filij nostri Caroli Hispaniarum, & Romanorum Regis Catholici, in Imperatorem electi, ditioni subiectas, & illis propinquas terras, vbi homines veritatis fidei cognitione carent, conferre desideratis, & in illis verbum fidei seminando, huiusmodi sanctis actionibus, vos exercere, de superiorum vestrorum licentia intendatis; nos tam sancto, & hominibus huiusmodi pro eorũ animarum

marum salute necessario opere desiderio fauorabiliter annuere volentes, motu proprio, & certa scientia ac potestatis plenitudine vobis & vestrum cuilibet facultatibus, concessionibus, & gratiis ac indultis supradictis iuxta superius narratorum continentiam vobis, & cuilibet vestrum, & ad vitam vestram à vobis quatuor deputandis vti, potiri, & gaudere, prout superius explicatur, liberè & licitè valeatis, concedimus, & indulgemus, volumus autem quod ea quæ ad Episcopalem ordinem ac dignitatem dumtaxat pertinent, vigore præsentium nullus vestrum exercere posit, nisi in Prouincijs vbi Catholicus Antistes non fuerit, in aliis enim locis Pontificalia solū per Episcopos exerceri valebunt. Quocirca vniuersis & singulis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, cæterisque in dignitate constitutis, nec non omnibus, & singulis tam Ecclesiasticis, quam laicis ordinum quoruncunque professoribus, sub pęna excommunicationis latæ sententiæ, & maledictionis æternæ, à qua non nisi per nos, seu de nostro, seu dicti Ministri vestri cōsensu posint absolui, firmiter inhibemus, ne vos, aut vestrum aliquem ad vitam vestrā seu deputādos fratres præfatos, à vobis, vel à Ministro generali ordinis præfati, in pręmissis, seu pręmissorū aliquo directe, vel indirectè, per se, vel alium, quouis quæsito colore impedire præsumant. Quod si quicquā à quouis aliter attentatum fuerit, etiam prætextu quarumcūnque litterarū Apostolicarū à Sede Apostolica concessarum, seu in futurum concedendarū, etiam si in eisdem litteris præsentes de verbo ad verbum insertę fuerint, & specialiter à nobis reuocatę, irritum sit penitus & inane declarantes ex nūc prout ex tunc, non esse intentionis nostræ, nec in futurum fore, in pręmissis (dummodo illis sanctè pro tempore intendatis) vobis impedimentum vel detrimentum inferre. Non obstante prohibitione Fę. rec. Bonif. Papę VIII. pręde[c]essoris nostri, qua cauetur ne quis de Prędicatoribus, & Minoribus, & aliis Religiosis mendicantibus (quibuscunque super hoc priuilegijs muniti existant) prædicta pręsumant, absque Sedis Apostolicę licentia speciali, plenam & expressam facientis de huiusmodi prohibitione mentionem. Nec non constitutionibus & ordinationibus, &c. Datū Romæ apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die 25. Aprilis, anno 1521. Pontificatus nostri anno nono. *Hactenus Bullæ Leonis X.*

Annotatio.

Quāuis priuilegia præfatis fratribus, vtpote personis particularibus concessa, extincta videantur, tamen omnia fere ordini Prædicatorum ac Minorum ab aliis Pontificibus diuersis temporibus fuere concessa. Nam inprimis de Prædicatoribus constat ex Bulla Sixti quarti, & de Minoribus ex Bulla Ioannis 22. ac multa ex his priuilegiis post Concilium Tridentinum Ordini Carmelitarum à Clemente VIII. & Paulo V. Summis PP. fuerunt indulta, vt ex sequentibus priuilegijs patebit.

PRIVILEGIA FRATRIBUS CARMELITIS DISCALCEATIS CONCESSA.

Dilectis filijs Commissario & fratribus Ordinis Beatæ Mariæ de Monte Carmelo nuncupatis Congregationis Italicæ, Clemens Papa VIII.

DIlecti filij salutem & Apostolicam benedictionem. Dominici gregis cura nobis Diuina dispositione commissa exigit, vt non solum Christi fidelium animarum saluti, quantum cum Domino possumus prospiciamus; sed Infidelium quoque conuersioni sollicitis studiis intendamus. Cumque ad præmissa exequenda Religiosi viri pietate Christiana, & Catholicę fidei zelo, ac sacrarum literarũ doctrina præstantes, ac vitę inprimis & morum Sanctitate conspicui requirantur; & in vestra Religione, ac Congregatione nunc spiritu feruenti (benedicente Domino) Religiosi plures reperiantur, eo quod diuina affluente gratia, sanctæ orationi ac contemplationi vacantes, sacrarum literarum studio, prædicationi verbi Dei, atque animarum saluti diligenter incumbitis, & humilitate, paupertate, nuditate, abstinentia, ieiuniis, & vitæ austeritate prælucentes Patris vestri & Prophetæ Sanctissimi Eliæ vestri instituti Auctoris, alumnos & imitatores vos ostenditis; ex vestra Religione & Congregatione primitiuæ obseruantiæ Discalceatorũ, nuncupatorum, ad Illustrem & potentissimũ Abax Persarum Regem illiusque Regna, Dominia & loca, & ad aliorum quorumcunq; Infideliũ, Schismaticorum, & Hæreticorum partes, vt in illis Euangeliũ Christi prędicare, Ecclesiastica Sacramenta ministrare, & tam fidelium in illis partibus forsan degentium saluti consulere, quam Infidelium & aliorum prædictorũ conuersioni operam præstare curent, nunc & infuturum aliquos per vos ad hoc deputandos, quamprimum dęligendos & transmittendos esse duximus. Vt autem ij quos ipsi ad hoc munus deputaueritis, ministerium hoc facilius, & commodius ad Dei gloriam, & Catholicæ Ecclesiæ exaltationem adimplere possint, eisdem Religiosis qui pro tempore, ad partes prædictas per te fili Commissarie, ac per Prępositum Generalem pro tempore existentem mittentur,
1. vt in eisdem partibus tam cum Infidelibus, quam cum Hæreticis, & Schismaticis, & excommunicatis quibusque tuta conscientia conuersari,
2. ac verbo, officio, & cibo communicare, eorum libros & alios quacunque ex causa prohibitos ad effectum illos confutandi, & corrigendi legere, illis-
3. que verbum Dei proponere & prædicare, & Euangelicam doctrinam ad Christianam fidem venire cupientes edocere, eosque catechizare, ac recipe-
4. re, & baptizare in forma Ecclesiæ consueta. Ecclesias, oratoria, cæmeteria, Con-

Conuentus, & Monasteria, Cōfraternitates tam vestri quam aliorum quorumcunque Ordinū, & alias quascunque, nec non cætera loca pia ex truere, fundare, erigere, ac si quæ adsint in illis partibus profanatæ, eas benedicere, 5.
& si erunt consecratæ aqua prius ab aliquo Episcopo, vel si Episcopus vltra duas dietas distauerit, à vobis benedictas reconciliare. Quoscunq; illarū 6.
partium habitum vestri ordinis recipere volentes, etiam non seruata forma Fæ re. Sixti Papæ V. Prædecessoris nostri, & decretorum nostrorum ad huiusmodi habitum, & deinde suo tempore ad professionem regularem admittere. Altaria portatilia cum debitis honore & reuerentia habere, & su- 7.
per illis in quibuslibet locis decentibus tamen & honestis, & ab omnibus actibus humanis seiunctis & remotis Sacrosanctum Missæ sacrificiū etiam ante lucem regulariter per mediam horam antè, dummodo illucescat dies, 8.
vel si necessitas id postulauerit, etiam per horam antè, & per mediam horā post meridiem. Indumenta, paramēta, corporalia & vasa Ecclesiastica, non 9.
tamen ea in quibus sacra vnctio adhibetur, pro eorum, & aliorum Sacerdotum in illis partibus existentium in vsu quæcunque benedicere. Oleis infir- 10.
morum & Catechumenorū sanctis antiquis in supradictis, & infrascriptis muneribus vti, si facta diligentia aliud eiusdem anni habere non potuerint. Quoscunque præterea in illis partibus degentes hæreticos, Schismaticos, & 11.
à fide Christiana apostatas, etiam Hæresiarchas, nō tamen relapsos, si ad pęnitētiam redierint, facta per eos publicè, vel priuatim prout personarum & locorum ratio postulauerit, suorum errorū detestatione & abiuratione, & iniunctis eis pęnitētiis salutaribus, & aliis iniungendis ab hęresis, schismatis, & Apostasiæ à fide reatibus, nec non excommunicationis aliisque Ecclesiasticis sentētiis, cēsuris & pęnis per eos iniūctis in vtroq; foro absoluere, illosque reconciliare, ac Sanctæ Matris Ecclesiæ gremio, & Vnitati fideliū restituere. Eorum etiam & cæterorū quorūcunque Christi fideliū vtriusque 12.
sexus in illis partibus degentium Confessiones audire ac iniuncta illis pro modo culpæ eorum arbitrio pęnitentia salutari, eosdem à quibuscun[illegible], peccatis, criminibus, excessibus, & delictis quātumcunque grauibus, & enormibus etiam in casibus nobis & eidem Apostolicæ sedi, & locorum ordinariis reseruatis, etiam contentis in litteris die Cęnę Domini legi solitis, etiā de quibus dicta Apostolica Sedes merito consulenda esset, quoad huiusmodi casus contentos in litteris Cęnę Domini, videlicet semel in vita & in articulo mortis, nisi aliquis casus vrgens pluries occurrat, cui propter periculum animarum statim sit prouidendum; quoad reliquos vero toties quoties eis videbitur & fuerit opportunum. Nec non quorumcunque votorū 13.
etiam iuratorum & Ecclesiæ præceptorum transgressionibus, ieiuniorū, & pęnitentiarum iniunctarum omissionibus cæterisque delictis in foro conscientiæ absoluere, ac in illis partibus vbi Parochi non fuerint, Baptismatis, 14.

Pęnitentiæ, Eucharistiæ, Matrimonij, & Extremæ vnctionis Sacramenta, quæ alioquin parochi suis Parochianis ministrare solent & possunt vice
15. Parochorum ministrare. Prętera vota quæcunque etiam solemniter iurata (castitatis & Religionis dumtaxat exceptis) ex aliqua rationabili causa
16. in alia pietatis opera commutare. Apostatas quoque à regularibus ordinibus quibuscunque in dictis partibus degentes, si verè pęnituerint, & veniā petierint, imposita illis salutari pęnitentia, ab apostasię nota, & excommunicationis, aliisque censuris & pęnis Ecclesiasticis per eos incursis absoluere, illisque vt reassumpto habitu sui Ordinis extra Monasterium per certū decentem terminum, donec ad sua monasteria redire potuerint, remanere possint, cōcedere, & cum eis si Sacerdotes fuerint super irregularitate præmissorum occasione, & etiam quia censuris Ecclesiasticis sic ligati Missas, & alia diuina officia etiam forsan in contemptum clauium celebrarūt, contracta dispensare. ita vt Missas, & alia diuina officia celebrare, & Ecclesiastica Sacramenta ministrare valeant, dummodo scandalum non adsit, & vtilitas, aut necessitas conuersionis & salutis animarum illarum partium suase-
17. rit id illis esse concedendum. Super votis quoque simplicibus Religionis, & castitatis simili ex aliqua causa rationabili dispensare. Vtque pro expensarum oneribus leuius supportandis eleemosynas & oblationes eis largiēdas recipere. Illisque pro Religiosis eorum necessitatibus vti; necnon quęcunque malè oblata incerta illarum partium si ij quibus solutio earum, & restitutio fieri deberet ignorentur, vel inueniri non possint, in pios vsus, &
18. pauperum sustentationem earundem partium, eorum arbitrio erogare. Insuper vt ij ex dictis Religiosis ad partes prædictas profecturis, quiue in dictis partibus ad habitum & professionem eiusdem ordinis recipientur sacris ordinibus non initiati, à quibuscunque Catholicis Patriarchis, Archiepis, & Episcopis gratiam & communionem Apostolicæ Sedis habentibus ad omnes etiam sacros & Presbyteratus ordines, etiam extra tempora à Iure statuta, & non seruatis interstitiis, & absque litteris dimissoriis, quatenus ibi locorum Ordinarij, seu Episcopi non sint, cum testimonio tamen de vita, moribus, & idoneitate illius qui in illis partibus eorū superior pro tempore fuerit, promoueri, & promoti in illis, etiam in altaris ministerio ministrare libere & licitè valeant. Ad hęc omnes prędictos Religiosos eiusdem Congregationis vestræ ac domos, Conuētus, monasteria & loca quęcunque quæ in illis partibus pro tempore habueritis, ab omnium & singulorum quorumcunque Prælatorum, & personarum Ecclesiasticarum Iurisdictione, potestate superioritate, & auctoritate, sicut in cæteris locis istis prorsus eximimus & liberamus. Decernentes illos omnes & singulos tibi fili Commissarie generalis & Definitorio Congregationis Italiæ tantummodo, tam in spiritualibus quam temporalibus subiacere, illosque super

præmis-

præmiſsis à quoquam quauis auctore fungente moleſtari, perturbari, inquietari vel impediri nullatenus poſſe, nec etiã cuiquam dictæ Congregationis Italicæ Religioſo licere ad præfata loca ſine tua fili Cõmiſſarie, aut Præpoſiti generalis pro tempore futuri ſpeciali licentia accedere, & ſecus facientes apoſtaſiæ notam eo ipſo incurrere, præſentes quoque litteras ſub quibuſuis ſimilium vel diſsimilium gratiarũ reuocationibus, ſuſpenſionibus, limitationibus, aut aliis cõtrariis diſpoſitionibus, etiam per litteras die Cęnę Domini legi ſolitas faciendas minime comprehendi, niſi de illis ſpecialis, ſpecifica, & ad verbum expreſſa mentio fiat. Sicque per quoſcunque Iudices ordinarios & delegatos etiam cauſarum Palatij Apoſtolici Auditores iudicari & diffiniri debere. Irritũ quoque & inane quicquid ſecus ſuper his à quoquam quauis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attẽtari. Non obſtantibus quibuſuis cõſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cęteriſque contrariis quibuſcunque. Volumus autem, & in virtute Sanctæ obedientiæ, ac ſub excommunicationis maioris latæ ſententiæ pęna eo ipſo per contra facientes incurrenda, à qua non niſi à nobis & Romanis Pontificibus ſucceſſoribus noſtris, præterquã in articulo mortis cõſtitutus quiſquam abſolui poſsit, diſtrictè pręcipiẽdo mandamus, vt pręmiſſa omnia dicti Religioſi gratis & abſque vlla prorſus impenſa, omnino impẽdant & impartiantur, neque ab illis aliquid hac de cauſa petere vel exigere, vel ſponte ablatum accipere pręſumant, ſub eiſdem præcepto, & excommunicationis pęna ipſo facto incurrenda nobiſque pariter reſeruata, ne quis nõ ſuperior illorum prędictos Religioſos retardare, moleſtare, inquietare, aut quoquo modo directè vel indirectè quominus præfata miniſteria exequantur impedire audeant, diſtrictè inhibemus. Et quia difficile foret præſentes noſtras litteras ad ſingula loca vbi opus fuerit deferri, volumus, & dicta auctoritate decernimus, vt earum trãſumptis etiã impreſsis manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis, & ſigillo veſtrę Congregationis, aut alicuius perſonę in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutę munitis eadem prorſus fides in Iudicio, & extra habeatur, quæ eiſdem pręſentibus originalibus litteris haberetur, ſi forent exhibitę vel oſtenſæ. Datum Romę apud Sanctũ Marcum ſub Annulo Piſcatoris die xiiij. Iulij M.DC.IV. Pontificatus noſtri Anno decimo tertio. M. Veſtrius Barbianus.

Sequitur collectio breuis priuilegiorum, à ſede Apoſtolica conceſſa Religioſis in propaganda fide laborantibus, ordine Alphabetico digeſta.

Præambulæ quædam notationes pro vſu, & praxi prædictorum priuilegiorum.

PRius quædam dubia pręcipua abſoluam, ac quędam obſeruanda in praxi præmittam, poſtea breuem priuilegiorum ſeriem alphabetico ordine digeſtam, aliquibus explicatam appendicibus tradam. Sed ne alicui de veritate Bullarum, à quibus priuilegia omnia deprompſimus, contingat dubitare, Pontificum diplomata ſuis numeris diſtincta hic ſcripta inuenientur.

Primo igitur dubiũ occurrit, An præfata priuilegia ſint à Tridẽtina Synodo derogata? nam in ea omnia priuilegia, quæ decretis eiuſdem Concilij contrariantur, expreſſè abrogata ſunt, vt patet ex c. vlt. ſeſſ. 25. de reformat. & Pius iiij. omnia priuilegia Conc. Trid. aduerſantia penitus annullauit, & licet Pius v. omnia Regularium priuilegia confirmauerit, ac innouauerit; poſtea vero Greg. xiij. præfatam Pij v. Bullam reuocauit ac ſolum eas gratias, & priuil. regularibus conceſsit, quæ ſunt in vſu, & Sacri Conc. Trid. decretis non contradicunt.

Pro huius dubij reſolutione, primo poſſemus dicere, non eſſe Concilij mentem, priuilegia ſpecialia regularibus, in conuerſione infidelium laborantibus conceſſa abrogare: nam decretum generaliter loquens, non rectè extenditur ad caſus ſpeciales, quos Legiſlator præſumitur non comprehẽdiſſe: præcipuè, quia abrogatio, aut priuilegiorum limitatio, à Sacro Conc. facta fuit, vel in Epiſcoporum, vel in Parochorum fauorem, ne eorum iuriſdictio in aliquo læderetur: at in terris infidelium vbi nec Epiſcopi ſunt, nec Parochi, nulli irrogatur iniuria: quare in hoc caſu magna cum probabilitate ſuſtineri poſſet, priuilegia Regularibus conceſſa in ſuo robore permanſiſſe. At quicquid ſit de hac ſententia, illud conſtans eſt apud Authores, omnia priuilegia ante Conc. Trid. Regularibus conceſſa in foro conſcientiæ valere. Ita docent Fr. Emmanuel Rodriquez, tom. 1. quæſt. regul. art. 9. q. 8. P. Enriquez 1. tom. li. 7. c. 24. P. Sorbus in compend. priuil. verb. Abſolutio,

folutio. P.Sa, verbo Gratia,& communiter alii Iuniores. In foro autem conscientiæ valere, idem est, ac posse vti nunc illis priuilegiis concessis, in salutem animarum. ita vt valeant coram Deo, & non coram Ecclesia, vt qui absolueret extra Confessionem virtute priuilegiorum hęreticum, aut excommunicatum, ille verè quoad Deum maneret absolutus, licet in foro exteriori posset ab Ecclesia puniri, ita explicat Couar. in cap. Alma Mater, parag. 11. n. 6. in 1 part.

Quod vero priuilegia omnia in foro interiori salua cōsistant, ex eo manifestè colligūt præfati Authores, quia Pius V. viuæ vocis oraculo Fratrib. Minoribus conc[illegible]it vti & gaudere omnibus Indulgentiis, gratiis, & priuilegiis à Summis Pontificibus concessis; & quoad illa, quæ sunt restricta, seu derogata per Conc. Trid. etiam vti illis posse, in foro conscientiæ tantū. Neque ista concessio fuit reuocata per Bullam Greg. XIII. solum enim reuocauit ea, quæ Regularibus Pius V. concesserat in foro exteriori, vt iurgia vitarentur, & contentiones, quæ ex talibus concessionibus inter Ecclesiasticos erant ortæ: & sic non reuocauit ea, quæ viuę vocis oraculo, & tantum in foro interiori fuerunt concessa.

Nec solum in foro interiori priuilegia Regularibus concessa in suo robore permanere, sed & in exteriori docuit Pater Enriquez, tom. 1. Summæ moral. lib. 7. c. 24. in fine, quia, vt ipse ait, reuocatio facta à Gregorio XIII. non fuit promulgata, neque vsu recepta; pro qua sententia adducit Nauarrum in editione anni 84. c. 27. in fine, quam ego videre non potui, imo videtur colligi contrarium ex Nauarro in suo Enchirid. vbi ait, quod tenorem constit. Greg. xiij. ponit in fine, si publicetur : quare cum ipse ponat dictam Constitutionem, colligi apertè videtur fuisse iuridicè promulgatam.

Illud tamen certum existimo, quod etsi Trid. sess. 25. de reformat. Regular. c. 22. reuocet omnia Mendicantium priuilegia Canonib. aut Decretis à se editis contraria, intelligendum esse de illis priuilegiis, quæ repugnāt decretis in illa sessione circa Regularium reformationem promulgatis: cætera vero priuilegia minimè, neque in interiori, neque in exteriori foro esse sublata: ita expresse docuit Nauar. c. 27. num. 190. Credimus, inquit, quod per prædictum c. finale de Regularibus, (nempe prædictum c. 22. Conc. Trid.) solum tolli eis priuilegia contraria iuribus communibus, quæ capitibus præcedentibus eiusdem tit. (scilicet sessionis 25. de reformat. Regulariū) iubentur seruari. Eandem Nauar. sententiam, ipso tamen nō citato, late prosequitur Emanuel Rodriquez tom. 1. quæst. regul. q. 8. art. 6. & 7. & Pater Sa in Summa, verbo Gratia. Quare tantum illa priuilegia sunt abrogata, quæ decretis illius sessionis contrariantur : & similiter quæcunque alia, quæ in propriis locis à Sacra Tridentina Synodo reuocantur.

Loca

Loca autem, vbi expresse priuilegia Ordinum à Conc. Trid. derogantur, adducit Emanuel Rodriquez dicto art. 7. quæ à nobis hic breuitatis gratia non recensentur, & quia in propriis locis notabimus, quę Concilij decreta sint obseruanda, priuilegijs quibuscunque non obstantibus.

Illud etiam se offert notandum ex mente omnium ferme Doctorum scribentium de priuilegiis Ordinibus Mendicantibus communicatis, numquam per non vsum amitti.

Deinde antequam collectionem, siue compendium omnium priuilegiorum ministris Missionum concessorum aggrediamur, illud prius restat cōsiderandum, hęc priuilegia, prout ex eorum serie, & contextu patet, à Sūmis Pontificibus fuisse Fratribus concessa pro terris Infidelium, Hęreticorum, aut Schismaticorum, quę Sedis Apostolicę magisterio & obedientia non subduntur, in quibus, vel non sunt Episcopi: vel si Episcopi, aut Patriarchę reperiuntur, non tamen habent communicationem cum Ecclesia Catholica, in his igitur infidelium, hęreticorum, aut schismaticorum Prouinciis, omnibus præfatis priuilegiis vti licitè possunt Religiosi. In terris vero infidelium, aut schismaticorum, vbi sunt Episcopi Catholici, aliquibus ex præfatis priuilegiis tuta conscientia gaudere nequeunt.

Dices, quę sunt priuilegia, quibus vti indifferenter liceat in terris infidelium, & quę sint à quibus abstinere oporteat in terris, vbi pręsunt Catholici Episcopi, vt in multis Indiarum Prouinciis?

Respondetur ex ipsarum Bullarum contextu colligi, quibus priuilegiis vtendū sit, & à quibus abstinendum, vbi sunt Episc. Catholici: nam ea quę propria sunt Episcopalis dignitatis, (licet auctoritate Summi Pontif. possint simplici Sacerdoti committi,) vt sunt oleum consecrare, Ecclesias profanatas reconciliare, hæc inquam regulariter à Summis Pontif. non conceduntur, vbi sunt Episcopi. Quare in præfatis Bullis cum Religiosis aliqua ex his committuntur, solet frequenter addi: vbi Episcoporum copia non fuerit. Licet aliquando soleant etiam Pontifices aliqua ex prædictis absolute concedere Religiosis proficiscentibus in terras Indiarum, maximè si sint valdè remotę à locis, vbi Episcopi resident, vt sunt calices, & altariola cōsecrare. Et tūc non est dubiū, quin possint hęc & alia si concedantur exequi in terris, quę Episcopis subduntur. Alijs vero priuilegiis pro infidelium terris concessis, vt sunt, quæ pertinent ad absolutionē, & dispensationē, & aliquorū sacramentorum administrationem, cum à Summis Pontificibus sine vlla restrictione concedantur, frui, & vti semper licebit in terris infidelium & hæreticorum, maximè in illis, quę valdè remotæ sunt à Sede Apostolica.

Ex

Ex quo infero priuilegia, quæ olim aliquibus Religiosis in Indiam profectis fuere concessa, quando in illis Regionibus à Sede Apostol. Episcopi non erant creati, si sint circa executionem earum rerum, quæ Episcoporū sunt propria, creatis Episcopis fuisse omnino extincta: quia cessat ratio, ob quam fuere concessa, nempe Episcoporum penuria; ita docuit Fr. Emanuel Rodriquez tom. 2. q. 99. art. 5.

Præterea priuilegia quæ Summi Pont. concessere regularibus circa infideles nouiter conuersos, extendi etiam voluerunt ad captiuos Christianos in quibuscunque infidelium Prouincijs existentes, vt patet ex initio Bullæ Innocent. IV. & Sixti IV. pro Fratribus Prædicatoribus. Imò, & ad omnes fideles in illis partibus degentes, vt ex ipsis Pontificum verbis manifestè constat, nisi in aliquo casu contrarium exprimatur.

Denique expendenda sunt illa verba tam Innocent. IV. quam aliorum Pontificum, scilicet *Fratribus Prædicatoribus in terras infidelium proficiscentibus*, quasi Summi Pontifices velint, eos non solum dum inter infideles versantur, gratijs, & fauoribus à se concessis vti; sed statim, ac huius ministerij causa ad infidelium conuersionem fuerint profecti. quare itinerantes possent, si necessitas vrgeret, præfatis priuilegijs vti, vbi Episcopi non essent, vel esset ad illos accessus valde difficilis. Si enim in itinere vel frangeretur altariolum, vel corporalia iam benedicta perderentur, & die festo non esset qui celebraret, quis dubitat virtute priuilegiorum posse, & ará, & corporalia benedicere, & sic de cæteris?

Denique cum in hac collectione, aliquando ex compendio Indico Societatis Iesu aliqua priuilegia inserantur, nonnullaque ex illis pro tempore limitato sint concessa, oporteret, (nisi alias alicui Religioni sine temporis determinatione concederentur) ab ipsis Patribus postulare, an prorogata fuerint; solent enim ipsi, antequam extinguantur, prorogationem à Sede Apost. obtinere. Deinde cum hæc priuilegia Societati regulariter à Pontifice concedantur, dependenter à Præposito Generali, ita vt sine eius licentia, nemo ex Societate vtendi eis habeat facultatem, oporteret, vt aliorum Ordinum Religiosi facultatem à suo Generali, vel saltem Prouinciali, omnibus prędictis priuilegijs vtendi, impetrarent. Prętereа etsi in ipsis priuilegijs concessis Religiosis Societatis, sæpe requiratur, vt à Præposito Generali sint missi; at postea Greg. XIII. indulsit omnibus de Societate, qui pro tempore erunt in illis partibus, vt eisdem priuilegiis vterentur, etiamsi à Præposito Generali missi non sint.

Absolutio.

IN terris infidelium, possunt Religiosi omniū fidelium ibi degentiū confessiones audire, iniunctaque pœnitentia salutari eos absoluere ab omnibus peccatis, criminibus, excessibus, delictis quantūcunque enormibus

etiam in Cęna Domini contentis, aut quomodolibet Sedi Apostol. reseruatis, sine vlla exceptione, toties quoties. Six. iiij. n. 5. prędicat, Clem. viij. Car. Discalceatis, n. 12. ac etiam ab omnibus censuris & pęnis prædicta delicta consequentibus absoluere Six. 4. nu. 6. & compend. Societ. Indicum verbo absolutio.

Secundo quoscunque in illis partibus Schismaticos, vel Hæreticos, etiam Hęresiarchas non tamen Relapsos, facta per eos prius detestatione & abiuratione, iniunctisque pęnitentijs salutaribus, in vtroque foro ab excommunicatione, alijsque Ecclesiasticis censuris, & sententiis absoluere, illosque reconciliare Clem. VIII. Carme. Discalceatis.

Annotatio.

NOta hanc concessionem intelligendam esse in illis partibus. vbi non sunt Episcopi, neque Inquisitores hæreticæ prauitatis, id enim colligitur ex serie bullarum. Pro illis vero Regionibus remotissimis, vbi Iudices fidei sunt deputati Fratres Iesuitæ, gaudent simili priuilegio in foro conscientiæ. Aduertit tamen Collector, quod eo Religiosi non vtantur cum his quos probabiliter sciuerint ad Inquisitionis officium esse delatos, nisi fortè de hac re cum Inquisitoribus agatur, atque ipsis placeat, vt ipsi hac facultate vtantur. Cum iis etiam, qui delati non fuerint, adhibenda est magna cautio & circumspectio, vt pęnitentibus declarent, nihil eam absolutionem ipsis prodesse in foro exteriori, eosque exhortentur, vt complices si quos habeant, reuelent. & hæreses abiurent, nec in locis in quibus Sanctæ Inquisitionis officium residet, hac facultate vtantur, nisi cum solis Neophytis, & ea moderatione, vt Inquisitores nulla ratione offendantur. Quin potius sedulam operam nauabunt, vt pœnitentes in ijs quę in foro exteriori reuelare tenentur officio suo non desint. Denique notandum est hoc priuilegium absoluendi ab omnibus casibus reseruatis, non tolli, cum Romæ publicatur Bulla Cœnæ Domini, vt docet P. Fr. Emanuel tom. 1. q. 20. art. 9.

Altare.

CElebrare in altari portatili, siue viatico concesserunt multi Pontifices Religiosis, non solum pro conuersione infidelium laborantibus, sed etiam alijs inter catholicos conuersantibus. Et quamuis dubitari posset, an hæc gratia sublata esset per Concil. Trid. vt nullus dubitationi locus relinquatur, post Trident. Societati Iesu concessit Gregor. XIII. cum derogatione expressa Concil. Tridentin. vt refert Pater Enriquez 1. tom. libr. 9. cap. 27. in gloss. litt. S. Nouissime vero Fratribus Carmelitis in terras infidelium proficiscentibus concessit Clem. VIII. vt supra num. 7.

Anno-

Annotatio.

EX priuilegio Adriani VI. teste P.Fr. Emanuele tom.1.q.28.art.2.possunt Prouinciales Indiarum, & Fratres habentes ab ipsis specialem ad hoc facultatem, consecrare altaria, etiam pro vsu alieno, in casu necessitatis, Episcopis in Prouincia non existentibus.

Apostata.

IN terris infidelium, Apostatas à Regularibus Ordinibus commorantes, possunt Religiosi imposita illis salutari pœnitentia, ab apostasiæ nota, & excommunicationis, alijsque censuris, & pœnis absoluere: illisque vt reassumpto habitu sui Ordinis, extra monasterium per certum decentem terminum, donec ad sua monasteria redeant, manere possint, concedere. Et cum eis, si Sacerdotes fuerint, super irregularitate forte commissorum occasione contracta, dispensare, ita vt Missas, & alia diuina officia celebrare, & Ecclesiastica Sacramenta ministrare valeant: dummodo scandalum non adsit, & vtilitas animarum illarum partium id postulauerit. ita Clem. VIII. Carmelitis num. 16. & Innocent. IV. Prædicatoribus num.11.

Baptismus.

DE Sacramenti Baptismi administratione vide infra, verbo, Sacramenta. Religiosis Societat. in India degentibus Pius V. ad decennium, quod postea Gregor. XIII. extendit ad aliud decennium, concessit, vt possent baptizare extra Ecclesias, & sine consuetis cæremoniis, quando ipsi iudicarint id ad maiorem Dei gloriam & obsequium expedire, propter paucitatem operariorum, & incommoditates, quæ se offerunt. Comp. Societ. Ind.

Benedicere.

INdumenta, paramenta, vestes Sacerdotales, ac corporalia, tam pro ipsorum, quam pro aliorum Sacerdotum in illis partibus existentium vsu (ex concessione Clem. VIII. num. 9. Carmelitis facta) possunt Religiosi benedicere. Similem concessionem plures alij Pontifices alijs Ordinibus ex eorum priuilegijs fecisse constat. Vbi vero Episcopus Catholicus non adest, possunt etiam Calices, & altaria consecrare, cæmeteria benedicere, & profanatas Ecclesias reconciliare, Innoc. IV. Fratribus Prædic. num. 21. Innoc. VI. etiam vt supra, Compendium Societ. Indicum verbo Benedictio: & nouissime Paulus V. viuæ vocis oraculo concessit Religiosis Carmelitis in Persiam profectis, dum ab Episcopo Catholico per duas dietas distarent.

Annotatio.

PRimo nota, in consecratione vtendum esse oleo ab Episcopis consecrato, Deinde sciendum, quod non solum in terris infidelium, quæ

Magisterio Ecclesiæ non subijciuntur, possunt Fratres ornamenta Ecclesiastica, & corporalia benedicere, calices & altariola consecrare, sed etiam in terris fidelium, in illis scilicet, quæ remotissimæ sunt à Sede Apostolica, vt in nouo Indiarum orbe, cum sequentibus limitationibus. Prima. Possunt benedicere corporalia, cæteraque paramenta diuino cultui deputata pro vsu sæcularium, si distent ab Episcopis, vel eorum Officialibus per duas dietas, ita P. Veracruz in compendio manu scripto, (quem citat, & sequitur Frater Emanuel 1. tomo quæst. Regular. quæst. 19. artic. 2.) Ex priuilegio (inquit) Adriani VI. possunt Prouinciales Indiarum Ordinum Mendicantium, & fratres eorum habentes authoritatem omnimodam dicti priuilegij, benedicere omnia prædicta etiam pro vsu alieno, si distent ab Episcopis, vel eorum Officialibus per duas dietas, causa iusta interueniente, pro bono Indorum, puta quia deferenda sunt ornamenta apud Episcopum distantem 20. leucis. Prouinciales vero in casu necessitatis, possunt omnia prædicta benedicere, tam pro vsu proprio, quam pro alieno, siue sint intra, siue extra prædictas dietas, Episcopis tamen in Prouincia non existentibus. Ita vt si Episcopus in aliena esset Prouincia, quamuis non distaret vna dieta, possint id præstare: ita Pater Veracruz citatus.

Circa consecrationem vero Calicis, etiam requiritur, vt Episcopi non sint in sua Prouincia: hoc enim (ait prædictus Pater) Leo X. & postea Adrian. VI. anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo concessit de nouo priuilegium Prouincialibus, & quod possint communicare suis Fratribus authoritatem suam. Et aduerte quod potestas, quæ datur per priuilegium Leonis decimi, non habet tantas limitationes, sicut priuilegium Adriani sexti. Priuilegium enim Leonis X solum petit, quod Episcopi non sint in prouincia, ad hoc vt prædicta possint benedicere. Et sic Sede vacante, dicitur, quod Episcopi non sunt in prouincia. Aduerte etiam cum dicto Patre, quod hæc supradicta omnia possunt facere Fratres, & benedicere, si eis Prouinciales communicent, scilicet dicendo: Auctoritate Apostolica committo tibi authoritatem breuis Adriani sexti omnimodam super has & has personas, sicut tibi conceditur. Nec non communico tibi Breue Leonis decimi, & alia priuilegia Fratribus Indiarum concessa & concedenda: hactenus Frater Emanuel Rodriquez. Hoc priuilegium Adriani *6.* habetur Hispali authenticum in Monasterio Beati Francisci, teste Patre Enriquez 1. tomo suæ summæ libr. *9.* cap. *27.* in gloss. lit. H. *37.*

Quibus concordat cõpendiũ Indicũ Iesuitarũ, verbo Benedictio. Possunt, inquit, hi, qui mittũtur à Præposito Generali in loca remotissima, à quibus non potest adiri Sedes Apostolica, vestes Sacerdotales, pallas

las, corporalia, calices, altaria, & cæmeteria, si Episcopus, qui ea faciat, Catholicus ibi non adsit, in eis partibus benedicere. Denique nota, Regulares in terris infidelium commorantes tam in Baptismate, quam in alijs ministerijs, in quibus opus est oleo sancto, vti posse oleo antiquo, si facta diligentia illud eiusdem anni haberi non potuerint. Clem. VIII. Carmel. Discal. num. 10. quæ est amplissima concessio.

Confirmationis Sacramentum.

INnocentius VI. Prædicatoribus, Ioannes XXII. & Leo X. Minoribus, in terras remotissimas à Sede Apostolica ac Episcoporum magisterio carentes profectis, concesserunt administrare sacramentum Confirmationis nouiter conuersis. & Adrianus 6. concessit de nouo priuilegium Leonis X. Prouincialibus tam circa consecrationem Calicis, vt dixi supra, quàm circa Confirmationis Sacramentum, cum eisdem limitationibus, de quibus nuper mentionem fecimus, vt idem Author quæst. Regul. loco vt supra refert.

Annotatio.

DE hac concessione simplici Sacerdoti, circa administrationem Sacramenti Confirmationis, à summo Pontif. facta, licet olim ab aliquibus Authoribus fuerit dubitatum; an simplici sacerdoti à Papa committi possit, tamen hodie non licet dubitare, cum à pluribus Pontificibus fuerit concessum, vt constat ex præfatis priuilegiis, & de aliis, de quibus Doctores scribentes de Sacramento Confirmationis. Hac tamen concessione vti non licet, quia cum priuilegium sit valdè exorbitans à Iure communi, non videtur extendendum vltra personas, quibus expressè fuit cõcessum. Præterea non legimus Patres Iesuitas, qui in Iaponis insulis plurimos ad fidem perduxerunt, vsos fuisse huiusmodi priuilegio; nec alios quoscunque Religiosos, etiamsi Regiones fuerint remotissimæ, & Episcopo multis annis caruerint.

Communicare cum infidelibus aut excommunicatis.

POssunt religiosi in terris infidelium, Hæreticorum, & schismaticorum cum excommunicatis quibuscũq; tuta cõsciẽtia conuersari, ac verbo, officio, & cibo communicare. Clem. VIII. Carmelitis, num. 1. & alij etiam Pontifices Fratribus Prædicatoribus, & Minoribus: possunt etiam Missas celebrare, etiamsi illi præsentes adsint in Ecclesijs, quando necessitas vrget, & periculum est maioris scandali. Compend. Societ. Ind. verbo, Communicare.

Annotatio.

DE hac materia in libro de conuersione omnium gentium procuranda, latius diximus. Illud tamen hic obiter aduerte,

illud verbum, In officio communicare à Clemente VIII expressum, denotare etiam sine necessitate, posse nos infidelium Hæreticorum, aut scismaticorum ritibus vel officiis diuinis interesse, sine vllo scrupulo, & ipsos similiter præsentes esse, dum à nobis diuina celebrantur Officia, dum tamen pusillorum scandalum non sequatur.

Conseruatores.

Conceditur superioribus Societatis, seu eorum Conseruatoribus in eisdem partibus extra Europam, vt ad omne calumniç genus obstruendum, & pro temporum, causarum, occasionum necessitate occurrente quascunque censurarum, & pœnarum declarationes possint facere, pro conseruatione & causa priuilegiorum & Iurium, rerum & personarum ipsius societatis tantum. Item vt cōtra tales effugientes, appellatione postposita procedere seu mandare liberè & licitè valeant. Ex compendio Indico Societatis. Ex eodem compendio in omnibus causis, personis Iura, seu priuilegia Societatis concernentibus, in Regionibus tātum extra Europam occurrentibus, loco earum personarum, quæ iuxta commune cōpendium, in conseruatores assumi possunt, indulgetur Præposito Generali, vt assumere ad id minus valeat quosuis idoneos, & probos viros sæculares clericali charactere insignitos, non tamen coniugatos. Hac vti possunt Prouinciales, & ii, quibus ipsi eam commiserint.

Confessarij.

Omnes Religiosi in terras Infideliū, aut Hæreticorū à suis prælatis ac superioribus missi, possunt nouiter conuersis, ac Christianis ibi degentibus Sacramentum Confessionis administrare, ita Innoc. III. Prædic. Clemens VIII. Carmel. In terris vero, vbi sunt Episcopi Catholici, Confessarii semel approbati à Generali, vel ab aliquo Episcopo ad Confessiones audiendas, possunt in vtraque India omnibusque Regionibus, & insulis transmarinis, ad quas Hispani, & Lusitani penetrant, Confessionē audire: nec tenentur vlteriorem licentiam, & approbationē ab aliis Episcopis petere, seu alias habere. Greg. XIII. ad decennium; quàm cōcessionem idem postea, ad duo decennia extendit. Compend. Indic. Societ.

Dispensare.

In partibus, & Regionibus Infidelium, siue Hæreticorum, qui Ecclesiæ Catholicæ non obtemperant, Religiosis dispensandi facultatem in omni irregularitate, in qua possunt Legati à latere dispensare, concesserunt Innoc. IV. nu. 10. & Ioannes 22. Fratribus Minoribus. Ac idem Innoc. cōcessit eandem facultatem dispensandi, cum Clericis defectum natalium patientibus, (dummodo de adulterio, de incestu, aut de Regularibus non fuerint procreati) 2. Six. IV. & Pius II. vt supra n. 2. in omni censura, & irregularitate facultatem Fratribus Prædicatoribus præbuerunt dispensandi,

ſandi, excepta ea, quæ à bigamia deſcendit.

3. Clem. VIII. num. 17. Fratribus Carmelitis in terris infidelium, aut Hæreticorum exiſtentibus, conceſſit authoritatem diſpenſandi in omni voto etiam caſtitatis & Religionis, ſi neceſſitas, aut vtilitas conuerſionis animarum in illis partibus exiſtentium exegerit, & hæc eſt ampliſsima conceſſio, de qua infra.

4. Poſſunt præterea Religioſi in terris Saracenorum, Paganorum, aliorumque infidelium & in aliis Prouinciis remotiſsimis, à quibus non poteſt adiri ſedes Apoſtolica, diſpenſare cum iis, qui ab infidelitate conuertuntur tantum, & in locis remotiſsimis, ſi prius in gradibus non licitis, (lege tamẽ diuina non prohibitis) matrimonia contraxerant, vt in iiſdem manere poſsint. Ita Innoc. IV. nu. 17. & Ioan. 22. Minoribus.

5. Poſſunt Presbyteri Societatis à Propoſito Generali per ſe vel alios, ad id electi auctoritate Apoſtolica, (gratis tamen) diſpenſare cum Neophytis, in quibuſuis Orientis, Braſiliæ, Peru, nouę Hiſpanię, & aliis Vltramarinis Regionibus, inſuliſque Oceani maris, ac Occidentalibus partibus degentibus, in quibuſcunque iure diuino non prohibitis conſanguinitatis, vel affinitatis gradibus, aut alias coniunctis, aut ad ſe attinentibus, vt impedimentis eiuſmodi non obſtantibus, matrimonium inter ſe contrahere, & ſolẽnizare; (ſecus ſi iam etiam ſcienter contraxerint) & denuo cõtrahere valeant: in partibus tamen vbi locorum Ordinarii de facili adiri poſſunt, in foro conſcientię tantum, ſed perpetuo. Ordinarii vero ipſi ibidem in vtroque foro, ſed tantum ad viginti annos à data præſentium cõputandos, de conſilio tamẽ & aſſenſu dictorum Societatis Presbyterorũ, tanquam adiutorum & aſſeſſorum ſuorum, vbi eorum copia commode haberi poſsit: in reliquis autem Prouinciis Ordinariorum pręſentia deſtitutis vel ab eis non minus ducentis millibus paſſum remotis, iidẽ Presbiteri per ſe in vtroque foro poſſunt in prędictis diſpenſare. Poſſunt etiam prædicti Sacerdotes in eiſdem locis denunciationes, & alias extrinſecas ſolemnitates, ac cęremonias, cum id expedire, aut neceſſe eſſe viſum fuerit, omittere, prolemque ſuſceptam aut ſuſcipiendam legitimam declarare, Compend. Societat. Indic.

6. Sanctiſs. D. N. Paul. V. Fratribus Carmelitis Diſcalceatis in Perſiam profectis viuæ vocis oraculo conceſsit, vt cum his qui in illis Regnis conuerterentur, vel etiam cum iam conuerſis, in omnibus gradibus, pręter primum conſanguinitatis vel affinitatis, ac per lineam rectam inter aſcẽdentes, & deſcendentes, poſſent diſpenſare.

Annotatio.

Circa irregularitatis diſpenſationem collige in omnibus irregularitatibus, ex quacũque cauſa prouenĩetibus, poſſe Religioſos in Prouinciis

ciis remotissimis Infidelium, à quibus non potest adiri Sedes Apostolica, dispensare, excepta ea quæ à bigamia processit. Nec mirum in illis partibus concedi facultatem dispensandi in irregularitate prouenienti ex homicidio voluntario, maximè quando id vtilitas animarum fideique propagationis cōmune bonum exegerit: cum Paulus III. superioribus Ordinis Præmonstratensis respectu suorum subditorum idem concesserit, vt videre est apud P. Frat. Emanuel. Rodriquez tom. 2. q. 105. art. 1.

Circa dispensationem vero in gradibus prohibitis matrimonij, notandum est, aliud esse dispensare, siue licentiam præbere, vt qui matrimoniū in infidelitate in gradibus prohibitis contraxere, maneant ad fidem conuersi eodem coniuncti matrimonio, de quo dicemus infra verbo matrimonium; aliud vero dispensare cum Neophytis, hoc est nouiter conuersis, vt contrahant in gradibus prohibitis, & vtrumque concessum est Religiosis primum sine limitatione, secundum vero cum limitationibus prædictis.

Ecclesia.

IN illis partibus possunt religiosi fundare monasteria, & Ecclesias profanatas reconciliare, & de nouo fundatis Rectores idoneos prouidere, Innoc. IV. Prędicat. num. 13. & Clemen. VIII. Carmelitis num. 4.

Hora Canonica.

PAtres Societatis, Concionatores, Lectores, Confessarij, & Superiores, qui sunt, aut erunt in Prouinciis Indiæ, & Brasiliæ, possunt toto anni tempore ante horam cœnæ ordinariam, etiam cum per aliquot integras horas ante solis occasum cęnari solet, dicere matutinum sequētis diei. Habetur in compendio Societatis.

Circa ieiunium, & alia pro Indis.

POssunt Religiosi in foro conscientiæ dispensare in India cum nouis, & antiquis Christianis, in ieiuniis ab Ecclesia statutis, propter grauissimum æstum, & cibos debilioris nutrimenti, & quia homines illi nauigationibus & bellis gerendis sunt diditi. Pius V ad decennium, quam extēdit Greg. ad aliud decennium, Compend. Societ. Ind. Concessit præterea Paulus III. vt refert Pater Frater Emanuel Rodriquez, tom. 1. quæst Regul. q. 99. art. 5. vt Indi solum tenerentur ad ieiunandum omnibus sextis ferijs quadragesimæ: & vigilijs Resurrectionis, & Natalis Christi, propter eorum nouam ad fidem conuersionem, & ipsius gentis infirmitatem; imo ieiunium repugnans sanitati, vel non bene quadrans officio, vel exercitio alicuius eorum, non est censendum illis ab Ecclesia præceptum. Hæc Paulus III.

Ex hac concessione habes vnde possis, quam plures Indos excusare ab obligatione ieiunandi, cum ipsi sibi quotidie baiulent ligna, & alia multa huiusmodi faciant, & ipsi Indi molant sibi panem, aquam humeris portēt,

&

& si addas eorum insufficientem pro vno prandio refectionem ciborum, eos excusabis.

Concessit etiam idem Paulus III. quod dicti Indi solum teneantur ab operibus seruilibus cessare omnibus diebus Dominicis, Natiuitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, Corporis Christi, Pentecostes, nec non Natiuitatis Beatæ Mariæ, Annunciationis, Purificationis, Assumptionis, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, cæteri vero dies ex dictis causis indulgentur eis.

Has concessiones concesserunt prædicti Summi Pontifices noui orbis incolis, quæ omnes, vt affirmat Veracruz, habentur in authenticis Bullis, quibus omnibus gaudent Religiosi in nouo orbe, ob communicationem gratiarum omnium factam ab eodem Paulo 3. vt testatur Cardinalis Burgensis in expressa concessione.

Indulgentia.

POssunt Fratres in terris infidelium Indulgentias Fidelibus concedere, ita Innoc. IV. fratribus Prædicatoribus num. 2. Et specialiter possunt Fratres confessarij partium illarum in mortis articulo, indulgentiam plenariam concedere. Sixt. IV. Prædic.

Omnes Religiosi, qui in qualibet vtriusque Indiæ Regione, vel Oceani Insula, aut nauigatione eundo, vel redeundo moriuntur, plenariam Indulgentiam consequuntur ad decennium eandem gratiam ad duo alia decennia prorogauit Greg. Pontifex: ex compend. Societ. Similiter qui moriuntur in Florida, noua Hispania, Peru, & aliis Regionibus Indiarum transmarinis ad Regis Catholici, & Portugalliæ ditionem, in mortis articulo, indulgentia plenaria concessa est. Pius V. indulsit Religiosis, qui ad Indiarum conuersionem proficiscuntur, quod in die quo se mari commiserint, & die in quo peruenerint, vel in itinere decesserint, indulgētiam consequantur in forma Iubilei.

Annotatio.

DVbitari merito potest, quæ Indulgentiæ sint illæ, quæ à Fratribus possunt concedi, an sint plenariæ, an vero quadraginta dierum, quales solent ab Episcopis concedi: dubitationem vero auget, quod Pius V. in Bulla quæ incipit, Etsi Dominici gregis, anno Domini 1566. edita, potestatem concedendi indulgentias abrogauerit.

Respondeo tamen, Indulgentias possunt dare non solum Papa, sed etiā Episcopi, Abbates, ac alij Vicesgerentes per eius commissionem ac præscriptionem: & sic Vrban. V. vt habetur in compēdio priuilegior. Ordin. Mend. verbo indulgentia, concessit, vt Generales & Prouinciales Ordinis Minorum possent communicare indulgentias, ac alia bona spiritualia, benefactoribus Ordinis: nec non Fratres Prædicatores indulgentias ex

commissione Pontificis suis auditoribus, & Confessarij pœnitentibus cõcedere solent. Quare non est mirum summum Pontificem commisisse Religiosis in Regionibus longinquis, ac inter infideles conuersantibus indulgentias plenarias concedere. Nec obstat Pij V. constitutio, nam, vt optime docet Pater Sorbus in Compend. priuil. verbo Indulgentiæ, quoad sæculares, in ea tantum reuocantur indulgentiæ continentes facultatem quæstuandi, & pro quibus porrigendæ erant manus adiutrices.

Adhuc tamen non auderem affirmare, prædictam generalem concessionem dandi indulgentias extendendam esse vsque ad plenarias. & ita tutius ea non vti.

Indulgentiæ pro sæcularibus noui orbis.

PRæterea sunt aliquæ aliæ indulgentiæ concessæ sæcularibus in illis partibus degentibus, quæ omnes referuntur in compendio Indico Societ.

In primis, vt quoties ij, qui vere pœnitentes, & confessi, siue firmũ constitutis à iure temporibus confitendi propositum habentes, aliquem ex infidelitate seu idololatria, ad veri Dei cognitionem reduxerint, toties plenariam indulgentiam, & plenarium iubileum consequantur: iniuncta aliqua per confessarios salutari pœnitentia, super quo illorum conscientię onerantur; quicunque confessi & contriti tertiam partem Rosarii, aut vnam Coronam proiis qui in vtriusque Indię nauigationibus, aut expeditionibus contra Infideles, & aliis quibuscũque Fidelibus, qui in huiusmodi nauigationibus in charitate decedunt, recitauerint; quoties id egerint, toties per modum suffragii vnam ex dictis animabus à pœnis purgatorii liberabunt: dummodo per dictos defunctos non steterit, quo minus tempore periculi mortis peccata sua confiterentur.

Qui in quacunque vtriusque Indiæ Regione ob fidei defensionem & propagationem, aut alio bello arma assumunt; in singulis huiusmodi expeditionibus, tam naualibus, quam terrestribus, dummodo peccata sua cõfiteantur, & (nisi legitime impediti fuerint) Sacramentum Eucharistię sumant, plenariam indulgentiam consequuntur.

Omnes Christi fideles vtriusque Indiæ, & transmarinorum limitum, qui processionibus iuxta Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ritum faciẽdis, ac supplicationibus Indorum, vel Aethiopum, seu quorumuis aliorum Neophytorum, vel aliorum Christianorum intererunt, & eas associabũt, Christianamque doctrinam cum eis recitabunt, vel priuatim docebunt, quoties id fecerint, decem annos, & totidem quadragenas Indulgentiarum consequentur.

Matrimonium

Religiosi possunt licentiam præbere, vt infideles post conuersionem

manèant.

maneant in eodem matrimonio coniuncti, quo erant ligati ante conuersionem, dummodo non sit in gradibus iure diuino prohibitis, vide supra verbo dispensare. Habent præterea authoritatem in partibus infideliū de causis matrimonialibus legitime cognoscere, Innoc. I V. Præd. & Ioan. 22. Minoribus.

In Angolia, Æthiopia, Brasilia, & aliis Indicis Regionibus possunt eorūdem locorum Ordinarii Parochi, & Presbyteri Societatis, ad cōfessiones audiendas ab eiusdem Societatis superioribus approbati, & ad dictas Regiones pro tempore missi, vel in illis admissi (& ex consequenti alii Regulares, qui eorum priuilegia communicant,) dispensare cum quibuscunque vtriusque sexus fidelibus, incolis dictarum Regionum, & seruis ad fidem conuersis, qui ante susceptum Baptisma matrimonium contraxerant, vt eorum quilibet etiam superstite coniuge infideli, & eius consensu minimè requisito, aut responso non expectato, matrimonia cum quouis, fideli alias tamen, rite contrahere, & in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eis postea carnali copula consummata, quoad vixerint remanere, licite valeant, dummodo constet etiam summaliter, & extraiudicialiter coniugem, vt præfertur, absentem moneri legitime non posse, admonitumue intra tempus in eadem monitione præfixum, suam voluntatem non indicasse. ex Compend. Indic. Societ.

Annotatio.

QVi sint gradus lege diuina prohibiti, quæstio est non parum difficilis apud Authores. P. Sanchez. lib. 7. Tomo de Matrimonio disput. 52. n. 10. censet probabiliter in nullo gradu lineæ transuersalis, etiam consanguinitatis inter fratres, & sorores esse prohibitum iure diuino Matrimonium, pro qua sententia quam plures adducit authores, & ex consequenti n. 12. (inquit) secundum hác sententiam, quæ valde (inquit) probabilis est, Matrimonium inter fratres sola lege Ecclesiastica irritari, ac perinde postea ad fidem conuersos separandos non esse, imò & sanum esse consilium, si ad fidem conuersi ægrè ferrent separationem, sequi hanc sententiam, & hác iure ipso attento: quare in hac parte nullo opus est priuilegio ad dispēsandum secundum hanc sententiam.

Ipse verò Author contrariam sententiam probabiliorem censet, illique adhæret, scilicet, tale matrimonium iure naturæ, ac proinde iure diuino esse prohibitum, & infideles ad fidem conuersos separandos esse; repugnat enim naturaliter matrimonio primus gradus originis, vt cum sorore, nouerca, ac multo magis cum matre, & filia, nepte, aut auia. Quamobrem in his gradibus contracta dissoluenda sunt. Ego vero existimo contrariā sententiam probabilem non esse, maximè post decretum Concilij Prouincialis Limensis, in quo ex sententia Pauli 4. Pontificis, omnia isthæc ma-

trimonia infidelium, cum Christiani fiunt, irrita fieri decretum est: at verò, quæ lege solum Ecclesiastica prohibita sunt, vt secundo, aut tertio gradu contracta, rata fieri, cum vterque baptizatur, cauetur, in cap. Gaudemus, de diuortijs: quare extra prædictos gradus, siue in recta, siue in transuersa linea matrimonium ratum haberi debet: vnde Religiosi in hoc non dicuntur in rigore dispensare, sed potius rata habere dicta matrimonia, quæ iure diuino irrita non sunt.

Pręterea oportet aduertere, priuilegium illud Religiosis concessum, vt tanquam Iudices in causis matrimonialibus procedant, primo limitandũ esse, pro terris, vbi Episcopi non sunt, ad quos pertinent huiusmodi causæ. Secundo, procedendum est in his causis Matrimonialibus, quales sunt circa diuortia, adulteria & similia simpliciter, & de plano, sine tabellione, sine figura, & strepitu iudicij: modo tamen pro viribus, & posse innitatur de veritate certiores fieri: vt optimè aduertit Pater Sanchez lib. 10. disput. 19. nu. 1. & addit Religiosos illos, quibus Neophytorum ex Indis cura cõmissa est à suis Prelatis, habentque assensum Episcopi, ad vtendum priuilegijs sibi concessis circa Indos, possunt in causis matrimonialibus, tãquam Iudices in vtroque foro procedere: & quamuis vt Iudices procedant, oportere sine strepitu iudicij ferre sententiam, aliaque facere simpliciter, & de plano.

Denique circa facultatem dispensandi Fratribus Iesuitis concessam cũ illis, qui ad fidem veniunt, vt non expectato coniugis consensu possint matrimonium cum alijs fidelibus contrahere; notandum est, quid de iure communi seruãdum sit, vt sic priuilegiorum vis magis innotescat. Praxis de iure seruanda breuiter exprimitur in Conc. Limensi 3. (à Sixto V. confirmato) act. 2. cap. 10. sequentibus verbis: De ijs, qui iam matrimonio iũcti conuertuntur ad fidem, cõiuge adhuc infideli permanente, in superiori Conc. prouide consultum est, vt si infidelis quidem spem suæ conuersionis maturam ostendat, Christianus nullo modo ad alias nuptias transeat: quemadmodum est sacris Canonibus definitum, sed coniugis lucrum in Christo expectet: si verò differat conuersionem suam, neque tamen iam baptizato coniugi perniciosus existat, eum à fide auertendo, aut ad peccatum mortale pertrahendo, (cæterum id cum fit, sacri Canones eos necessario separandos volunt, & Christiano noui coniugij ineundi potestatem tribuunt) tunc, & expectandum adhuc esse per semestre tempus, & assiduè de sua interim conuersione admonendum. Sed quoniam tum periculum recens conuersi cauendum est, ne si diu permanserit in toro infidelis, fidem Christi fortassis amittat, dum vult seruare homini; tum vero libertati illius consulendum est, ne cęlebs viuere cogatur, qui forsitan vritur. Idcirco decernimus, vt transacto sex mensium spatio res ad Episcopum deferatur,

ratur, qui benè perspecta causa, fideli declaret, copiam esse aliud matrimonium ineundi, propter fidei, aut charitatis scandalum, quod patitur. Quod si nullum esse periculum in cohabitatione viderit, iubeat expectare infidelem: vel etiam consulat cohabitare, si prodesse intelligit, iuxta Pauli Apostoli consilium. Neque enim potest omnibus conuersis eadem lex præfigi, cum occurrant profecto variæ circumstantiæ, neque sit omnium infidelium eadem ratio. Quare Episcopi prudentia in re dubia, ne grauiter erretur, consulenda erit & iuxta cap. Quanto, de diuortijs, cum casus acciderit, decernendum. Hactenus Conc. Lim.

Missa.

POssunt Religiosi celebrare ante lucem per vnam horam, si necessitas postulauerit, & per dimidiam horam post meridiem, Clem. 8. Carmel. n. 8. & Vrban. VI. Fratribus Prædicatoribus sine vlla limitatione. Insuper in locis, in quibus hospitari contingit, vel in locis, in quibus residentiam faciunt, possunt Missam, & cætera diuina officia celebrare. Innoc. IV. Prædic. & Ioannes XXII. Minor. vide supra, verbo Communicare cum infidelibus.

Annotatio.

CIrca horam celebrandi Missam, nota ampliora priuilegia esse concessa communiter Mendicantibus: nam in compend. Priuilegiorum, (vt refert etiam Azor. tomo primo, lib. 10. cap. 25.) Fratrum Minorum, & aliorum Mendicantium, & non Mendicantium, Collectore Hieronymo à Sorbo Prædicatore Ordinis Capucinorum in verbo Missa, post recitata priuilegia circa sacrificium Missæ faciendum loco, tempore, & modo non debito, ponitur annotatio, quæ sic habet: Omnia supradicta priuilegia dicendi Missam, quoad modum, locum, & tempus, sunt iam per Concil. Tridentin. sublata, & præcipuè illa Sixti quarti, Innocent. Octaui, & Leonis decimi, quoad tempus, sed celebrari debet secundum Rubricas Missalis noui, iuxta Constitutionem 118. Pij quinti in Bullario. Ibidem tamen subiungit Collector hæc verba. Gregor. XIII. anno secundo, concessit Congregationi Sanctæ Iustinæ, vt dum in itinere fuerint constituti, possint Missam celebrare ante Auroram, & post mediam noctem, vt refertur in Compend. priuilegiorum S. Hieronym. folio 50. Postea subijcit idem Collector: Pius Quintus concessit Societati Iesu, vt refertur in Compend. priuilegiorum eiusdem Societatis, in verbo Missa, §. 3. eandem facultatem pleniorem, vt possint celebrare per horam ante Auroram, & infra horam post meridiem causa itineris, vel legitimi alicuius impedimenti. Sic ille.

Nouitius.

IN illis partibus possunt recipi Nouitij, etiam ad habitum, & professionem, non seruata forma Constitutionis Sixti V. neque Clem. VIII. vt ipse concessit Carmelitis num. 6.

Ordines.

POssunt Diœcesani promouere Religiosos Societatis in India Orientali extra tempora, & aliquando ante ætatem legitimam: dummodo defectus ætatis requisitæ à Tridentino Concilio, annum non excedat, atque in ordinando videatur, quod cæteræ qualitates suppleant defectum ætatis. Ad duo decennia, hac facultate vti possunt Prouinciales, ex Compendio Indico. Possunt etiam ordinari à Catholicis Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis. Innocent. IIII. Prædicator. & Clement. VIII. Carmel. etiam quocunque tempore, & non seruatis interstitijs, iusta tamen de causa ab eorum Prælato examinanda, Clement. VIII. num. 18. Et dare licentiam, vt ordinentur illi omnes, de quibus dubitatur, an ritè receperint Ordines Sacros, in quibus ministrarunt, non seruatis interstitijs.

Possunt Religiosi promouere ad minores Ordines omnes, etiam infideles conuersos, Innoc. IV. Prædicatoribus, Ioannes XXII. Minoribus. Hæc tamen priuilegia conceduntur pro locis, in quibus non sunt Episcopi Catholici.

Prædicare.

DE licentia Prælatorum Ordinis possunt Religiosi in infidelium Regionibus quibuscunque etiam Schismaticorum prædicare, Clem. VIII. Carmelitis, num. 3. & alij etiam Summi Pontifices.

Presbyteri Societatis, ac perinde Regulares, qui in eorum priuilegijs communicant, qui semel ad prædicandum à Præposito Generali, siue ab aliquo Episcopo approbati fuerint, non tenentur vlteriorem licentiam, & approbationem ab alijs Episcopis petere, sed possunt absque illis prædicare, in vtraque India, omnibusque Regionibus, & insulis transmarinis, ad quos Hispani, & Lusitani penetrant, ad tria decennia. Ex Compend. Indico.

Sacramenta ministrare.

CLemens VIII. Carmelitis Discalceatis, Innocentius IIII. & Sixtus IIII. Prædicatoribus, alijque Pontifices, amplissimam facultatem Religiosis in infidelium, & Hæreticorum terris, vbi Episcopi non sunt, Sacramenta omnia administrandi concesserunt. In partibus Indiarum possunt etiam Religiosi omnia Sacramenta infidelibus

fidelibus, nouiter conuersis, administrare. Ita concessit proprio Motu Pius quartus Fratribus Minoribus Conuentus Mexicani, & Prouinciæ de Sancto Vincente de Chiapa, noui regni del Peru. Concessit etiam Paulus III. Fratribus Prædicatoribus Mexicanæ Prouinciæ: ac Pius quintus concessit Fratribus Mendicant. Indiarum, vt in omnibus Monasterijs sui Ordinis, vel extra illa, in locis istarum partium ipsis deputatis possint de licentia suorum Prælatorum, in Capitulo Prouinciali obtenta, administrare Indis omnia Sacramenta, prout hactenus consueuerunt.

Annotatio.

HAec priuilegia administrandi omnia Sacramenta in illis partibus refert Pater Frater Emanuel, tomo primo, quæst. regul. quæstione 31. articulo tertio, & vt optime aduertit, causa, quæ mouit Paulum Tertium, ad concedendum dictum priuilegium, ea fuit, vt fides Christi, quæ speratur in his terris per prædicationem nostram, & Sacramentorum administrationem, cresceret magis, ipsis Fratribus prædicantibus, Sacramentaque administrantibus Infidelibus, & nouiter conuersis. Hæc autem causa, & ratio modo militat etiam in illis, qui per Fratres baptizati, & in illis, qui ex his descēdunt. Nepotibus, vel Pronepotibus, dato, quod paruuli baptizati sint. Nam certè huius fidei dilatatio, rebus vt nūc, nequit fieri, nisi Fratres prędicti prædicent, Sacramentaq; administrent nouiter cōuersis, & ab eis descendentibus. Quia licet in particulari nouiter conuersi dicantur, qui iā adulti sunt baptizati, nihilominus in generali considerantibus illam huius noui Orbis Ecclesiam in Deo adunatam, omnes, & singuli illarum partiū nouiter conuersi apparebunt. Cuius rei testimonium firmiter præstant, quotquot Patres graues ex illis partibus ad has Hispaniarum partes ascendunt. Et quod dictis Fratribus ea facultas concessa sit, probatur, quia idem Paulus Tertius concessit Fratribus omnia priuilegia de nouo, iuxta fauorabiliorem illorum interpretationem: ergo debemus interpretari per Nouiter, vniuersos etiam paruulos baptizatos, cum nomen hoc ferat hanc interpretationē, alias strictè interpretatemur. Hactenus ex prædicto Patre.

Aduertit præterea præfatus Doctor, Fratres solum posse baptizare in suis Ecclesijs etiam in Ciuitatibus, & Oppidis, vt fit Mexici, & in aliis locis, quæ habent de visita, vt ipsi vocant: quare non licet eis in alienis Ecclesijs, nisi in proprijs vel locis sibi deputatis Sacramenta administrare. Ex his colligit dictus Pater Emanuel, articulo quarto, vt supra, priuilegia Leonis Decimi, Adriani Sexti, & Pauli Tertii, quæ fuerunt data in fauorem fidei, & Indorum, in principio conuersionis

illarum

illarum gentium, fuisse postea confirmata, & corroborata peculiariter: quod sanè intelligendum est quoad alia Sacramenta excepta Confirmatione de hoc enim non licet dubitare, maximè in terris, vbi adest Episcoporum copia.

Votum.

CLemens Octauus num. 15. Carmelitis reformatis concessit, vt in Regionibus infidelium possint quæcunque vota etiam solemniter iurata, (exceptis dumtaxat castitatis, & Religionis) ex aliqua rationabili causa, in alia pietatis opera commutare.

Idem Fratribus etiam Carmelitis, num. 17. amplissimam fecit concessionem pro illis partibus, nempe vt super votis quibuscunque etiam simplicibus Religionis & castitatis, ex aliqua causa necessaria, vel rationabili cedente in vtilitatem conuersionis animarum possint dispensare.

Priuilegia alia amplissima in generali concessa Regularibus.

INnocentius IV. & Nicolaus IV. Prædicatoribus, & Ioannes Vigesimus secũdus, Minoribus, in remotissimas Hæreticorum vel infidelium Prouincias existentibus facultatem præbuere faciendi quicquid ad augmentum Diuini nominis, & ampliationem Catholicę fidei pro loco, & tempore viderint expedire.

Adrianus Sextus, Fratribus Minoribus cõcessit omnimodam in vtroque foro Papæ authoritatem: tantam, quantam iudicauerint expedire pro conuersione Indorum & manutentione, ac profectu illorum, atque aliorum Prælatorum in fide Catholica, & obedientia Ecclesiæ Romanæ ex P. Emanuele, tom 1. quæst. regul. q. 31 art 4.

Paulus Tertius, Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo quarto concessit Religiosis Mendicantibus, qui de licentia suorum Prælatorum proficiscuntur ad quascunque terras infidelium ad quamcũque mundi partem ad eos conuertendos, vt vadant tanquam Legati & Commissarij eius & eis concedit omnes gratias concessas à suis Prædecessoribus, illis qui ad terras infidelium vadũt, Ex prędicto Authore, 2. tom. quæst. 97. art. 2.

Annotationes.

CIrca primam Innocent. III. concessionem, imo circa omnes prædictas, quæ amplissimæ sunt (illis enim committitur Summorum Põtificum delegata potestas & authoritas, qua possunt Ministri in Regionibus illis, quæ magisterio Ecclesię non subduntur, ea facere sine limitatione vlla, & restrictione, quæ sibi viderint ad fidei propagationem, animarumque salutem expedire) notandum est: hanc amplissimam facultatem à Summis Pontificibus permitti, & concedi Religiosis, vt initio eius collectionis monstrauimus, non solum conueniens, sed & omnino videtur necessarium

cessarium pro illis partibus, vbi nec Parochi, nec Episcopi sunt: neque ad Sedem Apostolicam facilis est aditus. Quare ad prouidentiam Romani Pontificis, qui Pastor est vniuersalis animarum, spectat, fidelibus in illis partibus existentibus prouidere de omnibus mediis necessariis, & conuenientibus ad salutem: & ob similem causam Episcopis vltramarinis, maximè in remotis Indiarũ Regionibus residentibus, amplissimã facultatem solent Summi Pontifices concedere: & vbi Episcopi non sunt, ipsis Religiosis, ne animæ auxiliis sufficientibus ad æternam fœlicitatem iuuantibus destituantur. Oportere tamen viros Religiosos magno cum iudicio vti his concessionibus & quantum fuerit possibile, non recedere à cõmuni praxi, & stylo Ecclesiæ. aliàs grauiter delinquent.

Præterea notandum est prædictam concessionem esse vnam ex maioribus quæ posset à Sede Apostolica concedi: quare sine dubio censeo nulla ratione extendendam ad illa loca, vbi sunt Episcopi, & alij Ecclesię Prælati, nisi in illis casibus, in quibus ex mente Pontificis expressè colligitur: quicquid dicat Pater Emanuel Rodriguez, qui 1. tom. q.31. artic. 4. & 2. tom. quæst. 97. art. 2. affirmare videtur hanc amplissimam facultatem, etiam esse extendendam ad Religiosos, nunc in Prouinciis Indiarum degentes.

CATECHISMVS GENERALIS PRO OMNIVM SECTARVM CATECHVMENIS VTILISSIMVS

Ab Illustrissimo Cardinale à Sancta Seuerina compositus, hactenus tamen nunquam editus, & à nobis in compendium redactus.

CAPVT I.

Quo modo sit recipiendus, & examinandus qui nouiter fidem Christianam vult amplecti.

CVm adultus aliquis diuina illustratus gratia, ex Gentilitate, seu Paganismo, vel Iudaica perfidia, aut Mahometica, seu quauis alia infidelium secta ad Iesu Christi Domini nostri fidem venire proposuerit, à Sacerdote, vel fidelibus qui eius conuersionē nouerunt, aut procurarunt suadeatur ei, illico [1]. ad Ecclesiam conuolare, & adducatur ad Episcopum, si adsit, vel ad Sacerdotem, cui hoc munus incumbit. Is vero eum benigne suscipiat, & de eius voluntate sciscitetur, conditioneque, & statu, seruusne sit an liber: & exquirat causas eius conuersionis, quidue eum commouerit vt veniret ad fidem; atque ij, qui eum adduxerunt, testificentur, fideliter singula exponentes.

1. S. Clem. l. 8. constit. SS. Apostol. cap. 38.

Exquirat item eius mores, & vitam, ac summa diligentia eius animum exploret, An scilicet indignatione aliqua vel iniuria prouocatus, an alicuius odio vel amore ductus id faciat, an vt pęnam aliquam temporalem euadat, aut lucrum aliquod vel beneficium temporale inopia pressus consequatur, an aliud quid humanum expetat, aut animo conceperit; vel

vel si seruus est, an vt perueniat ad libertatem. Quod si bono eum spiritu duci cognouerit, [2] gratias Christo Saluatori cum eo agat, ac ipsum admoneat, vt [3] quamprimum ab Infidelium consortio, ne rursum eorum inuoluatur erroribus, secedat. Hoc autem si vel ægro animo ferre, vel aliqua ex parte durius accipere videatur, Sacerdos ei demonstret, infidelium consuetudinem saluti credentium non expedire sed ab jjs prorsus recedendum esse, dicente Propheta: *Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldæorum egredimini.* Idque etiam suadeat tum ad obedientiam fidei, tum ad suæ salutis securitatem, promptè faciendum esse, exemplo Abrahę amici Dei, cui cum Dominus vocans eum de Vr Chaldęorum, dixisset: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo Patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi, &c.* is statim omnibus de relictis, verbo Domini obtemperauit, quemadmodum scriptura subiungit. *Egressus est itaque Abraham sicut præceperat ei Dominus.* Neque enim salus venientis ad fidem in tuto esse potest, dum versatur inter infideles, qui quanto coniunctiores ei fuerint, tanto grauius eius salutari proposito insidiabuntur, & obesse poterunt; iuxta verbũ Domini, *inimici hominis domestici eius.* Et idcirco parentibus, vxore, & filijs, atque omnibus aliis posthabitis, Dei vocantis vocem sequendam esse sicut idem Dominus in Euangelio docet: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorẽ, & filios & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Et rursus: *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus.*

2. S. Diony. Areop. de Eccl. Hierar. cap 2.
3. Conc. Tolet. iiij c. 9. & habetur 28 q 1 cap. Iudæorũ filios
Ierem. 50.
Genes. 12. & Act. 7.
Matth. 10.
Luc 14.
Matth. 10.

Ne autem ille consanguineorum aut aliorum suorum amissione aut separatione deterreatur, affirmet ei, pro carnalibus parẽtibus & consanguineis præter Patres Spirituales ac fratres in Domino quos prope innumeros in Christiana Religione comperiet, Patrem specialiter habiturũ Deũ, Sicut Apost. cum Prophetis clamat: *Exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus; & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos, & ero vobis in Patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus omnipotens.* Quamobrem illum hilari & constanti animo, magnaque in Deum fiducia esse debere.

2. Cor. 6.
Num. 16.
Isaiæ 52.

Si vero eum non sincerè ad fidem venire perspexerit, moneat ne quem temporalem finem sibi, sed solam animæ salutem præponat, cum non ad temporalia, sed ad salutem animarum Baptismi Sacramentum institutum sit; ac propterea ne fictè aut fraudulenter accedat, sed anteactę eum vitę pæniteat, atque omnibus superstitionibus suæ sectæ abrenuntiet; siquidem
4 ex Gentilitate venit, idolis & simulacris, illaque horrescat & detestetur; si vero ex Iudaismo, Iudaicæ perfidiæ & impietati, si autem ex Saracenica, seu Mahometica Infidelitatis secta fuerit, præcipue curandũ est, vt nõ

4. S. Clem. l 8 constit. Apost. c. 38.

solum eidem sectæ expressè abrenuntiet, sed ipsi etiam Pseudoprophetæ Mahometo, eumque vt impium hominem & seductorē detestetur. Et demum si ex quacunque hæresi ad Catholicam fidē veniat, ac nondum rectè baptizatus sit, dictę hęresi abrenuntiet, illamque, & omnem aliam detestetur & anathematizet.

5. S. Clem. vbi proxime. & S. Thom. in 3. p q 68. a. 4. & a. 8.
6. S. Clem eod. c. 38. & Conc. Eliber. c. 62. Tom. 1. Conc.
7. Idem S. Clem. vbi sup & Conc. Eliber. c. 10. & c. 44. & cap. 68.
8. S. Clem. cit. cap. 38.
9. S. Clem. d. c. 38. Cōc. Eliber. c. 73. & habetur 5. q. 6. cap. Delator.
10. Idem S. Clemens d. cap. 38.
Luc. 3.
11. S. Clē. eod. cap. 38.

Cum [5] vero existētes in peccato mortali, vel in peccandi proposito permanentes, nequaquam baptizari debeant; [6] Augures, Diuinatores, Magi, Sortilegi, Malefici, & Incantatores in Catechumenos non recipiantur, nisi Diabolicis eiusmodi artibus prius abrenuntient, atque earum execrabiles libros & instrumenta corrumpant, destruant, atque comburant, qui etiam tempore probandi sunt. Ita nec Mimi, Histriones, aut Parasiti qui ad libidinem & peccata prouocant, nisi vanas has artes desinant. Neque [7] meretrices nisi meretricium; nec [8] lenones, nisi lenocinium deserant. Nec adulteri, fornicatores, aut concubinarij, nisi adulteras, scorta, vel cōcubinas eiecerint aut dereliquerint. Neque fęneratores, & Vsurarij nisi à fęnore & vsuris penitus desistant; & illas, ac male acquisita quęcunque restituant, aut saltem restituere proponant, cum cæteræ personæ extant quibus restitutio facienda est. Neque [9] alij scelesti, & nefarij homines admittantur, nisi sua scelera detestentur, atque sinceræ pęnitentiæ signa ostendant.

Si is, [10] qui ad fidem venit seruus fuerit, quæratur ab eo cuius Domini sit; ac si viri fidelis seruus sit, & domini testimonio commendetur, recipiatur: sin minus, in eo recipiendo cautius agatur. Si vero seruus fuerit alicuius Infidelis, recipiatur quidem, sed deinde instruatur quemadmodum seruiat & placeat Domino suo, ne Christiana Religio inter Infideles blasphemetur.

Si fuerit miles qui accedit, doceatur nemini iniuriam facere, [11] neminem concutere; non calumniari, contentum autem esse stipendijs suis; neque etiam contra Christianam, aut Catholicam fidem aut eius propugnatores militare; si parere noluerit, reijciatur.

Inuigilet autem potissimū Sacerdos, ne quis simulet se velle fieri Christianum, vt sub conuersionis prætextu, aliquem ex catechumenis subuertat, & à fide seducat.

CAPVT.

CAPVT II.

Examinata & approbata vocatione, quid agendum sit de filijs, & vxore Catechumeni.

POst hæc si talem inuenerit esse eum, qualem oportet, qui fidem expetit, & in proposito permanere; faciat vt is coram Notario, & testibus [12] det nomen suum declarans voluntatem suam, atque profitens se sponte Christianum fieri, & Ecclesię mandatis parere velle; ac si liberos habeat aut alios suæ curæ commissos infantes, seu rationis vsum non habentes, se illos Ecclesiæ offerre, quandocunque illã voluerit baptizandos, etiamsi ipsum à sancto proposito, quod absit, deficere contingeret.

12. S. Clem. li. 3. Recogn. S. Dionys. de Eccl. Hierar. ca. 2. S. Siricius Papa in ep. ad Himerium Tarracon. ca. 2. Tom. 1. Cõc.

Quod si habuerit vxorem, aut liberos, siue alios similiter suæ curæ commissos, in discretionis ætate constitutos, siue maiores infantibus, siue proximos pubertati, siue etiam puberes minores tamen 25. annis, qui adhuc de suscipienda Christi fide non deliberauerint, ij ab infidelium cohabitatione, & consuetudine amoueantur, & apud fideles Christianos moribus & vita probatos, seiuncti ab inuicem in domo aliqua, vel alio loco tuto sequestrētur, quo infideles quicunque accedere, aut ipsos quouis obtētu alloqui prohibeantur, sed ibidem à Presbyteris, & Religiosis personis sępe visitentur, eisque veritas fidei Christianæ, ex scripturis sanctis, ex Religionis ipsius Sanctitate, & miraculorum gloria aperiatur, & prædicetur.

Super huiusmodi autem de suscipienda fide deliberatione, non est præfiniendũ certorum, aut quadraginta dumtaxat dierũ spatium: cũ enim ad cõuersionem prolixiore tempore plerumq; opus sit, eorũ iudicio ac prudentiæ qui in illorũ conuersionem incumbunt, relinquendũ est, vt pro eorundem dispositione, longiori, aut breuiori eos tēpore detineant, prout secundũ Deũ viderint expedire. Quod si interim conuertantur, & declarauerint se Christianos fieri velle, tunc ab huius declarationis die numerandi sunt quadraginta pęnitentiæ seu instructionis ante baptismum dies aut plures, prout ad eum suscipiendum idonei censebuntur, vt & infra dicetur.

Si antequã conuertantur aliqua signa seu indicia proximæ conuersionis dederint, quãuis aliquamdiu sic detenti fuerint, nõ facile postulantibus, aut vrgentibus parentibus aut consanguineis, dimittãtur, sed adhuc per aliquot dies retineantur, quoad de eorum salute benè sperari potest.

Dũ autē sic ad conuersionē detinētur, præsertim qui Iudæi sunt, legitima sua, & ceremonias seruare non prohibeantur, dũmodo non propter Pascha, nec propter alias superuenientes solemnitates legales, ad Infideles redire,

aut Infideles ad ipsos accedere permittantur, sed si ea seruare voluerint, domi, vbi detinentur, soli seruent: ita tamen vt nec azyma, neque alia edulia prohibita à Christianis eis administretur. Et interim ex scri pturis Prophetarum ipsis ostendatur, ad ea seruanda Iudęos amplius non teneri, quodque huiusmodi obseruationes legales Messiæ aduentu, velut vmbræ exoriente sole euanescere debebant, & euanuerunt. Cæteris autem cuiuscunq; sectæ infidelibus, ex ipsius sectę falsitate ceremonias illas impias & inanes esse superstitiones, quibus alligatos eos Satan in errore detinet, demonstretur. Proponaturque eis verus Dei cultus in Spiritu & veritate, nam & tales vult Deus cultores, qui in spiritu & veritate, non in mendaciis & erroribus colant & adorent eum.

13. Conc. Tolet. 4. c. 56 tom. 2. Conc & habetur dist. 45 c. de Iudæis.

14. S. Greg. lib. 2. Regist. ep. 15. ad Pammach. Episcopum Neapol. seu c. 25. & habetur dist. 45. Qui sincera

Dum etiam sic detinentur,[13] nulla eis vt ad fidem conuertantur vis aut iniuria inferatur,[14] neque durè aut asperè sed humaniter & benignè tractentur, ac eis omnia necessaria largiter administrentur. Quin & ab eis[15] cum omni benignitate, mansuetudine, & charitate potius voluntas exquiratur, quam coactè extorqueri videatur.

15. Idem S. Greg. l. 7. ep 5. seu c. 5. ad Ianuar. Episcopũ Calar.

16. Conc. Tol. 4. c 26. & habetur 28 q. 1. Iudæi.

Vxor conuersi si post omnem adhibitam diligentiam ad fidẽ venire noluerit, sed obdurata in infidelitate permanserit, dimittatur: caueat autẽ vir ne ei vnquam libellum repudij secundum legem Mosaicam tradat; alioquin si id faceret tanquam iudaizans puniri deberet. Neque[16] cũ ea cohabitet,[17] propter periculum subuersionis fidei, & blasphemiæ ac contumeliæ in Creatorem; nisi propter spem, & certa indicia futuræ conuersionis vxoris, Prælatus sincera Mariti fide & stabilitate confisus, id ei ad tempus iudicauerit concedendum. Quod etiam seruandum erit si vxor conuersa fuerit ad fidem, & vir permanserit infidelis.

17. c. Si infidelis 28. q. 2. & cap. Quanto. de diuortiis & S. Th. in 4. dist. 39. q. 1. art. 3.

18. Greg. Papa 9. Decret cap. Ex literis de cõuers. Infid Concil. Tolet 3. c. 14. tom. 2. Conc Tol. 4. c. 62 quod habetur 28. q. 1. c. Iudæi.

Neque[18] filij infantes, aut lactentes apud matrem quæ à viro fideli decesserit, relinquantur, propter periculum; ne eorum scilicet saluti, aut vitæ insidietur, neue eos educando ad infidelitatis errorem adducat; sed patris conuersi, aut eorum qui Catechumenis præsunt, cura sit, vt apud mulieres Christianas non suspectas alantur, atque in fide educentur.

19. Citat. c. Iudæi ex Conc Tol

20. Conc. Tol. 4 c. 59. & habetur 28. q. 1. cap. Iudæi.

Si autem vxor conuertatur ad fidem, & vir maneat in infidelitate, ipsa quoque dabit nomen, & coram Notario & testibus se[19] Christianã fieri declarabit, ac filios, & alios, si quos habet suæ curæ relictos, infantes, seu nondum vsum rationis habentes, Ecclesię, vt supra, offeret baptizandos. Qua quidem declaratione facta, statim filij & alij prædicti opportuna adhibita cautela[20] auferantur à patre vel aliis Infidelibus, & apud eam vel in domo Catechumenorum, vel alibi apud fideles educentur, ac fidei mysterijs, quantum per ætatem licebit, initientur, atque vna cum matre, cum oportunum fuerit, baptizentur.

Lacten-

Lactentium vero puerorum ratio & diligens cura habeatur, vt propter ætatis imbecillitatem, ac periculum eorum Baptisma non differatur, sed citius etiam ante matrem ipsam, baptizentur.

Minores etiam filij alijque illius curæ concrediti, itidem sequestretur, vt eorum de fide suscipienda voluntas exploretur, quemadmodum viro veniente ad fidem faciendum esse superius dictum est.

Pueri autem, qui parentibus infidelibus sunt orbati, si consanguineos proximiores ex linea paterna, vel materna Christianos habeant, veluti fratrem, sororem patruum, amitam, auunculũ, materteram aut aliũ vlterioris gradus masculum, vel fœminam, apud eos gradus tamen inter ipsos fideles prærogatiua seruata, educentur, & baptizentur.

Denique illud generaliter seruandum est, vt in pari gradũ, fauore fidei, nulla habita sexus ratione, potior sit conditio consanguineorum fidelium, quam infidelium; ita vt verbi gratia, amita vel matertera Christiana, patruo, aut auunculo Iudæo, aut alterius sectæ infideli, semper præferatur.

Ad hæc pueri in septimo, vel circiter, ætatis anno constituti, qui se vsu rationis pollere ostendunt, ad fidem sponte venientes, recipiantur inter Catechumenos, & aliquamdiu probentur; eorumque voluntas corã Episcopo, vel personis non suspectis, si parentes eorum infideles vrgeant, aut ipsorum conuersioni contradicant exploretur. Qui si in proposito permanserint,[21] nullo modo illis reddantur, sed baptizentur, & in Christiana pietate instituantur. 21. Citat. cap. Iudæorũ 28. q. 1.

Sic fide dignorum testimonio, pueros huiusmodi, aut aliquos adolescẽtes, vel puellas, vel alios quoscunque fidem expetere, & à parẽtibus prohiberi vel propinquis aut propterea domi inclusos teneri, vel quouis modo impediri constiterit, ab eis abducantur, & in domo Catechumenorũ, aut alio tuto & honesto loco sequestrentur, vbi in fide instruantur, & ad eos non permittantur accedere infideles; neque aliæ quæuis suspectæ personæ.

Mulieribus etiam quæ Christianam fidem suscipere cupiũt, sed ob parẽtum, vel consanguineorum Infidelium timorem, vel reuerentiam, aut ob fœmineam verecundiam non audent domo egredi, aut accedere ad Ecclesiã, & declarare se velle fieri Christianas, si per litteras, aut internũtios, aut alio quouis modo suã volũtatẽ indicauerint auxiliũ afferatur; & de propria domo, etiamsi tunc ne se prodant suis aut alia de causa, renuerent vel reclamarent[22], amoueantur, & in domum Catechumenorum, aut in aliũ tutũ & honestum locum ducantur, vbi apud pias & honestas personas teneantur, & explorata deinde atque comperta earum libera voluntate suscipiendæ fidei, in ea diligenter & religiose instruantur. 22. Conc. Tol. citato cap. 59.

CAPVT

CAPVT III.

De habitu quo sunt induendi Catechumeni, & de loco vbi sunt instituendi, & de tempore Catechesi necessario.

POstquam igitur aliquis ex Infidelibus venerit ad Ecclesiam, Baptismi gratiam petens, ac nomen dederit, seu suá declarauerit voluntaté, vt supra,[23] Sacerdos Deo, quod istũ ad se vocauerit gratias agat, & oret, vt dirigat voluntaté eius, & oculos cordis illuminet, ad intelligẽda mirabilia sua & iudicia iustitię suę, vt odio habeat omñẽ viã iniustitiæ, & ingressus viã veritatis idoneus fiat lauacro regenerationis in adoptionẽ filiorũ Dei, & in libro viuentium connumeretur. Et mox faciat vt capitis tegumentũ, siue aliud signũ, quod ad distinctionẽ Christianorũ deferebat, abijciat, & habitũ induat quẽ fideles solent. Tum eum admoneat, vt[24] abrenuntiet Diabolo, & omnibus eius operibus, fraudibus, & machinationibus, ac omni impietati, &c. &[25] credat in Deũ Patrẽ omnipotentẽ, & in Iesum Christũ filiũ eius vnicũ, Dominũ nostrũ, & in Spiritũ sanctũ, vnum Deũ in trinitate personarũ.[26] Postea exufflet ab eo sæuá maligni spiritus potestatem, dicens (Exi ab eo spiritus immunde, &c.) &[27] Cruce signet eum in fronte, & in pectore dicens: (Accipe signum Crucis tam in fronte ✠ quam in corde ✠, &c.) & imponat manum super eum, &[28] dicat aliquá orationem. Ac deinde is[29] introducatur in domum Catechumenorũ, & inter Catechumenos Ecclesiæ adnumeretur, & in libro describatur.

In ea autem domo[30] Sacerdos catechizet eũ diuinis sermonibus, & det ei monita salutis, quemadmodũ post agnitam veritatem viuere debeat, &[31] sępius exorcizet aliquibus exorcismis.

Domus auté Catechumenorũ in præcipuis vrbibus, & insignibus oppidis, vbi Iudæi, alijque infideles habitãt aut cõmorantur, institui debet, cui viri Religiosi, & exploratæ fidei in rectores, & ministros præficiãtur. In[32] ea vero fęminę à maribus, pueri ab adultis, viri ab vxoribus diuersas atque distinctas mãsiones habeãt, ac his Præsbyter probatæ vitæ, & doctrinæ constituatur Catechista, qui eos assiduè in fide erudiat; ad Ecclesias

23. S. Clẽ. lib 7. const. Apost. c 30. quomodo oporteat Catechumenos institui & S. Dionys. de Eccl. Hier. c. 2. facit etiã quod habetur in ordine baptismatũ Seueri Patriarchæ instio.

24 S. Clem. lib. 3. const. Ap. c. 18. & li 7. c. 40. & 41. Rabanus de instit. Cler. li. 1. ca 27. & habetur de consec dist 4. c. Primum & refert S. Antonin in 2. p. hist t. 14. c. 5. parag 1.

25. Raban. cit cap 27

26. Rab. ibid. & habetur de consecr dist. 4. c. Postquam

27. Raban ibid & de consecr. dist. 4. cap. Postea signatur. Et S. Antonin. vbi supra.

28. Raban. cit. c. 27. & S. Antonin vbi supra. 29. S. Clem. l. 2. recogn in fin S. Basil. ser 1. de Baptis. p. 2. 30. Liber Sacramentorum Vatic M.S & ordo Rom. M S. Achil Statij. 31. Raban. cit c. 27. de Cons dist 4 c. Dehinc Et S. Antonin vbi sup. S. Siricius PP. in epist. ad Himerium Tarrac. c. 2. tom. 1. Conc Celest. PP. 1 ep. 1. ad Episc. Gall. c 1 . eod tom. 1. Conc. S. Leo PP. in epist. 4. ad Epis. per Siciliam constitutos cap. 6 & epist 80. alias 78. ad Episcopos per Companiam, &c. eod. tomo 2. Concil. 32. Cyril. Hieros. in præfatione in Catechef.

vt ibi

vt ibi orent ducat, cum ipsis sæpe colloquatur de rebus ad fidem & salutẽ pertinentibus, atque eis explicet ea quæ in Ecclesijs conspiciuntur circa externum cultum, altaria, sacras imagines, & ornamenta.

Ex ea autem domo dum in pænitentia, & Catechismo degunt, raro, & non nisi rationabili causa Catechumeni egredi permittantur, nunquam vero soli, sed semper cum comite fideli; neque suos, vel alios infideles adire, neque per viam eos alloqui, neque [33] cum eis cibum sumere: aut negotia tractare sinantur.

Neque vero infideles permittantur ad domum Catechumenorum accedere, sed cum eam prętereunt, procul inde recedere confestin iubeãtur.

Interim in ipsa domo Catechumeni otiose ne viuant, sed horis quibus catechizantur, & discũt ea quæ oportet, exceptis, in exercitatione aliqua corporali, vel arte quam callent, vel in domus obsequijs occupentur.

Vbi autem Catechumenorum domus nulla est, maiores & adulti mares, detineãtur apud fideles, & timoratos viros, vel in aliquo Monasterio, vel domo probatorũ Monachorũ, aut aliorum Regularium: fęminæ vero apud nobiles, & honestas Matronas. Minores autẽ, & impuberes similiter apud pios viros, vel apud probas & Religiosas mulieres sequestrentur, fide, & moribus instituendi. His quoque eruditus aliquis & pius Sacerdos in Catechistam pręficiatur, qui eos frequenter inuisat, & catechizet.

Tempus autem Catechismi licet [34] quadraginta dierum spatio soleat definiri, experientia tamen docet, quæ & [35] sacris canonibus consona est, diuturniorem Catechismum valde vtilem esse ad Baptismum digne recipiendũ, & postmodum eo recepto in Christiana disciplina perseuerandum. Qua in re habenda est ratio personarum venientium ad fidem. Nam illis [36] qui antea benè conuersati fuerunt, & ab his qui foris sunt, bonum testimonium habent, quique docilitatem & pietatem præ se ferunt quadraginta dierum catechismus sufficiet, ac interdum breuior, si ipsi ante quadraginta dies satis idonei sint, & iusta de causa ita fieri expediat, de licentia tamen ordinarij, aut alterius superioris. Qui vero rudiores & non adeo dociles, sed tardioris ingenij fuerint ad rudimenta fidei addiscenda, atque ad ea quæ ipsos scire oportet percipienda, similiter & qui malis moribus prędicti fuerint, quamuis hebete ingenio non sint, & bene omnia quę ad doctrinam Christianam spectant, didicerint, vt si superbi, elati, contentiosi, contumeliosi, vaniloqui, seditiosi, inobedientes, indeuoti, simulatoresve, aut rerum temporalium nimium cupidi fuerint, qui denique pristinos mores, & vitia adhuc retinent, hi non sunt tam facile baptizandi, sed expectandum, donec priore vitæ consuetudine derelicta, profectus in eis circa bonos mores & doctrinam euidentius dignoscatur.

33. S. Clem. l. 2. recogn. in fin. facit Côc. Agathen. c. 40 & habetur 28. q. 1. cap Omnes deinceps.

34. S. Siricius Papa in ep. ad Himerium episc. Tarrac. c. 2. tom. 1. Conc. S. Greg. PP. lib 7. Regest. epist. 24. ad Fantinum defens. & habetur de consec. dist. 4. c. Ne quod abijt S. Hier. in epist. ad Pammachiũ aduersus err. Ioan. Hierosl. tom. 2. Epist. Et S. Cyril. Hierosol in præf. Catech.

35 S. Clem. l. 2. recognit. & l. 8. cõstit. Apost. c. 28. Tertul. lib. de Baptis. adu. Quintillam cap. 18 apud Iac. Pameliũ to. 3. S. Conc. Nicen. 1. can. seu c. 2. tom. 1. Conc. Cõstantinop. VI. Syn. can. 95. to. 2. Côc. Eliber. c. 4. 11. & 42. Agathen. c. 34. tom. 1. Concil. & habetur de consec. dist. 4. c. Iudæi

36. Conc. Eliber. c. 4.

37. Idem Conc. Eliber. c. 4. Infidelium quoque [37] Sacerdotes & Magistri, & hi, qui superstitionibus suæ sectæ adhuc videntur addicti, tamdiu probentur quoad illas deseruerint, & à se penitus abdicarint.

38 S Clem. l. 8 const. Apost. c. 38. Rabbini [38] vero Iudæorum qui antea diuinas scripturas scrutati, per eas illuminati fuerint, ac bonis moribus alioqui pollent, non tam longo indigent Catechismo; nisi forte & ipsi cæremonijs & ritibus Iudaicis nimiũ dediti sint: quia tunc diutius in Catechismo, donec ab eis dissuescãt, retinendi sunt.

Qui à partibus infidelium ad Regiones Christianorum vt Baptismum suscipiant venerint, diligenter examinentur, & diu probentur. Ac si vernaculam linguam Christianorum eius Prouinciæ, ad quam peruenerunt, non intelligant, per Clericos idoneos, & interpretes Christianos, qui eorum linguam probè norint in fide & moribus instruantur: si autem interpretes desint, eousque in Catechismo detineantur, dum linguam eiusdem Prouinciæ intelligant, & interim eorum Baptismus, nisi necessitatis casus occurrat, differatur. Verum vbi Presbyteri & Clerici desunt, nihil impe-
39. S. Clem. cit. c. 38. dit quo minus [39] fidelis laicus peritus tamen sermonis, & moribus grauis, adhibeatur, qui illos priuatim doceat, & catechizet.

Hortandus est autem qui Catechumenis erudiendis vacat, vt hoc catechizandi munus adeo illorum saluti necessarium libenti promptoque a-
40. S. Clem. eod. cap. 38. nimo administret, ac alijs etiam [40] bonis operibus anteponat.

Qui metu vltimi supplicij, aut alterius pœnæ temporalis vitandæ causa Christianam fidem amplexi sunt, aut amplecti volunt, longiori tempore quoad licebit sunt probandi; & nisi ex indulgentia Principis aut Magistratus pœna fuerint liberati, apertè eos moneri oportebit, Baptismi Sacramentum pœnam non remittere temporalem, nec sibi ad Ecclesiam confugiendum esse spe immunitatis, sed vt sempiternam pœnam euadant, accepta per Baptismi lauacrum remissione peccatorum, & ab omni reatu mũdati vitam consequantur æternam. Atque hi quidem in carcere & tuto loco catechizentur, humaniterque tractentur; ac si veræ pœnitentiæ, & recti in fide propositi signa ostenderint; sacerdotes vel qui Catechumenorum curam gerunt, pro eis apud Principes & Magistratus intercedant, vt in susceptæ fidei, & suscipiendi Baptismi reuerentiam, vltimum eis supplicium, vel pœna temporalis remittatur, aut saltem in mitiorem commutetur.

Serui similiter diu probentur, & edoceantur, per Baptismum ipsos à temporali seruitute Dominorum non liberari, sed à seruitute diaboli, & peccati, vt Christi serui efficiantur, cui seruire regnare est. Verumtamen
41. S. Clem. Ibidem. eorum Domini moneantur, vt eos tanquam æterni Domini conseruos [41] benignius tractent, & statis diebus in domum Catechumenorum, vel ad Ecclesiam

Ecclesiam mittant, vt catechizentur, ac eos à fide non deterreant, vel auertant, neve vllo modo impediant; alioqui quod de fide male sentiant, redderent sese suspectos.

Si[42] catechumenus vxorem habet, aut Catechumena virum, doceatur vterque suo connubio contentus esse. Si sint soluti, discant non fornicari, sed post acceptum Baptisma, nisi cælibatum amplecti, & se continere maluerint, iustis nuptijs in Domino copulari.

42. Idem S. Clem. eod. cap. 38.

Si quis autem ex Mahometica vel alia secta, qua plures vxores ducere & habere licet Christo nomen dederit aut dare voluerit, admoneatur, illud neque naturali, neque diuino, aut humano iure fas esse; ac proinde prima tantum vxore si legitime ducta fuerit, retenta, reliquas dimitti oportere: quod si fecerit, & illa fidem susceperit; matrimonium inter eos ratum erit: ac si alias dimittere noluerit, inter Catechumenos non recipiatur.

CAPVT IV.

De præparatione generali ad Baptismum, Catechumenis persuadenda.

QVo tēpore Catechumeni in Catechismo, & probatione sunt, doceantur non temere, non inconsultè, non imparati ad Sacramentum Baptismi accedere, sed iuxta illud Actuum Apostol. cap. 2. *Pœnitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum*, debere retroactæ vitæ pænitere, nouam incepturos, quamobrem & in primo scrutinio, cinere in pænitētiæ signum cōsperguntur. Hanc autem præ seferre etiam debent & operibus, & exteriobus signis, nempe humili ac modesto habitu, abiectisq; pretiosis vestibus, & curiosis. Itaque ad balnea, theatra, ludos, spectacula, & huiusmodi loca non accedant, ac ab omni specie mali abstinētes, sobriè, piè, & castè viuāt, & à proprijs etiam vxoribus se contineant.

Præterea[43] crebris orationibus, geniculationibus, lacrymis, vigilijs, ieiunijs, & similibus pęnitentiæ operibus, quę in Baptismo adultorum ex antiquo Ecclesię more præmitti consueuerunt, assiduè vacent, pauperum misereantur, eleemosynas secundum facultates sibi à Deo datas largiātur, & in alijs pijs charitatis officijs se exerceant, atque semetipsos in omnibus probent. In Catechesim animum intendant, & quotidiè congruo tempòre, mane scilicet, & vespere instruantur. Ecclesiam frequenter adeant, in qua tamen seorsum ab alijs fidelibus orent, & missæ tantum Catechumenorum intersint.

43. S. Clem. l. 3. Recogn. & l 7. const. Apost. c 23. Tertull. l. de Bapt. aduers. Quintillam c. 20. tom. 3. apud Iacobū Pamelium. S. Greg. Naz orat. in S. Baptisma. S. Siricius PP. epist. ad Himerium Tarracon. c. 2. tom 1. Conc. S. Leo PP. ep. 4. ad episc Siciliæ c. 6. & epist. 80. alias 78. ad Episc. Campaniæ.

Si quod[44] graue pęccatū interim admiserint correctioni,& coerctioni subijciantur sui Rectoris, seu Pręfecti qui iuxta delicti qualitatem in eos animaduertat,ea tamen moderatione,ne pænę acerbitate deterreantur,ac à fide proposito recedant.

Si tentatione aliqua, dum in Catechismo sunt,à fide defecerint, & ad Infidelitatem redire voluerint, non statim propterea dimittendi sunt,sed aliquantisper detinendi.Iterim vero piorum virorum suasionibus hortationibus,& oratione detur opera,vt resipiscant, qui si nihilominus sanis sermonibus non acquiescentes in infidelitate perstiterint , abire sinantur.

Liberi vero eorum,& alijs, quos Ecclesiæ Christiana fide imbuendos obtulerunt,retineantur,& baptizentur,si nondum fuerint baptizati;nisi sint adulti,qui & ipsi fidem suscipere renuant,ac recedere velint.

Propter[45] tentationes autem quas Catechumeni frequenter patiuntur,eos sæpe exorcizari[46] oportet, eisq; à presbytero sæpe manus imponi:curandumque est vt pro ipsis in Catechumenorum domo & Ecclesia, ac in alijs Ecclesijs,Monasterijs,& pijs locis assiduę orationis fiant. Sed & ipsi moneantur,vt cum de incredulitate tentantur,vel modicæ se fidei esse agnoscunt,ad Christum conuersi sępius dicant: Adiuua Domine incredulitatem meam. Item, Adauge Domine fidem.Atque humiliter & instāter orantes,stabilis fidei donum petant . Et si quando à malignis spiritibus eos corripi & vexari contingat , quod nonnunquam euenire solet, similiter super eis imponantur manus,& fiant exorcismi,& orationes.

44 *Concil. Neocæsarien. c seu can 5. Conc Nicenū 6. seu can 14 alias 13 tom. 1. Conc. & refertur à Conc 6 Carthagin in ep. ad Bonifac. Pap. 1. eod tom 1. Conc. Concil. Elib. c. 68.*

45 *S. Cyrill. Hierosol. in procatechesi ante fin.*

46. *S. Siricius, & S. Leo Papa in supra citatis epist.*

Cum Catechumenis præterea mitius agendum, non aspere, nec durè tractandi sunt,neque ea,quæ prouectiorum in fide, ac perfectiorum sunt, eis facienda statim proponi debēt,iuxta illud Apostoli ad Corinthios: *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus.* Tanquam *paruulis in Christo,lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis.* Neque etiam Christiana perfectio ab eis exigenda est,iuxta sententiam saluatoris. *Nemo immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus,tollit enim plenitudinem eius à vestimento,& peior scißura fit.Neque mittunt vinum nouum in vtres veterēs, alioquin rumpuntur vtres,& vinum effunditur,& vtres pereunt:sed vinum nouum in vtres nouos mittunt,& ambo conseruantur.* Sed paulatim Christianā perfectionem edocendi sunt,& interim quasdam ipsorum imperfectiones,quoad in Christiana pietate coalescant,Christi exemplo qui diu Discipulos suos sustinuit,tolerandæ sunt.Qua in re imitandus est. etiam Apostolus, qui ait, *Factus sum infirmis infirmus,vt infirmos lucrifacerem:omnibus omnia factus sum,vt omnes facerem saluos.* Quapropter in principio Catechumeni ad ea,quibus nondum assuefacti sunt,aut quæ alioquin ipsis sunt difficilia, nimium vrgeri,aut cogi non debent, modo absit contemptus aut superstitio.

1. Cor. 3.

Matth. 9.

1. Cor. 9.

Qui itaque flexis genibus orare assueti non fuerint , non diu in genu-

flexione

flexione, donec sic orare assuescant, detineantur.

Ad carnium, aut aliarum escarum sibi olim Religione, aut lege vetitarum esum, qui ad eas nondum assueti in ijs sumendis nauseam patiuntur, eos compelli non oportet: sufficiat [47] autem si illas interim degustent, aut olera cum ipsis cocta comedant, ne eas abominari, aut execrari, aut propter conscientiam eis vesci nolle videatur: vel si saltem alios cibos in Christianorum aut vasis decoctos, aut patinis appositos non repugnant aut discernant. Ita & in consimilibus casibus, qui Catechumenis præsunt, omni cum charitate, & discretione erga ipsos, ne linum fumigans extinguant, probe ac prudenter se gerant.

47. Facit Conc. Ancyranan. cap. 13. iuxta 1. vel 14. iuxta 2. & 3. editionẽ tom. 1. Conc. Mart. Brac. in collect. can Græc. Synodorum c. 58. tom 2. Conc. & habetur apud Gratian dis. 30. cap. vlt. Conc. Bracc. 1. c. 14. eod. tom. 2. conc. Concil. Gangrens. cap. 2. tom. 1. Conc.

CAPVT V.

De doctrina fidei proponenda tam doctis, quam rudibus, etiam de ordine quo est declaranda.

QVoniam vero ante Baptismum ea, quæ credere & quæ seruare debēt, [48] edocendi sunt, iuxta præceptum Domini dicentis. Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.* Ideo in Catechismo Sacerdos primum Catechumenos instruat de mysterio sanctæ Trinitatis, illud eis planè ac simpliciter exponens: non arduas disputationes, non difficiles aut perplexas Theologicas quæstiones, quibus vel confundi, vel de fide dubij reddi possent, propones.

Deinde eos doceat ex Moyse & Prophetis, ex Apostolis & Euāgelistis, omnipotentem Deum omnia per Verbum sibi coæternum & consubstantiale, hoc est vnigenitum filium suum, tam visibilia, quam inuisibilia initio creasse, atque ex nihilo condidisse.

48. S. Clem. lib. 7. constit. Apost. c. 23. & c. 40. S. Basil. ser. 1. de Bapt. p. 1. & 2. S. Hier. in Matth. c. 28. tom. 6. Raban l. 2. de instit. Cleric. c. 25. de Baptism. Sacram. & habetur de consecr. dist. 4. cap ante Baptismum.

Explicet autem eis casum Angelorum, & [49] ordinem creationis, & diuinam in creaturas prouidentiam, cur mundus conditus: cur homo creatus, quomodo gratia, & arbitrij libertate donatus, & in paradiso colonus positus, quomodo inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum, & primi parentes ab eo seducti, Dei præceptum præuaricantes per inobediētiam ceciderunt, & quomodo originale peccatū ab Adam in posteros omnes perpetua damnatione transmissum est; nam sicut ait Apostolus: *Per vnū hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.*

49. S. Clem. lib. 7. constit. c. 39. Eccli. 15. Sap. 2. in fin. Rom. 5.

rationem eorum, quæ à Deo iubebantur, humili, & constanti in eum fide imperata faciebant, atque ita illustria & admirabilia opera ediderũt, quorum etiam præclare fidei exempla Apostolus commemorat in Epistola ad Hebręos [54] Ac proinde hortandi monendique sunt, vt ea quæ de fide Trinitatis, & humani generis redemptione per Christum, ac de spe futuri seculi eis tradita sunt, fideliter credant ac retineant, scientes quod si prius crediderint, omnia postmodum suo tempore intelligent; & quando sublimitatem eorum, quæ eis non traduntur didicerint, tunc plane cognoscent idoneos non esse Catechumenos ad ea audienda.

54. S. Cyril. Hierosol. in præfat. catechef.

Sed & si qua proprio sensui repugnare, aut eis impossibilia fortasse videbuntur, admoneantur vt captiuantes intellectum in obsequium fidei quæ eis credenda proponuntur firmiter credant, quia non est impossibile apud Deum omne verbum, & quę impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

Cæterum dum catechizantur, instituendi [55] sunt non solum doctrina fidei, sed etiam disciplina morum & pietatis, ac confirmandi exemplis, ex gestis Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Virginum, Anachoretarum, & aliorum sanctorum petitis, quod ea plurimum conferant ad ædificationem fidei & veræ pietatis, atque ad imitationem prouocent; vt & ipsi per Baptismũ deinde renouati, & sanctorũ imitatores, quãtũ Dominus dederit, effecti, eius vitæ vsum teneant, quæ ablutos decet, ac tales se in posterũ præbeant, quales oportet esse fideles in Christo renatos.

55. S. Amb. in lib. de initiandis c. 1. tom. 4.

Catechumenos, qui ingenio perspicaci & intelligentiores sunt, Presbyter catechizet in fide ex diuinis scripturis, iuxta modum seruatum à sanctis Patribus. Eruditiores quidem Catechista Theologus in fide plenius edoceat: at infirmos, & quorum animos nutare intelligit, erigat atque cõfirmet.

Catechumenos quoque de Iudaismi, aliarumque eorum olim sectarũ erroribus admoneat, & tam ex sacris literis, quam ex varijs veterum & sanctorum Patrum libris ac tractatibus, præsertim vero aduersus Iudæos & Gentes conscriptis, quorum aliqui inferius cõmemorabuntur, earum falsitatem redarguat, ac refutet, & fidei veritatem astruat. Et ad tollendas de eorum mentibus falsas, si quas olim imbiberunt, de humana anima opiniones, doceat eos, rationalem animam non corpoream, sed spirituale esse substantiam, & immortalem, intellectus, memoriæ, & voluntatis potentijs, quibus ad imaginem Dei creata est, præditam, & alia huiusmodi quæ ad errores refellendos nouerit accommodata.

Inprimis autem eos doceat, quomodo se signo Crucis signare debeant, ducta scilicet dextra manu à fronte ad pectus, & ab humero sinistro ad dextrum

Redemptorem, specialem curam atque prouidentiam de electis suis & in se credentibus habere: quod ostendet exēplis & authoritatibus scripturarum vtriusque instrumenti: presertim vero Psalmographi dicentis. *Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in iis qui sperant super misericordia eius; vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.* Et rursus; *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Itē, *Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.* Itemque, *Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberauit eos Dominus. Custodit Dominus omnia ossa eorum: vnū ex his non conteretur.* Ac rursus: *Nouit Dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur.* Et infra: *Apud Dominū gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Cum ceciderit non collidetur, quia Dominus supponit manum suam.* Idemque confirmabit verbis Christi, in Euangelio cum ait; *Nonne duo passeres asse veneunt? Et vnus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos.* Et demum; *Capillus de capite vestro non peribit. Quod & in Martyrum & aliorum Sanctorum gestis mirifice elucet. Ac proinde eos, vt in Deo omnem spem, omnemque fiduciam collocent, admonebit.*

Psal. 32. Psal. 33. Ibid. Psal. 33. Psal. 36. Matt. 10. Lucæ 21.

Eos etiam doceat quæ dum initiantur discere, ac per se ipsos, cum interrogati fuerint, respondere debeant; [59] quid item in Baptismi Sacramento renunciandum, quidue credendum sit, [60] oportere primum eos discedentes à fidei contrarijs abrenuntiare Diabolo, deinde Christo se adiungere, ipsius fidem profitentes, ac ita prius de corde omni impietate ac malitia expulsa, veram pietatem amplectentes, mysteria ingredi, & ad Baptismi gratiam accedere, sanctaque percipere debere. [61] Renuncietur autē Diabolo, & omnibus operibus eius, & omnibus pōpis eius. Opera vero Diaboli opera carnis esse intelliguntur, quę sunt homicidia, fornicationes, adulteria, ebrietates, & alia his similia, quæ nimirum Diabolico instinctu prius cogitatione mentis concipiuntur, quam opere perpetrentur. Pompæ vero eiusdem, sunt superbia, iactantia, elatio, vana gloria, fastus, & alia quamplurima quæ ex his oriuntur.

Det autem operam prudens Catechista, vt omnia quæ Christianæ fidei repugnant, aut [62] disciplinam impediunt, remoueantur, ac de eorum cordibus funditus euellantur; vt his, quæ sunt Religionis & pietatis rectè imbui possint.

59. Concil. Turon. 2. cap. 18. & Conc. Mogunt. 2. sub Ludouico Rege & Raban c. 3. tom. 3. Conc.
60 S. Clem. l. 7. constit. Apost. c. 40. & 41.
61. Concil. Turon. 3. c. 18. & Conc. Mogunt. 2. sub Rabano cap. 3.
62. S. Basil. serm. 1. parte 2. de Baptis.

Quocirca moneat eos vt auguria, auspicia, diuinationes, incantationes, sortilegia, omnes denique superstitiones tanquam Diaboli commenta, & machinationes vitent: sectentur vero sincerum Religionis cultum, veritatem, iustitiam, misericordiam, abstinentiam, verecundiam, pudicitiam, castitatem, mansuetudinem, benignitatē, & reliquas Christianas virtutes,

vt mentis humilitatem, oculorum modeſtiam, linguæ continentiam, ſenſuum mortificationem, corporis caſtigationem, ſuperbiæ compreſsionem, cogitationum puritatem, iræ moderationem, patientiam in tribulationibus, Dei & ſibi præpoſitorum iuſsionibus prompte & humiliter obedire, non reddere malum pro malo, non vlciſci ſed potius benefacere malefacientibus, inimicos diligere, orare pro perſequentibus, iniurias æquanimiter ferre, non iurare, non mentiri, non fraudare, non contumelias inferre, nec turpia aut ſtulta, aut ſcurrilia loqui, aut facere, neminem calumniari, aut circumuenire, neque aliud quicquã illicitum perpetrare, ac omnes prçterea prauos habitus & malas conſuetudines abijcere: Moriendum enim ſibi eſſe peccato, viuendum autem Deo. Nam & tunc digni erunt in nomine Trinitatis baptizari, ac ſuperna regenerari virtute, ſi & vitia & priſtinum viuendi modum, & locum, & præteritæ vitæ ſocios mutent, vt ſpiritu viuentes Chriſtum indui mereantur, quemadmodum dixit Apoſtolus Gal. 3. *Quicunque in Chriſto baptiZati eſtis, Chriſtum induiſtis.*

Si quis interdum Catechumenorum per animi elationem dixerit aut ſignificarit, nolle ſe vna cum reliquis Catechumenis, aut cum pauperibus, vel illis, aut illis, ſed vel ſolum, vel cum certis quibuſdam tantum baptizari, docendus erit *Deum ſuperbis reſiſtere, humilibus autem dare gratiam*; ac proinde Sanctum baptiſmi lauacrum non faſtum aut arrogantiam admittere, ſed pænitentiam requirere, & animi humilitatem,[63] neque alienum à dignitate ſua debere putare eum qui diuitijs affluit, ſimul cum paupere baptizari, cum obſcuro nobilem, herum cum eo qui ſibi ſeruus fuit. Nemo enim vnquam tãtopere ſe demittet, quantopere Chriſtus, in quo baptizatur quicunque ſalutaribus aquis intingitur, ſeſe deiecit, qui ſalutis noſtræ cauſa ſeruilem quoque formam aſſumpſit.

Si quis præterea ambitione ductus inſinuauerit ſe nõ à deputato Preſbytero, ſed ab Epiſcopo tãtum, aut magno aliquo Prælato, ſiue etiam eximiæ ſanctitatis ſacerdote Baptiſmi Sacramentum ſuſcipere velle; doceatur[64] eum qui curatione indiget de iudicibus ſibi iudicium arrogare non debere, nec eorum à quibus purgatur dignitates, pretiaque anxiè & moroſe diſquirere; & quamuis[65] alius alium probitate vitæ, aut gradus dignitate præcellat, eandem tamen cuiuſque Baptiſmi in Sanctæ Trinitatis nomine collati, vim eſſe. Baptiſmus[66] namque talis eſt, qualis ille eſt, in cuius poteſtate datur, non qualis eſt ille per cuius miniſterium datur. Et[67] ideo ſi vnus à viro iuſto & ſancto baptizetur, alter ab alio inferioris meriti apud Deum, inferioris gradus, inferioris continentiæ, inferioris vitæ, vnum tamẽ, & par eſt, & æquale quod accipiunt,[68] quia per miniſtros diſpares Dei munus æquale eſt, cum nõ illorum ſit munus ſed ipſius Chriſti,[69] qui principaliter baptizat.

Iac. 4. Pet. 5.

63. S. Greg. Naz. in orat. in S. Baptiſ. parag. Nihil progreſsionẽ tuam.

64. Idem Naz. ibidem paulo ſupra.

65. Ibidem paulo infra.

66. S. Aug in Ioan trac. 5. tom. 9. & habetur de conſec diſ. 4. c. Baptiſm.

67. Idem in Ioan tract. 6. eod. tom 9.

68 Idem l. 3. contra Creſc. Gram c. 6. tom. 7. & habetur de conſec di 4. c Si inter bonos.

69 S Aug. tract. 4. 5. & 6. in Ioan. c 1. tom. 9. Beda in hom. de Epiph.

CAPVT

CAPVT VI.

De susceptione Baptismi, & de alijs præuiis dispositionibus ad illum.

DOceat quoque eos ad pœnitentiam superioris vitæ, quæ exigitur ante Baptismum, probe tenendam, vt [70] contritionem vel saltem attritionem habeant omnium peccatorum ac delictorum, quæ contra Deum, & proximum commiserunt, vt ea nimirum ipsis displiceant, & [71] si qui spiritus feruore, seu deuotione sibi vel alteri Presbytero peccata quæ hactenus admiserunt, confiteri velint, audiantur, non [72] quidem vt eorum absolutionem accipiant, sed vt [73] sic ea serio & ex animo se odisse, perspicuum faciant, atque ex huiusmodi humiliatione, & pudore se magis idoneos præstent ad Baptismi gratiam recipiendam, vel vt ad peccata vitāda remedia suscipiant, aut spiritualis vitæ præceptis informentur.

In huiusmodi autem Confessione non [74] oportebit omnia singillatim peccata, neque omnes illorum circumstantias confiteri, sicuti in Sacramentali Confessione fieri debet; sed grauiora tantum sat erit enarrare. Etenim [75] nec eis vlla per Presbyterum satisfactio, seu pœna imponi, [76] neque absolutio impendi debet; [77] verum si vel famæ, vel bonorum restitutionem certis personis facere tenentur; is eam pro loco & tempore faciendam imponat.

Cum Baptismi tempus institerit, Sacerdos instruat competenter de Sacramento, & de eius ad salutem consequendam necessitate, vi, [78] vtilitate, & effectu: & quod sicut docet B. Cyrillus [79] Hierosolymitanus: Magnum est sane propositum hoc Baptisma; Captiuitatis liberatio, peccatorum remissio, mors peccati, animæ regeneratio, vestimentum candidum, signaculum sanctum & indelebile, currus ad cœlum, delitiæ paradisi, regni cęlestis conciliatio, charismaque adoptionis filiorum. Et S. Gregorius [80] Nazianzenus, Baptismus est splendor animarum, vitæ in melius mutatio; conscientiæ ad Deum integratio, Baptismus infirmitatis nostræ adiumentum; Baptismus carnis est abiectio, Spiritus affectatio, verbi participatio, figmenti instauratio, peccati diluuium, lucis communicatio, tene-

70. c. Tres sunt in princ. de pœnit. dis. 1. & c. Quis aliquando paragr. è contra. ead. dist. 1. & c. Omnis qui & duob. seqq. de consec. dis. 4. S. Thom. in 3. p. q. 68. ar. 5. & 6. & c. Dom. Soto in 4. dist. 5. q. vn. art. 6. concl. 1.

71. S. Tho. vbi supra ar. 6. & c. Dom. Soto vbi proximè.

72. Card. Caiet. in S. Tho. cit. art. 6. & Dom. Soto vbi sup.

73. S. Greg. Naz. in orat. in S. Baptis.

74. S. Tho. art. 6. Dom. Soto d. art 6.

75. S. Amb. in epist. ad Rom. c. 11. super verb. sine pęnitentia sunt dona & vocatio Dei, *& habetur de consec dis. 4. c. sine pœnitentia S. Tho. cit. q 68 art 5. & 6. Dom. Soto in 4. cit. dist. 5. q. vn art. 5.*

76. Card. Caiet. in D. Thom. cit art 6 & Dom. Soto cit. q. vn. art. 6.

77 S. Thom. cit q 68. artic. 5. ad 3. & Domin. Soto in 4 cit. dist. 5. q. vn artic. 5. in respons. ad 3.

78. S Gregor. Naz. orat. in sanctum Baptisma.

79. S. Cyrill in Procatechesi ante fin. hæc tribuit Baptismi Sacramento encomia.

80. Idem Gregor. ibidem.

brarum depulſio, Baptiſmus vehiculum ad Deum; Peregrinatio cũ Chriſto; fidei adminiculum; mentis perfectio; cœleſtis regni clauis; vitæ commutatio, ſeruitutis abrogatio; vinculorum ſolutio, compoſitionis & coagmentationis noſtræ in meliorem ſtatum conuerſio. Quodque demum Baptiſmus omnium Dei beneficiorum præclariſsimum, & præſtantiſsimum eſt: vt enim quædam Sancta Sanctorum vocantur, & Cantica Canticorum; quod ſcilicet latius pateant, ac plura complectantur, præcipuamque dignitatem habeant, eodem modo Baptiſmus quoque illuminatio dicitur, quod omnes alias illuminationes ſanctitate præcedat. Hæc & alia ſimilia ex ſanctis Patribus illos edoceat.

Hortetur inſuper eos, vt ad ſacrum Baptiſma firma & conſtanti fide accedant, atque id ſimplici & puro corde, ac ſincera mente, quemadmodum diuina gratia renouandos oportet, ſuſcipere ſtudeant, vt gratiam quę cuiuis non ponenti obicem confertur, inde conſequantur in remiſsionem omnium peccatorum, iuxta quod ſcriptum eſt: *Sentite de Domino in bonitate, & ſimplicitate cordis, quærite illum, quoniam inuenietur in his qui tentant illum; apparet autem eis qui fidem habent in illum.* Et paulo poſt: *Quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum.* Ac idcirco caueant ne [81] fictè, ſimulatè ad illud accedant, ne omnipotens Deus tanto ſcelere offenſus, ab eis graues pęnas, magnamque exigat vltionem.

Sap. 1.

Ibidem.

81. *De fictè accedentibus 1. q. 1. cap. Sicut.* Ex S. *Aug. l. 1 cõtra Donatiſt. c. 12. & idẽ Aug. l. 5. de Bapt. contra Donat. c. 20. & de conſec. diſt 4. c. quomodo exaudit. & l. 7. de baptiſ. contra Donat c 53. De conſec. di. 4. c. Solet etiam quæri. Innoc. I I I. in c. Maiores paragr. Item quæritur de Baptiſma.*

Ieiunium quoque ante Baptiſmum ex veteri more triduanum, aut biduanum, vel prout videbitur, & ſine intermiſsione oratio eis indicatur, ac ſedulo admoneantur, vt ad ſacra myſteria ſuſcipienda parati ſint.

Et ad extremum (quoniam poſt Baptiſmum confirmandi ſunt, & communicare debent) de Sacramentis Confirmationis, & ſacræ Euchariſtiæ, quantum eorum ſtatui & capacitati conuenit, inſtruantur.

Interea vero parentur eis veſtes albæ, vt his ſuſcepto Baptiſmo mox induantur, quas ſi qui ob paupertatem ſibi comparare haud commode poſſunt, vel Præfecti domus Catechumenorum, vel loci Ordinarius ſua pro pietate illas eis vndecunque poterunt comparandas curabunt. De aliis quæ obſeruari debent ante ipſam & in ipſa Baptiſmi ſumptione, dicemus cap. 21.

CAPVT

CAPVT VII.

De necessitate Catechismi pro Neophytis, & quid ante omnia scire, & credere oporteat.

CVm adultorum Baptisma non modo [1] præcedere, verum etiam sequi debeat doctrina fidei, iuxta illud quod Dominus post verba: [2] Matt. 28. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, subiunxit; *docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis*: & is [3] qui catechizatur, etiam post Baptisma magna probatione indigeat; Neophyti non simul ac baptizati fuerint, quocunque voluerint passim ire, vel cum laicis libere conuersari, aut extra domum Catechumenorum seu Neophytorum habitare permittantur; sed saltem per quadraginta dies in eadem domo, vel vbi eiusmodi domus non existit, apud easdem apud quas catechizati fuerint, vel apud alias pias probatasque personas retineantur, vt de his quæ post Baptismum seruare debent, & de reliquis quæ ad fidei doctrinam, atque ad spiritualem vitam sobriè, iustè & piè ducendam spectant, adhuc institui & edoceri possint, ac ita instituti, inprimis vero Sacramentis & verbo Dei vegetati & enutriti, tanquam nouæ plantæ in Ecclesia coalescant, & in suscepta fide solidius confirmentur, & cum ad humanæ vitæ negotia dimissi fuerint; velut arbores altis defixæ radicibus à ventis & turbinibus tentationum non facile quatiantur aut conuellantur.

Per id vero temporis à Præfectis suis vel Patrinis, vel Matrinis ad stationes & ad præcipuas Ciuitatis Ecclesias quoad commode poterit, ducantur; orationi & cælestium rerum meditationi vacent, sacris Missarum solemnijs ac alijs diuinis officijs reuerenter intersint; conciones audiant, & lacte spiritualium consolationum tanquam paruuli nutriantur; peccata sua Sacerdoti Confessario eis assignato sæpius confiteantur. Singulis item quibus Albas deferunt diebus; deinde vero Dominicis alijsque festis præmissa Sacramētali peccatorum confessione iudicio Confessarij, Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentū deuotè sumant, vt salutari sacri Dominici pabulo confirmati, solidius in fide roborentur.

Per idem quoque tempus iuxta Carthaginensis 4 Concilij monita, [4] à lautioribus epulis, & spectaculis, & coniugibus, abstinere moneantur.

1. S. Basil. ser. 1. de bapt. p. 1. & 2.

2. S. Hier. in comment. in Matt. c. 28. tomo 6. & legitur pro hom. in Breu. Rom. refor. fer. 6. in Alb.

3. Conc. Nic. 1. c. 2. tom. 1. Conc. & dist. 48. cap. 1. ita & non absimiliter Inno. III. ad Lingonen. Episc. & eos qui cum eo sunt fratres, c. Vestio de pœnit. & remiss. & Patres Conc. Basil. sess. 19 in Decr. de Iudæis & Neoph. parag. Curent insuper. et ex eis Paul. PP. III in litteris in forma Breuis de Iudæis & infid. venientibus ad fidem parag. Curent insuper.

4. Concil. Carthag. 3. c. 86. tomo 1. Cōc. & apud Gratian. de consecr. di. 5.

5. S. Ambr. de initiandis cit. c. 1. tom. 4. & in l. de Sacram. eod. tom.

Interim verò eis historiæ quædam sacræ de [5] gestis Patriarcharũ Prophetarũ aut aliorũ Sanctorum veteris testamenti, ac de actibus Apostolorum, aut moralia quædam ex libris Ecclesiastæ,[6] Prouerbiorum, Sapientię, Ecclesiastici, & similibus, quę ipsorum ædificationi conducunt, prę legi vel explicari possunt.

6. S. Ambr. de initiandis cap. 1.

7. Ex Pontif. Armenico maiori in ordine Catechismi

8. Pont. Armen. vbi proxime.

Deinde vt susceptorum mysteriorum rationem intelligant, & diuinam gratiam sibi collatam clarius agnoscant, vnde feruentiores effecti assiduas Deo gratias agant, Catechista eis [7] cæremoniarum & rituum qui tam in exorcismo & Catechismo, quam in ipso Baptismo adhibentur, significationes & mysticas rationes, & cur baptizandus oleo sancto vngatur, & ter mergatur in qua, aut ea perfũdatur in [8] nomine personarũ S. Trinitatis: cur Chrismate inungatur in vertice: cur etiam ab Episcopo cõfirmetur Chrismate in fronte, & Dominici corporis particeps fiat, pro loco & tempore, ac pro ipsorum docilitate & ingenio explicet atque interpretetur ex sacrosanctis scripturis, epistolis præsertim beatorum Apostolorum Petri & Pauli

9. Ex pluribus PP. & præsertim S. Amb. in l. de initiandis c. 1. & eodem Ambr. lib. de Sacram. initio eod. tom. 4. S. Cyril. Hierosol. in Cate. mystagog. 1. Chrysost. in hom. ad baptizandos 10. S. Gaudẽt. Episc.

10 S. Gaud. vbi supra.

11. S. Amb. in l. de initian. cit. c. 1.

Hęc autem eis iam baptizatis ac fidelibus [9] non ante Baptismum explicanda sunt. Nam [10] quæ ad Sacramentorum rationem pertinent Catechumenos audire non congruit, sed suscepto Baptismo Neophytos vt alios fideles. Tunc [11] enim cum facile intelligant suauiusque degustent, tempus admonet ipsis diuinæ gratiæ splẽdore magis illustratis, fidemque perfectius assecutis, de mysterijs dicere & eorum edere rationem, quam nondum initiatis antea insinuari nec vtile nec oportunum fuisset.

Tunc itaque Catechista de præceptis ac reliquis omnibus Ecclesiæ Sacramentis, eorum numero & virtute Neophytos edoceat ex Patribus & Theologis, ex sacris Oecumenicis Concilijs, Florẽtino & Tridentino, atque ex Catechismo Romano.

CAPVT VIII.

Non sufficere Baptismum nec fidem in Christo, nisi simul adsit obseruantia mandatorum, carnis & passionum mortificatio.

12. Beda in hom. de circ. Dom. tom. 7. & S. Cyrill. Hierosol. Catec. 10.

VT autem quæ post Baptismum eis seruanda sunt doceantur, sacerdos diligenter instruat eos de his, quę agere & seruare, quæque cauere debent. Primum admonebit vt singuli [12] meminerint se Christi fide percepta præstantissimum nomen vna cum antiquis Sanctis & Patribus sortitos

titos fuisse, & idcirco Christiano cognomine, quod à Regio Christi nomine deductum in salutaris lauacri Sacramento acceperunt, glorientur, & hoc vsque in finem firmum intemeratumque seruare contendant, gaudentes in se illud Isaię vaticiniū esse completum: *Et seruos suos vocabit nomine alio*, hoc est nomine Christiano, quo nunc omnes serui Christi se vocari lætantur. *Neque enim nomen aliud sub cælo datum est, in quo oporteat nos saluos fieri*. Vnde & Propheta subsequēter adiūgit: *In quo qui benedictus est super terrā benedicetur in Deo, Amen*. *Isaia 65.* *Act. 4.* *Isaie 65.*

Verum ne putent huius tanti Christiani nominis professionem sibi sat esse ad ęternam vitam comparandam; nisi & huic nomini diuina pręcepta obseruantes, vitæ pietate & bonorum operum exercitatione respōdeant, sicut ipse Dominus contestatur: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. Nō omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cęlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cęlorum. Multi dicēt mihi in illa die, Domine Domine nōne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis quia nunquam noui vos: discedite à me omnes qui operamini iniquitatē, & quę sequūtur. Ac iterū: *Ego sum vitis vera, & Pater meus agricola est: omnē palmitem in me nō ferētem fructum tollet eum, & omnem qui fert fructum purgabit eum vt fructum plus afferat*. Et B. Ioannes Apostolus: *Et in hoc scimus quoniam cognouimus eum si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse Deum & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est*. *Matth. 7.* *Ioan. 15.* *1. Ioan. 2.*

Neque [13] arbitrentur sibi Baptisma sufficere, si post illud malè viuant, & ad peccata redeant, ne se vocatos esse ad humanæ vitæ commoda & solatia, aut ad carnis & seculi voluptates: Non enim inquit 1. Thessal. 4. Apostolus, *vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem*, ac idcirco eis opus esse multa industria & pietate, multaque virtute. Iob 7. *Militia enim est vita hominis super terram*; & grandis adhuc eis restat via. Nam quemadmodum filij Israel postquam de manu Pharaonis seruitute Aegypti liberati sunt, & mare rubrum transierunt (in quo omnes Apostolo teste, baptizati fuerunt) non statim in terram promissionis à Deo perducti sunt, sed per XL. annos in deserto morātes post multa prælia inita & calamitates perpessas; varijs tentationibus antequam ad eam tandem peruenirent, probati sunt: ita & de seruitute Diaboli liberatos, & renatos fonte Baptismatis in hoc sæculo ad Dominum peregrinantes multipliciter probari oportet, donec ad terram viuentium, & cælestem Hierusalem fidelibus promissam peruenire mereantur (non enim ignauos, formidolosos, desides, & otiosos vult Dominus milites suos, sed solicitos, magnaminos, strenuos, & laboriosos)

13 Chrysost. homil 2. in Matth c. 3. tomo 2. & Aug. de fide ad Petr c. 3. tom 3. sed & hoc ipsum docet S. Chrys. hom. 9. in c. 1. Ioan. tom. 3. *3. Reg. 19.* *1. Cor. 10.*

riosos) Interim 14 tamen formidantes ne cadant, cum timore & tremore salutem suã operentur, in laboribus, in vigilijs in eleemosynis, in rationibus, in oblationibus, in ieiunijs & castitate.

Sed & eos moneri oportebit, quod quãuis à fomite seu carnis cõcupiscentia, quæ baptizatis relicta est ad agonem, se assidue oppugnari sentiant: [15] tamen illi per Iesu Christi gratiam fortiter restiterint, aut non consenserint, ipsis nocere non valet, nec imputabitur ad culpam iuxta Apostolũ dicentem: *Nihil ergo damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant*; quinimo qui legitimè certauerit coronabitur. Quod si carnis illecebris & tentamentis cedant, suum peccatum Deo omnium bonorum auctori, qui odit peccatum, & peccatorem, ne impie tribuant, sed sibi ipsis, suoque consensui & voluntati, sicut Beatus Iacobus dicit. *Nemo cum tentatur dicat quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est. Ipse autem neminem tentat; Vnusquisque vero tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.*

Tum quoque Catechista de obseruantia mandatorum edocebit eos, quod [16] teneantur ad eam omnes adulti baptizati, illaque habeat Christi gratia [17] promissionem æternę vitæ, Domino dicente Matth. 19. *si vis ad vitam ingredi serua mandata.* Et iterum Luc. 10. *Hoc fac & viues.*

Quare nec [18] eorum quisquam apud semetipsum dicat, Ego iã credidi, saluus ero: nam nisi fidem operibus teneat fallitur euidenter: vera etenim fides est, quę in hoc quod verbis docet, moribus non contradicit. Ac tunc veraciter fideles erunt, si quod verbis promiserunt, operibus impleant. Cum autem ipsi in die Baptismatis omnibus satanæ operibus atque omnibus pompis abrenuntiare promiserint, vnusquisque in suam memoriam reuocet, vt post Baptismum fideliter seruet, quæ spopondit ante Baptismum.

Nemo [19] itaque quantumuis iustificatus liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet. Nemo item sibi de sola fide blandiatur, ratus sola se fide hæreditatem esse consecutum, etiamsi Christo non compatiatur vt glorificetur: *Nam & Christus ipse* (vt inquit Apostolus) *cum esset filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est obedientiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Item Princeps Apostolorum Petrus. *Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis; hæc enim facientes non peccabitis aliquando.*

Ac proinde [20] ipsi Neophyti moneantur, *vt in Baptismate iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem renouentur*, vt Apostolus docet, *de die in diem, hoc est mortificando membra carnis suæ, & exhibenda ea arma iustitiæ in sanctificationem per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia*

14. Ex Cõc. Trid sess. 6. c. 13.
15 Concil Trid sess 5. in decr. de pecc. origin. Rom. 8. 2. Tim. 2. Iacob 1.
16. Concil. Trid. sess. 6. in decr iustif. c. 11. & Can. 19 & 20.
17. Conc. Trid. ibid. c. 16. & can 26. & 32.
18. S. Greg. PP. hom 29. in Marc vlt. recumbentibus vndecim, &c. quod & similiter docet Chrys. hom. 9. in Ioan c. 1. tom. 3. ibi, Nolimus igitur, nolimus inquam, &c.
19 Conc. Trid ses. 6 in decr iustific. c. 11. & ibid. can. 19. & 20. Philip 2. Hebr 5. 2. Petri 1.
20 Conc Trid ses 6. in decret. iustif. c. 10 & can. 31. Iac 2. Ephes. 2. Psal 83. Ephes. 4.

iustitia per Christi gratiam accepta cooperante fide bonis operibus crescant, atque magis iustificentur: sicut scriptum est: *Qui iustus est, iustificetur adhuc.* Et iterum: *Ne verearis vsque ad mortem iustificari.*

2. Corint. 4. Rom. 6. Apoc. vlt. c. Apoc. 18. c.

Mandatorum autem [21] & præceptorum obseruantiam augmentum esse dilectionis nostræ, erga se Dominus sæpe definiuit, dicens: *Si diligitis me, mandata mea seruate.* Et iterum: *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo.* Et rursus: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

21. S. Basil. serm. 1. de Baptis. p. 2. & conc. Trid. in dec. iustific. sess. 6. cap. 11. Ioan. 14. Ibid. Ibid.

CAPVT IX.

De dilectione Dei, & proximi, de patientiæ bono, & præmio bonorum operum.

PRæcipue autem eos doceat Catechista, vt dilectionem erga Deum & proximum habeant, iuxta præceptum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex totis viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximũ sicut teipsũ*, vt in initio ordinis Baptismi eis proponitur. Et iuxta id quod de proximo diligendo Dominus nocte qua tradebatur mandauit, dicens: *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.* Et iterum, *Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* Item hæc 1. Ioan. 3. *Mãdo vobis vt diligatis inuicem.* Sed & illud certissimum est, sine [22] charitate cætera Dei dona atque virtutes inutiles reddi, ipso Paulo Apostolo dicente: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero Prophetiã, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, etsi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, etsi tradidero corpus meum ita vt ardeam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

Luc. 10. Matth. 22. Marc. 12. & Deut. 6. & 11. & 13 & 30. Luc. 10. Matth. 19. & 22.

22. S. Basil. cit. ser. 1. de Baptis. p. 2. 1. Corin. 13.

Quamobrem [23] & proximos diligant & iuuent, illisque bene faciant, non solum amicis & bonis, sed etiam inimicis & prauis hominibus charitatem & misericordiam impendant, iuxta præceptum Domini: *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.* Charitatem namque Christianam non intra amicos & notos tantum contineri; verum etiam ad maleuolos & inimicos extendi, & cuilibet proximo deberi, ac

23. S. Basil. serm. 1. de Bapt par. 2. Luc. 10. & Luc. 6.

ri, ac impendendam esse, vt omnes propter Dominum diligamus etiamsi ab ijs grauia damna, offensas, aut iniurias acceperimus, aut etiam sustineamus; quemadmodum ipsemet Dominus præcepit: *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & Publicani hoc faciunt? & si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergo & vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* Et apud alium Euangelistam: *Diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro persequentibus vos.*

Matth. 5. Luc. 6.

Hoc auté & Dominus suo confirmauit exemplo, qui pro suis crucifixoribus orauit: *Pater dimitte illis non enim sciunt quid faciunt.* Et Beatus Protomartyr Stephanus Dominum imitatus, dum à Iudæis crudeliter lapidaretur, vt Apostolorum acta testantur, *positis genibus clamauit voce magna dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum.* Idemque & Moyses & alij serui Dei humiliter obseruarunt.

Luc. 23. Act. 7.

Insuper præmoneat eos, atque hortetur ad patientiam & ad futuras tribulationes, & huius vitæ aduersitates, tentationes, & mala quibus diuina bonitas suos exerceri, & tanquam aurum igne probari permittit, fortiter & æquo animo perferenda: *nam si crucem & mortem oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, quanto magis fideles & seruos eius? Non enim est discipulus super Magistrum, nec seruus super Dominum suum, Et sicut scriptum est, Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei.* & Apostolus dicit: *Omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.*

1. Petri 1. Luca 24. Matth. 10. Luca 6. & Ioan. 13. Act. 14. 2. Tim. 3. Iacob. 1.

Quod & in Sanctis omnibus mirabiliter eluxit: certoque sciant & sperent sibi à Deo perpetuas coronas propositas esse in cælis, si legitimè certauerint in terris. Quapropter permanentes[24] in vocatione sua, molestias, tribulationes, miseriasque omnes libenter ferant, existimantes crucẽ sibi iugiter ferendam esse cum Christo, quemadmodum & ipse sæpe in Euangelio monet, *Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.* Et iterum. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* Item. *Qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.*

24. Basil. serm. 1. de Baptismo p 2. & Greg. Naz orat. in S. Baptisma. Matth. 10. Luc. 9. Marc. 8. Luc. 14.

Neque[25] ipsis hæc dura, grauia aut impossibilia videantur, cum diuina cooperante gratia ea omnia possibilia, facilia & suauia esse experimento cogni turi sint, iuxta verba Saluatoris: *Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris:*

25. Conc. Trid. in decr. Iustific. sess. 6. cap 11. Matth. 11.

Iugum

Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Et sicut Propheta dicit: *Gustate & videte quoniam suauis est Dominus: Beatus vir, qui sperat in eo.* Ac Ioannes Apostolus affirmat: *Mandata eius grauia non sunt.* Et sui exemplo nos docet Paulus dicens: *Scio & humiliari, scio & abundare* (vbique & in omnibus institutus sum, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati) *Omnia possum in eo qui me confortat.*

Psal. 33.
1 Ioan. 5.
Philip. 4.

Quinimo eis ostendatur hęc ipsa mandata, ac omnia bona opera in Dei gratia facta, magnam æternamque repositam habere remunerationem, iuxta promissionem Domini: *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agrum propter nomen meũ, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Et iterum. *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Item. *Si quis mihi ministrat, me sequatur, & vbi sum ego, illic minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit honorificabit eum Pater meus.* Et infra: *Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.* Et vt tradit Apostolus. *Qui* (scilicet Deus) *reddet vnicuique secundum opera sua.* Quocirca & Dominus in Iudicio dicet his qui à dexteris eius erunt: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare; sitiui & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me.*

Matth. 19. in fin.
Luc. 21.
Ioan. 12.
Ioan. 13.
Matth. 2

CAPVT X.

De confessione fidei, de perseuerantia, & damnis quæ peccatum mortale consequuntur.

CVm autem victoria quæ vincit mundum sit fides nostra, hortandi sunt inprimis, & confirmandi, vt in fide permaneant, constantes & fortes sint, semper parati eam confiteri, & pro eius confessione, & Domini gloria occumbere. Nec vero ipsam mortem propter Christum formident, aut oppetere timeant; cum ipse dicat: *Nolite timere eos qui occidunt corpus; animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum qui potest & animã & corpus perdere in gehennã.* Et paulo post: *Omnis qui confitebitur me corã hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui in cælis est. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo qui in cælis est.* Et Paulus Apostolus: *In nullo terreamini ab aduersariis, quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo: quia vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.*

1. Ioan. 4.
Act. 14.
Matth. 10.
Philip. 1. in fin.

Sed & monendi sunt, vt in virtutibus, pietate, & bonis operibus Dei
26. Conc. auxilio confisi,[26] qui operatur in eis, & velle, & perficere, pro bona volũ-
Trid sess. 6 tate perseuerare studeant, vt æternam salutem consequantur, Domino ite-
in decr. Iustifi. ca 13. rum atque iterum contestante: *Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit.* Vt autem perseuerantiæ donum huiusmodi obtineant, Deum
27. Conc. Trid. sess. 6. humiliter deprecentur, vt speciale eis[27] auxilium ad illud consequendum
cit. ca. 13 vt impartiri dignetur, pro quo & ad Beatam Virginem Dei Genitricẽ Ma-
sup. & can. 22. riam, & ad alios Sanctos cum Christo regnantes deuotè confugiant, vt id eorum patrocinio & intercessione assequi mereantur. Deus autem omnis
1. Pet. 5. gratiæ, vt D. Petrus ait, *qui vocauit nos in æternam suam gloriam, in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. Ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.*

Caueant autem ne ad corruptos prioris vitæ mores, ac vitia redeant, cõsiderantes illud quod Saluator noster ei quem vocauerat, vt se sequeretur, & petenti vt permitteretur primum ire & sepelire patrem suum, dixit:
Luc. 9. *Sine vt mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade & annuntia Regnum Dei.* Et
Ibidem. id quod alteri dicenti: *Sequar te Domine, sed permitte mihi primum renuntiare his quæ domi sunt*; respondit: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & re-*
Tobiæ 1. Tobiæ 4. *spiciens retro, aptus est regno Dei.* Sed quemadmodum Tobias senior docebat filiũ suum ab infantia Deum timere, & abstinere ab omni peccato, & inter alia de quibus postmodum eum monebat illud erat: *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & caue ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.* Ita & Sacerdos doceat Neophytos, vt peccata oderint, illis non consentiant, sed diuina iuuante gratia ea
Eccles. 21. omnino fugiant; iuxta illud quod scriptum est: *Quasi à facie colubri fuge*
Psal. 5. *peccata*, quod his offendatur Deus, & in eius iram incurratur, sicut scri-
Eccles. 12. ptura dicit: *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.* Item: *Altissimus odio habet*
Sapien. 14. *peccatores, & misertus est pœnitentibus.* Ac iterum: *Similiter autem odio sunt Deo impius & impietas eius.* Quodque propter peccatum, gratia in Baptismi lauacro accepta amittatur, & qui mortiferè peccant, ex innocentibus, puris & immaculatis, nocentes & impuri, atque anima peccati reatu maculata,
Hierem. 2. viles & deformes efficiantur, iuxta Prophetam dicentem: *Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas?* Et ex filijs Dei inimici eius & filij Diaboli, ex liberis, serui peccati, imo & ipsius Diaboli fiant, quemadmodum Saluator no-
Ioan. 8. ster dicit: *Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati*; Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æ-
2. Petri 2. ternum. *Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum auerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Contigit enim illis id veri prouerbij: Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.*

Doceat

Doceat item quod per peccatum priuantur æterna fęlicitate beatæ & immortalis vitæ, visione scilicet Dei, & futura gloria quæ reuelabitur in nobis, ac obligantur æternæ mortis & damnationis pęnis, quoniam, vt ait Apostolus: *Stipendia peccati mors*, omniaque bona opera per ipsos antea in gratia facta mortificantur. Vt enim Dominus dicit apud Ezechielem 28. *Anima quæ peccauerit ipsa morietur.* Et paulo infra: *Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitates secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? Omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur, in prauaricatione qua prauaricatus est, & in peccato suo, quod peccauit in ipsis morietur.* Rom. 6. 29. Basil. serm. 1. de Bapt p. 2. Ezech. 28. Ibidem.

Præterea demonstretur eis, quam grauis, irreparabilis & intoleranda sit non modo pęna sensus verum & pęna damni, quæ quidem etiam testimonio [29] Sanctorum maior est, quam cruciatus flammarum gehennę, quodque gloriæ amissio multo maior est, quam gehennæ supplicium. Quibus item, [30] qualibus, & quantis bonis peccatores priuentur, in quæ vero, qualia, & quanta mala, ac supplicia incurrant ante & post mortem, & post ipsorum corporum resurrectionem. Etenim Dominus apud Matthæum laudans Ethnici Centurionis fidem, & Iudæorū damnans incredulitatem, *Dico autem vobis*, inquit, *quod multi ab oriente & occidente veniēt, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum. Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium.* Et rursus exponens parabolam zizaniorum dicit: *Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur; sic erit in consummatione sæculi: mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in Regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi audiat.* Et iterum in expositione parabolæ Sagenæ missæ in mare: *Sic erit in consummatione sæculi. Exibunt Angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, vbi erit fletus & stridor dentium.* Et de seruo qui talentum à Domino sibi creditum absconderat: *Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores; illic erit fletus & stridor dentium*; prout & de gehenna ignis, alijsque huiuscemodi æternis supplicijs alibi sæpè. Sed & apud Ioannem: *Venit*, inquit, *hora, in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei: & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem Iudicij.* Quod & in symbolo explicat Athanasius. *Ad cuius* (scilicet Christi) *aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala, in ignem æternum.* 29. Chrys. homil. 4. in c. 7. Matth. tom. 2. 30. Comp. Theol verit. lib. 3. c. 7. de effectu pecc. Matth. 8. Matth. 13. Ibidem. Matth. 25. Ioan. 5.

31. S. Cyril. Hierosol. Catech. 17. ad fin. & S. Basil ser. 1 de Baptism. p. 2 Cõc. Trid. sess. 6 in Decret. Iustific. cap. 14. 1. Co. 3 & 6.

Serio igitur moneantur[31] Ephes. 4. per peccatũ nõ cõtristare spiritum sanctum, in quo signati sunt, nec templum Dei, & eiusdem Spiritus Sancti, quod sunt ipsi, eorumque membra, per culpá temere violare; alioquin à Domino se fore disperdendos, & æternæ vitæ fructu priuandos, sicut commonet Apostolus: *Nescitis quia Dei templum estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est quod estis vos.*

32. Conc. Trid. in decreto Iustific. sess. 6. c. 15. & can. 27. & 28. 1. Corinth. 6.

Ac doceantur[32] acceptam gratiam amitti non modo infidelitate; per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocunque alio mortali peccato, quamuis non amittatur fides: & à regno Dei excludi non solum Infideles, verum etiam fideles, qui lethalia peccata committunt, à quibus cum diuinæ gratię adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur. Quare idem dicebat Apostolus: *Anne scitis quia iniqui regnũ Dei non possidebunt? Nolite errare; neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces Regnum Dei possidebunt. Et hæc aliquando quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.* Et alibi: *Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ: nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia & veritate, probantes quid sit beneplacitum Deo: & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.*

Ephes. 6.

Prouerb. 5. Prouerb. 15. Sapien. 1. Sapien. 1.

Admonendi item sunt Dominum respicere vias hominis & omnes gressus eius considerare; atque oculos Domini in omni loco contemplari bonos, & malos: Deum vbiq; præsentem esse, testem, & iudicem omniũ quæ aguntur, omnia implere, omnia prospicere, omnia nosse etiá minutissima quęque & interius[33] scrutari corda & renes hominum, & cogitationes eorum. Ac propterea immundas & malas cogitationes fugandas & expellendas esse, & à peccatis, quæ animo & sola voluntate committuntur, sibi abstinendum, dicente Domino in Euangelio: *Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Sed recto corde & firma fide in Deum se credere, ac piè sanctéque viuere debere sciant. Quoniã sicut Scriptura dicit: *Oculi Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum.*

33. Cyril. Hieros. Catech. 14. ad illuminãdos. Daniel. 13. Psal. 7. Matth. 5.

2. Paral. 16.

Admo-

Admoneantur præterea non satis esse ab vno, vel altero mortifero peccato abstinere, nisi ab vniuersis abstineant; neque hæc vel illa mādata non transgredi, nisi & omnia pariter seruent. Quicunque enim, vt inquit Beatus Iacobus, *totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus.*

Iacob. 2.

Si qui tamen humana fragilitate (quod absit) post[34] Baptismum aliquo crimine se contaminauerint, & ab[35] accepta gratia per mortale peccatum exciderint ad Pœnitentiæ Sacramentum[36] quod pro fidelibus[37] quoties post Baptismum in peccata labuntur, Deo reconciliandis ad peccatorum remissionem à Christo Domino nostro institutum est, tanquam ad[38] secundam post naufragium tabulam, statim & confidenter confugiant, vt per illud[39] excitante Deo & eiusdem Christi merito amissam gratiam recuperare procurent, atque ad Confessarium Sacerdotem, cui peccata remittendi & retinendi auctoritas mandata est, iuxta verbū Domini: *Quorū remiseritis peccata remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*, accedant; ipsique sincere & fideliter sua peccata confiteantur, & eorum obtineāt absolutionem, ac iniunctas satisfactiones & pœnitentias humiliter impleāt. Dei auxilio cauentes ne iterum in ea labantur, sicut scriptura dicit. *Fili peccasti, non adijcias iterum. Sed & de pristinis deprecare vt remittantur tibi.* Et alibi: *Ne dixeris peccaui; & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor.*

34. Conc. Trid sess 14. de Sacr. pœnitent. c. 2. & Greg. hom. 29. Ascen. Dom.
35 Conc. Trid sess 6. in Decr. Iustific. ca 14.
36. Conc. Trid. sess. 14. cap. 1.
37. Conc. Trid sess. 6. cap 14.
38. Conc. Trid ibidē.
39. ibidē.
Ioan. 10.
Eccli 21. & 5.

CAPVT XI.

De superbia præcipue vitanda, & de veteri homine exuendo, & renouatione nouæ vitæ.

PORro inter alia peccata superbiam inprimis vitare debent; quod, vt Sapiens dicit: *Odibilis coram Deo sit & hominibus superbia.* Et infra: *Initiū superbiæ hominis apostatare à Deo: quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor eius. quoniam initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis & subuertet eum in finem.* Et paulo post. *Sedes Ducum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. Radices gentium superbarum arefecit Deus & plantauit humiles ex ipsis gentibus.*

Eccles. 10.

Contra vero inter cæteras virtutes 40 humilitatem quæ earum mater & fundamentū est, eos maxime complecti & obseruare oportet; imitantes Dominū & Deum Saluatorem nostrū, *qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis*: quique discipulos

40. August. de verb. Domini ser. 10. super verbis Matthæi 11. quoniam mitis sum, &c. *tom. 10.*
Philip. 2.

pulos suos humilitatem sequi & superbiam vitare docuit, aliquando dicēs:
Matth. 5. *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Aliquando 41. *Amen*
41 S. Bas. serm. 1. de *dico vobis; nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum*
Bapt. par. 2. *cælorum. Quicunque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno*
Matth. 18. *cælorum.*

Luc. 18. 3. Reg. 8. *Quia vero non est homo qui non peccet, & in multis offendimus omnes,* & vt Bea-
2. Par. 6. & tus Ioannes ait: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seduci-*
Eccl. 1. *mus, & veritas in nobis non est.* Et iterum: *Si dixerimus, quoniam non peccaui-*
Iacob. 3. *mus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis.* Neophyti maxime
1. Ioan. 1. Ibidem. admouēdi sunt, vt de accepta gratia se nō extollētes, magna cordis humili-
42. Concil. tate se peccatores agnoscāt & cōfiteantur, cum hanc [42] vitam sine veniali-
Trid. sess. 6. bus saltem peccatis transire non possint, ac vt quoties cadunt, toties
in decret. diuina gratia resurgere studeant: Prouerb. 24. *Septies enim in die cadet iu-*
Iustific. c. 11 *stus & resurgit.* Ac vt idem Ioannes dicit 1. cap. 1. *Si confiteamur peccata no-*
& Cōc. Mil- *stra, fidelis est & iustus Deus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab*
leuit. c. 6. 7. *omni iniquitate.* Et subdit in cap. 2. *Filioli mei hæc scribo vobis vt non peccetis;*
& 8. quæ *sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum,*
transcribun- *& ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro*
tur in Conc. Afric. c. 81. 82. & 83. *totius mundi.*

to. 1. Concil. Frequenter autem Catechista eos doceat, vt in percepta gratia perseue-
& S. Aug. epist. ad Ca- rantes, depositis vitæ erroribus cæterisque vitiis, bonis operibus vacare,
leucianum pietatem sectare, virtutes æmulari, ac omne genus peccatorum vitare stu-
de Baptis. & deant, iuxta id quod Apostolus ad Romanos scribit: *Iustificati ergo ex fide pa-*
pænit. Petri *cem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & habe-*
contra No- *mus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ*
uat. 108. to. 2 & habe- *filiorum Dei: non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod*
tur de pænit. *tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes*
dist. 1 c. Tres *autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sā-*
sunt actiones paragr. Est *ctum qui datus est nobis.*

etiam pæni- Ac [43] quemadmodum *Christus* Dominus noster *resurgens ex mortuis iam nō*
tentia. *moritur, viuit autem Deo in æternum:* ita & ipsi in Baptismo, qui crucis, mor-
Rom. 6. 43. S Bas. tis, sepulturæ & resurrectionis Christi similitudinem habet, peccato se-
ser. 1. par. 2. mel mortui, & consepulti cum Christo, atque cum eo à mortuis exci-
tati, licet in carne viuant, custodiant se ipsos ne denuo ad peccatum re-
deant, sed ambulent in nouitate vitæ, ac perseuerent viuentes Deo in Chri-
Ioan. 12. sto Iesu dicente: *Qui mihi ministrat me sequatur;* vt idem docet Apostolus: *An*
Rom. 6. *ignoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius*
baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per Baptismū in mortem, vt quomo-
do Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris; ita & nos in nouitate vitæ ambu-
lemus.

Idem-

Idemque eos doceat, quæ ad Neophytos maximè pertinent, & ad illos
proprie dicta sunt ex verbis Beati Petri Apostoli dicentis: *Deponentes igitur* 1. Pet. 2.
omnem malitiam & omnem dolum, & simulationes, inuidias, & omnes detractiones,
sicut modo geniti infantes rationabile sine dolo lac concupiscite; vt in eo crescatis in sa-
lutem: si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus: vos autem genus electum, regale
Sacerdotiū, gens Sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuntietis eius, qui de tene-
bris vos vocauit in admirabile lumen suum. Qui aliquando non populus Dei,
nunc autem populus Dei, qui non consecuti misericordiam; nunc autem
misericordiam consecuti. Charissimi obsecro vos tanquam aduenas & pe-
regrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus ani-
mam, conuersationem vestram inter gētes habentes bonam, vt in eo quod
detractant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos
considerantes glorificent Deum in die visitationis.

Quare & adhortetur eos vt exuti veterem hominem, omnibus mem-
bris purificentur, omnes sensus purgent; hoc est omnia membra, ac singu-
los corporis sensus, cunctasque passiones mortificent, ac induentes nouū
hominem renouentur spiritu mentis suæ, quemadmodum etiam docet
Apostolus [44] *Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi* Coloss. 3.
Christus est in dextra Dei sedens. Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mor- 44. Breuiar.
tui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. Cùm autem Chri- Rom. legūtur in 1. nocturn.
stus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. [45] Dom. in Albis
Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, Basil ser. 1.
immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est de Bapt p. 2.
simulacrorum seruitus. Propter quę venit ira Dei super filios incredulita- & serm. 2. de
tis; in quibus & vos ambulastis aliquando, cum viueretis in illis. Nunc Bapt. cap. 1.
autem deponite & vos omnia; iram, indignationē, malitiam, blasphemi- 45. idem ibidem supr.
am, turpem sermonem de ore vestro, nolite mentiri inuicem, expoliantes
vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui re-
nouatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius, qui creauit illum,
vbi non est masculus & femina, gentilis & Iudæus, circumcisio & præpu-
tium, Barbarus & Scytha, seruus & liber, sed omnia in omnibus Christus. 46. Beda in
Induite vos ergo sicut electi Dei sancti & dilecti, viscera misericordiæ, be- hom. de circ.
nignitatem, humilitatem modestiam, patientiam; supportantes inuicem, tom. 7: intor.
& donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut [illegible] de
& Dominus donauit vobis, ita & vos Super omnia autem hæc charitatē [illegible] & in hom. in 8.
habete, quod est vinculum perfectionis. Et pax Christi exultet in cordi- Epiph. Dom.
bus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore, & grati estote. eod tom. 7.

Ostendatque eis Catechista, vt huiusmodi mentis renouationem ora- 2. Cor. 7.
tione, ac quotidiana virtutum [46] exercitatione faciant. Et sicut alibi idem 47. Basil.
monet Apostolus [47] *Mundent se ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiē-* serm. [illegible] de Bapt part. 2.

1. Cor. 15. 48. Pacian in serm. de Bapt. circa fin.

tes sanctificationem in timore. Ac demum [48] sicut portauerunt imaginem terreni hominis, portent & imaginem cœlestis: *nam primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis*: qualis terrenus, tales & terreni; & qualis cælestis, tales & cælestes.

CAPVT XII.

De his quæ vitanda sunt à Neophytis, & de medijs vt in proposito perseuerent.

49. S. Basil. serm. 1 de Bapt. car. 2. Matt. 24. & Marc. 13 & Lucæ 21. Galat. 1. 2. Thess. 3. 2. Ioan.

CVm Dominus præcipiat vt à Pseudoprophetis caueamus, & Apostolus admoneat, dicens [49] *Licet nos, aut Angelus de cælo euãgelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.* Et in alio loco: *Denuntiamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & nõ secundũ traditionem quam acceperunt à nobis*: Et Beatus Ioannes dicit: *Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis: qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis.* Ideo Catechista specialiter moneat Neophytos, tam qui ex Iudæis, quam qui ex alijs infidelibus ad Christianam fidẽ venerunt, vt quorumuis [50] hæreticorum, schismaticorum, & à fide Apostatarum societatem, conuersationem, & familiaritatem omnino vitent & fugiant.

50. Pacian. in serm. de Baptis. prope fin. item de huiusmodi peccatis à Christiano vitandis. Epiph. l. 3. contra hæres. tom. 2. ad fin. item Aug. serm. 163 de tẽpore à alias septima Dom. in octa uis Paschæ superius cit. to. 10. c. Vos ante omnia de cons. di. 4.

Et ne cum Galatis redargui mereantur ab Apostolo dicente in 4. cap. *Nunc autem cum cognoueritis Deum, imo cogniti sitis à Deo: quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo seruire vultis? Dies obseruatis & menses & tempora & annos. Timeo vos ne forte sine causa laborauerim in vobis.* Superstitiones & cæremonias omnes Iudaicas, Mahometicas & Ethnicas, nefarias suffumigationes, thurificationes & obsequia quæ dæmonibus exhibentur, ac omnem magiam, sortilegia, veneficia, & incantationes horreant. Astrologiam iudiciariam, vanas dierum, syderum & similium obseruationes, ligaturas, amuleta, chartulas quas breuia vocãt, incognitos characteres & signa continentes, numismata magica, phylacteria & alia superstitiosa, quæ aut collo appensa, ac quouis modo alligata deferuntur, pariter vitent & reijciant. nec non blasphemias, periuria, falsa testimonia, crudelitatem, rixas, pugnas, cædes, ac omnem iniquitatem, adulteria, scortationes, fornicationes, & petulantiã, cæteraque vitia carnis & sanguinis.

Abstineant

Abſtineant[51] à theatris, ſpectaculis, publicis ludis, torneamentis, tauricidijs & venationibus periculoſis, à geſticulationibus & actibus mimorum & meretricularũ, ab obſcenis cantibus & comœdijs ac repræſentationibus, & ſaltationibus inhoneſtis & impudicis, atque virorum effeminatorum chöreis, quæ ſunt diaboli[52] pompæ quibus iam abrenuntiarunt.

Vitent item omnem maledicentiam, detractionem, pugnas & contentiones verborum, iniuſtitiam, auaritiam, vſuras, & omne genus fraudis, & illicitæ negotiationis, omnia denique crimina & peccata tam in ſe quam in alijs[53] execrentur & caueant, omniq́ue ſtudio & conatu curent ſe cuſtodire immaculatos ab hoc ſeculo.

Monendi item ſunt, vt de rebus turpibus, obſcenisve ſermones non miſceant, mala & ſuſpecta colloquia fugiant, cum, vt inquit ille, *Corrumpunt bonos mores, colloquia mala.* Sed nec fabuloſa, inutilia, vana, aut otioſa loquantur verba: nam & de his ratio reddenda eſt: Vt enim ſaluator noſter ait, *Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono theſauro profert bona, & malus homo de malo theſauro profert mala. Dico autem vobis quoniam omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die Iudicij.*

Sed[54] & malorum Chriſtianorum familiaritatem vitare eos oportet. Admoneanturque non quicquid à malis Chriſtianis fieri viderint, id licite & impune fieri poſſe, ſeque bonos non malos imitari debere exiſtiment, quin potius, Religioſorum & piorum hominum exempla ſectentur, eorumque conſuetudine frequenter vtantur.

Ac vt diuino auxilio à mundi illecebris & vitijs ſe contineant, atque in bonis operibus & gratia Dei, & in vita ſpirituali indies proficiant; præmoneat eos, quomodo diuina ope bene viuere, in gratia ſe conſeruare & vitare peccata poſsint, & debeant, nimirum mortificatione membrorum, vitæ abſtinentia, ſtudio orationis, & bonorum operum, Sacramentalis cõfeſsionis, peccatorum, & ſumptionis ſacræ Euchariſtiæ frequẽtatione, ac demum aſsidua memoria mortis, & nouiſsimorũ, iuxta illud Sapientis: *In omnibus operibus tuis memorare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis.* Inprimis vero vt peccatorum cauſas & occaſiones fugiant: tum Cõfeſſariũ ſibi deligant probatum, virum ſpiritualem, & pium, cui omnia peccata & culpas ſuas ſincere confiteantur, ac omnes cordis ſui concupiſcentias, animi paſsiones, tentationeſque libere aperiant, cuius conſilio in via Domini dirigantur. Quamobrem de modo confitendi, & ſe in hoc ſacramento exercendi poſt Baptiſmum inſtruendi ſunt.

Sanctiſsimum vero Euchariſtiæ ſacramentum frequenter, aut ſaltem ſemel in menſe, de eiuſdem Confeſſarij conſilio, ſumant.

51. Epiph. vbi ſupra, & Cyril. Hieroſ. Catech myſtagog. 1.
52. Idem Cyril. ibid.
53. S. Baſil. ſerm. 1. de Bapt. par. 2.
1. Cor. 15.
Matt. 12.
54. S. Aug. ſupra cit. ſer. 164. de tempore ſeu octaua Dom. in octauis Paſchæ: ad baptizatos, vt bonos, non malos, in Eccleſia imitẽtur tom. 10.
Eccli. 7. in fin.

CAPVT XIII.

De consilijs alijs circa Neophytorum institutionem, præcipue de eleemosyna.

MOneantur vt de tam singulari magnoque beneficio per Baptismum accepto ingrati non sint, sed Deo gratias perpetuo agant quod ab errore[55] & vanitate ad agnitionem veritatis, è tenebris in lucem, ab impietate ad pietatem, ab iniustitia ad iustitiam, à seruitute peccati in gratiã Dei, à diaboli tyrannide in libertatem filiorum, & à morte perpetua in vitam æternam eos eruere & reuocare, atque è filijs iræ filios adoptionis efficere dignatus sit. Ac sæpe recolant & expendant id quod scribit sanctus Ioannes Apostolus: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus.* Cum autem ipsi Dei beneficio, & sancti Spiritus afflatu Christique fidelium opera fidei veritatem agnouerint, eandem in proximos suos, & suæ nationis homines vicem rependant, ac orantes pro illis nullam prætermittant occasionem, qua illos in Domino lucrari possint; *Tum quia vnicuique mandauit Deus de proximo suo*; tum quia ex eorum cõuersione quam procurant, & ipsi æternam salutem & gloriam eo maiorẽ, & cumulatiorem consequantur, monente Paulo: *Attende tibi, & doctrinæ insta in illis hoc enim faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Et Iacobo: *Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animã eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.*

55. S. Clem. Rom. l. 7. const. Apost. c. .o quomodo oporteat Catechum. institui. Ephes. 2. 1. Ioan. 3. Eccli. 17. 1. Tim. 4. Iacob. 5.

Inculcetur eis, vt semper benedicant Dominũ, sicut Tobias docebat filiũ, dicens: *Omni tempore benedic Dominũ Deũ; & pete ab eo vt vias tuas dirigat; & omnia consilia tua in ipso permaneant.* Et sicut Dauid: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo*, & alibi sæpe: atque omnia in nomine Domini faciant, iuxta ea quæ monet Apostolus Coloss. 3. *Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum.* Et iterum 1. Cor. 10. [56] *Siue ergo manducatis siue bibitis vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Ac vt de temporalibus bonis & seculi huius commodis atque diuitijs anxij non sint, neque nimis soliciti, dicente Propheta: *Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iusto.* Et rursus: *Iunior fui, etenim senui & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem*. Hinc & Dominus in Euangelio suos discipulos instituens dicit: *Dico vobis ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nõne anima*

Tobiæ 4. Psal. 33. 56. S. Basil. in sæpe citato ser. 1. par. 2.

plus

plus est quam esca, & corpus plusquam vestimentum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans potest adijcere ad staturam cubitum vnum. Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si enim fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo soliciti esse dicentes Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt: Scit enim Pater vester quia omnibus his indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua. Et infra post aliqua: *Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris; quanto magis Pater vester qui in cœlis est dabit bona petentibus se?* Et Apostolus Paulus monet: *Nihil soliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione cũ gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.*

Matth. 6. & Luc. 12.

Matth. 7. Luce 11. Philip. 4.

Ideoque admoneantur ne [57] quæstibus aut turpibus lucris inhient, neue nimio diuitiarum desiderio, sed sua tenuitate, seu ijs bonis quæ Dei benignitate obtinent contenti sint, ne in laqueos Diaboli incidant. Vt enim ait Apostolus. *Est quæstus magnus pietas cum sufficientia. Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia auferre nec quid possumus. Habentes autem alimẽta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri incidunt in tẽtationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quã quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.*

57. S. Cyril. Hierosol. in Procatechesi.

1. Tim. 6.

Qui vero diuites sunt aut facultatibus præstant, moneantur, vt iuxta psalmographũ, *nolint sperare in iniquitate, neque rapinas concupiscere, & diuitiæ si affluant, nolint cor apponere:* sed indigentibus, viduis, pupillis, orphanis, & alijs pauperibus subueniant, benefaciãt, & eleemosynas erogent hospitalibus, Xenodochijs, Noscomijs & alijs pijs locis opem ferant, & pecunias suppeditent, ac alijs [58] misericordiæ operibus indesinenter insistant: quoniam sicut Beatus Iacobus ait: *Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo:* Et sicut scriptum est in lege: *Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ. Idcirco ego præcipio tibi vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi qui tecum versatur in terra:* Et Dominus noster in Euangelio confirmat: *Semper enim pauperes habebitis vobiscum, & cum volueritis potestis illis benefacere*

Psalm. 61.

58. Aug. vel alio authore de fide ad Petr. c. 3. 40. 3 ibi. cap. 3. nam & illi qui bene viuunt, &c.

Iac 1.

Deut. 15.

Et alibi: *Omni petenti te tribue.* Et rursus: *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est, Item date, & dabitur vobis: mensuram bonam & confertam, & coagitatam & supereffluentẽ dabunt in sinum vestrum.* Item: *Beatius est magis dare quam accipere*

Luca 6. Ibidem. Ibidem. Actor. 20.

Eccli.4. *accipere* Et Eccle. dicit: *Filij eleemosynã pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne trãsuertas à paupere. Animã esurientẽ ne despexeris, & nõ exasperes pauperem in inopia sua*, & quæ sequuntur. Et iterum: Eccl.7. *Exorare & facere eleemosynam ne despicias.*

Eleemosynã autem non ex inani gloria, nec ad captandã popularẽ aurã sed recta animi intentione, ad Dei gloriã & proximi subleuationẽ faciat: quomodo Dominus in Euangelio docet. *Cum facis eleemosynã, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciũt in Synagogis, & in vicis, vt honorificẽtur ab hominibus: Amẽ dico vobis, receperũt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, ne sciat sinistra tua quid faciat dextra tua; vt sit eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* (Matth.6.)

Ac doceantur [59] quantæ virtutis quantiq; pretij & meriti ipsa eleemosyna sit: inprimis vero quod iratũ propter peccata Deũ placatũ reddat, & peccatorũ pretiũ & cõpensatio fiat, iuxta consiliũ Danielis cap.4. *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperũ.* Et Dominus dicit: *Beati misericordes quoniã ipsi misericordiã consequentur*: quin & peccata ipsa extinguat, & abluat. Eccli.3. *Nam ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis, & Deus prospector est eius qui reddit gratiam. Meminit in posterum, & in tempore casus sui inueniet firmamẽtum.* Et Dominus Luc.11. *Quod superest*, inquit, *date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.*

59. Lucas de Pennam in Rub. C. de validis mendicã. l.2. & ex eo Guil. de Roüil in compẽdio descript. Iust. atque Iniust. l.2. c.12. Tradũt eleemosynam decem bona conferre quæ explicant.

Sed & Deum misericordẽ & benignum retinet eleemosyna, ac ab omni peccato, & æterna morte liberat, iuxta Tobiã dicentẽ: *Ex substantia tua fac eleemosynã, & noli auertere faciẽ tuã ab vllo paupere, ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multũ tibi fuerit, abũdãter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiã exiguũ libenter impartiri stude. Præmium enim bonorum tibi thesaurizas in die necessitatis; quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & nõ patietur animã ire in tenebras. Fiducia magna erit corã Deo eleemosyna omnibus facientibus eã.* Et ipsum Tobiam alloquens Archangelus Raphael confirmat: *Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere, quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitã æternã*: Et Sapiens dicit: *Conclude eleemosynã in sinu pauperis: & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna viri, quasi sacculus cũ ipso, & gratiã hominis quasi pupillã cõseruabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum. Super scutũ potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit.* (Matth.5. Tob.4. Tob.12. Eccli.29. Ibid.)

Sed & eleemosynis velut sacrificio quodam Deũ ipsum promeremur, iuxta Apostolum dicentem: *Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.* (Hebr.13.)

Et id quidẽ, si ab alijs qui sunt in statu gratiæ, vel in charitate fiat: alioquin, vt dicit idẽ Apostolus: *Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas; & si tradidero corpus meũ ita vt ardeã, charitatẽ autem nõ habuero, nihil mihi prodest,* (1.Cor.13.)

prodest, scilicet ad æternã vitam promerendã, quamuis & ad se disponendũ ad gratiam, & ad alia multa valde vtilis sit; Angelo testante dũ dicit, *Cornelii exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei.* Act. 10.

CAPVT XIIII.

De abstinentia à cibis prohibitis.

MOnendi itẽ vt Christianã modestiã tenentes [60] amictu simplici, nõ superfluis vestibus, ad mollitiẽ & vanitatẽ, sed modestis ad corporis necessitatem vtantur; memores eorũ quæ scriptura Eccli. 11. dicit: *In vestitu ne glorieris vnquam, nec in die honoris tui extollaris.*

Quia vero Iudęi, & Mahometani à quibusdã cibis velut immundis abstinent vel eos etiã abominantur, vt carnes suillas, & similes, vel quæ eorũ more nõ fuerint præparatæ: ideo qui ex eis venerint Neophyti, edocẽdi sunt, [61] omnes cibos omniaq; esculenta mũda esse & bona, & nihil eorũ à fidelibus reijciendũ. *Cũcta* Gen. 1. *enim quæ Deus fecit, sunt valde bona* ipseq; Gen. 9. post diluuium omnia quæ mouentur & viuunt quasi olera virentia tradidit hominibus in cibũ, *& cibos*, dicit Apostolus, *Deus creauit ad percipiendũ cũ gratiarũ actione fidelibus & ijs qui cognouerũt veritatẽ. Quia omnis creatura bona est, & nihil reijciendũ quod cũ gratiarũ actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Et alibi: *Omnia munda mundis, coinquinatis autẽ & infidelibus nihil est mundum, sed inquinata sunt eorum & mens & conscientia.*

Verũ Christi fideles ad carnis macerationẽ & sensuũ mortificationem ab aliquibus cibis, vt carnibus, ouis, caseo, lacte & similibus quãdoq; abstinere, vt Quadragesimę, quatuor tẽporũ, vigiliarũ, aliorumq; ieiuniorũ ex præcepto Ecclesiæ, aut alijs diebus ex instituto regulari, aut peculiari voto vel deuotione, vel à carnibus tantũ, vel ab ijs omnibus feria quarta, sexta, & Sabbato pro cõsuetudine Ecclesiarũ, ac [62] nonnullos Dei seruos etiam perpetuo ab eiusmodi escis & vino ex voto vel instituto similiter abstinere tãquã à fortiori cibo & potu pro sola corporis castigatione, nõ q; eas dãnẽt, aut tãquã immũdas respuãt aut abominẽtur, [63] sed q; prẽmiũ expectẽt, vt sensibilia despicientes spirituali deinceps & cælesti mensa fruantur.

Hæreticos autẽ fuisse & esse, & hos etiã maximè vitãdos, qui vel [64] cibos tanquã vera creatura Dei nõ essent, dãnant, aut illis tẽpore debito vesci prohibẽt, vel [65] ijs abstinẽtiæ & ieiuniorũ posthabitã disciplina quibuslibet diebus sine dilectu & indifferẽtur vtũtur; immemores eorũ quæ dicit Apostolus. *Nõ est regnũ Dei esca & potus, sed iustitia & pax, gaudium in Spiritu sancto. Qui enim in hoc seruit Christo & placet Deo, & probatus est hominibus.*

Proinde abstinentiam & sobrietatem sectentur, [66] audientes eundem Apostolum qui de se dicit: *Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.*

60. Cyril. Hierosl in Catech. 5. de 10. dogm. ad illumin.
61. S. Cyril. vbi supra catech. 4. August. siue alius auctor de fide ad Pet. ca. 3. tom. 3. & idem eod. lib. cap. 42.
1. Tim. 4.
Tit. 1.
62. S. Aug. cit. c. 42. de fide ad Pet.
63. S. Cyril. vbi supra.
64. Dicitur de Encratitis Tatiano, Seuerianis, Manichæis, & similibus.
Dicitur de Luteranis & recentioribus hære.
1. Timot. 4.
Rom. 14.
66. Beda in præcit. hom. in oct. Epiph.
1. Cor. 9.

CAPVT

CAPVT XV.

De honore & reuerentia filiorum in parentes, fœminarum in viros suos, & seruorum in Dominos.

QVi parentes fideles habent Neophyti, doceantur eos honorare, iuuare & fouere, illisque obsequi, parere & obedire, vt naturali Iure tenentur, quod sibi fuerint [67] causa vitæ. Et Dominus præcipit in Decalogo dicens: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi*. Et iterum in innouatione legis: *Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.*

67. S. Tho. 2. 2. qu. 122. art. 5. Exod. 20. Deut. 5.

Proinde filij caueant ne violata naturę & Dei lege, impias manus in Patrem vel matrem inijciant; nam & in tales sceleratos filios, Deus etiam temporalis mortis supplicium comminatus est: ita enim in Exodo mandauit: *Qui percusserit patrem suum aut matrem morte moriatur.*

Exod. 21.

Sed nec maledicta quidem in parentem proferāt: nam & eadem diuina lege dicitur. *Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur*. Et rursus in Leuitico. *Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur: Patri matrique qui maledixerit, sanguis eius sit super eum*. Et hoc ipsum Christus Dominus in Euangelio refert.

Ibidem. Leuit. 20. Matt. 15.

Contra vero commoneat eorum parentes, vt & ipsi suos filios in disciplina atque in timore Domini educare studeāt, illosque benigne ac paterne tractent, non sæuientes in illos, ne nimium timidi aut pusillamines reddantur, neque nimium dure aut aspere agentes cum ipsis, ne ad iracundiā vel indignationem prouocentur, neue sic prouocati in aliquam desperationem inducantur: quemadmodum idem docet Apostolus tum ad Ephesios dicens. *Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros sed educate illos in disciplina & correptione Domini*. Tunc ad Coloss. 3. *Patres nolite ad indignationē prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant*. Ita Abel Seth, Isaac, Iacob, Ioseph, Beniamin, filij Iob, Tobias, fratres Machabæi & alij iusti in sancto Dei timore & amore à sanctis Patriarchis & viris pijs suis parentibus educati sunt. Sed etiam docebit quod ijs qui loco parentum sunt honor, obediētia, reuerentia debentur, pręsertim vero Domini sacerdotibus, Episcopis scilicet & Presbyteris, qui spirituales Patres sunt, nec nō Clericis & Religiosis viris ac seruis Dei, & de sacerdotibus quidem in Ecclesiastico

ſiaſtico ſcriptum. *In tota anima tua time Dominum, & ſacerdotes illius ſanctifica; in omni veritate tua dilige eum qui te fecit: & miniſtros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua & honorifica Sacerdotes, & propurga te cum brachijs. Da illis partem ſicut mandatum eſt tibi primitiarum & purgationis*, &c. Et apud Malachiam: *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum eſt*: Et in Euãgelio Dominus de correptione fraterna loquens dicit: *Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ, ſi autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus.* Et Apoſtolus: *Qui bene præſunt Preſbyteri duplici honore digni habeãtur maxime qui laborãt in verbo & doctrina.* Et iterũ: *Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuerſationis, imitamini fidem.* Et infra: *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes, hoc enim non expedit vobis*[68] De omnibus vero tam ſacerdotibus quam alijs Dei miniſtris & ſeruis ita idem Dominus dicit: Matt. 10. *Qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Qui recipit Prophetã in nomine Prophetæ, mercedẽ Prophetæ accipiet, & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine diſcipuli: amen dico vobis non perdet mercedem ſuam.* Et iterum: *Quicunque ſuſceperit puerum iſtum in nomine meo, me recipit, & quicunque me receperit, recipit eum qui me miſit.* Ac rurſus *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit: qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me.* Itẽ. *Amen amẽ dico vobis qui accipit ſi quem miſero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit.* Et Apoſtolus docet. *Reddite ergo omnibus debita; cui tributũ, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorẽ, honorem. Nemini quicquam debeatis; niſi vt inuicem diligatis.*

Eccli. 7. — Leuit. 2. — Malach. 2. — Matth. 18. — 1. Tim. 5. — Hebr. 13. — 68. Plura ad hæc de honorandis Epiſ. & ſacerdotibus habet Grat. diſ. 96. c. Quis dubitet in princ. & c. ſeq. in fin. & 11. q. 3. c. Si autem, cum tribus c ſeq. & in Decr. de maiorit. & obed fere per totum.

Mulieres admoneat, vt[69] humiles, verecundæ, ſobriæ, caſtæ, & modeſtæ ſint; & iuxta verbum Dei dicentis primæ parenti noſtræ Euæ Geneſ. 3. *Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui.* Viris ſuis in omnibus ſubiectæ, in Eccleſijs velato capite orent, & taceant; domi autem diſcant à viris ſuis: fucos, pigmenta, capillaturas, cincinnos, & omnem ſuperfluum ornatum vitent, vt ſe vere pompis diaboli in Baptiſmo abrenuntiaſſe oſtendant, & mulieres infideles ex earum pia & ſancta conuerſatione ad Chriſtianam fidem amplectendam prouocentur.

Luca 9. — Luca 10. — Ioan. 13. — Rom. 13. — 69. Beda in hom. de Circ. Dom. tom 7. inter hyemales de SS.

Viros autem doceat, vt vxores ſuas vt corpora ſua diligant, illis adhæreant, cum eis cohabitent, & non ſint amari ad illas; cum inter legitimos Coniuges fideles matrimonium magnum ſit ſacramentum in Chriſto & Eccleſia, ac diuina & naturali lege indiuidua & perpetua vitæ conſuetudo atque vinculum indiſſolubile eſſe debeat: quemadmodum dixit Adam, cũ Euam è ſua coſta ædificatam & à Domino ad ſe adductã agnouit. *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea; hæc vocabitur virago quoniam de viro ſump-*

Geneſ. 2. ad finem.

ta est Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Et Dominus noster in Euangelio confirmauit, *Non legistis,* inquiens, *quia qui fecit hominem ab initio masculum & feminam fecit eos. Et dixit, Propter hoc dimittet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suæ. Et erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Sed & Apostolus fusius eadem docens ait: *Viri diligite vxores vestras sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea.*

Matt. 19. & Marc. 10.

Ephes. 5.

Ac subinde ipsi viri sciant cum legitimis vxoribus suis se perpetuo permanere debere, nec eas dimittere aut deserere eas sibi fas esse: neque etiam apud Christianos repudium aut diuortiũ locum habere, nisi ex causa fornicationis siue adulterij quo ad tori separationem, vt Dominus & Saluator in monte docuit: *Dictum est autem quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis; quia omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat.*

Matth. 5.

Quamobrem admonendi sunt, vt vxoribus debitum reddant, nec inuicem se fraudent, nisi de consensu ad tempus, vt orationi seu sacrorum mysteriorum susceptioni vacent prout idem Apostolus Corinthijs respondens docet: *De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, Similiter & vir sui corporis potestatẽ non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum reuertimini in id ipsum; ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.*

1. Cor. 7.

Quocirca exhortandi sunt viri ad seruandam perpetuoque retinendam pacem & concordiam cum vxoribus suis, nec tamen indulgeant earum vanis desiderijs & voluptatibus, sed satagant vt sint piæ & modestæ in omnibus; vt quietam & tranquillam vitam in mutua charitate ducant, ac præcipue Domino placere possint, iuxta sapientem cum dicit, *In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrum, & amor proximorum, & vir & mulier bene sibi consentientes.* Et rursus, *Amicus & sodalis in tempore conuenientes, & super vtrosque mulier cum viro.*

Eccl. 25. Eccl. 40.

1. Cor. 7. Seruos doceat in sua vocatione propter Dominum permanere debere dicente Apostolo. *Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat: Seruus vocatus es? non sit tibi cura, sed & si potes fieri liber, magis vtere. Qui enim in Domino vocatus est seruus, libertus est Domini. Similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. pretio empti estis: nolite fieri serui hominum. Vnusquisque ergo in quo vocatus est frater, in hoc permaneat apud Deum;* idcirco vt iugum seruitutis libenter ferant, *Dominis carnalibus non ad oculum seruientes, quasi hominibus sed sicut Domino, & ob eius amorem qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens,*

in-

in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: illis in simplicitate cordis obediant, ac subditi sint, & ex animo eorum iusta faciant, in omnibus placentes, nō contradicentes, non fraudantes.

Dominos vero cum serui post Baptismum eis reddūtur, aut cum opportunum fuerit moneat, vt seruos iam fideles non ægrè, sed hilariter ac non vt seruos, sed pro seruis charissimos[70] in Christo fratres suscipiant & benigne pertractent, ac eis quod benignum, iustum, & æquum est, præstent; curentque vt Christianè viuant, & eos qui dyscoli fuerint, vt filios corrigant, & Christianam charitatē in omnibus erga eos exerceant. Etenim vt dicit Apostolus 1. Cor. 12. *In vno spiritu omnes nos in vnum baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus.* Et alibi: *Omnes filij Dei estis per fidem in Christo Iesu.* Galat. 3. *Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christū induistis. Non est Iudæus, neque Græcus, nō seruus, neque liber, non est masculus neque fæmina.*

70. Apostol. ad Philemonem (vbi de Onesimo dicit) vt æternum illum reciperes, iā non vt seruum, sed pro seruo charissimū fratrem maxime mihi; quanto autē magis tibi & in carne & in Domino.

Dominicis & festis diebus non permittant illos seruilibus & mechanicis operibus vacare, sed potius iuxta diuinam legem & Ecclesiæ præcepta eos faciāt ab ijs quiescere & abstinere, ad Ecclesias accedere, sacris Missarum mysterijs interesse, verbū Dei audire, frequēter sua peccata sacerdoti Confessario probato confiteri: & de eius consilio sanctissimæ Eucharistiæ Sacramētū suscipere, atq; alijs pietatis actibus operā dare. Specialiter tandē dominos doceat, quæ & dominis mādat idem Apostolus postquā commonuit seruos. *Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia illorū & vester Dominus est in cælis; & personarum exceptio nō est apud Deum.* Et iterum: *Domini quod iustum est & æquum seruis præstare, scientes quod & vos Dominum habetis in cælo.* Et quæ sapiens monet: *Non lædas seruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua: Non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.* Et iterum. *Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua; quasi fratrem sic eum tracta; quoniam in sanguine animæ comparasti illum.* Tum etiam ad Timotheum. *Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur; ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent Dominos, non contemnāt, quia fratres sunt, sed magis seruiant quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hæc doce & exhortare.* Tum denique ad Titum. *Seruos* (scilicet) *hortare Dominis suis subditos esse in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes sed in omnibus fidem bonam ostendentes, vt doctrinam saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.* Et B. Petrus: *Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis sed etiam dyscolis. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu.*

Exod. 20. Leuit. 19. & Deut. 5.

1. Tim. 6.

Tit. 2.

2. Pet. 2.

CAPVT XVI.

De alijs seruandis circa Neophytos.

IN archiuio domus Catechumenorum & Neophytorum habeatur [66] & asseruetur specialis liber, in quo describantur singulorum qui in ea recepti vel catechizati & instructi, siue maiores, siue minores natu fuerint, baptizati sunt, nomina, cognomina, patria, & Baptismi & Confirmationis dies, quiue eorum in Catechismo, Baptismo, & Confirmatione fuere susceptores.

Sed & ipsorum omnium numerus seu catalogus in eodem libro vel in alio retineatur.

Vbi vero domus Catechumenorum non extat, Parochus id faciet in communi libro baptizatorum, & confirmatorum, ac loci Ordinarius ad futuram Dei memoriam, in actis suæ Curiæ hęc ipsa adnotari mandet.

Et quoniam per gratiam Baptismi ciues sanctorum & domestici Dei efficiuntur, longeque dignius existit regenerari spiritu, quam carne nasci; ideo [67] Apostolica authoritate statutum est, vt Neophyti ciuitatum & locorum, in quibus sancto Baptismate pro tempore regenerabuntur, vere ciues sint, & priuilegiis, & libertatibus & immunitatibus, quæ alij ratione natiuitatis, & originis dumtaxat consequuntur, gaudeant. Proinde ea de re Neophyti ipsi post aliquot Baptismi dies, certiores fiant, & eorũ Præfecti seu Parochi, aut alij qui ipsis præsunt, curent, vt apud populi eius loci magistratus inter ciues, siue eorum catalogo describantur.

Catechista, aut alius Præfectus Neophytis sæpius ad memoriam reducat; præsertim vero cum eos de domo Catechumenorum dimittit, [68] spõsionem illam, quam ante Baptismũ fecerunt de abrenuntiando Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius.

Præscriptis porro diebus elapsis, adulti siue maiores Neophyti, qui proprias domos habent, quibusue ad vitæ sustentationem suppetunt facultates, ad eas liberè redire permittantur, dum tamẽ cum Infidelibus non cohabitent, sed potius quoad fieri poterit, procul ab eis domos habeant.

Qui vero domibus & facultatibus carẽt, donec artificio, vel alicui operi se addixerint, aut artem aliquam professi fuerint, aut certum vitæ genus elegerint, aut se aliter sustentare valeant, in eadem Catechumenorum domo, vel apud supradictas personas retineantur. Minores [69] autem apud viros vel mulieres boni nominis & timẽtes Deum vel in aliquo Religio-

66. Concil. Tolet. 12. c. 9 paragr. item vt Episc omnes Iudæis, &c. ibi & vt possessiones eorum, vel cõditiones in Scriniis Ecclesiæ cõdant. & Conc. Tri. sess 24. de reform matrim cap. 2. paragr. Parochus antequam

67 Paul. PP. iij in suis literis in forma breuis de Iudæis & infid venièt. ad fid. incip Cupiẽtes Iudæos. Datum Rom apud S. Petrũ ab Annulo piscator. die 21. Mar. 1542 Põtif sui anno 8. paragr. Et quoniam. ad verbum desũpto ex P. Conc Basil. sess. 19. in decr. de Iudæis & Neop. paragr Et quoniam.

68. Greg. Naz orat in Baptismo, & Basil in ser. 2. de Baptis. cap 1.

69. Conc. Tolet. 4. c. 59 apud Gratian. 28. q. 1. c. Iud filios, de quo Iac. Episc. Paton. in inst. Cath. c. 29. de filijs & minor. n. 8.

ſo loco, Collegio Monaſterioue virorum, ſi mares; Virgines, Sāctimonialium aut puellarum; ſi fœminę fuerint, collocentur, vt ſub eorum, vel earū conuerſatione, & diſciplina, Chriſtianæ Religionis cultum addiſcant; & tam in fide, quam in moribus inſtituti in melius proficere poſſint. Deligātur præterea aliqui viri probi & pij, qui ipſis interim Neophytis indigentibus habitationes, artificia, ſupellectilem, cęteraque alimenta, ac ad vitā neceſſaria iuxta eorum ſtatum & conditionem, vel de reditibus, prædictę domus, vel de Chriſti fidelium oblationibus, ſiue eleemoſynis ſtudeant procurare.

Verum ſi neque reditus neque oblationes aut eleemoſymæ ſatis ſint, locorum Ordinarij tam de fructibus & prouētibus Eccleſiarum ſuarum, quam aliunde eiſdem Neophytis ne victus inopiam patiantur, donec per ſe ipſos ſuſtentari valeant, prouidebunt, prout [70] Innocentius III. alijque Patres & ſummi Romani Pontifices ſuis literis mandauerunt,

Quod quidem Sanctus Gregorius [71] Magnus rei Eccleſiaſticæ largiſſimus diſpenſator pro præclariſſima ſua charitate egregie præſtitit, vt apparet ex eius litteris ſcriptis ad Anthemium ſubdiaconum, Cyprianum Diaconum Rectorem patrimonij Sicilię, & ad Fantinum defenſorem Sicilię, vbi & [72] auream illam ſententiam pronunciauit, quod non eſſet grauiter ferenda diminutio reditus Eccleſiaſtici, propter conuerſionem Iudæorū ad fidem: Nec hoc, inquiens, inutiliter facimus, ſi pro ſeruandis penſionum oneribus eos ad Chriſti gratiam perducamus; quia etſi ipſi minus fideliter veniunt; hi tamen qui de eis nati fuerint, iam fidelius baptizantur. Aut ipſos ergo aut eorum filios lucramur, & ideo non eſt graue, quicquid pro Chriſto dimittimus.

Sed & alij Romani [73] Pontifices ſe præclarum bonorum operum exēplar præbentes erga pauperes & alios Neophytos, liberaliter & mirifice hactenus effecerunt; atque noſtris temporibus, tum ex Cameræ Apoſtolicæ reditibus, locis montium, & penſionibus Eccleſiaſticis eorum inopiam ſubleuando, tum etiam officijs, militijs, & honoribus illos ornando, præſtare conſueuerunt.

Curent etiam ijdem viri pij, ne illi otio aut ignauia torpeſcant, ſed alicui operi vel licitæ arti, ſiue negotiationi ſe applicent; dū tamen omnino inter Iudæos aut alios Infideles proxenetarū, aut quamlibet artem exercere non præſumant.

Hos autem vel domus Catechumenorum & Neophytorum Præfectos, aliosue probatos ſacerdotes, & ipſi Neophyti, vt in ſui neceſſitatibus & caſibus conſulant, monendi ſunt; iuxta id quod ſcriptum eſt: *Conſilium ſemper à ſapiente perquire.*

70. Innoc. 3. ad Eduen. Epiſc. lib. 2. regeſt. impreſſi tom. 1. & ad Abb. & Conuentū S. Mariæ de prato de Leinceſtre eo l. 2. regeſt. to. 1. ac Ioan. 22. in Extr. Dignum arbitrantes c. 2 de Iudæis in Extrauag. cōmunibus. Et PP. Conc. Baſil. ſeſſ. 19 in decreto de Iudæis & Neop. parag. & quoniam. Paulus iij. in dictis litteris in for. breuis in c. Cupiētes.

71. S. Greg. l. 3. regeſt. ep. 31. ſeu c. 31. ad Anthem. Subdiac. & l. 4. eiuſd. Regeſti epiſt. ſeu cap. 5. ad Cypr. Diac. Rectorem patrimonij Siciliæ. Facit etiam quod ſcribit idem Greg. l. 7. ep. ſeu c. 24. ad Phantinum.

72. Idem Greg d c. 5 ep. ad Cypr.

73. S. Greg. Leo X Paul 4. Pius 5. Greg. 13. atque alij vt poſtea Clemens 8. Tobiæ 4.

74.S.Cyril. Hierof. in Catech. mystagog. 5. 1.Theff.5.

Et demum in fine Catechista benedicat eis, & cum Apostolus dicat:74 *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester & anima, & corpus sine querela, in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur.*

CAPVT XVII.

De alijs obseruationibus circa Neophytorum profectum.

NEc propterea cum ad propria domicilia dimittuntur saltem per annum, in omnimoda libertate relinquendi sunt: sed vt Christianè viuant diligens cura habeatur; & ideo à religiosis personis sæpe visitentur, & in fide confirmentur; ac de eorum vita domestici, & vicini eorũ percontandi sunt, An ad Ecclesias accedant: An diebus Dominicis & festiuis Missas audiant, & saltem singulis mensibus, si non frequentius; & præcipuis anni festiuitatibus confessionem peccatorum proprio Sacerdoti vel alteri ab Episcopo approbato eis assignato faciant, & sacram Dominici Corporis communionem percipiant.

Aliquando etiam ad domum Catechumenorum accedant, vt ibi Præfecto domus, aut ipsorum superiori se præsentent, vt vel actionum suarũ rationem reddant, vel ab eo documenta salutis accipiant.

Puellæ nubiles vt honestè nubant eleemosynarum subsidio iuuentur, & quantum fieri potest, non nisi originarijs & antiquis Christianis matrimonio iungantur. Si quæ monasterium ingredi voluerint, aut aliter cælibem vitam ducere, eis non negetur, sed in sancto proposito confirmentur, atque si in ipso perseuerauerint, in aliquo religioso loco, aut monasterio collocentur.

Decet autem vt vbi copia Neophytorum est, Monasterium proprium puellarum Neophytarum, vt in vrbe erigatur; quarum cura penes moniales originarias & antiquas Christianas sit: & ex ipsis puellis, cum ad ætatem nubilem venerint, quæ cælibes esse noluerint, nubant; aliæ vero ibidem maneant cum alijs puellis separatim viuentibus.

Similiter & ex Neophytis viris, qui voluerit vel ducere vxorem, vel aliquam ingredi Religionem, non desit ei piorum hominum consilium & auxilium, vt quod saluti tum animæ, tum corporis magis conducit, id faciat, & exequi valeat. Et omnino qui præsunt curent, vt is, si commode fieri potest, originariam, & antiquam potius Christianam mulierem, quã Neophytam accipiat in vxorem.

Quod quidem & in alijs omnibus Neophytis vtriusque sexus generaliter quoad fieri poterit curandum: Nam cum[75] experientia teste compertum fuerit, mutuam Neophytorum inter se conuersationem ipsos in fide Christiana fragiliores reddere, ac saluti eorum plurimum officere, auctoritate Apostolica decretum est, vt locorum ordinarij quantum pro incremento fidei viderint expedire, curent & studeant Neophytos ipsos cum originarijs Christianis matrimonio copulare.

75. Paul. 3. in d. litteris de Iudæis, & alijs infid. ad fid. venient. paragr. & quoniã experientia teste. *Ex PP. Conc. Basil sess. 19. in decret. de Iudæis & Neop. parag. Et quoniam experientia teste.*

Commendentur præterea Parochis in quorum Parochia degunt, vt eorum curam præcipuam habeant; & ab his postea visitatores Neophytorum ad hoc designati sæpe cognoscant mores eorum, An piè & Christianè viuant; An in Pascha in parochiali Ecclesia sacram Eucharistiam sumpserint; An Missas & diuina officia, ac prædicationes, & lectiones verbi Dei frequentent; & ad doctrinam Christianam audiendam veniant; An vocati ad comitandum Sacerdotem deferentem sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum ad infirmos præsto sint, & ad alia pietatis opera diligentes: Num in domos eorum Iudæi conueniant, aut familiariter commorentur, aut ad eos ventitent: Num inimicitias & dissensiones habeant cum alijs Neophytis aut antiquis Christianis, quas pro sua prudentia componere studeant, aliaque inquirant, & prout opus fuerit prouideant. Quod & ipsi Parochi pro officij sui munere faciant, vbi domus vel Confraternitas Catechumenorum, & Neophytorum, illiusque Præfectus & visitatores non habentur.

Orationi vacent, Officium Beatissimæ semper Virginis Dei genitricis Mariæ, qui Latinè legere sciunt, & defunctorum, septem Psalmos pœnitentiales, Litanias, & alias pias orationes & preces cum eis oportunum fuerit, recitent.

Coronam ac Rosarium eiusdem gloriosæ & Beatæ Mariæ semper Virginis tam hi qui legere sciunt, quam qui nesciunt, discant, & similiter recitent.

Cum cubitum eunt, & cum è lecto surgunt, semper signo crucis se signent, ac Pater noster, Aue Maria, & Credo in Deum saltem dicant. Antequam cibum sumant, mensam benedicant, & sumpto cibo gratias agant.

Cum prodeunt domo, signent se signo crucis, & cum iter aliquod aggrediuntur eodem signo crucis, & oratione se muniant.

Cum aliquam Ecclesiam præsertim celebriorem prætereunt, intrent in eam, aqua benedicta se aspergant, & sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quod in ea asseruatur, reuerenter adorent.

Orantes in Ecclesia Dei vtrumque genu flectant, nec in ea existentes collocutionibus alijsque negotijs vacent, sed reuerenter & deuote se habeant, & tota cordis humilitate Dominum deprecentur.

Sæpe

Sepe autem plebem suam Parochus moneat, vt huiusmodi conuersos ad fidem amplectantur, & foueant, bene viuendi eis exemplum præbeant, ab Infidelium, & malorum Christianorum iniurijs, qui illis impie fidem aut pristinam infidelitatem exprobrant, defendant; quinimo eos de fide suscepta semper laudant, & vt Deo gratias semper agant hortentur. Secum eos ducant ad Ecclesias, ad conciones, & ad alia pia loca: Christianos mores, ritus, canonum præcepta, & consuetudines doceant, sanctis monitis, & cōsilio semper adiuuent, in necessitatibus eis subueniāt, ęgrotos visitent, discordes concilient, amicitiam cum eis colant, aliquos eorum incultos mores ac defectus sustineant, & tandem quemadmodum cæteros Christianos, ita eos, vt fratres habeant dilectos conciues, & coheredes Regni cælorum.

76 *Cōc. Tol. 4. c. 61. apud Gratian. c. sæpe malorū 28. q. 1.*

77. *Adidē supra de recipien. & instruen Catech. parag. 1. vbi alia authoritas citatur, et parag. Quocirca moneat eos: etiam Basil. serm. 1 de Bapt. p. 2. ad fin. vbi loquitur & de Baptizando & de iam regenerato vt mutet locum & vitæ pristinæ consuetudinem, & Chrysost. ad pop. Antioch hom. 22 coll. 4. vbi de pristinis vitijs, moribus, & vita mutandis plenius, &c.*

CAPVT XVIII.

De fugienda omnino Neophytis communicatione cum Infidelibus.

CVm sæpe[76] malorum consortia etiam bonos corrumpant, & multo magis eos qui ad vitia proni sunt, & Christi fidelibus, præsertim vero Neophytis valde[77] perniciosa sit infidelium consuetudo, illam ij maxime vitare, ac nullum cum Iudæis aut alijs Infidelibus aut impijs hominibus amicitiam, societatem, aut communionem habere debent: vt à Domino in diuinis scripturis sæpissimè admonemur, dicit enim per Moysen: Num. 16. *Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis eorum*, & per Isaiam 48: *Egredimini de Babylone, fugite à Chaldæis.* Et infra c. 52. *Recedite, Recedite, exite inde, pollutū nolite tangere, exite de medio eius.* Et per Ieremiā ca. 51. *Fugite de medio Babylonis, & saluet vnusquisque animam suam.* Et per Apostolum Paulum, 2. Cor. 6. *Nolite iugū ducere cum Infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Qui autem consensus templo Dei cū idolis? *Vos enim estis templū Dei viui, sicut dicit Deus, Quoniā inhabitabo in illis, & inābulabo inter eos, & ero illorū Deus, & ipsi erunt mihi populus*, & quæ sequuntur. Et demum in Apocalypsi cap. 16. *Exite de illa* (scilicet Babylone) *populus meus, vt ne participes sitis delictorum eius; & de plagis eius non accipiatis.*

Et hæc quidem de impiorum & infidelium consortio atque consuetudine fugienda non immerito, sed ex necessaria, & manifesta causa periculi seductionis & subuersionis fidei, & participationis malorum & pœnarum

tradenda

tradenda sunt. Scriptum est enim: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.

Quare Neophyti cum Iudæis & alijs infidelibus, nec societates, nec negotiationes quantum fieri potest habeant: caueantque iuxta Apostolum, *ne eorum infructuosis operibus tenebrarum vnquam communicent, magis autem redarguant, atque se ab illicitis negotiis, & mercaturis tam cum illis, quam cum quibuslibet alijs omnino, ac perpetuo abstineant.*

Ephes. 5.

Catechista, & [78] qui ipsorum curam habent & Diocesani operam dent, ne cum Iudæis seu infidelibus saltem per longum tempus conuersentur, ne sicut quandoque contingit ab infirmitate curatis, modica occasio ad pristinam perditionem recidiuos efficiat. Et primo præsertim anno post Baptismum eos non nisi præsente Catechista, aut confessario Sacerdote, vel alio antiquo & probato Christiano ex rationabili vel necessaria causa & raro, & quam breuissimo sermone alloquantur. Illos tamen odio non habeant, nec, vt bonos se christianos ostentent, aut aliorum Christianorum beneuolentiam captent, ac sibi concilient, eos maledictis incessant, aut contumelijs vel vlla iniuria afficiant, memores præceptorum legis naturæ: *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Et omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & Prophetæ*, vt ait Dominus. Quinimo sibi persuadeant ea Christianis viris maxime displicere, ac meminerint se quoque in illis tenebris infidelitatis aliquando fuisse; proptereaque eos magna commiseratione dignos putent, & pro eorum, præsertim vero parentum, liberorum, aliorumque consanguineorum, affinium & propinquorum, qui in infidelitate remanserunt conuersione, supplices, assiduas, feruentesque ad Deum preces toto corde effundant; vt & ipsi participes sint beneficij redemptionis humanæ, quam christus Saluator noster pro sua immensa in nos dilectione operari dignatus est. Sed & erga eos benignitate & Christiana charitate vtentes, beneficiis, cum occasio vel oportunitas dabitur, illos prosequantur.

78. PP. Conc. Basil. sess. 19. in decr. de Iudæis parag. Curent insuper vers. Et tam ipsi. Et ex eis Paulus Papa III in supracitatis literis de Iudæis & aliis venientibus ad fidem similis paragr. Curent insuper vers. & tam ipsi.
Tob 4.
Matth. 7.

Cæterum qui ex Iudæis Christiani facti sunt, cum Iudæis nec verbum quidem Hebraice loquantur, sed cum loquendum eis, vt dictum est, aliquando erit, loquantur communi lingua, vt ab omnibus possint intelligi, nisi sint viri docti, qui de veritate Christianæ fidei tractantes, vel cum Iudæis differentes ex sacris veteris instrumenti scripturis, vel aliis eorum libris, ad eiusdem fidei confirmationem authoritates & loca hebraicè proferant, aut recenseant.

79. Conc. Tolet. 4. cit. c. 50. apud Gratian. 28 q. 1. c. Iudæorũ filios.

Generaliter autem cauendum est, ne [79] Iudæorum aliorumue infidelium filij iam baptizati, [80] siue impuberes siue puberes sint, eorum parentibus, si habuerint

80. Ad idẽ sup. c. præced. para. Quod

tibus,consanguineis, vel affinibus infidelibus post Baptismum vllo modo restituantur,ne illorum inuoluantur erroribus,aut consuetudine corrumpantur,aut falsis persuasionibus à Christi fide deficiant,& ad Iudaicã perfidiam,vel pristinam infidelitatem reuertantur. Et si ad eos redierint, omnino ab eorum consortio separentur,& educandi instituendiue iuxta sexũ tradantur vt supra.

Sed & si infantes [81] fuerint, idem obseruetur. : quinimo etsi lactentes sint,quos etiam inuitis parentibus aliquo casu baptizatos esse compertum fuerit,nec etiam lactandi aut ad tempus nutriendi,& educandi matribus seu parentibus restituantur.

Neque [82] quorundam [83] Iuris Canonici interpretum opinio probanda est qui falsis rationibus persuasi infantes siue impuberes filios Iudæorũ,vel aliorum infidelium baptizatos,etiam post Baptismum reddendos seu tradendos esse parentibus vel consanguineis vsque ad certam ætatẽ,pro varia ipsorum opinione censuerunt.Nam & in Sancta Romana & vniuersali inquisitione [84] aduersus hæreticam & Apostaticam prauitatem,ad conseruãdam fidei puritatem in pueris baptizatis,ac ad illos in ea recte instituẽdos, bonisque & Christianis moribus imbuendos,& ne in ipsa educatione, infidelium parentum,vel suorum quibuscum viuerent superstitione vel perfidia corrumpantur,aut eam cum lacte imbibant,illorũ opiniones tanquã falsæ,erroneæ,& periculosæ vna cum earum auctoribus reiectæ,& improbatæ sunt: ac generaliter Apostolica auctoritate declaratum,& decretũ est, vt pueri,& infantes Iudæorum,vel aliorum infidelium quauis causa vel occasione baptizati non restituantur Iudæis, vel infidelibus etiam eorum parentibus,vel consanguineis,vel aliis quibuscunque propinquis, quantumuis sanguine,& quouis gradu coniunctissimis, etiam ad tempus,donec adolescant , aut infantiam transigant, vel etiam donec ablactentur ; non obstantibus prædictis opinionibus quorumuis Glossatorum Canonistarum,aut aliorum Doctorum,cuiusuis sint auctoritatis, aut æstimationis.

Ac iuxta Sacros Canones neque à Iudæis [85] vel hęreticis xenia, munuscula,seu donaria festiua,& quę olim feriatica vocabantur, neque etiã Iudæorum [86] azyma accipiant aut comedant, aut alias communicent impietatibus eorum.Nam & graue peccatum est,& in committentes graues etiã pęnæ statutæ sunt.

Neque [87] Pascha aut alios dies festos Iudęorũ,qui iam velut vmbrę & figuræ transierunt,cum eis agant aut obseruent, neque ad eorum , imo potius Satanæ Synagogas, scenopegia, circuncisiones, aliasve ipsorum solennitates etiam curiositatis studio accedant ; neque quicquam cum eis tractent.

81. Sup. eo. 2. proximo paragr. Neque filii infantes, & paragr. Lactentiũ vero.

82 Additio decreti sub Sixto V.

83. Calderin, Felin. & quidam alij.

84. Sub Sixto 5. die 22. Octobr. fer. 6. 1587.

85. Canon. Apost. 69. alias 70. iuxta Theod. Balsamonẽ, & Conc. Laodic. cap. 37. iuxta 2. edi.

86. Cit. can. Apost. 69 ac idem Conc. Laod. c. 38. iuxta 2. edit. & 6. Syn. can. 11. & habetur apud Grat. c. Nullus eorum, 28. q. 1

87 Citatis can. Apost. 69 & Laod. conc. ca 37. & S. Ignat. Epistola ad Philipp.

Cum

Cum ipsis non [88] comedant, neque bibant, [89] neque quidquid comedi aut potari potest, à Iudæis accipiant.

Neque ad eorũ conuiuia accedant, neq; eos ad sua excipiant, aut inuitẽt. Quod omnibus Christianis sacri [90] Canones interdixerunt, quia cũ apud Christianos cibis cõmunibus non vtantur, indignũ est atq; sacrilegiũ eorũ cibos à Christianis sumi; cũ ea quæ Apostolo permittẽte 1. Tim. 4. *nos sumimus, ab illis iudicentur immũda*; ac sic inferiores incipiãt esse Christiani, quam Iudæi si nos, quę ab illis apponũtur vtamur: illi vero à nobis oblata cõtẽnãt.

Cum eis non [91] cohabitent, nec vllam familiaritatem habeant, ad eorum domos vel hospitia non adeant aut diuertant, nec cum eis pernoctent.

Nec vicissim illos sinãt familiariter ad se venire, aut suas domos intrare.

Neque etiã cũ ipsis in [92] balneis lauent, ludant, saltent, aut tripudiẽt.

Sed nec etiã [93] in morbis aut infirmitatibus suis Iudęos medicos accersant, neque ab eis medicinas accipiant.

Quocirca in Vrbe iussu [94] Pij Papę V. Iudæis sub pecuniariis & corporalibus, nempe publicæ fustigationis, & carceris pęnis, etiã iterato inhibitũ fuit, ne audeãt aut pręsumãt Neophytos & Catechumenos vtriusq; sexus, etiamsi pater, mater, frater, aut soror, aut etiã filius, vel cõsanguineus, etiãsi infantes cuiusuis ętatis, in eorũ domibus & habitationibus recipere & acceptare, neque ibidem cum eis comedere, & dormire, aut societatẽ, vel negotium aliquod seu conuersationem cum eis, aut mercaturam aliquam facere, habere aut tenere, neque cum eis ambulare aut laborare. (Quod & deinceps etiam amplius & grauioribus pęnis mandatum est [95].)

Et vice versa etiam iussu Domini Papæ Cardinalis [96] Protector & Iudex ordinarius Catechumenorum & Neophytorum publico edicto vetuit, & prohibuit vniuersis Neophytis & Catechumenis vtriusque sexus, ne quisquam eorum cuiuscunque status & conditionis, audeat aut præsumat post illius publicationem sub quouis prætextu, causa, vel colore comedere, bibere aut dormire in domibus vel apothecis Hebræorum aut aliorum Infidelium, vel alio in loco intra eorum septa; vel illa noctu ingredi, aut in eis pernoctare: ab eis munera aut dona cuiuscunque generis, ne cibos quidem vel potum, & præsertim azymos panes, & similia, quæ pro eorum superstitione statis temporibus parari solent, accipere. Neque ad eorum conuiuia &

88. *Conc Eliber. c. 50. tom 1. Conc. Con. Meten. c. 4 tom. 4. Conc. Licet aliter sit cũ Gentilibus sicut dicit S. Amb. in Luca cap. 5. super verb.* nõ veni vocare iustos, &c. *Et Chrysost. in Epist. ad Hebræos ca. 21 hom. 25. & habetur apud Grat. 28. q. 1. cap. Ad mensam, vel nisi causa conuersionis, vt dicitur 23. q. 4. c. Infideles ex August. vbi dicitur.* Infideles non possumus Christo lucrari si eorũ colloquium vitamus & conuiuium, vnde Dominus cum Publicanis & peccatoribus manducauit & bibit, &c.

89. *Conc. Metẽ ci. c. 4.*

90. *Conc. Agaten. c 40. tom. 1, Conc & habetur apud Gratian. 28 q. 1. Omnes deinceps Item Conc Venet. c. 12. to. 2 Con. Item cit. Conc. Meten c. 4. Item Conc. Matiscon. 1. c. 15 eod. to. 2. Conc. Item Conc. Aurelian. 3. 13. eod. tom 2. Conc ibi: Item, Christianis conuiuia interdicimus Iudæorum, in quibus si forte fuisse probantur, annuali excommunicationi pro huiusmodi cõtumacia subiacebunt.* 91. *VI. Synodus Can. 2. apud Gratian. c. Nullus 28. q. 1.* 92 *Ibid. can. 11. & apud Grat. 28. q. 2 cit. c Nullus.* 93. *Ibid. can. 11. & apud Grat. 28. q. 1 d c. Nullus.* 94. *In præcepto, seu inhibitione vicarij vrbis, postea edito, die 17. Iul. 1592.* 95. *Vt in edicto Reuerendissimi Dom. Card. Rusticucii, vicarij vrbis, postea edito die 17. Iul. 1592.* 96. *Iul. Anton. t. S. Bart. in Insul. Presb. Card. S. Seuer. vocatus in eius edict. 18 Iul. 1592.*

festa accedere: Neque circumcisioni puerorum eorundem Hebræorum interesse: Neque domos vel hospitia in quibus Iudæi commorantur inhabitare; opera medicorum & ipsorum medelis vti: neque vllam denique cum eis familiaritatem, consuetudinem & conuersationem habere. Quod vt facilius fieri posset, vetuit etiam & prohibuit, ne quisquam prędictorũ Neophytorum & Catechumenorum per se vel alium cum illis in mercatura aut aliæ negotiatione communicet, vel societatem ineat; imo si quam forte cęperit, debeat eam intra octo dies à die publicationis huiusmodi absoluisse, & rescidisse. Præterea ne audeant operari, aut opera sua locare in domibus aut apothecis Iudæorum, aut aliorum Infidelium, aut in domibus aliorum in quibus ipsi Iudæi operantur. Prohibuit quoque omnibus & singulis Neophytis, ne quisquam eorum audeat vel præsumat in domos aut apothecas suas recipere & familiariter tractare, cum quoquam Iudæo, etiamsi pater, mater, frater aut alio cõsanguinitatis vel affinitatis gradu sibi coniunctus esset: in alio quocunque loco, domo, caupona, vel diuersorio cum eis comedere, bibere aut dormire, sub quouis prætextu vel colore; neque etiam ad sua conuiuia, nuptias, aut festa illos inuitare, aut eorum opera & seruitio in domibus suis vti sub pęna viginti quinque Scutorum auri in auro, applicanda domui Catechumenorum.

Vt nulla denique [97] Iudæis præsertim ad Christianam fidem conuersis, sit vltra communio cum his, qui in Iudaica superstitione permanent, ne forte eorum participatione subuertantur: cum sicut dicit Apostolus: *Modicum fermentum totam massam corrumpat.*

Ac doceat vt omnia alia, quæ in decretis & sacris [98] cõstitutionibus de Iudæis, deque eorum vsu & consuetudinẽ prohibita sunt, diligenter vitare debeant.

Idem quoque valde curandum est, & de iis qui ex aliis Infidelibus & Mahometanis, vel Ethnicis, & gentilibus ad fidem nuper venerunt, ne rursus illorum erroribus inuoluantur, ne cum ipsis infidelibus Mahumetanis [99] Gentilibus, & paganis festa celebrent & impietatis illorum societatem [100] habeant.

Illi ne Pseudoprophetæ Mahometi vllam prorsus fidem aut venerationem habeant: Mesquitas autem eorum, & impietatem perpetuo horreant, & detestentur.

Hi vero ne Diabolo, aut eius simulacris [101] Idolis, & Sacerdotibus caput aperiant aut inclinent, neque vllum omnino cultum exhibeant, neque eorum nomen inuocent; neque serio vel ioco flores aut frondes spargant [102] aut illa sertis coronent; neque eis soli aut cum cęteris gentilibus clam vel

97. Concil. Tol 4. c. 61. apud Grat. 28. q. 1. cap. Sæpe malorũ 1. Cor. 5. Galat. 5.

98. Apud Gratianum præsertim 28 q. 1 per totum, & de Iudæis etiã per tot. & conuers. alibi, & supra de Iud. procur. tit. Quomodo in Iudæorũ & aliorum infideliũ excessu procedendum sit

99. Conc. Laodic. c. 39 tom. 1. Conc.

100. Amb in Luc. & Chrysost. in ep. ad Hebr. c. 11. hom. 2. & extat in decr. c. Ad mẽs. 11 q. 3.

101. Conc. Elib. c. 1 de his qui post Bapt. sacrificant c. 2 de Sacerdotibus gentium qui post Baptism. immolauerunt, & c. 3. de eisdẽ qui munus tantũ Idolis obtulerũt tom. 1. Conc.

102. L. Nemo C. de paganis vbi Valentinianus & Martianus Augusti plura ex his prohibuerunt.

palam

palam thus, odoramenta, munera, aut cibos offerant, aut immolent, vel sacrificent, aut pateris vina libent, neque coram eis, vel in eorum templis ludant, choreas ducant, saltent, aut canant, aut profanas epulas sumant, etiamsi aliter quam propter credulitatem id se facere asseuerarent.

Cum vero contingit quosdam qui ad sacrum Baptisma spōtè & voluntariè accesserunt, veterem hominem non omnino exuere, vt nouo perfectius induantur, sed prioris quoque ritus reliquias retinentes, Christianæ Religionis decorem tali commistione confundere: Prælati Ecclesiarum iuxta Innocentij Papæ III. statutum in Concilio[103] generali veteris ritus huiusmodi obseruantiam omnimodo tollant, vt quos Christianę Religioni liberę voluntatis arbitrium obtulit, salutiferæ coactionis necessitas in eius obseruatione conseruet: cum minus malum existat: *viam Domini non agnoscere, quam post agnitam retroire.*

CAPVT XIX.

Quomodo puniendi Neophyti, si ad vomitum redeant.

SOlicitè inuigilandum erit non modo Catechistis & Præfectis Neophytorum, verum etiam Parochis & Præsulibus Ecclesiarum & quibusuis ordinariis locorum, ne Neophyti siue recens siue pridem baptizati, Diaboli aut impiorum hominum suasu, insidiis, tẽtationeue aliqua, aut animi imbecillitate superati, à fidei constantia & veritate deficiant, aut auertantur, & ad priores vitæ ritus superstitionesve redeant aut declinent. Quare & eis maximè curandum est vt his Neophytis in errores huiusmodi relabẽdi omnis occasio tollatur, & præcidatur, eosque eorumve mores, vitam, consuetudines, amicitias & societates explorent, & obseruent atque ab alijs faciant explorari & obseruari.

Expedit autem vt & ipsi edoceantur, quod iuxta sacras[104] constitutiones contra Christianos qui ad ritum transierint, vel redierint Iudæorum, etiamsi ipsi redeuntes dum erant infantes, aut mortis metu (non tamen absolutè aut præcise coacti) baptizati fuerint, erit tanquam contra hæreticos, si fuerint de hoc confessi, aut per Christianos, seu Iudæos conuicti,

103. c. 70. to. 1. Conc. p. 754. quod habetur tit. de Apostatis c. Quidã 4. vbi Pet. de Ancar. n. 1. Card. Flor. n. 1. Abb. in princ. Ioan. de Ana. & n. 1. & Marian. Socin. sen. in princ. quod qui efficitur Christianus debet & compellitur dim(i)ttere ritus Iudæorum & sic aliorum infideliũ; alioquin est Apostata vt dicũt ib. Card. Florẽ. & Ioã. de Anan.

104 Bonif. VIII. in cap. cõtra Christ. de hæreticis in 6 (vbi hæc ad verbum) ita & Greg. X. in lit. ad Inquis. hær. ord. Prædic. & Min. incip. Turbato corde audiuimus, sub datum Lugduni Kal. Mariy Pont. sui anno 2 Clemens iiij in lit. ad inquis. heret. ord. Prædic. & Min. etiam incip. Turbato corde audiuimus sub datum Viterbii 7. Kal. Aug. Pontif. sui anno 3. Patres Conc. Basil. sess. 19. in decreto de Iudæis & Neoph. paragr. Contemptores cum 2. seq Paulus iii. in cit. litter. de Iudæis & infid. ven. ad fidem. incip. Cupiẽtes Iudæos paragr Contemptores cum 3. seqq. Greg. xiii. in Bulla seu constit. 37. de blasphemiis & sceleribus Iudæorum per inquisit. puniendis Incip. Antiq. Iudæorum improbitas sub datũ Romæ apud S. Pet. Anno 1581. Kal. Iunii Pontificatus anno 10.

 pro-

procedēdū. Et ſicut cōtra fautores, receptatores, & defenſores hæreticorū; ſic contra fautores, receptatores, & defenſores eorum ſimiliter procedetur.

Quodque Iudæi, qui Chriſtianos ad eorū execrabilem ritū ſeu perfidiam inducere comperti fuerint, iuxta [105] eaſdem conſtitutiones ſunt pęna debita puniendi.

Sed & Neophyti, qui ex Agarena, ſeu Saracenica ac Turcica gente, & Mahometana ſecta venerunt, pariter edocendi ſunt, idem ſtatutum [106] eſſe de ijs qui ad Chriſtianam fidem conuerſi, ad priſtinam redeunt impietatem, vel de Chriſtianis, qui fidei veritatem abnegantes, ſe damnabiliter ad Mahometicam ſectam transferunt, & contra ipſos tanquam contra hęreticos; & contra fautores, receptatores, & defenſores hæreticorum procedatur. Et Saraceni ſeu infideles prædicti, qui Chriſtianos vtriuſque ſexus ad huiuſmodi eorum perfidiam inducunt, pæna legitima puniantur.

Porro ſi Neophyti in prædictis deliquiſſe, aut ſe ſuſpectos reddere deprehendantur, ipſis locorum [107] Ordinariis vel inquiſitoribus aduerſus hęreticam, & apoſtaticam prauitatem per Ciuitates, Dięceſes & Prouincias inſtitutis deferantur, qui pro ſua prudentia & pietate rationem habētes, quod recens Chriſtiani effecti, & nouellæ ſint plantæ, eos ad rectam fidem, melioremque frugem reuocare ſtudeant, & iuxta exceſſum factorum & perſonarum qualitatē, vel in eos procedant, & animaduertant, vel illos leuius, aut acrius, vt res poſtulat, ipſorumque ſaluti magis expedire cognouerint, caſtigent, corripiant, & emendent.

Atque ea ratione his non modo ſemel in priſtinæ infidelitatis errores lapſis, ſicut & cæteris parcitur, verum etiam ſæpius lapſis ſeu recidiuantibus in eoſdem, vel alios errores; ſi tamen verè ipſos pęniteat, & ad veritatis lumen redeuntes ſincerę pęnitentiæ manifeſta ſigna dederint, atque in gremium Sanctæ Matris Eccleſiæ recipi humiliter poſtulauerint, ex auctoritate & indulgentia Sanctæ Sedis Apoſtolicæ, ab Epiſcopis, vel Inquiſitoribus pęna relapſis debita clementer remitti, & vel in perpetuam, vel in temporalem cuſtodiam, aut in aliam leuiorem pęnam, vel in pęnitentias ſalutares factorum & perſonarum qualitate penſata, mutari conſueuit, aut aliàs cautè prouidetur.

Quod maxime obſeruandū eſt in iis qui ingenio rudes, & mente imbecilles ſunt, aut ex gētibus natura variis & incōſtantibus progeniti ſunt, quales putātur Mauri, Arabes, Indi, atq; alij ſimiles, cū quibus eadē [108] Sā-

105. Cit. ca: Contra Chriſtianos. Sed expreſſius Greg. X. in præcit. lit. Turbato corde parag Iudæos autem. Clem iiii. in ſimilibus litteris. Turbato corde parag. Iudæos autem.

106. Greg. XI. in ſimil. lit. incip Admodū dolenter audiuimus, datis apud villam nouam Auenion Diœceſ. 3. Non Aug. Pont. ann 2.

107. Patres Conc. Baſil. in præcit decr. paragr. Contemptores & paragr. De his omnibus & paragr. Neophyti vero. Pau. 3. in prædictis litteris ſimiliter. parag. Cōtemptores & paragr. Et inſuper de iis omnibus. & paragr. Neophyti vero

108. Scilicet Clementis 7 in litteris Apoſtol. in forma Breuis facultatū abſoluendi huiuſmodi Apoſtatas præſertim in Hiſp. datis die 16. Iun. 1525. Pont. ſui An 2. & aliis eiuſdem Clem. 7. datis die 2. dec. 1530. Pont. ſui an. 8. & aliis S. Mem. Pauli iiii datis die 23. Iunii 1556. Pont ſui an. 2. Et aliis Pii iiii. datis die 6. Nou. 1561. Pont. ſui an 2. Et aliis eiuſdem Pii iiii. datis 25. Aug. 1565. Pont. ſui an. 6 Et aliis B. Mem. Pii V. datis die 6. Septem. 1567. Pont. ſui an. 2. Et aliis Greg. XIII. datis die 6. Aug 1574. Pont. ſui an. 3. (Additio) & aliis Clementis VIII. datis die 31. Maii, 1594. Pontific. ſui anno 2.

Eta

ſta Sedes ſuper eorum receptione ad pęnitentiam & pęnę condonatione, ſępe diſpenſari mandauit.

Et ſi quando Neophyti ex Iudæis, qui [109] poſtea blaſphemantes in Chriſtum, Iudaicos ritus perpetrare, & abominandas circunciſiones exercere dicuntur, diligenti inquiſitione pręcedente per Epiſcopos & inquiſitores locorum Eccleſiaſtica auctoritate correcti ad cultum Chriſtianę Religionis reuocentur, vt quos propria voluntas non emendat, animaduerſio Sacerdotalis coerceat. Et ſi [110] moniti ſe corrigere neglexerint, & ad vomitum Iudaizantes, rediiſſe comperiantur contra [111] eos tanquam contra hæreticos procedatur, & ſi in apoſtaſia & perfidia pertinaces fuerint, poſt [112] conſuetas monitiones, & inducias, iuxta [113] Canonicas ſanctiones ſæculari poteſtati relinquendi erunt debita animaduerſione puniendi.

Filiorum tamen [114] eorundem Iudæorum baptizatorum, qui in chriſtũ poſtea præuaricantes qualibet pęna damnati extiterint, ſi fideles fuerint, ea ratio haberi debet, circa ipſorum habilitatem vel ſucceſsionem, quam Canonicę & Apoſtolicæ Conſtitutiones mandant.

CAPVT XX.

Neophyti ſicut alij Chriſtiani veteris fidei habeantur, & ne priuentur publicis honoribus & dignitatibus.

PArochi vero illos ſępe viſitent, doceant, moneant, arguant, & paterne corripiant: commendent etiam ipſos aliis Chriſtianis, vt benigne, humaniter, & cum omni charitate cum eis agant & verſentur, habeantque eos vt fratres in Chriſto, non autem euitent, vilipendant, aut contemnant, vel ab eis abhorreant, quod ex infidelibus nati ſunt, imo maiori amore eos diligant, quod relicta infidelitate Chriſtianam Religionem amplexi ſunt: nec [115] propter nouam fidei ſuſceptionem inter huiuſmodi

109. Conc. Tolet. 4 cap. 58. & Conc. apud Grat. de conſecr. diſt. 4. cap. Plerumque qui ex Iudæis & apud Durandum l. 6. ration. diui. offic. c. 83. ſub num. 23.

110. Patres Conc. Baſil. in præcit. decr. de Iudæis para. Neophyti vero, & Paulus iiij. in prædict. lit. de venientibus ad fidem paragr. Neophyti vero.

111. Præcitatis cap. contra Chriſtianos de hæret. l. 6. & concordantiis diuerſorũ Pont. ſupra memoratis, & dec. Patr. Conc. Baſ. & lit. Pauli iiij. proxime relatis.

112. Cap. Conuenientibus verſ. vero ibi poſt C Ad abolẽ. Conc. Tolet. Vergentis de approbationis & Legionis Reg

Item Petr. Apocriſarius 1. q. 7. & faciunt ſæpe cit. decretũ Patrum Conc. Baſil. paragr. Neophyti Canonicam monitionem Et lit. Pauli iiii paragr. Neophyti vero ibi poſt monitionẽ canonicã. 113. dam & c. Excommunicamus. de hæret. & cit. c. Contra Chriſtianos cum concordantibus. 114. 4. c. 60. Tom. 2. Conc. & apud Gratian. 1. q. 4. c. Iudæi Baptizati. At de hæreticorum filiis, cap. Hæret. c. Quicunque. c. filij, & c. ſtatutum 2. eod. tit. l. 6. 115. Ex lit. Apoſt. ſub Bulla Nic. V. nis & confirmationis ordinationum & decretorum, Alphonſi, Henrici, & Ioannis Caſtellæ & gum Anno 1449. Pont. ſui anno 3. Incip. Humani generis inimicus.

noui-

nouiter conuersos ad fidem, & alios Christianos antiquos discrimen faciat, nec verbo aut facto contumeliis afficiant, nec affici permittant, sed pro viribus contradicant, & pro eis se opponant, ac prohibeant & eos omni charitate prosequantur, & demonstrent sine personarum exceptione omnes Christianos Catholicos vnum esse corpus cum Christo, *in quo*, sicut dicit Apostolus; *neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur.* Et iterum, *Sicut enim corpus vnum est & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum tamen corpus sunt, ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi siue Gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus.* Ac rursus: *Vnum corpus, & vnus Spiritus, sicut & vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus, & pater omnium, qui est super omnes & per omnia, & in omnibus nobis.*

Galat. 5. 1. Cor 12. Ephes. 4.

116 Card. Caiet. to. 2. opusc. 17. responsio, respons. 6.

117 Ex Nic. V in supradictis lit. Humani generis inimicus. paragr. Ac omnibus vt in eis, & paragr. & quia parum est.

Cum autem Christus se ijs communicauerit, & nos ipsis nostra communicare debemus; & quos Dominus noster per lauacrum regenerationis suo sanguine mundare & sanctificare dignatus est, iniquum profecto est vt si in aliquo [116] culpabiles non inueniantur, nec nisi ratione originis suspecti sint, antiqui Christiani eos veluti immundos & indignos ab officiis, honoribus, dignitatibus, & priuilegijs quibus alij Christiani vtuntur & gaudent, arceant, ac matrimonia cum ipsis contrahere nolint, & huiusmodi alia in illos faciant, quæ alios infideles à conuersione plerumque auertunt, & ipsos Neophytos contristant: adeo vt imbecilles & debiles in fide quandoque, cum se despectos vident, intrinsecus pęniteat, quod Christianam fidē susceperint, non sine magno animarum detrimento, & Christianæ Religionis contumelia.

118. Ex edicto Iac. Regis Arag. confirmato ab Innoc iiii. paragr. Statuimus.

119. Ex eisd lit. Nic cii. paragr. Et quia parum est & dict. edicto Iacobi Regis eod parag. statuimus.

Quare publicè & priuatim non modo Parochi, sed etiam Episcopi, & Pręlati seuere arguant eos, qui nouos [117] Christianos sic despiciunt, & contemnunt, quiue ipsos probris & conuitiis insectantur, aut alias eis contumelias aut iniurias inferunt [118] aut pristinam conditionem contumeliose exprobrant & improbrant, puta vocando eos Iudæos, Marranos, vel Turcas, aut Renegatos, quos etiam pro grauitate, aut atrocitate facti coerceant, [119] & puniant, ab aliisve Iudicibus coerceri, & puniri faciant.

120. Ex lit Latini Cardin Exposuit nobis datis Imolæ 14. Martii Pontific Domini Nic iii anno 2. supra relatis.

Et cum indignū sit, [120] & nequaquam ferendum, eos qui relicto cęcitatis errore, ad lucem venerunt fidei Christianę, ab iis, qui in ipsa cæcitate remanent, persecutiones, contumelias, & iniurias pati; ideo multo magis & grauius in Iudęos & alios infideles quauis lingua vocātes Neophytos apostatas aut משמדים Meschiumadim hoc est perditos homines aut eis contumelias, iniurias, & persecutiones inferētes animaduertere debēt, aut animaduerti mandare.

Moneant

Moneant prҿterea plebem suam Parochi, vt de ipsis si quid viderint eos peccare, non illico scandalizētur; cum ideo Neophyti dicantur quod nouæ plantæ sint, quæ à vento tentationum sæpissime concutiuntur, & vt paruuli & imbecilles facile cadunt.

Sed potius diligenter caueant, ne qui ex antiquis Christianis malo suæ vitę exemplo recens ad fidem conuersos, ad vitia & scelera prouocent aut adducant.

Verum cum eos delinquere viderint, fraternè corripiant, atque si sæpe moniti non se emēdarint, tunc ipsorum Episcopo vel Prælatis denunciēt, non odio, sed charitate, ac zelo salutis eorum, atque vt illos lucrifaciant, in eis tamen corrigendis aut puniendis benignius agatur, ne tanquam infirmi pœnarum animaduersione deterriti à fide deficiant, nisi grauitas seu qualitas delicti aliud postulet.

Sed & cum sedes Apostolica ex munere sibi diuinitus commisso pascēdarū ouium & agnorum Christi[121] specialiter protegere, & tueri debeat nouiter conuersos ad fidē; idcirco vt eius benignitate, & auctoritate foueantur, atque à grauaminibus, iniurijs, & indebitis molestijs subleuentur & protegantur, ei pro tempore præsidentes summi Romani Pontifices Prælatis & temporalibus Dominis, ac Officialibus locorū sæpissime[122] rescripserunt & mandarunt vt eos benignè pertractent, charitatiuè foueant, gratiis & fauoribus muniant; ac ne deterioris sint conditionis post Baptismum, quam ante: ipsis in personis, aut rebus eorum nullam molestiam inferant, neque per Iudæos & infideles aut alios indebitè inferri permittant: quin potius in ijs & alijs se fauorabiles exhibentes, eos ab iniurijs & molestijs protegant & defendant, atque in omnibus propitij eis assistant auxiliis opportunis.

Ac proinde[123] in Lateranensi Concilio constitutum fuit, vt qui ad fidē se conuerterint Christianam, à possessionibus suis nullatenus excludantur; cum melioris conditionis esse oporteat ad fidem conuersos, quam ante quam fidem susciperent habebantur: ac Principibus & potestatibus locorum sub pœna excommunicationis iniunctum, vt eis portionem hæreditatis & bonorum suorum ex integro facerent exhiberi.

Mandent prҿterea Principes & Domini terrarum, ne Neophyti & ad fidem conuersi tributis, oneribus, vectigalibus, & exactionibus plus solito aut æquo grauentur,[124] sed piè & humaniter cum ijs agatur; ne alij in

121. Innoc. 3. in epist. ad Christi fideles in Saxonia, & VVestphalia; & in alia, in Sclauia, (forsan in Sclauonia) & in alia ad Transalpiam (forsasse Transalpinā) constit. lib. 1. regest. impress. tom. 1. fol. 281. & seq.

122. Nicol. 3. seu 4. in Bulla incipiente; Vineā Sorec, &c. Ioan. 22 citata extrau. Dignum arbitrantes, c. 2 de Iudæis in extrau. communibus cit. aude sæpe citata. litteras Cassini Card. Officii Apost. Sedis legati ad Inquisit. Ferrariæ, & litteras eiusdem Ioan. 22. in eius regestio apud Biblioth. Vatic. ad Angel. Episc. Viterb. datas, Auenion 4. non. Iul. Pontific sui ann 6. & alias eiusdem Ioann 22. in eodem regesto ad eundē Angel. Item alias eiusd. ad Archiepis. Epis. & alios Ecclesiarum Prælatos in Hungaria constitutos, datas Auenion. 8. Id. Maij Pontific. sui an. 12. *123. Alex. 3. in Conc. Later. c. 26 tom. 4. Conc. & habetur c. Iudæi 2. parag. 1. de Iudæis.* *124. Hæc ponuntur argumento infracitandarum lit. Ioan. 22.*

fideles qui ad eandem fidem libenter conuerterentur, ab huiusmodi conuersione propterea retrahantur.

Quin & Ecclesiarum Prælati etiam in exigendis decimis [125] ab his Neophytis seu conuersis sic benignè & vrbanè saltem quoad in fide perfecti & plene roborati fuerint, se gerant, vt ijdem conuersi se grauatos non reputent; sed potius benignius tractati alios infideles ad Christianam fidẽ suscipiendam inducant, & ipsi in ea feruentius perseuerent.

Verum Neophytos seu qui nuper Baptismate sunt [126] illuminati ad sacros ordines & sacerdotium nisi post multam probationem promoueri non oportet, secundum Apostoli regulam, & sacrorum Canonum [127] censuram, *ne in superbiam elati in iudicium & laqueum incidant diaboli.*

At si eis postmodum honesta vita, probati mores, clara virtus, vel spectata pietas & Religio, sufficiens doctrina, aliave merita suffragentur, & ad maiores ordines, & ad beneficia Ecclesiastica, ad [128] Canonicatus quoque, Præbendas & dignitates, etiam in Cathedralibus Ecclesiis (nisi [129] alicuius Ecclesię specialis constitutio Apostolica auctoritate confirmata repugnet) atque etiam ad parochiales, & Curatas Ecclesias promoueri nõ prohibentur. Sed & quandoque quis eorum vir adeo insignis & omnibus qualitatibus abunde præditus esse potest, vt ei etiam Cathedralis Ecclesia merito regenda committatur, vt & alias factum est.

Si quis eorum infirmatur, statim per designatos visitatores visitetur, & subsidio spirituali, & corporali, si opus fuerit, adiuuetur.

Similiter & aliorum pauperum, & indigentium Neophytorum cura habeatur, ne propter nimiam inopiam aliquando ad suos infideles confugere cogantur.

Horum vero indigentium Neophytorum numerus descriptus habeatur, vt quolibet mense, saltem aliquid ex pijs fidelium eleemosynis vel domus Catechumenorum redditibus singulis tribuatur.

Concedatur autem aliquibus laicis etiam Neophytis viris probis, vt inter se, & cum alijs Christianis collectas faciant pro huiusmodi pauperibus adiuuandis.

Cum vero grauiter decumbunt, vel ad extremum vitæ finem peruenerint, tunc potissimum eos adiuuent, tunc infideles, & alios in fide suspectos ab eis arceant, & vt piè, religiosè ac Christianè Sacramentis Ecclesiæ muniti decedant procurent; ipsorumque animæ in exitu à Parocho ac alijs Presbyteris & Religiosis Domino commendentur; nec non cum vita

125. Ex lit. Ioan. 22. ad Prelatos Hungariæ, quæ in scholiis ad parag. Sed & cum sedes Apost. citata sunt

126. Can 3. Conc. Laodic. ex 1. & 3. versione

127. Conc. Nicen. can. 2 apud Gratian. dist. 48. cap. 1. Conc. Laodicen. can 3 tom. 1. Conc ex triplici versione Concil. Arelaten. c. 2. eod. t. 10. Conc vbi dicitur ordinari ad Diaconatus vel Sacerdotii offic. Neoph. non debere.

128. Cap. Eam te. Ex Innoc. 3. de rescri, tit.

129. Vt in Eccl. Tolet. Cordub & aliis Hispan. Quanto vero tempore iudicandus sit aliquis Neophytus, vt possit ad ordines & ad alia officia Ecclesiastica promoueri, arbitrio prudentis relinquendum esse, existimat Suarez tom. 5. disput. 43. concl. 2.

functi

functi fuerint cum[130] hymnis & Psalmis ad Ecclesiasticam sepulturam de more efferendos curent, ac pro eorum animabus vigiliæ, & officia mortuorum decantentur, atque diuinum missæ sacrificium offeratur, & tertio, septimo, vel trigesimo eorum depositionis die exequiæ celebrentur.

Admoneantur autem ne[131] mortuos more Iudæorum aut aliorum infidelium sepeliant, quod si vnquam hoc facere deprehendantur, ab Ordinarijs locorum, seu ab ijs ad quos spectat, ipsis ne de cætero faciant, sub grauibus pœnis prohibeatur.

130. S. Hieron. in vita S. Pauli Eremitæ epist. tom. 1.

131. Patres Conc. Basil. sess. 19. in decr. de Iud. & Neoph. §. paragr. Prohibeatur. ab his Neophyt. &c. & ex his Pauli III. in lit. de Iud. & aliis infid. venientibus ad fidem paragr. Et quoniam experientia, &c.

CAPVT XXI.

De obseruandis in solenni Baptismo circa adultos ex Rituali Cardinalis Sancti Seuerini.

GEneralis solennisque Baptismus præsertim adultorum, qui bene valent, & incolumes in pacis securitate degunt, non nisi in Sabbatho Sancti Paschæ, & Sabbatho Pentecostes celebrari debet: solenniter enim baptizandis in Ecclesia electis hæc duo tantum tempora, constat esse legitima, & eadem ab omnibus ex Apostolica traditione obseruanda summi Romani Pontifices præceperunt.

Qua etiam ratione constitutum est, vt cum Baptismi Sacramentũ summe necessarium sit tam paruulis, quam adultis, Baptismus ipse ac etiam Confirmatio non solum pueris, sed & adultis, propter moræ periculum exhiberi possint licite tempore interdicti.

Propterea vigilet Sacerdos, vt si qui ex Catechumenis dum instituuntur, fuerint mortis periculo præuenti, & in exitu vitæ constituti diuinam gratiam implorauerint, eorum Baptisma non differat, sed ijs illico ministret.

Quod quidem generaliter solliciteque curandum est, ne quorumuis etiam adultorum grauiter ægrotantium, venientium ad fidem Baptismus nimium differatur, verum quam primum eis exhibeatur, iuxta præscriptũ ordinem baptizandi infirmum.

Qui vero in ægritudine constituti Baptismum perceperunt, vbi conualuerint, fidei symbolum, atque alia sacra mysteria, Orationem Dominicam, salutationem Angelicam, Præcepta Decalogi edoceantur; & in reliqua christianæ vitæ doctrina rectè instituantur: vt agnoscant gratiam quam acceperunt, & sciãt qualem eos vitam ducere oporteat in futurum.

Quamuis autem Sabbato sancti Paschæ, & Pentecostes generalis ac solemnis Baptismi Sacramentum celebrẽtur, non tamen tũc illud omni-

bus ad fidem se venire asserentibus passim tradi conuenit, sed his dumtaxat Electis, qui saltem ante quadraginta, vel eo amplius dies nomē dederint, & exorcismis, quotidianisque orationibus, atque ieiunijs fuerint expiati: quatenus Apostolica illa impleatur prçceptio, vt expurgato fermēto veteri, noua incipiat esse consperfio.

Verum si circa, seu post tempora Pentecostes, cum aliud solemne Baptisma eo anno non est celebrandum, aliqui & maxime Iudæi conuersi fuerint, qui moleste ferāt, suum Baptismum vsque in sequens Pascha differri, & ad Baptismum festinare noscantur, ne longa dilatio eorū posit animos reuocare, cum ipsis dispensari potest, vt pænitentia & abstinentia quadraginta dierum eis prius indicta, aut die Dominico aut celebriore festiuitate, quæ fortasis occurret, omnipotentis Dei misericordia protegente baptizentur.

Cum illud quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit (vt Sanctus Cælestinus Papa ait) non otioso contemplemur intuitu, vt siue paruuli siue adulti ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis & exufflationibus Clericorum Spiritus ab eis immundus abigatur; vt tunc verè appareat quomodo Princeps mundi huius mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps vasa eius diripiantur, in possesionem translata victoris, qui captiuam ducit captiuitatem, & dat dona hominibus: Idcirco Catechumeni seu Electi antequam baptizentur, secundum Apostolicam regulam, & exorcismis scrutandi, & ieiunijs sanctificandi, & frequentibus sint prædicationibus imbuendi.

Quamobrem caueat sacerdos, ne sine vllis spiritualium eruditionum præparationibus, ita rudibus & imperitis Baptismi sacramentum tradere præsumant, vt circa ipsos renouandos nihil doctrina Ecclesiastica, nihil in exorcismis impositio manuū, nihil ipsa ieiunia, quibus vetus homo destruitur, operentur.

Hæc autem quo vtilius & fructuosius circa adultos Catechumenos præstare valeat, interdum illos dum sunt in Catechesi, vel inter tempora scrutiniorum, informare poterit de mysterijs fidei, ac de rebus pertinentibus ad ipsorum ædificationem & profectum, nec non de his quæ circa ipsos aguntur, veluti de exorcismis, scrutinijs, catechesi, & gradibus Catechumenorum.

Exorcismus quidem Græcè Latinè dicitur adiuratio, seu increpatio aduersus Diabolum, vt est illud *exi ab illo immunde Spiritus*, &c. & illud, *Exorcizo te immunde spiritus, in nomine Patris*, &c. Vnde exorcizare est adiurare, vel increpare. Exorcizatur enim malignus Spiritus, vt exeat, & recedat ab illo plasmate, quod iam dudum per peccatum primi parentis posidebat;

quia

quia iuxta Apostolum non est conuentio Christi ad Belial, nec societas lucis ad tenebras; egrediantur tenebræ, lux vera Christus ingrediatur. quocirca doceat non creaturam Dei in infantibus, seu Catechumenis exorcizari, aut exufflari, sed illum, sub quo sunt omnes, qui sub peccato nascuntur, Principem peccatorum, vt ei renuntient, atque eruti de potestate tenebrarum, in Regnum Dei veri Domini per sacramentum Baptismatis transferantur.

Scrutinia à scrutando dicta, quantum ad Baptismum pertinet, maiores nostri appellauerunt catechismos seu catechizationes, interrogationes, examina, exorcismos ad fidem venientium, & Catechumenorum: quod ita scrutarentur, hoc est inquirerent, an ijdem Catechumeni, qui iuxta Apostolicam regulam prædictam, & exorcismis scrutandi & ieiunijs sanctificandi, & frequentibus sunt prædicationibus imbuendi, Satanæ, & operibus, & pompæ eius verè abrenuntiassent, & apti idoneique essent ad Baptismi Sacramentum suscipiendum. Scrutinium itaque est de fide, & Christiana Religione inquisitio, quæ fit à sacerdotibus & Clericis circa eos, qui ad illam se venire profitentur, vt eius doctrina & Ecclesiastica disciplina informentur; quatenus diligenter de ijs perquisiti & optime edocti de die in diem proficientes, idonei efficiantur accedere ad gratiam Baptismi, ad quem est quasi iter, siue præparatio quædam. Fiunt autem scrutinia vt in eis Catechumenorum corda Sacerdotes perscrutentur, & sæpius explorent, vtrum in eadem fidei doctrina persistant quam pridem eos docuerũt; vel adhuc perseuerent abrenuntiate maligno spiritui, operibus & pompis eius; & an post abrenuntiationem, sacra verba traditæ fidei, ac symbolum, & orationem Dominicam memoriæ commendarint, & ne qua radix amaritudinis in eis insit, neue illis prius sancta dentur, quam Christiana fides radices in eorum mentibus defixerit.

Catechesis siue Catechismus Græcè dicitur instructio: instruitur enim veniens ad fidem Ecclesiastico ministerio, per benedictionem imponentis manum, vt intelligat quis ipse sit, quisue futurus sit, hoc est, vt ex dãnabili sanctus, & iniusto iustus, & ad extremum ex Diaboli seruo filius Dei fiat.

Inde qui instruuntur, & à sacerdote audiunt doctrinam fidei, Catechumeni dicuntur: Catechumeni autem duobus modis intelliguntur, vno generatim omnes credentes, seu credere volentes in Christum nondum tamen baptizati; altero verò speciatim qui catechizantur, nondum tamen ad Baptismi gratiam festinant, ad differentiam Competentium & iam instructorum.

Ad fidem enim venientium primus gradus est Catechumenorum, secundus Competentium: tertius nuper baptizatorum, seu Neophytorum.

Licet autem apud priscos Sanctos Patres, alij essent audientes tantum,

& alij Catechumeni: hic tamen audientes inter eos qui ad Christi fidem veniunt iuxta aliquorum Patrum sententiam, non connumerantur: quod simpliciter tantum audirent: non autem ad ipsam Christi fidem venire, aut in eum credere velle, sicut cæteri Catechumeni faciunt, aperte profiterentur; atque ideo eisdem Catechumenis loco & gradu lõge inferiores essent.

Catechumeni sunt qui primũ de Iudaismo, vel de gentilitate veniunt, animo & voluntate in Christum credendi. Et quia primum exhortationis præceptum est in lege Dei: *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est*; inde is, cui per Sacerdotem quasi per Moysem Deus loquitur, Catechumenus, id est audiens, nominatur, scilicet vt vnum Deum agnoscens, relinquat errores nefarios Idolorum. Sed & de omni infidelitatis secta ad Christum venientes Catechumeni dicũtur: Catechumenus quippe Græce Latinè Audiẽs, seu Auditor dicitur, eo quod adhuc doctrinam fidei audit, quæ non libro, aut scriptura, sed verbo ipsi traditur, & solo auditu suscipitur; necdum tamẽ Baptismum percepit, ad Christum autem veniens, ideo primum efficitur Catechumenus, vt ab eo per Christi gratiam ad fidei nouitatem vocato, Dominus cæcitatem cordis, & pristinam conuersationẽ expellat; ipse vero audiens à Sacerdote eiusdem fidei doctrinam credat, credens vero Baptismi gratiam consequi valeat.

Post Catechumenos secundus Competentium gradus est: Cõpetentes autem sunt qui iam post doctrinam fidei, post continentiam vitæ, ad gratiam Christi percipiendam festinant, & illam petunt, vt & à petendo, Cõpetentes dicuntur, quasi simul petentes, quod postquam in fide instructi fuerint, simul Baptismum petant. Nam Catechumeni tantum audiunt, necdum petunt, sunt enim quasi hospites, & vicini fidelium, foris audiunt mysteria, audiunt gratiam, sed nondum fideles appellantur. Competentes vero iam petunt, iam accipiunt, iam catechizantur, id est imbuuntur instructione fidei & Sacramentorum: Istis enim salutare symbolum traditur; quasi commonitorium fidei, & sanctæ confessionis indicium, quo instructi cognoscant quales ad gratiam Christi exhibere se debeant.

Hi quoque Electi dicuntur, vel quasi diuina voluntate ad fidem, & Baptismi gratiam vocati, vel quod ad eam suscipiendam electi sint, qui in scrutiniis habitis idonei comperiuntur, vt supra de scrutiniis dictum est.

Illuminandi item vocantur apud Sanctos aliquos Patres, præsertim Græcos, quod per Baptismũ quẽ mox suscepturi sunt, luce diuinæ gratiæ illustrati, ac fidei Christianę mysterijs imbuti plenius illuminabuntur.

Tertius gradus veniẽtium ad fidem est eorum, qui iam baptizati sunt, & Neophyti vocantur, quasi noui fideles, seu nuper renati, siue recens Christiani

Christiani effecti: Neophytus enim Gręce Latine noua planta interpretatur.

Catechumeni etsi in Ecclesiam semel, dum initiantur, sunt admissi, vt in ea verbum Dei audire, ac seorsum à fidelibus orare possunt; non tamen ibi publicis diuinis officijs, aut sacris Missę mysterijs inter esse debent, nisi Missę Catechumenorum, quę idcirco sic appellata protéditur ab introitu, vsque ad offertorium inclusiue: tũc enim iuxta antiquum morem admoneri & foras mitti consueuerunt, ita clamante Diacono *Catechumeni foras exeunto*. Si quis est Catechumenus, exeat foras, vel, Si quis Catechumenus remansit, exeat foras: qua ratione nec sacras ordinationes ipsis Catechumenis siue audientibus siue pręsentibus fieri debere statutum est. Cęterũ nec ad publicam fidelium benedictionem, aut orationem Catechumeni conueniàt, sed in alio loco segregati orare iubeantur. In scrutiniis autem id, quod in illorum ordine pręscribitur, obseruetur.

Curent autem Presbyteri & Clerici ad quos pertinet, vt Catechumeni impuberes, vel adulti memoriæ mandent symbolũ quod in tertio scrutinio eis traditum est, vt illud memoriter reddére posśint in Sabbatho sancto.

Quod vero in eodem scrutinio Presbyter interrogat, qua lingua Catechumeni confiteantur Dominum nostrum Iesum Christum, & symbolum Græcè, & Latine illis traditur; id inde factum, tum quod antiquitus in Romana Ecclesia venientes, ad fidem, duabus potisśimum linguis, nempe Græca, & Latina vterentur, velut quæ tunc in toto orbe Romano vigebant & frequentius colebantur; tum propter earum linguarum dignitatem, quod reliquis præstantiores essent; tum denique propter mysticam illarum significationem, quod per Græcam sapientia, per Latinam vero Romanorum potentia, quę Christo subijciuntur, designarentur. Proinde Catechumeni, & Infantes qua lingua Græca ne; an Latina Christum Dominum confiterentur, interrogabantur, & vtraque eis tradebatur symbolum, ex præscripto Ordinis Romani, qui integre quoad id repositus est, non modo propter venerandę antiquitatis memoriam, verum etiam vt si quando aliqui ad fidem veniant, qui Christum Græca lingua profiteantur, is quoque ordo vsui esse posśit. Ac si pręsto non sit Acolythus, qui Græcã linguam calleat, adsit eiusdem linguæ peritus interpres, qui pro Acolytho symbolum ea lingua pronuntiet.

Præterea si qui ex his qui ad fidem veniunt, nec Græcam, nec Latinam, nec vernaculam linguam intelligant, sed Arabica, Turcica, Persica, aliaue simili lingua vtantur, per peritos & fideles interpretes symbolum non solum vel Gręce, vel Latine, sed etiam propria eorum lingua edoceantur, & illud eis fideliter explicetur.

Ac

Accipe sal sapientiæ, propitiatus in vitam æternam. Resp. *Amen.*

Deinde imponit manum super caput eius, & dicit.

Oremus.

ÆTernam, ac iustissimam pietatem tuam deprecor Domine Sancte Pater, omnipotens æterne Deus, auctor luminis & veritatis, super hunc famulum tuum N. vt digneris eũ illuminare lumine intelligentiæ tuæ, munda eum & sanctifica, da ei scientiam veram, vt dignus efficiatur accedere ad gratiam Baptismi tui; teneat firmam spem, consilium rectum, doctrinam sanctam, vt aptus sit ad percipiendam gratiam Baptismi. Per Christum Dominum nostrum. Reps. *Amen.*

Item addit sequentem orationem dicens.

Oremus.

MEdelam tuam deprecor Domine sancte Pater, omnipotens æterne Deus, qui subuenis in periculis, qui temperas flagellas dum verberas: te ergo Domine supplices deprecamur, vt hunc famulum tuum N. eruas ab hac valetudine, & non præualeat inimicus vsque ad animam sed sicut in Iob, tentationis terminum pone; ne idem inimicus de anima ista sine redemptione Baptismatis incipiat triumphare: Differ Domine exitum mortis, & spatium vitæ extende, releua quem perducas ad gratiam Baptismi tui. Per Christum Dominum nostrum. Resp. *Amen.*

Tunc introducat eum in Ecclesiam dicens.

Ingredere in templũ Dei, vt habeas partem cum Christo, in vitam æternã. Resp. *Amen.*

Et introducto sacerdos imponẽs manum super caput eius, dicit Symbolum, & orationem dominicam cum ipso vel cum Patrino.

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ: Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos. Credo in Spiritũ sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem: Remissionem peccatorum: Carnis resurrectionem: Vitam æternam Amen.

Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuũ, Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem; sed libera nos à malo. Amen

Deinde etiam imposita manu super caput eius dicit.

Exorcismus.

NEc te latet satana, imminere tibi pœnas, imminere tibi tormenta, imminere tibi diem Iudicij, diem supplicij sempiterni diem qui venturus est velut clibanus ardens, in quo tibi atque vniuersis angelis tuis æternus erit interitus. Proinde damnate atque damnande, da honorem Deo viuo, da honorem Iesu Christo filio eius, & Spiritu

Ego te baptizo in nomine Patris ✠, intingit primo, *Et Filij* ✠, intingit secundo, *Et Spiritus Sancti* ✠, intingit tertio.

Postea intincto pollice dextro in Chrismate, baptizandum linit in vertice in modum crucis, dicens.

Deus omnipotens Pater Domini nostri Iesu Christi qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum, ipse te liniat Chrismate salutis, ✠ *in vitam æternam.* Resp. *Amen.*

Tum bambacio vel stupa pollicem tergit, & imponit albam, seu candidum linteolum, capiti infirmi, dicens.

Accipe vestem candidam & immaculatam, quam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. Resp. *Amen.*

Et nisi linteolum in loco vnctionis Chrismatis retineatur, donec illa exsiccetur, eodem linteolo vel bambacio aut stupa eam abstergat.

Deinde det candelam accensam in eius, vel Patrini dexteram, dicens.

Accipe lampadem irreprehensibilem, custodi Baptismum tuum, vt cum Dominus venerit ad nuptias, possis occurrere ei in aula cælesti. Resp. *Amen.*

Si plures fuerint baptizandi vel diuersi sexus, præcedentes preces in plurali numero & in suo genere dicantur; exufflatione tamen, crucis signatione, narium & aurium tactu cum saliua, abrenuntiationis interrogatione, vnctione cum oleo sancto, interrogatione de fide, ipsius Baptismi intinctione, Chrismatis linitione, candidæ vestis, atque candelæ traditione, exceptis quæ singulariter super singulos, tum masculos, tum fœminas si tempus permittat, fieri debent.

Postea Sacerdos sequens Euangelium legere, & sequentes orationes, vel earum alteram dicere poterit super baptizandum.

Sequentia Sancti Euangelij secundum Matthæum. Resp. *Gloria tibi Domine*, Et interim signat librum, se ipsum ac baptizandum, nisi sit adultus, qui semet signare possit.

In illo tempore: Circuibat Iesus omnes ciuitates & castella, docens in Synagogis eorum, & prædicans Euangelium Regni & curans omnem languorem, & infirmitatem.

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui regenerasti famulum tuũ N. ex aqua & Spiritu sancto, quique dedisti ei remissionem omnium peccatorum, tribue ei continuam gratiam, ad agnoscendam bonitatis tuæ veritatem. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate eiusdem Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum. Resp. *Amen.*

Oremus.

Omnipotens & misericors Deus Maiestatem tuam supplices deprecamur, vt famulum tuum digneris serenis aspectibus tuis præseruare, & cui donasti Baptis-

desit & propterea confirmatus non sit, sacram ei Sacerdos exhibeat Eucharistiam; dummodo sit ieiunus, nisi adeo grauiter laboret, vt ei etiam nõ ieiuno in viaticum danda sit. Communicet autem ei Sacerdos corpus Domini absolutè dicens.

Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat te in vitam æternam. Resp. *Amen.*

Postremo hortetur Patrinum, vel Matrinam & qui circumstant, vt pro eius salute orent.

Benedictio aquæ Baptismi minor, quę dicitur ad succurrendum.

CVm Neophytum baptizari oportet, si aqua Baptismi consecrata defuerit, Presbyter apponat aquam in aliquo vase mundo, & benedicat eam, non benedictione maiore quæ fit in Sabbatho Sancto, sed ista minore, quæ dicitur ad succurrendum, hoc modo.

Oremus.

EXaudi nos omnipotens Deus, & in huius aquæ substantiam tuam immitte virtutẽ, vt abluendus per eam & gratiam & vitam mereatur æternam. Per Christũ Dominum nostrum. Resp. *Amen.*

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis ✠, *& Domini nostri Iesu Christi filij eius* ✠, *& Spiritus sancti* ✠: *si quod phantasma, si qua virtus inimici, si qua incursio Diaboli, eradicare, & effugare ab hac creatura aquæ, vt fiat fons saliens in vitam æternam; & qui ex ea baptizatus fuerit, fiat templum Dei viui, & Spiritus sanctus habitet in eo, in remissionem omnium peccatorum, in nomine eiusdem Domini Iesu Christi, qui venturus est iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem.* Resp. *Amen.*

Deinde sacerdos mittat Chrisma in aquam in modum crucis, dicens.

Sanctificetur & fœcundetur fons iste hoc salutifero Chrismate, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti ✠. Resp. *Amen.*

Quod si nondum habuerit nouum chrisma, in huius necessitatis casu vetus poterit adhibere, si vero neque nouum neque vetus habeat omissa Chrismatis infusione in aquam, cum ea vt supra benedicta baptizet eum qui baptizandus est.

Ordo Baptismi tempore necessitatis.

SI Baptizandus grauiter ægrotet, vel Ministri premantur aliqua necessitate vel periculo, ita vt perfici non possint Exorcismi ab Ecclesia re-

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM HVIVS OPERIS.

LIBER PRIMVS.

De iuuandis infidelibus, vbi de necessitate, dignitate, & vtilitate huius præstantissimæ functionis agitur.

LIBER

LIBER SECVNDVS.

Pars Prima.

Ad quem potissimum pertineat infidelium salutem procurare.

LIBRI SECVNDI

Pars Secunda.

Religiosorum omnium instituto congruere, pro hæreticis, aut infidelibus iuuandis studium.

VI. Exem-

LIBRI SECVNDI
Pars Tertia.

Cura Infideles iuuandi præcipuè spectat ad Ordines Mendicantes.

LIBER TERTIVS.

De eligendis, atque efformandis ministris, & de alijs medijs ad propagandam fidem, animarumque conuersionem procurandam spectantibus.

LIBER QVARTVS.

De ingressu & progressu ministrorum inter infideles, ac de ratione agendi, & iuuandi omnes gentes.

LIBRI QVARTI Pars Prima.

LIBRI QVARTI Pars Secunda.

De ministrorum progressu ac conuersatione cum vitæ integritate coniuncta inter infideles, & ratione agendi cum eis, vt ad fidem alliciantur.

LIBER QVINTVS.

Concinens dubia aliqua præcipua, quæ Euangelij ministris in terris infidelium agentibus obuia esse possunt.

LIBRI QVINTI
Pars Prima.

LIBRI QVINTI
Pars Secunda.

Quando fideles teneantur fidem Christianam exterius profiteri.

LIBRI QVINTI
Pars Tertia.

De confeßione fidei externa proprio sanguine testificata. Vbi dubia aliqua de Martyrio expediuntur.

LIBRI QVINTI
Pars Quarta.

De communicatione in genere cum infidelibus.

LIBER SEXTVS.

De vnione Græcorum ac Schismaticorum omnium cum Ecclesia Catholica procuranda.

LIBRI SEXTI
Pars Prima.

De vnione Græcorum ac Ruthenorum cum Ecclesia Catholica.

LIBRI SEXTI
Pars Secunda.

De iuuandis Græcis, & ratione agendi cum eis, vt ad fidem Catholicam alliciantur.

LIBRI SEXTI
Pars Tertia.

De Ruthenorum Religione, & vnione cum sede Apostolica.

LIBER SEPTIMVS.

De vnione totius Orientalis Ecclesiæ cum Ecclesiæ Catholica procuranda.

LIBRI SEPTIMI

Pars Prima.

XXIII.Hære-

LIBRI SEPTIMI
Pars Secunda.

in

LIBER OCTAVVS.

De reductione hæreticorum ad Catholicam fidem procuranda.

Exhortatio ad conuersionem hæreticorum.

PRIMA PARS

SECVNDA PARS.

De ratione agendi cum hæreticis, & de modo iuuandi ipsos, & primo de origine omnium hæresum.

LIBER NONVS:

Qui est de Iudæorum ad fidem Christianam conuersione procuranda.

LIBRI NONI

Pars Prima.

De erroribus præcipuis Iudæorum, & eorum confutatione.

III. Idem

Tertia disputationis pars.

LIBRI NONI
Pars II.

LIBER DECIMVS

De conuersione Saracenorum procuranda.

PRIMA PARS.

De confutatione Alcorani.

SECVNDA PARS huius Tractatus.

De præstantia legis Christianæ, comparatæ Sectæ Mahometanæ.

cap.I.

TERTIA PARS.

LIBER VNDECIMVS.

De Ethnicorum conuersione procuranda.

PRIMA PARS.

De Gentilium errorum confutatione.

SECVNDA PARS.

LIBER DVODECIMVS

præcipua continens priuilegia à Summis Pontificibus, Religiosis pro infidelium conuersione Laborantibus concessa.

De

CATECHISMI GENERALIS

pro omnium sectarum Catechumenis vtilissimi, Capitum Summaria.

FINIS.

